

קריית ספר

רבעון לביבליוגרפיה של
בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלם

כרך כ"ח

ירושלים תשי"ב-תשי"ג
הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית

ביבליוגרפיה

דפוס ישראלי
ספרות עברית
ומדע היהדות בחו"ל

עמוד	עמוד	עמוד
341, 147, 49	281, 121, 1	עתונים
341, 151, 51	283, 122, 4	קבצים
343, 152, 51	286, 124, 7	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
344, 152, 51	289, 125, 7	מדע המקרא
348, 158, 57	125	ברית חדשה
348, 159, 57	290, 126, 8	תלמוד, מדרש, ספרות רבנית
349, 161, 58	291, 127, 9	מדע הדת, פילוסופיה יהודית
350, 161, 59	292, 128, 9	קבלה וחסידות
350, 162, 60	292, 128, 10	תפלה, דרשות, מוסר
351, 164, 61	294, 129, 10	היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות
357, 170, 77	299, 129, 11	עם ישראל בהווה
359, 171, 79	299, 129, 13 V	ציונות וידיעת ארץ ישראל
363, 177, 82	315, 138, 40	אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
178, 82	316, 139, 41	בלשנות
363	317, 140, 41	שירה עברית בימי הביניים
363, 178, 83	325, 140, 41	ספרות יפה עברית חדשה
364, 178, 83	331	ספרות יפה יודית
365, 181, 85	331, 142	ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
367, 182, 86	332, 143, 45	ספרות הנוער
367, 182, 86	333, 143, 46	חנוך והוראה
367, 183, 86	335, 144, 47	ספרי למוד
183	336, 144, 47	ספרי מדע כלליים בעברית
87	340, 147, 48	שאר דפוס ישראלי, שונות

בתוך כתבי עת 87, 184, 368

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביוודית 417
מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוודית 424
מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית 441

דברי בקורת

- אשתור, א.: תשובות לקהלת עאנה לר' יו"ט צהלון, מהדורת מ. בניהו. . . 126
- אשתור, א.: Liber peregrinationis di Jacopo da Verona, ed. U. M. de Villard. . . 174
- בניהו, מ.: אי יערי, שלוחי ארץ ישראל. . . 16
- ילון, ת.: Dead Sea Scrolls II 2, ed. M. Burrows. . . 64
- ירדן, ה.: תחכמוני לר' יהודה אלהריזי, מהדורת י. סומרובסקי. . . 317
- כ"ץ, י.: היילפרין, תקנות מדינת מעהרין. . . 296
- לנדאו, י. מ.: J. Bénéch, Essai d'explication d'un mellah. . . 166
- קצבורג, נ.: J. Amery, The Life of Joseph Chamberlain, vol. 4. . . 171
- שוחסמן, ב.: י. לשצ'ינסקי, תפוצת ישראל לאחר המלחמה. . . 12
- שוחסמן, ב.: מ. דייזיס, יהדות אמריקה בהתפתחותה. . . 61
- שוחסמן, ב.: א. צנצ'טר (רפאלי), סעמי הגאולה. . . 134
- שוחסמן, ב.: ל. גולדברג, ספרות יפה עולמית בתרגומיה לעברית. . . 287
- שוחסמן, ב.: י. שאצקי, קולטור-געשיכטע פון דער השכלה אין ליטע. . . 353

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.

סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.

סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.

סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.

סימני התבנית: 8°: 10—25 ס"מ; 4°: 25—32 ס"מ; 2°: 32—40 ס"מ; 2° גודל: למעלה מ-40 ס"מ.

בסגנונות מציגים: א. ספרים שבבהם למטה מ-10 ס"מ; ב. ספרים שרחבם גדול מאיכם; ג. מפות.

חמ"ד: חסר מקום הדפוס. חש"ד: חסרה שנת הדפוס. חש"מ: חסר שם המדפיס.

כ"ר: כרמים. ע': עמודים. ק. ס.: קרית ספר.

מאמרים וחירות

- אסף, ש.: קטע מחבורו של אבן אלגסוס (או אלגסוס) בעניני תפלה . 101
 בן-צבי, י.: ספרותם של יהודי קרים . 251
 בנדיקט, ב. ז.: ספרים וקטעי ספרים על הלכות הרי"ף ועל דרך הרי"ף . 210
 דוד צבי: "תוספות ישנים" למסכת יבמות . 387
 הכהן, פ. י.: הדפוס העברי בהונגריה. ג. הדפוס העברי בפאקש . 242
 פוגרבינסקי, י.: יהודה גור-גרובסקי ז"ל (ביבליוגרפיה של כתביו) . 110
 פרידמן, פ.: ביבליוגרפיה של ביבליוגרפיות על תקופת השואה . 410
 קוק, ש. ח.: מדרש אגור . 206
 רות, ב.: הדפוס הספרדי באומיר (עם שני פקסימילים) . 390
 רצהבי, י.: ספרות יהודי תימן. ביבליוגרפיה . 394, 255
 שירמן, ח.: חקר השירה והפיוט בשנת 1951. רשימה ביבליוגרפית . 233

הערות

- בניהו, מ.: לזיהוי של ר' שמואל ב"ר משה בעל ההגהות בפירוש המשנה
 שבכתביו של הרמב"ם . 279
 זנה, י.: ר' שמואל ב"ר דוד מורו של ר' אשר מלוניל . 416
 יערי, א.: תוספת למאמרי "מוכר-ספרים בצפת במאה השש-עשרה" . 416
 ליברמן, ח.: הערה (ל"קריית ספר" כרך כ"ז, עמ' 390) . 416
 שייבר, א.: תוספת לביבליוגרפיה של כתבי שמואל קליין ז"ל . 415

דפוס ישראל

עתונים

- ראה גם להלן במדור "בחוץ כתבי עת"
- 1 אגדת הצמחונים בישראל. ידיעות אגודת הצמחונים בישראל, ירושלים, 1951, 8°.
 - תכפיות ההופעה לא נזכרה. גליון 1: ינואר, [12] ע'.
 - 2 אמר: עתון יומי מנקד. תל אביב, דפוס דבר, תשי"א, 2° גדול. גליון 1: כו בסיון, 4 ע'.
 - מורטריים.

- 3 אנחנו: בטאון לסטודנט האוניברסיטה העברית. (הציר: מנחם גפן). (ירושלים), תא הסטודנטים של מפלגת פועלי ארץ ישראל, (דפוס "אחיה" תשי"א, 4°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: חנן רמפורט. גל א' אדר א', 19 ע' "פנימי".

- 4 אף-על-פי. חמ"ד, הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל, חש"מ, תשי"ה—תשי"ו, 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. הגליון הראשון שלפנינו (כלי סימון מספר): ניסן תשי"ה, 4 ע'.

- 5 הבאר. [באר יעקב], בית אילפנא ישיבת באר יעקב, חש"מ, 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. חוברת ב': ניסן תשי"א, 20 ע' — קבץ תורני.

- 6 במות: רבעון לתיאטרון ואמנות בישראל. תל אביב, "במות" עליז "מסדה" בהשתתפות משרד החינוך והתרבות של ממשלת ישראל, (דפוס מסדה), תשי"א, 4°.
- העורך: ג[רשון] חנוך. חוב' א': אב, 125, [1] ע' תמונות.

- התכן: ל. גולדברג: בעיות התיאטרון העברי. ש. מיכאליס: דברים על המיונסציה. ב. ג' ברידי: ב. שאו כדרמטורגן. י. שנברג: הקרבן (חזיון מחולות עתיק של אינדיאנים בגואטימאלה). לופה דה וגא: מונולוג מתוך "מעין הכבשים". חרג' ר. אליעז. ח. פרי (פלאוס): לופה דה וגא. ע. זוסמן: תיאטרון דעם. ג. חנוך: מאה מזונות עבריים. מ. ברוד: זכרונות של

איש-תיאטרון. מ. מוקדי: משהו על האמנות הישראלית. ח. גמזו: רשימות על ציור (שאנאל, ריבאק). ע. גרונ-קיווי: נודדים ותמורות בכליזמר במזרח. ז. בך צבי: הרחוקים על אמונת. מ. ארדון (ברונשטיין): חינוך לאמנות כיצד? נ. נוטוביץ: על שיטת העבודה בחוגי חובבים. ה. הסה: אגדת אל זמרת. מ. קלאוזנר: ברגדשטטר: במערכות הייצור של הסרט. ב. ברעס: מהצגות שכספיר בסטרטפורד. מכתבים מחו"ל. ידיעות מעולם התיאטרון והאמנות.

- 7 במשלט: עלון הגדוד (42). (ת[ל] א[ביב]), דפוס לידור, 4°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. האחראי: יוסף פינרט. עלון מס' 4, במלאת שנה לקיום הגדוד: טבת תשי"ט, 31, [1] ע'.

- 8 בניני האומה בבנינים: ידיעות מוסמכות על המפעל בהתקדמותו לידיעת החברים באגוד "בניני האומה". ירושלים, תשי"א, 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. גליון 1: כ"א בחשוון, 4 ע' תמונות.

- 9 דברי הימים: חרשות העבר, ירושלים, (הוצאת מוסד הראובני, דפוס "אחיה" תשי"א, 1950), 2° גדול.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: י. זוסן. גל' א': כסלו, 4 ע'.
- תמונות. העתון יוצא בצורת עתון שיצא בתקופה קדומה וכולל ידיעות על מאורעות שקרו בזמן ההוא. (גל' א' כולל ידיעות מחקופת החשמונאים).
- על ע' א' של גל' א' רשום תאריך: כ"ז ניסן ג"ש שנה חמישית למדר. העתון יוצא גם באנגלית, עיין להלן מספר 53.

- 10 דפים. תל אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים, ועד עובדי הועד הפועל ומוסדותיו, 4°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. גליון 2: אדר א' תשי"א, 15 ע'.
- במכונת-הכפלה.

- 11 דפים: ידיעות חפשיות מבקרת האויב. חמ"ד.
- 2° יצא ע"י ההגנה. תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' י"ח: ר"ח שבט תשי"ח, 13 ע'.
- במכונת-הכפלה.

21 ידיעות לבוקר. (תל אביב), התאחדות מגדלי
בקר בישראל, יהודה, הדרום והנגב. 2°
תכניות ההופעה לא נזכרה. [ירחון?], שנה 2, גליון 5:
ניסן תשי"א. 25, [1] ע', תמונות. במכונת הכפלה.
עמוד השער נדפס.

22 יהדות; בטאון להחדרת מאור התורה בין
הנוער והעובדים. ירושלים, מרכז "יהדות", (דפוס
סלומון). 2°
א': ערב פסח תשי"ז. 11, [1] ע'. פנימי. גל' ד':
כסלו תש"ח.

23 ילקוט האיגוד למחקר קרמי, חיפה, 1950.
8°
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת א': נובמבר.
54 ע', במכונת הכפלה. לא-למכירה.

24 ישראל. כנסת. ספריה. פרסומי הכנ"ס
וממשלת ישראל שנתקבלו בספריה
הכנסת בחקופה... ירושלים, תשי"א. 4°
[העורך: קורט שמעון ול"ד]. מס' 1/2: י"ח-ל'
מנחם-אב. 11 ע'. במכונת הכפלה.

25 ישראל. ממשלה. בית המשפט העליון
לישראל. פסקי דין של בית המשפט
העליון לישראל. (יוצא מטעם משרד המשפטים).
ירושלים. (המדפיס הממשלתי, דפוס הממשלה). 8°

תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך ד' חוב' א': ט"ז
בסיון תשי"ז. 28 ע' — הכרכים א"ב טרם יצאו לאור.

26 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. אגף
הדיג. סכום הדיוג העברי לחודש... [הקריה],
1948. 2°
בראש השער: מדינת ישראל —
הממשלה הזמנית. משרד החקלאות — אגף דיג. המדור
לסטטיסטיקה ורשיונות. ירחון. גל' [א]: סכום הדיוג
לחודש ינואר. 2 דף. הגל' האחרון: פברואר 1950.
ההמשך: "הדיג הישראלי".

27 ישראל. ממשלה. משרד העליה. עלון.
ירושלים, תשי"א. 2°
תכניות ההופעה לא נזכרה.
גליון 1: אדר א' 7 דף, טבלאות. במכונת הכפלה.

28 ישראל. צבא. שרות התרבות. הסברה.
תקציר... [תל-אביב], תש"ט. 8°
גל' א': כסלו.
4 ע', דיאגרמות, מפה. נפסק עם תקציר ד'.

12 הדרך; בטאון המפלגה הקומוניסטית הישראלית
לבעיות התיאוריה והפרקטיקה. (תל אביב, דפוס "עמלי").
1951. 8°
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך:
מ. וילנר. חוברת 1: ינואר. 43 ע'.

13 הד התיכון; בטאון חטיבת אלכסנדרוני. חמ"ד,
תש"ח. 8°
ירחון. העורכים: מיכאל דשא ועמנואל
זמיר. גל' א': תמו. 18 ע', תיום, תמונות.

14 הסתדרות המזרחי בארץ ישראל. סניף
ירושלים. צרור ידיעות. ירושלים, דפוס
סלומון. 8°
תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 5:
תשרי תשי"א. 4 ע'.

15 הסתדרות פועלי אגודת ישראל. הסיעה
המרכזית. רשימה ב. ביולטין. תל אביב,
חש"מ. תשי"ז. 8°
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל'
א': מנחם-אב. [10] ע'. "החלטנו להוציא ביולטין
מיוחד לחברים פעילים, צירי הועדה החמישית, חברי
המועצה המרכזית, יופעילי הסניפים".

16 התאחדות עולי בבל בישראל. הועד האר-
צי. ועד עדת הבבלים בירושלים. התאחדות צעירי
ארם נהרים. חוזר לחברים ולאנשי העדה.
ירושלים. 2°
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 18:
כ"ה ניסן תשי"א. 4 ע'. במכונת הכפלה.

17 חדשות שבוע טוב. [תל-אביב], חש"מ, תשי"ז.
2° גדול. שבועון. הופיע במוצאי שבתות. המו"ל
והעורך: אליהו פורצקי. גל' א': י"ג חשוון. 2 ע'.
נפסק עם גל' ב'.

18 חיפה העובדת; ידיעות מועצת פועלי חיפה.
חיפה, (דפוס "אות"), תשי"א. 2°
שבועון. גליון 1:
ח' בחשוון. 4 ע', תמונות. פנימי.

19 חרות. (תל-אביב), תנועת החרות, (דפוס סטרוד).
תשי"ח. 4°
שבועון. המו"ל והאחראי: מ. בן-
יעקב. גל' [א]: ט"ז תמו. 16 ע', תמונות. נפסק עם
גליון [ד].

20 ידיעות העובד הדתי. תל אביב, מרכז העובד
הדתי בישראל, (דפוס "אלישע"), תשי"ז. 8°
תכניות ההופעה לא נזכרה. הגליון שלפנינו בלי סימון
מספר: תמו. תשי"ז, 7, [1] ע'. "פנימי".

ההופעה לא נזכרה. גליון 5: אייר תשי"ז, 7, [1] ע'.
הטכסט ביוזית.

38 עולם אחד. (תל-אביב, דפוס אנסבך), 1950. 2.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: יוחנן מופר. גל'
[א]: דצמבר 1950. 12 ע'. הטכסט בעברית ובאנגלית;
השער האנגלי: One World.

39 עולם הקולנוע; שבועון אינפורמטיבי מצוייר
לעניני קולנוע ואמנות. (תל אביב, ש. פרידמן, דפוס
"שהם", תשי"א). 8. העורך: א. פרידמן. גליון
א': כ"ט תמוז. 19 ע'. תמונות.

40 עלון; דברי חברים של מפלגת פועלי א"י
בקיבוץ המאוחד. (תל אביב, דפוס קואופרטיבי
"אחדות"). 8. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת
7: תשרי תשי"א. 23, [1] ע'. "פנימי".

41 עלון הבוקרים באיזור הרי אפרים והקישון.
חמ"ד, התאחדות מגדלי בקר בישראל. 2.
תכניות ההופעה לא נזכרה. שנה 2, עלון 6: מרץ
1951. 18 ע'. במכונת-הכפלה.

42 עלון לחברים. ארגון חברי ההגנה, סניף
ירושלים, (דפוס "העברית"). 8. תכניות ההופעה
לא נזכרה. חוברת 2: תשי"א. 1950. 18, [10] ע'.
"פנימי".

43 עלונך. תל אביב, ארגון נשים פרוגרסיביות,
חש"מ. 2. תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 2:
15 באוקטובר 1950. 6 ע'. תמונות.

44 עתון מיוחד לספורים אמתיים, תמונות ופר'
פראות. תל אביב, דפוס מווס, 1950. 8. תכניות
ההופעה לא נזכרה. העורך: ל. זכאי. המ"ל והאחראי:
אלכסנדר זאובר. חוברת א': בלי סימון תאריך. 22,
[1] ע'. תמונות. בא במקום "עתון מיוחד".

45 פגז: בטאון יחידת מרגמות כבדות. חמ"ד, (יחיד
דת מרגמות כבדות, תרבות, שרות-ציוני, בית הדפוס
הצבאי מס' 665). 4. תכניות ההופעה לא נזכרה.
חוב' ב': אדר תש"ס. 22, [2] ע'. תמונות.

46 קדימה! Kadima! גליון יריעות של
הספרדים ובני עדות המזרח בישראל. ירושלים, 1951. 4.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: משה פרגין.

29 להב; בטאון "צעירי אחדות ישראל" מיסודם
של אנשי אצ"ל ולח"י דתיים. ירושלים, חש"מ, תשי"א.
8. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: י. ארגון.
גליון 1: תמוז. 8 ע'. "פנימי".

30 ליערן: עלון יריעות מקצועיות. נתניה, אגודת
היער בישראל, חש"מ. 8. תכניות ההופעה לא
נזכרה. גליון 8: אדר תשי"א. 6 ע'. תמונות.

31 מבוע: עלון פנימי של עובדי המשביר המרכזי.
(תל אביב, דפוס קואופ' "הפועל הצעיר"). 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת 7: אב תשי"ז, 23,
[1] ע'.

32 מגל ומגן: בטאון של מחלקת ההתישבות,
תנועת החרות — ביתר. תל אביב. 2. תכניות
ההופעה לא נזכרה. חוברת 6: אדר א תשי"א. 39 ע',
טבלאות. במכונת-הכפלה. "פנימי".

33 מסלול: שבועון לעולי תימן והמזרח. תל
אביב, הוצאת מדינת ישראל, משרד החינוך והתרבות,
המחלקה להנחלת הלשון, (דפוס "הפועל הצעיר"), 1951.
2. העורך: שמואל יבנאלי. גליון 1: 26 באפריל.
4 ע'. תמונות. מנוקד.

34 מפלגת פועלי ארץ-ישראל. חוגי עולים.
ל ע ו ל י ם. (תל אביב, דפוס "אחדות"). 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' ד': כסלו תש"ס.
60, [4] ע'. תמונות. הטכסט רק ביוזית.

35 משא: במה לספרות, אמנות ובקורת. (תוספת
ספרותית ל"בשער"). (ת[ל] א[ביב], בן-אהרון, הדפוס
החדש"), תשי"א. 2. גל' א': ס"ו תמוז. 8 ע'.
תמונות.

את מצחת הריאליזם הסוציאליסטי יש לתרגם
לעברית... אין אנו פורקים את מורשת תרבות הגולה,
גם כשאנו מתמרדים נגדה" (מתוך המאמר הראשי של
אהרן מגד).

36 ניב הרופא; בטאון האיגוד הארצי של הרופאים
חברי ההסתדרות. (תל אביב, דפוס "אחדות"). 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת ב'ג: אב תשי"א.
53 [צ"ל 35], [1] ע'.

37 עולים. תל אביב, (מחלקת הקליטה של המפלגה
הפרוגרסיבית והעובד הציוני), חש"מ. 8. תכניות

die Olim aus Mitteleuropa... [Tel Aviv], (typ. Lidor). 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי בלי סימון מספר : אוקטובר 1947. 8 ע', תמונות מ-1950 ואילך : שבועון.

55 Inside Israel. (Tel Aviv), Press and Information Department of the General Zionists' Organization in Israel, (typ. „Hashahar"). 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 2 : דצמבר 1950. 20 ע'.

56 Iton „Habonim"; organ central du mouvement chaloutzique sioniste-socialiste „Habonim". (Tel-Aviv; Jérusalem, typ. Geshar), 1950. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : נובמבר. 16 ע', תמונות.

57 Jedioth chadaschoth. Jerusalem Notstands-Ausgabe. Jerusalem, 30. März--22. Juni 1948. 2°.

במכונת-הכסלה. יצא בזמן המצור על ירושלים. יומון. העורך : I. Lilienfeld. לרוב הגליונות 2 ע'.

58 The Palestine Digest. (Jerusalem, typ. „Hashiloah"), 1947. 8°.

(ירחון). העורך : K. Rabinowicz. חוברת 1 : ספטמבר. 35 ע', תמונות.

59 Przegląd; dwutygodnik. Tel-Awiv, I. Epstein, (דפוס לידור). 8°.

„חתך, דיר-שבועון". העורך : I. Epstein. גלי ב' : 24 במאי 1951. 64 ע'.

60 Die Stimme des Oleg העולה. תל אביב, (דפוס Mizrach Chadas). 2°.

גליון 48 : סבת תש"ז. 8 ע'. הטכסט רק בגרמנית. 61 Viața noastră. Tel-Aviv, n. pr., 1950. 2°.

„החינו". — תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : 25 באבוסט. 4 ע', תמונות.

קבצים

62 ספר אור המאיר ; מוקדש ליובל השבעים של רבנו... כמוהר"ר בן ציון מאיר חי עוזיאל הראשיל הרב הראשי לישראל. כולל תולדותיו ומאמרי הערכה

גליון א' : 29 במרץ. 8 ע'. במכונת-הכסלה. הטכסט רק בצרפתית.

47 קול הסטודנט. חיפה. הסניון העברי. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 9 : 21 במברואר 1951. 2 ע'. במכונת-הכסלה.

48 רמת גן. ידיעות עירית רמת גן. דו שבועון של עירית רמת-גן. (רמת-גן; ת[ל] א[ביב]). דפוס שושני, תש"ז. 2°.

העורך : יעקב חורגין. גלי א' : י"ג מנחם-אב. 15, [1] ע', תמונות.

49 תנועת החירות מיסודו של הארגון הצבאי הלאומי המרכזי. לשכת ההסברה. עובדות ותגובות. ביולטיין עתי לחברים ולאחרים בצבא, בעיר ובכפר. תל-אביב. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. [דיר-שבועון ?]. גלי 2 : י"ג באלול תש"ח. 17 ע'. במכונת-הכסלה.

50 דער וועג. ירושלים. „המודיע", דפוס ספרא. 2°.

שבועון. כיוון אגודה ישראל. גלי 2 : כ"ח אדר ב' תש"א. 2 ע'.

51 לעבנס פראגן. סאציאליסטישע חדש-שריפט פאר פאליטיק, חירששאפט און קולטור. תל אביב, (ברית העבודה. המפיץ : טופל דפוס „הכרמל"). 1951. 4°.

העורך : ב. צלביק. גלי א' : מאי. 15, [1] ע'.

52 Bamoledet; hebdomadaire des combattants d'Israel. שרות התרבות של צבא [תל אביב].

ההגנה לישראל, (דפוס „ספר"), תש"ט. 2°.

שבועון. העורך : Dane Rakhmani. גלי א' : כ' חשוון. 6 ע', תמונות.

53 Chronicles; news of the past. Jerusalem. (The Reubeni Foundation, typ. Ahva), [1950]. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. יצא בצורת עתון שהופיע בזמנים קדומים וכולל ידיעות על מאורעות שקרו בזמן זה. גלי א' : רשום תאריך : 16 Ethanim 2811 (מתקופת שלמה המלך). 4 ע', תמונות. גלי ב' : 24 Kislev 3156 (מתקופת ירמיהו). — את ההוצאה העברית של עתון זה עיין לעיל מספר 9.

54 [Dapim]. Herausgegeben von der Miflegeth Poale Erez Israel. Abteilung für

וילדים במארקין (בלגיה). תל-אביב, (דפוס "תרבות"), תשי"ב, 75 ע', תמונות. 8°. מאסף העורכים: יוסף תירוש ודב קנהל. י. קנהל, ו' אדר תרנ"ב קרפלד בגרמניה — ס' אייר תשי"ח תל אביב, קרבן הפצצת תחנת האוטובוסים המרכזית ע"י המצרים.

65 גובר, אפרים וצבי. ספר האחים; מעובונם של אפרים וצבי גובר, מהדורה שנייה, תל-אביב, הוצאת תנועת המושבים וחברת "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"א, 297, [2] ע', 8 לוחות-תמונות. 8°. (ספרית "אלה הבנים").

אפרים גובר נפל בקרב ע"י סירת שלום וצבי גובר בקרב ע"י כאוכבה בנגב, שניהם בני כסדרורבורג. התכן: א. ברש: הקדמה. ר. אלפר: אפרים וצבי מיומנו וממכתביו של אפרים, ע' 25—153. מכתביו וממכתביו של צבי (בעיקר דברי שירה ורשימות אמנר תיות), ע' 158—260. חברים מספרים (5 רשימות על ה"אחים"), מזכרונות אם, ע' 275—297.

66 דבר הקריה; מוקדש לעשור של קריית-עבודה <תרצ"ו—תשי"ז>. תל אביב, ברית הפקוח לאגודות שיכון וועדת העשור לקריית העבודה, חש"מ, תשרי תשי"ז, 84 ע', טבלאות, תמונות. 8°. קבץ, העורך: פ. צוקר.

67 ירושלים; עתון חד פעמי, ירושלים, מפלגת פועלי ארץ ישראל סניף ירושלים, (דפוס גירסלם פוסט), תשי"א, 4 ע', 2° גדול. יצא במוצ"ש כ"ד בתמוז לפני הבחירות לכנסת השנייה שהתקיימו ביום כ"ו בתמוז.

68 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המח-לקה לבעלי חיים. קובץ בשאלות גדול בקר מאת המדור לבקר הקריה, (המדפיס הממשלתי; תל-אביב, דפוס "ספר"), יסן תשי"א, 34, [1] ע', 8°. = קובץ מקצועי מס' 1.

69 ישראל. צבא. הבוקעים; גליון יומי הגדוד. (תל אביב, דפוס י. שלום), תשי"ט, 19, [1] ע', תמונות. 8°. יצא בט' בניסן.

70 ישראל. צבא. שרות תרבות. יד ושם לנוסלים. (המביא לבית הרפוס: יוסף אוליצקי, תל-אביב, מפקדת ההגנה בתל-אביב / שרות תרבות

הלכה ומחקר. ירושלים, הישיבות פורת יוסף ושערי ציון, דפוס סלומון, תשי"ב, 20, 249 ע', לוח-פורטרט, תמונות. 8°.

התכן: דעת מרן הראש"ל הרב הראשי לישראל על חגיגת יובל, ישיבת פורת יוסף, ישיבת שערי ציון. תולדותיו (נסדר ונאסף "מסיהם ומפי כתבם" ע"י א. י. ו. [=אליעזר יהודה ולדינברג?], ע' 1—26). הערכות (מאת הרב הראשי י. א. הלוי הרצוג, י. מ. טולדאנו, י. ל. הכהן מיימון, נ. ב. אוהנא, ח. גבריאל, י. מ. טוקצינסקי, ע. הדייה, נ. רענן, א. י. ולדינברג, מ. שפירא, א. אלמליח, מ. א. גיניאו, א. שלם, מ. ד. גאון, צ. שלתיאל, ר. פרבר, צ. בן-הצורה, א. ענתבי, הלכה (מאת י. א. הלוי הרצוג, י. ש. יאושע, ע. עטייה, י. מ. טוקצינסקי, י. י. וכספויגל, י. עדס, א. אדלר, א. י. ולדינברג, כ. פ. טכורש, צ. י. הכהן קוק, א. י. זסלנסקי, ד. צאבה, י. צדקה, ש. מצורי, י. עטייה, ד. דיון, ד. הציוני). אגדה ומחקר: י. קניאל: ס' תולדות האדם. ש. גרינברג: חדשי "כלה" ורישי "כלה". א. י. ולדינברג: חיי תורה. ר. מרגלית: תלבושת התלמיד חכם והנשיא. י. י. ילין: בנין פעל בתור יסוד בהלכה. ש. בן-שבת: המזל והאושר בקסליהלשון. א. ח. לוי: ממלכת כהנים. מ. סופר: תורה. י. ר. מלכו: קהילת שאלוניקי תחת שלטון תורכיה אחרי הגרוש. א. טובני הויז: המקובלים בצפת.

63 בית קשת. מול התבור; יד לנופלים. בית קשת: (תל-אביב, דפוס "אחדות"), תשי"ב, 294, [2] ע', מסות, תמונות. 8°.

קבץ לזכר חברי קבוצת בית קשת שנפלו במלחמת השחרור: ראובן שני (שנידרמן), עלי בן-צבי, ספיר (יוסף) כספי, לוי פינגובים, אברהם בן-שבת, נח בוכי בינדר, יצחק פוזנסקי (פוז), ישעיהו פינקנוון, מרדכי אקס, צבי חלק, רפאל גינצבורג. כולל מאמרים, ביר גרסיות, רשימות עליהם וגם מדבריהם (ממכתביהם). בתחלת הקבץ שני מדורים: נוף: י. בן-צבי: נחלת יששכר. י. ויץ: תולדות התנוחותנו בגליל העליון. ר. ינאית—בן-צבי: עליה בימי אבל. בית-קשת. בסער: שלשה מאמרים על הקרבות: מאת ב"ן, ב. עציני וי. קופלובסקי.

64 חברית העולמית לתנועת תורה ועבודה. זכרון לר' יצחק ב"ר משה קנולר: פרשת חיים ופרקי פעולות. [ואחריו] המוסד להכשרת נוער

- של צבא הגנה לישראל, דפוס שושני, [תשי"ז]. 55
ע, פורטרטים, פקטימיל, 8°. על המעטפת: קרן
הגנה ע"ש ישראל שחורי ז"ל, כולל ידיעות על הנופלים.
- 71 מכבי, המכביה השלישית, ישראל,
סוכות תשי"א <8.10.50—27.9> (תל אביב, דפוס מוס),
[תשי"א], 56, 56 ע, טבלאות, תמונות, 4°.
= ספר המכביה, כרך א, העורכים: א. תורי, א.
אלכסנדרוני, ב. בינטר, פ. א. לוינון. בעברית ובאנגלית;
השער האנגלי:
The 3rd Maccabiah in Israel. Souvenir book.
72 מערכות הפועל; בטאון לעניני עבודה ואיגוד
מקצועי, תל אביב, (מרכז מפלגת הפועלים המאוחדת,
המחלקה לעניני עבודה ואיגוד מקצועי, "הדפוס החדש"),
כסליו תש"ט, 23, [1] ע, 8°. "פנימי, מס' 1".
קבץ, יש לקוות שהחברות תשמש אך התחלה להוצאת
בטאון פריודי קבוע.
- 73 הסנה, צבי לופט ז"ל; ליום הזכרון
הראשון, י"ח אדר תשי"ג... [תל-אביב], "הסנה" חברה
ישראלית לביטוח, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ג, 79,
[1] ע, פורטרט, 8°. מתוך: "המבטח", שנה
ח' / תשי"ג — קבץ, המדורות: דרך חיו, ביום
השלשים, לדמותו במחיצתו מדבריו.
- 74 עולמות במאבק; פרשיות מעניני התקופה.
[תל-אביב], מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות"),
תשי"א, 325, [1] ע, 8°. "בחירת הנושאים,
ליקוט המקורות והעריכה של הקובץ נעשו בידי
כתריאל כ"ץ".
- התכן: א. שטורמטאל: הסוציאליזם הרימוקרטי.
י. ב. קונדליף: סעיף ארבעה, א. ה. קאר: רישומם של
הסובייטים, לעולם המערבי, ד. הילי: ויהי ברדת המסך.
י. דויטשר: האיגוד המקצועי במשק הסובייטי, ש.
יבוק: תעלומת אלג'יר היס, מ. א. לאווארוב: אינטר-
בנציה לעומת אייחזקעבות, ח. שראן-טשין: חינוך אדם
בסין, א. י. פ. טילור: טיטו וסטאלין, פ. מקלין:
חורף במוסקבה.
- 75 קול חיפה, יום העצמאות תשי"ג, שנתים
לשחרור חיפה, חיפה, עיריית חיפה, המחלקה לתרבות,
(דפוס "אות"), תשי"ג, 10 ע, תמונות, 2° גדול.
הוצאה חרפמית, העורך: ש. זרחי, יצאה במוצאי
שבת ה' אייר.
- 76 קול פועלי ירושלים, ירושלים, הוצעה המקי
צועית שע"י מפלגת הפועלים המאוחדת, (דפוס רונלד),
1951, 4 ע, 2°. הוצאה חרפמית, יצאה בינואר.
- 77 גפת חולים של הסתדרות העובדים העב-
רים הכללית בא"י, לאורם; חוברת לזכר
[כ"ז] בני משפחותם של עובדי קופת חולים, שנפלו
במלחמת השחרור, תל-אביב, מרכז קופת-חולים של
ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל,
תשי"ג, תשי"א, 80 ע, פורטרטים, 8°. כולל ביוגר-
פיות של הנופלים, קטעים מכתביהם או ממכתביהם וגם
רשימות על אחדים מהם.
- 78 שריד, שריד; עשרים וחמש שנים לקיומה,
תרס"ו—תשי"א, (מרחביה, דפוס השומר הצעיר, 1951),
310, [2] ע, טבלאות, תמונות, 8°.
ראשי-הפרקים: הנוף, היישוב ותולדותיו, מפעלו
המשקי, בנתיב החברה, מתוך ההחי, חינוך, בדרכי
התנועה, במבחן הימים, אשר לא זכר (על 9 חברי
שריד שנפלו במלחמת השחרור).
- 79 תמורות; קובץ ספרות, אמנות, בעיות החברה,
(תל אביב, לפ"ק, דפוס "עמל"), [תשי"א?], 63 ע, 8°.
העורך: מ[רדכי] אבישאל.
- התכן: שירים מאת ש. פטיש, א. נוראל, מ. איתן,
ד. טיטלבוים, י. אוסן, ד. אבדן, מ. אבישאל: הכלב
אינגו, ספור, ג. לוקאץ: "דון קיכוס", ב. נצח: אחריות
הדור, צ. נוב: פאטמה (זכרונות), ד. ליבנית: על
שתי הסעיפים, מקוטב אל קוטב: לקט דברים ומעשים.
- 80 The Israeli yearbook... 1950 (Tel-
Aviv), Israel Publications Ltd., (typ. Blumen-
thal), [1950], 380 p., facs., illus., maps,
tabs. 8°.
מזיגה של שני הפרסומים:
The Palestine yearbook and Israeli annual
(pub. in the United States), The Anglo-Pal-
estine year book (pub. in Great Britain).
העורך: S. Tolkowsky, המדורות:
Abstract of the history of Palestine. The
Zionist movement. The U. N. and the Jew-
ish state. The war of independence. The
land. The people. Water, fuel and power.
Economic life. Communications. Immigration

אמברולוגיה (י. ליבוביץ, ש. אולר), אמות מאחרות (י. בנטחין, מ. גליקסון), אמיניות (י. ליבוביץ).
את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 8.

83 בן-מנחם, נפתלי. כתבי רבי משה חיים לוצאטו; רשימה ביבליוגרפית של ספרי דפוס וכתבי יד. ירושלים, מוסד הרב קוק, מחברות לספרות, (דפוס מרכז), תשי"א. 188 ע', 8°.
י. רשימת הספרים כוללת 263 ערכים, בין השאר 105 מהדורות של "מסלת ישראל" (במקור ובתרגום), 35 מהדורות של "לישרים תהלה", 17 מהדורות של "דרך חכמה", 15 — של "מאמר על ההגדות" ושל "מאמר העיקרים", 12 — של "מגדל עז" ו-10 של "מאמר החכמה". רשימת כתבי כוללת 33 ערכים. "רשמתי את הספרים בסדר אלפביתי... השתדלתי לתאר את הספרים לפרטיהם ולציין גם הסכמות, הקדמות, הקדשות, קולרי פנים וכו'... בהשלמות ותיקונים (ע' 149—175) הרחנתי לפעמים את הדיבור על בעיות ביבליוגרפיות שונות" (מהקדמה).

84 מדריך לכתבי-עת ישראלים «מס' 1». ירושלים, נערך ומוצא לאור ע"י סוכנות להחחמת עתו. גים «פל"ע», חש"מ, (תשי"א), 13, 19 ע', 8°.
בעברית ובאנגלית. שער אנגלי נוסף:

The first Israel Press Guide comp.
and published by the Collective Subscription Agency <C.S.A.>.

הרשימה בעברית כוללת ידיעות על 182 כתבי-עת, באנגלית — על 238 כתבי-עת.

85 קונטרס ביבליוגרפי. (תל אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, מרכז לתרבות וחיברות — המדור לספרות; התאחדות הוצאות-הספרים העברית בישראל, (דפוס "ספר", תשי"א, 8°.
ירחון. העורך: ראובן לוי. חוברת 1: תשרי—אדר ב. 96 ע', נרשמו בה הפרסומים שהוטעו בתשרי—אדר ב' תשי"א.

מדע המקרא

86 גוטפריד, מרדכי. תפלת הנביא. תל אביב, (דפוס "המדפיס"), תשי"א. 16 ע', 8°.
שיר בצירוף רשימות על מות הנביא והנביאה.

87 חוג לחקר התנ"ך. על חוג המקרא; דברי מחקר. תל אביב, חוג לחקר התנ"ך, (דפוס מל"י).

and settlement. The labour and cooperative movement. The legal system. Government and public finance. Education. Research. Cultural activities. Tourism. Towns and villages. Directories.

81 Robert Weltsch zum 60. Geburtstag: ein Glückwunsch gewidmet von Freunden. Tel-Aviv Jerusalem; (תל אביב, דפוס לידור), Juni 1951. 8 p. 8°. „Privatdruck“.

ר. חלסט פובליציסט ועיתונאי ציוני ידוע, עורך עתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית בגרמניה עד הפסקתה בסוף 1938, מגי אז בישראל או בחו"ל בשליחות "הארץ", שבו הוא משתתף כעורך קבוע. המאסף כולל מאמרים ורשימות.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

82 האנציקלופדיה העברית. כללית, יהודית וארצישראלית. כרך ג': איסט לונדון — אמנוס. ירושלים, חברה להוצאת אנציקלופדיות בע"מ; (תל אביב, דפוס מסדה), תשי"א. 1000 עמודה, טבלאות, מפות, פקסימילים, תמונות. 2°. תיקוני טעויות: 1 דף. העורך הראשי: יוסף קלוזנר. העורך הכללי: ב. [רציון] נתניהו.

הערכים הגדולים ביותר בכרך זה: איסיים (י. קלוזנר), איסלנד (י. שטנר, מ. קליוטש, מ. סומפולינסקי, א. גרונן-קיווי, א. בושחין), אירופה (י. שטנר, ד. אשבל, א. פרנס, ר. בקי, ישעיה ליבוביץ, ר. לוי, ע. ג. חורון, א. מאיר, ב. רוט, י. לשצ'ינסקי), אירלנד (י. שטנר, ב. נתניהו, ד. ה. קוליב, א. מאיר, פ. ארגולה, פ. ע. גרדנחין, מ. קליוטש, א. היימאן, אכר (א. מאיר, א. ג. פולאק, ט. לין סמית), אלגיריה (א. י. בראחד, מ. זהרי, ש. בודנהיימר, י. ליבוביץ, מ. א. מיינץ, א. מאיר, י. לשצ'ינסקי), אלהים (מ. ד. קאסוטו, יהושע גוסמן, י. גורדון, ג. שלום, י. קלוזנר, ג. בראון, צ. הארטסהורן, ש. ה. ברגמן), אליהו בן שלמה זלמן (ישראל קלוזנר, ש. ק. מירסקי), אלכחלים (ש. פלייש-מן, ת. גרושקה, יהושע גוסמן), אלכימיה (ג. ר. פארטינגטון, ק. ג. יונג, ד. סולר), אלכסנדר מוקדון (א. שליט, ת. פריפלאוס), אלכסנדריה (א. צ'ריקובר, א. אשתור), אלמונטו (א. מאיר, ע. שוחט), אלפים (י. שטנר, מ. זהרי), אלקטרומגנטיות (מ. ה. בן-שמאי),

תש"ח. 51, [1] ע"י 8°. המו"ל: דוד מויאל.

קבץ. יצא בתשרי. "זהו רק נסיון לעורר את לומדי התנ"ך וחוקרי העבריים שיתנו דעתם על הצורך בבמה עברית מיוחדת לחקר התנ"ך ואף יתנו ידם להגשמת המפעל הזה". (מההקדמה).

התכן: צ. קארל: הצעת דוד לבנין הבית ותשובת נתן ופירושה. ד. מויאל: פירושים ל"איוב". מ. קמחי: הקבלות סגנוניות בין שה"ש ושירת האהבה הערבית הקדומה. א. וייזר: על מרד אבשלום. נ. רבן: האיוב הצפוני בנבואות ירמיהו. צ. קארל: שתי פרשיות. ה. קלר: הערות ל"רות".

88. קסוטו, משה דוד (U[mberto] Cassuto).

הא' לה ע' 2; שירי עלילה כנעניים מתקופת האבות: סידרם ותרגומם מלשון אוגרית לעברית והוסיף עליהם פירוש ומבוא משה דוד קסוטו. ירושלים, מוסד ביאליק בהשתתפות ועד הלשון העברית. (דפוס הממשלה). תשי"א. 110, [2] ע' / לוחות-תמוגות, תרשימים. 4°. (מחקרים לשוניים בעריכת נ. ה. טורסיני). שער נוסף באנגלית.

אני עובד זה ימים רבים בהכנת הוצאת הטכסטים האוגריתיים, שתיבא את הטכסטים מועתקים באותיות עבריות, ותצרך להם תרגומם העברי ופירוש מפורט בעברית. בספר זה, שאני נותן עכשיו לפני קהל הקוראים, כלולות שתי שורות של טכסטים: (א) שני לוחות, השייכים לשיר האפי הגדול המספר על פעולותיו ועל מאורעותיו של בעל... (ב) שני קטעים שנתפרטמו לראשונה במאמרו של וירלו בעתון Syria כי "כד... עבודתם של החוקרים שקדמוני, היתה עבודה חלוצית והגיתה לאחרים מקום להתגדר בו. לפיכך גם תרגומי וגם פירושי הם ברובם המכריע חדשים ומקוריים... ביחוד נחתי את דעתי על ההקבלות שבין כתבי אוגרית ובין כתבי המקרא". (מההקדמה).

89. תנ"ך. ישעיהו. ספר ישעיהו; ערוך ומסודר על ידי אליהו בלזק. "לפי שיטה חדשה". תל-אביב, המחבר, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א—1950. [2]; 264, [2] ע' 8°. (תנ"ך לכל, מובן מיד).

...מקבלים מיד, במקום, באותיות קטנות ובסוגריים, את הבאורים הדרושים ואפשר לקרוא ולהבין... את התנ"ך ככל ספר אחר בקריאה שוטפת... את הטכסט המקורי כמו שהוא, בלי הפרושים באמצע, הגני נותן בראש כל עמוד". (מההקדמה).

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

90. אבות. ספר טרקי אבות עם פרוש רבנו עובדיה מברסנורה ופרוש מתנת אבות, לוקט מספרים שונים ומפי גאונים... עליידי מאיר שצ'רנסקי... תל-אביב, "בית יעקב"; (ירושלים, דפוס הוצאת ספצרא), תש"י. 427, [1] ע' 8°.

ס' אור המאיר; [לכבוד ר'] ב. צ. מ. ה. עזיאל. עיין לעיל מספר 62.

91. בנדיקט, בנימין [זאב] [B.Benedikt]. ספר בעלי אסופות; מבוא ונספחים... ירושלים, דפוסים שונים, תשי"א. 8 ע' / ע' 85—109, 20—34. 8°. פרקים נבחרים מתוך דיסרטציה, ירושלים תש"ז. הפרקים נדפסו בסיני כרך כו, תש"י, ובתרביץ שנה כ"ב, תשי"א, ושנה י"ט, תש"ח.

92. היכל תלמוד. תל אביב, "היכל התלמוד", בית מדרש גבוה לתלמוד, ירושלים, דפוס אבן, תש"א. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת א: אדר. 28 ע'.

93. (מיכלסקי, א.). הלכות ערב פסח שחל להיות בשבת. תל-אביב, מרכז נשי אגודת ישראל, (דפוס רובינשטיין, מבוא 5710), [16] ע' 8°. "הינים". הוצאו מתוך שורות הרצאות שנתנו ע"י הרב א. מיכלסקי. (מבוא). עברית וגרמנית. שער גרמני: Vorschriften für Schabbat-Erew-Pessach... (von A. Michalsky).

94. קמינקא, אהרן [Armand Kaminka]. מחקרים במקרא ותלמוד ובספרות הרבנית... ספר ב: מחקרים בתלמוד. תל-אביב, "דביר", (דפוס "גוטנברג"), תשי"א. [6], 214 ע' / פורטרט. 8°.

התכן: המעשה בתור מקור ההלכה. יהודה ויון בדרכי המליצה והמוסר. דעותיהם ופעולותיהם של גדולי חכמי התלמוד: בית שמאי ובית הלל. עקביא בן מהללאל. ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו. ר' אליעזר בן הורקנוס. ר' טרסון. ר' אלעזר בן עזריה. ר' עקיבא. ר' שמעון בן יוחאי. ר' מאיר. הורמים הרחנים אחר "חורבן ביתר" והפיכת ירושלים לעיר אלילית. מאמצי הנשיאות לחזק את המרכז בארץ. מעורר תחיית הלשון ומתנגדי שלטון הנשיאות. התמוגות הורמים. אחרים מתלמידיו של ר' יוחנן מפיצי דעותיו באגדה. את הקודם עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 421.

99 רבי יהודה הלוי; קובץ מחקרים והערכות. סדר והכין לפרס ישראל זמורה. תל-אביב, מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק; (חיפה, דפוס "אות"), תשי"ז, 375, [1] ע' 8.

התכן: דברי משוררים: מ. אבן-עזרא, יוסף אבן צדיק, ר"י אלהריזי, י. פייכמן על ריה"ל, דברי היסוד לטוריונים וחוקרים: צ. גרץ, ש. דובנוב, ז. יעבץ, י. בער, ב. דינבורג (עליתו של ריה"ל לא"י והתמססה המשיחית בימיו, ע' 47—83), ע. בן-עזרא. דברי מפרשים ומהדירים: ש. ד. לוצאטו, א. א. הרבכי, ח. בראדי, ר' ישועה, דברי חושבים ומבקרים: י. היינמן (ריה"ל) — האיש והוגה הדעות, ע' 131—165; ריה"ל הפילוסוף המשורר, ע' 166—235; הלך הרעיונות של התחלת ספר הכוזרי, ע' 236—260, א. קמינקא, י. ל. הכהן מימון, י. ג. שמחוני, י. זמורה (שירי ריה"ל, מבוא, ע' 279—314), ח. ש. בן-מאיר (שעשועי הלשון בשירת הלוי, ע' 315—333), ג. בן-מנחם (ריה"ל וראב"ע, אגדות עם, בתו של ריה"ל, ע' 334—359), מ. ג. גלן, מ. ש. גשורי.

קבלה וחסידות

100 הבהיר. ספר הבהיר הנקרא מדרשו של ר' נחוניא בן הקנה עם באורי אור הגנוז לאחר מתלמידיו הרשב"א, אבן יקרה לרבינו מרדכי יפה, הגהות רבינו אליהו מוילנא ונלוה לחם אור בהיר כולל בידורי גוסתאות... השואות עם מאמרי רז"ל... [מאת] ראובן במוה"ר משה מרגליות, ירושלים, "מוסד הרב קוק", (דפוס בית יתומים דיסקין), תשי"א, 8, 94 ע' 4.

101 גוטפריד, מרדכי. הפילוסופיה של ה"חסידות" ביחס להפילוסופיה הדתית והכללית, וביחוד לנו של אפלטון ועמנואל קנט. תל-אביב, (דפוס "המדיפס"), תשי"א, 80 ע' 8.

102 גור-אריה, שלמה. ספר שרשרת זהב... דברי תורה... מצויקים מפורסמים אשר לא זכו לראות אור ובין הדפים מובא היחוס שלהם... ובסוף הספר שלשלת היוחסין של אבות... והקורות אותם בגולה ומאורעות מפגעי הזמן... מאת הרב שלמה גור-אריה <אינגרליב> [תל-אביב], (דפוס מל"ה, תשי"ז), 100, [4] ע' 8. דברי חסידות.

103 ויס, יוסף, חסידות של מיסטיקה וחסידות של אמונה: בירור טיפולוגי מאת יוסף ויס.

95 שומר, שמואל. ספר שיחות תלמידיו חכמים; כולל משא ומתן בעניני הלכה, אגדה וספרות שהיה לי עם גאוני וחכמי הזמן בעשרים שנה שלפני מלחמת עולם השניה. מאתי הרב שמואל שחמרה... חוברת ביה. תל-אביב, תשי"א, [2], 15—70 ע' 8.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

96 אפרויקין, ישראל [Israel Efröikín]. חש' בון הנפש. תרגום א[ברהם] קריב, תל-אביב, "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"ז, [2], 295 ע' 8. הספר נכתב בטקרו ביהודית. המחבר נלחם בכפירה ובאפיקורסות ומשתדל לנטוע את ההכרה שהיהדות ההיסטורית לא היתה, כפי שביקשו להשיאנה, סעות ארכתא, בת ה"חושך" וה"גחשלות" אלא היתה בה ויש בה גם כיום משמעות פנימית גדולה וחכמת חיים עמוקה. — למהדורה העברית הכניס המחבר כמה מלואים ותיקונים, השמיט והוסיף פרקים.

97 גוטמן, יצחק יוליוס. הפילוסופיה של היהדות. (תרגום מהמקור י[צחק] ל[יב] ברוך וערך צבי ויסלבסקי). ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס ירושלים פוסט), תשי"א, 435 ע' 8. שם המקור: Julius Guttman: Die Philosophie des Judentums. עיין ק. ס. שנה "ע' 183.

"התרגום העברי נעשה בהשגחתו של המחבר ד"ל והוא גם השתתף בעריכתו עד לפרק על הרמב"ם, אבל לא זכה לראותו בגמר מלאכתו [המחבר ד"ל נסתר בערב שבועות תשי"ז] ולא הספיק לכתוב הקדמה לו." במהדורה העברית באו 1) שינויים ותיקונים רבים, בעיקר בצורת תוספות, ברוב פרקי הספר ובייחוד בפרק המלחמה לפילוסופיה במאת השנים שלאחר הרמב"ם; 2) תוספת הערות, וכן הרחבת ההערות שבאו במקור, כדי השלמת הדברים בחידושי המחקר שנתחדשו, גם נתוספו שני פרקים: ר' נחמן קרוכמל, מרנץ רוזנצווייג. — ע' 359—366: מורה-דרך ביבליוגרפיה (יעקב טויבש, בדק את המורה-דרך וצירף אליו רשימת המחקרים החשובים ביותר שנתפרסמו למן זאת המהדורה הגרמנית).

98 גוטפריד, מרדכי. מדינה ודת; מחקרים על היחס בין "המדינה והדת"... תל-אביב, (דפוס א. בלוד), תשי"ז, 16 ע' 8.

הק' ומאמרי חז"ל... חוברת ב: ירושלים, דפוס בית
יתומים דיסקין, תשי"ז, [8], 78 ע' 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 274.

109 גוטפריד, מרדכי. כתר התפלה: שיר
בעקבות "כתר מלכות" להמשורר... רבי שלמה איבן
גבירול... תל-אביב, (דפוס "המדפיס"), תשי"א, 15 ע' 8°.

110 הגדה של פסח. הגדה ארץ-ישראל
לית לפסח. Palestinian Haggada. עם 12
צלומים מן הארץ... תל-אביב, "סיני", (דפוס בלומנטל,
1950), [7], 5—47, 47—5 ע' 12 לוחות-תמונות על
6 דפים, תיב, תמונות. 8°. עברית ואנגלית
עמוד מול עמוד, בספירת-עמודים כפולה.

111 הגדה של פסח... עם ציורים... ירושלים, צבי
ברפמן, [תשי"ז], 40, [2] ע' 8°.

112 ישראל. צבא. הרבנות הצבאית הראשית.
ילקוט הרבנות הצבאית הראשית. טי. ירושלים, הרבנות
הצבאית הראשית, [תש"ט-תשי"ז]. תמונות. 8°.
העורך: שמואל הכהן. התכן:
(ט) לחג החירות: פרקים. 96 ע'.
(י) שלשה כתרים: פרקים לחג השבועות.
63, [1] ע'.
את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 120.

113 קבלת שבת. א—כה. חמ"ד. שרות תרבות של
צבא-ההגנה לישראל, דפוסים שונים, תש"ט. 8°.
שבועון. עלון א': א' בכסלו; עלון כ"ה — האחרון —
כ"א באייר. בכל עלון 4 ע'. לרובם צורפו "תוי זמרה
לקבלת שבת": 1 ע'. כל עלון מכיל לקוטי ספרות
ולוח היסטורי.

114 תפלות. יזכורי. (לעלוי נשמת... דוד
מנחם ב"ר שמואל יהודה שטרק, שנפל בעד
המולדת...) (ירושלים), [תשי"א], 5, [1] דף. 8°.
במכונת-הכפלה.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

115 דבורצקי, מ[ר]. ירושלים דליטא
במרי ובשואה. (תרגום מאידיש בידי ח[יים]
ש[לום] בראברם.) [תל-אביב], מפלגת פועלי ארץ
ישראל, (דפוס סטרוך), תשי"א, 430, [1] ע', פקסי-
מילים, תמונות. 8°. כמה פרקים נכתבו עברית

(ירושלים, המחבר, דפוס למודי של שרותי הדסה
לנוער, 1950), 15, [1] ע' 8°.
דברי הרצאה שהושמעו בכינוס העולמי למדעי
היהדות מטעם האוניברסיטה העברית, ירושלים, בחודש
אב תשי"ז. — נדפס ב-70 עמודים מסומנים.

104 טכורש, אלכסנדר סנדר גדליה. ספר
תפילות האדם: אוצר מקורות מדברי תורה
ומאמרי חז"ל... הקבלה... חסידים... על רום מעלת
האדם... על מהותו ודמותו על תעודתו בעולם ודרכו
בחיים. ונספח אליהם קונטרס "ערכי הכנויים" בו יבואו
כל כנויי האדם בתורה ובדברי חז"ל... תל-אביב, (דפוס
הצופה), תשי"א, 104, 98 ע' 8°. יר"ל בסיוע
מוסד הרב קוק.

105 ספרין, יצחק יהודה יחיאל. ספר אוצר
התפילות... שחברת... יצחק יהודה יחיאל מקאמארא
על תרי"ג מצות בדרך פירוש... חלק א. ירושלים,
דפוס י. ע. איתאח, [תשי"ז], 8, 88 ע' 8°.
שנת תרי"ח שבשער היא שנת ההוצאה הראשונה.
קודם לספר: ספרין, יצחק אייזיק יהודה יחיאל:
ספר נתיב מצותיך; (הקדמה לספר אוצר
החיים). הוצאה ג' מוגהת ומתוקנת ובפרט שכל
היתודים מאוד נעלה ע"י נכדו שלום בן חיים יעקב
סאפרין, תשי"ז. עם שער מיוחד. 8, [2], 144 ע'.

106 פרנקל, שמואל. סיפורי שמואל:
מעשיות... מה"ר שמואל פרענקל... הנקרא בפי כל
ר' שמואל קאמאדער... וגם בלשון יידיש ענין הטהיילונג
של הארטאדאקסען... נדפס... ממני נכדו זאב פרענקל.
ירושלים, חש"מ, תשי"ז, [1], 30 ע' 8°. רב הספר ביוזית

107 קורדובירו, משה. תורת הקבלה של
רבי משה קורדובירו. ליקט, ערך והקדים מבוא
ש[מואל] א[בא] הורדצקי. מהדורה חדשה עם
תוספות ותיקונים. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס
יהודה), תשי"א, 296 ע' 8°.

המבוא מאת ש. א. הורדצקי, ע' 9—62. — מהדורה
א' עיין ק. ס. שנה א' ע' 203—205, שם גם בקורת
מאת ג. שלום. במהדורה חדשה זו הכניס העורך תיקונים
ותוספות במבוא ובמקור הספר.

תפלה, דרשות, מוסר

108 ברוק, אליעזר בן-ציון. ספר הגיוני
מוסר: הערות והארות, הרגשים והתבוננות בתורתנו

פרס נובל, ז. מרפוס, א. גלור, א. ברלינר, אמין סחה.
ד. שורץ, ו. הרשל, י. פ. ריס, י. מ. זינגר, ר. טון ליבן.
פ. הבר, א. שריג, ק. לגדשטיג, ל. שטרן, ה. הרץ.
ג. שטרובל, א. ר. חן, ו. מאולי, א. איגשטיין, ה.
ויצמן, א. מצניקוב, מ. דצ'י, א. לילינטל, רויטר, א.
שטיין, ק. פונק, ז. וקסמן, ק. פרנקל, חוקרים יהודים
של האנרגיה האטומית, א. ומבר.

119 **פרבר, ראובן**. סאר מרדכי; תולדות
רבנו הגדול מרדכי בנעס מניקולסבורג על יסוד
מקורות ומחקרים חדשים. תל-אביב, "אתאוא", (דפוס
בלומנטל), תשי"א. 218, [5] ע', תמונות, סקטימיל, 8°.
הספר נכתב למלאת 120 שנה (בשנת תש"ט)
לפטירתו של הרב ר' מרדכי בנעס, ששמש במשך 40
שנה כרב הראשי הארצי של מדינת מעהרין.

120 **קלוזנר, יוסף** [Joseph Klausner]. היס-
טוריה של הכית השני (כחמישה כרכים).
כרך ה: המרד היהודי הגדול וחורבן הכית השני.
הוצאת שניה. מורחבת ומעובדת מחורבן הכית השני,
"אחיאסף", (דפוס "המערב"), תשי"א. 327 ע', 8°.
"הוספתי כאן... עד כמה שיכולתי להשיג את הספרים
והמאמרים הנוגעים לעניינינו... לא עסקתי בספרי
במגילות הגנוזות", שחלק גדול מהן נתפרסם בשתי
השנים האחרונות, בעצם זמן הדפסתו של הספר הנוכחי,
ראשית, מפני שעדיין לא נתפרסם כל מה שנמצא
מהן בידינו, ושנית, מפני שעדיין קשה לי להכריע בדבר
התאריך, שבו נתחברו, והתאריך, שבו נגנזו במערה
בסביבות יריחו, ימים יגידו" (מההקדמה).
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה א' ע' 178.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 14.

121 **שלמוני, ח[יים]**. בחץ וקסט: עם
הגדוד השני של הבריגדה. תל-אביב, ניב, (דפוס
"אלישע"), [תשי"ז]. 112 ע', 8°. כולל גם
ידיעות על היהודים בארצות שבת חנה הגדוד.

עם ישראל בהווה

122 **אלישיב, שמואל**. רשמי מסע, תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "עתיד"), תשי"א. 112 ע',
תמונות, 8° (ספרית קשת).

המחבר (שמו הקודם ש. פרידמן), כעת ציר ישראל
בס.ס.ס.ר. ולפני זה מנהל מחלקת מורח אירופה

בידי המחבר. — את המקור היחיד עיין ק. ס. שנה
כ"ה ע' 179, שם גם התכן.

116 **מהרש"ק**, יהודה. כתבים: בעריכת
[שמואל] ב[נעס] סלדמן, עם דברי הקדמה מאת ר'
ב[נימין]. ירושלים, (דפוס "יהודה"), תשי"א. 152 ע',
לוח-פורטרט, 8°.

ד"ר י. מהרש"ק (טבת תר"מ, שקלוב רוסיה — אייר
תש"י, תל אביב) מאישי העלייה השנייה, ממניחי היסוד
לבתי"ס של "המזרחי" ועסקן ישובי.

התכן: ר' ב': עם הכתבים האלה (הקדמה), ת.
בוגר: זכר לעליית נשמתו, להופעת ספרו: "תקופת
שיבת ציון". — כתבי י. מהרש"ק ז"ל: דברי מדע:
תקופת שיבת ציון לאחר גלות בבל, מגלת אסתר
באור המדע, הפירושים הארמיים במצרים. — מאמרים
ורשימות: לתקן מוסדות החנוך של החרדים. שאלת
ההנהלה העליונה לעניני החנוך בארץ. לשאלת ספר
הקריאה, מימים ראשונים. פרי הארץ, התחרות, לזכרו
של א. ג. גנסין. — נפש לזכרו: מאמרים שהופיעו
ליובלו הששים (מאת ר' ב', א. ליואי, א. צורף, ח.
הוכמן); — ליובלו השבעים (מאת ר' ב', ד. פלאטוב,
י. מרחבי, בר טורא), עם פטירתו (מדברים שנאמרו
בשעת ההלוויה, סקירה ביוגרפית, מאמרים מאת י.
אריגור, ז. חיות, א. אלקלעי, ר' ב', י. אריאל, י.
ברמן, י. אנגל).

117 **ספר קוברין**: מגילת חיים וחורבן, העור'
כים: בצלאל שוארץ, ישראל-חיים בילצקי...
תל-אביב, (דפוס "דפוס החדש"), תשי"א. 347, [4]
ע', תמונות, 8°.

הקבץ כולל מאמרים, זכרונות ורשימות על קוברין
(פ' הרודנא), על התנועות הציוניות בעיר זו, על
רבנים, סופרים ועסקנים יוצאי קוברין וכו', מהתכן:
מ. צינוביץ: לתולדות הרבנות בקוברין, ע' 20—50.
ת. גולדפרב: מפי עד ראייה (להשמדת היהודים), ע'
301—308. ג. ביל: השואה, ע' 309—331. יזכור: ע'
339—347, רשימה חלקית.

118 **פויירשטיין, א[מיל]** [Emil Feuerstein].
מגלים וממציאים יהודים... (ערך יעקב
לוי). תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "תרבות"), [תשי"א].
260 ע', תמונות, 8°. מנוקד.

התכן: ממציאים ומגלים. גאונים יהודים בין מקבלי

ונעשה לעם אמריקאי בעיקרו. אחוז יהודי אירופה בין כל היהודים ירד מ־87 ב־1840 ל־56 ב־1939 ל־25 בשנת 1946. לעומת זה יושבים באמריקה 54.6% של יהודי העולם. על אף הפריחה הכלכלית של יהדות אמריקה הורע מצבה של היהדות מבחינת סיכוי להמשיך קיומה כעם בגולה. סכנת ההתבוללות באמריקה גדולה פי כמה וכמה. השפעה מטמיעה של התרבות, קליטה יותר קלה של היהודים בכלכלת המדינה וגם ריכוזם של היהודים בכרכים הגדולים (ריכוז זה מחליש את היהודים בגלל הפחתת הריכוז הטבעי). בעשר הערים הגדולות של אה"ב יושבים למעלה מ־70% של כל היהודים במדינה זו (ע' 103). גם מבחינת הפרודוקטיביות ביוציה הורע המצב. ביהדות אה"ב מועט אחוז פועלים בלתי מקצועיים או מקצועיים למחצה ורב יותר אחוז הסוחרים מאשר ביהדות פולין סמוך למלחמת עולם ב'. "למעלה משני שלישי של הפרולטריון היהודי באה"ב הם אנשי הוצאות הלבן", שלפי אורח חייהם משייכים יותר למעמדות הבורגניים מאשר לפרולטריון" (ע' 104). המחבר מחלק את יהדות התפוצות לפי ספירת הלשון והתרבות: כוח הטמעה חזק, בינוני וחלש. והנה בשנת 1946 נמצאים בסוג א' (כוח הטמעה חזק) 66% של יהדות העולם, לעומת אחוזו של סוג זה בתקופות קודמות: 24.2 (ב־1900), 16.6 (ב־1840).

עוד יותר רע (מבחינה לאומית) הוא מצבה של יהדות ס.ס.ס.ר. בשנת 1941, בראשית המלחמה בין רוסיה והיטלר, חיו שם 4.9 מיליון יהודים, ואחרי המלחמה נשארו, לפי חישובי המחבר, לכל היותר 1.7 מיליון. כשני שלישים הושמדו, והמעט שנשאר מפוזר הרבה יותר משהיה קודם, שכן שלישי ממנו נשאר ברוסיה האסיאתית (פליטים שנקלטו שמה ולא שבו למקומותיהם הקודמים) ושלישי מהם יושב ברוסיה המרכזית ובעיקר בשתי ערי הבירה (מוסקבה ולנינגרד). הפיזור מחליש את התנגדותם לטמיעה. המחבר חוקר בדבר יחס האוכלוסיה הכללית של ס.ס.ס.ר. ליהודים בזמן הכיבוש ההיטלרי, ורוצה לדעת אם החינוך החדש שניתן לאוכלוסיה במשך 25 שנה והדיכוי הממשלתי של האנטיתשמיות השפיעו לטובה ואם עלה בידי מחנכי רוסיה, ליצור טיפוס חדש של אדם עם יחס חדש ליהודים, בעל מצפון עירגי יותר ורגשות אנושיים עמוקים יותר. הוא בא לידי מסקנה "שהמצב כאן הוא הרבה יותר רע מאשר בארצות אירופה המערבית" (ע' 154). המחבר

במשרד החוץ, בקר בעיני משרתו בארצות מזרח אירופה ופרסם בעתונות רשמי מסעו. עכשו כונסו מאמריו בספר שלפנינו. אין כאן הכללות ולא מסקנות. משרתי רשמים גפרדים... מקוטעים" (מההקדמה).

123 ירושלים. האוניברסיטה העברית. המכון לחקר העדות היהודיות במזרח התיכון. המכון לחקר העדות היהודיות במזרח התיכון. [ירר שלם], חש"מ, חש"ס, 5, 5, ע' 2 סקסימילים, 8°. בראש השער: האוניברסיטה העברית, ירושלים. חתום: י[צחק] בןצבי, (ראש המכון). עברית ואנגלית. עם שער גוסף:

The Hebrew University, Jerusalem: Institute for the Research of the Jewish Communities in the Middle East.

124 לשצינסקי, יעקב [Jakob Lestschinsky]

תפוצת ישראל לאחר המלחמה. תל-אביב, כתר, בהשתתפות מוסד ביאליק, (דפוס שלומי), תש"ה, 243, [1] ע' 8°. הפרקים "תפוצת ישראל לאחר המלחמה" ו"היהודים ברוסיה הסובייטית" תורגמו מאידיש ע"י א. ש"פ.

התכן: תפוצת ישראל לאחר המלחמה. הקיבוצים היהודים מבחינה דימוגרפית (שני הפרקים האלה נקראו בכנוס העולמי למדעי היהדות, ירושלים, יולי 1947). היהודים ברוסיה הסובייטית (פרק זה במקורו הידוי סורסם באחד מקבצי ראש השנה של "אונזער קעמפער"). המחבר מתאר בספרו תאור דימוגרפיה סטטיסטית של עם ישראל אחרי השואה ומנתח את הסיכויים לעתידו הלאומי בגולה. המחבר משתמש בספרות הגרסאות בדיעות הסטטיסטיות של ארצות שונות ובנוגע ליהדות רוסיה — בגלל התנאים המיוחדים — משתמש המחבר בעיקר בעתונות היודית והכללית ב.ס.ס.ס.ר. ובכתבות של סופרים ועיתונאים שעשו ב.ס.ס.ס.ר. אחר המלחמה.

המחבר קובע את מספרם הכללי של היהודים בעולם ל־11 מיליון, היינו כמספרם בשנת 1900. הרבוי הטבעי של כמעט יובל שנים הלך לאיבוד בגלל ההשמדה. ויתרה מזו: המצב הביולוגי של היהודים שנשארו הוא בכל רע, שכן השמדת הילדים היתה גדולה ביותר. עם השמדתם של למעלה ממיליון ומחצית ילדים עד גיל 14 חרץ היטלר את גורל יהדות אירופה לדורות — ובוה חרץ את גורל העם היהודי בכלל למשך תקופה ארוכה" (ע' 99). העם היהודי חלל להיות עם אירופי

1:350,000. — מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 232, שם גם התכן.

„במהדורה זו הובאו הוספות ותיקונים, שהיקפם כרי עמודים שלמים. גם טעויות המחבר במקומות אחרים באו כאן על תיקון. צורפו השמטות שנתגלו ותיקונים חדשים שנראו כמבוססים. הושלמו במידת היכולת ההערות הביבליוגרפיות.“ (מההקדמה).

127 ארץ ישראל. ממשלה. השרות המטאורולוגי הא"י. תצפיות רעידות אדמה. (Jerusalem, דפוס Government Press, 1947), 6, 5, [1] ע' 8°. כראש המעטפת: ממשלת פלשתינה א"י. מחלקה לתעופה אורחית. השרות המיטאורולוגי הא"י. ערבית, עברית ואנגלית. המעטפת גם בערבית. שער אנגלי:

Government of Palestine. Department of Civil Aviation. Palestine Meteorological Service: Observations on earthquakes.

128 „בחן“; ברית פקוח של אגודות חקלאיות עבריות בארץ ישראל, בע"מ. ידיעות בחן. תל אביב, חש"מ, חשי"א 3—34 ע', טבלאות. 8°. קבץ. יצא בכסלו לקראת הועידה השנתית וכולל סקירה על מצב האגודות השתופפות המסונפות ב„ברית הפקוח“ ועל פעולותיו של „בחן“.

129 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. חזון ודרך. כרך איב. (תל-אביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס „אחדות“), חשי"א 329; 368 ע' 8°. הביא לבית-הדפוס יהודה ארזי.

הספרים כוללים 75 נאומים, מאמרים, רשימות ושירי דורים ברדיו, מאחרי הקרב האחרון במלחמת השחרור (י"א בטבת תש"ט) עד כ"ד טבת חשי"א, רובם נאומים כראש הממשלה (בין אלה נאומים רבים בנגסת), כמנהיג מפלגת פועלי א"י ועוד. הספר הוא המשך לספרו של המחבר „בהילחם ישראל“, המסתים בו טבת חשי"א. עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 133 ו'293 (מהדורה ד').

130 בעיות המדינה. [ח']: בן-גוריון, דוד: עבודה וחינוך. ירושלים. שירותי המודיעין [של הממשלה] (המדפיס הממשלתי; תל אביב), דפוס „דבר“, חשי"א 23 ע' 8°. את הקודמים עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 293.

קובע תופעה כזו גם בגרמניה. בין כמרים וסתם אנשים אדוקים נמצאו תמיד יותר קוסצים לעזור ליהודים, אפילו לסכן את חייהם כדי להציל יהודי, מאשר בקרב הפועלים הסוציאליסטים ומנהיגיהם (ע' 128). על סמך הידיעות השונות על חייהם של יהודי רוסיה שנתפרסמו בכת"ע ובכתביהם של התירס שבקרו בס.ס.ר., הוא בא לידי מסקנא שחיים יהודים-לאומיים כמעט שאינם קיימים בברית המועצות ואין שום סיכויים לשינוי לטובה. גם תכנית בירוביגאן (2 פרקים מיוחדים מוקדשים לבעיה זו) לא שינתה את המצב. — על הישוב בא"י מדבר המחבר בכמה מקומות דרך אגב אבל מתוך אהדה. אמנם בזמן חבור הספר, אחוז היהודים בישראל היה 5.7 של כל יהודי העולם, ואחוזו גדל במשך הזמן פי שלשה כמעט. מסקנתו הנוספת של המחבר בנוגע ליהדות ס.ס.ר.: „היהדות הסובייטית רצה בדרך המוכרת למדי של הצלחות יחידים ופרישה מן הכלל. שתים הן הברירות העומות לפנינו בסכומי של דבר: או מיתת-נשיקה של הכלל או שיבה למקור. דרך שלישית — אין“ (ע' 244). הספר, שנכתב ע"י אחד המומחים למקצוע, הסופר ומונה את היהודים זה עשרות בשנים, הוא תרומה חשובה להכרת היהדות בזמננו.

ב. ש.

צינונות וידיעת ארץ ישראל

125 אבי-יונה, מיכאל [Michael Avi-Yonah]. ארץ-ישראל; מפה... 1:350,000. מפה גיאר גרפית... בצירוף מבוא גיאוגרפיה-היסטורית מקיף, מפתח המקומות ההיסטוריים... ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, (דפוס השילוח), [1950]. [12] ע' 2. מפות מקוטלות. 8°. הגודל: 56:66. ציר. ת. אחינגר. דפיס מינון, ירושלים.

126 אבי-יונה, מיכאל [Michael Avi-Yonah]. גיאוגרפיה היסטורית של ארץ-ישראל למן שיבת-ציון ועד ראשית הכיבוש הערבי. בלחית שלוש-עשרה מפות. (מהדורה שנייה מתוקנת ומסודרת מחדש). ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס מרכז), חשי"א 220, [1] ע' 8°. (ספריה לידיעת ארץ-ישראל של החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתי-קוחיה בעריכת שמואל ייבין). — מצורפות שתי מפות של ארץ-ישראל (הצפון והדרום) בימי בית שני, המשנה והתלמוד, ערוכות בידי מיכאל אבי-יונה. קנה המדה:

136 גבריאלי, י. א. נ. י. מ. א. ש. י. מ. ?
[תלאביב], חש"מ, (תשי"א), 43, [1] ע', תמונות. 8°.
נגד הארגון הצבאי הלאומי בא"י. פרשת ידידיה סגל.

137 גורדון, אהרן דוד [A. D. Gordon]. כתבי
א. ד. גורדון. ספר ב: האדם והטבע. ירושלים,
הספריה הציונית על יד ההסתדרות הציונית; (תלאביב),
דפוס "הפועל הצעיר", תשי"א. 337 ע', פורטרט. 8°.
הכתבים נערכו... ע"י ש[מואל] ה[וגו] ברגמן
ואל[עזר] שוחט. הכתבים יצאו בשלושה כרכים. כרך
ב' יצא תחלה. ע' 7—38: ש. ה. ברגמן: מבוא לספר
האדם והטבע.

מהדורה חדשה של כתבי א. ד. גורדון. הראשונה
בה' כרכים יצאה בשנות תרפ"ה—תרפ"ט בהוצאת
מפלגת "הפועל הצעיר", עין ק. ס. שנה ו' ע' 434.

138 גת, בן-ציון. מצבו הכלכלי והתר-
בותי של הישוב היהודי בארץ-ישראל בשנות
התר"ר—התרמ"א על פי הספרות והעתונות של התקופה...
חלק א. ירושלים, תש"ח. [2], 59 דף. 4°.
במכונת-הכפלה. חלק מדיסרטציה, ירושלים תש"ח.

התכן: ביבליוגרפיה, ע' 1—5. התנאים הכלכליים
(בין השאר: השאיפה לפרודוקטיביות, ע' 21—30).
תרבות והשכלה: רמת התרבות. חוגי משכילים. בתי
ספרים. הלשון העברית והשימוש בה. בתי-ספר (ע'
39—59).

139 דותן, אלכסנדר. מלחמת הערבים
בישראל <באספקלריה ערבית> Alexander
Dothan / The war against Israel <as the
Arabs saw it>. (תלאביב), נ. טברסקי, (דפוס "ספר",
תשי"א). xvi, 151 ע', 23:24. עברית ואנגלית.
"ספר זה כולל צילומים, קריקטורות וקטעי-עתונים
ממקורות ערביים, המתארים כיצד ראו הערבים, או
כיצד רצו לראות, בשעת מעשה, את מלחמתם בישראל...
האוסף כשלעצמו, אפילו בלא פירושים, כולל חומר
רב העשוי לסייע להבנת יחסי הערבים לישראל."
(מההקדמה). — בתחלת הספר: מלחמת הערבים
בישראל (ע' v—ix) וכסופו: לוחמאורעות (מ"ב ביוני
1946 עד 23 במרץ 1949) בעברית ובאנגלית, ע'
145—151.

140 ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ ישראל. ההסתדרות הפקידים.

131 בקי, ר. ש[רה] גרוסקמן. ידיעות
סטטיסטיות על רופאי-השיניים היהודי-
דים בארץ-ישראל. ירושלים; (תלאביב), דפוס הפועל
המזרחי, תש"ח. 28 ע', טבלאות. 8°.
= לשכה מרכזית לסטטיסטיקה רפואית, חוב' 4.
על סמך המפקד, שנערך ע"י ההסתדרות רופאי השיניים
בארץ בסוף שנת 1946.

132 בראילן, מאיר. תורה ובנין: לזכר
מאיר בראילן [= ברלין]. בעריכת נתן ביסטרצקי.
ירושלים, הקרן הקימת לישראל, (דפוס יהודה), תש"י.
116 ע', לוחות-תמונות. 8°. רוב הספר מכיל את
כתביו של הרב בראילן עצמו.

ר' מאיר בראילן—ברלין (ער"ח אייר תר"מ חלווין
— ניסן תש"ט ירושלים), בנו של הנצי"ב, ראש
ישיבת חלווין, עסקן ונאם ציוני מפורסם, שמש
נשיא המרכז העולמי של המזרחי וחבר הנשיאות של
הקק"ל. הקובץ כולל את מיטב מאמריו של הרב
בראילן על בנין הארץ בכלל ועל הקק"ל בפרט (משנות
תרצ"ו—תש"ט) ומאמרים עליו מאת א. גרנות, י.
חלקני וי. תירוש.

133 ברוצקוס, א. מרכז עירוני קטן;
סכום נתונים לצרכי תכנון ופיתוח. הקריה, אגף
התכנון, [תשי"א]. [1], 27 דף, טבלאות. 4°.
= הוצאת אגף התכנון, 6. — במכונת-הכפלה.

134 ברור, אברהם [יעקב] Abraham
[Jakob Brawer]. ארץ ישראל; ספר בידיעת
הארץ בלויית תמונות, מפות ושרטוטים. מהדורה שניה
מתוקנת ומושלמת. תלאביב, מוסד ביאליק — דביר,
(דפוסים "אחדות" ו"הארץ"), תשי"א. xv, 528, 20 ע',
דיאגרמות, xvii לוחות-תמונות, מפות. 8°.

מהדורה קודמת עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 126—127,
שם גם ציון. — המהדורה היא אולה שבועות מספר
אחרי הופעתה. במהדורה זו נתוסף פרק מיוחד (בסוף
הטכסס, ע' 1—20) לתיאור מדינת ישראל.

135 ברור, אברהם יעקב Abraham
[Jakob Brawer]. מסת ארץ-ישראל; עם
מפה מיוחדת של הישובים העברים. קנה המדה:
1:750,000. תלאביב, "יבנה"; (דפוס כפר-מונאש, תשי"א).
40:62.

השבעים. בסידור נתן בייס טריצקי, ירושלים, ההנהלה הציונית והקרן הקיימת לישראל, (דפוס יהודה), תש"י, 240 ע', לוח'פורטרט. 8°.

י. וולקני משמש זה שנים חבר הנירסקטוריון של הקק"ל. התכן: א': לכבוד בעל היובל (מאמרים מאת ישראל כהן, א. גרנות וי. וייץ), מדור ב': משנת חלקני: א': ההון (6 מאמרים), ב': האדמה (5 מאמרים), ג': האדם (3 מאמרים), ד': השיטה (4 מאמרים), הרוח (2 מאמרים), כל כתבי י. אלעזרי'חלקני (א. ציוני) בעשרה כרכים, תכן מפרט.

148 זלנאי, זאב [Zev Vilnay]. מצבות קודש בארץ ישראל, ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תשי"א. [6], 462 ע', 40 לוחות: תמונות, תמונות. 8°.

התכן: 1. סקירה כללית: מצבות קודש בתולדות ישראל ובספרותה — במסורת ישראל ובמנהגיה, צורות מצבות הקודש למקומותיהן השונים: מצבות הקודש של היהודים במסורת הערבית, 2. אישים מתקופת המקרא: אבות, מלכים ונביאים, אישים מתקופת המשנה והתלמוד. אישים מתקופת ימי הביניים: גאונים, רבנים ומקובלים. ביבליוגרפיה, ע' 429—448, מפתחות.

149 וינברג, אברהם א[לברט]. פסיכוסוציולוגיה של העולה; מחקר בבעיות הסתגלות העולים לחיי הארץ על יסוד משאל בין עולי הולנד. הקדמה מאת רוברטו בקי, ירושלים, המכון לפולקלור ואתנולוגיה בישראל, (דפוס עזריאל), תשי"א, 157, [3] ע', טבלאות. 8° = מחקרים חברתיים בהנהלת רוברטו בקי ורפאל פסאי, ספר ב. העמודים 112—157 מסומנים גם XLIX—IV עם תמצית באנגלית ושער נוסף:

Psychosociology of the immigrant... by Abraham A[bert] Weinberg...

התכן: ר. בקי: מבוא — פתח דבר, א. היהודים, בהולנד, ב. המיתודה של החקירה, ג. העיבוד הסטטיסטי של החומר, ד. חקירות קאואיטיות, ה. דיון בתוצאות המחקר, ו. מסקנות כלליות, מתן עצות ועזרה לעולים חרשים. — תוספת: השאלון המפורט. ספרות, ע' [112—113].

150 וייץ, יוסף [Joseph Weitz]. בחבלי נחלה; פרקי יומן, תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א, 587, [1] ע', תמונות, מפה. 8°.

כינוס ועדי העובדים במוסדות ההסתדרות, תל-אביב, כ"ו—כ"ז באב תש"י, תל אביב, הוצאת הוועד המרכזי של ההסתדרות הפקידים העברים; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), חשון תשי"א, 47, [1] ע', 8°.

141 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. ההסתדרות הפקידים. כינוס העובדים המוניציפליים, ירושלים, ט"ו—ט"ז בטבת תש"י, תל-אביב, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"א, 46, [2] ע', 8°.

142 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. הוועד הפועל. המחלקה לסטטיסטיקה ואינפורמציה. תנאי העבודה הסוציאליים בתעשייה בישראל... תל-אביב, תש"י, [1], 32 דף, ביניהם טבלאות מקומות. 2° במכונת-הכפלה. עין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 13 מספר 111.

143 [ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל]. לשכת העבודה הכללית לפועלי תל אביב יפו והסביבה. דין וחשבון לשנים תש"ז—תש"י 1950—1947. [תל-אביב], (הדפוס הכללי), תשי"א, 140 ע', טבלאות. 4°.

144 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. הקבוץ המאוחד. הקיבוץ המאוחד בשנות תש"ז—תש"ט. פרקי דין וחשבון לוועידה ה"ו, עין חרוד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), [תשי"ז?], 222, [2] ע', טבלאות. 8° בסוף הספר: נעורים, ע' 207—222.

145 ההסתדרות מרפאי שיניים בישראל. תשי"א, 1951. (תל אביב, דפוס יעקב כהן), תשי"א, 26, [3] ע', 8°.

146 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בא"י. המחלקה הארגונית. בעיות ההסתדרות הציונית עם הקמת המדינה; תמצית התיכוח על שאלות אידאולוגיות וארגוניות של התנועה. חלק א"ב. ירושלים, טבת תש"י, [1], 47 דף, 2° במכונת-הכפלה.

147 וולקני, יצחק [Isaac Volcani]. מורה הדרך. לכבוד יצחק חלקני [=וילקנסקי] ליובלו

160 ע', טבלאות, מפות מקוטלות, תמונות. 8°.
מהתכן: קיצור תולדות פ"ת. כרונולוגיה של פ"ת,
ע' 13—23.

154 טריווש, י[שראל]. כיצד אפשר
ליישב מיליון נוסף של יהודים בישראל? תל-אביב,
"יודפת", (דפוס "אלישע"), [תשי"ז]. 31 ע', 8°.
(ספריה עממית לעניני כלכלה מדינית). — מסקנת
המחבר: "הכיוון המשקי הנוכחי של מדינת ישראל לא
יפתור את בעיית-העלייה, העומדת לפניו. אותה יכול
לפתור רק משטר רכושני חפשי, או על מרשת-דרכים:
או—או... סוציאליזם או ציונות." (ע' 31).

155 יבנאלי, ש[מואל] [Shmuel Jawnieli]. בְּנוֹר
הַיָּמִים; קבוצת מאמרים. תל-אביב, ע"ס.
עובד", (דפוס "לינוטיפ"), תשי"א. 111 ע', 8°.
המחבר מעסקי א"י העובדת וסופריה. הספר כולל
30 מאמרים, נאומים ורשימות, שנכתבו או נאמרו
בשנות תשי"ה—תשי"ז בשאלות השעה.

יערי, אברהם. שלוחי ארץ ישראל. עין ק. ט. שנה
כ"ז ע' 295.

א

ספרו החדש של אברהם יערי, שלוחי ארץ ישראל,
הוא הספר הראשון, שבו מתוארת פרשה אחת מספריות
תולדות הישוב בצורה מקיפה ושלמה. פרשת השליחות
היא אחד הפרקים החשובים ביותר בתולדות הישוב
בתקופה שבין חורבן הבית השני והציונות ובתולדות
היחסים בין א"י והגולה. עוד לא זכינו לספר הון
בתולדות ארץ-ישראל. בתקופה הנזכרת, שיהיה מאספ
ומסכם את כל המקורות בצורה מסודרת ושלמה כספר
הזה. והנושא הוא כמעט חדש, המאמרים והמחקרים
הבודדים שנכתבו על כך, אינם מלמדים אלא על עצמם
ועל פרטים. אף התעודות שפורסמו לא נתלו אליהם
מחקרים הראויים לשמם. מבחינה זאת, אפשר לומר על
המחקר שלפנינו שהוא יצירה חדשה, שבחלקו של יערי
נפל לספחה ולהעמידה באור הנכון.

בבקיאות גדולה, בשיטה, בסדר ובשקידה אסף המחבר
את הידוע והבלתי ידוע על נושא זה, מתוך מקורות
המפורזים על שבעה ימים בדפוס ובכתב-יד, שלא
דחקה שייכים לחקר א"י, ועלה בידו לסכם את תולדות
השליחות במשך תקופה רצופה הנמשכת קרוב לאלף
ושמונה מאות שנה, מחורבן בית שני ועד סוף המאה

המחבר, מנהל מחלקת הקרקעות של הקק"ל משנת
תרצ"ב ואילך וחבר ההנהלה לעניני קרקע והתישבות,
התחיל ב'23 ביוני 1935, "להעלות במחברת, שהיתה
שמורה אצלו, מעשים, שיחות ומחשבות מפרשיות
עבודת קק"ל יום-יום, הראויים להרשם לזכרון". עם
ההגבלות החוקיות לרכישת קרקעות ועם פרסום חוק
הקרקעות (בפברואר 1940) היתה קק"ל נאלצת להמציא
תחבולות כדי להמשיך בגאולת האדמה על אף קיום
החוק ולחפש כל מיני אפשרויות להערים עליו. המחבר
כנס בספר זה רק חלק מהרשימות, הספר מסתיים ב'30
בנובמבר 1947 כשהגיעה הידיעה על החלטת או"ם
על הקמת מדינה עברית. רב ערכו של הספר, כתעודה
היסטורית. המחבר צרף ליומנו מבוא (ע' 9—26)
ולרשימות של כל שנה ושנה הקדים סכום קצר על
המצב באותה שנה. — בסוף הספר (ע' 553—566)
על הסעלים בגאולת האדמה ויישובה, שהלכו לעולמם.

151 זימן, יהושע [Jehoshua Ziman]. ע
שנת היובל לקרן הקימת לישראל;
עובדות ומעשים בתולדותיה... (ערך: יצחק מן). ירו'
שלים, הקרן הקימת לישראל, (דפוס "גשר"), תשי"א.
184 ע', פקסימילים, תמונות. 8°.

המחבר מנהל המחלקה הסטטיסטית בלשכה הראשית
של הקק"ל. בספר נכללות גם ידיעות על מאורעות
ומעשים מחיי הישוב ומהחיים המדיניים בארץ, כמו
כן ידיעות רבות על מנהגים ועסקים ציוניים שפעלו
בעניני קק"ל ועל הפרסומים הספרותיים. הספר נכתב,
כנראה, בעיקר לפי החומר הארכיוני של הקק"ל.

152 חזן, ל[יב]; י. פלר. דברי ימי הציור
נות מראשיתה ועד ימינו; הרעיון והמעשה. מהדורה
רביעית במלואים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס
"חורב"), תשי"א. 303, [23] ע', טבלאות, מפות,
תמונות. 8°. — מנוקה. — "אנו מתכוננים לתת לבני
הנעורים ולעם ספר, המעביר בצורה תמציתית את דברי
ימי הציונות... מחרבן הממלכה העברית ועד היום הזה."
(מהקדמה).

ע' [305—307]: באור המלים הקשות והלועזיות.
ע' [319—323]: תאריכים בתנועה הציונית.

153 טרופה, אלעזר. סתח תקוה; מדריך
כללי. עם מבוא מאת יוסף ססיר... פתח-תקוה, עיריה
פתח-תקוה; (תל אביב, דפוס "אחדות"), תשי"ח/1947.

ישראל, וגם מארצות הגולה הגיעו לידינו מקורות כאלה רק מעט מן המעט. הידיעות נשתמרו בכל ענפי ספרות תינו: בספרי שאלות ותשובות, בספרי דרוש ומוסר, בספרי פיוט ושירה, בתקנות קהלות, ברשימת מצבות, בהסכמות לספרים, בעתונים וכו'. ועובדה זו כשלעצמה מעידה על חשיבות השליחות וחלקה.

ואף שבמשך הזמנים יתגלו בודאי עוד כמה וכמה מקורות חדשים ועובדות חדשות על השלוחים והשליחות, הרי החומר המגוון ורבי-הצדדים, המקיף והכולל, שנאסף ע"י אברהם יערי, יש בו משום קביעת תמונה בהירה ותשובות לבעיות הכרוכות בחקר הנושא. לא נגזים אם נאמר, שגם אם יוסיפו להתפרסם מחקרים ואף אם יתגלו עוד תעודות רבות חדשות, לא יתישן הספר, הדברים שנאמרו בספר, בעיקר על תפקידי השליחות וצורותיה, קובעים הדמות האמיתית שתעמוד בכל גלגולי המחקר. וזה שכן טוב למחבר כנגד השנים הרבות והעמל שהקדיש לחיבורו של הספר.

הפרטים ופרטי הפרטים שאסף המחבר, צירוף קו לקו, הם הם שנותנים לנו להתעמק בפרשה זו ולקבל את התמונה הנכונה. כל ידיעה על שליח נוסף איננה, כפי שרבים סוברים, תוספת ידיעה על קבצן ועוד קבצן, אלא היא צופנת בחובה הבהרה נוספת לדמות הכללית. אף מבחינה זו חשיבות יתירה לספר.

הדמות שניתנה עד כה לשליח ארץ-ישראל היתה דמות מסולפת. היו רגילים לראות בו קבצן נודד שעיקר עיסוקו איסוף נדבות. בא הספר החדש הזה ומעמידה באור הנכון: "לשליחות אי"י שני סנים: צד של לקיחה וצד של נתינה. אמנם גם הלקיחה לא נעשתה על דרך קבצנות אלא על דרך תביעה ועל דרך גביית מס, והיו קהלות הרבה (בעיקר בארצות המזרח), שסכום הקצבתן לארץ-ישראל עלה על סכום המסים ששילמו לשלטונות ארצותיהן. אבל השליח הוא לא מקבל בלבד אלא גם נותן ואת הנתינה ראה כחלק מהותי מתפקידו, ואף קהלות הגולה ראוהו כך וציפו לקבל ממנו הורכה במוסר, בהלכה, במנהגים וכו' ותבעו מהשליח שיכריע במחלוקת ושיקבע עמדה לכל מיני תסיסות רוחניות... כל זה עשה השליח לא בכוח תורתו וחכמתו בלבד, אלא בכוח סמכותו הארץ-ישראלית הנובעת מקדושת ארץ-ישראל וממקומה המרכזי של ארץ-ישראל בעיני יהודי הגולה. אין השליח פועל בשם עצמו אלא בשם ארץ-ישראל שבשמה הוא בא — ומכאן כוחו". (צמ"א — י"ב). זוהי מסקנתו החשובה ביותר של יערי הנובעת ונלמדת

הקודמת, על התפתחותיותה וצורותיה השונות. השליחות התפשטה על פני כל קהלות ישראל והגיעה עד המקומות הרחוקים והנדחים ביותר. בימים, במדבריות, נדדו השלוחים שנים רבות להביא ישע ופדות לתושבי ארץ-ישראל, אף להביא את דברה של ארץ-ישראל ותורתה לקצתי בלב.

הספר, שהוא גדול גם בכמותו, מעיד על העמל והטורח שהשקיע המחבר בחיבור הספר, וקצר המצע מלתאר את חשיבותו ומלמנות את מעלותיו. כל מי שיעלעל בדפי הספר וידיעה כלשהי לו בתולדות הישוב, יעמד בכל דף ודף על חשיבותו וערכו, ביחוד במבוא ובחלק הדרן על תולדות השליחות בימי השלטון התורכי בארץ. התקופה התורכית היא פנה נדחת בתולדות הישוב וספרו של יערי מכשיר מועיל הוא לחוקרים שיבואו לספל בחקר התקופה הזאת, שלא עסקו בה עד כה מחוסר ספריסוד ומחקרים ממצים.

תולדות השליחות מקיפה גם חלקים גדולים בקורות הישוב ותולדות חכמי אי"י. תעודות השלוחים הם מקורות חשובים להבנת המאורעות שקרו בזמנם ולסיבות שגרמו לשליחת השלוחים. ועל כן, מהיום הזה יצטרך כל חוקר בתולדות הישוב להזקק לספר זה. חלקו הראשון של הספר הוא מבוא לפרשת השליחות. העניינים הנידונים בו הם חדשים לגמרי. במבוא מסופר על סדרי שליחות אי"י בכלל, כלומר על תוספות כלליות המשותפות לדורות הרבה של שלוחים, סדר שליחתם, פעולתם, כבודם, השפעתם וכו'. דיה רשימת הפרקים והסעיפים של המבוא להעיד שלא הגיח המחבר שום ענין של השליחות שלא נגע בו, החל מבחינתו של השליח ודרכי הבחירתו, החומר והתעודות שנצטייד בהם, אזורי השליחות, כבוד השלוחים, פעולותיהם בקהלות הגולה, אמצעי התעמולה, השפעתם של השלוחים וחלקם בתעודות רוחניות, וכלה בשליחות הפרטית — שליח לעצמו.

בחלק השני מדובר בצורה כרונולוגית — שיטתית על השלוחים לדורותיהם. שמונה מאות וחמשים שלוחים נזכרים בו. מהם רבים שלא נודעו עד כה, וכאן מסופר לגבי כל שליח מה שנודע לנו על שליחותו ופרטים עיקריים לתולדותיו. כמובן, שאין מספר זה כולל את כל השלוחים שיצאו מא"י לארצות הגולה. על שלוחים רבים לא הגיעו לנו ידיעות וזכרם נשכח עם אבדן תעודות וכתבי-יד. המקורות לתולדות השליחות טמונים עדיין בחלקם בכתבי-יד. פנקסי קהלות לא נשתמרו בארץ

ליד ערך של כל שליח ושליח ולפעמים הן משולבות בתוך דבריו של המחבר, דבר המקשה מאד על הקריאה בספר. לדעתנו היה ראוי להקדיש חלק מיוחד של הספר למקורות ותעודות ובגוף הספר רק לציין להן. סדר זה היה מאפשר להדפיס אגרות שבכ"י בשלמות. במקומות אחרים אין לב החוקר יכול להיות שלם עם הקיצורים של התעודות שסרם ראו אור, לא רק משום פרטים היכולים להיות ענין למקום אחר, אלא גם משום ערכן המיוחד של התעודות המתפרסמות בשלמותן. ההשמטה, אפילו אם היא מוצדקת, מעוררת ספקות בלב החוקר. וקורא שאינו נזקק למקורות יכול היה לדלג על קריאת התעודות. ואם שאלת חסכון יש כאן, הרי אגרות נדפסות, שכמעט כולן נתפרסמו בחמשים השנים האחרונות בקבצים שונים, יכול היה להביא מהן משפטים קצרים שאפשר לשלכך בתוך דברי המחבר בלי שצורת ההרצאה תפגע. לעומת זאת מביא המחבר בהרצאת דבריו משפטים שלמים מתוך אגרות שלוחים נדפסים, שאפשר היה להשמיטם. כגון: שמות כל החתומים על אגרות השליחות שנדפסו, אפשר היה להסתפק רק בחשוב שבהם. הספר כפי שהוא לפנינו מחייב את הקורא לסבול מקריאת פרטים שלא יעניינו אותו ולהסתגל לכמה מיני סגנונות, ביחוד אחר אשר עפ"ר אין המחבר מרצה על המאורעות והענינים הרשומים בגוף המקור.

חלקו השני נכתב בצורה כרוניולוגית. אם יצא שליח יותר מטעם אחת נזכרת כל שליחות ושליחות שלו לפי סדר השנים. וזו שיטה טובה בלי ספק, שכן השליחות חשובה לא פחות מהידיעות על השליח, ואם רוצים אנו לעמוד על המאורעות והשתלשלות השליחות, יש צורך בסדר כזה ובציין (בהערות) על שליחויות אחרות. אולם לא תמיד נהג כן המחבר. יש ושלוחים שיצאו פעמים אחדות נזכרים רק אגב שליחות אחת, אף על פי שהשליח יצא בתקופות שונות. בימי המושל נ' פרו, למשל, לפני שנת שפ"ט, יצא ר' ישראל זאבי בשליחות ירושלים (עמ' 266—267), בשנת ת"א יצא שנית, אולם שליחות זאת לא נזכרת במקומה (עמ' 277) אלא אגב השליחות הראשונה.

לפעמים הוא כותב את השליחות הראשונה אגב השניה: ר' חיים מודעי יצא בשליחות צפת בשנת תק"ט. על שליחותו זאת אין אנו מוצאים במקום המתאים (עמ' 438) אלא כשהוא מסדר (עמ' 451) על שליחותו השניה משנת תקכ"ב. והלא אין זה חשוב אם אין לנו

מתוך שפע החומר הנאסף בספרו, דעה שהיא שונה לחלוטין מכל מה ששמענו עד עתה על השלוחים. מסקנה זו יכולים אנו, לדעתנו, לבחון לאור התוצאות של ביטול השליחות החל מהמאה הי"ט, אם ביטול השליחות הביא תועלת או הפסד. והרי מה שכותב על כך יערי: "ביטול השליחות הביא תועלת לא"י והפסד ליהודי הגולה. כל כמה שתשובה זו תישמע כסדרוכס, הרי אמת היא. הישוב בא"י חסך ע"י ביטול השליחות מאמצים וכספים רבים שנתבזבו על שכר השליח ועל הוצאות הדרכים, וזה למוסד מאורגן המסודר לפי סדרי אירופה ודואג לו בקביעות וללא אפשרות של מעשה-מרמה. אמנם גם מנהיגי הישוב הפסידו בגלל כך הרבה מעצמותם הרוחניות ולעתים נאלצו להכנע לצו הגותנים. . . שהרי אם בימי שלוח השלוחים היו מנהיגי הישוב בבחינת מקבלים וגם נותנים, נהפכו עתה למקבלים בלבד, אבל המפסידים העיקריים היו יהודי הגולה, שעם ביטול השליחות נמנע מהם המגע החי עם מציאותה של א"י, וניטלה מהם ההדרכה הרוחנית והעוררות הרוחנית שהביאו אתם שלוחי א"י" (עמ' 186).

ב

לאחר דברי הערכה אלה נבוא ניתוח הספר. תחלה הערות כלליות:

בהקדמה מתגלה המחבר כאמן הסגנון. דבריו בהירים וקצובים, גם יש בהקדמה ניתוח טוב וקצר של השאלות שהוא מעורר. תכל שלא הקדיש תשומת לב כזאת בשאר חלקי הספר. יש בו כמה משפטים ארוכים ומיגעיים ובלתי ברורים, אשר הקורא שאינו מצוי אצל המקורות לא יוכל לרוץ בהם. לדוגמא: "דוקא עליה גדולה זו עוררה את האותה הבצע של הערבים, ובשנת שפ"ה (1625) קנה מוחמד נ' פרוך משכב בשוחד את משרת הפחה בירושלים והכביד עולו על כל התושבים, ובמיוחד על היהודים, עינה אותם והתעלל בהם, וסחט מהם כל אשר להם ויותר מאשר להם, עד שנאלצו יהודי ירושלים ללחץ משכניהם סכום עצום של חמשים אלף גרוש ברבית קצוזה של עשרת אלפים גרוש לשנה, כדי לפדות את עצמם מיסורים ועינויים קשים, כי מדי בא הרשע בן פרוך בירושלים לא שלונו ולא שקטנו ולא נחנו, לחמנו ברעש אכלנו ומימינו בדאגה שתינו. . . גם בלילה לא שכב לבנו. . . ויבעתונו צר ומצוקה, בא רקב בעצמינו ונרגו תחתינו. . ." (עמ' 263).

יערי מביא בספרו הבאות מכל אגרות השלוחים שכבר נדפסו או אלו שנודעו לו מתוך כתביידו. האגרות באות

מביא כל ראייה שקהלת ירושלים היתה ערבה כלפי המושלמים לעדת הקראים. עד כמה שידוע לנו היתה העדה הקראית נבדלת מן העדה היהודית גם בעיני השלטונות. לבר זאת, רחוק להניח שאם היחסים בין היהודים והקראים לא היו טובים, היו רבני ירושלים גותנים המלצה כזאת לקראים.

יערי כותב (עמ' 350 ובעמ' 365) שר' משה האגוזי חיבר את ספרו "שפת אמת", לשם תעמולה לשני שליחי ירושלים ר' אברהם רחיצו ור' חיים חזן. הרבה גורמים היו לחיבור הספר ועליהם ידובר א"ה במקום אחר. הספר ודאי שלא נכתב לשמש תעמולה לשלוחים הנ"ל. יערי מסיק זאת בטעות מתוך כך שר' משה האגוזי משבח בספרו את השלוחים הללו.

2. ההשערה ששד"ר א"י, ר' סעדיה שאול, היה שליח ירושלים מפני שבדור שלאחריו היו בירושלים חכמים שונים ממשפחת שאול (עמ' 271), אינה מבוססת. יערי עצמו מביא בספר עשרות שליחי חברון וצפת שהיו תושבי ירושלים. מלבד זאת: מנין לנו הראיה שמשפחת שאול התישבה דווקא בירושלים?

יערי מוכיח (עמ' 466) שר' חייא דיין יצא בפעם השביעית "בשליחות ירושלים לאפריקה הצפונית, שבדרכה נפטר במרוקו". שהרי הקדמה שלו בכתב"ד "נמצא במרוקו". כלום יש מכאן ראיה? ומנין שיצא בשליחות ירושלים ולא חברון. הרי ר' חייא דיין יצא גם שלוש פעמים בשליחות חברון.

שיטת הוכחה בלתי נכונה היא לקבוע זמן אגרת שלא צויין עליה זמנה על"פ סדרה בכתב"ד, על ידי בדיקת זמן האגרות שלפניה ושלאחריה. אעפ"י שהאגרות האחרות אינן באותו ענין: בעמ' 417 כותב המחבר שר' חזקיה דבאולה היה בשליחות צפת בתמ"ז לערך, על יסוד זה שלאחרי אגרת שליחותו נמצאת אגרת שליח ירושלים בשם ר' חזקיהו, אשר מחברנו קובע שהוא ר' חזקיהו דיסליוה, שד"ר ירושלים בשנת תמ"ח. ולא רק את המסקנה הזאת הוא מסיק מזה, אלא הואיל ואנו יודעים ששנה אחת אחריה בשנת תמ"ח (למעלה כתב שנשלח בתמ"ז לערך) ופה הוא קובע שנה אחת (לאחריו) יצא בשליחות צפת ר' שלמה ב"ר יעקב אאיליון, הוא מסיק מכאן שהיה אז כנראה "מצבו של הישוב בצפת קשה ביותר, אם היה צורך לשלוח לאותן הארצות שני שלוחים שנה אחר שנה". יש כאן הנחה הכנויה על הנחה שלא הוכחה ובנויה שוב על הנחה שהיא רחוקה מאד. אדרבה: דבריו האחרונים יש בהם

פרטים על אותה שליחות. די להזכיר את השנה ולציין בהערה על שליחותו העיקרית ותולדותיו של השליח. על שלוחים הרבה כתב מר יערי ביוגרפיות והערכות יפות, והצליח לתאר את דמותן הרבה יותר מכפי שהצליח לעשות זאת חוקרים אחרים. דבריו על הרב חיד"א (עמ' 569—580), יש בהם הרבה מן החידוש והאומנות כאחת. גם דבריו הקצרים על ר"י ישראל משקלוב (עמ' 757—759) כתובים בטעם. תולדותיו של ר' אברהם יצחקי כתובים בהרחבה ובפרוטרוט (עמ' 353—358). אבל לעומת זאת אין השורות המעטות, למשל, על ר' מנחם ודלונאנו (עמ' 232) מספיקות. אמנם בהקדמה הוא כותב שלגבי חכמים מפורסמים ואלה שנכתב עליהם הרבה אין הוא מרחיב את הדיבור. כלום החכמים שנמנו למעלה הם פחות מפורסמים?

ג

בפרק זה ידובר על עניינים אלה: 1. מסקנות שאין להן על מה לסמוך. 2. השערות בלתי מבוססות. 3. חוסר ביקורת מספיקה כלפי מקורות שהוא משתמש בהם. 4. משפטים בלתי ברורים. 5. הפרוות בהערכה. 6. עירוב דברים. 7. הערות לכיבוליוגרפיה. 8. ליקויים בטרנסקרימציה.

1. בעמ' 175—176 מדובר על שני שליחי א"י ר' יהודה אהרון הכהן תקלי (צ"ל: סקלי, כפי שיערי עצמו מציין לקמן במקומו) ור' חיים יהודה עייאש שנחנו יד למתקנים והסכימו להכנסת עוגב בבית הכנסת. הראשון כותב בהסכמתו: "ומצאתי את עצמי כמוכרח במעשי לחתום שמי". ואילו השני — מדגיש יערי — "לא רמו רמיה כזו וכנראה כבר נדבקה אז הרעה במשפחת עייאש, כי אחיו ר' יוסף דוד עייאש, שהיה בשליחות חברון... יצא אחר כך לתרבות רעה והמיר את דתו". גם אם נקבל את דברי סקלי, שהוכרח במעשיו, כמות שהם, — אעפ"י שאין הדבר מתקבל, כי כיצד יכל רבה של ליחרנו להכריחו? ומלבד זה הלא דבריו נדפסו דוקא ע"י אנשי הרפורמה, שרצו להסתייע בדברי רבנים מא"י, — כלום יש ללמוד מענין זה של המרת הדת של אחיו, שגם הרב עייאש הרחיק לכת עד כדי כך? או על"פי המעשה הזה? — חכמי ירושלים נתנו בשנת ת"ז המלצה לשליח הקראים. לדעת יערי: "אך בה כדי להעיד על יחסים לבנים בין הרבנים ובין הקראים בירושלים בימים ההם, כי... אם לא יעלה בידי הקראים לשלם את חובותיהם לנושיתם הערבים יעשו הנושים את קהלת ירושלים ערבה לחובות אלו" (עמ' 273). יערי אינו

הנשיא כתב לו: „הרי ששלחנו לכם אדם גדול שלוחינו וכיוצא בנו עד שהוא מגיע 'אצלינו'. כלומר שתכבדו אותו „כאילו אני בעצמי שם“ (קרבן העדה, חגיגה, א, ח). וכל המפרשים סוברים כן, ועל אחת כמה וכמה שאין להסיק מכאן שהשליח היה מקבל שכר בעד שליחותו. יתר על כן: במקום אחר בירושלמי (עין יערי עמ' 194) אנו מוצאים נוסח כזה על חכם אחר שביקש „איגרא דאיקר“ מר' חנינה ולא מן הנשיא. האיגרת לא ניתנה לו משום שר' חנינה לא רצה שהוא יהיה הגורם לצאתו לחוץ לארץ. אילו היתה זו שליחות, הלא בלאו הכי היו יוצאים שלוחים.

ופה המקום להעיר כי בפי' של ר' נסים אברהם אשכנזי לירושלמי בשם „נחמד למראה“ (ח"ב, שאלוניקי תר"ו, רכ"א ע"א) הוא מפרש כן, ומוסיף: „מה שנהגו מימי עולם וכשנים קדמוניות מע' הרבנים גדולים ועצומים... לכתוב אגרת ולתת בידם כתב שליחות אגרת לרבני וחכמי א"י ת"ו בחתימיו רבות כדין עושים... ואין לחלק... כתב שליחות לצורך יחיד לכתב שליחות רבים לכוללות העירה ארעא דישראל“. המחבר קובע (עמ' 704) שר' אליעזר גאלמידי היה שליח ירושלים על סמך מקור שבו כתוב: „שליח ציון אף צפ"ת“. לע"ד נראה ששליח זה היה שליח צפת ולא ירושלים. הביטוי „שליח ציון“ שבמקור אינו אלא עפ"י המאמר התלמודי: „אל רב נחמן לחמא בר אורא שליח ציון“ (ביצה כ"ה, י"ב). הניקוד על אותיות צפ"ת, מעיד על שם העיר, כך נהגו חכמי המורה. בעמ' 635 מעתיק קטע מתשובה, שבה נאמר: „בבוא שליח מסבריא החכם ר' יהודה [סגרי] לגבות נכסי, החכם ר' יהושפט בן דודי ז"ל היה גובה והולך“. ר' יהושפט זה הוא ר' יהושפט בירדוגו מחכמי צפת ולא היה אז במארוקו אלא שהשד"ר שהלך לשם קבל יסוי כח לגבות את נכסיו. ואולי נדטס הפסיק בספרו של יערי בטעות שלא במקומו.

על ר' יצחק הכהן הוא כותב „ב"ר יהודה הכהן ממשפחת רפאפורט, אביו, מגזע בעל, כהונת עולם, עלה מלובלין לירושלים“ (עמ' 423). שום אחד מאבותיו של ר' יהודה הכהן לא חיבר ס' בשם „כהונת עולם“. המחבר השתבש בהבנת דבריו של הרב חיד"א הכותב שאביו היה חותם: מכהונת עולם שבולבלין. כלומר ממשפחת כהנים מיוחסת בלובלין, ותו לא. המחבר מוסר (עמ' 298) כי בשו"ב משליחותו הביא ר' חנקיה דייסיליה למצרים את ספרו „פרי חדש“.

משום סתירה, לדעתנו, להנחתו. עובדה זו ששנה אח"כ יצא שליח שני לאותו מקום, מוכיחה שאין הומן הנקבע ע"י יערי, בנוגע לשליחותו של הראשון, מתאים. 3. בעמ' 298 כתוב כי ר' משה אבן חביב נולד בשאלוניקי בשנת תי"ד. בהיותו בן ט"ו שנים „כבר היה נמנה בין חכמי ירושלים“ (הוא מסתמך על דברי ר' משה אבן חביב הכותב על דרוש אחד שלו „בכלל כל החכמים השלמים הדורשים בכל שבת“). את שנת לידתו הוא קובע לפי המסורת שמביא הרב חיד"א. האומרת כי ר' משה אבן חביב נפטר כבן מ"ב שנים. ואם הוא נפטר בשנת תנ"ז הרי שנולד בשנת תי"ד. ברור, שבאותם הימים שירושלים היתה מלאה חכמים וסופרים, לא נמנה צעיר בן ט"ו שנים „בכלל כל החכמים השלמים“. יתר על כן יערי עצמו מביא (בעמ' 288) דברי רמב"ח שנכתבו בשנת תכ"ג, בעת שברחו לרמלה, ומביא דבר הלכה מסי חכמי ירושלים שגלו לרמלה. האם אנו צריכים לראיה שרמב"ח נולד לפני תי"ד?

יערי קובע (עמ' 271) שלפני שנת תי"ג היה ביון שד"ר מירושלים בשם מצליח אשכנזי, עפ"י מצבת קבורת אשתו, שנפטר בשנת תי"ג בשאלוניקי, ובה נאמר: „אלמנת החכם השלם שלוחא דרחמנא כמוה"ר מצליח אשכנזי זלה"ה“. לדעתי אין בתואר „שלוחא דרחמנא“ בלבד כדי להוכיח שהיה שליח א"י. רחוק להגות שאשת השד"ר הגיעה לשאלוניקי, אגב, מגין לו לקבוע שהיה דחקה שליח ירושלים ולא שליח של צפת או חברון? מטעם זה יש להטיל ספק אם ר' יוסף קריספין היה שליח א"י בתורכיה, עפ"י מצבתו הנמצאת באיזמיר: „הרב ועצום שלוחא דרחמנא כמוה"ר יוסף קריספין“ (עמ' 860).

המחבר מביא את דברי הירושלמי (נדרים פרק י') שבהם נאמר: „רבי חייה בר בא אתא לגבי ר' לעזר, אמר ליה מיס לי לר' יודן נשייא דיכתוב לי חדא איגרא דאיקר דאיפוק לפרנסתי לארעא ברייתא, טייסיה וכתב ליה וכו'“. מתוך נוסח זה מסיק המחבר „שהנשיא מוסר לשליח יפוי-כח מלא לפעול בשמו... מהסיפור הנזכר ברור, שהשליח היה מקבל שכר שליחותו, שהרי ר' חייה בר-אבא משתדל לקבל את השליחות לשם פרנסתו“ (עמ' 190, והשווה עמ' 193). אולם פירושו של יערי איננו מתקבל. מדברי הירושלמי ברור לדעתי, שר' חייה בר אבא היה דחוק ורצה לצאת לחוץ לארץ לשם פרנסתו, וביקש המלצה מר' יהודה הנשיא. ר' יהודה

את הלכבות במדה מרובה לתנועה זו [השבתאית]". להתפשטות התנועה השבתאית היו הלכבות באיסליה מוכשרות מסיבות רבות. אם יערי סבור שאתה מהן היתה התפשטות ספריו של ר' נתן שפירא, עליו היה לנסח את דבריו בצורה אחרת ולהביא לזה ראיה. הפרוה רבה יש בדבריו (עמ' 221) שהאגרות שנשלחו ע"י חברי ישיבת ירושלים של הנגיד שולאל על סימני-באולה. הכשירו את הקרקע להופעת דוד הראובני באיסליה".

על ספר "טוב הארץ" לר' יצחק פרחי הוא כותב "ספר דומה" ל"שפת אמת" של ר' משה חאגיז (עמ' 94). ורחוקים שני ספרים אלה זה מזה כרחוק מזרח ממערב. ספרו של ר' משה חאגיז הוא הספר היסודי והחשוב ביותר שנכתב על שאלת היחסים בין א"י וקהלות הגולה ואין דומה לו בערכו וחשיבותו.

בדבריו על ספר "שערי ירושלים" לר' משה ריישר (עמ' 97) הוא אומר: "ובמדה מרובה סלל את הדרך לתנועת חבת ציון וישוב א"י בגלילות ההם" בסולין ובגליציה.

6. בשלושה מקומות הוא עושה משליח אחד שני שלוחים ובשני מקומות הוא מזהה שני אנשים שונים לאיש אחד.

ר' דוד אשכנזי, שליח ירושלים לערי פרס בשנת תצ"ז (עמ' 385) אינו אלא ר' דוד ב"ר מרדכי אשכנזי, שיערי כותב עליו בפרק על שלוחי האשכנזים (524-525), שיצא בשליחות חכמי הספרדים בירושלים להדפיס את שו"ת הרדב"ז ואשכנזי ר' מרדכי אשכנזי עלה לירושלים בשנת תס"ב יחד עם חבורתו של ר' אברהם רחיצו. ר' דוד אשכנזי היה ילו קטן כשהוריו עלו לארץ והם מתו עליו מיד לבואם לארץ ואין ספק שגודל וחונן אצל הספרדים. הוא היה גם חבר הישיבה "נוה שלום" של הספרדים בירושלים (יערי, עמ' 385). ר' חיים אשכנזי, שד"ר צפת למאורוק בשנים תקצ"א-תקצ"ד (עמ' 674), הוא אותו שליח בשם זה שיערי מביאו במילואים (עמ' 860), בין שלוחי א"י שלא נזכרו מאיזה עיר הם. והלא גם הוא היה במאורוק בשנת תקצ"ד.

ר' יהודה ב"ר יעקב טולידאנו, שד"ר סבריה בשנת תר"מ, תרמ"ט, תרנ"ה (עמ' 659), הוא השד"ר שהיה בשנת תרמ"א בשליחות סבריה במאורוק, (מלואים, עמ' 855).

לעומת זאת ר' בנימין הלוי, שליח ירושלים, שהיה

ומצין כמקור תשובה בספר "גנת ורדים", אין כל רמז לזה לא בספר הג"ל ולא במקורות אחרים.

4. יש להבדיל בין השערה לחדא. אולם מחברנו לפעמים אינו נוהג כן. בעמ' 543 הוא כותב על השד"ר ר' שמואל בנימין: "יש לשער ששליח זה הוא החכם הירושלמי שנפטר בירושלים". אבל בהערה הוא קובע זאת בתורת חדא ואומר כי בתולדות חכמי ירושלים" לפרומקין "לא נזכרה שליחותו".

דוגמא אחרת שיש בה כעין סתירה: "ר' לאויר סג"ל... ואין הוא ר' אלעזר ב"ר יצחק הלוי החתום בשנת תס"ז... שהרי בשנה ההיא היה עוד בחוץ לארץ ולא יכול היה לחתום. ואולי חתמו בשמו" (עמ' 327). תחלה הוא קובע את הדבר בתורת חדא ומסיים בספק. במקום לקבוע "ואין הוא" היה לו לכתוב "לא ברור אם הוא". אגב, במקום אחר הוכחנו ששניהם איש אחד הם (עין: חליפת אגרות בין הקהלה האשכנזית בירושלים ור' דוד אופנהיים, ירושלים, רבעון, שנה ג', עמ' קט"ז). יערי הביא את הדברים במילואים (עמ' 847) אולם לא העיר שהיהוה הוא נכון. יערי קובע (עמ' 466) שר' חייא דיין יצא "בפעם השביעית בשליחות ירושלים לאפריקה הצפונית, ובזכרה נפטר במרוקו". בעמ' שלאחריו הוא חוזר על הדברים לא בתורת חדא אלא בתורת השערה "ואין ספק שיצא... ובכך ראה נפטר שם".

במקום אחר (עמ' 422) כותב כי בשנת תק"ז יצא ר' חיים חילנא לקושטא ונפגש עם ר' אברהם גרשון מקיטוב וממנו קיבל המלצה. בתק"ח הגיע מצפת לקושטא השד"ר ר' מאיר די-שיגורא ור' חיים ירוחם נתבקש להצטרף אליו. ואילו בעמ' שלאחריו הוא כותב בהיותו בקושטא בתק"ז נזרמן לשם ר"מ די-שיגורא, ובעמ' שלאחר זה — בניסן תק"ז (ולא תק"ח) המליץ ר' גרשון מקיטוב על ר"ח חילנא ור"מ די שיגורא (שהגיע, לדבריו, לקושטא בתק"ח).

בעמ' 223 מדובר על מצבה הקשה של קהלת ירושלים בזמנו של הרלב"ח ועל תמיכת יהודי מצרים אז בקהלה. הוא מביא "תשובה אחת מהימים ההם" מתשובות מהריק"ש, שחי שני דורות אחריו. יש בזה משום עירובוב זמנים.

5. בדבריו על ר' נתן שפירא (עמ' 280), שנפטר בשנת תכ"ז, הוא כותב: "אין ספק שספריו על פי האר"י והאגרות על עשרת השבטים שהביא מירושלים הכשירו

אדריאנופול, בעמ' 638 — אנדריאנו; אברשהר, בעמ' 780 — בושירה ובעמ' 696 — אברשהר; אל-עראיש (Larach), בעמ' 660 — לאראש, אמנם אות אלף אינה מבוטאת; ארבל, עמ' 695 — ארחיל, בעמ' 732 — ארבאל, ובעמ' 515 — ארביל; טאנגיר, בעמ' 715 — טאנזיר, בעמ' 724 — טאנזיר, ובעמ' 696 טאנזיר; מכנאס, בעמ' 655 — מכנאסא ובעמ' 772 — מקנאסא ובמקומות רבים בצורה הנכונה (עין במפתח); תיאטון, בעמ' 659 — טיטואן, בעמ' 664 — טיטואן ובעמ' 655 — תיטואן. — אולם יש לציין שבמפתח הכתיב הוא אחד.

ד

יתירות וריבוי עובדות שלא לצורך:

הספר מסודר בצורה כרונולוגית. מובאים בו, כאמור, שלוחים שיצאו סעמים אחדות בשליחות לפי זמן יציאתם. יערי מביא תמיד מראה מקומות בספרו על השליחויות האחרות (לפעמים בסכסס ולפעמים בהערות) בתוספת המלים „ועל כך ידובר להלן בפרוטרוט“; „כפי שיסופר להלן במקומו“; „ועל שליחויות אלו ידובר להלן“; „ועל שליחותו זו ידובר בפרוטרוט בפרק הבא“; „וכבר דיברנו על שליחות זו בפרוטרוט“. דבר זה אנו מוצאים במקומות רבים. די לציין בהערה על המקומות בהם מדובר על שליחויות אחרות (ביחוד כשיש בספר מפתח מפורט).

במקרים רבים הוא מפרט את כל השליחויות של שד"ר בכל מקום שהוא מזכירו: בפרק על שלוחי ירושלים (עמ' 301) מדובר על שליחות של ר' חייא דיין רק בשורה אחת, ואילו 10 השורות הנותרות הן על שש שליחויותיו האחרות מטעם חברון ומטעם ירושלים. בסוף הערך הוא כותב: „ועוד ידובר בשליח זה בפרוטרוט להלן בפרק על שלוחי חברון“. ובאמת בעמ' 466 באים הדברים בהרחבה.

בעמ' 19, בסעיף המדבר על „זמן השליחות“, מזכיר את הארצות שר' אברהם קוניק, עבר בהן: „שהה בדרך שליחותו למעלה מעשר שנים ועבר את איטליה, צרפת, הולנד, גרמניה, אוסטריה, ביהם, פולין, ליסה ואוקריינה“. פרטים אלה לא מוסיפים מאומה לענין הנדון. וכן: כשנזכר שד"ר שאף אביו היה שליח, או שליח שגם בנו היה שליח, חוזר על השנים והמקומות בהן היה אביו או בנו, ומסיים: „וכבר דיברנו על שליחותו בפרוטרוט. כך הוא כותב למשל על שליח ירושלים ר' אברהם קאריגאל (עמ' 293): „הניח בן ושמו ר' חיים

בקורטו לפני שנת שפ"ט (עמ' 266) ור' בנימין הלוי שנפטר בדרך שליחותו בארם-צובא בשנת תלי"ב (עמ' 283—285), חושבם המחבר לאיש אחד. נראה לי שהם שנים ואת הנמוקים לכך אבאר במקום אחר.

ר' יצחק ב"ר חזקיהו יוסף קובו נולד בשנת תקמ"א. כך קבע ר' יצחק בדאבה עפ"י כ"י ר' יצחק קובו עצמו שבו הוא אומר שבשנת תקנ"ט היה בן י"ח שנים. יערי (עמ' 704) מתקן במקום תקנ"ט תקמ"ט, שהרי בתקנ"ג חתם עם חכמי ירושלים. אולם במקום לתקן נמצא מקלקל והוא מערבב שני חכמים בשם זה. ר"י קובו החותם על אגרת משנת תקנ"ג הוא זקנו של השד"ר ואביו של ר' חזקיהו יוסף קובו שיערי מזכירו אגב בנו זה (עמ' 701). על פי זה יש לתקן את דבריו בעמ' הקודם שהשד"ר נסע למצרים בן שמונים וארבע שנים, וצ"ל: שבעים וארבע.

דבריו של יערי כי ר' יעקב עמדן בדברו לגאי על ר' חיים ירוחם חילנא עירבב אותו עם יהודה ירוחם, השד"ר הרמאי, הם מוזרים ותמוהים ביותר (עין על כך במאמרנו בספר היובל לכ"י מר ישעיהו פרס, העומד להופיע בקרוב).

7. הביבליוגרפיה בספר היא עשירה ובדרך כלל מפורטת ויכולה להיות לעזר לכל הבא לטפל בחקר א"י. אולם, חבל מאד שלמובאים מספרי השו"ת והדרוש הוא מזכיר את הסימן בלי לציין את העמוד, כי לפעמים יש תשובה או דרוש שמכילים דפים רבים. אולם לעתים רחוקות אין הוא מזכיר כל מקור: בעמ' 74, למשל, מביא דברי שליח הכותב על טלטולו, בלי ציון המקור. בעמ' 360 מצטיק הקדשה שכתב השד"ר ר' יום טוב קריסטי על סופס של הספר „שירי כנסת הגדולה“ ששלח לר' יעקב נ' צור, ולא ציין היכן נמצא הסופס הזה: בעמ' 422 מביא דברי הנוסע הספרדי א. דה גוביאה, מבלי כל מקור.

בעמ' 592 מעיר המחבר כי האגרת ששלח ר' יעקב אלישר להרב חיד"א זמנה תקמ"ב ולא תקל"ה כפי שכתב א. אלמאליח („מזרח ומערב“, כרך ג', עמ' 311). את זאת הוכיח י' היילפרין במכתבתו „העליות הראשונות הראשונות של החסידים לארץ-ישראל“, ירושלים תש"ז, עמ' 28.

8. ליקויים אחדים יש גם בטרנסקריפציה. בעור ששמות אנשים ומשפחות כתובות בצורה נאותה, הנה בשמות מקומות יש חוסר עקביות. יש והמחבר נגדר אחרי הכתיב שבמקורות הקדומים, והרי דוגמאות אחדות:

ה

בפרק הזה ידובר על חסרות מתוך המקורות שבהם השתמש יערי עצמו. במקומות אחרים נוסף הערות מתוך כתבי יד שבדקנו בספריות אנגלית, הולנד ואמריקה שיש בהם משום הבהרה. ההערות יובאו לפי סדרו של הספר:

עמ' 2: על בחירת השליח, יש להוסיף כי לפעמים נשלח שליח שהיו לו קרובים עשירים בחו"ל. ר' משה חאגיז מספר שר' חזקיהו די'סילוו יצא בשליחות בעיקר משום שהיה לו קרובים עשירים מוסלמים" (שפת אמת, אמשטרדם תס"ז, כ"א ע"א. והשווה יערי, עמ' 296. עמ' 5: לרשימת זוגות השלוחים שיצאו מצפת, יש להוסיף (להלן בקיצור: י"ל) את הוגר ר' יהונתן גלאנטי ור' ברוך ברזילי, מגדולי חכמי צפת. עיין עמ' 412—413. שם: לפעמים יצאו שני שלוחים בפעם אחת. י"ל: שלשה שלוחים שיצאו מירושלים בפעם אחת, והם: ר' אליהו צבי, ר' יעקב בורלא ור' גרשון. עיין עמ' 543—540.

לפרק הדן על שטרי שליחות (עמ' 7—16): יש להעיר שהרבה דוגמאות, שיש בשם משום תוספת השובה למקורותיו של יערי, נמצאות בספר "יהודי המזרח בא"י" למ' ד' גאון (ח"א, ירושלים תרפ"ח), שיערי מזכירו בביבליוגרפיה שבסוף הספר. גאון היה הראשון שהשתדל ליתן דוגמה לדון אם כי לא בהצלחה. עיין ביחוד עמ' 252—289.

עמ' 17—18: נזכרים פנקסי השליחות שהגיעו לידינו. י"ל: פנקס שליחותם של ר' אברהם אולאי ור' אשר אשכנזי, שלוחי טבריה, משנת תקנ"א. הפנקס היה בידי ר' ברוך טולידאנו והוא פירסם מתוכו תעודות אחדות. יערי מזכיר זאת בעמ' 633. פנקס זה נמצא עתה בספריית בית המדרש לרבנים בניו יורק. נציין כאן פנקס נוסף שראינו בגני בית המדרש לרבנים בניו יורק, של ר' אברהם כלפון, שר"ר טבריה בשנת תרכ"ט. כתה"י סימנו 61278.

עמ' 24: לסעיף הדן על שלוחים שיצאו שלא מטעם הכולל, י"ל שליחות ת"ת הספרדים בירושלים, שהיתה קבועה. יערי מזכיר את ר' יצחק סיוון, שליח הת"ת, בעמ' 751. בשנת תרנ"ד היה בפצרים שליח אחר מטעם הת"ת, ר' רפאל הכהן, שליחותו נזכרת במכתבו של ר' אליהו חזן, רבה של אלכסנדריה, לר' יעקב שאול אליש, הראשון לציון בירושלים: "ואודות השד"ר לת"ת הח"ר רפאל הכהן ה"י — אדוני יודע כמה קשה בעיר הזאת

משה קאריגאל, אף הוא חזן בירושלים, ואף הוא יצא בזמנו בשליחות עצמו לחוץ לארץ, ובשנת תע"ח (1718) הביא לדפוס באמשטרדם את הספר "ימין משה" על הלכות שחיטה לר' משה וינטורה, עם הוספות משלו, ועליו ידובר להלן בפרק תשיעי". מה טעם להזכיר את פרק תשיעי אחרי שהידיעות הנמצאות עליו שם מובאות גם כאן, ואין צריך אפילו להעיר שכל הפרטים על הבן הם מיותרים.

על מקומות שעבר בהם ר' אליהו ישראל הוא למד מרשימות שונות שכתשבותיו (עמ' 403), לבסוף הוא מעיר: "לפחות עוד שתי תשובות כתב בדרך שליחותו וכו'" ומעתיק את דבריו, אולם מה יש ללמוד מריבוי עובדות אלה, לכל היותר אפשר היה לצייןם בהערה (ואנכי) אין לדעתנו כל ראייה ששתי התשובות הללו נכתבו בדרך שליחותו).

לעתים מובאות הבאות בגוף הספר יותר מפעם אחת ולפעמים שלוש פעמים. דבריו של ר' משה ישראל לראשי קהלות פיסארו שהתייחסו בקלות ראש למקרה נערה שנתקדשה בדרך צחוק מובאים בסעיף על תקיפותם של השלוחים (עמ' 44); תיקונים בקהלות הגולה (עמ' 110); בערכו של השליח (עמ' 378). ומכיון שאין המחבר רוצה להוכיח משהו מדקדוק הנוסח והלשון אלא להראות העובדה, יכול היה להביא את הדברים במקום המתאים, ובשאר המקומות לצייןם בהערה. אותו הדבר ההבאה משו"ת "כנסת ישראל" (עמ' 72—73) הוא חוזר עליה ביתר הרחבה (בעמ' 667—668).

המונח "שליח לעצמי" מוסבר במבוא פעמים רבות; הפרקים על ספרי מסעות של שלוחי א"י (עמ' 136—142) ועל עשרת השבטים (144—151) נראה שהם ארוכים למדי ואפשר היה לצמצמם, ביחוד אחר אשר דברים אלה הובהרו על ידי המחבר עצמו והוא ייחד עליהם את הדיבור במקומות אחרים. בסעיף הדן על תרומות מנוצרים (עמ' 56) מדבר גם על שלוחי א"י שלא נמנעו מלבוא בדברים עם חכמי הנוצרים". דברים אלה אינם ענין לבאן, הם שייכים לסעיף המדבר על השלוחים מאספים ספרים" (עמ' 78—79). ובאמת אותם הדברים ממש נמצאים גם שם. בעמ' 228 הוא כותב: "עדת האשכנזים היתה היחידה שהיתה רשאית לשלוח לחוץ לארץ שלוחים משלה מחוץ לשלוחי קהל ירושלים". ואחרי ארבע שורות אנו קוראים: "הזכות לעדה לשלוח לחו"ל שלוחים משלה מחוץ לשלוחי כולל היתה מיוחדת לעדת האשכנזים בלבד ולא ניתנה לשום עדה אחרת".

נדבות חדשות. בכל זאת אעשה כל אשר ביכולתי" (מ).
בניהו, עולי רגל שלא הורשו להכנס לא"י, הד המזרח,
כרך ד', גל' מ"ה, עמ' 19).

שם: לרשימת הישיבות ששלחו שלוחים, מביא יערי
את ישיבת "כנסת ישראל" בירושלים ששלחה בשנת
תקס"ז את ר' חיים יהודה עייאש. י"ל, כי אותה ישיבה
שלחה עוד בראשית יסודה, שנים רבות לפני כן, בשנת
תקיד', את חבר הישיבה ר' יעקב פאריינטי. הוא בא לפני
ועד "כנסת ישראל" בליוורנו וקבל על סודי הישיבה.
על שליחותו יש בדינו ידיעות ברורות: סקיד ביהמ"ד
בליוורנו אומר במכתבו לחבמי ירושלים משנת תק"ה:
"בראותי מעלתם באגרת הקבוצ הנכתב לשמו" וכן
במכתבו משנת תק"ז: "לשור על מי שליחותו של הר'
המר' כה"ר יעקב פאריינטי נר"ו, ביטויים ידועים
לשליחותו. הוא שהה שם עד שנת תק"ז (מ). בניהו,
לתולדות בית המדרש "כנסת ישראל" בירושלים, ירושלים,
רבעון, שנה ב', עמ' ק"י, קכ"א, קכ"ח. באותו הזמן היה
שם גם שליח אחר ר' חיים מונדובי, כנראה
מסעם בית המדרש הזה (שם, עמ' ק"א).

עמ' 41: ספורי אגדה על שלוחים. אגדה מעניינת על
שד"ר א"י ר' יוסי הזקן, שנעשו לו נסים ע"י קפיצת
הדרך, שיש בה ללמדנו גם על דרכי השלוחים ובחירתם,
עיינ: מ. בניהו, קפיצת הדרך לשליח ארץ-ישראל (עדות,
כרך ג', עמ' 101 — 103). בא"י היה יוקר שערים
והוחלט לשגר שליח לקושטא. הפילו גורלות וגפל הגורל
"על ר' יוסי, זקן א' מימיו לא יצא לשום כפר כי אם
היה יושב תמיד בבית המדרש". אמרו צריך לבחור
באדם א' יהיה חזק ומלומד בכפרים ומדינות... זה...
בישן, עניו הוא לא יודע לשון. לפחות נשלח עמו משרת
א' שיהיה זריז בדרכים ויהיה בעל לשון וצריך ידע ל'
תוגרמא". אגדה אחרת, על ר' חזקיה דייסילוה, עיינ:
א. בן-יעקב, מעשה בהרב "סרי חדש" (הד המזרח, כרך
ג', גל' ס', עמ' 7).

עמ' 54: קנסות לטובת ארץ ישראל. י"ל שגם בקהילת
עאנה נהגו לתת קנסות לארץ ישראל. במקור משנת
שע"ד נאמר: "ואם יעבור זמן הפרעון נתחייבו... לפרוע
לעניי ארץ ישראל שנים וחמשים גרושים". (מ. בניהו,
הקהלה היהודית בעאנה, ירושלים תשי"א, עמ' מ"ה).
עמ' 59: למקורות על חלוקת כספי הקופות של ר'
מאיר בעל הגס. י"ל: ספר "מגיני ארץ ישראל" (נזכר
בעמ' 64) והמקורות שצוינו על ידינו ב"הד-המזרח",
כרך ג', גל' ב', עמ' 5.

עמ' 60: על קופת "ויברך דוד", עיינ בספרות
בקונטרס "כנוגה צדקה" (ח"א, ירושלים תרצ"ג).
עמ' 63: על מועד גביית הכספים לארץ ישראל. יש
להזכיר תקנה קדומה מקהלת תירימא שלא להתפלל מחוץ
לבית הכנסת. "מסני הגביות שגובין יום יום
לא"י טוב"ב, ואם [יתפללו] חוץ לבית הכנסת יהיה
נשמת שלא להכנס בב"ה לבלתי נתון פרוטה א' לגביות
הנזכ' ונמצאו הגביות מתחסרות" (עיינ: מ. בניהו, לקורות
היהודים בתירימא, ברבעון ציון, שנה י"ב, עמ' 47).
עמ' 64—65: בפרק ג', בין סימן ד' המדבר על
קופות ארץ ישראל וסימן ה' — על מרכזי תרומות
ארץ ישראל, מן הראוי היה להוסיף סעיף מיוחד על
ה"משרות" שנעשו בענין חלוקת כספי ארץ ישראל בין
הכוללים. נוסף על התעודות שמביא יערי במקומות שונים
בספרו, י"ל: א. כתב-ישר שנחתם בין כולל הפרושים
והחסינים בירושלים בשנת תר"ה (תעודה בעלת ערך רב
להבנת השאלות הללו. עיינ להלן); ב. כתב-
ישר בין הספרדים והאשכנזים בירושלים משנת תר"ל
(נתפרסם על ידי מ' ד' גאון, יהודי המזרח בארץ ישראל,
ח"א, עמ' 252—255), שיש בו עניין מיוחד לתולדות
השליחות לערי גורגיסטאן, דגיסטאן (קוקו), שרק מעט
אנו יודעים עליה. בתעודה נזכר שאחד מתפקידיו של
השד"ר היה "מכירת קברים" לאנשי חוץ לארץ (אין
אנו מוצאים על כך במרק על תפקידי השלוחים). כתוצאה
מאיחוד זה יצאו בשנת תר"ל שני שלוחים למקומות
אלה, ר' אריה ליב ב"ר אשכנזי ור' יוסף בכר שבתי
(לא נזכרים בספר, וי"ל לעמ' 744). ג. תעודות על
הסיכסוכים בין ר' שמואל סלאנס והאשכנזים בירושלים
ובין הספרדים בענין חלוקת כספי השליחויות, משנת
תרמ"ח (גאון, שם, עמ' 257—260) וחיסול המשבר עם
הקמת איחוד הכוללים בשנת תרנ"ה (שם, עמ' 261—
270). מחקר שיטתי של החומר הזה היה מבהיר לנו
הרבה שאלות שעדיין אינן ברורות כל צרכן. ביחוד
אפשר לעמוד מתוכן על חלוקת איזורי השליחות בין
הכוללים השונים והחלק שהיה לכל כולל מתוך כל איזור
ואיזור, דרכי גביית הכספים באיזורים הללו ופתרון כמה
שאלות המתעוררות תוך העמקה בתעודות אלו.
עמ' 65: למרכזים של גביית התרומות לארץ ישראל,
י"ל את וילנא — מרכז לאיסוף הכספים בעד כולל
הפרושים בירושלים ובצפת, ובראזי — מרכז הגבייה
לקהלות החסידים בארץ ישראל. (יערי מזכירם בחלק שני
של ספרו).

עמ' 70: על מכירת עפר מארץ ישראל ודברי מזכרת על ידי השלוחים. עיין בפרוטרוט: מ. בניהו, ברבעון "ירושלים", כרך ג', עמ' ק"ב—ק"ד.

עמ' 71: סגולות וקמיעות מארץ ישראל, כדאי לציין בזה קונטרסים, רפואות וסגולות באידיש (נדפס), שמצאתי במוזיאון הבריטי. הסגולות נמסרו על ידי אדם חשוב מירושלים. בשער הקונטרסים כתוב: "ספר רפואות וסגולות / הוא (רפואות) אוני' (סגולות) ויין קומין אוני' (ארץ ישראל) דורך איין קעשטליכן מאן פון (ירושלים) ובפרט פון פאקן דהיינו בלאטריין אוני' פאר מאזלן לעקן אוני' זאכין וואס גוט טוט פאר חייבר אייטל בוערטי זוכן אוני' גויש אוני' פילאון שפרוך אוני' אנדריי (רפואות וסגולות) אוני' איך הב זיא פון סייטשט (לתועלת) רבים. אוני' אנפאנג זאלוין פון פאקן אוני' מאזליין".

עמ' 99: תפלות שנאמרו בירושלים בעד יהודי הגולה. י"ל: רבי חיים אבן עטר הנהיג לערוך "זיאה" (השתחוות על קברי צדיקים) בכל ראש חודש. על קברי הצדיקים התפללו על "הצלחת החברים [הנדיבים בגולה] לתת להם ה' חיים טובים וארוכים והצלחה ושיוכו לראות מלך המשיח". באחד ממכתביו הוא מוסר שבני ישיבתו "שמים לילות כימים בעסק התורה ובתחנונים מול שוכן מעונים בעד כללות עם אמונים ולברך ביחוד כל החברים בשבתות וימים טובים מול כותל מערבי" (עיין: מ. בניהו, לתולדות בית המדרש, כנסת ישראל בירושלים, ברבעון ירושלים, כרך ב', עמ' ק"ח—ק"ט).

עמ' 106: האגרת של מרן ר' יוסף קארו הנוכרת בספר "הזכרונות" לר' שמואל אבוהב, היא האגרת שנדפסה בשלימותה במיין המשומר לר' נתן שפירא (ויניציא ת"כ, בהקדמה).

עמ' 109: לתיקונים בקהלות הגולה, י"ל: ר' אברהם לבאריה בהיותו בשליחות סבריה באיטליה, בשנות תקמ"ה—תקנ"א, התעניין בחיי המשטחה של יהודי איטליה. באותם הימים רבו הרוחקים וה"הפניות" והשד"ר חשב להלחם בפגימה זו והשתדל לזווג זיווגים. (עיין עתה: י' זונה, סיבוב ר' אברהם לבאריה, ירושלים, רבעון, כרך ג', עמ' מ"א).

עמ' 130: שלוחי איי שנתקבלו לרבינים בקהלות. י"ל את שמו של ר' נסים שלמה אלגאזי, שליח ירושלים בשנת תצ"ה, שנתקבל עם גמר שליחותו לרב בקהיר. (עיין: יערי עמ' 359). כן י"ל, לעמ' 131, את ר' גבריאל ב"ר אלישע גאליקו מצפת, שבא לתיירא לפני שנת ש"ע, כנראה בשליחות צפת, ונתקבל לרב הקהלה. (לקורות

היהודים בתיירא, "ציון", שנה י"ב, עמ' 48). עוד י"ל את שמו של השד"ר ר' רפאל אברהם לבאריה (הנזכר לעיל) שישב בשנת תקל"ד באופן זמני על כסאו של ר' צדקה חוצין בבגדאד: "והן בעון נפטר לבית עולמו הצדיק הרב מארי דאתרא ז"ל וכעת אני עומד ומשמש לפי שעה" — כותב השד"ר (א. בן-יעקב, ירושלים, רבעון, שנה ג', עמ' קל"ג).

עמ' 132: האגרת מעמדיא שבכ"י בן-צבי, נתפרסמה בינתים על ידו ("סיני", כרך כ"ז, עמ' ק"ב).

עמ' 182—183: גזכרים מקומות שהתנגדו לשליחות. י"ל שגם קהלות גורגיסטאן ורגיסטאן ביטלו את השליחות לפני שנת תר"ל, ומינו בקהלתם גבאים לאסוף את התרומות בעד ארץ-ישראל. אנו שומעים על כך מתוך אגרת שנשלחה לקהלות הללו בשנת תר"ל מטעם הספרדים והאשכנזים בירושלים: "הוגד לנו ושמענו כי שלוחים לא תחפצו עוד יען מה מפני הרמאים אשר רבו... וקבלתם עליכם הצדקה בבתיכם, לשם יושבי ארבע ערי הקדש... ולשלוח בכל עת אל הקדש מבלעדי שלוחים" (גאון, יהודי המזרח בא"י, ח"א, עמ' 252 ואילך).

עמ' 219: יערי מצמצם את זמן האגרת של ר' יוסף איסכנדראני ותלמידיו הישיבה בצפת לגזיר ר' יצחק שולאל, לשנת רע"ז בערך. במאמר אחר (שיופיע אי"ה בספר היובל לכב' פרוס' אסף) הוכחנו שהאגרת היא משנות רס"ו—רס"ז.

עמ' 232: מזכיר "שליחות לעצמו" של ר' מנחם דר' לונזאנו משנת שצ"ה. יש להעיר ששנים רבות לפני כן, בשנת שמ"ה, יצא לתורכיה, לטוריה ולמצרים לחפש אחר ספרים וכתבי-יד לצורך מחקריו וקיבל לשם זאת אגרת מרבני קושטא (נדפסה בראש ספרו "שתי ידות", ויניציא שצ"ח). הוא מספר בהקדמתו (ב' ע"א), שהיה במצרים כדי להפיץ את שני ספריו הראשונים, "עבודת מקדש" ו"דרך חיים". הוא היה גם בדמשק ושם נתראה עם המשורר ר' ישראל נגארה. את זמן צאתו אפשר לקבוע לפי דבריו בהקדמה לברייתא דרבי אליעזר שהדפיס בצפת בשנת שמ"ז (נדפסה גם ע"י יערי עצמו בספרו הוסיס העברי בארצות המזרח, ח"א, עמ' 20).

בין הסיבות להדפסת הספר הוא כותב: "לחת מאומי גיסי החכם המעולה הרוסא כהר"ר יוסף אבורהם יצ"ו כי זה שנתים ימים בהיותי בביתו בקוסטנטינא רבתי הראתי לו הספר... והלא לו אני וכל אשר לי כי גבר עלי חסדו והשמיע עלי

משובו מיום עלותי לארץ הקדושה. עפ"י אפשר לקבוע גם את שנת הדפסת הספר „עבודת מקדש“ ודרך החיים — שהחוקרים לא יכלו לקבוע את זמן הדפסתם — לשנת ש"מ"ה.

עמ' 235: מימי גדולתה של צפת נזכר רק השד"ר ר' יוסף ארנון, שליח הת"ת, שהיה בשאלוניקי בשנת ש"ח. אולי כדאי להזכיר כי ב„גיא חיוון“ לר' אברהם יגל גאליקו (נאמון תר"מ, סי' צ"ב, מ"א ע"א), כתוב: „וגם שמעתי מפי זקן א' מארץ הצבי אשר היה אומר הדבר בשם ר' לפידות אשר היה חכם גדול ומקובל והיה מגיד עתידות“. ר' לפידות היה מקובל ידוע בצפת (ע"ע „שם הגדולים“ להרח"ד א, בערכו).

עמ' 252: „שלוחים לעצמם“ מצפת שהדפיסו ספרים. בעצם הימים ההם היה בויניציאה „שליח לעצמו“ אחר מצפת ושמו ר' יוסף מולכו. אביו היה מחשובי שאלוניקי. לאחר שעלו לצפת ירד האב מנכסיו. הבן שעסק בתורה הוצרך למצוא מקור למחיתו. לשם כך יצא לאיטליה, לפני שנת ש"ג. הוא מצא עזרה בביתו של ר' מנחם עזריהו מפאנו, שהיה מעודד את שלוחי צפת להדפיס כתבי יד חשובים או להעתיקם עבורו. ר' יוסף מולכו הביא לדפוס בויניציאה בשנת ש"ג את ספר „אוהב משפט“ וספר „משפט צדק“ (הראשון להרשב"ץ והשני לספורנו). בהקדמתו הוא כותב: „כל לבות דורש ה' הוא היוזע ועד את תשוקת חשקת נפשי לאהוב את שמו לשמור ולעשות ללמוד בתורת ה' ביה שמו ולעלות לפניו במצותיו כארצות החיים צפת תוב"ב ממעיני הישועה כי כן כל ימי גדלתי בין החכמים ובעפר רגליהם נתאבקתי... רק שהומן בוגד טלטלני סלטלה גבר וממעל וטוב השם שהיה למר אבא יצ"ו הורידני הביאני לשערים כרום וולת לבני אדם. ותבחר מתק נפשי מות מחיים, ובעת החילותי כתת רגלי בכמה עיירות ומחשבותי ועשתונותי תוהים ובוהים על דא פתגם הולכיני ה' אל בית האלוף החסיד כמהר"ר מנחם עזריה גר"ו מפאנו... ידעתי כי כל הראים פעולתי זו יברכו שהחיינו... ואותי יחזקו את ידי ובדקי להוציא לאור משפטי קדוש ומשפל מצבי יעמידיני כאשר היה מר אבא יצ"ו בתחלה בעיר ואם בישראל סלונקי יע"א ואזכה לשמחו ולשרת לפניו כבן אב ירצה“.

עמ' 282: דברי ר' רסאל עובד אבן צור על אביו שהיה בן שמונה ימים ביום שנפטר השד"ר ר' אלישע אשכנזי, מובאים ע"י יערי עפ"י מקור מאוחר. ר' רסאל

אבן צור כתב על מות אביו קינה ובראשתה הובאו הדברים הללו. („עת לכל חפץ“ לר' יעקב אבן צור, נא אמן תרנ"ג, ק"ג ע"א).

עמ' 293: על שלוחי ירושלים לערי מראנקה משנת תל"ה ואילך, י"ל אולי את ר' יצחק ב"ר אברהם ב"ר א"ו. מגדולי חכמי ירושלים, שהיה באיטליה בשנים תל"ט—תמ"א (כך שיערנו במאמר: ספרי תקנות ומנהגים של ירושלים, קרית ספר, שנה כ"ב, עמ' 264—265). בתשובה שכתב בליחרנו על מסק של ר' יעקב ששטורטש הוא חותם: „אורח נסה ללון ובפרט בהיותי בעיר ליחרנו יע"א... החותם בסדר: כי אין לו חלק וגלה אתכם, תושב עיר ירושלים תוב"ב“. ואמנם נתפרסמה אח"כ אגרת מר"י ששטורטש שנשלחה אליו לליחרנו בשנת תמ"א (עייני: י' תשבי, קובץ על יד, ספר ד, עמ' קנ"ב).

עמ' 293: על שלוחי ירושלים לאיטליה בשנת תל"ה בערך, י"ל: ר' דוד קאריגאל, שהיה סמוך לאותו זמן באנקונה ושם אישר מסק של ר' מהלאל הללויה: „חתימה... על הפסק הג"ל מהחכם כמהר"ר דוד קאריגאל מירושל' תוב"ב“. והשד"ר כותב: „מדי עברי פה אנקונה בשליחות ירושלים תוב"ב“ (שור"ת „הלל גמור“ לר' מהלאל הללויה, כ"י בית המדרש לרבנים בניוירוק, עמ' 756). יש לציון שיערי בעמ' הג"ל מזכיר חכם אחר ממשפחת קאריגאל, בשם ר' אברהם קאריגאל, שהיה אף הוא באותו זמן באיטליה בשליחות ירושלים. ר' דוד קאריגאל לא נודע ממקור אחר. הוא היה אולי זקנו של השד"ר ר' חיים יצחק קאריגאל שגם שם בנו היה דוד (יערי, עמ' 583). עמ' 295: יש להוסיף, שעל ר' חזקיה דיסיליה הוטל לספל גם כענין הקדש הישיבה „בית יעקב“ ויגה בירושלים. הרשאה על כך ניתנה לו ע"י חכמי ירושלים. בהיותו בליחרנו מינה שלושה מחכמי העיר לספל בענייני ההקדש („שמנה אותם הרב כמה"ר חזקיהו די סיליה למורשים בכח הרשאתו להוציא משפט החסגר הקדוש“ מ. בנייה, HUCA, כרך 21, עמ' י"א, כ"א).

עמ' 299 (הע' 168): לרשימת התשובות של ר' משה אבן חביב שנדפסו, י"ל שגם בשור"ת „משפטי צדק“ לר' שמואל גארמיוזאן (ירושלים תש"ה), נמצאות כמה מתשובותיו.

עמ' 302: יערי כותב: השד"ר ר"א גלאנטי נפטר בשנ' תנ"ו, שהרי הוא נזכר כנפטר בתשובה של ר"מ ן' חביב

עמ' 391: שד"ר ירושלים ר' אברהם ו' אשר נזכר בשנת תקי"ח בראש ישיבת "מאור ענונים" בירושלים. ישיבה זו נוסדה על ידו עוד בהיותו בשליחות ירושלים בשנת תק"א לערך. (עין: מ. בניהו, ישיבתו של ר' עמנואל חי ריקי בירושלים, "ירושלים", רבעון, כרך ג', עמ' ל').

עמ' 398: לא נזכר השם של סטור דרושיו של ר' רפאל משה בולה שנדפס בקושטא תקי"ב, והוא "חיי עולם".

עמ' 402: מזכיר את ר' רפאל יעקב סורנאגה, שד"ר ירושלים למאורקו בשנת תקי"ט. י"ל כי לפני כן, בשנת תק"י, נשלח באותה שליחות לערי ערביסטאן והיה בבגדאד. לכבודו חיבר ר' צאלח מצליח, גדול משוררי בגדאד, שיר הנמצא בדיוחאן שלו בגנוי ששון. השיר מתחיל: ציץ הוד לראשי. עין: אהל דוד ח"א. עמ' 243. (צילום ממנו הבאתי למכון לחקר קהלות ישראל כמזרח התיכון שבראשותו של מר י' בן-צבי). עמ' 410: על ר' אברהם אבן חנניה. ע"ע בפרוטרוס: מ. בניהו, ר' אברהם אבן חנניה, קרית ספר, שנה כ"א. עמ' 313—315.

עמ' 415: ר' שלמה הלוי, שליח צפת בתורכיה האירופית, שנת תל"ה. י"ל: היה גם באיסליה. בהיותו באנקונה הסכים על תשובה של ר' מהלאל הללויה (כ"י בית המדרש לרבנים בני-יורק. עין לעיל). ובה כתוב: "חתומת החכם השלם כמהר"ר שלמה הלוי מצפת תוב"ב".

עמ' 418: יערי מזכיר תשובות אחדות של ר' שלמה אאיליון. אצ"ן בזה שבגנוי בית המדרש. ע"ע חיים באמשטרדם מצאתי קובץ גדול של תשובותיו בכתב-יד. עמ' 430: בכתב-יד "דורש טוב" לר' מרדכי בירדוגו הנמצא בארכספורד (ס' 2061, קטלוג עמ' 704), מובאים דברי-תורה ששמע המחבר "מה"ה כמוהר"ר חיים ו' יעקב שליטא ורחמנא מע"ק צפת תוב"ב" (עמ' 154 ב). עמ' 440—441: ר' משה שפירא שליח צפת לצפון אפריקה, נפטר בדרך שליחותו באיזמיר בשנת תק"י. הוא קובע זאת על פי מצבות איזמיר שפירסם פריימאן. חלק גדול של המצבות הללו משובש מאד (כפי שהראה יערי עצמו) ואין ספק שגם בהעתיקת מצבתו של ר' משה שפירא נמלה טעות. לדבריו של יערי י"ל שר' משה שפירא היה גם בשליחות בערי ערביסטאן. בהיותו בבגדאד (ודאי אחרי תקי"י) נתן לו המשורר ר' צאלח מצליח את ספר "אילים" ליש"ר מקנדיאה וחיבר לכבודו

שנפטר בשנת תנ"ו. אולם במקור משנת תנ"ו יוצא שהיה עוד אז בחיים (מאמרנו הנ"ל ב' HUCA, עמ' י"ט. וע"ש על דבר המחלוקת). וצריך עיון. ויש להטיל ספק אם היה בנו של ר' משה גלאנטי הראשון.

עמ' 304: ר' משה חיון היה בירושלים עוד בשנת תס"ב. באותה שנה חתם על אגרת לליחורנו (HUCA) שם, עמ' כ"ד).

עמ' 305: ר' יעקב אריה היה בירושלים בשנת תס"ב וחתם על מכתב של חכמי העיר לליחורנו (שם, שם). עמ' 307: מביא יערי חידושי תורה ששמע ר' שמואל צרפתי מחכמי פאס מפי שד"ר ירושלים, ר' יעקב הלוי בדוכים. בגנוי בית המדרש לרבנים באמריקה נמצא כ"י תשובות ואגרות מר' שמואל הצרפתי (ס' 885). בדף 73 א' כותב המחבר "ושאלתי מהחכם כה"ר יעקב לוי גר"ו שליח ירושלים תוב"ב".

עמ' 307: אחר השד"ר הנ"ל נזכר שמו של ר' שמואל הכהן, ככ"י גיריורק הנ"ל, נמצא כתוב: "אלה הפירושים העתיקים מקונטרס אחד של החכם השלם ענותו כהלל הר' שמואל הכהן גר"ו שליח ירושלים תוב"ב. הצעיר שמואל הצרפתי ס"ט" (עמ' 1133 א'). ושם נזכרה שנת ת"מ (והשווה עמ' 1134 א').

עמ' 354: מביא בהערה את ר' אריה יהודה ליב ב"ר אפרים הכהן שהיה בשנות תנ"ו—תס"ב באיסליה ומשער שהיה בשליחות עדת האשכנזים בירושלים, וכנראה יצא שוב בשליחותם בשנת תס"ט. יש להוסיף זאת במקומות המתאימים. (ע"ע לפי שעה "ירושלים", רבעון, כרך ג', עמ' קס"ו, קי"ח—קכ"ג).

עמ' 357: שד"ר ירושלים ר' אברהם יצחקי. בגנוי המוזיאון הבריטי בלונדון נמצאת רשימת ספרים מעובדו של ר' דניאל הכהן דאנויידו, מחכמי אמשטרדם, שהוצעו למכירה באמשטרדם בשנת תקס"ג ("רשימה מספרים חשובים וכו'"). נדפסה באמשטרדם בשנת הנ"ל. בעמ' ב' נמצאת רשימה של תמונות מגדולי ישראל, ביניהם מצאתי זכר לתמונה של ר' אברהם יצחקי, שלא נודעה עד כה, ותמונתו הידועה של ר' חזקיהו די-סילווה שנדפסה גם ע"י יערי (לפני עמ' 297). מכאן אנו למדים שנזכרו באמשטרדם התעניינו להתקין תמונות של חשובי השלוחים מא"י. תמונתו של הרב "מרי חדש" הגיעה לידינו מן האוסף של ר' צבי הירש לעהרן, ראש הפקידים והאמרכלים של ארץ הקודש באמשטרדם, ואולי נרכשה מן העונכו"ה הנ"ל. יש להוסיף עובדה זו גם במבוא, בפרק על כבוד השלוחים.

שיר. בראשו כתוב: „כשנתן ספר אילים לחכם משה שפירא כתב לו זה“. השיר מתחיל: „צבי התן קחה מני תשורה“. (ויש להוסיף את השירים הללו של ר' צאלח מצליח, ושיר אחר שייבא להלן, לרשימת השירים שנתחברו לכבודם של השלוחים, יערי, עמ' 39). עמ' 445: יערי כותב שר' אברהם סגרי היה בשליחות צפת באיסליה בשנת תק"כ (על פי עדותו של בנו ר' ישראל סגרי). דבר זה מתאשר מקובץ תשובותיו של ר' מרדכי בירדוגו המונה בכתב"ד (בידי פרוס) ג' סלושץ). בס' ל"ו כותב ר' מרדכי בירדוגו: „זו נשאלה מלפני הרב המובהק כהר"ר אברהם סגרי יצ"ו שליח עה"ק צפת תוב"ב והרצה אותו לפני לחות דעי בה". התשובה נכתבה בשנת „העמדת" לפ"ק (תק"ס).

יערי מביא תשובה של ר' אליעזר דיאבילה „באר מים חיים" ליוורנו תקס"ד, ס' ד' שממנה הוא למד כי „בעיר מראכיש שבמרוקו היה לו סכסוך עם אחד מגבאי תרומות ירושלים, שהשליח דרש ממנו שיעביר את כל התרומות שקיבץ לגבאי ירושלים שבליורנו". יערי מתכוון להר"ם גוארא הנזכר בתשובה. אולם הוא לא היה גבאי אלא שליח איי. ועיין במאמרנו על ישיבת „כנסת ישראל" בירושלים „ירושלים", רבעון, כרך ב', עמ' קט"ז). שם נזכר שמו של ר' משה גוארא שחזר לירושלים עם השפירה של ר' חיים אבן עטר שעלתה מליורנו. וכתבנו: „קרוב לוודאי שגוארא היה בן ירושלים וכנראה נודמן לאיסליה בשליחות. כתק"ג היה שוב באיסליה והוא נזכר באגרת של ר' משה חיים בן ר' עמנואל חי ריקי, אין אנו יודעים אם היה זה בשליחות ירושלים או בשליחות עצמו". לאור החומר החדש מתאשרת, כנראה, הנחה זו (יש איפוא להוסיף זאת גם לעמ' 392). שליחותו לצפון אפריקה היתה כנראה שליחות שלישית מסעם ירושלים. הסכסוך שפרץ בין שני השוריים היה בגלל זה שר"א דרש חלק מן הנדבות של ירושלים עבור צפת באומרו שירושלים משמעותה ארץ ישראל כולה. הוא פנה באותה שאלה גם לר' מרדכי בירדוגו. והרי דברי השאלה: „גורשתי ממעלת הרב המוסלג שליח עה"ק צפת תוב"ב כמוהר"ר אברהם סגרי יצ"ו לחות דעתי בענין ריב ומשפט שיש לו עם החכם ה"ר משה גוארא שטוען הרב הגו' שהר"מ הגו' עשה אגרות מוזיזיות בשם ירושלם וקבץ הון רב, ולכן טען הרב שכל מה שקבץ הר"מ בשם ירושלי ישלחנו לעיר ליורנו יע"א ליד סקיד א"י ושם יתברר משפטם. גם טען שכל מה שקבץ הר"ם בשם ירושלים

ינתן לו שהוא שליח צפת תוב"ב שכל הארץ נקראת בשם ירושלים. גם טען עליו שהיוק שליחות חכמי צפת יע"א והזק הרב השליח באומרם שכבר פרעו להר"מ, וזאת שנית שהוציא לעז על שליחי א"י שעשים בעורמה ומוזיזים ובאים, וכבר טען כל זה לפני חכמי מארחיקוש יע"א" (השאלה בכ"י הג"ל לפני ס' כ'). עמ' 449: על הספר „ישרש יעקב" שבשער נאמר כי מחברו הוא ר' יעקב באבאני מתושבי צפת, מביא יערי את דברי ר' מרדכי גירונדי המעיד שמחברו הוא ר' אברהם בשן, אב"ד קהל הספרדים בהמבורג. יערי גם מציין את כתב"ד של ספר „יסוד הקיום" שהיכר ר' בנימין איספנוזה מליורנו נגד הספר, הנמצא בגני בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. יש להעיר כי באותה תשובה „(יוסף אומץ, ס' י', י"א ע"א) שיערי מביא במבוא (עמ' 112) כותב הרב חיד"א על כל זאת, ומוכיח את „יסוד הקיום".

עמ' 467, 482: מובאים חידושי תורה ועניינים שרשמו חכמי מארוקו מר' חייא דיין. אוסיף בזה כי באוסף כתבי"ד העבריים שבספריית קילומביה יוניברסיטי בניו יורק, מצאתי כתב"ד לר' יוסף ביבאס המכיל ליקוטים על התורה (סימנו B 469 — X 893) במקומות אחדים מביא המחבר „חידושים" ששמע מפי שלוחי ארץ ישראל. ובכללם ר' חייא דיין (עמ' 47 ב'). בעמ' 92 א נזכר השד"ר ר' אברהם הלוי ברוכים (יערי, עמ' 482) שהיה במארוקו, לדעת יערי בשנת ת"ג לערך. בזה העתק מכתה"י: „שמעתי מהחכם השלם שליח חברון תוב"ב כמה"ר אברהם הלוי ברוכים בשם הרב הכולל החסיד העניו כמה"ר משה גלאנטי". מלבד זה נזכרים בו עוד ארבעה חכמים שבלי ספק היו שלוחים. שלושה מהם הנם אשכנזים. על פי הידיעות שבידינו אין אנו יכולים לקבוע לפ"ש אם היו שלוחי ארץ ישראל או שלוחים מפולניה (באותה תקופה באו למארוקו שלוחים רבים מפולניה, ביהוד אחרי גזירות ת"ח. עיין בנוסח התקנה שנתקנה בפאס בש' תל"ח: „הסכמנו על שום ת"ח הבא מארץ אשכנז וארץ פולניא הן לצורכי הן לצורך פדיון שבויים... שהרבה באים בכתבים ישנים מארץ מרחקים ואומרים שיש שבויים". „כרם חמר" לר' אברהם אנקאדא, ח"ב, ליורנו תרל"א, ס' קל"ה, כ"ה ע"ב). אולם החכם הספרדי אפשר לקבועו כשליח ארץ ישראל. ואלה הם: ר' יוסף פאלקון גר"י: „ע"כ מהחכם הגו' כה"ר יוסף פאלקון גר"י" (כתה"י עמ' 6 ב'). ר"י פאלקון נזכר גם בספר „השבת העבוט" לר' מאיר עזרא

לרבנים בניוירוק (סי' 118—130 D.) נמצאת ממנו תשובה שנכתבה בווינצ'אה (סי' א') וזמנה כ"א חשוון תקל"ה.

עמ' 550: על שליח ירושלים ר' רפאל יוסף ו' רובי, אביא מה שהעתיקתי מספר "הרי בשמים" סי' על "עין יעקב" לר' יצחק רפאל פינצי, כ"י מוויאון הבריטי (סי' Add. 26939). קטלוג מרגליות, א' עמ' 233. בדף קמ"ה כתוב: "מה ששמעתי מהרב המובהק שליחא דרחמנא עה"ק ירוש' חובב"א בליל ש"ק נצבים התקמ"י מה קק"ק בהיותו בביתו בעת הלימוד" ושמו של השד"ר הג"ל נזכר שם.

עמ' 591: ר' יעקב אלישר יצא בשליחות חברון לארצות ערב בשנת תקל"ג. י"ל כי אין זאת שליחותו הראשונה. הוא היה לפני כן בכנאדא באותה שליחות בשנת תקכ"ג. המשורר ר' צאלח מצליח חיבר לכבודו שיר תהלה. המתחיל: "צבי החן קחה שירה שקולה" (כ"י ששון. עין. אהל דוד, עמ' 243, ועין למעלה). עמ' 632—633: תעודות השליחות של ר' אברהם אזולאי ור' אשר אשכנזי נדפסו שנית ע"י מ' ד' גאון ("יהודי המזרח בא"י", ח"א, עמ' 204—206).

עמ' 644: שלוחי טבריה בתורכיה משנת תק"פ ואילך. י"ל: בגנוי הספריה של קולומביה יוניברסיטי בניוירוק נמצא ספר דרושים בכ"י שלפי השערותנו נכתב בקושטא בראשית המאה ה"ט (סימנו I S 14—893 X). בו נזכר שליח טבריה בלתי ידוע: "שמעתי משלוחא דרחמנא ר' אברהם הכהן הי"ו מסכריא" (דף נ"ו ע"א). שם: מובא סדור "בית השואבה" של השד"ר ר' יהודה שמואל אשכנזי. י"ל כי שני חלקי הראשונים: "בית עובד" (תפלות של חול) ו"בית מנוחה" (תפלות של שבת) נדפסו לפני כן בליוורנו בשנת תר"ג.

עמ' 651: ר' חיים שמואל הכהן קונורטי רבה של טבריה, יצא פעמיים בשליחות טבריה. בשנת ת"ר לאיטליה ולתורכיה. בהר"ח היה שוב באיטליה. והנה פרטים נוספים על שליח זה אנו מוצאים ב"ירושלימה" לפרנקל (וינה תר"כ, עמ' 395). פרנקל מתאר את דמותו של הרב קונורטי, הוא מספר על ביקורו של "ראש הרבנים בטבריה עם שבעה מחכמים" שערכו אצלו בבואו לטבריה. וכן: "הרב קאנארטי התגורר בנסעו בארצות אירופא שני פעמים בקרית חיים בשנת התקצ"ח אחרי רעש הארץ הנורא אשר סעע בעיר ובשנת התר"ה... מסרתו לבקש רחמים בעד עותו האומללה". ובאשר לבית המדרש שלו בטבריה, הרי שמו היה "מדרש שמואל"

מחכמי מארוקו, שיש אף בו ליקוטים מדבריהם של שלוחי א"י (כ"י ששון סי' 681, עמ' 142, ועין. אהל דוד, עמ' 530): ר' יעקב מרגלית: "מצאתי כתוב בשם החכם כה"ר יעקב מרגלית נר"י" (עמ' 8 ב'); ר' בנימין שפירא: "עוד מצאתי בשם החכם כה"ר בנימין שפירא" (שם); ר' יהודה ליב: "ששמעתי בשם חכם אשכנזי ר' יהודה ליב" (עמ' 12 א').

עמ' 482—483: שלוחי חברון משנת תנ"א ואילך. באותה תשובה של ר' אברהם הלוי שיערי חושב ללמד ממנה, שר' חזקיה דייסיליה היה במצרים (עמ' 298, והשווה למעלה). נאמר: "נקרו הגה רבני חברון חוב"ב ושאלו מהם שיסכימו במעשה אשר נעשה [לאסור את הלימוד בספר "פרי חדש"] ואמרו שלרצון בני העיר הם תומכים... שבצאתם חוץ לעיר יחזיקו בספר הלז וילמדו בו. ולעת עתה שני רבני שהיו גרים בארץ הלכו להם לארצם" ("גנת ורדים", יו"ד כלל ג', סי' ג', קכ"ב ע"ד). את זמנה של השאלה לא קשה לקבוע. ספר "פרי חדש" נדפס באמשטרדם בשנת תנ"ב ובודאי לא עבר זמן רב עד שהגיע למצרים. בתשובה נזכר שכעבור זמן, לאחר שחכמי מצרים גורו על הספר, נפטר המחבר (בשנת תנ"ו). המעשה היה איפוא בשנת תנ"ג. אולי היו שני החכמים שלוחים מקהלת חברון.

עמ' 485: בדבריו על שד"ר חברון, ר' נסים רוזיליו, מזכיר המחבר תשובות ותקונים שעשה השד"ר בדרך שליחותו. י"ל שבעיר אחת התלונן על מקוה שאיננה עשויה כשורה. בשו"ת "משאת משה" לר' משה ישראל (ח"ג, קושטא תק"ב, חו"מ סי' ל"ה, קכ"ב ע"א), נמצאת תשובה שכתב לו על כך ר' משה אבן חביב, חותנו של ר' משה ישראל: "לדרישת הרב כמה"ר נסים רוזיליו נר"י, בתשובתו כותב עליו: "אין מוכירין מעשה נסים הן הוא החכם השלם רב ועצום הדין המצויין ציר אמונים". ר' משה אבן חביב זה היה מחכמי שאלוניקי (עין: מ. בניהו, מי הוא ר' משה אבן חביב מחבר "עין הדעת" תרבי"ק, כרך כ"א, עמ' 58—60). — יערי מציין שהשד"ר נזכר גם בספר "אורים גדולים" לר' אברהם זאבי. י"ל שהוא מובא שם גם בלימוד פ': "ששמעתי מסי קדוש הר' כמה"ר נסים רוזיליו ז"ל" (דף כ"ג ע"ג).

עמ' 519: ר' חיים שלום עמאר נשלח מטבריה לאיטליה. הידיעה הראשונה שמביא יערי עליו היא מליוורנו תק"מ. י"ל: בקובץ שו"ת של ר' אברהם יונה, רבה של וינצ'אה, המונח בכ"י בגנוי בית המדרש

«מסעי הירח» לר' יוסף חיים מטרנא, ירושלים תרל"ו.
ועיין: מ. בניהו, קובץ על יד, ספר ד', עמ' רכ"ח).
עמ' 656: י"ל את השדיר ר' אברהם כלפון, שיצא
בשליחות סבדיה בשנת תרכ"ט (עיין למעלה) והוא ר'
רפאל אברהם כלפון שחתם בשנת תרל"ו על כתב
שליחותו של ר' יהודה בירדוגו, שליח סבדיה (יערי,
עמ' 657).

עמ' 659: לספריו של ר' בן ציון אלקלעי, י"ל:
«בסאות למשפט» (ירושלים תרס"ג).

עמ' 675: ר' אברהם חיים אדארי חיבר מלבד שו"ת
«ויקרא אברהם» גם ספר «השומר אמת» (ליחרגו תר"ט).
בספר זה פרטים נוספים על ימי היותו בתוניס ובליורנו.
עמ' 703: ר' יצחק קובו היה בשליחות ירושלים
ברוסיה. י"ל שהיה גם בפולין. בספרו «אסופי» שנשאר
בכתב-יד, הוא כותב: «בהיותי במחנה תהלתם בערי
פולין יע"א ראיתי מנהגם» (ר' יצחק בדאהב, גן ירושלים,
חלק כבוד אם, ירושלים תרפ"ח, עמ' י"ז). ר' יצחק
בדאהב, נכדו, כותב: «והליכתי לערי פולין שליח
לעצמו, היתה על ידי סבה לקבל גלות בסלטולא דגברא.
כך שמעתי מוקני ירושלים» (שם, עמ' י"ח). גם במקור
שעליו מסתמך יערי נאמר: «בהיותו שד"ר בערי אשכנז»,
ולא צוין ששליחותו היתה מטעם כולל ירושלים. על פי
זה יש לחקן את דבריו של יערי.

עמ' 707: אגרת שליחותו של ר' חיים יהודה עייאש
נדפסה בשלימותה ברבעון «ירושלים», כרך ב', עמ'
קכ"ט—קל"א. אחד החתומים על האגרת בא שמו במקור
בצורה משובשת ובמקום ר' אברהם ברוך בוטוש יש
לחקן טורטוש (עיין הערתנו, שם, עמ' קי"ג).

עמ' 725: לא נזכר שמו של שד"ר ירושלים ר' רפאל
מדיני שהיה בקושטא בשנת תקצ"ח. יערי מביא במקום אחר
(מילואים, עמ' 860) אגרת שנשלחה אליו מחלב לבגדאד
בשנת תרי"ג, מבלי להרגיש שהיה שם בשליחות
ירושלים. מהאגרת הנ"ל אנו למדים שהיה גם בעיר
הית. ר' רפאל מדיני נפטר בבגדאד בשנת תרי"ג (עיין
לכל זה, מ. בניהו: ר' חיים חזקיהו מדיני, בקובץ
«חמדת ישראל», ירושלים תש"ו, עמ' 184—185). אנב:
חבל שיערי איננו מזכיר במקרה זה ובמקרים אחרים
שהשתמש בתצלומים של כתב-יד שברשות המכון לחקר
קהלות ישראל במזרח התיכון. דבר זה היה מועיל גם
לתשומת לבם של החוקרים, ביחוד אחר אשר האגרות
לא נתפרסמו על ידו בשלימות.

עמ' 728: בשנת תר"ד יצא בשליחות ירושלים ר'

אברהם ב"ר יעקב אשכנזי «ולא נתברר לאיזה אזור».
בספר «גן ירושלים» מאת ר' יצחק בדאהב (חלק «שנות
חיים», עמ' כ"ה) הועתקה רשימה מכתב-יד «השדיר».
ממנה מתברר שהיה באלג'יר ושהה בשליחות זאת
לפחות עד סוף שנת תר"ח. ואלה דבריו: «הפאספורטי
נתיב ווהראן חמשה מארס שנה שלהם היא 1847—
שנים שלי [כלומר הגיל] 36. כתוב שמי כזה: הצעיר
אברהם אשכנזי ס"ט. באתי לארגיל יע"א עשרה בו
ויצאתי משם בזה השנה 29 סיוטמבר». — «פאספורטי
מקוסטמט ינא שנה שלהם 1848—28 סיוטמבר.
פאספורטי מעונא בה הנקראת כונה שנים שלי 37.
שנה שלהם 1848».

עמ' 733: לשלוחי ירושלים בתקופה הזאת, י"ל: ר'
יצחק שלמה אריה. קטע מ«שטר ההרשאה» שניתן לשליח
נזכר ע"י ר' יצחק בדאהב («גן ירושלים», שם, עמ' ט').
לדבריו חתם על השטר ר' יצחק קובו, שהיה רבה של
ירושלים בשנות תר"ח—תר"ד.

עמ' 735: לשלוחי ירושלים באותם הימים, י"ל: ר'
רחמים שלמה הלוי (יערי מזכיר רק את שליחותו משנת
תקע"ט, עמ' 711). בשנת תרי"ז היה באיומיר. הוא נשא
ונתן בהלכה עם ר' חיים בנימין פונסרימולי, תשובה
שכתב או נדפסה בספרו של פונסרימולי, ובראשה כתב:
«באלול תרט"ב שהאיר זרח אל עבר פנינו מעי הרב
המופלא סובר הרנים איש ירושלים כמוהר"ר רחמים
שלמה הלוי» («פתח הדביר», ח"ב, איומיר תרכ"ג, ס'
רל"ו, קכ"ז ע"ג). ר' יצחק בדאהב פירסם אגרת שכתב
ר' רחמים שלמה הלוי לר' יצחק קובו לרגלי התמנותו
לרב בירושלים בשנת תר"ח («גן ירושלים», שם, עמ'
י"ד—ט"ז). בדאהב כותב כי אחר פטירתו של ר'
חיים דוד חזן, רבה של ירושלים, רצו למנות במקומו
את ר' רחמים שלמה הלוי, אלא שהדבר לא יצא אל
הפועל משום שהיה סומא באחת מעיניו.

עמ' 739: י"ל את שמו של ר' מנחם בכ"ר יצחק,
שליח ירושלים לתורכיה בשנת תר"כ לערך. בספרו של
ר' חיים בנימין פונסרימולי מחכמי איומיר, אנו קוראים:
«סתקא דשדר לן הרב המובהק משד"ר מעה"ק ירושלים
ת"ו כמוהר"ר מנחם בכהר"ר יצחק גר"ו, בהיותו פה
העיר יע"א» («פתח הדביר», ח"ג, איומיר תרל"ג, או"ח
ס"י רמ"ה, ט"ז ע"א).

עמ' 751—755: שד"רים שיצאו בשליחות ירושלים
בשנות תרמ"ב—תרס"ט. י"ל כי מ' ד' גאון («יהודי
המזרח בא"י», ח"א, עמ' 287) מזכיר למעלה מעשרים

וחמשה שלוחים שיצאו במדק זמן זה, על מי פנקסי הכולל. ביניהם נמצאים אשכנזים שיצאו בשליחות הספר רדים. רובם של שלוחים אלה לא נזכרו על ידי יערי. בעתונים „הפרח“ „מגיד משרים“ שיצאו בכלכתה ישנן ידיעות רבות על שלוחי א"י שביקרו בהודו באותם הימים ולפעמים נמצאים בהם פרטים מעניינים.

עמ' 752: המחבר כותב שר' יעקב מאיר יצא פעמים בשליחות ירושלים. הוא יצא עוד שתי פעמים לאותו אזור, בתרג"ד ובתר"ס (גאון, שם).

עמ' 753: לא נזכר שמו של ר' יצחק בדאבה, אספן של כתביד עבריים, שיצא למצרים בשנת תרמ"ז, בשליחות „מדרש חסידים — בית אל“ („גן ירושלים“, עמ' י"ח).

עמ' 755: ר' אליהו משה פאניויל היה לפני שנת תרנ"ח, בשליחות ירושלים, במצרים בתרג"ב. בפעם השלישית יצא לאיטליה בתר"ס (גאון, שם).

עמ' 776: האגדה על הנס שקרה לר' אברהם שלמה זלמן צורף בזמן שליחותו באיטליה, אינה אלא עיבוד של הסיפור על הרב „פרי חדש“ שהוכרזו למעלה (עמ' 24).

עמ' 777: על יציאתו של שד"ר הפרושים ר' צבי הירש בר' יוסף להונגריה למד יערי מדברי ר' ישראל משקלוב על הספר בין הפרושים והחסידים בעד שליחות הונגריה. החסידים לא קימו את תנאי הפשר ור' משה סופר, בעל ה„חתם סופר“, עמד לצד הפרושים. זמן צאתו של השליח נקבע ע"י יערי לשנת תקצ"ב בערך. והנה נמצאות בדיניו תעודות חשובות המבהירות את הענין במדה מרובה, שלש אגרות נדפסו בספר „חוט המשולש“ לר' שלמה סופר (מהדורת דראהאביטש תרס"ח, ל"ט ע"ב—מ ע"א) „כתב משר“ נתפרסם על ידי בן ציון דינבורג („ציון“, מאסף, ספר ד', עמ' 65—71).

האגרת הראשונה נכתבה בכ"ז ניסן תקצ"ג על ידי הרב משה טייטלבוים, בעל „ישמח משה“, להגאון ר' משה סופר ונמסרה בידי שליח החסידים בירושלים ר' יוסף חיסין (לא נזכר ע"י יערי). ר"מ טייטלבוים כותב שלעירו בא שד"ר „מכולל הנקראים חסידים הי"ו ה"ה הרב וכו' מהו יוסף חיסין וצוות על השד"ר מכולל פרושים מהו צבי הירש הי"ו אשר הקדים עצמו לתפוס ולאחוז ממנו הקודש וכו'. והנה אני הפעוט... לדידי כל אפין שחין חסידים או פרושים כל ישראל חברים ושמות מחולקי לא ידעתי על מה אדניהם הסבועי... בהמשך דבריו הוא מספר על סדר אספת הכספים למען ארץ ישראל בהונגריה מאז עלו החסידים

לארץ ישראל ומציין את שמות הגבאים שמונו למטרה זאת: „ממקום התחלת ארץ הגר ניתן משנים קדמונים להצדיקים אשר בפולין: להצדיק ר' מענדל מרימנוב זצ"ל, ואחריו הרב מראפשיטץ זצוק"ל ולהרב הצדיק המפורסם ממעזיבוב זצוק"ל וכן להרב מקאלוב ז"ל ולהצדיק המפורסם ר' יוסף מיאמפלא בן הצדיק הקדוש ר' יחיאל מיכל מזלצטשוב זצוק"ל. ואח"כ בבואי לכאן מארץ פולין זה בערך כ"ה שנה כתב לי הרב הצדיק מקאלוב זצ"ל שגם אני אתן ידי לחוק הצדקה הלו וכן עשיתי בעזה"י. שליח החסידים ראה בדרישותיו של ר' צבי הירש, לגבות מכספי ארץ ישראל שכוונתה בעד כולל הפרושים — השגת גבול ורצה לתבוע את שד"ר הפרושים לדון תורה. ר' משה טייטלבוים נמנע לדון בסכסוך, מכיון שהוא נמנה על החסידים, והוא הציע להם לפנות לר' משה סופר. שני הרבנים הגנו על זכויות הפרושים ודרשו לתקם קופה אחת עבור החסידים והפרושים כאחד: „שחלוקי שמות אלו פרושים וחסידים תבטלו רק לכולל א' יחשב“, ולזה מתכוין ר' ישראל משקלוב בדבריו. שליח החסידים „התחיל לספר לה"ר [לשון הרע] על הגאון מהו ישראל פרוש משקלאב“ ור' משה סופר גער בו. ר' יוסף חיסין שהה בשליחותו עד שנת תקצ"ה ואף על פי שהוחלט לחלק את כספי התרומות לפרושים ולחסידים, לא עשה כן „ויקיבן הכל לחסידים מבלי תת לפרושים אפילו פרוטה“ (ר' משה סופר במכתבו מר"ח אב תקצ"ו לרבה של קארלסבורג, שם). שליח זה נהרג באניה מקושטא לארץ ישראל „ונאבד הוא עם צורר כספו“. מאגרת אחרת של ר' משה סופר (שם, ע' ע"א) מ"ז אלול תקצ"ט, אנו שומעים על שליח אחר „השד"ר כמה"ו אברהם נ"י שליח ציון“, מתוכנה אפשר להסיק שהאגרת היא תשובה למכתב ששלח השד"ר לר' משה סופר מטריאסטי, ואין ספק שהכוונה לר' אברהם בר' צבי אייזנשטיין, שליח הפרושים להונגריה, שנזכר ע"י יערי (עמ' 786). ממנה אנו למדים כי עדיין תבעו החסידים לעצמם את ההגמוניה על כספי ארץ ישראל ממדינת הונגריה, אחד בשם ר' שלמה, בלי ספק שליח החסידים מירושלים, הוציא גם הוא דיה על ר' ישראל משקלוב. שליח הפרושים ביקש, כנראה, את התערבותו של רבה של פרשבורג. ר' משה סופר מוסר שהוא כתב לו „שיהי' זהיר ברוחו ויקח מוסר מר"י חסינר ור"מ קלמן ע"ה ותוהוהו שקלו למטרפסיהה“ ברור שגם ר"מ קלמן היה שליח החסידים.

בספרו: "מ"כ [מצאתי כתוב] משם ה"ר אהרן למסא ז"ל מא"י תוב"ב ששמע משם קדמונים", ואולי היה שליח א"י.

1

כאן אעיר על שיבושים שונים שנפלו בספר. עמ' 6: ר' יהודה זרחיה ב"ר משה אזולאי איננו נכדו של הרב חיד"א (על טעות זאת הוא חוזר גם בעמ' 129). אביו משה היה בנו של ר' דוד אזולאי ממראכיש. עיין: י' מ' טולידאנו, תעודות לתולדות ר' יהודה זרחיה אזולאי (ירושלים, רבעון, כרך ג', עמ' קל"ח).

עמ' 14: סדר פיתורין של שד"ר, "מצא חן כל כך בעיני יהודי חונים עד שהעתיקו להם בפנקסם... ולפי תכנו יש לשער שהיא מהמאה השמונה עשרה". בדיקת המקור שממנו העתיק יערי את השטר ("כרם חמר"), מגלה אחרת: בדף נ"א ע"ד נאמר במפורש שכל השטרות המתפרסמות מופ' זה ואילך הן מקובצ' השטרות של ר' חיים מודעי, רבה של איזמיר. לבד זאת, בהרבה מקומות נזכר בגוף השטרות: "מדיינו מנהיגי איזמיר" (עיין למשל, ס"ב ע"ד). השטר נכתב איפוא בראשית המחצית השנייה של המאה הי"ח באיזמיר ולא בתוניס.

עמ' 77: שו"ת "בני יעקב" איננו לר' יעקב שלטון, אלא לר' יעקב ששון. ואיננו שו"ת אלא על בעל "העיסור" (יש בו קצת שאלות ותשובות). אולי נתחלף לו בספר "בני משה" לר' משה שלטון.

עמ' 238: ר' יום טוב צהלון הנזכר ע"י המחבר איננו ב"ר משה צהלון, שם אביו היה ר' עקיבא צהלון. כך הוא חותם בהקדמה ובמקומות אחרים בתשובותיו. יערי כותב: "בהיותו צעיר לימים חיבר פירוש על מגלת אסתר בשם, לקח טוב". ספר זה הוא באמת לר' יום טוב ב"ר משה צהלון, שהיה בדור שלפניו בצפת.

עמ' 249: באה העתקה מכ"י אוכספורד ס' 1832 על שד"ר צפת ר' יעקב בן שמואל שוויינפורט, על פי הקטלוג. וזה אשר רשמתי מגוף כתב"ה: "קבלתי מן מהר"ר יעקב בן מהר"ר שמואל שווינברט שבא מצפת תוב"ב אשר היה פה היו' יום ב' פ"ר כל העדה כלם קדשי' שע"ג".

עמ' 290: ספר "זבח שלמים" לר' משה גלאנטי, איננו חידושי ש"ס אלא חידושים על התורה.

עמ' 295: ר' חזקיהו דרסיליה נתמנה ע"י רבו ר' משה ב"ר יהונתן גלאנטי לראש ישיבת "בית יעקב". שתי ישיבות היו בירושלים בשם זה. האחת מהקדש האחים ויגה מאמשרדס, נוסדה ע"י ר' יעקב חאגיז וער

על המשך הדברים אנו שומעים מן התעודה שפירסם דינבורג. בשנת תקצ"ז נכתב מסקדין על ידי ר' משה סופר המזכה את הפרושים בחלק מן הכספים. על הפסק הסכים גם ר' משה טייטלבוים, רבם של החסידים בהונגריה. אולם, כנראה, לא נתקבל על דעת מנהיגי החסידים בירושלים. משום כך היו צריכים לעשות "סשרה" בשנת תר"ה. "כתב"הפשר" הוא תעודה בעלת חשיבות מרובה. ממנה אפשר לעמוד על מהלך השליחות בהונגריה ולאיוה קהלות הגיעו שלוחי הפרושים. עמ' 806: על שליחותו של ר' עזריאל זעליג הויזדורף, י"ל: בס"י טבת תרכ"ה פירסמו יוחנן הירש מרכוס ור' משה זקס מאמר באיזראליט (שנה ו', 1865, עמ' 109) בו הגנו על כבודו מסני מתנגדיו, והודיעו שכל הכספים ותשמישי קדושה שאסף מסר לידם נאמנות. לדבריהם נסמחה תעודה מהקונסול הפרוסי בירושלים משנת 1861 (יערי מזכיר המלצה מהקונסול הנ"ל משנת 1858). עיין: ע' ב' פוזנר, לתולדות יהודי גרמניה בירושלים, ירושלים, רבעון, כרך א', עמ' קצ"ו.

עמ' 807: באותם הימים, בשנת תר"ל, ביקר בצרפת שד"ר אשכנזי מירושלים בשם אברהם בער הכהן. הוא עמד לצאת משם להולנד ולגרמניה ולאסוף כספים בעד ארץ ישראל. ראשי האשכנזים בירושלים הזהירו את הקהלות לבל יכשלו בו, כי איננו שד"ר (פוזנר, שם). לא ברור אם באמת היה השליח רמאי, כי בעת הסיכסוכים בין הכוללים האשים כל צד את חבריו במעשה זיוף, ויש להתחשם לדברים מעין אלה בהזירות.

עמ' 849: ר' נסים אברהם הכהן שליח ירושלים, אפשר לקבוע זמנו בדיוק. בכ"י מונטיפיורי (ס' 260, קטלוג מס' 259, עמ' 84) נמצא פירוש בדרך הקבלה על עבודת יום הכפורים. בדף האחרון מצאתי כתוב: "סדר עבודה מוגה על גכון העתקתי אותו מכתובת ידי חכמי ירושלים עה"ק תוב"ב הביאו כמוהר"ר נסים אברהם הכהן נר"ו שליח ירושלים ת"ו באלול שנת ע"ת רצון לפ"ק".

עמ' 854: ר' יצחק הכהן שליח חברון למארוקו בשנת תק"ד. י"ל: בכ"י "דורש טוב" לר' מרדכי בירדוגו הגמאצ בקלומביה יוניברסיטי בניו-יורק (ס' B 537—893) מצאתי כתוב: "שמעתי מפי קדוש והוא כהן לאל עליון כמוהר"ר יצחק הכהן נר"ו" (עמ' 40 א') והוא הנ"ל. באותו כתב"ה נזכר חכם אחר מארץ ישראל שלא ידוע עליו ממקור אחר, והוא ר' אהרן ל פ פ א. ר' מרדכי בירדוגו מצא "חידושי תורה" משמו והעתיקם

עמ' 387 (ש' 17): טעות דפוס במקום הע' 188, צ"ל: 189.

עמ' 401: יערי כותב: ר' דוד חסאן יצא בשליחות ירושלים לטריפולי בש' תקי"ח ושהה בה שש שנים. אח"כ נתמנה לרב במצרים ומשם יצא לליחורנו וישב בביתו של ר' יוסף פראנקו. הלה יסד לו אח"כ ישיבה בירושלים בשם "יפאר ענוים בישועה". הוא יצא מירושלים ומשנת תקל"ז ואילך היה בליחורנו. והנה ישיבת "יפאר ענוים" נוסדה בירושלים שנים רבות לפני כן, בשנת תק"א לערך, ע"י הגביר הנ"ל ואחיו לר' אברהם אבן אשר, אשר עמד בראשה. פראנקו יסד ישיבה לר' דוד חסאן בליחורנו בשם "בית יוסף" (עין: מ. בניהו, מסעו של ר' חיים אבן עטר לא"י, הד המורה, כרך ב', גל' ה', עמ' 7 ובהקדמת בנו ר' שלמה חסאן לספר "קדשי דוד" של אביו). ומאז בואו לליחורנו לא חזר יותר לירושלים. יערי שהשתמש בהקדמה של ר' שלמה חסאן לא עמד על כך שדבריו על ישיבת "יפאר ענוים" מוסבות על עצמו ולא על אביו.

עמ' 412 (ש' 3 מלמטה): מימי טעות דפוס, וצ"ל: מידי. עמ' 426—427: ר' משה ששון היה בשליחות צפת בעיר באניסא. וכן בעמ' 133. אולי נסלה טעות דפוס במקור, וצ"ל: כאניסא.

עמ' 427: ר' משה שלם שעלה אח"כ לא"י. טעות דפוס וצ"ל: ר' שמואל שלם.

עמ' 434: ר' חיים טוב קריפסטי. טעות דפוס, וצ"ל: יום טוב קריפסטי.

עמ' 438: ספר "פרי האדמה" לר' מיוחס בכר שמואל אינו שו"ת והוא על הרמב"ם, אף שהוא כולל גם תשובות אחדות.

עמ' 442: ר' חיים ירוחם ווילנא חתם בתק"ו על אגרת שליחותו של ר' חיים מודעי. צ"ל: תקכ"ב. עמ' 441—444: דבריו על ר' חיים ירוחם ווילנא ואביו ר' יעקב ווילנא טעוים הרבה תיקונים והשלמות. והדברים יתבררו מעצמם במקום אחר.

עמ' 445 (ש' 10): טעות דפוס. במקום סגרו צ"ל: סגרי.

שם: ר' ישראל סגרי סיפר לר' מרדכי שמואל גירונדי פרטים על חייו אביו. טעות היא. הדברים נאמרו לר' חננאל ניפסי.

עמ' 473: ר' יצחק זאבי הדפיס את ספרו של אביו ר' אברהם ישראל זאבי "אורים גדולים", הכולל את חייו, דרושיו ותשובותיו (ועל זה הוא חוזר בביליוגרף).

שנת פטירתו שימש הוא ראש ישיבה. אחריו היה ר' משה גלאנטי וכיהן בתפקיד זה עד יום מותו בתמ"ט (עין מאמרנו הנ"ל ב' HUCA כרך כ"א, עמ' ט'). הישיבה השניה מהקדש פירא מאמשטרדם, נוסדה בשנת תנ"כ. היינו שלש שנים אחר פטירת רבו של ר' חזקיהו דייסיליה. ואמנם הוא שימש בישיבה זו בתפקיד ראש ישיבה.

עמ' 298 (הע' 161): המחבר מביא מס' "שפת אמת" לר' משה חאגיז שבשעה שהגיש ר' חזקיהו דייסיליה את ספרו "פרי חוש" לאחר מגדולי הדור, קרא הלה: הוואה פרי חדש ואמר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. אין זכר לזה ב"שפת אמת" אף לא בספריו האחרים של ר' משה חאגיז. דברים דומים נכתבו בתקופה מאוחרת מתחת לתמונתו והכוונה שיש לברך על ראיית התמונה של בעל "פרי חדש".

עמ' 330: ר' עובדיה ב"ר יששכר בער חתם ראשון על כתב-הרבנות של ר' דוד אופנהיים משנת תס"ז (לפי ליעבוב). ולא כן. ראה סקסימיליה של כתב-הרבנות הנמצאת במאמרנו "ירושלים", רבעון, כרך ג', לפני עמ' קכ"ט. ועין שם, עמ' קכ"ח, הע' 81—82.

עמ' 353: דברי המחבר על ר' אברהם יצחקי טעוים תיקונים. יערי כותב: ר"א יצחקי גולד בירושלים או בחברון. אביו ר' דוד יצחקי מחברון. ר"א יצחקי ישב תחלה בחברון ואח"כ בירושלים. אולם ר' דוד יצחקי היה מחכמי ירושלים ובנו גולד בה. אין כל רמז שתחלה גר בחברון והתשובה שמצא יערי שכתב ר' אברהם יצחקי לתלמידו ר' ישראל מאיר מזרחי, היא ודאי לא מימי צעירותו של ר"א יצחקי, ואיננה מעידה שהתגורר בחברון. כן אין יסוד לדבריו שהיה תלמידו של ר' יעקב חאגיז.

עמ' 353: במקום "זרע יצחק" ח"א. צ"ל: "זרע אברהם" ח"א.

עמ' 362: ר' אפרים נבון חתם בקושטא בשנת ת"ז על תקנה בענייני חובות ירושלים. טעות דפוס נסלה כאן, וצ"ל: ת"ץ.

עמ' 376: ר' משה אבן חביב היה חותנו של ר' משה ישראל, ולא פירש איות. בעמ' 422 כותב: "ראש רבני ירושלים". אולם ר' משה אבן חביב זה הוא אחר, מחכמי שאלוניקי. (עין למעלה עמ' 29).

עמ' 378 (הע' 147): "סחר יצחק", ערך אי שתיקתו שתיקתו. טעות דפוס, וצ"ל: אי שתיקתו שתיקתו.

חייא רופא שהיה בצפת ונפטר בשנת ש"ו (רק בנו היה בחברון). "מעשה חייא" היא מליצה מצוייה על מי המאמר התלמודי: "כמה גדולים מעשה חייא" (כתובות ק"ג ב'). ולדעתי הכוונה לר' חייא זאבי מחכמי חברון הנזכר פעמים אחדות בספרו של יערי.

עמ' 607 (ש' 24): במקום לעניני טעות דפוס וצ"ל:

לעניני.

עמ' 636: "להגביר דניאל גורדי" (בעיר ב'ארה). מתוך התשובה, שממנה העתיק המחבר את הקטע, מובן שהיה הדבר בבבל. אם כן ברור שט"ס נפלה כאן וצ"ל: בצרה. עמ' 651: ר' חיים שמואל הכהן קונורתי. צ"ל: קונורטי. עפ"י נקרא בשם זה מי ששמו נחמיה או מנחם (ר' דוד פ"פאנו, חגור אסור, סופיה תרפ"ה, קכ"א ע"ג).

עמ' 692: שנים מן החתומים על אגרת שליחותו של ר' יצחק מוטרס, הנמצאת בכ"י כ"צב"י, שיערי כותב שחתומותיהם אינן ברורות, הם: משה בכר דוד קמחי ואברהם שאול קאריי. כן יש לתקן במקום ר' יצחק בן רפאל שאול הכהן — יצחק חי רפאל בכ"ר שאול הכהן. חכמים אלה חתומים גם על אגרת אחרת (עמ' 694).

עמ' 727 (הע' 98): משה חיים לר' פלאגי. טעות דפוס וצ"ל: משה חיים.

עמ' 704: במקום "חיים וחסד", דרוש י"א. טעות דפוס וצ"ל: דרוש י"ד.

עמ' 709: "בשנת תקע"ד הדפיסו שלשת בניו [של ר' חנניה יצחק מיכאל אריה] את ספרו היכל מלך על הרמב"ם ביחד עם שו"ת אביו". "היכל מלך" הוא ספרו של ר' רפאל אברהם לב אריה ונדפס בו גם "חידושים" אחדים של הבן (בעמ' 566 הוא כותב נכונה). עמ' 728: ר' שמואל חי, שליח ירושלים, השאיר בהודו כתב"ד בשם "דפיתר הכאית הכולל סיפורים ובדיחות בערבית-יהודית ששמע השליח בדרך שליחותו". כתב יד זה נתחבר בידי יהודי מבגדאד שישב בהודו, יש בו סיפור אחד מפי השליח הג"ל. ועיין: "אהל דור", עמ' 478.

עמ' 752: ר' פרג' חיים יהודה יצא בסוף תרנ"ג בשליחות עצמו להודו. היתה זאת שליחות מטעם ישיבת "חסד אל" (עיין בשבועון היהודי "מגיד משרים", שיצא בכלכתה, שנה ה' גל' כ"ח). כתב שליחותו נדפס ע"י א' בן יעקב ("ירושלים", רבעון, כרך ב', עמ' צ"א—צ"ח). שם (ש' 1): במקום: ולא הוקרה, טעות דפוס צ"ל: ולאות הוקרה.

פיה שבסוף הספר). אולם הספר הזה איננו כולל אלא תשובות ופסקים. ס' הדרושים נדפס בשם "אור לישירים". בשער הספר "אורים גדולים" מודיע ר' יצחק זאבי שבדעתו להדפיס גם ספר אחר של אביו המכיל דרושים בשם "אור לישירים", ואמנם הדפיסו באותה שנה, ומכאן דברי יערי.

עמ' 513: בהעתקת החתימות שתחת הפקסימיליה יש לתקן במקום יעקב בכ"ר יונה בירב — יעקב בכ"ר חיים בירב.

עמ' 517 (ש' 17): טעות דפוס במקום חשרון, צ"ל: חברון.

עמ' 547: ר' חזקיה בערול, יש לתקן: בעלול. עמ' 541, 551: אחד החתומים על התעודה הוא שמואל אליהו בכ"ר מיוחס (אצל יערי נשמט השם אליהו). ועיין בפקסימיליה, עמ' 551.

עמ' 557: ר' ראובן ב"ר אברהם, שליח לעצמן, היה בתקמ"ה בשאלוניקי. חזר לירושלים ונקבר בה. על מצבתו כתוב: "מ"ק אשר קנה המזכה את הרבים כמ"ה ראובן בכ"ר אברהם בעל ספר תקוני הנפש ודרך ישרה". נוסח המצבה איננו מעיד על כך. חכמי ירושלים היו מכינים להם קבר בחייהם. על הקבר הניחו "ציון" בנוסח דומה. בספרו "משנת חכמים" כותב ר' משה חגיז את נוסח המצבה שהכין לעצמו. ר' מיוחס בכר שמואל, רבה של ירושלים, הדפיס בספרו "מה שכתבתי בציון המצבה לאורך ימים ושנים" (פרי האדמה, ח"ג, שאלוניקי תקט"ו, פ"א ע"א). על גבי המצבה של ר' ראובן בכ"ר אברהם אין שמו מופיע בברכת המתים וגם אין זמן הפטירה. יש איפוא לחשוב שנפטר בחוץ לארץ. ודבריו של פרומקין (תולדות חכמי ירושלים, ח"ג, עמ' 128) אין להם על מה לסמוך. יערי מתקן את דברי גאון הכותב שספרו "דרך ישרה" נדפס בליורנו תקמ"ה, ומעיר שהספר נדפס בשאלוניקי תקמ"ה. ושניהם צודקים. הספר נדפס פעמיים בשאלוניקי ובליורנו. — אגב: ספר הסגולות של ר' ראובן בכ"ר אברהם חזר, ונכלל בספר "סגולה זהב" לר' יצחק בדאהב (ירושלים תרנ"ד).

עמ' 563 (הע' 100): ס' "עולת שמואל" נדפס בתקנ"ט. טעות דפוס וצ"ל: בתרנ"ט.

עמ' 589: המחבר מעתיק קטע בדבר סגולה שנמסרה מפי ר' יצחק זאבי, שד"ר חברון, "שנמסר לו מהרב הגדול מעשה חייא". יערי אומר שהוא ר' חייא רופא בעל ספר "מעשה חייא". אולם לדעתי אין הכוונה לר'

המחבר עורך את ספרו עריכת כללית לאחר שהושלם. כי אז לא היינו צריכים לחלק גדול של הערותנו.

ההערות וההשגות שנרשמו למעלה, אינן באות אלא כדי להשלים את שכלולו של הספר החשוב. תשומת הלב שהוקדשה לפרטיו ולסעיפיו אות היא לערכו.

לא תהיה הערכתנו שלמה אם לא נוסיף מלים אחדות על קצורה הנאה והמשוכללת שבה נדפס הספר. השפה המסרתית — לרשום תוכן כל ענין בשולי הגליון — שיערי חזר וחידש אותה בספרו, אין כמוה לחשיבות ולעזר למעיין ולחוקר. הציונים והתמונות יש בהן משום תוספת חן לספר. אף המפתח המפורט יש בו ברכה מרובה.

והחתימה מעין הסתייגה: עם ספרו החדש של אברהם יערי נכנסת חקירת ארץ ישראל — על כל פנים בתקופות מסוימות — לשלב חדש, אשר על התפתחותו עלינו להיות חייבים תודה למחבר. ברכתנו אמורה לו שיוסיף לעשות ספרים בהנה ובהנה. וכל מן דין סמוכו לנאו מאיר בניהו

156 ישראל. ממשלה. ועדות השכר והמשכורת. דינים וחשבונות של ועדות השכר והמשכורת. (תל אביב, המדפיס הממשלתי, דפוס "הפועל הצעיר"). תש"ט. 27 [3] ע', טבלאות. 4. = משרד האוצר. מחלקה לקשרי צבור, חוב' ב'.

התכן: פתח דבר. דו"ח ועדת המשכורת. דו"ח הועדה לקביעת השכר. דו"ח של ועדת המשכורת למשרת ישראל.

157 ישראל. ממשלה. משטרה. אגף הארגון. מחלקת ההדרכה. מדריך השוטרים. מאת י. אריאל... חלק א: פקודת המשטרה, פקודת הפרוי צידורה הפלילית, "מאסר וחפזשים", התקנהלויות ואסיפות. (ירושלים), (דפוס הממשלה), 1951. 55 [1] ע'. 8°.

158 ישראל. ממשלה. משרד האוצר. התקציב ומדיניותו הכלכלית. [מאת] אלי עזר קסלן, שר האוצר. (תל אביב), (הקריה, המדפיס הממשלתי, דפוס הממשלה), תש"י 1949. 88 ע', טבלאות. 8°.

= משרד האוצר. המחלקה ליחסי צבור, חוב' ג', "בקובץ זה כונסו נאומי שר האוצר בכנסת בשעת הדיונים על תקציב המדינה לשנת הכספים 1949/50

עמ' 759: ר' ישראל משקלוב "מרמו שישוב א"י הוא תנאי לכיאת המשיח". וזה לשונו: "וכיון שיקובץ נדחי ישראל מתרוממת קרן צדיקים וכיון שתתרום קרן צדיקים ירושלים ובניית וכו'". הלא אלו תמצית דברי חז"ל (מגלה יו, ב).

עמ' 793: ר' אליעזר ברגמן השיא לבנו בנימין אשה ספרדיה מבבל. צ"ל: ר' שלמה יהודה מבבל השיא את בנו בנימין לבתו של ברגמן.

עמ' 851: ר' אברהם ריווח היה בשליחותו כמארקו באייר תקל"ד ור' יעקב אבן צור כתב על נדבת פאס בפנקס השליח. המקור הוא כ"י "לשון למודים" לר' יעקב אבן צור. אין זה אפשרי, שכן המחבר נסטר בשנת תק"ג. ודאי שלקובץ אגרותיו סופחו ע"י מעתיק גם אגרות אחרות.

עמ' 857: אגרת שליחותו של ר' פרג' חיים יהודה נתפרסמה שוב בשלמותה ברבעון "ירושלים". אולם אין זאת אותה האגרת שהוכיח יערי לפני כן, אלא אחרת. האגרת הראשונה היא מן הסוג שנשלח ליחידים ואילו השנייה היא הכוללת.

עמ' 858: כתב"יד שממנו העתיק המחבר את הקטע על ר' שלום נעמיאש נמצא בגנזי המכון לחקר קהלות ישראל במזרח התיכון, ולא כפי שכתוב שם.

עמ' 866: "יד אהרן" איננו שו"ת, אלא על השולחן ערוך.

עמ' 867: "שערי חיים" איננו לר' יעקב אריה אלא לר' חנניה יצחק מיכאל אריה.

עמ' 884: המחבר מערבב שני חכמים בשם ר' אברהם מיוחס. מחבר שו"ת "בני אברהם" הוא אחד מדיני קושטא. ואילו בעל "שדה הארץ" הוא ר' אברהם מיוחס הירושלמי.

עמ' 895 (שורה 4 מלמטה): במקום שמעא צ"ל: שמאע.

בסיכום ייאמר: נושא כפרשת השליחות, — המשתרע על תקופות שונות, כרוך במקצועות אחרים בתולדות ארץ ישראל וקהלות הגולה, ואשר החומר עליו מסתמך על פני כל ספרותנו לסוגיה, — אם נחקר בידי יחיד אי אפשר שכולו יהיה גקי משיבושים ושלא יהיה לקוי בחסר. המחבר, אברהם יערי, השתדל כל כמה שאפשר להוציא את הספר בצורה מושלמת והצלח בזה במדה מרובה מאד. אולם לא נצא ידי חובת האמת אם לא נעיר שסימני תפוזן ניכרים במקומות אחדים בספר. לו היה

"מסדה", (דפוס מסדה), תש"י. 13, [7]—158 ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°.

המחבר, מהבילויים הראשונים ומימדי ראשון לציון ואח"כ מנהל אוצר התישבות היהודים והאנגלו פלשתינה בנק, מספר בספרו זה על יסוד ראשון לציון ועל העבודה בא"י בשנות תרמ"ב—תרמ"ג. בסוף הספר מאמרי המחבר בעניני ישוב א"י, שפרסם בשנות השמונים למאה שעברה ב"חבצלת", "המגיד" ו"המליץ". בתחלת הספר (ע' 5—13): מבוא מאת הפרופסור י. קלוזנר על מחבר הספר ועל תפקידו בתנועה. חלק זה יצא תחלה בודשה, דפוס אל. גינס, תרמ"ה. מהד' ב' מתוקנת עיין ק. ס. שנה א' ע' 18. ספר ב' וב' עיין ק. ס. שנה ב' ע' 84 ושנה ה' ע' 28.

166 לוריא, ב[ן] צ[יון]; דוד בנבנשתי [Benzion Lurie; David Benvenisti]. ארץ-ישראל; מפה לידיעת המולדת לנוער ולעם. קנה המדה: 1:500,000. ירושלים, "קרית ספר"; תל אביב, דפוס לוינאפשטיין, [תש"ט]. 60:90. מפורט ביד ג. פלוטקין. אושרה ע"י מחלקת החנוך לשמוש בבתי הספר.

167 לור, חיים. כיבוש יפו. [תל-אביב], שלה, (דפוס הפועל המזרחי), [תשי"א]. 302 ע', מפה, תמונות. 8°. בראש השער: חיים לור [ליטא]. "הוצאה מיוחדת, מוקדשת למשתתפים בכיבוש יפו".

בתחלת הספר הקדמה מאת מ. בגין ופרק על תולדות יפו (ע' 17—38), ובסופו: ובמותם לא נפרדו: על 40 חללי אצ"ל ביפו בצירוף ביוגרפיות קצרות (ע' 257—300) ושמות פצועי אצ"ל בזמן כיבוש יפו (ע' 301—302).

168 לנדקוטש, ש. מקורות לתולדות תנועת הפועלים הא"י. ליקט בשביל הסמך נר בגבעת-חביבה ש. לנדקוטש. [מרחביה], הקבוץ הארצי השומר הצעיר, המחלקה לתרבות, 1950. [3]. 101 דף. 4°. במכונת-הכפלה. בראש השער: הקבוץ הארצי השומר הצעיר. המחלקה לתרבות. / ההג' העליונה של השומר הצעיר. סמינריון בגבעת-חביבה. התכן: הפועל הצעיר. פועלי-ציון. אחדות העבודה. פועלי ציון (שמאליים). בימי העליה השנייה. הקומוניסטים בא"י. מפלגת פועלי א"י. השומר הצעיר. התנועה לאחדות העבודה. מפלגת הפועלים המאוחדת.

ועל סקירת ראש הממשלה בנידון פעולות הממשלה במשך 8 החודשים הראשונים לקיומה. כולל נאומים מסיון תש"ט — מרחשון-תש"י.

159 ישראל. ממשלה. משרד הבריאות. סקירה שנתית של המחלקה האנטימלרית <1949>. ירושלים, (הוצאת המופס הממשלתי, דפוס "יהודה"), תש"י. 80 ע'. 8°.

160 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המחלקה לדיג. הענף לסטטיסטיקה ורשימות. הידוע בישראל. חיפה, [תש"ט]. 24 ע', דיאגרמות, טבלאות. 4°. במכונת-הכפלה.

הפרסום משנת תש"ח (בלי מעטפת, חמיד): סיכום הידוע העברי לשנת תש"ח בהשוואה עם שנת תש"ו. 9 דף, טבלאות.

161 ישראל. ממשלה. משרד העבודה. מחלקת המדידות. דיווח שבין שנת 1950/1. תל אביב, תמוז תשי"א. 12 ע', טבלאות, מפות. 2°. במכונת הכפלה, המעטפת והמפות בדפוס.

162 ישראל. ממשלה. משרד העבודה. מחלקת המדידות. ישראל, 1:250,000. גליון 1—3. [תל-אביב], תשי"א. 68:72. "עבד, שרטט והדפס ע"י מחלקת המדידות ישראל, סבת תשי"א ינואר 1951".

163 ישראל. ממשלה. משרד העבודה. מחלקת המדידות. ישראל; מפת דרכים. 1:500,000. תל אביב, חש"מ, איר תשי"א מאי 1950. 37:52. כוללת גם מפת הנגב. קנה-המדה: 1:750,000.

164 הכפר העברי — אגדה הדדית בע"מ, הכפר העברי נזה יעקב; מכתב לחברים, בעלי בתים ובעלי מגרשים וחושבים בנה יעקב... ירר שלום, (דפוס הפועל המזרחי), תש"י. 15, [1] ע', תמונות. 8°. "סקירה קצרה על המצב בחברה ובנהל יעקב לפני המלחמה ועל נזה יעקב במערכה... ועד סינוי הכפר ונפילתו ביד האויב".

165 לבונטין, זלמן דוד. לארץ אבותינו מאת זלמן דוד ליבונטין. מהדורה שלישית. תל-אביב,

177 קדש, שלמה. לב אבות. על בנים;
פרקי שיחה להורים. ירושלים, הלשכה הראשית של
הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "הספר"), תש"ח. 71,
[1] ע', תמונות. 8°.

"בחבורת זו ניסה... ש. קידש... למסור להורים...
מקצת מן המצוות הלאומיות הנהוגות בבית הספר."
(מהקדמת המו"ל).

178 קורן, יצחק. התישבות העולים
(1949—50), [תל-אביב], ההסתדרות הכללית של העוב-
דים העברים בארץ ישראל... המחלקה להסברה, (דפוס
"אחרות"), [תש"א]. 31, [1] ע', טבלאות. 8°.
על התישבות העולים במושבי עולים וכפרי עבודה
המשתייכים לתנועת המושבים.

179 קלר, בנימין [Benjamin Klar]. רבי
חיים אבן עטר. עלייתו לארץ ישראל. אגרות
ותעודות, ערך והכין לדפוס, בצירוף מבואות והערות
בנימין קלאר. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע.
איתאח), תש"א. 148 ע'. 8° = מקורות ארץ
ישראל, ז.

"עיסוקו של ד"ר בנימין קלאר הי"ד בפרשת עלייתו
של חיים אבן עטר לא"י החל משנת תרצ"ב ומחקרו
בספר "ארץ החיים כולל ג' ענינים יקרים הנוגעים
להגאון מרן ר' חיים ב"ר משה ו' עטר", וינא תרצ"ג,
הוא חיבורו הראשון שראה את אור הדפוס. מאז הוסיף
לספל בפרשה זו ופירסם... [שני מאמרים] ותקחתו
היתה להוציא את כל האיגרות גם יחד בספר לעצמו...
רעייתו, מ. קלאר, התחילה להעתיק בהשגחתו חלק מן
האיגרות הללו והוא תיקן בהן קצת דברים עסי-
צילומים ומקורות חדשים... לא זכינו וקלאר נלקח
מאתנו ביום ד' ניסן תש"ח בעלותו יחד עם החברים
להר הצופים לשמירה ולעבודה. אז אמרנו להקים שם
המת על נחלתו ולהוציא את הספר בשמו. הגב' קלאר
העתיקה את רוב החומר הנוהר ובין מנתם ואני סידרנו
את הדברים באופן הנראה לנו כקרוב ביותר לרוחו של
המנוח. המפתח סודר ע"י החתום א. מ. הברמן."

180 קסטלר, ארתור. הבטחה והגשמה;
ארץ ישראל 1917—1949. מאנגלית: יוסף נדבה. ירו-
שלים, אחיאסף, (דפוס "רוג'ר", 1950). 354 ע'. 8°.
שם המקור:

Arthur Koestler: Promise and fulfilment.

169 מעברות: קבוץ השומר הצעיר. קו"י
יסוד לתיכנון המשק, 1950—1955. מעברות,
תש"י. [1], 31 דף, טבלאות, מפות. 2°. במכונת-הכפלה.
170 "המשביר המרכזי", חברה קואופרטיבית להס-
פקה של העובדים העברים בארץ ישראל בע"מ. המשר-
ד המרכזי בע"מ ואגודות הצרכנים השיתופיות בארץ
ישראל בשנת 1946, בישראל 1948. 2 חוברות. תל
אביב, דפוסים שונים, 1947, 1949. 24 ע', תמונות;
81, [1] ע'. 8°..

171 נובומיסקי, משה א. האמת על זכ-
יון ים המלח. (תל-אביב, דפוס הארץ), [תש"י].
11 ע'. 8°. בראש השער: מ. א. נובומיסקי.
המחבר יוזם מפעלי ים המלח, ממסדיו ומנהלו
מהקמתו ואילך.

172 הסוכנות היהודית לא"י. המחלקה לעלית
ילדים ונער. המדור להדרכה. אגרת למד-
ריך; אבי, השו"טבת תש"י. ירושלים, תש"י. 44;
49 ע'. 4°. במכונת-הכפלה. לא הופיע יותר.

173 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה
לפתוח ירושלים. דין וחשבון על פתוח
ירושלים לתקופה חש"ש — תשרי תש"א
(ספטמבר 1948 — ספטמבר 1950), (ירושלים),
[תש"א]. [3], 32, [4] דף, טבלאות, לוחות-תמונות
ופקסימיל. 2°. במכונת-הכפלה. מצורף: בניני
האומה ירושלים. מסודר ע"י יעקב רוזנר. [20] ע',
בתוכם לוחות-תמונות.

174 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. מחלקת
הקליטה. אגף הסטטיסטיקה. סכום חדשי
דצמבר 1950. תל אביב, ט"ו בשבט תש"א. 14 דף,
טבלאות. 2°. במכונת-הכפלה.

175 עתון הקונגרס; הקונגרס הציוני ה-כ"ג.
ירושלים, (הנהלת הסוכנות היהודית, דפוס גירוסלם
פוסט), תש"א. 2° גדול.
העורך: ישעיהו קלינוב. גליון 1: י"ג מנחם אב.
8 ע', תמונות.

176 פראי, אל[יעזר]. אנחנו ועולם המ-
הסכה. תל-אביב, מפלגת הפועלים המאוחדת, תש"מ,
1 במאי 1950. 30 ע'. 8°.

מונה (מחוז לילדים) 370 נפשות, יוצאי 17 ארצות, בני עליות שונות.

184 קרן היסוד. יציאת תימן, ירושלים, (דפוס גולדברג), [תשי"א], [57] ע', כולל גם לוחות תמונות, פורטרטים, מפה. 4. 17 לוחות-תמונות הכוללים צלומים מצוינים של עליית יהודי תימן בשלביה השונים בצירוף הסברות לכל לוח ולוח וסקירה קצרה בשם: תולדות 2500 שנות שעבוד. ההוצאה יפה.

185 קרסל, ג[צל] [Getzel Kressel]. מגילת האדמה. ספר א': קורות, ירושלים, הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "גשר"), תשי"א. 175, [1] ע', לוחות-פורטרטים, פקסימילים. 8.

= הקרן הקיימת לישראל. מגילת האדמה; ששה ספרים ליובל הקרן הקיימת לישראל בעריכת נתן אגמון "ביס-טריצקי, ס' א'.

תולדות ק"ל מהוסדה עד ימינו. בתחלת הספר: דבר נשיא מדינת ישראל ודבר ראש ממשלת ישראל (ע' [5-14]). בסופו הערות (הכוללות גם ביבליוגרפיה). ע' 147-157. מוסף: ג. מ. גלבר: גלגולי רעיון הקרן הקיימת, ע' 160-175.

186 רוקח, ג. מדינת ישראל: מפה גיאוגרפית ופוליטית... קנה המדה: 1:400,000. עורכה בידו ג. רוקח. תל-אביב, מעריב, דפוס לוינאפשטיין, תשי"א-1949. 110: 45. שי לקוראי "מעריב". מפה זו איננה למכירה.

187 רמלה. עיריה. סיכום פעולות העיריה לתקופה ד' תמוז תש"ט - י"ט תשרי תשי"א. רמלה: (ת[ל] א[ביב]), (דפוס גרססנר), תשי"א. 32 ע', סבלאות, תמונות. 20:15.

188 השומר הצעיר. נגבה במערכה. מר"חביה, ההנהגה העליונה של ההסת. העולמית השומר הצעיר, חש"מ, (תש"י). 23 ע', תמונות. 8.

189 שורץ, י. צ. מלחמת השחרור של עם ישראל. (תרגם יצחק עברי). מהדורה שניה. ירושלים, ר. מס, (דפוס ר. ת. הכהן, 1951). 239 ע', לוחות-תמונות, פקסימילים. 8. בראש השער: י. צ. שווארץ.

190 שטנר, יצחק. מסת ארץ-ישראל ותולדותיה. בצירוף עשרים וארבעה ציורים

המחבר ישב בא"י כמה שנים בשנות העשרים ואח"כ בקר בארץ כמה פעמים ותאר בספריו את חיי הארץ ובעיותיה. בימי מלחמת השחרור בא שוב לישראל (בתחלת יוני 1948) בסופר של עתון אירופי גדול ונשאר בה כמה חדשים. הספר מכיל שלשה חלקים: א) רקע; סקירת המאורעות (החל משנת 1917) שהביאו לייסודה של מדינת ישראל (ע' 17-201). ב) תמונת-החזי, תאורים ממלחמת ישראל ומחיי יום יום במדינת ישראל (ע' 203-304). ג) פרספקטיבה; נסיון להגיש לקורא סקירה מקיפה על המבנה החברותי והמדיני, ועל זרמי התרבות והסיכויים לעתידה של מדינת ישראל (ע' 305-354).

המחבר טוען שמדינת ישראל נגועה בקלקליות, והוא דורש להגשים לטיניציזיה של הא"ב העברי ומסתמך על דוגמת טורקיה. אחרי הקמת המדינה, סובר הוא, יכולים היהודים בתפוצות הגולה, שלא יחליטו לעלות לישראל, להתבולל. הם עשו מה שהיה לאל ידם לעשות כדי לסייע להבטחת מקלט למחוסרי מולדת. עתה, מאחר שהוקמה מדינת ישראל על בסיס איתן, הם בני חורין לעשות מה שלא ניתן להם לעשות קודם לכן: לאחל לה מול טוב וללכת לדרכם שלהם תוך כדי העפת מבסיס-ידידות לאחר וגילוי זיססה מסייעת.

181 קפת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. קופת חולים בשנות החירום 1943-1948: עובדות ומספרים. (תל-אביב), מרכז קופת-חולים, (דפוס "דבר"), [1949]. 48 ע', סבלאות, תמונות. 8.

בסוף השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מרכז קופת-חולים.

182 קפת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. קופת חולים בשנות תש"ג-תש"ס <1943-1949>: פרקי דין וחשבון לוועידה החמישית כ"ג סיון תש"י, 5-8.6.1950. (תל-אביב), מרכז קופת חולים, (הדפוס החדש, 1950). 108, [1] ע', סבלאות, תמונות. 8. צורף: "תיקון שיבוש-דפוס...". 2 ע'.

183 קרית ענבים. קרית ענבים; תר"פ-תשי"א. תל-אביב, דפוס "ספר", [תשי"א]. 15, [1] ע', סבלאות. 8. על הקבוצה "קרית ענבים" ליובל השלשים להקמתה. האוכלוסיה של קרית ענבים

ההם. מכמה סבות לא מצאה הצינונות בצרפת את תאורה בספרותנו הצינונית והספר הוא, אולי, הראשון בנידון זה.

193 שניידור, לוי. בעיות עבודה. מאת לוי שניידור, [ירושלים], משרד העבודה [ע"י] (המדפיס הממשלתי, דפוס הממשלה), [תשי"א]. 56 ע', פורטרט. 8°. בתחלת הספר מבוא (לדמותו של המחבר) מאת גולדה מאירסון שרת העבודה, ורשימה ביוגרפית מאת ע. ה.

המחבר, ששמש פקיד גבוה במחלקת העבודה של ממשלת המנדט ואח"כ במשרד העבודה של ממשלת ישראל, היה מפרסם ב"ירחון העבודה" שערך ובמאמרים ובכת"ע אחרים מחקרים ומאמרים בבעיות העבודה בעיקר בעניני מדיניות העבודה וסדורה היעיל ביותר, שיביא לפירון גבוה יותר ולהטבת מצבם של העובד ושל המעביד גם יחד. ליום השנה למותו (בתמוז תשי"א) הוציא משרד העבודה 15 מאמרים נבחרים. הספר הוא אחד המעטים בספרותנו המוקדש לבעיות אלה.

194 שפירא, י[וסף]. מדינת ישראל; מסתתבלית. קנה"מדה 1:425.000. תל-אביב, י. שפירא. דפוס לוינסקי, 1949. 71:105. ציור י. אשהיים. לקוראי ידיעות אחרונות תשי"א.

195 Arnan, M. A.; M. Reiner; M. Teinowitz. Research on loading tests on reinforced concrete floor structures; report of work carried out at the Standards Institution of Israel. Jerusalem, printed for the Government of Israel by Ahva. 1950. 54 p., 1 l., 1 illus., diags., tab. 8°.

The Research Council of Israel. בראש השער עם סיכום עברי ושער נוסף: המועצה המדעית. נסיונות העמסה על מבני תקרה מבטון מזוי; דו"ח על מחקר שבוצע במכון התקנים הישראלי ע"י מ. ארנן, מ. ריינר ומ. טיינוביץ.

196 Fishman, Ada. Ayanoth. Tel-Aviv. WIZO Women's International Zionist Organisation and the Women Workers' Council. (typ. "Hapoel Hazair"), 1948. 154 p., 1 l., illus. 8°.

צינונות הוא משק פועלות להכשרה חקלאית ע"י נס

ומטות בגוף הספר דש"עשרה מפות. על גבי לוחות. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס יהודה ודפוס גולדברג), תשי"א. 204 ע'. 8°. (ספריה לידיעת ארץ ישראל ועתיקותיה בעריכת שמואל ייבין).

"כוחות החיבור, שהוא ראשון בעברית ולפי נושאו בכלל, לברר כיצד מציאותה הגיאוגרפית של ארץ ישראל וכל הכרוך בה התבטאו במפה, זה האמצעי המיוחד והבדוק ביותר של התיאור הגיאוגרפי בכלל, נעשה כאן נסיון לצמן לא רק את עובדת תיאורה הכרטוגרפית של הארץ במשך הדורות, אלא גם להסביר את הנסיבות, שבעקבותיהן נודעה לתיאורה הכרטוגרפית של ארצנו חשיבות יתירה לגבי התפתחותה של הכרטוגרפיה בכללה." (מההקדמה).

התוכן: פתיחה. התקופה העתיקה. ימי הביניים. התקופה ההומניסטית. תקופת האסלטים. הכרטוגרפיה בדורות האחרונים. כרטוביליגראפיה, ע' 197—204.

191 שטרן, יוסף. באה לי גו"ע. בעריכת ראובן ינאי. [תל-אביב], "מערכות", (בית הדפוס הצבאי 665, תשי"א). 60 ע', לוחות-תמונות, ציורים. 52:23. אלבום בציורים בצירוף טכסט מסביר, ידיעות קצרות על הגו"ע והקדמה מאת עקיבא עצמון, מספר גודי-הנוער.

192 ש"ך, מרים [Miriam Schach]. אשר אתם התהלכתם. תרגם מצרפתית ק. א. ברתיני. תל-אביב, "דביר", (דפוס אילון), תשי"א. 160, [1] ע', לוחות-פורטרטים ותמונות. 8°. = ספרית דביר לעם, סדרה שניה, 1.

המחברת ילידת ליטא (כת רב; אביה התייחס על משפחת ר' שבתי בעל הש"ך) שלמדה במערב והתאזרחה בצרפת שבה למדה בליצאון ידוע בפרס — הצטרפה מנעוריה לתנועה הצינונית והיתה ציר בקונגרס הראשון ובכמה קונגרסים אחרים והיתה פעילה בחיי התנועה בצרפת. בספרה היא מעלה זכרונות מאביב התנועה ובעיקר מספרת על ראשי התנועה שאחם נמשח: הרצל, גורדא, ונגביל, אלכסנדר מרמורק ואחרים. כשאני מעלה על דעתי את הימים הגדולים, כשבתוכנו התהלכו הרצל וגורדא, אני מרגשת, שחלילה לנו לתת לזכרונות היקרים ההם לחלוף כצל, מבלי לשאוף לשמור משהו שבמשהו, למען הדור של עכשיו ולמען הדורות הבאים" (ע' 106). הספר, שנכתב מתוך געגועים ובטון רומנטי, מחיה את תאוריה של הימים

המחבר ממורי האוניברסיטה העברית שרת בצבא ההגנה לישראל כימי המצור על ירושלים. הוא מספר בספרו שנכתב בצורת יומן, על המאורעות בירושלים החל בהחלטת א"מ על הקמת מדינה עברית (30.1.47) וגומר בהתחלת ההפוגה הראשונה (11.6.51).

201 Weitz, Joseph. The struggle for the land; selected papers. Tel Aviv, Lion the Printer, (typ. Blumenthal, c 1950). 209 p., front. (port.), tab. 8°.

הרגום מעברית. את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 15, שם גם ציון ותכן.

202 Гистадрут га-овдим га-иврим га-кедалит бе-Эрец-Исраэль. Малка халука библиотека. No. 1-7. Тел-Авив, Обща еврейска работническа организация в Палестина Истадрут-Отдел „Ехалуц“, 1947-49. 4°.

ההתכן: № 1: Калан, Давид: Втората алија-1947. 241, [1], 24 л.

№ 2: עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 36 מספר 281.

№ 3: Кресел, Г.: Цдонистическите конгреси. 1947. [1], 27 л.

№ 4: Бендион, С.: "Вилуйците". 1948. [2], 50 л.

№ 5: Пянскер, Л. С.: Автоеманципация. 1948. [2], 24 л.

№ 6: Враславский, Иосеф, "Нерева". 1948. [1], 50 л., карта.

№ 7: Байн, Алекс: История на еврейската земеделска колонизация в Палестина, 1949, [1], II, 36 л.

הרגום איטלקי עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 17.

בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל. הועד הפועל מחלקת החלוצים.

„ספריה חלוצית קטנה“. בתרגום לבולגרית. במכונת הכפלה. אינה מופיעה יותר.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

203 הניך, פ. ק. (P. K. Hönich). דוד מלך ישראל; שיר בשחורילבן; חיפה (דפוס ורהפטיג), תש"ט. [2], 10, [1] דף. 2°.

ציורה. את הספר במקורו העברי: „עינות דרכה של בת ישראל אל החקלאות“ עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 32.

197 Hamilton, R[obert] W[illiam]. The structural history of the Aqsa Mosque; a record of archaeological gleanings from the repairs of 1938-1942. Jerusalem, pub. for the Government of Palestine by Oxford University Press, London, 1949. XII, 104 p., illus., LXXIX pl. (part fold.) 4°.

בראש השער: in: Antiquities of Palestine.

הדו"ח הוכן בזמן שלטונה של ממשלת המנדט בא"י, והמחבר שמש או מנהל מחלקת העתיקות של הממשלה, והספר יצא לאור רק בשנת 1949, אחרי סיום המנדט. ההוצאה יפה.

p. 93-95: M. Schwabe: Note on the graffiti shown in plate XLVIII.

198 Israel. Government. Facts and figures 1951. [Jerusalem]. (The Government Printer for the Government Press Division, The Government Printing Press), [1951]. 52 p., tabs. 8°.

השער: State of Israel.

199 Keneset Israel. Waad Leumi. Historical memoranda, (submitted to the United Nations Special Committee on Palestine, on behalf of the Jewish Community of Palestine)... Jerusalem, (typ. Haoman), 5707/1947. 104 p., fold. maps. 8°.

ההתכן: The number and density of the population of ancient Palestine. — The Jewish population in Palestine from the fall of the Jewish state to the beginning of Zionist pioneering. — The waves of Jewish immigration into Palestine <640-1882>.

העורך: יצחק בן צבי בהשתתפותו של בנימין מייזלר. את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 178, שם גם באור.

200 Lever, Walter. Jerusalem is called liberty. Jerusalem, Massadah Publishing Co., n. pr., 1951. 271 p., pl. 8°.

בלשנות

210 בן-יהודה, אליעזר [Elieser Ben-Yehuda]

מלון הלשון העברית הישנה והחדשה... מהדורה עממית מיוחדת. כרך יב: קומיאל-קרקש; כרך י"ג <יד>: קרר-רצוי. ירושלים-תלפיות, חמדה ואהוד בן-יהודה, (דפוס שלומי, 1951), [4] דף, [5733]—[6219 ע'; 10] דף, 6221—6703 ע', 8°. שני שערים נוספים בלועזית (לטינית ואנגלית-צרפתית-גרמנית). העורך: נ[פתלי] ה[רץ] טורסיני [טורסיני]. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 142.

211 ועד הלשון העברית. מבחר מנחי רפואה; <עם מסתח אנגלי>. המנחים נקבעו על ידי ועד הלשון העברית. מהדורה מרחבת ומתקנת. תל-אביב, נ. דרימר, (דפוס "הכרמל", תש"ס), 72 ע', 8°.

212 לוצטו, משה חיים. ספר לשון למו-דים. <נסח שני על פי כתב ידו של המחבר>. תתבאר בו המליצה... יוצא לאור ראשונה על ידי [אברהם] מ[איר] הברמן, ירושלים, מוסד הרב קוק; תל-אביב, מחברות לספרות, (דפוס נ. רוהלד), תשי"א, 196, [2] ע', 8°. (כל כתבי רבי משה חיים לוצטו). בראש השער: רבי משה חיים לוצטו. מנקול. עם אחרית דבר והערות (ע' 179—196) מאת המהדור.

קסוטו, מ. ד. האלה ענת. עיין לעיל מס' 88.

שירה עברית בימי הביניים

פרנס, א. מבין למערכות. עיין להלן מס' 238.
רבי יהודה הלוי, קובץ. עיין לעיל מס' 99.

ספרות יפה עברית חדשה

213 אולדרידג', ג'מס. הדיסלומאט. מאג' גלית חיים גליקשטיין. כרך א: לורד אסקט. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 386, [1] ע', 8°. (ספרות פועלים / לכל). בראש השער: גיימס אולדרידג'.

תכן הספר: הסכנון האנגלו-פרסי אחרי מלחמת-עולם ב'. "שמות הגיבורים — אולי רק הם בדויים בספר זה". שם המקור: James Aldridge: Diplomat.

214 או-פלהרטי, ליון. אדמה. תרגם אהרן אמיר. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד, תשי"א, 294 ע', 8°. בראש

10 לוחות-תמונות בלי טכסט, פתוחי עץ. שער נוסף באנגלית ובצרפתית.

204 זמר לגדנ"ע. חמ"ד, המטה הארצי של גדודי הנוער, מחלקת התרבות בשיתוף עם מחלקת הנוער של קרן היסוד, [תש"ט?], 14:10. חוב' א/ בלי סימן תאריך. 12 ע', תיפס, ציור.

205 טלפיר, גבריאל [Gabriel Talphir]. אונר-רה דומיה, חייו ויצירתו. תל-אביב, גוית, (דפוס "הארץ"), תשי"א, 86 ע', 64 לוחות-פורטרטים ותמונות, פורטרטים, ציורים, 8°. ההוצאה יפה. ביבליור-גרפיה: ע' 86.

206 טלפיר, גבריאל [Gabriel Talphir]. צייר-רי דמות האדם הגדולים... תל-אביב, גוית, (דפוס "הארץ"), תשי"א, 62 ע', 20 לוחות-פורטרטים ותמונות, תמונות, 4°.

התכן: וולאסקו, רמברנדט, גווא, דלקרוא, דומיה, קורבה, מנה, פיסארו, סיוואן, רינואר, ואן-גוך, גוגן, טולוז-לוצרק, מטיס, רואו, פיקאסו, שאגאל, סוטין, מודי-ליאני, פאסקן. — ההוצאה יפה.

207 ישראל. צבא. שרות תרבות. רקודי ע.מ. (תל אביב, דפוס פ. גייס ובנו), 8°. תכפיות ההוספה לא נזכרה. חוב' א' בלי תאריך. 12 ע', תיפס.

208 רודן, אוגוסט. האמנות: שיחות עם פול גסל. (פתח-דבר: גבריאל טלפיר: א. רודן, חייו ויצירתו. (מצרפתית: מרים וג. טלפיר). תל-אביב, גוית, (דפוסים: הארץ והסופל הצעיר), תשי"א, 78, [1] ע', 20, 60 לוחות-תמונות, 4°. שם המקור: Auguste Rodin: L'art: entretiens, réunies par Paul Gsell.

209 Hacothen, Shimon. A symphony of captivity; 96 sketches... (Haifa, typ. Warhaftig, 1947), 5 p. 1., 62 numb. 1., 1 l. 2°. המחבר, בנו של הסופר מרדכי בן הלל הכהן, מחניכי גימנסיה הרצליה, שהתנדב לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. עשה את רישומיו במחנה השבויים בגרמניה. הם נתפרסמו תחלה בספרו העברי, עיין ק. ס. שנה כ' ע' 190. ההוצאה מהודרת.

ניסן, — ביאורים והערות (מאת העורך), ע' 351—359.
בכרך זה נדפסו מאמרים ורשימות שפורסמו במקום
בכרכים ו—ח' של ההוצאה הגדולה של כתבי ברנה,
עיין ק. ס. שנה ה' ע' 293—295 ושנה ז' ע' 197—198,
שם גם הערכות מאת ב. שוחסמן, — את הכרך הקודם
של מהדורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 144.

220 ברש, אשר [Asher Barash]. ספורים
נבחרים. תל אביב, "דביר", (דפוס "אתחלת"),
תשי"א, 202, [1] ע' 8°. = ספרית "דביר לעם".
סידרה ראשונה, ספר י"ב.

221 ברתניני [= גולרגנט], ק. א[הרן]. מליל
עד בקר; שירים ובלדות. תל אביב, מ. ניומן,
(דפוס "תרבות"), תשי"א, 208 ע' 8°. השירים
נכתבו בשנות תש"ז—תש"ט.

222 גורקי, מ[קסים] [Maksim Gor'kii]. ספ-
רות וסופרים. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 291, [1] ע',
פורטרט. 8°. (ספרית פועלים / לכל).
המתרגמים: נ. רבן, א. פרסמן, ח. לנדוי וא. וילכר.
התכן: מסות וזכרונות על סופרים: א. אי. הרצן,
א. ס. טורגניב, זכרונות על ל. נ. טולסטוי, א. ס.
צ'כוב, ח. ג. קורולנקו, מסות, מאמרים, נאומים;
כיצד למדתי לכתוב. שיחה עם צעירים. על ריאליזם
סוציאליסטי. על ציניזם. תשובה לאינטליגנט. למי
אחם, "אלוסי התרבות". הומאניזם. פרולטארי. ספר
מוטלא (האש לפרזיס). על תרבויות. הרצאה על
הספרות הסובייטית. ביאורים.

223 גורקי, מקסים. קלים סאמגין; רומאן,
מרוסית ש[למה] הרברג. כרך ג. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951),
314, [1] ע', פורטרט. 8°. (ספרית פועלים / לכל).
בראש השער: מאקסים גורקי, שם המקור:
Максим Горкий: Жизнь Клима Самгина < Сорок
лет >. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 310.

224 גינצבורג, [טוני] דבורה. דודי חמק;
שירים. תל אביב, (דפוס תרבות), תשי"א, [2], 139.
[1] ע' 8°. בראש השער: דבורה גורקו-ס-
גינצבורג.

השער: ל. אופלאהארטי. רומן על תקופת המרד האירי
האחרון, שם המקור: Lion O'Flaherty: Land.

215 אחי"תנוך, מאיר. הבית עולה באש
הגיהנום; קומדיה בשלוש מערכות מאת מחבר
אלמוני. הובא לדפוס <מכ"י עתיק> ע"י מאיר אחי-
תנוך. ירושלים, "קרן יהודה לסקר", (דפוס העברי),
[תש"י], 47 ע' 8°. המקום: סדום המפורסמת,
הומן: עשר שנים לפני חורבנה". פרוזיה על הסדרים
במוסד יהודי צבורי גדול בירושלים.

216 אמדו, ז'ורז'ה [Jorge Amado]. ים
המוות. עברית: מנשה לחין, מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 274, [1]
ע' 8°. (ספרית פועלים / לכל). בראש השער:
ז'ורז'ה אמדו, סיפורים. התכן: ימאנוה' מלכת הימים
והספינות. "פאקיס ואדור", ים המוות

217 ארגון, לואיס [Louis Aragon]. הקומר
ניססים; רומאן, מצרפתית עדה צמח, ספר ב',
[תל אביב], הקיבוץ המאוחד; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ
המאוחד), תשי"א, 334, [1] ע' 8°. בראש השער:
ארגון. — מחיי צרפת בתחלת מלחמת עולם ב'
(ספטמבר—נובמבר 1939). — את הקודם עיין ק. ס.
שנה כ"ז ע' 143.

218 באום, ויקי. הסטודנטית לכימיה;
רומן, תרגום פני. פישמן, (תל אביב), בקר, (דפוס
"עמל", 1950), 199, [1] ע' 8°. ("פנינים").
בראש השער: ויקי באום. שם המקור:
Vicki Baum: Stud. chem. Helene Willfüer.

219 ברנה, יוסף ח'יין [Josef Chaim Brenner].
כתבים. כרך ג. תל אביב, "עם עובד", (דפוס
קלינבוים), תשי"א, 359, [1] ע', פורטרט, פקסימיל. 8°.
(כתבי סופרים). "בכרך זה משלים את מהדורת "עם
עובד" ל"כתבים" ולא לכל הכתבים" של ברנה.
התכן: מ. טוונסקי (עורך הוצאה זו): הקדמה.
דברי פובליציסטיקה: הוא אמר לה. בחיים ובספרות.
על העיקר שאיננו... שנים. הזכרת גשמות, לפנים
ולאחור. ציונים. תלחי. יוסף טרומפלדור. מפנס. —
בעניני ספרות: מכתבי סופר. מעולם ספרותנו. מהדורתי
סופר. רשמי ספרות: משדה הספרות: סופרים: הערכת
עצמנו בשלשת הכרכים. הנאמן: לשלום עליכם. אורי

230 מוסנזון, יגאל, אם יש צדק; מחזה בשלש מערכות, תל אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א—(1950), 115, [1] ע"י 8°. = ספרית כיס לכל, 24. — ביסוד המחזה משפט טוביאנסקי בומן מלחמת השחרור.

231 מילר, ארתור, מותו של סוכן; שיחות פרטיות מסוימות בשתי מערכות, בתוספת תפילת אשכבה, תרגם: יצחק עברי... מהדורה שניה, תל אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א, 124 ע"י 8°. = ספרית כיס לכל, 28. — מוצג ע"י תיאטרון "הבימה". שם המקור: Arthur-Miller: Death of a salesman

232 סדן [=שטוק], דב, אבני בחן, תל אביב, מחברות לספרות, (דפוס "יהלום"), תשי"א, 430 ע"י 8°. קבץ מסות על סופרים וסופרים, שפורסמו בכת"ע שונים במשך שלשים שנה, "הדברים ניתנים כדפוס-דיוקנם שנקבע להם, דבר דבר בשעתו". בספר כונסו מסות ומאמרים על ר. מורפורגו, נ. ה. אימבר, א. גולדסדן, ד. י. זילברבוש, שלום-עליכם, נ. סוקולוב, לוינסקי, שמריהו לוי, ביאליק, טשרניחוביסקי, שניאור, שמעוני (שמעוניוביץ), י. לרנר, ש. גינר, בורג, י. צ. רמון, ש. מלצר, א. א. יוסקוביץ, ז. גלעד, א. אקר, ש. ברציון, ברנר, שופמן, כרוביץ, עגנון (5 מאמרים, ע' 182—236), הוז, ב. פישק, אחריהם, הרצל, נ. בירנבוים, א. ד. גורדון, הרב א. י. קוק, ה. צייטלין, יעקב שטינברג, י. רוזנמובסקי, א. נבון, ד. כהן, מ. י. וולך ועוד 4 מאמרים; זמר עם; בשוב ינחיים, עם תרגום הספרים החיצוניים; אלה אוזרה בדמעות שלי (300 שנה לגזרות ת"ח).

233 סדן [=שטוק], דב, הנמר וידידו המזמנים; אסופת מאמרים, [תל אביב], הקיבוץ המאוחד; (עין חרוז, דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"א, 200, [2] ע"י 8°.

"הדברים הכנוסים בספר, לידתם מתוך אדיהוזה, שעלו מתחומי הדמים שבין היהודים הגרענים ובין 'הגר' מנים רוצחיהם, ורובם אף נכתבו בימי העיניים והטבח של אחינו ואחיותינו... עיקר ענינם הוא בחינה של פינה אחת — פינת הספרות, כבבואה של מיועד הרעל, שסופו קציר-דראון" (מההקדמה).

234 סטיינבק, ג'ון, נאות השמים; רומן (מאנגלית; עמי שמיר), [תל אביב], "הדב", (דפוס

הספר כולל 75 שירים מסודרים לפי מנורות; דודי חמק (4 שירים על בעלה של המחברת המשורר שמעון גינצבורג, שנפטר בט"ז בטבת תש"ד); גיסן; מכורה; ירושלים (16 שירים); המנונים מעלית הגג ושונים; השירים נכתבו בשנות 1924—1950 בלועזית ותורגמו עברית ע"י שמעון ופסח גינצבורג, יהודה קרני ז"ל ואחרים. בתחלת הספר הקדמה: לזכרו (של ש. גינצבורג).

225 הנדל, י(הודית), אנשים אחרים הם; סיפורים, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1950), 216, [1] ע"י 8°. (ספרית סועלים / משלט—לכל), סיפורי העולם, שרידי חורבן-אירוסה.

226 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, המרכז לתרבות, סימפוזיום, מהדורה ב' מורחבת ומתוקנת, תל אביב, תשי"א, [2], 185 דף, 3°. = ספרית מחזות ומערכונים, חוברת ה' במכונת-הכפלה.

התכן: ד. פרישמן; במרצע, מגילת רות לפי עיבודו של א. שלום-עליכם, א. ה. רבינוביץ; חג היובל, ה. היאמנס; חנינה, ל. גולדברג; שושנת אסטוריה, י. גאל; התאווה הגדולה, מ. ספקטור; סעודת עניים, בתחנת שדה, י. מטיס; השבועה — עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 195 מספר 1087 ושנה כ"ז ע' 145.

227 ולטש, פליכס [Felix Weltsch], על הסוציולוגיה העצירה של האוטובוס, ירושלים, שרותי הדסה לנוער, (דפוס למודי), תשי"א, 15 ע"י 8°. בראש השער: פליכס ולטש — פוליטון על התור לאוטובוסים.

228 יונתן, נתן, שבילי עמר, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, [תל אביב], (דפוס "אחדות", 1951), 91, [2] ע"י 8°. (ספרית סועלים), שירים.

229 מונטגומרי, לוסי מוד [Lucy Maud Montgomery], האסוסית, עברית: י. פישמן, ציר: ע. אברס, תל אביב, מ. גיומן, (דפוס רהל), תשי"א, 466, [2] ע"י 8°. (הדס), בראש השער: ל. מ. מונטגומרי, מנוקד.

240 פרץ, יצחק ליבוש, כל כתבי י. ל. פרץ העבריים ומתורגמים מיידיש. מהדורה שלמה ראשונה. כרך ז: אבן ואבן; פיליטונים ומאמרים. כרך א: כתוב עברית עלידי המחבר. (תלאביב, "דביר", דפוס לידור, תשי"א) 376 ע', לוח'תמונה: 8°.

אל כרך זה... כונסו בפעם הראשונה כל הפיליטונים והמאמרים העבריים של פרץ בשאלות הזמן, שנאספו מכל המקומות אשר נפדו שמה — מאספים, ירחונים ועיתונים שבוע ויום, למן "האסיה" ועד "השלח" ולמן "הצפירה" ועד "הדור" ו"הצופה" (מהקדמת בית ההוצאה). — עיין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 251.

241 קרני, יהודה. בימה קטנה; דברים בפרוזה ובשיר. תלאביב, אגודת הסופרים ליד דביר, (דפוס "המרכז", תשי"א, 259 ע', לוח'פורטרט. 8°.) (ספרי "נפש").

השורה: ספרי "נפש" — נועדת להוציא את כתביהם של סופרים שהלכו לצולמם מתוך עזבונותיהם. המשורר י. קרני (1884 פטנס ברוסיה — ב' טבת תש"ס תל אביב) היה גם עיתונאי, וב"הארץ" פרסם תגובות על ענייני ציונות, חברה, ספרות וחיי היאחזות בארץ. הספר שלפנינו, שהובא לדפוס בצירוף מבוא (ע' 5-8) ע"י י. הראבן כולל, מבחר מאמריו ורשימתיות. זחלק משניו שפורסמו אחרי הופעת ספר שיריו האחרון (בשנות תש"ה-תש"ס). בסוף הספר בינוניות קצרה של המשורר. המדור הראשון, שכולל בין השאר גם רשימות וזכרונות על ביאליק, ששרג'י חובסקי, נבוטנסקי, ב. שפיר, דרואנוב ואחרים, הוא מעין אפסקלריא של החיים הצבוריים הספרותיים בא"י.

242 ראובני, א[הרן] [Aaron Reubeni]. ספרי סופרים. תלאביב, אגודת הסופרים העברים ליד "דביר", (דפוס "אילון", תשי"א, 259, [1] ע' 8°.) סופרים מהחיים בא"י בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. שני הספרים הראשונים מחיי הגולים בסיביר ברוסיה הצארית.

243 רב, יצחק. בהמוס חומות; מסיפורי ירושלים. תלאביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר", תשי"א, 193, [2] ע' 8°.) בראש השער: יצחק ראב. כולל 10 סיפורים.

244 שטינמן, אליעזר [Eliezer Steinman]. מדור אל דור; פרקי שיחות וזכרונות. תל-

"אלישע", חש"י. 176 ע' 8° = ספרית הכיס העברית, 21. בראש השער: גיוהן סטיינבק, שם המקור: John Steinbeck: The pastures of heaven.

235 סלוצקי, יהודה. סית מרים; ספור (מאמרות תרצ"ו). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1950, 103, [1] ע' ציורים. 8°.) (ספרית פועלים / נעורים).

236 עמירם, פ. אורים. ירושלים, "פילה" י. ראובני (תל אביב, דפוס "גרפיקה"), (תשי"א), 38, [2] ע' 8°.) שירים.

237 פילמן, יעקב [Jakob Fichmann]. בבית היוצר: מסות על בעיות הספרות, חלק א. (תל אביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשי"א, 378, [3] ע' 8°.) המסות פורסמו תחלה בכת"ע וקבצים שונים.

"אין זה ספר למשנת הספרות, כי אם רעיונות ובעיות על היצירה שמתעוררים בכל דור הבא לחוש את השירה והמחשבה."

התכן: בין שירה לפרוזה (6 מסות). אהבת ישראל (7 מסות). הגדרות (18 מסות, מהן שתיים על קובנר). מושג הליריות (12 מסות). מכבשונו של אפוס (4 מסות). בין רומן לגובילה (26 מסות, ביניהן על טולסטוי, ת. מאן, דיפ, דיקנס, צ'חוב, יעקובסון, רולן, גלסבורתי, סט. צווייג, שניצלר).

238 פרנס, אברהם. מבין למערכות; עיונים בדברי שירה ומחשבה. תלאביב, מחברות לספרות, (דפוס הכללי, תשי"א, 181, [1] ע' 8°.)

התכן: ד. סן: שי למורה. — "המתמיד" של ביאליק ומ. י. ברדיצ'בסקי לפני שינוי ערכיו. שבילים בשירת הטבע. האכססזה בחיי רש"ג. זכר השם בפיוטי רש"ג. תורת ההתפתחות של מ. ה. על שנת ישראל. הרצל והתנועה הציונית.

239 פרנס, אנטול. אי הפינגווינים. מצרפתית: א[הרן] ראובני. (תלאביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס דבר"), תשי"א, 21, [1], 215, [4] ע', לוח'פורטרט. 8°.) עם מבוא מאת מ. דורמן; אקטואליותו של אנטול פראנס, ע' 5-21. שם המקור: Anatole France: L'île des pingouins.

הצעיר] : (תלאביב, דפוס "אחדות"), תשי"א. 34.
[1] ע', לוחות-תמונות. 8°. (ספרית פועלים).
שם המקור : Jakob Grimm : Aschenbrödel.

251 וול, רוזה. עלילות רות ויונתן.
ציורים מאת יצחק פרנקל. תלאביב, "דביר", (דפוס
"אחדות"), תשי"א. 166, [1] ע', 8°. נכתב אנגלית
בשביל ההוצאה. תרגם סינחס ספירחן. כולל 16 ספורים
לילדים.

252 זינגר, מרים [Miriam Singer]. היוד
נצחוני : ספור על קרבות דגניה. צירה : חוה.
תלאביב, נ. טברסקי, תשי"א. 42 ע', לוחות-תמונות. 8°.
לילדים.

253 חורגין, יעקב [Jacob Hurgin]. הוביא
מאספה. תלאביב, "יורעאל" : (ירושלים, דפוס
"אשכול", תשי"א). 143 ע', 8°. מנוקד.
סיפור היסטורי לבניהנעורים על משיה השקר אבו
עיסא אליססחני.

254 חזן, לייב]. אורה הצחורה וחב-
ריה, ועוד ספורים. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס
"תרבות", 1950). 87 ע', ציורים. 8°. 6 ספורים לילדים.

255 לבנה, יצחק. מי ראה את האסרוח :
שירים לילדים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "זור",
1950). 30, [1] ע', ציורים. 8°.

256 ליברמן, צבי. אביסל וזלזל : ספר
רים לילדים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "חורב"),
תשי"א. 30, [1] ע', תמונות. 19 : 22.

257 ליברמן, צבי. גועון וחבריו : ספר
רים לילדים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "חורב"),
תשי"א. 29, [1] ע', תמונות. 19 : 22.

258 קוטובשיקובה, א. הכן האובה...
מרוסית מיכאל רכבי. תלאביב, י. צציק, (דפוס
הפועל המזרחי), תשי"א. 162 ע', 8°. ספור לילדים.

259 רוזנשטיין, חיים דוד. בני המלך והלבר-
אה : אגדה... (הציורים : בינה גבירץ). ירושלים,
"קרית ספר", (דפוס "שלמה"), תשי"א. 64 ע', 8°. מנוקד.

אביב, מ. ניומן, (דפוס המערב), תשי"א. 247 ע', 8°.
בראש השער : א. שטיינמן. — הפרקים נדפסו תחלה
במאספים וכת"ע שונים.
התכן : בצל מנדלי. עם ביאליק, סדר פרישמן.
מחבואים (א. א. קבק). מדרגתו של אנכי מסי יעקב
רבינוביץ. האיש ומקלו (י. קרני). השכן הקרוב (י. ח.
רבינוביץ). פסוקי הפסדה.

245 שלנגר, משה. חסד ערבים : שירים
וטואמות. ירושלים, חבורת סופרים "אנך". עלידי
"אחיאסף", (דפוס "המערב"), תשי"א. 182, [3] ע', 8°.
בראש השער : משה בן-מנחם <שלנגר>.

246 שפן, שלמה [Shlomo Shpan]. בדרך
מבית המחזה : ארבעה דברי ספור. ירושלים,
חבורת סופרים "אנך". עלידי "אחיאסף", (דפוס גרוסלם
טוטט), תשי"א. 96 ע', 8°. בראש השער : שלמה שפן.

247 תורן, חיים [Haim Toren]. ירושלים
ביצירת הדורות... פרקי ספרות מובחרים,
ערוכים בידי חיים תורן. (חלק ב : מרמח"ל עד ימינו.
תלאביב, "יבנה", (דפוס "הספר"), תשי"ב. 354, [1]
ע', 8°. "מסרת הספר שלפנינו לשקף את
הזיקה הפיוטית-הישראלית אל ירושלים במרוצת הדורות,
מימי קדם ועד ימינו. מטעם זה לא הבאתי מציירותיהם
של סופרי אוה"ע, על אף חשיבותם ההיסטורית וערכם
הספרותי הקיים, טרם לדברי קודמני "גבורת יור-
שלים" (ע' 287—301), בשל חשיבותם הדוקומנטרית...
מסיבות טכניות יוצא החלק השני לפני הראשון..."
(מהקדמה). — ההוצאה יפה.

ספרות הנוער

248 אמתי, מרדכי. הבקבוק הכחל :
אגדת ירחי השנה. ציורים : שרגא חייל. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר : (תל אביב, דפוס
"אחדות", 1951). 60, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים /
אנקורים), 10 אגדות לילדים.

249 גרים, יקוב [Jakob Grimm]. אגדות
גרים : החתול במגפים, שתי האחיות והדב. תל-
אביב, "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"א. [23] ע', לוחות-
תמונות. 4°. מנוקד.

250 גרים, יקוב]. לכלוכית. (עברית :
לאה גולדברג). [מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר

העובדים במחלקת החנוך. קוים, ג': ב' מהדורה חדשה ומורחבת. תל-אביב, "אורים", (דפוס "אחדות"), תש"ס-תש"י, 8°. מאסף.

התכן: ג'. תש"ס: סדקי תכנית. סקירות מתוך העבודה. נספחים. 136 ע'. ב' מהדורה חדשה ומורחבת. תש"י: סדקי-תכניות לגן-הילדים. נספחים. 67, [3] ע' ציורים.

267 ירושלים. האוניברסיטה העברית. המרכז להשכלת העם. פעולות המרכז להשכלת העם של האוניברסיטה העברית בירושלים בשנת תש"י. ירושלים, תשי"א, [1], 35 דף, 4°. במכונת-הכפלה.

268 ירושלים. בית היתומים דיסקין. כנגד המנאצ'ים. תשובת הנהלת בית היתומים דיסקין נגד ההשמצה בעתונות. (ירושלים, חש"מ, תש"ט), 15 ע'. 8°.

269 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. הוראת הטבע. ירושלים, הסיקוק על לימודי הטבע באגף החינוך בהשתתפות אגוד המורים לטבע, (דפוס הממשלה), תשי"א, 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. המערכת: אל. ברש, ד[בורה] אילון-סרגי, א. שמאלי. חוברת 1: אדר ב', 25 ע'. תמונות.

270 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. חוק לימוד חובה; דיונים בכנסת ונוסח החוק. חוברת א' (הקריה). הוצאת המדפיס הממשלתי, דפוס הממשלה, תשי"א, 112 ע'. 8°.

271 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. החנוך המוסיקלי. ירושלים, הפקוק על המוסיקה באגף החנוך, (המדפיס הממשלתי: תל אביב, דפוס "ספר"), תש"י, 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: מרים גרוסליון. חוב' א': תמוז, 17, [1] ע' תוים, תמונה.

272 מגלות: ירחון לענייני חנוך ותרבות. ירושלים, המחלקת לחנוך ותרבות בגולה של הסוכנות היהודית, (דפוס "אחווה"), תש"י, 8°. העורך: ל[וי] י[צחק] ריקליס. חוב' א': איר, 40 ע'. תמונות. — הוצאה אנגלית עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 32.

260 רכבי, מיכאל [Michael Rechavy]. סר-ס. בס. תרגם ועבד מ. רכבי. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "חשיה"), תשי"א, 58 ע'. תמונות. 8°. מנוקד. 3 ספרים לילדים.

261 שמאלי, אליעזר [Eliezer Smoli]. לילה במש"ס: ספרים. תל-אביב, "יבנה", (דפוס וילבר-ברג, תשי"א-1950), [2], 109 ע'. 8°. לילדים.

חנוך והוראה

262 בית המדרש ע"ש ברל קצנלסון. דברי-שיח: הרצאות ודיוני חברים. א: החינוך במבחן קיבוץ הגלויות. [תל-אביב], מפלגת פועלי ישראל, (דפוס אחדות), תשי"א, 126 ע'. 8°.

התכן: הרצאות: ד. שור: מגלויות לעם. ש. אדן: חינוך לערכי הגשמה. מ. ווינגר: חינוך לאורחות במדינה. ש. יבנאלי: חינוך לאורחות. ד. ברש: חינוך לחלוציות. ד. גזית: חינוך ההמשך. דיוני חברים.

263 בלום, אורי. לשיטת ההוראה בכתות היסוד: להנשא המרכז בכתות א-ד'. מהדורה חדשה ומורחבת. תל-אביב, "אורים" — המרכז לחינוך, (דפוס "אחדות"), תשי"א, 74, [1] ע', טבלאות. 8° = ספריה מדגית קטנה. ד. = פרקים מתורגמים, א. — מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 7.

264 ברמן, אהרן. תורת החינוך וההוראה. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס מל"ן), תשי"א, 192 ע'. 8°.

התכן: מבוא כללי. תורת החינוך: עיצוב הרצון. עיצוב הרגש. החינוך הגופני. — תורת ההוראה: התנאים הפסיכולוגיים. דרכי ההוראה. ארגון ההוראה.

265 דפי עזר למדריך; תכניות למסיבות ולשיחות בתנועות הנוער. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוק של ההסתדרות הציונית, (דפוס גרוסלם פוסט), תשי"א, 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת א': אדר, 96 ע'.

התכן: מבחר תאריכי החדש וציורים ביבליוגרפיים. א. כהן: השבע בחדש אדר. 4 תכניות: תלחי. חניטה. ביריה. אילת. — פורים. מרכז עמנואל גוה. מאה שנים למותו.

266 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י. המרכז לחנוך. הועד המפקח לזרם

- שנה למותו <1921—1951>. תל-אביב, (אליעזר הירש-אונה, דפוס „המרכז“), תשי״א, 29, [3] ע׳, פורטרט. 8°.
- = ספריה למחשבה חפשית, 2.
- 280 הרקליטוס מאפסוס. מאמרות הרקליטוס האטל איש-אפסוס. נספחים מכתבו של קארל מארקס אל פרידריך אנגלס על ספר הרקליטוס האטל מאת פרדינאנד לאסאל, וכן הערות ח. אי. לנין מן העזבון הפילוסופי. תירגם, ביאר והקדים מבוא יצחק מן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 126 ע׳, 8°. (ספרית פועלים/טקסטים).
- 281 ז״ד, שרל; שרל ריסט. תולדות המשי-נות הכלכליות. תירגם מ. אשר. כרך א: מן הפיסיוקרטים עד סטיוארט מיל. תל-אביב, „עם עובד“, (דפוס „הלוס“), תשי״א, 354, [1] ע׳, 8°.
- בראש השער: שארל ז״ד ושארל ריסט. שם המקור: Charles Gide et Charles Rist: Histoire des doctrines économiques.
- יצא ראשונה במקורו בשנת 1915, ובשנת 1947 הופיעה המהדורה השביעית.
- התכן: א׳: מניחי היסודות: הפיסיוקרטים. א. סמית. הפסימיסטים. ב׳: המתנגדים: סיסמונדי. סן סימון. הסוציאליסטים האיגודיים. ליסט. פרודון. ג׳: הליברליזם: האופטימיסטים. האסכולה הקלסית. סט. מיל.
- 282 מאז צה טונג. הסטראטגיה של המלחמה המהפכנית בסין. (עברית: י. ל.). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 183, [1] ע׳, מפה. 8°.
- (ספרית פועלים / במאבק להשכלה ומדיניות פועלית. <ב> קונטרסים להשכלה צבאית). — בראש השער: מאז צהרין.
- 283 מרקוזה, הרברט. שיטת הגל. עברית [יצחק] מן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 411, [1] ע׳, 8°.
- (ספרית פועלים / לכל). בראש השער: ה. מארקוזה. נספחות: הארות וביאורים, בחלקם הגדול מאת המתרגם, ע׳ 363—390. מלון-מונחים עבריאנגלי, ע׳ 391—401. ביבליוגרפיה, ע׳ 402—410. שם המקור: Herbert Marcuse: Reason and revolution; Hegel and the rise of social theory.
- 273 מוסד סאלד למען הילד והנוער. תק-נות ההתאגדות. ירושלים, (דפוס מרכז), תשי״. 12 ע׳, 8°.
- 274 המזרחי. כינוס לכירור בעיות החינוך המזרחי. ר׳—נ׳: ניסן תש״ט. ירושלים. ירושלים, המרכז העולמי של המזרחי, (דפוס חיים), תש״ט. 110 ע׳, לוח-פורטרט. 8°.
- ספרי למוד
- 275 אביב, ב[רוך]: נ. פרסקי. תולדות עמנו. חלק ה: מהדורה ב׳: חלק ו׳: 2 כרכים. תל-אביב, „יבנה“, תש״ט. ספות, פורטרטים, תמונות. 8°.
- התכן: ח׳ ה׳: העת החדשה מתקופת הרנסנס עד תנועת ההשכלה ברוסיה. (דפוס י. זילברברג), 208 ע׳.
- אשר ע״י מחלקת החנוך של הועד הלאומי כספר למוד בבתי-הספר הכלליים. — ח׳ ו׳: מתקופת ההשכלה ברוסיה עד מלחמת-העולם הראשונה. 196, XI ע׳.
- 276 ארנון, מנחם. מחברות לעבודה בתנ״ך. ספרי המקרא ספר ב, חוברת א—ב. תל-אביב, „אמנות“, (דפוס לוריא, 1950—1949), 36 ע׳, תמונות, 30 ע׳, תמונות. 24:20.
- 277 ברוך, אברהם [Abraham Baruch]. גי-אומטריה. חוג שני. חלק א—ב. תל-אביב, „דביר“, תש״ה—תש״ו. ציורים. 8°.
- התכן: חלק א: במישור. מהדורה שלישית. (דפוס „ספר“, תש״ו, 8, 302 ע׳. — חלק ב: במרחב. (דפוס „גוטנברג“, תש״ה, 6, 139 ע׳. — „נועד למחלקות הבינוניות והעליונות של בתי ספר תיכון ולתלמידים מתקדמים“.
- 278 זמנהוף, [לודוויג] אליעזר [Lazarus Ludwig Zamenhof]. שפת אספרנטו: ספר למוד ותרגילים... בצרף יסודות הדקדוק, מעובד... ע״ד י. רבינוביץ-סייץ. ירושלים, ר. מס, תש״מ, (תש״ס), 49, [7] ע׳, ציורים, תיב. 8°. מלוקט ומעובד ע״י ג. ב. חבקין.
- ספרי מדע כלליים בעברית
- 279 גורל, א. (A. Goral). סטרקטור-10 טקין: תולדותיו, רעיונותיו וספריו. שלוש

Wagner-Jauregg reaction. II: Carcinogenic hydrocarbons... By Jacob Szmuszkowicz...

שאר דפוס ישראל

288 אגודות עובדי האריות. פרסונות ואריות בארצות-הברית; דין וחשבון המש' לחת מטעם אגודות עובדי האריות (בחדשים מאי-יולי 1950 < תל-אביב, "הדפוס החדש", תשי"א), 58, [2] ע', תמונות. 8°.

289 הארגון הכללי של המעמד הבינוני. ענף סוחרים פרחים וצמחים. הפרס; הוצאה חד-פעמית. תל-אביב, (דפוס "הכרמל"), [תש"ח], 15, [1] ע', תמונות. 8°. מלון עברילועזי לשמוש בשעת קניית פרחים, ע' 6-7.

290 צפתי, אברהם. ישוב העברי — סוכנות היהודית — עם ישראל. בית המקדש; בית קודש-קודש-הקדושים <בנין אומות המאוחדות>. חמ"ד, חש"מ, [תשי"א], 25 ע', פורטרט. 2° גודל. המחבר מטיף לשלום נצחי וסובר שעל עם ישראל והישוב בארץ "לצעוד צעד ראשון לפרק את הנשק בכל העולם ואת הפצצה האטומית, להיות אינטרנציונלי תחת פיקוח אומות המאוחדות".

291 Falck, Richard. The types of symbiotic linkage and their significance for the formation of highly organized forms, functions and life-spheres in the phylogenetic process of development. Jerusalem, 1950. 1 p. 1, 16 p., 1 l. 8°.

The Research Council of Israel. "Pub. simultaneously in the Palestine Journal of Botany... vol. 7, pp. 1-16, 1949."

עם תמצית ושער נוסף בעברית: ריכרד פלק: מיני החבור הסימביוטיים...

284 סימון, אריה. [Sir Leon Simon]. פר-קים בספרות היוונית העתיקה. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשי"א, xvi, 197, [2] ע', 8°. שער נוסף באנגלית. יצא ליוכל השבעים של המחבר. התכן: הקדמה. שירי הומרוס (פורסם תחלה ב"השלח" כ' כ"ז חוב' א' שיצאה ביולי 1912; בטעות נאמר בהקדמה, ע' vii, שהופיע בשנת 1909). הסרא-גדיה היוונית (תחלה ב"השלח" כ' כ"ג), הרומנים היח-ניים העתיקים (תחלה ב"השלח"), רשימת השמות (בטרנסקריפציה עברית וביחנית), ע' 155-157. המחבר, הסתפק במהורה זו בעיבוד לשוני וסג-נוני ובהוספות והשמטות אחדות.

285 פרמן, יעקב (Jacob Pereman). ספר שלי אשור ובבל. טקסט עם תרגום עברי, מבוא, הערות ומלווים מאת יעקב פארמן. תל-אביב, (דפוס "יפת"), תשי"ז, [2], 216, 64, [1] ע', 8°. = הוצאת ספרים א"י למדעי המזרח העתיק. מחלקה א': אשורולוגיה. כרך ראשון. — שער נוסף באנגלית. 64, [1] הע' האחרונים כוללים: "פרמן, יעקב: תמצית שיטתי בחקר גזעי לשונות שם ועבר, תשי"ז, עם שער מיוחד.

286 צויג, סטפן. סושה. מגרמנית: יצחק הירשברג. (תל-אביב), בקר, (דפוס "עמל", 1951), 238, [1] ע', 8°. "פנינים". — בראש השער: סטפן צוויג. שם המקור: Stefan Zweig: Joseph Fouché.

287 שמושקוביץ, יעקב. I: המהלך והמנגנון של הראקציה של Wagner-Jauregg. II: סחמינים מסרטנים... [ירושלים, תשי"א ז], [5], 86, וו, [2] דף, דיאגרמות, טבלאות (מקצתן מקופלות), 4°. דיסרטציה, ירושלים, תשי"ז. במכונת-הכפלה. דף לפני דף 56 אינו נכלל בספירת-הדפים. עם תמצית באנגלית ושער נוסף:

I: The course and the mechanism of the

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

העורך : ש. צפת, נ. אקט, ש. יעושאר, גלי 46, דיסער
יארטונג : מרץ 1946, 39, [1] ע'י. שער גוסף
בספרות בע' האחרון של הגליון.

300 Ibergang; organ fun pojizszn jidntum
in Dajczland. München. 2°.

כידית באותיות לטיניות. שבועון. העורך הראשי :
Marc Liebhaber. גלי 5 <55> של שנה ג' : 15
בפברואר 1948. 4 ע'י.

301 American Council for Judaism. The
Council News. (New York). 2°.

ירחון. גלי ב' : מרץ 4 ע'י. תמונות.

302 Anglo-Israel Association. News Letter.
London, 1949. 4°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. גליון א' : מאי 2 ע'י.
משרת העתון לתת ידיעות על הקמת מדינת ישראל
והתפתחותה.

303 A. Z. News Letter; issued by the
Assire Zion Committee. London, 1947. 4°.

על גבי המעטפה נוסף :

Assire Zion Committee <Aid for Families of
Jewish Detainees and Deportees>...

ירחון. העורך : Mrs. B. Glenton. גלי א' : מאי.
4 ע'י. נוסף עם גלי ב' כרך ב' בפברואר 1948.

304 Bachazit; hocaat Hairgun hazwai ha-
leumi b'Erec Israel, bagola. n. p. 4°.

הטכסט בצ'כית. תכסות ההופעה לא נזכרה. גלי 8 :
אפריל 1948. 8 ע'י. במכונת-הכסלה.

305 Les Cahiers séfardis; recueil documen-
taire — historique — rétrospectif — d'actualité.
T. (1)—3; nov. 5, 1946—oct. 16, 1949.
Neuilly-sur-Seine. 1946—49. illus. 8°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. העורך : Sam Levy.
הוב' א' : נובמבר 1946. 56, [2] ע'י. בי 1946—1947
יצאו 4 חוברות, בי 1948 : 12 חוברות, בי 1949 : 5
חוברות.

עתונים

ראה גם להלן במדור "כתוך כתבי עת"

292 האמת : ירחונה של יהדות דרום טוניסיה.
גירבה, תשי"א. 2° גדול. ירחון. העורך : ח.
כהן. גלי א' : תשרי 2 ע'י.

293 דגלנו : במה פנימית לחילי ומסקדי המעמד
בגולה. חמ"ד. 2°. "לחילי הארגון הצבאי הלאומי
ומסקדי בגולה". תכסות ההופעה לא נזכרה. לפנינו
גליון בלי סימון מספר : כ"א בתשרי תשי"ט. 10 ע'י.
במכונת-הכסלה. הטכסט מיעוט בעברית ורובו ביוונית.

294 דפים לענייני התנועה של עלית ילדים
ונוער באירופה. (Paris). הסוכנות היהודית לארץ-
ישראל, הלשכה לעלית ילדים ונוער, המשרד הקונ-
סולטני, 1948. 8°. מופיע לעתים בלתי קבועות.
העורך : מ. לנגר. חוב' א' : מרץ. 61, [2] ע'י.

295 דפים לפרקי יהדות, חומר הדרכה ובעיות
אגודאיות. אנטורפן, המחלקה לעתונות וספרות שעל
יד הברית העולמית של צעירי אגודת ישראל, תשי"א.
8°. תכסות ההופעה לא נזכרה. חוברת 1 : סבת.
20 ע'י. במכונת-הכסלה, המעטפת בדפוס.

296 נחשונים : כסאן תנועת הנוער החלוצי של
פועלי אגודת ישראל באירופה. פאריס, תשי"א. 8°.
תכסות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : חשון. 13 ע'י.
במכונת-הכסלה.

297 די אויסטראלישע יידישע גייעס. מעלבורן.
2° גדול. שבועון. גלי 49 של כרך וו"א : י"ג
באלול תשי"ז. 10 ע'י.

298 יידישע בילדער : ...אילוסטרירטער... זשור-
נאל... מינבען. 2°. דו שבועון. גלי ב' של שנה א' :
11.11.1947, 30, [2] ע'י. מגל' א' של שנה ד' ואילך :
יידישע בילדער : אילוסטרירטער יידישער העלפטיזשור-
נאל. חל א ב כ ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס פ, סופל,
דפוס מוסס. העורך האחראי : שלמה טראנק.

299 פארויס : ארגאן פון דער געזעלשאפט פאר
קולטור און הילף. מעקסיקע ד. מ. 4°. ירחון.

- Alberto Niego : חכמות ההופעה לא נזכרה. העורך : חוברת 7 : ספטמבר 1946. 26 ע' / תמונות.
- 314 Sociedad cultural israelita "B'ne Jisroel". Boletin informativo. Mitteilungsblatt. Santiago de Chile. 1948. 2°.
- המאמרים בגרמנית או בספרדית. ירחון. גל' א' : ינואר. 10 ע' / תמונה. — גל' 6 : יוני. מהדורה מיוחדת : 10 años S. C. I. B'ne Jisroel, 5698—5708. 48 p.
- 315 World Union for Progressive Judaism. Bulletin. London. 8°.
- חכמות ההופעה לא נזכרה. ביולטין 19 : ינואר 1948. 43 [1] ע' / נספח עם ביולטין 21 ביולי 1949.
- 316 The Zionist Observer. (New York), Manhattan Region, Zionist Organization of America, 1949. 4°.
- חכמות ההופעה לא נזכרה. העורך : Bernard Endelman. חוברת 1 : נובמבר. 22 ע'.
- 317 The Zionist Quarterly. New York. Zionist Organization of America, 1951. 4°.
- העורך : Harold P. Manson. חוב' א' : קיץ 1951. 112 ע' / תמונות.
- החנן : E. Neumann : Towards the World Zionist Congress. J. G. Mc-Donald : Israel — the future. M. Lowenthal : Christianity as a turning point. L. Simon : Ahad Ha-am and the Jewish state. P. Bernstein : Israel's economy. Th. Sugrue : Jews, Gentile and Israeli. E. M. Epstein : Before the ballot. A. J. Heschel : To be a Jew — what is it? E. Ben-Horin : In the maze of non-identification. A. G. Duker : Books. A. Polgar : ספור.
- 318 Ἑβραϊκὰ ἑστία. Δεκαπενθήμερος ἐπιθεώρησις τῆς Ἑβραϊκῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι, ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἀνὰ τὴν διασποράν. Jewish home; fortnightly review of Greek Jews. Ἀνθῆναι. 20.
- גל' 26 : 12 במרץ 1948. 4 ע'.
- 306 Congress Weekly; a review of Jewish interests. Monthly overseas edition. (New York), American Jewish Congress, 1951. 4°.
- גליון 1 : פברואר. 23, [1] ע'.
- 307 The Eternal Light. Presented by the National Broadcasting Company, as a public service and prepared under the auspices of the Jewish Theological Seminary of America. New York. 8°.
- ספריירדיו יהודיים. הגליון הראשון שבידנו : Chapter 117 (שודר ב' בספרואר 1947). 11, [1] ע' / חיים.
- 308 The Jewish Digest. (Johannesburg, Jewish Digest Publishing Company), 1950. 8°.
- חכמות ההופעה לא נזכרה. העורך : Mendel W. Rieback. חוב' א' : אפריל. 64 ע' / תמונות.
- 309 Juedische Rundschau vom Illimani; organo oficial de la Federación sionista unida en Bolivia. La Paz. 2°.
- חכמות ההופעה לא נזכרה. העורך : Martin Bielski. גליון 31 : 10 באוקטובר 1947. 8 ע' / הטכסט בגרמנית ובספרדית.
- 310 News Letter. Manchester, Zeire Agudath Israel. 2°.
- ירחון. כרך ב. גליון ד' : ינואר 1948. 10 ע' / תמונות. במכונת הכסלה.
- 311 Notre Voie; organe Poalé-Zion smol, Suisse. (Genève). 2°.
- ירחון. שנה 2, גליון 22 : פברואר-מרץ 1948. 6 ע' / תמונות.
- 312 Selecciones Judías. (Buenos Aires, 1947).
- „לקטים יהודיים“. ירחון. חוברת 1 : נובמבר. 64 ע' / תמונות.
- 313 Sion; organo oficial de la Asociación de jóvenes israelitas "Hanoar Hazioni". Lima. 4°.

ענבי נזיר לא תבצר—תרצ"ב. [4], 80, [4] ע' 8°.

322 שורצמן, מאיר. ספר מאיר. עיני ישרים על חמשה חומשי תורה... ילקוט... רעיונות והשקפות... מגדולי וקדושי עליון, והרבה מאמרים אשר חדשתי... מאתי הצעיר מאיר בהר"ם שווארצמן... חלק ג' ויקרא. ניו יארק, מיונעשטער פאבלישינג קאמפני, תש"ו. 173 ע' 8°. את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 30; חלק ד' עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 323.

323 תנ"ך. תורה. חומש תורה שלמה, והוא התורה שבכתב עם באור. "תורה שבעל פה" ערוך ומסודר... ע"י מנחם מ[גדל] כשר. חלק י"ד: (פרשת בשלח), ניריארק, (דפוס האחים שולצינגר), תשי"א. [3], 356, [6] ע' פקסימיל. 4°. שער נוסף באנגלית. — ע' 277—340: מלואים: אם קברי צדיקים מטמאים. איסור לשוב למצרים. ע"ב שמות. ביאור מדרש תמוה. מקור לדרשה מובאת ברש"י. מיון מחלות. ביאור מכילתא תמוהה — עשר שירות. הידור מצוה. חז"ל ופילון. פרה אדומה. במרה נצטוו. נקיות סהרה. ישוב לקושית הרמב"ן על רש"י. מן למצה לברכת המזון. יום השבת האמתי נחגלה ע"י המן. ג' סעודות בשבת ולחם משנה. איסור תענית בשבת. לקיטת מן בשבת משום מאי מחייב. מקדש ישראל והומנים. שבת במרה נצטוו. יכול... להוציא מדעת המינים. שיטת הראשונים באיסור חתום שבת. איסור תחומין ביו"ט. מחיית עמלק מצוה על הצבור. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 39.

324 תנ"ך. אסתר. מגלת אסתר... עם ציורים. Casablanca, י. לוגאסי, [ת"ש?]. [27] ע' 8°.

325 תנ"ך. אסתר. מגלת אסתר עם ציורים ובאורים, סורה על ידי צבי שרשטיין. ניו יארק, שילה, (1949), [5], 28, 28 ע' 8°. עברית ואנגלית עמוד מול עמוד, בספירת עמודים כפולה. שער נוסף באנגלית.

The Book of Esther; a new translation by Ben-Ami Scharfstein.

326 Alleman, Herbert Christian. Old Testament commentary; a general introduction to and a commentary on the books of the Old

קבצים

319 אינאיינעם; זאמלבוך. 1. בוענאס איירעס, ארגענטינער אפטייל פון אלזעלסלעכן יידישן קולטור-קאנגרעס, התש"ס 1949. 262, [2] ע' 8°. התכן: א': לידער און טאעמעס, מאת מ. קויפמאן, מ. ד. גיסער, בלומשטיין, א. י. זאקוסקי, ש. בירנבוים. — ב': נאזעלען, מאת ס. ביזבערג, נ. מיושעריצקי, ש. ראושאנסקי. — ג': דראמע: ז. וואסערצוג; די סאר-שוועכטע ירושה. — ד': ישראל אין ליד. פון העברע-איש: ש. צעסלער. כולל שירים מאת שלונסקי, למדן, פייכמן, מלצר, שלום, שמעונוביץ, מ. טבנקין, אלישבע, אלתרמן. — ה': פראבלעמען: י. הארן: אין אונדזער סביבה. א. לימנער: מחשבות וועגן דעם גורל פון יידן און יידישקייט אין בראזיל. נ. איסאקסאן: די השפעה פון תנ"ך אויפן ענגלישן טאלק. — ו': פון רעסעראסן. — ז': פון קולטור-קאנגרעס. — ח': יובל ליארן. — ט': אדעקענאנגענע. — י': וועגן.

320 Semitic and Oriental studies; a volume presented to William Popper... on the occasion of his 75th birthday October 29, 1949. Ed. by Walter J. Fischel. Berkeley, University of California Press, 1951. XII, [1], 456 p., illus., facsim., map, pl. 4°. = University of California publications in Semitic philology, XI.

מהתכן: A. E. Hutson: The Semitic element in Hisperic. Y. Malkiel: Graeco-Latin „Iudaicus” and „Iudaicus” in the Romance languages, with special reference to Ibero-Romance. L. I. Newman: Solomon Rubin and Ephraim Deinard, cataloguers of the Hebraica in the Sutro Library in San Francisco. G. R. Noyes: Adam Mickiewicz and the Jews.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
Vajda, G. Jüdische Philosophie.

עיין להלן מספר 397.

מדע המקרא

321 (טויב, משה). ספר חרש וחושב עה"ת; ביאר נחמד על כל חמשה חומשי תורה... [א]: כראשית. דעזא, דפוס י. טריעדמאן, בהוצ' המחבר,

Gottes „am Morgen“. G. J. Botterweck: Fr. Nötschers Schriften, p. 289–292.

328 **Berenblut, Max.** A comparative study of Judaeo-Italian translations of Isaiah. New York, 1949. 1 p. l., IX, [1], 314 p., facsim. 8°.

במכונת הכפלה.

Thesis (Ph. D.) — Columbia University. המחבר מבטט את עבודתו על שבעה כתבי יד איטלי קיימים-יהודיים עתיקים ועל כמה דפוסים קדומים. התכן: Introduction. Phonology. Morphology. Syntax. Vocabulary. Conclusions. Transcription of texts. Photostats.

329 **Berrey, Lester V.**, ed. A treasury of Biblical quotations. Garden City, N. Y., Doubleday, 1948. VIII p., 3 l., 240 p. 8°.

הפסוקים מסודרים לפי הנושאים, והנושאים בסדר א"ב.

330 **Bible and N. T. tr. French.** La Sainte Bible, traduite en français, sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Paris, Editions du Cerf, 1951. 8°.

התכן: Le Lévitique, traduit par H. Cazelles. 130, [3] p. — Isaïe, traduit par P. Auvray et J. Steinmann. 248, [3] p. — Le livre de Jonas, traduit par A. Feuillet. 33, [3] p. — Le livre des Proverbes, traduit par Hilaire Duesberg et Paul Auvray. 130, [3] p. — Le Cantique des Cantiques, traduit par A. Robert. 59, [3] p. — Tobie, traduit par R. Pautrel. 53, [3] p. — Les Épîtres de Saint Paul à Timothée et à Tite, traduites par Pierre Dornier. 62, [2] p. עם מבואות לכל ספר וספר. את הקדומים עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 161–162 ו 323.

331 **Bible and N. T. tr. German.** Die Heilige Schrift in deutscher Übersetzung. Echter - Bibel.. [I: 16, 22]. Würzburg, Echter-Verlag, 1951. 8°.

לכל ספר שער מיוחד. התכן:

[I]: Das Alte Testament, [16]: Das Buch Job,

Testament edited by Herbert C. Alleman [and] Elmer E. Flack. Complete in one volume. Philadelphia, Pa., Muhlenberg Press, (1949). VII, 893 p. 8°. Reprint of 1948 issue.

כולל גם ביבליוגרפיות.

327 **Alttestamentliche Studien;** Friedrich Nötscher zum sechzigsten Geburtstage gewidmet von Kollegen, Freunden und Schülern. Dargeboten von Hubert Junker und Johannes Botterweck, Bonn, P. Hanstein, 1950. 5 p. l., 292 p., front. (port.), 8°. = Bonner biblische Beiträge... 1.

מתחנן: A. Allgeier: Begriff und Wege der biblischen Einleitung, Geschichtliche Erwägungen zu einem theol. Gespräch. A. Alt: Zelte u. Hütten. G. J. Botterweck: Der sog. hattische Bericht über die Schlacht bei Qadeš. V. Christian: Zur Herkunft des Purim-Festes. J. Coppens: L'histoire matrimoniale d'Osée. G. R. Driver: Problems of the Hebrew text and language. H. Eising: Gottesoffenbarung bei Daniel im Rahmen der atl. Theophanien. J. Fischer: Deutung und literarische Art von Gen 6, 1–4. V. Hamp: Zukunft und Jenseits im Buche Sirach. W. Hoenerbach: Isaias bei Tabari. H. Junker: Der Blutbräutigam; eine textkritische u. exegetische Studie zu Ex 4, 24–26. P. E. Kahle: Ivan Engnell's Text och Tradition. A. Kolping: Inhalt und Form in dem Bericht über Urstand und Erbsünde; meth.-dogm. Bemerkungen zu Gen 2–3. M. Noth: Überlieferungsgeschichtliches zur 2. Hälfte des Josuabuches. J. Schildenberger: Die Bedeutung von Sir 48, 24 für die Verfasserfrage von Is 40–66. K. Schubert: Die Texte aus der Sektiererhöhle bei Jericho. F. Stummer: תכנן = adpropinquant; ein Beitrag zur Erklärung der Vulgata zu Dt 33, 3. R. J. Tournay: Notules sur les Psaumes (Pss 19, 2–5; 71, 15–16). J. Ziegler: Die Hilfe

Gütersloh, C. Bertelsmann, (1947—51), 8°.
 התכן: v. 1: Die fünf Bücher Mose. (1947). VII, [1], 507 p. — 2: Die Bücher Josua bis Esther. (1949), 2 p. l., 519 p. — 3: Die Lehrbücher (Hiob, Psalmen, Sprüche, Der Prediger Salomo, Das Hohelied); Geschichte des Morgenlandes zur biblischen Zeit; Stellenregister, Tabellen und Karten. (1950), 2 p. l., 356 p. — 4: Die prophetischen Bücher. (1951), 2 p. l., 488 p.

337 Bible, tr. German. Die Botschaft des Alten Testaments; Erläuterungen alttestamentlicher Schriften... 22. Band: Zwischen Gott und Weltmacht; (Der Prophet Daniel... ausgelegt von... Werner Kessler). Stuttgart, Calwer Verlag, 1950. 206 p. 8°.

את הקודמים עיין ק. ט. שנה כ"ו ע' 64—65.

338 Bible, tr. Italian. La Sacra Bibbia. Volgata latina e traduzione italiana dai testi originali illustrate con note critiche e commentate, sotto la direzione di Mons. Salvatore Garofalo. v. 1, 14/2, 2 v. (Torino), Marietti, 1949, 8°.

התכן: v. 1: Introduzione generale alla Sacra Bibbia, a cura del Dr. D. Gaetano M. Perrella. XX, 33, 345, [1] p., XX pl. — v. 14/2: Ezechiele, a cura di D. Francesco Spadafora. 2 p. l., 357 p., map, plans.

339 Bible, tr. Spanish. Biblia medieval romanceada judío-cristiana; versión del Antiguo Testamento en el siglo XIV. sobre los textos hebreo y latino. Edición y estudio introductorio por el P. Jose Llamas. v. 1: Genesis—Reyes. Madrid, Instituto <Francisco Suarez>, 1950. LX, 611 p., facsim. 8°. (Colección „Biblias medievales romanceadas“).

השער: Consejo superior de investigaciones científicas.

תרגום ספררי של התנ"ך מהמאה הי"ד לפי הטקסטים

von Hubert Junker. 103 p. — [22]: Sirach, von Vinzenz Hamp. 145 p.

עיין גם ק. ט. שנה כ"ו ע' 264—263 ושנה כ"ז ע' 324—323.

332 Bible and N. T. tr. German. Herder's Bibelkommentar: Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Herausgeber: Edmund Kalt <für das Alte Testament> und Willibald Lauck <für das Neue Testament>. Bd. 10, 1: Das Buch Ezechiel, übersetzt und erklärt von Meinrad Schumpp. Freiburg, Herder, 1942. VII, 235, [1] p. 8°.

עיין גם ק. ט. שנה כ"ו ע' 162.

333 Bible and N. T. tr. Latin. Biblia Sacra iuxta latinam vulgatam versionem ad codicum fidem iussu Pii PP. XII cura et studio monachorum abbatiae pontificiae Sancti Hieronymi in urbe ordinis Sancti Benedicti edita. (v. 8): Libri Ezrae, Tobiae, Judith; ex interpretatione Sancti Hieronymi cum praefationibus et variis capitulorum seriebus. Romae, Typis polyglottis Vaticanis, 1950. XII, 280 p. 4°.

עיין גם ק. ט. שנה ד' ע' 52.

334 Bible and N. T. tr. Latin. Vetus latina, die Reste der altlateinischen Bibel. Nach Petrus Sabatier, neu gesammelt und hrsg. von der Erzabtei Beuron. 2: Genesis, hrsg. von Bonifacius Fischer. Freiburg, Herder, 1951. [7], 33*, 128 p. 4°.

התכן: Einleitung (p. 1*—33*). Genesis 1, 1—9, 14.

את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ו ע' 324.

335 Bible and N. T. Selections. The shorter Oxford Bible; abridged and edited by G[eorge] W[allace] Briggs, G. B. Caird, N[athaniel] Micklem. London, G. Cumberlege, Oxford University Press, 1951. XXIII, 476 p., col. maps, chronol. tab. 8°.

336 Bible, tr. German. Das Alte Testament ausgelegt für Bibelleser von Martin Thilo...

לקרוא. המחבר הושפע במיוחד מספר תהלים. ואת ספרו זה הוא כתב בימי מעצרו במחנה" (מהתקדמה).

347 **Dorssen, Jan Christiaan Cornelis van.** De derivata van de stam אמן in het Hebreuwsch van het Oude Testament. <With a summary in English>. Amsterdam, 1951. XII, 140 p. 8°.

Diss. Vrije Universiteit te Amsterdam.

כל הצורות מהשורש "אמן" בתנ"ך.

348 **Elnecavé, David.** El buen pastor; interpretaciones alegóricas del Pentateuco, con 17 ilustraciones de G. Doré. Buenos Aires, Ediciones Molédet, 1951—5711. 277, [1] p., illus. 8°.

"הרועה הטוב; פירושים אלגוריים לתנ"ך."

349 **Francisco, Clyde T.** Introducing the Old Testament, based upon John R. Sampey's Syllabus. Nashville, Tenn., Broadman Press, (c1950). XII, 271 p. 8°.

המחבר, פרופסור לתנ"ך בסמינריון בפטיסטי תיאר לוגי, כתב את ספרו כדי לספק את צרכיהם של תלמידיו וכדי לתת ספר עזר לסטודנטים אחרים, הלומדים תנ"ך. — ביבליוגרפיה: ע' 235—242.

350 **Freehof, Solomon B[ennett].** Preface to Scripture. Cincinnati, Union of American Hebrew Congregations, (c1950). XVI, 112, 260 p., 1 l. 8°. (Commission on Jewish Education of the Union of American Hebrew Congregations and [the] Central Conference of American Rabbis: Union adult series).

התנ"ך: Introduction. I: Preface to Scripture, p. 3—109, II: Selections from Scripture [with commentary], p. 3—254.

351 **Granild, Sigurd.** Ezrabogens literære Genesis, undersøgt med særligt Henblik paa et efterkronistisk Indgreb. København, G. E. C. Gad, 1949. 291, [1] p. 4°. Diss. Aarhus.

ביבליוגרפיה: ע' 7—12. — ההתהוות הספרותית של ספר עזרא.

העברי והלטיני. הו"ל בצירוף מבוא (ע' IX—IX) ע"י י. למס. כרך א': בראשית—מלכים.

340 **Bible. Deuteronomy.** Řeči Mojžišovy: pátá kniha Tory. [Praha], Melantrich, (1950). 123, [1] p., 2 l. 8°.

תרגום צ"כי של ספר דברים. תרגם מעברית בצירוף מבוא גוסטב זיכר. באורים: גוסטב פלוסר.

341 **Bible. Samuel.** Samuel; Hebrew text & English translation, with an introduction and commentary by S[olomon] Goldman. London, Soncino Press, 1951. XIV, [1], 361 p. 8°. (Soncino books of the Bible; editor: A. Cohen).

המקור העברי והתרגום האנגלי סור ע"י סור. הפרושים והמבוא באנגלית.

*342 **Bible. Job.** Book of Job; with 34 original etchings by Sir Frank Brangwyn. Ltd. ed. Leigh-on-Sea, F. Lewis, 1950. 2°.

343 **Bible. Job.** Das Buch Hiob, übersetzt und ausgelegt von Hans Wilhelm Hertzberg. Stuttgart, J. G. Oncken, 1949. 172, [1] p. 8°. (Bibelhilfe für die Gemeinde; eine volsktümliche Einführung für Bibelleser... Alttestamentliche Reihe).

344 **Bible. Job.** Das Buch Hiob, übertragen und herausgegeben von Georg Fohrer. Krefeld, Scherpe-Verlag, 1948. 90 p., 1 l. 8°. Geleitwort. Erläuterungen: 78—90.

345 **Bleeker, L. H. K.** Hermeneutiek van het Oude Testament. Haarlem, F. Bohn, 1948. VII, 244 p. 8°. = Theologia; een bibliotheek van leerboeken, 3.

346 **Clarke, Arthur G.** Analytical studies in the Psalms... With foreword by W. E. Vine. Kilmarnock, J. Ritchie, (1949). 372 p. 8°.

"המחבר נאטר ע"י היסנים עם כניסת יפן למלחמה. בימים הראשונים היה התנ"ך הספר היחיד שמותר היה

- Stummer: Gedanken über die Stellung des Hohenpriesters in der alttestamentlichen Gemeinde.
- 359 Neher, André. Amos; contribution à l'étude du prophétisme. Paris, J. Vrin, 1950. XIV, 299 p., map. 8°.
- 360 Nida, Eugene A[ibert]. Bible translating; an analysis of principles and procedures, with special reference to aboriginal languages. New York, American Bible Society. (c1947). 1 p. l., VII, 362 p. 8°.
- לשתי הוספות שערים מיוחדים:
"A guide for translators, revisers & editors working in connection with the American Bible society... 1932" (p. 291–311). "The rendering of Biblical terms of weights and measures, American Bible Society, Guide for translators and revisers. Supplement no. 1, 1943" (p. 313–343).
- הספר נועד לעזור למסיונרים במציאת סתירות
לבעיות מסובכות של תרגום התנ"ך והברית החדשה.
(מהדקמה).
- 361 Niemeyer, Cornelis Theodorus. Het probleem van de rangschikking der Psalmen... Leiden, typ. "Luctor et emergo", [1950]. 6 p. l., 165, [1] p., 1 l. 8°. Diss. Groningen.
- הבעיה של סדר מזמורי דוד: ביבליוגרפיה: ע'
[163]–165. סכום באנגלית, ע' 158–160.
- 362 Oesterley, W[illiam] O[scar] E[m]m; Theodore H[enry] Robinson. An introduction to the books of the Old Testament. London, Society for Promoting Christian Knowledge. (1949). XVI, 454 p. 8°.
- ביבליוגרפיה: ע' 434–441. הדפסה ששית. הדפסה
ראשונה עין ק. ס. שנה י"ד ע' 464.
- *363 Peet, Thomas Eric. Egypt and the Old Testament. New York, Barnes & Noble, 1950. 235 p. 8°. (Ancient world series).
- 352 Gray, Mrs. Nicolette Mary (Binayon). Jacob's ladder; a Bible picture book from Anglo-Saxon and 12th century English mss. by Nicolette Gray. London, Faber and Faber, (1949). 118 p. (incl. front., 48 pl.), illus. 8°.
- 353 Haynes, Carlyle B[oynton]. The Book of all nations. Revised. Nashville, Tenn., Southern Publishing Association, (c1950). 420 p. 8°. (Christian home library).
- מהדורה א' הופיעה בשנת 1935 בשם: God's book.
- 354 Heinisch, Paul. Theologie des Alten Testamentes. Bonn, P. Hanstein, 1940. XVIII, 383 p. 8°. = Die Heilige Schrift des Alten Testamentes übersetzt und erklärt [Hrsg. von Franz Feldman und Heinrich Herkenne] Erg.-Bd. 1.
- כולל גם ביבליוגרפיה.
- *355 Keil, Karl Friedrich. Jeremiah. v. 1-2. Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 1950. 428; 434 p. 8°. (Keil and Delitzsch commentaries on the O. T.; reprint).
- *356 Makrakis, Apostolos. Commentary on the Psalms of David; tr. out of the original Greek by D. Cummings. Chicago, Orthodox Christian Educational Society, 1950. XXXI, 960 p. 8°.
- 357 Mowinckel, Sigmund. Jesaja. Oslo, Gyldendal Norsk forlag, 1949. 161 p., 1 l. 8°. (Religionens stormenn).
- 358 Munich, Universität. Theologische Fakultät. Episcopus; Studien über das Bischofsamt. Seiner Eminenz Michael von Faulhaber, Erzbischof von München-Freising, zum 80. Geburtstag dargebracht von der Theologischen Fakultät der Universität München. Regensburg, Gregorius-Verlag, 1949. XI, [1] p., 1 l., 361, [2] p., front. (port.) 8°.
- מהתקן: J. Goettsberger: Das alttestamentliche Hohenpriestertum und Ezechiel, Fr.

367 **Säve-Söderbergh, Torgny**. Studies in the Coptic Manichaean Psalm-book. Prosody and Mandaeen parallels. Uppsala, Almqvist & Wiksells Boktryckeri Ab, (1949). XI, 187 p. 4°. = Arbeten utgivna med understöd av Vilhelm Ekmans Universitetsfond, Uppsala, 55.

מתוך כתבייד קופטיים-מנדאיים שנתגלו ע"י הסר-
מיטור ק. שמידט בשנת 1930.

368 **Steinmann, Jean**. Le prophète Isaïe ; sa vie, son oeuvre et son temps. Paris, Les éditions du Cerf, 1950. 381 p., maps. 8°. = Lectio divina, 5.

ספר זה מכיל תאור חייו של ישעיה הנביא במסגרת תקופתו ותרבותו בקרית ומבואר של ספרו לאור המאורעות אשר השפיעו עליו. שיטה זו מאפשרת להעמיד כל נבואה של ישעיה ברקע תולדותיה. לכאורה מטילה שיטה זו על הקורא כרוניולוגיה של הנבואות שלעתים קרובות אינה אלא השערה. כדי למנוע את הקושי הזה ולפתוח את השער גם להשערות אחרות, לוינו כל תרגום בהערה ובה : א' תמצית דעתם של המבקרים העקריים, ב' ציון התקונים שהוכנסו בנוסח המסורה, ג' המקורות שעליהם מבוססים התקונים האלה. (מההקדמה).

369 **Torrey, Charles Cutler**. The apocryphal literature; a brief introduction. New Haven, Yale University Press, (1948). X, 151 p. 8°. Reprint of 1945 issue.

370 **Welch, Adam C[leghorn]**. Jeremiah : his time and his work. Oxford, B. Blackwell, 1951. VII, [1], 263 p. 8°.

"הספר אינו מרש על ירמיהו. המסרה היא להכניס את הנביא לתוך מסגרת התקופה ולהסביר לאור זה את שליחותו." (מההקדמה).

371 **Winnett, Frederick Victor**. The Mosaic tradition. Toronto, University of Toronto Press, 1949. XI, 219 p., fold. map. 8°. = Near and Middle East series, 1.

המחבר מתנגד לשיטת ולהיוון לדעתו מהיום ספרים שמות ובמדבר מקור ראשוני ; מסורת משה, והכהנים הכניסו איראלו מלואים ושינויים.

364 **Redlich, E[dwin] Basil**. The early traditions of Genesis. London, G. Duckworth, (1950). 127 p., illus. 8°. = The Colet library of modern Christian thought and teaching, 4.

התכן : The value of the traditions. The historical background. The religious background. Title and sources. The 1st story of creation. 2nd story of creation and fall. Cain and Abel. 3 genealogies. The great flood. The table of nations. The tower of Babel. Genealogy to Abraham.

365 **Robinson, H[enry] Wheeler**. Inspiration and revelation in the Old Testament. Oxford, Clarendon Press, (1950). 4 p. 1., 298 p., 1. 1. 8°. Reprint of 1946 issue.

התכן : God and nature. God and man. God and history. The inspiration of the prophet. Revelation through the priest. Revelation in „Wisdom". The Psalmists. Conclusion.

366 **Rowley, H[arold] H[enry]**, ed. The Old Testament and modern study; a generation of discovery and research. Essays by members of the Society for Old Testament Study. Oxford, Clarendon Press, 1951. XXXI, [1], 405, [1] p. 8°. כולל גם ביבליוגרפיות.

התכן : H. H. Rowley : Introduction : Trends in O. T. study. W. F. Albright : The O. T. and the archaeology of Palestine ; — and the archaeology of the Ancient East. C. R. North : Pentateuchal criticism. N. H. Snaith : The historical books. O. Eissfeldt : The prophetic literature. A. R. Johnson : The Psalms. W. Baumgartner : The wisdom literature. D. Winton Thomas : The textual criticism of the O. T. A. M. Honeyman : Semitic epigraphy and Hebrew philology. G. W. Anderson : Hebrew religion. N. W. Porteous : O. T. theology. T. H. Robinson : Epilogue : The O. T. and the modern world.

ספרי ראשונים ואחרונים, סוסקים ומפרשים, הלכה ואגדה, היגיונה ורפואה. ניו יורק, תש"י, 282, [1] ע"י, 8°.

378 גרינולד, יקותיאל יהודה. כל בו על אבילות; מבאר ומסדר כל הלכות דינים ומנהגים מיום שנחלה אדם עד תום ימי אבילות שלא נמצאו בספרי כל בו על אבילות... מאת יקותיאל יהודה גרינולד... חלק ב: שאלות ותשובות... והוספות וגם תקונים לספרי כל בו על אבילות. ברוקלין, תשי"א. 156 ע"י, 8°.

379 (ולובוביץ), מרדכי. ספר עשרת מדרכי; כולל שאלות ותשובות על ארבעה חלקי שלחן ערוך... מאת... מרדכי בהרב... אבא ליב... חלק א. Riga, "Bilke Bicher", (הסכ" חרצ"ח), [8], 212 ע"י, 4°.

380 טשרנוביץ, גרשון. היחס בין יש-ראל לגויים לפי הרמב"ם. ניו יורק, "בצרון", תשי"י, 62 ע"י, 8°.

381 כהן, סאסי בן חואתי. ספר פרוכת המסך, בו יבואו חידושים וביאורים על השיט וסוסקים... נאם הצעיר סאסי בן חואתי הכהן. חלק א"ב. גרבה, דפוס אור תורה, תש"ב, [10], 70 ע"י, [1], 72 דף, 8°.

382 כטורזא, דוד; ישועה אלמליח. ספר תשובת שדי... ענינים וכתבים ופסקים... על סדר מרן ויל בשלחן ערוך יורה דעה מסימן א' עד סימן ס'. הם יצאו מפני... ראש הרבנים מה עובי תונס... דוד כטורזא... והרב... ישועה אלמליח... חלק א"ב. גרבה, דפוס יעקב חזא, תרצ"ו, [4], 51, 122, [9]; [1], 27, 64, [2] דף, 8°.

383 כתר תורה... להגדיל כתר של תורה ולהאיריה בכל מקצועותיה בהלכה ואגדה ודרוש ושרית מן הרבנים הראשונים... וגם... מאת חכמי ורבני דורנו... גרבה, דפוס מקיץ דוד סעדון, 8°.

ברית חדשה

372 Bock, Emil. Urchristentum. I: Cäsaren und Apostel. Stuttgart. Verlag Urachhaus. 1949, 197, [1] p., pl. 8°. = Beiträge zur Geistesgeschichte der Menschheit, Reihe 2, 1. Die Umwelt des Urchristentums: Griechentum. Hellenismus. Römertum. Judentum (p. 102—145). — Der Umkreis des Christusgeschehens, Anhang.

373 Brandon, S. G. F. The fall of Jerusalem and the Christian church; a study of the effects of the Jewish overthrow of A. D. 70 on Christianity. London, [ociety for] P[romoting] C[hristian] K[nowledge], 1951. XX, 284 p., front. 8°.

374 Goldstein, Morris. Jesus in the Jewish tradition. New York, Macmillan, 1950. IX, 319 p. 8°.

התכן: Importance of the inquiry. Tannaitic period. Amoraic period. Post-talmudic period. Conclusion. Literature analysis, p. 243—265.

375 New Testament literature; an annotated bibliography. v. I, ed. by William Nelson Lyons and Merrill M. Parvis. Chicago, Ill., The University of Chicago Press, (1948). XIV, 392 p. 8°.

ביבליוגרפיה של ספרים ומאמרים במקצוע הברית החדשה ובמקצועות הקרובים לו שהופיעו בשנות 1942—1945, בצרוף חומר שהופיע בשנות 1940—1942 ושבולל תנאי המלחמה לא נרשם בהוצאות הקודמות של ביבליוגרפיה זו. הרשימה כוללת 3432 ערכים, מסודרים לפי הנושאים 20 מדורות, ביניהם: Judaism and Hellenism ע' 107—130.

376 Paassen, Pierre Van. Why Jesus died. New York, Dial Press, 1949. 283 p. 8°.

המחבר מתנגד לדעה שהיהודים אשמים במות ישו.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

377 בלום, יעקב חיים. ברית עולם; כולל עניני מצות מילה הלכותיה מעשיה ודרכי רפואתה על פי

„בהוצאה חדשה זו, הוספנו בסוף הספר רשימה שלמה מכל מפרשי הירושלמי שנדפסו הן על כל הירושלמי והן על מסכתות או סוגיות בודדות... וכן הוספנו כאן: קצת ביאורים ללשונות ולמלים זרות המיוחדות להירושלמי, מחכמים שונים כמו שנדפס בהוצ' חילנא; גם אוסף של כללים על היחס בין הבבלי והירושלמי מס' פחד יצחק ויד מלאכי" (מהקדמת המו"ל).

389 Talmud. Selections. Everyman's Talmud, by A[braham] Cohen. With an introduction to the new American edition, by Boaz Cohen, New York, E. P. Dutton, 1949. 1 p. l., XLI, 403 p., front. (facsim.), 8°.

זוהי הדפסה ג' את הקודמת עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 43, שם גם ציון ביבליוגרפיה.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

390 Agus, Jacob B[ernard]. Modern philosophies of Judaism: a study of recent Jewish philosophies of religion. New York, Behrman's Jewish Book House, 1941. XII, 388 p. 8°.

"An elaboration and popularization of a doctoral thesis, entitled 'The relation of man to God in the philosophies of Hermann Cohen and Martin Buber', which was submitted to Harvard University... 1939."

התקן: Introduction. Hermann Cohen, Franz Rosenzweig, Martin Buber, Mordechai M. Kaplan — reconstructionism. Summary and Conclusion. Bibliography: p. 353—356.

391 Bietenhard, Hans. Die himmlische Welt im Urchristentum und Spätjudentum. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1951. VI, 295 p. 8°.

= Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament..., 2.
התקן: Vorwort. Einführung. Der gestirnte Himmel; kosmologische Traditionen des Spätjudentums. Zeichen am Himmel. Der Himmel als Wohnstatt Gottes. Die Engel im Himmel. Henoch-Metatron. Der Himmel als Ort der

בוגיד סעודן. חוב' א' של שנה ב': תשרי תרצ"ט. 8 דף.

384 לוינ, ראובן הלוי. ספר ראש לראו' בני; תשובות על ארבעה חלקי שולחן הערוך, אשר חדש והעלה... מרן ראובן הלוי... הוגה ונסדר בתוספת הערות והגהות... עד סימן י"ח <דף כ"ט>... ע"י נכדו... ר' בצלאל הלוי... ועתה יוצא לאור בפעם הראשונה מתוך כ"ק ע"י נכדו... המחבר יצחק אייזיק הלוי לעזריה... דאוגאחפילי, ("Billike-Bicher", Riga), תרצ"ו. [4], 129 דף. 2°.

385 פוירררגר, מאיר. עזרת נשים, והוא תקנת עגונות. יסודות עמ"י שיטות הש"ס והסוסקים לבידור שאלת העגונות שנשארו אחרי המלחמה העול' מית... מאת הרב מאיר פוירררגר, ספר אב. ספר"מ, ברוסל, (הסכמה: תש"י). 242, [2]; 248 ע' 4°.

386 פורת, ישראל. ספר מבוא התלמוד: תוכן וסיכום של סוגיות התלמוד, השקלא וטריא, ומסקנת ההלכות, בלשון פשוטה וקלה, ומובנת לכל קורא. כל הלכה מתבארת מתחלת יסודה ועד סוף ימי האמוראים. [ה]: למסכת סנהדרין, St. Louis. תש"א. 287, [1] ע' 8°.

387 תלמוד בבלי, עם כל המפרשים כאשר נדפס במקום ועם הוספות חדשות... גיריוורק, "ים התלמוד", בדפוס ובהוצאת האחים שולוינגר, (תש"ח). 2°.

שער מפרט נוסף. צלום מדפוס ראם, חילנא, תרמ"ד. כולל גם את הלכות הרי"ף לפי דפוס ווילנא. מכורך ב-20 כרכים.

388 תלמוד ירושלמי על פי דפוסי ויניציאה (רפ"ב) — קראקא (שס"ט) — קראסאשין עם פירוש קצר ועם קונטרס השלם של מפרשי הירושלמי. (ערוך... על ידי הרב יהודה רובינשטיין...), גיריוורק, "ים התלמוד", בדפוס ובהוצאת האחים שולוינגר, (תש"ט). [2], 65, 83, 66, 56, [5], 11 דף. 2°.

שער נוסף. צלום מדפוס קרוטושין, תרכ"ו, בחוספת פקס' של כתבייד מש"ס בבלי (כ"י מינכן) וירושלמי (כ"י לידען) עם תאור מפורט מחשיבותם מאת הר"ן ראבינאחין ור"פ (ר') זכריה פרנקל, לקונטרס השלם של מפרשי הירושלמי שער מיוחד.

396 **Moses b. Maimon**. The guide for the perplexed, by Moses Maimonides; translated from the original Arabic text by M[ichael] Friedländer. [New York], Pardes Publishing House, [1946]. LIX, 414 p. 8°.

"American edition." עיין גם ק. ס. שנה ו' ע' 62.

397 **Vajda, Georges**. Jüdische Philosophie. Bern. A. Francke, 1950. 40 p. 8°.

= Bibliographische Einführungen in das Studium der Philosophie, hrsg. von I. M. Bochenski, 19.

Allgemeine Hilfsmittel. Die rabbinische Gedankenwelt. Die jüdische Philosophie des Mittelalters. Die jüdische Mystik, Die jüdische Philosophie der Neuzeit.

398 **Waxman, Meyer**. A handbook of Judaism, as professed and practiced through the ages. New York, Bloch Publishing Co., 1947. XII, 195 p. 8°.

קבלה וחסידיות

399 **חיים בן יעקב יהודה מגדרזין**. ספר רעיוני תורה על סדר פרשיות התורה ומעשים ושי"ס ולקוטים... אשר כתב... אדמו"ר... חיים בן יעקב יהודה מגדרזין... נעתק והובא לבית הדפוס בהשתדלותו והוצאת אברהם בנימין... גלאזיטשאווער... ספר בראשית. חארשא, דפוס "חיי-שיק", תרצ"ה [2], 39, [1] דף. 4°.

400 **ישכר דב בריש הכהן מוולבורן**. ספר סדר הזמנים על קדושת מועדים... אמרות... מפיו... אדמו"ר... ישכר דובעריש הכהן מחאלבארז בעל עבודת יששכר, אשר שמע ממנו בנו ותלמידו... עקיבא מאיר הכהן מלוקאווע... הובא לביה"ד ע"י נכדו הר"ח נחמ"י מנחם בריעה הכהן טארענהיים מלובלין... לובלין, דפוס ע. צדעקין, ב"ה יבוא הגואל המשיח צדקינו" = תרצ"ד, [2], 38 דף. 8°.

401 **נחמייאש, שאול**. ספר ויאמר שאול כל מפרשית פרשית, כלולים פשט רמו סוד דרשה... אשר חיבר וליקט... כמוה"ר שאול נחמייאש בלאיץ הרב... דוד, הוצק ע"י... שלמה בן המחבר אשר...

Seligkeit. Das himmlische Jerusalem. Die himmlischen Schatzkammern. Zusammenfassung. Zur Literatur, p. 273—4.

392 **Bookstaber, Philip David**. The idea of development of the soul in medieval Jewish philosophy. Philadelphia, M. Jacobs, 5711—1950. 6 p. l., 104 p. 8°.

התכן: Introduction. Israeli. Saadia. Bachya ibn Pakuda. Ibn Gabirol. Joseph ibn Zaddik. Judah Halevi. Abraham ibn Daud. Maimonides. Conclusion.

393 **Brod, Max**. Das Diesseitswunder. Wiesbaden, Limes-Verlag, 1949. 86 p., 11.8°.

התכן: Programm. Zwei Wege — zwei Welten <Edles und unedles Unglück>. Heidentum, Christentum, Judentum. Die beiden Welten <edles und unedles Unglück> im Judentum, Das Diesseitswunder. Politische Konsequenzen.

394 **Judah ha-Levi**. ספר הכוזרי Book of Kuzari, by Judah Hallevi, translated from the Arabic by Hartwig Hirschfeld. With introduction, notes and appendix, containing the history of the Khazars, biographical note on Judah Hallevi and map of the Khazar kingdom. With a preface to American edition by Joshua Bloch. New York, Pardes Publishing House, 1946. 13 p. l., 293 p., front., facsim., map. 8°.

המהדורה הראשונה של תרגום זה הופיעה בלונדון בהוצאת ראטלדג', מהדורות אחרות עיין ק. ס. שנה ו' ע' 206 ושנה ח' ע' 463, שם גם ציון. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 207 מספר 1211.

395 **Maybaum, Ignaz**. The Jewish mission. [London], J. Clarke, [1951]. VIII, 166 p. 8°.

התכן: Jewry after the 3rd destruction. Jewry in transition. The Jewish home in the Western world. Progressive Judaism. Mission and politics. Mission and election. Notes.

מאזעראח, כעת בארצות הברית. New York, (דפוס טהערסקי), תש"י, [4] דף, 655, [1] ע' 8°.

406 (גנאסיא, יוסף בן דוד), ספר צרור החיים וספר עץ חיים... מוסר ודינים להרמב"ם, חק לישראל, 5me Tome: ספר דברים, Constantine, (דפוס Attali): בהוצאת המחבר, [תש"ז], 104, [2] ע' 8°. לספר צרור החיים ולספר עץ חיים שערים מיוחדים. הטכסט בערבית-יהודית.

407 דנינו, דוד בן מסעוד. ספר שריבט הזהב... יצא לאור מאת... דוד בן לאא... מסעוד דאנינו. כאזאבלאנכא, דפוס י. ראזון, וס"ש לבכס" = תרצ"ח, [5], 57, [1] דף, 8°. הטכסט בעברית ובערבית-יהודית. דברי-מוסר, חלקם בחרושים, המדורות: דרכי מות. אורח חיים. קול קורא. זה כתבתי עת הצהרת בלפור ז"ל.

408 הגדה של פסח עם תורת יהושע, באורים על דרך הירוש בנזים... עשיתי יהושע העשיל ראבינא חייטס... באאמור... יצחק יואל... ברוקלין, ישיבת רבי חיים ברלין, תרצ"ח, 140 ע' 8°. הקדמת המו"ל ביידיש.

409 טיבלום, חיים אלתר, ספר הגיוני חיים; כולל בתוכו מאמרי דרוש... ע"ז חבת ציון ע"פ התורה והמסורה... חידושי תורה, ביאורים במקרא... ונלוה עליהם... מאמרים באידיש... נאסף וחובר על ידי הרב חיים אלתר טיבלום... חלק א, New York, (הסכמה: תש"ד), 160 ע' 8°.

410 מחזור, ספר יום תרועה; מחזור לראש השנה... כמנהג ק"ק ספרדים... גרבה, עידאן, כהן וצבאן, תרנ"ג = תש"ה, [1], 120, 24 דף, 8°.

411 נכס, שלמה מיכאל, פירוש רבינו יהודה הכסיד למסכת אבות מלוקשים מספר... "ספר חסידים", נערכו ונסדרו על פי סדר מסכת אבות עם פירושים וביאורים ומראה מקומות עלידי שלמה מיכאל... נעכעס... לאס אנדזשעלעקס, (דפוס ד. בהנסקי), תש"י, 75, [5] ע' 8°. שער נוסף והקדמה באנגלית.

412 סליחות, סדר סליחות... עם ט"ו מעלות והר ספות... פיעטרקוב, בהוצאת ובדפוס צעדערכוים, תרצ"ט, [1], 130, [2], 12 דף, 8°. מנהג סולין.

העתיק... ספר ויאמר שאול על ה' חומשי תורה ובית שאול על נ"ך... תונס, דפוס י. גיג, תרצ"א, 8, 16, 16 ע' 8°. בסופס שלפנינו כלולים ויאמר שאול ו16 העמודים הראשונים של בית שאול, לבית שאול שער מיוחד.

402 שפירא, צבי אלימלך, אבד"ק בלאזוב, ספר צבי לצדיק על חמשה חומשי תורה... בסופו קונטרס "זכרון מאיר" מנכדו הגה"צ ר' מאיר האבד"ק שמה ואיוה דברים מאת... דוד... ראובן... [ו] אליעזר שפירא... הי"ד... חלק א: דרושים, ברוקלין, (דפוס טהערסקי), [תש"ה?], 352 ע' 8°. ע' 299-345: "זכרון מאיר".

403 Lund. Universitet. Edvard Rodhe. En hyllning av ordinarie ledamöter inom Teologiska fakulteten. Lund, C. W. K. Gleerup, [1948], 101 p., illus. 8°. = Lunds universitets årsskrift, n. f., avd. 1, bd. 45, nr. 2.

הקבץ יצא כשרודה פרש ממשרתו, כסגן קנצלר של האוניברסיטה. מהתכן: Hugo Odeberg: Sefirot och 'Abbia'; deras teoretiska sammanhang, p. 17-34.

404 Zwierzynski, Chiel. Le néo-platonisme et son influence sur la pensée occidentale jusqu'à Spinoza. Préface d'Auguste Lemaitre. Neuchâtel, typ. Delachaux et Niestlé, (pref. (Ch. Zwierzynski: Le passager et l'éternel). 1951), 32 p. 8°.

Le néo-platonisme et la mystique juive (p. 14-15, 32). מהתכן:

תפלה, דרשות, מוסר

405 אפשטיין, משה יחיאל, ספר אש דת חלק א' על אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל... אשר בו העלה המחבר מתוך כל המקורות... את עיקרי הרוחניות... ברעיונות מסוארים... מעוררים את הנקודה הישראלית לטהרת המדות... להתקרב לה'... ולהגיע אל השלימות הרצויה אשר למענה נברא האדם. מסודר מפורש ומבואר... עפ"י פרקים מאמרים אותיות וסע"י פים ע"י הרב משה יחיאל הלוי ע"ס ט"י אדמיר

Dworzecki: Bekenntnisse eines Überlebenden.
Midraschim.

הקבץ מכיל גם ספורים ושירים על מסח.

418 The Synagogue Guide; a bulletin to
aid rabbis and synagogue officials in congrega-
tional activities. New York, The Union of
Orthodox Jewish Congregations of America. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליון 3: ינואר
1947, 7, [1] ע', תמונות.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

419 דו"ס, משה, יהדות אמריקה בהת-
פתחותה (תולדות האסכולה ההיסטורית במאה
התשע-עשרה). מאת משה דייזיס. ניו יורק, בית המדרש
לרבנים באמריקה, תשי"א. xxv, [1], 403, [5] ע'.
8°. שער נוסף באנגלית.

המחבר, מאנשי בית המדרש לרבנים בניו יורק (המח-
לקה הפדגוגית), מתכוין לתאר את תולדות הזרם השמי-
רני (או כפי שהוא קורא לו האסכולה ההיסטורית)
בין יהודי אה"ב מתחלתו עד שנת 1902, אבל כשהוא
מספר על הויכוחים עם הזרם הריפורמי, על נסיונות
האיחוד ועל ההתרחקות בסופו של דבר, הוא מתאר
דרך אגב גם את תורתה של האסכולה הריפורמית ואת
פעולותיהם של הוגיה ועסקניה. כמו כן הוא מתאר,
אמנם בקיום כלליים, את מצבה של יהדות אה"ב במאה
הי"ס. לפנינו ספר מענין, היחיד על נושא זה בעברית.

המחבר מחלק את-ספרו לשלושה מדורות: (א) אישי
האסכולה: 10 ביוגרפיות של ראשי המדברים בחקר
פוט שונות (רוברט סולד, יאסטרוב, קוהוט, שבת
מוראס, ליסר ואחרים); (ב) פעולות האסכולה הזאת;
(ג) אמונות ודעות. המחבר מצוין שהעיקר בעיניו
השפעת אסכולה זו על עיצוב דמותה של יהדות אה"ב.
יהדות זו, שהיא רוב בנין ורוב בנין של יהדות הגולה,
היתה לפני 110 שנים כמות מבוטלת ביהדות, שכן מנתה
אז רק 15,000 איש. עם גידולה צפה הבעיה על הש-
תלבותה בחיי המדינה ועל שמירת פרצושה היהודי.
הרבה נכתב על התפתחותה הכלכלית המטליאה, אבל
פחות על חייה הפנימיים והרוחניים. המחבר מראה
לנו שגם ביהדות זו קמו הוגי דעות ועסקנים צבוריים
שדאגו לקיימה, התלבטו וחמשו דרכים להקנות חנוך
יהודי לדור הבא, הם הבינו ששאלת קיומן של הקהלות

413 פלדמן, יעקב משה. ספר ארשת ש-
תנו; הגהו קובץ ססוקי התנ"ך... הנמצאים בסדר
התפלה... ובפרקי אבות, עם מראה מקומותיהם וציורי
מקורות התפלות בתלמוד... יחד עם מאמרי חז"ל,
וצטטים מן התרגום, מספר הזהר וממפרשים שונים.
גם נכללו פתגמים ובטוים מן התנ"ך השגורים בקיות
העם... הכל נסדרו ע"פ א"ב... מלבד מפתח כללי.
מאת הרב יעקב משה פלדמאן... כרך א: א-ה',
סט. לואיס, תש"ב, 40, [2], 336, [4], 12 ע', 8°.
שער נוסף ומבוא באנגלית.

414 תפלות. ספר יקרא דשכ"ב; כולל
בו לימוד המשנה למנוחת הנפטרים... המו"ל צייר
עושי גרבה, דפוס עידאן כהן וצבאן, [תש"ז].
7, [1] דף. 8°.

415 תפלות. סדור. ספר תפלות ישרים;
יגמל צלאת שחרית מנחה וערבית... חול שבת ראש
חודש ומועד... גרבה, דפוס כהן וצבאן, 5709. 119,
84 דף. 8°.

416 רוצקי, שלמה. פון אלטן קחאל; געדאנקען,
רעקלערינגען, אגות... איבער די סודות פון דער
וואך און ימים טובים... פון רעה. שלמה רוצקי... מעל-
בוירן, (הוצאת המחבר, דפוס York), תשי"א, 176,
[3] ע', 8°. שער נוסף באנגלית.

417 Blumenfeld, Israel. Pessach-Buch, 5706—
1946; zum ersten Befreiungs- und Frühlings-
fest der Überreste Israels in Europa zu-
sammengestellt und redigiert von Israel Blu-
menfeld. (2. Aufl.) Giessen, Im Auftrage
der 'Jüdischen Rundschau' W. Schmitz, (1948).
255, [1] p., illus. (incl. music), facsim. 8°.

Fr. Thieberger: Pessach. Th. Zlo-
cisti: Die Pessach-Hagadah. A. S. Yahuda:
Philologie zur Hagadah. S. Ben-Virga: Pes-
sach in Jerusalem zur Römerzeit, Pessach im
Jemen. A. M. Luncz: Das Pessach der Sa-
maritaner. Z. Kasdai: Pessach im Kaukasus.
L. Neubaus: Pessach und die Scherit Ha-
Platah. M. Guttmann: Kult u. Moral. I. Blu-
menfeld: Die Hagadah von Warschau. M.

הזה? עד עתה מקובל היה לחשוב את מספר היהודים באה"ב ב־1881 עד התחלת ההגירה ההמונית מרוסיה ב־250,000 (רוסין) או 300,000 (א. קאהאן, בזכרונותיו). המתעניין בתולדות יהודי אה"ב ובתולדות עמנו בזמן החרש יפיק תועלת לא מעטה מהספר, שהוא גם קל מבחינת ההסברה, יפה בצורתו ונכתב מתוך השקפה לאומית.

420 (יצחק הלוי בן צפת). מגלת המלחמה וישראל; היסטוריה של המלחמה משנת 1939 עד 1945... (קובלנקא, [חש"ה?], [2], 32 ע' 8°). כדוגמת מגלת אסתר.

421 ביקל, שלמה. א שטאט מיט יידן; זכרונות און געשטאלטן פון שלמה ביקל. ניו יורק, ("מתנות"), 1943. 246 ע' 8°.

זכרונות המחבר על העיר קולומביא (גליציה) ואנשיה; המחבר למד בעיר זו בגימנסיה בהתחלת המאה העשרים. הספר כולל פרקים על החוקר ד. ה. מילר, על הסופר ר. א. ברוידס ועל העתונאי ל. טויבס.

422 בלום, הלל. זכרונות פון א בונדיסט; בילדער פון אונטערערדישן לעבן אין צארישן רוסלאנד. ארויס געגעבן מיט דער מיטהילף פון בילדונגס־קאמיטעט פון ארבעטער רינג. ניו יארק, (דפוס פארלאג אטלאנטיק), 1940. 188, [1] ע', לוח־פורטרט. 8° בראש השער: הלל כץ בלום.

המחבר היה מייסדי ה"בונד" ברוסיה ובשנת 1904 הגר לאה"ב. הספר כולל 3 חלקים: א. זכרונות של בונדיסט. על עבודתו במפלגה במחתרת בביאליסטוק ובוילנה ועל נסיעתו לשווייץ ולצרפת בתחלת המאה העשרים; ב' 11 פרקי זכרונות על מקרים בודדים מעבודתו; ג' : שלשה מאמרים : אין א מאמענט פון פעסימיזם ושני מאמרים על אישים : על ולק (מעורכי "פאר" ווערטס"), וליעסין (עורך "צוקונפט") ועל ה. ושיטלאחסקי.

423 גינזבורג, שאול. היסטארישע ווערק. לנייע סעריע. באנד א : אמאליקע פעטערבורג; (פארשונג גען און זכרונות וועגן יידישן לעבן אין דער רעווענעץ שטאט פון צארישן רוסלאנד). ניו יארק, (ציקא), תשי"ד. 261, [3] ע' 8°. "שריפטן צוגעגרייט פון שאול גינזבורג שריפטן־קאמיטעט". — עם שער נוסף באנגלית. עיין ק. ט. שנת ט"ו ע' 64—66, שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן.

היהודיות בעתיד תלויה בקיומם של בתי ספר יהודיים. המחבר, המתנגד לריפורמיזם ולדרכיהם, מראה שגם הם התלבטו והתחבטו בשאלת קיום היהדות, ואנו למדים מספרו שלא רק אנשי האסכולה ההיסטורית אלא גם הריפורמיים באה"ב לא העתיקו בישובם החדש את המנהגים והמוסדות של הישובים היהודיים במרכז ובמערב אירופה, אלא פעלו באופן אחר מתוך הסתגלות לתנאי המדינה. הגורמים שהשפיעו היו הפרדת הדת מהמדינה וחופש הארגון העדתי באה"ב. ההגירה הגדולה שימשה אף היא גורם חשוב מאד. בעוד הישוב היהודי קטן מלאה הקהלה תפקיד חשוב, ושימשה גורם מרכזי ומארגן, אח"כ הופיעו על הבמה הלאנדסמאנר שאפטן שדחו את הקהלות לקרן זויט וגעשו כוח עיקרי. וכן השפיעה ההגירה על הגברת פעולתה של עזרה סוציאלית. נשקפה הסכנה שמציאות מספר גדול של מהגרים בלתי־מסודרים ובלי אמצעי מחיה, עלולה להביא כבר אז לידי הגבלות ההגירה ואולי גם לסגירתה. המחבר מספר בפרוסרוס על הפעולות בשדה החינוך (בתי ספר יומיים, בתי ספר של אחרי הצהריים, בתי ספר של יום א'), על יסוד בית המדרש לרבנים (Jew. Theol. Seminary) ועל שנותיו הראשונות. מסורת מייסדי היתה להכין מורים ומדריכים (רבנים, עסקנים). למסרה זו הכנו עוד עשרות שנים לפני כן יסוד אוניברסיטה יהודית באה"ב (או מכללת הרמב"ם). התכנית לא יצאה מגדר נסיון.

המחבר השתמש במקצת בחומר ארכיוני של קהלות (בתי־כנסת) אחרות ובעיקר בחומר ספרותי עצום, בכתבי עת של הזמנים ההם (עיין הביבליוגרפיה העשירה ע' 349—387).

המחבר מבליט שאנשי האסכולה הזאת היו קרובים לציונות ולחבת־ציון, וא"י תפסה מקום ניכר — למי ממדי הזמן ההוא — בפעולותיהם. היו ביניהם גם ציונים נלהבים.

טליקוי בספר יש לציין שהמחבר לא נגע בשאלה, מה היה מקומה של אסכולה זו בתוך יהדות אה"ב, כלומר, איזה חלק של יהדות אה"ב הקיפה תנועה זו. כמו כן לא הוסברה במדה מספקת השפעת ההגירות השונות על החיים הפנימיים של יהדות אה"ב. בכמה מקומות נזכר הדבר, אבל חושבני שזה מצריך עיון והסבר רחב יותר.

בע' 182 כותב המחבר שבשנות השבעים והשמונים נים מנתה יהדות אה"ב חצי מיליון נפש. מגין המספר

הביא לידי שחרור לאומי וגם לא לשינויים סוציאליים.

427 טשערנאוו, וויקטאר [מיכאלאוויטש]. יידישע טוער אין דער פארטיי סאציאליסטן רעוואלוציאנערן; ביאגראפישע עסייען. פון רוסישן מאנסקריפט איבער-געזעצט היקטאר שולמאן, ניריארק, ארויסגעגעבן פון גריגארי גערשוני ברענטש, 247 ארבעטער רינג, 1948. [4], 312 ע', פורטרטים. 8°.

המחבר הכיר את העסקנים היהודים, שעליהם הוא מספר בספר, הכרה אישית. — התכן: מינע וועגן און שטעגן צו יידן. א וועטערן פון דער רעוואלוציע — מארק נאטאנסאָן. ש. אַנסקי—ראמאמארט. אליא רובא-נאחישש. מיכאיל רפאליאוויטש גאָץ. גריגורי גערשוני. אָסיפּ מינאר. אברהם גאָץ (אחיו של מיכאיל). חיים זשיטלאחסקי.

428 יאנאווסקי, ש[אָל יוסף]. ערשטע יארן פון יידישן פרייהיטלעכן סאציאליזם. אויטאביאגראפישע זכרונות פון א פיאנער און בויער פון דער יידישער אנארכיסטישער באהעגונג אין ענגלאנד און אמעריקע. מיט א היסטאריש-ביאגראפישער איינפירונג פון הערמאן פראנק. ניו יארק, „פרייע ארבעטער שטימע“, 1948. LI, 279 ע', לוחות-תמונות, פסקימיל. 8°.

המחבר (אפריל 1864 פּינסק רוסיה — פברואר 1939 ניריורק) היה עתונאי באה"ב ובלונדון, עורך העתון האנרכיסטי „פרייע ארבייטער שטימע“.

התכן: מיין קינדהייט און פרייהיטע יוגנט. ערשטע יארן אין אמעריקע (1885—1890). לאנדאן און חי איך בין אהין געקומען. 5 ביילאגעס. די ערשטע 20 יאר „פרייע ארבייטער שטימע“ : ביבליאגראפישע אינהאלט-רשימה פון יאנאווסקי'ס זכרונות-ארטיקלן אין דער „פר. ארב. שטימע“ (1928—1929), ע' 274—276.

429 מארק, ב. דער אויסשטאנד אין ביאליסטאקער געטא. ווארשע, „יידישער היסטארישער אינסטיטוט“, 1950, 509, [1] ע', לוחות-פורטרטים, לוח-תמונה, מפה מקופלת. 8°.

התכן: אריינפיר-הארט. ליטעראטור און מקורים (ע' 8—17). 1. טייל : געטא. 2 : דער אויפקום פון חידושי-שטאנד. 3 : די ערשטע זעלבשטאנד. דער המשך. קאלענדאר פון די היסטארישע געשעענישן אין דער חידושי-שטאנד-באזעגונג פון ביאל. געטא.

התכן: ערשטע יידן אין פעטערבורג. — געלערנטע, שרייבער, כלליטער (י. באק, י. ברוידא, י. ל. הלפרין, ל. מנדלשטם, סליוברג, פסובר, ד. פיינברג, י. ל. קצלטון, מ. קולישר). — רוסיש-יידישע און יידישע טרעטע: די וואכנשריפט „ראוסוועט“ און „רוסקי יעחזעיי“. דער „וואסאקד“ און זיין ארויסגעבער. ערשטע ייד. סעגליכע צייטונג אין רוסלאנד. דער „פריינד-המחבר היה אחד משני העורכים הראשונים. — פון יידישן קולטור-לעבן: געזעלשאפט פאר יידישער פאלקס-מוזיק. עמאנציפאציע פון די רוסישע יידן (מערץ 1917).

424 דמשק, שלמה. אין יענע יארן: פארצייכע-נוגען און בילדער פון מיין הייטשטאט ניעסחיוש. ניריארק, ארויסגעגעבן פון תלמידים און פריינט, תשי"א. 160 ע'. 8°. כולל 25 רשימות ושרטוטים. בין השאר: די בוגניטען פארזאמלען זיך אין אלטן בית-המדרש. פון די ערשטע חלוצים. עטלעכע בלעטער פון מיין טאטנס לעבן. — עיין גמ ק. ס. שנה כ"ז ע' 212.

425 הענריק ערליך און וויקטאר אלטער. ניר-יארק, אונזער צייט, 1951. 472 ע', לוחות-פורטרטים ותמונות, פסקימיל. 8°.

ספר-זכרון לה. ערליך (מאי 1882 בלובלין). ה. אלטער (1890 במלבה פולין). שניהם מנהיגי הבונד, מצאו את מותם בבית הסהר ברוסיה בדצמבר 1941. העורך: וויקטאר שולמאן.

התכן: I : ה. ערליך און ה. אלטער — זייער לעבן, קאמף און מארטירע-טויט: מאמרים ביוגרפיים מאת ע. גואנארווסקי (על ערליך) וא. ערליך (על אלטער). זכרונות ורשימות עליהם, מחאות עתונות-העולם (ע' 7—236). II : פון ה. ערליכס פען: 16 מאמרים. פון היקטאר אלטערס פען: 12 מאמרים.

426 הערץ, י. ש. די יידן אין אוקראינע פון די עלטסטע צייטן ביז נאך ת"ח ות"ט. ניו יארק, אונזער צייט, 1949. 262 ע'. 8°. שער גוסף באנגלית.

המחבר מספר בסטרו בעיקר על מצבם המשפטי של יהודי אוקראינה ועל פרנסותיהם ותפקידם במשק הכללי של המדינה. כחצי הספר מוקדש לשחיתות ת"ח ות"ט. המחבר מכחיש בהחלט את האשמות שהיהודים חכרו כנסיות נוצריות. בעלי דעה זו רצו להסביר בהופעה זו את שחיתות ת"ח. המחבר סוען שמרד המלניצקי הביא רק לידי שינויים בשכבה השליטה במדינה, אבל לא

1909—1937. בסוף כרך ב' (ע' 257—302) מאמרו המקיף של המחבר: „אידענטום — דאס פראבלעם פון ויזן חזון און צוקונפט“, שגודס בקבץ „העתיד“ ב' בשם: „שאלתנו המרכזית“, התרגום נעשה בידי י. י. שחארי. — כרך ג' כולל גם רשמית מסע בארץ ישראל בשנות 1924—1936. — את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 53—54, שם גם ציון.

434 קייזער, שלמה. סחילט ויך דערציילן... „יוגנט-זכרונות“ אין צוויי טיילן (אין אייראפע, אין אמעריקע). (Bronx). קלאוק און סקוירס פרעסערס יוניאן, (1949). 334 ע' 8°.

המחבר מספר על חייו בעיר סריסק (פ' וולין) ברובי סיה ובאה"ב בסילדלפיה וניו-יורק.

435 Boder, David P[ablo]. I did not interview the dead. Urbana, University of Illinois Press, 1949. XIX, 220 p. 8°.

שמונה שיחות עם עקיריט, רובם יהודים, אבל גם השיחות עם לא-יהודים כוללים חומר יהודי. השיחות הן בצורת שאלות ותשובות. בתחלת הספר מביא (ע' x—xix). המחבר מצרף ידיעות ביוגרפיות קצרות על האנשים שאיתם שוחח.

436 Daniel-Rops, [Henry]. Israel and the ancient world; a history of the Israelites from the time of Abraham to the birth of Christ. (The translation is by K. Madge). London, Eyre & Spottiswoode, (1949). 321 p., maps, chronol. tab. 8°. „1st vol. of L'histoire sainte by Daniel-Rops“.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 276.

437 Dead Sea scrolls. The Dead Sea scrolls of St. Mark's monastery. Ed. for the trustees by Millar Burrows with the assistance of John C. Trever and William H. Brownlee. v. 2, fasc. 2: Plates and transcriptions of the Manual of discipline. New Haven, American Schools of Oriental Research, 1951. 1 p. l., XI, XI pl. 4°.

הלוחות והסרנסקריפטציה עמוד מול עמוד. — את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 40 מס' 388 וע' 176—163, בקורת מאת ת. ילון.

430 מייזיל, נחמן. געזען אמאל א לעבן; דאס יידישע קולטור-לעבן אין פוילן צווישן בידע העלטי מלחמות. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון סויר ליטע יידן אין ארגענטינע, 1951. 399, [1] ע' 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 71.

„הספר אינו תולדות היהודים בפולין ואף לא תולדות חיי התרבות של יהדות פולין. מטרתו היתה להחיות בפני ובפני הקורא את עולם היצירה התרבותית היהודית [הכונה ליצירה ביווית] כפי שזה אפשר לאיש, שחי והשתתף במשך השנים ההן בכל המאורעות וההופעות.“ (מהקדמה).

בין השאר מספר המחבר על „ביכער-וועלט“ ו„ליטע“ ראוישע בלעטער“ שהיה עורכם, על טעולות „הקולטור“ ליגה“ ועל „היווא“. פרק מיוחד: „ביכער פראדוקציע, ביבליאטעק און לייענער“, ע' 108—117.

431 פארבאנד פון יידישע געזעלשאפטן אין פראנקרייך. צען יאר פארבאנד פון יידישע געזעל-שאפטן, פאריז, אויפסניי, 1948. 162, [46] ע' 4°. פקסימילים, תמונות.

המורות: אונזער בנין היינט; אנשטרענגונגען און דערגרייכונגען. בין השאר: א. גראנט: פון קעגנזיי-טיקער הילף צום קאמף פארן גאציאנאלן קיום (ע' 9—41). ציגל צום בנין; פון נעכטן ביז היינט. דער חזק פון די געזעלשאפטן; ציפערן און פאקטן. יזכור (כולל רשימת החברים קרבות השואה), ע' [164—174].

432 פעלדמאן, רבקה. אימאמעס בוך, ביי רבקה פעלדמאן; גוטע און קלוגע חערטער, גישריכון אין אידיש, צו אירע קינדער און צו פריינד. אויך איבער-זעצט אין עיינגליש און אפ גירדוקט ביי איר מאן יצחק פעלדמאן. אויבויך, ניו-דזאריי, 1950. 148, [1] ע' 138. „לוחות-סורטרטים“. 8°. שער אנגלי: Mother's book, by Rebecca Feldman; a collection of letters and writings to her family and friends, edited and printed by her husband Isaac Feldman.

433 קאראלניק, אברהם. שריפטען. באנד 2, 3. ניו יארק, קאראלניק מארלאנ קאמיטעט, 1940. 8°. התכן: באנד 2: אידען און אידענטום. 302 ע' — 3: שטימונגען און בילדער „רייזע איינדרוקען“. 303 ע'. בספרים כונסו מאמרי המחבר, שנכתבו בשנות

סגנון וכתוב

2. סגנון מסה"י הרי הוא בעיקרו סגנון המקרא, אלא שהוא מפריז ביותר במליצות על דרך "כפל עניין במלים שונות". הוא מרדף אחרי סינונימים והקבלות, ואפילו במונחים אין לו קביעות, וכאלו הוא מחזר אחרי כל מיני ביטויים למושג אחד. מורגשת כבדות בלשונו, בייחוד במקום שאינו משתמש במוכר לו במקורותיו הספרותיים (עיי', דרך משל, ריש לוח א), כאן וכאן אתה מוצא גמגומים אף מבחינה סנסכסטית. מגימות שבגויל, טעיות מעתיקים ושיבושים חודאי שאבני נגף הם לקורא, ויש ביטויים מיוחדים, מהם הקשורים בתכנון של החיבור, ואף הם מציינים צעדים. עניין מיוחד הרי הם חילופי וי"וין ויו"דן, שהסופר אינו מבחין בהן, הרבה יותר מאשר במג"א³, ומתוך כך נתעממו כמה עניינים. אף חילופי גרוניות מציינים כאן⁴: על יפות (VI, 7) צ"ל: חליפות, להפץ (שם), (11) צ"ל: לחפץ, וחנם (VII, 11) צ"ל: והגם (לשון תנומה), באופיע (X, 2) צ"ל: בהופיע, הבחרה (שם), (12) צ"ל: אבחרה.

3. כתיב מגילה זו הרי הוא, בדרך כלל, ככתיב שאר המגילות. הוא מרבה בוי"וין, אף לחולם חסר ולקמץ חסוף ולקיבוץ, וממעט ביו"דן: אין יו"ד לא לפני שוא נח ולא לפני דגש חזק⁵.

דרכי כתיב מיוחדים מרמזים על צורות ארמיות, המעידות על לשון דיבורו של המחבר, שלא הייתה עברית אלא ארמית⁶. הרי כמה דוגמאות. במג"א נמצא מעמייס יו"מ י? וכאן בפירושו: יו"מ (II, 19; III, 5) במקום הצורה העברית: ימ⁸; כמתור (III,

3 ק"ס כ"ו, עמ' 165.

4 שם, עמ' 166.

5 שם, עמ' 164, טור ב.

6 שם, עמ' 166 ואילך (איני מתכוין למיצוי כל החומר).

7 שם, עמ' 168, טוף פיסקא 11.

8 בלות V, ש' 22: ביו"מ [י]. שתי האותיות האחרונות מטושטשות. "ביומיו" כאן לשון יחיד, ע"ד מה שנתבאר בק"ס כ"ו, עמ' 170, פיסקא 18: "יודיו" במקום "יוד" וכמה כיוצא בו. נראה, כי סופרי כה"י הללו שמעו תנועת σ גם ככינוי הנסתר גם ככינוי הנסתרים. לא כן השומרונים, שתנועת כינוי הנסתר α היא פניהם ולא σ ; כן חיים, "לשוננו" י"ב, עמ' 59: "להבדיל (הבדלה מלאכותית?) בינו ובין כינויי הנסתרים".

1. * מגילות ים המלח מתפרסמות והולכות זו אחר זו, והרי לפנינו מגילת סה"י, שהגיעה לידי הבישוף האשורי בירושלים (להוציא אותם הקטעים של חיבור זה שנתגלו אחר כך והם בבית הנכאת של רוקסלר בירושלים), בזה ניתן לחוקרים לעיין ולהכיר הרבה מדרכיה של כת זו, כת ה'יחד', הופיע לפי שעה הסכסס בלבד, בהוצאה הדורה, בלא הערות, י"א עמודים גדולים, עמוד עמוד ותצלומי קטעים מועטים נותרגמו ע"י ברוינלי לאנגלית ונתפרסמו בצירוף הערות קצרות¹. כבר עמדו על קירבתם היתירה של מס"ה, ושל הקטעים שפירסם פרופ' סוקניק, לסב"ד המפורסם, קרבה זו גלויה במיוחד במס"ה ושני החיבורים הללו הרבה הם משלימים זה את זה, גם בנוגע לדרכיהם של אנשי ה'יחד' וגם בענייני סגנון ומונחים. אנו למדים מהם על שיטתם בענייני אמונה, על אורחות חיים ופרטי חובות למקום ולחברים. הרבה מדברי מס"ה דומה, כפי שהעירו², למה שהגיע אלינו על חיי האיסיים. בקביעת זמן כתיבת מגילה זו עסקו כמה חוקרים. בררוס, עמ' 158: בערך 75 לפני הספירה.

* קיצורים וכו':

מג"א = מגילות גנוזות, סקירה א וסקירה ב, מאת פרופ' סוקניק, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים.

מג"א = מגילת ישע"י, כ"י א, מהדורת פרופ' בררוס; עיין ק"ס כ"ו, עמ' 163 ואילך.

מס"ה = מגילת משר חבקוק, מהדורת הג"ל (בסוף מג"א).

מס"ה"י = מגילת סרכי היחד.

סב"ד = ספר ברית דמשק מהדורת שכטר, בשם Fragments of a Zadokite Work., Cambridge 1910.

באסא"ר = Bulletin of the American Schools of Oriental Research.

גינצבורג = Louis Ginzberg, Eine unbekannte jüdische Sekte, New-York 1922.

בררוס = Millar Burrows, The Discipline Manual of the Judaeans Covenanters, Oud-testamentische Studien, Vol. VIII (1950), 156—192.

קוילי = The Samaritan Liturgy edited by A. E. Cowley, Oxford 1909.

ק"ס = קרית ספר. — את שבאה בין שני פסיקים, תלויה היא בכה"י; כגון "גאילים", האל"ף תלויה.

1 באסא"ר 121, פברואר 1951, 8—13.

2 סוקניק מג"א א, עמ' טז; ברוינלי Biblical Archaeologist, Vol. XIII, N. 3.

עיין בייחוד מאמרו של בררוס.

- 3) : ויהי (ו, 9) במקום ויכין בעברית¹⁰ ; ועליהן (ו, 25) במקום ועליהם; דרכיון (שם, 26; ו, 15) במפלגיה (ו, 15) במקום דרכיהם וכו'; צורות — זה במקום —ו: אלוהיהו (ו, 25) דיטוגראפיה וצ"ל: אלוהי = אלו¹¹, בחוקיהו (שם, 11) כנראה מכה"י צ"ל: בחוקיהו רגלוהי (ו, 13) — כך נראה בכה"י, לפניה (שם 26 — כנ"ל).
- ויש דרכי כתיב עפ"י הדיאלקט העברי השומרוני¹² : מאחר (ו, 17), חיו (ו, 1), עחגותן (שם, 8) ובצדקתו (ו, 3) במקום: מאחריו, חיו וכו'. והרי סוג דקדוקי שלא כמקובל: יעבורו בברית (ו, 16) יעבורו ברשונה (ו, 19), יערכו השולחן (ו, 4), ישקודו ביחד (שם, 7) במקום יעברו, יערכו, ישקדו (כולן שלא בהפסק העניין¹³) וכן: ידרושהו (ו, 17), יכתובוהו (שם, 22).
- עתידי יפעול במקום יפעל: ישפול (ו, 23), ישכוב¹⁴ (ו, 10).
- אף משקלי פועל-פועל, כמו במג"א "ק"ס כ"ז, 169 מצויים כאן: רחוב נפש ושפול ידים (ו, 9), קצור אפים (שם, 10) — בלוח ו, 26: קוצר אפים, וכבוד איון (שם, 11) במקום: רוחב, כובד, אף נמצא שם שו" 11: וכיבוד לב, אפשר שהיו"ד במקום וי"ו היא וצירוף הוא, שלא מדעת, של: כובד-כבוד, וכן ישור לבבי (ו, 2) במקום: יושר.
- ### שמות הכת
4. הלוח הראשון¹⁵ של מסה"י הופיע זמן מועט לאחר גילולה של המגילה¹⁶ ובו ג' פעמים 'יחד', מהמשך העניין, בייחוד שו" 16: "וכל הבאים בסרך היחד יעבורו בברית", למדתי, ש'יחד' שם הכת הוא,
- 9 עיין לקמן, ריש פיסקא 14.
10 עיין קוטשר, "הארץ" 25.9.50.
11 ק"ס כ"ז, עמ' 166—167.
12 = מאחריו; עיין למעלה הערה 8.
13 עיין "סיני" כ"ה, עמ' רע"ה-ר"ם.
14 וכן במג"א: ותשפיל עד שאול (נו, ט); בנוסח המסורת: ותשפיל, ועל פי זה העתיק המהדיר, אף: ישכבו (מג, יז) במקום: ישכבו שבנוסח המסורת.
15 הראשון של המגילה כפי שנתפרסמה, ולא הראשון של עצם החיבור: עיין באסא"ר 121, אפריל 1951, עמ' 8, הערה 2.
16 באסא"ר 111, אקטובר 1948, עמ' 10.
- כלומר: קיבוץ, עדה¹⁷, אף שו" 12: "וכל הנדבנים¹⁸ לאמחו יביאו כול דעתם וכוונם והונם ביחד אל" ר"ל: בעדתו, גם הפועל נמצא שם: להיחד¹⁹ בעצת אל (שו" 8) והוא: להתחבר לעצת היחד, אף אחרים, כנראה, כל אחד מדעת עצמו, פירשו כך²⁰. אפשר שהייתה לאנשי הכת מסורת של יחד = עדה²¹, ואפשר שבא להם מונח זה על שם שכל מעשיהם היו יחד: יחד יואכלו ויחד יברכו ויחד יועצו (ו, 2—3). עוד הרבה פעמים נמצא 'יחד' במסה"י, אף תארים וכינויים אחרים לכת נמצאים בה, כגון 'רבים', לדעת א. מ. הברמן²² הרי 'יחד' כינוי של דרגה בכת ובצירוף למילה אחרת — כינויים לכמה דרגות (אנשי היחד, עצת היחד, יסוד היחד) — ויש גם דרגה גבוהה יותר והיא דרגת הרבים, שם החזור אף הוא כמה פעמים בצירופים שונים" וכו'.
5. 'רבים' נמצא אף בסב"ד, ושיער גינצבורג, עמ' 121, שלא דחוק הוא לפרש: רבים = חשובים, ומה שכתוב: "וזה סרך המבקר למחנה ישכיל את הרבים" וכו' (סב"ד 13, ז, ר"ל: המבקר יורה את החשובים שבעדה והם יורו את שאר העם; "וזה סרך הרבים להכין כל חפציהם" (שם 14, 12), ר"ל שעל הרבים לסדר ענייני העדה. פירוש זה דחוק, שכן המשכה של הפיסקא הראשונה הוא: ישכיל את הרבים — וירחם עליהם כאב לבניו — כרועה עדירו וכו', כל זה עשוי לכל העדה כולה, והרי לא נאמר, לא בפירוש ולא ברמז, שעל הרבים' להורות את העם. אף מן הפסקא השנייה (הטקסט פגום) אין ללמוד, כי 'רבים' = חשובים.
- מסה"י מפרשת ואומרת: רבים = ציבור²³, עדה.
- 17 "הצופה" י"ד בניסן תש"ט; "סיני" כ"ה, עמ' רצ"ג.
18 בניין נפעל = המתנדבים.
19 המהדיר: "להוחד", יתבאר לקמן, פיסקא 10.
20 מ. צ. סגל, קובץ א"י מחקרים וכו', ספר א, ירושלים תשי"א עמ' 39 (המאמר נכתב בסיון תש"ט); ברוינלי, באסא"ר 112, דצמבר 1948, עמ' 18: community. אף וליגמן תרגם כך (Bibliotheca Orientalis ינואר 1949, עמ' 4, טור 1).
21 במלוננו החודש של קהלה, ערך יחד, מתורגם: יחד שבטי ישראל (דבר' לג, ה): gathering, entire number.
22 "הארץ", 7.9.1951.
23 עיין גינצבורג עמ' 121, הערה 2, מעניין להעיר,

פועל נמצא, יחד' בפיסקאות: להיחד בעצת אל (ו, 8).
להיחד לעדת קודש (ו, 20). הרי שימוש הפועל
יחד' לגבי הכינויים, עצה' ודעה'.

לפיכך פשוט הוא, שבמקום: להוסיף על עצת
היחד (ו, 14), לכול הנוסף ליחד (ו, 19)
נאמר בסב"ד 13, 11: וכל הנוסף לעדת ו', ר"ל:
עצת היחד = יחד = עדו.

בהודיה אחת נאמר: "להתיצב במעמד עם צבא
קדושים ולבוא ביחד עם עדת בני שמים" (מג"נ
ו, לח), כלום על דרגה גבוהה נאמר? המעין במסה"י
ימצא עוד כאלו.

7. יחד', שהיה למושג קבוע ושגור הרבה בפי אנשי
הכת, משמעותו העיקרית מישטששת והולכת. ונראה
שמשום כך מתרבה והולך השימוש של, עצה' בצירופים
שונים: בעצת יחד (ו, 2 וידו), ביחד עצתו (ו, 6).
עצת הקודש (ו, 21) = עצת היחד (שם, 22). אנו
למדים מכאן, שהיה שגור בפי העם, עצה' במשמעות
אספה לעצה, לדון וכו', כמו consilium. במשמעות
זו, בצורה ארמית: עיצתא, היא משמשת בסורית של
א"י והיא מקבילה בה ל"סנדריון" היווני²⁸.

אף, סוד' משמש אחד הכינויים: סוד היחד (ו, 19).
בעצת קודש ובני סוד עולמים (ו, 25), סוד קודש
(ו, 5), סוד' פ"י גם: אספה וקיבוץ, כגון: סוד
בחורים (ירמ' ו, יא) סוד משחקים (שם טו, יז)
וכיוצא בהם, ובמג"נ ו, עמ' לג נאמר: סוד שא
ועדת בלעל'.

ומאחר שסוד' נדרף במקרא לסוד': נוסדו יחד
(תהלים ב, ב), בהוסדם יחד עלי (שם לא, יד), נצטרף
אף, יסוד' ליחד': יסוד היחד (ו, 17), מיסוד היחד
(שם, 18), ביסוד היחד (ו, 10).

8. סקירה שטחית בפיסקאות שנזכר בהן המונח
רבים' מלמדת, שהוא משמש בעיקר כינוי לאנשי
היחד בתורת צירוף של יחידים, ציבור פועל ונפעל.
הרי דוגמאות: אל יביא איש על רעהו דבר לפני
הרבים אשר לא בתוכחת (ו, 1). והרבים יסקודו ביחד
(שם, 7). ובמושג הרבים אל ידבר איש כול דבר אשר
לוא להפץ (צ"ל: לחפץ) הרבים (שם, 11), וכול איש
אשר יש אתו דבר לדבר לרבים (שם, 12), ישאלו²⁹
הרבים על דבריו (שם, 18).

אנשי היחד מכנים את עצמם. אנשי הקודש—
Schulthess, Lexicon Syropalaestinum ערך יעץ,
28 המהדור: ושאלו, בוי"ו. בכה"י בוי"ו ותיקנתו.
29

עין לוח ו, 8: "הזה" הסרך למושג הרבים איש
כתבנו²⁵ הכוהנים ישבו לרשונה והזקנים²⁶ בשנית
ושאר כול העם ישבו איש בתכוננו. פי' הפסקא
האחרונה: אף שאר כל העם ישבו איש איש במקומו
הקבוע (ומפורש הוא בלוח v 22—23: "המתנדבים
לשוב ביחד לבריתו וכתבם בסרך איש לפני רעהו
לפי שכלו ומעשיו" וזהו מה שנאמר למעלה "איש
בתכוננו"). נמצינו למדים, כי שלש דרגות הן: הכהנים,
הלויים ושאר כל העם, וכולם רבים' הם. עניין זה,
בשינויים מהותיים, בסב"ד: "וסרך מושב כל המחנות
— הכהנים לראשונה והלויים שנים ובני ישראל
שלתם (כך) והגר רביע (כך) ויכתבו בשמותיהם איש
אחר אחיה הכהנים לראשונה והלויים שנים וכו' (ו, 14)
3 ואילך).

6. והרי ראייה ש"יחד' היינו, רבים', בסה"י לוח ו, 19—25: "הכוהנים יעבורו ברשונה בסרך לפי רוחותם²⁷
זה אחר זה והלויים יעבורו אחריהם וכול העם בשלישית
בסרך זה אחר זה — לדעת כול איש ישראל איש
בית מעמדו ביחד אל לעצת עולמים — הכול יהיו
ביחד אמת — ומחשבת צדק [א"ש] לרעהו בעצת
קודש ובני סוד עולמים". הרי שכול איש ישראל:
הכהנים והלויים ו"כול העם" כלולים ב"יחד אל
לעצת עולמים" וכולם הם בעצת קודש ובני סוד
עולמים.

יחד' היינו עדו וכו'. אף מעיד על כך שימוש
בתורת תואר הפועל ובתורת פועל. במסה"י ו, 2—3:
"יחד יואכלו יחד יברכו יחד יעצו", כלום לדרגה
אחת בלבד הוא מתכוין? ושוב: והרבים יסקודו
ביחד את שלישיית כול לילות השנה לקרוא בספר
ולדרוש משפט ולברך ביחד (ו, 7—8), הרי שאף
לרבים' מיחסת מסה"י את השימוש, ביחד', בתורת
שב"אידש חרטערבוך" לספיחאק ויהואש, ערך רבים,
מובא: "מיס א רבים סאר מען ניס אנהויבען" (אין
נכנסים בתגרה עם רבים).

24 צ"ל "זה"? ארמאיזמוס? עין דלמן, דקדוק
הארמית (גרמנית), עמ' 113.

25 לשון קביעות של מדה ומספר (ישע' מ, יב);
עין ק"ס כו, עמ' 243, סור א. כאן עניינו קביעות
של מקום.

26 כנראה צ"ל "הלויים", כמו בפיסקאות שאנ
מביא והולך.

27 כלומר לפי מעלותיהם הרוחניות. וכן לוח v, 21:
"ודרשו את רוחם — לפי שכלו ומעשיו". אף א, 14:
"לפי רוחם". (יש להגיה "רוחותם"?)

בכה"י, חז"ד ברורה וכך העתקתי ב"הוצפה", י"ד גיסן תש"י, וכן העתיקו זולאי³³ וסוקניק³⁴. פועל זה נגזר מצורת, יח"י המצויה כל כך במסח"י, ואם נבוא לדייק, נאמר, שבניין התפעל הוא בטמיעת הת"י³⁵. אף יש לקרוא: לוא ייחד עמו (ו, 14), להיחד לעדת קודש (שם, 20), להיחד קודש קודשים (א, 6), כולם ביח"ד.

ולוא לצורך בכול אחד מכול דברי אל בקציהם (ו, 13—14), ואין לצורך על אחד מכול דבריו (ו, 11), ברור, שפי' "לצעוד": לפסוע, לעבור. כנראה היה מצוי שימוש זה של, צעד', אף במקורות ספרותיים אחרים וד"ר זולאי מצא בייצור לפרשת שמיני לרס"ג: "חלכתו להזהר בה סך תכו צועד"³⁶. מדובר שם במעשה הקטורת, והעיר זולאי: "ועי' יומא נב, ב...דתנן (תמיד ו, ג) מלמדיו אותו (את המקטיר) הזהר שלא תתחיל מפניך שמא תיכוח" וכו'. "צועד" פי' עובר על הזהרה³⁷.

"בקציהם" פי' אולי: בפרשיותיהם (של דברי אל, של התורה). פרשיות התורה נקראות במסורת השומ"י רונים, קצים, קצין³⁸. בפיוטי השומרונים בצורה אחרת: "וזהו בקצת כתבו שבעת ימים תאכל מצות"³⁹. ובסב"ד 16, 1—3: "לשוב אל תורת משה ופרוש קציהם לעורון (?) ישראל" וכו'. והרי מיטקא שהביא גינצבורג, עמ' 40: לאוהבו שלמלך שבא אצלו לפרקים (ב"ר סח, י), בנוסח מדרש הגדול עמ' 477 (במהדורת מרגליות עמ' תצ"ס): "שבא אצלו אחר קצים".

11. ולוא לשוב מאחרו⁴⁰ מכול סחד ואימה ומצר ר' (ו, 17), בק"ס כ"ה, 243, טור ב, פירשתי "מצרף" לשון צער ויסורים, אף סב"ד 20, 27: "מצרפותיו" כך פירושו, וברורה היא במסח"י, VIII, 4: "ולרצת עון בעושי משפט וצרת מצרף".

33 לוח "הארץ" תש"י, עמ' 118.

34 מ"ז ב, עמ' כח.

35 עיין תרביץ שנה ג, עמ' 174 ואילך.

36 "מלילה" ג—ד, עמ' 174.

37 "חלכתו" שבתחילת חרוז זה קשה לפרש.

38 Gall, Der hebr. Pentateuch der Samarita-

ner p. LXIII.

39 קוילי 207. לשון זה נמצא עוד כמה פעמים

בפיוטים השומרוניים.

40 צורה שומרונית; עיין למעלה מיטקא 3.

(V, 13) וביחיד "איש הקודש" (שם, 18), "עדת קודש" (שם, 20), לפיכך אפשר שנבחר הכינוי, רבים, מפני שבמקרא אף הוא משמעות של חשיבות בו. לא רבים יחכמו" (איוב לב, ט) פירש רי"י קובאק⁴¹ "מלשון ורבי המלך (ירמ' מא, א) דהיינו גדולים במעלה, ת"י: רברבני". במקום: לא יגע בטהרת הרבים⁴² (VI, 16), ויבדילו מתוך טהרת הרבים (שם, 25) נמצא שם: אל יגע בטהרת אנשי הקודש (VIII, 17). אולי יש בזה רמז לרבים' לשון חשיבות.

9. סר"י. מונח זה שפירושו: חוק, מנהג, מצוי בסח"י בלוח V, 1: "וזה הסרך לאנשי היחד" וכו'. הוא מפרט כמה אזהרות ומנהגים. בלוח VI, 8 ואילך, כאים פרטי "הסרך למושב הרבים" והוא סדר ישיבתם לפי מעלתם.

בסב"ד נזכרים כמה "סרכים": סרך לשפטי העדה (10, 4), סרך מושב ערי ישראל (12, 19) ועוד. לפיכך נראה, שיש לכנות מגילה זו "מגילת סרבי היחד", לשון רבים. אין לנו לבטור על מלת, סרך, שסופרי היחד מרבים להשתמש בה, ואפילו "כסרך התורה" נמצא שם (סב"ד 7, 6, 8). יש כותבים "תקנות", אבל אין שם זה עשוי לרוח סגנון ספרות היחד.

שונות

10. ראינו⁴², בייחוד במג"א, שלא כל מה שאינו שם לפי כללי הדקדוק שבידינו שיבוש הוא. למדנו במפ"ח ובמג"א, כמה חשוב החומר הלכטיאלי שבמג"א לוח, שאינו במילונות, או שאינו לפי הגדרותיהם; הרי פתח עיין במקראות מכאן ושבילים ללשון חכמים ולדיאלקטים הארמיים של א"י (אף של הנוצרים ושל השומרונים) מכאן, כל זה יהיה נר לרגלי בהערותי למסח"י (ואינו מתכוין להקיף את כל החומר שבמגילה זו). על סוגי דקדוק, משותפים לכל המגילות שטיפלנו בהם, כבר הערנו למעלה במיטקא 3.

להיחד בעצת אל (ו, 8), המהדיר העתיק: להוחד, בוי"ו, כנראה על דרך צורות המקור של בניין נפעל.

וכן: ישאלו הרבים על דבריו (VIII, 21), גם בכה"י יי"ד.

30 ישרון שנה ז (תרל"א), חלק עברי, עמ' 24.

31 היו אוכלים על טהרת הקודש. זה בא ללמד על "טהרת" שבסב"ד עמ' 9, 21, 23.

32 פרטים במאמריי ב"סיני" כ"ו ובק"ס כ"ו וכ"ז.

חוק' לשון אסר, חגר הוא, וכבר הובא במלונות;
 "חוק רישיה עד חנא" (ירושלמי שבת פ"ח, ה"א
 יא, ע"א) פ"י: וקשר, וחגר, ובבבלי נדרים מט,
 ע"ב: "חוגרני צדעי מן הפסח עד עצרת" ופ"י
 רש"י: "וקושר אני צדעי פדחת" 48. וכך פירש דוד
 ילין 47: חוק: חגר בהדוק, והוסיף: ואבנסך אחקנו
 (ישעי' כב, כא), חוק מתנים (נחום ב, ב), מן יחזקו
 מוסריכם (ישעי' כה, כב).

ופשוט הוא במסה"י: לא אור (או לא חגר) את
 עצמו באזור הדעת וכו', והוא על דרך: והיה צדק
 אזור מתניו והאמונה אזור חלציו (ישעי' יא, ה). ואין
 ספק שמסורת קדומה היא: יסר—חוק—אור, ואין לסגוע
 במקראות הנ"ל.

אף בא במסה"י הפועל של יסר: כול ימי מואסו
 במשפטיו אל לבתי ה' יסר ביחד עצתו (ווי, 6—5),
 ומכול עצת התורה לא יצאו ללכת בכול שרירות לבם
 ונשפטו 48 במשפטים הראשונים אשר החלו אנשי היחד
 ל' יסר 49 בהם (יא, 10). אף בסב"ד 4, 8: "לעשות
 כפירוש התורה אשר התושרו בו הראשונים",
 וכן שם בקטע ב, עמ' 20, 31: "וה' יסרו
 במשפטים הראשונים אשר נשפטו בני אנשי (היחד)
 [היחד] 50 והאזינו לקול מורה הצדק".

לפיכך נראה שאין לתקן בסב"ד 7, 5: "על כל
 יסודי הברית" במקום "יסורי". ואם נמצא שם,
 ש"י ח: "וכמשפט היסורים כסרך התורה"
 ובקטע ב, עמ' 19, 4: "וכמשפט היסורים" וכו',
 בשניהם צ"ל: היסורים ולא היסודים 51.

המלונות לארמית מביאים עוד דוגמאות של יסר =
 אסר, מלבד המובא כאן מספר השרשים של אבן
 גנאת, אף בסורית החדשה: יסר ligavit, יסורא
 vinculum, ligamentum 52.

עד היכן הדברים מגיעים, בישעי' כו, טו: "צקון
 לחש מוסרך (במג"א: לחשו מוסריך) למר"

נ [ה] יים בממשלת בלעל (ו, 8). בק"ס כ"ו, 234
 טור א, הגהתי: "ההים" ופי' נעשים 41.

ולוא יהיה לכה שלום בפי כול אוהזי אבות
 (ווי, 9). אפשר שצ"ל: אוהזי מעשי אבות, על פי:
 כשאוחזין מעשי אבותיהם בידיהן (סנהדרין כו, ע"ב).
 בסב"ד נזכרים האבות שבאו בברית אל: אברהם
 ישחק ויעקב, ויכתבו אוהבים לאל ובעלי ברית לעולם
 (3, 4—3), באי הברית הראשונים (שם, ש"י 10).

רוחו הצמאה עם הרויה (ווי, 14). לפי כה"י
 אפשר לקרוא הרויה, בשתי וי"וין, וכך הוא בדברים
 כט, יח: הרויה, ולא הרויה, אבל אין וי"ו קוני
 סונטית כפולה לא במסה"י ולא במג"א 42. לפיכך
 אף בלוח ו, 13: "ב הרויות חושך" ולא "בהחיות",
 כהעתקת המהווה, וכך נראה מכה"י, וכבר הערתי 43,
 שבמג"א מו, יא ככה"י: "הויה".

12. כי געלה נפשו ביסורי דעת משפטי צדק לא
 חוק למשיב חיו (ווי, 26 — ווי, 1). פיסקא זו חשובה
 לפרשנות המקרא. אין ספק שיש כאן רמז להושע ז,
 טו: "יסרתי חזקתי זרועותם" ולא יובד, ג: "הנה
 יסרת רבים וידיים רפות תחזק". ר' יונה אבן גנאת,
 ספר השרשים, ערך יסר: "ומענין איסרים כשמע
 לעדתם [הושע ז, יב], מוסר מלכים פתח [איוב יב,
 יח], ואני יסרתי חזקתי זרועותם [הושע ז, טו], כלומר
 קשרתי וחזקתי זרועותם — ותרגום ובאבנט
 בד יחזור [ויקרא טו, ד] יסר, אקצר ולא אביא
 אלא את דברי חיינקאם 44: "איסרים שרשו יסר,
 ויש נוסח" איסרים, בניין פיעל, והוא כמו אסר, אף
 בפסוק טו יסר כמו אסר, וכן ומוטרות ערוד (איוב לט,
 ה) "עכ"ל.

מאתר שבהקבלה במקרא שבהושע ז, טו בא הפועל
 חוק, נראה לו לפרלס 45 להגיה גם בהושע גם
 באיוב יסד, בול"ת, לשון חוק. אף ארליך מגיה
 בהושע בול"ת. באו לתקן ונמצאו מקללים, שכן אף

41 שטרן, Journal of Biblical Literature LXIX 1 (1950) p. 22
 מתקן "ויסר" ופי' — על
 פי העניין — לחץ וכן סב"ד 2, 21: "ויסרו לריב
 עם". אין שורש כזה ואף הפירוש בסב"ד דחוק.

42 ק"ס כ"ו, עמ' 164, טור ב.

43 שם, עמ' 165, סוף טור ב.

44 פירוש מדעי על הושע ז, יב (הוצאת אכרדם
 כהנא).

45 אגליקטן א, עמ' 60.

46 עיין ליברמן, ירושלמי כפשוטו, עמ' 153.

47 חקרי מקרא וכו', איוב ד, ג.

48 עניינו: הילוך דרכי החוקים והמשפטים.

49 בהשמטת הה"א, וכן מפ"ח: לשתחחות (XII);

עיין ק"ס כ"ו, עמ' 244, טור א.

50 כבר העירו בכמה מקומות, ופשוט הוא, כי

בסב"ד צ"ל "היחד".

51 עיין שכטר, שם, בהערות עמ' 39; גינצבורג,

עמ' 144.

52 יסר Payne-Smith s. v.

מהלך בהן (שמים חשך לאור ואור לחשך — ישעי
ה, כ).

ב ע ין תמימים לא יתחשב (ו, 4—3). בכה"י,
כנראה: בעון, בוי"ו, ואולי יש להגיה "במעון".
נראה יותר, ש"עון" לשון קשר וחבור הוא, ועולה
יפה ההקבלה "יתחשב", עפ"י מה שנתבאר למעלה.
י. ג. אפשטיין⁵⁸ הביא לשונות, עון' שמשמעותם
כנ"ל, בויקרא רבה יז, א מקביל "עונות" ל"ציבים" =
סיבים⁵⁷. אף פירש שם: באסרם לשתי עינותם (הושע
י, י — קרי: עונותם): והוא רסן, עונן (לשון
כשפים) הרי הוא, כפי שהוסיף שם, מלשון קשירה
ואסירה, כמו: חבר חבר (דבר' יח, יא)⁵⁸, פ"י הפיסקא:
אין הוא מתחבר לתמימים, וכמו שנאמר למעלה:
"ועם ישרים לא יתחשב".

וברוח קדושה ל י ח ד באמתו (ו, 7) פ"י:
לדבק, ואולי צ"ל: להיחד, כמו שנאמר למעלה בפיסקא
10. באמתו = בבריתו; עין לקמן, פיסקא 22.
ולתתקדש במי דוכו (ו, 9). נראה, שיש לקרוא:
דוכי, לשון סהרה בארמית.

15. וחכמת גבורה מאמנת בכול מעשי אל
ו נ ש ע נ ת ברוב חסדו (ו, 4—3). אין לפרש
"מאמנת" מלשון אמונה סתם⁵⁹, אין זה לא לפי העניין
ולא לפי "ונשענת" שבהקבלה, אמנ' הרי הוא מעיקרו
לשון חזק וקיימ, כגון: בית נאמן (מ"א, יא, לח),
יתד במקום נאמן (ישעי' כב, כג) ואף כאן: "מאמנת"
פ"י נתמכת, ובינוני מפעל הוא, במקום מופועל, על
דרך הצורות שבמג"א (ק"ס כ"ו, 171). ומכאן נבוא
לפרש: ויהי ידיו אמונה (שמות יז, יב). "אמונה"
תואר הפועל הוא ופ"י: אהרן וחור תמכו בידי, וכך
היו ידיו אמונות, או מאומנות, עד בא השמש.

ובחכמת כבודו נתן קץ להיות עולה (ו, 18).
בכה"י, כנראה: להוות, ואולי צ"ל: להיות; עין
למעלה, סוף פיסקא 11.

ואשר יקום בברית על נפשו (ו, 10) צ"ל:
יקים, ביו"ד, עתיד הפעיל, כמו בלות זה, שו" 8:

ת"י: מלפין אוריתך בחשי (לומדים תורתך בלחש) וכן
הרומי: doctrina tua. המתרגמים הישנים הבינו
מוסר' שבמקרא זה מעין "יסורי דעת" שבמסה"י.

13. המשכה של הפיסקא הנ"ל: ועם ישרים לוא
יתחשב ודעתו וכו' והונו לוא (יביאו) [יביא]
בעצת היחד (ו, 1—2). "יתחשב" מקביל ללשונות
יסר', חזק' שבמקבילות ופ"י: יתחבש, יתקשר, וכבר
ביארנו⁵³ לשונות, חשב', שבמג"א ושכסורית א"י,
= חבש. אף: כי לוא החשבו⁵⁴ בבריתו (ו, 11),
כול אשר לוא נחשבו בבריתו (שם, 18) = נחבשו,
נחסרו. הלשון: "ועם ישרים לוא יתחשב" מוליך
אל המקרא: הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב
(במדבר כג, ט); נראה, שמחבר מסה"י הבין כך
מקרא זה, מתוך שימוש חי של חשב = חבש, ועל
פיו כתב את מליצתו.

כא בסאון רשע מחרשו וגאזילים בשבותו
(ו, 2—3). פיסקא זו נכתבה על פי ישעיה ט, ד:
"כי כל סאן סאן ברעש". במקום "רעש" כתוב כאן
"רשע", כמו בת"י, שם: "מיסבהון ומתנהון ברשע".
ת"י פירש "סאון": משא ומתן, כמו שדרשו חז"ל
תוספתא סוטה ג, ד: בבלי סוטה ה, ע"ב: "מנין
שבמדה שאדם מודד מודדין לו ת"ל בסאסאה [ישעי'
כו, ח] — כי כל סאון סאון ברעש". נמצינו למדים,
שנוסח "ברשע" של ת"י מקויים במסה"י. "מחרשו"
הרי הוא כמו: חרש רע (משלי ו, יד), לב חרש
מחשבות און (שם, יח). "וגאזילים" — האל"ף
תלויה ואפשר שאינה עיקרית; אפשר שעיקרה של
תיבה זו: גזלים, לשון רבים של גזל, ונתחלף לו
לאחד המעתיקים הז"י בוי"ו ובא קורא ותלה אל"ף,
לשון גאול ולכלוך. "בשבותו" — אולי צ"ל "מחשבתו"
ואולי היא מלשון "משובה".

14. ולא יצדק במתיר שרירות לב (ו, 3).
כנראה צ"ל "במתור", בוי"ו, שם הפועל של "תור",
ע"ד הארמית הירושלמית: מיקום, מידון⁵⁵. אפשר
שצ"ל: "אחרי שרירות לבו" או "בשרירות לבו".
עניינו: לא יצדק בתורו אחרי שרירות לבו.

וחושך יביט לדרכי אור (שם). נראה, כי הלמ"ד
של "לדרכי" במקום ב"ית היא (ק"ס כ"ו, עמ' 243,
הערה 28), פ"י: דרכי האור אפלים בעיניו ואינו

53 ק"ס כ"ו, עמ' 246, טור א.

54 כנראה צ"ל "נחשבו", ואפשר, שנשמטה התי"ו.

55 עיין ק"ס כ"ו, עמ' 173 לסור ו של מס"ח.

56 מונטסריפט 56 (1921), עמ' 362.

57 ועיין ערוך, ערך צב ה, הערת ר"ב מוססא:
"ציבין פ"י חושין דקים וכן עונות".

58 נראה לי להוסיף ל"מעונן": "זה האותו את
העינים (סנהד' סה, ע"ב) והוא לשון קשירה; השוה:
אחוז בחבלי בוי"ן (אסתר א, ו).

59 באסא"ר 121, עמ' 10.

א. א. [אמר רבי אחא כביכול אני והוא]. אף הראה על תוספות סוכה מה, ע"א, ד"ה ואני: "משום דדרשינן באיכה רבתי⁶⁵ קרא דכתיב ביחזקאל ואני בתוך הגולה — כביכול" וכו', לעף הוסיף, שם, כי בנוסח הירושלמי של המשנה הנ"ל: והוא, באלף⁶⁶.

בסב"ד 9, 5: "ואין כתוב כי אם נוקם הוא לצריו וגוטר הוא לאויביו". והעיר גינצבורג, עמ' 57, שמקרא הוא בנחום א, ב וכתוב שם: "נקם ה' לצריו וגוטר הוא לאויביו" ובעל סב"ד כותב "הוא" במקום שם הויה, שאין הוא משתמש בו. עיין שם בהערה, שהביא בשם חיות את תרגום השבעים ל"פיהו" (משלי כד, ז) στóματος κυρ(סו) (פי ה').

מן הפסיקא שהבאנו כאן ממס"ה' אנו למדים, ששימוש זה של "הוא" = ה' יסוד לו במציאות, ומעתה מבוסס כל מה שנאמר בעניין זה.

17. וכל איש מאנשי היחד ברית היחד אשר יסור מכול המצוה דבר ביד רמה (viii, 16—17). צ"ל: יסיר.

כול איש מהמה אשר יעבר דבר מתורת משה (שם, 22), "יעבר" בניין פיעל הוא ופירושו כפירוש "יסיר" שבפסיקא הקודמת. וכך שימוש בלשון חכמים⁶⁷, כגון תנחומא משפטים ה: "שאלו הייתי מבקש לעבר את הדין לא היה העולם יכול להתקיים". כך הוא — "לעבר", בניין פיעל — בדפוס קושטא. (יש בזה חומר כדי מאמר מיוחד).

מועדי שנים לשבועיהם וברוש שבועיהם למועד דרור (א, 7—8). נראה לי להגיה "ופרושי" = קצי, על דרך מה שנאמר למעלה בפסיקא 10. גם בסב"ד נמצא כמה פעמים "פרוש" (עמ' 2 ועמ' 4), שאפשר לפרשו כך (אלא שהטכסט משובש שם). ופי' העניין: מועדי שנים מצטרפים לשבועים (שמיטות) וקצי שבועים מצטרפים ליובלות.

בר שית פחד ואימה ובמכון צרה עם בוקה (צ"ל: צוקה?) אברכנו (א, 15). נראה לקרוא: ברשות = בממשלת: עיין למעלה 18: "ולוא לשוב מאחרו מכול פחד — בממשלת בלילע".

18. ובהפתח צרה אהללנו ובישועתו ארננה יחד

65. והוא בפתיחתא ל"ד = פסיקתא דר"ב דף קיג, ע"ב.

66. כך הוא, באל"ף, אף בכ"י קויפמאן, בכ"י פרמה. במהדורת לו ובנוס' אחרים, ואכמ"ל.

67. עיין ש. ליברמן, ק"ס י"ד, עמ' 329.

ויקם על נפשו בשבועת אסר, ופי': ישבע, שבועת אסר (במדבר ל, יד) ת"א: קיומת אסרא, ות"י: קיום אסרא. ברית ושבועה מקבילים כאן, כמו זכר לעולם בריתו — אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק (תהלים קה, ט), וזכר לנו ה' אלקינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם (זכרונות לר"ה). לעניין "חסד" עיין לקמן, הערה 91. ולאחר כוונותיו (v, 24). צ"ל: כוונותו (כך אפשר גם לפי כה"י).

אלוהיהו (v, 25). עיין למעלה פסיקא 3. האיש הנשאל ידבר בתרו (vi, 11). נראה, שהוא כמו, תורי, ומאחר שגם בסב"ד כך: על פיהו יכא באי העדה איש בתרו (14, 11), אין לתקן ולהוסיף וי"ו, צורה מיוחדת היא — תר = תור — שהיתה בודאי נהוגה בלשון.

וחנם (vii, 11). עיין למעלה פסיקא 2. לבל יחישו ממקומם (viii, 8). כנראה, צ"ל: ימוש.

16. ללכת למדבר לפנות את דרך הוא הא כאשר כתוב במדבר פנו דרך...⁶⁸ (viii, 13—14), ידוע כתיב המגילות: הוא, היא, במקום הוא, היא. אפשר, שסופר המגילה הוסיף במתכוין אלף בסוף לומר, שאין מלה זו כפשוטה. כבר העיר חכמים על כמה "הוא" שבמקרא, שהם כינוי לשם הויה. עיין י. חלפון⁶⁹, שפירש בדרך זו כמה מקראות וסמך על מודלסון, גוניוס⁷⁰ ואחרים, כגון: כי אני אני הוא (דברים לב, לט), ולציון יאמר איש ואיש ילד בה והוא⁷¹ יכוננה עליין (תהלים סז, ה). אף הוסיף, וחלפון, ופירש כך: אני והו' הושיעה נא (סוכה ד, ה) והו' = הוא, כינוי להויה.

ל. לעף⁷² מצא שימוש זה בילקוט ירמי רמז שכ"ז: "והוא אסור בוקים [ירמי' מ, א — כתיב: באזקים] כביכול והוא — וזכותה ואני בתוך הגולה [יחזק' 11]

60. כך בכה"י (ד' גקודות) שלא לכתוב שם הויה. וכן במג"א מ, ו: כי רוח... נשבה בו (בין השיטין). עיין ברויגלי, באסאיר 114, עמ' 10; הברמן, אורלוגין ג, עמ' 252, בשם ד"ר מ. שפיצר.

Literaturblatt des Orients 1841, p. 204 61

62. עיין מלוגו למקרא, מהדורא א', שנת 1815, ערך הוא.

63. ת"י: מואלהא הוא ישכלנינה לעלמא ואין להסיק מכאן בחזאות, שפירש "הוא" לכינוי.

64. בן חנניה שנה ד' (1861) עמ' 177, הערה 2.

(א, 17). יחד, שמשמעותו העיקרית היא חיבור וכיוצא בו, כמה גזנים לו⁶⁸ ואחד מהם: זה, "זה כמו זה"⁶⁹, כגון: כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו (תהלים מט, יא), וכן יחדו/ כגון: שדות ונשים יחדו (ירמ' ו, יב), הרה ויולדת יחדו (שם לא, ז). וכן במקומנו: אהללנו גם בשעת צרה וארנו גם בישועתו, דוגמתו במקרא: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירגנו (תהלים צח, ח), פי: גם נהרות גם הרים.

ולוא ארחם על כל סוררי דרך לוא אנחם בנכאים עד תום דרכם (א, 20—21). אי אפשר לפרש "נכאים", המקביל ל"סוררי דרך", על פי לשונות, כאח' שבמקרא: נכאה לבב (תהלים קט, לו), הכאות לב צדיק (יחזקאל יג, כב) ואחרים שכמותם, נאספו עלי נכאים (תהלים לה, טו) פירשתי⁷⁰ על פי: ארבעה הן שהן באים ממשפחת נכזיה (פסיקתא דר"ב, דברי ירמיה, מהדורת בובר דף קטו, ע"ב). בובר מביא שם נוסחאות: בזויה, נכריה, והם פירושי גליון ל"נכוייה", רוצה לומר: "נכוייה" פי: בזויה, בקינה הידועה לתשעה באב "שבת סורו מגי" נמצא: "יונית נכוייה" והוא: בזויה, אף בפיוט ארץ ישראל⁷¹ ישן: "רבים שרו בנפילת נכים" והוא כינוי למצרים. הרי במסדה⁷² ראיה ברורה לשימוש זה, אלא שנכתב, נכא' באלף תמורת "נכה".

רחם—נחם מקבילים אף במקרא, כגון: כי נחם ה' עמו ועניו ירחם (ישעי' מט, יג).

ומעל אנשים עד תום פשעם רקים (א, 24), כנראה, שיבוש הוא ויש לתקן באחד מבנייני הפועל "רחק", רוצה לומר: אתרחק מאנשים עד תום פשעם.

19. אהבת חסד לנוכנעים (א, 26), מאחר שאין במגילות יו"ד לפני שוא נח על כרחך אין לקרוא "לנוכנעים" והרי כאן בניין נפעל בוי"ו על דרך הצורות: נוטל, נוצח, והרבה כדוגמתו, במקום: נוטל, ניצח וכי⁷³. נראה לי עכשיו, שאין זה בניין "נופעל", כמו שחשבתי שם; הוי"ו שבכל הצורות הללו הרי היא דוגמת הוי"ו שבצורות שנתבררו

68 עיין פין, האוצר, עמ' 243, טור א. א. מירסקי, סיני כ, עמ' רפ"ד, העיר על, כאחד' במקרא, שאף הוא משמש: כל, כולם.

69 פין, שם, עמ' 244, טור א.

70 לשוננו, שנה א, עמ' 126.

71 פסטים זולאי, ידיעות המכון ה', עמ' קס"ו.

72 ק"ס י"ג, עמ' 307.

בק"ס כ"ו, עמ' 169: בוישן, גוזרי עצים, בורכים וכו', ואכמ"ל.

[וחזק] [וחזק] ידים לנמה [רי לב] (שם), עיין ישעי' לה, ד: "אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו" ובמקרא שלפניו: "חזקו ידים רפות". השבעים, החלטה והפשיטת מתרגמים "נמהרי לב" לשון קטנות, והוא: חולשה, חולי; לבב נמהרים (ישעי' לב, ד) בשבעים αὐτοὺς (של החלשים, האסטיניסים) ובת"י: מהרהרין. ה"ר' לשון נזק וחבלה ובמס"ח טור א, 11: לוגיע רבים בעבודת שו' ולהרותם (ק"ס כו, עמ' 175). הרי שמחבר מסה"י משתמש כאן בלשון המקרא בדרך פירושים שהיו מקובלים בזמנו, עיין גם ויקרא רבה יז, א: כי אין חרצבות למותם (תהלים צג, ד) לא הרהרתים בחלאים. נוסף שם לשון, ה"הרהר' על, חולי.

ולהשיב [ב] ענוה לנגד רמי רוח וברוח נשברה לאנשי מטה⁷⁴ שולחי אצבע ומדברי און ומקני הון (א, 1—2). "מקני הון" פי: רוכשי הון, בעלי הון (גנאי הוא לאנשי היחוד; השווה: מקנה, קניין, וכן בסורית: כל דקניא הות ארמיתא (לוקס כא, ד): כל מה שהיה לה זרקה (לתוך האוצר), עיין ב"ד מג, ז (מהדורת תיאודור 421): "קונה" שמים וארץ ממי קניין? ר' אבא אמר כמאן דאמר פלן עיניו יאייאן סעריה יאיי" (כאדם האומר פלוני עיניו נאות שערו נאה), המפרשים נדחקו בזה המאמר, ואין דוחק; ר' אחא מפרש: קונה לשון בעלות⁷⁵; מלכי צדק משבח את הקב"ה בשמים וארץ, כמו שמשבחין את פלוני בעיניו הנאות וכו'.

פתח אורו (א, 3) צ"ל: אורי, בסמוך שו' 5: "משפטי אור בלבב יי".

20. הביטה עיני חושיה אשר נסתרה מאנרש, דעה ומזמת ערמה מכני אדם, מקור צדקה ומקוה גבורה עם מעון⁷⁶ כבוד מסוד בשר, לאשרי בחר אל נתנם לאוחות⁷⁷ עולם (א, 6—7). הרי כאן הקבלה: צדקה—גבורה—כבוד. יפה העיר ויזיל⁷⁸ שבישעי

73 המ"ם בקבוץ כמו: והעיר מלאה מטה (יחזק' ט, ט).

74 וכן: ידע שור קונוהו (ישעי' א, ג).

75 צ"ל: מעין, שכן מקבילים: מקור ומקוה.

76 בגלל טשטוש הגרוניות (למעלה, סוף פסיקא ב) אפשר להקדים את הוי"ו, כאילו קרא וכתב: לאותו.

77 מנחה לדוד, ספר יובל לדוד ילין, עמ' מ"ה.

בארמית השומרונית נמצא אף, יסד' במשמעות, ברא':
אהיה אשר אהיה צורה דגביותה ויסדה
דנפשה.⁸⁶

הלמ"ד שבמלים: לאדם, לסוד, שבפיסקא שהובאה
למעלה, למיד האומות היא, רוצה לומר: אמנם
אדם רשעה אני, אמנם סוד בשר עוול אני. למיד כונת
מצוייה בלשון (ולא בעברית בלבד), כגון: כי לכלב
חי טוב מן האריה המת (קהלת ט, ד), וכבר כתבו
חכמים בעניין זה.⁸⁷

חבר סודם לעצת יחד וסוד מבינות קודש (יא, 8).
ברויס, עמ' 179, קורא "מבנות" (לשון רבים של
בת') ובהצעה: "אולי: בנות". לשון, בנין' ומסעתי
מקבילים יפה ונראה, ש"מבנות" משקל "מריצת" הוא
המצוי במקרא, כגון: צאן מריצתו (ירמ' כג, א).
כיא [לא] לאדם דרכו וכו' (יא, 10), המוקף בסוגריים
הרי הוא על פי ירמ' י, כג.

להשיב על עצתך (שם, 18), בלשון חכמים, השיב
עליו לשון התנגדות הוא בויכוחים. וכן בסמוך: מה
ישב⁸⁸ לפניך (ש' 21).

מצור רק (שם, 21) נראה, שפירושו: יצור של טיט
רך; בלשון חכמים: רקק, טיט הנרוק (מקראות ז, א)
ויש גוסס' הנדוק, בדלית.
ולעפר תשוקתו (שם, 22), יש לתקן, על פי מג"ב ב,
עמ' ז: "תשובתו".

21. אוסיף דיבור קל בפירושה של, תעוזה' הנמצאת
במגילות והיא באה ללמד על האיטימולוגיה שלה.
במג"ב א, עמ' כ"א, מ"מלחמת בני האור עם בני
החושך": "ברוך אל ישראל השומר חסד לבריתו
ותעודות ישועה לעם סדוהי. הלמ"ד של "לבריתו" כמו
הלמ"ד של "מומר לדוד", כלומר היא משמשת "של".
תעודות ישועה = ישועת תעודותיו; הרבה חילופים
כאלו במקרא⁸⁹, וכן במסדה: חסדי רחמים (ו, 22)
= רחמי חסדו⁹⁰ (ו, 1), בעצת יחד (ו, 2) — ביחור

86 ספר מליאתה למרקה, מהדורת הילנסהיימר, עמ'
37 (בעברית: צר הגויה ויוסד הנמש).
87 עיין ברוקלמן, גרונדריס וו, עמ' 110.
88 בכה"י: "מהישב" ביחור, ושתי נקודות בייניהן,
סימן הירידה.

89 כגון: כסף משנה — משנה כסף, מומור לדוד
— לוד מומור וכמה כיצא בהם; עיין ספר הרקמה
לריי אבן גנאת, מהדורת וילנסקי, עמ' שני-שניח
א. שולץ ZAW 1936, עמ' 270-277.
90 חסדו; עיין למעלה, פיסקא 3.

טז, טז: סג, ה מקבילים: צדקה-גבורה-חמה⁷⁷,
וכן ישעי' מט, כד-כה: גבור-צדיק-עריץ⁷⁸, וכאן
מקביל כבוד לגבורה-צדקה, והוא על דרך שימוש
המגילות במקום אחר: ב"סיני" כ"ו, עמ' רפ"ד, הערת
על "איש כבוד" הנדרף ל"עושה חיל"⁷⁹.

"סוד בשר" מקביל ל"אנוש" ול"בני אדם". אף
ש' 9: "ואני לאדם רשעה ולסוד בשר"
עול עונותי ופשעי חסאתי⁸⁰ נעוית⁸¹ לבני לסוד
רמה והולכי חושך", מהו "סוד בשר" ו"סוד רמה"?
ראינו למעלה, פיסקא ז, סוד דוגמת, יסוד': אסף,
קיבץ, ומשמעות זו הגיע מחבר סה"י, המחזור אחרי
שמות גרדפים, לסוד' = יצירה. והרי ראיה, בסמוך,
ש' 21: "והוא מעפר מגבלו ולחם רמה"⁸² סודו⁸³ י'
סודי' משמע: אסף, קיבץ⁸⁴, ובארמית השומרונית אף:
ברא, כגון: דברא כל עלמא וסדר בוראיה⁸⁵
(קוילי, עמ' 5), ועבד יום ולילה וסדרון
במלחה (שם, 16), מן צער גביתה וסדרה⁸⁶,
למחבר סה"י גרדפים: ברא-סוד-סוד⁸⁷.

77 הסיק כהוגן, כי "חמה" אף היא כאן לשון כח,
ויש להוסיף: בלשון חכמים "מחמת" פ': מכת.

78 על צדקה לשון גבורה עיין פירסס מלון למקרא,
ערך צדקה; דוד ילין, חקרי מקרא וכו', ישעיה כד, טז,
יעיין קראמר ZAW 1907, עמ' 80.

79 בקטע מ"מלחמת בני האור עם בני החושך",
מג"ב א, עמ' כ.

80 כאן בכה"י ריווח של גרר כ"י ג' או ד'
אותיות, אפשר שמשום כך ניטשטשה כונת דבריו.

81 בכה"י: נעות, בשתי וי"וין; עיין למעלה, פיסקא
15.

82 "לחם רמה" פ' בשר העומד להיות מאכל לרמה.
82* כך המהדיר. הברמן, אורלוגין ג, עמ' 250:
מודור, במ"ם. ההקבלה ל"סוד רמה" (ש' 10) יש
בה כדי להכריע לצד הסמך.

83 עיין קונטרסים ב, עמ' 4, הערה 6.
83* פ': הברואים.

84 ספר מליאתה למרקה, מהדורת היידנהיים, עמ'
8 (בעברית: מי ער את הגויה וסדרה), עבד וסדר',
צער וסדר' הרי הם על דרך: אשר ברא אלקים
לעשות (ברא' ב, ג), רוצה לומר: ברא ועשה, וכמה
כיוצא בהם במקרא.

85 אם יש ממש כדבריי, הרי אף "יצרתה מעפר
לסוד עולם" (מג"ב ב, עמ' לח) ס': יציר עולם,
על דרך "כל יצירי עולמים" (בפיוט היום הרת עולם),
וכל מה שכחתי בק"ס כו, עמ' 244, אין לו קיום.

ומשוטה היא, שאפשר שתבוא, תעודה במשמעות תורה: צור תעודה תתום תורה (ישעי' ה, טו) וכן שם, סטק כ, ויש, תעודה' שהיא חוק: וזאת התעודה בישראל (רות ד, ו).

22. נראה לי צורך להעיר על תיבת 'אמת' המצוייה במסכה"י, שלא בכל מקום היא כמשוטה.

ברית וחסד מקבילים; עיין למעלה, הערה 91: אף חסד ואמת באים סמוכים זה לזה; כגון: רב חסד ואמת (שמות לו, ו), חסדך ואמתך (תהלים מ, יב). מחבר מסה"י משתמש ב'אמת' במקום, ברית' בלוח ו, 11—12: וכול הנדבים לאמתו" וכן ו, 9—10: "ולרוב" 96 אנשי בריתם המתנדבים יחד" 97 לאמתו, אבל שם, שו" 21—22: המתנדבים ביחד" 97 להקים את בריתו — ועל פי רב 98 ישראל המתנדבים לשו"ב ביחד 97 לבריתו, ועיין למעלה, סוף פיסקא 14: ליחד באמתו. נראה, כי כך יש לפרש: הכהנים והלוויים מברכים את אל ישועות ואת כול מעשי אמתו (י, 19), פי': המעשים שהוא עושה מכח האמת, רוצה לומר מכח הברית שזכת אתנו, והוא מקביל ל'ישועות'. וכן מג"א, עמ' כא: "במעשי אמתכה נהללה שמככה". ועוד כמה פעמים, אמת' במגילה, שיש אולי לפרש בדרך זו, עניין למפרש מסה"י לפרטיה.

ח וך י ל ון

פ. ס. הגיעני תרגום צרפתי של מסה"י עם מבוא והערות מאת J. van der Ploeg, O. P. 98. במרשים אחדים כיוונו לדעה אחת: בסאן (וו, 2), מאמנת (iv, 3), בהיות (שם, 13), בתרו (vi, 13), תעודות' תרגם מלשון עדות, אבל את העניין פירש אף הוא (עמ' 115, הערה 4): התגלויות ה' לישראל בסיני, בערבות מואב וכו'.

438 Eisner, Paul. Franz Kafka and Prague. (Translated from the German by Lowry Nelson and René Wellek). (New York), Arts, Inc., (c1950), 100 p., 2 1., pl. 8°.
= Golden griffin books, 1.

96 כמו: רבים, ציבור. השווה: ורצוי לרוב אחיו (אסתר י, ב).

97 פי': כולם; עיין למעלה, הערה 68.

98 בכה"י גרר בין הרי"ש והבי"ת, ושתי נקודות ביניהן. נראה, שנגרדה וי"ד (ריב), וצ"ל רוב.

99 Bibliotheca Orientalis VIII (Juli 1951) 113—126.

עצתו (שם, 6). שיעור הפיסקא: השומר חסד 91 בריתו וישועת תעודתו לעם סדונו. נמצאת הקבלה: ברית—תעודות. אף מקבילים חסד—ישועה, השווה: ויבאני חסדיך ה' תשועתך כאמרתך (תהלי' קיט, מא).

נראה, שיש לחבר, תעודה' אל: חבלי רשעים עוד וני (תהלים קיט, סא), שלמי לשון חכמים (ובעצם למי השבעים, הרומי והטורי) לשון קשירה ואסירה היא. עיין תוספתא מכשירין פ"א, דפוס ראשון: [שק] אחד מועד (צ"ל: מעודד), שני שקין מעודדין, והעיר ר"ש ליברמן 92: נראה שלשון עודד זה "פירושו: מהודק ומקושר — והשוה לשון, עודה של שקין" (סוטה מו, א ושי"ג). ובערוך [ערך] עד (ט) פי' בשם הגאונים: למח קורין אותה עודה של שקין על שם מעודד עונים 93 ה"י, תעודה', לשון קשר ואסר, באה במשמעות, ברית', השווה: מסרת הברית (יחזק' כ, לו) 93. ונראה לפרש: ה' העיד בינך ובין אשת בריתך — והיא חברתך ואשת בריתך (מלאכי ב, יד), "העיד" פי': הביא בברית 94; השווה: העזבת אלוך נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה (משלי ב, יז).

במגילתנו: כול הנגלות למועדי תעודותם (ו, 9) פי': כל מה שנגלה לישראל בזמני 95 הבריתות (תורה גיתנה בשלש בריתות — ברכות מ"ה, סע"ב). ונראה, שיש לתקן "תעודותיו", כמו: בכול דרכי אל כאשר צוה למועדי תעודותיו (וו, 10). מועדי תעודות עולמים (מג"א, עמ' כ"ז) הרי הוא כמו "ברית עולם" המצוי במקרא. בלוח ווו, 16: "ובהיותם לתעודותם כמחשבת כבודו ימלאו פעולתם ואין להשנות". הלשון מגומגמת מעט, אבל העניין ברור: כשהם בברית, כמו שעלה במחשבתו לפניו, יעשו פעולתם בשלימות.

91 חסד' הרי' הוא, למי נלסון גליק Das Wort hesed etc. עמ' 12—13: היחס ההדדי שבין שני צדדים שבאו בברית. קהל, מלון למקרא, מגדיר: solidarity, joint liability. החסד הרי הוא התוצאה של הברית ויש שהם מקבילים זה לזה, ואכמ"ל.

92 תוספת ראשונים ד', עמ' 107.

93 למיכך הרי, עודד' מעיקרו לשון קשר הוא ומכאן לשון חיזוק; עיין למעלה, פיסקא 12: יסר, חוק. 93* מעניינת הערת אולברייט, באסא"ר 121 (פברואר 1951). עמ' 22, הערה 6: קשה להפריד, ברית' מן 'בידיתו' האשורי: אסור, כבל.

94 עיין סין, ערך עוד, עמ' 402.

95 הלמ"ד של למועדי במקום בי"ת היא; עיין למעלה, פיסקא 14, ד"ה וחושך יביט.

kedonien bis Muhammed. Hrsg. von Hermann Bengtson, Bd. 2: Von Augustus bis zum Sieg der Araber. München, Biederstein Verlag, 1949. VIII, 563 p., maps (part fold.), ports., geneal. tab. 4°.

על היהודים ועל ארץ ישראל עיין ע' 43, 68, 121—120, 115, 113, 101, 96—94, 90, 81—78, 73—71, 128, 133, 142—143, 182, 308, 319, 337, 382, 412, 425—424, 457, 464—477, 499, 507.

444 Kulischer, Evgenii Mikhailovich. Europe on the move; war and population changes, 1917—47, by Eugene M. Kulischer. New York, Columbia University Press, 1948. XI p., 1 l., 377 p., maps, tab. 8°.

עוד אביו של המחבר מיכאל קולישר (עסקן צבורי ידוע בתקופת ההשכלה של יהודי רוסיה וחוקר בהיסטוריה ובאתנולוגיה) טרם מחקרים על תפקידם של חלופי האוכלוסין בתולדות רוסיה והסיק מסקנה שכל חמה והגירה קשורות באוסן הודי המחקר בשטח זה נמשך ע"י בניו: אלכסנדר קולישר ומחבר הספר שלפניו. בשנת 1937 נגש המחבר לאסוף חומר בשביל התקופה שאחרי מלחמת עולם א' (מההקדמה).

על היהודים עיין ע' 31, 47—49, 62—66, 108—110, 124, 131—136, 140—143, 174, 188—192, 199, 200—203, 250, 256, 260, 264, 276—280, 291—295, 309 ו-299.

445 Levin, Meyer. In search; an autobiography. Paris, Authors' Press, (1950). 523, [1] p. 8°.

המחבר סופר אמריקאיי יהודי נודע, מספר גם על דרכו בספרות ועל מסעותיו באירופה ובארץ ישראל.

446 Lieberman, Saul. Hellenism in Jewish Palestine; studies in the literary transmission, beliefs and manners of Palestine in the I century B. C. E. — IV century C. E. New York, Jewish Theological Seminary of America, 5711—1950. XIV, 231 p., 1 pl. 8°.

= Texts and studies of the Jewish Theological Seminary of America, v. 18.

Al. Marx: Louis S. Brush, Introduc-

439 Frank, Anne. Das Tagebuch der Anne Frank; 14. Juni 1942 — 1. August 1944. Mit einer Einführung von Marie Baum. (Aus dem Holländischen übertragen von Anneliese Schütz). Heidelberg, L. Schneider, 1950. VII, [1], 273 p., 1 l., facsim., pl., port. 8°.

המחברה, פליטה מגרמניה, מתה במחנה ברנ' בלון במרץ 1945, חדשים לפני שחרור הולנד, והיא אז בת 16.

440 Hartog, Mabel Hélène (Kisch). P[hilip] J[oseph] Hartog: a memoir by his wife Mabel Hartog. London, Constable, (1949). 4 p. l., 178 p., ports. 8°.

פיליפ הרטוג (2 במרץ 1864 — 27 ביוני 1947), שמש סגן קנצלר באוניברסיטה של דקה (הודו) ואח"כ בסקר דות הגבוהה בהודו ובמיניסטריה העבודה באנגליה. בקר בא"י בשנת תרצ"ד כיו"ר ועדת העיון של האוניברסיטה העברית ואח"כ נבחר לחבר חבר הנאמנים של האוניברסיטה ולי"ר חברת דורשי האוניברסיטה באנגליה. רשימה ביבליוגרפית של כתבי הרטוג: ע' 167—172.

441 Heschel, Abraham Joshua. The earth is the Lord's; the inner world of the Jew in East Europe... With wood engravings by Ilya Schor. New York, H. Schuman, (c1950). 109, [1] p., front., illus. 8°.

"The main part... was contained in a paper read at the annual conference of the Yiddish Scientific Institute... 1945."

את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 179, שם גם באור.

442 Hirth, Friedrich. Heinrich Heine: Bausteine zu einer Biographie. Mainz, F. Kupferberg, (c1950). 183, [1] p. 8°.

מסרת המחבר לבסס את תולדות חייו של היינה על יסודות חדשים, ולהשתמש חמדי במכתבים ובתעודות שלא טרסמו עד עתה ובעדויות שנעלמו ושנמצאו ע"י המחבר אחרי עבודה מאומצת במשך שנים. (מהמבוא).

443 Kornemann, Ernst. Weltgeschichte des Mittelmeer-Raumes von Philipp II. von Ma-

וא. סלג). דרך האמונה (א. סאליאר). במבחן. בקשת דרכים. תורת ה"צדק" של ה"ר ברוך. קיצוץ בנשיות (עובדות הספרותי של סימנה וייל). מהות הקיום (האקזיסטנציאליות וגישתה אל היהדות). בשולי אנקיסה (מעין סיכום). הגיונות: הומניות עברית (מ. בובר). דובנוב ודרכו אל היהדות. התגלותו של פרץ. מחשבות והרהורים. ה"סלסטניה" ומחברתה היהודי (פירנאנדו די רוחאס). המהפכה של המאוכלים (תולדותיו הרחוקות של המאשים האסלקי).

459 אידישער ארבעטער-קאמיטעט. יידן אין אמעריקע; ארגאניזאציעס, אינסטיטוציעס און פראבלע-מען. באריכט צו דער קאנסערענץ פון יידישן ארבעטער קאמיטעט מעברואר 1951, צוזאמגעשטעלט פון עמנואל פ. א. ט. (New York), 1951, 62, [1] ע', דיאגרמה, טבלאות. 8°. שער נוסף באנגלית.

460 ביקל, שלמה. יידן דאווענען: ניו-יארקער רעפארטאזשען. (ניו-יארק). ר. י. נאדאק, (1948). [2], 201 ע', 8°.

המחבר היה נוהג לבקר בתיכנסיות שונים בניו-יורק, בעיקר בתיכנסיות של חסידים אבל גם של הריפורמיים ("עמנואל") ושל ה"פורטוגיזים", ורצה למצוא בהם הדים של עיר מולדתו קולומביה (בגליציה). את רשמיו בקוריו כינס בספר זה.

461 עפרויקיין, י[שראל]. אין חלום און אויף דער חוץ; עסייען וועגן אלטע פראבלעמען אין א נייער צייט. ניו-יארק, אויפן שיידוועג, 1944, 377 ע', 8°. התכן: חלק א': די מלחמה און נאך-מלחמה-העלס (געזען מיט יידישע אויגן): ע' 9—172. חלק ב': יידן צווישן די מעלקער: ע' 173—368. ביבליאגראפיע: ע' 377—373.

462 שאשקעס, ח[יים]. מין רייע ארום דער וועלט. בוענאס-אירעס, "אונזער בוך", 1951, 274, [4] ע', לוחות-תמונות. 8°. רשמי מסע של המחבר באוסטרליה, באסיה (הודו, סיאם) ובאפריקה, בקיץ תש"ח. הספר כולל טרקים אחדים על יהודים.

463 Arendt, Hannah. The origins of totalitarianism. New York, Harcourt, Brace and Co., (c1951). XV, 477 p. 8°.

Philadelphia. The Jewish Publication Society of America, 5710—1950. XVII, [1], 312 p. 8°.

הספר נכתב על סמך חקירותיה של המחברת באר-כונים הממשלתיים המרכזיים והמקומיים, והעיוניים בגרמניה בשנות 1920—1938. (מהקדמה).

Introduction. The commissary. The court contractor. The financial agent and resident. The cabinet factor. The commercial agent. The master of the mint. The shtadlan and intercessor. Community founder and patron. The personality of the court Jew. Destinies. Notes and bibliography, p. 269—296.

455 Vajda, Georges, ed. Un recueil de textes historiques judéo-marocains. Paris, Larose, 1951, 108 p. 4°. = Collection Hespéris, Institut des hautes-études marocaines, no. 12. ביבליוגרפיה: ע' 9.

בשנת 1947 רכש המהדיר בעיר פס כתב-יד בלתי-ידוע עד אז. כמבוא לספר מתאר המהדיר את כתב-היד הזה. התעודות הן מהמאות ה"ח—י"ח לספירה.

עם ישראל בהווה

456 מועצת הרבנים במארוק. האכיסה השנתית הראשונה של תש"ז. [קובלנקה]. דפיס י. ראזון, [תש"ז]. 20 ע', 8°.

457 עזרת תורה על יד אגדת הרבנים, ניו-יורק. לוח היובל של עזרת תורה, למאות עשרים שנה למוסד... יובילי לוח מיט אויספיהרליכע ידיעות פון די צאנזציג יאהריגע ארביים פון אנשטאלט... ענסהאלס אויך א סופציג יאהריגע קאלענדער, הערות תורניות, ועיקרי דנים, אידישע כראנאלאגיע... נוא יארק, דפיס מוינעשטער טאבלישינג קאמפ, תרצ"ו. 164, [4] ע', 8°. בסוף הספר מודעות בידית: באנגלית. שער נוסף באנגלית.

458 פינק, יעקב ישראל. יהדות צרפת: קובץ מסות ומאמרים. פאריס, "מחברות", תשי"א, 198, [1] ע', 8°. שער נוסף בצרפתית. התכן: יהדות צרפת: האחרון בחוים (סלבאדור). דרך נבואה (ש. פאגי וב. לאוואר). דרכי שירה (א. ספיר

ure and progress. III: The economic aspect: Spheres of economic activity. Migrations. IV: The political aspect: Emancipation and discrimination. Political activity and state service. V: Aspects of the war: The reign of persecution. The martyrdom of extermination. Services in war. VI: Aspects of the peace: The aftermath. The peace treaties. Antisemitism. VII: The national aspect: The founding of Zionism. Palestine under mandate. The Jewish National Home. The State of Israel.

468 *Federația comunităților evrești din R. P. R.* Desbaterile ședinței plenare lărgite din 11 Iulie 1949. București, [1949]. [136] p., 12 fold. pl., ports., tab. 8°.

בראש השער: *Federația comunităților evrești (mozaice) din Republica populară română.* „אגוד הקהלות היהודיות בריפובליקה הרומנית העמ' מית. ריונים בשיבת המליאה המורחבת מיום 11 ביולי שנת 1949.”

469 *Pinson, Koppel S[hub]*, ed. *Essays on antisemitism...* With a foreword by Salo W. Baron. 2nd ed., rev. and enl. New York, Conference on Jewish Relations, 1946. XI, 269 p. 4°. = *Jewish social studies: Publications*, no. 2.

מהדורה א' עיון ק. ס. שנה כ' ע' 97, שם גם התכן. במהדורה זו נחוסף בין השאר מאמר מאת העורך: *Antisemitism in the post-war world.*

470 *Reichmann, Eva G. (Jungmann).* *Hostages of civilization; the social sources of national socialist anti-Semitism*, by Eva G. Reichmann. London, V. Gollancz, 1950. 281, [1] p. 8°.

התכן: Preface. Introduction: Failure of emancipation? I. Anti-Semitism: a special case of group tension. II. The epoch. III. The scene. IV: The catastrophe. Conclusion. Notes. Bibliography, p. 268—277.

ביבליוגרפיה: ע' [441]—459, מהתכן:

P. 1: *Antisemitism: Antisemitism as an outrage to common sense. The Jews, the nation-state and the birth of antisemitism. The Jews and society. The Dreyfus affair.*

גם בשאר החלקים נזכרו היהודים; עיון במפתח, ע' 469.

464 *Aspects du génie d'Israël.* Paris, Les Cahiers du Sud, 1950. 443 p., 1 l. 8°.

קבץ. המלקט: E. J. Finbert. המדורות: Aspects traditionnels et humanistes. — Influences et échanges. — Les lettres et les arts. — Témoignages et positions. — Littérature orale. — Israël en Israël.

465 *Baron, Salo Wittmayer.* *Modern nationalism and religion.* New York, Harper, (c1947). X p., 1 l., 363 p. 8°.

(Rauschenbusch lectures. Colgate-Rochester Divinity School, Rochester, N. Y.)

מהתכן: *Jewish ethnicism: Ancient roots. Emancipation and assimilation. Varieties of nationalist affirmation. Zionist renaissance. Religious and socialist controversies. Impact of wars. Jewish mission* (p. 213—249).

466 *Byrnes, Robert F[rançois].* *Antisemitism in modern France.* v. 1: The prologue to the Dreyfus affair. New Brunswick, N. J., Rutgers University Press, (c1950). X, 348 p. 8°.

הספר, המקיף את התקופה מהקמת הריפובליקה השלישית עד התחלת משפט דרייפוס, 1871—1894, הוא גם תולדות צרפת בתקופה הנ"ל. הכרך השני יהיה מוקדש למשפט דרייפוס.

467 *Cohen, Israel.* *Contemporary Jewry: a survey of social, cultural, economic and political conditions.* London, Methuen & Co., (1950). XIV, 410 p., 2 diagrs. 8°.

התכן: The social aspect: Population and distribution. Communal organization. Solidarity in action. II: The cultural aspect: Education. Jewish culture. Contributions to general cult-

477 Bernadotte (af Wisborg), Folke, greve. Till Jerusalem; med en epilög av Åge Lundström. 2. uppl. Stockholm, P. A. Norstedt. (1950). 296 p., 1 l., map, pl., ports. 8°.

— „עד לירושלים. עם אפילוג מאת א. לונדסטרום.“ — המחבר שמש ב-1948 מתוך מטעם אר"מ בענייני א"י.

478 Bossert, Helmuth Th[eodor]. Altsyrien: Kunst und Handwerk in Cypern, Syrien. Palästina, Transjordanien und Arabien von den Anfängen bis zum völligen Aufgehen in der griechisch-römischen Kultur. Unter Mitarbeit von Rudolf Naumann. Tübingen, E. Wasmuth. (1951). XVI, 128 p., maps, 407 pl. (on 204 p.) 8°. = Die ältesten Kulturen des Mittelmeerkreises, Bd. 3.

Palästina, Transjordanien: p. 77—96, pl. 253—363. מהחנק

479 Buber Martin. Israel und Palästina: zur Geschichte einer Idee. Zürich, Artemis-Verlag. (c1950). 207, [1] p. 8°. (Erasmus-Bibliothek).

את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 90, שם גם ציון.

480 Churchill, Winston S[pencer]. The hinge of fate, Boston, Houghton Mifflin Co., 1950. XVI, 1000 p., maps, 8°.

בראש השער: The second world war

ספר רביעי זה של זכרונות צרציל על מלחמת העולם השנייה מקיף שנת 1942 ומחציתה הראשונה של שנת 1943, כשנשקפה סכנה בלתי אמצעית לארץ ישראל ולמזרח התיכון כולו. על המזרח התיכון וא"י עיין ע' 15, 193, 201, 296—297, 460—462 וגם במקומות אחרים.

481 Contenau, G[eorges]. Manuel d'archéologie orientale depuis les origines jusqu'à l'époque d'Alexandre... IV: Les découvertes archéologiques de 1930 à 1939, Paris, Éditions A. et J. Picard, 1947. 2 p. l., [1687]—2378 p., illus., maps, 8°.

471 Weld, Ralph Foster. Brooklyn is America. New York, Columbia University Press, 1950. VIII p., 1 l., 266 p., pl. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [249]—254. — על היהודים בברוקלין עיין ע' 10, 100—114, 175—188, 240—242.

צינונות וידיעות ארץ ישראל

472 Map of Eretz Israel <Palestine>. Edited by Nahum Ben Horim... N. Y., National Book Co., [1948?]. 65:51. Scale: 1:600,000. Inset: Jerusalem. 20:17.

בצבעים מיוחדים מסומנים שטחי מדינת היהודים, מדינת הערבים והשטח הכין לאומי לפי החלטת אר"מ משנת 1947.

473 וועלט קאנפערדעראציע פון אלגעמיינע ציוניסטן. אונזער קאנסטרוקטיווע ארבעט אין ישראל. ווי אזוי דער ק. מ. ק. (=קרן למפעלים קונסטרוקטיביים) העלפט אלגעמיינע ציוניסטן זיך איינצוארונען אין דער אידישער מדינה. ניו-יארק, (1950). [31] ע', תמונית. 8°.

474 טייץ, מרדכי פנחס. מפתח של גאון לה: <...רעפערט, געהאלטען אויף דער „סעליס“ קאנפערענץ אין ברעדלי ביטש, נ. דוש. כ"ה מנחם אב תש"ח>. עליזאבעט, ישיבת יבנה, (הקדמה תש"י). 14 ע', 8°.

475 Arab Higher Committee. The Palestine Arab case: a statement by the Arab Higher Committee <the body representing the Palestine Arabs>. April 1947. Cairo, typ. C. Tsoumas, [1947]. 70 p., fold. col. map, 8°.

476 Avneri, Uri. Los zorros de Sansón: diario de la guerra de Israel. (Traducción directa por Leo Filer). Buenos Aires, Editorial Israel, 1951/5711. 221 p., 2 l. 8°.

= Biblioteca Israel: ediciones judías en castellano, v. 41.

„שועלי שמשון: יומן מלחמת ישראל. תרגום ספרדי מאת ליאו פילר“, את המקור „בשדות פלשת“ עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 232, שם גם ציון.

486 Koestler, Arthur. Promise and fulfilment: Palestine 1917—1949. London, Macmillan, 1949. XV, 335, [1] p., fold. map. 8°.

את התרגום העברי עיין לעיל מס' 180, שם גם תאור.

487 Kötting, Bernhard. Peregrinatio religiosa; Wallfahrten in der Antike und das Pilgerwesen in der alten Kirche. Regensburg-Münster, (Regensbergische Verlagsbuchhandlung), 1950. XXVII, 473, [1] p. 8°.

= Forschungen zur Volkskunde..., Heft 33-35.

מהתכן: Übersicht über die ausserchristlichen Wallfahrten im Altertum: ...Jüdische Wallfahrten (p. 57—69). — Die einzelnen christlichen Wallfahrtsorte im Altertum: ...Das Heilige Land (p. 83—111).

גם במקומות רבים אחרים של הספר מדובר על ארץ ישראל והיהודים.

488 Levin, Meyer. If I forget thee; a picture story of modern Palestine... Photographs by P. Goldman, Sasha Alexander, and others, based on the film My father's house, produced in Palestine... New York. The Viking Press, 1947. 143, [1] p. of illus. 4°.

ההוצאה מהודרת. את ספרו של לוי "בית אבי" עיין ק. ט. שנה כ"ה ע' 193.

489 Löwy, Wilhelm. Två år i Israel i ord och bild. Inledande text och bildtext: Wilhelm Löwy. På uppdrag av Jerusalem Press Services redaktionskommitté har texten och bilderna planlagts och förberetts för tryckning av Jean Jacob Barta. Översättning och redigering: Hanoch Gerstel. Jerusalem, Jerusalem Press Service; Uppsala, Israels väktares bokavdelning, (1950). 175 p., illus., facsimils. 8°.

הספר "שתי שנים בישראל" הוצא על ידי נוצרים חובבי ישראל בשוודיה. את הטכסט על תולדות מדינת ישראל במשך שנתים ימים כתב וילהלם לוי, חלוני. הספר מכיל 132 צלומים מחי ישראל בתקופת הוצרות מדינתה ובהתחלתיה. בסוף הספר "ברכות ואחולים מאת פרטים ומאת חברות בשבדיה למדינת ישראל ליום

כולל ידיעות גם על החסירות בא"י ועל כתובות ראשי-שמרא.

482 Dussaud, René. L'art phénicien du II millénaire. Paris, P. Geuthner, 1949. 121 p., 1 l., illus., map. 8°.

מהתכן: Ugarit et la Syrie du Nord, p. 57—79. בספר מדובר גם על החסירות בא"י כמגידו, בת-אל-פרה, דרומית-מזרחית לעזה, ועוד.

483 Ethridge, Willie (Snow). Going to Jerusalem. New York, Vanguard Press, (c1950). 313 p., maps. 8°.

המחברת, אשת החבר האמריקני של ועדות-המים לעניני א"י מטעם האו"ם, עשתה בישראל ובארצות הסמוכות באביב ובקיץ 1949. המחברת נותנת תאורים יפים של החיים המתהווים בישראל, מספרת על פגישות רבות בישראל (במיוחד על פגישותיה עם משה דיין, אז מפקד ירושלים, ועם אשתו בירושלים ובנהלל) ובארצות ערב. המחברת מתייחסת באהדה לישראל אבל מבליטה את הבעיה של הפליטים הערבים, מתארת את רוע מצבם ומסבירה שמן ההכרח למצוא פתרון לבעיה זו.

484 Fedden, Henry Romilly. Crusader castles; a brief study in the military architecture of the crusades, by Robin Fedden. London, Art & Technics, 1950. 96 p. incl. map, plans, pl. col. front. 8°.

485 Gitlin, Marcia. The vision amazing: the story of South African Zionism. Johannesburg, The Menorah Book Club, 1950. XIII, 373, [1] p., facsimils., maps, pl., ports. 8°.

תיאור תולדות התנועה הציונית בדרום-אפריקה מראשית ועד ימינו, מבוסס בעיקר על חומר ארכיוני. — הספר מחולק לשלושה חלקים: א. יום ההתחלות הקטנות: משנות התשעים למאה ה"ט ועד הצעת אוגנדה. ב. שנות צמיחה: מהצעת אוגנדה ועד סוף מלחמת העולם הראשונה. ג. לקראת הגשמה: מהצהרת בלפור ועד ייסוד מדינת-ישראל. הספר מלווה 31 תמונות. — יש בספר משום תרומה חשובה לתולדות יהודי דרום-אפריקה בכלל.

and translated with introduction and notes, by Selig J. Miller... New York, Philosophical Library, 1949. XII, 371 p., facsim. 8°.

The editor's thesis (Ph. D.) — Columbia University. — "Based on a study of three manuscripts. Two of the manuscripts (belong to the Library of the Jewish Theological Seminary and to Dr T. Gaster) are written in Arabic... the third (belongs to Dr T. Gaster)... in Samaritan-Aramaic." — p. 21.

ביבליוגרפיה: ע' 369—370.

495 Parkes, James [William]. A history of Palestine from 135 A. D. to modern times. London, Victor Gollancz, 1949. 391 p., maps. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 364—375.

"במשך קרוב לאלפים שנה לא הופיעה א"י כשם מיוחד בנפח הפוליטית של העולם: היא הייתה חלק של יחידות פוליטיות שונות, חלק של פרובינציה גדולה יותר, רק במאה העשרים היא כבלה את זהותה המיוחדת, והיה זה יותר למי רצונם של אנשי חוק מאשר למי רצונם של רוב תושביה, והתוצאה מכל זה — סכסוך, איבהירות ואהת מהבעיות הכריזמיות והכריזמיות של המדינות הבינלאומיות של זמננו, לקבוע בעיה זו של זמננו לתוך המסגרת ההיסטורית — זוהי מטרת הספר." (מההקדמה).

496 Parkes, James [William]. The story of Jerusalem. London, Cresset Press, 1949. 38. [1] p. incl. maps. 8°.

תולדות ירושלים מימי קדם עד זמננו. "מטרת הספר ברת לתת את העובדות השייכות לבעיית ירושלים... בויכוח על פתרון בריקמא." (מהמבוא).

497 Stubbings, Frank H. Mycenaean pottery from the Levant. Cambridge, University Press, 1951. XVI, 111 p., illus., maps (part fold.), XVIII pl. 4°.

Mycenaean II pottery in Syria, Palestine and Egypt. p. 53—58. Mycenaean III pottery in Syria and Palestine. p. 59—87.

*498 Vester, Bertha Spafford. Our Jerusalem; an American family in the Holy City.

העצמאות השני, חתומים על ידי 3000 איש בקרוב. ציורי הספר מושאלים מיצירותיו של א. מ. ליליאן.

490 Ludo, I. Tamisa se varsă în Iordan. București, Editura "Căminul cărții", 1937. 167. [1] p. 8°.

"הטמזה משתפכת אל הירדן". על היחסים האנגלו-יהודיים בא"י.

491 Maclean, Norman. La espada de la venganza. (Traducción del inglés por Noemi Mibashan). Buenos Aires. Comité argentino pro Palestina, (1946). 126 p., 1 l. 8°.

"חרב נוקמת". את המקור בשם His terrible swift sword. עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 224, שם גם באור.

492 Magie, David. Roman rule in Asia minor to the end of the third century after Christ. Princeton, N. J., Princeton University Press, 1950.

v. 1: Text. XX, [1], 722, [1] p., map. — 2: Notes. [2] l., 725—1661, [1] p.

על א"י והיהודים עיין ע' 362—363, 381, 477, 479, 511—515, 611, 961, 973, 984, 1010—1014, 1046, 1229, 1249, 1256, 1273, 1287, 1463 ועוד.

493 Mathews, Charles D. Palestine — Mohammedan holy land... With a foreword by Julian Obermann. New Haven, Yale University Press, 1949. XXX, 176 p., fold. map. 8°.

= Yale Oriental series, Research 24.

הספר כולל הרגום פופולרי של שני כתביו ערביים בהמאה ה"ג וה"ד, שהם מורידוך כשביל צלינים. הספרים הם:

1) The Book of arousing souls to visit Jerusalem's holy walls, by Burhān ad-Dīn ibn Firkāh al-Fazārī.

2) The Book of inciting desire to visit Abraham the friend of Allah, by Abū 'l-Fidā'.

494 Molad Mosheh. The Samaritan Molad Mosheh; Samaritan and Arabic texts edited

505 **Silbermintz, Seymour**, ed. Songs of Israel **שירי ישראל**. New York, Young Zionist Actions Committee, (c1949). 168 p., incl. music. 8°.

הסבטס מתחת לחיים באותיות לטיניות ואחריהם באותיות עבריות בצירוף תרגום אנגלי מקוצר.

506 **Whitney Museum of American Art**. New York. Max Weber retrospective exhibition, Whitney Museum of American Art, New York, February 5 — March 27, 1949 [and] Walker Art Center, Minneapolis, April 17 — May 29, 1949. (Text by Lloyd Goodrich, research by Rosalind Irvine). (New York, c1949). 64 p., illus., 1 col. pl. 4°. ביבליוגרפיה: ע' 57—58. כולל גם רשימה ביוגרפית קצרה על האמן וקטלוג התערוכה (ע' 60—64).

בלשנות

Dorssen, J. Chr. C. van. De derivata van de stam **אמן** in het Hebreeuwsch van het Oude Testament.

עיון לעיל מספר 347.

507 **Fleisch, Henri**. Introduction à l'étude des langues sémitiques; éléments de bibliographie. Paris, Adrien-Maisonneuve, 1947. 146 p., fold. map. 8°. = Initiation à l'Islam; collection pub. par l'Institut des études islamiques de l'Université de Paris, 4.

מהתקן: Cananéen, p. 51—66. Araméen, p. 67—88.

508 **Jastrow, Marcus**. A dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic literature... with an index of Scriptural quotations. I—II. New York, Pardes Publishing House, (1950). 4°.

התקן: v. I: א—כ. XVIII, 683 p. — v. II: ל—ת. [1] l. [685]—1736 p.

הוצאת צלום.

509 **Zorell, Franz**. Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti, quod aliis

1881—1949. New York, Doubleday & Co., 1950. X, 332 p. 8°.

499 **Weizmann, Chaim**. Trial and error; the autobiography... In two volumes. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5709—1949. VIII, 264 p., port.; V, 265—493 p., port. map. 8°.

הוצאות אחרות עיון ק. סי. שנה כ"ו ע' 60, 208; תרגום עברי — שנה כ"ה ע' 248—254 (שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן). תרגום הולנדי — שנה כ"ז ע' 60.

*500 **Zafrulla Khan, S. M.** Palestine in UNO. Karachi, The Pakistan Institute for International Affairs, 1948. 23 p.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

501 **עשור, צג"ר בן בנימין**. ספר מרמא לעצ"ם... רפואות וסגולות... לחשים, פתרון חלומות... צג"ר עשור, חלק א. Djerba, דוס B. Haddad, תש"ח 36 דף. 8°. הסבטס בערבית-יהודית.

502 **אלוועלטלעכער אידישער קולטור פאר-באנד "איקוף"**. בילדער און סקולפטורן, <רעפרא-דוקציעס>. ארויסגעגעבן פונעם איקוף-פארלאג. 21. [ניו-יארק, תשי"א]. 2°. 9 לוחות-תמונות בכל חלק וחלק. ריפודוקציות מיצירותיהם של אמנים שונים, בין השאר פורטרטים של ד"ר ח. ויטלובסקי, פרופ' א. אינשטין וי. ל. פרץ.

503 **Brav, Stanley R[osenbaum]**, ed. Marriage and the Jewish tradition; toward a modern philosophy of family living... New York. Philosophical Library, (c1951). XIII, 218 p. 8°.

דברי הוגידעות, ביניהם מ. ביבר, ל. בק, א. קרובנר, על אודות תפקיד המשפחה בחיים המודרניים.

504 **Deutsch, Beatrice L.** So we sing; holiday and Bible songs for young Jewish children. Sara C.[I] Levy, lyrics; Beatrice L. Deutsch, music; Anita Rogoff, illustrations. [New York], (Bloch Pub. Co., 1950). 63 p., illus. (part. col.) 4°.

ההקדמה חתומה ע"י S. G. L[evy].

8 ב : די השכלה באחזעונג אין רוסלאנד, 273, [3]
ע, לוחות-פורטרטים, פסימיל.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה י"ד ע' 344—348, שם גם
בקורת מאת ב. שוחטמן.

ספרות יפה יודית

512 אוסטריי-דן, ישעיהו. נישט אומיסט <עסא
מייע פון א שטעלדיקן אונטערגרונט> ; פאעמע. מעק
טיקע, „צבי קעסעל“ ביי דער קולטור-קאמיטע פון
ידישן צענטראל-קאמיטעט אין מעקסיקע, 1949. 587
ע, לוח-פורטרט. 8° = בוך נומער 2.

פואימה מהחיים בעיירה יהודית בפולין בזמן כלחמת
העולם השניה. הפרק הראשון : אַסטרעו, מיין געבוירן
שטאט.

513 באטשעליס, ראזע (שאמער). אינדזער פאטער
ש"ר. ערשטער טייל פון מרים שאמער-צונזער. [ניו
יארק, איקופ, (1950), 251 ע', פורטרט. 8°
הספר נכתב למלאת 100 שנה (בדצמבר 1946) להולדתו
של נחום מאיר שייקעוויטש, שכתב בשם ש"ר.
התכן : 1. פון ש"ר'ס קינדהייט ביזן דערשיינען פון
זיין ערשטן ביכל. חלק זה נכתב ע"י מרים שאמער-
צונזער. — 2. ש"ר דער ראמאניסט און דערציילער.
3. ש"ר און דער יידישער טעאטער. 4. דעראינערוגען
העגן ניין פאטער ש"ר. 5. אפשאצונגען (מאמרים)
מאת אנה שאמער-ראטענבערג. א. רייזען, ש. מ. מלמד,
שאל גינצבורג, י. גלאטשטיין, ג. באדער וא. חוהארקע.
ז. רייזען : די ש"ר' ביבליאגראפיע, ע' 239—251.

514 בורשטיין, מ(יכאל). ביי די טייכן פון מאזא
וויי. הארשע, „יידיש בוך“, 1951, [4], 157, [2] ע',
פורטרט. 8°. מהדורה א' עין ק. ס. שנה ט"ז
ע' 100, מהדורה אחרת מעובדת באופן יסודי (מוסקבה)
— שם שנה כ' ע' 39 ; תרגום עברי — שם שנה
י"ח ע' 329.

515 בעלער, יעקב. איבער חייטע ימ'ען ; דער-
ציילונגען. ניו יארק, האדסאן—לא פלאטא, (הקדמה
1942), 155, [2] ע', 8°. שער נוסף באנגלית.
המדורות : אמעריקע (10 ספורים), פון חייטע לענדער
(6 ספורים). מלחמה (3 ספורים).

collaborantibus edidit Franciscus Zorell. Fasc. 7:
ad קשש, Roma, Pontificium institutum
biblicum, 1950. p. 673—744. 4°.
את הקודמים עיין ק"ס שנה כ"ו ע' 289.

ספרות יפה עברית חדשה

510 פיגין, שמואל יצחק. אנשי ספר : חור
קרים וסופרים. מאת שמואל י. פיגין, ניריורק, „אזהל“,
תש"י א, 483 ע', 8°. שער נוסף באנגלית.
התכן : חלק א. מדור החוקרים : ש. ברנפלד, ד.
ילין, י. איתן, אבינעם ילין, כ. אדלר, יוסף קלוזנר.
ג. ה. טרטיגור, ל. גינצבורג, ח. טשרנוביץ, ה. צימרמן.
י. מ. פ. פאליסטימית. י. פ. אולברייט. חלק ב' :
מדור הסופרים : אהרן העם, מקסימון, ביאליק, ג.
סוקולוב, א. ליעסין, א. מולודאר, י. ספיוואק, ח. א.
פרידלאנד, י. קלאצקין, ד. פרסקי, שלמה גולדמן, ג.
טורוב, י. ריבקינד.

511 צינבערג, ישראל. די געשיכטע פון דער
ליטעראטור ביי יידן... באנד 1—8. 10 כרכים. ניו
יארק, מ. ש. שקלארסקי, 1943, 8°. לכל כרך שער
נוסף באנגלית. צלום ההוצאה השניה ש"ל בוילנה
בשנות 1933 ואילך.

התכן : באנד 1 : די אראביש שפאנישע תקופה, 311,
[3] ע', לוח-פורטרט.

2 : דער דייטש-פראנצויזישער קיבוץ ; דער יידישער
קיבוץ אין איטאליע <פוגם 10. יארה, ביז דער התחלה
פין דער רענעסאנס-תקופה>. 335, [4] ע', פסימילים.
3 : דער קאמף פון קבלה און מסורה קעגן פילאזאפישן
ראציאנאליזם. 434 ע', פסימיל.

4 : דאס איטאליענישע יידנטום אין דער רענעסאנס-
תקופה ; דער יידישער קולטור-צענטער אין דער אסא-
מאנישער מלכה. 527, [1] ע', פסימילים.

5 : דער דייטש-פאלישער קולטור צענטער. 367, [1]
ע', פסימילים.

6 : אלט-יידישע ליטעראטור פון די עלטסטע צייטן
ביז דער השכלה-תקופה. 434, 4, [1] ע', פסימילים.

7 א : בערלינער השכלה, 287, [1] ע', פסימילים.
7 ב : חסידות און אויסקלערונג <1780—1820>. 335,
[1] ע', פסימילים.

8 א : חכמת ישראל און גאליציאנער השכלה. 272
ע', לוחות-פורטרטים.

522 טשארני, פריידל (סאסאנקין). פריידלס
לידער... גיריארק, 1943. 352 ע', פורטרט, סקסימיל. 8°.
שירים; הע' [325]—337 מכילים שירים עבריים עם
שער חלקי בשם: שיר וצ'ליל, מאת פריידל
סוסנקין-טשני. — סארהארס: ה. ליוויק.
נאכזארט: איידע מאזע.

523 כמעלניצקי, מלך. ר. ו. און אימרה גיריארק,
דוד איגנאטא ליטעראטור פאנד, 1918. 127, [1] ע',
פורטרט, ציורים. 8°. שער חלקי נוסף בציורים.
אסף כל שיריו עם מבוא מאת מ. ראחיש: א ווארט
פון א תלמיד. בסוף הספר מאמר על המחבר מאת מ.
ניגרעשל (ע' 117—126).

524 סאפראן, חנה. היינט. [גיריארק], איקוף,
(1950). 144 ע', 8°. שירים.

525 סמבטיון, מ. א זעקסטער העלטייל: ראמאן.
(באנד ה: א גרוס פון יענער וועלט). פאריז, 1951.
352 ע', לוח-פורטרט. 8°. את הקודמים עיין
ק. ס. שנה כ"ו ע' 290, שם גם ציון.

526 פינקלשטיין, לעא. פדיון-השם (עסי). טא-
ראנטע, גרשון פאמערנאנץ עסי ביבליאטעק, (תש"ח).
93, [5] ע', 8°. שער נוסף באנגלית.
על ספרות השואה ביודית. המחבר קובע שספרותו
במשך 8 שנים האחרונות כוללת 5 נושאים עקריים אלה:
ערב חורבן, בשעת החורבן, גבורת הפרטיונים, שארית
הפליטה, אחרי החורבן. המחבר מנתח יצירות של י.
שפיגל, ב. זילבערשטיין, מ. שולשטיין, מ. געבירטיק,
ש. שאיעוויטש, ר. זשיכלינסקי, י. גלאטשטיין, מ. קא-
טשערגינסקי, א. פליישער, מ. שטייגלער, ק. ליס, א.
סוצקעווער, א. ווייץ, ב. גאלדער, י. אביגור ויצחק
קצנלסון.

527 קאזאקעוויטש, עמאנואל. דער פריילינג אפן
טייך אדער: ראמאן. (מאנטעוידעא). „אונזער פריינט",
1950. 478 ע', 8°. על המעטפת שנת 1951.
רומן מזמן מלחמת העולם השנייה.

528 קאצינזע, א(לטער). געקליבענע שריפטן.
ווארשע, „ידיש בוך", 1951. 195, [1] ע', פורטרט. 8°.
התכן: ד. סטארד: קורצע באראקטעריסטיק (של
המחבר). — פראגמענטען פון בוך „שטארקע און

516 ברוקשטיין, י. ל. נאכט-שיכט... (בוקארעסט),
מלוכה פארלאג, 1950. 68, [1] ע', 8°. מחזה.

517 דינעוואן, יעקב. יאסעלע; באארבעט פאר דער
שול יוגענט. ווארשע, יידיש בוך, 1951. 96 ע', 8°.
שער נוסף בפולנית. ע' 89—96: פירוש המלים העבריות.

518 דעמבלין [= טייטעלבוים], ב[נימין].
צוויי און א דריטער; ראמאן. גיריארק, (הויפטפארקויף:
פארלאג „מתנות"), 1943. 195, [1] ע', 8°.
מחיי העולים לא"י לפני מלחמת העולם השנייה
(מקום המעשה פולין וא"י).

519 וויצמאן, אהרן. חנוכה-פאעמע די אכט ליכט-
לעך; איינאקטער מיט געזאנג. די מוזיק פאר פידל און
פיאנא איז געשאפן און געשריבן געהארן פונם בא-
וואסטן מוזיקער ל. קלאצמאן. צווייטע אויטלאגע, בוע-
נאס איירעס, 1945. 30, [2] ע', היום. 8°. על
המעטפת השמאלית שער נוסף בספרות.

520 טענענבוים, ש[ייצ]. אין גאסי'ס געשטאלט;
מיניאטורן. גיריארק, (ארויסגעגעבן מיט דער מיטהילף
פון דוד איגנאטא ליטעראטור-פאנד), 1951. 256 ע',
תמונות. 8°.

כולל יותר מששים רשימות (ביסודם אוטוביוגרפיות)
שנדפסו בשנים האחרונות ב„גיריארקער וואכנבלאט",
ו12 מאמרים גדולים יותר, ביניהם מאמרים על עמנואל
הרומי, הירשביין, ליוויק, בימקא, מאנגער וסיפור על
ר"מ אבן-עזרא.

521 טרונק, יחיאל ישעיה; אהרן צייטלין.
אנטאלאגיע פון דער יידישער פראנז אין פולין, צווייטן
ביידע וועלט מלחמות (1914—1939). צווייטגעשטעלט:
י. י. טרונק, אהרן צייטלין. גיריארק, ציקא, (1946).
637, [2] ע', 8°.

באנתולוגיה זו כונסו יצירות שנכתבו על אדמת פולין,
לרבות אלה שנושאן אינו קשור עם פולין. כונסו מיצי-
רותים של אליצקי, באשעוויטש, בערגער, בערלינסקי,
בירשטיין, בימקא, גילבערט, האלבער, ב. האראוויץ,
האראנטשיק, י. ו. ווארשאחסקי, י. מ. הייטענבערג,
זאק, י. י. יונגער, זשיטניצקי, דוד חסיד (ד. תאומים),
טרונק, מאסטבוים, מיצמאכער, נאמבערג, סמאלארוש,
סעגאלאחיש, פערלע, אהרן ואלחנן צייטלין, קאנא-
נאווסקי, קאצינזע, קארן, קולבאק, ראבאן וראשקין.

translated by Louis Untermeyer... and others. including 110 new translations by Aaron Kramer: the prose newly translated by Frederic Ewen. New York, Citadel Press. (c1948). XXII, 874 p., front. (port.). 8°.

מהתכן: Fr. Ewen: H. Heine, humanity's soldier, p. 3—50. Hebrew melodies: Princess Sabbath. Prologue: The Rabbi of Bacherach. Disputation. Belshazzar. Donna Clara. The new Israelite hospital in Hamburg. Jehuda ben Halevy (4 selections), p. 263—297. The prose: Israel, p. 657—700.

538 Katzenelson, Jizchak. Lied vom letzten Juden; Nachdichtung aus dem Yiddischen von Hermann Adler. Zürich, Oprecht, (c1951). 100 p. 8°.

את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 228, שם גם באור. את התרגום העברי — שם שנה כ"ה ע' 54 ו' 260.

539 Levin, Meyer. The old bunch. New York, The Citadel Press. (1946). 6 p. l., 964 p. 8°. Reprint of 1942 issue.

ספור מחיי היהודים באה"ב (צייקגו) ברבע השני של המאה העשרים.

540 McCock, Cyril. Saga of a queen... Illustrated by Ina Bester. (Cape Town, typ. Nasionale pers.), [1949]. 5 p. l., 166 p. 8°. ספור על מלכת שבא.

541 Müller, David. The chain and the link. Cleveland, World Publishing Co., (c1951). VII, 368 p. 8°.

ספור מחיי היהודים ברוסיה (ליטא) בימי הקיסר אלכסנדר הראשון.

542 Newman, Louis [Israel]. Trumpet in adversity, and other poems. New York, The Renaissance Press, 1948. XVIII, 206 p. 8°.

מהתכן: The travail of Israel. Rabbinic wit and wisdom. From Medieval sources. From Hasidic sources.

שואכע". באלאדן און גראטעסקן. דראמען: דוכוס. הורדוס. דער גייסט דער מלך (קטעים מתוך הדרמות).

529 קורלאנד, לייב. עס האט זיך אנגעהויבן: <דערציילונגען>. (לאנדאן, י. נאראדיצקי), 1943. 100 ע'. 8°. שם הספר גם באנגלית. — ספורים מזמן מלחמת העולם השנייה.

530 קרייטמאן, אסתר. יחוס: דערציילונגען און סקיצן. לאנדאן, "נאראד מרעס", 1950. 129 ע'. 8°. שער נוסף באנגלית. — כולל 14 ספורים ורשימות.

531 ראזענפארב, חוה. דאס ליד פון דעם יידישן קעלנער אבראם. לאנדאן, 1948. 87 ע'. 8°. "ארויסגעגעבן דורך דעם דיכטער משה עובד".

532 שנאבל, בערל. ישיבה-לידער: ליד און פא' עמע. (București). יידישע ביבליאטעק, 1942. 108 ע'. ליחפורטרט. 8°. שער נוסף ברומנית.

533 שניאורסון, ש[ניאורז] ז[למן?]. ביי זיינע טויערן. (Montreal, בהוצאת המחבר, 1943). 92 ע'. תמונה. 8°. שירים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

534 Gerchunoff, Alberto. Los gauchos judios. (4. ed.) Buenos Aires, Editorial sudamericana, (1950). 203 p., 2 l. 8°.

מחיי יהודי ארגנטינה. עם מאמר על המחבר ומבוא.

535 Gheorghiu, C[onstantin] Virgil. The twenty-fifth hour. New York, A. A. Knopf, 1950. 3 p. l., 404 p., 1 l. 8°. "Translated from the Romanian by Rita Eldorf".

מקום המעשה: רומניה והמחנות בגרמניה בזמן מלחמת העולם השנייה ואחריה.

536 Gitlin, Murray. The embarkation. New York, Crown Publishers, (c1950). 219 p. 8°.

ספור מסוף מלחמת העולם השנייה ולאחריה. מסופר בו הרכה על ההעפלה היהודית לא"י.

537 Heine, Heinrich. The poetry and prose of Heinrich Heine, selected and edited with an introduction by Frederic Ewen. The poetry

תמונות. 8°. הטכסט בעברית ובפינית (רובן) עם שער מיוחד בפינית :
Helsingin Juutalainen Yhteiskoulu. Kertomus lukuvuodesta 1949—1950. XXXII. Helsinki, 1950.

551 ידיעות למורים ; בטאון מועצת המחנכים למען הקרן הקימת לישראל בארה"ב. ניו יורק, תש"ט.
2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : חשוון.
9 דף. במכונת-הכפלה.

552 קנוביץ, ישראל. תולדות החנוך העברי ברומניה >שנות ה'תק"ו—תש"ז<, תופים מהרבעון "שבילי החנוך". בראשית החנוך העברי באמריקה, תופים מספר היובל של אגודת המורים העברים בניו יורק וסביבותיה תש"ד. מאת ישראל קאנוביץ. ניו יורק, בהוצאת אגודת המנהלים בניו יורק וסביבותיה בסיוע ועד החינוך היהודי בניו יורק, תש"ט. 111 ע', 8°. הספר כולל גם : י. קנוביץ : מ. מבשן ז"ל, ניקרולוג, ע' 80—81. מ. גרינברג : לאפיו של החנוך העברי ברומניה בשנות הוצע, ע' 82—90.

553 שולזינגר, שלמה. יובל העשור של המחנות העברים מסד על יד ההסתדרות העברית באמריקה <תש"א—תש"ל>. ניו יורק, [תש"א]. 29 [2] ע', דיאגרמה, תמונות. 8°.

554 Levensohn, Lotta. Vision and fulfillment; the first twenty-five years of the Hebrew University, 1925—1950. New York, The Greystone Press, 1950. 190 p., pl. 8°. Introduction. Hebrew University : from idea to reality. The Univ. grows and takes shape. The University in world war II. The Hebrew University and the state. — and the Jewish people. The Jewish National and University Library. Friends of the University from many lands. The U. S. and the University. Dr. J. L. Magnes : In memoriam. The University as the spiritual center. Appendix.

ספרי למוד

555 דונסקי, שמשון. אמוני דקדוק... חלק א'. מונטריאל, יו"ל בסיוע הועד המרכזי של בתי

543 Parker, Norton S. Table in the wilderness. Illustrations by Joe Tillotson. Chicago, Ziff Davis Pub. Co., (c1947). 452 p., illus. 8°.

ספור מחיי יוסף במצרים.

544 Rosen, Isidore. Will of iron ; a novel. New York, Crown Publishers, (c1950). 284 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בניו יורק בשנות העשרים של נאה וז.

545 Translation, ed. by Neville Braybrooke & Elizabeth King. 2nd series. London, Phoenix Press, 1947. 120 p. 8°.

Hebrew, p. 112—116. מהתכן

כולל תרגומים משרי פיקמן, קרני, ל. גולדברג, מ. טבנקין, שלונסקי, א. חלפי וז. אלתרמן.

ספרות הנוער

547 לויטן, תמה. פרנסיס סלודור : הסטורי מימי המרד באמריקה. ברוקלין, תש"ט. 9 דף, ציורים. 8°. במכונת-הכפלה. על המעטפת : ח. ע' 9 : מלון עבריאנגלי, לילדים.

547 לויטן, תמה. פרנסיס סלודור : >מגבורי ישראל בימי המרד האמריקאי<. ברוקלין, תש"ט. 9 דף, ציורים. 8°. במכונת-הכפלה. על המעטפת : ז. ע' 9 : מלון עבריאנגלי, לילדים.

548 מיריס, פסיוניזם? הסוד... תרגום מאנגלית : אלחנן אינדלמן. ניו יורק, "החדש העברי" בהשתתפות ועד החינוך היהודי, תש"א. 32 ע', לוחות-תמונות. 8°. עם תרגום אנגלי של כמה מלים. — ספורים לילדים.

549 Weilerstein, Sadie Rose. Molly and the Sabbath queen ; story... Pictures by Anne Ferril Folsom. New York, Behrman House Inc., (c1949). [48] p., illus. (part col.) 8°. לילדים. ההוצאה יפה.

חנוך והוראה

550 הלסינקי, בית הספר העברי המערב. ספר השנה לשנת הלימודים תש"י >השנה 32 לקיום המוסד<. הלסינקי, פינגו, תש"י. 25 ע', טבלאות.

mund Forst. New York, Zionist Organization of America with the cooperation of the Histadruth Ivrit of America, 1948, XVIII, 233 p., illus. 8°. Reprint of 1947 issue.

שונות

558 Greenberg, Florence. ...Cookery book. (3rd ed., rev.) London, The Jewish Chronicle, (1951). 500 p. 8°.

ע' 493—500 מודעות.

הספר העממיים היהודיים בארצות הברית וקנדה, תשי"א, [2], 98 ע' 21: 17. במכונת-הכפלה.

556 תנ"ך, נביאים ראשונים. נביאים ראשונים ; מסדרים על ידי צבי שרם-שטיין. חלק א : יהושע, שופטים, דות ושמואל א. ניוירק, שילה, (1948). [2], 157 ע' 8°. עם פירוש ולעיתים גם תרגומי מלים מאת המסרי.

557 Scharfstein, Zevi and Ben-Ami. Hebrew self-taught. ... Illustrated by Sieg-

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייניהם מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים וקבצים".

הארץ. 9762. תל אביב, כ אלול תשי"א. — ג. פרומקין : העיר העתיקה בירושלים לפני יובל שנים (3). [על מנהגי חדש אלול והימים הנוראים].

בצרון. כד, ז. ניו יורק, סיון-תמוז תשי"א. — א. ר. מלאכי : מילואים ל"פרי עץ חיים" <ביבליוגרפיה של ר' חיים טשרנוביץ> (186'174). כד, ח. אביאל. — ש. ברנשטיין : ששה שירים חדשים לר' אברהם אבן עזרא (230/9).

הבקר. 4851. תל אביב, כס אלול תשי"א. — א. מאיר : מלכיות, זכרונות ושופרות (5). — ק. א. פרנקל : ראש השנה בספרות החסידית (5).

גליוננו. ה, ב. ניוירק, סיון תשי"א. — ש. שור : יהושע בן גמלא <לתולדות ההינוך בישראל> (2). הדאר. ל, לח. ניו יורק, כ אלול תשי"א. — ש. ברנשטיין : הסלת מתחנן לפני המלך <שלשה פיוטים לימים נוראים לר' משה אבן עזרא> (771/3).

דבר. 7999. תל אביב, כס אלול תשי"א. — י. בן-צבי : הישוב היהודי בצפת לפני מאה ועשר שנים (בלי סמון העמוד). [שתי העדויות ערכיות בתרגום עברי].

8033. יו חשון תשי"ב. — י. ב. צ. : קלקול המידות — ומיקונו ; מתוך ספר "דברי הימים" לבית דנאן <מדברי ר' שאול סירירי> אייר שע"ג (2).

9769. כס אלול. — מ. מני : חדש אלול וימים נוראים <מחיי היהודים בחברון> (3). — צ. קארל : על מנהגי ראש השנה (5). — א. מ. הרבמן : מחזור שחור <מגירנברג לירושלים> (5).

9775. ט תשרי תשי"ב. — א. מ. הרבמן : מאוצר השירה והפיוט ; סליחה ליום כפור : אל לבכם עמך ישראל השיבו (3).

9783. כא תשרי. — מ. זולאי : מאוצר השירה והפיוט ; פטירת משה : אשריך ישראל מי כמוכה אשריך אצים לארץ לבוא (4).

9841. כס כסלו. — צ. קארל : בתקופת החשמונאים (5) [על דבקות במסורות עתיקות ועל סטיה מהן בתקופה ההיא]. — מ. זולאי : מאוצר השירה והפיוט ; שבע חנוכות עולם (5). "מסתבר שמחברו הוא ר' אלעזר ברבי קליר".

בטרם. טו <קלב>. תל אביב, כח תמוז תשי"א. — י. א. ויזמן : מגילת איכה (37/9).

כא <קלח>. ב חשון תשי"ב. — ש. אברמסקי : התי-ישובות קדומה בתוצאות הירקון (25'20).

כד <קנא>. טז כסלו. — י. ב. צ. : ארמנים ממוצא ישראל (34'33).

דפים. א. ט. ויהנסבורג, סיון תשי"א. — נ. סלושץ :
האם הגיעו אניות שלמה לאפריקה הדרומית ? (7, 12).

דפים לחקר השואה והמרד. 1. תל אביב, סבת
ניסן תשי"א. — נ. בלימנטל : העזבון של ד"ר עמנואל
רינגלבלום (50'33). — פ. פרידמן : מחקר וספרות
השואה באמריקה (68'51). — י. קרמיש : האקציה
של שטרס (88'69). — צ. שגר : לתולדות החיים
התרבותיים בגיטו לודז' (101'89). — מ. לנסקי : בית
החולים היהודי "צ'יסטע" (102'7). — מ. י. פיגנבום :
פעולתה של הועדה ההיסטורית במינכן (110'107). —
צ. שגר : לדמותה של חברה (111'4). — "מן המצר"
[דרשבעון בגיטו לודז'] (147'115). — תעודות
(183'148). — נ. ב. : כתבי היד של יצחק קצנלסון
הנמצאים בגני "בית קצנלסון" (184'9).

דרום. יד. חס. בואנוס איירס, אביאל תשי"א. —
ז. וואהל : מחקרי המקרא : בית מלוא, המלא (131'4).
חורב. יא. כאיב. גיו יורק, ניסן תשי"א. — ש.
בלקן : מדרש תושא או מדרש דר' פנחס בן יאיר —
מדרש הלניסטי קדמון (52'1). — ש. ברנשטיין : השירים
לחדשי השנה לכלב אפנודמילו הקרא (84'53). — א.
חייס : פירושים והארות במשנה ובתלמוד (122'85).
— י. ש. אלפנבין : ספר הסדרים לרש"י (156'123). —
י. מנדלסון : חוקי אשונא (164'157). — מ. היגער :
הבריות במדרש רבה (222'165). — י. י. ויינברג :
תקני ספרים קדמונים (הלכות גדולות, ס' התרומה)
(236'223). — א. ר. מלאכי : לתולדות עדת האשכנזים
בירושלים (244'237). — מ. ש. גשורי : היסוד המוסיקלי
ביצירות רמח"ל (255'245). — י. ל. פלישער : כמה
חכמים היו לנו בשם ר' אברהם החווה ? (268'256).

חרות. 936. תל אביב, כט אלול תשי"א. — ש. בך
שמאל : ראש השנה וצביונו [מימי התורה ועד היום]
(13, 7).

מוסף כלכלי מיוחד לגליון האלף. כסלו תשי"ב. 28 ע'.
הטבע והארץ. ט. ג. תל אביב, תמוז תשי"א. —
אל. שמאלי : צפרי א"י מבחינה אויסצילוגית (131'125).
ז. 191'184. — מ. זגור : רבית צמחים על ידי
קדמונינו (140'138). — ש. אביצור : נחל אילון [ואדי
מזרעה] (163'156). — ד. 231'225. — א. הלטרסט:
מצודת מונטפורט-שטרקנברג (163'6).

ט. ד. תשרי תשי"ב. — א. גון : סקירה ספקטרלית על
צמחי הבר הפורחים בחדש : ספטמבר-אוקטובר בא"י
המערבית (195/8). — ש. אנגרט : קן של חסידה בארץ
(213'5).

ילקוט המועצה המדעית לישראל. א. 21.
ירושלים, אב תשי"א. — לי. פיקר : גיאומורפוגיה של
ישראל. חלק א' : הנגב (31'5). — מ. אבן ארי : חקרי
רות אקולוגיות. 2 : על צמחית גבעות הכרמל (39'36).
א. 3. תשרי תשי"ב. — א. בונדי, ח. מאיר : ההרכב
הכימי של צמחי מספוא [בישראל] (117'104). —
ש. ס. מונסליה : חלוקת ההארה בעצי הדר (131'118).

לוח הארץ לשנת תשי"ב. תל אביב, 1951. 41,
419 [4] ע'. — א. צ. גרינברג : מנופים רחוקי
מהות (41'1). — סקירות שנתיות (96'6). — ע. א.
סימון : האם עוד יהודים אנחנו ? (129'97). — י.
בער : היסודות ההיסטוריים של ההלכה (148'130). —
שירה וספרות (265'149). — האוצר הישראלי בקשריו
עם חוץ לארץ (287'266). — מדינת ישראל (419'288).

לוח ירושלים לשנת תשי"ב. ירושלים, תשי"א. 432
ע'. — לוח השנה (128'5). — בשנת ירושלים
(188'129). — מדור ספרותי : גיון השנים לחורבן
ולשביעית : מתוך ס' כפתור ופרת לר' אשתורי הפרחי
(211'185). — ב"צ מ. ח. עוזיאל : שמעיה ואבטלין
(למחקר תלמודי היסטורי) (223'212). — ד. נ. ברייקר :
לתולדות הישוב היהודי בירושלים ובא"י : מראשית עליית
גולי ספרד עד סוף המאה הרביעית [אלף הששי]
(235'224). — מ. ד. גאון : קהל קדוש חסידים : מדרש
"בית אל" לעדת הספרדים בירושלים (למחזיק המקובלים)
(241'236). — מרדכי הכהן : קברי מלכות בית דוד
במרום ה' ציון (250'242). — י. בן צבי : מכתב
המשפחות הותיקות בירושלים למשה מונטיפיורי
(268'259). — ד. יוסיפון : שליחות ירושלמית לאוס-
טרליה לפני 20 שנה (274'269). — א. ר. מלאכי :
לתולדות גאולת הכותל המערבי (281'275).

יוזם "לוח ירושלים" ועורכו במשך י"ב שנים,
ר' דב נתן ברייקר (בריקר), נפטר באלול תשי"א.

לשוננו. יד. ד. ירושלים, אלול תשי"א. — ג. ה.
טורסיני : הכתיבת הכנענית מקאראטפה (266'195). —
ג. ה. טורסיני : ארפכשד (207'9). — י. ורטסקי : הטעל
"תכתך" ומדרש קשה (210'2). — מ. וילנסקי : עיוני

היהודית שבימי הביניים (223'215) — י. פליישמן : היהדות לאור הפילוסופיה האכסטיטנציאלית (238'224). — נ. רוטנשטריך : הערה [למאמר הקודם] (241'239).

הצופה. 4189. תל אביב, כט אלול תשיא. — מ. ש. גשורי : הקדש ונעלמותיו (9). — מ. פוגלמאן : ספק של ר' אבהו בתרועה <פרק ממחקר> (11).

4195. ט תשרי תשיב. — מן הפיוט התימני <סי' איב סהל בר נחמיה חזק> : ה' ה' איה חסדיך הרא' שונים (4).

4259. כט כסלו. — מ. צ. נריה : מלכות בית חשמונאי בהלכה (5).

ציון, סז, א"ב. ירושלים, תשיא. — ב. דינבורג : דמותה של ציון וירושלם בהכרתו ההיסטורית של ישראל (17'1). — ש. מ. שטרן : חליפת המכתבים בין הרמב"ם לבין חכמי פרובינצא (29'18). — ע. שוחט : על השמחה בחסידות (43'30). — י. היינמן : היחס שבין ש. ר. הירש ויצחק ברנייש רבו (90'44).

שנתון הממשלה. [ג]. תשיב. תל אביב, ערב ר"ה תשיב. 36, 558, xvi ע', טבלאות. — המדורות : הכנסת לשכת הנשיא ומשרדי הממשלה. [המוסדות הלאומיים] (169'1). — סקירות : העליה וקליטתה, מפעל ההגה יישובות, פעולות השיכון 1950/1951, ההתפתחות הכלכלית בארץ, ארכיאולוגיה, מחוקי ישראל, הסכמי שביתת הנשק עם המדינות השכנות, היישובים בישראל, רשימת מן של השמות הגיאוגרפיים, ביבליוגרפיה (הפיר) סומים בעברית במדינת ישראל ניסן תשי—ניסן תשיא, שנתון סטאטיסטי (456'171). — מודעות ופרסומים (558'457). — מסתח.

יוצא גם במהדורה אנגלית :

Government Yearbook 5712 <1951/52>. LIII, 536 p.

שערים. 38 <82>. תל אביב, כט אלול תשיא. — א. ציסלין : שלמה מולכו, מבשר המשיח שעלה על המוקד (5). — מ. צינוביץ : הפיוט "מלך עליון" והצני נורה הרוסית (6).

תו שין יוד בית : שנתון "דברי". תל אביב, תשיא. 422 ע'. — א. טרסקובר : חורבן מחוך שחרור <לספיר> לוגיה של הציבור היהודי בבית המועצות <123'111>. — מ. אסף : הנוער הערבי במדינת ישראל (165'160).

כתב ולשון (213/7). — ז. מונסטר : ירושלים לשוניים מן הספר הרפואי של אסף (226'218). — ח. ב. רון : הרגל כתיבה כנעני קדום (230'227). — מ. גושטטין : הלשון העברית המדוברת בנושא למחקר (240'231). — נ. ברגרין : לה, לוד, לוד (251/2). — מונחי היראוליקה (261'253).

לשוננו לעם. ב. ח"ס. ירושלים, ניסן-אייר תשיא. — מ. גושטטין : מה נוכל ללמד מלשונן של מגילות ים המלח ? (18'3). — נ. ה. טורסיני : בלשנות ובטלנות (22'19). — ח. ב. רון : דרכים במחקר הלשון; הבלשנות המשווה (23/7). — מ. מן : מונחי כימיה בעברית (32'27). — ד. סדן : צמידים (32/8). — ד. ירון : ניבים ופתגמים מתורת הדקדוק (42'38). — מתשובות המוכירות המדעית : כתיב של מלים ממוצא אירופי. שונות (42/7).

ב. י. סיון. — ז. וילנאי : שמות היישובים העבריים, חוב' ב (30'3).

ב. יאייב. תשרי תשיב. — ר. אלקלעי : תיקוני לשון : הערות לתיקון שגיאות-לשון שכיחות (46'1).

מגילות. ו. ירושלים, אב תשיא. — מ. בובר : הרושית בין האלוהים והאדם במקרא (231'225).

מולד. ז. 42'41. תל אביב, אלול תשיא. — מ. זולאי : כיצד חוקרים בפיוטי הגניזה (284/9).

ת. 43. — מ. גושטטין : מגילות ים המלח; שלש שנים של מחקר (43'33).

סיני. כט, יאייב. ירושלים, מנחם אב-אלול תשיא. — י. קאפח : ניקוד, טעמים ומסורת בתימן (261/6). — ב"צ לוריא : טורפיון, קולוניה של צורים בירושלים (270'257). — נ. בן-מנחם : איגרות חכמי איטליה מספרות שבח רבי אברהם אבן עזרא (317'271). — ש. מרכוס : לתולדות היהודים באדריאנופול (344'318). — א. יערי : איגרת מצפת משנת תקצ"ו (358'345). — ע. צ. מלמד : היהודים בפרס לפני ששים שנה (370'359). — י. רצחבי : מאורעות תרי"א בצנעא (371/7). — ר. מרגליות : לתולדות "אנשי שם" בלבוב (388'378). — ח. ילון : מסורות שבעל פה בדברי לשון (390'389).

עיון. ב. ר. ירושלים, תשרי תשיב. — ל. שטרויס : על מפעלו של יצחק הוסיק בתולדות הפילוסופיה

- י. בן צבי: שבטי אפגניסטן ומסורת מוצאם מעשרת השבטים (212'198). — ח. יחיל: גלות אשכנז בחיסולה (234'223). — י. ישעיהו: חיסול גלות תימן (247'235). — י. שפירא: בשבילי ההתישבות (334'319). — י. ברסלבסקי: עתידות אצורות הנגב (351'335). — מ. אבייגה: ארכיאולוגיה במדינת ישראל (370'351). — מ. רבינא: המוסיקה בישראל (374'370). — ג. אלקושי: יבול ספרותנו בשנת תשי"א (403'374). — ז. שור: שטוביך שלי (422'412).
- בלעטער פאר געשיכטע.** 4. העפט 2. ורשה, אפריל'יוני 1951. — א. אייזענבאך: די ראל פון די באפרייטע ס.ס.ישע פארברעכער פון וופה"א אין דער ליקוידאציע פון דער יידישער באפעלקערונג (52'31). — ש. דאטנער: ווערמאכט אין פעלקער-מאדל לא ביי שטייער צו דער געשיכטע פון דער צווייטער וועלט מלחמה (102'53). — מ. ברוסטין-בערנשטיין: די גרושים און די פארניכטיג פון די יידישע ישובים אין חארשעווער דיסטריקט (122'103). — י. סאנדעל: מאר-ריצי טרעמבאטש (139'123). — דער רעפערט פון 15טן נאוועמבער 1942 (....וועלכן די פארייניקטע אונג-טערערישע יידישע ארגאניזאציעס אין חארשעווער געטא האבן ארויסגעשיקט צו דער פוילישער עמיגראציע-שער רעגירונג אין לאנדאן) (234'177).
- די גאלדענע קייט. 10. "פרץ נומער", תל אביב, 1951. — מאמרים על פרץ מאת ד. פינסקי, י. סיכמאן, ש. גיגער, ש. אש, י. ד. בערקאוויטש, מ. יונגמאן, ד. סרן, צ. ביקלס-שפיצער, א. שמרי, א. גאלאמב, א. שטיינמאן, י. מאסטבוים, י. סטושעוויטש, ג. שאפמאן (116'5). — זרבל: די מיוחדת יידן און ישראל (146'132).
- ד. א. ראש השנה יארבוך. יאהאנעסבורג, אלוף תשי"א. — א. ש. יהודה: נאפאלעאן און די יידישע מדינה (38'35).
- דווקא.** 2. נומ. 7. ניסן-סיון תשי"א. — י. פאלישק: יהושע בן סירה (293'280). — א. זוהל: דער דייטש-יידישער פילאזאף קאנסטאנטין ברונער (303'294).
- דרום אפריקע.** 3. נומ. 12. יאהאנעסבורג, אייגוסט 1951. — ל. פעלדמאן: די יידן פון יאהאנעסבורג (26'23). — 4. נומ. 1: 21'19. — מ. פעלין: קולטור און פרעסע אין א פארטיואנער מחנה 4, 5: 3. נומ. 1: 21'18; 2: 16'13.
- יידישע קולטור. 13. נומ. 7. ניו יארק, יולי 1951. — מ. שאפעס: די אויפגאבן אין נייע מעטאדן פון געשיכטע-פארשונג פון די יידן אין אמעריקע (19'16; 9'8; 26'29).
- יידישע שפראך.** 10. נומ. 2. ניו יורק, 1950. — י. מארק: וועגן דעם פארטיקל "צו" פארן אינפניטייוו (49'35; 11: 49'43). — י. א. יאפע: לאמיר אנאליזירן, ניט סתם דעבאטירן >צום אנאליז פון עטלעכע אויסלייג תקנות< (59'49). — שפריכערטער וואס עס איז כדאי זיי צו ניצן (62'59).
11. 1951. — י. מארק: וועגן א כללישן ארויסרייך (25'1). — א. וויינרייך: צו דער פראגע וועגן א נאר-מירטער אויסשפראך (29'26). — ח. גיניגער: צו דער אקסיאמאטיק פון יידישן אויסלייג (38'30). — מ. רעכטמאן: עטלעכע הערות וועגן העברעזיזמען אין דער מאדערנער יידישער פאעזיע (42'39). — שפריכערטער וואס עס איז כדאי זיי צו ניצן (58'55).
- די צוקונפט. 56. נומ. 6. ניו יארק, יולי-אייגוסט 1951. — ח. שוים: ארץ ישראל אין גלות אין דער צייט פון גלות בבל (270'4).
- קיום. 3. נומ. 9. פאריז, ספטמבר 1951. — י. מילנער: יידן אין פראנקרייך (355'346; 10: 405'8).
- Académie des Inscriptions & Belles-Lettres.** Comptes rendus. Paris, Oct.-Dec. 1950. — E. Dhorme: Rapport sur l'activité de l'École archéologique française de Jérusalem pendant l'année 1950-51 (327-9).
- L'Amandier Fleuri.** 2, 7-8. Paris, Dec. 1950 - March 1951. — M. Vexler: Religion et joie selon le judaïsme (61-75). — J. Weinberg: Rav I. Salanter et les principes de son moussar (89-91). — P. Klein: La Bible dans la littérature française du 17me siècle (96-109).
- American Jewish Archives.** 3, 2. Cincinnati, Jan. 1951. — M. Weinman: The attitude of Isaac Mayer Wise toward Zionism and Palestine (3-23). — M. H. Morris: Roger Williams and the Jews (24-7). — J. R. Marcus:

Territorium von Bostra (235-45). — A. Alt: Eine christliche Asylinschrift aus dem Ostjordanland? (246-8). — G. Beyer: Die Kreuzfahrergebiete Südwestpalästinas (249-81).

The Bible Translator. 1, 1. London, Jan. 1950. — G. C. Aalders: Notes on some difficulties of Old Testament translation (9-15).

Biblica. 32, 3. Roma, 1951. — A. Vogel: Studien zum Pešitta-Psalter (336-63). — J. T. Milik: The Dead Sea scrolls fragment of the Book of Enoch (393-400). — G. H. Bückers: Zur Verwertung der Sinaitraditionen in den Psalmen (401-22).

The Biblical Archaeologist. 14, 3. New Haven, Sept. 1951. — W. H. Brownlee: Biblical interpretation among the sectaries of the Dead Sea scrolls (54-76).

Bibliotheca Sacra. 108, 431. Dallas, July-Sept. 1951. — J. F. Rand: The Old Testament fellowship with God (323-33). — P. W. Wilson: Names in the Bible (315-22).

Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 1. Warszawa, Jan.-June 1951. — B. Mark: Ruch oporu i geneza powstania w getcie warszawskim (3-26). — A. Eisenbach: O pracach naukowo-badawczych w getcie warszawskim (27-48). — Sz. Datner: Odźwięki powstania getta warszawskiego w getcie białostockim (49-50). — T. Brustin-Berenstein: Akta i zeznania w drugiej części Archiwum Podziemnego Getta warszawskiego (51-8). — Likwidacja żydowskiej Warszawy (59-126). — A. Rutkowski: Muzeum żydowskiego instytutu historycznego podczas uroczystości gettowych (127-9).

תנועת ההתנגדות והולדת המרד בגטו ורשה. על העבודות המדעיות-המחקריות בגטו ורשה. הדי מרד גטו ורשה בגטו בילסטוק. תעודות ודו"מים בחלק השני של

Dr. David Philipson's place in American Jewish historiography (28-31).

3, 3. June. — A. Cronbach: Jewish pioneering in American social welfare (51-80). — A. V. Goodman: A Jewish peddler's diary, 1842-3 [Abraham Kohn] (81-111).

The American Journal of Sociology. 57, 2. Chicago, Sept. 1951. — T. Bienenstock: Anti-authoritarian attitudes in the Eastern European „shtetel” community (150-8).

57, 3. Nov. — S. N. Eisenstadt: The place of elites and primary groups in the absorption of new immigrants in Israel (221-31).

American Sociological Review. 16, 4. New York, Aug. 1951. — H. F. Infield: The concept of Jewish culture and the State of Israel (506-13).

Antiquity. 25. Gloucester, June 1951. — C. Roth: „Jews' Houses” (66-8).

Architectural Record. 110, 2. New York, August 1951. — Roslyn Jewish community center (137-9).

Archives d'Histoire du Droit Oriental. 4. Anvers <Belgique>, 1949. — J. Pirenne: Les institutions primitives du peuple hébreu (51-76; 5: 99-132).

5. 1950-1. — E. Bikerman: „Couper une alliance” (karath berith) (133-56).

Archivos Leoneses. 1, 2. Leon, July-Dec. 1947. — J. Rodriguez Fernandez: Juderias de Léon (33-72; 2, 2 <1948>: 3-113; 4, 7 <1950>: 11-52).

Beiträge zur Biblischen Landes- und Altertumskunde. 68, 3. Stuttgart, 1951. — A. Alt: Bemerkungen zu einigen jüdischen Ortslisten des Alten Testaments (193-210). — A. M. Schneider: Römische und byzantinische Bauten auf dem Garizim (211-34). — A. Alt: Das

The Catholic Biblical Quarterly. 13, 3. Washington, July 1951. — W. G. Guindon: Radio-active carbon and the Dead Sea scrolls (268-75). — J. van der Ploeg: Studies in Hebrew law V (296-307).

La Civiltà Cattolica. 99, 2361. Roma, Nov. 1948. — Lettera enciclica di S. S. Pio XII con cui s'indicono nuove pphighiere per la pacificazione della Palestina (225-8).

100, 2373. May 1949. — Epistola enciclica di S. S. Pio XII sui Luoghi Santi nella Palestina (257-60).

Commentary. 12, 3. New York, Sept. 1951. — J. Leftwich: Songs of the death camps; a selection with commentary (269-74).

Common Cause. 3, 1. Chicago, Aug. 1949. — H. Zander: The constitution of Israel (44-7).

Conservative Judaism. 7, 4. New York, June 1951. — A. A. Lasker: An approach to Jewish law in conservative Judaism (1-8). — J. B. Agus: Obsolescence in Jewish ritual law (9-19). — P. Kieval: The Decalogue and our liturgy (20-4). — M. Weine: Maimonides' Thirteen Articles of Faith (26-32).

Crozer Quarterly. 27, 3. Chester, Pa., July 1950. — W. F. Stinespring: Hosea, prophet of doom (200-7).

Davar. 34. Buenos Aires, May-June 1951. — G. H. Wilk: Naftali Herz Imber, el autor de „Hatikvah" (5-30).

La Documentation Française. Notes et Études Documentaires. Nr. 1549. Paris, 17.XI.51. „Documents sur l'État d'Israël". 24 p.

The Economic History Review. 4, 1. London, 1951. — J. Prawer: The „Assise de Teneure"

ארכיון המחתרת של גטו ורשה. חסול ורשה היהודית. מוזיאון המכון ההיסטורי בטכטום לזכר הגטו.

Boletín de la Real Academia de Córdoba de Ciencias, Bellas Letras y Nobles Artes. 21, 63. Córdoba, Jan.-June 1950. — S. A. Seruya: La casa de Maimónides (86-8).

Bulletin [of the] Museum of Jewish Antiquities, Hebrew University. 2. Jerusalem, June 1951. — E. L. Sukenik: The ancient synagogue at Yafa near Nazareth; preliminary report (6-24). — Idem: A new discovery at Beth Alpha (26). — M. N. Tod: On the Greek inscription in the Samaritan synagogue at Salbit (27-8). — E. L. Sukenik: More about the ancient synagogue of Caesarea (28-30).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. Supplementary Studies 10-12. New Haven, 1951. — W. H. Brownlee: The Dead Sea manual of discipline. Translation and notes (1-57). — W. F. Albright: The chronology of the Dead Sea scrolls (57-60).

Bulletin of the John Rylands Library. 34, 1. Manchester, Sept. 1951. — H. H. Rowley: Moses and the Decalogue (81-118). — J. Weingreen: The rabbinic approach to the study of the Old Testament (166-90).

Bulletin of the Research Council of Israel. 1, 3. Jerusalem, Aug. 1951. — A. Bondi, H. Meyer: The chemical composition of fodder plants in Israel (26-35). — S. P. Monsele: Light distribution in citrus trees (36-53). — G. Haas: On the present state of our knowledge of the herpetofauna of Palestine (67-95).

The Cambridge Historical Journal. 10, 2. London, 1951. — R. C. Smail: Crusaders' castles of the twelfth century (133-49).

Great Britain and the East. 67, 1822. London, Oct. 1951. — **Israel to-day** (24-31).

The Harvard Theological Review. 44, 3. Cambridge, Mass., July 1951. — Ch. C. Torrey: Isaiah 41 (121-36). — S. Sandmel: Abraham's knowledge of the existence of God (137-9).

Das Heilige Land in Vergangenheit und Gegenwart. 4. = Palästina-jahrbuch 1949. Köln, 1949. — H. Vogels: Golgotha (35-45). — J. Gorbach: Caesarea Palästina; die versunkene Stadt und heilige Stätte am Meer (45-80). — Päpstliche Bibelkommission: Die Geschichtlichkeit des Pentateuch (159-62).

Historia Judaica. 13, 2. New York, Oct. 1951. — W. Cohn: Christian Wilhelm von Dohm (101-8). — S. Atlas: Solomon Maimon; the man and his thought (109-20). — E. Silberner: Austrian social democracy and the Jewish problem (121-40). — R. Wischnitzer: The unicorn in Christian and Jewish art (141-56).

History. 36, 128. London, Oct. 1951. — B. C. Brundage: The place of the ancient Near East in the study of history (204-12).

India and Israel. 4, 3. Bombay, Sept. 1951. — H. G. Reissner: Jews in Medieval Ceylon (22-5).

4, 4. Oct. — Jews in Kashmir <1672> (29).

The International Law Quarterly. 4, 4. London, Oct. 1951. — R. Gottschalk: Personal status and religious law in Israel (454-61).

International Organization. 5, 3. Boston, Aug. 1951. — J. C. Hurewitz: The Israeli-Syrian crisis in the light of the Arab-Israel armistice system (459-79).

Israel Exploration Journal. 1, 4. Jerusalem, 1950-1. — J. Vroman: The movement and

and the „Assise de Vente”; a study of landed property in the Latin Kingdom (77-87).

***Ephemerides Theologiae Lovanienses.** 26. Louvain, July-Dec. 1950. — G. R. Driver: L'interprétation du texte massorétique à la lumière de la lexicographie hébraïque (337-53).

Estudios Bíblicos. 10, 2. Madrid, April-June 1951. — A. Cordoliani: Un fragment wisigothique du Livre des Nombres (129-44). — F. M. G. Cordero: La reprobación de Israel en los Profetas (165-88).

10, 3. July-Sept. — A. Colunga: El problema del Pentateuco y los últimos documentos pontificios (313-31).

Evidences. 20. Paris, Sept.-Oct. 1951. — A. Blum: Des miniatures du Quattrocento dans un manuscrit du Talmud (10-15). [על ציורים בכ"י „ארבעה טורים.”] — A. Chouraqui: Voyage au Maghreb (25-33).

The Expository Times. 62, 12. Edinburgh, Sept. 1951. — P. R. Ackroyd: The Teraphim (378-80).

63, 3. Dec. — W. R. Hutton: Textual emendation in the Old Testament <Pr 25, 19> (93).

Frankfurter Hefte. 4, 5. Frankfurt a. M., May 1949. — R. Spaemann: Das Buch Koheleth (413-21).

6, 1. Jan. 1951. — E. Rosenstock-Huussy: Die jüdischen Antisemiten oder die akademische Form der Judenfrage (8-17).

Die Gegenwart. 115-8. [Frankfurt am Main? 1950]. — F. Böhm: Der Antisemitismus und die Deutschen, und Eine deutsche Aufgabe (3-25).

הדפוס.

The Geographical Journal. 117, 3. London, Sept. 1951. — C. Skrine: Economic development in Israel (307-27).

cerning the Dead Sea scrolls; a reply to Professor Zeitlin (105-32). — S. Zeitlin: The Hebrew scrolls and the status of biblical scholarship (133-92). — W. Chomsky: What was the Jewish vernacular during the Second Commonwealth? (193-212). — A. Scheiber: The Qedushta of Pinhas for עשר תעשר (213-6). — I. A. Agus: The standard ketuba of the German Jews and its economic implications (225-32). — N. H. Tur-Sinai: On the Slavonic parallel to the origin of the names in the Hebrew alphabet (233).

Jewish Social Studies. 13, 2. New York, April 1951. — J. Schirmann: Samuel Han-nagid, the man, the soldier, the politician (99-126). — O. Kraines: Louis Sulzbacher, justice of the Supreme Court of Puerto Rico, 1900-4 (127-32). — J. B. Schechtman: The Jews of Aden (133-48). — I. Cohen: My mission to Poland <1918-9> (149-72).

13, 3. July. — M. Z. Engelman: The Jewish population of Charleston (195-210). — R. Weltsch: A tragedy of leadership <Chaim Weizmann and the Zionist Movement> (211-26). — E. J. Schlochauer: Thomas Wade; forgotten champion of English Jewry (227-34). — P. Friedman: American Jewish research and literature on the Jewish catastrophe of 1939-45 (235-50).

Jødisk Samfund. 25, 6. København, June 1951. — G. Hartmann: De danske jøders kulturindsats i det 19. århundrede (10-11; 7: 8-10; 8: 12-14; 9: 13-15).

Journal des Savants. Paris, April-June 1950. — J. Zeiller: Les Juifs en face de l'église dans l'empire romain (49-56).

Journal of Biblical Literature. 70, 3. Philadelphia, Sept. 1951. — Y. Kaufmann: The Bible and mythological polytheism (179-97). — J. Obermann: Survival of an old Canaan-

solution of salt bodies as applied to Mount Sdom (185-93). — B. Maisler: The excavations at Tell Qasile; preliminary report (194-218). — Y. Aharoni: A new Ammonite inscription (219-22). — D. H. Kallner-Amiran: A revised earthquake-catalogue of Palestine (223-46). — Notes and news (247-52). — A. R.: Stella Ben-Dor, in memoriam (252).

Israelitisches Wochenblatt. 51, 28. Zürich, 13.VII.1951. — P. St.: Zwei alte jüdische Grabsteine in Basel (19).

51, 29. — F. Guggenheim-Grünberg: Die Rabbinerfamilie Gougenheim von Metz — aus Lengnau stammend (35; 30: 13-14).

Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung. 2, 1. Heidelberg, Aug. 1951. — C. H. Gordon: Marginal notes on the ancient Middle East (50-61). — A. M. Honeyman: The tributaries of Ugarit, a toponymic study (74-87).

The Jerusalem Post. 7392. Jerusalem, Oct. 26, 1951. — E. L. Sukenik: Photographing the Dead Sea scrolls (5).

Jewish Affairs. 6, 9. Johannesburg, Sept. 1951. — P. J. Nienaber: Jan Lion Cachet: baanbreker afrikaanse skrywer (16-20).

6, 10. Oct. — H. Abt: The strange story of the Magen David (29-31).

Jewish Frontier. 18, 9. New York, Sept. 1951. — J. Kermish: The testament of the Warsaw ghetto [based on documents of the Ringelblum Archive] (9-14). — M. Kochanski: The Jewish community in Cuba (25-7).

The Jewish Monthly. 5, 6. London, Sept. 1951. — E. Mendoza: The Jews of Bristol (325-33).

The Jewish Quarterly Review. 42, 2. Philadelphia, Oct. 1951. — M. Burrows: Con-

Some psychological and sociological correlates of anti-Semitism (237-46). — Idem: A personality scale for anti-Semitism (247-55).

Journal of the American Oriental Society. 71, 3. — M. Greenberg: Hebrew „sgulla": Akkadian sikiltu (172-4).

Journal of the International Folk Music Council. 2, London, 1950. — E. Gerson-Kiwi: Wedding dances and songs of the Jews of Bokhara (17-18).

3, 1951. — A. Kaufman: Indigenous and imported elements in the new folk dance in Israel (55-57).

The Journal of Theological Studies. 2, 2, London, Oct. 1951. — F. Zimmermann: Job 9, 23 (165-6).

Judaica. 7, 3. Zürich, Sept. 1951. — G. Molin: Die Rollen von 'En Fesha und ihre Stellung in der jüdischen Religionsgeschichte (161-213). — H. van Oyen: Hermann Cohen als religiöser Denker (214-229).

Judisk Tidskrift. 24, 9. Stockholm, Sept. 1951. — E. Benedikt: Hebbel och Judendomen (224-9).

Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. Nieuwe Reeks. 13, 1. Amsterdam, 1950. — W. J. M. van Eysinga: De Grooten Jodenreglement (1-8).

Mélanges de l'Université Saint Joseph. 27, 1. Beyrouth, 1947-8. — H. Fleisch: Sur le système verbal du sémitique commun et son évolution dans les langues sémitiques anciennes (37-60).

The Menorah Journal. 39, 1. New York, 1951. — C. Brahm: Delacroix's Moroccan Jews <with an inset of illustrations> (52-68).

its participle and its impact on biblical exegesis (199-209). — J. W. Wevers: Evidence of the text of the John H. Scheide papyri for the translation of the status constructus in Ezekiel (211-16). — J. W. Bailey: The usage in the post restoration period of terms descriptive of the priest and high priest (217-25). — S. A. Birnbaum: Notes on the internal and archaeological evidence concerning the cave scrolls (227-32).

Journal of Central European Affairs. 11, 2. Boulder, Colorado, July 1951. — P. Niemira: The situation of the Jews in Poland (172-83).

Journal of Cuneiform Studies. 5, 2. New Haven, 1951. — J. Obermann: Does Amarna bear on Karatepe? (58-61).

The Journal of Egyptian Archaeology. 37. London, Dec. 1951. — T. Säve-Söderbergh: The Hyksos rule in Egypt (53-71).

The Journal of Juristic Papyrology. 4. Warsaw, 1950. — H. I. Bell: The Acts of the Alexandrines („the majority of them deal with dissensions between the Alexandrines and the Jewish community of Alexandria") (19-42). — M. Schwabe: A new Greek epitaph from Palestine (309-15).

Journal of Near Eastern Studies. 10, 3. Chicago, July 1951. — J. Gray: The hunting of Ba'al; fratricide and atonement in the mythology of Ras Shamra (146-55).

10, 4. Oct. — F. R. Blake: Pretonic vowels in Hebrew (243-55). — B. Maisler: Two Hebrew ostraca from Tell Qasile (265-7).

The Journal of Religion. 31, 4. Chicago, Oct. 1951. — E. T. Ramsdell: The Old Testament understanding of truth (264-73).

The Journal of Social Psychology. 33, 2. Provincetown, May 1951. — H. G. Gough:

Palestine Journal of Botany. Rehovot Series. 8, 1. Rehovot, Nov. 1951. — H. R. Oppenheimer: Light evading plants in the hills and plain of Israel (20-26).

Population Studies. 5, 2. London, Nov. 1951. — H. B. M. Murphy: The resettlement of Jewish refugees in Israel, with special reference to those known as displaced persons (153-74).

Proceedings of the Leeds Philosophical and Literary Society. Literary and Historical Section. 6, 8. Leeds, May 1951. — J. Bowman: The Leeds Samaritan Decalogue inscription (567-75).

Publication of the American Jewish Historical Society. 41, 1. New York, Sept. 1951. — R. Gordis: Mordecai Manuel Noah; a centenary evaluation (1-26). — G. S. Hellman: Joseph Seligman, American Jew (27-40). — O. Kraines: Brandeis and scientific management (41-60). — R. Wischnitzer: The Egyptian revival in synagogue architecture (61-75). — L. M. Friedman: Jacob Mears and Simon Valentine of Charleston, South Carolina (77-82). — J. W. Rosenbaum: Hebrew German Society Rodeph Shalom in the City and County of Philadelphia <1800-1950> (83-93).

La Rassegna Mensile di Israel. 17, 8-9. Roma, Aug.-Sept. 1951. — A. Steindler: Il contributo ebraico allo sviluppo delle matematiche (361-9). — A. Ravenna: Appunti sulle comunità del Lazio (377-82).

17, 10. Oct. — C. Roth: Lo sfondo storico della poesia di Immanuel Romano (424-46).

17, 11. Nov. — G. M. Riegner: L'emigrazione ebraica e alcuni principi fondamentali delle

***Mercure de France.** Paris, July 1950. — M. Mahn-Lot: Isabelle la Catholique et les Juifs.

***Michigan History.** Dec. 1950. — I. L. Katz: Temple Beth El, Detroit, 1850-1950. — A. A. Warsen: Early Jewish philanthropic organizations in Detroit.

The Middle East Journal. 5, 4. Washington, autumn 1951. — M. Z. Frank: God of Abraham in the State of Israel (407-23).

על בעית הדתיות במדינת ישראל.

Le Muséon. 63, 3-4. Louvain, 1950. — P. E. Kahle <jun.>: A biblical fragment of the 4th-5th century in Semi-Bohairic (147-53).

Nouvelle Revue Théologique. 73, 9. Paris, Nov. 1951. — G. Lambert: Le manuel de discipline de la grotte de Qumrân (938-56). — Traduction intégrale du „manuel de discipline“ (957-75).

The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society. 10, 39-40. London, 1950. — H. Seyrig: Irenopolis—Neronias—Sepphoris (284-9).

Oxford Society of Historical Theology. Abstract of proceedings... 1950-51. Oxford, 1951. — G. R. Driver: The Hebrew scrolls (5-16). — J. R. Porter: Some considerations on the structure of the Book of Judges (25-29). — R. W. Hamilton: The topography of Jerusalem in early Christian times (35-39).

Palestine Exploration Quarterly. 83, London, July-Oct. 1951. — K. M. Kenyon: Some notes on the history of Jericho in the 2nd millennium B. C. (101-38). — E. E. Le Bas: Zechariah's climax to the career of the cornerstone (139-55). — G. M. Crowfoot: Folk tales of Artas (156-67). — H. T. Norris: Arslan Tash <Rock of the Lion> (168-74).

cins dans la renaissance d'Israël (11-20) — H. Baruk: Le judaïsme et la science de l'homme (21-6). — S. Adler: Maladies coloniales en Israël (27-9). — I. Rapaport: L'étude des troubles menstruels dans la Bible et le Talmud (31-5). — I. Simon: Le „serment médical” d'Assaph, médecin juif du VIIe siècle. Avec une étude comparative du „serment d'Hippocrate”, de la „prière médicale” de Maïmonide et du „serment de Montpellier” (37-45).

**Revue d'Histoire Ecclésiastique*. 45, 3-4. Louvain, 1950. — M. Brok: Un soi-disant fragment du traité contre les Juifs de Théodoret de Cyr (487-507).

Revue de Droit International pour le Moyen-Orient. 1, 1. Paris, May-June 1951. — Ch. Malek: Les tendances internationales des peuples arabes du Moyen-Orient et le problème de la paix (4-23). — S. Tchirkovitch: La question des minorités dans le Moyen-Orient (24-32).

Revue de l'Histoire des Religions. 139, 1. Paris, Jan.-March 1951. — L. Vischer: Le prétendu „culte de l'âne” dans l'église primitive (14-35). נגזע גם בדבה שהיהודים עבדו חמור.

139, 2. April-June. — E. Cassin: Daniel dans la „fosse” aux lions (129-61).

Revue de l'Institut de Sociologie. 1. Bruxelles, Jan.-March 1948. — E. Dupréel: Le problème de l'antisémitisme (7-22).

Revue de Paris. 58. Paris, Aug. 1951. — A. Dupont-Sommer: La Nouvelle Alliance juive et le Maître de justice [môrê haššêdêq] (91-104).

Revue des Études Juives. 10<110>. Paris, July 1949 - Dec. 1950. — Bibliographie des travaux de Julien Weill (5-13). — P. Mendel:

migrazioni (467-70). — A. Weisz: Biografia d'un biografo: S. Wininger (492-5). — G. L. Luzzatto: Filosemiti e antisemiti celebri (500-5).

Recherches de Science Religieuse. 39, 2-4. Paris, 1951-2. Mélanges Jules Lebreton. — A. Feuillet: Un sommet religieux de l'Ancien Testament. L'oracle d'Isaïe sur l'Égypte (65-87). — A. Robert: Considérations sur le Messianisme du Psaume 2 (88-98). — D. Buzy: Le Cantique des Cantiques. Exégèse allégorique ou parabolique? (99-114). — R. Pautrel: Trois textes de Tobie sur Raphaël (115-24). — H. Cazelles: Le personnage d'Achior dans le Livre de Judith (125-37).

Revista Biblica. 13, 61. La Plata, July-Sept. 1951. — E. J. Mac Donagh: Zoologia bíblica (73-7). — El origen de la Biblia de los Duques de Alba (77). — Discusión sobre los géneros literarios y los milagros del Antiguo Testamento (78-85).

Revista de História. 3, 7. São Paulo, Sept. 1951. — P. M. Campos: A idealização de Roma e a sua aceitação pelos Cristãos. 2: Roma como corporificação do mal na literatura sibilina e apocalíptica (15-47).

Revue Archéologique. 37. Paris, April-June 1951. — J. Bérard: Philistins et Préhellènes (129-42).

Revue Biblique. 58, 3. Paris, July 1951. — A. van der Voort: Genèse 1,1 à 2,4a et le psaume 104 (321-47). — H. Haag: La campagne de Sennachérib contre Jérusalem (348-59). — L. H. Vincent: Abraham à Jérusalem (360-71). — R. de Vaux: La troisième campagne de fouilles à Tell el Fâ'rah, près Naplouse (393-430).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 9. Paris, July 1951. — A. Litvak: Les méde-

Rivista di Archeologia Cristiana. 26, 1-4. Roma, 1950. — B. Bagatti: Resti cristiani in Palestina anteriori a Costantino? (117-31).

Romance Philology. 2, 2-3. Berkeley and Los Angeles, Nov. 1948 - Feb. 1949. — G. E. Sachs: Fragmento de un estudio sobre la „Biblia medieval romanceada” (217-28).

3, 2-3. Nov. 1949 - Feb. 1950. — O. H. Hauptmann: Notes on the lexicon of the old Judæo-Spanish Bible translations (157-9).

3, 4. May 1950. — M. Berenblut: Some trends in mediæval Judæo-Romance translations of the Bible (258-61). — R. Levy: A note on the Judæo-Spanish Bible E₃ (261-2).

4, 2-3. Nov. 1950 - Feb. 1951. — I. González-Llubera: A transcription of MS C of Santob de Carrión's „Proverbios Morales” (217-56).

Royal Central Asian Journal. 38, 4. London, Oct. 1951. — M. G. Ionides: The Jordan valley (217-25).

Sefarad. 11, 1. Madrid, 1951. — A. Diez Macho: Distribución, pleonismo, digresión, discurso dudoso, afirmativo y negativo, proverbios y enigmas, iqtibās (3-35). — F. M. y Llopis: Ante una vieja polémica que renace: Los siclos de Israel (37-73). — A. Prevosti: Estudio tipológico de los restos humanos hallados en la necrópolis judaica de Montjuich <Barcelona> (75-90). — N. Allony: An unpublished grammar of Abraham Ibn 'Ezra (91-99). — E. Zolli: Il significato di Sal 6, 8 (101-3). — C. Ramos Gil: La patria de Bahya Ibn Paquda (103-5). — F. Cantera: Epigrafía hebraica en el Museo Arqueológico de Madrid (105-111). — J. M. Millas Valli-crosa: Sobre el supuesto judaísmo de la familia de médicos toledanos, Los Castro (111-14). — F. Pérez Castro: Los manuscritos del Mar Muerto (115-53).

Les noms des Juifs français modernes (15-65). — G. Vajda: Le commentaire kairouanais sur le „Livre de la Création” (67-92). — S. Loewinger: Esau dans Ob. 6 <Jér 49,10> (93-4). — A. Bernheim: Prière pour le Roi Louis XV (95-6). — E. M. Lévy: Un document sur la communauté israélite de Peyrehorade (97-9). — A. Scheiber: Un document deux fois publié (100).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 35, 1. Paris, Jan. 1951. — A. M. Dubarle: La signification du nom de Iahweh (3-21).

Revue du Droit Public... 67, 3. Paris, July-Sept. 1951. — O. Brück: L'Etat d'Israël (760-72).

Revue Egyptienne de Droit International. 5. Alexandrie, 1949. — J. Y. Brinton: Palestine conflict. Summary of principal war measures including proclamations, decrees, arrêtés, notices and memoranda (73-81). — J. Chlala: Le problème palestinien devant l'ONU (102-30). — Documents: La question palestinienne devant l'ONU (230-46).

Revue Historique de Droit Français et Etranger. Paris, 1950. — J. Richard: Patrie d'Orient latin: les quatre baronnies du royaume de Jérusalem et de Chypre.

Revue Internationale des Droits de l'Antiquité. 2, 2. Bruxelles, 1949. „Mélanges Fernand de Visscher 1”. — B. Cohen: Contractatio in Jewish and Roman law (133-56). — D. Daube: Error and accident in the Bible (189-213).

2, 3. Mélanges Visscher 2, 1949. — P. J. Verdam: „On ne fera point mourir les enfants pour les pères” en droit biblique (393-416).

4, 6. 1951. — E. Neufeld: The status of the male minor in Talmud (121-40).

Technion Yearbook. 9. New York, 1950. — H. J. Shafer: Jews in aeronautics (156-8, 332-8). — E. D. Bergmann: The Weizmann Institute of Science (176-80). — S. Sam-bursky: Science in Israel (208-10). — M. A. Arnan: The Standards Institution of Israel (222-5). — F. J. Fohs: Research projects at the Technion (258-60).

Theologische Literaturzeitung. 72. Halle-Berlin, 1947. — L. Rost: Sinaibund und Davidsbund (129-34). — A. Weiser: Psalm 77. Ein Beitrag zur Frage nach dem Verhältnis von Kult und Heilsgeschichte (133-40). — E. Würthwein: Amos 5,21-27 (143-52). — G. v. Rad: Herkunft und Absicht des Deuteronomiums (151-8). — Idem: Das jüdische Königsritual (211-6).

73. 1948. — Die internationale Arbeit am Alten Testament 1940-47. 1: Allgemeines, Sprache u. Grammatik, Text u. Übersetz. des Alten Testaments (267-84). 2: Einleitungswissenschaft, Geschichte Israels, Alter Orient, Archäologie und Landeskunde Palästinas (343-54). 3: Religionsgeschichte, Alttestamentliche Theologie (397-416). 4: Exegese, Nachbiblisches Judentum, A. T. und N. T. (459-74). — K. Stürmer: Judentum, Griechentum und Gnosis (581-92).

74. 1949. — R. Meyer: Betrachtungen zu drei Fresken der Synagoge von Dura-Europos (29-38). — A. Jepsen: Kanon und Text des Alten Testaments (65-74). — J. Fichtner: Jesaja unter den Weisen (75-80). — Der gegenwärtige Stand der Erforschung der in Palästina neu gefundenen hebräischen Handschriften. 1: P. Kahle: Die Auffindung der Rollen und ihr Ankauf. Die textkritische Bedeutung der Jesaja-Rolle. Der Anlass für das Verbergen der Rollen (91-94). 2: O. Eissfeldt: Zahl und Art der in den Rollen enthaltenen Schriftwerke, ihre Entstehungs-

The Shane Quarterly. 12. 3. Indianapolis, July 1951. — L. E. Arnett: The significance of the Old Testament in the New Testament church (125-32).

Sociology and Social Research. 36. 1. Los Angeles, Sept.-Oct. 1951. — E. T. Prothro, O. K. Miles: Some group differences in attitudes of adult white Southerners toward Negroes and Jews (19-24).

Studia Orientalia. 16. 3. Helsinki, 1951. — A. Murtonen: The appearance of the name YHWH outside Israel (3-11).

Studii Biblici Franciscani. Liber Annuus. 1. Jerusalem, 1951. — P. Lemaire: La Bible et les recherches récentes (1-86). — D. Baldi: La Terra Promessa nel programma di Giosuè (Gios. 13, 2-5) (87-106). — D. Colombo:

Πνεῦμα Σοφίας eiusque actio in mundo in libro Sapientiae (107-60). — A. Augustinović: *Αλήθεια nel IV Vangelo (161-90). — S. Saller: Ancient rock-cut burial-chambers at Bethany (191-226). — B. Bagatti: La pitture medievali della pietra di Betfage (227-46). — Idem: Una veduta di Gerusalemme e dintorni del sec. XVII conservata al Cairo (247-61).

***Svensk Teologisk Kvartalskrift.** 3-4. Lund. 1950. — G. Gerleman: Religion och moral i Septuagintas Proverbiaöversättning (222-32). — J. Lindblom: Deuterocesaja i den nyfunna Jesajahandskriften från Palestina (302-14). — H. Odeberg: Den regelbundna bibelläsningen i gudstjänst och hem i Israel på Jesu tid (369-71).

Svenska Jerusalem's Föreningens Tidskrift. 50. 2. Uppsala, April-June 1951. — B. Reicke: Från Salbit till Karatepe. Något om utgrävningar i bibliska länder efter krigets slut (34-51).

ad volumen hymnorum Mss. Maris Mortui (231-2).

6. 1951. — R. North: Prophetismus ut philosophia historiae (321-33). — B. N. Wambacq: De ponderibus in S. Scriptura (341-50). — J. B. Bauer: Num noverit S. Scriptura circuitum aquarum (351-4). — J. T. Milik: Ex discussione de Mss. Maris Mortui (362-5).

*La Vie Spirituelle. 84. Paris, March 1951. — J. Steinmann: L'exode dans l'Ancien Testament (229-40).

Word. 6, 2. New York, Aug. 1950. — J. H. Greenberg: The patterning of root morphemes in Semitic (162-81).

Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht. 13, 1. Stuttgart, Feb. 1950. — G. Weiss: Die Entstehung des Staates Israel (146-72).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 3, 3. Heidelberg, 1951. — J. L. Teicher: Die Schriftrollen vom Toten Meer; Dokumente der jüdisch-christlichen Sekte der Ebioniten (193-209). — F. M. Heichelheim: Ezra's Palestine and Periclean Athens (251-3).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 47, 2. Tübingen, Aug. 1950. — K. Galling: Der Charakter der Chaosschilderung in Gen. 1,2 (145-57). — M. Noth: Gott, König, Volk im Alten Testament; eine methodologische Auseinandersetzung mit einer gegenwärtigen Forschungsrichtung (157-91). — K. G. Kuhn: Die in Palästina gefundenen hebräischen Texte und das Neue Testament (192-211).

48, 1. May 1951. — K. Elliger: Der Jakobs-kampf am Jabbok (Gen 32,33 ff.) als hermeneutisches Problem (1-31). — H. Braun: „Der Führende“ (32-38).

על „נוודים“ בהושע ט, יז בהשוואה לאידימים.

48, 2. Aug. — H. W. Wolff: Das Thema „Umkehr“ in der alttestamentlichen Prophetie (129-48).

zeit und ihre religionsgeschichtliche Einordnung (95-8). 3: Idem: Varianten der Jesaja-Rolle (221-6). 4: Idem: Ansetzung der Rollen nach paläographischen Kriterien (226-8). 5: Idem: Vorläufige Ergebnisse einer im Frühjahr 1949 vorgenommenen Untersuchung der Fundhöhle (228). 6: Idem: Neue Nachrichten über die im Frühjahr 1949 vorgenommene Untersuchung der Fundhöhle (595-7). 7: Idem: Der Anlaß zur Entdeckung der Höhle und ihr ähnliche Vorgänge aus älterer Zeit (597-600).

75, 1950. — 8: Idem: Die Bestimmung der aramäisch geschriebenen Rolle als das apokryphe Lamech-Buch (23-6). 9: K. G. Kuhn: Zur Bedeutung der neuen palästinischen Handschriftenfunde für die neutestamentliche Wissenschaft (81-6). 10: O. Eissfeldt: Hauptmann Philippe Lippens' Bericht über die Wiederentdeckung der Fundhöhle (145-52). 11: L. Rost: Die Sektenrolle (341-4). 12: Idem: Bemerkungen zum neuen Habakkuktext (477-82). 13: P. Kahle: Die Zeit der Bergung der hebräischen Handschriften in der Höhle (537-42). 14: R. Meyer: Zur Sprache von 'Ain Feschcha (721-6).

Theologische Rundschau. 19, 2. Tübingen, 1951. — W. Baumgartner: Der palästinische Handschriftenfund; zweiter Bericht (97-154).

Theologische Zeitschrift. 7, 4. Basel, July-August 1951. — L. Koehler: Reschit Anfang und die Veränderung von Vokalfolgen im Hebräischen (317-8).

Transactions and Proceedings of the American Philological Association. 81. Lancaster, Pa., 1950. — L. H. Feldman: Jewish „Sympathizers“ in classical literature and inscriptions (200-8).

Verbum Domini. 29, 4. Roma, 1951. — H. Kruse: Carmina Servi Jahve (193-205; 5: 286-95; 6: 334-40). — J. T. Milik: Nota

קטע מחבורו של אבן אלגסוס (או אלגסום) בעניני תפלה

מאת

ש מ ח ה א ס ף

חבור זה ומחבר זה מובאים בספרותנו רק פעם אחת. הרמב"ם דן באחת מתשובותיו (הוצ' א. ח. פריימן סי' פ"א). הערוכה למר יוסף ד' גאביר מאנשי בגדאד, אם היחיד אומר קדושה ביוצר או לא, והוא מסיים דבריו: "וככה כתב זה המאמר וראיתו אבן גאסוס * נ"ע תלמיד רבינו נסים בספרו שחבר בתפלה, ובלי ספק שהוא מצוי אצלכם". מהנחתו של הרמב"ם, שהספר מצוי בודאי בבגדאד, משמע שהספר היה נפוץ בזמנו, ונתפשט מאפריקה הצפונית עד בבל הרחוקה, ואולם עד היום לא נתגלה אף טופס אחד מספר זה, ואף לא חלק ממנו. אך בקיץ תרצ"ט מצאתי באוסף קטעי הגניזה שבספריית האוניברסיטה בקמברידג', שני דפים קרועים וקטועים מחיבור בדיני תפילה, שמחברו היה תלמיד רב נסים ואילו היה פונה בשאלותיו, ודומני שאפשר ליחסו כמעט בודאות לאבן אלגסוס. הקטע מעניין וחשוב כשהוא לעצמו, וחבל על שהגיעו לידינו רק שני דפים קטועים. ספרו נחלק לכמה חלקים, ולפנינו סוף חלק א' והתחלת חלק ב'. פיסקא אחת ממנו, שבה הוא מביא את סדור רב סעדיה, כבר הבאתי במבואי לסדור רס"ג עמ' 35, ועתה הנני מפרסמו כולו לזכרו של החכם פרופ' א. ש. יהודה ז"ל, אף הוא מאנשי בגדאד לפי מוצאו.

הכתב של הקטע הוא ברור ונוח לקריאה. בכל עמוד היו 28 או 29 שורות. אני נותן פקסימיליא ממנו, מתוך תקוה שצ"י זה יתגלו עוד קטעים מחיבור חשוב זה. מן ההבאות שבו חשובה ביחוד ההבאה מספר המצות של רב סעדיה, שעד הזמן האחרון כמעט שלא ידענו על מציאותו (עי' במאמרו החשוב של בנעט בקובץ רס"ג ש"ל ע"י מוסד הרב קוק). בידי נמצאים עתה כמה קטעים מספר זה, ואני עומד בע"ה לפרסמם בקרוב.

התרגום הוא של ידידי ד"ר י. יואל, ואני מודה לו עליו.

[דף א' ע"א]

ת ר ג ו ס :

..... ואז רא הנה וכשראה זאת
..... נקול הוואה בריות טובות נאמר ¹ הוואה בריות טובות

* תשובה זו של הרמב"ם הובאה גם בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ז', ושם: "אבן אלגאסוס... בספרו שחבר בתפלות". רמ"ש, Arab. Lit. der Juden, עמ' 104, קורא: אבן אלגאסוס. והעיר מונאנסקי "אנשי קירואן עמ' 10, שבמגילת אביתר נזכר באמת הלל בן אלגסום. ולא דק ידידי הר"י אפשטיין, תרביץ כרך ו', בחוב' הרמב"ם עמ' 187, בכתבו: ר' הלל אבן גאסוס (גאסום) תלמיד רב נסים. שמו הפרטי של תלמיד רב נסים אינו ידוע עד היום. גם השערות שם, שהלכות ס"ח שפרסם אלחנן אדלר בגנוי מצרים" הן חלק מספרו של אבן גאסוס, ממוקקת היא מאד בעיני, — אבל עמראן מוסי' בן יעקב בן אלגאסוס נזכר במכתב כ"י קמברידג' 165 (1) 18 Arabic. ברכות נ"ח ב'.

..... דלך פרק בין יש או אלגוים אלגואב	[אומ' ב' שככה לו בעולמו היש ב] זה הבדל בין
..... יגב עלי רוייתתן כל יום אלברכה ולא פרק	יש' או הגויים ² . ה ת ש ו ב ה
..... העולם. וכלך איצא לא פרק בין ישראל חייב (לברך) על ראיתן בכל יום ^{2*} את הברכה ואין
..... רואה בריות טובות אומ'	הבדל [בין ישראל לאומות] העולם. וכך גם אין הבדל
..... ב' שככה לו בעולמו	בין ישראל
..... ראהן כל יום. וסאלת איצא לר נסים ז"ל ען קול	[לאומות העולם. ב] רואה בריות טובות אומר ברוך
..... רואה את חבירו לאחר ל יום אומ' ב' שהחיינו וגם	שככה לו בעולמו
..... אומ' ב' מחיה המתים כיף צפה חבירו אלדי ילומה	[אם לא] ראה אותן כל יום. ו ש א ל ת י ג מ בן
..... אן קריב לה [בין] רגל או אמראה צגיר או כביר ממן	א ת ר' נ ס י מ ז"ל על מאמר
..... אחכה הל יבא עליה [אם ל]א. ומן ראהם	[ר' יהושע בן לוי ה] רואה את חבירו לאחר ל' יום
..... כל ואחד בראתה אם לא ובאקי אלקול. אלגואב	אומ' ב' שהחיינו וגם
..... אומא קול ר' יהושע	[לאחר י"ב חודש] אומ' ב' מחיה המתים, מה
..... ראה את חבירו וכול סאן צפה חבירו בינה	פירוש חבירו שצריך בשבילו
..... ובינה מערפה קבל	[לברך] שיהיה קרוב לו גבר או אשה, קטן או
..... דלך קריב לה אן שא יכן רגל או אמראה או צגיר או	גדול, ממי
..... כביר סיבארך אהב אותו היברך עליו או לא. ומי שראם
..... שהחיינו עלי כל ואחד מנהן אן ראהן מסתקין ואן	לחור ³ הצריך
..... כאנו מגמועין סברכה	[הוא לברך שהחיינו על] כל אחד בעצמו או לא,
..... א ידה סאן ראי אחד מן האולאי לבעד דלך אלדי	ויתר הדיבור ⁴ . ה ת ש ו ב ה : דברי ר' יהושע
..... הו יב שהר סיבא	[בן לוי ה] רואה את חבירו וכולי הנה תיאור חבירו
..... ב' ברכות ב' מחיה המתים וב' שהחיינו. וקול איצא	בינו לבניו ידוע לפני
..... פי אלסידור זה קרוב לו אם רצה, יהא גבר או אשה או קטן
	או גדול, ויברך
	שהחיינו על כל אחד מהם אם ראה אותם לחור,
	ואם היו ביחד הברכה ^{4*}
 ואם ראה אחד מאלה אחרי שלא ראהו י"ב
	חודש יברך
	ב' ברכות ב' מחיה המתים וב' שהחיינו. ונאמר גם
	בסידור ⁵ :

2 אם ראה גוי נאה אם יש לו לברך. וכן שאל, כנראה מרב נסים, אם עליו לברך ברכה זו בכל פעם שרואה אותה בריה נאה. התשובה שאין הבדל בין ישראל ובין גוי מבוססת על הירושלמי בברכות פ"ט : מעשה ברבן גמליאל שראה גויה נאה וברך עליה. גראה גם שהשיב, שאם אינו רואה אותה בכל יום עליו לברך, אולם הטור מביא בשם הראב"ד שאינו מברך עליה אלא פעם ראשונה. כדאי גם לצייין, שרב נסים נשאל במי שראה ושמע ברכים ורעמים הרבה אם עליו לברך על כל אחד ואחד, ע"י תרביץ י"א עמ' 239.

2* כל יום כלומר בכל עת.

3 כל אחד ואחד בפני עצמו ?

4 היינו, שיפרש לו את כל דברי התלמוד שם.

5 סדור רס"ג עמ' צ"ב, וסתם סדור אצל מחברנו הוא סדור רס"ג. אמנם אחר כך הוא מזכיר סדור רס"ג במפורש.

והדברים הנשמעים, אם היה מן הבשורות המשמחות
מברכים עליהן
ב' הטוב והמטיב, כגון על ריוח ולית' ילדים, ואם
היה מעציב מברכים
בגללו ב' דין האמת, כגון על הפסד ומיתת ילדים
וכיו"ב. ושא ל ת י א ת ר י
נ ס י מ . ז"ל מן לשון המשנה...
ו א מ ר ר ב ס ע ד י ה
ב ס י ד ד ר : והברכה על הדברים הנשמעים, מה
שהיה מהם מן
הבשורות המשמחות, כגון ריוח או לית' ילדים
ובשורה טובה, הברכה...

ואלאשיא אלמסמועה סאן כאן מן אלאכבאר
אלסארה סאלתסכית עליהא
ב' הטוב והמטיב כאלרבת ואלולאד סאן כאן גאמא
סאלתסכית
בסכבה ב' דין האמת כאלכסראן ואלתכל ומה
אשבה דלך. וסאלת ר'
נסים ז"ל ען קול אלמשנה על הגשמים ועל
הבשורות טובות אומ' בר
הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומ' ב' דין
האמת וקאל ר' סעדיה
פי אלסידור ואלתסכית עלי אלאשיא אלמסמועה
סמא כאן מנהא מן
אלאכבאר אלסארה כאלרבת ואלולאד ואלבשארה
אלחסנה סאלתסכית

[ע"ב]

חתי
י' אלהינו על [כל טפה וטפה⁶ שהורדת לנו ור'
יוחנן מסיים בה הכי אלו סיגו מלא שירה
כימ ולשונינו רנה כהמון גליו עד
בר' רוב התושבחות ואל ההודאות⁷
היכא דלית ליה ארעא ואתא מטרא
כלה מברך מודים אנחנו לך וגו'. וה[לכך היכא
דלית ליה]
שותפא כהדיה ואתא נמי עד כתי ש[יצא חתן
לקראת כלה מברך]
שהחיינו ומודים אבל איכא שותפא ב[הדיה אומ'
ברוך הטוב והמטיב]
הל צחה אלהלכה כמה תרץ צאחב אלה[לכות]...
אמא קול ר' סעדיה ז"ל פי אלסידור ואלתסכית
[עלי אלאשיא אלמסמועה]
סאן כאן מן אלאכבאר אלסארה כאלרבת ואל[ולאד]

האם נכונה ההלכה כמו שתרץ בעל ההלכות...
ודבר ר' סעדיה ז"ל בסידור:
והברכה על הדברים הנשמעים,
אם היה מן הבשורות המשמחות, כגון ריוח ולית'
ילדים [היש]

6 ברכות נ"ט ב'.

7 נראה שצ"ל: וקאל צאחב אלהלכות (= ואמר בעל ההלכות) היכא דלית ליה ארעא וכו', אולם בה"ג
ד' ברלין אין דברים אלה כל עיקר, ובה"ג ד' הארשא בנוסח אחר ובקיצור.

לרבה חד אם לא לים דלך חד אנמא דלך מתלא []

אנסאן סלעה ורבה פיהא או צאב אצאבה סיבא

הס[וב והמטיב]

וכלך איצא אלכסראן אדא אנתלף לה שי או אנכסר

כסר פי סלעה במקדאר מא עאדה אלנאס מתלה אנ

יגח[ם]

כס ר פיבא ב דיין האמת. וקול אלחמוד ען

קול אלמשנה על

הגשמים הטוב והמטיב מב והא אמ ר' אבהו וכול

וקאל צאחב

אלהלכות והילכך היכא דלית ליה שותפא וכול.

וסאלת הל הדה

אלדי תרץ צאחב אלהלכות הל יעחל עליה אלגואב

אן אלצואב אלדי

תרץ צאחב אלהלכות וכדי אלהלכה. סנתעלמו

מן דלך אדא למ

יכן ענד אלנאסאן ארץ ונול אלמטר במקדאר שיצא

חתן לקראת

כלה פיבא מודים אנחנו לך וכול. ואוסיל ר' שרירא

דיל פי דלך והדה

בן אלטואל ואלגואב. וששא מאמתי מברכין על

הגשמים משיצא

חתן לקראת כלה מה פירוש. כך פירוש

לפי שנקראת ירידת

גשמים רביעה ואמרינן מה לשון רביעה אמ רב דבר

הרובע את הארץ

[דף ב ע"א]

באותה הארץ ויב'

8 היש שעור לריות, כמה יריות ויהא חייב לברך, או כמה יססיד ויחויב לברך ברוך דיין האמת? יש איפוא כאן שתי שאלות, והראשונה היא בנוגע לדברי בעל ההלכות.

9 מובאת בקיצור ובשינויים באוצר הגאונים לתענית סי' י"ג ע"ש רב האי.

היה ייחודי על

כס ונצטנע רעה כחפון ג.

כל דוד היתעבחותו וליהודיות

היבא דלמך לה ארמא נאחמא מוא

כלה מברך מוריס אמתך על נצח

שורמא בחדיה נאחמא נמיה על

שחייק ומוקדים מכל אויבא שורמא

הל צמח גלגלה כחמא מר"י צמח ג

אמא קלל סג"י ויזל פ"ג ויהי ולספ

פין סאן מין יסבא לשמיה בלדבא ו

לדבא יאס לא לסלקך הי ינמא חל כחל

אנמא סלע ודבא פיהא מו נאח אצלה פיהא

וכלל מינא לבסרין אדא מנלך לה ש"מ אנכס

כסר פ"א ד"יין האמא וקול לתאזי ין קול למשה

הגמוליס הטוב ומאסות מכל האמא וכלל וקול צמח

גלגלה ויהי לכל היבא דלמך לה שורמא וכלל וקול צמח

ג"יין צמח גלגלה ויהי גלגלה פיהא מן קול ארמא

נבד צמח גלגלה ויהי נבד גלגלה פיהא מן קול ארמא

יין עכ גלגלה מן קול ארמא מן קול ארמא

כלה פיהא מן קול ארמא מן קול ארמא

ין לסול גלגלה וישא מאמא מברין גלגלה מן קול ארמא

חמך לקראת כל מה פיהא מן קול ארמא

גשמיס רביעיה נאחמא מן קול ארמא

ה

דף א צ"ב

קטע מחבורת של אבן אלכוס

היה ייחודי על

ואמא מן קול ארמא

יין פ"יין וי"אן גלגלה

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

יגל על דיוקנה כלום לבדבא נאחמא

ג"יין וכלל ארמא לא סר דין יגל

דף א צ"א

..... מן לשון המשנה... עין קול אלמשנה כנה בית
..... ואמר התלמוד ¹⁰	[חדש וקנה כלים חדשים אומ' ב' שהחיינו] וקאל
	אלתלמוד לא שאנו
	[אלא שאין לו כיוצא בהם אבל] יש לו כיוצא בהן
	אין צריך לכרך
	[ור' יוחנן אמי אפילו יש לו כיוצא] בהן צריך
..... היש בזה גבול לכלים	לברך. הל מי דלך חד ללכלים
[אם קנה במחיר] רב או במחיר קסן וגמ' כיצד נכונה	כתיר או בתמן קליל וגמ' וכיף צחה
[התשובה] נכונה ההלכה כר' יוחנן ואלה כלים חדשים	צחה' אלהלכה כר' יוח' והיה כלים חדשים
..... או דבר חשוב אבל אם קנה	סאן או שי חשוב ואמא אן אשתרא אל
..... או עץ או כיוצא בו לא צריך	גאג או עוד או מא אשבה דלך לים ילום
..... נלמד לפי עניות דעתי מן הסעות וה	נעטרף לפי עניות דעתי מן אלסוה ואל
..... ואם יש בו ¹¹ רשלנות בדברים	ואן כאן לעמרי פיה אכתצאר פי אשיא
..... ולא שאלנו את ר' נסים ולא	וקתי הרה ולם נסאל ר' נסים ולם נערף אלואגב
ידענו הדין	
..... עזבתי ורק החילתי לדבר עם מישהו מן תרכתהא ואנמא געלני תכלמת עלי בעץ מן
..... מן הסעות והרשלנות, כי ממנו הוראתנו והוא	מן אלסוה ואלאכתצאר לאן מנה תעלמנא והו
..... ואין בין הסידורים קצר ממנו ועולה עליו	של [לי]ס פי אלסידורין אקצר מנה ואכתיר נצרא
בעיון (שבו) ואנחנו סומכים	ומעולנא
עליו והוא הדוגמא שלנו, וצריך לנקותו מן טעות	[עליה] והו קדונתא סיגב או יתגב מן גלט
המעתיק שיש בו.	אלנאסך אלוי מיה.
והחלק השני בקצת מצאת הנכנסות כשער	ואלקסם אלתאני פי בעץ אלשראיע
העבודה. ואמר המצות הן מרובות ויארך	אלוי תוכל פי באב
ביאורן, וכבר חלק ר' סעדיה ז"ל את	אלעבאדה פאקול אמא אלשראיע הי כתירה ויסול
ספר המצוות שלו לכ"ו חלקים ושם	שרחא וקד קסם ר' סעדיה ז"ל כתאב אלשראיע
את חלק א' שער העבודה והוא כ"ב מצות, ונוכיר	אלוי לה כיו קסם וגעל
מזה קצת ולא	אלקסם אלאול באב אלעבאדה והו כ"ב שרע
נאריך בביאור זה מן תרחב ותעצם סתתה. וראש	פלנדכר מן דלך בעץ ולא
החלק הזה שהוא	נסול בשרח דלך לילא יתסע ותעטם כלפתה
שער העבודה היא ההכרה בשלטון ה' ית' ככתוב	פאול הדה אלקסם אלוי
וידעת היום	הו באב אלעבאדה אול דלך אעתקאר אלרובייה
	ללה עז וגל בקו וידעת

10 ברכות נ"ט ב', ועי' במירוש רב האי לברכות, בתשובה"ג שפרסמתי מן הגניזה (ירושלים תרפ"ט)
עמ' 208, ומאן, I. Texts and Studies, 591.

11 הכונה כאן ובשורות הבאות היא כגראה לסדור רס"ג. והכונה לסעויות שבאו ע"י רשלנות
המעתיקים. אמנם לפנינו בסדור רס"ג לא ידובר כלל בדין קנה בית או כלים חדשים, עי' עמ' צ"ב-צ"ג.

היום והשבות אל לבבך וקר הקדם שרה דלך. והשבות אל לבבך, וכבר קדם ביאור זה, והמצוה
 ואלשריעה אלג תאמרנא חג' שאנו מצוים
 באקמה אלצוה כל יום ותמה ושכרה עלי אפעאלה לקיים התפלה יום יום ולהללו
 ואפעלה כקו ולתודות לו על מעשיו ומעלתו כב'
 הוא תהלתך והוא אלהיך חרד אלנקל אלצארק באן הוא תהלתך והוא אלהיך¹², והגיע השכל השלם
 תהלתך צלוה לזו שתהלתך תפלה

[ע"ב]

דלך זה
 מוגב עלינא מן ב מוטל עלינו
 לדאחא בכליאחנא אליו בכל ישותנו
 נפשך ובכל מאדך נפשך ובכל מאדך
 וטרה בכל לבבך בש ולעומתו בכל לבבך
 בכלאץ אלגוז אלנאטק בסוף החלק המדבר
 תבא אפעלה ומעני בכל מאדך ית' אעשהו, ופירוש בכל מאדך
 בסאיר אמלאכנא אלמחבה ענד[נא] בשאר נכסיו החביבים אצל[נו]
 ... לקול ר' אלעזר¹³ אומ' אם נאמ' בכל [נפשך למה
 נאמ' בכל]
 מאדך ואם נאמר בכל מאדך למ[ה נאמ' בכל נפשך
 אלא יש אדם שממונו]
 חייב¹⁴ עליו מגופו לכך נאמ' בכל מאדך [ר' עקיבא
 אומ' אם נאמ' בכל נפשך]
 קל וחומר בכל מאדך¹⁵ מה תלמוד לומר [בכל
 מאדך אלא בכל מדה ומדה]
 שהוא מודד לך בין במידת הטוב בין במידת
 [הסורענות]
 מומן אן ישכר לה תבא ותע' אסמה ויקבל עלי...
 אללה מן אלמצאיי בדין האמת ולא יתסאכט
 אלכיר בפרח וסרור וסיב קלב כקול אלמשנה חייב
 [אדם לברך על]
 הטובה מעין הרעה ועל הרעה מעין הטובה ועל
 [הרעה כשם שהוא]

12 השוה סדור רס"ג עמ' ג ובהערה שם.

13 ברכות ס"א ב' ולפנינו: ר' אליעזר.

14 חביב.

15 לא כג' הגמרא שלפנינו אלא בגירסת הילקוט רמז תתל"ד. ועי' בתרגום ירושלמי לבראשית ל"ח כ"ו.

מברך על הטובה. וקאל אלתלמוד ¹⁶ היכי דאמי
 [אלימא כשם שהוא]
 מברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה
 הטוב [והמטיב]
 והא תנו מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה
 מעין הרעה
 והצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא אלא על הטובה
 הטוב והמטיב
 ועל הרעה ב' דין האמ' אמ' רבה לא נצרכה אלא
 לקבוליה עליה
 בשמחה מנא הני מילי אמ' ר' אחא בשם ר' לוי
 דאמ' קרא לדוד
 מזמור חסד ומשפט אשירה אם בחסד אשירה במשפט
 אשירה
 ר' שמואל בר נחמני אומ' באלהים אהלל דבר
 ביי' אהלל דבר באלהים
 אהלל דבר זו מידת הדין ביי' אהלל דבר זו מידת
 רחמים וכתוב
 ואתה מרום לעולם יי' בין על הטובה בין על הרעה
 [ו]ק[א]לו אמ' ר'
 הונא משום ר' מאיר ואמרי לה במתניתא תנא משמיה
 דר' עקיבא לעולם

יהודה גור — גרובסקי ז"ל

(ביבליוגרפיה של כתביו)

מאת

יוחנן פוגרבינסקי (תל-אביב)

ביבליוגרפיה זו סודרה בשעה שאוצר הספרים הגדול בארץ, בית-הספרים הלאומי, אינו עומד, לצערנו, לשמוש הקהל. היה קשה איפוא להשיג את כל החומר הדרוש לסדורה, ואין פלא אם היא לקויה בחסר. אי אפשר היה להשיג חלק חשוב מהעתונות הא"י, כגון עתוני בן-יהודה. וכן לא יכולתי להשיג את כל עתונות הילדים, שלה נתן גרובסקי מאונו ופרסם בה את רובי יצירותיו. שמהן ניזונו בני הנוער העברי מזון רוחני במשך שנים רבות. אפילו מהעתונות החדשה *) לא הכל אפשר היה למצוא בספריות המקומיות: "בית אחד העם", "בית ביאליק" והספריה העירונית "שער ציון". ובכל זאת מגיעים המספרים בביבליוגרפיה זו למאתים וחמשים בקירוב, וביניהם כתשעים ספר, שחיבר המנוח (מלונים, ספרי בלשנות, ספרי למוד וקריאה). לנוחיות המעיין חילקתי את הביבליוגרפיה לארבעה מדורות, והם: א. מלונים, לכסיקונים ובלשנות. ב. ספרי למוד. ג. פובליציסטיקה, אישים, עמים וארצות. ד. ספרות יפה (לגדולים ולקטנים).

כל מדור מחולק למדורי-משנה, והללו מסודרים בסדר כרונולוגי ככל האפשר.

גרובסקי פרסם את יצירותיו לא רק בחתימתו המלאה, אלא גם בפסידונים רבים, ואלה הם בסדר א"ב: אבישי, אחיאסף, אחיה, גור, גלעד, גר, גר ותושב, הדוד הזקן, "היושב בסתר", השחור, י. ג., יהודה, יג"ר, ר' לייב ישעיהו ראובנס, מידה, צפנת פענח וכו'. הפסידונים הללו פוענחו עוד בחייו, ואין כל ספק בזהותם.

ר' יהודה גור — גרובסקי ביחד עם ר' דוד יודילביץ, ערך בשעתו את עתון הילדים העברי הראשון — "עולם קטן", שהופיע בשנת תרנ"ג בירושלים כתוספת ל"הצבי" של בן-יהודה. כעבור שנים אחדות התחיל להשתתף בכל העתונים העבריים לילדים וגם בעתונים לגדולים. ואלה שמות העתונים — (בסדר א"ב) שבהם השתתף: "אחיאסף" (לוח *), "בוסתנאי", "בשעה זו", "האור", "הארץ", "הדור" (של פרישמן), "הזמן", "החבר", "החיים", "החיים והטבע", "החנוך", "הישוב", "הלשון" (קובץ), "המבשר", "המגיד", (החדש), "המליץ", "הפועל הצעיר", "הפרחים", "הצבי". "השלח", "השפה", "השקפה", לוח "עולם קטן", "לשוננו", "מולדת", "נעורים", "עולם קטן" (הירושלמי), "עולם קטן" (הורשאי), "שפתנו" (קובץ) וכו'.

אני מביע בזה את תודתי למר אברהם יערי (שהמציא לי רשימת כל ספרי המנוח, הנמצאים בבית-הספרים הלאומי בירושלים), ה"ה צבי הוכברג, אברהם יפה וז. פזנר, שהאילו להמציא לי בעין יפה את כרכי העתונות לילדים, שנמצאו ברשותם.

א. מלונים לכסיקונים ובלשנות

1. מלונים ולכסיקונים

1 מלון של כים (מעברית לרוסית ואשכנזית) בהשתתפות יוסף קלוזנר, ורשה, "תושיה", תרס"א. 1566 עמודות (הופיע במהדורות רבות).

*) לא יכולתי למשל, למצא את העתון "הארץ" מאמצע 1938, 1939, 1940 עד אפריל 1941, וגם מחציתה הראשונה של שנת 1942 לא היתה לנגד עיני.

- 2 מלון מלא ושלם רוס"י עברייא שכנוזי בהשתתפות א. בן-יהודה, ורשה, תושיה. 2266 עמודות (הופיע במהדורות רבות).
- 3 המלון העברי בהשתתפות דוד ילין, יפו, תרע"ט. 495 עמ'. (הופיע אח"כ בכמה מהדורות בהוצ. "דביר" שהכילו 655 עמודים).
- 4 מלואים אל "המלון העברי". תל-אביב, הוצ. "דביר", תרפ"ז. 25 עמ'.
- 5 מלון כיס עברי. תל-אביב, "דביר", תרפ"ט.
- 6 מלון כיס עברי-אנגלי, בהשתתפות יוסף כרמון, ת"א, "דביר", תר"ץ. 163 עמ'.
- 7 מלון כיס לועזי. תל-אביב, "דביר", תר"ץ. 282 עמ'.
- 8 מלון כיס עברי-רוסי. תל-אביב, "דביר", תר"ץ. 157 עמ'.
- 8א מלון כיס עברי-צרפתי. ת"א, "דביר", תר"ץ. 187 עמ'.
- 9 מלון כיס עברי-אידי. תל-אביב, "דביר", תר"ץ. 174 עמ'.
- 10 מלון כיס עברי-פולני. תל-אביב, "דביר", תרצ"א. 157 עמ'.
- 11 מלון כיס עברי-גרמני. תל-אביב, "דביר", תרצ"ד. 296 עמ'.
- 12 מלון השפה העברית. תל-אביב, "דביר", תרצ"ה, תרצ"ז, תש"ה. 1124 עמ'.
- 13 מלון שמושי לשפה העברית. תל-אביב, "דביר", תרצ"ח. 680 עמ'.
- 14 לקסיקון למלים זרות. תל-אביב, "דביר", תרצ"ט. 295 עמ'.
- 15 תוספת למלון "השפה העברית". חלק א' — מלואים; חלק ב' — תוספות ותקונים. תל-אביב, "דביר", תש"ב. 291 עמ'.
- 16 מלון עברי. תל-אביב, "דביר", 1947. 1113 עמ'. [כמה מהדורות].
- 17 מלון לתלמיד ולעולה. תל-אביב, "דביר", תש"ט. 379 עמ'.

וו. בלשנות

1. ספרים וחוברות

- 18 לקט בטויים ופתגמים שבמדרש רבא. תל-אביב, חמ"ד, חש"ד.
- 19 על החדושים. חמ"ד, חש"ד.
- 20 ילקוט זעיר. (לקט הערות, השערות, מחקרי לשון, אמרות ובטויים מגזוי שפתנו). תל-אביב, תר"ץ. 58 עמ'.

2. מאמרים והערות

תרפ"ה

- 21 לקט אמרות ובטויים עבריים. "השלח", כרך מ"ד, ירושלים, תרפ"ה, עמ' 534—526.

תרפ"ז

- 22 לקט אמרות ובטויים שב"ילקוט שמעוני". "לשוננו" (קובץ), תל-אביב, עמ' 7—8.
- 23 חסן. תל-אביב, "שפתנו" (קובץ), עמ' 10.
- 24 לקט בטויים ופתגמים שבמדרש רבא, דברים רבא. תל-אביב, "שפתנו" (קובץ), עמ' 3—4.
- 25 חליקה. תל-אביב, "הלשון" (קובץ), עמ' 12.
- 26 לקט בטויים ופתגמים שבמדרש רבא, ויקרא רבא. תל-אביב, "הלשון" (קובץ), עמ' 6—7.

- 27 לקט בטויים ופתגמים שבמדרש רבא. תל-אביב, "השפה" עמ' 3—4.
28 גרע — גרועה. תל-אביב, "הישוב", שנה ג', גל' 5, עמ' 10—11.
29 הערות בלשניות. א. שער קטב — שוט שוטף; ב. פרסה — סנדל. תל-אביב, "הישוב", שנה ג', גל' 15, עמ' 13.
30 על-החדושים (בלשון). תל-אביב, "הישוב", שנה ג', גל' 24, עמ' 10—11.

תרפ"ח

- 31 מגנזי השפה (מכילתא, ספרא, ספרי). תל-אביב, "לשוננו", שנה א', עמ' 76—78.
32 הערות (לספרו של עמנואל לעף, כרך א'). תל-אביב, "לשוננו", שנה א', עמ' 100.
33 נקף זית. תל-אביב, "לשוננו", שנה א', עמ' 320—321.

תרפ"ט

- 34 ידית. תל-אביב, "לשוננו", שנה ב', עמ' 100.

תר"ץ

- 35 לקט אמרות מפסיקתא רבתי. תל-אביב, "לשוננו", שנה ב', עמ' 316—317.
36 לקט אמרות מילקוט שמעוני. תל-אביב, "לשוננו", שנה ב', עמ' 415—416.

תרצ"א

- 37 הערות להערות (לבקורת למלון העברי שלו). תל-אביב, "הארץ", י"ז אדר, גל' 3527.

תרצ"ב

- 38 רבה קשת — נער ציד. תל-אביב, "לשוננו", שנה ד', עמ' 93—94.
39 לקט אמרות מ"ילקוט שמעוני". תל-אביב, "לשוננו", שנה ד', עמ' 168—172.
40 הערות. 1. הלשון החדשה; 2. מוצא ו"תוצאות". תל-אביב, "הארץ", כ"ט טבת תרצ"ב, גל' 3786.

תרצ"ג

- 41 הערה. תל-אביב, "לשוננו", שנה ד', עמ' 316.
42 בטויים מהספרות העתיקה. תל-אביב, "הארץ", י"ט אדר תרצ"ג, גל' 4158.
43 דוגמאות למשחקי מלים (קלמבורים) מן הספרות העתיקה. תל-אביב, "הארץ", ב' אייר תרצ"ג, גל' 4187.
44 הערה להערה. תל-אביב, "הארץ", ט"ו סיון תרצ"ג, גל' 4221.

תרצ"ד

- 45 הערות [תשובה ליצחק אפשטיין]. תל-אביב, "הארץ", י"ח סיון תרצ"ד, גל' 4520.
46 הערה והצעה. ירושלים, "לשוננו", שנה ה', עמ' 99—100.

תרצ"ה

- 47 מילקוט שמעוני. ירושלים, "לשוננו", שנה ו', עמ' 223—225.
48 הערות קטנות. [על הצעה לקרוא לפלאזה "שונית"]. תל-אביב, "הארץ", י"ט תשרי תרצ"ה, גל' 4618.
49 נשמט בטעות.

תרצ"ו

- 50 הערה [תשובה לבקורת על המלון]. ירושלים, "לשוננו", שנה ז', עמ' 317—319.
51 מכתב לחברי הועדה לשפור הלשון. תל-אביב, "הארץ", 20.8.36, גל' 5187.

- 52 בענין "דוש ה" (למערכת "לשוננו לעם"). תל-אביב, "הארץ", 19.6.36, גל' 5148.
 53 הערה (על הוראת "בעל חוב"), תל-אביב, "הארץ", 8.7.36, גל' 5160.
 54 הערה (על "התקצף ביי" או "התקצף עלי"). תל-אביב, "הארץ", 28.8.36, גל' 5203.

תרצ"ז

- 55 הערה (על "שחוף" בשין ימנית או שמאלית). תל-אביב, "הארץ", 5.2.37, גל' 5334.
 56 מכתב — הצעה לכבוד חברי ועד הלשון בארץ ישראל ע"ד השמוש הלא צודק במלים מחודשות תפוז ו"דין וחשבון". "לשוננו", ירושלים, שנה ח', עמ' 218—220.
 57 מכתב לחברי ועד הלשון העברית. [ע"ד החדוש הלשוני "אמצאה"]. "לשוננו", ירושלים, שנה ח', עמ' 83—84.
 58 הצדקת ה"פתק". "הארץ", ת"א, 20.8.37, גל' 5490.

תש"א

- 59 "בית ספר" [על הבטוי "בית ספר"]. "הארץ", תל-אביב, 30.5.41, גליון 6611.
 60 עקב. [המלה "עקב" ופירושה]. "הארץ", 13.6.1941, גל' 6622.
 61 על מנת [פירוש המלה "מנת"]. "הארץ", תל-אביב, 20.6.1941, גל' 6628.
 62 טען. [פירוש הפועל "טען"]. "הארץ", תל-אביב, 4.7.1941, גל' 6640.

תש"ג

- 63 הזק את... או הזק ל... "הארץ", 26.3.43, גל' 7164.
 64 הערה [על השפעת שפות זרות על מחברים עבריים]. "הארץ", תל-אביב, 7.5.1943, גל' 7203.
 65 פנאי — פנות. [על שני הבטויים הללו]. "הארץ", תל-אביב, 16.7.1943, גל' 7262.
 66 הפשל — חפות. [באור המלים הללו]. "הארץ", תל-אביב, 13.8.1943, גל' 7286.
 67 מאידך גיסא — מצד שני. [מה נכון יותר לשמוש]. "הארץ", תל-אביב, 20.8.1943, גל' 7291.
 68 על מנת — למה? [על השמוש המוטעה בשני בטויים אלה]. "הארץ", תל-אביב, 10.9.1943, גל' 7309.

תש"ד

- 69 שבשתיא כיון דעל — על. "הארץ", תל-אביב, 13.10.44, גל' 7631.
 70 הערות והשערות. א' ראשן — רשון; ב' סלעם, חרגל, חגב. "לשוננו", ירושלים, שנה י"ג, תש"ד, עמ' 56—57.

תש"ה

- 74 הנ"ל פרק ב' "הד החנוך", ת"א, שנה כ', חוב' 7, עמ' 76—77.
 72 ארמית שלא לצורך. "הארץ", תל-אביב, 20.7.1945, גל' 7867.

תש"ו

- 73 על תחית השפה העברית. א' המורים העבריים הראשונים. "הד-החנוך", תל-אביב, שנה כ', חוב' 4—5, עמ' 78.
 74 הנ"ל פרק ב' "הד החנוך", ת"א, שנה כ', חוב' 7, עמ' 76—77.
 75 ארמית שלא לצורך. "לשוננו לעם", תל-אביב, קובץ ד', עמ' 11—13.

ב. ספרי למוד

- 76 בית הספר ארבעה חלקים. א' המאלף; ב' המדריך; ג' המורה; ד' המחוקק. ירושלים, תרנ"א—תרנ"ב. [בהשתתפות ח. ציפריין].

- 77 בית הספר. חלק חמישי בהשתתפות ח' ציפריין, ירושלים, תרנ"ב. 48 עמ'.
 78 שעשועים לילדי בית הספר. חלקים א--ב. ירושלים, תרנ"ב.
 79 בית ספר עברי כרכים א--ג. הופיעו בראשונה בירושלים, הוצ' "הצבי" בשנת תרנ"ה ואח"כ בהוצאת "תושיה" במהדורות רבות מושלמות ומסודרות מחדש בהוספות רבות.
 80 השטה הטבעית בלמוד שפתנו. ירושלים, תרנ"ז.
 81 פרודור לבית הספר לבית ישראל. בהשתתפות ח' ציפריין, ווילנא, תרנ"ח.
 82 ראשית למודי הטבע (עם ציורים). עפ"י פול בר. ורשה, תר"ס; וויען תרס"א.
 87 עמ'. (ספר למוד ראשון בעברית במקצוע הטבע עם ציורים).
 83 קצור דברי הימים לעם ישראל. פיעטרקוב, "תושיה", תרס"א. תרס"ג.
 84 ילדים עובדים. פיעטרקוב, הוצ' "תושיה", תרנ"ט. 34 עמ'. (מהדורה שניה הופיעה בתרס"ב).
 85 ספר ההתחלה. (ללמוד שפת עבר בשיטה הטבעית מסודר עפ"י שיטת ברליץ עם ציורים רבים). ורשה, "תושיה", תרס"ב, תרס"ד.
 86 ארץ ישראל. (גיאוגרפיה). ורשה, "תושיה", תרס"ג. [הופיעו כמה מהדורות].
 87 ראשית למודי שפת עבר. ורשה, תרס"ג. [הופיעו כמה מהדורות].
 88 מקרא... לילדים... ורשה, "תושיה", תרס"ד.
 89 אוצר ציורים. ורשה, "תושיה", תרס"ד.
 90 אוצר הלמוד העברי. [ספר למוד ומקרא חדש — ספר אשכולי לכל הלמודים העבריים בשלש מחלקות]. ורשה, "תושיה", תרס"ד. [בהשתתפות ש. ל. גרדון].
 91 ספורי התורה והנביאים. ורשה, "תושיה", תרס"ה. 61 עמ'.
 92 המזמר הקטן, קובץ שירים לילדים עם ציורים. ורשה, "תושיה", תרס"ה. 27 עמ'.
 93 תרגילי הסגנון. (ספר התלמיד). תל-אביב, ח"א. שנת הלמוד הראשונה והשניה ווילנא, תרס"ו. 48 עמ'. [בהשתתפות י. יחיאלצ'יק].
 94 ספר שמוש לידיעת ארץ ישראל מאת ד. טריטש מתורגם ע"י... ירושלים, הוצ' שיינקין, תרס"ו.
 95 ספרי הראשון. ורשה, "השחר", תרס"ט.
 96 דברי הימים לעם ישראל. ד' חלקים, ניויורק, היברו-פובלישינג קומפ. 1919.
 97 אלף בית עברי. בירות, תרפ"ג. 44 עמ'. (מהדורה שניה).
 98 הספר העברי. בירות, תש"ד. 88 עמ'.
 99 הלמוד הראשון. ורשה, "השחר", 1928 [בש' 1933 הופיעה מהדורה חדשה].

ג. פובליציסטיקה ואישים

א. פובליציסטיקה

1891

- 100 מארץ ישראל הישוב ביהודה בתרנ"ח--תרנ"ט. אודיסה, "אחיאסף", תר"ס.
 101 משא ארץ ישראל, "המליץ", פטרבורג. גליונות: 35, 37, 75, 78, 87.
 102 מכתבים מארץ הצבי — א — "המליץ", פטרבורג, גליון 86.

1894

- 103 יפו (בנוגע לספרו "חנכה" שנמצא מו"ס שטען שהוא המהבר). "המליץ", פטרבורג.

גל' 3.

- 104 יפו "המליץ", פטרבורג, גל' 54. [חתום גר-].

1895

105 מקוה ישראל. לוח "אחיאסף", ורשה, כרך שני עמ' 431—432.

1896 — 1897 — 1902

106 מארץ ישראל. א. הישוב ביהודה. "השלח", קרקו, כרך א', עמ' 349—356, 438—

444.

107 מארץ ישראל. ב. הישוב בשמרון ובגליל. "השלח", קרקו, כרך ב', עמ' 169—

177, 354—348.

108 מארץ ישראל. ג. הארץ וישובה בכלל. "השלח", קרקו, כרך ב', עמ' 459—452.

109 מארץ ישראל. ד. הישוב בשנת תרנ"ז. "השלח", קרקו, כרך ג', עמ' 351—

357, 547—551, כרך ד', עמ' 69—76.

110 מארץ ישראל. ה. בתי הספר במושבות. "השלח", קרקו, כרך ד', עמ' 268—263.

111 מארץ ישראל. ו. הישוב ביהודה בשנת תרנ"ח—תרנ"ט. "השלח",

קרקו, כרך ו', עמ' 77—86.

112 מארץ ישראל. ז. "השלח", קרקו, כרך ז', עמ' 443—448.

113 מארץ ישראל. ח. הישוב ביהודה בשנה האחרונה. "השלח",

קרקו, כרך ט', עמ' 256—267.

114 על שפת ים יפו. (מספר זכרונות). "הדור", קרקו, שנה א', גל' 10, עמ' 11—12.

115 בתי הספר ביפו. (סקירה כללית). "הדור", קרקו, שנה א', גל' 14, עמ' 12—

13, גל' 15, עמ' 11—12.

116 בתוך הסירה (מספר זכרונות). "הדור", קרקו, שנה א', גל' 16, עמ' 15—16.

1902

117 מדרך מסעי. א. יפו. "המליץ", פטרבורג, שנה מ"ב, גליונות 54, 60, 61.

118 מדרך מסעי. ב. פורט-סעיד. "המליץ", פטרבורג, שנה מ"ב, גליונות 71,

78, 79.

119 תשובה קצרה לבעל "למען תינוקות של בית רבן". "המליץ",

פטרבורג, שנה מ"ב, גל' 128.

120 דברים אחדים גלויים וברורים לחו"צ דבכל אתר ואתר.

"השקפה", ירושלים, שנה ג', גל' 23, עמ' 178—179.

1903

121 רחבות. (למלאת י"ג שנה לגאולתה). "המליץ", פטרבורג, שנה מ"ג, גליונות

37, 39, 47.

1904

122 לילה בכרם. (מספר זכרונות). "הדור", קרקו, שנה ב', גל' 26, עמ' 16—18.

1910

123 מכתבים מסוריה. "המבשר", שנה א' קושטא, גליונות 2, 5, 9, 13, עמ' 32,

78—79, 137—139, 197—199.

124 הרהורים. (לזכר חג חצי היובל של גדרה). "המבשר", קושטא, שנה א' גליון 4,

עמ' 51—52.

125 החופש המזרחי. "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 5, עמ' 55—56.

- 126 תנורו של עכנאי (פיליטון). "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 6, עמ' 88—90.
 127 חיפה העיר ועתידה. "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 8, עמ' 117—119.
 128 בעדה היהודית. "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 9, עמ' 140—141.
 129 לשאלות למוד שפתנו בבתי הספר. "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 17—16, עמ' 271—270.
 130 בירות (סוף אדר ב'). "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 16—17, עמ' 271—270.
 131 והמכשלה הזאת תחת ידיך. (מכתב גלוי לראש רבני טורקיה ר' חיים נחום). "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 40, עמ' 614.
 132 מכתבים מבירות (א). מעט היסטוריה. "המבשר", קושטא, שנה א', גל' 40, עמ' 614—613.

1911

- 133 מימים ראשונים (תמונות וציורים מחיי האדם הקדמון בתקופות שונות). "מולדת", יפו, שנה א', כרך א', פרק א': — 107—116; פרק ב': — 170—180; פרק ג': — 305—313; פרק ד': — 342—351.

1912

- 134 חיי הנפש של התינוק. (תרגום). "החנוך", יפו, שנה ב', עמ' 326—333.
 135 התינוק. (תרגום מסנטין). "מולדת", יפו, כרך ב', עמ' 275—283, 396—403.
 136 דברים אחדים. (על האגודות המשותפות). "המאיר", תל-אביב, עמ' 160—163.
 137 מארץ ישראל (תרגום—תרע"ב). "השלח", אודיסה, כרך כ"ה, עמ' 630—631.
 138 להודו דרך הים. "מולדת", יפו, כרך ב', עמ' 36—41, 128—133.

1913

- 139 הדמיון אצל התינוק (מתורגם מג'קר). "החנוך", יפו, שנה ג', עמ' 237—248.

1922

- 140 נפלאות במצולה. "החיים", תל-אביב, גליונות 1—5. [מתורגם מנ. א. רובקין].

1928

- 141 תרמ"ח—תרפ"ח. "הארץ", תל-אביב, גל' 2690.
 142 הידיעה על גדוד עברי מעבר לחזית. (מזכרונות). "הארץ", תל-אביב, גל' 2713.

II. אישים עמים וארצות

1. ספרים וחברות

- 143 ים הקרח הצפוני (מעובד). יפו, הוצ' "לעם", תרע"ב. 20 עמ'.
 144 נורבגיה (מעובד). יפו, הוצ' "לעם", תרע"ב. 28+28 עמ'.
 145 הסינים (תיאור אתנוגרפי). מעובד עפ"י פימיניובה. יפו, "לעם", תרע"ב. 50 עמ'.
 146 הנרי תומס בוקל. (מעובד). יפו, "לעם", תרע"ב.
 147 תומס מקולי. (מעובד). יפו, "לעם", תרע"ג. 27 עמ'.
 148 יפוניה. יפו, "לעם".
 149 כריסטופור קולומבוס. עפ"י גרנסטרב. תל-אביב, "קפת הספר". 42 עמ'.
 150 אחד העם ויחסו אל הדבדוד העברי. תל-אביב, 1927.
 151 אחד העם ויחסו אל הז'רגון. תל-אביב, 1927.

2. מאמרים

- 152 קרל נטר. "לוח אחיאסף" ורשה, תרנ"ה, כרך שני עמ' 272—278.
- 153 הזכרה לר' אליהו ספיר. (במלאת שנה לפטירתו). "הפועל הצעיר", יפו, שנה ה' תרע"ב, גליון 22—23, עמ' 8—10.
- 154 מנחם בן דב שטיין. יפו, תרע"ו, "בשעה זו", קובץ ג', עמ' 103—106.
- 155 הרצל על אחד העם. "הארץ", תל-אביב, 1926 גל' 2116.
- 156 אחד העם ויחסו אל ה'דרגון. תל-אביב, "הישוב", שנה ג', תרפ"ו, גל' 21, עמ' 9—10.
- 157 אחד העם ויחסו אל הדבור העברי. תל-אביב, "הישוב", שנה ג', תרפ"ו, גל' 23, עמ' 10—11.
- 158 אחד העם ויחסו אל הישיבה בארץ. תל-אביב, "הארץ", 1927, גל' 2364.
- 159 אחד העם ויחסו אל הממשלה המנדטורית. תל-אביב, "הארץ", 1927, גל' 2470.
- 160 מזכרונותי על אחד העם. תל-אביב, "הארץ", 1928, גל' 2568.
- 161 לבני משפחת ר' אהרן אייזנברג. תל-אביב, "הארץ", 1931, גל' 3702.
- 162 משיחותיו של אחד העם. (רשומות ביומנו של ר' יהודה גרונובסקי). תל-אביב, "בוסתנאי", שנה ח', תרצ"ז, גל' 37, עמ' 15.
- 163 פרקי זכרונות. א. פוהוסט; ב. שבת וחג בפוהוסט. תל-אביב, "בוסתנאי", שנה ח', תרצ"ד, גל' 42, עמ' 18—21, שנה ט', תרצ"ה, גל' 42, עמ' 17—20.
- ד. ספרות יפה (לגדולים ולקטנים)
- ו. ספרי קריאה מקוריים
- 164 חנכה. אודיסה, הוצ' א. דובנא, תרנ"ג, 30 עמ' (הופיעה בכמה מהדורות).
- 165 א. הצפרדע; ב. הגירות. ורשה, "תושיה", תרס"ז, 9 עמ'.
- 166 א. העץ האדם; ב. הפרג. ורשה, "תושיה", תרס"ז, 9 עמ'.
- 167 אגדת הבאר. (אגדה עברית). ורשה—קרקו, "תושיה", תרס"ז, 10 עמ', [נדפס תחילה ב"עולם קטן", שנה ב', תרס"ג].
- 168 יער היגונים. (אגדה מזרחית). יפו, "ספריה קטנה", תרע"ו, 16 עמ'.
- 169 ילקוט אגדות. תל-אביב, "תל-אביב", תרפ"ד, 60 עמ'.
- 170 מימים ראשונים. תל-אביב, הוצ' "כרמל".
- 171 מכתבי י. גרונובסקי. 1. לנערים — קובץ אגדות מקורות ומתורגמות. 2. ספרי הטבע. תל-אביב, הוצ' "ישרון" (א. ר. משביצקי). תרצ"ו, 74+91 עמ'.
- ו. ספרי קריאה מתורגמים
- 172 שכית החמדה לנערי בני ישראל. בערמת השלג (עפ"י הופמאן). ירושלים, תרנ"ב, 50 עמ'.
- 173 שכית החמדה לנערי בני ישראל. א. התבל ומלואה (עפ"י וגנר). ב. הגנבה (עפ"י וגנר). ירושלים, תרנ"ב, 55 עמ'.
- 174 שכית החמדה לנערי בני ישראל. א. ספורי התולדה; ב. ספורים קטנים. (העתקה). ירושלים, תרנ"ב, 38 עמ'.
- 175 שכית החמדה לנערי בני ישראל. עקב דברים שונים (העתקות). ירושלים, תרנ"ב, 46 עמ'.

- 176 שכית החמדה לנערי בני ישראל. לבני ארץ החדשה (מתורגם עפ"י וסינסקי). ירושלים, לונדן, 1893. 49 עמ'.
- 177 ספורי אנדרסון. אודיסה, הוצ' י"ח רבניצקי, תרנ"ד. 47 עמ'.
- 178 בן המלך והעני (עפ"י מרק טוין). ורשה, "תושיה", תרנ"ה. 104 עמ'.
- 179 מחיי הטבע (עפ"י ברנדל). — שלשה חלקים — [ספורים על בעלי חיים והליכות חייהם]. ורשה, "תושיה", תרנ"ט—תרס"ה.
- 180 מעשים שהיו א. מרים; ב. מרי. עפ"י ג. בוגרוב. ורשה, "תושיה", תרנ"ט. 71 עמ'.
- 181 חכמת העמים (עפ"י לבולי). ורשה, "תושיה", תרס"ס.
- 182 כתבייד עברי (מתורגם מג. בוגרוב). ורשה, "תושיה", תרס"ס. 314 עמ'.
- 183 רובינזון קרוזו (עפ"י דיפו). תל-אביב, הוצ' "כרמל", תר"ץ. 70 עמ'. (נדפס תחילה ב"עולם קטן", שנה ג', 1904, מגליון 43/44 ואילך).
- 184 מרדכי ירושלמי (עפ"י בוגרוב). ירושלים, שיריזלי, תרס"ה. 24 עמ'. (נדפס תחילה ב"השקפה", שנה ד', תרס"ג. בגליונות 4—9).
- 185 ארבעה ימים נוראים. ספור. (עפ"י גרשון). ירושלים, שיריזלי, תרס"ה. 11 עמ'.
- 186 האצודה (עפ"י חמי-ביי). ירושלים, שיריזלי, תרס"ו. 29 עמ'.
- 187 החפרפרה. ספור. (עפ"י וגנר). ורשה, "תושיה", תרס"ז. 9 עמ'.
- 188 הקוקי (עפ"י וגנר). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 7 עמ'.
- 189 אבני גיר (מספורי הטבע עפ"י וגנר). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 8 עמ'. (נדפס תחילה ב"עולם קטן", שנה ב', תרס"ג).
- 190 באחרית ים (מאגדות אנדרסון). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 5 עמ'.
- 191 בן המלך (ספור) (עפ"י ליליגה). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 8 עמ'.
- 192 חכמת העמים (מספורי לבולי). ורשה, "תושיה", תרס"ז.
- 193 פרח קטן (מאגדות אנדרסון). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 9 עמ'.
- 194 א. פרח נפלא; ב. קרן השמש (אגדות) (עפ"י לוה). קרקא, "תושיה", תרס"ז. 7 עמ'.
- 195 שתי ערים (ספור היסטורי מאת דיקנס). ורשה, "תושיה". 127 עמ'.
- 196 מאגדות היונים (מאת אליזה אורזשקובו). ירושלים, "תלפיות", תרע"ו. 14 עמ'.
- 197 עולם הפוך (מתורגם מז'ול וורן). ורשה, "אלטניילנד", תרפ"ג. 89 עמ'.

III. ספרות ילדים (מקורית ומתורגמת)

תרנ"ג

- 198 עשה הכל. ירושלים, "עולם קטן", ירושלים, שנה א', חוב' א', עמ' 8—9.
- 199 מקרי הכן (סרגל). ירושלים, "עולם קטן", שנה א', גל' 5, עמ' 46—47.
- 200 הארי לעת זקנתו. ירושלים, "עולם קטן", שנה א', חוב' א', עמ' 15—16.
- 201 א. המשחק בשויציה; ב. משחק ציד הצפור. ירושלים, "עולם קטן", שנה א', חוב' ב', עמ' 31—32.

תרס"ב

- 202 בארצות רחוקות (ספר מסע עפ"י וריסהפר). ורשה, "עולם קטן", * תרס"א/ב', גליונות: 1, 2, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 21, 24, 35, 38, 44, 46, 50, 51, 52, 58, 60.
- * "עולם קטן" זה הופיע בתור. עתון לילדים בעריכת א. בן-יהודה יהודה גרוובסקי ודוד יודוביץ בירושלים, תרנ"ג בשש חוברות.

- 203 מסע בארץ ישראל. ורשה, "עולם קטן", שנה א', תרס"ב, גליונות 2, 13, 20.
22, 29, 40, 41, 48, 51, 52, 61.
204 שלשה איתני עולם (אגדה). ורשה, "עולם קטן", שנה א', גל' 8, עמ' 351—354.
205 תולדות בקבוק יין. ורשה, "עולם קטן", שנה א', גל' 11, עמ' 485—488.
206 הסגל (עפ"י קובלנסקי). ורשה, "עולם קטן", שנה א', גל' 27, עמ' 1.
207 מספורי הטבע. (עפ"י וגנר). א. פחמי אבן. ורשה, "עולם קטן", שנה א', גל'
42, 44, עמ' 103—108, 198—202.

ת ר ס " ג

- 208 אבני גיר (מספורי הטבע). ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 3, 4, עמ' 51—54.
82—84.
209 החטה (שיחה מדעית). ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 12, עמ' 253—256.
210 אגדת הבר (אגדה ערבית). ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 20, עמ' 431—436.
211 המשי (שיחה מדעית). ורשה, "לוח עולם קטן", א, עמ' 203—209.
212 הקוקי (מחיי הטבע). ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 41/42, עמ' 922—924.
(הופיע גם בחוברת מיוחדת).
213 בן המלך. (ספור עפ"י הסופרת לילינזה). ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 45.
עמ' 987—990.
214 מאגדות עמי הצפון. א. הירח. ורשה, "עולם קטן", שנה ב', גל' 47, עמ'
1047—1048.

ת ר ס " ד

- 215 מאגדות אנדרסון. א. באחרית ים. ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גליון 1, עמ'
9—12.
216 מאגדות אנדרסון. ב. החול (שם צפור). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 3—2.
עמ' 53—54.
217 הצפרדע. (מחיי הטבע עפ"י וגנר). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 12, עמ'
251—254.
218 מאגדות אנדרסון. ג. פרח קטן. ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 13, עמ'
275—278.
219 העץ האדום. (מספורי הטבע עפ"י וגנר). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 15.
עמ' 323—326.
220 קרן השמש (אגדה). (עפ"י לווה). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 18, עמ'
399—400.
221 מאגדות אנדרסון. ד. המלאך. ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 20, עמ'
445—448.
222 מאגדות אנדרסון. ה. טפת המים. ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 23, עמ'
527—530.
223 החפרפרה (מספורי הטבע). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 33, עמ' 751—754.
224 הגירות. [מחיי הטבע]. ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 35, עמ' 803—804.
225 הפרג. (מחיי הטבע עפ"י וגנר). ורשה, "עולם קטן", שנה ג', גל' 36, עמ' 827—830.

ת ר ס " ה

- 226 ילדה קטנה וספורה. ויילנה, "החיים והטבע", שנה א', גל' 11, עמ' 327—328.

- 227 משורר. (תרגום עפ"י אמי ובר). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 17, עמ' 553—552, גל' 19, עמ' 589—592.
- 228 על הים. (ספור). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 20, עמ' 629—630, גל' 21, עמ' 665—666.
- 229 הגן היפה. (ספור). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 22, עמ' 685—688.
- 230 טיול אל הירקון. (ספור). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 24, עמ' 749—751.
- 231 עין המלך השמאלית. (אגדה מונגולית). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 30, עמ' 937—940.
- 232 ננסי ההר. ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 35, עמ' 1101—1104.
- 233 עציון (ספור עפ"י גרים). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 43, עמ' 1357—1360, גל' 44, עמ' 1389—1392.
- 234 שבעת העורבים. (עפ"י ברשטין). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 49, עמ' 1547—1550.
- 235 תולדות האגדה. (עפ"י אידה סלה). ווילנה. "החיים והטבע", שנה א', גל' 50, עמ' 1579—1580.

תרס"ט

- 236 נדודי פלטיאל. (פנטסיה עפ"י טרייה). לוגנסק. "הפרחים", שנה ב', גל' 1, עמ' 21—24, גל' 5, עמ' 143—146, גל' 6, עמ' 177—182, גל' 7, עמ' 208—210, גל' 8, עמ' 239—244.
- 237 חלוק יהואש. (פנטסיה). לוגנסק. "הפרחים", שנה ב', גל' 4, עמ' 101—106.
- 238 ממשי פרס. לוגנסק. "הפרחים", שנה ב', גל' 38, עמ' 1153—1156, גל' 39, עמ' 1175—1178.
- 239 סחר עבדים. (עפ"י מקורות שונים). לוגנסק. "הפרחים", שנה ב', גל' 44, עמ' 1359—1362.

תר"ע

- 240 בחדר הכתיבה. לוגנסק. "הפרחים", שנה ג', גליונות 5, 6, 7.
- 241 עתון ילדים (ספור אמתי). לוגנסק. "הפרחים", שנה ג', גליון 1.
- 242 בת היענה. לוגנסק. "הפרחים", שנה ג', גליונות: 20/21, 22, 23, 25, 26/27, 28.
- 243 ההפתעה (מערכון). ריגה. "החבר", שנה ב', גל' 35, עמ' 1110—1112.

1911

- 244 מספוריו של הדוד הזקן (על הימים הראשונים). א. יהודית. לוגנסק. "הפרחים", שנה ד', גליונות 17/18, 19.
- 245 ארץ ישראל (מיומן של נער עברי). לוגנסק. "הפרחים", שנה ד', גליון 20.
- מסופקים
- 246 מספר זכרונותי. (חתום יג"ר). [ע"ד הקונגרס הציוני בלונדון]. ירושלים. "השקפה", שנה ג', תרס"ב, גל' 4, עמ' 29.
- 247 השלג. (חתום י. ג.). ירושלים. "השקפה", שנה ו', תרס"ה, גל' 17, עמ' 5.
- 248 בדידות (תרגום חפשי). (חתום י. ג.). ירושלים. "השקפה", שנה ו', תרס"ה, גל' 17, עמ' 4.
- 249 קטעים מן פרידריך ניטשה (חתום י. ג.). (מתוך הפרק "על אדות הנשים הזקנות והצעירות"). ירושלים. "השקפה", שנה ו', תרס"ה, גל' 5, עמ' 4.

דפוס ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"
559 אגרת: קיום לחינוך והוראה בורם העובדים.
[תל-אביב, המרכז לחנוך של ההסתדרות הכללית של
העובדים... וארגון עובדין], חש"מ, תשי"ב, 8.
"תוספת לאורים". שבועון. אגרת עור בעבודה
ובמחשבת החנוך. האחראי: אורי בלום. המ"ל:
יעקב ניב <הלפרן>. אגרת א': א' כסלו, 8 ע'.
מנוקדת.

560 בגליל: עלון החסיבה [7]. (תל-אביב, דפוס
לידור, 8.
חוב' ב': ניסן תש"ט, 30, [2] ע', מסה: תמונות.
כפי הנראה חדל להופיע.

561 הבניה: חוברת לפועלי הבנין. (חיפה), הס'
תדרות העובדים, מועצת פועלי חיפה, אגודת המהנדסים,
האדריכלים והמודדים, אגודת פועלי הבנין, (דפוס
"אות"), 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה.
חזרת <3> 11: אוגוסט 1941, 32 ע', תמונות.
562 ידיעות בית לוחמי הגיטאות ע"ש יצחק
קצנלסון למורשת השואה והמרד. (חיפה), תשי"ב.
8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1: חשון.
7, [1] ע', פקסימילים, תמונות.

563 ילקוט המועצה המדעית לישראל.
ירושלים, (המועצה המדעית לישראל [ע"י] המדעים
הממשלתי, דפוס "אחיה"), תשי"א, 8.
ההופעה לא נזכרה. העורך: ש[מואל] סמבורסקי.
חוב' א"ב: אב, 95 ע', תמונות.
עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 88.

564 ישראל. ממשלה. משרד המסחר והתעשייה.
שרות כינמשרדי לידעות כלכליות מח"ל.
[ירושלים], משרד המסחר והתעשייה, המחלקה להסברה
בהשתתפות משרד האוצר, משרד ההספקה והקצב
ומשרד הת"ק, 4.

שבועון. גל' ד': י"ב סכת תשי"א, 14 ע'. ידיעות
בשפתן המקורית, באנגלית, במכונת הכפלה. — ממס'
18 ואילך השם: ידיעות כלכליות מח"ל.
565 משמרת. (תל-אביב), הסתדרות הפועל המזרחי,
המשמרת הצעירה, (דפוס: תרבות), תשי"א, 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א': גליון מסה.
32 ע', תמונות.

566 ניבנו: בסאון עובדי העיריה. חיפה, חש"מ.
8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך ב' חוב'
<19> 4: תשרי-חשון תשי"ב, 14, [1] ע', פורטרט.

567 עין לספרות אמנות חברה. (תל-אביב, דפוס
"ספר"), תשי"א, 2.
[שבועון].
האחראי והמו"ל: י. בורשטיין. גל' א': ג' בסיון.
16 ע', תמונות.

568 הקואופרציה הצרכנית. תל אביב, המשביר
המרכזי וברית הפקות, המחלקה לארגון ולהסברה,
(דפוס אריאלי), 8.
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת כ': ניסן תשי"ז.
31 ע', תמונות.

569 דער פרייער געדאנק: צייטשריפט פון
פרייהילעכן סאציאליזם, געזיידמעט דעם קאמף פאר
פרייהייט אויף אלע געביטן פון לעבן און דענקען.
פאריז און תל-אביב, 1949, 4.
ירחון. העורך:
ש. פיבער. חוברת 1: יוני, 16 ע'.

570 Emeth: liberal demo-
kratische Wochenzeitung, Tel Aviv, (Presse-
und Informations — Abt[eilung] der Or-
ganisation der Allgemeinen Zionisten... durch
Hozaath Emeth, typ. "Neografica"), 1950, 2°.
האחראי: P. Arnsberg. גל' א': 3 בנובמבר, 6 ע',
תמונות.

577. ההסתדרות הכללית של העובדים

העברים בארץ ישראל. בשנת השלשים;
סקירות וסיכומים, חרס"א — חשי"א. (תלאביב).
ההסתדרות הכללית של העובדים... העד הפועל,
(דפוס "דבר"), [חשי"ב]. [6], 625 ע', דיאגרמות,
טבלאות, תמונות. 8°.

המערכת: הרצל, ברגר, ראובן ברקת, שלמה דרך,
העריכת: שלמה לוי.

המדורות: ב. גיל: המבנה הדמוגרפי של ההסתדרות
(ע' 3-38). חברת עובדים. האיצור המקצועי. עזרה
הודית, תרבות, חינוך, שלוחות, תנועת הפועלות,
לשכת העבודה הכללית. נספחות: ג. קרסל: ארגוני
פועלים בעליה הראשונה. ה. פרומקין: משק הפועלים
לפני ההסתדרות. י. אברמוב: הסתדרות עובדי הרכבת
והדואר. א. ילין: הסתדרות המורים. השלמות.

578. ההסתדרות הציונית. ההנהלה בארץ

בישראל. הציונות כשעה זו: מאמרים,
מסות, הרצאות, קובץ א: לקראת הקונגרס הציוני
הכ"ג. (ירושלים). הספריה הציונית על ידי הנהלת ההס-
תדרות הציונית. (דפוס מרכז חשי"א). 181 ע', 8°.
העורכים: ג. [רשון] חנוך, [יהודה] יערי, ד. [ב] קמחי.
התכן: ב. לוקר: עם אחד. י. גרינבאום: פרוגרמה
ירושלים. א. דובקין: לבעיות העליה החלוצית. מ. קול:
מסכת עליית הנוער. ח. גרינברג: "רבי הנאמנות"
בארצות הברית. ש. הלמן: ציונות אמריקה עם קום
המדינה. א. גרנות: מדינה וקרקע. א. ברס: על מיזוג
הקבוצות. י. שטיינר: יסודות חינוכיים בהתיישבות
ובישובי עולים. י. זרובבל: הציונות בפני העלייה
מארצות המזרח. ש. ד. גויסמן: יהדות תימן וחלקה
בבנין הארץ. י. שפרינצק: דברים על היהדות הספרדית.
ש. הרמן: שבילים לציונות החלוצית באמריקה. א.
איינשטיין: הקהלות בגולה ויחסן למדינה. ו. ווא.
שפייזר: המאבק על אחדות ישראל בגלויות. א. רינג:
הוראת העברית כלשון גלויות שניה. ב. דינבורג:
לכינוס הצירה הישראלית. ד. בן-גוריון: הזמנות
היסטוריות לנוער היהודי.

579. ההסתדרות הציונית. ההנהלה בארץ

ישראל. המחלקה הארגונית. עם התמורה:
גופי בעיותיה של ההסתדרות הציונית. ירושלים, המחלקה
לארגון של הנאמנות ההסתדרות הציונית. דפוס "גרונלם"
פוסט", חשי"א. 206 ע', 8°.

571. Israel Tourist Bulletin. (Jerusalem).

State of Israel Tourist Department, (typ.
"Ahva"), 1951. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל: 1: יוני 7, [1] ע'.

572. Labour Palestine Today. Tel-Aviv,

(General Federation of Jewish Labour in
Palestine, typ. Achdut), 1948. 4°.

גל: א: פברואר, 12 ע', תמונות, גליון ב':

typ. Hapoel Hatzair. לא הופיע יותר.

573. Бяма лаоле; на дарава

Амахлака абулгарит при Мифлетер поалей Ерец
Израел < Мапай > Ихуд олами. Тел-Авив, (тип.
„Апоел ацаир“). 2°.

במה לעולה: הוצאת המחלקה הבולגרית של מפלגת
פועלי ארץ ישראל מפא"י: האחור העולמי.

מופיע לעתים בלתי קבועות. גל: 19: 10 ביולי
1949. 4 ע', אינו מופיע יותר.

574. Народно дело. Вестник е издание

ни българската група при Мифлетер поалей Ерец
Израел. Тел-Авив, (тип. „Апоел ацаир“). 2°.

דבר העם: עתון הקבוצה הבולגרית של מפלגת
פועלי ארץ ישראל. תרגומים מ"הדור".

מופיע לעתים בלתי קבועות (עפ"י רוב שבועון). גל:
25 באוקטובר 1949. 2 ע'.

קבצים

575. אגדת הסופרים העברים בארץ ישראל.

קוממיות: עתון הסופר העברי ליום העצמאות.
[תלאביב]. אגודת הסופרים העברים (בסיוע שרותי
המודיעין למדינת ישראל, דפוס "ספר"). חשי"א.
4 ע', תמונות 2° גדול.

המערכת: ג. [תן] גורן, פ. [נחם] לנור. א. שאנן.
כולל דברי-ספרות מתאימה, מקצתם קטעים מיצירות
שכבר פורסמו ומקצתם דברים שנכתבו לעתון זה.

576. בדרך: לקבץ גלויות ולמיזוג שבטים. [א].

תלאביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י, המחלקה ליוצאי מזרח ותימן, (הדפוס החדש),
חשי"א. 53 ע', תמונות 4°.

קובץ, העורך: ישראל ישעיהו, יצא בחשון. פנימי —
לא למכירה.

584 מזכרת על הקונגרס הציוני ה-19, קונגרס ההגשמה העורף: יוסף רגב. היועץ הגרמני: אראלי. תל-אביב, צורה בע"מ, דפוס לידור, תשי"א, 87, [1] ע' טבלאות, פקסימיל, תמונות, 4.

עברית ואנגלית: שער אנגלי: Souvenir book of the XXIII Zionist Congress...

כולל מאמרים, רשימות וברכות מאת ויצמן, בן-גוריון, ב. לוקר, נ. גולדמן, מאמרים על מדינת ישראל (עליה, ההתיישבות ומצבה הכלכלי והמחקר המדעי בה וכו') מאת י. נ. שי, ק. שבתאי, נתן בן נתן ואחרים. ההוצאה יפה.

585 הנוער נוכח שואת הגולה, [דברי חברים בכנס 15.1.43] חמושי"ד 42 ע' 8.
קובץ דברים של תנועות נוער שונות.

586 נחמן סירקין: קובץ זכרון ליום העלאת ארצנו לישראל. תל-אביב, עם עובד, [הדפוס] הכללי, תשי"א, 124 ע' פורטרט, 8.

הקובץ כולל את מאמרו של נחמן סירקין: שאלת היהודים ומדינת היהודים הסוציאליסטית, שפורסם ראשונה בגרמניה (בשנת 1898), דברי סירקין האחרונים, מאמרים ורשימות על נ. ס. מאת ז. שור, ב. לוי, ב. צוקרמן, ו. לאצקי-ברתולדי, י. קרוק, ד. קלעי, מ. שניר, ד. כנעני, י. שפירא וזכרונות על נ. ס. מאת בתו מרים סירקין.
התכן על עמ' ג' של המעטפת.

587 עין-רגב, ארבעה שהלכו, עין-רגב (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"א, 61, [2] ע' פורטרט, 8.
קובץ לזכר חברי הקבוצה: ולמן ליפשיץ, יוסף ולפסון, צילה תל-ינאי, אליהו גולדברג, כולל ביוגרפיות ומאמרים ורשימות עליהם.

588 עלי עין: מנחת דברים לשלמה שוקן, אחרי מלאת לו שבעים שנה (ירושלים: תל-אביב, דפוס 'הארץ', תשי"ח — תשי"ב), 504, [1] ע' פורטרט, פקסימיל, 8.
שער נוסף באנגלית, העורכים: ש[מואל] י[וסף] ענגון, ג[רשם] שלום, מ[רסין] כוכר.

התכן: ש. שפיגל: גדליה אשר על הבית, ש. סמבורסקי: גלילאי כתרשן התנ"ך, ש. ביאלובלוצקי:

בראש השער: הוועדה לחקר ההסברה הציונית והחנוך לציוניות.

התכן: י. ולפסברג: הסברה ציונית, א. טרסקובר: דרכי ההכשרה הרוחנית הציונית לגדולים, ז. ווהר: לחינוך העברי ביסוד מוסד-לחנוך ציוני, ב. בן-יהודה: האורחות הציוניות בחנוך הנוער בישראל, נ. אגמון (ביסטריצקי): העיקר לצורך, י. ולפסברג: דברי חתימה, מ. גלרטר: מסעולה של הוועדה לחקר ההסברה הציונית והחנוך לציוניות (סיכום).

580 ישראל. ממשלה. משרד הבטחון. אגף הנוער. גרדוי הנוער נכונים: סיכום מפעלי קיי-תש"ט. תל-אביב, מחלקת החנוך של גרדוי, (דפוס 'ספר'), תשי"ב, 95 ע' חרי"מ, תמונות, 8.
קבץ העורך: ראובן ינאי, כולל ידיעות על הגרדוי ולקוסי ספרות מתאימה.

581 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. רוד רמז ז"ל, שר החנוך והתרבות. (תזכרת לבתי ספר ליום השלישים לפטירתו...), [ירושלים], (המדינת הממשלית: תל-אביב, דפוס 'אלון'), [תשי"א], 31, [5] ע' פורטרט, פקסימיל, 8.

מכיל: תולדות חיים, דברי אכל-וקטעים מדבריו.
582 לב יהל: גר לנשמת ד"ר י[הודה] ל[יב] רוקח ז"ל. בעריכת נתן אגמון 'ביסטריצקי'... ירושלים, הסתדרות הרופאים בישראל והליגה למלחמה בשחפת, (דפוס 'יהודה'), תשי"ב, 120 ע' לוחות פורטרטים ותמונות, 8.

ד"ר י. ל. רוקח (תר"ץ ברדיצ'ב אוקראינה — תשי"א ירושלים) עסקן ציוני (ברוסיה, גרמניה ופא"י) וישובי מעורכי 'הרפואה' — המאסף יצא למלאת שנה למותו, כולל 7 מאמרים של י. ל. ר., רשימה ביבליוגרפית של חיבוריו העקריים (ע' 120), ביוגרפיה מאת ע. רוקח (בנו של י. ל. ר.), מאמרים וזכרונות עליו מאת העורך, מ. שניאורסון, י. קלזנר, א. גרנות, ב. שוחטמן, מ. גרוסמן, ש. בן-ברוך (שוארק), ג. הרליץ ואחרים.

583 לויית ח"ן לר' שמואל אבא הורודצקי במלאת לו שמונים שנה... תל-אביב, (דפוס 'יפת'), אלול תשי"א, 31 ע' לוח-פורטרט, 8.

ליובלו העיה של ש"א הורודצקי יצא קבץ גדול, אדר הקרי, עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 161.

edition. Tel-Aviv, (typ. 'Hapoel Hazair'), 1945. 4°.

תרגומים (לעתים מקוצרים) של מאמרים שהופיעו ב"הרפואה" משנת 1943 ואילך. לפנינו 4 חוברות: [א]: ספטמבר 1945. 58 ע'; ב': נובמבר 1946; ג': ספטמבר 1947; ד': (שם ההסתדרות: ההסתדרות הרפואית בישראל Medical Association of Israel): פברואר 1947.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

593 אנציקלופדיה כללית יורעאל. כרך ד: תיוריספרודנציא. תל-אביב, יורעאל, (דפוס "ספר", תשי"ב), [3], [1022] — 1321 ע', מפות, תיוב, תמונות. 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 288.

594 אנציקלופדיה "מעין". העורך ז. אריאל. [ד]: ז. אריאל / אוריאל עקביא: האדם בתבל. תל-אביב, ה. שרברק, (דפוס רוהלד), [תשי"ב], 400 ע', תמונות. 8°. מנוקד. נועד לצעירים. — את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 288.

595 גורלי, משה, ביבליוגרפיה מוסיקלית עברית. תל-אביב, המרכז לתרבות, (דפוס סטוד), תשי"ז, 76 ע', 8°.

בסוף השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. הוצאת התוים של המרכז לתרבות. העורך: ראובן לוי. — שמו הקודם של המחבר: ברונזנס.

מסרת המחבר "לערוך ביבליוגרפיה מלאה ככל האפשר של הפרסומים על מוסיקה הקיימים בספרות העברית ושל תוינגניה השייכים למסגרת המוסיקה היהודית" (מההקדמה). הרשימה כוללת יותר מ-515 ערכים המסודרים ב-15 מדורות.

ע' 16: פ. מינקובסקי: היופי והקדושה; השלח כ' 5, תרגום. צ"ל השלח כ' כ"ה תרע"א. חסרים מאמרים של מינקובסקי בהעולם 1911: קונצרטים לשיירי עם, גל' 11, 12: שירת העצב בעבודת הקדש, גל' 46, 47: זמרת הארץ, העולם 1912, גל' 65. לא נזכרו ברשימה מאמרי ח. הרים על המוסיקה היהודית: על מצב החזנות בהנהגה בצדון כ' כ"א מאמרו על מינקובסקי, סירוטה ועוד בכרכים קודמים של "בצרון".

ירושלים בהלכה. ש. ליברמן: קלס קלוסין. מ. וולאי: בין כחלי המכון לחקר השירה העברית. י. ד. וילהלם: סדרי תיקונים. י. חשבי: לבידור נתיבי ההגשמה וההמשטה בקבלה. ג. שלום: פירוש מזמורי תהלים מחוגו של שבתי צבי באדינוסול. א. ג. השל: לתולדות ר' פנחס מקורין. י. וייס: ה"קושיא" בתורת ר' נחמן מברסלב. א. מ. הברמן: שער חב"ד: (רשימה ביבליוגרפית של כל ספרי חב"ד, בתורה ובחסידות, ע' 293 — 370). ש"י עגנון: עיני ספרים. ש. ה. ברגמן: מסקנות מטפסיות של הפנומינולוגיה. נ. אלאצר: שנתו האחרונה של פראנק רוזנצויג. ב. קורצווייל: הנחות ויחזיות של ספרותו החדשה. ש. הלמן: שירים. מ. סמילנסקי: פנחסל. י. שנברג: זרובבל. מ. א. זק זיל: קול דברים. מ. שפיצר: על האותיות שלנו. מ. בובר: ספרים ואנשים.

589 פן, אלדד. קבץ כתבים. ירושלים, "מסדה", (דפוס ר. ה. הכהן), תשי"א. 147 ע', פורטרטים. 8°. מסגן אלדד בן הצייר אבל פן נפל בהגנה על כפר עציון ב' באיר תשי"ח בגיל 20. התכן: לדמותי — כתביו: במציאות ובדמיון. — בדיחות הדעת. מאמרים. יומנו (1945 — 1947). ממכתביו.

590 צהר, (תל אביב): מרכז הציונים הרביי זיוגיסטיים בישראל, דפוס "מולדת", כ"ט תמו תשי"א. [1] ע', פורטרט. 4°.

הוצאה חד-פעמית. המו"ל האחראי: מרכזי קרנובסקי.

591 התעופה בארץ ובעולם: חוברת מוקדשת לבעיות התעופה. (תל-אביב, המועצה הכללית לתעופה העברית בישראל, דפוס "יסת", אב תשי"ז, 14, [2] ע', תמונות. 8°. מאסף בהוצאה זו יצאו עוד כמה מאספים בשניים קלים על השער: התעופה בזמננו. חשון-כסלו תשי"ח. 14, [2] ע'. התעופה במערכה. אייראלול תשי"ח. דפוס לידור. 14, [2] ע'. הנוער אל התעופה. כסלו תשי"ט. דפוס לידור. 34, [2] ע'. התעופה. [אביב תשי"ט]. דפוס סטוד. 26, [2] ע'. התעופה. (סוף תשי"ט). דפוס לידור. 30, [2] ע'.

592 Harefuah. הרפואה. journal of the Palestine Jewish Medical Association. נתון Foreign ההסתדרות הרפואית העברית בארץ-ישראל.

נוקט בדרך משלו, השונה בהרבה מדרכם של רוב הפירושים המדעיים של זמננו, ההבדלים העיקריים הם ביחוד שלושה ואלה הם: א) הפירושים האחרים מוקדשים בעיקר לחקר המקורות ומפרשים את קטעי המקורות יותר משהם מפרשים את הספר עצמו. עיקר תפקידו הוא לפרש את הספר הנמצא לפנינו (ב) במקומות רבים של פירושי צינתי את פרטי השימוש בשירה זו, שירת עליה קדומה של שעבוד מצרים ועל השתדור, ואת רישומה ועקבותיה הניכרים עדיין בדברי הכתוב. ג) אין פירושי זמננו על ספרי המקרא משתמשים במדה מספקת במה שידוע לנו עכשיו מספריהם ומתכונתם של העמים שכני ישראל, ואילו בפירושי היה עיני תמיד פקוה על היצירות הספרותיות של עמים אלה, ועל כל מה שלימד אותנו המחקר הארכי-אולוגי בדבר תרבותם של אותם העמים. — פירושי הוא פירוש הפשט: לא באתי אלא לבאר את פשוטו של מקרא לפי משמעותו המקורית, ולא עסקתי בפירושים לפי שיטת הדרש... כדי להגיע לידי הבנה מלאה בדברי הכתוב שמתי תמיד את לבי גם להערכתם האסתטית... לשם כך ניסיתי, ראשית כל, לעמוד על חלקותו הפנימית של ספר שמות-לחלקו ולחלקו חלקיו... על הפעיות הכלליות השייכות להתהוותו של ס' שמות, לזמן חיבורו, לתולדותיו, ולכל יתר הפעיות שהגילום לדון עליהם כ"מבוא", אדבר בפרטות במבוא לחמשה חומשי תורה "שכדעתי לפרסמו בסוף שורת פירושי". אבל גם בספר הנוכחי היו לי כמה הזדמנויות לרמוז בדרך אנכי לעניינים לא מועטים בנידון זה, וכן שמתי לב למהדורות השונות שגם לאחר שנקבעה בעיקרה צורתם הסופית של ספרי התורה היו עדיין גבולות זו מזו בפרטי הניסוח... השתדלתי לקצר את פירושי במות האפשרות... בדעתי לגשת מיד אליה להדפסת הכרך השלישי של פירושי על ס' בראשית, כפי התכנית שכבר קבעתי לה" (מההקדמה), עיין ק. ס. שנה כ"ו ע" 6. המחבר נספר באור ליט כסלו תשי"ב.

ברית-חדשה

600 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. מישו

עד פאולוס. הוצאה שניה, מתוקנת ומורחבת. כרך א"ב, תל-אביב, "מדע" (ירושלים, דפוס "המערב", 1951). 8°.

התכן: כרך א: החקוסה. 303 ע" כרך ב: פאולוס.

596 פרידברג, חיים דב [Ch. B. Friedberg]. בית עקד ספרים: לקסיקון ביבליוגרפי לידעת הספרות העברית בכלל ושמות הספרים העברים וביהודית-אשכנזית בפרט, וכן אלה באיטלקית, סורית, יוונית [ועוד] שנדפסו באותיות עבריות, משנת רל"ד עד... <תשי"א>... עם מפתח המחברים... ומפתח הס' פרים לפי המקצועות והסוגים השונים... יצא לאור בסיוע כרוך פרידברג... הוצאה שניה מושלמת ומתוקנת. <א — ז>. תל-אביב, (דפוס גוטנברג), תשי"א. [8], 340 ע', פורטרטים 4°. שער נוסף באנגלית. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ה' ע' 206, שנה ו' ע' 451 — 456 (שם גם בקורת מאת א. סויבר ו"ל), שנה ח' ע' 172 ושנה ט' ע' 297. "דומני שהספר מכיל כחמשים אלף ספרים והוצאות בערך, לכן גדול עתה ס' שנים, הן בכמותו והן בתכנון מן ההוצאה הראשונה. וזאת זה הרחבתי את המפתח לפי המקצועות לערך מאתיים וחמשים מחלקות מכל סוגי ספרותנו העתיקה והחדשה". (מההקדמה).

אנו מכריזים את המחבר הישיש, שניצל בשבתו בבליגיה מהנאצים והשתקע עכשו בישראל, להופעת ספרו הגדול במהדורה חדשה.

מדע המקרא

597 מלמד, עזרא ציון [E. Z. Melamed].

פרשנות: מפירושי רש"י, ראב"ע ורד"ק לתנ"ך... הוכן לדפוס <בהוספת הערות> בידי ע. צ. מלמד, ירושלים, בית המדרש למורים העברי בירושלים. (דפוס ר. ה. הכהן), תשי"א. [4], 43, [1] ע' 8°.

598 פלק, זאב. היתסים הבין לאומיים במזרח הקדמון. ירושלים, (דפוס עזריאל), תשי"א. 20 ע' 8°.

599 קסוטו, משה דוד [Umberto Cassuto]. פירוש על ספר שמות. מאת מ. ד. קאסוטו. ירושלים, הוצאת ספרים על שם י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס ר. ה. הכהן), תשי"ב. 8, [2], 351, [3] ע' 8°. (סדרת ספרים לחקר המקרא מיסודו של ס. ש. פרי). שער נוסף באנגלית.

"פירוש זה על ס' שמות חדש כולו, מכיון שהוא מבוסס על שיטה חדשה, הוא מתכנן לבאר את ספר שמות ביאור מדעי, בעזרת כל האמצעים שהמדע המודרני ממציא היום לרשותנו, ולשם תכלית זו הוא

זרעים. תלאביב, "סיני", (דפוס שאול בלאס), תשי"ב.
498 ע' / ציורים. 8°.

607 גימריק, אברהם יעקב [Abraham Jakob Neumark]. ספר א של אברהם : חידושים
ובאורים על סדר מועד, על מס' שקלים, יומא, סוכה,
ביצה, ר"ה, תענית, מגילה, מוע"ק, חגיגה עם מלואים
בשם "פירות הנושרין" ו"פירות גנוסר". מאתי אברהם
יעקב גימריק... חלק ב. תלאביב, (דפוס "בצלאל"),
תשי"א. [4], 280 ע'. 8°.
את הקודם (על זרעים) עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 296.

608 צהלון, יום טוב. תשובות לקהלת
עאזה... הוציא לאור... הוסיף מבוא והערות
וכתב את תולדות הקהלה מאיר בניהו. ירושלים,
[חברת "מקיצי גרדמים"], (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"א.
65, [2] ע' 8°. (ספרי המכון לחקר קהלות
ישראל במזרח התיכון, האוניברסיטה העברית, ירושלים).
"הדפסה מיוחדת מ"קובץ על יד" סדר ה" : עיין
ק. ס. שנה כ"ז ע' 127.

במשך השנים האחרונות התעוררו אחרים מאחינו
יוצאי בבל לעסוק בקורות היהודים במולדתם, זו הנולה
העתיקה ובעלת המסורת ההיסטורית המפוארת הנמשכת
זה אלפיים וחמש מאות שנה. ודאי שיש לברך על
התעוררות זו ולעודד אותה, כי לחכמים סופרים אלה
יש גישה למקורות שונים, שהם לחוקרים אחרים
בבחינת בל יראה ובל ימצא. מחבר הספר שלפנינו, מר
מ. בניהו, הוא תלמיד חכם צעיר וחרוף, נצר למשפחה
מכובדת בקרב יהודי בבל.

מר בניהו מדפיס כאן תשע עשרה תשובות של ר'
יום טוב צהלון, שהיו עד כה גנוזות בכתב יד בספריית
ארכספורד. ר' יום טוב צהלון, בעל התשובות הללו,
היה בסוף המאה השש עשרה ובתחילת המאה השבע
עשרה ראש רבני צפת ומנהיג רוחנידתי חשוב לכל
קהילות ישראל שבארצות המזרח הערבי. הוא גולד
סמוך לשנת 1560 וכבר בהיותו בן עשרים שנה פנו
אליו בשאלות איסור והיתר, ומאו ואילך היה אחד
הפוסקים הגדולים שבדורו. מר בניהו בחר מתוך
תשובותיו שעדיין לא נדפסו אותן שנשלחו לקהילת
עאנה, והיטיב לעשות, כי אמנם לא ידוע הרבה על
קהילה זו, שהיא כנראה עתיקה ביותר והמשיכה את
קיומה עד ימינו.

320 ע'. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 300, שם
תכן מסורס : תרגומים אנגליים עיין ק. ס. שנה כ"ג
ע' 212 ושנה כ"ה ע' 163, תרגום גרמני — שם שנה
כ"ז ע' 129.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

601 אנציקלופדיה תלמודית לענייני הלכה...
בעריכת הרב שלמה יוסף זיון. כרך ג : בוחק
בני קטורה. ירושלים, הוצאת אנציקלופדיה תלמודית
בסיוע מוסד הרב קוק : (תלאביב, דפוס "ספר",
תשי"א). 11, [1], 388 ע' / תרשימים. 4°.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 10 — 12
(שם גם בקורת מאת הפרופסור ש. אסף) ושנה
כ"ז ע' 222.

602 ברודא, אברהם. ספר שמעתי אהיה :
חידושים על מסכת כתובות וגיטין... ירושלים, דפוס
והוצאת האחים לנייאסשטין ושות', תשי"א. [2],
59 ע'. 8°.

603 הלוי, א[לימלך] א. ילקוט האגדה.
כרך א : האגדה המקראית. חלק א : מבריאת העולם
ועד מות משה. תלאביב, "עם עובד", (דפוס בלון),
תשי"ב. 232, [2] ע' 8°. (מסלות).
עם הקדמת המלקס : הקומפוזיציה של האגדה,
ע' 3 — 8.

604 הלמן, מאיר איסר. לקוסי הרמא"ה :
באור על פרקי אבות. [א — ד]. תלאביב, (דפוס
ד. גוסרמן), תשי"א. 8°.

התכן : [א] : [פרק א']. תשי"ט. 20 ע' [ב] :
פרק ב'. תשי"ט. 23 ע' [ג] : פרק ג'. תשי"ט. 24 ע'.
[ד] : פרק ד'. תשי"א. 23 ע'.

605 ירושלים. ישיבת רבנו חיים יוסף. ספר
תורת בית הוראה "חדות בשו"ע אה"ע".
יצא לאור ע"י "ישיבת רבינו חיים יוסף" מיסודו של
הרב שלמה גוטליב... ספר א. ירושלים, דפוס גרינפלד,
תשי"ב-תשי"ד. 61 ע' 8°. קבץ.

606 משניות. משנה מפורשת מאת
אליעזר לוי... הספר מכיל : משנה מנוקדת, מירוש
רבנו עובדיה מברטנורה, משנה מסורשת. [א] : סדר

הרביעי של קורות בבל מאת. עבאס אל-עזאוי, שהופיע לפני זמן מה. אך בעיקר היה צריך להעמיד את תשובות ר' יום טוב צהלון במקומן הנכון במאבק הגדול על ההגמוניה בתוך קבוצי הגולה שבארצות המזרח הערבי, בין רבני צפת ובין רבני חלב בדורות ההם. כי זה התוכן האמיתי של השרית הללו. ר' אברהם לאניאדו, בנו של "בעל הכלים", רצה לפרוש את רשתו על קהילת צאנז, ונסתייע במתנגדי החכם ר' דוד תאבת, שהיה תלמידו ונושא כליהם של חכמי צפת, ולכן נתלקחו היצרים משני הצדדים. אולם במקום לספר על התפתחות המאבק הזה, אשר בו היתה מחלוקת זו חוליה אחת, מונה מר בניהו במבואו כל מה שאפשר ללמוד מהשאלות והתשובות לגבי המצב הכלכלי והתרבותי של יהודי צאנז. אך המוציא לאור טכסט היסטורי אינו צריך להגיש לקורא במבוא מה שיש להסיק ממנו. זה צריך הקורא עצמו לעשות. הפרושים בשולי התשובות אגנם מספיקים. אנו קוראים בתשובות על גרוסרס ופרחים ומטבעות אחרות, ומר בניהו לא טרח להסביר מה טיבן. אף בענייני הלכה ומנהג לא העיר המהדיר הערות שיש בהן משום הארה.

ברם על אף הלקויים עלינו להודות למהדיר, שאלול הוא מי יודע כמה זמן היו השרית עוד מונחות בבית עקד הספרים שבאנגליה כאבן שאין לה הפכים. מר בניהו תרם תרומה לחקר ההיסטוריה של יהודי בבל ויעזר על הברכה.

א. א. ש. תור

609 תאומים, יוסף בן מאיר, ספר שושנת העמקים, חובר ע"י... מוהרר יוסף... בהבאון מאיר תאומים... על כללי השי"ם... מפתח גדול בש"ס... ובפוסקים... ירושלים, בדפוס: והוצאת האחים לוי... אפסטיין ושות', תשי"א, 79 דף. 8.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

610 ברויאר, יצחק [Isaak Breuer]. נח לאל: יסודות החינוך למצוות התורה. מאת יצחק ברייער. תל-אביב, מוסד יצחק ברייער של מועלי אגודת ישראל, (דפוס שלומי), תשי"א. [8], 471, [6] ע' 8. הספר הזה בא להראות את יחסו של עם ישראל למצוות התורה... לא היתה כוונתי לחבר ספר שכולל את כל חריג המצוות. כוונתי היתה לתת ליהודי בעל

תשובות ר' יום טוב צהלון לאנשי צאנז מכילות חומר היסטורי-תרבותי מענין ועלולות להרים במקצת את המסך מעל קורות היהודים בבבל בזמן ההוא. בשש התשובות הראשונות דן הפוסק במחלוקת שנתעוררה בעאנז בין שתי הקהילות שהתקיימו בה בשני חלקי העיר שעל הגדה המזרחית והגדה המערבית של הפרת, עקב התמנותו של ר' דוד תאבת לרב דמחא בשנת 1612. שאר התשובות השיב ר' יום טוב צהלון על שאלות שנשאל בנוגע לפעולות מסחריות של יהודי צאנז, שסחרו בכל גלילות בבל וסוריה, שאלות אישות כגון מקרים שאיש נשא שתי נשים וכו'.

לקובץ של טכסטים כאלה נוהגים להוסיף מבוא והערות לפי מתכונת מקובלת. במבוא נותן המוציא לאור סקירה על חיי המחבר ומתאר את רקע הסביבה, שבה נכתב החבור, ובהערות הוא מפרש את הבטויים והעניינים הנזכרים בטכסט שהם צריכים פרוש. לא

בכל מלא מר בניהו את הדרישות הללו.

המבוא אינו מסודר, כי המחבר חוזר על דבריו, ברם פגם זה הוא ענין של מה בכך לעומת האופן שבו מלא מר בניהו את שלשת התפקידים הנ"ל המוטלים על המהדיר. מר בניהו אומר שמחבר התשובות היה ר' יום טוב בן עקיבא צהלון, ואמנם על המבוא של קובץ השרית שנדפס בויניציאה בש' תניד חתום ר' יום טוב בן עקיבא צהלון. אולם בקטלוג המפורסם של ספריית כודליאנא שחבר שטיינשניידר רשומים שני אנשים הנקראים ר' יום טוב צהלון: ר' יום טוב בן משה צהלון, שגולד כאמור סמוך לש' 1560 וחבר הסטר לקח טוב והוא פרוש על מגלת אסתר ואת הסטר מגן אכות. ור' יום טוב בן עקיבא צהלון, שהיה נכדו ופרסם בש' תניד את קובץ השרית המכיל שו"ת שלו ושל סבו. ביתר פרוש ודייקנות מדובר על שני חכמים אלה ב" Jewish Encyclopedia כרך 12, עמ' 631, וגם באוצר ישראל 9, עמ' 13, אלא שמר בניהו סמך על רוואנס, (עמ' י"ח), הקורא גם לר' יום טוב צהלון הזקן, ר' יום טוב בן עקיבא. יתכן שבידי מר בניהו הוכחות, שאמנם לא טעה רוואנס, אך אם כן הוא היה צריך להוכיח את הדבר. כמו כן לא תיאר המהדיר במבואו את הרקע ההיסטורי של התשובות שהדפיס. הוא היה צריך לדבר על העיר צאנז ועל המצב המדיני והכלכלי של בבל ותושביה היהודים בימים ההם, ועל כך אפשר ואפשר למצוא חומר בספרים כמו הגיאוגרפיה הגדולה של ריטר ובכרך

התכן : ספר א' : מבוא. — למהדורה ג' ר"י בעש"ט.
 ר' דוב "המגיד" ממזריטש, ר' יעקב יוסף הכהן
 מפולנאה, ר' יהודה לייב "המוכח" מפולנאה, ר' פנחס
 מקוריק, מדברי ר' רפאל מברשד, ר' נחמן מהורודינסקא
 ור' מנדל מפרמישליאן. — ב' : ר' לייב שרה"ס.
 ר' מ"מ מויטבסק, ר' אברהם קאליסקר, ר' אברהם
 "המלאך", ר' נחום מטשרנוביל, ר' לוי יצחק "הרב
 מברדיטשוב", ר' יעקב יוסף מאוסטרהא, ר' אהרן
 הגדול מקארלין, ר' משולם סייביש מוברין, ר' אלימלך
 מליזנסק, ר' אברהם יהושע העשיל "הרב מאטטא",
 ר' יעקב שמשון משפטובקה, ר' אהרן "המגיד"
 מזיטומיר, ר' אברהם דוב מאברוטש, ר' צבי אלימלך
 מדינוב, גיד' : את התכן עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 73,
 שם נרשמה מהדורה ב' של כרכים אלה, מהדורה א'
 יצאה בשנת תרס"ב, עיין גם ק. ס. שנה ה' ע' 26.

615 הורודזקי, ש[מואל] א[בא] [Samuel
 Abba Horodezky]. המס תורין בישראל.
 בארבעה כרכים, כרך שני : גזוי סתרי, ספר ראשון.
 תלאביב, נ. טברסקי, חש"מ, תשי"א, 192 ע' 8.
 התכן : אלהים וההויה, שכינה, אורות, אדם קדמון,
 ספירות, מלאכים, שדים ומזיקים, מים עליונים ומים
 תחתונים, אש של מעלה ואש של מטה, יום ולילה,
 שבת, אדם הראשון.

את הקודם עיין ק. ס. שנה ח' ע' 151.

616 נחמן בן שמחה מברסלב, כתבי רבי
 נחמן. מנוסחים וערוכים בידי אליעזר שטיינמן.
 תלאביב, "כנסת", (דפוס מ"ן), תשי"א, 362, [2]
 ע' תוס', תמונה, 8.

בראש הספר : א. שטיינמן : קיצור תולדותיו של
 ר' נחמן מברסלב בצירוף רשימת עיקרי ספריו, פתיחה :
 על סף היכלו, חכמת הסיפור של ר' נחמן (ע' 9—24),
 נ. סוקולוב : המחלוקת על ר' נחמן מברסלב.

תפלה, דרשות, מוסר

617 הגדה של פסח, תלאביב, "סיני", (דפוס
 מ"ן), תשי"א, 54 ע' ציורים, 9 : 13.

618 הופמן, אמיל ח[נוך] י[הודה], נחל
 דמעה : הספר באספת אוכרה לזכרו של הרב ד"ר
 שמואל אריה בבית הכנסת של הפועל המזרחי

מחשבות, שברצונו להיות נאמן לתפקיד עמו גישה
 מיוחדת למצוות, ולהראות לו שיטה שלמה של היהדות.
 השיטה הזאת היא פרי עבודה של יותר משלושים
 שנה... בסכמי את המצוות תמכתי את יתדותי בדרך
 כלל על הרמב"ם וז"ל (מההקדמה).
 המדורות : מושגים כלליים, שבת האדם, שבת העולם,
 שבת ההיסטוריה, ליום שכולו שבת.

611 גבירול, שלמה בן יהודה ך. ספר תקון
 מדות הנפש. תרגום עברי חדש, הערות ומפתחות
 על ידי נח ב"ר חנוך בראון. תלאביב, מחברות
 לספרות בסיוע מוסד הרב קוק (ראשון לציון, ש.
 וינברג), תשי"א, 12, 132 ע' 8.

מנוקד כולו, מרט להקדמה ולמבוא. בספר זה ניתן
 תרגום עברי חדש לחבריו הפילוסופי של ר"ש אבן
 גבירול : "תקון המדות", הידוע בשם : "תקון מדות
 הנפש" שקבע לו ר' יהודה אבן תבון, 35 בתים שלא
 נתרגמו על ידי יהודה אבן תבון ואני תרגמתי וקבעתי
 את שמות אמריהם, את מקורותיהם והקבלותיהם... בזה
 הריני בא למסור בידי קהל הקוראים והמענינים...
 תרגום עברי חדש בלשון דורנו ובסגנונו תוך שמירה
 מסוימת על רוחם של התקופה ושל התיבונים, שבה
 נתחבר ונתרגם הספר (מההקדמה).

קבלה וחסידות

612 גוטספריד, מרדכי, אצילי בני
 ישראל... תלאביב, (דפוס "המדפיס"), תשי"א
 15 ע' 8. על גדולי החסידות : המגיד הגדול,
 ר' אברהם המלאך ובנו ר' שלום שכנא, ר' ישראל
 מרידמן מרובין ונכדו ר' ישראל מהוסיאטין.

613 גלב, יצחק אייזיק, ספר לקוסי יצחק :
 ספרים מאת... הר"ר שמואל שמעלקע קליין... ממני
 יצחק אייזיק געלב... ירושלים, (דפוס "שלמה"),
 תשי"א, 24 ע' 8. חלק הספר ביוצרות, הוצאה
 מרחבת יצאה בה בשנה, עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 290.

614 הורודזקי, ש[מואל] א[בא] [Samuel
 Abba Horodezky]. החסידות והחסידים :
 מהדורה שלישית, ספר א — ז, 2 כרכים, תלאביב,
 "דביר" (דפוס "אילון"), תשי"א, LVII, [2], 162 : 218 ;
 225 : 224 ע' תמונות, פקסימילים, 8.
 מהדורה זו עם תיקונים והוספות.

בירושלים... ירושלים, ארגון הרבנים עולי צ'כוסלובקיה
בא"י, (המדפיס ליפשיץ), תשי"ז, ד ע"י 8°.

619 ההסתדרות הציונית, ההנהלה בא"י.
המחלקה לחנוך ולתרבות בגולה, המדור הדתי.
כסה ועשור, ירושלים, (דפוס "העברי"), תשי"ב.
207 ע', לוחות תמונות, תרס"ח, 8°.
= ארחות: ספרית עזר למורים, א.
העורך: אליעזר אלינר.

בספר, "כסה ועשור" ניתנת הסברה מקפת על
הימים הנוראים, על התפילות, ההלכות והמנהגים,
במגמה לסייע בידי המורה... ולהורות לו את הדרך
להקניית ערכים יהודיים ודתיים לחניכים הצעירים.
(מההקדמה).

620 ירושלים, בית הכנסת כמנהג איטלקי.
נוסח תפילות במועדים והוספות למחזור.
ירושלים, ערב ראש השנה תשי"ב, [1], 12 ע', 8°.
בראש השער: חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית.
בית הכנסת כמנהג איטלקי, ירושלים, — במכונת
הכפלה.

היסטוריה, ביגרפיה, זכרונות
621 גרוסמן, משה, בארץ האגדות
הכשרות: שבע שנות חיים בברית המועצות, ספר
א"ב, תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א.
262, [2] ע', פקסימיל: [2] דף, 265 — 578, [2]
ע', 8°.
בראש השער: משה גרוסמאן > פ.
גרים א, מאיר: א. בן מאיר (ספר א'), י. חרין
(ספר ב').
את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 273.

622 הילפרין, ישראל [Israel Halpern], ספר
הגבורה: אנתולוגיה היסטורית-ספרותית, סורה
בידי ישראל היילפרין, חלק א"ב, תלאביב, "עם עובד",
(דפוס "תרבות"), תשי"א, 8°.

התכן: חלק א: התגוננות וקידוש השם מימי מצדה
ועד ראשית ימי האמאנציפציה, (מהדורה שלישית
מתוקנת), תשי"ז, 16, 174 ע', תמונות.

חלק ב: התגוננות וקידוש השם מראשית האמנ-
ציפציה ועד ראשית הציונות והסוציאליזם היהודי,
(מהדורה שניה), תשי"א, 12, 234, [1] ע', תמונות.
מבוא ("עם הספר") מאת ב. כצנלסון, ח' א' ע'
12 — 9.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 223-224, שם גם
תאור, חלק ב' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 13.

623 להב, מרדכי, סוציולוגיה של
תולדות הגולה היהודית לאור המאורקסיות.
א: בעיות היסוד, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 326, [2] ע',
8°.
(ספרית פועלים / לכל).

הכלית העבודה היא כפולה: א) להבהיר את
בעיות היסוד הסוציולוגיות בתולדות הגולה,
ב) לבחון את תהליכי היסוד בהיסטוריה היהודית
בגולה, הזרמת באפיקי פורמאציות ההיסטוריה
הכלית, (מההקדמה).

624 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner],
כשאומה נלחמת על חרותה: מסות
היסטוריות... מהדורה שביעית, תלאביב, הוצאת מדיניות,
(דפוס "גוטנברג"), תשי"א, xv, 330, [2] ע', פורטרס.
8°.
(ספריה מדינית).

התכן: במקום מבוא, נחמיה בן חכליה, יהודה
המכבי, ינאי המלך, הפוגרום הראשון וצלם כהיכל,
יוחנן מגוש חלב ושמעון בריגורא, תחילתם וסופם של
גיבורי מצדה, בריבובא, דון יוסף נשיא, א"י ותנועת
המהפכה בישראל, הוספות ותיקונים, מהדורה א' עיין
ק. ס. שנה י"ג ע' 433.
תרגום צרמתי מקוצר — שם שנה י"ס ע' 250,
תרגום ספרדי — שם שנה כ"ה ע' 79.

עם ישראל בהווה

625 הקונגרס היהודי העולמי, במאבק
לזכויות היהודים ולכבודם; סיכום 15 שנות
הפעולה של הקונגרס היהודי העולמי, (תלאביב),
הנהלת הקונגרס היהודי העולמי, (דפוס הארץ), [1951].
11 ע', 8°.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

626 אברמוביץ, ז[אב] [Z. Abramovitch],
אינדוס יוקרה מחיה, תלאביב, מפלגת
הפועלים המאוחדת, חש"מ, 1949, 23 ע', טבלא, 8°.

627 אגדת ישראל, להסיר מסוה: כירור
דברים, ירושלים, הסתדרות אגדות ישראל העולמית,
הועד הפועל, המחלקה להסברה ולתעמולה, (דפוס
הוצאת ספערט), תשי"א, 82 ע', 8°.

המחבר נפגש עם מדינאים רבים ומספר בספרו על פגישותיו ושיתותיו עם בן-גוריון, שרת, המלך עבדאללה ואחרים. הוא סובר שהמלך עבדאללה רצה באמת להגיע לידי שלום עם ישראל, אבל נרתע מפני אימת דעת הקהל. המחבר חזה מראש שעבדאללה עלול ליפול בידי אנשי הטרור הפוליטי.

העם בישראל עמד יפה לדעתו בתנאי הצנע והצמצום בחיים שלאחר המלחמה (ע' 187) וגם העליה הבלתי מתגבלת היתה הסתכנות מחושבת אך נועזת מצד ישראל. וההישג בשטח זה היה נעוץ בהצדקת קיום ישראל בעיני העולם" (ע' 235). הוא מציין לשבח את יחסה ההוגן של ממשלת ישראל כלפי הנוצרים. המחבר משמיץ פה ושם דברי בקורת על דברים שאינם נראים לו. עצמו לישראל ולעמים היא: אין דבר העשוי לעזור לישראל במידה רבה יותר מאשר להיעלם במשך שנים מספר מן העמודים הראשונים של עתונות העולם. הבוללת עשר שנות שקט, שבה יוקדש כל מרצה לקבוצת בנין מבית תחת להסתבך בסכסוכים מחוץ ועלה בידה של המדינה להגיע לידי הבטחון, הוקר כל כך בעיניה, משוט עלידי החליף של בניין יתר ומיתוח יתר בהשואה לשכנותיה.

632 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. בהילחם ישראל. מהדורה חמישית. (הביא לבית הדפוס יהודה ארז). (ת"א). מפלגת פועלי ארץ ישראל. (דפוס סטרוד). 1951. 367 ע' 8°. מהדורה א' עין ק. ס. שנת כ"ז ע' 133, שם גם ציון, מהדורה ד' — שם ע' 293.

633 בקר, אהרן [זירש]. העובד והסדרות. (תלאביב). ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הועד הפועל, המחלקה להסברה, (דפוס "דבר", 1951). 56 ע' 8°.

634 ברגמן, שמואל [Hugo Bergmann]. אהרון דוד גוריון — האדם ודעותיו. מתוך המחזור "מתנבים ודעותיהם", ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוצים של ההסתדרות הציונית בהסתדרות הקרן הקיימת לישראל, (דפוס גירסלם מוסט), תשי"א. 53 ע' 8°. = שעלים — ספריה מידאוגית למדריכים, ג. ביבליוגרפיה: ע' 33-52. מור סם תחלה כמבוא לכתיב א. ד. גורדון: כ' ב, עין ק. ס. שנת כ"ח ע' 14.

מהמעטפת. נגד חוברת "להסיר מסרה" של נטורי קרתא. תשי"א. והתקפותיהם על הרב יצחק מאיר לוי.

628 אומות מאוחדות. ועדה מיוחדת. לענין ארץ ישראל. סיכום ההמלצות. ירושלים, ממשלת פלשתינה (א"י). בית הדפוס הממשלתי [תשי"ח]. 7 ע' 8°. במעטפת: ממשלת פלשתינה (א"י). ועד מיוחד של האומות המאוחדות על פלשתינה (א"י).

629 אורי, יעקב. שרשים במולדת: מסע במושב עולים חדשים בישראל. ירושלים, ד. מס. (דפוס "האומן"). תשי"א. 178, [1] ע' תמונות 8°. = ספרית "דורות", ו. יוצא לאור על ידי המחלקה לענייני הנוער והחלוצים של ההסתדרות הציונית.

ברשימות מביקורי ביישובי עולים מסרתי לתת ביטוי למתחזה בשעה זו לעינינו בדרכי התיישבותה של ארצנו... רק שירותי-רגע בעפרון ומהגיגיו של בן-הדור ניתנים כאן" (מהתקדמה).

630 באר-שבע, עיריה. באר-שבע בירת הגלב (תלאביב). דפוס "המרכז", [תשי"א]. 63 ע' טבלאות, תמונות. 8°. ע' 46 — 63: מודעות. המאסף יצא למלאת שנה לכינונה של עירית באר-שבע. העורך: י. גרייבר.

631 בילבי, קנת ו. דרך כוכב במזרח התיכון. עברית: יוסף נדבה. מהדורה שנייה. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "חורב", 1950). 283 ע' מסה. 8°. בראש השער: קנת ו. בילבי. שם המקור: Kenneth W. Bilby: New star in the Near East. המחבר, סופרו של העתון "גיוויורק" הרולד טריבינק, עשה בא"י ובמדינות הסמוכות כשנתיים בימי מלחמת השחרור ולאחריהם. הוא היה גירושלים ביום ששלטונות המנדט עזבו את הארץ. המחבר מספר בספרו על מלחמת השחרור, על היחסים בין היהודים, הערבים ושלטונות המנדט וגם על השנה הראשונה למדינת ישראל. המחבר מגלה בקיאות רבה במצב יחסו ליהודים ולמדינת ישראל. הוא יחס של אהדה. הוא מציין במיוחד את בעית הפליטים הערבים ומציע שישראל תקלוט כרבע מיליון ערבים אמילו אם זה יעלה בהתאמצות רבה ובמחיר יקר.

«פרקי חש» — מעשים ומאורעות הם, והחייכים של חרש-זנב העבריים בתקופת מחתרת-ההגנה. האנשים הנזכרים בהם פעלו ונחלקם טועלים עד יום זה בתעשיה הצבאית».

640 ישראל. ממשלה. מחלקת המדידות. ישראל; מסת דרכים. 500.000 : 1. [תלאביב]. חש"מ, תשי"ז. 62 : 42. מסת הנגב בקנה המדה 750.000 : 1.

641 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המחלקה לגדולי-שדה. גידול ירקות לצרכי המשפחה. מאת י. אסינגר. [מהדורה שניה מורחבת]. הקריה (המדפוס הממשלתי : ת[ל] א[ביב]). דפוס «סטר» [תשי"א]. 34, [2] : ע', תמונות. 8°.

642 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המחלקה להגנת הצומח. מכת עכברי השדה <בשנים 1948/49, 1949/50> מאת י. נסתלי. הקריה (המדפוס הממשלתי : תלאביב, הדפוס החדש). תשי"א. 12, [2] : ע', מסות. תמונות. 8°.

643 ישראל. ממשלה. משרד מבקר המדינה. דין וחשבון שותי. מס' 1. מוגש לועדת הכספים של הכנסת לפי סעיף 11 של חוק מבקר המדינה תשי"ט — 1949. חלק א"ב, ירושלים, תשי"א. [3] דף, 115, 170, [1] : ע', טבלאות. 2°. חלק א' : דפח ליום 30.9.1950. חלק ב' : מוגש ביום 15.2.1951.

644 ישראל. ממשלה. משרד מבקר המדינה. חוות דעת מס' 1 על יעילות המנגנון. מוגש לועדת הכספים של הכנסת על-ידי מבקר המדינה. ירושלים, תשי"ז. [1], 15 דף, 2 לוחות-דיאגרמות. 4°. במכונת-הכספה.

645 ישראל. ממשלה. משרד התחבורה. הדיון על התחבורה בכנסת-הקריה. חש"מ, תשי"ז. 63 : ע', 8°. דו"ח סטנוגרפי מהדיונים בכנסת בישיבות כס"ו ובכ"ב כסלו תשי"ז.

646 ישראל. צבא. חטיבת גולני. אילן ושלח : דרך הקרבות של חטיבת גולני. ליקט וערך בנימין עציוני. (תלאביב), «מערכות» (בית הדפוס בנימין עציוני).

635 ברודי, ישראל ב. [Israel B. Brodie]. ים המלח : מה הם הישגיה של חברת האשלג בא"י מאת ישראל ב. ברודי. גיריורק. (ירושלים, דפוס ליפשיק, תשי"ז). 15, [1] : ע', 8°. המחבר הוא חבר מועצת המנהלים של חברת האשלג הא"י.

636 גוטשטיין, יצחק [Isaac Gutstein]. השפעת תנאי אקלים על איכותם של שלושה זני שעורה בישראל... [רחובות, תשי"א ז']. [2], 49 : ע', 2°. שער גוסף (על המעטפת השמאלית) וסכום באנגלית. במכונת הכספה. דיסטריביה, ירושלים, חש"ט.

637 גרנות, אברהם. בהתנחל עם ירושלים, תלאביב, הקרן הקיימת לישראל על-ידי «דביר», (דפוס «אחיה»), תשי"א. 301, [2] : ע', טבלאות, טורטרס. פקסימיל. 8°. שמו הקודם של המחבר : גרנובסקי.

התכן : ב. שוחטמן : ד"ר אברהם גרנות (פרקי חיים ופעולה). 1. אגמון (ביסטריצקי) : לב גנוז (לדמותו של א. ג.) — א' : בכור ההלכה : החקלאי העברי בא"י. שני עיקרים. הקק"ל כמכשיר חברתי לבנין לאומי. גאולת הארץ ומדיניות קרקעית. החקלאות העברית והקניין הקרקעי הלאומי. קניין-הקרקע הלאומי והיומה הפרטית. קניין הלאום וקניין הפרט בקרקע מדיניות קרקעות ומדיניות התישבותית. ב' : במבחן המעשה : מדיניות קרקעית לאומית להלכה ולמעשה. בעיות העיר והכפר. להתפתחות מחירי הקרקע בא"י. הפקעת שערים בקרקע. הססטרות הקרקעית עם התפתחות מפעלנו. מתוך המערכה. מדיניות קרקעית ומדיניות כספית. ג' : הישגים ותפקידים (ד מאמרים) [המאמרים שברכר זה נכתבו בשנות תרפ"א — תשי"ד]. ביבליור גראפיה לכתבי א. גרנות. 1920 — 1951 (ע' 273 — 295) : כוללת 455 ערכים, מהם 79 ספרים וחבורות.

638 הרצליה. מועצה מקומית הרצליה : סקירה כללית 1945 — 1950. (הרצליה, המועצה המקומית, דפוס «אמנות», תשי"א — 1950). 32 : ע', מסה. תמונות. 8°.

639 וינברג, אברהם. פרקי תעש : חרשי נשק-הגנה במחתרת. (תלאביב), צבא הגנה לישראל [ע"י]. «מערכות» (דפוס שלומי, תשי"א). 198 : ע', תמונות. 8°. («עלילות»)

הצבאי 655 דפוס "ספר", [1951], 12, 406, [15]
ע, מסות, טקסימילים, תמונות. 8°.
(החטיבות והחילות במלחמת השחרור).
"בארבעה דרכים נאסף החומר ונתרכו: (א) לקט
רשימות וקטעים שנתפרסמו בכת"ע וספרים שנכתבו
ע"י אנשי החטיבה; (ב) רשימות שנכתבו ע"י חיילי
החטיבה; (ג) עזויות ופרשיות קרב שנרשמו
מפי לוחמים; (ד) מסמכים ופירוטמים של החטיבה.
(מ.בשולי הספר).
647 לין, ברוד. בסוח סוציאלי. (תל-
אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס אחדות),
[1951], 32 ע. 8°.
648 מגן, י[וסף]. אילת. (תל-אביב), ההסתדרו-
ות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, מרכז
לתרבות והסברה, (דפוס "אחדות"), [תשי"א], 46,
[1] ע, תמונות. 8°. מנוקד.
649 מדרוך התעשייה בישראל 1950; ספר
הכתובות הרשמי של התאחדות בעלי התעשייה בישראל.
תל-אביב, "התעשייה", ירחון לעניני תעשייה וכלכלה,
(דפוס הארץ), [תשי"א], 2 ע, 148 עמודות,
[16], 44 ע. 8°.
44 ע' שבסוף הספר: מודעות, עם שני מסתחות:
לוח השמות, מפתח-התוצרות.
650 מלכת יצחק ר[פאל]. ימאים שאלו-
ניקאים בישראל; חזון והגשמה. ירושלים,
(החבל הימי לישראל, דפוס "אחזה"), תשי"א, 66,
[2] ע, תמונות. 8°.
עם הקדמה מאת בצלאל רות. פרק א' של הספר:
שאלוניקי הרפובליקה היהודית בדורות ראשונים
ואחרונים; סקירה כללית מ"316 לפני הספירה הרגילה
עד 1943 אחריה.
651 מנדל, מאיר. הקבוצה; ערכיה ומפעלה.
(תל-אביב), הספרייה הקטנה של חבר-הקבוצות, (דפוס
"ספר"), תשי"א, 138 ע. 8° = הספרייה הקטנה
של חבר הקבוצות, 5.
"החבורה נכתבה ונמסרה לדפוס עוד לפני הפילוג
בקבוצה-המאוחד".

652 מקדונלד, ג'מס גרובר. שליחותי
בישראל 1951 — 1948; שגריר ראשון של ארצות
הברית לישראל. מאנגלית: י[צחק] א. עבאדי, ירושלים,
אחיאסף, (דפוס ג'רוסלם פוסט, 1951), 269 ע. 8°.
כראש השער: ג'מס ג. מקדונלד. שם המקור:
James G. McDonald: My mission in Israel.
זה ספר ראשון של ציר מדינה על ישראל. המחבר
היה בקי מאוד בבניה היהודית ובעניני א"י עוד לפני
שנתמנה לציר, כי בשנת 1933 נתמנה לנציב עליון
מסעם חבר הלאומים לעניני הפליטים מגרמניה, ואח"כ
שמש יועץ לנציג ארה"ב בוועידת אוויאן לעניני
פליטים ובשנת 1945-1946 שמש חבר וועדת החקירה
האנגלו-אמריקנית לעניני א"י ועשה או בארץ (וגם
אח"כ ביקר בא"י). הוא מעונין בעיקר להציג את
מדינת ישראל, לתאר את חייה הפנימיים, וגם לספר
על פעולותיו כשגריר. מטרות העיקרית, "לסייע להפצת
דעה נכונה", המחבר מביא קטעים מתוך יומניו האישיים
והוא משתמש גם ביוצרות שהיה משיג ממקורות
רשמיים ובלתי רשמיים, וזה מגדיל את חשיבותו של
הספר, ופרקים אחדים ממנו ערכם כערך תעודה.
המחבר פעל הרבה למען קרוב הלבבות בין מדינות
וישראל וגם פעל (במסגרת תפקידו) ל"ריכוך" היחסים
בימי מתיחות. פעמיים החליטה ממשלת אה"ב ללחוץ
על ישראל, פעם להוצאת הצבא מהשטח המצרי, ופעם
אחרת להשיג ויתורים גדולים מממשלת ישראל בענין
הפליטים הערבים. וכעל נציג אה"ב בישראל הושל עליו
התפקיד הזה של לחץ. הוא מילא את תפקידו אפילו
כ"שלא רחש באופן אישי חבה למדיניות ממשלתו".
הפרקים על פעולותיו אלה בשליחות ממשלתו, כמו
הפרק על המצב אחרי רצח ברנדוט, חשובים מאד.
הוא מגלה כמה דברים לא ידועים כלל.
הוא מספר על חלוקי דעות בין הנשיא ומשרד החוץ
הירדן, על הצעות הצדדים ועל סבת הכשלון.
הוא מספר על חלוקי דעות בין הנשיא ומשרד החוץ
באה"ב בענין היחס לישראל, על ההפרעות לישראל מצד
כמה צירי אה"ב כמורח הקרוב, ומדגיש שהנשיא
טרומאן היה ונשאר ידיד נאמן למדינת ישראל. בסוף
הספר מתאר המחבר את אנשי ממשלת ישראל שאדם
נפגש, ובספר מיוחד הוא מתאר את אישיותם של יוצמן
ובן-גוריון. הוא מוסר גם דו"ת מעניין על שיחות אחדות
אדם. המחבר מספר הרבה על בעית הפליטים.
בדרך לא"י נתקבל המחבר ע"י בויז (באוגוסט 1948)

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 195. שם גם תאור ותכן.

655 ספר הכתבות : ספר הרשימות למסחר והתעשיה בישראל. כתבתון ישראל. תשי"ז 1950. שנת ה'16. תלאביב, "ספר הרשימות של מסחר ותעשיה במדינת ישראל", (דפוס "ספר"), תשי"ז, ח' [6], 47. [1] ע' 624 טורים, [8], 16 ע' 648 טורים, 53 [10], VIII ע' 8°.

בעברית ובאנגלית. שער נוסף באנגלית :
The Israel directory : The register of
commerce and industry in Israel 1950.
הטורים מסודרים שלשה שלשה בעמוד.

656 עמרמי, יעקב : אריה מליץ, עורכים.
דברי הימים למלחמת השחרור. תל-
אביב, שלח, (דפוס זילברברג ודפוס "מסדה"), תשי"א.
168 ע', מפות, פקטימילים, תמונות. 18 : 26.
ישראל אלדד [=שייב] : פתיחה וסיום.

"ספר זה איננו ספר היסטוריה אף כי הוא ספר
היסטורי... אנו מוסרים את מעשי הצדדים כולם ודברי
הצדדים כולם, אלא שרק את אותם המעשים ואותם
הדברים אשר נכללים בגדר מלחמת השחרור העברית...
ובפתח הספר ניתנת סקירה כללית על הניצנים
הראשונים של רעיון השחרור הצבאי ועל פעולות
ראשונות הזכאיות להרשם כפעולות מרדניות לפני
שהוגף הנשק העברי הלוחם." (מדברי הפתיחה).
הספר מקיף את המאורעות מ' כסלו תרצ"ח עד
"תמוז תש"ח.

657 פלמח. (תלאביב), דפוסים שונים במקומות
שונים. מפות, תמונות. 8°. חדל להופיע. —
קבצים של הפלמח על עניני דיומא, מהלך הקרבות,
בציור מדור ספרותי. מס' 59 : מרץ תשי"ח. 54.
[2] ע'. החוברת האחרונה שבדינו : כסלו תשי"ח.

658 פלמן, אברהם (Abraham Fellman).
דיני אגודות שיתופיות בישראל להלכה
ולמעשה : ספר שימושי ביסוד אגודות שיתופיות,
הנולדתן ופירוקן מאת אברהם פלמן, בהשתתפות ירוחם
בן דרור... תלאביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א.
388 ע', 8°. עם שער נוסף באנגלית והקדמה
מאת לייב גרסונקל, רושם האגודות השיתופיות.

השתומם לגודל התנגדותו של ב. לישראל. המחבר
מספר על פגישותיו עם מדינאים ואורחים חשובים
בישראל ובספרו על מדינאי אחר, שהפקידו הגדול בחי
ארץ ישראל החדשה היה שנוי זמן רב במחלוקת,
הלורד הרברט סמואל, מבליט המחבר את יחסו הלבבי
של סמואל למדינת ישראל.

המחבר מכיר את הצינונות ומתאר בחבה רבה את
האזיאליות, את הפתוס ואת שאר הכוחות הרוחניים
שגלתה התנועה. המחבר מתנגד לסיסמא : או סמיצה
גמורה או שיבת ציון. הוא בטוח כי הגולה תוסיף
להתקיים ולהיחלל בכעיות רבות בקשר לישראל.
הוא מאמין בעתידה של מדינת ישראל שתשמש אי
תרבות אירופי במזרח הקרוב, הוא בטוח בעתידה
הכלכלי והמדיני, אולם הוא חושש שהמדינה שהיא גם
קטנה וגם חלוצית, רבה הסכנה כי תהיה נחשלת
ומפגרת (ע' 267). הוא מאמין כי ישראל חייבת לסגל
לעצמה את מיטב מסורותיה היהודיות ואף חייבת
להיות ראויה לסמל את המסורות האלה בעיני העולם.
כמו כן סובר הוא שמדינת ישראל היא הרבה יותר
מדינה של מעמד ביניים, מאשר מודים בזה החלוצים.
בסוף הספר נותן המחבר תאור יפה ומלא אהדה
ואהבה לדור הצעיר ילדי הארץ (הצברים). ש.

653 סמילנסקי, משה (Mosche Smeliansky).
רחבות : ששים שנות חיה, תר"ן — תשי"ח.
רחבות, המועצה המקומית, ליד דביר ; (תלאביב,
דפוס ספרות), תשי"ח 268 ע', 18 לוחות-תמונות. 8°.
התכן : חלק א' : תר"ן — תרע"ח. ב' : תרע"ח —
תשי"ח. ג' : התחנה לחקר החקלאות, מכון זירינצמן.
בנות המושבה : כפר-בילו, גבעת ברנר, קבוצת שילר.
נען. כפר גתון. כפר מרמורק. — מילואים : ספר
הברית, "ועדה-תשעה", החוזה עם "השומר", פרסר
כל האספה הכללית הראשונה, רחובות ומועצתה
כיום. הראשונים והבונים של רחובות שהלכו לעולמם.
ואלה בני רחובות שנפלו ונספו במלחמת השחרור,
ע' 235 — 263, רוכז ע"ג רוזנסקי.

654 ספיר, יעקב. ספר מסע הימן מאת
יעקב ספיר. הביאו מחדש לדפוס בנוסח מתוקן והוסיף
עליו מבוא והערות אברהם יערי. מהדורה שנייה.
ירושלים, האחים לוינאפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין),
תשי"א. 247, [3] ע', מפה, פקטימיל, תמונות. 8°.
= ספרית לוי הלוי, ספר א.

שלפנינו כולל 686 תמונות ותעודות (בודדות וקבוצות) בהן מונטאזים שהוכנו במיוחד בשביל הספר.

המחבר נקט קו של הרחבה, ובצדק, לספרו הוא הכניס לא רק פעולות ציוניות גרידא, אלא גם עבודות כשדה הציבוריות היהודיות, שהציונים לקחו בהן חלק ולעתים אף עמדו בראשן. לשם זה קבע מדורות מיוחדים לעבודות התרבות, להגנה עצמית, למלחמה לזכויות אזרחיות ולאומיות וכו'. בגבול כל מדור מסודר החומר לפי הזמנים והענינים. למשל, בספר א' (תקופת "חבת-ציון") באו בתחלה סרקים על מבשרי התנועה (סמולנסקי, ד. גורדון, ועוד), אבות בתנועה (פינסקי, ליליבלום), הוגי התנועה, מורה הדור (אחד העם), מנהיגים ראשונים ואח"כ רבנים, מטייפים, סופרים ומשוררים של חבת-ציון. למטה מכל תמונה או מסכיבה ביוגרפיה תמציתית ותאור תקידי האיש בתנועה. לביוגרפיות של אישים מרכזיים (אבות התנועה, הוגיה ומנהיגיה הראשונים) צורפו גם קטעים מתאימים מתוך כתביהם או נאומיהם. כתוך ספר א' ניתן חומר רב ומגוון על העליה הראשונה, על מייסדי המושבות ולבסוף על "ההצד האודיסאי" (המרכז הלילגלי של חובבי ציון ברוסיה) ועל "בני-משה". הספר השני כולל חומר ותמונות בצירוף טכסט מבאר על הקונגרסים הציונים, העיירות של ציוני רוסיה, פרק מיוחד על אגודות חברים ציונים ברוסיה, על משלחות בציונות: המזרחי, פועלי ציון וצעירי-ציון, על תנועות הנער הציוני ברוסיה ועל תנועת מתלמידים ציונים יוצאי רוסיה בחו"ל ("החבר"). ועל אנשי העלייה השנייה. בסוף כל ספר וספר פרק מיוחד על העתונות של התנועה (של חבת ציון והציונות) ברוסיה ללשוניות השונות: עברית, יודית, רוסית, פולנית. וזהו כמדומני התאור הביבליוגרפי הראשון של העתונות הציונית (בחלקה שבגבול המדינה הרוסית).

המכיר את פרשת "הציונות ברוסיה" ישתומם לחומר העצום והמגוון שהמחבר הצליח לכנס בספרו. מעטים יודעים את הקשיים שבדבר זה וכמה עמל וחפשיים יש להשקיע כדי להשיג תמונות מחיי הציונות מלפני יובל שנים ויותר. הקושי השני הוא זהו התמונות. בגלל אי-הלגליות של התנועה היו נזוהרים מלסמן על הצלומים את שם הארגון ואת שמות משתתפיו. ידועים רק המנהיגים, אבל "קציני" התנועה כבר נשכחו או הולכים ושכחים. מתקופת חבת ציון ומראשית הציונות המדינית שרדו מעטים וגם אלה פוחתים והולכים.

חלק ב' של הספר: צמיחת הקואופרציה, עקרונותיה ומגמותיה; ג. החוקים (נוסח החוקים) כולל גם רשימת ססקי הדין בארץ בעניני אגודות שתופיות.

659 צידון, אשר. עבודת הכנסת הראשונה ב"מ.ס.ר.מ. ט"ו בשבט תש"ט — י"ח מנחם אב תשי"א 14 בפברואר 1949 — 20 אוגוסט 1951. מנ"א תשי"א. 25 טבלאות. 8°.

660 צידרוביץ, ג[רשון]. תעשיית הסוכה (תל-אביב, מרכז לתרבות ולהסברה, דפוס הפועל הצעיר, [1951]. 47, [1] ע', 8°.

661 צנצנפר <רפאלי> אריה. פעמי הגאור — לה; ספר הציונות הרוסית. תמונות — תעודות — סקירות. (עריכה: עבריהדני. מבוא: יוסף קלוזנר). [א': מראשית חבת-ציון עד מהפכת 1917. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב. 232 ע', 2°.

יהדות רוסיה שהיתה עד מלחמת עולם א' רוב מגין ורוב בנין של היהדות העולמית, נותקה אחרי המלחמה והמהפכה, ורק הדים עמומים מגיעים ממנה לעתים רחוקות.

בתנועה הציונית העולמית היה חלקה ותפקידה של הציונות ברוסיה גדול ביותר. תנועה זו ברוסיה היתה מותרת לפי החוק רק שנה או שנתיים, ושאר הזמן היתה הציונות ברוסיה אסורה וגורסת, אמנם לא חמיד במידה שווה. זה כמה שנים שהציונות ברוסיה חדלה להתקיים מפני התנאים ה"גל". רע המצב בנוגע לחומר היסטורי על התנועה הציונית ברוסיה. רק מקצת מהמקצת ראה אור העולם; חומר שבכתב יד, ארכיונים, תעודות, אגרות וכו' הושמד עם השמדת היהדות בזמן הכבוש ההיסטורי וגם בגלל הסכנה הכרוכה בהחזקת חומר כזה במדינה שהציונות אסורה בה בתכלית האיסור.

מחבר הספר, שרצה את עון ציונותו בבתי הסהר ובגירוש לסיביר ועלה ארצה לפני חצי יובל שנים, שם לו למטרה לאסוף חומר על הציונות ברוסיה, והחליט "להקדיש את כוחותיו להצבת יד ושם לתנועה רבתי זו" (ע' 11). לשם כך הטיל על עצמו את התפקיד להציל מכליון תמונות ותעודות, שיש להן נגיעה כלשהי לציונות ברוסיה ואשר שרדו בידי אנשים פרטיים. הוא הצליח לרכז למעלה מ-1800 חטיבות. הכרך

תכנית אוגנדה) נפתח למחרת בא' דר"ח אלול בבוקר. ע' 101 : ש. רוזנבאום עבר לזילנה (במלחמת עולם א') שם נבחר לראש ההסתדרות הציונית. לא ברור אם הכוונה להסתדרות העירונית או להסתדרות הציונית בליסא. בכל אופן בוועידת הלסינגפורס (תרס"ז) 1906, נבחר רוזנבאום לוועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה ואח"כ נבחר גם ליו"ר הוועד, מה שלא נזכר. — שם : שיינקין נבחר לרב צבורי בבלטה סלך חאהליי. צ"ל בלטה סלך מודול.

ע' 104 : אלכסנדר גולדשטיין שמש חבר המרכז הציוני בפטרבורג משנת 1909 במשך 10 שנים. צ"ל משנת 1911 במשך 8 שנים. כי רק בשנת 1911 עבר המרכז של ציוני רוסיה מזילנה לסטרבורג.

ע' 128 : העובדה שאוישישקין וחבריו, לדעה מבין מורשי הציונים ברוסיה לא באו לוועידה בהלסינגפורס מתפרשת כאדישות לתוכן זה בחיי הציונות ("עבודת ההוה"). יש להוסיף, שלועידת הלסינגפורס קדמה מועצה ציונית של עסקני הציונים ברוסיה שנקראה אז "המועצה האודיסאית", ונתכנסה 4 חדשים לפני ועידת הלסינגפורס, ביולי 1905 בזמן ועידת חובבי ציון באודיסה. אוישישקין וכהן ברגשטיין, שני חברי הוועד הפועל הציוני המצומצם, קראו את המועצה הזו, שהיא גם בחרה ועד מרכזי שמושב באודיסה. ההחלטות היו טעונות אשור אספת המורשים של ציוני רוסיה, כיוון שהרכב המועצה לא היה לפי בחירות אלא לפי הזמנת שני המנהיגים הנ"ל. מועצת המורשים עם ד"ר צ'לינוב בראש לא אשרו את ההחלטות, ופעילי המועצה האודיסאית לא השתתפו בוועידת הלסינגפורס.

ע' 162 : ועידת פועלי ציון (של המפלגה ברוסיה) בפולטבה ביאנואר 1906. צ"ל בסוף פברואר 1906. עיין כתבי בן צבי כ' א' מאמר בראשית המפלגה ע' 21 : "ועידה המיסדת של פועלי ציון ברוסיה בפולטבה בפורים 1906". באותה שנה חל פורים ב' 26 בפברואר לפי הלוח הרוסי, שפגר מהאירופי ב' 13 יום. ע' 179 : האנציקלופדיה של ברוקהוייזערון הידועה בשם האנציקלופדיה הרוסית היהודית יצאה לא רק בחסותו של הברון דוד גינצבורג אלא גם בעריכתו (ערך אותה, פרט לכרך א', עד סוף חייו ביחד עם ד"ר י. ל. קצנלסון — "בקי בן יגל").

ע' 185 : על התמונה של עסקנים ציונים מאודיסה עם יחאל כהן לעלותו ארצה רשום בשנת 1908. צ"ל 1910.

ולא כל מה שאפשר היה לפענח כעת (אמנם אחרי חפוש מרובים) אפשר יהיה לפענח כעבור זמן-מה. וגדולה היא זכותו של המחבר שהציל מתהום הנשיה חומר חשוב ויקר לתולדות התנועה הציונית. הציל וגם פענח. המחבר גילה יכולת רבה בסדור החומר ובמינונו, ובקיאיות רבה בטקסט המלווה ובבאורים. אמנם לא תמיד התגבר המחבר על רגשותיו ולעתים ניכר הדבר בהרצאת הדברים.

המחבר נתן לנו בספרו מעין אספקלריא של התנועה הציונית ברוסיה וספר עזר לתנועה הציונית העולמית (אם נזכור את חלקה של ציונות רוסיה בתנועה כולה). דרך אנב כולל הספר ידיעת על סופרים רבים (כששים), ומהם כמה וכמה מראשי המדברים בספרות ובעתונות. ובצדק כותב יוסף קלוזנר במבואו (70 שנה של ציונות רוסית-פולנית) ש"הספר הוא יחיד במינו וגדול בערכו". הספר מלא וגדוש עובדות. — מורגשת השתדלותו של המחבר להקמיד גם על הפרטים. אולם על אידיוקים ושגיאות מעטים (בהשואה לריבוי החומר) שהשתרבו בספר ברצוני להעיר :

ע' 15, בהקדמה, מסביר המחבר שהחסידות היתה תשובה לתנועת ההשכלה. אי אפשר להסכים להסברה זו. יש לזכור שהבעש"ט קדם למנדלסון.

ע' 24 : לזילנבלום מת ב' אדר תר"ע יש לתקן : אצ"א.

ע' 29 : י. ל. גולדברג מת באלול תרצ"ב. צ"ל תרצ"ה.

ע' 41 : סרג מת באודיסה בשנת תרע"ו (1916). צ"ל תרע"ז (1916).

ע' 87 : דוד גורדון נולד בגרמניה ולמד תורה בליסא. ד. גורדון גם נולד בליסא בעיירה פודמרץ הסמוכה לזילנה.

ע' 97 : זאב טיימקין נבחר כציר לאספה המכוננת הרוסית כמועמד ציוני, מה שלא נזכר.

ע' 32 : בתרס"ג נסע (אוישישקין) בשליחות "ההעד האודיסאית" לא"י ובניגוד לציונות הרשמית, שהחלה לנסות אחרי תכנית אוגנדה, הקים בזכרון יעקב את ההסתדרות הכללית של יהודי ארץ ישראל ואת הסתדרות המורים העבריים. תכנית אוגנדה לא היתה כלל בין הגורמים לפעולה זו של אוישישקין, שכן הועידה בזכרון יעקב שבה הוחלט על הקמת הסתדרות כללית של יהודי א"י נפתחה באור לא' דר"ח אלול תרס"ג, ואילו הקונגרס הציוני הששי בבזל (שרק בו נודע על

היתה מופיעה העיתונות היומית הכללית) בעריכת ש. שווארץ והרצל. מבחינה חיצונית היה זה עתון כללי, למעשה היה עתון ציוני שנועד לשם הסברה ציונית. כמו כן יש להוסיף שני עתונים באיזית שהופיעו באודיסה. "שלום עליכם" בשנת תרע"ב ו-"אונזער לעבען" של ש. הוכברג, שלפני מלחמת עולם א' הועבר מפולין לאודיסה והמשיך לצאת במשך כל שנות המלחמה. אחד הפרקים המוצלחים של הספר הוא על הועד האודיסאי, הוא הועד המרכזי של חובבי ציון ברוסיה שהחל משנת 1890 עד סגירתו ב־1919 היה קיים בתור מוסד ליגלי, אבל בשם של חברה תמיכה (שמו הרשמי "חברה לתמיכת יהודים עובדי אדמה ובקלימלאכה בסוריה ובא"י"), ע' 66 — 71, 80 — 85. נוסף לתמונת של שש ועידות (1890 — 1912) השיג המחבר גם את תמונותיהם של חברי "הועד האודיסאי" במשך כל שנות קיומו ושל חברי הועד הפועל שלו ביפו, בנייהן תמונות נדירות וגם בלתי ידועות כלל.

אולם יש לתקן פרט אחד: ע' 85 "לדעת של חובבי ציון או החברה לתמיכה שהוא הדעד האחרון של החברה נבחרו: מ. אוסישקין, אטינגר, ביאליק, ברבש, ד"ר הימלארוב, אגרונום א. זוסמן וד"ר י. ספיר. כמועמד לדעד: ד"ר י. ריימיס. צ"ל: כמועמדים לדעד נבחרו: ביאליק, זוסמן, ד"ר י. קלונר, מ. קליינמן וד"ר ריימיס.

בביוגרפיות אחדות של עסקנים סופרים (למשל מרדכי בן הלל הכהן, לינסקי) לא הובלטה למדי פעולתם הספרותית. בערך זיבוינסקי, עמ' 99, שנכתב באהדה, לא נזכרו מרשות חשובות בספנותיו: (א) זיבוינסקי מועמד בבחירות לדומה הממלכתית הרוסית (הפרלמנט הרוסי) בעיר אודיסה. פרשת זיבוינסקי. והבחירות לדומה הסעירה בשעתה את הציבוריות הציונית ברוסיה וגם מתוצאה לה. ב) הפולמיס המפורסם שלו כסופר וכנואם עם המתבוללים הגמורים ועם המתבוללים לשליש ולמחצה; במשך 10 שנים (1904 — 1914) הוא נחשב (גם כשהיה באופוזיציה) כדבר של הציונות הרוסית. ג) תרגום נוסה, חבר "מגלת הגדוד" (הלגיון העברי) ו"ס"פ ו"ספור ימי" (אוטוביוגרפיה מצוינת). הספר "מוקדש לאותם אלפי הציונים, אשר סרחו עמלו ויגעו ולא זכו לראות בהגשמת משאת נפשם ולזכרם" — ההוצאה מהודרת מאד. הספר הוא תרומה לתולדות הציונות בכלל. יש לאחל שיתורגם ליוונית ולאנגלית. מי יתן ויבואו ספרים דומים על הציונות במדינות אחרות. ב. שוחטמן.

ע' 196: תמונת חברי האגודה הציונית האקדמאית בברן. בוויזיו השמות נזכר פעמים השם אטינגר (מס' 23 ו־29). מס' 23 הוא ש. אלקיס שהיה גם הוא סטודנט בברן.

ע' 207: ברשימה על ההסתדרות העברית ברוסיה. הושמטה המועצה של עסקני ההסתדרות העברית בקיוב בסוף תרע"ז, שעוררה בשעתה הד גדול ושבמרכזה עמדה ההרצאה של ביאליק.

ע' 208: "שבועון ציוני", "כרוניקה ייברייסקוי ויזני" אשר שינה בראשית 1907 את שמו ל-"ראזוביט" ("השחר"). הדבר טעון תקון. בספטמבר 1906 נפסקה "כרוניקה ייברייסקוי ויזני" ע"י השלטונות ואז התחיל להופיע בשינוי שם בשם "ייברייסקי נארוד" (העם היהודי). גם שבועון זה נסגר אחרי הגליון העשירי, ואז (בתחילת 1907) יצא בשינוי שם חדש בשם "ראזוביט" (בצ' 210 נמסרו הדברים כנכון).

ע' 209: ב־1915 נסגר "העולם" בתוקף האיסור מטעם השלטונות הצבאיים. המשפט הזה נכון בשינוי שם: "הש"ל"ח" נסגר ב־1915 ע"י השלטונות הצבאיים ואילו "העולם" נפסק מעצמו עם גל' 28 של שנת 1914 שיצא יומים לפני התחלת מלחמת עולם א'. עם התחלת המלחמה הפסיק "העולם" את קיומו. שם: "סיוניסטסקי אלמאנאך" של א. א. פריינדברג הופיע לא בייקאטרינוסלאב אלא בקיוב ונערך בקרמני ציג עיר מגוריו של העורך וממנו"ל.

ע' 210: "העורך למעשה של 'העולם' היו ל. יפה, י. גרינבוים ולאחרונה א. וריאנוב". יש להוסיף גם את ב. גולדברג. גם י. סיכמן ערך בשנת תרס"ט את המדור הספרותי. בעריכת מ. קליינמן המשיך להופיע בלונדון ובירושלים עד להפסקתו ב־1950. צ"ל בלונדון, ברלין, לונדון וירושלים. (בשנת 1923 הופיע בברלין). שם: על העתון "העם". יש להוסיף, שגם אחרי שהשבועון הפך לעתון יומי המשיך גם השבועון להופיע בצורת הוספה שבועית לעתון יומי, יש גם להוסיף שלשבועון "העם" קדמו 4 חוברות "העם" שיצאו באותה השנה (1916) בפטרבורג.

ע' 211: "ייברייסקאיה מיסל". ציון לנכון שהופיע באודיסה בשנות 1906-1907. אבל יש להוסיף שהשבועון נתחדש בשנת 1917.

ע' 210-211: העתונות הציונית ברוסית ובאיזית. יש להוסיף עתון ברוסית "אודיסקיה סלובו" שהיה מופיע באודיסה בשנות 1909-1910 בכל יום ב' (ביום שלא

- 662 קושניר, שמעון. תנובה מהי? תל-אביב, "תנובה", (הדפוס החדש), תשי"א. [1], 16, [1] ע' 8°. מנוקד.
- "תנובה" היא ארגון קואופרטיבי לשוק תוצרת חקלאית (בעיקר תוצרת הלול הרפת והגן) ועיבודיה.
- 663 קמחי, ג'ון. שבעת העמודים שהת-מוטטו; המורח התיכון, 1915 — 1950. הירגס י. מעין. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס סטרוד), תשי"א. 368 ע', לוחות תמונות, מפות. 8°. שם המקור: John Kimche: Seven fallen pillars.
- עין ק. ט. שנה כ"ז ע' 58 — 59. שם באור וחכן.
- 664 קפת חולים של הסתדרות העובדים הכללית בארץ ישראל. 5 שנות בית-החולים בילינסון ב/ פתח תקוה תש"ג — תש"ח 1942 — 1947. (תל-אביב, מרכז קופת-חולים, דפוס "אחדות", 1947), 25, [1] ע', טבלאות, תמונות. 8°.
- 665 קרינין, מ. הסכמינו המסחריים; ערכם לשמור מאוננו המסחרי (תל-אביב), [תשי"א]. 14 ע', טבלאות. 8°. בראש המעטפת: מ. קרינין.
- 666 הקרן הקימת לישראל. מועדים וזמנים; סידרת ילקוטים ואספי חומר. ח'ב' [א] — ד. ירושלים, (דפוס "אחדות"), תשי"א. 8°.
- ערך והתקין לדפוס: יצחק מן. — נועדים לנוער ולתלמידי הכתות הגבוהות.
- התכן: [חוברת א]: אורות; חומר לתנוכה. 48 ע', מפות, תמונות. [חוברת ב]: אדמה; חומר לייס בסבת. 51, [1] ע', תוים, תמונות. [חוברת ג]: אילנות; חומר לשי" בשבט. 69, [3] ע', תוים, תמונות. [חוברת ד]: חזון יעצמאות; חומר לייס העצמאות. 104 ע', תמונות. עם ביבליוגרפיה בסוף חוברת א' וב'.
- 667 קרן תלחי. בימי מבחן ומאבק; תנועת הצ"ח בארץ-ישראל במערכה הבכנים ומבחן. תל-אביב, ההנהלה הראשית לקרן תלחי, (דפוס "ספר"), תשי"א. 30, [1] ע' 8°.
- 668 שלום, מ. בעיות בישראל הצעירה.
- חמ"ד, תשי"א. 8 ע' 8°. הבעיות שבהן דן המחבר: קרה, חבורה, מקורות הכנסה.
- 669 Israel. Government. Mahleket ha-medidot. Map of Tel Aviv. 1 : 10,000. Tel-Aviv, 1949. 77 : 80 (fold. 8°).
- "Compiled, drawn & printed by the Survey of Israel, Ministry of Labour & Social Security, January, 1950. Rev. from air photos. <Air force>, dated 1949".
- 670 The Israel Economist. Annual 1951; a survey of Israel's economy. [3]. Jerusalem, (typ. Azriel), 1951. 361, [5] p., tabs. 8°. המדורות: General. Finance and banking: Public; Private. National institutions. Industry and trade: General; Specific industries. Agriculture. Food. Land, building and housing. Transport and shipping. Insurance. Tourism. Legislation. Statistics.
- בתחלת הספר רשימות מאת אל. קפלן וה. מורגנטאו. את הקודם עין ק. ט. שנה כ"ז ע' 237.
- 671 Jerusalem. Chamber of Commerce. Jerusalem economy, issued by the Jerusalem Chamber of Commerce <in collaboration with the Jerusalem Development Department and the Economic Department of the Jewish Agency>. Ed. by I[saac] A[braham] Abbady. (Jerusalem, typ. Azriel Printing Works, pref. 1950). XX, 277, [1] p., illus., ports., tab. 4°.
- Preface. — Part 1: Jerusalem the eternal. M. Avi-Jonah: Economic history of Jerusalem. I. Press: A century of economic growth. R. D. Elston: Jerusalem under the siege. N. Bentwich: Jerusalem centre of world peace. The old City. — 2: I. A. Abbady: Jerusalem's political status. City government. The Jewish people and the new Jerusalem. M. Myrim: National convention centre. M. Schattner: Period of transition and restoration;

מטרת המחבר, "לערוך סיכום יסודי ראשון — מהותי ורעיוני — מהישגיה של האמנות הפלסטית בארץ וגם לתת ביטוי מגובש לרעיונות שהשמיע בהזדמנויות שונות... על נתיבות האמנות בימינו. בספר מופיעים 52 ציורים ו-11 פסלים". המחבר סוקר בספרו גם סקירה קצרה על האמנות בישראל עד סוף מלחמת עולם א'. פרק מיוחד מוקדש להשפעת פאריס. המחבר מספר על שלשת הזרמים בציור הא"י: "המגמה הישראלית", "המגמה המודרניסטית" ו"המגמה הסינתטית". את הרצאתו מסדר המחבר לפי האמנים הציירים והפסלים ונותן כרקטריסטיקה קצרה של כל אחד מהם וביאור היצירות. הספר יצא בהידור רב.

676 דודון, אפרים [Efraim Davidson].

סינו; אוצר להומור ולסאטירה בספרות העברית מראשיתה ועד ימינו. עם הקדמה, פתיחות, הערכות ספרותיות, מראי-מקומות, הערות והארות ופירושים מאת אפרים דודון. בציורף רישומי-לוחאי מאת דב סדן. (הציורים מאת א. נתנזון). תל-אביב, "מסמנים", (דפוס סטודיו), תשי"א. 17, [1], 515, [1] ע', ציורים 4°.

"אנתולוגיה זו מכוננת לשקף את השחוק הישראלי לצורותיו על רוב גילוייו, סגיו ויצירותיו בספרות העברית. ההומור העברי, המפתח והמפורד על פני שבעת הימים של ספרותנו, לא זכה עד היום לכינוס ממצה. הספרות העברית מובנה כאן בהקפה הרחב ביותר. בצד של סופרי המופת בכל דור באים גם שמות נשכחים ובלתי ידועים של רבנים, למדנים בדחנים וסתם "יהודים מכל השנה", בעלי שאר רוח, שתרמו את חלקם לאוצר השחוק הישראלי. נזהרתי שלא לקחת את זכותו של כל אחד ואחד — יהיה מי שיהיה... רוב הדברים המובאים בספר זה יצירות שלמות הם ומיעוטם — קטעים או קיצורים, ואין כל קשר בין מידת החומר של סופר זה או אחר ובין מידת ערכם של המחברים כשהם לעצמם... זה הכלל: אין זו אנתולוגיה לספרות אלא להומור וסאטירה שבספרות. האנתולוגיה מכילה למעלה מ-1600 קטעים כתובים במשך אלפי שנה". (מהקדמה).

המודרות: מתוך ספרות כה"ק וספרים חיצוניים. מתוך ספרות התלמוד והמדרש ומספרות הקראים. מהקליר עד הגר"א ודורו. מתוך ספרות ההסידות ומתנגדיה. מתוך הספרות העברית החדשה (מרמז"ל עד ימינו).

Jerusalem development master plan. — 3. The life of the people: H. V. Muhsam: Demographical survey. The health of the people. Public hospitals. Education. G. Wigoder: Cultural life in Jerusalem. Social welfare. — 4: The economy of Jerusalem: The business economy. Industry. Domestic industries and crafts. Banking. Insurance. Town planning. Housing. Labour. Tourism. Investments. Rural hinterland. Communications. The liberal professions. The consular corps.

672 Neuville, René. Heurs et malheurs des consuls de France à Jérusalem aux XVIIe, XVIIIe et XIXe siècles. I-II. Jérusalem, typ. Ronald Press, 1947-48. 28 p., illus., pl.; [2] 29 — 76 p., illus., pl. 8°.

v. 2: typ. Azriel. v. 1: "Extrait du Journal of the Middle East Society, no. 2, 1947".

673 Smeliansky, Mosche. Precursores. (Tradujo del hebreo: Janá Eshel). Jerusalem, Publicado por el Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. "Hashiloah"), 1949. 100 p. 8°. בראש השער: Moshe Smilansky. פרקים מספרו של המחבר "משפחת האדמה", עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 246.

674 Steimatzky's pictorial map: Jerusalem. 1 : 9000. (Jerusalem, Steimatzky, typ. Monson, 1949). 66 : 45 (fold. 8°).

עם באורים בעמוד השני של המפה.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

675 גמזו, ח[יים]. ציור ופסול בישראל; האמנות הפלסטית מתקופת "בצלאל" ועד עתה. תל-אביב, "אשכול", (דפוס אריאל), תשי"א. 64, [1], 63 ע', 104 תמונות על 64 לוחות. 4°.

עברית ואנגלית. שער אנגלי: Haim Gamzu: Painting and sculpture in Israel; The plastic art from the "Bezalel" period to the present day. Tel Aviv, Eshcol Publishers, 1951.

685 פינט, דן [Don Pines]. מפתח חדש
פועל העברי. ¹עיקרו של מחקר. תל-אביב,
בר, [זוטס ודבר, ?], תשי"ב. 16 ע"י. 8.

שירה עברית בימי הביניים

686 אלוני נחמיה [Nehemya Alony]. תורת המשקלים של דונש, יהודה הלוי ואברהם אבן עזרא. ירושלים, מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס מרכז), תשי"א. 231, [3] ע' 8°.

שער נוסף באנגלית. "בעבודת המחקר הנוכחית נעשה הנסיון הראשון להקיף את כל החיבורים הדגים בתורת המשקלים מתת"מ ועד דוד ילין (1942)". (מההקדמה).

התכן: תורת המשקלים בשירתו של דונש. המחלוקת על המשקלים הערביים. החיבור הראשון בתורת המשקלים. מפתחות (ע' 187 — 224), בין השאר מפתח שמות האנשים והספרים, מפתח המשקלים.

ספרות יפה עברית חדשה

687 אורול, גירג', 1984. (תרגום מאנגלית: יהודית אביסל). (תל-אביב), פלס; (ירושלים, דפוס גירוסלם פוסט), תשי"א. 164 ע' 8° = ספרי "פלס", 7. ספור, בראש השער: גירג' אורול, שם המקור: George Orwell: 1984.

688 אננד, מולק רי. הטמאים; סיפור. תרגם מאנגלית י. אלטשולר. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (הדפוס הכללי), תשי"א. 195 ע' 8°.

בראש השער: מולק ראי אנאנד, שם המקור: Mulk Ray Anand: Untouchable.

689 ארד [רודניק], צבי. ביתו של אדם; רומאן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 324, [1] ע' 8°.

(ספרית פועלים / לכל).

רומן מחיי אנשי העליה החמישית ויוצאי תנועת הנוער בהגשמה הקיבוצית.

690 ארקדי, ס. בחייהם ובמותם; ספורים. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס קלינבוים), תשי"ב — 1951, 163, [1] ע' ציורים. 8°.

כולל 18 ספורים ממלחמת עולם ב' (בחזית ובעורף ברוסיה) וגם מחיי הארץ (מתארים את פליטי השואה ובני הארץ במלחמת השחרור).

691 בן-אור >אורינבסקי<, אהרן. תולדות הספרות העברית החדשה. כרך ג: תקופת

הצינונות המדינית. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס "אחדות"), תשי"א. 361 ע' 8°.

התכן: מבוא. משוררי התקופה — ז. שניאור, יעקב כהן, ד. שמעוני (שמעוניוביץ'), יעקב פיכמן, יעקב שטיינברג, י. קצנלסון, קרני, י. לרנר. מספרי התקופה — ב. שופמן, קבק, ברקוביץ, ש. אש. יעקב רבינוביץ, מ. סמילנסקי, מ. סטבסקי, מ. טיקו, ז. י. אנכי, צ. ז. ויינברג, ד. בארון. סופרים הוגי דעות — ברנפלד, גימרק, רב צעיר, ה. צייטלין, הורודצקי, קלצקין, פובליציסטים ומבקרים — ש"י איש הורביץ, ז. אפשטיין, י. טהון, ליונסקי, רבניצקי, דרואנוב, אהרנפרייט, פייטלסון, י. קלוזנר, פ. לחובר. — כולל ביבליוגרפיות אחרי כל פרק ופרק.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 22.

692 בר-יוסף, יהושע. בני המג"ד; מסיפורי המלחמה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א. 204 ע' 8°.

כולל גם מחזה אחד.

693 ברקוביץ, יצחק דב (I. D. Berkowitz). כתבי י. ד. ברקוביץ, מהדורה מחודשת, כרך א"ב: סיפורים. תל-אביב, דביר, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"א. 308, [1] ע' פורטרס: 334, [1] ע' 8°.

"הסיפורים המכונים במהדורה החדשה הזאת, בייחוד בשני הכרכים הראשונים, שרובם שייכים לכתבי הנעורים של המחבר, ניתנים כאן במקצתם בניסוח חדש ומקצתם בצורה מתוקנת... השינויים נעשו פעמים במבנה הסיפור ופעמים בדרכי הביטוי... הושמטו כאן סיפורים אחדים, שבאו במהדורות הקודמות, וגוספו סיפורים אחדים, שהמחבר אן אותם בשכבר הימים מחמת קלישותם לגניזה ועכשיו חזר וכתב אותם כתיבה חדשה... הכתבים באים כאן בסדר כרונולוגי".

694 גורקי, מ[קסים]. בין הבריות. מרוסית ת. ש. בן-אברהם... ציורים. ב. דאכטאריוב. (תל-אביב), הוצאת הקיבוץ המאוחד, (הדפוס הכללי), תשי"א. 376 ע' 8°.

שם המקור: Максим Горький; В людях.

695 גרינברג, אורי צבי. רחובות הנהר; ספר האיליות והכת. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס הארץ), תשי"א. 385, [9] ע' 8°.

ספורים. מן התיק: סדרה א' (תרס"ד) ב' (תש"ב), ג' (תשי"א), ס"ה 20 ספורים.

את החלק הקודם של הספורים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 15; את הקודם בכתבי כהן עיין שם שנה כ"ד ע' 181.

702 ליפסון, מרדכי (M. Lipson). מדרש זוטא; דברי אגדה של מ. ליפסון. ספר א: מברית העולם עד נח. תלאביב — גויריק, "דורות"; (תל-אביב, דפוס "אחדות", 1951), 311, [1] ע' 8°.

703 מגד, אהרן. הרחק בערבה; מחזה בשלוש מערכות. מרתביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 129, [1] ע' 8°.

ספרית מועלים / לכל. זכויות ההצגה בעברית שמורות להבימה.

704 מוליר, ז'ן בפטיסט פוקלן. הרופא בעל כרחו; מחזה בשלוש מערכות. תרגם ד. א. תלאביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, המרכז לתרבות, תשי"ב [2], 41 דף, 8°.

= ספרית מחזות ומערכונים, ז' = ספריה בימתית, 2.

במכונת הכפלה. בראש המעטפת: ז'אן בטיסט מוליר, Jean Baptiste Poquelin Molière: Le médecin malgré lui.

705 מנוסי, ידידיה. חפשה ללא תשלום; פרקי הוי לגבי ידידיה. ציורים ניני אנאלי (תלאביב), חבר הקבוצות, (דפוס "ספר", 1951), 108, [3] ע' 8°.

(הספריה הקטנה של חבר הקבוצות). בראש השער: ידידיה מנוסי. שירים מההוי בחסיבת פלמח-הנגב.

706 מר, יחיאל. מלב ונוף; שירים. תל-אביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר", תשי"ב — 1951), 111, [2] ע' 8°.

707 סטנדל, פטיוניזם. מנזר פרמה. עברית: יונתן רטוש. תלאביב, מחברות לספרות, (דפוס "יהלום", תשי"א, 191 ע' 8°.

על המעטפת שנת תשי"ב ופורטרט. שם המקור: Stendhal (pseud. of Henri Beyle): La chartreuse de Parme.

שירים על הפרשה: עם ישראל ואימות העולם. כמה מהשירים פורסמו תחלה בקבצים וכת"ע שונים.

696 דימה, אלכסנדר (האב). שלשת המוס-קטרים. עברית אריה ענבי. (ב). יפה, הספריה הקטנה, (ההפצה: סיכונת ברונסמן, דפוס גוטרמן), [1949], [2], 179 — 335, [1] ע' 8°.

בראש השער: אלכסנדר דיימא <האב>. שם המקור: Alexandre Dumas (père): Les trois mousquetaires. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 249.

697 וינשל, יעקב [Jacob Weinshall]. אגדת אונקלוס... תלאביב, א. מוזס, חש"מ, [תשי"א], 122 ע' 8°.

"נתנו לכל החומר הרבוגני הזה על אקוילה צורה של אגרות... הבעיות של הגר אקוילה הן גם הבעיות של ימינו אלה. הן משותפות גם ליהודה הנופלת גם ליהודה הקמה לתחייה". (מההקדמה).

698 ויסמן, אהרן. הומורסקות מקוריות ומתורגמות. תלאביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"א 146 ע' 8°.

בראש השער: אהרן ויסמן.

תרגומים מדברי מ. נאדיר, דער טונקלער, ב. קובנר, טרונק, ד. סגל, ה. גוטמן, מ. נודלמן, פלינקר, צ'כוב, פ. רומנוב, ה. קטאייב, מ. זושצ'נקו (ע' 9 — 139).

השאר משל המחבר.

699 זלצברג, מתתיהו. שורת הכבוד; רומן מחיי היהודים בליטא. תלאביב, עם עובד, (דפוס "עתיד", תשי"א, 358 ע' 8°.

המחבר יליד ליטא, שנתעורר לפני ארבעים שנה, ניצל מידי המרצחים הנאצים בהסתתרו במשך שנים בבונקר.

הספור מכיל קיום אוטוביוגרפיים.

700 יפה, יהושע. פרטיונים; קורות פלוגת פרטיונים יהודים ביערות רוסיה הלבנה. תרגם מכתב יד: ש. מגדל. תלאביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב, 178 ע' 8°.

התקין: עמיהוד תבור [=סברסקי].

701 כהן, יעקב (Ya'akov Cahan). כתבי יעקב כהן, כר"י: ספורים. (חלק שני). (תלאביב), ועד היובל, (דפוס "גוטנברג", תשי"א), 367 ע' 8°.

התכן: בני אדם וצלילים (תשי"ז — תשי"ח), 53.

- 708 סמילנסקי, יזהר. שיירה של חצות; (תל-אביב), הוצאת הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תש"י 153 ע' 8°. (ספרי הומן). בראש השער: ס. יזהר. "קורות שיירה אחת בנגב בימי הקרבות לשחרור ישראל".
- 709 סנידקר, קרולין דל. הספרטאי. עברית: א. שלח. (תל-אביב), מ. גיומן, (דפוס מל"ן), תשי"א 296 ע' ציורים 8°. שם המקור: Caroline Dale Snedeker: The Spartan. ספור היסטורי ממלחמת יוון ופרס.
- 710 עגן, יצחק. שמים אחרים; שירים. תל-אביב, דביר, (דפוס י. זילברברג), תשי"א 170 ע' 8°. (ספריית "משמרות").
- 711 צויג, סטפן. ירמיהו: סיוט דרמטי בתשע תמונות. עברית: אביגדור המאירי, ירושלים, המחלקה לעניני הנוער והחלוצ של ההסתדרות הציונית, (דפוס ש. וינפלד), תשי"א 226 ע' 8°.
- "המחזה הזה כלול בקובץ המחזות ישראל ויעודו". שם המקור: Stefan Zweig: Jeremias. תרגום אנגלי: New York, Seltzer, 1918. תרגום צרפתי: עיין קס. שנה"ד ע' 376; תרגום סולגי — שם שנה ד' ע' 46.
- 712 קדמיאלי, א[יזק]. רכב אש; נבואה. (תל-אביב, דפוס "ספר"), שנה ראשונה לחרותו 1948. 13 ע' 8°. מנוקד.
- 713 רסין, ז'ן. עתליה; טרגדיה תנכית. תרגם מצרפתית אליהו מיטוס. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער והחלוצ של ההסתדרות הציונית, (דפוס ש. וינפלד), תשי"א 87 ע' 8°. בראש השער: ז'אן ראסין. "המחזה כלול בקובץ המחזות ישראל ויעודו". שם המקור: Jean Racine: Athalie.
- 714 שהם, מתתיהו [= מ. מ. פוליקביץ]. אלהי ברזל לא תעשה לך; חזיון קדומים. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער והחלוצ של ההסתדרות הציונית, (דפוס וינפלד), תשי"א 228 ע' 8°.
- דרמה היסטורית מתקופת אברהם אבינו ע' 215 — 222: א. קריב: אלהי ברזל לא. שהם.
- מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 226.
- 715 שוריק, לודוויג. שחוק הגורל; ספורים וציורים. תרגם מכתבי-יד דב סדן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, דפוס "אחרות", 1951). 104 ע' תמונות 8°. (ספרית פועלים / לכל). בראש השער: י. שוריק, ואלו במעטפת ל. שוריק.
- 716 שמי, יצחק. ספורי יצחק שמי. ערך וכתב פתח דבר: אשר ברש. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס מל"ן), תשי"א 255 ע' פורטרט 8°.
- התכן: א. ברש: על המחבר ויצירתו — נקמת האבות (עיין גם ק. ס. שנה ד' ע' 263), ע' 9 — 137. בין חולות הישימות. גימעה אל אהבל. אב ובנותיו. הבריה. העקרה. כופר נפש. רובם סיפורים מחיי ערביי א"י.
- 717 שמיסו, אדלברט. פטר שלומיאל. תרגם מ[רדכי] טמקין. מבוא מאת יעקב פיכמן. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס סטרוד), תשי"א 66 ע' תמונות 8°. שם המקור: Adelbert von Chamisso: Peter Schlemihl's wunderbare Geschichte.
- 718 שקספיר, ויליאם. יוליוס קיסר. תרגם: יוסף ג. ליבס. תל-אביב, י. ציציק; (יפו, דפוס "מולדת", 1951). 135 ע' לוח-פירטוט 8°.
- על המחזה מאת המתרגם: ע' 127 — 135. שם המקור: William Shakespeare: Julius Caesar.
- 719 תמורות; קבץ. ספרות — אמנות — בעיות החברה. (המערכת: מ[רדכי] אבישאול...). (תל-אביב, לשכת פרסום קדם, דפוס "עמל"), תשי"א. 63 ע' ציורים 8°.
- 720 תרדיון, ב. בנתיבי הקבוצה; רשימות. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "עתיד"), תשי"א 167. [1] ע' 8°. (ספרית "קשת"). רובן של הרשימות פורסמו תחלה בכת"ע שונים.
- המדורות: היש לאדם עוגן? — מן ההוי. בהילוך הומנים. ימי מועד. שברירים (על ספרים וסופרים).
- ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
- 721 Klausner, Margot. Joseph in Agypten; ein Spiel in zwei Teilen, von Margot Klausner-Brandstatter. [Tel-Aviv], (Moadim, n. pr., 1951). 184 p. 8°.

730 Haezrahi, Yehuda, ed. Saplings: an anthology for Tu b'Shvat: Jerusalem, Overseas Youth Department, Head Office, Jewish National Fund, (typ. Ahva, 1950). 160 p. illus. (incl. music). 8°. (JNF festival series).

בעיקר תרגומים מעברית.

חנוך והוראה

731 אדר, צבי. החינוך המודרני — ההלכה והמעשה. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית בהשתתפות הקרן הקיימת לישראל, (דפוס השלוח), תשי"א. 66 ע"י. 8°. — שעלים — ססריה פידאגוגית למדריכים, ב. התכן: מבוא. ההלכה. המעשה. ביקורת החינוך המודרני. סיום.

732 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. ספר החינוך והתרבות א. תשי"א. (הובא לביה"ד ע"י המחלקה לעריכה ולפרסומים) [ירושלים], (המדפיס הממשלתי: הקריה, דפוס הממשלה, טבת תשי"ב). 12, 349 ע"י. דיאגרמות, טבלאות, פורטרט. 8°. הקוראים: נח נרדי, משה אביגל, נפתלי גינתון. "ספר החינוך והתרבות" הוא קובץ המכיל סקירות על כל מפעל החינוך והתרבות בארץ ויש בו כדי לתת חומר סטטיסטי רב, מהנעשה במוסדות החינוך והתרבות במדינה לדרגותיהם ולסוגיהם, וכן אינפורמציה על מהלך התפתחותם וכיוונם. יש בדעת משרד החינוך והתרבות להוציא קבצים כאלה לעתים קבועות. וספר זה הוא ראשון בסדרה זו. בכפר... נסקר מפעל החינוך והתרבות בישראל מיום קום המדינה, אולם בראש ניתנה סקירה תמציתית על תולדות החינוך והתפתחותו בארץ מראשית שלטון המנדט הבריטי ועד קום המדינה. כן סופר בקיצור... על התהוותו. יסודו תוכנו ורוחו של אותו מוסד או אותה פעולה, שלהם הקדשה הסקירה... הקובץ מקיף לא רק את המוסדות והמפעלים של משרד החינוך והתרבות ושל משרדי ממשלה אחרים, כי אם גם מוסדות מדע ואמנות חשובים שמחוץ למסגרת הממשלתית (מדברי המערכת).

מספר התלמידים בשנת תשי"א הוא 220,639 מזה בגניילונים 50,949, ככה"ס היסודיים 135,909 בבת"ס תיכוניים 10,769.

ספרות הנוער

722 ורן, זיל. מסע אל מרכז האדמה. תרגם ועבד ג. בך-נה. תל-אביב, יוסף שמעוני; (יפו, דפוס "מולדת", 1950). 230, [2] ע"י. 8°. מנוקד. שם המקור:

Jules Verne: Voyage au centre de la terre.

723 ליברמן, צבי. חלום שלושה: ספור לבני הנעורים. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס רהלנד), [תשי"א?]. 104 ע"י. 8°.

724 מורואה, אנדרה [André Maurois]. בנימין פרנקלין ומלחמת העצמאות של אמריקה. תרגם יצחק אבנון. תל-אביב, "גיב", (דפוס "תרבות"), [תשי"א]. 85, [1] ע"י. תמונות. 8°. מנוקד. ע' [69] ואילך: "הנשיא הגדול של ארצות הברית: ספור חייו של פרנקלין דילנו רוזבלט" [מאת יצחק אבנון]. עם שער מיוחד.

725 [ספקטור, אליעזר]. הכל שואלים על הכל: שאלות ותשובות על העולם ומלואו מאת א. אבי-יעל [=ספקטור]. הקדמה מאת אדיון סמואל. ירושלים, (דפוס "האומן"), תשי"ז. 224 ע"י. 8°. זוהי מהדורה ב' מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 96, שם גם ציון.

726 עירונית, חנה. הלב היוקד: ספורים לילדים. מרוסית: ה. עירונית. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "תרבות", 1951). 98, [1] ע"י. תמונות. 8°. מנוקד. התכן: הלב היוקד. מקל הקסמים. פרח הקשת.

727 קטן, נ. יפעה בת הירח: אגדות יפניות מאת נ. קאטו. תרגום: ר. כושית [=אורן]. הצירים: הארי סיקר. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "תרבות"), [תשי"א]. 93, [1] ע"י. 8°. מנוקד. לילדים.

728 קיפניס, לוין [Levin Kipniss]. כתרי הנרקיס: ספורים, אגדות, מעשיות. הצירים מאת איזה. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספרי"), תשי"א. 206, [1] ע"י. לוחות-תמונות. 4°. לילדים. ההוצאה מהדורה.

729 תלמי, מנחם. יחי האמץ. ציר: משה פרוס. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספרי"), תשי"ב. 141 ע"י. 8°. ספור לבני הנעורים.

לוח העתים, מונחים היסטוריים, מונחים וחידושי לשון, מצורפות לספר: 3 מפות, שם המקור: A. D. Удалцов: История среднего века.

737 אלפא, פנינה. המעון: מקראה לנושא הבנין לשנת הלימודים ד"ה, ליקטה ועיבדה פנינה אלפא. ציורים שמואל כץ. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (תלאביב, דפוס סטרוד), [תשי"א]. 126, [9] ע', תמונות, תוים. 8° (ספרית מועלים / השכלה וחינוך).

738 בראורין, אברהם. ימאות למתחילים. > 30 מערכי שיעור לדרגה ג'. בתוספת לקוטים שונים. מהדורה שניה. תלאביב, אגוד ספורטיבי דתי "אלי צור" — ההנהלה הארצית בסיוע מוסד הרב קוק וחבל ימי לישראל, חש"מ, תשי"א. 92, [3] ע', תמונות. 8°.

739 ברנשטיין, ב[רוך]. ניר; ספר קריאה לשנת הלימודים השניה. מהדורה שניה. חלק א"ב. (הציורים: צ. בנדר וא. גדל, חלק א'; א. גלעד, חלק ב'). (תלאביב), "עם עובד", (דפוס א. בלור), תשי"א. 216; 219, [1] ע', 8° ("מסילות"). מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 150.

740 פפוריש, יחזיקים; אהרן דובניקוב. ארץ ישראל; ספר ללמוד ידיעת הארץ לשנת הלימודים השמינית בבית הספר העממי. מהדורה רביעית. תלאביב, י. ציציק, (מאמחות בדפוס מל"ן), תשי"א. 226, [1] ע', מפות, תמונות. 8°. בראש השער: י. פאפוריש / א. דובניקוב.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 256 — בסוף הספר שלפנינו, ע' 223 — 226: מלואים.

741 (קנטור, ש.) מקצוע האחות. ירושלים, שרותי הדסה לנוער ע"ש ברנדייס, (דפוס למודי, תש"ח). 11, [1] ע', תמונות. 8° = מקצועות ומשלוחי ידי. חוברות לנוער, 2.

ספרי מדע כלליים

742 אפלטון. תיאטיטוס... תרגום מיונית אריה סימון. בעריכת ח[יים] י[הודה] רות. מהדורה מתוקנת. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס "הספר"), תשי"א, אוא,

733 שניאורסון, פ[ישל] [Fischel Schneer] פסיכולוגיה פדגוגית עברית; מחקרים בפסיכולוגיה האינטואיטיבית... תלאביב, "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"א. [2], 262 ע', 8°.

התכן: מכאן; פסיכולוגיה פדגוגית עברית מהי וכיצד. חלק א': יסודות פסיכולוגיים של הפדגוגיה העברית; היצירה המקורית שבפדגוגיה העברית. על כוחות הנפש המקוריים של הילד העברי. העיקר בפדגוגיה העברית. לפסיכולוגיה של דו-הלשוניות בארץ. חלק ב': הפדגוגיה העברית והורמים הפסיכולוגיים. חלק ג': הפדגוגיה העברית והורמים התרבותיים: הפדגוגיה העברית והפסיכולוגיה של התרבות. עוד לחקר הורמים של יהדות המזרח ויהדות המערב. חלק ד': הפדגוגיה העברית בשנות חירום: ההתרשמות הנפשית של ילדינו מהחידושים על שואת הגולה. משחקי-מלחמה "סודיים" של הילדים. "הפעולה המאוחרת" בחיי הנפש. החיסון הנפשי האינטימי. דמות הפלאים של שארית הפליטה.

734 שרפשטיין, צבי [Zvi Scharfstein]. החדר בחיי עמנו. מאת צבי שרפשטיין. מהדורה מתוקנת ומתוקנת. תלאביב, מ. גיומן, (דפוס "אלישע"), תשי"א. 314 ע', תמונות, פסימול, תוים. 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 40, שם גם ציין ותכן.

ספרי למוד

735 אביב, ב[רוך]; נ. פרסקי. תולדות עמנו. חלק א' — ד. תלאביב, "יבנה", תשי"ב. מפות, תמונות. 8°.

התכן: חלק א': מגלות בבל עד כבוש ארץ-ישראל על ידי רומי. מהד' עשירית. 192 ע', חלק ב': מתקופת רומי עד אחרי מרד בר-כוכבא. מהד' שביעית. 195 ע'. חלק ג': מחורש הנשיאות בגליל עד סוף תקופת הגאונים. מהד' חמישית. 192 ע'. חלק ד': תקופת ימי הביניים... מהדורה רביעית. 215, [1] ע'. חלק ה' עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 47.

736 אודלצוב, אלכסנדר דמיטריביץ. היסטוריה של ימי הביניים לכיתה ס. עברית: דב אסא. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 163, [1] ע', תמונות. 8° (ספרית מועלים / השכלה וחינוך). בראש השער: פרומ. א. ד. אודלצוב. בסוף הספר, ע' 161 — 164:

חלק א"ב בכרך אחד. עיוניגים, הוצאת המחבר; [ת"ל] א[ביב], דמוס מל"ן, תש"ו, 112 ע"י, 8°.
התכן: מבוא. תורת הצדק. עין תחת עין. ההגיון והקולקיום. שנאת ישראל. התבוללות היהודים. הציגות. אקססורציה מדעית מן המארים בא"י בשנת 1900.
חזון העמים. שונות. אינני מאמין. עוד 40 שנה והארץ נהפכת.

748 וודוורת, רוברט ס[שנס]. פסיכונ-
לוגיה. תירגום: מ. אילרונגה. ערך: יעקב לוי.
תלאביב, מסדה, (דמוס "ספרי"), תשי"א, 519 ע"י, 8°.
= ספריה לסוציולוגיה ופסיכולוגיה, הוצאת א.
ביבליוגרפיה: ע' 502 — 519. שם המקור:
Robert Sessions Woodworth: Psychology.

749 זלינסקי, תדיאוש. דת יון; מורה-דרך
כדת יון העתיקה... תרגום והוסיף הסברים ומפתח:
ג[דליה] אלקושי. ירושלים, ר. מס, (דמוס ר. ה. הכהן),
תשי"א, 253 ע' / לוחות-תמונות, 8°.
= ספרית דני למדע פופולרי. שם המקור:
Фаддей Францевич Зелинский: Древне-греческая
религия.

ביטון התרגום העברי הונח הנוסח הפולני:
Tadeusz Zieliński: Religja starożytnej greции.

750 טוקויל, אלכסיס דה. המשטר שהיה
והמהפכה. בצירוף מבוא וביאורים מאת עדה
צמח. (תרגום מצרפתית עדה צמח). ירושלים, מוסד
ביאליק, (דמוס השילוח), תשי"א, 211 ע"י, 8°.
בראש השער: אלכסיס דה טוקויל. שם המקור:
Alexis de Tocqueville: L'ancien régime et
la révolution.

המבוא של ע. צמח: ע' 7 — 28.

751 ליכטנשטיין, ה[רמן]. בעיות השחטת
מבחינה רפואית וסוציאלית: מאת ה. ליכטנשטיין.
תלאביב, מחלקת ההסברה של מרכז קופת חולים,
תשי"א, 16 ע"י, 8°.
במכונת-הכמלה.

752 לנדאואר, גוסטב. קריאה לסוציא-
ליזם. המהפכה. תירגום ישראל כהן. תלאביב, עם
עובד, תשי"א, 218, [1] ע' / פורטרט, 8°.
עם הקדמה מאת המתרגם, ע' 5 — 24. שם המקור:
Gustav Landauer: Aufruf zum Sozialismus.

= ספרי-מופת
פילוסופים, ט. שער גוסף באנגלית:

Plato. Theaetetus...

מהדורה א' עין ק. ס. שנה י"א ע' 152. בעד תרגום
זה ועוד אחד מכתבי אפלטון זכה המתרגם לפרס-
טשרניחובסקי מסעם עידית תלאביב, כחורף תשי"ב.

743 גוטמכר, אלן פרנק. סוד לדתו של
האדם. פתרון תעלומת הלזה וכל הקשור בה. ספרי-
עזר להורים בעתיד. עברית: חדה רתם. ירושלים,
"אחיאסף", (דמוס ש. וינסלי, 1951), 282 ע"י, 8°.
מנוקד. שם המקור: Allan Frank Gutmacher:
The story of human birth.

744 גולדציהר, יצחק יהודה. הרצאות
על האיסלאם. בעריכתו המדעית של מאיר
פלסנר בצירוף הערות והקדמת המתרגם [יוסף]
[יואל] ריבלין ואחרית דבר ("יצחק יהודה
גולדציהר, תולדות חייו ופעלו המדעי") מאת המהרר.
ירושלים, מוסד ביאליק, (דמוס המדעים הממשלתי),
תשי"א, [2], 328 ע' / פורטרט, 8°.
בספרות העולם בעריכתו הכללית של מ. כובר. שם
המקור: Ignatz Goldziher: Vorlesungen über
den Islam. ע' 311—318: מילון למונחים ועניינים
איסלאמיים.

745 גונתר, ג'ון. חידת מק-ארטור; יפן,
קוראיה והמזרח הרחוק. עברית: עמי שמיר. תלאביב,
ג. סברסקי, (דמוס "ספרי"), תשי"א, 240 ע"י, 8°.
בראש השער: ג'ון גונתר. שם המקור:
John Gunther: Riddle of Mac Arthur; Japan,
Korea and the Far East.

746 גלזינגר, אגון. תור העץ הניע
בלוית טבלאות צבעוניות. תירגום אהרן אמיר. מבוא
מאת דויד בן-גוריון. תלאביב, עם עובד, (דמוס
עתידי), תשי"א, 224, [3] ע' / מפות, ציורים, 8°.
("דעת"). המבוא מאת ד. בן-גוריון: "גטע הנשמה"
ע' 5 — 10. שם המקור:

Egon Glesinger: The coming age of wood.

747 גליין-גלר, אברהם אהרן. עין תחת
עין: חוק הצדק לפי ההגיון והקולקיום. קובץ
פילוסופים... של יהודי משיח, שאינו שסוי בדעתו.

- 753 מרכס, קרל; פרידריך אנגלס [Karl Marx; Friedrich Engels]. על אמנות וספרות. (תרגום חנה הוכברג). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 174, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים / מקורות).
בראש השער: קארל מארקס, פרידריך אנגלס.
התכן: מוצא האמנות והתפתחותה. האמנות בחברה הרכושנית. בעיית הריאליזם באמנות. לתולדות הספרות. תוספת מתוך זכרונות על ק. מארקס, מאת פ. לאפארג. ו. ליבקנשט, אליאנור מארקס וה. הופרט.
- 754 נסאוו, א[ריך]; י. רותם. גידול בנים; מדריך כללי לאם ולמטפלת. (לטיסול ולחינוך החינוך והילד הרך. לשמירת בריאותם ולהתנהגות נכונה במחלתם. בתוספת ציורים מדגימים, הוראות ותפריטים). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 295 ע', טבלאות, ציורים. 8°. (ספרית פועלים / לכל. מלון עבריגרמני (לטיסול) אנגלי, ע' 291-292.
- 755 סקזקין, סרגי. היסטוריה של ימי הביניים... עברית: רב אסא חלק ב': מהגלויים הגיאוגרפיים הגדולים עד פרוס המהפכה הצרפתית. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952), 143, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית פועלים / השכלה וחינוך). לספר נספחה מפה. בראש השער: ס. סקזקין. שם המקור: Сергеев Сказкин: История средних веков.
- 756 פינקלשטיין, סידני. מגמות האמנות; ספרות, ציור, מוזיקה. תרגום ט. כרמי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 359, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°. (ספרית הפועלים / לכל). בראש השער: ס. פינקלשטיין. שם המקור: Sidney Finkelstein: Art and society.
"קארל מארקס ופרידריך אנגלס אומרים: "בני האדם, בפתחם את הייצור ואת מגע-הגומלין החומריים שלהם, משנים לא רק את קיומם זה הממשי, אלא אף את חשיבתם ואת פירות חשיבתם. לא התודעה מתנה את ההווה, אלא ההווה היא שמתנה את התודעה". זאת היא הגישה הכללית, שלאורה השתדלתי לבחון את האמנות". (מהקדמה).
- 757 פרינגטון, ב[נימין]. כוח הרוח והידיים ביוון העתיקה. תרגום ש. גילאי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 186 ע', מפה. 8°. (ספרית פועלים / השכלה וחינוך. (ג) מדע פופולארי וספרי עזר).
התכן: הקדמה. מבוא. אופיו של המדע היווני הקדום. תפקיד היד בריפוי. מחקר ברפואה היוונית מהיפוקראטס עד ראמאציני. דיודורוס איש סיציליה, היסטוריון אוניברסאלי. אליו של אפיקורוס, והמדינה הרומית. הערות. — שם המקור: Benjamin Farrington: Head and hand in ancient Greece.
- 758 ציני, שלדון. תולדות האמנות בעולם. (מאנגלית מ. פרידמן). כרך [א]: התקופה העתיקה. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס סטודיו, [תש"א], 247 ע', תמונות. 8°. שם המקור: Sheldon Cheney: History of world art.
- 759 קלזנר, יהודה אריה [Jehuda Arye Klausner]. תולדות הספרות הכללית. בעריכתו של יוסף קלזנר. (כרך ראשון: התקופה העתיקה). תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס "עתיד", תש"א, 19, [1], 262 ע', 15 לוחות-תמונות ופסקימילים. 8°. זוהי מהדורה שנייה. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 250, שם גם ציון ותכן הענינים. במהדורה זו הוכנסו שינויים בתמונות.
- 760 רוטשטיין, א[נדריו]. היסטוריה של ברית המועצות. (תרגום מ. חלמיש <פלינט>). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 407, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים / מדע-לכל). בראש השער: א. רוטשטיין. שם המקור: Andrew Rothstein: A history of the U.S.S.R.
- 761 רוטובצב, מ[יכאל איבנוביץ]. העולם העתיק. (תרגום מאנגלית: מ[נחם] ז[למן] ולפובסקי)... על פי ההוצאה האנגלית האחרונה. [ב]: דברי ימי יוון. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "תושיה", תש"א, 256, [1] ע', לוחות-תמונות, מסות. 8°.

- מהדורה א' של התרגום עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 300.
שם המקור: Mikhail Ivanovich Rostovtsev:
A history of the ancient world.
764 המוסד להיגיינה מקצועית בתעשייה.
כס חן בעבודה במכוניות לעבוד עץ. (תל-אביב),
המוסד להיגיינה מקצועית בתעשייה חש"מ, (1951).
ע' 33 תמונות. 8°.

- 765 Czechoslovakia. Army. Osmnáct měsíců
Čs. pěšihoprporu 11.-Východního; kapitola z
československého boje za svobodu. Eighteen
months of the 11th Czechoslovak inf bn. —
East; a chapter in the history of Czecho-
slovakia's fight for freedom. Vydal Čs. lehký
protiletadlový pluk 200-Východní. Edited by
the 200 Czechoslovak lt. A.A.R.G.T. — East.
(Jerusalem, typ. Jerusalem Press, c1942). [64]
p. incl. facsim., maps pl., ports. 24: 32.
אלבום-תמונות. הבאורים בצ'כית ובאנגלית.
762 Polotsky, H[ans] J[akob]. Notes on
Gurage grammar. Jerusalem, (typ. Central).
1951. 58 p. 8°. = Oriental notes and
studies, published by the Israel Oriental
Society, no. 2.
שאר דפוסי ישראל
763 ישראל. ממשלה. משרד המשטרה.
הספול בעבריי; ויזחשכון על סיור במערב.
אירופה בארצות צרפת, אנגליה, הולנד, שבדיה, דנמרק.
שויצריה ואיטליה. מאת רם סולומון, הממונה
על משרד המשטרה. הקריה, 1951. [2], 109 ע' 2°.
במכונית הכפלה.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

- 770 אונדזער פראנט; נאציאנאלע צווייטאכט
שריפט, ארגאן פון דער ציוניסטישער-ציוניסטישער
באוועגונג אין דער בריטישער זאנע פון דייטשלאנד.
כערנ'בעלן. 4°. חוברת, 85: חשון תש"ס
נאמעמבער 1948. 16 ע' מפה, תמונות.
771 אונדזער ווארט; טאגצייטונג פאר יידישע
פאלקסאינטערעסן. Paris. 2° גדול.
העורף: י. פינק. גל' 1 <1088>: 2 בינואר 1950. 4 ע'.
772 אורגווייער ייווא ידיעות. מאנטעזידעא.
יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, 1949. 4°.
הכסות. ההופעה לא נזכרה. חוברת 1: ספטמבר.
6, [2] ע' תמונות.
773 אין גאנג; זשורנאל פאר ליטעראטור און
קונסט. דערשיינט יעדן חודש אונטער דער רעדאקציע
סו... א. ירושלמי און ב. כהן. (רויט). פארבאנד פון
יידישע ליטעראטור, זשורנאליסטן און קונסטלער אין
איטאליע, 1947. 8°.
767 ישראל; בסאן ההחוג העברי במכסיקו.
מכסיקו, תשרי תש"ס. 2°. גל' 1: תשרי 4 ע'.
לא הופיע יותר.
768 הגיר; דוירחון לתרבות וללשון העברית.
(רומה). הברית העברית העולמית סניף איטליה באמצעי
ההסתדרות העברית באמריקה ומרכז הב[רית] הע[ולמית]
בתל-אביב, חש"מ, 8°.
המערכת: י. בלומפלד, א. ירושלמי ודנטה לוס.
חוב' א: מניאב. 34, 16 ע'. 16 ע' שבסוף החוברת
לשון העברים וכתבם. מכא מאת יוסף בלומפלד.
לא הופיע יותר.
769 שתיל. (Mexico). ההחוג העברי במכסיקו.
תשרי תש"י. 4°. גל' א: תשרי 8 ע'. לא הופיע יותר.

- 774 אמעריקאנער פאר הגנה... New York, דרשבעוקן, גל' א': 1 באקטובר, 1947. 4°.
- 8 ע', תמונות.
- 775 "ארט", פראנקרייך, ביולעטין פון "ארט" פראנקרייך, (פריט), 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוברת בלי סימון מספר: פברואר 1948. 32, [2] ע', תמונות.
- 776 דער בולעטין, ניו יארק, שריטטזעצער פון "פארזעכט", 1950. 4°. רבעון, גליון 1: פברואר 4 ע'.
- 777 דער ווידעראויפבו; ארגאן פונעם פארבאנד פון פוילישע יידן, געזעלשאפטלעכע און קולטורעלע ענינים. Paris, Assoc. des Juifs Polonais en France. 2°.
- תכופות ההופעה לא נזכרה. גליון 4: דעמבר 1947. 8 ע', פורטרטים, תוים.
- 778 ידיעות, ארויסגעגעבן דורכן אייראפעאישן ביורא פון דער יידישער אגענץ און פון דער ציוניסטישער העלס-ארגאניזאציע, פאריז, 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוברת 5: 1949. 1, 16 ע', תמונות. "אינפארמאציע-ביולעטין, נישט צום פארקויף".
- 779 לאס אנדזשעלעסער פאלקסשריפט; זשורנאל פאר ליטעראטור און געזעלשאפטלעכע ענינים. לאס אנדזשעלעס, 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך והמו"ל: יצחק בלום. כ' גל' 1: 7: 1949. 8 ע'.
- 780 נויט און הילף; אינפארמאציע-ביולעטין פון דער דזשאינטיביורא פאר לאטיין-אמעריקע, בוענאס איירעס, 8°. ירחון, גל' א' של שנה ב': ינואר 1948. 23, [1] ע', תמונות, נמסק עם גל' ד' של שנה ג'. העמוד האחרון בכל גליון בספרדית: Noit un Hilf <necesidad y ayuda>; argano de la Oficina Latino-Americana del Joint.
- 781 דער נייער מאמענט; טעגלעכע צייטונג פאר יידישע פאלקס-פראבלעמען, סאן פאולא, 2° גדול. מופיע ומגית רק ביום שני, רביעי וששי, שנה 2, 1
- 782 פאלקסהילף; ביולעטין פון פאראייניקטן צענטראל קאמיטעט פאר הילף די אידישע מלחמה קרבנות און פליטים, בוענאס איירעס, 1946. 4°. ירחון, גליון 1: מאי, 12, [12] ע', עסקימיל, תמונות, עם מדור ושער נוסף בספרדית: Ayuda popular; boletín del Comité central unido pro socorro a las victimas israelitas de la guerra y refugiados.
- 783 פאלקס-שטימע, וואכנשריפט פון צענטראל-קאמיטעט פון דער פוילישער פארייניקטער ארבעטער פארטיי <פ.ו.פ.ר.>, ווארשע, 1950. 2°. שנה 3, גליון 19: 12 במאי, 12 ע', תמונות.
- 784 פלאמען; צייטשריפט פון דער חלוצישער פועל-ציון יוגנט "דרור באראבאח יוגנט" אין פוילן. לאדזש, 2°. לפנינו גל' 2: פברואר 1948. 28 ע', תמונות, כפי הנראה חדל להופיע.
- 785 קאליפארניער יידיש לעבן; חדש זשורנאל פאר געזעלשאפטלעכע, קולטור און ליטעראטור ענינים. לאס אנדזשעלעס, תשי"א, 4°. גליון 1: כסלו, 12 ע'.
- 786 קולטור-ידיעות, פאריז, די אייראפעישע אפטיילונג פון אלועלטלעכען יידישען קולטור-קאנגרעס, 8°. ירחון, גל' ב': אפריל 1949. 15, [1] ע'.
- 787 שבתון; וואכנצייטונג פון צעירי אגודת ישראל אין פראנקרייך, (פאריס), 2° גדול. העורך: י. ר. סנדלר, גל' 29: ג' סיון תשי"א, 4 ע'.
- 788 שיקאגער צייט-שריפט, Chicago, תשי"א, 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך והמו"ל: הרב דוב ווארשאוסקי, גל' א': ערב ראש השנה תשי"א, 4 ע'.
- 789 Admonter hajnt; cajtshrift arojsgegebn durchn mazkirut funem Jewish-lager in Admont, Admont. 4°.
- תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' <16> שנה 2: אוגוסט 1947. 12 ע', המהנה פורר ב'1 במאי 1949. הטכסט בידית באותיות לטיניות.

- דו־שבועון. העורך : Isaac M. Moscona. גליון 1 : 15 במאי. 6 ע', תמונות.
- 798 *L' Élan nouveau*; journal juif indépendant. Paris. 2°.
- ירחון. העורך : J. Croustillon. שנה 2, גליון 8 : אפריל 1951. 8 ע', תמונות.
- 799 *[Hammadrikh]* Organ for the Madrichim of all Shchavot published by Hanhagat Habonim. (Johannesburg). 1950. 8°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. דו־ירחון? חו' 1 : מאי-יוני. 24 ע'.
- 800 *Hanoar Hazoni*; Editado por la Histadrut Jalutzit Olamit — Hanoar Hazoni en México. México. 2°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליון 10-11 : דצמבר 1949. 6 ע', תמונות.
- 801 *Ha-yam*; the mouthpiece of The Palestine Maritime League S. A. Cape Town. Committee of the Palestine Maritime League. 1946. 8°.
- רבעון. העורך : Fanny A. Gross. חוברת 1 : דצמבר. 47 [1] ע', תיים, תמונות.
- 802 *El Heraldo de Israel*. México, editado por la Organización sionista-revisionista de México. México. 2°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 3, גליון 13 : פברואר 1950. 4 ע', תמונות.
- „הכרז של ישראל“. יל ע"י הסתדרות הציונים הרביעיונים במכסיקו.
- 803 *Hillel Hello*. St. Louis, (B'nai B'rith Hillel Foundation). 8°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 3, גליון 6 : 1950. 4. 7. 4 ע', תמונות.
- 804 *Information*; organe bi-mensuel intérieur du Comité juif algérien d'études sociales. Alger. 2°.
- גליון 2 : 1. 1. 1948. 4 ע', מפות.
- 805 *Israel Life and Letters*. New-York, American Fund for Palestinian Institutions. 4°.
- 790 *The Alliance Review*; (American edition of Les Cahiers; organ of the Central Committee of the A[lliance] I[sraélite] U[niverselle]. New York, The American Friends of the Alliance Israélite Universelle). 4°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 2, חוברת <15> 3 : אוקטובר 1948. 8 ע', תמונות.
- 791 *Bollettino della comunità israelitica di Milano*. „בטאון הקהלה העברית במילאנו“. Milano. 2°. Alfredo : ירחון. העורך האחראי : Sarano. שנה 4 גל' 7 : אפריל 1949. 8 ע'.
- 792 *Bulletin de nos communautés*; organe du judaïsme d'Alsace et de Lorraine. Strasbourg. 4°.
- דו־שבועון. העורך : A. Deutsch. גל' א' של שנה 7 : כ' טבת תש"ח 1948. 15. 2. 1 [1] ע', תמונות.
- 793 *Caete pentru cultura și știința evrească*. (București), 1947. 2°.
- „מחברות לתרבות ומדע עברי“. Colecția „Judaism“. B. H. Cohn : תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : Caetul A <seria 1> : 1947. 16 p.
- 794 *Conference*; the magazine of human relations. (New York, National Conference of Christians and Jews), 1945. 4°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. [חוב' 1] : קיץ 1945. 11 [1] ע', תמונות.
- 795 *Dublin JNF News*; the official bulletin of the Jewish National Fund. Dublin. 1951. 4°.
- תכנית ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : יוני. 4 ע'. פורטרטים.
- 796 *L' Écho juif*; journal d'informations juives en Afrique du Nord. Tunisie-Algérie-Maroc. 1950. 2°.
- שבועון. העורך : S. Zerbib. גליון 1 : 22 בדצמבר. 4 ע', תמונות.
- 797 *Eco Sefaradi*; Informativo quincenal de los Sefaradim de México. México. 1950. 2°.

הנוער ההפשי; ירחון של הנוער הבורוכוביסקי בארגנטינה. ירחון. — שנה 2, גליון 22: ספטמבר 1950. 8 ע', תמונות.

815 *Karmel*; organ for kristent forsknings- og opplysningsarbeid i Bibelens land og Norden. (Oslo, Karmel-instituttet). 8°.

„כרמל“; עתון בשביל מחקר נוצרי בארץ-התנ"ך ובצפון.

ירחון, העורך האחראי: P. F. Hansen. גליון א' של שנה ה': ינואר 1949. 16 ע', תמונות.

816 *Nachlath Dublin Magazine*; the official organ of the Dublin J. N. F. Commission. (Dublin). 8°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. חוברת 24: אוקטובר 1948. 43 [1] ע', תמונות.

817 *Newsletter*. London, The World Union for Progressive Judaism, 1951. 8°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. גליון 1: ינואר 1950. [1] ע', ירחון בשם זה עיין ק. ט. שנה כ"ח ע' 50.

818 *La Palabra*. Editado por Poale Sion Zeire Sion en México. México, Liga pro Palestina Trabajadora, 1950. 2°.

שבועון. גליון 1: 10 בנובמבר 8 ע', תמונות.

819 *La Parole*; hebdomadaire de l'actualité juive. [Paris], 1950. 2°.

גליון 1: 26 באוקטובר, העורך: J. Gerszuni. 8 ע', פורטרטים.

820 *Red Mogen Dovid News*. (New York, American Red Mogen Dovid for Israel), 1949. 2°.

דו-ירחון. גליון 1: אפריל 12 ע', תמונות. לא הופיע יותר.

821 *Tribuna Sionista*; editado por la Organización Sionista Revisionista de México. México. 2°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. שנה 2, גליון 10: 15.XI.1949. 8 ע', תמונות.

תכנית ההופעה לא נזכרה. כ' 5 חוב' 1: סברואר 1949. 23, [1] ע', תמונות.

עתון השומרים [Itton Hashshomrim] 806 official organ of the Shomrim Shichva of Habonim <South Africa>. (Johannesburg). 4°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 3 חוברת 1: ספט-אוקט' 1948, תשרי תש"ט. 16 ע', תמונות.

807 *Jewish Action*. (New York), The Union of Orthodox Jewish Congregations of America. 4°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 6, גליון 1: ספטמבר 1950. 8 ע', פקסימילים, תמונות.

808 *The Jewish Chronicle*. Syracuse, N. Y. 2°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 3, גליון 19: 30.1.1948. 8 ע', תמונות.

809 *Jewish Community Bulletin*. Petaluma, California, Jewish Community Center. 2°.

תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 4, גליון 5: 1 באוגוסט 1950. 4 ע', תמונות.

810 *The Jewish Home*. New York, Israel Present. 4°.

ירחון. העורך: Arnold Posy. כרך 1, חוברת 2: מרץ 1950. 34 ע', תמונות.

811 *Jewish Literary Gazette*. (London, Amkhoo Publications), 1951. 2°.

דו-ירחון. גליון 1: 15 במרץ. 4 ע', פורטרט.

812 *Jewish Mail*. (New York), 1950. 4°.

שבועון. גליון 1: 8 בדצמבר. 8 ע', פורטרטים.

813 *The Jewish Times of Monmouth and Ocean Counties*. (Belmar, New Jersey). 2°.

ירחון. כרך 1, גליון 2: 27 באוקטובר 1950. 8 ע', תמונות.

814 *Juventud libre*; organo mensual de la juventud borojovista en la Argentina. (Buenos Aires). 2°.

קבצים

828 ארט. איטאליע. ORT ארט. רויט. געז.
"ארט" אין איטאליע, 1947. 4 ע' תמונות. 2° גדול.
"אינמאליקע אויסגאבע", יצא ב' 8 באוגוסט. על
פעולות ה"ארט" באיטליה.

829 וויטשעפל לעבט; לשון און לעבן אלמאנאך
1951. לאנדאן, פריינד פון יידיש לשון און נאראד
פרעס, 1951. 198. [1] ע' 8°.

קבץ ספרותי כולל דברי שיר ופרווה על וויטשעפל.
מדר: מיוחד: לאנדאן אין רעש און אין בליק, ע'
67 — 198. [1] ע'.

830 יידישע שריפטן; ליטעראריש זאמלבוך. (ב).
לאדזש, פאריין פון יידיש ליטעראטור און זשורנאליסטן
אין פוילן, חש"ח 1948. 180 ע' 4°.

המערב: לייב אליצקי, ישראל אשענדארף, בינעם
העלער. כולל שירים, ספורים ומאמרים אלה: ב. מארק;
אויפן קבר פון צ. ה. גרעץ. א. וואלף-יאסני;
יקצולסון — דער ירמיהו פון זריטן חורבן. י.
קאנטאר: יידיש כאראקטער און יידיש גורל. מ. מירסקי;
אונדזער נייער און אייגענער גאנג. נ. בלומענטאל;
דער גרויסער יידיש פילאלאג בער באראקא. א. אייזענבאך;
די יידיש ליטעראריש-קונסטלערישע משפחה אין לאדזשער
געטא.

831 Consejo de mujeres israelitas de la
Argentina, ed. Almanaque-agenda 5707 —
5711. 1946/47 — 1950/51. 5v. Buenos Aires,
[1946 — 1950]. 135, [1]; 128; 138; 122,
[2]; 124 p., illus., notes. 8°.
"מועצת נשים יהודיות של ארגנטינה, אלמאנאך".

832 Israelietische Almanak. Yearbook for
the Jewish Communities on Curaçao and
Aruba, issued for the year 5711... by the
Jewish Relief Committee Curaçao, Netherl.
West Indies. Curaçao, [1950]. 84 p., facsimils.,
illus. 8°. Publications: 34 ע' יהודי. 8°.

833 The Jewish Year Book 5712-13. 1st
January to 31st December, 1952. London, The
Jewish Chronicle, (1951). 505, XXI p., maps,
tabs. 8°.

822 La Tribune au service de la com-
munauté juive de France. (Paris), 1950. 2°.
דריטבווען. העורך (Joseph) Millner. בידנו גליין
"מחזן לסריה": 1 בפברואר. 4 ע' תמונות.

823 Über die Grenzen; von Flüchtlingen
für Flüchtlinge. (Wallisellen-Zürich), 1944. 4°.
מופע לעחים בלתי-קבועות. גלי א': נובמבר. 11,
[1] ע' תמונות. גלי י"ב: אוקטובר. 1945.

824 UIT News. New York, The American
Committee for the Hebrew University,
Weizman Institute of Science and Technion. 2°.
העורך: Walter Golman.

Vol 1. No. 2: Special Weizmann dinner
issue, [Dec. 1950]. 8 p., illus.

825 A Voz Sionista; órgão informativo
da Organização sionista unificada do Brasil.
Rio de Janeiro. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליין 3;
1 בדצמבר 1947. 24, [2] ע' תמונות. הוצאה מיוחדת
מוקדשת להחלטת א"מ על הקמת מדינה עברית.
הקול הציוני: עתון אינפורמטיבי של ההסתדרות
הציונית המאוחדת בברזיל.

826 World Jewish Congress. Bollettino
sull'attività del Congresso mondiale ebraico.
Roma. Unione delle comunità israelitiche
italiane. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. דיריחון? העורך
האחראי: A. B. Della Seta. גלי 3 של שנה 1;
מאיינו 1947. 8 ע'.

827 Поале Цион; орган на съюза на ционистите-социалистици 'Поале-Цион' и Худ: световно
обединение на 'Поале-цион' и ционисти-социалистици
<Италия> Вътрешен бюлетин. София, 1948. 4°.
"פועלי ציון; עתון של האגוד הציוניסטי-איטליאני
פועלי ציון > "אחוד", התאחדות עולמית של פועלי-ציון
ההתאחדות הציוניסטי-איטליאני" ביולטין.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי א': יוני 17 ע';
תמונות. במקומות הכפלה; המעטת בדפוס.

836 *Enciclopedia judaica castellana en diez tomos...* Director: Eduardo Weinfeld. T. 9, 10. 9: Provenza-Singer. 10: Singer-Zweig. Mexico, D. F., Editorial Enciclopedia judaica castellana, 1951. 640 p., facsim., illus., maps, tabs.; 595, [5] p. 4°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 322. אני מברכים את העורך ואת המו"ל לגמר המפעל הזה.

837 Goldschmidt, Lazarus. The earliest editions of the Hebrew Bible... with a treatise on the oldest manuscripts of the Bible, by Paul Kahle. New York, Aldus Book Co., 1950. 60 p. 4°.

נדפס ב־330 טפסים. בספר מדובר על 41 מהדורות התנ"ך (או חלקי התנ"ך) שהופיעו בשנות 1477 — 1499. ע' 38, טבלא כרונולוגית. המחקר של קאהל: ע' 41 — 60. ההוצאה מהודרת.

מדע המקרא

838 אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א). ספר קול אליהו: כולל ביאורים... פירושים ופשטים... בדברי תורתנו הקדושה ובמאמרי חז"ל בדרך נגלה... [מאת] אליהו מחילנא... הגר"א, אשר נלקטו... ע"י... הרב חנוך העניך ערואה... ועתה קם להדפיס... אברהם נתן בערנאסה... שאמלויא, דפוס א. ש. היימליך, תש"ח. [1], 56 דף. 8°.

839 צ'פמן, אהרן. ... הצדיק: הלב; התורה; והשלום; ... כולל כל הפסוקים שבספר תהלים, שבהם נזכרים הצדיק, הלב, והתורה והשלום... צוזאמען געשטעלט פון אהרן ב"ר מאיר טשאפמאן. לאס אנדזשעלעס, תשי"א. 69 ע' 8°.

840 תנ"ך. נביאים ראשונים. מקראות גדולות. יהושע, שופטים. מינה, המחלקה לתורות של מרכז "מזרחי" ו"תורה ועבודה" של שארית הפליטה בגרמניה, תשי"ז. [3], 5—83 דף. 4°.

הוצאת צלום.

841 תנ"ך. שיר השירים. ספר שיר לשלמה בו יבא... שיר השירים והתרגום ופירושו בלשון ערבית... גירבה, בועז חדאד, תשי"ז. [1], 43 דף. 8°.

Jewish statistics, p. 312 — 320. A Jewish bookshelf, p. 321 — 324. Who's who, p. 333 — 479. Chronology of events 5711, p. 480 — 486.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 322.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

834 זלטקין, מנחם מנדל. שמות הספרים העבריים לפי סוגיהם השונים, הכונתם ותעודתם מאת מנחם מענדל זלטקין. גייטאטעל, גרפס בהוצאת המחבר דלש ע גייטסטעל (Delachaux et Niestlé), תשי"ז. [1] ע' 8°. "תקוני טעויות" 2 ע' ער נוסף בצרפתית.

התכן: מבוא. חקירה בדבר הטעמים שהניעו המחברים התורנים לקרוא לתבורים שלהם בשמות שאינם מוסרים הכן הספרים. שמות הספרים המרמזים לשם המחבר ע"י מלים ומליצות מכה"ק, ע"י ראשי תיבות, ע"י מלים הדומות במבטאן לשם המחבר, ע"י גימטריא. שמות ספרים המרמזים לכנאי המחבר או לשם משפחה שלו, לשמות הורים וקרובים או ידידים של המחבר. ספרים הנקראים עפ"י המלים הראשונות שבהן מתחילים הספרים. שמות הספרים המרמזים לתכן הספרים ע"י ראשי תיבות, — המרמזים לחלקי הספרים. שמות ספרים שהנם נמצאים ביחס לשמות ספרים אחרים. שמות ספרים סמליים. שמות ספרים—מליצות מכה"ק בשנוי מובנה. שמות ספרים שהנם כוללים רמזים לענינים שונים מבלעדי אלה שנזכרו לעיל. ספרים שנתנה בהם שנוי השם. שמות ספרים ששמשו חמר להלצות ולבדירות, נספחות.

835 Besso, Henry V. Dramatic literature of the Sephardic Jews of Amsterdam in the XVIIth and XVIIIth centuries. New York, Hispanic Institute in the United States, Sección de estudios sefardies, 1947. 4 p. 1., 117, [1] p. 8°.

"Reprinted from the Bulletin hispanique, vol. 39-41".

התכן: Introduction. The Jewish theatre. Dramatic literature in Hebrew (p. 40 — 51), — in Portuguese, — in Spanish. Bibliography, p. [86] — 111.

.La Bible du centenaire : בראש השער : Tome I. 1941 : La Loi. XXX, [1], 290 p. — II. 1947 : Les Prophètes. XLI, [1], 836 p. — III. 1947 : Les Écrits. XXXIII, 531, [1] p., maps. — IV. 1928 : Le Nouveau Testament. VIII, 440 p.

847 Bible. tr. German. Das Alte Testament deutsch ; neues Göttinger Bibelwerk... hrsg. von Volkmar Hertrich und Artur Weiser. Teilbd. 25: Das Buch der Zwölf Kleinen Propheten. II: (Die Propheten Nahum, Habakuk, Zephauja Haggai, Sacharja, Maleachi ; übersetzt und erklärt von Karl Elliger). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1950. 2 p. l., 206 p., 1 l. 8°. עיין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 162, 324.

848 Bible. Joshua. Das Buch vom Lande Gottes : Josua und Richter, für Freunde und Verächter der Bibel ausgelegt von Karl Gutbrod. Stuttgart, Calwer Verlag, 1951. 281 p. 8°.

=Die Botschaft des Alten Testaments... hrsg. vom Calwer Verlag, Bd. 10.

849 Bible. Joshua. Joshua and Judges (יהושע, שופטים) ; Hebrew text and English translation with an introduction and commentary, ed. by... A. Cohen. London, Soncino Press, 1950. XVII, 333 p. 8°.

(The Soncino books of the Bible). Joshua, introd. and commentary by... H. Freedman ; Judges, introd. and commentary by... Judah J. Slotki.

* 850 Bible. Isaiah. Book of Isaiah in the King James version. Introduction and critical notes, 2 v. New York, Harper, 1950. 98 ; 74 p. 8°.

851 Bible. Job. Das Gedicht von Hiob und seinen drei Freunden : übersetzt von Gustav Hölscher. [Wiesbaden], Insel-Verlag, 1948. 124 p., 1 l. 8°.

עם מבוא מאת המתרגם.

842 Allis, Oswald T[hompson]. The unity of Isaiah : a study in prophecy. Philadelphia, Presbyterian and Reformed Publishing Co., 1950. 4 p. l., 134 p., 1 l., 1 fold, tab. 8°. כולל כיבליגרפיות.

843 Ayuso Marazuela, Teófilo. La Biblia de Oña ; notable fragmento casi desconocido de un códice visigótico homogéneo de la Biblia de San Isidoro de León. Edición fotográfica ; estudio paleográfico y crítico <seguido de un ensayo de clasificación de los códices bíblicos españoles>. Zaragoza, (Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto "Francisco Suárez"). 1945. 1 p. l., 131 p., 2 l., facsim. 8°. (Contribución al estudio de la Vulgata en España).

הביבליה של אוני ; פרגמנטים חשובים בלתי ידועים עד עכשיו של קודם וויזגוטי מומנה של הביבליה של סן איזידורו דה ליאון. הוצאה פוטוגרפית : חקירה פליאוגרפית ובקרתית.

* 844 Berkhof, Louis. Principles of biblical interpretation ; sacred hermeneutics. Grand Rapids, Mich., Baker Bk. House, 1950. 169 p. 8°.

845 Bible and N. T. tr. French. La Sainte Bible traduite en français, sous la direction de l'Ecole biblique de Jérusalem, Paris. Editions du Cerf, 1951. 8°.

התנ"ך ; La Genèse, traduite par R. de Vaux. 1951. 218, [2] p., map. Jérémie. Les Lamentations. Le livre de Baruch, traduits par A. Gelin. 1951. 309, [2] p.

עם מבוא לכל ספר וספר ומבוא כללי לתורה. עיין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 52.

846 Bible and N. T. tr. French. La Sainte Bible ; traduction nouvelle d'après les meilleurs textes avec introductions et notes. Tome I — IV. [Paris], Société biblique de Paris, (1928 — 47). 2°.

„נועד לקורא רגיל נוצרי ולא נוצרי הרוצה לדעת את התנ"ך ואת הברית החדשה". (מההקדמה).

858 **Botterweck, G. Johannes.** „Gott erkennen" im Sprachgebrauch des Alten Testamentes. Bonn, P. Hanstein, 1951. 104 p. 8°. = Bonner biblische Beiträge, 2.

859 **Braham, Ernest G[oodall].** The prophets of Israel, London, G. Gill, (1948). XII, 140 p. 8°.

עם הקדמה מאת T. H. W. Maxfield. הספר הוא מבוא לספרות הנביאים ונועד למורי התנ"ך בבה"ס ובקולגים.

860 **Bruce, F. F.** The books and the parchments; some chapters on the transmission of the Bible. London, Pickering & Inglis, 1950. 259. [1] p., facsim. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 237 — 242.

התכן: Preface. The books and the parchments. The Bible and the alphabet. The Hebrew language. The Aramaic language. The Greek language. The two Testaments. The form of the Bible. The canon of Scripture. The text of the O. T. The Samaritan Pentateuch. The targums. The O. T. in Greek. The apocryphical books. The text of the N. T. The Syriac Bible. The Latin Bible. Other early versions. The English Bible. Appendices.

861 **Brunner, Robert.** Tobias, Vater und Sohn; zeitgenössische Betrachtungen zu einem verborgenen Buch der Bibel. Zürich, Zwingli-Verlag, (c1950). 86 p., 1 l. 8°.

„השקפה נוצרית על העם היהודי". (מההקדמה).

862 **Cazelles, Henri.** Études sur le Code de l'alliance. Paris, Letouzey et Ané, 1946. 197, [1] p., 1 l. 8°.

התכן: Introduction, Traduction et notes explicatives. Les problèmes de critique littéraire. Le droit dans le Code de l'alliance. La société

852 **Bible. Song of Solomon.** The Ethiopic version of the Song of Songs critically edited by the Reverend Hugh Craswall Gleave. London, Taylor's Foreign Press, 1951. XXXII, 41 p. 8°.

מקור ותרגום אנגלי עמוד מול עמוד. המבוא ע' XXXII — XIII.

853 **Bible. Daniel.** Daniel, Ezra and Nehemiah: Hebrew text & English translation, with an introduction and commentary, by Judah J. Slotki. London, Soncino Press, 1951. XV, [1], 278 p. 8°.

(Soncino books of the Bible).

ביבליוגרפיה: ע' 271. המקור העברי והתרגום האנגלי טור ע"י טור. המבוא והפירוש באנגלית.

854 **Bible. Chronicles.** Chronicles; Hebrew text & English translation with an introduction and commentary, by I. W. Slotki. London, Soncino Press, 1952. XIV, [1], 360 p., chronol. tab. 8°. (Soncino books of the Bible).

המקור העברי והתרגום האנגלי טור ע"י טור. המבוא והפירוש באנגלית.

855 **Bird, Robert.** One hundred Bible stories... New illustrated ed. London, T. Nelson, [1951]. 414 p., 1 l., pl. (part. col.). 8°. (The Nelsonian library).

ספורי התנ"ך.

856 **Blunt, A[lfred] W[alter] F[rank].** The prophets of Israel, Oxford, Clarendon Press, (1947). 126 p., 1 l. 8°.

הדפסה ראשונה עיין ק. ס. ו' ע' 461. ספר עזר למורים בבתי הספר או „בכחות הביבליה".

857 **Boose, Rose E.** Let's study the Bible: the message of the Bible co-ordinating facts and events for a clearer understanding of the book of books. Mountain View, Calif., Pacific Press Publishing Association, (c1950). 176 p. 8°.

869 **Eichrodt, Walther**. Man in the Old Testament ... Translated by K. and R. Gregor Smith. London, SCM Press, (1951). 83, [1] p. 8°. = Studies in Biblical theology, 4.

Das Menschenverständnis des : את המקור בשם :
Alten Testaments ענין קט. שנה כ"ו ע' 42:41.

870 **Eissfeldt, Otto**. Geschichtsschreibung im Alten Testament; ein kritischer Bericht über die neueste Literatur dazu. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1948. 48 p. 8°.

871 **Ginsberg, H[arold] Louis**. Studies in Koheleth. New York, Jewish Theological Seminary of America, 5711-1950. VII, 46 p. 8°.

= Texts and studies of the Jewish Theological Seminary of America, v. 17.

התכן : Koheleth's program. The designation מלך as applied to the author. Koheleth wrote in Aramaic. Dates of composition and translation.

872 **Goodspeed, Edgar J[ohnson]**. How to read the Bible. London, G. Cumberlege, Oxford University Press, 1948. X, 229, [1] p. 8°.

873 **Guitton, Jean**. Le développement des idées dans l'Ancien Testament. Aix-en-Provence, (Paris, Aubier), 1947. 189 p. 1 l. 8°. = La pensée moderne et le catholicisme, 9.

התכן : Avant-propos. 1. partie : Le problème de Dieu. 2. partie : Le problème du mal et de la rétribution : La pensée grecque et la pensée juive en face du mal. Les traditions juives sur l'origine du mal. La méthode d'analyse. Le récit de la faute au Jardin d'Eden. L'esprit du récit de la chute. La théorie de la rétribution temporelle collective. Les difficultés de la théorie d'une rétribution temporelle collective. Job : le poème du juste

du Code de l'alliance. La question des sources non israélites. L'auteur du Code de l'alliance. Derniers aperçus.

863 **Conklin, George Newton**. Biblical criticism and heresy in Milton. New York, Columbia University, 1949. X p., 2 l., 137 p. 8°.

הופיע גם כדו"סרסציה באוניברסיטה של קולומביה.
מהתכן : Rabbinical exegesis. Milton on bara: the creation. M. on nephesh: the soul. Bibliography, p. [125] — 133.

864 **Copass, B[enjamin] A[ndrew]; E[rnest] L[eslie] Carlson**. A study of the prophet Micah; 'Power by the spirit'. Grand Rapids, Mich., Baker Book House, 1950. 169 p. 8°.

865 **Crowley, Dale**. The Bible has the answer. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, (c1948). 176 p., group ports. 8°.

המחבר מנהל ב" Quizspiration" בשרות השדורים
בושינגטון. החומר שבספר זה לקוח מאוצר האינטור-
מציה שבמשך שנים השתמשו בה בשדורים.

866 **Cunliffe-Jones, H[ubert]**. The authority of the biblical revelation. London, J. Clarke, (1945). 119, [1] p. 8°.

(Library of contemporary theology).

867 **Cunliffe-Jones, H[ubert]**. Deuteronomy: introduction and commentary. London, SCM Press, (1951). 191 p. 8°.

(Torch Bible commentaries).

868 **Des Barres, F[rederick] W. W.** Story of the English Bible. New York, R. F. Moore, (c1950). IX, 92 p. 8°.

התכן : Introduction. Manuscripts. Hebrew manuscripts. The Septuagint. The Vulgate. The Bible in Britain. The 1st English Bible. The 1st printed English Bible. The English Bible after Tyndale's day. Revision.

- 881 **Kraus, Hans-Joachim**. Die Königsherrschaft Gottes im Alten Testament: Untersuchungen zu den Liedern von Jahwes Thronbesteigung. Tübingen, J. C. B. Mohr. 1951. XI, [1], 155 p. 8°.
- = Beiträge zur historischen Theologie. 13. „1948 wurde ein erster Entwurf der Arbeit unter dem Thema „Das königliche Zionsfest“ als Habilitationsschrift., von der... Universität zu Bonn angenommen“.
- 882 **Lewy, Immanuel**. The birth of the Bible; a new approach. With an introduction by Mordecai M. Kaplan. [New York], Bloch Publishing Co., (c1950). 254 p. 8°.
- „נושא הספר היהדות הנוכחית בתחלתה. המחבר דן בשאלה בלי משפטי קודם דתי או מדעי.“ (מההקדמה).
- 883 **Lindblom, Joh[annes]**. The servant songs in Deutero-Isaiah; a new attempt to solve an old problem. Lund, C. W. K. Gleerup. (1951). 114 p. 8°.
- = Lunds universitets årsskrift. N. F. Avd. 1, Bd. 47, Nr. 5.
- 884 **MacArthur, Kathleen W[alker]**. The Bible and human rights. Rev. ed. (New York, Woman's Press, 1949). 3 p. l., 95 p. 8°.
- 885 **Maccabees 1**. The first book of Maccabees; an English translation by Sidney Tedesche. Introduction and commentary by Solomon Zeitlin. New York, Published for the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning by Harper, (c1950); XVI p., 1 l., 291 p. 8°. (Jewish apocryphal literature).
- התקן: A. A. Neuman: Foreword. — Preface. Intruduction: The Eastern Mediterranean under Alexander's successors. Analysis of contents, Authorship, date, language. Historical value, State documents. The name of the souffrant. L'Ecclésiaste: la philosophie d'un sage. Les derniers développements, Le problème du mal dans la perspective du Christ.
- 874 **Harns, Klaus**. Die falschen Propheten: eine biblische Untersuchung. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1947. 59 p. 8°.
- 875 **Hartman, Gertrude**. In Bible days... Illustrations by Kathleen Voute. New York, Macmillan, 1948. X, 189 p., illus., maps. 8°.
- ספרירה מקרא וספורים מהברית החדשה.
- 876 **Heller, Adolf**. 200 biblische Symbole anhand von etwa 3000 Bibelstellen erläutert. Wüstenrot-Württ., K. Reith, (1950). 262 p. 8°.
- כילל תנ"ך וברית חדשה.
- 877 **Hoff, George W[ashington] De**. Alleged Bible contradictions explained. Murfreesboro, Tenn., De Hoff Publications, 1950. 303 p., port. 8°.
- נכתב מתוך השקפה נוצרית.
- 878 **Ironside, H[enry A][llen]**. Addresses on the Book of Joshua. New York, Loizeaux, (1950). 142 p. 8°.
- נאומים שהשיע המהבר בכנסיה בשיקגו.
- 879 **Jacoby, Samuel**. Voices from the spirit land. New York, S. Jacoby, (c1949). 5 p. l., 413 p., port. 8°.
- "This book establishes the truth of Spirit Return and Spirit Communion, extant in the Bible, from Genesis to Revelations".
- 880 **Kinnaman, J. O.** Out of the dust... Rev. and enl. ed. Long Beach, Bureau of Bible Research, (c1945). 261 p., map. 8°.
- = Kinnaman, J. O.: Archaeology and the Bible, v. 2.
- „המהבר מנסה לספר לקורא את הגילויים העקריים בארכיאולוגיה שנעשו במשך סוף השנים האחרונות.“ (מההקדמה). עיין גם קי. ס. שנה כ"ו ע' 266.

with commentary. London, Luzac, 1951. 2p.l., XI. 209 p., 2 l., L pl. 4°.

מסרת הספר לתת תרגום עברי של לוחות החקים החתיים וגוסס אנגלי חדש בצירוף פירוש משפטי וגם יכונה על הדומה והבלתי דומה בין החוקים האלה והחוקים השמיים מאותה התקופה בערך. (מההקדמה).

892 Newell, William R[eed]. Old Testament studies; lessons given at Union Bible classes in the United States and Canada. v. 1: Genesis to Job. New ed., rev., enl. Chicago, Moody Press, (c1950). XXX, 413 p. 8°.

893 North, C[hristopher] R[ichard]. The thought of the Old Testament; three lectures. London, Epworth Press, (1948). 62 p., 1 l. 8°.

התכן: Foreword. God. The world. Salvation.

894 Noth, Martin. Geschichte und Gotteswort im Alten Testament; Rede gehalten bei der Jahresfeier der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn am 18. November 1949. Krefeld, Scherpe-Verlag, [1949]. 30 p., 1 l. 8°. = Bonner akademische Reden. 3.

895 Östborn, Gunnar. Tora in the Old Testament; a semantic study. Lund, Håkan Ohlssons boktryckeri. 1945. XII, 212 p., 1 l. 4°. Diss. Uppsala. Cedric Hentschel: תרגום משוירית: Foreword. Introduction. The etymology of the noun תורה. The deity as imparter of Tora. The king... The priest... The wise man... The prophet as imparter of Tora. Summary. Appendix. Bibliography. p. [194] — 212.

896 Parmelee, Alice. A guidebook to the Bible.... With a foreword by William Neil. London, English Universities Press, (1951). XI, 184 p. 8°.

(The Teach yourself books).

המחבר מצין שהתנ"ך תורגם ל-185 לשונות ודיאלקטים והברית החדשה ל-241 לשונות נוספות.

book. Religious aspects: Hannukkah. Literary affinities. Hasmonaeans and Maccabees in Rabbinic and Patristic literature. Manuscripts and editions, p. 1 — 66. — Text. commentary and critical notes. Appendices. Bibliography, p. 269 — 271.

886 McGee, J. Vernon. Exposition on the Book of Esther. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, (c1951). 76 p. 8°.

פרקי הספר הם דרשותיו של המחבר בכנסיה בלוס אנג'לס.

887 May, William J[ohn]. Stories of Bible women. London, Independent Press, (1950). 3 p. l., 168 p. 8°.

888 Medico, H[enri] E. del. La bible cananéenne; découverte dans les textes de Ras Shamra. Traduction nouvelle. Préface de R. Guillaud. Paris, Payot, 1950. 239 p. 8°. (Bibliothèque historique).

התכן: Introduction. Les légendes. Textes législatives. Textes historiques. Psaumes ou prières. Conclusion.

889 Mould, Elmer W[allace] K[ing]. Bible history digest. New York, Exposition Press, (c1950). X p., 1 l., 201 p., maps, geneal. tab. 8°.

הספר נועד בעיקר ללומדי כתבי הקודש בבתי ספר תיכוניים.

890 Munk, Elie. La justice sociale en Israël. (Neuchâtel). La Baconnière, (c1848). 239, [1] p. 8°. = Israel et le monde... 3.

בפרק האחרון מסביר המחבר את שמונת העיקרים של המוסר הסוציאלי היהודי ובין השאר: העדר זכות הקנין הפרטי על הקרקע לפי תוקי התורה; להון הפרטי ניתן תפקיד שני במעלה. שחיון האנשים בפני אלהים, בפני החוק.

891 Neufeld, E[phraim]. The Hittite laws; translated into English and Hebrew

904 **Steinmann, Jean.** David roi d'Israël. Paris, Les Éditions du Cerf, (1948). 1 p. l., 188 p. 8°.

= Collection Témoins de Dieu, [11].

ביורגמיה של דוד המלך.

905 **Weber, Otto.** Grundriss der Bibelkunde. 2. durchges. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, (1950). 2 p. l., IV, 170 p., chronol. tab. 8°.

התנ"ך: Vom Wesen der Bibel. Entstehung u. Gestalt d. Bibel. — Das Alte Testament: Das A. T. als Ganzes. Schöpfung u. Sünde. Israel, Die Theokratie und das Aufkommen des Prophetismus. Die ersten Schriftpropheten. Jeremia, Die spätjüdische Gemeinde. Psalmen und Weisheitsbücher. — Das Neue Testament.

906 **White, Mrs. Ellen Gould (Harmon).** Patriarches et prophètes. 2e éd. Dammarie-les-Lys, Éditions "Les signes des temps", (1948). 797. [1] p., map, pl., port. 8°.

E. G. White: בראש השער:

"המחברת מספרת ומפרשת את תולדות האבות והנביאים מהתחלתן, לפי המסופר בבראשית ובשאר הספרים ההיסטוריים של התנ"ך". (מההקדמה).

907 **Williams, Arnold.** The common exp-sitor; an account of the commentaries on Genesis, 1527 — 1633. Chapel Hill, University of North Carolina Press, (c1948). IX p., 2. l., 297 p., pl. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 269 — 282, מטרות הספר, שלא נכתב בשביל קוראים מומחים במקצוע, היא לתאר איך הבינו את ס' בראשית בימי הרנסנס.

908 **Wolff, Hans Walter.** Jesaja 53 im Urchristentum. (2., neubearb. Aufl.) Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, (c1950). 159. [1] p. 8°.

ברית חדשה

909 **Blinzler, Joseph.** Der Prozess Jesu: das jüdische und das römische Gerichtsver-

907 **Rabbinowitz, Joseph.** The prophets of Israel; a brief survey of their times and teachings. [London], Jewish Religious Educational Publications, (pref. 1950) 46 p., 1 l. 8°.

ספר עזר למורים ולחלמידי הכתות הגבוהות.

908 **Redlich, E[dwin] Basil.** The early traditions of Genesis. London, G. Duckworth, (1950). 127 p., illus. 8°.

= The Colet library of modern Christian thought and teaching, 4.

909 **Roberts, Bleddyn J[ones].** The Old Testament text and versions; the Hebrew text in transmission and the history of the ancient versions. Cardiff, University of Wales Press, 1951. XV, 326 p. 8°.

"הספר אינו אלא מבוא לחקירת הטקסטים של התנ"ך וסיכום ההשקפות הקיימות עכשיו". (מההקדמה). ביבליוגרפיה: ע' 286 — 314.

* 900 **Robinson, Theodore Henry.** Introduction to the Old Testament. New York, Longmans, 1949. 190 p., illus., map. 8°.

901 **Ronner, Max.** Das Buch Jonā: eine Auslegung. Zürich, Zwingli-Verlag, (c1947). 86 p. 8°.

902 **Rowley, H[arold] H[enry].** The biblical doctrine of election. London, Lutterworth Press, (1950). 184 p. 8°.

"The Louisa Curtis lectures delivered in Spurgeon's College, September 1948".

על "בחירת ישראל" לפי התנ"ך.

903 **Scroggie, W[illiam] Graham.** The Land and life of rest: Canaan and the heavenlies; Bible readings delivered at the Keswick Convention. London, Pickering & Inglis, (1950). 87 p., map. 8°.

"The Book of Joshua in the light of the New Testament".

914 גרינברג, יעקב סנדר. ספר כוכב
מיעקב; כולל חידושים וביאורים... כנחם סוגיות
הש"ס... ובראש הספר מאמר דרוש... בשם. תנו
כבוד לתורה... ובסופו תשובות... מאת יעקב
סענדר גרינבערג... חלק א. ארשא, מפני תורה
ודת, תרצ"ח. 38 דף 4°. כנח"נ לא הופיע יותר.

915 דירנפלד, אברהם. ספר בית יוסף על
מס' ברכות; קובץ מרבתינו ראשונים ואחרונים,
קיבצתים... הק' אברהם דירנפלד... חלק א. מישקאלק,
דפוס ב. פריעדמאן, תרצ"ח. [1], 49 [צ"ל 50] דף. 8°.

916 וידנפלד, נחום בן יעקב. ספר שו"ת
חזון נחום, אר"ת וי"ד מהדורא קמא... אשר
חנני ד... נחום וידנפלד... ונלוה להספר קונטרס
דברתי בחזון. בילגוריא, דפוס נ. קראנענבערג, תרצ"ט.
121 דף. 2°.

917 (כהנא), אלכסנדר זיסקינד. ספר תורת
כהן... כולל שני חלקים... חוברו יחדיו מגוין
כת"ק אשר השאר אחריו... מוה"ר אלכסנדר זיסקינד
הכהן... בהרב אברהם... לנדע בשם ר' זושא
פלאצקער, מגדולי תלמידיו... ר' שמחה בונם...
מפרשיסחא... ובסוף הספר קונטרס מראה כהן כולל
תולדות... המחבר... [מאת] צבי יחזקאל מיכלאוהן...
(וארשא, דפוס ב. ליבעסקינד, תרצ"ט). 8°.

שם המחבר כהנא בקונטרס מראה כהן.
חלק א: ביאורים למדרש רבה... וליקוטים על תנ"ך
ואגדות רז"ל בש"ס ומדרשים... [6], 156, [2] דף.
חלק ב: חידושי סוגיות... הש"ס ועל יי"ד פילוסופים
חריפים... 163, 12 ע'.

918 ליטוין, ישראל בן משה. ספר קול
אבות; פירוש על מסכתא אבות... [מאת] ישראל
בא"א... משה ליטוין מפילסופ... ריגא, תרצ"ו.
113 דף. 8°. עם הפנים.

919 מזאה, אליהו מרדכי. ספר מנחת ראם;
שאלות ותשובות... חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
מאת הרב... אלי מרדכי הכהן. מזאה, ניו יארק,
תשי"א. 80 ע'. 8°.

920 משה בן מימון. משנה תורה, הוא
היר החזקה לרבינו משה בר מיימון עם כל

fahren gegen Jesus Christus auf Grund der
ältesten Zeugnisse dargestellt und beurteilt.
Stuttgart, Katholisches Bibelwerk, (1951).
VII, 171, [1] p. 8°.

= Bibelwissenschaftliche Reihe, Nr. 4.

ביבליוגרפיה: ע' 165 — 170.

910 Jalland, T[revor] G[ervase]. The ori-
gin and evolution of the Christian church.
London, Hutchinson's University Library,
(pref. 1948). 200 p. 8°.

= Hutchinson's University Library, no. 35.

The Jewish environment. The institu-
tions of Judaism. Judaism and the Roman
empire.

911 Smith, Morton. Tannaitic parallels to
the Gospels. Philadelphia, Pa., Society of
Biblical Literature, 1951. XII, 215 p. 8°.

= Journal of biblical literature, Monograph
series, v. 6. 206 — 199 ע'.

"Revised form of a dissertation written in
Hebrew for which the author received the
degree of doctor of philosophy from the
Hebrew University in Jerusalem".

עין ק. ט. שנה כ"ז ע' 129.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

912 איזנשטט, דב בר בן נח חיים. ספר
כנפי שחר... בדברי הלכה, כולל שו"ת וענינים
שונים בש"ס ופוסקים מאת... מוה"ר דוב בער
אייזנשטט... בן... מוה"ר נח חיים א"ש... ועליו
נלוה... חידושים (וי"ד)... מכ"י... בן המחבר...
מוה"ר יחיאל יצחק... הובא לביה"ד ע"י נכד המחבר
מנחם צבי בן... יחיאל יצחק איזנשטט... פיעטרקוב,
דפוס ד. קאפלמאן, תרצ"ח. [1], 95 דף. 2°.

913 גורדון, אברהם יוסף. ספר כוכבי אור
חלק א': כולל חידושים ועיונים, הערות והארות בעניני
הלכה, מאת אברהם יוסף גורדון בהגאון... ר' אורי
משה... מלאדו. (פיעטרקוב, דפוס ד. קאפלמאן),
תרצ"ה. [2], 47, [1] דף. 4°.

הספר: מפתחות: רשימת המאמרים, הפתגמים והמבטאים לפי הענינים והכונה, ע' 46 — 52.

922 הפרדס. ספר היובל הפרדס, קובץ רבני-תורני חדשי, כ"ה שנה להופעתו בארצות הברית... מוגש למיסדו ועורכו הרב שמואל אהרן הלוי פרדס. בעריכת הרב שמחה עלברג. ניו-יורק, (דפוס Aber), תשי"א. [6], 600 ע'. 4°. שער נוסף באנגלית. המדורות: חלק ההלכה והספול. השמשות. חלק המאמרים. חלק הישיבות ומוסדות התורה (ע' 378 — 429). ישיבות ארצישראליות (ע' 430 — 450). זכרון להולכים. מוסדות התורה והחסד (ע' 487 — 519). חלק הברכות.

923 פרוש תלמיד הרמב"ן למסכת תענית; יוצא לאור פעם ראשונה על פי כתב יד ישן נושן עם מראה מקומות והערות על ידי יעקב יהודה הלוי הופמאן... ניו-יורק, תשי"א. א, 60 ע'. 8°. הפרוש מיוחס לרבינו נתן בן ר' יוסף (ראה הקדמה ע' vii).

עפ"י כת"י השמור בספריה של בית המדרש לרבינו בני-יורק מיסודו של הפרופ' שטרן.

924 Bokser, Ben Zion. The wisdom of the Talmud; a thousand years of Jewish thought. New York, Philosophical Library, (c1951). XX, 180 p., front. (facsim.). 8°. Introduction. The forerunners of the Talmud. The Talmud in its historical setting. The theological elements in the Talmud. Social ethics in the Talmud. Personal morality. The jurisprudence. Human wisdom.

925 Talmud. Selections. The Talmudic anthology; tales and teachings of the rabbis, a collection of parables, folktales, fables, aphorism, epigrams, sayings, anecdotes, proverbs and exegetical interpretations, selected and edited by Louis I. Newman, in collaboration with Samuel Spitz. New York, Behrman House, 1947. XXXIV [i.e. XXXVI] p., 1 l., 570 p. 8°.

Reprint of 1945 issue.

המפרשים... ועם הוספות חדשות מכ"י ומספרים עתיקים... כך א — ה. ניו-יורק, "עפ"י", דפוס שולזינגר, תשי"ז. פקסימילים. 2° גדול.

צילום מוגדל של הוצאת ורשאוילנה האחרונה. בסוף כל כך נמצאות הוספות בדפוס (עם שערים מיוחדים): (א) שאלות ותשובות הרמב"ם. — (ב) שאלות ותשובות לר' אברהם בן הרמב"ם. — (ג) ספר "ללשונות הרמב"ם" לרבינו דוד בן שלמה ן זמרא (שלשה אלה מחולקים בכל הכרכים, כך כך ותחלקים המתאימים לו). — (ד) הוספות שונות לכל כך, ואלה הם:

כך א: ס' ברכת אברהם לר' אברהם בן הרמב"ם. — שו"ת ר' יהושע הנגיד. — ס' המנוחה לר' מנוח ב"ר יעקב מנרבונא.

כך ב: רק הגספחים א"ג הנ"ל.

כך ג: ס' ביאור מהר"י קורקוס על ספר זרעים. כך ד: ס' ביאור מהר"י קורקוס והרדב"ן על ספר עבודה. — ס' ביאור מהר"י קורקוס על ספר קרבנות.

כך ה: ס' יקר תפארת לרדב"ן. — קונטרס תשובה מיראה לר' אליהו דוד בן בנימין רבינוביץ תאומים. — פרי חיים לר' חיים העליר. — הגהות כבוד מלכים מאת זאב וואלף לייסנר. — חידושים והארות על תשובות הרמב"ם מאת יוסף ליב ארנסט. פרקים מספר משנה תורה שנכתבו בעצם יד... המחבר... ערוך ומסודר ע"י משה בן פנחס לוצקי. הנ"ל: אחרית דבר, בין השאר רשימה של ההוצאות השלמות של ס' משנה תורה להרמב"ם... שגופסו בארצות שונות מראשית מלאכת הדפוס בישראל... עד ימינו אלה. יהודה רובינשטיין: קונטרס אוצר מפרשי משנה תורה. הגספחים בכרך א: [95] דף, כך ב: [26] דף, כך ג: [120] דף, כך ד: [69] דף, כך ה: [146] דף.

921 נכס, שלמה מיכאל. ספר משה והאבות, כולל מאמרי, פתגמים ומבטאי רבינו משה בר מיימון <הרמב"ם> ככתב ספר משה בפירושו על מסכת אבות. עריכים וסדורים עליפי סדר האליף ב"ת עם קצת ביאורים והערות, ומפתח הענינים מאתי שלמה מיכאל... נעקעס... לאם אנדושעלעס, (דפוס דוד כהנסקי), תשי"א. 61, [3] ע', פורטרט, פקסימיל. 8°. שער נוסף באנגלית. ההקדמה גם באנגלית. בסוף

932 Simon, Maurice. Jewish religious conflicts. London, Hutchinson's University Library, 1950. 176 p. 8°.

= Hutchinson's University Library. Jewish religion, no. 48.

„מסרת הספר לתת סקירה על הסכסוכים הדתיים הפנימיים שהסעירו את העם העברי מומנו של עזרא עד ימינו אנו.“ (מההקדמה).

933 Weinberg, J[echiel] J. Das Volk der Religion; Gedanken über Judentum. Vorwort von Chanan Lehrmann. Genève, Editions Migdal, 1949. 96 p., 3 l. 8°.

התכן: Ch. Lehrmann: Vorwort. — Glaube und Unglaube. Das Volk der Religion. Traditionelle Bindung und schöpferische Freiheit. Die seelische Erlösung des jüdischen Menschen, Rabbiner S. R. Hirsch zum Problem Judentum und Weltkultur. Nachwort: Religion und Staat in Israel.

קבלה חסידות

934 [ברכר, יעקב זאב וולף]. ספר פרפראות למקראות... התחלתי להעתיק חיבורי זה מכתב ידי המפורסם... והוא בפרפראות וגמטראות... וברית וס'ת בצירופים... מהמחבר ספר רפאות התנוג... וספר שילה, וספר אהלים... מארגהיטא, דפוס צ. מאסקאוויטש, [תש—], [2], 46 ע'. 8°.

נפסק באמצע; לא נדפס יותר.

935 גולדברגר, גרשון אברהם. ספר נחלת הגרשוני על בראשית שמות... מהרב... גרשון אברהם גולדברגר... הובא לביה"ס ע"י בני וחתני המחבר. דעברעצער, דפוס י. א. גראס, תרצ"ח. [5], 150 דף. 4°.

יותר לא הופיע?

936 חדאד, יעקב בן מעתוק עזיז. ספר שארית יעקב: בו יבואו חידושי תורה נביאים וכתובים על סדר הפרשיות... פעולת... רבי יעקב בן המוין מעתוק עזיזי חדאד... המשתדל... חיים חורי... צירבה, דפוס י. חדאד, תש"א. [12], 23, 6 דף. 8°.

6 דף בסוף הספר כוללים: חדאד, יעקב בן מעתוק

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

926 Brod, Max. Diesseits und Jenseits... Bd. 2: Von der Unsterblichkeit der Seele, der Gerechtigkeit Gottes und einer neuen Politik. Winterthur, Mondial-Verlag, (c1947). 367 p. 8°.

בין השאר על החוויה הרחית של אלישע (לפי המסופר במלכים ב'), ע' 172 — 176.

את הקורם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 59.

927 Fleg, Edmond, ed. Anthologie juive: des origines à nos jours. Éd. intégrale. [Paris], Sulliver, (1951). 715 p., 1 l. 8°.

מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה ס"ז ע' 438, שם גם ציון תרגום אנגלי — שם שנה ז' ע' 131.

928 Guttman, Bernhard. Das Ende der Zeit. Freiburg im Breisgau, Zähringer, 1948. 268, [1] p., 1 l. 8°.

על היהדות והנצרות והחסידים ביניהם.

929 Johnson, Frederick Ernest. Wellsprings of the American spirit; a series of addresses edited by F. Ernest Johnson. New York, Pub. by Institute for Religious and Social Studies distributed by Harper, (c 1948). IX p., 1 l., 241 p. 8°.

התכן: L. Finkelstein: The ideal of religious liberty — a Jewish view (p. 87 — 95).

930 Lamprecht, 'Sterling P[ower]. Our religious traditions. Cambridge, Harvard University Press, 1950. VIII p., 2 l., 99 p. 8°.

„מסרת הספר לסייע להבנה בין שלש המסורות הדתיות הגדולות של עולמנו המערבי — היהדות, הקתוליות והפרוטסטנטיות.“ (מההקדמה).

931 Robinson, Theodore H[enry]. A short comparative history of religions. London, G. Duckworth, (1951). XI, 184 p. 8°.

(The studies in theology series).

ביבליוגרפיה: ע' 174 — 178.

Monotheism, p. 104 — 127.

Traduction de M.—M. Davy, Paris, Payot, 1950. 432 p. 8°.

(Bibliothèque scientifique).

המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 130.

תפלה, דרשות, מוסר

942 אברהם, ישראל בן ברוך. צוואות באוני ישראל לקטו נערכו והוגהו ונעקרו על ידי ישראל בן ברוך בר אברהם. חלק א"ב. פילאדלפיה, החברה היהודית להוצאת ספרים אשר באמריקא, תש"ה. xxvi, 161, 161 ע'; [3] דף, 162 — 348, 163 — 348 ע'. 8° שער נוסף באנגלית: Hebrew ethical will selected and edited by Israel Abrahams. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5708 — 1948.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ד' ע' 119. זוהי הדפסה שלישית. — נדפס מחדש גם בשנת 1936.

943 (אדהאן, יחיא בן מכלוף). ספר אני לדודי, בו יוסור קצת ממקצת שבחי... כמהור"ר דוד אביחצירא... כאזבלאנכא, דפוס מ. עמאר, תש"ד. [2], 5 דף, 8 ע', 34 דף. 8°
התכן: הקדמה, דרוש לתפילין, פיוטים, בקשות. הספד, קינות.

944 ברודא, דוד. זה ספר חיות הגוף והנפש, אשר לקטתי... מספרן של צדיקים וחסידיים... בענייני המדות אשר המה רפואה לגוף ולנפש... אנכי דוד ברודא... בן... מרדכי יהודא... חלק [א] א"ב, וראובן, דפוס ש. זינגער, תרצ"ד-ה. 34, 16 דף 8° לכל חלק שער מיוחד.

945 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח עם באור חדש מדרש הגדה... מאת... הרב... מאיר ליבוש מלבים, עם עשרה מאמרות והם הערות בבאורי מאמרי חז"ל מאתי נפתל בהגאון... אברהם משכיל לאיתן וגולה אליו שנים עשר ענינים מחודשים... לודו, "מסורה", תרצ"ט. 46 דף. 8°

946 הגדה של פסח. ספר והגדה לבנו; הגדה של פסח עם שרה ערבי ועם כל הימים הנצרכים בלשון הקודש ובלשון ערבי... כמנהג עירנו אי

עזני: קונטרס מרדה ועוזב הוא וידוי ותפלה... בחרוים, [תש"א], עם שער מיוחד.

937 טיטלבוים, יקותיאל יהודה. ספר ייסב פנים על חג הסוכות, אשר הכינם... מרן יקותיאל יהודה טיטלבוים... ניו יורק, תש"ה. 78 ע'. 8°
מכיל חלק מהספר "ייסב פנים: דרשות על ימים טובים... שכבר יצא לאור זה רבות בשנים". (מו"ר קאטש, תרמ"ג). דברי חסידות.

938 יוסף בן שלמה מפוזן. ספר... יסוד יוסף... [מאת] (מוה"ר יוסף... הוא קיבץ כל סיבות החטא... עתה נתחדש... בליקוטי...) סהרת יום טוב... מאת... חנני יום טוב ליפא דייטש... חלק א. קאשיצ'ע, דפוס וויקא, תש"ב = תש"ה. 176 ע'. 8°

שער מפורט נוסף. פרוש נרחב על ספר יסוד יוסף. על חסא חז"ל לבטלה.

939 (לבוביץ), ירוחם. מאמרים משיחותיו של רבנו הגה"ח מרן ירוחם הלוי, אשר נכתבו מפי השמועה... נהרגמו עכשיו ללה"ק מאשר נרשמו בשעתם באידית... חוברת ד', קייאן, דפוס ש. מורב שוביץ, תש"ה. [2], 39 — 64 ע'. 8°
שער נוסף בליטאית ובו שם המחבר: J. Lvoviciaus.

940 Levin, Meyer. The golden mountain; marvellous tales of Rabbi Israel Baal Shem and of his great-grand-son, Rabbi Nachman, retold from Hebrew, Yiddish and German sources. Illustrated by Marek Szwarc. (New York), Behrman House, (1951). XVII, 357 p., illus. 8°.

הופיע לראשונה בשנת 1932, עיין ק. ס. שנה ט' ע' 185.

כולל ספורים על הכעש"ט ותרגום אחיד עשר ספורי ר' נחמן מברצלב.

941 Scholem, G[erschom] G[erhard]. Les grands courants de la mystique juive: la Merkaba — la Gnose — la Kabbale — le Zohar — le Sabbatianisme — le Hassidisme.

953 סולוביצקי, דוד אהרן, ספר אוצר הדרגים — הדרת דוד... קרוב למאה הדרגים על שם... אנציקלופדיא בועיר אנפין מאוצרות... גאוני וחכמי ישראל... מלוקט בספרים הרבה בשם צדיקים וגאונים... וגם מה ששמעתי הרבה יקרי מציאות... וגם מה ששמעתי בשם צדיקים וגאונים... מאת הרב דוד אהרן סולוביצקי, (חלק א: ארבעה וארבעים הדרגים לשה סדרי משנה), ניו יארק, (דפוס שולובינגר), תשי"א, 256 ע', 8°.

954 סליחות. סדר סליחות עם רב פנינים עם תפילות, קאונס, ג. גוטמאן, ת"ש, [1], 250, 13 — 32 דף, 8° בראש השער: כמנהג ליטא

955 תנ"ך, לקוטים. קריאת התורה עם ההפטרות לשלש רגלים. Readings from the Torah and Prophets for the three festivals. Hartford (Conn.), Prayer Book Press, (c1949), VIII p., p. VIII, 107, 107 p. 8°.

ההקדמה חתומה ע"י: Morris Silverman.
המקור העברי והתרגום האנגלי עמוד מול עמוד. כולל גם קצת מפיטי שמחת תורה ואקדמות ליום א' של שבועות.

956 תפלות, סדור, סדור שער תפלה; הובא לדפוס ע"י החברה "תורה ומלאכה", מתקן לצרכי בתי הספר ומוגה על ידי מורים עברים מצנינים שבתשלוניקי, [סלוביניקי], דפוס אסטרומסה, תש"א, [8], 423, [3] ע', 8°.

957 תפלות, סדור, סדר תפלות ישראל לשבת ולשלש רגלים. עם תרגום אנגלי חדש, הוספות והערות, [ניו יורק], כנסית הרבנים באמריקה ובתי הכנסת המאוחדים באמריקה, (1951), [1], וו, [2], 396 [צ"ל 654], [1] ע', 8°. לרוב הספר ספירת עמודים כסולה. עם שער אנגלי נוסף:

Sabbath and festival prayer book. With a new translation, supplementary readings and notes. [New York], The Rabbinical Assembly of America and the United Synagogue of America.

הדפסה ראשונה עין קי. ס. שנה כ"ו ע' 44.

גירבה וכמנהג גפ"צה... גירבה, דפוס עידאן, כהן וצבאן, שושים = תש"י, [5], 32, [1] דף, ציור, 8°. על המעטפת הימנית סדר לקידוש אטויל, על המעטפת השמאלית פזמונים לליל פסח.

947 הגדה של פסח, עם סדר קידוש לערי תימן... גירבה, חי חדאד, תש"ח, 26, [1] דף, 8°.

948 חאדידא, א. קול ששון... פיוטים ומילה ותפילין די חתן וכלה... פדיון הבן... פיוטים... די פסח די שבועות דטוכה די פורים די שמחת תורה... צאר אלביצא — Casablanca, ספירת האחים חאדידא, תש"ה, 80 ע', 8°.

949 [יהודה בן שמואל הלוי], ספר שיר מי כמור הנהגים לאומרו בשבת קודם פורים והוא בלשון ערבי צח שמדברים בו במערב... עם כן הוספו בו מזמור של פורים עם פיוט... וכתובת המן עם זרש... Casablanca, י. לוגאטי, [תש"ז], [4], 19, [2] ע', 8°.

950 כהן, מאיר בן שאול, ספר אמת ליעקב; הוא מצחף עניו יתכללם עלא תלאת פצאל, הסימן מתאעם אמת — אמונת חכמים, מפעלות הצדיקים, תענית הדיבור... מוסרים... ומעשיות... לתשובה ותיקון הנשמה... המאסף מאיר בן שאול כהן... גירבה, דפוס עידאן כהן וצבאן, [תש"ה], 52 דף, 8°. בעברית ובערבית.

951 לבוביץ, אברהם אליעזר. קונטרס נפשות לצדיקים, רשומי דברים מילין דהספידא על סילוקן של צדיקים וגדולים כהאי שתא (תרצ"ו) ובראשם על פטירת... מרן חיים אלעזר שפירא האבד"ק ור"מ דק"ק מונקאטש... נתעוררתי להוציא לאור... אברהם אליעזר לעבאחיטש... Berehovo, דפוס ש. ש. קליין, תרצ"ח, 19, [1] ע', 8°.

952 לוצטו, משה חיים, ספר מסלות ישראל; כולל כל עניני מוסר... חבור... ר' משה חיים לוצטו... גם הוספו אגרת הרמב"ן, אגרת הגר"א ואגרת המוסר... קאונס, ג. גוטמאן, ת"ש, 123 ע', 8°. שער נוסף בליטאית על עמ' ד' של המעטפת.

español. Tetuan <Marruecos español>. (typ. Minerva), 1951. 3p. I, 2—255 numb. I. [3] p. 8°.

על גבי הספר שם המהר"ם: S. J. Bensabat.
סדר נוסף ספרד בצירוף תרגום לספרית.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

964 חפץ, חיים אליעזר. אלבום לאומי לתולדות עם ישראל מיום שהופיע האדם הראשון על הארץ עד ימינו אלה... מאת חיים אליעזר בן משה חפץ... (מילבוקי, דפוס א. שפיגל, 1949, 158, [10] ע/פ).
פורטרטים. 14 : 21. השער גם באנגלית. נודע בעיקר לבתה"ס העבריים.

טבלאות כרונולוגיות לחיים ופעולותיהם של אישי האומה בצירוף מבואות קצרים לכל תקופה ותקופה.

965 לוח. סדר מקראי קודש לקביעות כל שנה ושנה, בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ. עם לוח הקביעות של שנת התרס"ג עד שנת התשצ"ה. הועתק ונסדר על פי טור א"ח ופר"ח ושאר ספרים. באויל, הוצאת ספר, תש"י. [10], 28, [12] ע/פ. 8°.
תמצית ושער נוסף באנגלית: Jewish festival calender for the years 5663—5795 <1903—2035>...

966 לוצטו, שמואל דוד. פרקי חיים לוקטו תורגמו וכונסו בצרוף הערות מסבירות בידי משה א[בנ]דור [שולוואס]. ניוירק, "תלמית", תשי"א. 116 ע/פ. לוח פורטרט. 8°.

בראש השער: שמואל דוד לוצטו.

המכנס תרגם את האבטוביוגרפיה האיטלקית (המקיפה רק את 18 שנות חייו הראשונות של שד"ל), שפורסמה תחלה בכת"ע Mosè ואח"כ כתדפיס, והוציא מהנוסח העברי של האבטוביוגרפיה (שפורסמה באנתולוגיה "מכתבי שפת קדש" ואח"כ ב"המגיד") קטעים שבהם מסופר על מאורעות חייו של שד"ל שלא נזכרו בנוסח האיטלקי, וכן מאורעות מהשנים 1818—1824. את התקופה 1825—1865 מלא המכנס ע"י קטעים אבטוביוגרפיים מאגרותיו ומהקדמותיו לספריו. נוסף לזה כנס שירים אחרים של שד"ל שחבר ליום הולדתו, שבהם משתקף מצב רוחו של שד"ל. בסוף הספר (ע' 106—116) נספח: "אמונות ודעות" והם קטעי כתבים המתארים את הנקודות החשובות ביותר בהשקפת עולמו של שד"ל.

958 תקונים. שבעה ימי סכות. ספר יחג האסיף; יגמל דיני סוכה בלעזרבי... וסדר ליל סוכות עולו אופשיין... סדר הקפות לשמחת תורה בחרוף כישאן ופיוטים. המו"ל ע"ה דוד עידאן גירבה, דפוס עידאן כהן וצבאן, תש"י. 24 דף. 8°.
על המעטפת הימנית: "התקנה"; על המעט' השמאלית נמשך הטכסט: שירים לשמחת תורה.
רוב הספר מכיל הקפות לשמחת תורה.

959 ריווקין, ב. [=ברוך אברהם וויינריב]. יידישע יום־טובים. צעניסגעשטעלט פון מינא ריווקין. ניוירק, מ. ש. שקלארסקי, 1950. 255 ע/פ. 8°.
התכן: תפלה זכה. — ראש השנה און יום־כיפור. סוכות. חנוכה. פורים. הבימה (4 מאמרים על תיאטרון זה). שבועות. — 2 סער טייל: גאטור און וואונדער. חשבון הנפש. משיח קומט אין שפיל. א יידישער אדער אן אינדישער משיח. די גוטע און שלעכטע מלאכים. דער כיסוף פון דעם נאמען. משיח־געשטאלט. (חלק ב') הוא קטע מספרו של המחבר "גאטור און וואונדער".

960 שפירא, נחום כהנא. אידישקייט; דער חג צו גליק און געזונט. אייניגע תשובה געדאנקען ארויסגענומען פון דער איינלייטונג צו דעם ספר "השלמת האדם על פי התורה והמדע". פון הרב נחום כהנא שפירא <באארבייט דורך איינעם פון זיינע תלמידים>. ניוירק, שולצינגער ברידער, תש"א — (1940). 84 ע/פ. 8°.
שער נוסף באנגלית.

961 Batist, Bessie Wittenberg. A treasure for my daughter; a reference book of Jewish festivals with menus and recipes, edited by Bessie W. Batist. Recipe section edited by Sarah Ein, Anne Warshaw and Mary Davids. Montreal, Ethel Epstein Ein Chapter of Hadassah, 1952. XII, 277 p. 8°.
Reprint of 1950 issue.

962 Lehrman, S[imon] M[aurice]. The Jewish design for living. London, Bachad Fellowship, 1951. XII, 376 p. 8°.

על הערכים המוסריים שביהדות.

963 Tefillot. Libro de rezos diarios rito sefardita, traducido directamente del hebreo al

969 האלטמאן, רחל (קירש), מיון לעבנס'העג.
פון רחל קירש-האלטמאן, ניריארק, רחל האלטמאן בוך-
קאמיטעט, 1948, 159, [1] ע', לוחות-תמונות, 8°.
המחברת (נולדה 1882) ילידת פלונגיאן (רוסיה) היגרה
בשנת 1913 לאח"כ ובזמן שבתה באח"כ ביקרה
בס.ס.ר., דרום אפריקה ואירופה.

970 האלפערן, חנוך ה. מגילת גלינע, <גליניאנע>.
זכרונות און איבער-לעבונגען פון א חרוב געזארענער
קהילה, צווייפגעקליבען און באארבעט פון חנוך ה.
האלפערן... ניריארק, גליניאנער עמיידרושענסי רעליעף
קאמיטעט, 1950, [4], 307 ע' 4° במכונת-הכפלה.
תולדות קהלת גלינה עד סוף מלחמת עולם ב', גלינה
עיריה במנחת גליניה, בפרוץ מלחמת עולם ב' ישבו בה
יותר-מ-2300 יהודים, ואחרי המלחמה נמצאו במדינות
שונות 800 יהודי גלינה.
עיין גם ק.ס. שנה כ"ה ע' 276 מספר 1651.

971 ידיעות: ביולעטין פון יידישן היסטא-
רישן אינסטיטוט אין פוילן, ווארשע, 1949, 4°.
הכיספות ההופעה לא נזכרה, חוברת 1: נובמבר, 24 ע'.
עם שער פולני בעמ' ד' של המעטפת.

972 עובד, משה [= עדווארד גוד], וויזיאנען
און איידעלשטיינער: איטאליאגראפישעס אין דריי טיילען,
אילוסטרירט, (London, דפוס Narod Press, 1950), 315
ע', 14 לוחות-תמונות, 8°.
שנת ההוצאה מהכריכה.
המחבר (יליד פולין שעבר בנעוריו ללונדון) עסקן
הרבנות, סופר ומשורר ביווית, מהווה קודמת עיין
ק.ס. שנה ט' עמ' 194.

973 קארן, יצחק, קעשענעו 200 יאר יידיש לעבן
אין דער הויפטשטאט פון בעסאראביע, פון העברעי-ש:
חיים בראקאזש... בוענאס-איירעס, בעסאראבער לאנדס-
לייט-פארין אין ארגענטינע, תשי"א — 1950, 416, [1]
ע', טבלאות, תמונות, 8° = "בעסאראבער יידן" באנד 3.
את המקור העברי עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 292, שם גם
התוכן.

974 שמן, נ. לובלין: שטאט פון תורה, רבנות און
חסידות, טאראנטע, גרשון סאמערמאן עסיי-ביבלאטעק,
1951, 541, [5] ע', לוחות-פסקימילים ותמונות, 8°.
תכן ושער נוסף באנגלית.

כיהודי לאומי כחוקר ומפרש המקרא, — ע"י בל קסע
וקסע חאריץ ומראה מקום.

967 בעלכאטאוו: יזכור-בוך, געזינדעט דעם
אנדעק פון א פארשוונדן יידיש שטעטל אין פוילן.
בוענאס איירעס, בעסאראב-פארבאנד פון פוילישע יידן
אין ארגענטינע / בעלכאטאנער לאנדסלייט-פארטייגער
אין ארגענטינע, בראזיל און צפון-אמעריקע, 1951.
504 ע', מפה, תמונות, פסקימילים, 8° = דאס פוילי-
שע יידנטום, באנד 80.

העיריה בלכטוב (בסביבת לודז) מנתה באוגוסט 1940
כ-5,400 יהודים, מספר היהודים הניצולים מגיע ל-300
או 350.

התכן: 1: צו דער געשיכטע פון יידן אין בעלכאטאוו;
2: פרידמאן: די געשיכטע פון יידן אין בעלכאטאוו, ע'
19—60, 11: בעלכאטאוו אין קאמף, ארבעט און שאפונג
(בין השאר: 2. פודלאווסקי: אויף דער גרענעץ פון 2
יאהרהונדערטן, ע' 110—141, א. לייב: בעלכאטאוו
1914—1922, ע' 148—197, ש. זשיטניצקי: געזעץ א מאל
א שטעטל, ע' 218—244), 111: פאליטישע באזעגונגען
אין ב. (8 מאמרים על הציונות וזרמיה, פועל-ציון שמאל,
התנועה האורתודוקסית, ה"בונד", תנועת הפועלים השמאל-
לית), 117: חורבן בעלכאטאוו: ל. פודלאווסקי: אונטער
דער נאצי אקופאציע, ע' 391—455, 2. ליכערמאן: די 4
שוידערלעכע טעג, מ. קויפמאן: אין די יארן פון חורבן-
דאקומענטן פון חורבן און אומקים: בעלכאטאנער קור-
שים אין פראנקרייך און בעלגיע, 2. רייך: בעל-
כאטאוו אן יידן.

968 גאר, יוסף, אימקום פון דער יידישער קאחנע.
מינבען, פארבאנד פון ליטווישע יידן אין דער אמערי-
קאנער זאנע אין דייטשלאנד, 1948, [2], 424 ע', לוחות-
תמונות, מפות, פסקימילים, תוים, 8°.

המחבר, סופר ומורה, ישב בגיט: קובנה יהיה בין
הניצולים, 90% של יהודי קובנה שישבו בגיטו, מתו
מות קדושים, הספר כולל 2 מדורות, במדור א': תאור
המאורעות בגיטו קובנה בסדר כרונולוגי, מדור ב':
סקירה שיטתית על גיטו קובנה, מבנה הצבורי ומוסדו
תיו השונים, בתחלת הספר הקדמות מאת הסופר ראובן
רובינשטיין, וז"ר אגודת יהודי ליטא בגרמניה, בשטח
הכיבוש האמריקאי, ומאת פיליס פרידמן.

קהילות היהודים בתפוצות גלותם בעת החדשה, וחשיבות מיוחדת נודעת למחקר בכיוון הזה עם חיסולן של גלויות שונות. אמנם רובם של החיבורים דנים דוקא ביהדות האירופית או האמריקאית, ורק מיעוטם דנים בקהילות הפורות באסיה (מתוך לארץ-ישראל) ובאפריקה, אולי מפני שלא ייחסו להן חשיבות רבה או מחמת המכשולים בדרכם של אנשי המדע בחקירתם. נדפסו, אמנם, מאמרים ע"ד פוריי היהודים במזרח הרחוק, בהודו, במזרח הקרוב ובאפריקה הצפונית, אך מעטות מאד המונוגרפיות הרציניות והמקיפות בתחום זה, דוגמת מחקריהם של ויליאם צירלס ווייס על יהודי קרפנצ'ו, דוד סלומון ששון על קהילת בגדאד, פרופסור אברהם גלנזה על קהילות תורכיה, בן ציון טראגאן על קהילת אלכסנדריה, הרואה על קהילת טוניס והרב איזנבט על הקהילות במחוז קונסטנטינה אשר באלג'יריה. מונוגרפיות אלה ודומיהן עוסקות בעיקר בצד ההיסטורי, הדמוגרפי, התרבותי או התורגי דתי של חיי היהודים בתקופה החדשה ומבוססות הן בעיקר על חומר תעודתי; קשה להרגיש בחיבורים הללו את דופק החיים המושג ע"י ההסתכלות. ובזאת שונה ספרו של ז'ורז' בנש מספרי קודמיו.

בניגוד לאחרים שעסקו בקהילות היהודים במזרח המוסלמי, שרובי רובם יהודים, בנש הוא נוצרי, קתולי אדוק. צרפתי זה, ששימש מנהל בנק במרוקו, משתדל להיות איביקטיבי ולמזג את פרי עיונו בתעודות שונות יחד עם תוצאות הסתכלותו בחיי הגיטו היהודי בעיר מראכש, אחת הערים הגדולות בארץ מרוקו. כחברים אחרים הראו את הקהילה היהודית במזרח בהשוואה לקהילות יהודיות אחרות בעבר ובהווה, ואילו בנש בוחר כרקע דוקא את החיים הכלליים במרוקו ומשתדל להראות את השתלבות היהודים בסביבתם. הביבליוגרפיה הקצרה המובאת בראשית הספר אינה ממצה, אך מראה מה מעט נכתב על יהודי מרוקו בעת החדשה ומה רבה הונחת המלומדים בנושא זה. באמת, הקהילה היהודית במראכש טרם זכתה למונוגרפיה מקיפה ומרבית ידיעותינו עליה שאובות מתוך ספרי שאלות-ותשובות, רשימותיהם השטחיות של תיירים או קטעים מחיבורים הדנים במרוקו או ביהודי מרוקו באופן כללי, כגון ספרו החשוב של מנואל אורטגה, "היהודים במרוקו" (בספרדית, מדריד, 1929), שמחברו אינו מוכיר כלל. בנש, שעבודו קרא לספרו "נסיון הסברה של מלה", לא התימר לתקן את אשר הונח, אך ממילא נועד

המחבר אינו מתכוין לספר בספרו על כל ההיסטוריה של העיר לובלין. כמונוגרפיה זו רוצה המחבר להאיר תקופות וזרמים ידועים, להראות את לובלין הרוחנית, בעיקר את העיר של תורה רבנות וחסידות וגם חלק זה ע"י תאור הדמויות העיקריות, האישים הגדולים של העולם הרבני החסידי והאינטלקטואלי." (מההקדמה).

975 Ansky, Michel. Les Juifs d'Algérie du décret Crémieux à la libération. Epilogue par Pierre Paraf. Préface du Professeur Henri Aboulker. Postface de André Philip. Paris, Editions du Centre, 1950. 734, (2) p., facsim., tab. 8°.

— "Études et monographies", no. 10

Centre de documentation juive contemporaine.

I. Schneersohn: Avant-propos. — Les origines et l'évolution des Juifs algériens. La France en Algérie (de 1830 au décret Crémieux). Les manifestations antijuives en Algérie (de 1871 à 1900). Signes avant-coureurs. Vichy—Abolition du décret Crémieux; Expulsion des instituteurs et des enfants juifs des établissements scolaires; Tentatives de transformation des Juifs en minorité nationale. Comment fut appliqué le Statut des Juifs en Algérie. Résistance juive. L'opération "Torche". Au nom du Maréchal empêché! Darlan et Giraud. Les camps. Giraud et de Gaulle. Le Comité de Libération retablit le décret Crémieux.

976 Bailey, Albert Edward; Charles Foster Kent. History of the Hebrew commonwealth... Rev. and enl. ed., New York, Scribner, (c 1949). XXIV p., 2 l., 415 p., front (fold, map), illus., 28 maps on 8 l., plans. 8°.

תולדות היהודים עד חורבן הבית השני. הפרק האחרון (ע' 357—368) על היהודים בגולה עד ימינו אנו.

Bénech, José. Essai d'explication d'un mellah. עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 194.

חיבורים רבים נכתבו בשני הדורות האחרונים על

התרבות האירופית למרוקו ולא את תהליך פריצתן של חומות הגיטו עם שיפור תנאי החיים. אולם הוא השכיל לתאר בסגנון שוטף ובהיר את מסכת חיי יוסיים על פרטיהם המאלפים. כשרונו התיאורי המשכנע וגיטתו ההומאנית של המחבר (למשל, הערכתו היפה למטעלי הצדקה היהודיים), עושים את הספר ראוי למקרא לא רק לחוקר, אלא גם לכל המעוניין בחיי היהודים בצפון אפריקה בדור האחרון.

יעקב מ. לנדאו

977 Boehm, Eric H. We survived; the stories of fourteen of the hidden and the hunted of Nazi Germany, as told to Eric H. Boehm. New Haven. Yale University Press, 1949. XIII p., 1 l., 308 p., maps. 8°.

שמונה מהתאורים הם מפי יהודים או מסופר בהם על היהודים בגרמניה ובמחנות.

978 Brod, Max. Franz Kafkas Glauben und Lehre: Kafka und Tolstoi; eine Studie. Mit einem Anhang "Religiöser Humor bei Franz Kafka" von Felix Weltsch. München. K. Desch, (1948). 195, [1] p., pl., port 8°. Westjudentum, Ostjudentum bei Kafka. K. als Repräsentant der jüd. Religionserneuerung K's positive Haltung zum Zionismus. Seine Ablehnung der deutsch-jüdischen Assimilation. auch in der Literatur.

979 Burdon, R[andal] M[athews]. The life and times of Sir Julius Vogel. Christchurch [N.S.], Caxton Press, 1948. 236, [6] p. 8°.

י. פוגל (1835—1899 אנגליה) יהודי, מדינאי קולוניאלי אנגלי, ישב בשנות 1852—1861 באוסטרליה ובשנות 1861—1888 בניו זילנד ומלא תפקיד גדול במדינה זו כמדינאי, שימש כמה פעמים מיניסטר ומ"ל של עתון. 14 שנות חייו האחרונות חי באנגליה.

980 Cassirer, Toni (Bondy). Aus meinem Leben mit Ernst Cassirer, von T. Cassirer. n. p., [1950?]. 1 p. l., IV, 332 p., mounted port. 4°.

תפקיד זה לספרו, ביחוד כיום כשהמלה (הגיטו היהודי) במראש הולך ומתפרק ע"י עויבת הנוער וע"י העליה למדינת ישראל.

הספר נכתב בעשר השנים האחרונות שקדמו למות מחברו (1940). יש כאן איפוא מונוגרפיה על הגיטו במראש בארבעים השנים הראשונות למאה העשרים. עברו של הגיטו לא הוזנח כליל, אבל הובא תמיד כרקע היסטורי לנושא הדיון, ותו לא. משום כך מובנת גם חלוקת הספר לשמונה עשר פרקים אלה: הגיטו במראש, העברי, היהודי בכלכלה המוסלמית, היהודי בין המוסלמים, היהדות, בית'הספר העממי, הפולחן, הרבנים, הגיטו בימי חג, אגדות ואמונות הבל, החברה קדישא, הצדקה, ארגון הקהילה, בית דינו של הרב, החיים והמנהגים, יהושע קורקוס, התפתחות המצב, כל ישראל חברים, משמות הפרקים בלבד אפשר לראות כי המחבר מעוניין ביחוד באותם הצדדים של חיי הגיטו, הקרובים יותר לתפיסתו והנוגעים בעיקר לחיים הכלכליים והארגוניים-משפטיים. אופיינית לגישתו היא העובדה כי הדמות היהודית היחידה מהגיטו, שזכתה לדיון מיוחד, הוא יהושע קורקוס, שלא היה דוקא תלמיד חכם, אלא איש המעשה והעסק, מעורב עם הבריות, גביר בניסו ובעל השפעה גם על הסולטאן וגם על החתנים הצרפתיים במרוקו.

בספר בולט כושר הסתכלותו של המחבר, בתוך הדיונים המוקדשים לנושאים המיוחדים הנ"ל משובצים פרטים רבי-ענין על סוגי מגוריהם של היהודים בגיטו, תלכשותיהם השונות, הריהוט בבתי הכנסת, כוח סבלם הרב, פעילותם הקדחתנית, דרכי עמיתותם על המקת, השימוש בלשון הערבית בהסברת משנות קשות לתלמידי הישיבה, האבל על מותיהם, האיסורים המוסלמים עליהם (להלכה ולמעשה), השפלתם בדרכים שונות — הדומות, בהרבה, לנוהג באירופה הנוצרית המערבית בימי הביניים — השיפורים במעמד היהודים מימי הכיבוש הצרפתי, ועוד.

ברור כי מבחינתו של החוקר המדעי נפגמה המונר גראפיה על-ידי התעלמותו של המחבר מהמקורות והמחקרים העבריים והערביים שהיו יכולים להפיץ אור נוסף על נושא ספרו. חוסר בקיאותו בתולדות היהודים ואופיים הביאו לידי אי-דיוקים בפרק על היהדות ולהפרות בתיאור הכאת הילדים ב"חדר" או בפרוט שיטותיהם של המלומים ברביה; כן לא ניתח המחבר בצורה מספקת את השתתפותם של היהודים בהחדרת

985 Frank, Philipp. Einstein: his life and times... Translated from a German manuscript by George Rosen. Edited and revised by Shuichi Kusaka. New York, A. A. Knopf, 1947. XI, 298, XII p. 1 l., diagr., ports. 8°.

עיי'ן גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 196.

986 Goodman, Paul. History of the Jews: revised and enlarged by Israel Cohen. (8th ed.) London, J. M. Dent, (1951). XVI, 288 p. 8°.

מהדורה א' הופיעה בשנת 1911: מהדורה קודמת עיי'ן גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 75.

במהדורה זו נחוספו שלשה פרקים, המוקדשים להש' מרה בשנות מלחמת עולם ב' ולהקמת מדינת ישראל (ע' 279—239).

987 Hyamson, Albert M[ontefiore]. The Sephardim of England: a history of the Spanish and Portuguese Jewish community, 1492—1951. London, Methuen, (1951). XII, 468 p., facsim., plans, pl., ports. 8°.

988 Korn, Bertram Wallace. American Jewry and the Civil War... with an introduction by Allan Nevins. Philadelphia, Pa., Jewish Publication Society of America, 5711—1951. XII p., 1 l., 331 p., facsim., ports. 8°.

מהתקן: American Jewry in 1860. The Rabbis and the slavery question. The Rabbis take sides. A question of equality: The chaplaincy controversy. On the home front. Exodus 1862. American Judaeophobia. Lincoln and the Jews. Epilogue. Appendix.

הישוב היהודי בארה"ב בזמן מלחמת האזרחים מנה כמאה וחמישים אלף איש.

989 Kotula, Franciszek. Z dziejów Rzeszowa, 1939—1944; losy rzeszowskich zabytków i pamiątek.. Rzeszów, Towarzystwo przyjaciół nauki i sztuki w Rzeszowie, 1947. 94, [6] p., pl. 8°.

תולדות ר'ישוב בשנות 1939—1944 (בשנות שלטונם של הנאצים), כולל גם חומר יהודי (על בתי-כנסת ובתי-קברות יהודיים).

רשימה ביבליוגרפית של כתבי א. קסירר עד אוגוסט 1946, ע' 323—332. זכרונותיה של אלמנת א. קסירר המקיפים את שנות חייה המשותפים עם קסירר (1902—אפריל 1945). הספר נכתב בצורת אוטוביוגרפיה ובו מספרת המחברת גם על חייה לפני נשואיה. בין השאר מסופר גם על האנטישמיות בגרמניה ועל היחס לקסירר מצד הממשלה ושלטונות האוניברסיטה אחרי השתלטותו של היטלר.

981 Davis, S[imon]. Race-relations in ancient Egypt; Greek, Egyptian, Hebrew, Roman. London, Methuen & Co., (1951). XIII, 176 p. 8°.

מהתקן: part II (p. 74—132): The earliest Hebrew contact with Egypt. The Jews in Egypt in later times. The question of Jewish citizenship at Alexandria. The Greek contact with the Jews: Antisemitism, Hellenism. Bibliography, p. 166—171.

982 Dokumentensammlung über die Entrechtung, Achtung und Vernichtung der Juden in Deutschland seit der Regierung Adolf Hitlers. n. p., [1937?]. 254 p., facsim., illus., pl. 4°.

"Abgeschlossen am 15. Oktober 1936".

983 Dr. Hermann Baerwald, 1828—1907; selected papers, biographical and others <translated from the German>, collected for the members of his family by his son Paul Baerwald. With a bibliography of publications by and on Hermann Baerwald prepared and annotated by Guido Kisch. New York, for private circulation, 1950. 4 p. 1., 48 [i.e. 50] numb. 1., 2 l., port. 4°.

במכונת-הכפלה. מהתקן: Moses Mendelssohn, p. 29—40. G. Kisch: Bibliography of publications by and on H. Baerwald, p. [49—50].

984 Dupont-Sommer, A[ndré]. Les Araméens. Paris, A. Maisonneuve, (c 1949). 3 p. 1., [11] — 124 p., 1 l. incl. illus., double map. 8°.

= L'Orient ancien illustré, 2.

Oxford Historical Society, 1951. 5 p. l., 194 p., front. (facsim.), 1 fold. map at end. 8°. = Oxford Historical Society, new series, v. 9.

התבן: The 1st settlement. The community under Henry III. The 13th century community: economic and social life; personalities. The Oxford Jewry. Intellectual life. The Jews and the University. The last phase and the expulsion of 1290. Appendixes.

995 Sachs, Hanns. Freud; Meister und Freund. Übersetzt von Emmy Sachs. London. Imago Publishing Co., (c 1950). 3 p. l., 174 p., 1 l. ports. 8°.

את המקור האנגלי עיין ק. ט. שנה כ"ג ע' 115.

996 Schulz, Fritz O[tto] H[ermann]. Jude und Arbeiter; ein Abschnitt aus der Tragödie des deutschen Volkes, hrsg. vom Institut zum Studium der Judenfrage in Zusammenarbeit mit der Antikomintern... e.V., Berlin. 2., durchges. Aufl. Berlin, Nibelungen-Verlag. 1942. 191, [1] p., ports. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 173—181. ספר נאצי.

997 Sharit ha-platah... 5v. n.p., (1945). VIII, 71; VIII, [53]; VIII, 95; [9]. 56, [1]; VIII, 68 p. 4°.

שמות האנשים שנשארו למליטה במתנות כבדיות. ההקדמה לכל כרך חתומה ע"י Abraham J. Klausner. ע"י כל שם ושם נזכר תאריך ומקום הולדתו של האיש.

998 Sombart, Werner. The Jews and modern capitalism... Translated by M. Epstein, with an introduction to the American edition by Bert F. Hoselitz. Glencoe, Ill., The Free Press, (c 1951). XLII, 402 p. 8°.

"Bibliographical note": p. XXXII—XLII. "Notes and references": p. [353] — 402.

שם המקור: Die Juden und das Wirtschaftsleben. הופיע תחלה בליפציג, 1911 ויצא אח"כ בכמה מהדורות.

990 Lengyel, Olga. Five chimneys; the story of Auschwitz. Chicago, Ziff-Davis Pub. Co., (c 1947). 4 p. l., 213 p. 8°.

כולל גם ידיעות על יהודים במחנה.

991 Malaparte, Curzio. Kaputt... from the Italian by Cesare Foligno. London, A. Redman, (1948). 360 p. 8°.

המחבר שרת בצבא האיטלקי ויחד עם צבא הכיבוש חנה בשנות 1941—1943 במדינות שונות שכבש הצבא הגרמני: באוקריינה, פולין, רומניה ובסרביה. הספר כולל זכרונות, תאורי מאורעות, פגישות עם אנשים משכבות שונות וביניהן גם עם מושל הצבא של פולין הגנרל סרנק ואנשי הממלאי שלו. יש בספר עדות של עד שמיעה על מעשיהם וכונותיהם של אנשי השלטון הנאציים בנוגע ליהודים (מכאן שם הספר), ועדות ראיה לכמה ממעשי ההשמדה. פרק מיוחד מוקדש לסיגורום ביאטי ומרקים אחרים לתאור גיטאות פולין.

992 Mayer, Gustav. Erinnerungen; vom Journalisten zum Historiker der deutschen Arbeiterbewegung. Zürich, Europa Verlag, (c 1949). 376 p., 1 l. 8°.

הספר יצא מעובדו של המחבר (1871—1948). הספר האחרון (ע' 364—374): Deutscher und Jude.

993 Robson, R[alph] J[ohn]. The Oxfordshire election of 1754; a study in the interplay of city, county, and university politics. London, Oxford University Press, 1949. 4 p. l., 192 p., fold. map. 8°.

(Oxford historical series. British series).

ביבליוגרפיה ע': [171] — 179.

מהתבן: Two Oxfordshire gentlemen and the repeal of the Jewish bill, p. 86—99.

בשנת 1753 ישבו באנגליה 7—8 אלפים משטח היהודיות, רובן ספרדיות, בלונדון או בבריסטול, בענין זה עיין גם ע' 31, 82—83, 103, 139, 168, 175.

994 Roth, Cecil. The Jews of medieval Oxford. Oxford, Clarendon Press for the

1000 **Berkovits, Zoltan**. Christen und Juden über Juden und Christen; Gespräche mit Bischof Balthazar, Louis Barthou, Oberrabbiner Levy, Arthur Henderson, C. N. Bialik, M. Dizengoff, Sokolov [u. a.]. Lausanne, 1945. 47 p. 8°.

הדברים נאספו מתוך כת"ע שונים.

1001 **Eldin, Ben M.** Jewish community life in America. Illustrations by William Chollack. New York, Hebrew Publishing Co., (c 1947). 1 p. l., VIII p., 1 l., 282 p., illus., diagrs. 8°.

נועד למתלמידים, מורים, עסקנים ולקורא הרגיל.

1002 **Robinson, Nehemiah**. Indemnification and reparations; Jewish aspects... Supplement 4 <The working and the results of the German reparation program>. New York, Institute of Jewish Affairs, World Jewish Congress, 1949. 1 p. l., 43 numb. 1. 4°.

במכונת-הכמלה. עיין קט. שנה כ"ג ע' 293.

1003 **Weintraub, Ruth (Goldstein)**. How secure these rights? Anti-Semitism in the United States in 1948; an Anti-Defamation League survey, by Ruth G. Weintraub. Garden City, N. Y., Doubleday & Co., 1949. VII, 215 p., tab. 8°.

התכן: The balance sheet for 1948. The right to be free from discrimination in housing, public accommodation, and social organizations. The right to education. The right to employment. Breeding grounds for bigotry.

1004 **Zuckerman, Nathan**. The wine of violence; an anthology on anti-Semitism. New York, Association Press, 1947. XXV, 362 p. 8°.

התכן: Introduction. I: The anatomy of hate: The problem of anti-Semitism. Techniques of anti-Semitism. Alleged causes. — II: Martyrdom. III: Beacon lights. IV: Hope springs eternal. V: Special supplement on Negro-Jewish relationships. VI: Bibliography. p. 343—362.

תרגום עברי מקוצר מאת י. ש. ברוסלבסקי=י. יברביתו, קיבו, תרע"ב. מהדורה א' של תרגום אנגלי זה: New York, Dutton, 1913. כאן נחוספה ההקדמה של הוולין. ע' xvii—xxx. תרגום צרפתי מאת יענקלביץ: Paris, Payot, 1923. תרגום פולני מאת מ. ברוקנוב: Warszawa, Sp. Wyd. Warsz. 1913. הספר עורר בשעתו הר רב ומולמוס ספרותי כלשונו שונות.

עם ישראל בהנה

999 **American Jewish Year Book**. 1951, v. 52. Prepared by the American Jewish Committee. Morris Fine, editor, Jacob Gloan, associate editor. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, (1951). XV, 585 p., ports., tabs. 8°.

את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 298.

התוכן: Preface. United States: Socio-economic (B. B. Seligman). Civic and political (M. Berger, A. Aronson, E. N. Saveth, R. C. Weaver, G. Kellmann, E. S. Newman). Communal (H. Parzen, U. Z. Engelman, L. Shub, A. A. Gurin, Ph. Bernstein, M. Zelditch, E. E. Cohen, Council of Jewish Federations and Welfare Funds). Cultural (H. Poster, G. Preil, I. E. Kiev, K. List). Foreign countries: World Jewish population (L. Shapiro). Latin America (S. Kahan, A. J. Dubelman, S. Wasserzug, G. Sinai). British Commonwealth (L. Rosenberg, B. Litvinoff, I. Porush, E. Bernstein). Western Europe (L. Shapiro, E. H. Franco). Central Europe (A. S. Hyman, B. Sapir). Eastern and Southeastern Europe (J. Gordon, L. Shapiro, M. Landes-Rosen). Israel (H. Lowenberg, D. Tibbon). Middle East (M. Kosover). Far East. N. Africa (L. Shapiro). International events: U.N. (S. Liskofsky). — National Jewish Organizations. Jewish federations, welfare funds, community councils. Jewish periodicals. I. Cohen: American Jewish periodicals. I. Cohen: American Jewish bibliography, p. 490—500. Necrology. Calendars. Annual reports.

המדינית בראשיתה תופסים שלשה אישים עמדה מרכזית: הרצל, לאופולד גרינברג ויוסף צ'מברלין. תולדות חייהם של שני האחרונים, במדה שהם נוגעים בפרשה זו לא נכתבו עד עתה. חוקרי תולדות הציונות ציטו ביחוד להופעת חלק זה מהביאוגרפיה של צ'מברלין מתוך תקווה כי יוסיף על ידיעותיו ביחס לפרשיות אל-עריש ואוגנדה. אולם אין הפרק על הציונות שבספר זה מוסיף על הידוע כבר.

גארווין, מחבר שלשת הכרכים הראשונים, אסף חומר תעודתי חשוב על יחסי צ'מברלין והציונות, יראה כי חומר זה לא הגיע לידי של אמרי, אשר לכתיבת ספר זה לא השתמש בכלל במקורות ראשונים שלא היו ידועים עד עתה. נראה, כי גארווין הפרטים של צ'מברלין, במידה שהיו לעני הכותב אינם מכילים ידיעות בשטח זה. ושלא יש להסיק מכאן, כי מגעו של צ'מברלין עם הציונות המדינית לא היה אלא אפיוודה ארעית בעבודתו המדינית.

עוד מקור חשוב שלא היה לעני אמרי הם חיקי הארכיון של משרד החוץ הבריטי. ד"ר א. רבינוביץ בספר בקרתו על "מטה ומעש" לד"ר היצמן מזכיר חיקי שבארכיון ה"גל", הכולל תעודות וחליפות מכתבים בענין ההתישבות היהודית באפריקה המזרחית, אשר ודאי כולל חמר ביחס לחלקו של צ'מברלין בכל פרשה המשא ומתן ויחסו אל הציונות ושאפויותיה. כיצא בזה לא השתמש המחבר ב"גאויש כרוניקל", שעורכו ל. גרינברג היה ביחסים הדוקים עם צ'מברלין ונתן מקום רחב על דפי העתון לכל מה שהיה קשור ליחסי צ'מברלין והיהודים.

המקורות העיקריים שעל פיהם נכתב הפרק על

1 עורך ה"גאויש כרוניקל" בשנות 1907-1932. הוא היה מתומכיו הראשונים של הרצל באנגליה, ובמסא ומתן עם ממשלת בריטניה בענין אל-עריש ואוגנדה היה נציגו האישי של הרצל.

2 כפי שנודע לי עוסק עתה בנו של ל. גרינברג, מר איוון גרינברג, בכתיבת תולדות חייו של אביו. 3 עין: Oscar K. Rabinovitz: The life of Joseph Chamberlain, "The Jewish Chronicle", 7.9.1951.

4 O. K. Rabinovitz, Fifty years of Zionism, London 1950.

5 Jewish Settlement in the East Africa Protectorate, 1903, Foreign Office Documents and Correspondence, F. O. 2(785), East Africa.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1005 ולנרוד, ראובן. דרכים ודרך; פרקי מסע. ג'ניוורק, "אוהל" ע"י מ. גיומן, תל-אביב, (typ. Futuro), תשי"א. 160 ע"י. 8°.
בראש השער: ראובן ואלנרוד.
רשמי מסע בהולנד, צרפת ובעיקר בא"י.

1006 גורפיין, רבקה. יאר פון גבורה און געראנגל. פראג, די הנהגה עליונה פון השומר הצעיר און וועלט פארבאנד פון השומר הצעיר פארטייען, איראפעישע ביורא, 1949. 59 ע"י. 8° = קליינע ביבליאטעק, 8. על מלחמת העצמאות בישראל.

1007 דער וועג פון פראגרעסיוון אלגעמיינעם ציוניזם. פאריז, דער צענטראל-קאמיטעט פון דער פראגרעסיווער פארטיי אין פראנקרייך, 1950. 24. [2] ע"י תמינות. 8°. מאסף. יצא בחודשי יולי.

1008 ידיעות פון פארייניקטן ארץ ישראל קאמפיין אין אורוגוויי. מאנטעוידעא. 8°. מופיע פעמים בחודש. חוב' 2: 15.10.1949. [1] ע"י פורטרט. עם שער ספרדי בעמוד האחרון.

1009 Amery, Julian. The life of Joseph Chamberlain. v. 4: 1901-1903: At the height of his power. London. Macmillan, 1951. 533 p. 8°. Chapter 87: Zionism <1902-1903>, p. 256-270.

זהו כרך ר' של J. L. Garvin: The life of Joseph Chamberlain.

זה החלק הרביעי מן הביאוגרפיה המפורטת של המדינאי האנגלי יוסף צ'מברלין. שלשת הכרכים הראשונים נכתבו בידי י. ל. גארווין (J. L. Garvin) והופיעו בשנות 1932-34. גארווין מת בשנת 1947 והמשך העבודה הוטל על מחבר הכרך שלפניו.

יוסף צ'מברלין, מיניסטר המושבות בממשלת בריטניה בשנות 1903-1895. היה כידוע האיש שהציע את ההצעה להתישבות יהודית באפריקה המזרחית הבריטית (הידועה בשם "הצעת אוגנדה"). המשא ומתן בין הרצל לצ'מברלין ביחס להתישבות באל-עריש (שקדם לתכנית אוגנדה) ובאפריקה המזרחית מותח את קורות היחסים המדיניים שבין הציונות ובריטניה.

בתולדות היחסים המדיניים שבין בריטניה והציונות

בא לעזרתו גרינברג וסידר את הראיון המבוקש עם מיניסטר המושבות.

כתוצאה מפגישה זו עלתה תכנית אל-עריש. הפרשה בכללה ידועה ותוארה בספרות הספרות ההיסטורית הציונית.

דבריו של אמרי בספר שלפניו מחזקות את הדעה, כי התנגדותו של קרומר, הנציב העליון הבריטי במצרים, היתה הגורם העיקרי לכשלון התכנית. "קרומר קיבל הוראות לתת להם [לחברי משלחת החקירה אל-עריש] את תמיכתו; וצ'מברלין דיבר אליו באהדה על תכניתו של הרצל בעברו דרך קהיר בדצמבר (1902) במסעו לדרום-אפריקה" (ע' 262).

אחרי שובו של המיניסטר מדרום-אפריקה, נפגש עמו הרצל שוב ב-23 לאפריל 1903, ואז הועלתה ע"י צ'מברלין הצעת מזרח-אפריקה. אמרי מביא ציטטות ארוכות מיומנו של הרצל, בעקבות שיחה זו מוכר הרצל לראשונה את השם "אוגנדה". לאמיתו של דבר, השטח שעליו חשב צ'מברלין אינו באוגנדה אלא בקניה, בין נאירובי ל- Mau Escarpment.

מה היה מקורה של הטעות ביחס לשמו הגיאוגרפי הנכון של הארץ המוצעת? אמרי מסביר, כי צ'מברלין בשיחתו עם הרצל דיבר באופן חפשי ("loosely") על אוגנדה, או שהזכיר חבל ארץ שראה ממסילת הברזל של אוגנדה. הרצל קיבל משיחה זו רושם שהארץ שהוצעה לו היא אוגנדה.

אמנם כעבור זמן קצר הוסרה הטעות כאילו המדובר הוא באוגנדה. כחודש ימים אחרי שיחת צ'מברלין-הרצל הודיע גרינברג להרצל כי המדובר הוא לא באוגנדה, ומכאן ואילך לא השתמש הרצל עוד במונח זה. במסמכים רשמיים אנו מוצאים כי השתמש בשם "מזרח אפריקה"; בפרוטוקול של ישיבת הוועד הפועל הציוני מ'21 לאוגוסט 1903 מזכרת ההצעה כ"שטח אדמה במזרח אפריקה".⁷

7 עיין: מ. מדוני, המדיניות הציונית, ע"פ 224—223. 8 באחרונה — בחליפת המכתבים שפורסמה ע"י א. ביין, "המשא ומתן בין הרצל לבין ממשלת בריטניה הגדולה בענין אל-עריש", "שיבת ציון" — ספר שנה לחקר הציונות, תשי"א.

9 וכן כותב הרצל ביומנו: "Ich habe auf meiner Reise ein Land für Sie gesehen" sagte der grosse Chamberlain "Und zwar Uganda". ההוצאה הגרמנית משנת 1923, כרך ג' ע' 412.

10 מדוני, שם, ע' 260.

הציונות הם "ספרי הימים" של הרצל והאוטוביוגרפיה של ד"ר ויצמן "מסה ומעש".

רשימות יומני הרצל הם המקור העיקרי לפרשת המשא ומתן המדיני עם בריטניה ועל פיהם תוארה פרשה זו בספרות ההיסטורית הציונית. ספר זכרונותיו של הד"ר ויצמן היא תעודה היסטורית רבת ערך ומקור מן המעלה הראשונה. אולם כפי שהוכיח ד"ר א. רבינוביץ בספרו (ראה הערה 4), פרטים היסטוריים רבים שבו אינם מדויקים. בדרך כלל חייב ההיסטוריון לגשת לספרים מסוג זה מתוך הסתייגות, שכן הם מביעים את נקודת המבט הסובייקטיבית של המחבר.

אמרי כרוך ביותר אחרי ספרו של ויצמן בתאור תולדות הציונות בתקופה זו, למשל, בתאור "הציונות המכנית" של הרצל (ע' 258), הלכות כמעט מלה במלה מ"מסה ומעש" (ההוצאה האנגלית, ניו יורק 1949, ע' 62). כמקור לקונגרס הששי הוא מצין שוב את הספר הזה, בשעה שמצוי הפרוטוקול הסטנוגרפי של הקונגרס בגרמנית. לעומת זה התעלם מן הספרות הציונית וביחוד מן הספרות הרחבה שנכתבה על הרצל.

מניירותיו של צ'מברלין ניתן להסיק, כי טעמים מדיניים הניעוהו לקשור קשרים עם היהודים (עוד לפני המגע עם מנהיגי הציונות), למרות שיחסו האישי אליהם לא היה אוהד ביותר. אולם הוא התגבר על נטיות אלה, מתוך ההכרה כי הגשמת תכניתו לפיתוחה של הקיסרות הבריטית תלויה בתמיכת החוגים הפיננסיים היהודיים, שהיו בעלי השפעה רבה בעולם הכספים. עמדתו של צ'מברלין ביחס לאנטישמיות באה לידי ביטוי בנכתב שנתפרסם ב- Roumanian Bulletin מ'24 ביולי 1902, שבו הוא מגנה את התחיקה האנטישמית של ממשלת רומניה (ע' 257).

פגישתו הראשונה של הרצל עם צ'מברלין נחקימה ב'22 לאוקטובר 1902 במשרד המושבות. פגישה זו סודרה על ידי ליאופולד גרינברג ולא ע"י לורד רוטשילד, כמו שאומר אמרי (ע' 258). אמנם הרצל ביקש מרוטשילד (בעת שהותו בלונדון להעיד לפני הוועדה המלכותית לעניני הגירת זרים ב'1902) לסדר לו ראיון עם צ'מברלין, אולם רוטשילד דחה בקשה זו. או

6 אמרי מצטט את ויקהאם סטיי, עורך ה"טיימס", ששמע מסוי של צ'מברלין הערה שאינה מוכיחה על אהדה יתרה ליהודים ראה: H. Wickham Steed, Through Thirty Years p. 163.

London. Williams and Norgate, (1950). X, 233 p., pl., ports. 8°.

המחבר עשה גם בארץ ישראל (כמאי 1947). בסוף ספרו (ע' 188—230) הוא מספר על המצב בא"י ועל שיחותיו עם ה. ויצמן והנציב העליון האחרון לא"י.

1012 Burrows, Millar. Palestine is our business. Philadelphia, Westminster Press, (c 1949), 155 p., map. 8°.

Introduction. The State of Israel. The wrong done to the Arabs of Palestine. Who is to blame? The case for Zionism. Christian interests in Palestine. American interests. Jewish interests. Agenda.

1013 Calder, Ritchie. Men against the desert... Illustrations by Raymond S. Kleboe. London, G. Allen & Unwin, (1951), 186 p., maps, pl., ports. 8°.

המחבר נסע בשליחות Unesco כדי לחקור את בעיות פתוח השממה. פרק עשירי (ע' 147—169) על הנגב.

1014 Gordon, Cyrus H[erzl]. Lands of the cross and crescent: aspects of middle eastern and occidental affairs. Ventnor, N. J., Ventnor Publishers, (c1948), 2 p. l., 267 p. 8°.

Palestine. p. 49—71. מהתקן

1015 Habonim; Labour Zionist Youth. Menahel anthology. New York, Habonim Labor Zionist Youth, 1948. IX, 171 p., pl. 8°. במכונת הכפלה. ביבליוגרפיה: ע' 165—166. מלון (עבריאנגלי). ע' 167—171.

1016 Hurewitz, J[acob] C[olman]. The struggle for Palestine. New York, W.W. Norton, (c 1950), 404 p., 1 l., maps. 8°.

Issued also as thesis, Columbia University, under title: The road to partition.

המחבר שרת בזמן מלחמת עולם ב' ולאחריה במוסדות ממשלתיים של ארה"ב ובמוסדות של אי"מ ובחוקף

גם ברשימות יומנו מתאריך מאוחר יותר משתמש הרצל במונח זה. וכיצא בזה בפרוטוקול הקונגרס הששי. אך מאידך, באופן פוטולרי היתה התכנית ידועה בשם "תכנית אוגנדה" והקונגרס הששי שדן בתכנית נכנס להיסטוריה הציונית בשם "קונגרס אוגנדה". העובדה כי ב"מטה ומעש" משתמש המחבר במונח אוגנדה כמעט בכל מקומי, מאשרת הנחה זו. נמצא איפוא כי מקורו של השיבוש ברושם המוטעה שקיבל הרצל בשיחתו עם צ'מברלין, ו"שבוש כיון דעל—על". אחרי שהצעת אוגנדה ירדה מעל הפרק נוסדה "החברה הסטוריאליט היהודית" (י"ט"א) ואחד מראשי החברה, לנגרמן (אמרי מצינו כנציגו האישי של ישראל זנגויל בלונדון — וזה סעון בירור) פנה אל צ'מברלין בבקשת עצה ועזרה.

צ'מברלין ענה בגילוי דעת (מתאריך 11 בנובמבר 1905) שבו הוא מביע את אהדתו לעם היהודי הנרדף. להלן הוא עומד על הרושם הרב שהרצל עשה עליו. הוא מביע את צערו על כי הדיון וחשבון של ועדת החקירה למורחאפריקה לא היה משיב רצון, אך למרות זאת הוא מוכן גם להבא לתת את עזרתו ולהשפיע למען ביצועה של תכנית מורחאפריקה.

גילוי דעת זה ניתן ערב הבחירות הכלליות באנגליה בשנת 1906 והוא בלי ספק מושפע מעובדא זו, גם אחרי תבוסת היוניוניסטים התעניין צ'מברלין בתכנית, ובמכתב אל זנגויל מ-20 לאפריל 1906 הוא אומר, כי אף על פי שהיותו מחוץ לממשלה מפחיתה את התועלת שהוא עשוי להביא, הנה גם להבא יהיה מוכן להגיש כל עזרה לתכנית מעשית (ע' 269).

נתחיל קצת בורג

1010 Begin, Menahem. The revolt... Tr. by Samuel Katz... English version edited, with notes, by Ivan M. Greenberg. London, W. H. Allen, (pref. 1951). XIII, 386 p., front. (port.), map. 8°.

את המקור, בשם "המרד", עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 15, שם גם תאור.

1011 Bilalinkin, George. Cairo to Riyadh; diary.

11 סמרי הימים, שם ע' 495.

12 "מטה ומעש" ע"פ 58, 83, 89, 90, 164, ועוד (לפי מהדורת ניו יורק, 1949).

testi e documenti relativi ai rapporti fra l'Europa e l'Oriente, I.

"La relazione., é., contenuta nella seconda parte del codice n. 6650 della Biblioteca di Thomas Phillipps a Cheltenham."

זה זמן רב התכוננו חוגים מדעיים באיסלנד להוציא מחדש את תאורי המסעות של הנוסעים האיסלקיים מימי הביניים שיש להם ערך מדעי חשוב, ועל תכנית זו כבר הרצתה המזרחנית היהודיה גב' אי. טינטו בקונגרס הבינלאומי של המזרחנים שהתכנס בבריסל בשנת 1938. כעת יצאה התכנית לפועל ומונח לפנינו הכרך הראשון של שורת ספרי-מסע הנקראת "הרמוני החדש" על-שם הקובץ של תאורי מסעות המפורסם שהוציא ג'אן בטיסטה רמוזיו בויניציאה בשנים 1550—1559. המוסד שקבל על עצמו את הוצאת השורה הזאת מתכוון לפרסם בראש וראשונה, כפי שנאמר בדברי הפתיחה, את ספרי המסע של נוסעים איסלקיים, ביחד עם מירושים נרחבים מאת חוקרים מומחים בשטחים אלה. יש להודות שהוצאת הספר הראשון נמסרה לידי הנאמנות של חוקר בריסמאכ. אונו מוגרה דה וילאר ידוע כאחד המומחים בחקר הנצרות האוריינטלית, תולדותיה ואמונותיה, וגם של קשרי התרבות בין מזרח למערב בימי הביניים. על עניינים אלה פרסם מחקרים חשובים, יצוינו במיוחד ספרו על קורות נוביה (הופיע 1938) וכתביו על למודי האסלאם באירופה במאה השתי-עשרה והשלש-עשרה (הופיע 1944).

תאור המסע של יעקב מוירונה אינו נמנה על ספרי המסע החשובים, אך יש בו חומר מעניין לקורות ארץ-ישראל והארצות השכנות. מחבר הספר היה נזיר ממסדר האוגוסטינים ועלה בשנת 1335 לארץ-ישראל, המשיך את מסעו להר סיני ולמצרים ואחר-כך בקר עור בדמשק וחזר מבירות למולדתו. הוא מדבר גם על ערי סוריה הצפונית, אולם כמעט שאין ספק שלא היה שם אלא מוסר מה ששמע או מצא בספרים אחרים. גם בחלקים אחרים של ספרו מרבה יעקב מוירונה להעתיק מחבריו אחרים ובפרט מה- *Descriptio Terrae Sanctae* של הדומיניקני בורקארדוס. ממונטי סיון, שכתב בסוף המאה השלש-עשרה. כמוכן התעניין המחבר בעיקר במקומות הקדושים של הנוצרים והוא מאריך את הדבור עליהם ומשתדל להראות למדנות בויהי המקומות הנזכרים בתנ"ך ובברית-החדשה. אך למעשה לא היה בעל השכלה רחבה ודבר זה בולט במיוחד בפרקים

המקדימו טפל בענייני א"י. שרת כמומחה לענייני א"י במחלקת המחקר של המשרד לשרותי אסטרטגיה ואחרי כן בתפקיד זה במחלקת המודיעין של המיניסטרוני לענייני חוץ, כיועץ מדיני בועדה לענייני א"י של ממשלת ארזה"ב ולבסוף קצין לעניינים מדיניים במשרד מועצת הבטחון של א"י. הספר הוא מחקר על בעית א"י החל משנת 1936 על רקע המצב בעולם בהתקרב המלחמה, בזמן המלחמה ולאחריה. המחבר גם כיקר בא"י ובארצות הסמוכות בשנים בין 1937 ו-1940.

הספר מסתיים אחר מלחמת העצמאות. Preface. I. The shape of the Palestine problem in 1936. II. Developments during the period of axis ascendancy, 1936—1942: Arab revolt and partition proposal. Retreat from partition. The 1939 White Paper. Arab political stagnation. The Jewish war effort. The Zionist struggle against the White Paper. Arab collaboration abroad. The statistis and their opponents. III. Results of the sharpening East — West rivalry after 1942: Changing big-power alignment. Arab political revival. The Biltmore controversy. The scope of the problem at the war's close. Palestine as an Anglo-American problem. The Anglo-American Committee of Inquiry. Provincial autonomy. The London conference. Britain's legacy to the U.N.O. United Nations inquiry. Partition. Epilogue. Bibliography, p. 363—388.

1017 Hurly, Frank. The Holy City: a camera study of the Holy City and its borderlands. Sydney, Angus and Robertson, (1949). [28] p., map, [86] pl. 4°.

לוחות-תמונות, בעיקר ממקומות הקדושים לנוצרים, בצירוף טקסט מסביר. בתחלת הספר מאמר על ירושלים ותולדותיה מאת Fr. E. Hoade.

1018 Jacobus de Verona. Liber peregrinationis di Jacopo da Verona, a cura di Ugo Monneret de Villard. Roma, La Libreria dello Stato, 1950. XXXI, 240 p. 4°.

= Il Nuovo Ramusio; raccolta di viaggi.

להעיר הערות לפרוש הטכסט. זהו מה שהשלים כעת מונרה דה וילאר. הוא הוסיף מספר גדול של הערות מאירות עינים שיש בהן ביכלוגרפיה עשירה. המהדיר מגלה בקיאות בלתי רגילה בתולדות הציויליזציה האיר-פאית והאוריינטלית, בספרות הגיאוגרפית של ימי הביניים ובפרט בתולדות האמנות. הוא מביא חומר מגיאוגרפים ערביים ומנוסעים-סופרים במאות השבע עשרה והשמונה-עשרה, מהספרות המדעית החדשה בלשון הערבית והיוונית. בהערות אלה מוצא הקורא את שמותיהם של מאמרים בכתבי-עת נפוצים כגון כלי מבטאם של מסדרי נזירים או שאר כתבי-עת כנסיתיים. הספרות המדעית על ארץ-ישראל הנה בעלת היקף עצום, והנה המהדיר אינו מעבד את חוש המידה אלא יודע לבחור בטעם והוא מצטט את המחברים שנחפרסמו משך דורות ועד צאת ספרו הוא.

בין המחברים המרובים, ספרים ומאמרים, שאותם מזכיר מונרה דה וילאר בהערותיו יש גם חברים אחרים שנכתבו בעברית. המהדיר מזכיר את המאמר הג'ל של ברסלבסקי (עמ' xxx), מאמר של סלושץ בידיעות החכרה העברית לחקירת איי כרך 1 (עמ' 171) וחבור של וילנאי על חיפה (עמ' 190) ותו לא. הנוו סבורים שחוקר רציני, כמו המהדיר הנכבד העוסק בשטחים אלה אסור לו שיפסח על הספרות המדעית החדשה בלשון העברית. על כמה וכמה עינים שבהם נוגע המהדיר נכתבו בידי החוקרים שלנו מחקרים חשובים. בעמ' xxi הערה 25 על דבר הקרטוגרפיה של ארץ-ישראל בימי הביניים יש לצטט את מחקרו של וילנאי, המפה העברית של איי (ירושלים, תש"ה). בעמ' 160 הערה 44 על קבר שמואל יודע המהדיר ממקורות יהודים רק את ספרו של כרמולי Itinéraires שהופיע בשנת 1847 והנה על ענין זה נתפרסמה בידיעות החברה הג'ל שורה שלמה של מאמרים: ע. שוחם בדרך vi, עמ' 81—86, ש. אסף שם עמ' 141—142, ש. ה. קוק שם עמ' 143—144, י. כרצבי שם כרך x, עמ' 12—18, וראה גם ש. אסף ברבעון ירושלים 1, עמ' ע"א—ע"ג. בעמ' 182 הערה 163 על העיר העי יש לצטט את מחקרו של גרינץ בסיני כרך 21, עמ' ר"ט—ד"כ"ט. לעמ' 205 הערה 296 ראה מחקרו של ג. שלום במאסף ציון vi, עמ' 39—53 ומאמרו של איש-שלום בתרביץ כרך vi, עמ' 197—209.

בהוצאה מדעית של טכסט כזה יש חשיבות לדיוק בטרנסקריפציה של שמות גיאוגרפיים ואחרים, ומבחינה

שבהם הוא מדבר על האסלאם ועל הנצרות האוריינטלית. מאינך היה לו חוש הסתכלות מפותח למדי והוא שאל גם את בני המקום, באמצעות מתורגמנים, והידיעות שהוא מוסר לנו על פי ראייה ועל פי שמיעה ראויות לתשומת-לב. אחד הדברים המעניינים בספרו הוא ספורו על דבר היהודים ששמשו לו כמוריי-דרך. הוא מהלל את ידיעותיהם בטופוגרפיה וממליץ עליהם כעל המדריכים המעולים. לפסקה זו ולשאר הידיעות על עינים יהודיים שבספר מסע זה כבר יחד את הדבור ה' י. ברסלבסקי במאמרו "הארות לדברי הנוסע יעקב וכ"ו" בידיעות החברה העברית לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה iv, עמ' 27 ואילך, אולם משום שנמשך אחרי ריכט שחשב בראשונה את הנויר יעקב לאיש בון, היינו עיר בתחום הלשון הגרמנית, בנה ברסלבסקי על הפסקה בנוגע למורי-הדרך היהודיים תלי תלים של מסקנות בדבר עליה גדולה של יהודי גרמניה במחצית הראשונה של המאה הארבע-עשרה, ולא היא. כמובן אין לקבל את דברי ריכט על היות יעקב מירונה שליח של אחד המלכים הנוצריים שהתכוננו למסע צלב חדש. מונרה דה וילאר מעיר שהחדש שהטח לו מלך קפריסין, דבר המשמש לריכט הוכחה לדעה הג'ל, לא היתה "אהבת מרדכי" אלא "שנאת המן", כי מלך זה שגא את ה"אחים הצעירים" וקרב את בני המסדר האוגוסטיני. הפרקים על מבנה המדינה המצרית-סורית ומבצריה מוכיחים שהעולה-הנוסע הזה התענין במה שראה, אך הם נופלים בהרבה מהספרים שנתחברו בימים ההם על הנושא De recuperatione T. S. ואף נקראים כך ובדרך כלל אין להשוות את תאורי ארץ-ישראל ושכנותיה מאת יעקב מירונה עם התאורים של ארצות המזרח שבספרי מסעות אחרים מאותו הדור, כמו ספרי וילהלם מבוולנסלה והאלמוני מקלן שבקרו בארץ-ישראל וישכנר תיה בעצם השנים ההן. בסכומי של דבר אפשר לומר שספר המסע של יעקב מירונה הנו תאור מסע בעל ערך בינוני.

מהמקור הלטיני של הספר לא יודע אלא כתבי-יד אחד שנכתב בשנת 1424, אולם נמצאו שני כתבי-יד של תרגום או ביתר דיוק עבוד גרמני, גם הם מהמאה החמש-עשרה. מהטכסט הגרמני הזה פרסם ארסין בשנת 1807 איטאלה קסעים, וחלקים גדולים ממנו נדפסו בקובץ "דויטשע פילגריינן" של רייכט-מיסנר שהופיע בשנת 1880. אחריו פרסם רייכט ב Revue de l'Orient latin כרך iii (1895) את המקור הלטיני, אבל מבלי

המצור בירושלים. הספר כולל רשימות יומן מן 25 במרץ עד 18 ביולי 1948.

1021 **Miramar, Aloys; Paul Tanchoux.** Akkaini au pays de Jésus; histoires pittoresques, moeurs, faune et flore au temps du Christ... Préface de l'abbé Tricot. Illustrations des RR. PP. Lavergne et Roussel, de P. Rousseau. (2e éd.). Paris, P. Lethielleux, (1950). 135 p., 1 l., 130 illus. 8°.

1022 **Picard, Marcel.** Palestine carrefour brûlant. (Paris). Paul Dupont, (1947). 225, [1] p. 8°.

רשמי מסע של המחבר בא"י והרהוריו על פתרון בעיית א"י.

1023 **Ramírez, Alfonso Francisco.** Un viaje a Israel. México, (typ. Los Telleres graficos de la nacion), 1951. 275, [1] p., 1 l., front (port.) 8°. מסע לישראל.

1024 **Reynolds, Quentin [James].** Leave it to the people, New York, Random House, (c1949). X, 341 p. 8°.

בשבעה הפרקים הראשונים של הספר (ע' 3—134) מסופר על ארץ ישראל ועל הקמת מדינת ישראל; המחבר, עתונאי ידוע, עשה בארץ באפריל-מאי 1948.

1025 **Rose, Pauline.** The siege of Jerusalem. London, Patmos Publishers, (introd. 1949). XI, 105 p. 8°.

המחברת עזבה את ביתה בחוה בסביבת לונדון אחרי החלטת או"ם על הקמת המדינה ונסעה לא"י על אף הסכנה שבדבר, כדי להיות בארץ בזמן גורלי זה. היא נשארה בארץ עד מאי 1949. ביסוד הספר הונחו רשימות יומן של המחברת וקטעים ממכתביה בזמן שבתה בארץ בקיץ 1946 ובשנות 1948—1949. המחברת מתחשבת באזהרה ליהודים ולשאיפותיהם.

1026 **Smither, Ethel L[isle].** A picture book of Palestine; illustrated by Ruth King. New York, Abingdon-Cokesbury Press, c

זו עבודתו של מונרה דה וילאר לקויה. המהדיר אינו בן בית בלשונות השמיות ודבר זה ניכר על כל צעד ושעל, כגון שהוא מחליף לעתים תכופות ע' בא'. הקורא נתקל אף בסרנסקריסציות כמו Bir as Seba בשביל באר-שבוע (עמ' 204), Isaq בשביל יצחק (עמ' 205) וכיו"ב. מגרעות אלה אינן הולמות את הרמה המדעית של הספר.

יורשה לכותב השורות הללו לצין עוד כמה שגיאות ענייניות ומסרונות בהערות. עמ' xx ועמ' 180 הערה 154: הכתיב של השם הערבי של יריחו ar-Riḥa מוטעה. צ"ל Aṛiḥa. עמ' 200 הערה 261: כאן מונה המהדיר מקורות ומחקרים על התעמולה למסע צלב חדש שהת' נהלה בארצות אירופה אחרי נפילת עכו ואינו מזכיר את החבור היסודי והמקיף ביותר הלא הוא ספרו של A. S. Atiya, The Crusade in the Later Middle Ages. London 1938. — עמ' 209 הערה 333: המהדיר מעיר שלשם גנין מקביל בתנ"ך יורעאל וצ"ל עירגנים (יהושע י"ט כ"א, כ"א כ"ט). עמ' 192 הערה 220 ועמ' 219 הערה 417: מרגש אינו שם ערבי כי במי הערבים נקרא המבצר מרקב.

הלקויים והשגיאות האלה הם מן הקטנות לעומת הערך הרב שיש לעבודת המהדיר שזיכה את מדע ארץ-ישראל בהוצאה מדעית של ספר מסע זה הראוי לשבח רב והיכולה לשמש מוסד לחוקרים אחרים המפרסמים טכסטים כאלה. מונרה דה וילאר עשה מעשה רב וכל המעוניינים במקצוע זה יחזיקו לו תודה מרובה.

א. אשחר

1019 **Johnson, Frederick Ernest.** Foundations of democracy: a series of addresses, edited by F. Ernest Johnson. New York, Pub. by Institute for Religious & Social Studies, distributed by Harper, (c 1947). IX, 278 p. 8°.

(Religion and civilization series).

M. M. Kaplan: Democracy and Zionism, p. 239—266.

1020 **Levin, Harry.** I saw the battle of Jerusalem. New York, Schocken Books, (c 1950). 288 p., map. 8°.

עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 59.

המחבר שהיה סופרם של עתונים אנגליים ואמריקאיים והמשמש עכשו בשגרירות בושינגטון, ישב בזמן

- אויספירונג פון מלוכה-טעאטער. אויפן חזק צו דער פאראייניגטלעכונג. דער גרויסער פארמעסט. דאס יאָר 1951.
- 1031 טרונק, י[חיא]ל י[שע]יה. כעלמער חכמים אדער יידן פון דער קלינסטער שטאט אין דער העלט. בוענאס איירעס, "ידיבון", 1951, 342, [2] ע', תמונות 8°.
- 1032 יאנג, בועז. מיין לעבן אין טעאטער. ניר יארק, איקוף, 1950, 411 ע'. 8°.
- המחבר שהגיע לגבורות, מספר בזכרונותיו על החיי אסרונו היודי במשך יובל שנים ויותר. המחבר שחק ברוסיה הצארית והסובייטית, בפולין וגם באמריקה.
- 1033 Kloomok, Isaac. Marc Chagall: his life and work. New York, Philosophical Library, (c1951). 6 p. l., 119, [5] p., illus., ports. 4°.
- 1034 Leslau, Wolf. Falasha anthology; translated from Ethiopic sources with an introduction. New Haven, Yale University Press, 1951. XLIII, 222 p., 1 l., facsim., pl. 8°.
- =Yale Judaica series, v. 6.
- Preface. Introductory p. IX—XLIII. Anthology: Te'ezāza Sanbat. Abba Elijah. Book of the angels. Baruch. Apocalypse of Gorgorios. The testament of Abraham. The death of Moses. Prayers. Notes. Bibliography. p. 190.
- 1035 Lochner, Louis Paul. Fritz Kreisler. New York, Macmillan, 1951. XX, 455 p., illus. (music), 2 pl., ports. 8°.
- הדפסה חדשה של הוצאת 1950.
- ביבליוגרפיה: ע' 429—437.
- 1036 Nettl. Paul. Forgotten musicians. New York, Philosophical Library, (1951). VI p., 1 l., 352 p. 8°.
- על מוסיקאים בלתי ידועים ביותר מהמאה הייזית. מהתכן:
- The unknown Jewish minstrel (p. 28—46).
1947. 63. [1] p., illus. (part. col.), map, 8°
- תמונות מחיי העם בארץ ישראל.
- 1027 Sugranyes de Franch, Ramon. Etudes sur le droit palestinien à l'époque évangélique. La contrainte par corps. Fribourg, Librairie de l'Université, 1946, 143 p. 8°.
- = Arbeiten aus dem Iuristischen Seminar der Universität Freiburg, Schweiz, 1.
- 1028 Wedgwood, C[icely] V[eronica]. The last of the radicals. Josiah Wedgwood. London, J. Cape, (1951). 252 p., front. (port.), geneal. tab. 8°.
- תולדות חייו של המדינאי האנגלי ממפלגת ה"ליבור" ואשיתו ודגיווד (1872—1943) ששמש כמה פעמים מיינסטר בממשלה האנגלית. ודגיווד ידוע ביחסו החיובי לצינונות ובמלחמתו לטובתה בעל־פה ובכתב. הספר כולל סרק מיוחד: Zionism ע' 181—203. על היהודים ע' 136—137. הספר נכתב ע"י אלמנות.
- 1029 Zionist Organization. South America. Primer Congresso Sionista Latinoamericano; informe general. Buenos Aires, C.C.S.A., 1946, 116 p. 8°.
- הועידה הצינונית הראשונה הלטינואמריקאית. ידיעות כלליות.
- אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
- 1030 טורקאווי-גרודברג, יצחק. יידיש טעאטער אין פוילן. האַרשע, "ידיש-בון", 1951, 200 ע', תמונות. 8°.
- שער נוסף בפולנית.
- התכן: ארינסיר. די פאר-אלדפארעך-קופה. "יידיש דייטש" טעאטער. גארדין, פון, קאמינסקא. דאס ייד. טעאטער בעת דער 1. העלט-מלחמה. די "חילנער טרופע". צענטראל-טעאטער, "חיקס". פרוזן און פארמעסטן. א טעאטער-מאזאיק. די פאלי-טיש-געזעלשאפטלעכע לאגע. אונטער דער שוץ פון דער ראטן-רעגירונג. אין די יארן פון דער היטלע-רייטער-עקומאציע. אין באפרייסן-פוילן. דער לאדזשער יידישער טעאטער. דאס נידערשלאזישער ייד. טעאטער. די פארמלוכה-שונג פון ייד. טעאטער אין פוילן. די 1.

1042 Dupont-Sommer, A(ndré). Aperçus préliminaires sur les manuscrits de la mer Morte. Paris, A. Maisonneuve, (c1950). 122 p., 3 l., illus., facsim., map. 8°. = L'Orient ancien illustré, 4.

ההתקן: La grotte aux manuscrits. Les deux rouleaux d'Isaïe. Le Commentaire d'Habacuc et la "Nouvelle Alliance". La règle de la "Nouvelle Alliance". La "Nouvelle Alliance au pays de Damas". Les Psaumes d'actions de grâces de la "Nouvelle Alliance". Le règlement de combat des fils de lumière. La "Nouvelle Alliance" et les Esséniens. La "Nouvelle Alliance" juive et la "Nouvelle Alliance" chrétienne. Table chronologique.

1043 Weiman, Ralph William. Native and foreign elements in a language; a study in general linguistics applied to modern Hebrew. Philadelphia, The Russell Press, (1950). 67 p. 4°. במכונית הכפלה.

ספרות יפה עברית חדשה

1044 ילין-שטקליס, מרים Miriam Yalan-]

[Stekelis]. מעשה בפרכת (פרס, תשי"ב). [18] דף. 8°. שירי. "כתב ועריכה גרפית בידי הצייר יעקב גיפשוטין". נדפס בצד אחד של דפים מחוברים. ההוצאה מהודרת.

ספרות יפה יודית

1045 אושאיצ'ו, וואסילי. חייט פון מאסקווע; ראמאן. (בוך 1). ווארשע, "יידיש-בוך", 1951. [2], 294 ע', פורטרט. 8°. רומן מימי מלחמת העולם השנייה. את התרגום העברי עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 143.

1046 אלוועלטלעכער יידישער קולטור-פארבאנד, "איקוף". ארגענטינער אפטייל. זאג און געדענק! (געטא-זיכור...). צום יארטאג פון אויף שטאנז אין הארשעווער געטא... (בוענאס-אירעס, ארגענטינער אפטייל פון אלוועלטלעכען יידישן קולטור-קאנגרעס, תשי"ג), 13, [3] ע', 8°. שער גוסף בספרדית.

Johann Stamitz: ... "another Shakespeare". (p. 65—74).

גם בפרקים אחרים של הספר נזכרו יהודים.

1037 Newman, Louis Israel. In the humble heart; a hasidic cantata, arranged by Louis I. Newman. New York, Bloch, 1950. VIII, 46, [1] p. 4°. ע' 25—46: חוים.

1038 Walkowitz, Abraham. Faces from the ghetto... Preface by Simon L. Milner. (New York). Machmadim Art Edition, (c1946). 2 p. l., IV p., 39 pl. on 20 l. 4°.

"Limited edition of 500 copies". "These prints are reproduced from originals in the collection of the Gallery of Jewish Art. New York City".

בלשנות

1039 אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א). ספר וקדוק אליהו. מאת... רבינו אליהו מחילנא <הגר"א>. עם באור חדש... לשון חיים מאת חיים הלל קרעפיצקי. חלק א. לודז, דפוס מ. ליבסקינד, תרצ"ט. [5], 63 [צ"ל 64], [1] ע'. 8°.

1040 ליכטר, א. מלון חדיש אידיש-עברי: מאדערנער יידיש-העברעאישער טערמין-מיט פארזאמל פון גרשם באדער. (ניו-יארק), "פרדס", (1947). [4], 315 ע'. 8°.

1041 עפרוויקין, ישראל. אויפקום און אומקום פון יידישע גלות-שפראכן און דיאלעקטן. פאריז, "קיום", 1951. 95 ע'. 8°. כתב-יוכוח בדבר הגנת זכותה של היודית בגולה.

התכן: דער נס פון יידישן גלות און דער חידוש פון יידיש. שפראכן. דער קוק אויף יידיש. שפראכן אמאל און היינט. וועגן די כאראקטעריסטיקן פון יידיש. שפראכן. די פאקטארן פון יידישער שפראך-פארמירונג. די פארשידענע שפראכן פון יידישער שפראך-פארמירונג. די פאקטארן פון יידיש. שפראכן. די ירידה פון יידישקייט און פון יידיש. שפראכן. האט מיינט דער געראנגל פאר יידיש?

- 1047 (אליצקי, לייבל). דימענטן פאר אלע ; משלים. הארשע, מלוכה-פארלאג פאר שול-אויסגאבן, 1951. 111, [5] ע', פורטרטים. 8° = יידישע שול-ביבליאטעק, סעריע ד, זאמלונג 3. מעבר לשער: צונויט געשטעלט און באארבעט פון ל. אליצקי. שער נוסף בפולנית.
- 1048 אליצקי, לייבל]. מענטשן אין קלעם ; דערציילונגען. הארשע, 1951. 155, [1] ע'. 8°.
- 1049 אש, שלום. משה. ניו יארק, מ. ש. שקלארסקי, 1951. 492 ע'. 8° ביוזית. שער נוסף באנגלית. פרקים נדפסו תחלה ב„גאלדענע קייט“. יצא לאור גם תרגום אנגלי.
- 1050 אשענדארף, ישראל. וויי און האנדער ; לידער. פאריז, יידישער פון קלוב מיט דער הילף פון דער קולטור-אפטיילונג ביים „דזשאנט“ אין סראנקוויץ, 1950. 123, [2] ע', פורטרט. 8° כולל בעיקר שירים שנכתבו בזמן מלחמת העולם השנייה ולאחריה. המדורות: קינדהייט. א לויב דער שוואל. פון פארשידענע צייטן. ליבשאפט. שטויב. רויך. — ההוצאה יפה.
- 1051 בורשטיין, סעמועל. דורך בליץ און וואלקנס. ניו יארק, חש"מ, 1943. 64 ע', פורטרט. 8° ספור. ע' 61—63 : „אייניגע אויטאביאגראפישע טונקטן“.
- 1052 גאטליב, וויללי. דאס הארט פון צארו. צייכענונגען: ה. בארטשינסקי. לאדזש, 1939. 93, [1] ע', תמונות. 8° שער נוסף בפולנית. שירים.
- 1053 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. בלעסער פון מין גארטן: לידער זאמלונג 1908—1951... טאהאנגא, קאליפארניע, „ליטערארישע העפטן“, 1951. 95, [1] ע', פורטרטים. 8° שער נוסף באנגלית.
- 1054 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. דער האולקאנען אינזל (אוסאפיע) <באארבעט פון ענגליש>. טאהאנגא, קאליפארניע, „ליטערארישע העפטן“, 1951. 94 ע'. תמונות. 8° שער נוסף באנגלית.
- 1055 האראנטשיק, ש(מעזן). געקליבענע שריטטן. הארשע, „יידיש-בוך“, 1950. 118, [2] ע', פורטרט. 8° התכן: מעשה-ביכלעך. ביי א רייכן קרוב אין גערויש פון מאשינען. 1905. זומם.
- 1056 העלער, בינעם. פריילינג אין פוילן: לידער. (הארשע, „יידיש-בוך“, 1950. 92, [2] ע'. 8°)
- 1057 וואסערמאן, שניאור. ליד און לעבן. בוענאס איירעס, איקוף, 1951. 135, [3] ע', פורטרט. 8° בראש השער: שנייער וואסערמאן. שער נוסף בספרדית. שירים.
- 1058 ווינעצקי, י. באגינען; ראמאן פון יידישן אימיגראנטן-לעבן אין מעקסיקע. מעקסיקע, „פראגרעס“, 1944. 223 ע'. 8° שער נוסף בספרדית.
- 1059 זינגער, י[שראל] י[הושע]. די ברידער אשכנזי; ראמאן... פון י. י. זינגער. ניו יארק, מתנות, 1951. 668, [1] ע'. 8° דריטע אויפלאגע. רומן מחיי היהודים בפולין במאה ה"ט. תרגום אנגלי עיין ק. ס. שנה י"ד ע' 519.
- 1060 טרונק, י[חזאל] י[שעיה]. די יידישע פראצע אין פוילן אין דער תקופה צווישן בידע וועלט-מלחמות. בוענאס איירעס, צענטראל-סארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1949. 154 ע'. 8° = ביכער-סעריע „דאס פוילישע יידנטום“, 52. שער נוסף בספרדית. על ה. ל. זשיטניצקי. ז. סעגאלאוויטש, ע. ווארשאטסקי, ש. האראנטשיק, מ. קולבאק, י. ראבאן, נ. פערלע ואחרים.
- 1061 טשעצמני, מלך. טעג אוועלכע. מינכן, (פועלי ציון <צ. ס. > — התאחדות אין דייטשלאנד), 1948. 141, [2] ע'. 8° כולל 11 ספרים.
- 1062 יאפע, מרדכי. אנטאלאגיע פון דער העברע-אישער פאעזיע, מיט קריטישע אפראנדלונגען. בוך 2. ניו יארק, ציקא, 1951. 488 ע'. 8° שער נוסף באנגלית. את הקידום עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 289—290.
- הספר כולל 4 מדורות: יונגער דור (שלונסקי, קריב, ברוך כצנלסון, סומרגן, לוי בן אמיחי, ע. זוסמן, יעקב רימון, חלפי, ח. לנסקי, ש. שלום, רבינוב, אליעז, רוסו, לגור, א. תלמי, ברוידס, בטוק, מלצר, עוגן, ב. מרדכי, נ. אלתרמן, תבורי, נח שטרן, חומסקי, ד. רוקח, טרסי, ירוחם לוריא, ז. גלעד, ש. כשר, אורלנז, מ. דשא, טננבוים, א. גלבו, מ. טננבוים, אבא קובנר, י. שלה, טנאי, גלאי, ס. דור, ח. גורי, ד. ונ. שחם, ע. הלל, ח. חסר), אמעריקע (א. ש. שחארץ, סילקינר,

דומניק, ליסיצקי, ש. גינבורג, אפרת, ח. א. פרידלנד, ה. בבלי, בריני, רגלסון, פינשטיין, ש. הלמן, ח. ש. בן-מאיר, זילברשלג, ר. גרוסמן, א. צ. הלוי, ג. סרייל; יונגאמערקאנער: י. זמיר, א. ד. פרידלנד, ד. קרמר, כ. טשרני, ב. רוזובסקי, דיכטערינס (ר. מורפורגו, ש. שפירא, אלישבע, רחל, א. ראב, י. בת-מרים, א. פינקרפלד, ר. דוידית, ס. ברגשטיין, ל. גולדברג, ת. ורד, ב. ש. אלטשולר, הומאר, און סאטירע (ש. הנגיד, רשב"ג, רמב"ע, ריה"ל, אלהרייז, אבן-הסדאי, אבן-פלגורא, ע. פרנטיש, אפרים לוצסו, ייטליש, י. א. בייזעק, ריב"ל, יליג, מנדלרן, דוליצקי, רוזנצווייג, ביאליק, שמעוניבקי, שניאור, יעקב שטיינברג, א. פינקרפלד, נ. אלתרמן).

עם מכוונות בקורת כלליים (בתחלת כל מדור ומדור) ועל כל משורר ומשורר, בסוף הספר, ע' 471—474: רשימת המשוררים, שציירותיהם תורגמו בכרך זה, בצירוף תאריכים, ההוצאה יפה.

עם מכוונות בקורת כלליים (בתחלת כל מדור ומדור) ועל כל משורר ומשורר, בסוף הספר, ע' 471—474: רשימת המשוררים, שציירותיהם תורגמו בכרך זה, בצירוף תאריכים, ההוצאה יפה.

1063 יידיש-נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד. מאטעריאלן פארצולייגען פארן יום-טוב פסח. צוואר מעגעשטעלט פון ס. גינגאלד, New York. צענטראלער קולטור קאמיטעט פון י. נ. א. מ. תשי"א. [1], 43. [9] ע', צוירים, תיפס, 4°. במכונת-הכפלה. מקצת מהסכסס בעברית.

1064 יידישע קולטור-געזעלשאפט. פוילן. צוואמענאר פון דער יידישער קולטור-געזעלשאפט אין פוילן, וואסאלאז 1949. X. 16—14. הארשע, [1949], 83. [1] ע', 4°. השער על המעטפת: באריכט פון לאנד-צוואמענאר...

1065 יערוסאלימסקי, ישעיה. יידיש ליד, לידער און סאמען. ברוקלין, נ. י. "ירושלמי", 1951. 164 ע'. 8°. במכונת-הכפלה. שער נוסף באנגלית ובו שם המחבר: J. Jerusalemsky <S. Jerome>.

1066 כהן, יעקב. לאבירינטן פון געדאנק: >אסא" רימען און שפרייכערטער... פאריז, "שטאטניק", 1951. 129. [1] ע', פורטרט, 8°. התומר מסודר בכ"ג מדורות, לפי תושיאם, המדור האחרון: פאלק און יידישקייט, ע' 124—129.

1067 נערודא, פאבלא. געזאנגען צו סטאלינגראד און שפאניע אין הארצן. פון שפאניש: ישעיהו אסטריי

1068 סערוואנטעס, מיגואל דע. דאן קיכאט >דער אדעליקער באלמויער דאן קיכאט פון לא מאנ-טשא, איבערגעזעצט פון פ'יניץ קאץ, באנד 2. בוענאס איירעס, איקוס, 1951. 495. [4] ע', לוח-תמונה. 8°. בראש השער: מיגעל דע סערוואנטעס סאא-העדרא. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 216.

1069 פערלע, יהושע. יידן פון א גאנץ יאר; (א) בוך פון א פארגאנגען לעבן, הקדמה פון לעא פינקעלשטיין. בוענאס-איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1951. [6], 421 ע', פורטרט, 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 76. ספור מחיי היהודים בפולין במאה העשרים. ההקדמה של פינקלשטיין (ע' 1—xvi): יהושע פערלע (אומגע' קומען על קידוש השם מיט אלע פוילישע יידן).

1070 פרץ, י[צחק] ל[יבוש]. אויסגעוויילטע ווערק... יובל-אויסגאבע צום הונדערטסטן געבוירן-טאג. באנד 1—2. הארשע, "ידיש בוך", 1951. 8°. שער נוסף בפולנית.

התכן: באנד 1: ה. רובין; י. ל. פרץ (1851—1951) אריינפיר ארטיקל, ע' XLV—V. מארק: פרץ דער גרויסער פוילישער ייד. — רימוע בילדער. דערציילונגען (31 ספור, רובם משנות 1889—1895). אנמער' קונגען און דערקלערונגען. LII, 388. [3] ע', פורטרט. באנד 2: חסידיש (4 ספורים), פאלקסטימליכע געשיכטן (6 ספורים). מעשהלעך (4 מעשיות) דראמאטישע דערק: שוועסטער. עולם הבא. ס' ברענט. אין סאליש אויף דער קייט. לידער און סאמען. קינדער-לידער. פובלי-ציסטיק: אויסצוג פון ארטיקלען. מינע זכרונות (ע' 325—454). דערקלערונגען, 495. [2] ע', פורטרטים.

1071 פרץ, י[צחק] ל[יבוש]. געקליבענע ווערק. (ביאגראפיע פון פרץ, צוקלייב און באארבעטונג... פון שויליק פערדמאן) הארשע, מלוכהשער פארלאג פאר שול-אויסגאבן, 1950. 78. [6] ע', פורטרט, 8°. = יידישע שול-ביבליאטעק, סעריע א, זאמלונג 1. שער נוסף בפולנית.

התכן: דאס שטריימל. די פרומע קאץ. די נאכט

présenté par Raymond Lebègue. Paris, Société Les Belles lettres, 1949. 334 p., 1 l. 8°. (Oeuvres complètes de Robert Garnier). (Les textes français; collection des universités de France, pub. sous le patronage de l'Association Guillaume Budé). Les Juifves; tragédie (p. 7—108).

דרמה היסטורית מחקופת חרבן הבית הראשון.

1079 Goodman, Paul. The break-up of our camp, and other stories. (New York, New Directions, (c1949). 160 p. 8°. =Direction series, 14.

The break-up of our camp (p. 7—9). מהחבן: A prayer for dew (p. 97—105).

ספורים מחיי היהודים באה"ב.

1080 Jelinek, Oskar. Gesammelte Novellen. Mit einer Einführung von Franz Karl Ginzkey. Wien, P. Zsolnay, 1950. 377 p. 8.

הספר יצא אחרי מותו של המחבר, המבוא של גינצקי על המחבר ופועלו, ע' 7—25. הספר כולל גם סיפורים בעלי תוכן יהודי:

Der Sohn (p. 105—141). Die Seherin von Daroschitz (p. 235—292).

1081 Kramstyck, Sophie. Man lebt wie man kann; Roman. Hamburg. Rowohlt, (c1950). 534 p. 8°. רומן מחיי היהודים בגרמניה מהתחלת המאה העשרים עד סוף מלחמת עולם ב', מקום המעשה גרמניה, סולין, צרפת ואה"ב.

1082 Philipp, Berthie. Die Todgeweihten: Roman um Theresienstadt. Hamburg. Morawe & Scheffelt, 1949. 446, [1] p. 8°.

1083 Popkin, Zelda. Quiet street; a novel. Philadelphia, J.B. Lippincott, (c1951). 382 p. 8°.

מחיי זוג יהודי, ילידי אה"ב, בא"י בשנת 1948.

1084 Ribalow, Harold Uri. This land, these people. Edited, with an introduction.

והעטער. מענדל בריינעס. א כעס פון א ידענע. שלום בית. בילדער פון א פראזיניקרייזע.

1072 קאץ, מאריס. דעם נאציס יידישע סאכטער; א לעבענסבילד אין דריי אקטן מיט פראלאג און עפילאג. לאנדאן, (נאראד סרעס"), 1947. 106, [2] ע', פורטרט, סקסימילים. 8°.

1073 ראסקין, מריס. זלאטקע. ניו יארק, אונזער צייט, 1951. 336 ע', 8°. שער נוסף באנגליה. רומן מחיי היהודים ברוסיה (בעיקר אנשי תנועת "הבונד") בהתחלת המאה העשרים.

1074 רייזען, אברהם. די לידער פון אברהם רייזען. אין צוזעלף טיילן <1891—1951>. ניו יארק, (דפוס שולוינגער), תשי"ב 1951. xvi, 304 ע', פורטרט. 8°.

1075 שווארצבורג, אברהם (ליב), אין תהום; סיבירער דערציילונגען. ניו יארק, ציקא, (1951). 296, [1] ע', פורטרט. 8°. שער נוסף באנגליה.

המחבר נתפס למלכות בימי הצאר בעד השתתפות בתנועת השחרור. הספר כולל שני מדורות: אויף קאסארבע (6 ספורים), אין חייטן סיביר (5 סיפורים), בתחלת הספר ביוגרפיה קצרה מאת ה. אבראמאטשע.

1076 שטענצל, אברהם [נחום]. ירושלים; לידער, באלאדעס און סאמעטע. לאנדאן, י. נאראדיצקי, 1948. 138 ע', 8°.

המדורות: ירושלים. מאר דער כותל מערבי. ארץ ישראל ערד. מגן דוד שטערן. עיר דוד. כיהאב אזויסול געזינגט אין יענער נאכט. מי כמוך באלים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1077 Eisenberg, Azriel, ed. Modern Jewish life in literature. New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5708—1948. 270 p. 8°. "Selections".

הספר אינו אנתולוגיה ספרותית וגם לא סדר מקורות במובן המקובל של המונחים האלה; הוא מניגה של שניהם, (מההקדמה). בספר כונסו קטעים מהספרות העברית, היודית, האנגלו-יהודית ועוד.

1078 Garnier, Robert. Les juifves. — Bradamante. — Poésies diverses. Texte établi et

= יידישע שול-ביבליאטעק, סעריע ב, זאמלונג 4.
תכן הענינים ושער גוסף בפולנית.

1092 Halperin, Judith; Phyllis Kreinik.
Mickey Marcus; the story of Colonel David Marcus., Illustrations by Rita Shwelter. New York, Bloch, 1949. [39] p., illus. 22: 28.
"A project in an English class at Erasmus Hall High School, Brooklyn".

המפקד ד. מרקוס התנדב לשרות צה"ל בזמן מלחמת
השחרור ופעל רבות לשחרור ירושלים ונהרג.

חנוך והוראה

1093 מעקסיקע (סיטי), יידישע שול, יובלבוך,
1950. תרפ"ה--תשי"א; א פערטל יארהונדערט יידישע
דערציאונג. [מעקסיקע (סיטי)], יידישע שול, תשי"א--
1950. 502, [2] עמודות, תמונות, פקסימילים. 4°.
העורך: מי. בערגער, כולל 25 מאמרים על בית
הספר במקסיקו, ובעניני חנוך בכלל.
מהתכן: ל. לעהרער: יידישער טרויער. צי. שארפ-
שטיין: די ראלע פון דער פאמיליע אין דער ייד.
דערציאונג מי. ירדני: נגינה און דערציאונג. ש. ווייסמאן:
די ייד. יופטובים און די ייד. דערציאונג. ע' 117--164.
א. אייזען: דערציאונג אין חילנער געטא. י. חוינעצקי:
יסודות פון מאראל און עסעטיק אין יידישער דערציאונג.
ג. מיטשקאוסקי: ד. 1. ייד. שול אין דער וועלט. מ.
רובינשטיין: צו דער געשיכטע פון אונדזער שול, ע'
339--410. ב. קאחאלסקי: אונדזער און אירע יאָרביכער.
רשימה פון תלמידים (כוללת שמותייהם של 2947 תלמידים,
שלמדו בביה"ס).

1094 ניינע יידישע שול, יארבוך. 1. (מעקסיקע),
ערב ראשהשנה תשי"א. 88 ע'. 4° השער גם בספרדית.
מהתכן: י. אפאטאשו: וואס איז יידישקייט? א.
גאלאמב: העברעיש אין יידישע שולן אין אמעריקע.

1095 עלטערן טרייבונג; חדשישיסט פאר היים
און שול, מעקסיקע, דער מוטער פארבאנד ביי דער
יידישער שול אין מעקסיקע. 4°.
כרך 3, חוברת 1: אפריל 1950. 16 ע'.

1096 שטערן, יחיאל. חדר און בית-מדרש. ניו
יארק, יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, 1950.
128 ע', תויב. 8°. (ביבליאטעק פון יחא).

by Harold U. Ribalow. New York, Beechhurst
Press, (c1950). 5 p. l., 302 p. 8°.

אנתולוגיה, הכוללת 25 ספורים מחיי היהודים באמריקה.
המבוא של העורך:
The Jewish short story in America.

1085 Sachs, Nelly. Eli; ein Mysterienspiel
vom Leiden Israels. (Malmö, typ. Forssell.
1951). 74 p., 1 l., 1 pl. 8°.

נכתב בשנים 1943--1944. זמן המחזה: אחרי השואה.
נדפס במאתים טפסים. ההוצאה יפה.

ספרות הנוער

1086 גרינבלאט, עליזה. איך זינג. ניו-יארק,
פארלאג עליזה, 1947. [2], 80 ע', תויב. 8°.
שירי ילדים.

1087 דינעצאן, יעקב. יאסעלע. באארבעט פאר דער
שול-יונגט. ווארשע, יידיש בוך, 1951. 96 ע'. 8°.
שער גוסף בפולנית.

1088 קארטשאק, יאנוש. משהלעך, יאסעלעך,
ישראלקלעך. יידיש יהושע פערלע. מיט איינלייטונג
ווערטער פון: שלום אש, יצחק גרינבוים און מארק
טורקאו. צייכענונגען פון ס. ליפשיץ. בוענאס-אירעס,
צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע,
1950. 189, [2] ע', תמונות. 8° = דאס פוילישע
יינוטום. 63.

1089 ראבינאוויטש, זינא. אורי פון רמת הכובש
<מעשהלעך פון ישראל>. בוענאס איירעס, צווישא
און שלום עליכם שול, 1950. 32 ע', ציורים. 8°.
= שול-ביבליאטעק, סעריע ב, נומ. 4, ספורים לילדים.

1090 ראבינאוויטש, זינא. זעקס מעשהלעך
<וועגן אונדזערע ימים טובים>. בוענאס איירעס, צווישא
און שלום עליכם שול, 1950. 32 ע', ציורים. 8°.
= שול-ביבליאטעק, סעריע ח, נומ. 2, ספורים לילדים.

1091 שלום-עליכם. קינדער; אויסגעקליבן פון
די "מעשיות פאר יידישע קינדער". (ביאגראפיע פון
שלום-עליכם, אויסחאל און באארבעטונג פון... שויליק
פערדמאן). ווארשע, מליכה פארלאג פאר שול-
אויסגאבן, 1951. 68, [4] ע', לוח-פורטרט. 8°.

1102 שול און היים ; לייענבוך פארן צווייטן קלאס
(צוזאמענגעשטעלט דורך א קאלעגיע אינסער דער
רעדאקציע פון ש. סערדמאן). הארשע, מלוכה-פארלאג
פאר שול-אויסגאבן, (1950), 234, [10] ע', תמונות. 8°
שער נוסף בפולנית.

1103 Forst, Siegmund. Let's talk Hebrew!
A beginner's book for parents and children,
illustrated by Siegmund Forst, New York,
'Shilo' Publishing (House), (c1951), [40] p.
of illus. 8°.

1104 Lewittes, Mordecai H. חומש לתלמיד
The student Bible. Edited by Mordecai H.
Lewittes. Illustrated by Audrey Namowitz.
Music by Julius Grossman. New York,
Hebrew Publishing Company, (c1950), 171
p., map. 8°. — 171: מלון עבריאנגלי. 8°
[א]: מן בראשית עד חיי שרה.

ספרי מדע כלליים בעברית

1105 איתונין, חיים קלמן. תורת הקרינה;
בנין המדע האמיתי... פרק ב'. בואינס אירס, תשי"ב.
24, [1] ע'. 8°.

התכן: תמונות-תבל של התקופה החדשה בתולדות
האנושיות. את הקדם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 68.

1106 ארצות הברית. לשכת המודיעין. קצור
ההיסטוריה האמריקאית. (חוברת זו הוכנה
על ידי פראנסס פרידמן, אגף כתבי-העת, המחלקה
הבינלאומית לעתונות ולפרסומים, או. אי. אי., מחלקת
המדינה של ארצות הברית). [ושינגטון, תשי"א.] 76 ע',
כפית, פקסימיל, תמונות. 2° גדול, הוצאה מהודרת.

שער נוסף באנגלית.

התכן: הקדמה. דאס דרוק-חדר. דאס איבערזעץ —
חדר. דאס גמרא-חדר. דאס בית המדרש. הוספות.
המקורות לעבודה זו פורסמו תחלה ב-שריפטן פאר
סטיכאלאגיע און סעדאנאגיק. I—III.

1097 Schonfeld, Solomon. Jewish religious
education; a guide and handbook with syllabuses
for use by teachers, group leaders and
parents... With a foreword by the Chief
Rabbi J. H. Hertz. London, National Council
for Jewish Religious Education, 5703—1943.
VIII, 158 p., fold. map in pocket. 8°.

ספרי למוד

1098 ארגן, עזי. דקדוק הפה והאוזן; ספר
למוד לדוברי עברית. גילגיל, קניה, מחנה העצורים,
הוצאת המחבר, תשי"א. 107, [1] דף. 4° שער נוסף
באנגלית. במכונת-הכסלה.

1099 ברידזשער, דוד. דער אנהייבער. פון דוד
ברידזשער. אילוסטרירט פון נאטע קאולאוסקי. (דריטע
כארגרעסערטע אויפלאגע). ניו-יארק, כתנות, (1951).
160 ע'. 8°. ספר ראשיה הקריאה.

1100 יידישע שפראך; איינהייטלעכער לערנבוך
פארן 5—טג עלעמענטארקלאס. בוקארעסט, מיניסטער
ריומ פאר עפנטלעכע אינטעריכט, 1950. 296, [1] ע',
תמונות 8°. "דרוק-פעלער" על דף מיוחד.

1101 פערדמאן, שויליק. יידישע שפראך; לערנבוך
פון גראמאטיק און ארטאגראפיע פאר דער גרונטשול.
טייל 1. הארשע, מליכה-פארלאג פאר שול-אויסגאבן.
1951. 164, [4] ע'. 8°. שער נוסף בפולנית.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם הכן שלם או חלקי של כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים בענייני-יהדות בתוך כתבי עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים".

- הארץ, 9933, תל-אביב, כ ניסן תשיב / 15.IV.52. — מ. זולאי: מאוצר השירה והפיוט, קלז: יבורכו בטל (3).
- 9941, ל ניסן / 25.IV. — י. קוטשר: מגילות ים המלח ומחקר הניבים העבריים (5).
- 9946, ז אייר / 2.V. — א. מ. הברמן: מאוצר השירה והפיוט, קלז: שיר חשק לדון וידאל בנכנשת "ידידות יפת תואר חזקה ואדרת" (5).
- 9987, כז סיון / 20.VI. — א. חיימי: מטבעות מימי קדם (5).
- 10005, יח תמוז / 11.VII. — מ. זולאי: מאוצר השירה והפיוט, קלט: לר' סהלאן המומחה "ספים ואמותם רעוש ירעשו" (5).
- בחינות בביקורת הספרות. 1. ירושלים, פסח תשיב. — א. ל. שטראוס: על המזמור קבר מספר תהלים (26-33). — מ. נרקיס: למרצופו של הספר העברי (79-69).
- בטרם. קמח. תל-אביב, ז ניסן תשיב. — י. בן צבי: על הכוזרים ויהדות חורם <לאור המחקר בברית המועצות> (22-18).
- בצרון. יג. א. ניריורק, תשרי תשיב. — צ. הרכבי: הכומר גריגואר — אבי האמנציפציה <במלאת 200 שנה לחולדתו> (43-36). — נ. רבן: ירמיהו ומבקרו (54-51).
- יג. ב. חשון. — א. מור: הטבע בשירת ר' יהודה הלוי (116-104).
- יג. ג. כסלרשבת. — מ. קוסובר: משה דוד קאסוטא, ד"ל (201-189).
- יג. ד. שבט-אדר. — ש. ז. ציטלין: היש הכרח בחייוש הסגורין בישראל לשם התאמת ההלכה לחיים? (225-217; ה: 31-21). — אריה טרסקובר: מעם העיר לעם הכר <מקיי היסוד בדימוגרפיה היהודית בימינו> (242-230).
- יג. ה. ניסן. — מ. קוסובר: שינויי השמות במדינת ישראל (12-1).
- ברקאי. יט. קסו. יוהניסבורג, ערב ראש השנה תשיב. — א. מור: המלחמה בשירת רבי שמואל הגניז (21-18). — י. ש. יודילוביץ: לתולדות העתונות העברית בדרום אפריקה (41-39).
- קסו, שבט. — ב. מזריסון: הוראת המלה "סור" (15).
- גזית. יב. ד"ח. תל אביב, תשרי-כסלו תשיב. — ג. טלפיר: אמונת בראשית... תרבות ארץ ישראל בתחילת תור המכתות (56/7).
- גליונות. כו. ה"ז <קנה-קנו> תל-אביב, כסלרשבת תשיב. "ח"י שנות גליונות". — א. שלזינגר: מושג האידיאל במשנת אחד-העם (265/9). — ש. י. פנואלי: משורר עברי אחרון על אדמת סוליה, על ב. פומרנץ (310-308). — ש. ה. ברגמן: התפלה (325/8). — ש. וילנאי: הספרות העברית באספקלריה של "השחר" (353/8). — ג. קרסל: סערת ה"צעירים" ב"השלח" (363-359). — ג. אלקושי: "הדור" בעריכת דוד פרישמן (370-363). — ב. שוחטמן: "הדים" (370/4).
- ז <קנו>. אוריגיסן. — ה. בבלי: מיכ"ל <מאה שנה למותו> (9-6). — ק. א. ברתיני: מקור ותרגום ביצירת מיכ"ל (11-9).
- הדאר. לא. ט. ניו יורק, כס כסלו תשיב. — א. ר. מלאכי: אגרות נחום סוקולוב (170, 174).
- לא. יד. יב. שבט. — ש. פורבוש: המרידה במדינה לפי המשפט העברי (265/6; טו: 285/6; טז: 305; כב: 447).
- לא. טו. יט. שבט. — ב. שוחטמן: אגרות אחד-העם אל מרדכי בן הלל הכהן (286; טו: 307/8; יז: 327/8; יח: 349; יט: 367).
- לא. כ. כז אדר. — ד. פרסקי: דבש ועקץ <חידוים ובדיחות לשוניים> (380-378).

הטבע והארץ. ט. ה. תל אביב, חשון תשיב. —
 מ. דור: סימני הטהרה של בעה"ח לאור האנטומיה
 המדמה (252-247). — א. שמאלי: צפרי א"י מבחינה
 אויסוציאלוגית ואויגיאוגרפית (252/9); דח: 372/7; ט:
 450/5. — מ. גוך: בית צידה, כפר הדינים (281-274);
 דח: 412-404. — ש. אביצור: הנחל אילון (281/6);
 ו: 352-342; דח: 413/6.
 ט. ה. סבת. — מ. דור: סימני הטהרה של בעלי
 החיים לאור האנטומיה המדמה (300/3). — ז. נאה:
 השפעת הבצרת בשנת תשי"א על המרעה הטבעי
 (330-326).
 ט. דח. שבט-אדר. — י. זודה: אמין פחה, חוקר
 יהודי בלב אפריקה (392/7); ט: 470-465. — י. ברס:
 לבסקי: סערות ושטפונות במפרץ אילת (404-398).
 ט. ט. אייר. — י. גליל: להכרת חיי הגיאופיטים בא"י
 (450-446). — ר. גבעון: קדמוניות היער במשמרהעמק
 (471/4). — הארבה בארץ ובגבולותיה (475/9).
 יד לקורא. ג. א. תל אביב, תשרי-כסלו תשיב. —
 א. מ. הברמן: יצחק אייזיק בן יעקב בעל "אוצר
 הספרים" <מאה וחמישים שנים להולדתו> (6-1). —
 א. ר. מלאכי: יצירות שמעון האלקין <ביבליוגרפיה>
 (38-32). — י. א. קלוזנר: שקספיר בעברית, ביבליור
 גרפיה (45-39). — ש. לחובר: לרמונטוב בעברית;
 ביבליוגרפיה (53-46).
 ידיעות החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה.
 ט. ג.ד. ירושלים, תשיב. — ג. ה. טורסיני: תולדות
 האותיות מנצפ"ך וקביעת זמן היכתבן של מגילות
 מדבר יהודה (13-5). — ב. מייזלר: הכרונולוגיה של
 המקדשים בבית-שאן (19-14). — י. קפלן: קבר מתקופת
 הברונזה הקדומה שנתגלה בתל אביב (25-20). —
 י. רבינוביץ: סעיף ז' של חוקי ח'מורבי לאור הלכה
 אחת בתלמוד (28-26). — מ. אבייונה: שומרון
 ו"מראשה" לפי קדמוניות יג. 275 (31-29). — ש. א.
 ליחנשטאם: אור חדש על תולדות האלפבית (36-32). —
 מ. דותן: שרידים ארכיאולוגיים בשפך נהר רובין (37-
 46). — סיוירי החוג הגיאוגראפיהיסטורי (51-47). —
 ב. קנאל: האותיות היחידות במסבעות יהונתן הכהן
 הגדול (56-52). — ב. קירשנר: שתי הערות על מסבעות
 ארץ-ישראל (60-56). — י. ידן: אחא היהודי. <63-61>.
 — ג. ה. טורסיני: קנישקין — קני שֶקֶן (65-63). — ב.
 קירשנר: הערות אפיגרפיות (68-66). — פ. ארצי:

לא. כב. ט ניסן. "גליון פסח". — י. ל. ברוך: אחרית
 ירושלים דליטה (418/9). — א. ז. ברישי: בעקבות
 שיר השירים (423/5). — ש. ז. צייטלין: המגלות
 הגנוזות (425/6); כג: 480-479; כד: 501/2. — א.
 צייטלין: אור חדש על שירת משה חיים לוצטו (427/8).
 — ש. א. הורודצקי: זיו איקונין: אבות, אמהות
 (430-429). — ע. בן-עזרא: הימים האחרונים של פסח
 (431/3). — א. ר. מלאכי: אגרות דוד פרישמן לראובן
 בריינר וי. ב. לבנר (442/3); כג: 484/5.

דפי עזר למדריך. ה. ירושלים, ניסן תשיב. —
 ש. אברמסקי: יציאת מצרים וכיבוש כנען <רקע
 גיאוגרפיהיסטורי> (36-28). — מ. גורלי: חג הפסח
 במטיקה [ביבליוגרפיה] (40-37).

דפים. ב. ד. יוהנסבורג, אדר תשיב. — ש. א.
 רוחליון: משלחת יהודית בתקופת חזון ריבין (7, 11).
 ב. ה. ניסן. — ל. י. רבינוביץ: הברה עברית יחידה
 במינה (4). [על הברה עתיקה בפי יהודי קוצנין].

דפים לחקר השואה והמרד. ב. תל אביב, פברואר
 1952. — ב. דינבורג: ארגון אוסף החומר לתולדות
 ישראל בתקופה האחרונה (18-11). — א. רייס: פרקים
 מפעולות העזרה וההצלה (36-19). — י. לשצ'ינסקי:
 הפרעות בפולין <1935/7> (72-37). — ג. בלומנטל:
 הירושה הלשונית מהתקופה הנאצית וביטוייה בספרות
 השואה העברית (86-73). — "המספר" [גטו לודז',
 תש"ב] שנה שלישית (90-87). — א. לוריא: מרשימו
 תיה של ציירת (115-91). — ש. גשמית: הקואורדינציה
 הציונית לגאולת ילדים ונוער צ"י. החלון והאיתור
 (148-116).

דפים רפואיים. י. ג.ד. תל אביב, כסלו תשיב. —
 ז. מונסנר: אסף הרופא — סקירה על הספר העברי
 הקדום (242/6).
 יא. א. אדר. — פ. סטרוהובסקי: מחקר אפידמיולוגי
 על הפולימיהליטיס בארץ (32-13). — מונחים רפו-
 איים: ש. מנסור: מיון הסבות של בלספין Exophthal-
 mus (61-57). — צ. סליטרניק: העבודה האנטומולרית
 כיום בארצנו (66-62).

התאחדות האכרים בישראל. עלון ידיעות לחברים
 5. תל אביב, ניסן תשי"ב. — י. דהליאון: הפילוסופיה
 בארצנו (25-17).

- לשני האוספים המשפטיים מלפני תקופת ח'מורפי
(70'69) — ב. מייזלר: כספון או רשפון? (71'70).
- ידע עם. ט. תל אביב, שבט תשיב. — מ.
גרונדאלד: מי החיים (2'1) — ש. באמברגר: טעמי
עשרה מנהגים (4'3) — יו"ט לוינסקי: אנל"א (6'4) —
ד. ברלינג: המוויאון היהודי בפראג (8'6) — מ. שחף:
"סקוצל קומט" (8) — י. צבי: חברה חיוטים <מתוך
פנקסה של קהילת זאחחבוסט> (12'9) — א. פריצקר:
מחצית השקל (13) — י. אבידע: גם זה יעבור /
האדום האדום הזה (14/5) — ד. סדן: מרת הולה
<גלגול של מוטיב> (15/7) — י. אפרתי: בנוי ט"ו
ערים באזור ביאליסטוק (17/8) — א. פוליבה: שיחת
חולין על עשר קקי' חהלין (18) — י. וונקלאר: "יום
החתום" של יהודי בוקובינה תש"ב (19) — שיחת
חולין (36'20) — פרקי הווי (43'37) — שיר וומר
(44/8) — תוי נגינה (50'49) — ביבליוגרפיה (51/2).
— תו לתו (53) — נעדרים (54/5).
- לוח הקואופרציה של מדינת ישראל. כב. תל-
אביב, תשיב. — ישובינו החדשים <סקירה על 210
ישובים בסוף תשי"א> (73'48) — הקואופרציה בארצנו
(177'74) — מוסדות ארציים (190'178) — י. אכנרי:
שער הלשון (223'191).
- לשוננו לעם. ג. א. ירושלים, מרחשון תשיב. —
מ. אורחי: לענין ספירת עצמים מ"11 ואילך (10'6) —
ד. סדן: חובש ספסל (11/6) — ע. איתן: כיצד מביעים
אפשרות של קבלת פעולה? (22'17) — ד. ירון: ניבים
ופתגמים: "יצא בשן ועין", "ירידה צר עליה" (22/5).
— ל. בנאור: הסדר הנכון בכתיבת שמות בני-אדם (26/7).
ג. ב. כסליו. — מ. ד. קאסוטו: על הכתיב העברי
(10/3) — מ. ד. קאסוטו: ביאור סתומות במקרא עפ"י
כתיב אוגרית (13/8) — ב. הראל: פרש, פרש, פשט —
בגלגלי כשמעויותיהם (22'18) — א. אברונין: לסגנונו
של ביאליק (22/4) — ד. ירון: מלשונן של איגרות
(24/7) — מ. פרנקל: מקישוטי הסגנון והמליצה
(30'27) — מ. מין: מושב — demobilisation <מונח
צבאי ממגילות ים-המלח> (30/1).
ג. טבת. — ח. ב. רונן: תהליכי לשון; עיונים
בחופעות העברית המדוברת (32 ע').
ג. ד. שבט. — מ. גוטשטיין, ע. איתן: היסודות
לתיקוני לשון (10'3) — מ. אלטבאואר: מה אנו למדים
- משמות — מקומות? (19'10) — ע. איתן: מונחי מטאר
רולוגיה (23'19) — ז. בך-חיים: שימושה של "למפרע",
(27'24) — א. אברונין: מגני הלשון (30'27) — לקט
מונחים (32'31) — הפרופ' י"ג אפשטיין ז"ל (32).
ג. ה. ניסן. — ד. סדן: "הכה רגע" (10'7) — י.
בהט: "למפרע" בדברי חז"ל (17'11) — ד. ירון:
ניבים ופתגמים — "קובע ברכה לעצמו", "מים שאין להם
סוף" (20'17) — א. אברונין: מגני הלשון (23'21).
— א. פורת: עוד על שבושים שנשגרו (25'23).
ג. ו. אייר. — י. א. אריא: נבחר שם; רשימת שמות
פרטיים עבריים תנ"כיים, מאוחרים ומחודשים (23 ע').
- מגמות. ג. ד. ירושלים, ניסן תשיב. — ח. ריגר:
לבעית ההתערות של נוער תימני בארץ (284'259) —
שרותי הבריאות בישראל (304'292).
- המודיע. 373. ירושלים, כד חשון תשיב. —
י. רומיטוש: לדמותו של בעל החתם סופר 4; 379; 4;
385; 4; 391; 4.
385. ח כסלו. — א. ת. גליצנשטיין: האדמו"ר
האמצעי החב"די (5, 7).
391. טו כסלו. — ד. הלחמי: האדמו"ר ממודיץ
(4, 7) — רבנו יוסף חיים זצוק"ל מבגדד (5, 7).
409. ו טבת. — א. ת. גליצנשטיין: זריחת אורו
של הבעש"ט (4, 6) — י. לוי: איך לחמו "נאורים"
נגד חסידים (5, 7).
415. יג טבת. — ד. הלחמי: הגאון ר' שלמה איגר
<מאה שנים לפטירתו> (4, 6) — מש"ג: ניגונו של
האדמו"ר ר' חנוך מאלכסנדר (4, 6) — א. ת. גליצנ-
שטיין: תורת הבעש"ט והאדם הפשוט (5, 6).
421. כ טבת. — הנ"ל: דמות קורנת ומוזהרת
[רש"י מלאדי] (4, 6).
427. כז טבת. — ד. הלחמי: האדמו"ר בעל "ישמח
ישראל" מאלכסנדר (4, 7).
432. ה שבט. — א. שלמה: האדמו"ר מלוב (4).
445. יט שבט. — ד. הלחמי: האדמו"ר מקוצק (4).
457. ג אדר. — ד. הלחמי: האדמו"ר מסטיקוב (4, 7).
- י. ל. גירשט: אשכולות בישראל; "סדרה שתכיל
תאור דמויות של גדולי ההגות והמעש בישראל"
(המודיע, 361. י חשון תשיב, 5) רב סעדיה גאון
כמונה דרך לדורות (367, יז חשון). רס"ג כמפרש
המקרא וכיריב "בני המקרא" ושאר התופים (373).

בצרפת מהמחפכה הצרפתית עד היום (24'23) — א.
ספיר: התנ"ך בספרות הצרפתית (26; דה 40, 42). —
ש. מרכוס: השפה והספרות היהודית-הספרדית בבלגריה
(31'30).
ד"ר, ניסן-איי. — ד. אשכנזי: לתולדות היהודים
בהרואן (38).

מערכות. עבדני. תל-אביב, אייר תשיב. — קרבות
חרבת-מחאז [פריצת הדרך לנגב בסתו 1948] (30'7).

סיני, ל. אג. ירושלים, תשרי-כסלו תשיב. —
י. ל. מימון: לתולדות הרעיון של חידוש הסנהדרין
(8'1) — מ. מרגליות: מברית דמשק עד סרך היחד
<קיום לתולדות התפתחות חי השיתוף בכת האסיים>
(21'9) — מ. זיידל: שני כתובים המבארים זה את זה;
משלי ז, כב — ירמיה י, ח (28'22) — ש. ח. קוק:
הפרושים והצדוקים בענין פרה אדומה (34'29) —
מ. פוגלמן: בירורים וחידושים: קריאת עשרת הדברות
בכל יום; מפני תרעומת המינין; ברכת הבינו; כורא
שמן ארצנו; שני תלמידי חכמים המחדין זה את זה
בהלכה מצטרפין; "תלמיד אחר"; זכריה בן קבוטל;
הקורין לאלפין עינין; נהוג עלמא ונהוג העם; שבת
כפנים חדשות; מודים ורבנן; חייב אדם לומר בלשון
רבו (45'35) — ב. ליפקין: עריכת דין במשפט-התורה
(61'46) — א. שייבר: קטע חדש מ"פירוש נעשה אדם
בצלמנו" לר' שבת דונולו (64'62) — מ. בניחור:
רבי חיים ויטאל בירושלים (75'65) — י. מ. סוליראנו:
הפוסטים באלגיר ורבי חיים פפוס במצרים (79'76).
— י. בן-צבי: ארבע אגרות שדרים מחברון ומצפת
לפיסה (86'80) — ש. ברנשטיין: ויכוח פיוסי בין
המשורר והיין לבלב אפנדופולו הקראי (104'87) —
י. חלפסברג: גרים ובעלי השוכה (117'105) — א. א.
עקביה: ספר מיוחד לעניני העיבור (137'118) —
י. אבידע: לתולדות ההוצאות הראשונות של יד ספרי
"משנה תורה" להרמב"ם ז"ל (143'138) — נ. בן-נחמן:
בית עקד ספרים: הוספות תקונים והשלמות (155'144).
— מ. זר-כבוד: "דרכי סורר ויפשחני, שמני שומם"
"איכה ג, יא" (156'7) — י. ל. פליישר: הערוח
ל"אגרות חכמי איטליה" (157'9) — ש. מיזל: תגלחת
הלוים (160'159).

ל. דו. סבת-אדרי. "מוקדשת ליוכל החמשים של
המזרחיים" — רבנו יעקב בעל ה"טורים": הלכות ארץ
ישראל, בעריכת י. ל. הכהן מימון (170'161) — י. ל.

כד חשון). גאון ההלכה וחקר הלשון: מסדר התפילה
והפיוט (379, א כסלו). דרך משנתו של רס"ג, "אמונות
ודעות" (385, ח כסלו). ספר "האמונות והדעות"
והשפעתו (391, טו כסלו). "נגיד" ישראל בספר
(397, כב כסלו). על תקופת המכבים והמתייחנים
(403, כט כסלו). ארבעת הכתרים של ה"נגיד" (409,
ו טבת). שירת רבי שמואל הנגיד לסוגיה (415, יג
טבת). שירת המצביא, המחנך ואיש החברה (421, כ
טבת). חכמת המשלים ושירת "בן-קלהל" (427, כז
טבת). שירת-קודש ושירת-חול בספר (432, ה שבט).
קחי אופי של השירה העברית הספרדית (439, יב שבט).
חכמת המסכן של בן גבירול (445, יט שבט). לבטי
הנפש בשירת בן גבירול (451, כו שבט). עליית
הנשמה של משורר [רשב"ג] (463, י אדר). שירה
רב גחנית (469, יז אדר). מיווג השירה והחכמה (475,
כז אדר). המחקר העליוני של הוגי הדעות הישראלים
בספר (481), ב ניסן: 487, ט ניסן). פיוסי התג
הקדמונים מבחינה היסטורית (491, יד ניסן: 497,
כז ניסן). פיוסי רב ינאי והקליר במבחן תקופתם (503,
ל ניסן). ר' יצחק אבן גיאת, ר' בחיי אבן סקודה (509,
ז אייר). ס' חובות הלבבות, תכנו וכיוונו (521, כא
אייר). דרכי הכרת האמת בשיטת ר' בחיי (527, כח
אייר). מחשבה ושירה ב"חובות הלבבות" (532, ה
סיון). ר' משה אבן עזרא וספריו (538, יג סיון).
לבחינת שירתו של הרמב"ע (544, כ סיון). דרגות
השירה והמחשבה ביצירת רמב"ע (550, כז סיון).
ר' יהודה הלוי וזמנו (556, ד תמוז). על שירת ריה"ל
בכללה (562, יא תמוז). שירת היחיד של ריה"ל (567,
יח תמוז). משוררה של כנסת ישראל (573, כה תמוז).
אהבת ציון בתפיסת ריה"ל (579, ג מנח).

מולד, ח. 48'47. תל-אביב, אדר תשיב. — י. לבני:
כתב לעם (270/4) — א. שטיינמן: המגיד מדובנה
(294'288) — י. ברסלבסקי: מכרות הנחושת בערבה
והתנ"ך (311'301) — אב. נ. פולק: תארכיאולוגיה
הסוביטית וחקר קורות ישראל (315'7).

מחברת. בטאון חברת כ"ח. א. א. ירושלים, טבת
תשיב. — י. מ. מילאס ואליקרוזה: מקורות חבוריו של
אברהם בר חייא הברצלוני על התכונה (10'9; ביג: 28).
— י. ר. מלכו: על הפולקלור הספרדי ומסביב לו (13).
בג שבט-אדרי. — המערכת: הספריה הגדולה של
כ"ח בפריז (18) — ל. ח. רבנוביץ: העתונות היהודית

רומניים על חיי היהודים בבסרביה (17'5) — ש. הלל: פליטי אוקראינה על אדמת בסרביה (31'18) — מ. אוסוסקין: ארגון העזרה הסוציאלית בקרב יהדות בסרביה (50'32) — מ. שאראנד: הקואופרציה היהודית בבסרביה (72'51) — א. פלדמן: חלקה של יהדות בסרביה בבנין הארץ (93'73) — ש. הלל: העיר סורוקי וקהלתה «במחצית השניה של המאה הי"ט» (120'94) — ל. קופרשטיין: יהודה שטיינברג (136'121).

הצופה. 4291. תל אביב, כז טבת תשיב. — א. צייטלין: ר' אייזקל מקורנא (4).
4303. יב שבט. — י. ויינשטיין: מגרבה עד קובלנקה «רשמי בקור...» (4). — ד. פלאטו: מפעלו של היסטוריון «עשר שנים למות ש. דובנוב» (5).
4327. י אדר. — י. ברומברג: קהילת אוטריכט (5).
4344. ב ניסן. — ג. בריגורא: ממלכת הכהנים בגרבה (6).
4354. יד ניסן. — ש. י. זווין: ערבי ססחים בהלכה (4). — מ. פוגלמאן: תודוס איש רומי (4).
4358. ב ניסן. — ע. גויסה: בין יהודי לוב [מנהגי פסח] (4).
4407. כ סיון. — ג. שטרן: הקהלות היהודיות בצרפת (4). — ש. א. בירנבוים: עדות במזרח אירופה (5).
4407. כ סיון. — ג. שטרן: הקהלות היהודיות בצרפת (4). — ש. א. בירנבוים: עדות במזרח אירופה (5).
4407. כ סיון. — ג. שטרן: הקהלות היהודיות בצרפת (4). — ש. א. בירנבוים: עדות במזרח אירופה (5).

קמה; ספר-שנה של הקק"ל לבעיות האדמה והכפר. ד. ירושלים, תשיב. — בפתח הספר (20'7). — מסכת קרקע (60'21). — משנת הבניין (223'61). — סוקי מורים (243'225). — רוח האדמה (308'245). — בשנת היובל (334'309). — כיצד מסבירים (368'335). — תולדות (385'369). — אישים (419'387). — סיכומים (448'421).

הרופא העברי. כז, א"ב. ניריורק, 1951. «הוצאה מיוחדת למדינת ישראל». — נ. בוגר: פולית (Favism) בישראל (81'72). — ש. אפשטיין: על מחלות אוזן, אף וגרון בישראל (86'82). — ח. מיוזם, ב. ורביץ: בריאות הילדים בשנת 1950 (93'87). — ה. י. גולד: תרומת היהודים למיתות הפסיכולוגיה הרפואית (94'105). — ז. מונטגר: הרפואה הפרטית, לרבות זו של אבן סינא, וחסה לתרבות העברית — ליובל האלף של אבן סינא (112'106, 208'200). — י. ליבוביץ: זכותא לוחטנוס <1575'1642> (122'113). — ה. ברלין: מחלות מין בישראל (190'5). — מ. הקסטר: הדאגה

הכהן מימון: רעיון המזרחי וראשוני המזרחי (171'208). — ב"צ מ. ח. עוזיאל: וקדשתם את שנת החמשים (212'209). — מ. הכהן: יהושע בן נון הכובש הראשון; אישיותו, מפעליו ותקנותיו (249'213). — מ. ולנשטיין: מכתב איש מצרים לאיש ארץ-ישראל (?) במאה הי"ז (250'2). — ג. ברימנחם: מסע לא"י בשנת תר"ע (253'280). — ח. זהר: ר' משה חיים לוצאטו בא"י (281'294). — י. תרזון: דון יוסף נשיא בוגה סבריה (295'317). — מ. ד. גרוס: «עזרא ונחמיה» (321'318). לא, דח. ניסן-אייר. — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר «יול" ע"י י. ל. ביאלר, עם הקדמה» (13'1). — י. ה. כהנא: עזבונו ארץ-ישראל בספרות התשובות (47'14). — י. צימלס: השלמות לסידור «עבודת ישראל» מהדורת ר"ז בער (76'48). — אגרות שמיטה אל הרב א"י הכהן קוק זצ"ל (81'77). — א. הילביץ: לתולדות בני משפחת לנוד מגזע החכם צבי (87'82). — ר. מרגליות: לתולדות «אנשי שם» בלבוב (98'88). — י. גרינוואלד: לתולדות הרב אהרן פרייטשטטל (99'104). — א. הראובני: מצמחי המשנה: האוג (111'105). — א. מ. הברמן: ספר «תחכמוני» לר' יהודה אלהרר (127'112). — ש. ח. קוק: הערות ל«קירוב» של שבת הגדול (128).

על חוג המקרא. ג. תל-אביב, אדר תשיב. — ז. קארל: האורים והתומים (15'1). — ג. רבן: ברוך וספר ירמיהו (27'15). — ד. מויאל: פירושי מלים (31'27). — י. ברסלבסקי: היכן היה מקומן של אילת ועציזין-גבר (36'32). — מ. נאור: ארץ גושן ורעמסס עיר המסכנות (46'36). — מ. נאדל: הענקים והרפאים (54'46). — ח. שמואלי: שבט דן בתקופת השופטים (64'54).

על המשמר. [נספח]. תל אביב, אדר תשיב. — במערכות הכלכלה; המשק הישראלי — סיכומים וסיכומים. 32 ע'.

עתון אגודת האינגליזרים והארכיטקטים בישראל. ט, ד. תל אביב, טבת תשיב. — א. זרחני: הפוטנציאל של אוצרותינו הטבעיים (4'2). — א. די ליאן: ים כינרת — עובדות וסיכומים (15'12).
פרקי בסרביה; מאסף לעברה של יהדות בסרביה. א. תל אביב, שבט תשיב. — ל. ל. רוזנבאום: מקורות

תו שין יוד בית ; שנתון "דבר", תל-אביב, תשי"א.
— ג. קרסל: "דבר" ושלוחותיו ג' בסיון תרפ"ה — טו
בסיון תשי"א; ביבליוגרפיה (411-403).

תלפיות, ה. גיד, ניו-יורק, טבת תשי"ב. — [מאמרים
על ר' מאיר ברלין ז"ל] (410-389). — ש. ק. מירסקי:
שאלות חדשות מן הגניז בכתב-יד (446-411). — י.
א. הלוי הרצוג: ישראל ואורייתא (450-447). — ב"צ
מ. ת. עזריאל: משפט ירושת הבת (474-451). — י.
רוזנטאל: רבית מן הנכרי (492-475). — ש. ברנשטיין:
פיוטים חדשים לר' יצחק ק' יצא (532-493). — מ.
בריא: ליתוי כלי השיר בכתבי הקודש ובתלמוד
(554-533). — מ. גשורי: נגונו של רבי נחמן מברסלב
(602-555). — מ. חישניצר: חומר לתולדות הישיבות
באירופה המזרחית (618-603). — ב. חולמ: המדינה
והחינוך בארץ-ישראל (636-619). — א. י. איגוס:
השלטון העצמאי של הקהלה היהודית בימי הביניים
(648-637). — א. זיו: הרמ"א כמורה ודיין (668-649).
— מ. היגער: הבריתות במדרש שמואל ומדרש משלי
(682-669). — י. ליינער: הערות על הוהר (692-683).
— י. ל. ארנסט: תורת "איש" וגדול" (בהלכה)
(736-693). — מ. קרפנספרונג: ביאורים להערות גליון
הש"ס מאת רעק"א (748-737). — ש. ט. שטרן: גר
מצוה (758-749). — ב. הופמן: ביאור ענינים שונים
בתלמוד ובמדרש עם נסיונות המדע הרפואי החדש
(766-759). — ד. ש. שפירא: חזון ישעיהו בתורת
משה (772-767). — ש. אברמסון: "ספר המשכון"
המיוחס לרב האי גאון (780-773). — י. וולפסברג:
הערות לבעית הפילוסופיה של ההיסטוריה (790-781).
— א. יונג: שלש בעיות על אלהים ואדם (798-791). —
מ. מ. לשר: מושג הזמן בתורה, בספרי חז"ל
והראשונים (827-799). — ר. פטאי: היהודים האינדיאנים
במכסיקו (841-828). — ט. אשכנזי: היהודים והערבים
במהלך ההיסטוריה (863-845). — י. הלוי גרוספוגל:
מצות תוכחה (868-864).

תרביץ, כג. א. ירושלים, תשרי תשי"ב. — נ. רבין:
לפני ה" (81). — ז. פלק: ירושת הבת והאלמנה
במקרא ובתלמוד (15-9). — י. רצהבי: לקט ושכחה
בשירת ריה"ל (25-16). — א. א. עקביא: ביאור לשיר
"ידי עורה" (26). — י. בלאו: שמות המספר בערבית
יהודית (35-27). — י. קוטשר: מחקרים בארמית

לחרשים-אלמים בישראל (195/9). — ל. נימזי: חומר
רפואי בספר-החוקים הקראי של אליהו בשיצי (208-
217). — מ. בן עמי, א. גולדשטיין: עקביות לעומת
מקריית ביצירת המונחים (223-218). — ד. מרגלית:
ממכני מקורותינו >הצעות למונחים רפואיים על יסוד
פשוטם של המקורות (224/7). — ל. מ. הרברט:
מונחי ניברולוגיה (231-228).

הרפואה, מא. י. ירושלים, טו בחשון תשי"ב. —
ד. א. פרידמן: יוסף שלמה דלמדינו (183).
מב. ב. יז בסכת. — א. מ. מחקר ביומטרי ישראלי-
אמריקני של סרטן האשה העבריה (26).
מב. ג. ה שבט. — י. אבן-אודם: לשוננו ברפואה:
לדך Vagina (51/2), מב. ה. כ בניסן: צומחני
Vegetativus (115), מב. ט"ו. כ באייר: חק — systole,
נבץ — diastole (136/7).
מב. יא. ח בסיון. — צ. סליטרניק: המלחמה במלריה
לאור הבעיות המיוחדות הקשורות בהגירה ובתנועה
המונית (140-139).
מב. יב. כב בסיון. — ב. פרבר: נוסף לצורת
הדיסטרופיה של ילדי תימן (167/9). — י. זידה:
מחלות ילדים אצל טוביה הכהן הרפ"א (176).
שבילי-החנוך, יא. ד. ניו יורק, תמוז אלול
תשי"א. — א. קראן: תפלה לתלמידים על רפואת רבם
(205/6).

השדה, לב. ד. תל אביב, טבת תשי"ב. — יהוא בן
נמשי: ים — בן כלאים של המורה וסוס (215/6).
לב. ה. שבט. — ה"ל: מהו סיג של אשכול וסיג
של רצפית [במשנה ותוספתא עוקצין א, א] (261/2).
לב. ו. אדר. — י. שפירא: בענין "סיג אשכול וסיג
של רצפית" (303).
לב. ז. ניסן. — יהוא בן נמשי: משתית [soil=
ותשתית [subsoil=] (350).
לב. ח. אייר. — י. גרינקר, ש. ד. יפה: על המונח
העברי לאראכיס [הפול המצרין] (402).

שערים, 139 <184>. ה שבט תשי"ב. — א.
צייטלין: תפיסת עולמו של הרמב"ן (5).
209. ל ניסן. — ב. מינץ: רבי עקיבא יוסף שלזינגר
זצ"ל ל' שנה לסירתו (4, 5; גל' 220, יד אייר: 5).
232. כח אייר. — י. רומיחש: מושגי הצדק בפולקלר
החסידי (4).

צרת] (126°118) — ג. קרעסעל: „שערי ציון“ — די ערשטע יידישע צייטונג אין ארץ ישראל (224°216).
12. — „פינסקי-נומער“ 232 ע'.

דווקא. 2. נומ. 8. בואנוס איירס, תמוזאלול תשיא.
— ז. שייקאווסקי: דעם באראן הירשם באמאונגען
לסובת די רוסישע יידן און דער קריזיס אין דער ייקא
קורץ פאר זיין טויט (416°401).

דרום אפריקע. 39. יאהאנעסבורג, נאה. 1951.
— מ. פעלין: קולטור און פרעסע אין א פארטיאנער
מתנה (15°12): 41: 19°15: 42: 20°18: 43: 15°12: 44:
19°16).

40. דעצ. 1951. — ל. פעלדמאן: די יידן פון יאהא
נעסבורג נאכן בוריש-ענגלישן קריג (25°22): 41: 26°24:
42: 23°21: 43: 22°20: 44: 25°24: 45: 25°24).
44. אפריל 1952. — י. מ. שערמאן: אויף אלטע
ליטערארישע שליאכן >א שפאציר איבער חודש-זשורמאלן
אין יידיש, אין ד. א. אין משך פון 40 יאר< (11°9):
45: 18°15).

זאמליכער. 8. ניו-יארק, 1952. — בריח פון דוד
בערגעלסאן, פרק מארקיש, מאקס עריק, צו ש. ניגער,
י. אפאטאשו, מ. עלקין (119°85).

יידישע קולטור. 13. נומ. 11. ניו-יארק,
דעמבר 1951. — ג. מייזל: אברהם גאלדפאדענס בריוו
צו יעקב דינעזאן (22°13).

14. נומ. 1. יאנואר 1952. — צום 25סטן יארצייט
פון י. ה. ו. א. ש. (25°14), מאמרים עליו ומידו.
נומ. 4. אפריל. — ג. מייזל: יידישע טעמאטיק און
יידישע מעלאדיעס ביי בארימטע קאמפאזיטארן (16°11).

יידישע שפראך. 12. נומ. 1. ניו-יארק,
ינואר-מרץ 1952. — א. פאלג: י. גאלדבערגס יידישע
איבערזעצונג פון האמלעט (11°1). — מ. שעכטער:
די טושיטיגערס אין דער יידישער שפראך (17°11). —
י. א. יאפע: הארציכען אדער הארעטיכען? (23°18). —
י. מארק: די געשיכטע פון יידישן אויסלייג גאר בקיצור
(29°23).

יווא בלעטער. 35. ניו-יארק, 1951. — מ. חיינרייך:
אשכנז, די יידיש-תקופה אין דער יידישער געשיכטע
(17°7). — ז. קלמנאוויטש: א טאגבוך אין חילגער

הגלילית <סוף> (60°36). — א. הראובני: הקורנית,
הסיאה ו Thymus Capitatus (64°61).

אידישער קעמפער. 950. ניו-יארק, סז ניסן
תשיב. — א. מענעס: דער ווילנער גאון און זיין שיטה
(25°17). — י. לעשציןסקי: די ראדיקאלע ענדערונגען
אין גורל פון אידישן פאלק (50°40). — א. ליטאי:
טשעכא און די אידן (82°79).

בלעטער פאר געשיכטע. 4. נומ. 3. האר-
שע, יוליסטמבר 1951. — ב. מארק: דער טראצעס
פון יורגען סטראַפּ און טראַנץ קאַנראַד; חגס האט
ער געגעבן דער פארשונג פון דער געטא אויסשטאנד
— געשיכטע (42°3). — א. קופפער: בעריש מיוועלס
אין יאר 1846 (61°43). — א. אשכנזי: חעגן דער
אנטשטיינג פונעם יידישן ישוב אין בולגאריע (62°9).
— א. אייזענבאך: די סיבות, האט האבן צוגעאייילט
ארער פארלאנגזאמט די ליקוידאציע פון ביאליסטאקער
געטא (83°70). — ב. מארק: צוויי נייע דאקומענטן
וועגן דער חידעשטאנד-באוועגונג אין ביאליסטאקער
געטא (84°6). — ח. ה. איזאן: וועגן די פסעוודאנימען
פון די מיטארבעטער פונעם אינטערענדישן געטא-
ארבייט <רינגעלבלום ארכיו> (87°8). — דאקומענטן און
מאטעריאלען: חורבן הארשע (140°101).

נומ. 4. אוקט-דעמבר. — ב. מארק: די פפרישע
דאקומענטאציע חעגן דער מארטיראליאציע און דעם
חידעשטאנד פון די יידן אין פוילן בעת דער
היטלעריסטישער אקופאציע (30°3). — א. קופפער:
בעריש מיוועלס אינם יאר 1848 (45°31). — פ.
קאזשעץ: די רוסישע מיליטעריש-רעוואלוציאנערע ארגא-
ניזאציע אין די פאגראמען אין פוילן אין יאר 1905
(55°46). — ש. דאטנער: ביאליסטאקער יודענראט
מעלדונגען (74°56). — י. סאנדלער: אלעקסאנדער
לעסער (1884°1814) (92°75). — ש. הובערבאנד:
מקורות צו דער יידישער געשיכטע אין די סלאווישע
לענדער, בפרט אין פוילן, רוסלאנד און ליטע (130°93).
— ז. קלוקאחסקי: די פיין און אויסדראטונג פון די יידן
אין שטשעכענשעשין <פראגמענט פון א טאגבוך...>
(168°131).

די גאלדענע קייט. 11. תל אביב, 1952. —
ע. אולסנגר: די בני ישראל פון אינדיע (80°72). —
ר. מאהלער: די שקיעה פון „ארבע קהילות“ [ברום

אונזער סטאטער־אנטחיקלונג (89'84). — י. וולף: די
ידישע קאמף־ארגאניזאציע אין קראקע (91'89).

נומ. 4:3 מרץ־אפ. — ש. מ. בירנבוים: די נישט־
אשכנזישע ידישע לשונות פון מורח־איראפע (140/2).

שריפטן. 10, נומ. 115/7, בוענאס איירעס, כסלו־
שבט תשיב. — י. צינבערג: די שיטה פון דעם בעל־
ה"תניא" (291'287). — ה. צייטלין: צו דער געשיכטע
פון חסידות; די צוויי וואונדער־בירידער דער רבי'ר אלימלך
און דער רבי'ר זושא (310'294). — ש. טעננבוים:
ר' נחמן בראסלאווער (311/5).

Acta Medica Orientalia, 11, 2-3, Jerusalem,
Feb.-March 1952. — W. Eliasberg: Old
people in the economics of a young country;
psychiatric and sociological remarks (35-45).
— G. Kallner: Infectious diseases in Israel,
(51-56).

11, 4, April — K. Marberg: Observa-
tions on Poliomyelitis during the 1950 epi-
demic in Israel (61-77).

Acta Orientalia, 21, 3, Kopenhagen, 1951. —
L. Kukenheim: Contributions à l'histoire de la
grammaire hébraïque à l'époque de la Renais-
sance (190-206).

American Jewish Archives, 4, 1, Cincinnati,
Jan. 1952. — M. B. Ryback: The East-
West conflict in American Reform Judaism
(3-25). "The conflict between... David Ein-
horn and... I. M. Wise..."

American Journal of Physical Anthropology.
9, 3, Philadelphia, Sept. 1951. — H. S. Ha-
levi, Y. M. Bromberg, A. Brzezinsky: Stu-
dies in anthropometry of Jewish infants in Pa-
lestine (297-310).

**Ampurias*, 13, Barcelona, 1951. — V. G.
Childe: La última edad del bronce en el
Próximo Oriente y en la Europa Central.

געטא (92'18). — י. שאצקי: ספרים אין זאמאשטש
(120'93). — ש. נאבעל: ר' יחאל־מיכל עפשטיין, א
דערציער און קעמפער פאר יידיש אין 16'17 יארן.
(138'121). — ז. שייקאווסקי: די קאמפן ארום דער
האלסיסעס אין די יידישע קהילות אין פראנקרייך,
1880'1850 (164'139). — א. ג. דוקער: יוזעף בערקא־
ריטש דער טאדיאניס (174'165). — ש. שרעבערק:
...זכרונות פון א סארלעגער און 13 בריח פון מענדעלען
(221'199). — י. ריבקינד: א. מ. דיקס בריח (222/8).
— מ. ה.: מ. ל. ליליענבלום — מאטעריאלן (239'229).
— א. האלפערין: זכרונות העגן ווארשעווער יידישע
מוכריספרים און ביכער־זאמלערס (240/4). — ב.
ליבער: זכרונות וועגן אברהם גאלדפאדען (251'245). —
א. שטיינהארט: צו דער געשיכטע און ליטעראטור פון
די רומענישע „פוסגייטס" (294/8). — י. ליפשיץ:
אן ענגלישער באריכט העגן פוילן פון 1598 (298/9). —
ה. גארדאמלאטעק: א גלגול פון מיכל גארדאנס „די
בארד" (311'299).

לשון און לעבן. 13, נומ. 2, לונדון, פברואר 1952.
— י. אייזענבערג: דאס דענישע פאלק ברענגט די יידן
אין זיכערקייט קיין שטעדן (געשיכטליכער באריכט)
(44/8).

ניי־טעאטער. 17, נומ. 31, בוענאס איירעס, מאי
1952. — פ. קאץ: יידן אין דער רוסישער רעוואלוציע
פון 1905 (9'5). — ש. לאסטיוק: גרונט־שטריכן פון
געטא און לאגער־ליד (26'22).

די צוקונפט. 56, נומ. 10, ניו יורק, דעמבר 1951.
— ש. ניגער: שמעון דובנאט <צו זיין צענטן יארצייט >
(461'456).

57, נומ. 3, מרץ 1952. — „הונדערט יאר פ ר ז".

קיום. 3, נומ. 11, פאריז, נובמבר 1951. — י.
מילנער: אלטע יידישע ישובים אין פראנקרייך (446'
453; 12: 500'496; 1: 37'33; 2: 102'97; 4'3: 168'160).
12, דעמבר. — י. לעשטשינסקי: די ליקוידאציע פון
דייטשן יידנטום (10'6; 1: 471/5).

4, נומ. 2, סבר. 1952. — ש. א. בירנבוים: די נישט־
אשכנזים פון מורח־איראפע (55'54). — א. שולמאן:
געדאנקען העגן פאלקלאר און העגן יידישן פאלקלאר
(83'79). — י. יאנסאוויטש: אויף די אומגעבן פון

Oslo, 1950. 2: H. L. Jansen: The Coptic story of Cambyses' invasion of Egypt. A critical analysis of its literary form and its historical purpose. VI, 70, XII p.

הספור המקורי עובד, לדעת המחבר, על ידי יהודי מצרי ומכאן השפעת התנ"ך בספור שלפנינו.

*Berichte und Verhandlungen der sächsischen Akademie der Wissenschaften. 98, 4. Leipzig, 1951. — O. Eissfeldt: El im ugaritischen Pantheon.

The Bible Translator. 2, 3. London, July, 1951. — T. H. Robinson: Special features of Old Testament translation (113-6). — E. F. F. Bishop: Some notes on the version of St. Mark in the spoken language of Palestine (124-8).

Biblica. 32, 4. Roma, 1951. — A. Vogel: Studien zum Pešitta-Psalter (481-502). — G. Bressan: Il cantico di Anna (503-21; 33,1: 67-89). — M. B. Dagut: The Habakkuk scrolls and Pompey's capture of Jerusalem (542-8). — S. Talmon: Yom Hakkippurim in the Habakkuk scrolls (549-63). — J. P. Jung: Hab. 2, 5: κατοικωμένος oder κατοϊόμενος? (564-6).

33, 1. 1952. — M. J. Dahood: Canaanite-Phoenician influence in Qoheleth (30-52; 2: 191-221). — I. Brinktrine: Existierte im alttestamentlichen Schriftum das Wort מִקְטֶר? (90-94).

33, 2. — P. Boccaccio: I termini contrari come espressioni della totalità in ebraico (173-90).

The Biblical Archaeologist. 15, 1. New Haven, Feb. 1952. — G. W. Van Beek: Recovering the ancient civilization of Arabia (1-18) ("Arabia and the Bible"). — B. Maisler: Archaeology in the State of Israel (18-24).

Analecta Bollandiana. 69. Bruxelles, 1951. — F. Halkin: Inscriptions grecques relatives à l'hagiographie: La Palestine (67-76).

Antonianum. 27, 1-2. Roma, Jan.-Ap. 1952. — U. Devescovi: De divino foedere cum Patriarchis (11-38).

Australian Biblical Review. 1, 1-2. Melbourne, March-June, 1951. — M. D. Goldman: The Isaiah MSS of the Dead Sea Scrolls (1-22). — S. B. Gurewics: The Mediaeval Jewish exegetes of the Old Testament (23-43). — M. D. Goldman: Lexicographical notes on the Hebrew text of the Bible (57-67).

Australian Jewish Historical Society. 3, 2. Sydney, Dec. 1949. — S. B. Glass: Our first decade (61-71). — D. J. Benjamin: Joseph Jacobs (72-89). — J. L. Waten: Contemporary Jewish literature in Australia (92-96). 3, 3. July 1950. — M. H. Kellerman: Walter L. Lindenthal (109-20). — L. M. Goldman: Morris Joseph and the Launceston Community (121-33). — L. A. Falk: The Sydney Jewish Library, 1846 (133-42). — D. J. B: Three Jewish pioneers of New Zealand (142-51). — The editor: The first synagogue in the Southern Hemisphere (152-3).

3, 4. Dec. 1950. — M. Z. Forbes: Early Zionism in Sydney (165-87). — M. Rosenbaum: Genealogy of an Australian Jewish family (187-93). — I. Porush: The Jews of Tamworth (193-202).

3, 5. July 1951. — L. M. Goldman: The history of Hobart Jewry (209-37). M. H. Kellerman: Contemporary references to the York Street Synagogue (237-45). — D. J. Benjamin: Australia and the "Voice of Jacob" (245-52).

Avhandlingar utgitt av det Norske Videnskaps-Akademi. II. Historisk-filosofisk klasse.

126. April. — W. H. Brownlee: The historical allusions of the Dead Sea Habakkuk Midrash (10-20). — J. C. Trever: Some corrections regarding Isaiah 43, 19 in the Isaiah scroll (26-27). — S. Speier: On Hebrew "ad" meaning "at, by, near" (27).

Bulletin of the International Institute of Social History, Amsterdam. Leiden, 1951, Nr. 3. — W. B.: Eduard von Müller Telling; Verfasser des ersten antisemitischen Pamphlets gegen Marx (178-97).

Bulletin of the John Rylands Library. 34, 2. Manchester, March 1952. — The provenance of the Rylands [12th cent.] ms. of Flavius Josephus (247-9). Microfilming mss. at Jerusalem and Mt. Sinai (253-4). — T. W. Manson: The O. T. in the teaching of Jesus (312-32). — B. J. Roberts: Some observations on the Damascus document and the Dead Sea scrolls (366-87). — W. C. Till: Coptic biblical fragments in the J. R. Library (432-58). — M. Wallenstein: The Piyyut, with special reference to the textual study of the O. T. (469-76).

Bulletin of the Research Council of Israel. 1, 4. Jerusalem, Feb. 1952. — Z. L. Shiftan: The geohydrology of the Safad region (5-19). — M. Zohary, A. Fahn: Ecological studies on East Mediterranean dune plants (38-53). — T. Castelli: Les levures de la fermentation du vin en Israel (54-61).

3, 1. June. — N. Shalem: La séismicité au Levant (5-16). — Z. Reiss: On the Upper Cretaceous and Lower Tertiary microfaunas of Israel (37-50). — M. Avnimelech: Late Quaternary sediments of the coastal plain of Israel (51-57).

Byzantion. 21, 1. Bruxelles, 1951. — E. Bickerman: Les Maccabées de Malalas (63-83).

15, 2. May. — L. Mowry: Settlements in the Jericho Valley during the Roman period <63 B.C. — A.D. 134> (25-42).

Bibliotheca Sacra. 108, 432. Dallas, Texas, Oct.-Dec. 1951. — J. F. Rand: Old Testament fellowship with God (423-33; 433: 47-54).

109, 433. Jan.-March 1952. — G. E. Ladd: The kingdom of God in the Jewish apocryphal literature (52-62).

Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. 14. Genève, 1952. "Mélanges Augustin Renaudet". — R. Weiss: England and the decree of the Council of Vienne [A.D. 1312] on the teaching of Greek, Arabic, Hebrew, and Syriac (1-9).

Bulletin de nos Communautés. 8, 2. Strasbourg, 18.I.1952. P. G.: La vie dans nos communautés d'il y a cent ans, 1845-1850 (9-10; 6: 11-12; 9: 11-13; 10: 9-10; 11: 12-13; 12: 10-11; 13: 9-10).

8.10. 9.V.52. — A. Reh: L'arbre généalogique d'une famille alsacienne (10-11; 11: 10-11).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 124. New Haven, Dec. 1951. — M. Burrows: Waw and Yodh in the Isaiah Dead Sea scroll (18-20). — B. Maisler: The stratification of Tell Abū Huwām on the Bay of Acre (21-5). — G. W. van Beek: Cypriote chronology and the dating of Iron I sites in Palestine (26-9). — I. Rabinowitz: Trever's Taw and Orlinsky's argument (29).

125. Feb. 1952. — C. H. Kraeling: A Dead Sea scroll jar at the Oriental Institute (5-7). — F. V. Winnett: Excavations at Dibon in Moab, 1950-51 (7-20). — R. E. Murphy, O. Carm: A fragment of an early Moabite inscription from Dibon (20-23). — W. F. Albright: The smaller Beth-Shan stele of Sethos I <1309-1290 B. C.> (24-32).

— H. Parzen: The history of the conservative movement, 5: Professor Louis Ginzberg, his early youth (20-31). — Idem: Professor Louis Ginzberg; master of the halakhah (8, 2: 16-35).

Contemporary Review. 1033. London, Jan. 1952. — P. Arnold: The welfare state in Israel (38-42).

Crozer Quarterly. 29, 2. Chester, Pa., April 1952. — W. L. King: A religious [Judeo-Christian] interpretation of democracy (131-8). — F. Rosenthal: Robert Wakefield and the beginnings of biblical studies in Tudor England (173-80).

Cuadernos de Estudios Africanos. 17. Madrid, 1952. — S. J. Bensabat: Los judíos en Marruecos (37-48).

Davar. 36. Buenos Aires, Sept.-Oct. 1951. — M. R. Lida de Malkiel: Yosef ben Meir ibn Zabara (5-17).

***Dieu Vivant.** 19. [Paris, 1951?] — H. E. Del Medico: Peut-on dater les manuscrits de la Mer Morte? (119-26).

Dominican Studies. 4. Oxford, 1951. — C. Kopp: Christian sites around the Sea of Galilee (35-68).

Econometrica. 19, 4. Chicago, Oct. 1951. — O. Morgenstern: Abraham Wald, 1902-50 (361-7).

Eranos-Jahrbuch. 19. Zürich, 1951. — G. G. Scholem: Tradition und Neuschöpfung im Ritus der Kabbalisten (121-80).

Estudios Bíblicos. 10, 4. Madrid, Oct.-Dec. 1951. — A. Ibáñez Arana: Sobre la colocación original de Neh. 10 (739-402).

Cahiers Sioniens. 5, 4. Paris, Dec. 1951. — E. Osty: Osée, le prophète de l'amour de Yahvé pour son peuple (309-20). — G. Vermes: Le "Commentaire d'Habacuc" et le Nouveau Testament (337-49). — F. Lovsky: Pascal et les Juifs (355-66).

The Catholic Biblical Quarterly. 13, 4. Washington, Oct. 1951. — F. L. Montalbano: Canaanite Dagon; origin, nature (318-97).

14, 1. Jan. 1952. — J. L. McKenzie: God and nature in the Old Testament (18-39; 2: 124-145).

The Christian East. 2, 1. Westminster, Spring 1952. — D. J. Chitty: Jerusalem after Chalcedon, A.D. 451-518 (22-32).

La Ciudad de Dios. 162, 3. Madrid, Sept.-Dec. 1950. — J. Llamas: Muestrario inédito de prosa bíblica en romance castellano (555-82).

Civilisations. 2, 1. Bruxelles, 1952. — N. H. Tur-Sinai: Modern Hebrew and its problems (33-8).

Commentary. 13, 1. New York, Jan. 1952. — P. Rieff: Disraeli; the chosen of history (22-33).

13, 4. April. — T. H. Gaster: What "The Song of Songs" means (316-22). — H. Parzen: When secularism came to Russian Jewry (355-62).

Comparative Literature. 4, 1. Eugene, Oregon, 1952. — L. Spitzer: The Mozarabic lyric and Theodor Fring's theories (1-22).

Compte Rendu du XVIe Congrès International de Géographie, Lisbonne, 1949. Lisbonne, 1950. — N. Shalem: Attributed climatic changes in the Levant (593-649).

בעיקר על ארץ-ישראל.

Conservative Judaism. 8, 1. New York, Nov. 1951. — C. Cohen: Franz Rosenzweig (1-13).

my, the spell, the oath (73). — H. L. Ginsberg: Some emendations in Psalms (97). — N. Glueck: Some biblical sites in the Jordan Valley (105). — C. H. Gordon: Belt-wrestling in the Bible world (131). — L. Koehler: Bemerkungen zur Schreibung und Aussprache der Tiberischen Massora (137). — R. Marcus: On biblical hypostases of wisdom (157). — T. J. Meek: Some passages bearing on the date of Second Isaiah (173). — J. Morgenstern: Isaiah 63, 7-14 (185). — S. Mowinkel: Traditionalism and personality in the Psalms (205). — H. H. Rowley: The unity of the Book of Daniel (233). — I. Sonne: A hymn against heretics in the newly discovered scrolls and its Gnostic background (275). — 2, **Sumerology and Semitics**: P. A. Deimel: Die Bedeutung der vorsargonischen Wirtschaftstexte für die sumerische Sprache und Kultur (317). — E. A. Speiser: The Sumerian problem reviewed (339). — J. Lewy: Tabor, Tiber, Atabyros (357). — J. Obermann: Two Elijah stories in Judeo-Arabic transmission (387). — A. Pohl: Die Klage Marduks über Babylon im Irra-Epos (405). — F. Rosenthal: Sedākā, charity (411). — G. Ryckmans: Le sacrifice DBH dans les inscriptions safaitiques (431). — C. C. Torrey: Notes on the "Chronicle of Joshua the Stylite" (439). — 3, **Rabbinics**: A. Guttmann: Foundations of Rabbinic Judaism (453). — S. Löwiniger: Gaonic interpretations of the Tractates Gittin and Qiddushin (475). — H. M. Orinsky: Studies in Talmudic philology (499). — 4, **Philosophy and Theology**: S. Atlas: Maimon and Maimonides (517). — L. Baeck: Hagadah and Christian doctrine (549). — A. Bertholet: Parallelen der Religionsgeschichte (561). S. S. Cobon: The name of God, a study in Rabbinic theology (579). — R. Dussaud: Du problème littéraire au problème religieux (605). — I. Heinemann: Die wissenschaft-

The Expository Times. 63.4. Edinburgh, Jan. 1952. — J. R. Gray: Jeremiah 1, 13 (126). 63. 5. Feb. — L. Morris: The wrath of God (142-5).

63.8. May. — A. W. Argyle: The influence of the Testaments of the Twelve Patriarchs upon the N. T. (256-8).

63. 9. June. — J. Gray: The period and office of the prophet Isaiah in the light of a new Assyrian tablet (263-5). — C. Lattey: A note on Psalm 49, 15-16 (288).

Fast Grunn. 4. 5. Bergen, 1951. "Israel's number" (271-348). מאמרים. 11

Foreign Affairs. 30. 2. New York, Jan. 1952. — C. Malik: The Near East; the search for truth (231-64).

Free University Quarterly. 1. 4. Amsterdam, Dec. 1951. — P. J. Verdam: "On ne fera point mourir les enfants pour les pères" en droit biblique (235-54).

Gregorianum. 33. 2. Roma, 1952. — F. Asensio: Salmos mesiánicos o salmos nacionales? (219-60).

The Harvard Theological Review. 44. 4. Cambridge, Mass., Oct. 1951. — E. J. Bickerman: The maxim of Antigonus of Socho (153-65). — M. Smith: The so-called "biography of David" in the books of Samuel and Kings (167-9).

Headline Series. 89. New York, Sept.-Oct. 1951. — E. Lengyel, O. Melby: Israel; problems of nation-building (3-61).

Hebrew Union College Annual. 23. 1. "75th anniversary publication, 1875-1950". Cincinnati. 1950/51. — 1, **Bible**: W. F. Albright: A catalogue of early Hebrew lyric poems <Psalm 68>(1). — W. Baumgartner: Zur Mandäerfrage (41). — S. H. Blank: The curse, the blasphem-

S. Agrawala: Ancient contacts between India and Middle East... Hebrew word traced [in Sanskrit] (45).

Interpretation. 2. Richmond, Va. 1948. — R. B. Y. Scott: Oracles of God; the prophetic literature as a medium of revelation (131-42). — J. Bright: Biblical geographies and atlases (324-36). — B. H. Kelly: The Book of Proverbs (342-55).

3. 1949. — W. Vischer: Words and the Word; the anthropomorphisms of the biblical revelation (3-18). — E. W. Hammer: The Onkelos Targum (174-83). — N. W. Porteous: Ritual and righteousness; the relation of ethics to religion in the prophetic literature (400-14). — J. W. Bowman: The rabbinic writings (435-49).

4. 1950. — F. Horst: Face to face; the biblical doctrine of the image of God (259-70).

5. 2. April 1951. — F. V. Filson: The unity of the Old and the New Testaments; a bibliographical survey (134-52). — R. C. Dentan: The unity of the Old Testament (153-73). — R. M. Grant: The place of the Old Testament in early Christianity (186-202).

6. 1. Jan. 1952. — H. H. Rowley: A year's work on the Old Testament (79-98).

6. 2. April. — A. J. Wagner: An interpretation of Exodus 20,7 (228-9).

Der Islam. 30, 1. Berlin, Jan. 1952. — J. Kraemer: Der Sturz des Königreichs Jerusalem <583/1187> in der Darstellung des 'Imād ad-Dīn al-Kātib al-Isfahānī (1-38).

Israel Exploration Journal. 2,1. Jerusalem, 1952. — M. Avi-Yonah: The "War of the Sons of Light and the Sons of Darkness" and Maccabean warfare (1-5). — F. S. Bodenheimer: Frederic Hasselquist in Palestine, 1751 (6-14). — M. Stekelis, G. Haas: The Abu Usba Cave <Mount Carmel> (15-47). — D.

liche Allegoristik des Jüdischen Mittelalters (611). — J. M. Millás-Vallicrosa: La obra enciclopédica "Yesodé Ha-Tebuna W-Migdal Ha-Emuna" de R. Abraham Bar Hiyya Ha-Bar-geloni (645). — M. Weiner: Judah Halevi's concept of religion and a modern counterpart (699). — H. A. Wolfson: Averroes' lost treatise on the prime mover (683-710).

Heredad. 1-2. Buenos Aires, Jan.-Feb. 1946. — A. Rosenvasser: Realidad histórica de las instituciones del Código de la Alianza (23-39).

3-4. April. — P. Zech: Enrique Heine y los salones de los judíos emancipados de Berlín (11-22). — B. Lewin: Orígenes y establecimiento de Santo Oficio en el Perú (23-39).

*5-6. — A. Portnoy: Raquel, la reina hebrea de Castilla (9-187).

Hermes. 80, 1. Wiesbaden, 1952. — M. Gelzer: Die Vita des Josephos (67-90).

Hespéris. 37, 3-4. Paris, 1950. — P. Flamand: Quelques renseignements statistiques sur la population israélite du Sud marocain (363-97).

The Hibbert Journal. 50, 2. London, Jan. 1952. — G. Goldin: Jericho; the archaeological problem (130-7).

Historia Judaica. 14, 1. New York, April 1952. — E. Feder: Paul Nathan and his work for East-European and Palestinian Jewry (3-26). — E. Silberner: British socialism and the Jews (27-52). — H. L. Zitt: The Jew in the Elizabethan world-picture (53-60). — R. Loewenthal: The Judeo-Tats in the Caucasus (61-82).

India and Israel. 4, 8. Bombay, Feb. 1952. — S. Samuel: Jews in the Indian army (21-24).

4, [11]. May. — Cochin Jew reports to [the Jews of] New-York in 1790 (38). — V.

Gospel (251-60). — B. Kanael: The coins of King Herod of the third year (261-4). — F. Zimmermann: Chronicles as a partially translated book (265-82; 42, 4: 387-412). — S. L. Skoss: A study of Hebrew vowels from Saadia Gaon's grammatical work "Kutub al-Lughah" (283-317). — E. Young: ונאמר אני <and I was left"> Ezekiel 9, 8 (319-29). — W. Chomsky: Note on the meaning of הדיט in mishnaic Hebrew (329).

42, 4, April. — S. Zeitlin: Is a revival of a Sanhedrin in Israel necessary for modification of the halaka? (339-76). — E. R. Lacheman: Can Hebrew palaeography be called "scientific"? (377-86). — H. J. Leon: An unpublished Jewish inscription at Villa Torlonia in Rome (413-22). — L. J. Liebreich: The intermediate benedictions of the "Amidah" (423-6).

Jewish Social Studies. 13, 4. New York, Oct. 1951. — A. Tartakower: The sociological implications of the present-day aliyah (291-310). — B. Blau: The Jew as a sexual criminal (321-4). — S. I. Raizman: Antonio José da Silva "The Jew" (325-32). — B. Wolman: The Jewish adolescent; a bibliographical review of current psychological and educational literature in the United States and in Israel (333-44).

14, 1, Jan. 1952. — M. M. Laserson: On the making of the constitution of Israel (3-16). — S. J. Fauman: Occupational selection among Detroit Jews (17-50). — P. Pinsker: English opinion and Jewish emancipation <1830-1860> (51-94).

De Joodse Wachter. 43, 14. Amsterdam, 14.VI.1952. "Extra-nummer... gewijd aan... Nehemia de Lieme". 67 p.

Journal Asiatique. 239, 3. Paris, 1951. — J. G. Février: La date des textes de 'Avin Fashkha en écriture paléohébraïque (275-82).

H. K. Amiran: A revised earthquake catalogue of Palestine (48-65).

2, 2. — J. Perrot: Les industries lithiques palestiniennes de la fin du Mésolithique à l'Age du Bronze (73-81). — B. Maisler: Ancient Israelite historiography (82-88). — R. B. K. Amiran: Connections between Anatolia and Palestine in the Early Bronze Age (89-103). — M. Dothan: An archaeological survey of the lower Rubin river (104-17). — M. Avi-Yonah: Mount Carmel and the god of Baalbek (118-24). — P. Kahane: Pottery types from the Jewish ossuary-tombs round Jerusalem; an archaeological contribution to the problem of the Hellenization of Jewry in the Herodian period (125-39).

Israelitisches Wochenblatt. 51, 50. Zürich, 14. XII. 1951. — S. Neufeld: Ein Jude [Samson Pine] hat vor 600 Jahren Minnelieder aus dem Französischen ins Deutsche übersetzt (40).

52, 3, 18. I. 1952. — F. Guggenheim: Das älteste Doppelgrab auf dem Friedhof Endingen-Lengnau (41).

Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung. 2, 2. Heidelberg, Feb. 1952. — A. Jirku: Neues über die Habiru-Hebräer (213-4).

Jewish Affairs. 7, 1. Johannesburg, Jan. 1952. — J. Newman: Platteland Jewry (12-15).

7, 2, Feb. — Port Elizabeth Jewry: 75 years ago (26-30).

7, 3, March. — J. Sachs: Holland's Jews in the days of van Riebeeck (25-29). — L. Herrman: Jews and the Dutch East India Company (30-34).

The Jewish Quarterly Review. 42, 3. Philadelphia, Jan. 1952. — C. C. Torrey: In the Fourth Gospel the Last Supper was the Paschal meal (237-50). — S. Zeitlin: The Last Supper as an ordinary meal in the Fourth

Journal of the Royal Asiatic Society. 3-4. London, 1951. — B. Lewis: The Ottoman archives as a source for the history of the Arab lands (139-55)... Palestine (154-5).

The Journal of Theological Studies, 3, 1. London, April 1952. — M. Black: The eschatology of the "Similitudes of Enoch" (1-10). — R. Bultmann: Gnosis (10-26). — E. W. Heaton: שאר and the doctrine of the Remnant (27-39). — J. M. Allegro: The meaning of "hayyut" in 2 Sam. 20, 3 (40-41). — A. Guilding: Some obscured rubrics and lectionary allusions in the Psalter (41-55). — D. W. Thomas: A note on מנערים in Jer. 24, 1 (55). — W. R. Farmer: The palm branches in John 12, 13 (62-6). — H. St. J. Hart: The crown of thorns in John 19, 2-5 (66-75).

Judaica, 7, 4, Zürich, Dec. 1951. — B. Blau: Die Juden in Deutschland von 1935-45 (270-84). סטטיסטיקה.

8, 1. March 1952. — H. Bamberger: Das Porträt des Juden in der bildenden Kunst (23-33). — S. Scheps: Prof. Heinrich Graetz (40-43).

8, 2. June. — G. Molin: Elijah, der Prophet und sein Weiterleben in den Hoffnungen des Judentums und der Christenheit (65-94).

Judaism, 1, 1. New York, Jan. 1952. — J. B. Agus: Ancient Sanhedrin or Sanhedrin-Academy? (52-63). — S. Federbusch: The problem of euthanasia in Jewish tradition (64-68). — N. N. Glatzer: Franz Rosenzweig; the story of a conversion (69-79).

1, 2. April. — S. Kaplan: Hermann Cohen's philosophy of Judaism (140-9). — E. Rackman: Talmudic insights on human rights (158-63). — J. H. Gumbiner: Lost leader of a winning cause [I. M. Wise] (164-71).

Judisk Krönika, 21, 5-6. Stockholm, May-June 1952. — C. V. Jacobowsky: Nyare

Journal of Biblical Literature, 70, 4. Philadelphia, Dec. 1951. — B. M. Metzger: The formulas introducing quotations of scripture in the N.T. and the Mishnah (297-307). — M. B. Crook: The promise in Micah 5 (313-20).

71, 1. March 1952. — A. M. Honeyman: "Merismus" in biblical Hebrew (11-18). — I. Rabinowitz: The authorship, audience and date of the de Vaux [Dead Sea] fragment of an unknown work (19-32). — A. S. Kapelrud: God as destroyer in the preaching of Amos and in the ancient Near East (33-38). — C. C. Torrey: A Hebrew fragment of Jubilees (39-41).

71, 2. June. — R. Gordis: Koheleth—Hebrew or Aramaic? (93-109). — F. Zimmermann: Reconstructions in Judges 7, 25—8, 25 (111-4).

The Journal of Social Psychology, 34, 2. Provincetown, Mass., Nov. 1951. — B. Wolman: Spontaneous groups of children and adolescents in Israel (171-82).

Journal of the American Oriental Society, 72, 1. Baltimore, Jan.-March 1952. — J. H. Greenberg: The Afro-Asiatic (Hamito-Semitic) present (1-9).

Journal of the History of Ideas, 13, 2. Lancaster, Pa., April 1952. — S. Atlas: Solomon Maimon's doctrine of infinite reason (168-187).

מדבר גם על השפעת הרמב"ם על מימון.

Journal of the History of Medicine and Allied Sciences, 5, 4. New Haven, Autumn 1950. — J. Shatsky: On Jewish medical students of Padua (444-7).

6, 3. Summer 1951. — Israel Society of Medical History (411).

Journal of the International Folk Music Council, 4. London, 1952. — G. Kadman: Yemenite dances and their influence on the new Israeli folk dances (27-30).

Orientalia Suecana. 1. Uppsala, 1952. — T. Sävje Söderbergh: The 'prw as vintagers in Egypt (5-14).

[לדעת המחבר ה"עפרו" הם העברים — חבירי.] — I. Engnell: Paesah-Massot and the problem of "patternism" (39-50).

Oudtestamentische Studiën. 9. Leiden, 1951. — G. J. Thierry: Notes on Hebrew grammar and etymology (1-17). — A. de Buck: La fleur au front du Grand-Prêtre (18-29). — M. David: Die Bestimmungen über die Asylstädte in Josua 20; ein Beitrag zur Geschichte des biblischen Asylrechts (30-48). — J. van der Ploeg: Les "nobles" israélites (49-64). — A. R. Hulst: Der Name „Israel" im Deuteronomium (65-106). — J. de Savignac: Essai d'interprétation du psaume 110 à l'aide de la littérature égyptienne (107-35). — F. Sierksma: Quelques remarques sur la circoncision en Israel (136-69). — P. A. H. de Boer: Notes on text and meaning of Isaiah 38, 9-20 (170-86).

Palestine Exploration Quarterly. 84. London, Jan.-Ap. 1952. — K. M. Kenyon: Excavations at Jericho, 1952. Interim report (4-6). — S. Corbett: Some observations on the gateways to the Herodian Temple in Jerusalem (7-14). — G. M. Crowfoot: Folk tales of Artas, 2 (15-22). — J. Jotham-Rothschild: The tombs of Sanhedria (23-38). — B. S. J. Isserlin: Some recent archaeological news from Israel (42-47). — B. Maisler: Yurza; the identification of Tell Jemmeh (48-51).

The Personalist. 33, 2. Los Angeles, April 1952. — J. Kohn: God and the reality of evil (117-30). מתוך השקפה יהודית.

Proceedings of the Academy of Political Science. 24, 4. New York, Jan. 1952. "International tensions in the Middle East" (441-573).

svensk-judisk litteratur <1946-1951> (116-7).

Koers. 18. Potchefstroom, S. A., 1950—S. J. du Plessis: Jesus en die kanon van die Ou Testament (37-51, 85-99).

Kwartalnik Historyczny. 58, 1-2. Warszawa, 1951. — B. Mark: O odnalezionej drugiej części Podziemnego Archiwum Getta (84-90). על החלק השני של ארכיון מחתרת הגטו שנמצא לא מזמן.

Lingua. 1, 5. Cape Town, Sept. 1948. — Three Hebrew poems by Tschernichowski translated by I. Abrahams (34-6).

Mnemosyne. 4, 1. Leiden, 1951. — W. La-meere: Sur un passage de Philon d'Alexandrie <De plantatione 1-6> (73-80).

Münchener Theologische Zeitschrift. 2, 4. München, Oct. 1951. — V. Hamp: Die Verwechslung von „Wort"—„Pest" im Alten Testament (373-6).

Le Muséon. 64, 3-4. Louvain, 1951. — J. Vandervorst: Les emprunts bibliques dans la numismatique de l'Empire Byzantin et du Proche-Orient (293-304).

65, 1-2. 1952. — E. Beck: Die Gestalt des Abraham am Wendepunkt der Entwicklung Muhammads... (73-94).

Nouvelle Revue Théologique. 84, 3. Paris, March 1952. — G. Lambert: Le Maître de Justice et la Communauté de l'Alliance (259-83). — Idem: Traduction de quelques „psaumes" de Qumrân et du „pêsher" d'Habacuc (284-97).

84, 4. April — G. Lambert: Une exégèse arithmétique du chapitre IX de Daniel (409-17).

Orientalia. 21, 2. Roma, 1952. — R. T. O'Callaghan: A statue recently found in 'Amman (184-93).

of early New York (107-25). — Z. Szajkowski: The European attitude to East European Jewish immigration <1881-93> (127-62). — C. G. Winter: The influence of the Russo-American treaty of 1832 on the rights of American Jewish citizens (163-94). — J. M. Rosenthal: Philadelphian Rosenthaliana (195-203). — P. Goodman: A personal tribute to Lincoln by Josephine Phillips (204-7).

41, 3, March 1952. — L. M. Friedman: American Jewish Historical Society: retrospect and prospects (217-24). — A. Kober: Jewish emigration from Württemberg to the U.S.A. <1848-1855> (225-73). — S. S. Kayser, I. S. Meyer: Early American Jewish portraiture (275-94, 16 pl.).

41.4, June. — S. Perlman: Jewish-American unionism, its birth-pangs and contribution to the general American labor movement (297-337). — H. David: The Jewish unions and their influence upon the American labor movement (339-45). — N. Reich: Some observations on Jewish unionism (347-55). — B. W. Korn: Jewish welfare activities for the military during the Spanish-American war (357-80).

Rassegna di Studi Etiopici. 8, Roma, 1950. — S. Strelcyn: Sur une prière 'falacha'... (63-82).

La Rassegna Mensile di Israel 18, 1, Roma, Jan. 1952. — A. de Rubertis: Gl'Israeliti e la censura della stampa in Toscana (10-20).

18.3, March. — E. F. Segre: Un grande geometra ebreo: Corrado Segre (125-7).

18, 4, April — D. Lattes: Rav Zevi Kalischer e il testamento Samama (166-9).

18, 5, May. — S. A. Romanelli: Impressioni marocchine di un viaggiatore ebreo italiano del Settecento (222-9).

The Review of Religion, 16, 3-4, New-York, March 1952. — B. Thompson: Patristic use

Proceedings of the American Academy for Jewish Research, 20, New York, 1951. — S. W. Baron: The revolution of 1848 and Jewish scholarship (1-100). — E. J. Bickerman: Notes on the Greek Book of Esther (101-33). — B. Cohen: Peculium in Jewish and Roman law (135-234). — S. Gandz: The problem of the Molad (235-64). — M. Schwabe: A Jewish inscription from Ed-Dumêr near Damascus (265-77). — A. Spiro: Samaritans, Tobians, and Judahites in Pseudo-Philo (279-355). — M. Wilensky: The literary controversy in 1656 concerning the return of the Jews to England (357-93). — S. Lieberman: Light on the cave scrolls from rabbinic sources (395-404). — M. Zucker.

חלקו של ר' טעדיה גאון בפולמוס ממחרת השבת (א"כ).

Proche-Orient Chrétien. 1, Jérusalem [Old City], 1951. — Y. M. J. Congar: Considérations sur le schisme d'Israël... (169-91). — H. Musset: Construction de la résidence patriarcale melkite catholique à Jérusalem <mai 1844> (326-8).

Psyché, 7, 64, Paris, Feb. 1952. — J. Fervel: Réflexions sur la circoncision (98-102).

67, May. — E. Fraenkel: La circoncision chez les Juifs peut-elle s'expliquer comme une castration? (377-85).

Psychiatry, 13, 4, Baltimore, Nov. 1950. — R. Landes, M. Zborowski: Hypotheses concerning the Eastern European Jewish family (447-64).

The Public Opinion Quarterly, 16, 1, Princeton, Spring 1952. — S. N. Eisenstadt: Communication processes among immigrants in Israel (42-58).

Publication of the American Jewish Historical Society, 41, 2, New York, Dec. 1951. — L. Huhner: Daniel Gomez, a pioneer merchant

man: La chaîne de la tradition pharisienne (44-54). — J. P. Audet: La sagesse de Ménandre, l'Égyptien (55-81)

[דן על השפעות יהודיות על מנדר]

59, 2, April. — A. Guillaume: Les manuscrits hébreux [de la Mer morte] (182-6). — D. Barthélemy: Notes en marge de publications récentes sur les manuscrits de Qumran (187-218). — J. P. Audet: Affinités littéraires et doctrinales du "Manuel de Discipline" (219-38). — J. Nougayrol: Une revision ancienne du "Juste souffrant" (239-50). — S. Ben-Dor: Quelques remarques à propos d'une monnaie de Néapolis (251-2). — P. Benoit: Nouvelles "brattées" trouvées en Palestine (253-8).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 10, Paris, Oct. 1951. — H. Baruk: La criminologie dans la tradition hébraïque et l'examen des témoignages dans l'action judiciaire (5-14). — E. Munk: La législation criminelle dans le droit mosaïque (15-29). — I. Simon: Les Hébreux, précurseurs de l'expertise judiciaire et médico-légale (31-46).

11, Dec. 1951. — H. Serouya: Les Esséniens, secte mystique et thérapeutique (5-18; 12: 5-19). — S. Muntner: La médecine persane, en particulier celle d'Avicenne, et ses rapports avec la culture hébraïque (23-38; 12: 21-33). — G. Rosenthal: Un grand médecin français, Georges Hayem (1841-1933) (39-42).

12, March 1952. — R. Kohn: L'activité scientifique des médecins juifs en France depuis 1789 (35-47).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 32, 1, Paris, 1952. — P. Humbert: Le mot biblique "èbyon" (1-6). — H. H. Rowley: Moïse et le Décalogue (7-40). — M. Simon: La prophétie de Nathan et le Temple (41-58). — E. Jacob: Le prophétisme israélite d'après les recherches récentes (59-69).

of the Sibylline Oracles (115-36). "...3. The Jewish-Christian Sibyl".

Revista Biblica. 13, 62, La Plata, Oct.-Dec. 1951. — E. Lákatos: Los Hijos de Coré; estudio exegetico sobre los Salmos coraíticos (114-8).

14, 63, Jan.-March 1952. — G. Messens: Medidas, pesas y monedas en la Biblia (3-6).

Revista de Filología Española. 35, 3-4, Madrid, 1951. — E. Alarcos Llorach: La lengua de los "Proverbios morales" de don Sem Tob (249-309). — A. Steiger: Arag. ant. "ayec, ayech" "cuidado!"; judeo-esp. "hec"; "eya velar!" (341-4).

Revista de História. 3, 10, São Paulo, June 1952. — J. F. de Souza: Influência de civilização egípcia sobre a obra de Moisés (275-84).

Revista do Museu Paulista. 4, São Paulo, 1950. — J. Henninger: Les fêtes de printemps chez les Arabes et leurs implications historiques (389-432)... 3, Fêtes arabes et fêtes israélites (410-21).

Revista Eclesiástica Brasileira. 11, 4, Petrópolis, Dec. 1951. — P. O. Fantin: Memento ut diem Sabbati sanctifices (870-90).

Revue Belge de Philologie et d'Histoire. 29, 4, Bruxelles, 1951. — J. Prawer: Colonization activities in the Latin Kingdom of Jerusalem (1063-1118).

Revue Biblique. 58, 4, Paris, Oct. 1951. — M. Delcor: Le Midrash d'Habacuc (521-48). — P. Benoit: Fragments d'une prière contre les esprits impurs (550-65). — R. de Vaux: La troisième campagne de fouilles à Tell-el-Fârah, près Naplouse (566-90).

59, 1, Jan. 1952. — L. Grollenberg: A propos de Prov. 8, 6 et 17, 27 (40-43). E. Biker-

April 1952. — E. Malka: Les empêchements au mariage suivant le Code civil français et d'après le Code rabbinique "Shoulhan Aroukh"... (169-72).

Rivista di Filologia. 30, 1. Torino, 1952. — G. Piccoli: Etimologie e significati di voci bibliche indicanti Satana (69-73).

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica. 43, 2. Milano, 1951. — G. Penati: Il Pentateuco e la metafisica (213-39).

Romance Philology. 5, 2-3. Los Angeles, Nov. 1951-Feb. 1952. — O. H. Hauptmann: Additional notes on the lexicon of old Judaeo-Spanish Bible translations (163-5).

Saeculum. 3, 1. Freiburg, 1952. — E. L. Dietrich: Das Judentum im Zeitalter der Kreuzzüge (94-131).

Schweizer Beiträge zur Allgemeinen Geschichte. 9. Bern, 1951. — S. Stelling-Michaud: Un pionnier de l'organisation internationale: David Lubin <1849-1919> (34-67).

Schweizer Rundschau. 52, 2. Zürich, Mai 1952. — K. Schubert: Die hebräischen Handschriften aus der Höhle von En Feschcha (89-95).

Sefarad. 11, 2. Madrid, 1951. — J. Prado: La creación, conservación y gobierno del universo en el libro de Job (259-88). — J. Llamas: Antigua Biblia judía medieval romancedada (289-304). — C. Ramos Gil: La demostración de la existencia divina en Bahya Ibn Paqúda (305-38). — J. Sanchez Real: La judería de Tarragona (339-48). — H. S. de Soprani: Contribución a la historia de la judería de Jerez de la Frontera (349-70). — F. Cantera: La epigrafía hebrea en Sevilla (371-88). — J. Millás Vallicrosa: Notas epigráficas (389-92).

Revue de l'Histoire des Religions. 140, 1. Paris, July-Sept. 1951. — A. Neher: Le voyage mystique des quatre (59-82).

ארבעה נכנסו בפרדס וכו'.

141, 1. Jan.-March 1952. — E. Dhorme: Le nom du Dieu d'Israël (5-18).

Revue des Langues Vivantes. 18, 1. Bruxelles, 1952. — H. Uyttersprot: Heinrich Heine, portret (1-24).
בהולנדית.

18, 2. Idem: Heine en het Jodendom (86-126).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 36, 1. Paris, Jan. 1952. — A. M. Dubarle, J. N. Walty: Bulletin de théologie biblique; Ancien Testament (116-50).

Revue du Moyen Age Latin. 6, 1. Strasbourg, March 1950. — M. David: Le serment du sacre du IXe au XVe siècle.. Le précédent biblique (24-39).

Revue Française de Science Politique. 2, 1. Paris, March 1952. — A. Tartakower: Le socialisme juif en Europe orientale entre les deux guerres mondiales (96-119).

Revue Historique de Droit Français et Étranger. 28. Paris, 1950. — J. Richard: Patrie d'Orient latin: les quatre baronnies des royaumes de Jérusalem et de Chypre (67-88).

29. 1951. — J. Prawer: L'établissement des Coutumes du marché à Saint-Jean d'Acre et la date de composition du "Livre des Assises des Bourgeois" (329-51).

Revue Internationale d'Onomastique. 3, 4. Paris, Dec. 1951. — P. Klein: Les changements de noms en Israël (301-13).

La Revue Marocaine de Droit. Casablanca, April 1951. — Z. Falk: De la tutelle dans la loi juive (162-4).

Traditio. 7. New York, 1949-51. — J. Henig: The literary tradition of Moses in Ireland (233-61).

Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences. 38. New Haven, 1949. — A. R. Bellinger: The end of the Seleucids (51-102).

מרכה להוכיח את ממלכת יהודה השכנה.

The Twentieth Century. 151, 903. London, May 1952. — M. Alexander: Israel, four years after (420-5).

Vanderbilt Studies in the Humanities. 1. Nashville, 1951. — P. Hayatt: The Deuteronomistic edition of Jeremiah (71-95). — S. Sandmel: Judaism, Jesus and Paul; some problems of method in scholarly research (220-50).

Vår Röst. 4, 1. Stockholm, Jan. 1952. — M. Fränkel: Skandinavisk litteratur på hebreiska; en bibliografisk översikt (13, 19).

Verbum Domini. 30, 1. Roma, 1952. — H. Kruse: Ethos victoriae in V. T. (3-13; 2: 65-80; 3: 143-153). — J. T. Milik: Elenchus textuum ex caverna Maris Mortui (34-45; 2: 101-9).

Vetus Testamentum. 1, 2. Leiden [April] 1951. — H. S. Gehman: The Hebraic character of Septuagint Greek (81-90). — S. A. Birnbaum: How old are the cave manuscripts? (91-109). — M. Delcor: Les allusions à Alexandre le Grand dans Zach 9, 1-8 (110-124). — J. L. Teicher: A sixth century fragment of the Palestinian Targum? (125-9). — G. J. Thierry: Gebäl, Byblos, Bible (130-1). — H. Cazelles: La dime israélite et les textes de Ras Shamra (131-4). — D. Diringer: Senacherib's attack on Lachish; new epigraphical evidence (134-6). — M. Noth: Arloch — Arriwuk (136-140). — J. Yoyotte: Sur le voyage

Sovetskaia Etnografiia. 3. Moskva, 1951. — I. M. Babakhanov: K voprosu o proiskhozhdenii gruppy evreev-musulman v Bukhare (162-3).

לשאלה מוצאם של קבוצת יהודים-מושלמים בכוֹרֶה.

Studia Theologica. 4, 1. Lund, 1951. — A. S. Kapelrud: Cult and prophetic words (5-12). — A. Ehrhardt: Creatio ex nihilo (13-43). — E. Sjöberg: Wiedergeburt und Neuschöpfung im palästinischen Judentum (44-85).

Studies in Philology. 49, 1. Chapel Hill, N. Ca., Jan. 1952. — J. Slater: Byron's Hebrew Melodies (75-94).

Svenska Jerusalemsföreningens Tidskrift. 50, 2. Uppsala, 1951. — B. Reicke: Från Salbit till Karatepe; något om utgrävningar i bibliska länder efter krigets slut (34-51).

Technion Yearbook. 10. New York, 1951. — D. Wolfson: Jews in sanitary engineering (148-53, 243). — J. Bentor: The mineral resources of the Negev (159-60, 174).

Theologia Evangelica. 3, 5-6. Praha, 1950. — M. Bič: Jak vykládati Starý Zákon? (On the interpretation of the Old Testament) (257-63).

4, 6. 1951. — J. Heller: Biblická jména (Les noms bibliques) (326-9). — M. Bič: Zlomky Levitiku z doby Ezdrášovy? (Fragments du Lévitique de l'époque d'Esdras?) (380-1).

Theologische Rundschau. 19, 4. Tübingen, March 1952. — G. Fohrer: Neuere Literatur zur alttestamentlichen Prophetie (277-346).

Theologische Zeitschrift. 7, 6. Basel, Nov.-Dec. 1951. — W. Baumgartner: Alttestamentliche Wortforschung: Das semitische Wort für "Leiter, Treppe" (465-7).

9). — N. Walker: The writing of the Divine name in the Mishna (309-310).

2, 1. Jan. 1952. — S. H. Hooke: The theory and practice of substitution (2-17). — K. Galling: Die Exilswende in der Sicht des Propheten Sacharja (18-36). — G. Castellino: Psalm 32, 9 (37-42). — N. H. Snaith: Selah (43-56). — E. Kutsch: Die Wurzel עָצַר im Hebräischen (57-69). — S. B. Frost: Eschatology and myth (70-80). — S. C. Thexton: A note on Isaiah 28, 25 and 28 (81-83). — H. Michaud: Un passage contesté d'un des rouleaux de la Mer Morte (83-85). — A. M. Honeyman: The occasion of Joseph's temptation (85-87). — O. Bissfeldt: Zeilenfüllung (87-92).

2, 2. April. — C. J. M. Weir: Aspects of the Book of Ezekiel (97-112). — J. Reider: Etymological studies in biblical Hebrew (113-130). — S. Sauneron, J. Yoyotte: Sur la politique palestinienne des rois saïtes (131-136). — C. F. Whitley: The Deuteronomic presentation of the House of Omri (137-152). — A. Alt: Zu "hit'ammer" (153-9). — P. R. Ackroyd: The composition of the Song of Deborah (160-2). — F. M. Cross: Ugaritic "db'at" and Hebrew cognates (162-4). — S. Yeivin: Who was So' the king of Egypt? (164-8). — W. A. Irwin: "Hashmal" (169-170). — A. Murtonen: The prophet Amos a hepatoscoper? (170-1). — J. van der Ploeg: L'immortalité de l'homme d'après les textes de la Mer Morte (171-5). — C. C. Torrey: The problem of Ecclesiastes 4, 13-16 (175-7). — E. F. Sutcliffe: A note on Psalm 104, 8 (177-9). — M. Wallenstein: An unnoticed euphemism in Isaiah 9, 19-20? (179-180).

Vigiliae Christianae. 6, 1. Amsterdam, Jan. 1952. — C. Mohrmann: A propos de Sap. 15, 18 (28-30). — E. Peterson: Ps. Cyprian, *Adversus Iuaneos und Melito von Sardes* (33-

asiatique de Psammetique II (140-4). — J. M. Wilkie: The Peshitta translation of "ṭabbur ha'areš" in Judges 9, 37 (144). — G. Botterweck: Textkritische Bemerkungen zu Ez 44, 3a (145-6).

1, 3. July. — P. Kahle: The Hebrew Ben Asher Bible manuscripts (161-7). — G. Gerleman: The Song of Deborah in the light of stylistics (168-180). — H. J. Kraus: Gilgal; ein Beitrag zur Kultusgeschichte Israels (181-199). — A. Dupont-Sommer: Le Maire de Justice fut-il mis à mort? (200-215). — A. Bentzen: Der Sichel [Sach 5, 1] (216-7). — M. Black: The origin of the name Metatron (217-9). — M. David: "Hit'ammer" <Deut 21, 14; 24, 7> (219-221). — A. M. Honeyman: An unnoticed euphemism in Isaiah 9, 19-20? (221-3). — A. Murtonen: Some thoughts on Judges 17 sq (233-4). — M. Noth: Eine Bemerkung zur Jesajarolle vom Toten Meer (224-6). — E. R. Rowlands: Mistranscriptions in the Isaiah scroll (226-9). — D. W. Thomas: Mount Tabor: the meaning of the name (229-230).

1, 4. October. — G. R. Driver: Hebrew notes (241-250). — M. Noth: Noah, Daniel und Hiob in Ez 14 (251-260). — P. Katz: Two kindred corruptions in the Septuagint (261-6). — C. Lattey: Vicarious solidarity in the OT (267-274). — N. H. Tur-Sinai: The Ark of God at Beit Shemesh <1 Sam. 6> and Perez 'Uzza <2 Sam. 6; 1 Chron. 13> (275-286). — J. Trinquet: Les liens "sadocites" de l'écrit de Damas, des manuscrits de la Mer Morte et de l'Ecclésiastique (287-292). — M. Bič: Der Prophet Amos; ein Hepatoskopos (293-6). — W. H. Brownlee: The text of Isaiah 6, 13 in the light of DŚia (296-8). — F. Nötscher: Entbehrliche Hapaxlegomena in Jesaja (299-302). — M. Stenzel: Zum Verständnis von Zeph 3, 3b (303-5). — H. B. Rosén: Note on Βύβλος (306). — N. H. Tur-Sinai: Unverständene Bibelworte 1 (307-

neue lateinische Psalterium (1-15). — J. Fichtner: Jahves Plan in der Botschaft des Jesaja (16-33). — G. Fohrer: Die Glossen im Buche Ezechiel (33-53). — N. Snaith: The date of Ezra's arrival in Jerusalem (53-66). — K. Gallinger: Kronzeugen des Artaxerxes? (66-74). — A. Kuschke: Die Lagervorstellung der priesterschriftlichen Erzählung (74-105). — O. Eissfeldt: Die Menetekel-Inschrift und ihre Deutung (105-14). — O. Plöger: Priester und Prophet (157-92). — J. A. Bewer: Beiträge zur Exegese des Buches Ezechiel (193-201). — W. Rudolph: Zum Text der Königsbücher (201-15). — L. Rost: Bemerkungen zu Sacharja 4 (216-21). — R. Meyer: Probleme der hebräischen Grammatik (221-35). — J. Lindblom: Die Ebed Jahwe — Orakel in der neuentdeckten Jesajahandschrift (235-48). — H. J. Schoeps: Der Habakuk-Kommentar von 'Ain Feshkha — ein Dokument der Hasmönäischen Spätzeit (249-58). — O. S. Rankin: The Messianic office in the literature of Judaism and the New Testament (259-70).

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft. 43, 1-2. Berlin, 1950-51. — H. Braun: Vom Erbarmen Gottes über den Gerechten: zur Theologie der Psalmen Salomos (1-54).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 3, 4. Leiden, 1951. — H. J. Schoeps: Handelt es sich wirklich um ebionitische Dokumente? (322-36). על מגילות ים המלח.

4, 2. 1952. — Idem: Gumpertz Levison: Leben und Werk eines gelehrten Abenteurers des 18. Jahrh. (150-61).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 48, 3. Tübingen, Feb. 1952. — W. Zimmerli: Das Gotteswort des Ezechiel (249-62).

43). — D. Kuijper: "Maxilla per avia" [Iud. 14, 5] (44-46).

Word. 4, 3. New York, Dec. 1948. — P. Forchheimer: The semantic development of Hebrew "gerem" (209-11).

5, 2. Aug. 1949. — G. Bonfante: Tracce del calendario ebraico in Sardegna? (171-5).

Yivo Annual of Jewish Social Science. 6. New York, 1951. — S. A. Horodetzky: The genealogy of Simon Dubnow (9-18). — V. Erlich: The influence of Wyspiański on Petretz' drama, At Night in the Old Market Place (19-36). — L. Lehrer: The dynamic role of Jewish symbols in the psychology of the Jewish child in America (37-72). — R. Glanz: Source materials on the history of Jewish immigration to the United States, 1800-1880 (73-156). — E. Tcherikower: Jewish immigrants to the United States, 1881-1900 (157-76). — S. Kussy: Reminiscences of Jewish life in Newark, N.J. (177-86). — A. Menes: The conversion movement in Prussia during the first half of the 19th century (187-205). — C. Rappaport: The life of a revolutionary émigré <reminiscences> (206-36). — N. Gergel: The pogroms in the Ukraine in 1918-21 (237-52). — J. Zelkovich: A picture of the communal life of a Jewish town in Poland in the second half of the nineteenth century (253-66). — J. Brutzkus: The Jewish mountaineers in Caucasia (267-86). — Kh. Liberman: Rabbi Nakhman Bratslaver and the Maskilim of Uman (287-301). — S. Noble: Rabbi Yehiel Mikhel Epstein, educator and advocate of Yiddish in the 17th century (302-19).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 63. Berlin, 1952. — J. Ziegler: Das

מדרש אגור

מאת

ש. ח. קוק

השם "מדרש אגור" נתפרסם רק במאה הרביעית לאלף הששי. המדרש היה מצוי בידי כמה מהראשונים, שהביאו מאמרים שונים ממנו, אבל כינו אותו בשמות אחרים. הראשון שהזכיר את המדרש בשם מדרש אגור, היה ר' מנחם די לונזאנו, ויש רגלים להשערה, שהוא חידש את השם למדרש כתי" שהיה בלי שם קבוע. הטעמים לשם זה יתבררו בהמשך הדברים. בשער ספרו "שתי ידות" (ויניציאה, שע"ח) הוא כותב: "שתי ידות, והוא נחלק בחלוקה הראשונה לשני חלקים, הראשון נקרא יד עני לפי שהוא חבורי אני עני ודל מנחם די לונזאנו, והשני נקרא יד המלך לפי שהוא כלו חדושים שלא נדפסו ממדרשי רז"ל ואמרינן מאן מלכי רבנן, וכל יד נחלק לה' אצבעות... ואלה שמות אצבעות יד המלך, האצבע הראשון אגדת א דבראשית, האצבע השני מדרש אגור...".

בתוך הספר, באצבע השלישי מיד עני (נ"ח, ב'), הוא מביא קטע ממדרש אגור, וזה לשונו: "וכן ארז"ל במדרש אגור בענין שבח הענוה וז"ל בנוהג שבעולם אדם מכבד את ביתו בבגדים בלות, שמה יתעטף הוא בכל כליו ומכבד את הבית, אבל אהרן לובש שמנה בגדים ודומה כחנן בחופתו והרים את הדשן".

מחלק יד עני שבשתי ידות נדפסו כל חמש האצבעות, אבל מהחלק יד המלך נדפס רק אצבע הראשון אגדת בראשית, ובסוף הספר כתוב: "וכאן תשבת המלאכה בעת הזאת כי אפס כסף עד שימציא לי האלהים מעות להוצאה להדפיס ה' האצבעות הנשארים הנזכרים בראש הספר". במשך תקופה ארוכה לא נתפרסמה שום ידיעה נוספת בדבר "מדרש אגור", החיד"א רשם אמנם את מדרש אגור בין שאר המדרשים (שה"ג ח"ב, ערך מדרש), אבל אין כל ראיה שראה את המדרש, כי הוא הודיע בראש רשימת המדרשים שרשם, "אשר ישנם בדפוס והן אשר הוזכרו בספרים", וכפי הנראה סמך בזה על "שתי ידות". מעניינים דברי ר' אברהם בן הגר"א (בן דורו של החיד"א) בספרו רב פעלים (עמ' 34): "מדרש אגור, נדפס בספר שתי ידות ר' מנחם די לונזאנו, יד השני אצבע ב' דפוס ויניציאה שע"ח". כנראה הגיע לידי ר' אברהם שתי ידות שהיה חסר בטופס, והוא חשב שכל הספר נדפס לפי התכנית שבשער הספר, ורק בטופס שלפניו חסר, ורשם הרשימה הקצרה על "מדרש אגור", ולא העיר שום הערות עליו. כדרכו ביתר המדרשים, כי לא ראה את ה"מדרש אגור".

בשנת תר"ה פרסם ר' יהוסף שוורץ את ספרו "תבואת הארץ", ובחלק "מעשה הארץ" (ערך צפת), הוא כותב: "והר"ר אברהם אשכנזי המדפיס בעיר צפת ובירא ובעין זיתון (ר"ל פעם כאן ופעם כאן), וראיתי ספר מדרש אגור שהדפיס הר"מ די לונזאנו שם שנת שפ"ו". רבים פסקו בעדותו של שוורץ, כי קשה להאמין שמדרש נדפס יאבד מבלי השאיר זכר ושארית, ועוד שהרי מדבריו נראה שהמדרש נדפס בדפוס אברהם אשכנזי, והמדפיס אברהם אשכנזי נפטר עוד לפני שנת שס"ה שאז הדפיסו בניו את הספר "כסף נבחר" בדמשק, והזכירו את אביהם בברכת המיתים. ובכלל לא היה בשנת שפ"ו שום דפוס בצפת. וכן העירו, שגם די לונזאנו לא היה כבר בחיים בשנת שפ"ו, כי בס' מעבר יעקב (מנטובה שפ"ו) מתאר את די לונזאנו בתור "ראש מופלא בדורו", משמע שכבר נפטר לפני כן. בכל זאת קשה לחשוד

בשוורץ שהעיד שראה ובאמת לא ראה. יש רק לשער שהתאריך "שפ"ו" הוא טעות סופר או טעות המדפיס.

ופתאום הפתעה מענינת בענין זה: ד"ר גסטר פרסם בשנת תרס"ו, כי מצא בכריכה של כת"י דף בודד מודפס, הכולל את שער "מדרש אגור" וחלק מהקדמת די לונזאנו, והדף נדפס בצפת שנת שמ"ז¹. מתקבל על הדעת שר' יהוסף שוורץ ראה דפוס זה של "מדרש אגור", והוא נדפס בדפוס אברהם אשכנזי בדברי שוורץ, אלא שבדברי שוורץ יש לתקן "שמ"ז" במקום "שפ"ר". יוצא שלפי עדות שוורץ נדפס בשנת שמ"ז כל המדרש אגור, ולא רק הדף שמצא גסטר. נמצאו חוקרים שטענו שוב, איך אפשר שמדרש מודפס יאבד לגמרי. ועוד שאלו, אם די לונזאנו הדפיס כל המדרש בשנת שמ"ז, איך אפשר הדבר, שבבואו להדפיס "מדרש אגור" שנית בספרו "שתי ידות", לא הזכיר כלל שכבר הדפיסו פעם, כמו שעשה בשאר הספרים שהדפיסם ב"שתי ידות" במהדורה חדשה.

לשם בירור שאלה זו, נתעמק קצת בדברי די לונזאנו בהקדמתו, הנמצאים בדף של גסטר. הוא כותב שם: "ומתחלה נסתפקתי אם זה כלו ספר אחד וחבור אחד, אלא ששמו בראשו אלו ל"ב מדות כמו ששמו בראש תורת כהנים י"ג מדות דר' ישמעאל או אם ברייתא דר' אליעזר היינו עד תשלום ביאור הל"ב מדות בלבד ומשם ואילך חבור אחר, ונסתפקתי בזה לפי שבנוסח אחר מצאתי הל"ב מדות ולא יותר".

והנה קטע זה בלתי מובן, כי אינו אלא חזור על רעיון אחד פעמים במלות שונות. כי איזה הבדל יש בין אמרו: "אם זה כלו ספר אחד וחבור אחד, אלא ששמו בראשו אלו הל"ב מדות", ובין אמרו: "או אם ברייתא דר' אליעזר היינו עד תשלום ביאור הל"ב מדות בלבד ומשם ואילך חבור אחר". הרי בשני צדדי הספק הוא מביע שני ספרים לפניו, ובמה נסתפק, ואיך בא אח"כ לידי החלטה שהכל ספר אחד. כל החכמים שטפלו בהדף של גסטר, והעתיקו הדברים לתוך ספריהם, לא העירו כלל על הקושי שיש בהבנת הקטע הנ"ל.

לדעתי, יש לתקן את הקטע, על יסוד הנחה, שדי לונזאנו הוסיף על גליון ההקדמה שלו, אחרי כתיבת ההקדמה, את המאמר: "אלא ששמו בראשו אלו ל"ב מדות כמו ששמו בראש תורת כהנים י"ג מדות דר' ישמעאל", והמדפיס הכניס את הדברים בפנים, אלא שטעה והכניסם שלא במקום הנכון, והנוסח של הקטע צ"ל כך: "ומתחלה נסתפקתי אם זה כלו ספר אחד וחבור אחד, או אם ברייתא דר' אליעזר היינו עד תשלום ביאור הל"ב מדות בלבד, ומשם ואילך חבור אחר [אלא ששמו בראשו אלו ל"ב מדות כמו ששמו בראש תורת כהנים י"ג מדות דר' ישמעאל] ונסתפקתי בזה לפי שבנוסח אחר מצאתי הל"ב מדות ולא יותר".

לפי נוסח זה הדברים ברורים. ומזה הננו רואים שבכ"י של די לונזאנו היו כל הל"ב מדות עם ביאור, היינו עם הדוגמאות להמדות, ואח"כ בלי הפסק היה עוד מדרש וקשה היה לעמוד על הקשר שביניהם, ונסתפק אולי הם שני ספרים נפרדים, והעיקר הוא המדרש, ואת הל"ב מדות הוסיפו בראשו, כשם שהוסיפו י"ג מדות בראש תורת כהנים (ואנחנו נוכל להוסיף, כשם שהוסיפו ל"ב מדות במדרש הגדול ו"מדרש הפץ"). הוא נסתפק בזה מפני שראה נוסח אחר שבו היה רק הברייתא של ל"ב מדות. כפי הנראה לא ידע די לונזאנו שהברייתא דל"ב מדות כבר נדפסה בס' כריתות לר"ש קינון (קושטנינא רע"ו), ולכן שאף להדפיס גם הברייתא. די לונזאנו החליט בעת כתיבת ההקדמה שהכל ספר אחד, והוא כותב: "ואחרי העיון נתברר לי כי הכל ספר אחד, וכמו שלא ראיתי אינה ראיה, כך מה שלא מצאתי בנוסח האחר רק

1) העתק מהדף הנמצא פרסם גסטר ב Z. f. H. B. שנה עשירית (עמ' 93) ובספרו Studies and Texts (כרך ג'), ומאיר חאנון בתולדות די לונזאנו שבריש ס' ורך חיים הוצאת דוד סרנקל (לכונן תרצ"א, עמ' 26). וא' יערי בהדפוס העברי בארצות המזרח, ח"א, (ירושלים תרצ"ו, עמ' 19).

הל"ב מדות אינה ראייה שאני אומר מבלתי יכולת האיש לכתוב כל הספר, רצה שלפחות ימצאו בידו כללי המדות, והואיל ובנוסחא הזאת נמצא הכל נמשך בלי הפסק כלל, יש לנו לגזור אומר שהכל ספר אחד. הרי שדי לונזאנו ידע באיזה מקום מהכת"י נגמר "תשלום ביאור הל"ב מדות", ולפי זה אפשר היה לו לברר, איך שאר הכת"י נקשר עם הל"ב מדות, ועלינו להניח שבראש חומר המדרשי שבכת"י היה חסר דף או יותר, ולפיכך התקשה לברר אם הם שני ספרים או אחד. די לונזאנו מוסיף עוד נמוק להחלטתו שהכל ספר אחד, אלא שלצערנו הנמוק נפסק באמצע כי בזה נגמר הדף שמצא גסטר. הוא כותב: "ועוד מאמת זה מה שאנו רואים הספר הזה מוציא במספר צבא", ומכאן ואילך חסר.

לדעתי אפשר לעמד על כונת הנמוק, אם גוסיף מלה אחת, שהיתה כתובה בדף הבא, וננסח: "מוציא במספר צבא [הפרשיות]", והיינו שכל הספר היה מחולק ל"פרשיות", ומספר הפרשיות התחיל בברייתא ונמשך בכל הספר, ומוזה למד די לונזאנו שהכל ספר אחד. מעתה נשאלת השאלה, אם כל הספר הוא המשך של ברייתא דל"ב מדות, איך כתב די לונזאנו על שער הדף שמצא גסטר "ברייתא דרבי אליעזר בגו של רבי יוסי הגלילי ומדרש אגור". איך הופיע כאן "מדרש אגור"? גם בהשיר שבראש ההקדמה מזכיר "מדרש אגור", וכותב מפורש: "ולזכות הרבים הדפסתי ברייתא ומדרש אגור".

ואין דרך ליישב הדברים, אלא אם נניח שמה שכתב בהקדמה "ומתחלה נסתפקתי", הכונה שבזמן ההדפסה חשב שהם שני ספרים, והדפיסם כספרים נפרדים, ובהתאם להנדפס כבר, כתב גם על השער שמות נפרדים להספרים, אלא שבהקדמה הודיע שבינתיים שינה את דעתו, והחליט שהכל ספר אחד, היינו שכל הספר הוא המשך של הל"ב מדות.

לפי בירור זה, יוצא שמתחילה הדפיס כל הספר, ורק אחרי כן כתב את ההקדמה והדפיס את שער הספר. ואף שלדעת ביבולוגרפים מומחים, נהגו בתקופה הזאת להתחיל הדפסת ספר מהשער וההקדמה ואח"כ כל הספר, אבל אין כלל בלא יוצא מהכלל, וכאן יש לנו הוכחה שהשער וההקדמה נדפסו אחרי הדפסת כל הספר.

ומעתה יוצא ברור ש"מדרש אגור" נדפס כולו ע"י די לונזאנו בצפת בשנת שמ"ז. וביחוד אם נצרך לזה עדותו של ר' יהוסף שוורץ שראה מהדורה זו של מדרש אגור. ומדברי שוורץ המזכיר רק את מדרש אגור, ואינו מזכיר כלל את הברייתא דל"ב מדות, הנני רואה סמך להשערת, כי בתוך הספר היו שני הספרים מחולקים זה מזה, וכנראה שבראש המדרש נדפס השם "מדרש אגור", והיה ניכר שמדרש אגור הוא עיקר הספר, ול"ב מדות אינו אלא נספח להמדרש.

הספר הנדפס אבד כנראה לרגלי המהומות והמבוכות ששררו אז בצפת וגרמו לסגירת הדפוס הצפתי באותה שנה, וע"י מגפה שהייתה בצפת בשנת שמ"ז (ע"י רחאניס, דברי ימי ישראל בתוגרמה, ח"ג עמ' 222/3). אפשר שאיזה אסון קרה בבית הדפוס וגרם לאבוד החומר הנדפס וסגירת הדפוס.

כעבור שלשים שנה בערך, החליט די לונזאנו להדפיס ספרו "שתי ידות" (ויניציאה ש"ע"ח), ולהכניס בספרו גם את "מדרש אגור", אבל רק "מדרש אגור" ולא הברייתא דל"ב מדות, ולא את הברייתא דמלאכת המשכן, שבמהדורה של שנת שמ"ז הדפיסם כולם ביחד.

מה גרם להחלטה זו? בינתיים נודע לו כי ברייתא דל"ב מדות נדפסה כבר פעמיים בספר כריתות לר"ש קינון, (קושטנטניא רע"ו, קרימונה ש"ח), גם ה"ברייתא דמלאכת המשכן" נדפסה כבר בסוף ספר "משפטי שבועות" לרב האי גאון, (ויניציאה ש"ס"ב), ולא היה צורך להדפיס מהדורת שמ"ז מחדש, והחליט להדפיס רק המדרש, וכשבדק הענין מחדש שינה שוב את דעתו, וחזר להדעה הראשונה שיש שני ספרים, וכי המדרש שקרא לו "מדרש אגור" הוא העיקר, והברייתא דל"ב מדות היא רק הוספה ששמו בראש המדרש. כמובן שבמצב זה לא היה כל ענין להזכיר

נשכחות שלפני שלשים שנה, בדבר המהדורה של שנת שמ"ז. אולם מחשבתו להדפיס המדרש אגור בספרו שתי ידות, לא נתגשמה כי אפס כסף, ו"מדרש אגור" נשאר בלתי נדפס, וטמון מעין רואים במשך תקופה ארוכה, ומחפשי מדרשים כבר נתיאשו ממנו (עיי' דברי הר"ש בובר במחברתו יריעות שלמה, עמ' 13).

אך סוף סוף נתגלה בזמננו כת"י הדומה בהרבה להכת"י שהיה בידי די לונזאנו. גם כת"י זה מתחיל בל"ב מדות ואח"כ נמצא חלק של מדרש בלתי ידוע. התחלת החלק המדרשי חסר, וקשה לברר אם זה המשך של הל"ב מדות, או מדרש מיוחד. ד"ר ענלאו שגילה את הכת"י בא לידי החלטה, כלונזאנו בשעתו בהקדמתו משנת שמ"ז, שהכל ספר אחד, וגם החומר המדרשי הוא המשך של ל"ב מדות, והדפיס כל החומר בספר אחד בשם "משנת רבי אליעזר או מדרש שלשים ושתים מדות" (נייורק תרצ"ד). וספר זה מגיה אור חוזר על ההתלבטות שדי לונזאנו התלבט בזמנו בענין זה.

הר"ש ליברמן פרסם מאמר ב"גנוזי קדם" הוצאת ד"ר לוין (ספר חמישי) בשם "מדרש ל"ב מדות — מדרש אגור", והוכיח כי זה "מדרש אגור" של די לונזאנו, ושנקרא "אגור" מפני שהמדרש מיוסד על "דברי אגור" שבמשלי פרק ל'. גם אני במאמר בקורת על ספרו של ענלאו (קריית ספר שנה י"א) החזקתי בדעתו של ליברמן, והעירותי על כמה פרטים נוספים המחזיקים את הדעה, כי הגיע לידינו סוף סוף מדרש אגור מודפס. למהדורת ענלאו נקדיש מאמר מיוחד.

ספרים וקטעי ספרים על הלכות הרי"ף ועל דרך הרי"ף

מאת

בנימין זאב בנדיקט

לידיד אמת לרש"ח קוק נ"י
בחיבת כבוד

הספרות המיוסדת על הלכות הרי"ף שני פנים לה: א. ספרות שהלכות הרי"ף שימשו לה נושא, ב. ספרות שהלכות הרי"ף שימשו לה דוגמה. הראשונה כוללת ספרי הפולמוס, הפירוש והפסק שדנו בספרו של הרי"ף והשניה כוללת ספרי הלכה על דרך הרי"ף.¹ ב"קריית ספר", שנה כ"ו, עמ' 322—338, דנתי בטיבו ובהיקפו של ספר התשלום הראשון שנתחבר, לדעתי, על הלכות הרי"ף — "על ספר התשלום להלכות הרי"ף של רבנו אפרים", ב"תרביץ", שנה כ"א, עמ' 165—184, דנתי בקטעים מספרים שנתפרסמו על ידי הפרופ' אסף ולוי גינצבורג מזה שנים ושהנם, לדעתי — "שרידים מפירושים וספרי תשלום על הלכות הרי"ף".² במאמר זה ברצוני לעמוד על

1 יש להעיר גם על סוג שלישי של ספרים בספרות המיוסדת על הלכות הרי"ף, של ספרים שאינם מוסבים על הלכות הרי"ף ושאינם על דרך הרי"ף, אלא שהלכות הרי"ף שימשו להם מקור כגון ספר יד החזקה להרמב"ם (ע"י מה שכתב הרב ר' יוסף דיגר ב"הגהות" שלו למס' בבא מציעא, פ', ע"א, סד"ה אמר ר' יוחנן; אבל מה שכתב שם בעניין המוכר פרה לחבירו שהרמב"ם "נקט שם פירוש הרי"ף כמעט אות באות" אינו מדויק, שכן העיון בדברי הרי"ף ובדברי הרמב"ם מגלה שבאותו עניין יש הבדל ביניהם ועיי"ש) וכגון אותו פירוש למסכת בבא מציעא המיוחס לריטב"א, שמחברו האלמוני היה, כפי שהעירוני במ"א, חכם פרובנס, מתלמידי ר' שלמה בן אברהם מן ההר (ע"י תרביץ, שנה כ"ב, עמ' 100, הע' 144 ועמ' 106, הע' 204), שליכט, כפי שיבואר אי"ה במ"א, שיטות ופירושים למסכתות התלמוד (להקף פירושו ע"י מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ו, עמ' 243, הע' 54), מעין מה שעשה כמה דורות אחריו ר' בצלאל אשכנזי בשיטה מקובצת שלו (ע"י מיוחס לריטב"א לב"מ, ק"ד, סע"ב, ד"ה שאם מה, דפוס מונקאטש, דף ק"א, טור ד', כל אותו דיבור מועתק מהלכות הרי"ף לב"מ, פרק ט', סי' תקמ"ט, ד' וילנא, דף ס"ב, ע"א) ועוד.

וזהו דרך השפעתו של היוצר הגדול, הוא מטביע את חותמו על ספרות הדורות הבאים אחריו. לא זו בלבד שדעותיו מתקבלות על דעת הדורות ולא זו בלבד שדור לדור מפרש את דבריו אלא שאף היוצרים הבונים הגדולים של הדורות הבאים הולכים לאורו, דרכיו משמשים להם דוגמה ודבריו משמשים להם מקור ומשתלבים בדברי עצמם כחלק יסודי של חיבורם הם. מזה זו של השפעה היתה לרי"ף ומזה זו של השפעה היתה גם לתלמיד תלמידו — הרמב"ם. ובסיוע שמם יורחב הריבור על כל אלה במחקר מיוחד על "זרמים ובתי מדרש בספרות הרבנית".

אגב, חוסר ידיעת דרך זו בשימוש בדברי הרמב"ם — שילוב דברי הרמב"ם בדברי המחבר — עלולה לגרום לטעויות שונות (ע"י, למשל, מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ו, עמ' 389), לעומת זה התחקות על דרך זו אצל מחברים שונים יכולה לסייע הרבה בקביעת הנוסחה הנכונה של היד החזקה, לעתים אף יותר מאשר כ"י של היד החזקה, אלא שגם כאן יש לנהוג זהירות יתר ולבדוק בכל מקום אם לא שינה המחבר מנוסח דברי הרמב"ם על ידי חסר או יתר וכן אם לא השתמש בלשון הרמב"ם כדי לפסוק בניגוד לדעתו, תוספות רגילות בספרות הרבנית (ע"י לענין דומה בהלכות הרי"ף משי"ב בקריית ספר, שנה כ"ו, עמ' 326—327, הע' 28, אות א').

1 לספרות הרבנונית שעל הלכות הרי"ף ע"י, לפ"ש, מה שכתבתי מלבד בשני המאמרים הנ"ל גם בקריית ספר, שנה כ"ה, עמ' 164.

ספרים ועל שרידי ספרים שחלק מהם נתפרסם אף הוא מזה שנים ושלפי דעתי אף הם אינם אלא ספרים המוסבים על הלכות הרי"ף וכן על שני ספרים שתכנית חיבורם היא על דרך הרי"ף.

א. פירוש ר' פרחי בר' נסים להלכות הרי"ף

ר' מסעוד חי בר' אהרן רקה, בראש ספרו מעשה רקה, בתוך "חידושים... בכתובת יד" מביא את דברי ר' אברהם בן הרמב"ם מתוך "פי' מס' שבת להר' פרחיה בר' נסים שחבר שנת ה'ז' ליצירה"², על פיו מובאים דברים אלה גם בקובץ תשובות הרמב"ם, דפוס ליפסיה, בשם "מפי' מסכת שבת להר"ר פרחיה בר' נסים ז"ל שחבר שנת ה'ז' ליצירה". פירוש זה נמצא בספריית אוסטרוד בכ"י בקובץ מספר 438, סעיף 1, ורשום בקאטאלוג של גייבואר כ"פי' מסכת שבת רבתי"⁴, אף פרופ' י' מאן בספרו על היהודים במצרים⁵, פרופ' א' פריימאן ברשימת המפרשים⁶, ויבלח"א פרופ' ש' אסף ברשימה שפירסם בקרית ספר על הקובץ שבו נמצא פירושו של ר' פרחי⁷ רואים את הפירוש כפירוש למסכת שבת.

ברם נראה לי שמתוך הרשימה של פרופ' אסף, אף על פי שנכתבה מתוך "חפזון ימים מועטים לפני פרוץ המלחמה בשלהי דקייטא של שנת תרצ"ט"⁸ ושלא נרשמו בה לרוב קטעי הלכה מדברי המחבר, אלא שמות בלבד, אפשר להסיק שאף פירוש זה אינו אלא ספר על הלכות הרי"ף⁹.

1. ברשימה הנ"ל מציין אסף שלעיתים מעיר ר' פרחי על היחס שבין הרי"ף לר"ח ומביא שתי דוגמאות: "יש מי שאומר (בדברי הרי"ף) ר"ח ז"ל הוא או: פילומא פיר' הרב ז"ל והוא פי' ר"ח ז"ל"¹⁰. והנה קשה להבין שמחבר פירוש המוסב על הגמרא מזכיר בקשר עם התיבה "פילומא", שפירוש הרב הוא פירושו של הר"ח, ואילו את הפירוש עצמו, שהוא סוף סוף העיקר, אין הוא מביא! אולם אם נניח שפירושו של ר' פרחי מוסב על הלכות הרי"ף, יסתבר מדוע לא הביא ר' פרחי את הפירוש של התיבה "פילומא", שהרי הפירוש נמצא בהלכות הרי"ף.
2. אף עצם הדיון ביחס שבין הרי"ף לרבנו חננאל הוא יותר ברוחו של פירוש על הלכות הרי"ף דווקא, בייחוד לאחר שהוא רגיל לציין לא רק שמקורם של דברי הרי"ף הוא בפירושו של הר"ח אלא גם את זהותו של "יש מי שאומר" בפי הרי"ף¹¹.
3. בקטע הנ"ל וכן במקומות אחרים של פירושו מזכיר ר' פרחי את הרי"ף בכינוי "הרב"¹³. בכינוי זה רגילים להזכירו בכל סוגי ספרות ההלכה רק תלמידיו¹⁴ ואילו בדורות

2 לענין הסתת בית צואר שברמב"ם, ה' שבת, פ"ה, סה"י, בראש החידושים הללו מכ"י מוסר ר' מסעוד חי שהם באו לידו לאחר שהתחיל בהדפסת ספרו, לפיכך הוסיפם בראש ספרו, ח"א, ויניציאה, ובו הסתיי לפ"ק, 3 ח"א, דף נ"ג, ראש סור ב', 4 ח"א, ס"מ 93.

5 The Jews in Egypt ח"ב, עמ' 297, והע' 1.

6 קונטרס המערש השלם, ספר היובל לכב' לוי גינצבורג, חלק עברי, עמ' שכ"ד.

7 קרית ספר, שנה כ"ג, עמ' 233, 8 שם.

9 ועי' מה שכבר העליתי ברשימה קטועה זו לשמו של רבנו אפרים תלמיד הרי"ף בקרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 229.

10 שם, שנה כ"ג, עמ' 235.

11 רי"ף שבת, ספכ"ב, סי' תקנ"ו, דפוס וילנא, דף ס"ב, ס"ב-ס"ג, רע"א. ואמנם כך פירש רבנו חננאל לגמרא שבת, קמ"ז, ע"ב, אמנם פרופ' אסף חשב שבתואר "הרב" כאן המכוון הוא לרמב"ם, אולם גם הוא עצמו הניח את האפשרות "שבאמרו "פירש הרב" הוא מכין לרי"ף ז"ל שפירושו כאן לקוח מפי' ר"ח" והוא אף מעיד, ש"כמה פעמים קורא מחברנו לרי"ף הרב סתם או הגאון" (סיני, כרך ו', שנה ג', ירושלם ת"ש, עמ' ק"ו, אות ה', הפיזור — של אסף).

12 ובנוגע ל"יש" ו"איכא" שבהלכות הרי"ף — עי' גם משי"כ בק"ס, שנה כ"ה, עמ' 170, סור ב', עי' למעלה, סה"ע 11.

14 עי' משי"כ במאמרי הנ"ל שבתרביץ, שנה כ"א, סור ב', והע' 118.

הבאים הזכירוהו לרוב בכינוי זה רק פרשניו, הדנים בדבריו¹⁵. ומאחר שר' פרחי חי כארבעה חמישה דורות אחרי הר"ף¹⁶ ומזכיר את הר"ף בכינוי "הרב", הרי אף מכאן מסתבר, שפירושו מוסב על הלכות הר"ף.

4. וזכר לדבר יש גם בסדר הבאת דברי הר"ף והר"ח. כך בשתי ההבאות הנ"ל מובא הר"ף קודם הר"ח. וכן אף בקטע לענין "שמש קבוע": וזו היא גירסת הרב רבי יצחק ז"ל ורבינו חננאל...¹⁷ בעוד שהרמב"ם, למשל, בפירושו על מסכת שבת לאותו ענין מזכיר את הר"ח קודם הר"ף: "והך דפריש רבינו חננאל ורב יצחק זצ"ל לא מסתבר"¹⁸. סדר זה של הבאת הר"ף קודם לר"ח באופן תדירי הולם ספר המוסב על הלכות הר"ף דווקא.

5. אגב, גירסת ר' פרחי היא גירסת הר"ף, ואילו גירסת ר' יוסף הלוי אבן מיגאש הוא מביא רק לשם הסברת פסקו של הרמב"ם¹⁹.

6. אולם נדמה לי שהכותרת שעל פירושו של ר' פרחי עצמה מגלה שפירושו זה אינו אלא פירוש להלכות הר"ף. לפי רשימת נייבואר כתוב בראש המסכת: "פי' מסכת שבת רבתי"²⁰. והנה, באותו קובץ, סעיף 2, נמצא פירוש של ר' יהודה הכהן אלמדארי להלכות הר"ף לסנהדרין, מכות ועבודה זרה²¹. בכותרת של אותו פירוש למסכת מכות כתוב: "פיר' מסכת מכות רבתי לר' יהודה"²². וכבר דן פרופ' אסף בפירושו של כינוי זה — "רבתי". הוא שיער שהכוונה היא שמסכת זו, מכות, קטנה, אולם יחד עם זה העיר שגם בפירושו של ר' יהודה הכהן למסכת שאינה קטנה, לגיטין, הנמצא בכ"י אוקספורד, מס' 814, נמצא הכינוי "פירוש מסכת גיטין רבתי"²³. ואפשר היה להוסיף שפירושו של ר' יהודה אלמדארי לסדר נשים הנמצא בכ"י במוזיאון הבריטי מכונה "פרוש סדר נשים רבתי"²⁴. אולם מאחר שפירושו של ר' יהודה הכהן אלמדארי ידועים כפירושים להלכות הר"ף²⁵, הרי מכאן שהתואר "רבתי" הוא אחד הכינויים להלכות הר"ף "תלמוד קטן" — "הלכות רבתי"²⁶. וכדי להבחין בין מסכת של התלמוד לבין מסכת של הלכות הר"ף יש שהיו מוסיפים בבואם לציין מסכת של הלכות הר"ף את הכינוי "רבתי" — מסכת מכות רבתי, מסכת גיטין רבתי, וכיו"ב. ומאחר שגם על פירושו של ר' פרחי לשבת נמצאת הכותרת "פי' מסכת שבת רבתי", הרי שאף פירוש זה הוא ספר על הלכות הר"ף.

והנה, לאחר האמור שפירושו של ר' פרחי הוא ספר על הלכות הר"ף אפשר יהיה לקבוע לעתים על פיז את הגירסה הנכונה בספרו של הר"ף. אף מקטעי הדברים שנתפרסמו ברשימת אסף אפשר במקום אחד לעמוד על הגירסה הנכונה. בקטע אחד שנרשם ברשימה הנ"ל מביא ר' פרחי את דעתו של "יש מי שסובר" — רבי' סעדיה גאון ז"ל²⁷. ותמוה! הן עצם הדיעה נמצאת בהלכות הר"ף²⁸, ולשם מה חזר ר' פרחי על דעתו של הר"ף? מכאן, שצדק בעל "דרך תמים", שמחק דברים אלה בהלכות הר"ף²⁹.

15 ע"י שם, והע' 119. 16 הרי הוא מביא את דבריו של ר' אברהם בן הרמב"ם, כנ"ל, בראש הפרק.

17 ק"ס, שנה כ"ג, עמ' 233. 18 סיני, כרך ו', עמ' קס"ו.

19 ק"ס, במקום הנ"ל. 20 ע"י, והע' 4.

21 כך, כפירושים להלכות הר"ף, צוינו פירושי ר' יהודה הכהן אלה על ידי אהרן פריימאן בקונטרס הנ"ל.

שם, עמ' של"ב—של"ג, ועל ידי אסף, ק"ס, שם, רע"מ 233. ברם, בקאטאלוג של נייבואר, שם, סע"מ 93—רע"מ 94, לא צויין טיב הפירושים הללו.

22 ק"ס, שם, רע"מ 236. 23 שם, הע' 12.

א 23 הקטלוג של המוזיאון הבריטי אינו לפיכך ציין לאנציקלופדיה "אשכול" ח"ב, עמ' 666

ערך אלמדארי. 24 ע"י למעלה, הע' 21.

25 ע"י, לפ"ש, מש"כ בסוף ה"הערות לתולדות הר"ף", ק"ס, שנה כ"ז, עמ' 120, אות ג'.

26 ק"ס, שנה כ"ג, רע"מ 234. 27 ר"ף שבת, ס"ב, ס"י ש"ז, ד"ח, דף ט', סע"ב.

28 ע"י"ש, ר"ף ד"ח, בגליון העמוד.

ב. פירוש ר' זכאי להלכות הרי"ף

בקובץ הנ"ל, סעיף 3, נמצא גם פירוש של ר' זכאי, שצויין על ידי נייבואר²⁰, א' פריימאן³⁰ ואסף³¹ כפירוש למסכת גיטין. והנה, מאחר שהקובץ הוא אוסף של פירושים למסכתות שונות של הלכות הרי"ף: סעיף 1 — לשבת מר' פרחי' בר' נסים כאמור, סעיף 2 — לסנהדרין, מכות ועבודה זרה לר' יהודה הכהן אלמדארי³² וסעיף 4 — לקידושין מר' הננאל בר' שמואל³³, עולה על הדעת, שאולי אף פירושו של ר' זכאי הוא ספר על הלכות הרי"ף, מסכת גיטין.

והנה, פרופ' אסף ברשימתו הקצרה על פירושו של ר' זכאי מעיר, ש"הפירוש כתוב קצת באריכות, אבל לא את הכל הוא מפרש"³⁴. עובדה תמוהה זו — "פירוש" כתוב באריכות שאינו מפרש את הכל אין בה מן המתמיה אם נניח שפירוש זה מוסב על הלכות הרי"ף, וייתכן מאד שהקטעים שאין ר' זכאי מפרש אותם הם אותם קטעי הגמרא שהרי"ף, לפי דרכו, בהלכותיו השמיטם³⁵.

ג. פירוש ר' יוסף בן פלטוי להלכות הרי"ף?

בפירושו הנ"ל של ר' פרחי' בר' נסים מוזכרים פעמים הרבה פירושי של ר' יוסף בן פלטוי³⁶. כבר שיער מאן שנראה שר' יוסף בן פלטוי חיבר פירוש לשבת שר' פרחי' השתמש בו³⁷, ואמנם מאחת ההבאות הללו, הראשונה שבהן לפי רשימות מאן³⁸ ואסף³⁹ יוצא מפורש שהבאות אלו מתורתו של ר' יוסף בן פלטוי מקורן בפירוש שנתחבר על ידי ר' יוסף זה: "אמר ר' יוסף הלוי בן פלטוי בפירושו..."⁴⁰. והנה, לאחר האמור למעלה, שפירושו של ר' פרחי' הוא, כנראה, ספר על הלכות הרי"ף אפשר לשער שאולי אף פירושו של ר' יוסף בן פלטוי הם שרידי ספר על הלכות הרי"ף, ואם נכונה השערת מאן, שר' יוסף בן פלטוי הוא החכם המפורסם ר' יוסף אבן פלאט⁴¹, הרי פירושים אלה הם פירושי של בן מקומו של

29 בקאטאלוג הנ"ל, ח"א, עמ' 94, 30 בקונטרס הנ"ל, שה"י לכב' גינצבורג, סעי"מ שכ"ט.

31 ק"ס, שם, עמ' 233 ועמ' 237, 32 ע"י למעלה, הע' 21.

33 פריימאן, במקום הנ"ל, עמ' שכ"ט; אסף, במקום הנ"ל, עמ' 233 ועיי"ש גם עמ' 237, ברם, נייבואר, במקום הנ"ל, עמ' 94, לא ציין את סיכו של פירוש זה.

34 ק"ס, שם, עמ' 237.

35 לדרכי הרי"ף ע"י, לפ"ש, מה שהעירתי במאמרי הנ"ל שבתרביץ, שנה כ"א, עמ' 167, והע' 14 ובני"ש, ושבקרית ספר, שנה כ"ו, עמ' 326—327, הע' 28, וע"י גם להלן, והע' 66—66*, 68—70, 91—92, 132—133, 140, כ 141—141 ו 199, 206.

36 מאן בספרו הנ"ל, עמ' 296—297; אסף, ק"ס, שם, עמ' 234 ועמ' 233.

37 בספרו הנ"ל, עמ' 297, 38 שם, סעי"מ 296, 39 ק"ס, שם, רע"מ 234.

40 כבר הדגיש מאן את התיבה "בפירושו". אף העיר, שהקו הנמצא בכה"י על חזית "הלוי" אפשר שהוא בא לסימן מחיקה (שם, הע' 1). ואמנם, מאחר שההבאות מפירושו של ר"י בן פלטוי מרובות (ע"י ברשימות מאן ואסף) ואף פעם, חוץ מזו, לא נזכר בתואר הלוי, ומאידך ידוע שר' יוסף הלוי אבן מיגאש חיבר פירוש לשבת (ע"י סיני, כרך ו', סעי"מ ק"ס ועמ' קי"א ואילך) ואותו פירוש נזכר אף הוא בפירושו של ר' פרחי' (ע"י מאן, שם, עמ' 197, הע' 1; אסף, ק"ס, שם, סעי"מ 233 וסעי"מ 234), יש להניח שהמחיקה לאחר שהוזכר קודם לכן שמו של ר"י בן מיגאש טעה מתוך אשגרה והוסיף לשם "ר' יהוסף" את התואר "הלוי" ובהגיעו — הוא או אחד הלומדים — לשם "בן פלטוי" הרגיש בסעות ותיקנה ע"י שהעביר קו לסימן מחיקה.

41 מאן, שם, עמ' 296 ועמ' 297. מאן שיער ששם אביו פלטוי (שם, עמ' 296) ושהוא הנכון ואילו השם

הרי"ף⁴² וכנראה אף אחד מחניכי בית מדרשו, כפי שיתברר בעה"ב⁴³ במ"א, ומכאן ערך מיוחד להם. ועיין עכשיו במאמרו של ש' אברמסון נ"י, המשער שאפשר ש"פ" הלכות לבן פלאת" הנזכר ברשימת ספרים אחת⁴⁴ הוא אולי פירוש ר' יוסף בן פלאט⁴⁵.

ד. שרידים מספר תשלום בערבית על הלכות הרי"ף לאחד מבני זמנו של הרמב"ם

בשנת תרצ"ד פירסם רב"מ לוינ' ע"ה ב"גנוזי קדם" שלי⁴⁶ "שלשה דפים בלתי תכופים זה לזה מחבור אחד בכ"י בריטיש-מוזיאון (OR. 5563. F.) למס' ב"ק וב"מ. הדף הראשון מתחיל ב'פ' הכונס. השני מסוף פ' הכונס וריש פ' מרובה. והשלישי מתחיל בבא מציעא"⁴⁷. לוינ' הניח אפוא, שקטעים אלה כוללים ארבעה חלקים מפירוש למסכתות בבא קמא ובבא מציעא ואף פירסמם בשם "פירוש בערבית למסכת ב"ק וב"מ"⁴⁸. כעשר שנים לאחר מכן פירסם את הקטעים השייכים לענייני מסכת ב"ק שוב פעם בכרך האחרון של "אוצר הגאונים" שלו למסכת זו בשם "פירוש קדמון בערבית למסכת בבא קמא"⁴⁹.

אמנם לא קל לדון בטיבו של הספר על סמך השרידים שלפנינו שנתפרסמו על ידי לוינ'. שכן מלבד מה שאין בהם אלא קטעים מועטים וקטנים מאד, שלושה דפים של כתב-יד שאינם מקיפים אלא ארבעה דיבורים, שנים השייכים לענייני פרק הכונס, אחד השייך לפרק מרובה ואחד השייך לראש מסכת בבא מציעא כאמור, הרי הקטעים המועטים והקטנים האלה לקויים לרוב בחסר⁵⁰. והדיבורים כולם כאחד קטועים, עתים בראשם⁵¹, עתים בסופם⁵², ועתים בראשם

אבן פלאט ובתיביו הוא שגיאת (עמ' 297). ברם, דבר זה אינו נראה, ששם אביו אינו פלטוי אלא ר' יהודה, כבר העיר פרופ' אסף (ק"ס, שם, עמ' 233). ואולם יש להעיר שאין גם להניח שהשם פלטוי המפורסם נשתבש לשם אבן פלאט ובתיביו השונים ובמיוחד בפרובנס שבספרי חכמיה נזכר ר"י בן פלאט לרוב, ומאחר שמתוך תשובה אחת שנתפרסמה ע"י פרופ' אסף אנו למדים ששמו המלא היה ר' יוסף ב' יהודה בן פלאת (ספרן של ראשונים, ירושלם תרצ"ה, עמ' 200), הרי ששם אביו היה ר' יהודה ואילו שם המשפחה היה אבן פלאת שנשתבש כנראה ע"י המעתקים שיבושים שונים ואולי גם לשם "בן פלטוי" המפורסם יותר. והשערת הוזה"ו ששיער מאן לא מן השם הופרכה אלא שאף לא הוכחה עדיין. ורק העיין בדברי תורתו של "בן פלטוי" יוכל להכריע. ועי' כעת אברמסון בק"ס, שנה כ"ו, עמ' 92, הע' 143. יש להעיר שבאותה תשובה של רי"ן פלאת הג"ל רק ר' אברהם ב' יצחק קורא אותו בשמו המלא (ס"ש"ר, שם) ואילו רי"ן פלאט קורא לעצמו "יוסף בר יהודה ז"ל" (שם, עמ' 201). נראה שחכמי פרובנס העדיפו לקרוא אותו ע"ש המשפחה "בן פלאט" או ע"ש מקומו "מקלעה חמאד" (ע"י ס"ש"ר, עמ' 33 ובמה שהעיר אסף שם, הע' 5, ורע"מ 200) ולא על שם אביו "ר' יוסף ב' יהודה" בלבד, כדי להבחין בינו ובין חכם פרובנסי קדמון אחר בשם זה, שחי אף הוא בתקופה ההיא — ר' יוסף ב' יהודה ב' משה הורשן (ע"י אסף, שם, עמ' 33, הע' 5 ; ב' ז' בנדיקט, תרביץ, שנה כ"ב, עמ' 89, הע' 37). ועי' בדומה לזה מש"כ בתרביץ שנה י"ט, הע' 77 ובק"ס, שנה כ"ה, עמ' 229.

42 עי"ל, סה"ע 41. ועי' גם מש"כ בהערות לתולדות הרי"ף, ק"ס, שנה כ"ה, עמ' 119—120.
43 ק"ס, שנה כ"ו, סע"מ 84.
44 שם, עמ' 92, הע' 143.
45 ספר חמישי, סי' כ"ט, עמ' 141—144.
46 שם, רע"מ 141. הפיזור הוא של לוינ'.
47 שם.
48 אוצר הגאונים, כרך י"ב, חלק שלישי, עמ' 117—119. שם, עמ' 117, חזר לוינ' על דבריו הג"ל בדבר טיב הקטע עד כמה שהללו נוגעים לקטעים השייכים למס' ב"ק, והבטיח ליתן את הקטע האחרון "הדף השלישי לריש ב"מ" באוצר הגאונים לב"מ. אבל לא נסתייע מילתא ועם גמר אוצ"ג לב"ק נפסק פתיל חייו של רבי"מ לוינ' ע"ה. וחבל על דאבדוק. וחבל אף שמפעלו לא זכה להשלמה.

49 ע"י גנוזיק, שם, עמ' 141, עמ' 142 ועמ' 144; אוצ"ג, שם, עמ' 117—118.
50 כך הקטע לסוף פרק הכונס שבראש דף ב' של הכתב-יד, ע"י גנוזיק, שם, עמ' 142 ; אוצ"ג, שם,

ובסופם גם יחד ⁵². כלומר, לא זו בלבד שאין לפנינו קטע שלם, אלא שבקטעים אלה אין למצוא אף דיבור שלם אחד.

אולם אף על פי כן נראה לי שאפשר למצוא בכל אחד מארבעת הדיבורים שבקטעים קטועים אלה זכר ואף ראיות לדבר שקטעים אלה אינם אלא שרידים מספר תשלום על הלכות הרי"ף לבבא קמא ולבבא מציעא.

הקטע הראשון, דף א' של הכ"י ⁵³, כולל את התחלת הפירוש האלמוני לפרק הכונס, שבו דן המחבר בבירור דינו של ר' יהושע ⁵⁴, שאחד הפטורים מדיני אדם הוא "הפורץ גדר בפני בהמת חבירו" ⁵⁵. הקטע נפסק באמצע הדיבור ⁵⁶. דרכו של המחבר בקטע זה, כמו גם בקטעים הבאים שעליהם ידובר להלן, היא לעמוד על כל האפשרויות ההלכתיות בהכנת דברי חז"ל ועל הנימוקים בעד ונגד של כל אחת מהן והכל בלשון רחבה ולעתים אף נמלצת. כך, למשל, בקטע זה הוא מראה שפירוש הדברים כמשמעת הפשוטה קשה וכי "רוב המפרשים הוקשה להם" ⁵⁷ מתוך כך דין זה והוא מביא משום כך פירוש מחודש ודין מחודש "לפיכך" וכו' ⁵⁸ ואף מוסיף שפירוש זה כבר נתפרש על ידי רה"ג, "וכן פירש רב האי גאון זצ"ל" ⁵⁹ ומביא אח"כ מעשה לסתור מתשובת הרמב"ם "לבני מרשיליא" ⁶⁰ הפוסק כמשמעות לשון חז"ל ודוחה את פירוש המפרשים וייתכן שהמשיך לדון עוד בעניין הגדון אלא שכאן מסתיים קטע זה והדיבור נפסק באמצעו ⁶¹. והנה לפני דינו של ר' יהושע בגמרא במסכת ב"ק פרק הכונס נמצאת סוגיא שלימה בבירור ההלכה שבמשנה "ונעל בפניה כראוי" ⁶², שאין המחבר מדבר בה לגמרי, כלומר, המחבר האלמוני דילג בספרו על פירושו של כמעט עמוד שלם שבתלמוד. ואין לומר שאולי בקטע שלפניו חסרים פירושו למשנה ולגמרא שבראש פרק הכונס עד דבריו של ר' יהושע, שכן הקטע הזה דווקא אינו קטוע בראשו והתחלתו "הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי פטון" [ד'] דברים אמ' ר' יהושע" וכו' ⁶³ מראה, שדין זה של ר' יהושע היה העניין הראשון שבפרק הכונס שבו דן המחבר האלמוני בספרו. ותופעה זו, שמחבר המאריך בבירוריו אינו מפרש עמוד שלם שבגמרא.

עמ' 118. לוי' באוצה"ג, שם, הדפיס את הקטע הזה עם הקטע הקודם לו בהמשך אחד בלא לציין על ידי ריוח מסוים את החסר שבין שני הקטעים (ע' באוצה"ג, שם) אעפ"י שבהקדמתו הן בגנו"ק, שם, רע"מ 141 והן באוצה"ג, שם עמ' 117, הוא כותב שהדפיס הם "ב ל ת י ת כ ו פ י ס זה לזה" (הפיוור — של לוי').

51 כך הקטע לראש פרק הכונס, גנו"ק, שם, עמ' 142 ואוצה"ג, שם, עמ' 118 (שם לא צויין החסר כמש"כ למעלה, הע' 50); וכן הקטע מפרק מרובה, גנו"ק, שם, עמ' 143 ואוצה"ג, שם, עמ' 119.

52 הקטע לראש מס' ב"מ, גנו"ק, שם, עמ' 143—144.

53 גנו"ק, שם, עמ' 141—142 ואוצה"ג, סע"מ 117 — עמ' 118.

54 לפנינו כך, אולם בתשובות הרמב"ם, הוצ' א' ח' פריימאן, ירושלים תרצ"ד, סי' של"ט, עמ' 305: "רבי יהושע בן לוי". ואף מכאן שתיקונו של לוי' בגנו"ק, שם, עמ' 141 ובאוצה"ג, שם, סע"מ 117, המוסיף "התנא", צ"ע. מלבד מה שאף בלא זה אין לגרוס "התנא", שכן לא התנא שנה ש"ככותל בריא חייב", אלא "התלמוד" הוא שמפרש את דבריו כך.

55 בבא קמא, נ"ה, סע"ב. 56 עי"ל, הע' 51.

57 גנו"ק, עמ' 141 ואוצה"ג, סע"מ 117. כל ההבאות שאני מביא הן על פי התרגום העברי שנתפרסם על ידי לוי'. 58 גנו"ק, שם ואוצה"ג, רע"מ 118. 59 שם.

60 גנו"ק, סע"מ 141 — עמ' 142 ואוצה"ג, שם. האם זוהי התשובה שבתשובות הרמב"ם, הוצ' פריימאן גנ"ל, סי' של"ט, או שמא השיב הרמב"ם שתי תשובות באותו עניין לצרפת הדרומית? וצ"ע. ועי' להלן, הע' 73.

61 גנו"ק עמ' 142 ואוצה"ג, עמ' 118. ועי"ל הע' 50—51.

62 ב"ק, נ"ה, ע"א, מראש העמוד עד קרוב לסופו.

63 גנו"ק, עמ' 141 ואוצה"ג, סע"מ 117. התיקון הוא של לוי'.

ועמוד שיש בו דברים הזקוקים לביאור — הרי אף רש"י, שבדיונו בדברי ר' יהושע הוא מפרש כ"רוב המפרשים" ועומד על הנימוק שהביאו לידי פירוש זה בקיצור גמר⁶⁴, מצא לנכון להאריך בדיבוריו בפירושם של דברי העמוד הזה⁶⁵ — אומרת: דרשני.

אולם אם נניח שזהו ספר על הלכות הרי"ף וספר שאינו פירוש סתם אלא ספר תשלום דווקא להלכות הרי"ף תובן תופעה זו. הרי"ף בהלכותיו, כדרכו⁶⁶, משמיט את רוב השקלא וטריא שבסוגיית התלמוד בראש פרק הכונס ומביא מתוכה אחר המשנה רק שתי ברייתות⁶⁷ שאינן זקוקות לפירוש מרובה⁶⁸, ולפיכך לא ראה גם המחבר האלמוני צורך לעמוד עליהם.

מאידך ראה המחבר לנכון להאריך בדיון בדברי ר' יהושע הואיל והרי"ף בהביאו את דיונו של התלמוד בדברי ר' יהושע מוסיף תיבה אחת שיש בה משום השלמת פירוש⁶⁹. בסוגיית התלמוד על דינו של ר' יהושע "הפורץ גדר בפני בהמת חבירו" נמצאת הקושיא "אילמא בכותל בריא בדיני אדם נמי נחייב"⁷⁰. משמעות הקושיא כפשוטה היא שיהא חייב על הויקה של הבהמה. ואילו הרי"ף בהלכותיו כותב: "אילמא בכותל בריא בדיני אדם נמי איחויבי מיחייב אכ"ל"⁷¹. לאמור, הרי"ף הוציא על ידי תוספת תיבה אחת "אכ"ל" את הדברים ממשמעותם ופירש את החיוב לא על ההיזק שהויקה הבהמה אלא על ההיזק שניזוק הכותל. לפיכך, אף על פי שבסופו של דבר אינו מקבל, כנראה, את פירושו של הרי"ף אלא מביא את דברי הרמב"ם מצא לנכון תחילה לפרש את דברי הרי"ף, לגלות את טעם משמעותו הפשוטה ו"לפיכך" יש לפרשו שהסביר "שרוב המפרשים הוקשה להם" דין זה לפי משמעותו הפשוטה ו"לפיכך" יש לפרשו כפירוש מחודש זה, להעיר על מקורו, שכן פירש רב האי גאון זצ"ל ורק אחר כך להפריך אותו מאידך על ידי הבאת דברי הרמב"ם⁷².

ואמנם כן מצינו אף למשלימו המובהק של הרי"ף, ר' משולם ב"ר משה מבדירש, שעל כוונת חיבורו לית מאן דפליג⁷³, שבספר ההשלמה שלו להלכות הרי"ף, בבא קמא, בפרק הכונס הוא מגלה את טעמו של הפירוש המחודש של הרי"ף ומביא את שיטת הרמב"ם המנוגדת לשיטת הרי"ף ואף מסבירה, ובתחילת הפרק דווקא⁷⁴.

הדיבור השני הנמצא בראש דף ב' של הכתב-יד⁷⁵ שייך, כפי שכבר העיר לוין⁷⁶, לסוף פרק הכונס, אלא שלוין לא ציין את העניין שבסוף פרק הכונס, שבו דן הדיבור, וכן לא הסביר על סמך מה קבע, שהוא שייך לסוף פרק הכונס. כן לא העיר לוין על המקור של הירושלמי הנוכח בדיבור זה⁷⁷ והן בלא ציון קשה לקבוע את מקורו, הואיל והמחבר האלמוני אינו מוסר כאן, בקטע

64 עיי"ש ברש"י, סה"ע"מ, ד"ה אי בכותל.

65 עיי"ש ברש"י לאותו עמוד כולו, ומה גם בתוספות לשם.

66 הלכות הרי"ף, ב"ק, רפ"ה, סי' ק"י (ד"ה, דף כ"ג, סע"ב).

67 לברייתא הראשונה אין למצוא ברש"י אף מלה אחת ואף את הברייתא השניה אין רש"י מרבה לפרש.

68 עיי' במקומות הנ"ל, הע' 35, ולענין של כאן במיוחד בתרביץ, שם, עמ' 176, הע' 105.

69 ב"ל, הע' 55. 70 הלכות הרי"ף, בבא קמא, פ"ה, סי' ק"א (ד"ה, דף כ"ד, רע"א).

71 ברם, מאחר שסופו של בירור זה חסר בבי"ב, כאמור (עיי"ל, הע' 51 והע' 50), לפיכך קשה לידע אם ימחבר נתכוין כאן להשיג על דעת הרי"ף, או שמא בסופו של הבירור חזר ותיצור.

72 על היקפו של ספר זה עיי' מש"ב, לפ"ש, בק"ס, שנה כ"ה, רע"מ 170.

73 ספר ההשלמה לסדר גזיקין, חלק ראשון, פאריש תרמ"ה, דף כ"ה, טור ב'—ג'. מדבריו של בעל ההשלמה, שם, משמע, שלא ידע על תשובת הרמב"ם לחכמי פרוכנס, אלא על מה שכתב בחיבורו (יה"ח, הלכות

גזיקין ממון, פ"ה, ה"ב) בלבד; אבל צ"ע, ועיי' למעלה, הע' 60.

74 גנו"ק, עמ' 142 — רע"מ 143 ואוצה"ג, עמ' 118 — רע"מ 119.

75 גנו"ק, רע"מ 141 ואוצה"ג, סע"מ 117. 76 גנו"ק, סע"מ 142 ואוצה"ג, סע"מ 118.

של הדיבור שהגיע לידינו, את תוכן דברי הירושלמי הנזכר בקטע זה ושאויל כבר הביאו קודם לכן⁷⁷. נראה שליון קבע, שהדיבור שייך לסוף פרק הכונס משום שבסופו נמצא הציון סליק פרקא⁷⁸ ואח"כ מתחיל הדיון בעניין השייך לראש פרק מרובה אולם העיון בקטע מעורר ספקות בנוגע להנחה שהדיבור שייך לסוף פרק הכונס בפרט ולגמרא מסכת בבא קמא בכלל.

אמנם דיבור זה אינו שלם וחסר בו ראשו וכנראה אף עיקרו ולא נמצא ממנו בידינו אלא סופו בלבד. אולם סופו זה, שבו מובאת מחלוקת דייני המערב והרמב"ם בשם רבותיו ר' יוסף הלוי אבן מיגאש והרי"ף "במי שהפקיד אצל חברו חטים" וכו'⁷⁹, מעלה על הדעת את הסברא שקטע זה שייך לפרק המפקיד שבמסכת בבא מציעא. ותימה, מה עניינו של דיון זה בתוך קטעים השייכים למסכת בבא קמא.

אולם אם נניח שדיבור זה הוא קטע מספר המוסב על הלכות הרי"ף יובן למה הביא המחבר את פסקם של דייני המערב ושל הרמב"ם בעניין הנ"ל כאן, בסוף פרק הכונס, ולמה לא ראה צורך להביא את דברי הירושלמי ולא את ציון מקורו⁸⁰. הרי"ף בהלכותיו סוף פרק הכונס מביא את דברי הירושלמי "חד בר נש... הרי זה נשבע ונוטל"⁸¹. העיון בדבריהם של דייני המערב מגלה, שהם ביססו את פסקם על יסוד ו"בהיקש למה שנזכר בירושלמי" במקום זה⁸². ומאחר שהם אמרו מה ש"היו אומרים בהיקש למה שנזכר בירושלמי" הנ"ל ואילו הרמב"ם בשם רבותיו רי"ן מיגאש ורי"ף פוסק בניגוד ל"היקש" זה⁸³ והירושלמי ששימש מקור מחלוקתם הובא על ידי הרי"ף בסוף פרק הכונס יובן למה הביא המחבר את שיטת דייני המערב ואת דברי הרמב"ם בשם הרי"ף בספרו על הלכות הרי"ף בסוף פרק הכונס דחקה, ולמה לא ראה צורך למסור את תוכן דברי הירושלמי או לציין את מקורם⁸⁴.

הדיבור השלישי מתחיל בדף ב' של הכתב-יד⁸⁵, סע"א ונמשך בע"ב שלאותו הדף ונפסק בסע"ב באמצע⁸⁶. בדיבור זה שהוא פירוש לדברי המשנה "מרובה מידת תשלומי כפל" מוסר המחבר בלשון רחבה את מקורה של ההלכה השנויה במשנתנו "ואמרו חכמים זכרונם לברכה שתשלומי כפל... ולמדו דבר זה מתוך מאמר ה' הרם והנעלה מהיותו אומר על כל דבר פשע..."⁸⁷. ונשאלת השאלה: הרי לימוד זה נמצא בגמרא, שם: "מנה"מ דת"ר על כל דבר פשע..."⁸⁸, וחזרה זו על דברי הגמרא למה? ואין לומר שהמחבר בפירושו למשנה הקדים להביא את הנימוק שבגמרא, הואיל וכן היו נוהגים המפרשים שנהגו כך רק במקרה שהפירוש שבגמרא לדברי המשנה נמצא בריחוק מקום מן המשנה או שהוא בא אגב שקלא וטריא ויש למצות את פירוש המשנה מתוך סוגיא מסובכת שבגמרא. כפי שכבר העירוני במ"א⁸⁹, אבל כאן, בעניין הנדון הרי גשנתה הברייתא המגלה את טעמה, את מקורה של המשנה, קרוב להשלמת המשנה ובצורה ברורה ביותר⁹⁰, ומה טעם להקדים ולהביא את דברי הברייתא הזאת כבר בפירוש למשנה. אולם אם נניח שוב שזוהו ספרו המוסב על הלכות הרי"ף, תובן הבאה זו של דברי הברייתא

77 ועי' להלן, והע' 84. 78 גנו"ק, רע"מ 143 ואוצה"ג, רע"מ 119.

79 עי' גנו"ק, סע"מ 142 והע' ב' ואוצה"ג, רע"מ 119 והע' א'. 80 ועי' להלן, והע' 84.

81 הלכות הרי"ף, ב"ק, ספ"ה, ס"י קכ"ד (ד"ו), דף כ"ו, סע"א.

82 עי' כנ"ל, הע' 79 והע' 81. 83 עי"ש.

84 ברם, ייתכן שאף על פי כן הביא המחבר קודם את דברי הירושלמי או ציין למקומו.

85 גנו"ק רע"מ 143 ואוצה"ג, רע"מ 119. 86 שם, בהמשכו של העמוד. 87 שם.

88 ב"ק, ס"ב, ע"ב. 89 תרכ"ז, שנה כ"א, רע"מ 175.

90 ואכן רש"י בפירושו למשנה זו, ב"ק, ס"ב, ע"ב, אינו מפרש את הטעם הוה ששנוי בגמרא בו

במקום בעוד שאת הטעם להלכה אחרת שבאותה משנה, טעם הניחן אגב שקלא וטריא ובריחוק מקום מן המשנה

בסוף סוגית הגמרא, להלן, ס"ט, ע"ב, הוא מביא.

שכן הרי"ף בהלכותיו, לפי דרכו⁹¹, הביא את ההלכה שבמשנה ו"דילג" על מקורה. על הברייתא⁹², ולפיכך ראה המחבר האלמוני לנכון להסבירה על ידי הבאת מקור ההלכה הנמצא בגמרא. בדיבור הרביעי, המקיף את כל דף ג' של הכתבי"ד⁹³, מזכיר המחבר את קושית "הרב" ⁹⁴. לז"ל לא ציין למי מכיון המחבר בתואר "הרב". אין לומר שכיון לרבו ממש, הואיל והוא מזכיר את הלה בכינוי "רבנו" ובברכת החיים "ש"צ" (שמרהו צורו)⁹⁵, ואילו בהמשך דבריו בהזכירו את קושיתו של הרב הוא כותב "לקושיא אשר הקשה אותה ז"ל"⁹⁶. ברם, העיין בדברי המחבר המביא את "קושית הרב" וכן את "הישוב לקושיא אשר הקשה אותה ז"ל" המעמיד את משנת "שנים אוחזין" בשני פנים⁹⁷, בהשוואה עם דברי הרי"ף בהלכותיו בראש מסכת בבא מציעא. מראה שקושית "הרב" היא היא קושית הרי"ף ותירוצו הוא תירוץ הרי"ף. כלומר, שהרב כאן אינו אלא הרי"ף⁹⁸. ומאחר שהמחבר מזכיר את דבריו של הרמב"ם שבחיבורו "יד החזקה"⁹⁹ וכן אף את תשובת הרמב"ם ל"בני מרשיליא"¹⁰⁰ הרי שהיה מכני דורו הצעירים של הרמב"ם ואולי אף מתלמידיו, כלומר המחבר חי שלושה או, כפי שנראה יותר, ארבעה דורות לאחר הרי"ף. והואיל ובדרך כלל הכינוי "הרב" וכיו"ב כלפי הרי"ף מצוי אצל תלמידיו בכל ספריהם ואילו בדורות הבאים רק בספרים המוסבים על הלכות הרי"ף¹⁰¹, הרי מחבר זה שאינו מתלמידי הרי"ף ומזכיר את הרי"ף בכינוי הרב, אינו אלא אחד מפרשניו והדיבור הוא קטע מתוך ספר המוסב על הלכות הרי"ף.

אף נוסח דבריהם של חז"ל שבפירוש אלמוני זה נוסחו של הרי"ף הוא. הוא כותב: "...ניחוי וזוי ממאן נקט לא צריכא דנקט מתרויהו מחד מדעתיה ומחד בעל כורחיה ולא ידע מיהו מדעתיה ומיהו בעל כורחיה הולכך זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ופלגי לה לטלית ופלגי לה לדמי"¹⁰². בגמרא שלפנינו נמצאים במסכת בבא מציעא דף ב' ע"ב רק הדברים הראשונים עד "הולכך", ואילו הדברים האחרונים מ"הולכך" ואילך הם דבריו של הרי"ף בהלכותיו לשם¹⁰³. הרי אף מכאן ראיה לדבר שדבריו של המחבר מוסבים על הלכות הרי"ף, אם כי ראיה גמורה אין כאן, שהרי אפשר שבספרי הגמרא שלפני מחבר אלמוני זה היו אף דברים אלה ולכאורה אף משמע כך מהמשך דבריו "כל הדברים האלה הם דברי רבנן סבוראי לא דברי התלמוד", וכל הדברים האלה" משמעו אף "הולכך" וכו', אלא מאחר שר' רנ"ג ראבינוביץ בספרו דקדוקי סופרים לב"מ שם אינו מביא נוסח כזה משום מקום, ייתכן שהמחבר האלמוני באמרו "כל הדברים" לא דייק בלשון או בא לגלות גם מקור לשונו של הרי"ף^{103a}.

ה. שרידים מספר תשלום על הלכות הרי"ף למחבר אלמוני
בגנוי קדם של אותה שנה¹⁰⁴ פירסם לוין גם "קונטרס בן ב' דפים" השייך לבבא מציעא

91 ע"ל, הע' 35. 92 ע"ל הלכות הרי"ף, ב"ק, רפ"ה, סי' קכ"ז — רס"י קכ"ט (ד"ה, דף כ"ו, ע"ב).

93 גנו"ק, סע"מ 143 — סע"מ 144. 94 שם, עמ' 144 (הפיוור כאן הוא של לוין).

95 שם, עמ' 143 והע' א'; רע"מ 144. 96 שם, סע"מ 144. 97 שם.

98 השהה את הלכות הרי"ף, ראש מסכת ב"מ, סי' רל"ו (ד"ה, דף א', ע"ב).

99 ע"ל למעלה, והע' 79. 100 ע"ל, והע' 60.

101 ע"ל מש"כ בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 178 והע' 118—119. 102 גנו"ק, סע"מ 143.

103 סי' רל"ו (ד"ה, דף א', רע"ב).

103a וע"ל כיו"ב מה שהעיר הגאון ר' מאיר יונה זצ"ל בעיטור, אות כ', עניין כיס, ח"א, ווארשא תרמ"ה.

ראש דף ל"ט, הע' כ"ה, ואי"ה עוד נאריך בעניינים אלה במאמר על "נוסחת הגמרא שלפני ר' יצחק בן אלפסי ונוסחאות בגמרא על פי הלכותיו". 104 שם, עמ' 99—102.

שמצא "בכ"י הגניזה בקמברידז (G.2.) וה"חסר ראשו וסופו ואמצעיתו בין דף א' לדף ב'" 105, לזין שיער ש"קונטרס" זה הוא קטע מ"ס' הדין" של ר' יהודה הברצלוני ופירסם אותו בשם זה בסימן שאלה: "קטע מחבורו של ר' יהודה הנשיא אלברצלוני (ז) לב"מ" 106. נימוקיו של לזין הם: (א) "דרכו מעיד עליו שהוא קטע מחבורו הגדול של הנשיא ר' יהודה אלברצלוני לזניקין" שהוא מחזור אחרי דברי ההלכות (של הרי"ף) בכל מקום וכותב לשונו" (מגיד משנה ה' שבת פ"ז הט"ז) בדרך פירוש ופסק: "במחלוקת הגאונים ותשובותיהם" (עי' אור החיים צד 50—449). (ב) "בנראה שפסקא אחת מכאן הובאה בשטמ"ק בשם: "הר" יהודה אלברצלוני כתב בתשובה לרבי" האיי". (ג) "בדרכו בכל ספריו להשתמש בלשון "לעניות דעתין", נמצא גם פה "לפום עניות דעתין" 107.

בשם זה "קטע מן הגניזה (לר"י הברצלוני?) שפירסם לזין" מזכירו על פיו גם פרופ' שאול ליברמן * 107.

אולם העיון בקטע מראה שאין ליחס אותו לר' יהודה הברצלוני. מה שנוגע לנימוק האחרון של לזין הרי מלבד מה שביטוי זה — "לפום עניות דעתין" — הוא ביטוי שגור בספרות הרבנית בכלל, הגה במקרה שלנו אין זה לשונו של המחבר כלל. הקטע שבו מופיע הביטוי הזה הוא העתקה של דברי שאלה שנשאלה מרב האיי גאון המובאים על ידי המחבר האלמוני 108. זהו אפוא לשונם של השואלים לפני רב האיי גאון ואין ללמוד ממנו על המחבר. ואילו שני הנימוקים הראשונים של לזין לא זו בלבד שאין בהם ראיה להשערות, אלא שיש בהם אף ראיה לסתור.

א. לא זו בלבד שמן העובדה שגם המחבר האלמוני וגם ר"י הברצלוני "מחזרים" אחרי דברי ההלכות של הרי"ף אין להביא ראיה שהמחבר הוא ר"י הברצלוני, שהרי הלכות הרי"ף — "תלמוד קטן" ו"הלכות רבתי" 109 — שימשו יסוד ודוגמה לספרות רחבה וענפה, אלא שהעיון בצורת ההבאה של דברי הרי"ף אצל שניהם מראה שהמחבר אינו יכול להיות ר"י הברצלוני והרי ר' יהודה הברצלוני מביא את דברי הרי"ף שאינם בגמרא בשם: "הגאון ר' יצחק" 110, ואילו המחבר האלמוני אינו מזכיר את שמו של הרי"ף כלל 111.

ב. לא זו בלבד שמן העובדה שגם המחבר האלמוני וגם ר"י הברצלוני מביאים תשובה של רב האיי גאון אין להביא ראיה שהמחבר הוא ר"י הברצלוני, שהרי ייתכן ששניהם כאחד השתמשו במקור משותף או שהמחבר המאוחר לר"י הברצלוני השתמש בדבריו, אלא שהשוואת הקטע מדברי ר"י הברצלוני המובאים בשטה מקובצת עם הקטע המקביל בדברי המחבר האלמוני מראה שהמחבר אינו יכול להיות ר"י הברצלוני. הרי חלק מדברי רב האיי המובאים על ידי ר"י הברצלוני אינם מובאים על ידי המחבר האלמוני, ולהפך רוב דברי רב האיי המובאים על ידי המחבר לא הובאו על ידי ר"י הברצלוני בקטע שבשטה מקובצת. יש להעיר שאת הקטע מדברי ר"י הברצלוני הביא ר' בצלאל אשכנזי בשטה מקובצת לא

105 שם, רע"מ 99, בהקדמה. 106 שם, רע"מ 99.

107 שם, בהקדמה. 107* תוספת ראשונים, ח"ב, רע"מ 126.

108 ע"י שם, סע"מ 102.

109 לשמות אלה — ע"י למעלה, סוף פרק א', סעיף 6, והע' 25.

110 הדוגמאות מרובות ביותר במקורות שזכרו להלן, הע' 121. לתוארו של הרי"ף — אי"ה כמ"א על "שיטות אלמוניות למסכת קידושין" העומד בסי' להופיע בקרוב. ולאחרים מתוארו — ע"י מ"כ בתרביק, שנה כ"א, עמ' 178, והע' 118—119.

111 ע"י גנד"ק, שם, עמ' 101, הע' א'; שם, עמ' 99, והע' ב'; והדברים יתבררו להלן, והע' 136 והע' 140.

ממקורם אלא מתוך חידושי הרמב"ן לב"מ במקום הנדון, ואמנם בחידושי הרמב"ן לב"מ שנדפסו בירושלים בשנת תרפ"ט נמצא הקטע הזה.

ר' בצלאל אשכנזי, שסה מקובצת לב"מ, ק"ה, ע"א לשון השריד¹¹², גנזי קדם, ספר ה' עמ' 100

רב הא"י ז"ל דרג' מאי איריא אלצטר אליא מנה. והא דאמרין הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט כול' עיקר הדבר כי הלל הזקן ור' יוסי ור' יהודה וכל אותן הזכורים וזולתם היו מדקדקים בלש' התדיוטות בשטרותיהן ודורשין אותן כמה שהן מדקדקין בדברי תורה כול'.

וז"ל הרמב"ן... והה"ר יהודה אל ברגליו כתב תשובה לרבי' הא"י עיקר הדבר כי הלל הזקן ור' יוסי וכל אותם הזכורים שם ר"מ ור' יהודה וזולתם היו מדקדקים בלשון התדיוטות שכותבין בשטרותיהן ודורשים אותם כמו שהם מדקדקים בד"ת ודורשין אותם ולא פשוטן אלא מדרשות אחרים באותה האמורה להלן זה מדרש דרש ר' אלעזר ו' עזריה הבנים ירשו והבנות יונו וכו'¹¹⁸ עד ולא עשו בניהן ממזרין לפי שלא תפסו בהן קידושין לפי הלשון הזה אלא כשתכנס לחופה ודר' יוסי נמי דקאמר מקום שנהגו שכותבין לעשות כתובה מלוה גובה מלוה לכסול גובה מחצה מן הדין שכתובה לא נתנה ליגבות מחיים ויש לה דתות אחרים אבל מקום שנהגו שכותבים אותה בלשון מלוה דרש ר' יוסי לשון הדיוט ואמר כי נגבית כאשר תגבה מלוה. אלו דברי הגאון :

ואמ' נמי שהשטרות של הדיוט הן ומי שדורש דבריהן הוא [דורש]¹¹⁴ ואמ' לו דורש הדיוט וכל שבתקש לגבוה נקרא הדיוט כמו ששנינו רשות גבוה בכסף רשות הדיוט בחזקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ושטרות ממון בתקש לדברי תורה כן נאמ' בהן. וקאל רבי' איצא.. (= ואמר רבינו עוד...)¹¹⁵

ואם העובדה שבקטע מדברי ר"י הברצלוני שבחידושי הרמב"ן ועל פיו בשטה מקובצת אינם מובאים דברי רב הא"י המובאים על ידי המחבר האלמוני אין בה ראייה גמורה. שהמחבר אינו ר"י הברצלוני, הואיל וייתכן שהרמב"ן בחידושי קיצר את דברי ר"י הברצלוני¹¹⁶, הרי העובדה שהמחבר האלמוני אינו מביא את כל דברי רב הא"י המובאים על ידי ר"י הברצלוני

112 העתקתי את הקטע כפי שקראו לוין אף שלעתים קריתו צ"ע.

113 "עד" — כך גם בחידושי הרמב"ן לב"מ, שם, ד"ה ר"מ, ו"עד" זה אומר : דרשני. יואל מילר בספרו, "מפתח לתשובות הגאונים", סע"מ 233, סי' תל"ב, הביא את הקטע שבשטה מקובצת בהשטת התיבה "עד" בלא להעיר על כך. נראה שראה את התיבה "עד" כמיותרת, אולם ייתכן שתיבה זו באה לסמן שהרמב"ן אי מי שקדמו קיצר את דברי ר"י הברצלוני ולא הביא אלא את הדרוש לו לעניינו. וצ"ע.

114 כך תיקן לוין.

115 הקטע הבא נמצא בשריד שלפנינו בערבית והוא קטוע מאד. אני דן בו על פי התרגום לעברית המובא על ידי לוין שם, סה"מ, בהערה. ב"רבינו" כאן הכונה לרב הא"י גאון הנזכר קודם לכן "רב הא"י ז"ל... ואמר נמי..." ועליו מוסב אפוא "ואמר רבינו עוד..." דברי "רבינו" כאן מתאימים לדברי רב הא"י המובאים בחידושי הרמב"ן לב"מ, שם, ד"ה ומה. נראים הדברים שדברי רב הא"י האחרונים, שבערבית, לקוחים מתוך ספרו של ר' יצחק בן גיאת שקטע ממנו מובא לאחר סיום דברי רב הא"י. הפתיחה שבה פותח רי"צ גיאת את דבריו "ואנחנו אומרים" (גנ"ק, שם) מראה שתחילה הביא שיטה אחרת שעליה הוא חולק והיא שיטת רב הא"י. נראה אפוא, שהפתיחות "ואמר רבינו עוד", "אמר רב' יצחק בן גיאת" הן פתיחותיו של המחבר האלמוני. ועי' להלן, הע' 123 והע' 165, וכן הע' 157.

116 ועי' למעלה, הע' 113.

בקטע שבחידושי הרמב"ן ועל פיו בשטה מקובצת אלא רק חלק מהן מעידה, שהמחבר האלמוני אינו יכול להיות ר' יהודה הברצלוני.¹¹⁷

ולא עוד אלא שכל אופיו של הספר, טיבו, לשונו ומקורותיו, שולל את אפשרות ההשערה שהקטע שלפנינו הוא קטע מחיבורו של ר' יהודה הברצלוני.

א. המחבר האלמוני בקטעי ספרו שלפנינו רגיל להביא את דברי חז"ל בעלי התלמוד ואף דבריהם של הפוסקים שלפניו לא בשלימותם. רגיל הוא להביא רק חלק מהם, לעתים בתוספת הציון "וכו'", ואח"כ לפרשם.¹¹⁸ ויש שהוא מביא התחלתו של דיבור שבגמרא בלא לפרשו כלל מתוך ציון ש"דברים פשוטין הן"¹¹⁹ וכדרך הפרשנים.¹²⁰ מכאן שהקטעים שלפנינו הם שרידים מספר השייך לספרות הפרשנית.

לעומת זה הרי ספרו של ר' יהודה הברצלוני על שלושת חלקיו, ספר העתים לסדר מועד, ספר יחוס שאר בשר לסדר נשים וספר הדין לסדר נזיקין, הוא ספר השייך לא לספרות הפרשנית אלא לספרות הפסקנית. זהו ספר הלכות כדוגמת הלכות הרי"ף מתוך אריכות וזרחות יתר, כידוע, וכפי שאפשר להוכיח מתוך החלק של ספר העתים שיצא לאור על ידי הרב ר"י שור¹²¹, ולפיכך נוהג ר"י הברצלוני להביא את דברי התלמוד או הפוסקים שלפניו לא בצורה מקוטעת מתוך תוספת ציון וכו' וכן נוהג הוא להביא אף דברים פשוטים, וכדרך הפוסקים.¹²²

ב. המחבר האלמוני מביא את דברי קודמיו בלשונם שלהם אם בלשון הקודש — בארמית ואם בלשון ישמעאל בלא לתרגם את הקטעים שבערבית. אף לשון עצמו היא, כנראה, ערבית.¹²³ לעומת זה ר' יהודה הברצלוני, כידוע, כתב את חיבורו רק בלשון הקודש ואף את דברי קודמיו שנכתבו ערבית הוא מביא בתרגומם העברי¹²⁴.

ג. המחבר האלמוני רגיל להשתמש בפירושו של רש"י על התלמוד. יש שהוא מעתיק

117 ע"י העניין השלישי שמוצא על ידי המחבר האלמוני על שם רב הא"י גאון וע"י חידושי הרמב"ן לב"מ, שם, ד"ה ומה והשוה שם ד"ה ר"מ. וע"י שזח"ה, ספר השטרות לר"י ברצלוני, עמ' 149, לעמ' xcv, שו" 12. ואכמ"ל. 118 הדוגמאות מרובות. ע"י גנזי קדם, שם, סע"מ 99. 120 כך רגיל ר"ח בפירושו, כידוע, וכן אחרים.

121 קראקא תרס"ג. ולר"י הברצלוני ע"י, לפ"ש, שזח"ה, פירוש ספר יצירה לר"י הברצלוני, ברלין תרמ"ה, מבוא; במבוא של הרב י' שור, לספר הנ"ל; ר"ש אלבק, ספר האשכול, ח"א, ירושלים התרצ"ה, מבוא, עמ' ל"א ואילך; סרוס' ש' אסף, מדעי היהדות, ספר ב', ירושלים תרפ"ה, עמ' 16—19; ספרן של ראשונים, ירושלים תרצ"ה, סע"מ 2 — רע"מ 3; וכן ב' ז' בנדיקט, קרית ספר, שנה כ"ד, סע"מ 8 — רע"מ 9 ותרביץ, שנה כ"ב, עמ' 102, עמ' 103 ועמ' 109. אגב, מה שנוגע לדברי אסף במדעי היהדות, שם, עמ' 18 על הא"י שבחבורה ומנו ר' שמואל ב"ר משה נ"ע, ש"ר שמואל זה היה אחד הגדולים שבחכמי ישיבת גרבונוה — יש להעיר שבניסוי "ארי שבחבורה" המכון לגדול שבחבורת לונגל הידועה. ע"י מה שכתבתי על חבורת לונגל בתרביץ, שם, עמ' 100—105 ולר' שמואל ב"ר משה — שם, עמ' 100, הע' 144 וקרית ספר, שנה כ"ד, עמ' 239, רע"מ 240 וסע"מ 244—245.

122 וע"י מה שהעירותי בקרית ספר, שנה כ"ז, עמ' 339, ד"ה לעתים דחוקים.

123 ללשונו הערבית הנמצאים בשריד שלפנינו ע"י בגנזי קדם, שם, עמ' 100 והע' ד'—ה'; שם, סוף העמוד ובהערה; שם, עמ' 101, והע' ד'—ה'; וכן דברי הפירוש ודברי רב שמואל הכהן, שם, עמ' 102 ובהערה. הלשונו הערבית הבאים בצורה מנומרת בתוך לשון הקודש, ומה שנוגע ללשון עצמו שהיא, כנראה, ערבית — ע"י מה שכתבתי למעלה, הע' 115, על סתירותיו בערבית. וכן נראה מן הקטע שזן בהבדל בין שטר כיס ושטר "עסקא" (גנז"ק, עמ' 102, ותרומם לעברית שם, בהערה) הקטע כתוב ערבית, ומשמעות הלשון "לפי מה שהקדמנו" (ע"ש) היא שהקטע מדברי עצמו הוא. אולם עדיין צ"ע, ועיין להלן, הע' 165 והע' 157.

124 עמ' למעלה, הע' 121. וכן ס' השטרות של ר"י הברצלוני ש"ל ע"י שזח"ה, ברלין תרנ"ט.

את דבריו של רש"י תיבה אחר תיבה¹²⁵, ויש שהוא מוסיף או מחסר, מקדים ומאחר תיבה או שתים¹²⁶ ולפעמים שינויים אלה אינם אלא השינויים הרגילים בכ"י שונים של פירוש אחד, במקרה שלנו בין פירוש רש"י שבגמרא לבין פירוש רש"י שבהלכות הרי"ף¹²⁷. לעומת זה ר' יהודה הברצלוני אינו משתמש בפירושי רש"י כלל.

אמנם ייתכן שגם המחבר האלמוני לא השתמש בפירושי רש"י דווקא, אלא בפירושי אשכנז הקדומים שמהם שאב אף רש"י, אולם מלבד מה שהשוואת הלשונות של המחבר עם אלה של רש"י מטה את הדעת להניח שהמחבר השתמש בפירושי רש"י עצמו, הרי ר"י הברצלוני אינו רגיל להשתמש לא בפירושי רש"י ואף לא בפירושי אשכנז הקדומים.

לאחר כל האמור ברור אפוא שהקטעים שלפנינו אינם שריד מחיבורו של ר"י הברצלוני. לדעתי הקטעים שלפנינו אינם אלא שריד מספר תשלום על הלכות הרי"ף.

אמנם אף שריד זה הוא קטן מאד "בן ב' דפים" וקטוע מאד, הוא קטוע הן בראשו, הן בסופו והן באמצעו, הדרך השני אינו המשכו הישר של הדרך הראשון כפי שכבר הרגיש לוי¹²⁸. הדרך הראשון שייך לבבא מציצא, ק"ד, ע"א¹²⁹, והשני לב"מ, שם, סע"ב¹³⁰ ולפיכך לא קל לעמוד על טיבו; אולם אף על פי כן אפשר לקבוע ללא ספק שזהו שריד מספר תשלום על הלכות הרי"ף ומן הטעמים הבאים:

א. יש שהמחבר האלמוני מפרש מאמר הנמצא לא במסכת בבא מציצא אלא במסכת אחרת. בפירושו לב"מ, ק"ד, סע"ב, הוא מביא דברי פירוש וכן דברי רב שמואל הכהן ותשובת רב האי גאון העוסקים במאמר הנמצא בגמרא במסכת בבא בתרא, דף ע', ע"ב¹³¹.

והנה מאמר זה במסכת בבא בתרא הובא על ידי הרי"ף, לפי דרכו¹³², בהלכותיו לבבא מציצא כאן ובאותו מקום ובאותו לשון שבהם הוא מובא על ידי המחבר האלמוני דווקא¹³³.

ב. לעתים מפרש המחבר האלמוני אף לשונות שאינם בגמרא כלל ובצורה מקוצרת בתוספת ציון "כול" המראה שהמחבר ברור לו שלשון זה, שהוא בא לפרשו, ידוע ללומד ולפיכך אין צורך להביאו בשלימותו. בפירושו לב"מ, ק"ד, סע"ב, הוא מפרש את הלשון "והילכת' כרבא בחני תרתי הילכא אתא הולכך אי איכא שהדי דחני מטלטלי כול"¹³⁴, וכן כיו"ב¹³⁵.

125 השוה גנו"ק, שם, סע"מ 99, ד"ה הבירה לרש"י לב"מ, ק"ד, ע"א, מחני, ד"ה הובירה, וע"י גם להלן,

הע' 126--127.

126 השוה שתי השורות הראשונות מן הקטע השני (דף ב', ע"א) של הכ"י, גנו"ק, שם, רע"מ 101 לרש"י לב"מ, ק"ד, סע"ב, ד"ה ואם מתי וכן גנו"ק, שם, ד"ה רבא לרש"י שם, ד"ה להכי, אולם קשה לקבוע אם כל השינויים הם שינויים בכוונה מצד המחבר או שמא במשך הדורות חלו שינויים בפירושו של רש"י, והשוה במקומות אלה גם פירוש שבהלכות הרי"ף, וע"י גם להלן, הע' 127.

127 כך, למשל, אצל המחבר האלמוני, גנו"ק, שם, עמ' 101, ש' 5 מדף ב של הכ"י "מטלטלין" ואילו ברש"י שלפנינו בגמרא לב"מ שם, ד"ה להכי "כמטלטלין". לוי תיקן בגנו"ק שם [כ]מטלטלין. אבל כך — "מטלטלין" — כתוב אף ברש"י שבהלכות הרי"ף לב"מ, פ"ט, רס"י תקמ"ט (ד"ה, דף ס"ב, ע"א), וע"י גם להלן, הע' 167, וכן להלן, והע' 152א.

128 גנו"ק, שם, רע"מ 99, בהקדמה. 129 שם, עמ' 99 — רע"מ 101.

130 שם, רע"מ 101 — סע"מ 102. 131 גנו"ק, עמ' 102. 132 ע"י למעלה, הע' 35.

133 ע"י הלכות הרי"ף, ב"מ, פרק ט', ראש סי' תקנ"ג (ד"ה, דף ס"ב, סוף ע"א).

134 גנו"ק, עמ' 101, והע' א' (וע"י להלן, הע' 136).

135 ע"י גם למעלה, אות א' והע' 131 וכן להלן, אות ג' והע' 138.

והנה לשון זה הוא לשונו של הרי"ף בהלכותיו¹³⁶, וכן כיו"ב¹³⁷.
 ג. המחבר האלמוני רגיל להביא את דברי התוספתא שאינם שנויים בגמרא. והנה בשעה שהוא מביא הלכה השנויה בתוספתא במסכת דמאי הוא מסתפק בהבאת התחלתה בלבד¹³⁸, ואילו את ההלכות השנויות בתוספתא במסכת בבא מציעא בפרק שהוא עומד בו הוא מביא בשלימותן דווקא¹³⁹.

והנה התוספתא ממסכת דמאי מובאת על ידי הרי"ף, לפי דרכו, בהלכותיו בשלימותה¹⁴⁰ והואיל והמחבר האלמוני כתב את ספרו על הלכות הרי"ף לפיכך היה יכול להסתפק בציון התחלתה בלבד. בשעה שהתוספתות ממסכת ב"מ אינן מובאות בהלכות הרי"ף ולפיכך היה צריך להביאן בשלימותן¹⁴¹.

ד. בגמרא מס' בבא מציעא ק"ד, ע"א, לאחר המשנה "המקבל שדה מחברו והובירה" נאמר: "ר' מאיר היה דורש לשון הדיוט דתניא ר' מאיר אומר אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא". המחבר האלמוני בפירושו לאחר המשנה הנ"ל מביא את דברי ר' מאיר בלשון זו: "תניא ר' מאיר היה דורש לשון הדיוט אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא"¹⁴². צורה זו של הבאת דברי ר' מאיר השונה מצורת הבאתם בגמרא, כלומר, צורה שיש בה מן הקיצור והשילוב היא אפיינית לדרכו של הרי"ף בהלכותיו¹⁴³. אמנם בהלכות הרי"ף שלפנינו במקום הנדון חסרה הברייתא של ר' מאיר לגמרי ומיד אחרי המשנה הנ"ל באה — ובצורה בלתי מקוצרת — ברייתא אחרת "רבי יוסי היה דורש לשון הדיוט" וכן שבגמרא במקום הנ"ל, רע"ב, היא שנויה עם ברייתות אחרות רק אחרי הברייתא של ר' מאיר¹⁴⁴. אולם נראים הדברים שהרי"ף בהלכותיו במקום הנ"ל הביא ברייתא זו ונוסחת ההלכות שלפנינו לקויה בחסר, שהרי:

1. ר' רנ"נ ראבינוביץ מעיד שבכתב יד של הלכות הרי"ף שנויה בין המשנה לבין הברייתא של ר' יוסי הברייתא של ר' מאיר ובלשון זה: "תניא ר' [מאיר] היה דורש לשון הדיוט אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא"¹⁴⁵.
2. אף בנוסחה של הלכות הרי"ף שהיתה לפני הרא"ש היתה, כנראה, גירסה זו. הספר פסקי הרא"ש הוא אחד הספרים שנתחברו על דרך הרי"ף כפי שיבואר בסיוע שמים במאמר אחר. הרא"ש בספרו זה רגיל להעתיק את דברי הגמרא מתוך הלכות הרי"ף עד כדי כך שלעתים

136 ע"י הלכות הרי"ף, ב"מ, פ"ט, ס"י תקמ"ט (ד"ה, דף ס"ב, סע"א). כאן הרגיש לוין שלשון זה נמצא בהלכות הרי"ף ואף השלים בהערה את דברי המחבר על פיהן (ע"י גנו"ק, עמ' 101, הע' א'), אלא שהוא הסיק מכאן, שהמחבר הוא ר"י הברצלוני, שהוא מחזיר אחר דברי ההלכות (של הרי"ף) בכל מקום וכותב לשונו "שם, רע"מ 99), וכו"ל. 137 ע"י למעלה, אות א' והע' 133 וכן להלן אות ב' והע' 140.

138 גנו"ק, עמ' 99 והע' ב' (וע"י להלן, הע' 140).

139 גנו"ק, עמ' 99 והע' ב' והע' ד'. 140 ע"י הלכות הרי"ף, ב"מ, פ"ט, ס"י תקמ"ב (ד"ה, דף ס', סע"ב—ס"א, רע"א). ועי"ל, הע' 35. אף כאן הרגיש לוין שדברים אלה שנויים "בריי"ף" (גנו"ק, עמ' 99, הע' ג'), אלא שהוא הסיק מכאן שהמחבר הוא ר"י הברצלוני, כנ"ל, הע' 136.

141 ע"י הלכות הרי"ף, שם, ס"י תקמ"ד (ד"ה, דף ס"א סע"א) בהשואה לגנו"ק, סע"מ 99. ולדרכו זו של המחבר ע"י להלן, והע' 146. 142 גנו"ק, עמ' 100. 143 ע"י, ל"ש, למעלה, הע' 35.

144 ע"י הלכות הרי"ף, ב"מ, פ"ט, ס"י תקמ"ד—תקמ"ה (ד"ה, דף ס"א, סע"א) בהשואה לגמרא ב"מ, ק"ד, ע"א—ע"ב ועי"ל, הע' 35.

1417 דקדוקי סופרים לב"מ שם, סע"מ 303, סה"ע פ', השם "מאיר" חסר בכ"י והוסיפו בעל דקדוקי סופרים שם. יש להעיר שמשם משמע שגם הברייתא של ר' יוסי הובאה בצורה אחרת משלפנינו ומ"מ היא מתחילה. [תניא] ר' יוסי וכו' ולא "ר' יוסי" וכו', וצ"ע, ואכמ"ל.

נראה שספרו אינו חיבור עצמאי על דרך הרי"ף, אלא פירוש על הלכות הרי"ף היג. והנה מאחר שהרא"ש בפסקיו לבי"מ, פ"ט, סי' ג', מביא את הברייתא של ר' מאיר לא בצורה שהיא שנויה בגמרא אלא בצורה המקוצרת והמשולבת שהיא אפינית לדרך הרי"ף ושבה היא שנויה בכתב יד של הלכות הרי"ף הגל, הרי שהעתיקה מהלכות הרי"ף.

3. אף הסברה מחייבת שהרי"ף בהלכותיו הביא את הברייתא הגל. בהלכות הרי"ף שלפנינו שנויה אחרי המשנה הגל הברייתא של ר' יוסי כנ"ל. וקשה להבין מהו הקשר שבין ענין הברייתא של ר' יוסי לבין ענין משנתו ולמה הביאה הרי"ף כאן. אולם אם נניח שבהלכות הרי"ף היתה אחרי המשנה הברייתא "תניא ר' מאיר הית דורש לשון הדיוט" וכו' כמו בכתב יד שהיה לפני ר' רנ"ג רבינוביץ וכנראה גם לפני הרא"ש, יובן ההמשך "תניא רבי יוסי הית דורש לשון הדיוט" וכו' ¹⁴¹.

מכל האמור יוצא שהמחבר האלמוני בבואו לפרש את הברייתא של ר' מאיר יסד את דבריו לא על הברייתא שבגמרא אלא על הברייתא שבהלכות הרי"ף, כלומר, ספרו הוא פירוש להלכות הרי"ף.

אמנם אפשר לומר שברייתא זו היתה חסרה בנוסחה של הלכות הרי"ף שלפניו כמו שהיא חסרה לפנינו וכמו שהיתה חסרה, כנראה, גם לפני בעל גימקו יוסף ¹⁴² והשינוי בצורת הברייתא מצורתה שבגמרא יכול להתבאר על ידי והנחה שהמחבר העתיק אותה מתוך פירושו של רבנו חננאל ביחד עם פירושו של ר"ח לברייתא זו המובא על ידו ¹⁴³ והר"ח, כידוע, רגיל היה לקצר ולסכם את דברי הגמרא, אבל דרך זו, להעתיק את הברייתא מן הר"ח ולא מן הגמרא, אינה מסתברת אלא אם הספר האלמוני מוסב על הלכות הרי"ף שבהן היתה ברייתא זו חסרה.

יש להעיר שהמחבר האלמוני רגיל, כדרכם של רוב המפרשים, להביא בראש דיבורו את התחלת דברי הגמרא שאותם הוא בא לפרש, שבהם הוא דן או שאותם הוא מזכיר ולרוב אף לציין "כול" ¹⁴⁴. והנה במקום הגל בבואו לפרש את דבריו של ר' מאיר לברייתא הגל, אין הוא מסתפק בהבאת התחלתם של דברי ר"מ, אלא מביאם בשלימותם ¹⁴⁵. סטיה זו יכולה להסתבר בשני אופנים בהתאם לשתי ההסברות שלמעלה בדבר גירסתו בהלכות הרי"ף. במקרה א' שהברייתא היתה בהלכות הרי"ף שלפניו יש להניח שהביא את הברייתא בשלימותה משום שהיא קצרה, ואילו במקרה ב' שהברייתא היתה חסרה בהלכות הרי"ף שלפניו, הרי שלא יכול היה להסתפק בהבאת התיבות הראשונות בלבד, אלא מוכרח היה להביא את הברייתא בשלימותה ¹⁴⁶.

מכל מקום אין ספק שהספר האלמוני אינו פירוש לגמרא, אלא ספר על הלכות הרי"ף, אולם, לדעתי, ניתן לומר שספר זה אינו רק פירוש להלכות הרי"ף, אלא ספר תשלום להלכות הרי"ף הכולל גם תוספות וגם השגות לדברי הרי"ף. הספר כולל תוספות להלכות הרי"ף: המחבר האלמוני מביא ומפרש קטעים מדברי חז"ל שאינם נמצאים בגמרא אלא בתוספתא ¹⁴⁷ ואולי אף מדברי חז"ל השנויים בגמרא שהרי"ף בהלכותיו לא הביאם כנ"ל ¹⁴⁸.

הספר כולל גם השגות על הלכות הרי"ף: המחבר מביא לא רק תוספות לדברי הרי"ף

141 ע' מש"כ רש"ח קוק שליט"א בקריית ספר, שנה י"ה, עמ' 105-106, ולספרים "על דרך הרי"ף עי', למעלה בראש המאמר ולהלן בפרק ז'. 1411 עי' למעלה, הע' 1417.

142 עי' גמרי לרי"ף, שם, סע"א, ד"ה גרסי בגמרא. 142א גזיק, עמ' 100.

143 גזיק, עמ' 99, שר' 1: שר' 5: שר' 12: שר' 14: ובלי "כול" שם, עמ' 101, שר' 5-6, ד"ה רבא.

144 עי' למעלה והע' 141א. 145 לדרכו זו של המחבר עי' להלן, והע' 146-147.

146 עי' למעלה, אות ג', והע' 139 והע' 141. 147 עי' למעלה, אות ד', והע' 144-145.

ופירושים לדברי הרי"ף ההולמים את שיטת הרי"ף, אלא אף פירושים ופסקים שיש בהם משום חלוקה על דעת הרי"ף.¹⁴⁸

גדולה מזו. כיוונו הפסקני של הספר האלמוני מובהק יותר מכיוונו הפרשני. המחבר האלמוני מאריך בפירושו באותו מקום שבו הוא רוצה לברר הלכה או טעמה של הלכה¹⁴⁹, ואילו במקום אחר הוא מסתפק בציון „דברים פשוטים הן”¹⁵⁰, אף שרש"י בפירושו לתלמוד, שממנו השפע המחבר אלמוני זה כנ"ל¹⁵¹, מצא לנכון לפרשו¹⁵², ייתכן שמכאן אף הסבר להבדלים מסוימים שבין פירושו לבין פירוש רש"י א'¹⁵³, אלא שבענין זה קשה לקבוע דבר מסוים על סמך הקטע הקטן שלפנינו.

מה שנוגע לזהותו של המחבר, תקופתו ומקומו קשה לקבוע משהו ברור על יסוד הקטעים הקטועים שלפנינו. יש מקום להשערות בלבד.

בנוגע למקומו יש להניח שהמחבר חי באחת מארצות המזרח התיכון וללא ספק בארץ שלשון ישמעאל היתה בה לשון מדוברת. המחבר, הרגיל להביא את המקורות בלשונם מביא מקורות שונים בערבית, מלבד מה שאף לשון עצמו היתה, כנראה, אף היא ערבית, כפי שראינו למעלה¹⁵⁴. אף מקורותיו מראים על כך. הוא רגיל להשתמש במקורות מתחומי תורת שונים. הוא משתמש בדברי הגאונים¹⁵⁵, בפירושי רבנו חננאל¹⁵⁶ וגם בפירושיהם של הראשונים הן מן התחום הצרפתי¹⁵⁷ והן מן התחום הספרדי¹⁵⁸, תופעה המצויה במיוחד בארצות המזרח

148 ע'י גנו"ק, עמ' 101—102.

149 המחבר האלמוני מביא לא רק תוספתא המפרטת הלכות (גנו"ק, עמ' 99, והע' ב' וד') אלא הוא אף דן בשתי הגירסות שבתוספתא כדי להסיק מהן על הבדל הלכתי שביניהן (שם, רע"מ 100, ועי' מש"כ טרופ' שאול ליברמן, תוספת ראשונים, ח"ב, עמ' 126, ד"ה אישלת). כן הוא מביא פירושיהם של קודמיו לא רק עד כמה שהם נוגעים לפשטם של דברים, אלא אף כשיש בהם משום הסבר לניגוד בין דעת ר' מאיר במקום הנדון כאן לבין דעתו במקום אחר בתלמוד (גנו"ק, עמ' 100, „מ' רב' חננ' זיל...”, ועיי"ש, הע' ב'); הוא מביא לא רק את לשון פירושו של רב האי גאון ל„לשון הדיוט” (שם, „רב האי זיל...”), אלא אף את הסינוע להסבר זה ממסכת יקדושין (שם, „ואמ' נמי...”); ויש שהוא מביא דברי קדמונים שונים ואף שיטות שונות ומנוגדות בעניין אחד (ע'י שם, סהע"מ—רע"מ 101 „וקאל רבי' איצא... קאל רב' יצחק בן גיאת...” וברע"מ 101 נפסק הדיון באמצע; וע'י שם, עמ' 101, דברי רב האי משתי תשובות לעניין עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון; וכן שם עמ' 102 דברי הפירוש בערבית, דברי רב שמואל הכהן ותשובת רב האי לעניין שטר כיס וקטע זה נפסק בסע"מ 102 באמצע השאלה לרב האי), וכל הדיונים הנ"ל נוגעים לעניין הלכה.

150 גנו"ק, עמ' 99. 151 ע'י למעלה, והע' 125—127.

152 ע'י פירש"י לב"מ, ק"ד, רע"א, ד"ה שמא, ו"ה לתך וד"ה אמר לו, והשוה גם אותם ויבורים ברש"י שבהלכות הרי"ף, שם, ס"י תקמ"ג (ד"ה, דף ס"א, רע"א). ועי' גם רש"י שבהלכות רי"ף, שם, ד"ה פירות קצובין, שם מפורש מה שלא טורש על ידי המחבר האלמוני בגנו"ק, עמ' 99. ובנוגע לרש"י שבהלכות הרי"ף — אי"ה במ"א.

152א ע'י גנו"ק, עמ' 99, בראש הקטע והשוה רש"י לב"מ, ק"ד, רע"א, ד"ה משכחת וד"ה מכאן. 153 ע'י למעלה, והע' 123, ולהלן, הע' 165.

154 בדברי רב האי — ע'י גנו"ק, שם, עמ' 100 (ס' ש' סעמים: „רב האי” וכו', „ואמ' נמי” וכו', „וקאל רבי' איצא” וכו' — ולהבאה האחרונה ע'י מה שהעירונו למעלה, הע' 115); עמ' 101 (שתי סעמים: „ואמ' רב האי זיל” וכו', „והשיב בתשובה אחרת” וכו'); ועמ' 102 („ונשאל מרב' האי זיל”), וכן בדברי „רב שמואל הכהן זיל” — שם (אבל ייתכן שדברי האחרון הובאו על ידו מכלי שני — ועי' מש"כ להלן, הע' 165 והע' 157).

155 גנו"ק, עמ' 100 והע' ב', ועי' גם מה שהעירותי להלן, הע' 165.

156 ע'י למעלה, והע' 125—127.

157 כגון ר' יצחק בן גיאת (גנו"ק, סע"מ 100 — רע"מ 101, ונראים הדברים שקטע זה לקוח

התיכון כפי שהעירתי במ"א¹⁵⁸.

מה שנוגע לזמנו יש לשער שהמתבר חי לפחות כשלושה דורות לאחר הרי"ף, שהרי הוא רגיל להשתמש בפירושי רש"י¹⁵⁹ שהיו נפוצים בתחום ארצות המזרח התיכון רק מזמנו של ר' אברהם בנו של הרמב"ם ואילך¹⁶⁰.

לאחר שנתברר טיבו של הספר ומקומו של המחבר עולה על הדעת ההשערה שקטעים אלה של ספר תשלום להלכות הרי"ף פרק ט' ממסכת בבא מציעא הם שייכים לאותו הספר שקטעים ממנו לסוף פרק ז' ולראש פרק ח' ממסכת זו נתפרסמו על ידי פרופ' לוי גינצבורג¹⁶¹ ושאל הוא אינו אלא ספר על הלכות הרי"ף כפי שהוכחתי במ"א¹⁶², שכן בשני הספרים ישנן כמה תופעות דומות¹⁶³; אלא שיש מקום להיסוס מאחר שקיימים גם הבדלים ידועים ביניהם¹⁶⁴, ובכלל קשה לדון על זהותם של שני הספרים על יסוד הקטעים הקטנים שלפנינו¹⁶⁵.

מפירושו של ר' יצחק בן גיאת שנכתב ערבית ולא מספר ההלכות שלו שנכתב ארמית; ואם כן יש לצרף הבאה זו לרשימת ההבאות מפירושו של ר"צ גיאת שניתנה על ידי אסף בתרביץ, שנה ג', עמ' 214, הע' 6, ועי' גם מה שהעירתי בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 178, הע' 120, ועיין מש"כ למעלה, הע' 115, ואם הקסע על "ההבדל בין שטר כיס ושטר עיסקא" שבערבית (גנו"ק, עמ' 102) אינו משל המחבר (עי' להלן, הע' 165), הרי ייתכן שאף הוא לקוח מפירושו של ר' יצחק בן גיאת, ואם השערה זו נכונה, יש להניח שאף דברי "רב שמואל הכהן ז"ל" שם לקוחים מפירושו של ר"צ גיאת, וכמ"שכ כיו"ב למעלה, הע' 115, לענין דברי רב האי שבערבית.

158 עי' תרביץ, שנה כ"א, עמ' 179 ועמ' 180, הע' 133. 159 עי' למעלה, והע' 125—127.

160 עי' מה שהעירתי בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 178, והע' 116; ועי' גם מש"כ שם, שנה כ"ב, עמ' 108.

אות א. 161 גנוי שכטר, ספר ב', עמ' 383—394.

162 עי' תרביץ, שנה כ"א, עמ' 171 ואילך, ובמיוחד שם, רע"מ 180.

163 מלבד בעצם דרך חיבוריהם על הלכות הרי"ף בפרשם את דברי הרי"ף, דרך של ספר תשלום הכולל גם פירושים וגם השלמות לדברי הרי"ף וכנראה גם השגות על דבריו, שניהם שווים בשימוש במקורות דומים מן התחום הצרפתי והספרדי גם יחד; שניהם מצטיקים את פירושי רש"י בלא להזכירו, שניהם עוברים משפה לשפה, ולשון הקודש, ארמית ולשון ישמעאל משמשות אצלם בערבוביה, שניהם מביאים כמה קדמונים לענין אחד; ועוד כיו"ב.

164 בשריד שבגנוי שכטר מציין המחבר האלמוני במקום שמביא לשון הרי"ף שאינו בגמרא שזהו לשון הרי"ף "וכתב רבנו הרב ז"ל בהלכות שלו..." (גנו"ש, ספר ב', סע"מ 390), וכן במקום שמביא את דברי הרי"ף ממקום אחר בהלכותיו "כתב רב [?] הרב ז"ל בפרק המפקיד..." (שם, עמ' 386, שו" 4), ואילו בשריד שלפניו שבגנוי קדם אין הוא מציין את לשון הרי"ף שאינו בגמרא שזהו לשונו של הרי"ף; בשריד שבגנוי"ש נזכר ר' יצחק בר' יהודה אבן גיאת תמיד בשמו ושם אביו בלבד "ר' יצחק בן יהודה" (גנו"ש, שם, רע"מ 383; רע"מ 387; עמ' 389; ורע"מ 391), ואילו בשריד שבגנוי"ק הוא נזכר בשם הלוי "רב' יצחק בן גיאת" (גנו"ק, סע"מ 100 — רע"מ 101); ועוד כיו"ב, ועיין להלן, הע' 165.

165 כך, למשל, קשה לקבוע אם לשון עצמו היתה לשון הגמרא או לשון ישמעאל. ממה שהוא פותח את דברי רב האי בלשון "וקאל רבי איצא" (גנו"ק, סע"מ 100) ואת דברי ר"צ גיאת "קאל רב' יצחק בן גיאת" (שם) כנ"ל, הע' 115, וממה שהוא מפרש בערבית את "ההבדל בין שטר כיס ושטר עיסקא" (גנו"ק, עמ' 102) משמע שלשונו היתה לשון ישמעאל כנ"ל, הע' 123; ואילו מן העובדה שהוא מפרש בלשון גמרא את דברי הרי"ף (גנו"ק, עמ' 101, ד"ה והילכת') וכן ממה שמעיר על דברי התלמוד "דברים משוטין הן" (שם, סע"מ 99) משמע שלשונו היתה לשון הקודש, לשון הגמרא. ואולם מאחר שהוא רגיל להצטיק את דברי רש"י בלא להזכירו כפי שהעירתי למעלה, והע' 125—127, הרי ייתכן מאד שגם כלפי דבריהם של ראשונים אחרים וגם יתר הפירושים שנאמרו בסתם הן בלשון הקודש והן בלשון ישמעאל הוצחקו על ידו מספריהם של חכמים

לאחר שנתברר ששריד זה הוא קטע מספר על הלכות הרי"ף אפשר לעמוד על פיו על הגירסה הנכונה בספרו של הרי"ף¹⁶⁶. ולאחר שנתברר שמחבר הספר השתמש הרבה בפירושי רש"י אפשר להיעזר על ידו גם בקריאה הנכונה בפירוש רש"י¹⁶⁷.

ו. פירוש ר"י הזקן להלכות הרי"ף?

ר' אביגדור אפטוביצר ע"ה בספרו הגדול "מבוא לראב"ה" מונה בשני מקומות בין רבותינו הראשונים שכתבו פירושים על הלכות הרי"ף גם את "ר"י הזקן בעל התוספות". כך בערך "ר' יצחק אלפסי"¹⁶⁸. והוא מעיר ש"פירוש ר"י לא נמצא לא בדפוס ולא בכת"י אבל מזכירו הרא"ש בתשו' כלל פ"ה סס"י י"א]: וכן פירש רבינו יצחק ברבי שמואל בפירוש הרי"ף בפרק מי שמת¹⁶⁹ ובערך על "ר' יצחק ברבי שמואל" הוא חוזר על דיעה זו וכותב: "חזן מתוספותיו חבר פירוש להלכות הרי"ף"¹⁷⁰ ושוב על סמך התשובה הנ"ל¹⁷¹.

אמנם העובדה ש"פירוש ר"י לא נמצא לא בדפוס ולא בכת"י" אין בה כדי לערער על ההנחה שהר"י חיבר פירוש להלכות הרי"ף, שהרי בימינו אנו נוכחים מפעם לפעם עד כמה אנו עניים בידיעותינו על ספרות הראשונים וכמה חיבורים גדולים בכמותם וחשובים באיכותם מרבותינו הראשונים אבדו לנו ברבות הדורות ובעקבות "טלטולי הגלות והגזרות שבאו בעקבותיה על ישראל"¹⁷² ובמיוחד מאחר שידוע לנו עד כמה העריך הרי"ף הזקן את הרי"ף מתוך עדותו של ר' מנחם בן זרח, שהר"י אמר על הרי"ף "שילאה בן אדם לחבר חיבור כמוהו וזלתי שהשכינה היתה שורה עליו"¹⁷³.

אולם אף על פי כן העיון בתשובת הרא"ש שעליה מסתמך אפטוביצר מעורר ספיקות בנוגע להנחה זו. הרא"ש באותה התשובה מביא את דעת הרי"ף הזקן בלשונו ממש והרי הקטע

שקדמוהו ואף ציונו הנ"ל "דברים פשוטים הן" הועתק על ידו מפירושו של רבנו חננאל, שרגיל היה בביטוי זה כידוע. ואם כן, הרי שאין להסיק מכל אלה על לשון עצמו. כמו כן ייתכן שבמקום שמצא את דבריו של הקדמון שלפניו כתובים בלשון הקודש כגון דבריו של רבנו חננאל אף הוא פתח להם פתיחה בלשון זו כמו "פ"י ר' חננ' ד"ל" (גנו"ק, עמ' 100). ואילו במקום שמצא את דבריו של הלה כתובים בלשון ישמעאל כגון דבריהם של רב האי ושל ר"י ציאת אף הוא פתח להם פתיחה באותה לשון. וקאל רבי"א צא"א וקאל רבי יצחק בן גיאת" כנ"ל, וכן בהביעו דיעה שבה הסתמך על דבריו גאון שנאמרו בערבית כגון "רב שמואל הכהן ד"ל" (גנו"ק, סע"מ 102) השתמש גם הוא באותה לשון כמו בענין "ההבדל בין שטר כיס ושטר עיסקא" כנ"ל. וצ"ע. 166 כך יש שרצו למחוק את שלש התיבות שבמשנה "ומשוכה בה הובירה" ולגרוס "והובירה" וכמו שבגמרא (ע"י הלכות הרי"ף, כ"מ, ס"ט, ס"י תקמ"ד, ד"ה, דף ס"א, ע"א, אות א' וב' וע"י דק"ש לבי"מ, עמ' 303, אות ע', וע"י גם מש"כ למעלה, אות ד' והע' א 141 ואילך. הבירה" — כתוב בקטע האלמוני שלפנינו (גנו"ק, שם, סע"מ 99). וע"י גם מש"כ למעלה, אות ד' והע' 141 ואילך.

167 ע"י בהגהות מא"י, שמוסיף על דברי רש"י שבר"ף שם, ס"י תקמ"ט, ד"ה, דף ס"ב, ע"א, ד"ה ואם מת, את התיבה "לוה" (שם, אות ו'), ובמקום "מטלטלין" הוא גורס "כמטלטלין" (שם, אות ז'), ושני התיקונים נמצאים ברש"י שבגמרא כ"מ, ק"ד, סע"ב, ד"ה להכי; אולם כך, בלא תיבת "לוה", וכן "מטלטלין" ולא "כמטלטלין", נמצא גם בקטע האלמוני (גנו"ק, שם, עמ' 101) וע"י ש"כ למעלה, הע' 127.

168 מבוא לראב"ה, ירושלם תפרי"ח, רע"מ 373.

169 שם, עמ' 375, סה"ע 17. 170 שם, עמ' 380. 171 שם, הע' 5.

172 ע"י, למשל, במאמרי על "ר' משה בר' יוסף מנרבונא" ותורתו, תרבי"ק, שנה י"ט, עמ' 19—34; ובמיוחד שם, עמ' 34; "על ספר התשלום להלכות הרי"ף של רבנו אפרים" תלמיד הרי"ף, קרית ספר, שנה כ"ו, עמ' 322—338; על ר' שמואל בר' דוד מלוניל ותורתו במאמרי "למכלול לחכמי סורבוס", שם, שנה כ"ה, עמ' 237—248, ובמיוחד שם, עמ' 237, והע' 1. 173 צדה לדרך, בהקדמה.

הנדרון מתוך תשובות הרא"ש לאחר שהוא מביא את דעת הרי"ף תחילה ¹⁷⁴ :

"וכן פירש רבינו יצחק ברבי שמואל בפירוש הרי"ף ¹⁷⁵ ב'פ' מי שמת וז"ל "קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו וכו' וגראה דוקא מכירתו אינה מכירה בפחות מכ' או מ"ח אבל אם קנה קרקע קנינו קנין דהא טעמא דאינו ¹⁷⁶ מוכר כדמפרש טעמא לקמן דמקרבא ¹⁷⁷ דעתיה גבי ¹⁷⁸ זוזי ומוזיל נכסי אביו אבל בקונה לא שייך האי טעמא ומהאי טעמא נראה דדוקא בנכסי אביו אינו יכול למכור בפחות מכ' י"ח אבל אם קנה קרקע יכול למכור בפחות מכ' י"ח דכיון דקנאם ¹⁷⁹ לא מיקרבא דעתיה גבי ¹⁸⁰ זוזי שהרי בוזי קנאם ואוהבם ¹⁸¹ יותר מוזי וכן פירש רי"ף ¹⁸² דלוקא בנכסי ¹⁸³ אביו ומיהו ר"ת ¹⁸⁴ פ' דאורחא דמילתא נקט נכסי אביו וה"ה אם קנה אינו יכול למכור וקצת משמע כן בסמוך אין עדותו עדות במקרקעי מאחר דאין מכירתו מכירה ומשמע לא שגא מקרקעי דאבוה לא שגא ידידה ¹⁸⁵ עכ"ל אלמא חזינא דרי"ף קם ¹⁸⁶ ליה כשיטת רי"ף..."

כל מבנהו של לשון הרי"ף, סידור דבריו וגירסתו מעידים שדברי הרי"ף האלה לא נאמרו בפירוש להלכות הרי"ף.

מן העובדה שהרי"ף מביא תחילה את דעת עצמו, מסתייע ברי"ף ואח"כ מעיר על דעתו של רבנו תם משמע שדבריו מוסבים על הגמרא דווקא ולא על הלכות הרי"ף, שהרי בהלכות אלו נתפרשו שתי הדעות, זו של הרי"ף — כדעת עצמו של הרי"ף, וזו של רבינו תם — כדעת "איכא מאן דס"ל" לבת' הרי"ף והרי"ף מוכיח את דעתו כדיעה הנכונה ודוחה את הדיעה השגויה ¹⁸⁷, ומה טעם בספר שהוא פירוש על הלכות הרי"ף להסתייע בלשון "וכן פירש רי"ף" וכן להביא את דעתו של רבנו תם המפורשת בהלכות הרי"ף עצמן כדבר של חידוש וכן אף להציע מתחילה את דעתו עצמו כאילו בא למסור חידוש למעיין. לכל היותר אפשר תי' לסייע את דעת הרי"ף בסברתו ולהעיר על דעת רבנו תם כסייע לדיעה הנדחית שבהלכות הרי"ף, אף גירסתו של הרי"ף מראה שדבריו מוסבים על הגמרא דווקא, ולא על הלכות הרי"ף, שכן גירסתו היא "קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו", ואילו גירסת הרי"ף היא "בן מאימתי מוכר בנכסי אביו" ¹⁸⁸.

יתר על כן, מן העובדה שהרא"ש הביא את לשון הרי"ף לאחר דברי הרי"ף ומסיים עליו "אלמא חזינא דקם ליה כשיטת הרי"ף" אפשר לשמוע, שהרא"ש לא לקח את דברי הרי"ף מתוך פירוש על הלכות הרי"ף.

ולפיכך עולה על הדעת שבדברי הרא"ש אלה נפלה טעות של החלפת כ' באות ב' ובמקום "בפירוש הרי"ף" צ"ל "כפירוש הרי"ף".

ומעניין לציין שבתשובות הרא"ש, דפוס וילנא, נדפס "כפירוש הרי"ף", כלומר, אף מדפיסי ווילנא טעו כנראה והחליפו ב"ת בכ"ף בקראם "כפירוש" במקום "בפירוש" שבדפוסים ישנים, אלא שבחליפין אלה כיונו לאמת.

ומסיבה זו לא מניתי בין הספרים על הלכות הרי"ף שנתחברו על ידי ראשוני צרפת

174 תשובה זו של הרא"ש נמצאת לא רק בתשובות הרא"ש כלל פ"ה, ס' י"א, אלא גם בתשובות הרא"ש, כלל א', ס' ח', והריני מדפיס את הקטע מדברי ר"י הוקן שבתשוכה זו כפי שנדפס בכלל פ"ה שעליו מסתמך אפסוביצר כ"ל, ואילו את השינויים המועטים שישנם בכלל א' הריני מציין בהערות.

175 בפירוש הרי"ף — שתי תיבות אלו אינן בכלל א'.

176 טעמא דאינו — שם: טעם דאין.

177 דמקרבא — שם: דאיקרב. 178 גבי — שם: לגבי. 179 דקנאם — שם: דקנאה.

180 גבי — שם: לגבי. 181 קנאם ואוהבם — שם: קנאה ואוהבה. 182 רי"ף — שם: גז' ז"ל.

183 בנכסי — שם: נכסי. 184 ר"ת — שם: גז' ז"ל.

185 לא שגא ידידה — שם: ול"ש דיליה. 186 דרי"ף קם — שם: דקם.

187 הלכות הרי"ף, בבא בתרא, פ"ט, ס' תתקי"ז—תתקי"ט (ד"ה, דף ע"ב, ע"ב—ע"ג, סע"א).

188 שם, ס' תתקי"ז, ועי' דקדוקי סופרים למסכת בבא בתרא, קנ"ה, ע"א, הע' א, ואכמ"ל.

ואשכנו שרשמתי לפני שנים אחדות ¹⁸⁰ את פירוש ההלכות לר"י הזקן.

ג. תלמוד קטן ונקטאתא דתלמודא לר' יוסף

ראש הסדר על דרך הלכות הרי"ף

בפרקים הקודמים דנתי בספרים המוסבים על הלכות הרי"ף, כלומר פירושים וספרי תשלום על ספרו של הרי"ף, בפרק הבא ברצוני לדון בטיבם של שני ספרים שתכנית חיבורם עובדה על דרך ספרו של הרי"ף.

א. בגנזי שכטר, ספר ב', עמ' 405—413, פירסם פרופ' לוי גינצבורג קטעים שונים משלושה ספרים שנתחברו או שעמדו להתחבר על ידי ר' יוסף ראש הסדר, והם תלמודא רבה, תלמוד קטן ונקטאתא דתלמודא. בנוגע לשנים הראשונים הסביר ר' יוסף ראש הסדר עצמו, מה היתה מטרתו בכאן לחברם: תלמודא רבה "הוא החיבור הכולל תורה שבעל פה כולה ע"ל סדר" המקרא ¹⁸⁰ ואילו שייכים הקטעים לפרשת נשא ולפרשת כי תבא ¹⁸¹; תלמוד קטן "הוא החיבור שערך בו תלמוד על ששה ועשרים מסכתא הנותרים מן המשנה שלא נמצא עליהם תלמוד בבלי" ¹⁸² ואילו שייכים קטעי ההקדמה ¹⁸³, הקטע לראש מסכת פאה ¹⁸⁴ והקטע למסכת אבות, פ"א, מ"ח ¹⁸⁵.

בקטעי ההקדמה נותן ר' יוסף ראש הסדר פירוט של דרכי התלמוד שהן חמש לפי דעתו: "כאשר הבטנו בתלמוד ועיינו בדרכיו מצינו ענייני חמשה, העניין הראשון פתרון המשנה וביאור טעמיה, והשני חותך ההלכה, והשלישי השמעתות והמימרות הדומין לכל משנה ומשנה, והרביעי הדרשות הנגררין על המשנה ההיא, והחמישי ההכמות החיצוניות הנחקקין על מקצת משניות" ¹⁸⁶, ומעיר שהתלמוד שלו יהיה שונה מן התלמוד הבבלי בזה שהוא ינקוט בשתי הדרכים הראשונות בלבד: א. פתרון המשנה, ב. חיתוך ההלכה "ותלמוד זה שסידרנו אנחנו אין מגמתינו בו להאריך עד שנצא מתורף ההלכה שאנו מדברים בה כי אם לקבץ על כל משנה ומשנה דברים שהם מפתרונה ומעניינה וראויין לכתבם עליה כמו שערבנו על נפשנו למעלה וכמו שיתבאר לקורא בו" ¹⁸⁷.

והנה העיון בפרטי התכנית הזאת בהשוואה לדרכי הרי"ף בהלכותיו מגלה שר' יוסף ראש הסדר התכוין לחבר את חיבורו על המסכתות שאין עליהן גמרא על פי דרך הרי"ף בהלכותיו, שהרי זו היתה מטרתו הכפולה של הרי"ף — לחבר ספר הלכות גדולות ותלמוד קצר כאחד, "הלכות רבתי" ותלמוד קטן" בפי הראשונים ¹⁸⁸, כלומר ספר שמצד אחד הוא בניסוחו

189 ע"י קרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 172, טור א'.

190 גנזי שכטר, שם, סע"מ 413, וכפי שהשלים גינצבורג.

191 שם, עמ' 413—414, ושם, רע"מ 414, שו" 4 צ"ל [המקנא לא] שתו מקנא על פי שנים" ובפרק

רביעי" שם, שו" 2, המכחן לפרק הרביעי — המצוה הרביעית שבפרשת נשא, וכפי שהעיר רש"י קוק ושלא כהצעות סרופ' גינצבורג בהערותיו לשם.

192 שם, רע"מ 406 והשוה שם, עמ' 405.

193 שם, עמ' 405 — סע"מ 408.

194 שם, סע"מ 408 — רע"מ 409.

195 שם, סע"מ 411 — עמ' 412, ושלא כהצעת גינצבורג, שם, לסע"מ 411.

196 שם, עמ' 407. הגדרה זו של דרכי התלמוד נמצאת גם בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה, כפי שכבר

העיר ר' מאן בספרי על היהודים במצרים, ח"ב, עמ' 313, הובא גם על ידי גינצבורג, גנז"ש, שם, עמ' 403 ועיי"ש. אולם קשה, לפי שעה, להכריע אם ר' יוסף ראש הסדר שאב הגדרה זו מפירוש המשנה של הרמב"ם או שמא שניהם השתמשו בהגדרה מקובלת. ועי' במאמרי "לתולדות הרמב"ם ודרכי יצירתו" שבס"ש עומד להופיע בקרוב. ועי' גם להלן במאמר זה, הע' 200.

197 גנז"ש, שם, עמ' 408.

198 ע"י, לפ"ש, מש"כ למעלה, פרק א', והע' 25.

של ר' יוסף ראש הסדר, "חותך" את "ההלכה" ומצד שני הוא "פותר" את "המשנה" על ידי ש"מקבץ" עליה "דברים שהם מפתרונה ומעניינה וראויין לכתבם עליה"¹⁹⁹.

וייתכן מאד שר' יוסף ראש הסדר קרא לחיבורו בשם "תלמוד קטן" לא רק מפני שאינו כדוגמת "התלמוד" הבבלי, הים "הגדול", אלא במיוחד בהשפעת הכינוי "תלמוד קטן" להלכות הרי"ף, שר' ראש הסדר ראה אותן כ"הטובות שבהלכות"²⁰⁰ ועל פיהן קבע את תכנית חיבורו. ב. "נקטאתא דתלמודא" מהו? ר' יוסף ראש הסדר לא באר מה היה טיבו או מה צריך היה להיות טיבו של ספר זה. פרוש' גינצבורג היה סבור שזהו ספר "המכיל לקוטים מהמסכתות ברכות ערובין תענית וכתובות" בבחינת "קיצור התלמוד" המיועד "למתחילים" ולפיכך "הלקוטים הם בלי שום סדר ורובם לשון גמרא ממש מבלי פרוש ובאור ורק בהמקומות המועטים... הוסיף המחבר מלים אחדות להקל על התלמידים הבנת התלמוד", אלא שנתקשה בהבנת שמו של הספר שהרי "נקט" הוא לקח בעברית" ואילו "מחברנו משתמש בו במובן לקוטים"²⁰¹.

אולם העיון בקטעים שלפנינו מראה שהספר לפי תכניתו בזמן כתיבתם של קטעים אלה²⁰² לא היה ליקוטי תלמוד או קיצור תלמוד סתם. אלא ספר קיצור הלכות על פי סדר המסכתות של התלמוד על דרך הרי"ף אם כי בשינויים ידועים: עתים משמיט מה שהרי"ף הביא ועתים מביא מה שהרי"ף השמיט. הרי, לדוגמה, ההשוואה בין הקטע של הלכות תענית של ר' ראש הסדר²⁰³ למקום המקביל בהלכות הרי"ף²⁰⁴, מסכת תענית:

תעניות מן אלנקטאא (גנו"ש, ס"ב, עמ' 412—413) הלכות הרי"ף, תענית, ס"א, ס"י תתי"א—תתי"ב (ד"ו, דף ג', ע"ב)

תנו רבנן עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר. תנו רבנן עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי רבי אלעזר ברי שמעון אומר עד קריאת הגבר וקיימא לן כרבי.

199 ועי', לפ"ש, כנ"ל, הע' 35.

200 כך בהקדמתו לפירושו לסדור רב סעדיה גאון, קרית ספר, שנה י"ח, עמ' 65. וכך מגדיר את הלכות הרי"ף גם הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה: "וההלכות אשר עשה הרב הגדול רבינו יצחק ז"ל הספיקו בעד כל החבורים ההם...". כלומר "הלכות הגדולות והלכות קטנות והלכות פסוקות והלכות רב אחא משבחה וזולתם" שנוכרו על ידי הרמב"ם שם קודם לכן (וא"ה) עוד יבורר עניין זה ויחסו של הרמב"ם לרי"ף במ"א "לתולדות הרמב"ם ודרכי יצירתו". ועי' למעלה, הע' 196. אולם יחס זה להלכות הרי"ף אינו מיוחד לרמב"ם ולר' יוסף ראש הסדר בלבד, עוד לפניו ואף בתחום התורה הצרפתי ראו את הלכות הרי"ף כספר ההלכות הטוב ביותר והשפעתו של הרי"ף על ראשוני צרפת ואשכנז היתה גדולה מאד כפי שכבר ביררתי בקרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 172, טור א', ואף ר' זרחי' הלוי, תלמידם של גדולי פרובנס, הלוחם הקנאי למסורת צרפת והמערער הגדול על הלכות הרי"ף (עי' מש"כ בתרביץ, שנה י"ט, עמ' 33—34; שם, שנה כ"ב, עמ' 104; קרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 330) רואה בהן את החיבור היפה ביותר וכותב בהקדמתו לספר המאור: "לא נעשה חבור יפה כמוהו בתלמוד מאחרי סתימתו".

201 גנוי שכטר, שם, עמ' 404. ברם הקטע שלדעת גינצבורג שייך לספר זה למסכת כתובות שייך לתלמוד קטן למסכת אבות כנ"ל, ואילו לעומת זה שייך לספר זה הקטע לסוכה וכנראה גם הקטע מנדרים עי' להלן, הע' 205.

202 אמרתי "בזמן כתיבתם של קטעים אלה" מאחר שמן הקטעים השונים שנתפרסמו ע"ע מעבודותיו של ר' יוסף ראש הסדר נראה שהלה נטה לעבור מתכנית לתכנית ולעתים אף לשנות תכניתו ולפיכך אין לקבוע שזו היתה גם תכניתו הסופית בענין נקטאתא דתלמודא.

203 התיקונים שבקטע זה מדוברי ר"י ראש הסדר כבר הוכנסו ברובם על ידי גינצבורג.

204 להבנת דברי הרי"ף שבקטע זה — עי' מה שהעירותי בקרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 326, הע' 28, סעיף א'.

בגמרא שבעקבותיה מתברר באלו תנאים נאמרו דברי רבא ורק לאחר שהעתיק את הפיסקה כפי שהיא ברי"ף שקל בדעתו ומחק את הפיסקה והשמיט את השקלא וטריא שבגמרא ורשם בגליון את תמציתו — התנאי שבהם נאמרו דברי רבא וחזר והתחיל להעתיק את כל הקטע מחדש בצורתו המתוקנת.

והשוה גם את הקטע ממסכת שבת שבגליון הקטע הנ"ל (שם, עמ' 412) להלכות הרי"ף, מסכת שבת, פרק ט"ז, ס' תמ"א (ד"ו, דף מ"ג, סע"א—רע"ב) ואת הקטע מראש מס' ברכות (שם, עמ' 410—411) להלכות הרי"ף, ברכות, ראש פ"א, ס' א' (ד"ו, דף א', ע"א—ע"ב) ושם, ס' ח' (ד"ו, דף ג', סע"א) ואת הקטע ממסכת עירובין (שם, עמ' 409) להלכות הרי"ף, עירובין, פ"א, רס"י תקפ"ד (ד"ו, דף ב', ע"א) וכן את ראש הקטע השני ממס' עירובין (שם, רע"מ 410) להלכות הרי"ף, כנ"ל, ס' תקפ"ג (ד"ו, שם, רע"א) ואת סופו של אותו קטע (שם) להלכות הרי"ף, שם, ס' תקפ"ח (ד"ו, דף ג', ע"א).²⁰⁵

בכל הקטעים הללו בולטת מצד אחד מגמתו לחבר ספר הלכות קצר מזה של הרי"ף, כנ"ל ומצד שני גם מגמתו להביא דברי הגמרא שיש בהם משום הסברת הדברים, שהרי"ף, לפי דרכו, השמיטם. אולם אף בדברי הגמרא אלה נהג ר"י רה"ס ג"כ קיצור.²⁰⁶

נראים הדברים שר' יוסף ראש הסדר מתחילה בשעה שכתב את ההקדמה לפירושו לסדר רב סעדיה גאון לא העלה על הדעת את תכנית חיבורו של „נקטאתא דתלמודא“ כלל אלא חשב לחבר פירוש על הלכות הרי"ף שראו כ„הטובות בהלכות“ כנ"ל וכן „תלמוד קטן“ ברוחו של הרי"ף לאותן המסכתות שאין עליהן תלמוד, כנ"ל.²⁰⁷ אבל אחרי כן עם נסיונותיו בחיבוריו אלה והתעמקותו בהלכות הרי"ף הגיע, כנראה, לידי המחשבה שיש לחבר ספר הלכות חדש במקום הלכות הרי"ף שיהיה בו משום תיקון הפגומות שנראו לו בהלכות הרי"ף.²⁰⁸ ברם, כפי שראינו למעלה, אף ספרו החדש, כפי שנראה מן הקטעים הנ"ל, מבוסס על ספרו של הרי"ף.

לאחר כל האמור אין לראות בשם „נקטאתא דתלמודא“ שם „מזור“, ר' יוסף ראש הסדר קרא לספר הלכות זה הבא לקבוע את ההלכות שבתלמוד „נקטאתא דתלמודא“ — בזמן כתיבת הקטעים אלה — במובן לקח התלמוד, הלכות מקובלות, מוזקקות, או אף ליקוטי הלכות שבתלמוד על פי דברי התלמוד „נקוט האי כללא בידך“ (שבת, קמ"ז, ע"א) וכיו"ב או „נקיטין איזתו מבוי שנירת“ (עירובין, ה', ע"א) וכיו"ב או „מנקיט ואזיל הלכתא מיניה“ (יבמות, מ"ב, ע"ב) וכיו"ב. ועיין עכשיו במאמרו של ש' אברמסון על „רב יוסף ראש הסדר“.²⁰⁹

205 יש להניח שגם הקטע שבגנו"ש, שם, עמ' 409, רס"י מ"א, שו' 1—7, שייך או צריך היה להשתייך ל„נקטאתא דתלמודא“ למסכת סוכה והקטע שבסע"מ 405, שו' 13—14, אולי למסכת נדרים ולפיכך אין כל תימה בדבר שגירסתו שונה מן הגירסא שבגמרא לפנינו, שלה ציין פרוש' גינצבורג בהע' לעמ' 405, שו' 13, ועי' גם הלון, והע' 208.

206 אנב, ההשוואה הנ"ל מעמידה אותנו לא רק על מגמתו של ר' יוסף ראש הסדר, אלא אף — מה שחשוב יותר — על דרכו של הרי"ף בספר ההלכות שלו. ועי' במקומות הנ"ל, הע' 35.

207 עי' בהקדמתו הנ"ל, ק"ס, שנה י"ח, סע"מ 66, שבה הוא מפרט את החיבורים שחיברם או שעמד לחברם, ביניהם אף תלמודא רבה, תלמוד קטן ופירוש להלכות הרי"ף, ואילו את החיבור „נקטאתא דתלמודא“ אין הוא מזכיר כלל. (ולפירוש שיוחס לו ושהוא מוסב על הלכות הרי"ף — עי' ש"כ בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 165 ואילך).

208 ומכאן צ"ל, שהתכנית של החיבור „נקטאתא דתלמודא“ מקיף גם את המסכתות, שעליהן לא חיבר הרי"ף את הלכותיו, ועי' למעלה, הע' 205.

209 ק"ס, שנה כ"ו, עמ' 72—95.

חקר השירה והפיוט בשנת 1951

רשימה ביבליוגרפית

מאת

ח. שירמן

רשימה זו כוללת גם קצת השלמות לביבליוגרפיה של השנים הקודמות (1948 — 1950, קריית ספר כ"ו — כ"ז); הן סומנו להלן בכוכב (*) על יד מספרן. הנני מודה למר מ. אבי-יונה ולמר י. א. קלוזנר על שהעירוני על המאמרים מס' 249 ו-263.

מחקרים ביבליוגרפיים ומאמרי ביקורת והערכה

עיין גם כן במס' 207, 241, 272, 277.

194 מ. זולאי, רשימת פיוטי הגניזה באוסף ששון — קריית ספר כ"ז, 82 — 96, תשי"א / 1951. [תיאור מפורט של כתביהיד מס' 216 — 224 בצירוף חמשה מפתחות. בהקדמה דן המחבר על בעיית זיהוים של פיוטים מקוסעים, של מחברים ושל כתבי יד שנתפזרו ונתגלגלו לספריות שונות. יש בהקדמה גם כמה טכסטים היוצאים לאור בפעם הראשונה: "מה יפית אהובה בעילוצים" (לפסח); "...קפץ לבבי ונע ויתר", מאורה מאת יצחק (גיא); "שמך אוכיר ויערב", "שדי כך אבטח", שני פיוטים שקולים מאת שמואל].

195 י. רצהבי, פיוטי-תמן, ביבליוגרפיה: מלואים — קריית ספר כ"ז, 378 — 381, תשי"א / 1951.

196 א. מ. הברמן, מחזור שחור (מנירנברג לירושלים) — הארץ, כ"ט באלול תשי"א / 30.9.1951. [על מחזור נירנברג המפורסם שנרכש בשנה האחרונה ע"י מר ש. ז. שוקן והועבר לספרייתו בירושלים].

197 A. Scheiber, Ginze Kaufmann — The Journal of Jewish Studies II, 207-208, 1951. [ביקורת על אוסף הטכסטים המיוסד על קסעי הגניזה בבודפשט שיצא ב'1949. עיין ברשימה הראשונה מס' 32, 33, 35, 39].

198 J. L. Teicher, K. G. Kuhn. Achtzehngebet und Vaterunser und der Reim — The Journal of Jewish Studies II p. 111-112, 1951. [ביקורת על הספר שנרשם להלן מס' 217].

198a D. Romano, Schirmann, J., Le diwán de Semú'el Hannagid — Sefarad XI, 196 — 198, 1951.

[ביקורת על המחקר שהובא ברשימה הקודמת מס' 154].

199 א. מירסקי, עזרא, יצחק [בן אברהם] אבן, שירים — קריית ספר כרך כ"ז 300—308, תשי"א / 1951. [ביקורת מפורטת על מהדורת נ. בן מנחם, עיין ברשימה הקודמת מס' 173].

200 ב. קרוא, מחברות איתאל [ביקורת על מהדורת י. טרן, להלן מס' 264] — הבוקר מס' 4875 עמ' 4. נ במרחשון תשי"ב/2.11.1951.

201 V. Coloni. J. Schirmann: Juda Sommo, fondateur du théâtre hébreu — La rassegna mensile di Israel XVII 184-185, 1951.

[ביקורת על המאמר שנזכר ברשימה הקודמת מס' 183; המבקר מעיר על הסתירות בתאריך מותו של י. סומו כפי שהוא נמסר במקורות שונים].

*202 [N. N.], Titulos y trabajos del profesor D. José Ma Millás Vallicrosa Barcelona 1950, 30 pp.

[תיאור חייו ורשימת חיבוריו של י. מ. מילאס ואליקרוסה, הידוע בין השאר גם במחקריו על תולדות השירה]

העברית בספרד; י"ל ע"י חוג יידיש ותלמידיו במלואות 25 שנים לכהונתו באוניברסיטה בבארסלונה].
 203 ח. שירמן, ד"ר מנחם זולאי בן חמישים — הארץ ל"ג מס' 9609, ט"ו באדר ב' תשי"א /
 23.3.1951.

מחקרים על נושאים כלליים; מדע הספרות ותולדותיה

- 204 מ. זולאי, כיצד חוקרים בפיזיקה הגניזה — מולד כרך ו', 284—289, אלול תשי"א / ספטמבר 1951.
 [פרקים נבחרים מתוך המאמר שנרשם להלן במס' 205 בקצת שינויים].
 205 מ. זולאי, בין כחלי המכון לחקר השירה העברית — עלי ע"ן, מנחת דברים לשלמה זלמן
 שוקן, 83—124, ירושלים תשי"ח—תשי"ב [1951].
 [התוכן: א. דברי פתיחה / ב. הארכיון של המכון. / ג. הגישה והתפיסה. / ד. כיצד משתלטים על
 החומר. / ה. לבסי זיהוי. / ו. פיוטים משונים. / ז. קטלוג לפיוטי הגניזה. / ח. כינוסי פיוטים. / ט. על
 המדובה. / י. גלגולי פיוטים. / יא. חזיון השפע של פיוטי הגניזה. / יב. חלקם של הקראים].
 206* י. ויס, תרבות חצרנית ושירה חצרנית; בירורים להבנת שירת ספרד העברית. ירושלים
 [כהוצאת חבורת נהריים, דפוס ירושלים] תשי"ח [1948], 13, [1] עמ'.
 207 ש. ד. גויסטיין, המקמה והמחברות, סרק בתולדות הספרות והחברה במזרח [לרגלי הופעת
 "מחברות איתאל" במהר" י. פרץ, להלן מס' 264] — מחברות לספרות כרך ה, מחברת א, 26—40, מאי
 1951 / אפריל תשי"א.

לשון השירים, צורותיהם ומשקליהם

- 208 מ. מדן, מילונם המקראי של חכמי ישראל בספרד [מבוסס בין השאר על שירי משה אבן
 עזרא ב"ענק] — לשוננו י"ו, 110—114, תשי"א (1951).
 209 A. Díez Macho. Distribucion, pleonasmos, digresion, discurso dudoso, afirmativo
 y negativo, proverbios y enigmas, iqtibās — Sefarad vol. XI p. 3-35; 1951.
 [החילוק, העודף, החילוף הפתאומי, ערביב ספק בודאי, החיוב והשלילה, המשלים והחזרות, השיבוך. —
 על פי תורת הקישוטים של משה אבן עזרא. עיין גם ברשימה הקודמת מס' 116—117].
 210 P. Groult, Un siècle de plus pour la poésie espagnole — Les Lettres Romanes
 V, 39 — 45, Louvain 1951.
 [על הסיומים הספרדיים בשירייהאור העבריים; עיין ברשימה הקודמת מס' 112—115].
 211 ג. אלוני, תורת המשקלים של דונש יהודה הלוי ואברהם אבן עזרא — הוצאת מחברות
 לספרות בסיוע מוסד הרב קוק ירושלים תשי"א.
 The Scansion of Medieval Hebrew Poetry: Dunash, Jehuda Halevi and Abraham
 ibn Ezra... Jerusalem 1951, 231 (5) pp.
 [מהדורה מורחבת ומתוקנת של הספר מס' 118 שברשימה הקודמת. — התוכן: תורת המשקלים בשירתו של
 דונש. — המחלוקת על המשקלים הערביים. — החיבור הראשון בתורת המשקלים. — החיבור העברי הראשון
 בתורת המשקלים. — מפתחות].

אנתולוגיות וקבצי שירים מעורבים

- 212* י. עגן, שירה עברית, אנתולוגיה של השירה העברית החדשה, תל-אביב, (נימון) תשי"ח [1948].
 [החלק הראשון של הספר מוקדש בעיקר ליצירותיהם של משוררי האסכולה האיטלקית — מ.מ. ה.
 לוצאטו עד רומאנילי; הדוגמאות לוקחו מ"מבחר השירה העברית באיטליה" של ח. שירמן].
 213 E. Fleg, Anthologie Juive des origines à nos jours. Edition intégrale, Paris [1951].
 [מהדורה חדשה ומורחבת של הספר שהופיע ב-1923. כולל סרק המוקדש לשירת ימי הביניים Poésie עמ'.
 271 — 289 יבו תרגומים מתפלות הסידור והמחזור, משיריהם ופיוטיהם של הקליר, הנגיד, גבירול, משה

אבן עזרא, יהודה הלוי, אברהם אבן עזרא, אלהריוזי, ברכיה הנקדן, עמנואל הרומי; כמו כן הקינה הצרפתית על קדושי טרוא (1288), קטעים ממדרשים — ואף מן „הוויכוחים על האהבה“ של יהודה אברבנאל.

*214 Lewis Browne, *The Wisdom of Israel*, New York 1949.

[אנתולוגיה של סרוזה ושירה ושיירי בתרגום אנגלי; מכילה בין השאר דוגמאות מ„כתר מלכות“, מן המקאמות של זכארה, אלהריוזי, קלוימוס וכו].

215 י. רצחבי, מאוצר השירה והפיוט — סיני שנה י"ד כרך כ"ח, 170 — 180, תשי"א / 1950-1951. [עשרה פיוטים על פי כ"י ממוצא תימני; על מקורותיו של המהדיר אפשר להוסיף עוד כמה וכמה כ"י המכילים אותם השירים. השיר השני שבקבוצתו („צאנה בנות נוא אמון“) כבר נדפס בקאטאלוג של כה"י בברלין של מ. שטיינשניידר א, 129. המחברים הם: יהודה, מייסד עלום שם (לדעת מ. ר. שניהם — יהודה הלוי) יוסף, יצחק (גיאת), אברהם (אבן עזרא), אלעזר (הבבלי), אברהם בן חלפון].

216 מ. זולאי, שברי צלילים — סיני שנה י"ד, כרך כ"ח, 162 — 169, תשי"א / 1950-1951. החוכן: א) על סרח הנרקיס [שיר שקול מאת אברהם הכהן בן יוסף, אולי בעל הפיוטים מבית המאסר (דוידון א 2213) משנת 1022]. ב) לציטאטה אחת שבספר הרקמה לריב"ג [קטע מתוך שיר חול שקול מאת יצחק ד' מר שאול מלוסינה (סוף המאה העשירית); קטע שני השיר אולי לאותו שיר]. ג) לפרק הצומות הנספח למגילת תענית [קינה שקולה „ובה זכר המאורעות של כל חדשי השנה לפי פרק ימי הצומות הנספח למגילת תענית“; שמו של הנספח היה לכאורה משה]. נספח לסי' ג: קינה לת"כ לר' יגון בר צמח [על שי מחזור קאנדיה, כ"י ואטיקאן 320].

תפלות קבע

ציין גם כן במס' 198.

217 Karl Georg Kuhn, *Achtzehngebet und Vaterunser und der Reim — Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament* herausgegeben von J. Jeremias und O. Michel 1. Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) 1950, 51 pp.

[המחבר משתדל להוכיח, כי פייסני הכנסיה הנוצרית הקדומה השתמשו בחרוזים בהשפעת החרוזים המצויים ב„שמונה עשרה“ ובכמה תפלות קבע אחרות של עם ישראל. מחקרו כולל בעמ' 32-33 גם נסיון רקונסטרוקציה של הנוסח הארמי המקורי של התפלה $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \eta\ \mu\omega\upsilon$ לפי הרקונסטרוקציה נכתבה גם תפלה זו בחרוזים].

218 ש. ק. מירסקי, מלכיות זכרונות ושופרות — הדואר ל. גליון ל"ח, 760-761, כ' באלול תשי"א / 1951.21.9.

219 א. מאיר, מלכיות זכרונות ושופרות — הבקר כ"ט באלול תשי"א / 1951.28.9.

*220 E. Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford (Clarendon Press) 1949.

[דן בכמה פרקים על הקשרים שבין המנגינות של התפלות בבית הכנסת והמנגינות של הפיוט הביזנטי: *The Origins of Byzantine Music: I. The Oriental Hypothesis* (p. 21-23); IV. *The Legacy of the Synagogue* (p. 27-37). — *Early Christian Hymns* — I. *The Pagan and Jewish Background* (p. 119-121)].

221 מ. ש. גשורי, הקדיש ונעימותיו — הצופה כ"ט באלול תשי"א / 1951.28.9.

222 C. S. *Quelques textes liturgiques juifs sur Abraham — Cahiers Sioniens V*, 350-354, Paris 1951.

[מכיל תרגום של כמה קטעים מתוך התפלות למוסף ראש השנה, לערב ושחרית של יום הכיפורים; בהקדמה להם תרגום של טכסט לאסיני על העקדה מתוך אוסף התפלות מן המאה השמינית „המיסאלה מבובי-י“].

השירה בארץ ישראל ובארצות המזרח

ע"י גס כן במס' 194, 195, 197, 204, 205, 216.

223 P.A.H. de Boer, Notes on an Oxyrhynchus Papyrus in Hebrew — Vetus Testamentum Vol. I, 49—75, Leiden 1951.

[הסכסס הנ"ל נתגלה ונתפרסם ע"י פלינורס פטרי ב'1922. ה. הירשפלד והרבט לוה ניסו לפענחו ולקבוע את סיבו ב'1922/1923, מר דהיבור נותן במאמרו העתקה חדשה של אותו פטירוס, אך מבלי להכיר שהוא מכיל פיוט לשבועות. ע"י בשורות 11: "בגיל ומקרא חודש / בסוד רבבות קודש / ברצד גבנונים ל... / מור וקנמון... / סך אנכי מלהב". דהיבור טועה לעתים קרובות בקריאת המלים ויש צורך לפענח ולהעתיק את כל הסכסס מחדש. הואיל והפטירוסים מאוכסירינכוס שייכים למאה השלישית או הרביעית לסה"נ, חשובים הם עד מאד לחקר הפיוט העברי].

224 מ. זולאי, פטירת משה [פיוט אגונימי שבראשי סוריו חתומות האותיות א' — נ' ; ראשיתו "אשריך אצים לארץ לבוא"] — הארץ כ"א בתשרי תשי"ב / 21.10.1951.

225 מ. זולאי, הלל ושמאי אחים היו ? [על פי פיוטים מאת קליר ומאת מחבר עלום השם ש"אנו מאוחר לקליר"] — הארץ, ד' סיון תשי"א / 8.6.1951.

226 מ. זולאי, שכע חנוכות עולם [או מאז היות הכל מים במים", פיוט עתיק, אולי מאת אלעזר כירבי קליר] — הארץ כ"ט בכסלו תשי"ב / 28.12.1951.

227 מ. זולאי, טל לפסח שחל בשבת [לר' אלעזר — ומסתבר שהכוונה לקליר"] — הארץ י"ד בניסן תשי"א / 20.4.1951.

228 A. Scheiber, The Qedushta of Pinhas for [עשר תעשר] — JQR, NS XLII, 213 — 216, 1951.

[הקדושתא "אורחי ונברך בכל" על פי כ"י ד. קויפמן, גניזה מס' 15 ואדלר 1947].

229 ג. אלוני, תלוף תלף לרס"ג — סיני שנה י"ד, כרך כ"ח, 144 — 161, תשי"א / 1950-1951. [פירוש ערברי על השיר "תלוף תלף" של רב סעדיה גאון על פי קטע מן הגניזה השמור בקמברידג' ; הבהיר נוסח לראות בשיר את החלק האחרון מתוך היצירה הגדולה "אשא משלי" של הגאון].

230 י. ל. גירשט, גאון ההלכה וחקר הלשות, מסדר התפלה והפייסן [ר' סעדיה גאון] — המודיע א' בכסלו תשי"ב / 30.XI.1951.

231 מ. זולאי, שירו של ר' אדונים הלוי מפאס — סיני שנה י"ד (כרך כ"ט) 24 — 37, תשי"א/1951. [מהדורה חדשה של הפיוט שנדפס בראשונה ע"י שייבר בספר היובל לא. מארכס. מבוא מפורט הן על המחבר ומוצאו, על צורת הפיוט, תוכנו ולשונו, בנספחים למאמר : א. עוד פיוט לר' יהודה בן קוריש. ב. עוד שירי לדונש בן לברט].

232 א. א. עקביא, ביאור ענייני עיבור וברונולוגיה בשירו של ר' אדונים הלוי — סיני שנה י"ד, כרך כ"ט, 42-38, תשי"א / 1951.

233 י. מרצבך, הערות ותיקונים [למאמר של א. א. עקביא, לעיל מס' 232] — סיני י"ד, כרך כ"ט 397-396, תשי"א / 1951.

234 א. א. עקביא, תשובה [לדברי י. מרצבך מס' 233]. — סיני י"ד, כרך כ"ט, 399-398, תשי"א/1951.

235 א. שייבר, קרובות לחול (מגני קייטמן) [שתי קרובות, האחת מאת מברך בן דוד, השנייה מאת הגאון שלמה כירבי יהודה, שנפטר ב'1051] — תרביץ כרך כ"ב, 167-173, תשי"א / 1951.

236 א. בן-יעקב, מקורות חדשים לתולדות יהודי בבל במאות ה"ב וה"ג (א) — ציון, ט"ו, 56-58, תשי"א / 1950 [הופיע ב'1951].

[מכיל חומר מעניין לתולדותיו של המשורר יצחק אבן אלשוד, ראש ישיבת בבל. מתוך דברי ההיסטוריון הערבי אבן אלוטוי יוצא שיצחק נולד לפני 1167, נפטר ב'1247 ונקבר בירושלים בהר הזיתים].

- 237 ש. ברנשטיין, השירים לחושי השנה לכלב אפנדופולו הקראי — חורב י"א 53 — 84, תשי"א / 1951.
- 238 ש. ברנשטיין, ויכוח פיוטי בין המשורר והיין לכלב אפנדופולו הקראי — סיני ט"ו (כרך ל'), 87 — 104, תשי"ב / 1951.
- [לפני שירי הטלמוס בין המשורר והיין הדפוס המהדיר קבוצת מכתמים בשבתם של פרחים. בסיומו משמיעים השושן, הסגליה (כאן "ביולא") והתבצלת דברי התפארות; היכוחים בין פרחים נכתבו לפניו ע"י גבירול וסדררוס אבולקאפיה].
- 239 ש. מרכוס, לחלודות היהודים באדריאנופול — סיני י"ד, כרך כ"ט, 318 — 344, תשי"א / 1951.
- [דן בין השאר על המשוררים שחי בעיר זו במאות הי"ז — הי"ט].
- 240 י. רצהבלי, מאורעות תרי"א בצנעא — סיני י"ד, כרך כ"ט, 371 — 377, תשי"א / 1951.
- [מליצה חרוזה של מחבר תימני עלומהשם בצירוף מבוא והערות].

ספרד ופרובאנס

עין גם כן במס' 199, 200, 206—211, 213—216, 231.

- 241 ש. מ. שטרן, לחלודות ר' שמואל הנגיד — ציון ט"ו 135 — 145, תשי" / 1950 [הופיע בשנת 1951].
- ו. עלייתו של שמואל הנגיד למשרת סופר המלך. וו. אגרת ושיר תהלה ממשורר ערבי לכבודו של שמואל הנגיד [המשורר הוא אלמנפתל]. ווו. מושח לתהילתו של ר' שמואל הנגיד [מאת יוסף סופר, על פי כ"י בודליאנה Ms. heb. c. 100 fol. 40]. ו. מושח לתהילתו של ר' שמואל הנגיד ובנו ר' יהוסף [אנונימי, על פי כ"י Ms. Or. 5560 D fol. 10—11; Brit. Mus. Or. 352 f. 57; Parma, De Rossi].
- 242 ש. ברנשטיין, מדוע נדחה ר' שמואל הנגיד? — הדואר ל, 663 — 665, תמוז תשי"א / 13.7.1951.
- [לרגל הופעת "בן משל" במהדורת ש. אברמסון; עין לעיל מס' 55].
- 243 י. ל. גירשט, "נגיד" ישראל בספרד — המודיע, כ"ב בכסלו תשי"ב / 21.12.1951.
- 244 א. מור, מלחמה בשירת רבי שמואל הנגיד — ברקאי י"ט, גליון 165, 12—14, יוהנסבורג איר תשי"א / 1951.
- 245 J. Schirrmann, Samuel Hannagid, The Man, The Soldier, The Politician — Jewish Social Studies, Volume XIII p. 99 — 126, New York 1951.
- 246 א. פרנס, האקסטזה בחיי רבי שלמה אבן גבירול — מבין למערכות, עיונים בזברי שירה ומחשבה, ע' 61—108, הוצאת מחברות לספרות, תל־אביב תשי"א [1951].
- [נדפס בראשונה ב"מאונים" כרך ד, תרצ"ה].
- 247 א. פרנס, זכר השם בפיוטי רבי שלמה בן גבירול — שם, ע' 109—138, תל־אביב תשי"א [1951].
- [נדפס בראשונה ב"כנסת" ז, תש"ב].
- 248 ש. ברנשטיין, ארבעה שירים חדשים לר' שלמה בן גבירול — הדואר שנה ל, ע' 476 — 477, סטח תשי"א / 20.4.1951.
- [על פי כ"י שהועתק בראשית המאה הי"ז בקושטנטינו אשר באלג'יר, קצת בספרית בית המדרש לרבנים באמריקה. התחלות הפיוטים: 1) שוכן עד וקדוש שמך 2) בטרם אגודת שלשים ושתיים מגויה. 3) ותבל בטרם שפתיה מוצקת. 4) שוכני רום ותחת. — הפיוט הראשון כבר נדפס בספר השנה ליהודי אמריקה" תרצ"ה, 214].
- 249 W. Tubielewicz, Z liryki Ibn Gabirola — Przegląd Orientalistyczny, Zeszyt 3 (1950) p. 62 — 66, Krakow 1951.

[כולל פתיחה קצרה וחרגום של השירים "ראה שמש", "כתב סתיו", "רבינו דמער" (1 — 6, 15 — 18) "אמנון אני חולה", "עת נצבו", "עזבתי ועלתה"].

250 A. Mandelbaum, Seven Secular Poems — Solomon ibn Gabirol — Commentary Vol. XI no 2 p. 181 — 183, February 1951. [חרגום חפשי של קטעי שירים].

251 C. Ramos Gil, La patria de Bahya ibn Paqúda — Sefarad Vol. XI p. 103 — 105, 1951.

[בראשיתו של ספר "חובות הלבבות" כ"י הספריה הלאומית במאוריד מס' 5455 משנת 1340 נאמר בפירושו: "זה ספר תורת חובות הלבבות חברו החכם הדיין ר' בחיי בר יוסף ז"ל בן בקודה ס ר ק ו ס ס י בלשון ערבי" וכ"י — לפי זה מתאשרת השערתו של צונץ על סאראגוסה כמקום הולדתו של בחיי].

252 נ. בראון, שירת ישראל לרמב"ע — בתוך המאסף של ת. חורן, ספרי מוסת, עמ' 81 — 87, ירושלים, אחיאסף, תשי"א / 1951.

253 Rosa Castillo, Poesías de Moises ibn Ezra — Arbor XVIII 525—529, Madrid 1951.

254 ש. ברנשטיין, הסלה מתחנן לפני המלך לשלשה טיטים לימים נוראים לר' משה אבן עזרא) — הדואר ל. ל"ח 771 — 773 כ' באלול תשי"א / 21.9.1951.

[בתוך הספר "שירי הקודש של ר' משה אבן עזרא" שהמהדיר מכין לדפוס].

255 [ישראל זמורה], רבי יהודה הלוי, קובץ מחקרים והערות. סדר והכין לדפוס ישראל זמורה. הוצאת מחברות לספרות תל אביב תשי"א [הופיע בשנת תשי"א / 1951], 375, (1) עמ'.

ה ת ו כ נ. דברי משוררים: משה אבן עזרא, יוסף אבן צדיק, רבי יהודה אלחריזי, י. סימון. — דברי היסטוריונים וחוקרים: ד"ר צ. גרץ, ש. דובנוב, ז. יעבץ, יצחק בער, ב. צ. דינבורג, ע. בן עזרא. — דברי מהדירים ומפרשים: ש. די לוצאטו, א. א. הרצבי, ת. בראדי, ר' ישועה [הכונה לישועה בן אליהו הלוי, עורך הדיואן]. — דברי חושבים ומבקרים: י. היימן, ד"ר א. קמינקא, הרב י. ל. הכהן מימון, ד"ר י. נ. שמחוני, י. זמורה, ת. ש. בן מאיר, נ. בן מנחם, מ. גיגלן, מ. ש. גשורי.

[החומר מלוקט מתוך ספרים, מאספים, כתבי-עת; לא בכל מקום ציין המהדיר את מקורותיו].

256 י. רצהבי, לקט ושכתה בשירת ריה"ל [= ר' יהודה הלוי] — תרביץ, כ"ג, 16 — 25, תשי"ב / October 1951 [הופיע 1952].

[א. פיוטים חדשים: אלהים מקדם; ידיד עורה. — ב. גלגולו של פיוט (אותותינו התמהמהו). — ג. מילואים וחילופים (חמה בעד רקיע; פרוצים). — ד. את הפיוט הראשון בעל חתימת א"ב יהודה אסתר אולי ליהם ליהודה הלוי אך השיר השני על כללי העיבור, בודאי שאינו ממנו גם ההשלמה לפיוט "אותותינו התמהמהו" אינו אלא תוספת מאוחרת כפי שמעידים סגנונה וחרוזיה. שני הבתים החדשים באזור הערבי של "חמה בעד רקיע" אף הם תוספת מאוחרת לנוסח המקורי, שהרי על ידם נהרס מבנהו של המושח].

257 א. א. עקביא, ביאור לשיר "ידיד עורה" — תרביץ כ"ג, 26, תשי"ב / October 1951.

[ביאור של ענינים הקשורים בלוח העברי המופיעים בפיוט שנתפרסם ע"י רצהבי עיין לעיל מס' 256].

258 א. מירסקי, הגהות בנוסח שירי ר' יהודה הלוי [על פי כתבי יד] — סיני שנה י"ד כרך כ"ט,

43 — 57, 173 — 190, תשי"א / 1951.

259 O. Camhy, Le Prince de la poésie hébraïque: Jehuda Halévy — Le Judaïsme Sephardi X no 4 p. 50 — 53, 57, Paris 1951.

260 S. Sierra, L'amore per Sion di Jehuda Hallevi — La Rassegna mensile di Israel XVII, 312 — 320, Roma 1951.

261 ש. ברנשטיין, ששה שירים חדשים לר' אברהם אבן עזרא — בצרון י"ב, חוברת ח' 230 —

239, תשי"א / 1951.

[הפיוטים נתפרסמו לפי כ"י אדלר 1596 (מתווך ספרדי מן המאה ה"ט) וכ"י סולברגר-הירש 26 (מתווך

קישטנדינא) מן המאה הי"ז. ואלה הם: (1) אל העבים דר ברומה (חתימות השם: אברהם) (2) אשר בגלל אבות איתני מוריה (חתימת השם: אברהם) מפוקפקת מאד. (3) אלך אשובה בלב נשבר (אברהם) (4) בסחתי באל נורא (אברהם) (5) אל עליון שעה הגיון הכאים עדיך (..ברהם, מחוסר התחלה). (6) אל גל יד נודעת (אברהם... לקוי בסופו). — הפיוט מס' 5 נדפס לפני כן על ידי נ. בךמנחם ב"סיני" שנה י"א חוב' דת, תשי"ז עמ' 77-76 מתוך כ"י אדלר 2876].

262 י. ל. פליישר, כמה חכמים היו לנו בשם ר' אברהם החזון? — חורב י"א, 256 — 268, ניו יורק תשי"א / 1951.

[הדפסה חדשה של המאמר שנרשם בביוגרפיה של השנה הקודמת מס' 172].

263 Rosa Lida de Malkiel, Del Judaismo Español: Josef ben Meir Ibn Zabara — Davar, Revista literaria 36, p. 5—17, Buenos-Aires 1951.

264 [אלחריזי] אלחריזי, מחברות איתאל בתרגום ר' יהודה אלחריזי, יוצאות לאור על פי כתב היד היחידי והמקור הערבי בצירוף מבוא הערות ומפתחות על ידי יצחק פרץ, הוצאת "מחברות לספרות" בסיוע מוסד הרב קיק. תל-אביב תשי"א [1951]. (2), מכ, 312 ע'.

*265 [אבן אלמקפץ], ספורי כלילה ודמנה מאת בידבה הפלוסוף ההודי תורגמו מערבית בידי אברהם אלמאליח עם מבוא מאת המתרגם. מהדורה שנייה, הוצאת "דביר" תל-אביב תשי"ז / 1950. XVIII (2) 156 עמ'.

[הטכסט הפרוזאי הזה חשוב גם לחקר התרגום המאוחר של יעקב בן אלעזר הספרדי, בן זמנו של אלחריזי. התרגום של אלמאליח נדפס בראשונה בתרפ"ב / 1922].

266 ח. שירמן, יצחק גרני, משורר עברי מפרובאנס — אורלוגין, במה לדברי ספרות בעריכת אברהם שלונסקי, חוברת 3, עמ' 91 — 101, יולי 1951.

[תרגום של המאמר הצרפתי שהובא ברשימתנו הראשונה מס' 79. ב"אורלוגין" לא צויין בכלל שזהו תבגום משסה אחרת; יתר על כן, המערכת של המאסף לא הראתה למחבר את הנוסח העברי של מאמרו לא בכתב-יד ולא בגליונות ההגדה. המתרגם עלום-השם שיבש את דברי המקור בהרבה מקומות, והמחבר מודיע בזה שאינו אחראי לפרסומו].

267 ש. ברנשטיין, קינה בלתי ידועה לר' יחיאל בן אשר — סיני שנה י"ד כרך כ"ט, 209 — 214 תשי"א / 1951.

268 א. מירסקי, הגהות לפיוטי ר' יחיאל ב"ר אשר [לעיל מס' 267] — סיני י"ד, כרך כ"ט, 399 — 401, תשי"א / 1951.

269 B[oyer] R., L[even] J., M[oss] C., The Epitaph on Jonah Duran: A Rejoinder — The Journal of Jewish Studies II p. 57, 1951. [עין ברשימה הקודמת מס' 181-180].

270 C. Roth, A Rejoinder to a Rejoinder — The Journal of Jewish Studies II p. 57, 1951. [על אותו עניין].

איטליה

עין גם כן במס' 201, 212.

271 C. Roth, Lo sfondo storico della poesia di Immanuel Romano — La Rassegna mensile di Israel vol. XVII, 424 — 446, Roma 1951.

272 ד. ירדן, עיוני לשון ומליצה במחברות עמנואל — לשוננו י"ז, 145 — 172 [סיום המאמר שנרשם ברשימה הקודמת במס' 182] תשי"א [1951].

273 Allen Mandelbaum, Six Poems from the "Mahberoth" — Immanuel of Rome — Commentary, Volume XI p. 82 — 84, New York, January 1951.

274 A. Mandelbaum, Six Renaissance Poems — Commentary, Volume XI p. 589-590, June 1951.

[תרגומים של שירים מאת רטאל מאאינצה, מרדכי דאטו, יעקב ועמנואל טראנשנים].

275 א. ג. צ. רות, ר' משה זכות ועליתו לאי — ציון ט"ו 146 — 149 תשי"א / 1950 [הופיע ב'1951].

276 מ. וילנסקי, לתולדותיו של ר' ישעיה בסאן — קרית ספר כ"ז 111 — 114, תשי"א / 1951.

[חומר חדש לתולדות המקובל והמשורר הידוע שחי בין 1674/1673 — 1739].

277 ג. בן-מנחם, כתבי רבי משה חיים לוצאטו, רשימה ביבליוגרפית של ספרי דפוס וכתבי יד, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים; הוצאת מחברות לספרות, תל-אביב, ירושלים תשי"א [1951], 188 עמ'.
278 מ. ש. גשורי, היסוד המוסיקלי ביצירות רמח"ל — חורב י"א, 245 — 255, ניו-יורק תשי"א/1951.

279 ה. מ. קריג, לאל אלים, קנטטה לשני קולות בלוית צמבלו (בכתב היד המקורי נאמר "סופרנו א' וב'"). הושרה ע"י החזנים שמואל רוזריגו מנדו ואהרן כהן די לארא, המוסיקה: אברהם די קסרס, המלים: ר' משה חיים לוצטו, השיר "לאל אלים" חובר ע"י רמח"ל לרגלי מגויים של ישראל נונו הנריקס ואהרן די מינטו לתחני תורה בתג שמחת תורה בשנת הת"ק (1739) בק"ק אמסטרדם. המנגינה השתמרה ונמצאה בשנת 1947 בספרייה הספרדית המפורסמת "עץ חיים" באמסטרדם ועובדה ע"י הנס משה קריג באמסטרדם תשי"א (1951).

[15 עמודים גדולים של תחינוגיה, בתוכם פקסימילה של כתב-היד. על השיר הזה עיין ברשימה

הקודמת מס' 186].

הולאנד

280 J. Melkman, David Franco Mendes, A Hebrew Poet. Academisch Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de letteren en wijsbegeerte etc. Jerusalem (Massadah) and Amsterdam (Joachimsthal) [1951], 170 (2) pp. I. Introduction, II. The City, III. Moses Hayyim Luzzatto. — תוכן העניינים: IV. Amadores das Musas, V. Gemul Athaliah, VI. Ahavath Olam, VII. Metre and Rhyme, VIII. Letters and Hebrew publications, IX. Epilogue.—Notes, Bibliography, Literature, Index].

אשכנז

עיין גם כן מס' 196.

* 281 S. Speier, Y a-t-il eu influence du Livre des Jubilés sur la liturgie juive — REJ NS Tome IX (CIX) Juillet 1948 — Juin 1949 p. 109 — 111, Paris [1950].

[לדעת המחבר השפיע "ספר היובלות" על הסליחה "אלה אוכרה ונפשי עלי אשפכה" של יהודה — דודיון אוצר השירה א, 4273].

282 א. מ. הברמן, סליחה ליום כפור [אנונימית; בראשי טוריה חתימת א"ב. נדפסה כאן לפי מחזור גירסברג כ"י, לפי דעת המהדיר "קרוב לודאי שנתחברה באיטליה לפני המאה השתים עשרה", אך נראה לי שקשה להחליט מהו מוצאה. כפי שמעיד צונץ LG 228 הכניס אותה ר' מנחם מטריויש בין הסליחות שהיו נהוגות במנהג מקומו; יתכן איפוא שהיא נתחברה גם בצרפת או באשכנז (עיין שם 227 ו-228). הטכסט של סליחה זו נשתמר עוד בכ"י מינכן 21 וליידן, סקאליגר 4]. הארץ ט' בתשרי תשי"ב / 9.X.1951

רשימת מחברי המחקרים ומהדירי הטכסטים

(מפתח לשנת 1951)

Fleg, E. 213	מרכוס, ש. 239	אלוני, נ. 229, 211
Groult, P. 210	מרצבך, י. 233	אלמאליח, א. 265
Kuhn, K. G. 217	עגן, י. 212	בן-יעקב, א. 236
L(eveen), J. v. Boyer	עקביא, א. א. 232, 234, 257	בן-מנחם, נ. 277
de Malkiel, R. L. 263	פליישר, י. ל. 262	בראון, נ. 252
Mandelbaum, A. 250, 273, 274	פרנס, א. 247, 246	ברנשטיין, ש. 237, 238, 242
Melkman, J. 280	סרק, י. 264	248, 254, 261, 267
M(oss), J. v. Boyer	קרא, ב. 200	גויסלין, ש. ד. 207
[N. N.] 202	קריג, ה. מ. 279	גרשט, י. ל. 243, 230
Ramos Gil, C. 251	רות, א. נ. צ. 275	גשורי, מ. ש. 221, 278
Romano, D. 198a	רצהבי, י. 195, 240, 256	הברמן, א. מ. 196, 282
Roth, C. 270, 271	שטרן, ש. מ. 241	וילנסקי, מ. 276
Scheiber, A. 197, 228	שייבר, א. 235	ויס, י. 206
Schirmann, J. 245	שירמן, ח. 203, 266	זולאי, מ. 194, 204, 205, 216
Sierra, S. 260	B(oyer), R. 269	224, 225, 226, 227, 231
Speier, S. 281	Browne, Lewis 214	זמורה, י. 255
Teicher, J. L. 198	Camhy, O. 259	ירדן, ד. 272
Tubielewicz, W. 249	Castello, Rosa 253	מאיר, א. 219
Wellesz, E. 220	Colorni, V. 201	מדן, מ. 208
	C. S. 221	מור, א. 244
	De Boer, P. A. M. 223	מירסקי, א. 199, 258, 268
	Diez Macho, A. 209	מירסקי, ש. ק. 218

הדפוס העברי בהונגריה

מאת

פנחס יעקב הכהן

ג. הדפוס העברי בפאקש *

פאקש היא עיר קטנה במחוז טאלנא באונגריה, אשר נודעה תחלה בשנת תקנ"ח ע"י הריב שהיה לו לאחד מרבניה. ר' יצחק גריסהאבער, עם ראש בעלי הריפורם, הרב אהרן חאָרין, בענין הדג שטירל, וע"י אספת הרבנים שנתאספו שם בשנת תר"ד להתייעץ איך לחזק עמודי הדת ולבצר חומותיה נגד זרם הריפורם. וכאשר שמש שם ברבנות הרב ר' אליעזר זוסמאן סופר, מחבר ספרים רבים, נתיסד ג"כ בשנת תרמ"ד בית דפוס עברי ע"י הר' יצחק ליב ראזענבוים (עד שנת תרמ"ח) ואחרי ע"י בנו הר' מאיר ראזענבוים (עד שנת תרע"ח). ואלה הספרים שנדפסו שם, לפי סדר שנות הדפוס:

תרמ"ד

- 1 המקנה, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, חדשים בסוגיות הש"ס, ח"ג (ח"א וב') נדפסו בפרעס-בורג, תרמ"ד. 2°, 4) 127 דף.

תרמ"ה

- 2 גורן דוד, מהר' אהרן דוד דייטש, שו"ת על או"ח. תרמ"ה. 2°, 4 עמ' 70 דף.
- 3 דמשק אליעזר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, אספת מדרשים על ס' ויקרא במדבר. (ח"א וב') על בראשית שמות נדפסו בפרעסבורג תר"מ—מ"א. תרמ"ה. 8°, VI עמ' 49 דף; (1) 37 דף.

תרמ"ו

- 4 אבל כבוד, מהר' גרשון שטערן, הספד על ר' חיים סופר אבד"ק פעסט. תרמ"ו. 8°, 19 עמ.
- 5 בני לוי, מהר' אליעזר צבי לעווינגער, לקוטים בהלכה ואגדה. תרמ"ו. 8°.
- 6 דמשק אליעזר, הנ"ל, ח"ה על ס' דברים. (ראה מספר 3). תרמ"ו. 8°, 2 דף, וואאך עמ' 58 דף.

תרמ"ז

- 7 חוט המשולש, מהר' שלמה סופר, תולדות ר' עקיבא איגר, החתם סופר וכתב סופר. תרמ"ז. 8°, 59 דף.
- 8 לקוטי חבר בן חיים, מהר' חזקיה פייבל פלוט, ח"ז. חדושי ח"ס על נדה וחדושי המחבר על מס' גיטין. תרמ"ז. 4°, (1) 110 (5) דף.

תרמ"ח

- 9 יפח לקץ, מהר' ישראל דוד מרגליות-יפה-שלעווינגער, באורים ע"ס שמות (ע"ס בראשית נדפס בפרעסבורג). תרמ"ח. 8°.
- 10 לקוטי חבר בן חיים, הנ"ל (ראה מס' 8), חלק שמיני, חדושי ח"ס על שו"ע וחדושי המחבר ע"ס קדושין. תרמ"ח. 4°, (1) 124 (4) דף.
- 11 עט סופר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, חדושים בסוגיות הש"ס ע"ס אב, ח"א. תרמ"ח. 4°, VI עמ' 102 (1) דף.

- 12 פלא יועץ, מהר' אליעזר פאפו, תוכחת מוסר, מתרגם ל"א מהר' יהודה הכהן קרויס.
תרמ"ח. 8°.
13 תפארת למושה, מהר' גרשון שטערן, דורש אגדה לכבוד משה רבינו ע"ה. תרמ"ח. 8°.
12 דף.

תרמ"ט

- 14 יסוד האמונה ושרש הבטחון, מהר' שמואל קאנן, תוכחת מוסר, תרמ"ט. 8°; 4 דף.
או. 82 (2) עמ'.
15 לקוטי חבר בן חיים, הנ"ל (ראה מס' 8, 10), חלק תשיעי, חדושים על מס' בב"ם
וענינים שונים, תרמ"ט. 4°; (1) 127 (4) דף.
16 נחלת בנימין, מהר' בנימין וואלף ברייער, שו"ת על אור"ח. תרמ"ט. 2°; 155 עמ' דף.
17 שו"ת ריב"א, מהר' יואל ב"ר אליעזר אונגאר, ח"א. תרמ"ט. 2°; (1) 94 דף. 14 עמ'.

תר"ן

- 18 חינוך בית יצחק, מהר' יצחק גליק, דרושים עה"ת (בראשית-שמות), פאקש תר"ן. 8°.
19 ילקוט אליעזר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, אספת מדרשים על תהלים, תר"ן. 8°.
(2) 160 דף.
20 מהר"ם שיק, מהר' משה שיק, באורים על פרקי אבות, תר"ן. 8°; (7) 95 (3) דף.
21 נר המאיר, מהר' מאיר גרינפעלד, פלפולים בהלכה, תר"ן. 2°.

תרנ"א

- 22 לקוטי חבר בן חיים, הנ"ל (ראה מספר 8, 10, 15), חלק עשירי, חדושים עמ"ס כתובות,
ב"ח. תרנ"א. 4°; (1) 241 (2) דף.
23 מטה יונתן, מהר' יהונתן אייבשיץ, חדושים על ה' פסח משו"ע אור"ח. תרנ"א. 8°; (2)
21 דף.
24 מקור דמעה, מהר' גרשון שטערן, הספדים, תרנ"א. 8°.
25 צאינה וראינה אין נייער בעארבייטונג, עם קול יהודה, מהר' יהודה הכהן קרויס.
תרנ"א. 8°; 210 דף.

כ"ה כפי רשימת סריעדברג, ב. Z. f. H. B. ובאסף המוכיר רושמים דפוס הח"א תרנ"ה. 8°; (4) 94 דף.

תרנ"ב

- 26 עט סופר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, חדושים וכללים בסוגיות הש"ס, ע"ס א"ב, ח"ב.
(ראה מס' 11), תרנ"ב. 4°; VIII עמ' 122 (3) דף.

תרנ"ד

- 27 ילקוט הגרשוני, מהר' גרשון שטערן, כללים בסוגיות הש"ס, ע"ס א"ב, ח"א. תרנ"ד.
2°; (1) דף. VI עמ' 52, (3) דף.
28 ילקוט סופר, מהר' יוסף ליב סופר, אספת מדרשים עה"ת בערכין וסדר א"ב, ח"א.
בראשית, תרנ"ד. 8°; (4) 226 דף.
29 לקוטי שלמה, מהר' שלמה הכהן קליין, חדושי מס' הש"ס, הרמב"ם ושו"ע, עה"ת ופ"א.
תרנ"ד. 4°; VI עמ' 112 דף.
30 מנחה חדשה, מהר' יהודה הכהן קרויס, דיני מליחה-גדה-חלה-הדלקה, תרנ"ד. 8°; 22 עמ'.
נדפס עם ספרו פלא יועץ (ראה להלן מס' 34), ובתוצאה מיוחדת.
31 מספד תמרורים, מהר' שלום קוטנא, הספד על הר' שלמה זלמן שפיטצער. [תרנ"ד].
8°; 9 דף. והוא חלק מספרו עתרת שלום ואמת (ראה להלן מס' 32) ויצא לאור גם בתוצאה
מיוחדת.

- 32 עתרת שלום ואמת, מהנ"ל, באורי מקראות והספדים, ח"א, תרנ"ד. 8°; 4, 59, 14 דף.
 33 פלא יועץ, מהר' אליעזר סאפו, מתרגם לשפת י"א עם תומר דבורה מהר' יהודה הכהן קרויס (הוצאה שניה) ונדפס עמו ס' מנחה חדשה (ראה מספר 30) תרנ"ד. 8°.
 34 רשימת ספרים ישנים וחדשים, י"ל ע"י הר"מ פישער, תרנ"ד. 8°.

תרנ"ה

- 35 זכרון אפרים, מהר' אפרים מרדכי פישל סופר, באורים ע"ס בראשית, תרנ"ה. 8°; 79 דף.
 36 ילקוט הגרשוני הנ"ל (ראה מספר 27), ח"ב, תרנ"ה. 2°; (1) דף, vi עמ', 42, 10, (2) דף.
 37 ילקוט סופר, הנ"ל (ראה מספר 28), ח"ב על ס' שמות, תרנ"ה. 8°; (2), 167, (1) דף.

תרנ"ו

- 38 חלפות שמלות בנימין, מהר' וואלף זוסמאן סופר, דרושים על התורה ומועדים, תרנ"ו. 8°; (4), 230 דף.
 39 ילקוט הגרשוני, הנ"ל, (ראה מס' 27, 36), ח"ג, תרנ"ו. 2°; 4, 32, 22 דף.
 40 עט סופר, הנ"ל (ראה מספר 11, 26), ח"ג, תרנ"ו. 4°; (2), 98, (2) דף.
 41 קובץ לקוטים שונים, בהלכה ואגדה, מהר' גרשון שטערן, תרנ"ו. 8°; 32 דף.

תרנ"ז

- 42 וכתורה יעשה, מהר' שלום קוטנא, פסק דין בענין הילדים מנשואי התערובות, תרנ"ז. 8°; iv עמ', 22 דף.
 43 חלפות שמלות בנימין, מהר' וואלף זוסמאן סופר, דרושים עה"ת ומועדי השנה (ראה מס' 38), ח"ב, תרנ"ז. 8°; (2), 118 דף.
 44 ילקוט אליעזר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, אספת מדרשים בערכין ע"ס א"ב, ח"א (הוצאה שניה), תרנ"ז. 8°; (6), 131, (3) דף.
 45 מור דרור, מהר' יעקב בר' צבי הירש הלוי, דרושים חלק חמישי וששי (שאר החלקים נדפסו במקומות שונים), תרנ"ז. 8°; (1) דף, 255 עמ'.
 46 מעגלי צדק, מהר' גבריאל מיללער, מוסר השכל בשפת י"א, תרנ"ז. 8°; 88 עמ'.
 47 תורת חיים, מהר' יעקב שלום סופר, חדושים עשו"ע או"ח, ח"א (סימן א—קמ"ט), תרנ"ז. 2°; (2), 122 דף.

תרנ"ח

- 48 באר יצחק, מהר' יצחק אייזיק סג"ל ביליצער, דרשות עה"ת ולמועדי השנה, תרנ"ח. 8°.
 49 זרוע ימין, מהר' חיים יוסף דוד אוולאי (חיד"א), פירושים על פרקי אבות, תרנ"ח. 8°; (2), 23 דף.
 50 ילקוט סופר, הנ"ל (ראה מספר 28, 37), ח"ג ע"ס ויקרא, תרנ"ח. 8°; (2), 120 דף.
 51 מגן אבות, מהר' יהודה הכהן קרויס, דיני קדיש יתום ויאהרצייט בל"א, תרנ"ח. 8°; 20 עמ'.
 52 נהרי אפרסמון, מהר' יעקב טענענבוים, שו"ת על או"ח, תרנ"ח. 2°; (2) דף, ix עמ', 222 דף.
 53 עת ספור, מהר' שלמה קליין, פסוקים וציונים להספדים, תרנ"ח. 8°; (4), 36 דף.
 54 תוספות סדר מועד, התוספתא עם פירוש תכלת מרדכי, מהר' מרדכי פריעדמאן, ח"א שבת—עירובין, תרנ"ח. 8°; 10 דף, 242 עמ'.

תרנ"ט

- 55 בית נפתלי, מהר' נפתלי הכהן שווארטץ, דרשות ושו"ת, תרנ"ט. 2°; 24, 98 דף.
 56 וכתורה יעשה, (ראה לעיל מספר 42), ח"ב, תרנ"ט. 8°; 49 דף.

- 57 ילקוט הגרשוני, מהר' גרשון שטערן, אספת מדרשים ופירושים על התנ"ך, ח"א, תרנ"ט.
 82 דף.
 58 מתוק מדבש, מהר' יהונתן אייבשיץ, חדושים על שו"ע או"ח הלכות שבת, תרנ"ט, 80.
 16 דף.
 59 עט סופר, הנ"ל (ראה מספר 11, 26, 40) ח"ד, תרנ"ט, 40, (4), 87, (1) דף.
 60 שמחת הנפש, מהר' יהודה הכהן קרויס, תוכחת מוסר בלשון י"א, ב"ת, תרנ"ט, 80 (8),
 101, (1), (4), 20, (3) עמ' (3), 85 (1) דף.
 61 תורת יחזקאל, מהר' יחזקאל סג"ל, חדושי מס' הש"ס, תרנ"ט, 20, (4), 131 דף.
 62 תקון משה, מהר"ר משה פאללאק, דרשות ע"ד הפלפול, ח"ד וה' (במדבר-דברים), תרנ"ט.
 80, 84, 192 דף. (שאר החלקים נדפסו בפרעסבורג ובאניהאד).

ת ר ס

- 63 אבני בית היוצר, מהר' יצחק ווייס, תולדות רבני עיר פרעסבורג וציוני המצבות, תר"ס.
 80, (1), 11, 86 דף.
 64 בית ישראל, מהר' ישראל חיים ברוין, דברי אגדה ע"ס בראשית וש"ת, תר"ס, 80, (2),
 47 דף.
 65 וילקט יוסף, עתון להלכה ואגדה י"ל ע"י הר' יוסף הכהן שווארטץ, שנה שניה, (ח"א נדפס
 במונקאטש), תר"ס, 40, (2), 97 דף.
 66 ילקוט הגרשוני, הנ"ל על התנ"ך ח"ב, (ראה מספר 57), תר"ס, 20, (1), 67, (3) דף.
 67 ילקוט סופר, הנ"ל, ח"ד על ספר במדבר, (ראה מספר 28, 37, 50), תר"ס, 80, (2), 139 דף.
 68 מנחה חדשה, הנ"ל, (ראה מספר 30) הוצאה שניה, תר"ס, 80, 22 עמ'.
 69 תבואות השדה, מהר' אליעזר דייטש, חדושים בשיטות הש"ס ח"ד, תר"ס, 20, (4), 86 דף.
 ח"א ב' וג' נדפסו בלבוב.
 70 תוספות סדר מועד, הנ"ל, (ראה מספר 54), ח"ב על מס' פסחים—שקלים—יומא—סוכה.
 תר"ס, 80, (2) דף, 191 עמ'.
 71 תורת חיים, הנ"ל (ראה מספר 47), ח"ב (סימן ק"ז—ר"א), תר"ס, 20, (1), 91 דף.

ת ר ס א

- 72 אוצר אגדות, מהר' גבריאל מיללער, אספת אגדות מתלמוד בבלי וירושלמי, חלק רביעי.
 פאקש תרס"א, 80, (2), 218 עמ'. שלשה חלקים הראשונים נדפסו בפרעסבורג.
 73 בית ישראל, הנ"ל (ראה מספר 64), חלק שני, תרס"א, 80, (5), 47 דף.
 74 וילקט יוסף, הנ"ל, (ראה מספר 65) שנה שלישית, תרס"א, 40, (2), 124 דף.
 75 חלפות שמלות בנימין, הנ"ל (ראה מספר 38, 43) ח"ג וד', תרס"א, 80, (8), 12, 72,
 (2), 110 דף.
 76 משחת אהרן, מהר' אהרן קוטנא, חדושי מס' והלכות נדה, תרס"א, 40, 65, (1), 11 דף.
 77 תוספות סדר מועד, הנ"ל (ראה מספר 54, 70), עמ"ס ביצה—ר"ה—תענית—מגלה—מ"ק
 וחגיגה, עם קונטרס פתיל תכלת, תרס"א, 80, 8, 167 עמ'.

ת ר ס ב

- 78 וילקט יוסף, הנ"ל, (ראה מספר 65, 74), שנה רביעית, תרס"ב, 40, (2), 117 דף.
 79 צאינה וראינה על ההפטרות, מתרגם ללשון י"א מהר' יהודה הכהן קרויס, תרס"ב, 80.
 80 תבואות השדה, הנ"ל (ראה מספר 69) חלק ה', תרס"ב, 20, (4), 80, (2) דף.

ת ר ס ג

- 81 וילקט יוסף, הנ"ל (ראה מספר 65, 74, 78), שנה חמישית, תרס"ג, 40, (2), 89 דף.

- 82 **זהב משקלה**, מהר' אברהם יהודה ב"ר שלמה קליין, רמזים וגמטריאות. תרס"ג. 8°.
- 83 **ילקוט סופר הנ"ל** (ראה מספר 28, 37, 50, 67), חלק ה' על ס' דברים. תרס"ג. 18° (2).
- 172, (2) דף.
- 84 **לבנימין אמר**, מהר' בנימין וואלף באסקאוויץ, באורים על מאמרי רבה בר בר חנה. תרס"ג.
- 15 דף, גרפס יחד עם ס' שושן עדות מהנ"ל, ראה להלן מספר 87.
- 85 **מלאה קטרת**, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, דרשות והספדים (הוצאה שניה). תרס"ג. 18° (11).
- 80 דף.
- 86 **פועל צדק**, מהר' שבתי ב"ר מאיר הכהן, תרי"ג מצות מסודרות לימי השבוע. תרס"ג. 18° (4).
- 10 עמ' 34 דף.
- 87 **שושן עדות**, מהר' בנימין וואלף באסקאוויץ, באורים עם"ס עדיות (ונדפס עמו ס' לבנימין אמר). תרס"ג. 189, (8), 4° (9) דף.
- 88 **שלשה ספרים נפתחים**, כולל: א) שער נפתלי מהר' נפתלי הכהן שווארטץ, פירוש על אבודרהם; ב) חילוקא דרבנן, מהר' בנימין וואלף באסקאוויץ, חדשים בסוגיות הש"ס; ג) יענו בקול, אספת שו"ת בענין התקנה שלא להתפלל בקול רם, י"ל ע"י הר' יוסף הכהן שווארטץ. תרס"ג. 189, (8), 4° (14) 26 דף.

תרס"ד

- 89 **בית ישראל הנ"ל** (ראה מספר 64, 73) חלק שלישי (ע"ס ויקרא—במדבר—דברים). תרס"ד. 18° (2), 60 דף.
- 90 **וילקוט יוסף הנ"ל** (ראה מספר 65, 74, 78, 81), שנה ששית. תרס"ד. 189, (2), 4° 99 דף.
- 91 **מאורי אש**, איבערגעזעצט פאן ספר זכרון יהודה אונד אנדערע ספרים, דייע לעבענס-בעשרייבונג, אבשטאממונג, מנהגי הגאון ר' מאיר א"ש אונד פאן זיינע קינדער אונד פאן זיין שוויגערפאטער ר' דוד דייטש, הערויסגעגעבען פאן מ' גרינוואלד. תרס"ד. 8°.
- 92 **מלחמת יהושע**, מהר' יהושע רייכענפעלד, באורים על ס' בראשית. תרס"ד. 18° (6), 66 דף.
- 93 **שבעה עינים**, מהר' שמואל בירגער, פירוש עם בראשית. תרס"ד. 8°.
- 94 **שבת שבתון**, מהר' שמעון מיללער, פירוש פסוקים מעניגי שבת. תרס"ד. 18° 69 עמ'.
- 95 **תבואות השדה הנ"ל** (ראה מספר 69, 80), חלק ששי. תרס"ד. 18° (10), 77 (1) דף.
- 96 **תורת בר נש**, מהר' כלב פייבל שלעזינגער, באורים על התנ"ך וסוגיות הש"ס. תרס"ד. 189, (8), 214 דף.
- 97 **תורת חיים הנ"ל** (ראה מספר 47, 71) חלק שלישי (סימן ר"ב—רמ"א וסימן תקמ"ט—ת"ר). תרס"ד. 18° (6), 62, 40 דף.

תרס"ה

- 98 **בן המלך והנזיר**, מתרגם לשפת י"א מהר' יהודה הכהן קרויס, ונדפס עמו **בן משכיל**, מהר' יהודה ליב לעווינגער, דברי מוסר. תרס"ה. 18° (4), 37 (1) דף.
- 99 **וילקוט יוסף הנ"ל** (ראה מספר 65, 74, 78, 81, 90) שנה שביעית. תרס"ה. 189, (2), 4° 107 דף.
- 100 **ידי משה**, מהר' צבי גאייטין, תרי"ג מצות עפ"י סדר הרמב"ם נרמזו בסדר האינו. תרס"ה. 18° (1), 76 דף.
- 101 **ליבא בעי**, מהר' שאול בראך, חדשים על סוגיות ושיטות הש"ס. תרס"ה. 18° (2), 5 דף.
- 138 דף.
- 102 **קול קורא**, מהר' עמרם פישער, ע"ד בנין בית לימוד למורי בני ישראל. תרס"ה. 8°.

תרס"ו

- 103 וילקט יוסף, הנ"ל (ראה מספר 65, 74, 78, 81, 90, 99). שנה שמינית. תרס"ו. 4°: (2), 82 דף.
 104 חדושי מהר"ם בנעטה (דברי מרדכי), מהר' מרדכי בנעטה, חדושים על שו"ע יו"ד. תרס"ו. 4°.
 105 חומת אש, מהר' מנחם א"ש, חדושים עה"ת, הפטרות, חמש מגלות ופרקי אבות. תרס"ו. 4°: (4), 60, (2) דף.
 106 עתרת שלום ואמת, הנ"ל (ראה מספר 32), ח"ב, דרושים, עם משמיע שלום, חדושי סוגיות. [תרס"ו]. 8°: (4), 80, 30 דף.
 107 פרי השדה, מהר' אליעזר דייטש, שו"ת בד"ח שו"ע, חלק ראשון. תרס"ו. 2°: (4), 94 דף.
 108 פרקי אבות, עם פירוש ילקוט הגרשוני מהר' גרשון שטערן, בלשון י"א. תרס"ו. 4°: 53, (3) דף.
 109 שמחת הנפש, הנ"ל (ראה מספר 60), הוצאה שניה. תרס"ו. 8°: (4), 142 דף.
 110 תפלות ישראל, מהר' ישראל חיים ברוין, פירוש ע"ס תהלים. תרס"ו. 8°: (2), 69 דף.

תרס"ז

- 111 אמרי נועם, מהר' שלמה צאבעל, חדושים עה"ת (ס' בראשית), י"ל ע"י הר' זוסמאן כ"ץ שטערן. [תרס"ז]. 8°: (6), 46 דף.
 112 וילקט יוסף, הנ"ל (ראה מספר 65, 74, 78, 81, 90, 99, 103), שנה תשיעית. תרס"ו. 4°: (2), 77 דף.
 113 ילקוט אליעזר, הנ"ל (ראה מספר 44) ח"ב, תרס"ו. 8°: (6), 150 דף.
 114 ילקוט הגרשוני, מהר' גרשון שטערן, אספת חדושים על שו"ע יו"ד, ח"א. תרס"ו. 2°: 52 דף.
 115 פרקי אבות עם פירוש ר' יוסף ב"ר יוסף נחמיאש, י"ל עפ"י כ"י ישן עם מ"מ מהפסוקים ובאורים ע"י הר' משה אריה באמבערגער. תרס"ו. 8°: (6), 77, (3) ע"מ.
 116 שאל לך אות, מהר' מרדכי מרגליות-יפה-שלעזינגער, רמזים וגמטריאות ע"ס א"ב והגהות הש"ס. תרס"ו. 8°: (4), 48, 20 דף.

תרס"ח

- 117 בן זכאי, מהר' יוחנן סג"ל שפיץ, דרשות, לקוטים וחדושי סוגיות הש"ס. תרס"ח. 2°.
 118 דבר בעתו, מכ"ע חדשי לאגדה, י"ל ע"י הר' יהודה הכהן קרויס, שנה ראשונה. תרס"ח. 8°: 166 דף.
 119 וילקט יוסף, הנ"ל (ראה מספר 112), שנה עשירית. תרס"ח. 4°: (2), 90 דף.
 120 ילקוט הגרשוני, הנ"ל (ראה מספר 114) על שו"ע יו"ד ח"ב, תרס"ח. 2°: (2), 49, (5) דף.
 121 מנחת ישראל, מהר' ישראל רייך, חדושים עמ"ס עירובין, ח"ב (ח"א נדפס בווייצען וח"ג בבארדיוב). תרס"ח. 2°: (3), 146 דף.

תרס"ט

- 122 אמרי נועם, הנ"ל (ראה מספר 111), ח"ב, תרס"ט. 8°.
 123 דבר בעתו, הנ"ל (ראה מס' 118), שנה שניה (שני חלקים אלה הופיעו בשפת עברית מכאן ואילך בלשון י"א). תרס"ט. 8°: 145 דף.
 124 חות יא"ר, מהר' יוסף אלעזר ראזענפעלד, באורים על תנ"ך ופרקי אבות. תרס"ט. 4°: 295 דף.

- 125 חק המצות, מהר' שמואל רייניץ, דיני מצות ציצית, תפילין ומוזזה בשפת י"א. תרס"ט. 8°.
 126 עבודת הכהנים, מהר' שמעון מיללער, בשפת י"א. תרס"ט. 8°.
 127 פרי השדה, מהר' אליעזר דייטש, שו"ת ח"ב, (ראה מספר 107), תרס"ט. 2° (5), 161 דף.
 128 שאגת זאב, מהר' זאב דוד הכהן מאזעס, דינים ומוסר, ח"א. [תרס"ט]. 18° (5), 63 דף. (5) דף.

תר"ע

- 129 אחרית הימים, מהר' בנימין זאב אונגוס, על הגאולה העתידה לבוא בשפת י"א. תר"ע. 8°.
 130 דבר בעתו, הנ"ל (ראה מספר 123), שנה שלישית, בשפת י"א. תר"ע. 18° 412 עמ'.
 131 חובת נשים, מהר' שלמה מיללער, דיני נדה בלשון י"א. תר"ע. 8°.
 132 לקוטי צבי, דינים ותפלות ע"ת י"א מהר' שמעון מיללער, תר"ע. 8°.
 133 מסע בני ישראל, מהר' גרשון שטערן, ספור נסיעתו לארץ ישראל, תר"ע. 8°.

תרע"א

- 134 אבני חשן, מהר' נתן מיללער, שו"ת ופולמוס, תרע"א. 2° (2), 40 דף.
 135 אגרת התשובה, לרבינו יונה עם הערות מהר' שמעון מיללער, תרע"א. 8°.
 136 ברכת משה, מהר' משה פאללאק, חדושים עמ"ס חולין ועל סוגיות הש"ס, תרע"א. 2° (12), 153 דף.
 137 ברכת הנפש, מהר' גרשון שטערן, פירוש על ברכי נפשי וט"ו שירי המעלות, תרע"א. 4°.
 138 דבר בעתו, הנ"ל (ראה מספר 130), חלק רביעי בשפת י"א. תרע"א. 18° 404 עמ'.
 139 ילקוט אליעזר, הנ"ל (ראה מספר 44, 113), ח"ג, תרע"א. 18° (1), 223 דף. (2) דף.

תרע"ב

- 140 דבר בעתו, הנ"ל, (ראה מס' 138), שנה חמישית, בשפת י"א. תרע"ב. 18° 388 עמ'.
 141 שו"ת חתן סופר, מהר' שמואל עהרענפעלד, שו"ת בד"ח שו"ע, תרע"ב. 2° (8), 20 דף.
 142 ערוגת הבשם, מהר' שמואל רייניץ, חדושי מס' ביצה, עם נחלת יעקב וקונטרס ארזי הלבנון, תרע"ב.
 143 שב"ח שבת, מהר' שלמה מיללער, פירוש על תפלות מנחה ומעריב לליל ש"ק, תרע"ב. 8°.
 144 תוספת יום טוב, מהר' זוסמאן כ"ץ שטערן, באורים על תהלים, ח"א (פרשה א—מ"א), תרע"ב. 4° (2), 36 דף.
 145 תהלים, עם פירוש רש"י ופי' חלקה טובה ומעשה טוביה, מהר' טוביה הכהן פישער, [תרע"ב]. 18° 4 דף, VIII עמ', 135 דף. (1) דף.

תרע"ג

- 146 דבר בעתו, הנ"ל, שנה ששית, בשפת י"א. (ראה מספר 140), תרע"ג. 18° 344 עמ'.
 147 דרוש לנשואין, מהר' שלמה מיללער, תרע"ג. 8°.
 148 לקוטי סופר, מהר' יוסף ליב סופר, באורים על תרי"ג מצות ח"א (מצוה א—כג), תרע"ג. 2° (5), 118 דף.
 149 מדרש מספר, מהר' זוסמאן אליעזר סופר, לקוטי מדרשים, עם פירוש מטה יהודה, מבנו הר' יהודה סופר, תרע"ג. 18° (3), 98 דף.
 150 פרי השדה, הנ"ל (ראה מספר 127), חלק שלישי, תרע"ג. 2° (2) דף, וז' עמ', 122 דף.

תרע"ד

- 151 דבר בעתו, הנ"ל, שנה שביעית, בשפת י"א (ראה מספר 146), תרע"ד. 18° 384 עמ'.

152 מנחת יהודה, מהר' יהודה גראסמאן, דרושים וחדושים על התנ"ך ואגדות הש"ס, תרע"ד.
14° (8), 206 דף.

153 שיח השדה, מהר"ר אליעזר דייטש, חדושי אגדה עה"ת ומועדי השנה, תרע"ד, 8°.

154 שם הגדולים מארץ הגר, מהר"ר פנחס זעליג הכהן שווארטק, ח"א, תולדות גאוני ארץ הגר, תרע"ד, 8° 69 דף.

155 תוספת יום טוב הנ"ל (ראה מספר 144) ח"ב (פרשה מ"ב—פ"ט), תרע"ד, 8° (2), 31 דף.

תרע"ה

156 ויהי בנסוע, מהר"ר שמואל גאטטליעב, תפלות לנסיעה בשפת י"א, תרע"ה, 8°.

157 זכרון אהרן, מהר"ר אהרן הכהן, באורים על התורה, תרע"ה, 8°.

158 פרי השדה, הנ"ל (ראה מספר 150), חלק רביעי, תרע"ה, 2° (4), 140 דף.

159 שערי דמעות, מהר"ר שמואל רייניץ, פירוש מאמרי תהלים, תרע"ה, 8°.

תרע"ו

160 מורה דרך, מהר"ר יהודה הכהן קרויס, מוסר בלשון י"א, תרע"ו, 8° 16 דף.

תרע"ז

161 דברי שלום, מהר"ר יהודה הכהן קרויס, התעוררות לחשובה בלשון י"א, תרע"ז, 8°.

(1), 16 דף.

162 צמח השדה, מהר"ר אליעזר דייטש, שו"ת בענין תקנת עגונות, תרע"ז, 2° 62 דף.

תרע"ח

163 דברי אמת, מהר"ר יהודה הכהן קרויס, תוכחת מוסר בשפת י"א, תרע"ח, 8° 31 עמ'.

חש"ד

164 קול אומר קרא, מהר"ר ישראל דוד מרגליות-שלעזינגער-יפה, דרוש לס' ויקרא.

165 קץ הימים, מהר"ר בנימין בריינדל, ע"ד הגאולה לבא.

מפתח שמות הספרים

אכל כבד 4	דברי שלום 161	חק המצות 125
אבני בית היוצר 63	דמשק אליעזר 3, 6	חתן סופר (שו"ת) 141
אבני חשן 134	דרוש לנשואין 147	ידי משה 100
אגרת התשובה 135	ויהי בנסוע 156	ילקוט אליעזר 19, 44, 113,
אוצר אגדות 72	ובחורה יעשה 42, 56	139
אחרית הימים 129	וילקוט יוסף 65, 74, 78, 81, 90,	ילקוט הגרשוני 27, 36, 39, 57,
אכרי נועם 111, 122	103, 112, 119	120, 114
באר יצחק 48	זהב משקלה 82	ילקוט סופר 28, 37, 50, 67, 83
בית ישראל 64, 73, 89	זכרון אהרן 157	יסוד האמונה ושרש הבטחון-14
בית נפתלי 55	זכרון אפרים 35	יפת לקץ 9
בן זכאי 117	זרוע ימין 49	לבנימין אמר 84
בן המלך והגוזר 98	חדושי מהר"ם בנעשה 104	ליבא בעי 101
בני לוי 5	חובת נשים 131	לקוטי חבר בן חיים 8, 10, 15,
ברכת משה 136	חוט המשולש 7	22
ברכת הנפש 137	חומת אש 105	לקוטי סופר 148
גורן דוד 2	חות יא"ר 124	לקוטי צבי 132
דבר בעתו 118, 123, 130, 138,	חינוך בית יצחק 18	לקוטי שלמה 29
140, 146, 151	חלפות שמלות בנימין 38, 43,	מאורי אש 91
דברי אמת 163	75	מן אבות 51

- מדרש מספר 149
 מהר"ם שיק 20
 מור דרור 45
 מורה דרך 160
 מטה יונתן 23
 מלאה קטרת 85
 מלחמת יהושע 92
 מנחה חדשה 68, 30
 מנחת יהודה 152
 מנחת ישראל 121
 מסע בני ישראל 133
 מסעי בני ישראל 133
 מעגלי צדק 46
 מקור דמעה 24
 המקנה 1
 משחת אהרן 76
 מתוק מדבש 58
 נהרי אפרסמון 52
 נחלת בנימין 16
 נר המאיר 21
- עבודת הכהנים 126
 עט סופר 11, 26, 40, 59
 ערוגת הבשם 142
 עת ספור 53
 עתרת שלום ואמת 106, 32
 פועל צדק 86
 פלא יועץ 12, 33
 פרי השדה 107, 127, 150, 158
 פרקי אבות 108, 115
 צאינה וראינה 25, 79
 צמח השדה 162
 קובץ לקוסים שונים 41
 קול אומר קרא 164
 קול קורא 102
 קץ הימין 163
 ריב"א (שו"ת) 17
 רשימת ספרים 34
 שאגת זאב 128
 שאל לך אות 116
- שבת 143
 שבועה עינים 93
 שבת שבתון 94
 שושן עדות 87
 שיח השדה 153
 שלשה ספרים נפתחים 88
 שם הגדולים מאריך הגר 154
 שמחת הנפש 60, 109
 שערי דמעות 159
 תבואת השדה 69, 80, 95
 תהלים 145
 תוספות סדר מועד 54, 70, 77
 תוספת יום טוב 144, 155
 תורת בר נש 96
 תורת חיים 47, 71, 97
 תורת יחזקאל 61
 תפארת למשה 13
 תפלות ישראל 110
 תקון משה 62
- פלוט, חזקיה פייבל 8, 10, 15, 22
 פריעדמאן, מרדכי 54, 70, 77
 צאבעל, שלמה 111, 122
 קאנן, שמואל 14
 קוטנא, שלום אהרן 76
 קליין, אברהם יהודה 31
 32, 42, 56, 82, 106
 קליין, שלמה 29, 53
 קרויס, יהודה הכהן 25, 30, 33, 51, 60, 68, 79, 98, 109
 118, 123, 138, 140, 146, 151, 160, 161, 163
 ראזענפעלד, יוסף אלעזר 124
 רייך, ישראל 121
 רייכענפעלד, יהושע 92
 רייניץ, שמואל-125, 142, 159
 שבתי ב"ר מאיר הכהן 86
 שווארטץ, יוסף הכהן 65, 74, 78, 81, 88, 90, 99, 103, 112, 119
 שווארטץ, נפתלי הכהן 55, 88
 שווארטץ, פנחס זעליג הכהן 154
 שטערן, גרשון 4, 13, 24, 27, 39, 41, 57, 66, 108, 114, 120, 133, 137
 שטערן, זוסמאן כ"ץ 144, 155
 שיק, משה 20
 שלעזינגער, כלב פייבל 46
 שפיטץ, יוחנן סג"ל 117
- רבינו יונה 135
 יחזקאל סג"ל 61
 יעקב ב"ר צבי הירש הלוי 45
 לעזינגער, אליעזר צבי 5
 לעזינגער, יהודה ליב 98
 מאזעס, זאב דוד הכהן 128
 מיללער, גבריאל 46, 72
 מיללער, נתן 134
 מיללער, שלמה 131, 143, 147
 מיללער, שמעון 94, 126, 132
 מרגליות-יפה-שלעזינגער, ישראל דוד 9, 164
 מרגליות-יפה-שלעזינגער, מרדכי 116
 נחמיאש, יוסף 115
 סופר, אפרים מרדכי טישל 35
 סופר, חאלף זוסמאן 38, 43
 סופר, זוסמאן אליעזר 1, 3, 6, 11, 19, 26, 40, 44, 59, 85, 113, 139, 149
 סופר, יוסף ליב 28, 37, 50, 67, 83, 148
 סופר, יעקב שלום 47, 71, 97
 סופר, שלמה 7
 עהרענפעלד, שמואל 141
 פאללאק, משה 62, 136
 סאפו, אליעזר 12
 מיטער, טוביה הכהן 145
 מיטער, עמרם 102
- אהרן הכהן 157
 אונגאר, יואל 17
 אונגוס, בנימין זאב 129
 אזולאי, חיים יוסף דוד 49
 אייבשיץ, יהונתן 23, 58
 אייזענשטאדט (א"ש), מאיר 91
 אייזענשטאדט (א"ש), מנחם 105
 כאמבערגער, משה אריה 115
 באסקאוויץ, בנימין חאלף 84, 87, 88
 בילליצער, יצחק אייזק סג"ל 48
 בירגער, שמואל 93
 בנעטש, מרדכי 104
 בראן, שאול 101
 ברוין, ישראל חיים 64, 73, 89, 110
 בריינדל, בנימין 165
 ברייער, בנימין חאלף 16
 גאסטליעב, שמואל 156
 גאייטין, צבי 100
 גליק, יצחק 18
 גראסמאן, יהודה 152
 גרינוואלד, מ' 91
 גרינפעלד, מאיר 21
 דייטש, אהרן דוד 2
 דייטש, אליעזר 69, 80, 95, 107, 127, 150, 153, 158, 162
 חייס, יצחק 63
 טענענבוים, יעקב 52
- מפתח שמות המחברים

ספרותם של יהודי קרים

מאת

י. בן-צבי

שבטים נדחים מישראל, שנפרדו מאתנו לפני הבית השני ולאחריו חוזרים עם תקומת מדינת ישראל המונים המונים או אחד אחד אל הארץ שממנה גלו אבותיהם, ומשתתפים בבנין הארץ. הם מעלים אתם מקצת מנכסי הרוח שנוצרו על ידם ואשר סיפק היה בידם להציל מן הכליון. אולם יש גלויות שהתנאים המדיניים השוררים בהן בימינו אינם מאפשרים להן לעלות, ויש גלויות אשר יד האויב האכזרי כרתה אותם. בין האחרונים נמצא השבט היהודי הקטן והעתיק בקרים, שיד הנאצים הטמאה השמידה אותו. מספר ה"קרימצ'אקים" (כך נקראו יהודי קרים) לפני מלחמת העולם השניה היה עשרת אלפים נפש. כמעט כולם התרכזו בחצי האי קרים. מהם לא נשארו בחיים אלא המעטים שנמלטו בשעתו מחצי האי לשאר חבלי ברית המועצות ואלה שעלו לא"י לפני כן והמשפחות אשר הגרו בשעתו לארצות הברית. בקרים עצמה נשארו מהקרימצ'אקים רק שבלים בודדות, בעיקר בקרץ', ומספרם מגיע למאה משפחות בערך. בשואה הזאת אבדו גם תעודות היסטוריות, פנקסים, וכתבי-יד של יהודי קרים, שלא היה להם גואל שיפרסמם, ולא היה מציל לספרים המועטים שנדפסו על ידם בדורות האחרונים. ראיתי לנכון, לרשום ברשימה ביבליוגרפית את ספרי הדפוס של יהודי קרים שעלה בידי לאסוף. כולם, פרט לאחד, נדפסו מחוץ לקרים: באודיסה, ווארשה, קראקא, פיטערקוב וירושלים. הספרים כתובים עברית, ומקצתם בתוספת תרגום תאראי באותיות עבריות. רוב הספרים שנדפסו הם בהשפעתו ומכוחו של הגאון ר' חיים חזקיהו מדיני ז"ל, הנודע על שם ספרו הגדול "שדי חמד", ימי שבתו בקראסוב-בזאר (תרכ"ט — תרנ"ט), בה כיהן בתפקיד רב ראשי. היו ימי עליה ותחיה רוחנית לקרימצ'אקים. עד בואו לשם היו יהודי קרים שקועים בבערות גמורה. לא היה להם רב בעל שעור קומה, לא היו להם בתי-ספר ושיבה. הרב מדיני יסד שם ישיבה ובה הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה, שהמשיכו אחריו את פעולתו והפיצו את הלשון העברית בקרב בני עדתם. הרב מדיני ביטל את המנהגים המזרחיים שהשתרשו בקרבם, נטע בלבם חבת ציון, וחידש את ידיעת העברית¹, ומה שלא עשתה היהדות הגדולה של רוסיה, הצליח לעשות אדם אחד מחכמי ארץ ישראל.

כל הספרים הרשומים ברשימה זו הם מסוג הספרים העממיים: ספרי תפלה ואגדה, שירים ופיוטים, ורובם נמצאים ברשותי². ה"תפסיר", כלומר התרגום לתתאריית המדוברת, נדפס אף הוא בכתב עברי, דוגמת תרגומי התורה ללאדינו, לערבית, לפסרית וכו'. ספרים אחדים מלווים גם מלון עברי-תאראי קצר. מענין שדווקא שבט קטן זה שסיגל לו את הלשון

1 גדולתם וחורבנם של הקרימצ'אקים. בעתון "בטרם", חוב' כ' (קל"ו), אמצע תשרי תשי"ב, עמ' 11 — 11, וכן שם חוב' כ"ג (ק"מ), ב' כסלו תשי"ב, עמ' 50-49.

2 עיין על כך בפרוטרוס: מ. בניהו, רבי חיים חזקיהו מדיני, (בתוך: "חמדת ישראל", ירושלים תש"ו) הפרקים: כהונתו ופעולותיו בקרים: חיי בקראסוב-בזאר, עמ' 187 — 191.

3 הנני אסיר תודה למר משה בורוכוב, מנכבי אחינו הקרימצ'אקים בתל-אביב, אשר השיג את הספרים בשבילי.

התורכית-התתארתית השתמש בה גם לצרכי תפלה ושירה, ואילו היהדות הגדולה שבתורכיה לא השתמשה בלשון התורכית ולא היה לה צורך להשתמש בא"ב העברי לשם טראנסקריפציה של הלעז התורכי (מלבד הקראים, וכן גם השבתאים בסלוניקי, שגם הם השתמשו בכתב עברי לשם רשימת שירים ופזמונים דתיים שחוברו על ידם גם בתורכית). יש איפוא ערך מחקרי נוסף לתפסירים מבחינה פונגטיבית עברית: דרך השמוש באות העברית לצורך לשון לא-יהודית. במקרה זה — התורכית-תתארתית.

ותחלה עלי להזכיר שנמצאות בידינו מאמצעה של המאה ה"ז, שבע שאלות ששאלו חכמי העיר כפא⁴ מר' אליהו הלוי, מגדולי חכמי קושטא. השאלות ותשובתן בצדן נדפסו בספרו "זקן אהרן", קושטא תצ"ד (סימנים כ"ח — ל"ד, דף ל"א ע"ג — ל"ה ע"א)⁵. השאלות כוללות שאלה אחת, "אם מותר למול בני הצדוקים [כלומר הקראים] ביום טוב שני כשהל יום טוב שלהם ביום טוב שני או ביום טוב ראשון עמנו" (ס' ב'). שאלה אחרת מעידה על חכם מכפא שהיתה לו שותפות מסחרית עם גוים: "חכם שהיה לו שותפות עם הגוים וכמה שבתות וימים טובים היה יושב עמם בחנות וכל מה שהיו מרויחים היה מחלק עמם בשוה... אם אדם כזה ראוי להקרא חכם" (ס' ו'). מתשובותיו של ר"א הלוי אנו למדים שבאותם הימים היו בקהלת כפא תלמידי חכמים. הוא כותב אליהם: "הגיעו אלי שאלו' אלה בפז השכל מסולאו' ממקור החכמה חצובות תולדות על פלג מי התורה מקהל קדוש בעיר כפא יצאו וראיתי בהם חכמה ויראת חטא עם זריזו' למצוא דברי חפץ. וכתו' ישר אמרי אמת, ושמחתי ואמרת כי מן דין וכל מן דין סמוכו לנא, וקורא אני עליכם — אשרי זורע על כל מים".

ואלה הם הספרים:

1 תפלות של ימי החול ושבתות ור"ח וד' ערכין וחנוכה ופורים וד' צומות וסליחות לילי אשמורות כמנהג ק"ק כפא וקראטוב יע"א וכל גלילותי. נדפס עתה מחדש פה בעיר קלעא יע"א בבית השר הנכבד נגיד ומצוה החכם הגביר הנעלה כמה"ר יצחק צלבי סינאני נר"ו בכמה"ר משה צלבי סינאני... ובהשתדלות... כמה"ר משה כוכו יר"ה בכ"ר... יעקב כוכו וצ"ל. בדפוס החברים המבורכים של בני מקרא הי"י... אפדה ירקא יצ"ו ואחיו... שבת ירקא יצ"ו בני החכם... אברהם ירקא החזן נר"ו וחברו... מנחם צדיק ירושלמי... וחברו... אליהו ירושלמי... תחת ממשלת אדוננו המלך קפלאן גראי כאן יר"ה. בשנת ה' — שקיפ"ה ממעון קדשך לפ"ג [תצ"ה]. 8°.

ספר זה יקר מאד במציאות וציינתו על פי י' בן-יעקב, אוצר הספרים, עמ' 665. מר מ' בניהו מוסר לי שטופס אחד, כנראה יחיד בעולם, ראה בגנזי בית המדרש לרבנים בניו-יורק. על "מחזור מנהג כפא" כתב מאמר יצחק דובער מרקון במאסף "זכרון לאברהם אליהו" שיצא לאור למלאת שבעים שנה לא. א. הרכבי, פטרסבורג תרס"ט.

2 תפלות הנ"ל. מעויראוב תקנ"ג. 4°. על פי אוצר הספרים, שם, י' ד' מרקון במאמרו הנ"ל מציין שר' דוד לחנו בעל "משכן דוד" כתב הקדמה לסידור בשנת תפ"ה ונדפסה במהדורה זו.

3 דבר שפתיים. רשימה היסטורית על קורות היהודים בקרים במאה הי"ז לר' דוד לחנו. (נפטר תצ"ה, 1735). החיבור (לא בשלימותו) הובא לבית הדפוס על ידי יצחק דוב מרקון. "קובץ על יד", הוצאת מקיצי נרדמים, ספר ד' (י"ד), ירושלים תש"ו, עמ' קס"ג-קע"ט.

4 היא תיאודוסיה (ברוסית — פאודוסיה).

5 על מקור חשוב זה העירני מר מ. בניהו.

6 היא קראטובזאר.

7 היא צ'פוטקלעה, היינו "המבצר היהודי", שהיתה ידועה בעברית בשם "סלע היהודים".

חלקים מספר זה נדפסו ראשונה בדו"ח של הספריה הקיסרית הרוסית בשנת 1882, תוספת זו, עמ' 1 — 41. ואח"כ הדפיסם פרופ' י' ד' מרקון בקובץ "דביר", ספר שני, ברלין תרפ"ד, עמ' 247 — 273. ועיין מאמרו של ס. י. בורבוי ברוסית: С. Я. Боровой, Давид: Техно и его история Крымского Ханства. "Ист. зап. акад. Наук С.С.С.Р.", Москва, 1941 (Советская этнограф.).

4 בקשות על ידי המביא לב"ד הוא: החח"מ [הרב חיים חזקיהו מדיני] החונה בקראסוב באזור... אודיסה, דפוס מ. א. בעלינסקי, תרל"ט (1878), 16 עמ' 8°.

יקר מאד במציאות. טופס ממנו נמצא בגנזי בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. עיין: מ. בניהו, ר' חיים חזקיהו מדיני, בקובץ "חמדת ישראל", ירושלים תש"ה, עמ' 197.

5 נעים זמירות. על ידי המביאו לבה"ד. הוא החח"מ הי"ו, החונה בקראסוב באזור יע"א. ווארשא. בדפוס ר' חיים קעלטער נ"י, שנת תרמ"ו לפ"ק.

מכיל חמשים ושנים פזמונים. ביניהם אחדים המיוחדים לקרימצ'אקים. בסופו שיר "יסדתיו ביום י"ג לחדש אדר התר"מ לכבוד והדר המלך הגדול אלכסנדר ניקאלייוויץ יר"ה, כתום שנת כ"ה למלכותו", מאת הרב חיים חזקיהו מדיני, טופס של ספר זה נמצא גם בגנזי בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.

6 נעימות בימין נצ"ח... בקשות ושירי תהלה הנהוגים בין... העברים תושבי מדינת קרים המכונים קרימצ'אקים. חלק ב' וג'... הועתקו לשפת טאטר המדברת בינינו... מאתי נסים [בן מרדכי]... צחציר. ירושלים תרס"ב, 63, 62 עמ' 12°.

מכיל בין השאר גם שירים לעת מצוא. טופס של ספר זה נמצא גם בגנזי בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. בפיעטרקוב נדפס עוד ספר בשם זה. (עיין להלן מס' 11). חלק ראשון נדפס באותו זמן בירושלים, ולא הגיע לידינו. (עיין מס' 9).

7 אבני מקדש והם קינות מתורגמות... הנהוגות בין... העברים תושבי מדינת קרים המכונים קרימצ'אקים... בליל וביום ט' באב. הובא לבית הדפוס ע"י... אברהם נסים אשכנזי הי"ו, תלמיד למחבר "שדי חמד" הי"ו, נדפס... קראקא, תרס"ג, בדפוס ר' יוסף פישער נ"י, 24 עמ' 12°.

8 נסים ונספלאות. בשפת טאטר, כולל תולדות ומאורעות לאבות העולם... הנהוג אצלנו לספרם בליל חג הפסח. הובא לביה"ד בתקונים על ידי... נסים נ' לוי צחציר יר'... בן... מרדכי הלוי נדפס... ירושלים ת"ו בשנת תרס"ד לפ"ק. בדפוס הרי"ד פרוסקין. 2 — 56 עמ' 12°.

9 סדר הגדה של פסח. נערך ונעתק לשפת טאטר... לתועלת בני עמי הקרימ-צ'אקים... נסים (נתן) הלוי המכונה צחציר... הקטן בתו"ח אדמו"ר... חכם ראשי בעיה"ק חברון ת"ו... חיים חזקיהו מדיני שליט"א. פיעטרקוב בדפוס של ר' מרדכי צעדערבוים בשנת התרס"ד, 148 עמ' 12°.

בהקדמה מזכיר המו"ל שביקר בארץ-ישראל והיה בבית ר' חיים חזקיהו מדיני בחברון. שם הוא תרגם את ההגדה של פסח לתתאריית. הוא מזכיר שלושה חלקים של פיוטים הנהוגים בקרים עם תרגום בשם "נעימות בימין נצ"ח" שהדפיס בירושלים. עמ' 133 — 144 מלון עברי תתארי. עמ' 145 — 148 שמות האנשים שקנו את הספר "נעימות בימין נצ"ח". כדאי להביא את שמות הערים בקרים הנזכרים אצלו, בהם התגוררו יהודים: פיאודוסיא, אלזשתה, ילתה, סבסטרופל, יבפתוריה, סימפירופל, קראסובאזר, קערץ. בטופס שבידי נמצא פרוסקט, המשתרע לרוחב שני עמודים, שנועד לשם הפצת הספר. טופס של ספר זה נמצא גם בגנזי

בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, וטופס. אחר נמצא בידי ד"ר י. מהלמן בירושלים.

10 טוב מראה עינים. ב' חלקים... אזהרות [ח"א על מצוות עשה, ח"ב על מצוות לא תעשה] וברכת המזון וסדר ט"ו בשבט הנהוגים בין אחינו הספרדים המכונים קרימז'אקים במדינת קרים יע"א. העתק לשפת טאטר... מאתי רפאל [ב"ר משה לייב לאבק] — ועזר על ידי... יהודה אשכנזי — תלמיד... החח"מ... קראקא תרס"ה בדפוס... יוסף פישער. ח"א ל' עמ' ח"ב מ' עמ' 12°.

בראש הספר מודה המו"ל לקהלות קרים שעזרו לו בהדפסת הספר. נוסף על הקהלות הנזכרות למעלה, באו כאן עוד שתי קהלות: סודק, גוזלב.

11 נעימות בימין נצ"ח. לשבת זכור ולפורים... השיר המשבח אדון חסדך [מי כמוך] וארבעה פיוטים לפורים הנהוגים בינינו... מאת... נסים הלוי המכונה צחציר... פיעטרקוב בדפוס של ר' מרדכי צעדערבויים... התרס"ה. 135 עמ' 12°.

חלקים אחרים ראה לעיל מס' 6.

12 שיר השירים. ותרגומו מעתק עברית ובלשון טאטר המדברת בינינו אנחנו בני הקרימז'אקים הי"ו. הובא לביה"ד על ידי... נסים נ' לוי צחציר ירו' הי"ו. פיעטרקוב בדפוס של ר' מרדכי צעדערבויים... התרס"ה. 124 עמ' 12°.

בעמ' 105 — 124 "מלין דשיר", הוא מלון עבריתתארי.

13 רות ותרגומו מעתק עברית ובלשון טאטר המדברת בפינו אנחנו בני הקרימז'אקים הי"ו. הובא לביה"ד על ידי... נסים נ' לוי צחציר ירו' הי"ו. פיעטרקוב בדפוס של ר' מרדכי צעדערבויים... התרס"ו. 52 עמ' 12°.

בעמ' 43 — 52 "מלין דרות", הוא מלון עבריתתארי.

ספרות יהודי תימן

(ביבליוגרפיה)

מאת

יהודה רצהבי

תולדות ספרות-תימן כתולדות יהודי-תימן עצמם עדיין לוטות בערפל, וכשם שידיעותינו על ראשית גלותם של בני שבט זה לתימן ותולדותיהם במאות הראשונות לשבתם בה מרובים בהן דברי האגדה והמסורת על ההסטוריה והעובדות. כן הוא לגבי הספרות. למעלה מזה: אם ביחס לתולדותיה של גולה זו באלף הראשון לספירה פוזרות פה ושם ידיעות קטועות וקלושות הרי ביחס לספרות הדברים הם בגדר תעלומה. מה היו צנורות היניקה הרוחניים של קהלה זו עד להופעתו של הרמב"ם? מאילו מעינות שאבה תורה וחכמה? הטיפחה יצירות משלה או שניזונה ממקורות-חוץ. מנכסי-הרוח של כלל האומה? ואם כן: כלי יצירה של מי שאלה ותחת השפעת מי עמדה? שאלות אלו וכיוצא בהן מנקרות במחו של כל הבא לסקור את דברי ימי ספרות-תימן.

מן הנודעות שיהדות-תימן קיימה קשרים אמיצים עם יהדות-בבל ושיבותיה¹. רישומי השפעה זו ניכרים בכמה דברים: בתלמוד הבבלי שנחקבל על יהודי-תימן. בניקוד העליון ובנוסח התפלה שהוא קרוב לסידור הרס"ג. עדות נוספת להשפעה זו משמשים חיבורים של גאוני ישיבות בבל ששרדו ונשתמרו בקרבה של יהדות זו בלבד. כגון ספר הלכות פסוקות לרב יהודאי גאון². ומשנענו בתקופת-הגאונים לא נוכל לפסח על גדולי-הגאונים ששמו קשור קשר אמיץ בתרבותה של יהדות זו: ר' סעדיה גאון. מאליה מתעוררת שאלה זו במחשבתנו: הרס"ג, זה האיש התופש בעולמם הרוחני של יהודי תימן את המקום השני לאחר הרמב"ם ושהשפעתו נמשכת עד היום³ כיצד קרה שבניגוד להרמב"ם נשארה השפעתו השפעת סרק ללא יכול ותנובה רוחניים? מדוע כה מועטות הציטטות ממנו בחיבוריהם של חכמי-תימן? במה יש להסביר את העובדה שלא ידוע לנו שום חיבור תימני שנכתב בעקבות יצירתו הכרוכה והעשירה: לא על תרגומיו ופירושו למקרא. לא על חקירותיו בשדה הלשון והדקדוק ולא על פיוטיו וסידור התפלה שלו? גם אם נניח שחיבורים כאלה היו למעשה, אלא שבעקב ספרי הרמב"ם נדחקו לצד וברבות הימים נשכחו ואבדו. כיצד בכל זאת נמחו עקבותיהם לגמרי?

מתקופה זו שלפני הרמב"ם שרדו שני חיבורים בלבד: תרגום ערבי מן המאה העשירית של תולדות ימי בית שני ליוסיפון⁴. ופירוש על אלפסי למסכת חולין⁵. מן החיבור האחרון אנו

1 יעידו על כך אגרות גאוני סורא ופומבדיתא המאשרות שיהודי-תימן תמכו בשיבות-בבל. עיי' ב. מ. לוי, „גנוזיקס" ח' III, חיסה תרפ"ה; תשובות הגאונים. הרכבי (זכרון לראשונים) תשובה שפ"ו.

2 תיאורו נמסר ב„אהל-לדוד" עמ' 123 — 155 ע"י ד. ס. ששון שרכש אותו מצנעא, והספר עצמו ואה עתה אור ע"י בנו סלימאן ששון בהוצאת „מקציני-נרדמים" ירושלים תשי"א.

3 וזאת לדעת שיהדות-תימן היא היחידה בכל קהלות-המזרח שתרגום הגאון נפוץ בקרבה עד היום. הוא נלמד ב„מחדשים" בצד תרגום אונקלוס ונשנה ע"י המבוגרים עם קריאת פרשת-השבוע. הגיעו הדברים לידי כך שברבות-הימים נישטש מוצאו של הרס"ג ובמסורת-תימן הפך לחכם וגאון תימני.

4 ראה להלן הסטוריה 201.

5 ראה להלן שונות 110.

למדים שלפני „היד החזקה“ היה האלפסי נפוץ בקרב יהודי תימן⁶ והעסק בתלמוד ביניהם היה מועט. שהרי כך מעיד עליהם הרמב"ם באגרתו לקהל לונלי: „ובכל תימן וערי המצר הערביות כולם מעט עוסקים בתלמוד, אבל אינם מכירים אלא הדרוש וקבל שכו. לפי שבקצוות הם כבר נתנדבו מהם אנשים בעלי ממון — יברכם אלהינו — ושלחו שלוחים וקנו של נוסחאות מן החבור, ונתנו נוסחא בכל גבול וגבול, הוא שהאיר עיניהם ותקן מעשיהם עד הודו“⁷. עם העתקת המרכז הרוחני מבבל לספרד ומצרים עברו עמו גם צנורות ההשפעה על יהודי-תימן. אם עד עתה היה הרס"ג הדמות הטיפוסית של תקופת הגאונים, הנה בתקופה הספרדית-מצרית כבשה את מקומה אישיותו של הרמב"ם. להופעתו של הרמב"ם בשמי יהודי-תימן נודעת חשיבות גדולה ומכרעת. מכמה בחינות: ספק אם הגיעה אישיות אחרת בישראל לאותה דרגת השפעה ורוממות שהגיע אליה הרמב"ם בקרב יהודי-תימן⁸. נוסף לאגרתו שהצילתם מן השמד וחיוקה אותם בפני סערת הרדיפות והגזירות שהתחוללו עליהם לאחר-מכן, היו ספריו וחבוריו להם אבן פנה ויסוד מוסד. מימי הרמב"ם ואילך מסבלת ספרות-תימן צביון מימוני: החיבור, כלומר היד החזקה, נעשה הפוסק המכריע בהלכה ובחיי המעשה. ספרות שלמה, פרשנית ופילולוגית, נכתבה על ספר זה: „דלאלה אלאחריו“ (מורה נבוכים) הוא ספר הפילוסופיה העברי היחיד שחדר לעולם המחשבה של יהודי-תימן ומילא לקום נכבד בספרותם: בצד הפירושים והחיבורים המרובים שנכתבו עליו הפכה שיטתו להיות ישותם של חכמי-תימן בפילוסופיה ובספרות המדרשית. הוא הדין לגבי ספר המאור (פירושו למשנה) וספר המצוות. אין ספק שאישיותו הדגולה של הרמב"ם חיזקה את אמונתם הדתית של יהודי-תימן והעסק בספריו רומם את רוחם והפריח את מעינות יצירתם. דרכו הרציונלית שימשה גר לרגלם בלימודם ובחיבוריהם. מתורתו שאבו אמונה, כח ועידוד דורות רבים.

המאות הי"ד-ט"ו הן תקופת תור-זהב של הספרות המדרשית. תקופה שבה כונסו ואוספו מבחר מדרשי-תימן: מדרש הגדול, „נור אלטולאם“, „סראג אלעקול“, מדרש החפץ ואחרים. מאספי המדרשים חפנו מלוא חפניהם משפע המדרשים שהיו לפנייהם והריקו לתוך חיבוריהם. ילקוטים אלה הם אוצר בלום לדרשות ואגדות חדשות שאינן ידועות משום מקור אחר, ומקור לא אכזב לבירור וליבון נוסחאות ומסורות חז"ל. הם מעשירים את המדרש הישראלי במדרשי הלכה ואגדה רבים ואף בקטעי מדרש עתיקים שהיו ידועים עד כה בשמותם בלבד⁹. הקו

6 לא מקרה הוא שמן האלפסי נשתמר הפירוש למסכת חולין דוקא. עיקר עיסוקם של יהודי-תימן בהלכה הוא בהלכות שחיטה, ומעשרה קבין של דברי הלכה שנכתבו על ידם תשעה סובבים על הלכות שחיטה. השה להלן מדור „הלכה“.

7 אגרות ותשובות להרמב"ם עמ' סט, הוצאת טרקלין, ירושה תרפ"ז.

8 לא אעמוד על יחס הכבוד וההערכה של יהודי-תימן אליו שבאו לידי ביטוי בצירוף שמו לקדוש, ובדברי ההערכה. שכתבו חכמי-תימן עליו בהקדמות לחיבורים על ספריו (ראה להלן „מימוניה“). די לציין שמתוך 246 חיבורים 31 סובבים על חיבורי הרמב"ם, ומתוך 58 חיבורים בהלכה 20 הם על הלכות שחיטה והיד החזקה, להרמב"ם. על הלכות שחיטה להרמב"ם נכתבו חיבורים רבים כל כך עד שנתנאל בירב יצחק (סוף המאה ה"ט) שבא לכתוב פירוש על היד החזקה נמנע מלפרש את הלכות שחיטה מאחר שכבר נכתבו עליו פירושים מרובים. ר' עובדיה מברטנורא באגרתו משנת הרמ"ח (1488) כותב על יהודי-תימן: וכולם מגדולם ועד קטנם בקיאים בהרמב"ם כי אינם עוסקים אלא בו (א. עזרי, אגרות ארץ ישראל, עמ' 140). יהודי תימן שמך אמונים גם לבנו אחריו. בשו"ת של ר' אברהם בן הרמב"ם כלולות 12 תשובות לשאלות שנשאל ע"י יהודי תימן וכן תשובות אחרות לאנשי עדן.

9 החוקר ש. ליברמן מנסה בקונטרסו „מדרשי-תימן“ (ירושלים, תרנ"ו) להפחית מחשיבותם של מדרשים אלה בזה שמלקטיהם אספו מכל הבא לידם ללא חוש אבחנה ובקורת וכללו גם דברי-הבאי וענינים השאיבים ממקורות חשודים ופסולים. אולם ערכן של פנינים אינו בטל בשל צדפים המתגלגלים בצדן ועדיין חשיבותם של מדרשים אלה כמקורות לדרשות עתיקות-יומן במקומה עומדת.

המנחה בכל המדרשים הללו הוא שטתו הרציונלית של הרמב"ם שכתביו שימשו מקור ראשון להעתיקה והבאות. תקופה זו נמשכת עד תקופת הוזהר והפריחה של הקבלה.

מן המאה ה־17 ואילך עומדת ספרות־תימן בסימן השפעתה של הקבלה, שמצאה את דרכה בנקל לתימן. הגזירות והרדיפות שהכבירו אכפן על יהדות־תימן בתקופה זו הכשירו את הלבבות לקליטת תורת־המסתורין והסוד. התנועות המשיחיות שצמחו בתפוצות על רקע צרות האומה שטפו בזרמן גם את קהלת תימן הדוויה. בהתעסקות בקבלה ובחזיונות הישועה ביקשו הנרדפים מחסה ומפלט מפני המציאות החשוכה. על כנפיה המריאו משפל עמק הבכא לעולמות העליונים שבצלם מצאו מרגוע ותנחומין. מעתה תפש הסוד והרמז את מקום הפשט, והגימטריאות והנוסריי־קונים את מקום המדרש. התלמוד, מדרשי חז"ל, פירושי חכמי ספרד הרציונליים חדלו לשמש מסורות לחכמי־תימן בפירושיהם על התורה. תחתם באו "הוזהר", ספרי המקובלים, דורשי רשומות וטעמים נחמדים. ולא על פרשנות התורה בלבד השתלטה הקבלה. היא נתנה אותותיה גם בשירה. שירת־תימן, שבראשית דרכה צעדה בעקבות שירת־ספרד ופצחה דתה על החיים לכל צדיהם, שינתה טעמה ונגרפה אחרי שירת־החזן של מקובלי־צפת: הארי, אלקבץ וג'ארה. קדושתה של אי שבה נרקמה שירה זו הוסיפה לה לזית־חן ויתר תוקף. ומדרכה החדשה לא זזה שירת תימן עד התימתה. היא הפכה כולה קדש קדשים: לגאולה ולציון. לקב"ה ולכנסת־ישראל ללא שמץ חילוניות.¹⁰

דמותה של ספרות־תימן, כפי שהיא משתקפת מן השרידים שנותרו לנו היא דתית־ריאלית שחותם המעשה והצרכים הדתיים טבועים עליה. מקום נכבד תופשים בה מקצועות התורה הנדושים בחיי יום יום: מדרשים וטעמים על התורה, ספרות הלכה — בעיקר שחיטה וטריפות — פירושים לרוב על "היד החזקה" וה"שלחן ערוך", ושירת־קדש עניפה למועדים ושמחות של מצוה. התלמוד ונושאי־כליו, הפלפול וה"שקלא וטריא" לא כבשו לעצמם מקום נכבד בבית מדרשה של יהדות־תימן.¹¹ בני־תימן לא היו בעלי תריסין אלא בעלי אגדה. לפיכך רב אצלם העסק במדרש. לא בכדי נמשך לבם אחרי ספרי אגדה ודרוש עממיים: "עין יעקב" לר' יעקב בן חביב ו"מגורת המאור" לר' יצחק אבוהב נתחבבו עליהם ונקבעו במסכת־לימודם. ההתעסקות המרובה בספרות המדרשית הביאה לחיבור פירושים וקיצורים לספרי־המדרש הנפוצים כמדרש־הגדול ומדרש־החפץ. בניגוד ליהדות־ספרד לא נתגלתה בתימן כל זיקה לתרבות הורה: בין ערבית ובין כללית. קרבתם היתירה של חכמי־תימן לתרבות היהודית־הספרדית ושליטתם המלאה בלשון ערב לא שימשו בשבילם קרש קפיצה לעולם הגדול של ההשכלה הערבית החילונית. יהודי־תימן שחששו להשפעתה הנכרית המזיקה וראו בה סכנה לקיומם הלאומי לא נתנו לה להסתפח בנחלתם ומבחינה זו עלו בקנאתם ובקיצוניותם על כל שבט יהודי אחר. אם נתחברו חיבורים חילוניים הרי היו אלה חכמות־חול שימושיות בחיי המעשה: רפואה, ציבור, אסטרולוגיה ואסטרונומיה. ספרות מחשבה ופילוסופיה, מדעים טהורים וענינים מופשטים שאינם בהכרח ממלאים בה מקום צנוע ודל.¹² ושני פנים לדבר: או שחיי־הגלות המרים שנתנסו בהם יהודי תימן בכל הדורות לא נתנו להם שלות הנפש וישוב הדעת הדרושים לפיתוח יצירה

10 בתקופה האחרונה נעשה ניסיון ע"י אחד מרבני צנעא לחולל תנועה עממית של החזרת עטרה לישינה וחידוש העסק בתורתן של הראשונים, חכמי בכל וספרד, אלא שהנסיון לא הצליח, ונשר נחלת מעטים בלבד.

11 כמה מסכתות מסדר מועד שהועתקו בצנעא בשנת אתתנ"ח לשטרות (1546) נתגלגלו לאוניברסיטת פלומביה והן כוללות שינויי נוסחאות חשובים בהשוואה לנוסח התלמוד דפיס ונציה 1538 וכ"י מינכן. שנויי גרסאות למסכת מועד קטן נדפסו ע"י יוליוס פריס, ליפציג 1920 Julius J. Price, The Yemenite Ms. of Mo'ed Katan.

12 בלשון של מספרים: כמחצית הספרים בתורה והלכה (54 על התורה ו52 בהלכה), לעומת זאת על המשנה והתלמוד 6. ספרות, לשון והסטוריה גם יחד: 21.

מקורית ומגוונת ואילצו אותם להצטמצם בתורה והלכה שהזמן גרמא, או שקיימת היתה פעם ספרות עשירה במקצועות רבים אלא שהמחסור בבתי־דפוס בתימן והזמן עשו את מלאכת הברירה: ספרים שהורגש בהם צורך מעשי הועתקו, הופצו ובדרך זו נשתמרו, ואילו ספרים שלא נראו כמעשיים הונחו ע"י המעתיקים וכך נידונו לגניזה וכליה וברבות־הזמן אבדו מתוך הקהל. מבחינה כמותית מסתכם היבול הספרותי של יהודי־תימן לר"מ חיבורים בקירוב, כמות זעומה ביותר לגבי גולה שלימה בתקופת יצירה ארוכה של שנות אלפים. לגורמי הזמן וחסרון בתי־דפוס יש להוסיף גורם שלישי חשוב: היחס אל הכתיבה אצל רבני־תימן והמעטת ערך עצמם. חכמי־תימן מצויינין בצניעות וענוה יתירים. מתוך שפל־רוח נמנעו מלהעלות חידושיהם בכתב וביטלו עצמם מפני תורתם וענוה יתירים. מניעי־הכתיבה, כפי שבאו לידי ביטוי בהקדמות, לא היו מניעים נפשיים־אינדיבידואליים של המחברים אלא מניעים חיצוניים־צבוריים: ספר זה נכתב לפי בקשת אחד השואלים או הידידים וחבור זה לפי דרישת־התלמידים¹³. שני מחברים¹⁴ מטעמים במפורש שלא ניגשו לכתיבת ספריהם אלא לאחר שקראו בכמה ספרים גדול ענשו של מי שהקב"ה מגלה לו רזי־תורה והוא יכול לכתבם ואינו כותבם. אותה סבה מסבירה לנו גם את האלמוניות והאנונימיות במרבית־החיבורים. בעלי הספרים בכוונה לא השאירו שם וזכר לעצמם בהקדמותיהם. חוץ מכמה מלים על תכלית החיבור והמניעים לכתיבתו אין למצוא כל פרט עליהם ועל חייהם. גם המעתיקים שקמו אחרי המחברים לא ראו הכרח לספר דבר וחצי דבר עליהם ואפילו על אדירי־התורה שבהם. כתוצאה מכך דבריהם נשתמרו ותולדותיהם נשתכחו. חכמי־תימן, לרבות הגדולים, לא זכו להתעלות למעלת חכמי ישראל. גדולתם נשארה נחלת־מקומם, תקופתם ושבתם בלבד. למעלה ישראלית כללית הגיעו אלה שהצליחו לנדוד ממאפילת־תימן למעינות־התורה שבא"י: כר' שלמה עדני, שר שלום שרעבי ור' זכריה אלצ'הרי¹⁵ שזכו לעלות לא"י וללמוד תורה מפיהם של חכמי חברון, ירושלים וצפת. אולם עיקר חשיבותה של יהדות תימן לאומה בשדה התרבות והרוח הוא לא בערכים שיצרה אלא בנכסי־הרוח ששמרה לאוצר התרבות של כנסת־ישראל: במדרשים העתיקים, בשירת־ספרד וכיוצא.

מלאכה ביבליוגרפית זו אינה ראשונה בשדה ספרות־תימן. קדמו לה כבר מחקרים ביבליוגרפיים אחרים: של ר' אברהם נדאף על חיבורי־תימן¹⁶, של ד"ר א. בראואר על הספרות שנכתבה על יהודי־תימן ובידי יהודי־תימן¹⁷ ושל כותב הטורים האלה על פיוטי־תימן¹⁸. רשימה זו מקפת את כל החיבורים הידועים לנו כיצירתם של יהודי תימן¹⁹: בין בכ"י ובין בדפוס, בין אלה שברשות הרבים: בספריות צבוריות וממלכתיות ובין אלה שברשות־היחיד. מאחר שמרביתם המכרעת של חיבורי־תימן צפונים עדיין בספריות בכ"י, מבוססת רשימה זו בעי"קרה על קטלוגים ומחקרים ביבליוגרפיים אחרים. כיון שלא כל כה"י היו לנגד עיני לא יכלתי להגיש, כדרכם של ביבליוגרפים מקצועיים, נתוח מלא וממצה של הספרים, תכנם, מקורותיהם ומחבריהם.

13 לזוגמא ראה הקדמות לחבורים: 10, 14, 31, 36, 87, 130.

14 ר' יחיא צאלח בהקדמתו לשו"ת "פעולת־צדיק" (162) ור' יחיא בדיחי בהקדמתו ל"חן־טוב" (36).

15 ראה חיבוריהם 75, 179, 184—232.

16 חוברת "שרידי־תימן". כוללת בין השאר אוצר ספרי־תימן (ע"ט חיבורים), ירושלים התרס"ט.

17 קרית ספר, שנה י' ספר א.

18 קרית־ספר, שנה כ"ב חוב' ג'ד: שנה כ"ז חוב' ד.

19 מן החיבורים שנכתבו בתקופה האחרונה בא"י נכללו ברשימה רק אלה שיש בהם מן הצביון והסממנים של ספרות־תימן שבגולה, אך לא אלה הנמנים על ספרות א"י שרוחה וריחה של ההשכלה התרשמה מן השבת מהם.

והסתמכתי בזה על מה שהעלו אחרים²⁰. גם לגבי כ"י פרטיים שנתגלגלו לידי לא ניתנה לי שוהת מספקת לעיין בהם עיון מלא והרישום נעשה בחפזון ובחטיפות. מלאכה הנעשית בתנאים אלה מן ההכרח שלא תהא נקייה מפגמים: לא מן הנמנע שפה ושם יתגלו כפילויות לגבי חיבורים אלמונים שנתגלגלו לשתי ספריות ואינם נושאים שם קבוע²¹. לא הארכתי את הדיבור על ספרים שבדפוס ושמחבריהם ידועים בקהל או על כ"י שביבליוגרפים אחרים דשו כבר בהם ותיארום בפרטות, למרות חשיבותם. והסתפקתי בציון הספר, מחברו, תקופתו וענינו. לעומת זאת: לגבי ספרים בלתי ידועים נהגתי ביתר פירוט ואף צירפתי את הקדמת הספר במקומות שישנה. אע"פ שלחיבור עצמו אין חשיבות ראשונית במעלה, לפי שהיא מלמדת הרבה על טיב החיבור, דרכו, שטתו ומחברו. סידור הספרים וחלוקתם נעשו לפי ענינים ונושאים, בתוך כל נושא לפי סדר כרונולוגי של חיבור הספרים במדה שזמן חיבורם ניתן לקביעה (חיבורים עליונים שם המחבר ותקופתו נערכו בסוף כל מדור). חיבור הסוכב על ספר אחר ומשמש פירוש לא ניתן מיד אחריו אע"פ שהוא מאוחר לו. יוצא מכלל סידור זה: הרמב"ם וחיבוריו. עקב המקום הנכבד שהוא תופש בקרב יהודי-תימן והספרות הרחבה שהתפתחה מסביב לחיבוריו רוכזו כל החומר עליו במדור אחד, שנקרא בשם "מימוניה".

20 הדברים אמורים אף לגבי המובאות של ההקדמות והקולופונים שהעתקתי אותן מתוך הקטלוגים כצורתן וכלשונן (להוציא שנוי טרנסקריפציה קלים שנעשו כדי לשמור על טרנסקריפציה אחידה).

21 ברוב המקרים השמטתי חיבורים מסוג זה מחשש שמא הם מזוהים עם אלה הנקובים בשמותם, כשרט שאין אפשרות לערוך בדיקה וזיהוי.

רשימת הקצורים

Arabische Literatur der Juden M. Steinschneider. Frankfurt a. M. = שטיינשניידר = 1902. pp. 114, 245, 248, 249, 252 — 256, 259, 268.

Catalogue of Hebrew Manuscripts in the Collection of Elkan Nathan Adler. = קט. אד. = Cambridge 1921.

Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the . קט. בריט. מוז. British Museum. Parts: I — IV 1899 — 1935.

(Ohel Dawid) Descriptive Catalogue of the Hebrew and Samaritan אהל דוד = Manuscripts in the Sassoon Library. D. S. Sassoon, Oxford 5692: 1932.

Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin I-II. = קט. בר. = J. Q. R. The Literature of the Jews in Yemen. A. Neubauer. J.Q.R. III 604 — 621

Alexander Marx: A New Collection of Manuscripts. = P. A. A. J. R. מרקס = Proceedings of American Academy for Jewish Research, Volume IV 1932-1933 pp. 135—167

Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library. = קט. בודל. = Ad. Neubauer. Oxford 1886.

יואל = רשימת כתבי-היד העבריים הנמצאים בבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. מאת יששכר יואל. ירושלים תרצ"ד.

ש"ת. מלואים בכ"י = רשימה ביבליוגרפית סטטית בכ"י של ר' אברהם נדאף ז"ל המשמשת מילואים לחוברת "שריית-תימן".

דברי צדיקים = "דברי צדיקים וזכרונם בתימן". רשימה ביבליוגרפית של "שריית ספרי קדמוניות בארץ התימן שהוכנה בידי ר' יחיא קאפח זצ"ל (הרשימה בכ"י בידי נכדו ר' יוסף קאפח נ"י).

א. דקדוק ומסורה

1. מחברת התיגאן, כוללת יסודות הדקדוק, הטעמים והמסורה, מבוססת על ספרי המדקדקים של חכמי ימי הביניים, זמנה ומחברה — בלתי ידועים, מצורפת כמבוא לתאגים (כתרי תורה) התימנים, המחברת מצויה בשני נוסחים: בלשון הקדש ובלשון ערב, האחרונה תורגמה לעברית ונדפסה בלוח הערות ע"י דרנבורג ב-1870, Journal Asiatique.

2. פירוש ספרי המקרא בחסר ויותר ונכתב דבר ונקרא אחר ונכתב ולא נקרא, עניני מסורה ומדרש, המחבר: משה בן יוסף אלבלידה, תקופתו: אתת"כ לשטרות (קט, בריט, מוז, XVI 1101).

3. דברי אמת, הגהות על המקרא בדרך, "אור תורה" להר"מ די לונזאנו, המחבר: ר' שלמה עדני, חי בחברון במחצית השניה של המאה ה' לאלף החמישי (פרטים עליו ר' להלן 75), החיבור לא נשתמר, אך הרב חיר"א מעיד שראהו בכ"י (שם הגדולים לחיד"א, ח"א, חילוצא תרי"ג, עמ' 171-170, מערכת ספרים, ערך "דבריאמת" עמ' 28).

4. חבצלת השרון, דברי דקדוק ומסורת על המקרא וקביעת צורת האותיות לכתיבת ס"ת לר' יחיא בשרי, זמנו: המאה ה' לאלף הששי (ש"ת ס' ע"א), ברשות ביה"ס הלאומי נמצא תכלאל שהועתק על ידו באלרובה בשנת אתתקכ"ח לשטרות (א:ספ, אילת"מס' 49).

5. חלק הדקדוק או תוצאות חיים, עניני מסורה, דקדוק וטעמים על כל המקרא לר' יחיא זאלח (מהר"ץ), חי בצנעא בשנים ת"קתק"ס לערך, גודל הרבנים בתקופתו, מפורסם בחיבוריו הענפים בהלכה, תפלה וש"ת (עין עליו מאמרי בשבות תימן" עמ' 100 — 117), החלק לתורה נדפס בתאג (ירושלים תרמ"ט) ובשלימות — ע"י ד"ר גינצבורג בספרו "מסורה" (לונדון 1885) ח"ג עמ' 105 — 153. 6. חלקת מחוקק, על הדקדוק ומסורת המקרא, מחברו: ר' אברהם אלשיך, שחי במאה הששית לאלף הששי בצנעא, הספר נמצא בידי צאצאיו: בית לוי אלשיך (מפי יוסף אלשיך).

ב. מקרא

(מדרשים ופירושים, ליקוטים וילקוטים)

1. תורה

7. מעין גנים, ליקוטים על התורה, נתחבר בשנת ד' תתקל"ו (בידי הרב מנחם כשר, ר' "תורה שלימה" חיד ירושלים תרצ"ד).

8. מדרש הגדול, גולת הכותרת של מדרשי תימן על התורה, מחברו: ר' דוד בר' זמרם עדני, חי בעדן במאה הראשונה לאלף הששי, הדרשות שבו מסודרות לפי סדר המקראות, מציין את שמות בעליהם מאמר אך לא את המקורות שהם שאב את דבריו, שלא כיתר המדרשים כתוב הוא כולו על טהרת העברית, עד עתה הופיעו ממנו החלקים הבאים:

- (א) כל ספר בראשית ע"י שכטר, קנטאבריא תרס"ב.
- (ב) ספר שמות עד פרשת משפטים ע"י דוד צבי הוסמן, ברלין תרע"ד—תרפ"א.
- (ג) ספר ויקרא ע"י נחום אליהו רבינוביץ, ניו יארק תר"ץ.
- (ד) ספר במדבר עד פרשת נשא ע"י ש. פיש, מנצ'סטר 1940.
- (ה) ספר דברים נדפס והולך בכתב"עת "הסגולה" בירושלים ע"י הרב מנחם זאב חסידה.
- (ו) מוסד הרב קוק נטל עליו להוציאו מחדש במהדורה מדעית שלמה וספר בראשית הופיע בירושלים בשנת תש"ו ע"י המהדיר ד"ר מ. מרגליות.
9. ספר המרגליות, פירוש המלים הקשות שבמדרש הגדול, בעיקר: המלים הארמיות, מרביתו בערבית, נתחבר בערך בשנת הש"ס, כה"י ברשות ביה"ס הלאומי 160 8° (רשימת יואל 530).
10. סגולת ישראל, פירוש על מדרש הגדול לר' ישראל הכהן מצובירה, נתחבר בערך בשנת

השע"ט.

פתיחת הספר: בשם ה' אל עולם אתחיל לכתוב סגולת ישראל אשר חיבר החכם המובהק הר"ר ישראל הכהן זלתי"ה בן שלמה הכהן זצ"ל פירוש למדרש הגדול אשר חיבר הר"ר דוד אשר ממדינת עזן זק"ל. אמר ישראל הכהן כאשר יעצני ה' לחבר פי' ראשון על מדרש הגדול על דרך הקבלה אמרו לי התלמידים: עדיין אנו צריכים לדברי הפשט והמדרש. אמרתי להם: סבור הייתי שהפשט ידוע הוא אצלכם ואין אני צריך לפרש לכם אלא דברי אגדה. ולפיכך נערת חצני וחברתי פירוש שלי והוא זה והכנסתי בו פרד"ס. הב"ה יעזור להשלימו ויעזורני על מעשה רצוני כרצוני אמן כ"ר.

ידועות על המחבר: וכן היה בשנת השע"ט ליצירה עלו שני כוכבים מן המזרח. אחד שהה מ' יום ואחד שהה ט"ו יום והיו אומרים שהם כוכבי המשיחים. אחר כך נפל דבר בישראל וימותו כל החכמים והזקנים אשר בכל עריותימן וימותו כל החכמים אשר בעיר הכהנים אלצובירה אשר אני יושב בה ואתר אני לכדי ורבי המובהק ישראל בן נח ישרל. ועדיין אנו מצפים לרגלי המשיח אולי נולד בשנה הזאת ועדיין לא בא עתו להגלות שכן משה רבינו נולד במצרים והרגישו בו האצטגנינים ולא נגלה עד סוף שמונים שנה (פירש בלק על הפסוק „דרך כרכב מיעקב“).

תניא, ר' ענן אומר: רוכבי אתונות צחורות אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה יעוסקין בחירה, כגון אנא ישראל כהנא דהוית גלי ומיטלטל מעיר לעיר וממדינה למדינה. קדשא ב"ה יקיים עלאי(?) ושב ישראל ושקט ושאנן ואין מחריד (סוף פרשת נצבים. מתוך כ"י שברשות יהודה כהן. ת"א). 11 נור אלטלאם (אור האפלה). מדרש עבר-ערבי על חמשה חומשי תורה לר' נתנאל בן ישע (ישעיה). נכתב בשנת אתר"ם לשטרות (1327). נתון להשפעת הרמב"ם ושטתו בפילוסופיה.

מן ההקדמה: וסמית הדא אלמגמוע נור אלטלאם ומצבאח אלחכם ואכראז אלמעאני אלי אליגוד מן אלעדם. וכאן אלאכתדא פיה יום שלישי חמש סר יומין בירח תמוז שנת אתר"ם לשטרות בעזרת שדי. ופי' הדא אלמגמוע שי' יצלה לעואם אלגמהור ויעגבהם ושי' יצלה לאהל אלעלם ויעגבהם. ושי' לא יצלה לכעץ אלנאס פיתסבה כננה מא כתב (מתוך כ"י שברשות שלום מסורי). [תרגום: וקראתי קובץ זה אור האפלה ונר החכמה והוצאת הענינים אל היש מן האין. ותהי ראשית המלאכה ביום שלישי ט"ו לחדש תמוז שנת אתר"ם לשטרות בעזרת שדי. בקובץ זה תמצא דברים הראויים להמון העם וישאו חן בעיניהם, ודברים הראויים לחכמים וימצאו חן בעיניהם, ודברים שאינם ראויים לכמה בני אדם ובשבלם יהיה דינם כאלו לא נכתבו]. שמחו בשמחתי | כי היה ה' בעזרתי | וגר הייתי ואין מאסף אותי | ולא יצא לקראתי | ולא מי יאמר לי בא בצל קורתי | ויולגו עיני דמעות כאשר זכרתי | ואומר הלא זה דברי אשר דברתי | ביום היויתי על אדמתי | על כן לברוח קידמתי | כי אין מנחם מגרי ואנשי ביתי ולא מחברי ובני אשתי... | ואשוחח בשיחתי | באלו הענינות אשר אספתי | אשר בלשון ערב סמכתי | למי שבלשון הקודש קיצרתי | שכן ישמאלים גדלתי | וזה לפי קוצר דעתי וכו' (קט. בר.).

תיאור המדרש בצירוף הערות, קטעים ותרגומם נעשה ע"י אלכסנדר קוהוט בספר: Studies in Yemen — Hebrew Literature, Part II, New-York, 1894.

12 סראג אלעקול (נר השכלים). מדרש עבר-ערבי על התורה (עברית כשליש). מקורותיו אחרי תקופת התלמוד ג' בלבד: הרס"ג, הרמב"ם ונתנאל בן ישע. נכתב ע"י מנצור אלדמארי (1339). תיאור המדרש בצירוף הערות וקטעים ניתן ע"י אלכסנדר קוהוט: Notes on a hitherto unknown exegetical theological and philosophical commentary on the Pentateuch by Aboo Mansūr al-Dhamāri. New-York 1892.

13 מדרש החפץ. ילקוט מדרשי על התורה, ההפטרות וד' מגלות (פרס לקהלת) לר' יחיא בן סלימאן אלסביב (זכריה הרופא) מצנעא. נכתב בשנת אתשלי"ה לשטרות (1428). על מקורותיו נמנה גם המדרש הגדול. בחיבורו זה משמשות יחדיו שלוש הלשונות: עברית, ארמית וערבית. אולם בעוד שהעברית והארמית היא לשון מקורותיו הגה הערבית היא הרחבת דברים ופירושים של המחבר עצמו. בשטתו ופירושו

מושפע הוא מאד מהרמב"ם וחיבוריו — פירושו להפטרות ראה אור ע"י יהודה נחום, ת"א תש"ט (ש"ת ה' ע"א).

14 אֲלֹדְרָה אֶלְמִנְתִּכְבָּה (הפנינה הנבחרת). פירוש למדרש החפץ לייחא וְ סְלִימָאן, מחבר המדרש עצמו.

מן ההקדמה: קאל אלחכים אלמעלם יחיא וְ סְלִימָאן אנה למא לנא אלתאליף אלמשהור וכאן טני פיה תדכאר מעאני לכוון פיה מעאני מגלובה עיצה אלאעתבאר טלכני אחד אלתלמידים בתבייגהא. פלמא ראית דלך וצעת להרא אלשרח אסם ליכון דליאל עלא מעאניה ואטהאר מבאניה לחתא לא ישד עלי קאריה שיא וסמיתה אֲלֹדְרָה אֶלְמִנְתִּכְבָּה פי אלמעאני אלעגיבה ואלאסראר אלגריבה. [תרגום: אמר הרופא המורה יחיא וְ סְלִימָאן: בהיות שבחבורנו הנודע (מדרש החפץ — המעתיק) יש ענינים קשים בקשני אחד התלמידים לפרשם. וכשראיתי זאת נתתי לפרוש הזה שם שוירה על עניניו ויגלה סתומותיו למען לא יסתר מהקורא דבר. וקראתי הפנינה הנבחרת בענינים המופלאים והסודות הסתומים]. ג"ד דפיס. הכתב מן המאה ה"ט (קט. בריט. מוז. ג' מס' 1101 II).

15 שרח מעאני עסראת הדא אלמדרש (פירוש ענינים מוקשים במדרש). באורים על מקומות מטימים במדרש ובעיקר על מדרש החפץ. המחבר: ר' זכריה הרופא (קט. בודל. 92).

16 מדרש על ארבעה ספרים מן התורה. תקציר ממדרש החפץ. פירוש לדברי אגדה שבספרות הרבנית: "והוא בעץ שרח מן כלאם אלחכמים עלי מא אדו פי אלדרשות אול דאלך בראשית". ג"ד דפיס. הועתק ב"1512 (אה"לדוד 652-653).

17 צפנת פענח. פירוש אגדיהלכי בעברית-ערבית על במדבר ודברים וההפטרות. המחבר: סעדיה בן דוד התימני. מצטט את פירושו לבראשית ושמות. לקוי בחסר בסופו ובראשו. קצ"ו דפיס. (קט. בודל. 294).

לתולדות המחבר: שמון סעיד בן דוד אלעדני (גם אלימני ואלרבאני). פעל בשנות 1451 — 1485. מוצאו מתימן. חי בערים שונות של סוריה וא"י. בעיקר: בדמשק, חלב וצפת. בעל ידיעות עמוקות. (העתיק בקיץ 1451 את ה"מרשד" של ר' תנחום. באור 1474 העתיק את "דלאלה אלתאירין"). אפשר ששם אביו זהה עם דאוד וְ עמרם מחבר "מדרש הגדול". ניבואר (J. Q. R. III, 613) קובע בודאות שמחבר מדרש הגדול הוא אבי סעדיה וְ דוד. לסעיד בן דוד עדני ידועים שני פיוטים. האחד: סבחאן רבי דו אלגלאלי (ס"י סעיד). השני: שמחי יחידתי וצורך בקשי (ס"י סעדיה בן רבי דוד ג"ע התימני) (שטיינשניידר עמ' 252).

18 נגאח אלגארקין (תשועת הטובעים). המחבר סעיד בן דוד אלעדני. בראשית (קט. בודל. 2487) שמות (שם 285). ויקרא וההפטרות לויקרא (שם 587). נתחבר בשנת הרמ"ב ליצירה (1482). (קט. בריט. מוז. 370).

19 מדרש הביאור על התורה וההפטרות. בשטת המדרשים העתיקים. כל פסוק מלווה במה שנדרש עליו בתלמוד ובדברי חז"ל. המחבר: סעיד בן דוד אלדמארי. נתחבר בשנת א'תצ"ב לשטרות בקירוב (המאה ה' לאף הששי). כה"י בשלימותו נמצא ברשות סעדיה יפת, תל-אביב. חלק מפרשת "כי תצא" נדפס ע"י לואיס פינקלשטיין ב" HUCA כרך xiii — xii (1937-1938).

20 אלוגין אלמגני (הקצר המספיק). השם: מדרש לפי השיר שבסופו ואלוגין לפי הכלופון. בערבית. על ה' חומשי תורה. בעל אופי פילוסופי בשטת הרמב"ם. המחבר: דוד אללואני. התחיל בחיבורו ביום ששי כ"ג מרחשון 1484 וסיים ביום ששי ח' כסלו הרנ"ג (1493) במאתא חמדה. ראשית ההקדמה ואולי רובה חסר.

בסוף ההקדמה כותב המחבר: וכאן אלאבתדא פי הדא אלתאליף יום אלגמעה יום כ"ג בחודש מרחשון שנת ישרו בערבה מסלה לאלהנו ותרנח ליבאן אן אדכר מעטם אלמדרשות אלמתקדמה ואלמתאכרה אלתו

ראינאהא וקרינא פי בעצאה. סאמי אלמתקדמה פהי אלמשהורה לאלחכמים מתל בראשית רבא ואלמכילות וספרא וספרי ומדרש ילמדינו רבי ורבי תנחומא. וזן אלמתאכרין מתל אלצרסתי ולקח טוב וגיר דאלך לבן קמחי ספרי. ומדרשות מן אהל זמאנא מתל אלסקילי אלדי גא מן אלשאם אלי עדן והו מדרש מגמוע מן כתב כתירה מדכורה פיה ומדרש אלמעלם דאוד אלעדני זיל ודרש אבן ישעיהו וסראג אלעקול למנצור אלדמארי ומדרש הביאור לסעיד אבן דאוד אלדמארי ומדרש החפץ לאלחכים יחיא אבן סלימאן אלדמארי ומדרשות תאילאת פי אלימן מחלסאת קבל הולאי מתל כתאב אללב וכתאב אלחקאיק וגיר הולאי משהוראת פי אלימן (קט. בודל. 2493). [תרגום: ותהי ראשית המלאכה בחיבור זה ביום ששי כ"ג בחדש מרחשון שנת ישר' בערבה מסלה לאלהינו. וראיתי להזכיר רוב המדרשות הקדומים והמאוחרים שראיתי ועינתי במקצתם. אשר למדרשות הקדומים הלא הם הידועים לחכמים, כגון: בראשית רבה, המכילות, ספרא, ספרי, מדרש ילמדינו רבי ורבי תנחומא. ומהאחרונים כגון: הצרפתי ולקח טוב וזולתם לבן קמחי הספרי ומדרשות מבני דורנו כגון: אלסקילי שהגיע מארץ ישראל לעדן והוא מדרש מקובץ מספרים רבים שמצוינים בו. ומדרש המורה דוד עדני זיל (מחבר מדרש הגדול) ודרש בן ישעיה (ר' לעיל 11) וסראג אלעקול למנצור אלדמארי (ר' לעיל 12) ומדרש הביאור לסעיד אבן דאוד אלדמארי (ר' לעיל 19) ומדרש החפץ לרופא יחיא אבן סלימאן אלדמארי (ר' לעיל 13) ומדרשות אליגוריים מתימן שנתחברו לפניהם כגון: כתאב אללב וכתאב אלחקאיק (ר' להלן 25) וזולתם הידועים בתימן.

על המחבר: בכה"י שברשות המוזיאון הבריטי (קט. בריט. מוז. 241) לא נזכר מחברו של המדרש ויש שם הערת-שוליים של המעתיק בנוסח זה: חפשתי למצוא מי הוא מחבר ספר המדרש הזה ומצאתי בסופו חתימה מדברת תשלום הספר, ומיהו הסופר ושיר מהמחבר עצמו, והנה הוא ה' דוד הלוי ע"ה נצ"קל מחכמי צנעא יע"א הראשונים והוא הוא שחיבר שירים. אתה תמצא בסדר השירים. ואחת מהן היא "קאל דאוד אללויאני ארחמני ואקלני" ויש באמצע השיר תושיח וזה לשונו "יא אללה ננאך, ארגו רגאך, אקבל עטאך, נאך ומאך".

21 מדרש על התורה וההפטרות (קצר יותר ממדרש החפץ וגיר אלטלאם). מחברו: יעקב מנצור אלביחאני. הקולופון: והוא אלכתאב מן תאליף יעקוב בן מנצור אלביחאני והו קול אלחכמים ז"ל. ומן נטר פי הוא אלכתאב זל או כטא או זיאדה או נקצאן או אכתלאף או תקדים או תאכיר בחטב אלעלם ואלמערפה סאנא אסאלה אן ידון לכף זכות ושלום. (מרקס P. A. J. R. IV עמ' 145). [תרגום: ספר זה חיבור יעקוב בן מנצור אלביחאני והוא מדברי חז"ל, כל המוצא בספר זה טעות ושגיאה, תוספת וחסרון, סתירה או מוקדם ומאוחר עפ"י הלימוד והידיעה שואל אני ממנו שידון אותי לכף זכות].

22 מדרשים נלקטים. השם שאוב מתוך פתיחת הספר: "בשם ה' אל עולם אחתיל לכתוב מדרשים נלקטים לחמשה חומשי תורה". ש"ן דפים. העתקת כה"י נשלמה לפי הקולופון בשנת אתתקי"ז לשטרות (1606) (אהל דוד 653-654).

23 מעאני ואקאוויל מן דרש ילמדינו (ענינים ומאמרים מדרש ילמדינו). שורה של שאלות ותשובות הלכותיות כנראה מקובץ גדול יותר בשם "דרש ילמדינו" או פשוט "ילמדינו". מדרש ילמדינו נזכר כמה פעמים במדרש נור אלטלאם. ל"ז דפים. הכתב מהמאה ה"ט (קט. בריט. מוז. 1101 עמ' 526-527).

24 מעאני אלאקאוויל מן דרש ילמדינו. למשה בן יוסף בלידה. אתת"כ לשטרות (קט. בריט. מוז. 1101 י"ז). והה עם הקודם?

25 כתאב אלחקאיק (ספר האמתיות). חבור פילוסופי-אליגורי קדום על אגדות חז"ל לאחד מחכמי צעדה. שטת הספר עוררה סולמוס בין רבני צעדה וצנעא. חכמי צנעא לעגו למחבר הספר ובדרך לצין כינו

את חיבורו בשם „כתאב אלכקאיק“ (ספר המהתלות- לשון נוסל על לשון). „סוף דבר אמרו אנשי צעדה לחור“ צנעא שיכתבו טענותיהם על הספר הנזכר והמה יכתבו תשובתם וישלחו אותם ביד איש עתי עם ספר כתאב אלכקאיק אל ארץ הקודש ואל ראשי גלויות שבבבל ובכל מקום שיהיה שם מחכמי ישראל, ומה שיסכימו עליו חכמים שהוא הנכון ילכו אחריהם בעל כרחם של הכת האחרת“ (דברי צדיקים).

ר' יחיא קאפה ראה קונטרס-פולמוסי על החיבור בשנת בר“י-בר“א לשטרות בידי שמואל ערוסי בתומן. אולם כעבור שנים כשחזר האחרון ממצרים לא נמצאו בידו מכה“י זולת י“ב דפים. (דפים אלו נדפסו בינתים ע“י נכדו ר' יוסף קאפה בשם „כתב הגנה מתימן על השטה האליגורית בפירוש המקרא“ ב„קובץ על יד“ תשי“א). אם לשפוט לפי הציסטה „ראשי גלויות שבבבל“ הרי שהחזיר קדום וחוזר לתקופת הגאונים. ואולי זהו „כתאב אלכקאיק“ שנזכר בהקדמת דאוד אללואני לספרו „אלוגיו אלמגני“. החיבור בידי ר' יוסף קאפה- חסר קצת בתחלתו.

על המצב החברתי-תרבותי של יהדות-תימן, כפי שהוא משתקף מתוך הדפים הבודדים שנותרו, נמצינו (למדים: א) על חיי תרבות ערים ותוססים בתוך הקהלה. ב) שהפילוגים והחילוקים בין בני מחוזות תימן הקיימים עד היום קדומים הם וכללו גם את הצד התורני: שני בתי מדרש ושתי שטות נפרדות. 26 ילקוט תימני. שאלות ותשובות על התורה- מחברו וזמנו בלתי ידועים. בידי הרב מנחם כשר (תורה שלמה. תי. ירושלים תרצ“ד, ספרית הסימניר לרבנים בניורק מס' 263).

27 צדה לדרך. חיבור קצר על התורה לר' יחיא אלצ'הרי (ר' עליו להלן 232) בדרך הקבלה והנוסריקונים. מיוסד על הזוהר, שערי אורה ומורה נבוכים להרמב“ם. החלק לבראשית נדפס בתאג. תי.א. תש. כ”י שלם ברשות ביה“ס הלאומי (אוסף „אילת“ 73). מן החתימה: „אמנם אני הצעיר חתמתי זאת החתימה נגד כל מספרים גנות שידעו ויבינו דרך האמת וגבול היראה. ואל יאשימני חכם מחכמי ישראל במה שיסדתי בספר הזה אלא אם מצא שגגה אם מצד העיון אם מצד הכתיבה יתקן המעות ושכרו כפול. וגדולים ממני שאיני מגיע עפר לעפר רגליהם שגו בכמה עניינים והם שלווים ושוקטים בכ”ש וק”ו אני שאני אסור ובני ביתי לא נצא מפתח המגדל אלא ברשות, וגבוה מעל גבוה שומר, מלבד דוחק הזמן, אין לי כי אם דבר יום ביומו, ומעונה תחת יד המלכות בעסקיהם במלאכתי כל הימים לא אשקוט ולא אנוה, ואין לי פנאי רק בלילות לעתים אם אמצא ריוח כמוונתי לר' או ה' ימים די מחסורי אשמה בחלקי ואז ננוח דעתי מעט, ואעמוד בשליש הלילה האחרון לפי תשוקתי במלאכת שמים. ואין ריע ואין חבר לישא וליתן עמי, אשב כדו ואדום. לפעמים יעזור השם להשיג הדרוש והוא ועתים אהיה נבוכך ואין לאל ידי“. בספר „המוסר“ מחברת כ”א מזכיר המחבר חיבורו זה ונושא שיר בשבחו.

28 חמדת ימים. מדרש על התורה בדרך הפרד“ס (בעיקר על ספרי קבלה). מחברו: שלם בן יוסף בן אביגד בן חלפון משתאי אלשבזי מכפר נגד אלוליד. מבני משפחת שבזי אך לא המשורר שלם שבזי (עיין הערתו ב„קריית ספר“ שנה י”ז 245 — 247. לאותה מסקנה הגיעו גם ר' עמרם קרח בחיבורו „עלמות-שיר“ ושמואל יבנאלי). חיבור הספר נסתיים בשנת הת”ו. מחברו אסף אל תוכו כל אשר מצאה ידו: תלמוד, מדרש-הלכה, פילוסופיה, קבלה, פשט וגימטריאות בערבוביה. הספר נדפס בירושלים בשנים תרמ”ד-תרמ”ה בהגחתו ובהשגחתו של יעקב ספיר (מאמר בקרתי על הספר נכתב לראשונה ע”י פרופ' ג. שלום ב„קריית-ספר“ שנה ה' עמ' 266 — 270. עיין מה שכתב ש. ליברמן ב„מדרשי-תימן“ עמ' 32 ואילך).

29 בשירי. חידושים על התורה בדרך גימטריאות לר' יחיא בשרי. זמנו: המאה החמישית לאלף הששי (ש”ת ז' ע”א).

30 מצא שלמה. טעמים נחמדים מלוקטים מכמה ספרים וחדושי-תורה של המחבר ר' שלמה מגזלי. מחכמי צנעא שקדמו למהר”ץ (ש”ת מלואים).

31 ספר הזכרון. פירוש על ספר בראשית ושמות על פי „שני המאורות הגדולים הלא המה כמוהר”ר משה אלשיך ז”ל בעל תורת משה וכמהר”ר אברהם קונקי ז”ל הנקרא בעל אבק סופרים“. המחבר: יוסף

בן מסעוד. בהקדמתו הוא מפיל תחנתו לפני גיסו אברהם בחיר צדקא הנקרא בערבית: אברהם בן יחיא גיאת ולפני שני בניו שלום ושלמה. שלא יגלו את דבריו בשמו כי אם לפני איש נאמן רוח בדוק ומנוסה כמו הרב ראש ישיבה החבר הטוב שלום בן סעדיא הכהן שצ'ליו. נאמר כי ישפתי מהן ישמרו דעתם. ואחרון חביב זכריה בן קבוסל (חניכתו ידועה במספר בן קבוסל) בן אחות אברהם. והוא גומר את הקדמתו בשיר של תחינה שראשי פרקיו הם „אני יהוסף“ גוף הספר מעורב מדרוש, גימטריאות וקבלה. עצם הספר מחווק קצ'ג דפים. בסופו עשרים דפים המכילים שאלות ותשובות שונות (עין „ספר הזכרון“ כתב יד תימני, ב. לויק, קרית ספר, ספר שני עמ' 52-53).

32 ליקוטים. ליקוטים על התורה בדרך הקבלה. מספר הליקוטים של מהרש"י וחידושי תורה לר' יחיא יעיש חמדי מצנעא. חי במאה הששית לאלף הששי (ש"ת י"ע"ב).

33 ילקוט התורה. סידור בדרך הקבלה על בראשית ושמות. הוא מצטט מכמה ספרי דרושים וקבלה: „עוד מצאתי בכתבי מורי הררי יצחק ונה זצ"ל סגולה לקריאת המשנה שהיא תורה שבכתב משנה אורית נשמרה“. ועתה אכתוב ליקוטי ה"ה מהר"י יעיש חמדי ז"ל. משתמש הרבה בספר „חמדת ימים“ של שפירא רב"ד דמים. כתב תימני מהמאה ה"ס. (אהלידוד 670-671).

34 מעט צרי. חבור על התורה בדרך פרד"ס להר"ר דוד בן אברהם אלג'נאר מעיר אלטוילה (ש"ת מלואים).

35 אבקת רוכל. ליקוטים מכמה ספרים בדרך הפרד"ס. המחבר: הר"ר סעיד אלעזאני מערי אנט. זמנו: ראשית המאה ה"ט. כה"י ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף אילת מס' 372). כ"י נוסף ברשות בני ר' יוסף מצמוני ז"ל.

36 חן טוב. סעמים על התורה עם מקצת שו"ת בטופו לר' יחיא בדיחי. נפטר בצנעא בשנת תרמ"ח.

מתוך ההקדמה: „...והנה אני העני והדל בתורה אחר שראיתי מ"ש חכמינו האחרונים ז"ל שמי שעולה בשכלו איזה חידוש בתורה ואינו כותבו שהוא נענש על שלא הוציאו לפועל, ע"כ חשתי לדברים אלו וגמרתי בלבי לכתוב מה שיעלה בדעתי בעסקי בדברי חכמים לפעמים בעתים קצרים, כי בעזה"ר אין מנאי לישב כל היום בעסק התורה ואין תומך ואין סומך למוגותינו ואנשי בתינו המקום ב"ה המפרנס לכל. ע"כ אמרתי לכתוב מה שיעלה בשכלי הול אולי יש באיזה דרש אשכח מרגיאת ולימוד לעצמי ולזכרון בין עיני. ואם ח"ו אשגה באיזה דבר השם הטוב הנותן לחוכה וחוקר כליות יכפר בעד ואתי"מ (ואתי תלין משוגתי)... ולזה קראתי זה הספר הקטן „חן טוב“ שאין לי מכל עמלי שעמלתי תחת השמש אלא מה שלקטתי והבנתי בדברי חז"ל והוספתי בהם איזה חידוש כפי שכלי החלוש להיות לי למוכרת... ושמי הצעיר רמזו בתוכו עם כינוי הר"ל (בדיחי בגימטריה דל — המעתיק) עם האותיות במספר שם הספר חן טוב ע"ה (מכה"י שברשות בני ר' אברהם נדאף זצ"ל).

37 עולת שלמה. סעמים נחמדים על התורה להרב שלמה בן מוה"ר יחיא בדיחי ראש הישיבה הכללית בצנעא. בנו של ר' יחיא בדיחי, מחבר הספרים: „חן טוב“ ו„לחם תודה“. הוא מעתיק הרבה חידושי תורה, גימטריאות וקבלה מספרו של הר"ר דוד מנאר „מעט צרי“. זמנו של המחבר: ראשית המאה ה"ט (כה"י בידי בני ר' אברהם נדאף זצ"ל).

38 חיי שלום. ליקוטים וחידושים על התורה בדרך הקבלה לר' יחיא הכהן ז"ל. חבר ב"ד צנעא. חי באמצע המאה הששית לאלף הששי. כה"י ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף אילת מס' 321).

39 אור תורה. על חמשה חומשי תורה לר' יחיא בן מוסה אלקאפח. אב ב"ד דק"ק זמאר. כעין ילקוט שמעוני בקיצור. המחבר חי בראשית המאה השביעית לאלף הששי (דברי צדיקים).

40 אור תורה. סעמים על התורה מלוקטים מדברי חז"ל בדרך הפרד"ס. נתחבר ע"י ר' פנחס בן יחיא הכהן מגארי מעיר צנעא במאה הששית לאלף הששי (ש"ת י"ע"ב).

- 41 זר זהב. טעמים על התורה. מחידושי ר' פנחס מגארי כהן (ש"ת ח' ע"ב).
- 42 מנחת־יהודה. ליקוטי טעמים על התורה וגי' מגלות בדרך הפרד"ס לר' יהודה גספאן מצנעא. חי במאה הששית לאלף הששי (ש"ת י"א ע"א).
- 43 פנים חדשות. חידושים על התורה לר' יהודה גספאן. סובב על חיבורו "מנחת־יהודה". (ש"ת י"ב ע"א).
- 44 ראשי בשמים. חידושים וליקוטים על התורה לר' סעדיה בן דוד משרעב. זמנו: סוף המאה הששית לאלף הששי (ש"ת ט"ו ע"א).
- 45 שמע שלמה. על התורה. לר' שלמה גספאן (ש"ת מלואים).
- 46 גוה חכמה. טעמים על התורה. לקוטים בדרך הקבלה והגימטריאות למרי יעיש חדאד (ש"ת מלואים).
- 47 משכיל דורש. חידושים וטעמים על התורה לר' יחיא קרח. נפטר בצנעא בשנת תר"מ. (ש"ת י"א ע"ב).
- 48 חידושי שמן רענן. פירוש על התורה בדרך גימטריאות ונוטריקונים ליעיש בירב שלום המכונה אלריעאני. נתחבר בשנת בר"ט לשטרות. כה"י ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף אילת מס' 234).
- 49 גר מצוה. טעמים על התורה. חבור ר' שלם מנצורה (צירוף אותיות נר מצוה) מצנעא. חי בראשית המאה השביעית לאלף הששי (ש"ת י"ב ע"א).
- 50 גן החיים. טעמים נחמדים על התורה בדרך הפרד"ס לר' חיים קרוח איש צנעא. נסתלק בשנת התרע"א (ש"ת ז' ע"ב).
- 51 חמדת־שלמה. חידושים על התורה לר' שלמה עמר. זמנו: המאה השביעית לאלף הששי. (ש"ת ט' ע"ב).
- 52 כסף צרוף. חידושים על התורה בדרך הפרד"ס, גימטריאות ונוטריקונים. חבור סעדיה בן יוסף צפירה, מחכמי תנעם. חי במחצית המאה ה"ט. החלק לבראשית נדפס ע"י בנו של המחבר בירושלים תרנ"ו, והספר כולו הופיע בירושלים תרצ"א.
- 53 דורש שלום. טעמים וחידושים על התורה עס"י פרד"ס וגם קצת דינים. חבור ר' שלום אלשיך בירושלים בשנים תרמ"ג — תרס"ח.
- 54 חק נאמן. טעמים ופירושים — על התורה מלוקטים מן המדרשים, תורת־משה, פנידוד, נחליקוונים וחידושים על דרך הסוד לר' חסן סאלם סעיד מצאלע. חידושו המקוריים מצויינים במלים: חק נאמן או כ"כ המחבר (חק נאמן בגימ' חסן סאלם — י. ר.), המחבר בן התקופה האחרונה ונפטר לפני כחמשים שנה. כה"י ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף אילת מס' 68, 83—84, 90).
- 54א רביבי מהר"ד הלוי. ליקוטים על התורה. ע"ד הסוד והנוטריקון. הועתקו "מכבוד ספרו המחכים מהגליון התאג הנכתב בכתיבת יד הקדוש הנז"ל". מצטט את מדרש "הפיעה". כה"י בידי ר' יוסף צבירי. ה"א, שכונת התקוה.
- 54א פרדס רמונים עם פרי מגדים. על התורה בדרך הפרדס. מלוקט מן המדרשים והספרים: ר' בחיי, חומת־אגן, פנידוד, חמדת־מים, תורת־משה ועוד. חיבור מאוחר לר' אברהם מעיר אלצאלע. חי במחצית הראשונה של המאה השביעית, ושימש אב"ד ושו"ב בעירו. כה"י ברשות יחיא יהודה פרדסיה. הועתק בארץ ברל"ה לשטרות ע"י יהודה בן זכריה המכונה מחפץ מעיר גחאף.
- ספרים הידועים בשמותם בלבד
- 56:55 כתאב אללכ; כתאב אלחקאיקי. מדרשים אליגוריים לתורה שנתחברו לפני המאה ה"ה. נזכרים בהקדמת דאוד אללואני לספרו "אלגיון אלמגני" (ר' לעיל 20).
- 57 חפיעה. מעמים נזכר בשם "ספר חפיעה". פעמים "מדרש חפיעה" ופעמים "החפיעה" סתם. מדרש

- פילוסופי על התורה. מובא בפירוש ההפטרות לר' זכריה הרופא (ר' הפטרת ויגש, הוצאת יהודה נחום, ת"א תש"ט) ובמדרש הביאור (אהל חד עמ' 85, 1052-1053), ועיין לעיל 54.
- 58 מדרש האור. נזכר ב"חמדת ימים" לשבזי (ר' לעיל 28), ואולי הוא "נור אלטלאם" כפי ששיער סרופ. ג. שלום (קריית ספר, שנה ה' עמ' 52).
- 59 חפצי האלהות. נזכר בספר "חמדת ימים" לשבזי (ח"א, דף ט"ו ע"א).
- 60 מדרש עטאר. נזכר בכה"י "לחמדתה", שהוא פירוש על שערי קדושה (ר' להלן 102).

II נביאים וכתובים, הפטרות ומגלות

- 61 מדרש אלציאני. מדרש ופירוש מלוקט בערבית-עברית על הנביאים. המחבר: אברהם בן שלמה. אולי מתימן. משערים את תקופתו ל-1400-1350 בערך. הכיר את ר' שמריה ד' אליה אקריתי (סוף המאה ה"ג וראשית המאה ה"ד). מצטט את הרס"ג והזהיר. כולל ידיעות מענינות על החיים במוצק, בעיקר אצל היהודים והערבים. במוזיאון הבריטי נמצא הפירוש על הספרים: יהושע, שופטים, שמואל א' וב' ומלכים א'. בן רצ"ו דפים. תאריך סיום ההעתקה: "וכאן אלפראג מן נסכה בחדש כסלו של שנת אלפא ותמני מאה ועשרין וחמש שנים לשטר" (1513). כה"י שבספריה הבודליאנית הוא בן שלשה כרכים וכולל נביאים ראשונים, ירמיה ויחזקאל, בחסרונות ובלקוים. בידי ר' יוסף קאמח נמצא נוסח שלם לנביאים ראשונים והוא מסיים במלים: "נשלם פירוש ס' מלכים עם פירוש יהושע ושופטים ושמואל בעזרת הבורא אני קטן התלמידים אברהם בר שלמה וצ"ל אספתי אותו מכמה פירושים, וברוך מי שעוזרי עד שהשלמתיו חדש אור א' שנת א"תשל"ג". כל כה"י מחיבור זה מוצאם מתימן. (עיין קט. בריט. מוז. 226, קט. בודל. 2488, אהלדור 61 — 57).
- ביבליוגרפיה: מאמר שטיינשניידר על הפירוש (המוכיר אור 131 — 136; xx 7 — 12, 39 — 40, 61 — 65).
- 62 מדרש על ענינות התורה. פירוש עברית-עברית להפטרות לר' אברהם בן שלמה(?). ברשות ביהמ"ד לרבנים באמריקה. ציטוט הרס"ג בפירוש זה נחפרטמו ע"י בועז כהן Saadia Anniversary Volume, N. Y. 1943 p. 75 — 139.
- 63 מדרש הפטרות. מדרש עברית-עברית על ההפטרות. שפ"ב דף. כתב תימני מהמאה ה"ט (אהלי דוד 654 — 659).
- 64 פירוש על ההפטרות. חיבור רב עמרים כ"רבי יפת הכהן. רוב ההפטרות פותחות במלים "אמר הדרשן" (דברי צדיקים).
- 65 פירוש ערבי לחמש מגילות (קט. בודל. 2333, קט. בר. II עמ' 2).
- 66 לקט הכסף. ליקוטי טעמים על ג' מגילות לר' יוסף בן אהרן הכהן מעיר צנעא (ש"ת י"ע"ב).
- 67 פירוש על שירי-השירים בלשון ערבי. כ"ח דפים. הכתב מהמאה ה"ד. המחבר מזכיר את פירוש לקהלת ואיוב (אהלדור 1109 — 1110).
- 68 מדרש פילוסופי בערבית על שיה"ש לר' זכריה הרופא. כה"י בידי ר' יוסף קאמח. קטע מראשיתו נדפס בספר היובל לשטיינשניידר ע"י י. ט. פרידלנדר.
- 69 אגדתא דמגלת אסתר. כעין מדרש הגדול מקובץ ממדרשי חז"ל. כסופו: פירוש המלות הזרות בערבית, כעין ספר המרגלית על מדרש הגדול (דברי צדיקים).
- 70 מדרש מגלת אסתר. נדפס טעם ראשונה בקושטא ב' 1519, ובטעם ב' בקובץ מדרשים קטנים. ח"א ע"י חיים מאיר הלוי הורוויץ, ברלין תרמ"א, עמ' 56 — 75. הורוויץ משער שמדרש זה נתחבר במצרים או בערב במאה ה"ג.
- 71 מדרש מגלה. נדפס בשם "אגדת אסתר". ע"ס כתב יד מתימן עם השוואה לכתב יד שני, המובא גם הוא מתימן, ונמצא באוצר הספרים באקסטרד" ע"י שלמה באבער, קראקא, תרנ"ז. בכה"י שבאוקספורד

מתחיל המעתיק במלים אלה „אחיל לכתוב מדרש מגלה“ והסיום של הספר הוא כך „ושלם מדרש מגלה... מעלי בשבא והוא ראש חדש תמוז שנת אתחסימה שנין לשטרות השנין ליצירה במאתא חזן...“ בעמ' 11 הערה שלישית משער שלמה בובר כי המדרש נסדר בארץ תימן. ואמנם ח. אלקב הוכיח שמדרש זה אינו אלא מדרש הגדול למגילת אסתר ודבריו נתאשרו אח"כ ע"י כתובת על מדרש זה שבספריית ביהמ"ד לדבנים בניורק (עין ש. ליברמן, מדרשתימן עמ' 3). אולי הוא הוא „אגדה דמגילת אסתר“ (מס' 69).

72 פירוש איכה. פירוש על איכה לר' משה בן יוסף בל ידוה. תקופתו: אתח"כ לשטרות. (קט. בריס. מוז. ג' 1101 IV).

73 פירוש מדרשי בעברית על איכה. י"ד דפים. כתב מן המאה הטי"ז (קט. בריס. מוז. ג' 1101 III).

74 פירוש ספרי המקרא לר' משה בן יוסף בל ידוה (קט. בריס. מוז. ג' 1101 XVI).

ג. משנה

(עין גם: מימוניה)

75 מלאכת שלמה. פירוש למשנה. מחברו: שלמה בן ישועה בן דוד בן חלפון עדני, מחכמי חברון. נולד בצנעא בשנת השכ"ו. עלה לא"י עם אביו בשנת השל"א (פרטים על יסודי עליהם, הוא נבית אביו לא"י והתלאות שעברו עליהם בא"י ראה דבריו בהקדמתו ל„מלאכת שלמה“). ידוע ענני, העב, סבל וחליים כל ימי חייו. למרות דחק עסק בתורה בשקידה רבה. „ורבו עניניו אשר שמענו ונדעם מחסידותו ושקידתו בתורה מעוני“ מעיד עליו החיד"א (שם הגדולים לחיד"א, ח"א וילנא תרי"ג עמ' 170-171). תלמידים של שני מאורות התורה בימיו: ר' בצלאל אשכנזי בתלמוד ומהר"ח בקבלה. התחיל בחיבורו בתברון בשנת השמ"ט וסיימו בשנת השע"ט. פירושו הוא אחד הפירושים החשובים למשנה בעיקר מצד הגרסאות וההנהגות. מחיבורו זה נדפס הפירוש לסדרים ורעים וטהרות בהוצאת המשניות וילנא תרמ"ו, דפוס ראם.

התימתי: „ככה עתה קל שבקלים, אמלל שבאמללים, כל ימיו זכאובים, מנעדיו יעד היום, אף על פי שהסד אל כל היום נמשך על ראשו, שפל אנשים, אני שלמה בן ישועה עדני רי"ת.“ (ספר הוהבל לשמיע שניידר עמ' 141, העדה 5).

76 פירוש עשרה דברים שנבארו בין השמשות וזולתם. למשה בן יוסף בל ידוה (קט. בריס. מוז. ג' 1101 VI).

76 פירוש לארבעים בריתות לר' זכריה אלצהאדי. בן המאה הטי"ז (ר' עליו להלן עמ' 232). „כי איש משואבי מים חרפני / ועד עתה הלאני / על חדושי בפירוש ארבעים בריתות / אשר בספרי חרות“ (ספר „המוסר“ בכ"י, מחברת כ"ז) במחברת כ"ה מספר המוסר, שבה מפרט אלצהאדי את חיבוריו, הוא מספר על אחד מחיבוריו: „והעיר פרושי כמה אגדות סתומים, סגורים וחתומים“ ושםא המכחן לחיבור זה. ידוע רק בשמו.

ד. תלמוד

77 ספר הלכות ופירושים על מסכת חולין, שריד של חיבור. המחבר או המעתיק יוסף ב"ר משה. חי קרוב לזמנו של הרמב"ם, ולפי השערת טרופ, ש. אסף ישב בארץ תימן או בארץ אחרת שחיבר בה ערבית. מרבה לצטט את הגאונים. העתקת הספר נשלמה בשנת א' תרמ"ד לשטרות (הצ"ג ליצירה) ונשמטירו ממנו ל"א דפים בכתיבה תימנית על קלף (עין ש. אסף, „קריית ספר“, כרך י"א, עמ' 398 — 400).

78 פירוש קצר על מסכת מגלה ופירוש על פסאקין? ליהודה בן יצחק. (J.Q.R. III 613-614).

79 פירוש על עין יעקב לר' יעקב חביב, מסכת מועד, המחבר: אבן השרון, כלומר אבן נר השרוני, שהוא כנזי הספרותי של מוהר"ר יחיא בשרי (עין ש"ט ע"ב). מתוך הערה אחת „עין בסדיושא חזא דלאבן השרון בשני הסדיושין“ אנו למדים שהוא כתב פירוש כשאל לעין יעקב: ארוך וקצר. (J.Q.R. III 614).

בספרות ששון מצוי העתק של המשנה בכ"י. אבגר ב"ר נר השרוני" שהועתקה ב"1613, ובספרות הסמינר לרבנים יש העתק של "משנה תורה" ספרים ר"ט משנת 1819 בכתב ידו של סופר זה (אהל דור עמ' 90; מרקס 149 P.A.A.J.R.).

80 חק יעקב. פירוש מלוט מן התלמוד על מגורית המאור לאבות. המחבר: הר"ר סעדיה בן שלמה אלקסיצ'י. נחבר בשנת התקס"ו (אוטובר ביד יעקב חתום). תושב ראשון לציון.
81 סוכת שלום. חידושים על מסכת בבא קמא נדפס ירושלים תרנ"א. המחבר: שלום בן סעיד מזרחי עדני. מקובלי ישיבת בית אל. מוצא של המחבר הוא מן העיר אלביצ'א (אלמסדק). מכאן השם "מזרחי". הוא עצמו תושב עדן. בהקדמתו הוא מתאר בפרוטרוט את פרשת עלייתו לא"י והרפתקאותיו בדרך.
82 פירות האילן. ליקוטים, פירושים וחידושים על התלמוד סדר מועד. חיבור מאוחר לר' אברהם מעיר אלזאלע שחי במחצית הראשונה של המאה השביעית. כה"י ביד יפת עדני. נוה שלום ליד נתניה.

ה. הלכה

1. הלכות שחיטה (עין גם מימוניה)

82 חבור על הלכות שחיטה. פותח בשיר בשבח סעדיה בן יעבץ וסעדיה בן מסעוד. בסוף השיר נוקב המחבר בשמו: סעדיה בן זכריה, כמאסף הספר. הספר נכתב בעדן אתר"ט לשטר' (1308) לספירת הניצרים). מסודר בצורת שאלה ותשובה. ההקדמה כתיבה בעברית בפרוזה על ידי אבן אלחואס. בין האנשים שהוא מביא דברים בשמם כלולים גם גאונים תימנים: גמבאזי אנשי תימן; יחיא בן סעוד, יחיא בן שלום, סעדיה בן מסעוד וסעדיה בן יעבץ הבבלי. החבור הוא בן ט' פרקים ואחריו באו תשובות יחיא בן סעדיה (עמ' 619 J.Q.R.).

83 חבור בערבית על הלכות שחיטה. מחולק ל"ב פרקים. את התלמוד הוא מצטט במלים. גמר ר' אשי. בסוף פרק ח' נזכר השם חנניה בן יהושע כמפרש חלק מן החבור הזה (עמ' 619 J.Q.R.).

84 חבור על הלכות שחיטה. המחבר חנניה בן יהושע. בן ט"ו פרקים (שם, עמ' 620).

85 חבור על הלכות שחיטה. המחבר: חסן אלדמארי. בן י"א פרקים (שם, עמ' 620).

86 חבור אנונימי בעברית על הלכות שחיטה ועליו פירוש בערבית. הפתיחה: "בשם ה' אל עולם אתחיל לכתוב ענינים אחרים מעניני הלכות שחיטה ממה שהשתול בחבורם ר' אשי זק"ל" (שם, עמ' 620).

87 הלכות שחיטה. המחבר: סעיד בן דוד. החיבור מחולק ל"ד פרקים. צ"ו דפים. הקדמה:

"בשם ה' אל עולם נעשה ונצליח. אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה. טוב ה' לקח לנפש תורשנו. קאל

הצריך לרחמי שמים סעיד בן דאוד יש"ל למא כאן פי סנה אחשניו לשטרות (1446) סלכני בעץ

אלתלמידים אלדי עליא אנצאפהם וחסהם באן אנמע להם מגמועא עלי הלכות שחיטה ואשרה להם מא גמץ

מן אלמאסא ואבין להם מא גבי מן אסרארהא ואזכר להם חצר אלנבילות ואלספיקות ופרועא ואצולהא ומא

פי כל עזו ועצו מהא. מאגבתהם אלי ולך אעזאזא ואכראמא להם ובאללה אסתעין". (אהל דור 542-543).

[תרגום: אמר הצריך לרחמי שמים סעיד בן דוד יש"ל. בשנת אחשניו לשטרות בקשני כמה תלמידים, שמחובתי

למלא בקשתם ולזרום, שאכץ להם קיבוץ על הלכות שחיטה ואפרש להם הלשונות הסתומות והסודות העלמים

ואכתוב להם מנין הנבילות והספיקות, ענפיהם ויסודותיהם ודיני כל אבר ואבר. נעניתי להם משום כבודם

ועורי מעם ה'.]

88 שריד מהלכות שחיטה למוסה אלחאצ'רי התחלת הפרק העשירי (קט. בודל. מס' 2523; 3).

89 נימוקי הר"י צ'אטרי. על הלכות שחיטה ופרישות. לר' זכריה המכונה יחיא אלז'אהרי.

מובא ב"נכת תורה" למהר"ץ (ירושלים תרע"ח ע"ח ע"א: ס' ע"א: ס"ו ע"ב; ובש"ת "מעולת צדיק" ח"ב

ס' ק"ף).

90. זאת תורת הבהמה, שאסף אותם מורי ורבי יחיא הצידוני (פי' אלצ'א הרי') וב"ד שהיו בימיו מכל פסקי הדינים כדי להקל על המעיין. ראיתי אני הקל במשפחתי לכתוב קצת מדיני ריאה הנהגים עתה בימינו ובמדינת צנעא תח"ר ותצ' וירוש' תתב' ותשתב' במה' בימי' [תחשוב ותצדי וירושלם תתבני ותשתכלל במהרה בימינו] עם מוצא הדינים מהגמרא ומבית"דוסף ושאר פוסקים ז"ל" (כה"י ברשות סלימאן ציחי, ירושלים).

91. שחיטות ובדיקות לר' זכריה אלצ'א הרי' הדינים ערוכים בצורת שו"ת. לשון החכור: עברית מעורבת בערבית. הקונטרס מונה ג"ה דפים. חסר בראשו וסופו. המחבר כותב בדף ז': "אני הקל זכריה בן טעיה אשר חיבר לאלו השאלות בשנה זו אתרי"ס לשטרות בעדן בתוך ימים וחולות". כה"י ברשות ל. גרינהוט (עין מונטססריסט 1906 עמ' 87).

92. השחיטה הפנימית. חיבור על הלכות שחיטה בצורת שיר לר' זכריה אלצ'א הרי' (כה"י בידי ש. אברמסון).

93. בדיקות. על הלכות טריטה למהר"ץ (צאלח אבן יחיא, זקנו של מהר"ץ). מהר"ץ היה ראש השוחטים והבודקים של העיר צנעא. מהר"ץ מזכירו ב"זבח"תודה" (ירושלים תר"ע, ק"ד ע"ב) במלים: "וכך כתב מורי ורבי זקני מהר"ץ בבדיקותיו". חי במאה החמישית לאלף הששי.

94. פרי צדיק. דינים ופסקי הלכה עפ"י מנהגי צנעא בלשון ערב למהר"ץ הנ"ל. הקדמה: בשם רחמן מלא רחמים. קאל אלפקיר ובאלעלם חקיר: תוכלת ברבי מנטק אלשפאת, מכלץ מן גמיע אלשפאת. ראית אן אכתב דיני בדיקת'הסכין של שחיטה וה' דברים המפסידין את השחיטה ודיני בדיקת הריאה עלא מנהגנו אנו הק"ק יהוד צנעא ודאלך בבק"ץ לגאטנא אלדי נחון מסתעמדין עליה מי זמאנא האדא ואטאל אללה אן יענינא (מתוך כה"י שברשות עובדיה ברטי, עאקרי) [תרגום: אמר הדל והעני מדעת: בשחתי באלהים הנותן לאדם כה הדיבור ומושיע מכל הפגעים. ראיתי לכתוב דיני בדיקת'הסכין של שחיטה וה' דברים המפסידין את השחיטה ודיני בדיקת הריאה כמנהגנו אנו יהודי צנעא בלשון שאנו רגילים בה בימינו בסיעתא דשמיא]

95. דיני ניקור. חיבורו של ר' יהודה צעדי. בדורו של מהר"ץ. כה"י ברשות בית'הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים (אוסף אילת מס' 244).

96. זבח"תודה. הלכות שחיטה ושבעים טרפיות למהר"ץ (יחיא צאלח). נדפס פעמיים: כלכתא הרי"א: ירושלים תר"ע. (על המחבר עין לעיל 5).

97. שערי קדושה. קיצור "זבח"תודה" למהר"ץ על הלכות שחיטה ושבעים טרפיות. נדפס כלכתא תר"א.

98. שער המודעית. חיבורו של הר"ר סעיד אלמוצורה על הלכות שחיטה ושבעים טרפיות בפלפול. המחבר חי בצנעא בתחלת המאה הי"ט. מגדולי הרבנים (עין עליו להלן 233). כה"י נמצא ברשות מקיטן בתימן במתח אחרא.

99. זבח"תודה. באורים ופסקי דינים על הלכות שחיטה ושבעים טרפיות לפי הסדר של שולחן ערוך עד סימן הלכות מתנות כהונה. המחבר: ר' שלם מוצורה בעל הספר "נדר מצוה". רובו שאוב מספר "זבח"תודה" למהר"ץ (כה"י בידי ר' שלמה מקיטן, ת"א).

100. מקור"חיים. דיני שחיטה ושבעים טרפיות לר' יחיא צאלח בן יעקב ממשפחת מהר"ץ. נפטר בצנעא בשנת בק"ע לשטרות. נדפס עדן התרנ"ג.

101. מנחת שלום. פסקי דינים בהלכות שחיטה ושבעים טרפיות עפ"י מנהגית'מן לר' רחמים בן שלום שרעבי (ש"ת י"א ע"ב).

102. זבחי שלמים. על הלכות טריפות לר' יחיא אלבדיחי מעיר צנעא. (קט. בודל. 11 2683, 5).

103. לחם תודה. חיידשים וביאורים על הלכות שחיטה ושבעים טרפיות לר' יחיא בדיחי הנ"ל. (ש"ת י" ע"ב).

104. זבחי אלהים. קיצור הלכות שחיטה ושבעים טרפיות כמנהג צנעא. סוכב על "שערי קדושה" למהר"ץ. לר' יוסף קארה, דיין ומו"צ בצנעא. נסתלק בשנת התרמ"ט. (ש"ת ח' ע"ב).

מן התקדמה : „הדור אתם ראו זה הספר הקטן קטן הכמות ורב האיות בא בדרך קצרה על דיני שחיטה ודיני הטריפות כפי מנהגו פה עיר ואם בישראל ק"ק צנעא יע"א... ובכן ראיתי אני הצעיר בערכי ובמשפחתי ללקט זה הספר כמלקט אחרי הקוצרים והעליתי בו כללי הדינים בקיצור גמיר כפי מה שנהגו להקל כל השוחטים המומחים אשר קדמונו נע"ג ולא גרעתי ולא הוספתי על דבריהם כלום".

105 קרבן תודה. ביאורים וחידושים על „מקוריהם" להר"ר שלום חב שוש מחכמי צנעא. חי בראשית המאה השביעית לאלף הששי. נדפס עם מקור חיים, עדן תרנ"ג.

106 ראשי בשמים. חבור על ספר ימין משה הלכות שחיטה ושבעים טריפות. אנונומי. (ש"ת ט"ו ע"א).

107 הלכות שחיטה וטריפות. מלקטות מן הפוסקים הראשונים והאחרונים. המחבר : שלום בן

מעוזה בן יחיא בן מעוזה בשארי. חיבור מאוחר. כה"י ברשות ביה"ט הלאומי (אוסף אילת מס' 237).

108 נחל הבשור. חיבור בהלכות שחיטה וטריפות לר' שלום בן מעוזה בן יחיא מעוזה בשארי. כה"י ברשות ביה"ט הלאומי (אוסף אילת מס' 237).

109 קיצור הלכות שחיטה וטריפות בדרך נוטריקון. „אתחיל לכתוב הלכות שחיטה בדרך גמר בקיצור אשר סדר הסימנים כמהר"ר שמואל הלוי בכמהר"ר נתנאל הלוי ז"ל. כה"י ברשות ביה"ט הלאומי (אוסף „אילת" מס' 145).

110 אור קדם. „אעתיאצא לחד התלמידים נוב"ה". [נתחיל ונגמור בעזרת ה'] הלכות שחיטה בצורת שו"ת. עכרית' ערבית. ט' סימנים.

הקדמה : אמר יאמר העבד בראיתי כי קצרה דעתי אני ובני גילי וחשכו הראות, ונתמעט השכל מדוב התלואה, וגברו העונות, וגברו הצרות, ורבו הגזירות, אחרונות משכחות את הראשונות, וכל מיני הרפתקות, מיוקר השערים ומכת בצורות, והרעב הכביד. לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ה' בהברות. ואמרתי ללקט שושנים מאיסור והיתר מ"ן, שלו מאד מאד ארוכות, ושלי מאד מאד קצרות, כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבות, ולחד התלמידים כוונתי בואה, לא לכבודי ולא לכבוד בית אבות, אלא כי אם לכבוד ה' שוכן ערבות. ובוה יגילו השוחטים וישמחו הבודקים בראותם משא ומתן זה קצר הכמות, ורב האיות, במקום חיבורו חיבור מהר"ק זת"ל, ובכן יתהללו התלמידים אשר נגע ה' בלבם ויראת ה' על פניהם יחזרו וילמדו הלכות רבות ורחבות מני ים מספרי הרבנים אשר מימיהם אני שותים ולא יסמכו על זה כי דברים אלו אינם אלא למזכרת... וקראתיו אור קדם כי שמי ג'מטריא „קדם" בדקדוק כי מגימתי(1) לזה לזכור כל מה שאלמוד ולא לינק מהאחרים (צ"ל מהאחרים. י. ר.). ולשכח ח"ו תלמודי אבל בטחתי בחסדי אהיה שזכירני כל מה שאלמוד, ויאמר לי קום עבוד עבודתי עבודה שבלב ואהיה עמך, כלבך כן לבי, כמו שעל רוצה לינק כך פרה רוצה להניק וכל ימי צבאי איהל ואצפה לאלהי יעוזני על דבר כבוד שמו אכ"י. הקונטרס ברשות חיים דוד ציבירי. ת"א התק"ה.

111 שנות חיים. חיבור השנים עד סוף האלף הששי וקיצור הלכות שחיטה ושבעים טריפות לר' חיים הלוי המכונה נבאר, רב ומוציא בערי אלשרף (ש"ת ט"ו ע"א).

111ב קונטרס שו"ת ודינים בהלכות שחיטה מהרמב"ם והפוסקים לחד התלמידים. רוב השאלות פיתחות במלה „למה". חיבור מאוחר. מחברו בלתי ידוע. כה"י ברשות עובדיה ברטי, עאק. מן ההקדמה : זה ספר שאלות ותשובות ודינים מלקטים מדברי רבינו הר"מ במזל ומהפוסקים. וליקטתי אותם כדי לחד התלמידים ועשיתי אותם קונטרס כדי שלא יתפורזו אחת הנה ואחת הנה כאשר ענין תחזינה מישרים.

111ג ליקוטי שושנים. ליקוטים על הלכות שחיטה בדרך הנוטריקון והסוד. מקורותיו : המדתימים, מעיל שמואל, ספר הפליאה, מאורי אור, אור תורה, טוב הארץ, פרי מגדים ועוד. מרבה לצטט את מהרי"ו במלים : „כ"מ בהלכות שחיטה של מהר"י ונ"ל" (השוה ערך 137). חיבור מאוחר. כה"י בידי עובדיה ברטי, עאק.

111 ד"ר דיני שחיטה בדרך הסוד. חיבור מאוחר. כה"י בידי עובדיה ברטי, עאקרי. תאריך העתקתו: ר"ח חשון ברכ"ה.

112 אשכול הזבח. קיצור הלכות שחיטה וטריפות עפ"י מרן והרמ"א בצורת שו"ת לר' שמואל בן יוסף הכהן. חיבור מאוחר. כה"י בידי עובדיה ברטי, עאקרי.

שער הספר: זה ספר אשכול הזבח אשר אסף וליקט צעיר הצאן ספרא מסכינא וחלשא / ותועלתא ולית ביה מששא / שמעון בן כבוד כמהר"ר יוסף הכהן נע"ג שיגע ולקט אותו מדעת מרן ודעת כמה פוסקים / ועשה אותו קיצור דינים כדי שיבינו בו התלמידים הוותיקים / אשר לבם פתוח כאלום ולתורה חושקים / כולו מחמרים קושיות ופירושים / ונשאל מהשי"ת שישם חלקנו וגורלנו עם עדת הצדיקים ויזכנו לכתוב סהעש"ק (קפריס הרבה...) אמן.

113 זבחי צדק. הלכות שחיטה וטריפות. המחבר: יהודה סאלם המכונה אחרק מעיר צאלע. ראשית ההקדמה: יחבמו השוחטים וישכילו הבוידקים זובחי הזבח אשר לישראל בזה הספר אשר אספתי בו וקמצתי בו וחברתי בו כל ההלכות וההגהות והדינים והטעמים והדינים אשר בתורת הזבח שהיו מפורשים בכל כתב וכתב והביאותים אל זה הספר אשר נקרא שמו זבחי צדק... וכן אני בקטנותי הייתי עוסק בהלכות שחיטה ובידיקה בכתבים אשר הובאו לפנינו מעיר ק"ק צנעא מחיבור מהר"ר יחיא צאלה נע"ג הנקרא זבח תודה וגם בכתבים אחרים הבאים לפנינו מעיר ירושלים תובב"א והייתי לומד בזה ובוזה עד שהשגתי והבנתי מזה לזה והוצאתי מזה דין ומוה פסק ומוה טעם...

סוף ההקדמה: וכל המוצא בזה הספר טעות או חילוף או שום ענין שלא כתבנו אל ידינו לכף חובה אלא לכף זכות שאני חיברתי ואני נער ומנוער מן הבינה היום כמו בן כ' שנה למען יגדלני לת"ת ולמדתי בין החכמים המובהקים והרבינים: הראשון אב"ד ור"מ מורה צדק ושוחט ובודק הר"ר מנחם בן כמהר"ר מתנא סעיד נע"ג ושני לו מ"ו חסן ׀ כמהר"ר סאלם סעיד נע"ג וג' לו מורי ורבי עואץ ׀ כמהר"ר דאוד סעיד היושבים פה בעיר ק"ק אלצאלע יע"א וקראתי שם זה הספר זבחי צדק בשמי שהוא במספר קטן ג' יתירה סאלם עם הכולל בן מ"ו סאלם המכונה על שם משפחתו אלאחרק. המחבר הי' במחצית הראשונה של המאה השביעית. כה"י בידי שלמה צאלעי בראש העין. העתקתו נשלמה בשנת תרס"ד.

114 שערי צדק. קיצור החבור הקודם. מעשה ידי המחבר בעצמו. כה"י בידי שלמה צאלעי בראש העין.

II שונות

112 פירוש על אלמסי למסכת חולין בלשון ערבי. המחבר: תימני. אולי התימני הראשון שהגיעו ממנו דברי הלכה. החיבור בן ק"ף דפים. הכתב מהמאה ה"ג (אה"ד 1081 — 1084).

113 כתאב אלאגראץ (ספר הכונות). תחלתו: „קאל אלחכים סטטי"ה בירב חסד"ק (לא ידעתי פתרון אילו האותיות מאיזה א"ב מתחלפות) תנצב"ה: אני למא וקפת עלי אגראץ אלכתב אלגלילה ולקסת אגראצתא וצעת פי הוא אלכתאב וסמיתת כתאב אלאגראץ והו יחתי עלי סתה אגראץ וקד קלת פי מקאלה אלביאן אני אבין אלאכתאפאת אלרי וקעת פי זמאנא הוא פי כתב אלפקה פנטרת ואדא אן ביאנהא יחתאג אלי כתב כתורה לקצר עקול אלמכתלפין וקלת פי נפסי אדא כאן פי עצר אלאבדאן אלכבאר אלרי קד עלם מן כמאלהם קיל פיהם משרבו תלמידי שמאי והלל רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות וכו'. סתרכת זאלך ותוגתה ען תאליף הוא קבל אן אצחח אלתאליף אלמסמא סר אלסראר והוא הו אלכתאב ואלסתה אלאגראץ אלרי פיה. אלנרץ אלאול פי תבין י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם עלי מא עדותא אלחכמים וקד וצעו פיהא אלקדמא וצעא שאפיה מתל צאבת בטאנן אלאוהאר ואלחאוי וכו'. [תרגום:] אמר החכם סטטי"ה בירב חסד"ק תנצב"ה: כשעמדתי על כונות הספרים הנכבדים אספתי עניניהם וקבעתיים בחיבור זה וקראתי „כתאב

אלאגראץ" (ספר הכונות). והוא כולל ששה ענינים. ואמרתי במאמר הביאור שאבאר את החילוקים שנפלו בזמננו בספרי ההלכה. וכשהתבוננתי מצאתי שביאורם דורש ספרים רבים מחמת קוצר דעתם של החולקים. אמרתי בלבי: אם בימי החכמים הגדולים שהיו ידועים בשלימותם נאמר עליהם: משרבו תלמידי שמאי והלל רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות וכו'. הנחתי דבר זה ועכבתי את חיבורי עד שאניח את החיבור הנקרא "סר אלאסראר" (סוד הסודות). והוא הספר וששה הענינים שבו: הענין הראשון בפירוש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם כפי שמנו אותם החכמים. וכבר חיברו עליהן הראשונים חיבורים מספיקים כבעל בסתאן אלאזהאר, אלתאוי וכו'. גם ביאור י"ג מדות של רחמים). — ג' דפים מהספר שרדו ביד ר' יחיא קאמח זצ"ל והם כוללים שני פרקים מביאור י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם ופרק וחצי מביאור י"ג מדות של רחמים (דברי צדיקים).

114 סר אלאסראר (סוד הסודות). חיבור הלכי. ידוע רק בשמו. מחברו סס"ה בירב חס"ד ק (בחילוף אותיות). ר' לעיל מס' 113.

115 רסאלה בסתאן אלאזהאר (אגרת גן השושנים). חיבור בהלכה (ואולי בעניני תפלה) מתקופת הרמב"ם (הרמב"ם נזכר בכנוי ש"ץ, שמרו צורו). ציטטה מהספר הובאה בפירוש "עץ חיים" למהרי"ץ (תכלאל ח"א צ"א ע"ב). ידוע רק בשמו.

116 אזהרות פסח. כל הלכות פסח לרבינו שר שלום בן דוד, ומרומנו שמו בראשי הבתים. נכתב בשנת אתסס"א לשטרות. נעתק בשנת התקנ"ח לב"ע (ברשות ר' יוסף אלשמסא שכחי משה מחמי הכהן ביצה, ארס"צובה. נזכר בסוף הוצאת מגלת אסתר בלשון ערבית. ארס"צובה תרס"ו).

117 זבח פסח. קיצור דיני חמץ ומצה עפ"י מנהגי צנעא לר' שלמה צאלה אחי מהרי"ץ. ראשית המאה הששית לאלף הששי. מצוי לרוב בתכלאלים "עץ חיים" כ"ה לפני הגדת פסח.

118 שתילי דתים. ביאור לשולחן ערוך לר' דוד מזרחי. חי בצנעא בראשית המאה הששית לאלף הששי. נדפס פעם ראשונה בירושלים התרמ"ה, ובשניה בירושלים התרנ"ה (הוצאה שניה מסיימת בהלכות שבת).

119 ראשי בשמים. ביאורים וחידושים על "יורה דעה" לר' דוד מזרחי הנ"ל. נדפס באלכסנדריה התרס"א.

120 שערי טהרה. קיצור הלכות גדה בלשון ערבי לתועלת הנשים וההמון למהרי"ץ. נדפס בירושלים התרנ"ד.

121 פתח האהל. דיני גטין, קדושין ומילה מלוקטים מן הפוסקים עפ"י מנהגי צנעא לר' יחיא עמר. חי בתחלת המאה השביעית לאלף הששי. נדפס בערך תרנ"ג עם הספר "מקור חיים".

122 ליקוטי יחיאל. ליקוטי דינים וגוסחי שטרות שונים. המחבר ר' יחיאל צעדי. חי בקוג'ין במאת ה"ח ושימש שם כשוחט ומקדש. כה"י ברשות. בה"מ הלאומי ס" 625. 8 (רשומת יואל 187). עיין ש. אסף, על כתב יד אחד מקוג'ין, קריית ספר שנה י"ג עמ' 402 — 404.

123 מפ"י חכמים. המחבר: גס"פ בירב. סע"ה. ב' חלקים: הלכות חול ושבט והלכות מועדים. נכתב בעיר צאלע בשנת בקצ"ו לשטרות.

פתיחת חלק ב': זהה ראיתי טוה"ת יקרים / מכל אכן. יקרה מובחרים. / געלמים וגסתרים / והמה בכמה מקומות מפורזים / לכן חפצתי לחברם ולקרבם יחד בספר אחד וכתבתי. בדרך קצרה. ולכן לי לנפשו חיברתי. וספר מפ"י חכמים קראתי. והנה אניד לך באורי בסדר נאה הכל הט אונג ושמע: הא' יבאר ענין פסח ודיניו, הב' יבאר ענין עומר ודיניו והג' יבאר שבועות ודיניו. הד' יבאר ט"ב ודיניו, הה' יבאר ענין ר"ה ודיניו, הו' ענין (עשרת ימי תשובה) ההנהגות. הו"י יבאר ענין יום כפור והנהגותיו. הו"י ענין סוכות

* החלק חששי נכפל מעמים וכנראה שדיני עשרת ימי תשובה וכפוף כלולים בחלק אחד ובפתיחה הוכפלו בסעות.

ודיני. הח' ענין חנוכה ופורים ודיניהם אשר אספתי וקבצתי אותן מכל ספרא וספרי, מפי הרבנים התנאים והאמוראים כדי להפיק ולהאר עיני הקורא וכדי שלא למשש בחשך למצוא הנר, כי זה יהיה לאבוקה ולאור שמן זית נר תחית למאור, ולמען לא יוצא דבר מתחת ידינו שאינו מתוקן ומקובל וטוב ויפה מכל צד ופגה. האי ספר מרגינתא טבא דלית לה טימי, וכדי להעלות ארוכה לתחלואי הזמן וקוצר הבגות עמדותי וקבצתי דבר דבור על אפניו איש איש על מקומו יבוא בשלום (כה"י ברשות סעדיה זאלעי, ת"א, ח"א בלבד — ברשות ביה"ס הלאומי, אוסף אילת).

124 מנוחת-המתי. דיני המת, סדר הספדות ל' ימי אבלות, דרשות והקטות למת. כולל מדיני מד"ן (מרן? כלומר קארו) ופסקי הרמב"ם ז"ל ופסקי כל החכמים ומלוקט מכל דברי חכמים, מדרש ואגדה וגמרא. חיבור מאוחר לאברהם בן צדוק הלוי צנעאני. (כה"י ברשות ביה"ס הלאומי, אוסף אילת מס' 336).

ז. מימוניה

א. פירוש המשניות

125 פירוש המשנה. ביאורים לפירוש המשנה של הרמב"ם בצורת שאלה ותשובה. המחבר: ר' זכריה הרוסא.

הקדמה: "אתחיל לכתוב פירוש המשנה / מחובר בחכמה ודעת ובינה / ששים מסכתות המה באמונה / חרוזים אחווים ביופי כתקנה / רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה / עיני אלהיך בה מראשית שנה ועד אחרית שנה / קאל אלמעלם יחיא ׀ שלימאן אלחכים אנא ראינא אן נגמע מא תיסר מן סיאל וגואב מן אלמשנה ואללה תע' יכ' (תעאלי יכון) ולי אלעון עלי דאלך במנה ורחמתה, רב יסר בלספך..." (קט, בר, ו עמ' 78-79). צ"ב דפים. [חרגום: אמר המורה יחיא ׀ שלימאן הרוסא: ראיתי לקבץ שאלות ותשובות מן המשנה במדת יכלתי וה' יתעלה יהיה בעזרונו בחסדו וברחמיו, האל יסייע בידנו בחמלתו].

126 פירוש להקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה. בעברית. המחבר: משה ׀ יוסף אלבלידה (קט, בריט. מוז. 1101 XX).

127 שרש עלי אלמשנה. פירוש לואי לפירוש הרמב"ם על המשנה. המחבר: חטר בן שלמה אלדמארי. נ"ג דפים. הכתב מהמאה הטי"ז (אהל-דוד G 544) נזכר בש"ת ז' ע"א.

128 פירוש ערבי לשמינה פרקים להרמב"ם. נזכר ב"חלק-הדקדוק" למהר"ץ (שמות ט"ז ל'): "ומצאתי לראשונים קדמונינו בפיר' פרקי רבינו פרק השלשה", אולי זהה עם אחד הפירושים הנ"ל.

II היד החזקה

129 פירוש על היד החזקה להרמב"ם. המחבר: נתנאל בן ישע בעל מדרש "גור אלטלאס". הרב יחיא קאסח מעיד שבימינו למדו בספר זה בבית-הכנסת "בית אלשיך" לפני הרב חיים קרח (דברי-ציוקים).

130 שרש אלחיבור. פירוש ערבי על היד החזקה. בצורת שו"ת. המחבר: יחיא ׀ שלימאן אלאסראילי (הוא ר' זכריה בן שלמה הרוסא בעל "מדרש החטף").

דברי המחבר בסוף הספר: "... קאל אלחכים יחיא בן שלימאן אלאסראילי אנא למא כאן פי שנת אתשל"ח (1427) אל לאסכנדר דו אלקרנין ראית אן אשרח הלכות פי אלחבור אבהמת ומעאני אנגלכת פיה גלילה אלקור והי תחתאג אלי איצאח פגרתת המתי עלי דאלך וראית אן אשרח בחסב מא ענדי ודאלך בחסב קצורי ובחסב עול הזמן ומלכות הרשעה המחשכת עינינו. פאן דאלך תאבע לגנא ואלעקאב אלי אן ארתפעת ענא אלעצאיה (ר') יוסף קאסח מגיה בצדק אלענאיה — המעתיק) בחסב עונותינו ועונות אבותינו [ונרגז מנה] תע' אן יכלצנא ברוב חסדיו כמה קאל וליה ועברה וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב, ועלם אללה אן קר פיה מעאני לא יגור וצעהא פי כתאב ולכן א[ב]לגת אלצירורה לילא תתלף בתלאסי אלדי לא בד מנה. למן

(ומא?) קד פעלתה בדרך רמו איצא אקתדית במן אזכא מני באלעלם והו שכר (שכתב רבינו) אלקדוס אלשריף אלחכים רחמה אללה תע' אלדי וצע אלנקל ודאלך לא יגוז דברים שאמרת לך על פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב לכן פעל דאלך... לילא... גמלה ואללה אלמופק נחו אל... (אהל'דוד 703). [תרגום: אמר הרופא יחיא בן סלימאן אלאסראילי: בשנת אתשלח לשטרות ראיתי לפרש הלכות סתומות בחבור וענינים רביע' ערך שהובאו בו והם טעונים הסבר. נתתי לבי לפרש לפי קוצר דעתי וידיעתי תחת עול הזמן ומלכות הרשעה המחשבת עינינו בעונותינו ובעונות אבותינו וזה בדרך השכר והעונש עד שנסתלקה מעלינו ההשגחה בגלל עונותינו ועונות אבותינו. נבקש מאתו יתעלה שיושיענו כרוב חסדיו בדרך שאמר הנביא: וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וה' יודע שישנם ענינים שאסור לכתבם על ספר אך ההכרח מחייב לכתבם שלא יישכחו במותי שאין מפלט ממנו. ודברים שכתבתי אותם דרך רמז הלכתי בזה בעקבות רבינו הקדוש והחכם ז"ל שהוא נעלה עלי בחכמה ושכתב תורה שבע"ס אע"פ שהדבר אסור משום דברים שאמרת לך על פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב... והאל יצליח בידינו].

הפירוש טובב על "הלכות איטורי ביאה, שרח מאכלות אסורות, שרח תאני, מסאל לקט מן מאכלות אסורות, הלכות שחיטה, לקט מן הל' שחי' מן פרק ג' ספר הפלאה, ספר הקרבנות, ספר סהיה וספר משפטים". לדברי ר' יחיא קאפח פותח החיבור בספר אהבה ומטיים בהלכות מלכים. סופס אחד נמצא בספרית הסמינר לרבנים בניו יורק והוא מקיף את שני הספרים הראשונים מן ה"יד החזקה" וחלק מספר חמישי וספר המצות (מרקס עמ' 150. ראה שטיינשניידר סעיף 198). זה עס נימקי הרו"ה? ברשות ביה"ס הלאומי נמצא חלק מהפירוש: על מילה, זמנים ומאכלות אסורות. (Heb 8° 1331-1332).

131 פירוש אלשרח עלי גמלה הלכות אלחיבור. פירוש לפירושו של ר' זכריה הרופא על היד החזקה. ל"ב דפים. לא שלם. מסתיים בברכת כהנים מספר אהבה. המחבר: א ל ו א ל בן נ ד ר ג ל ה ל ו י. זמן חיבורו: 1601.

הקדמה: "בשם ה' אל עולם. טוב אתה ומטיב למדיני חקיקי. קאל אלואל בן נדרגל הלוי אני למא נטרת אלי תלך אלפירושין אלמתקדמה אלדי לזכריה הרופא ז"ל וגירה מן אלחכמים ז"ל ולם אגד פי דלך אלגממזע שרח עלי גמלה הלכות אלחיבור ולו קד קאלו אלאויל ס' ז"ל פרשהו לי אין מפרשין לחכם שניהו לי אין שונין לחכם. ואמא פי זמאנא הדא וציק אלגלות ועול מלכות הרשעה המחשבת עינינו פתח מחתאגין לקולין גמיעא צו לצו קו לקו. שלמן כאן פי שנת אתתקי"ב (1601) ראית אן אנגע בעץ שרח עלי מעאני פי אלחיבור מן כלאם אלחכמים ז"ל ובכאצה מן כלאם אלגאון אלעטס טראג אלאמה אלדי אנאר עלינא פי אלשלמה רבינו משה הזמן ביר' מימן וצ"ל רצ"י אללה תעאלי ענה וארצה בגן עדן. ולים לי פי דלך אלא אליסיר ואלתעבה בגמעה ואלא אלכל אלחכמים ז"ל כמא דכרת אולא ואנמא חרכני לוצע הדא אלפירוש אלא אני למא נטרת כלאם פי אלחיבור יחתאג אלא שרח לאני סלבת שרח ולך מן משאהר זמאנא שלם אגד שמך מדבר אחד סבעד דלך אסתענת באללה ב"ה עלי וצע הדא אלשרח יעלם אלואקף עלי הדא אלפירוש". (אהל דוד 543-544 F) [תרגום: אמר אלואל בן נדרגל הלוי: התבוננתי בפירושי זכריה הרופא ז"ל וזולתו מן החכמים ולא מצאתי בהם פירוש על כל הלכות החיבור. ואע"פ שאמרו הראשונים ס' ז"ל פרשהו לי אין מפרשין לחכם שניהו לי אין שונין לחכם, הרי בזמננו עם דוחק הגלות ועול מלכות הרשעה המחשבת עינינו אנו זקוקים לשני הדברים גם יחד: צו לצו קו לקו. בשנת אתתקי"ב ראיתי לקבץ מקצת פירושים לכמה ענינים שבחיבור מדברי חכמים ז"ל וביחוד מדברי הגאון הגדול נר האומה שהאיר את אפלתנו רבינו משה הזמן ביר' מימן וצ"ל נע"ג. ואין משלי בזה אלא מעט והיגיעה בקיבוץ הדברים. אך הכל הוא לחכמים ז"ל כפי שאמרת לי. ליל. ומה שעוררני לכתוב פירוש זה הוא שראיתי דברים בחיבור הפעונים פירוש וחפשתי פירושם אצל חכמי זמננו הנודעים ולא מצאתי שמך דבר. אחר זאת בקשתי מהאל ב"ה שיהיה בעורי בכתובת פירוש זה].

132 ספר מרגלית. פירוש על היד החזקה וספר המצות לר' נתנאל בירבי יצחק. נתחבר

בסוף המאה הטי"ו, וזה לשון המחבר בהקדמתו: „קאל אלמולף נתנאל בירב יצחק זצ"ל כנת יא איהא אלחלמיד אלעזיו שלום בירב חטר שצ"ו טלבת. מני אשרם. לך עלי בעץ קספ. אלחבור מן אלזי קר קראת עלי פוצעת. לך שרה ספר המצות ומדע ואהבה וזמנים ונשים וקדושה ונוקין וקנין ומשפטים ושופטים. וביית לך מעאני גלילה. אלקר עני מן יפהמא וסמית דאלך אלמגמוע. ספר מרגלית לאני רצעת. פה. מעאני עזויה אעז. מן אלמאאר שנאמר יקרה היא מפנינים. ולם אצץ פיה שרה עלי הלכות שחיטה כמנה לאן קר וצל להא. שרוחאת כתירה ולהלך סכת. ענהא. טלמא כאן פי סנה אחשעיה טלבת מני אן אצץ לך שרה עלי הלכות שחיטה יכון קליל אלכלאם כתיר אלפאידה. כמה קאלו ז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. קאלו לעולם יהו דברין מעוטים ועינים מרובים. וקאלו איצא משנתו של רבי פלוני קב ונקי. לאנך אן תאמלת חלך אלפירושין אלזי וצלו עליהא כתירה אלכלאם קלילה אלפאידה. דברין מרובים ועינים מועטין. ולא חג' שני פרושים מסתויין פי אלמעני אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה. ואיצא לא חג' מן כלאמהם מא יטאבק. אלהלכת. (דברי ידיקים. עין מרקס 150). [תרגום: אמר המחבר נתנאל בירב יצחק: בקשת ממני אתה התלמיד היקר שלום. בירב חטר שצ"ו לפרש לך מקצת חלקים מהחיבור ממה שלמדת לפני. חברתי בשבילך פירוש ספר המצות ומדע ואהבה וזמנים ונשים וקדושה ונוקין וקנין ומשפטים ושופטים. ופירשתי לך עינים גדולות. ענין למביניהם. וקראתי אותו קובץ ספר מרגלית לפי שהכנסתי לתוכו עינים יקרים מפנינים שנאמר יקרה היא מפנינים. ולא פירשתי הלכות שחיטה במיוחד לפי שנכתבו עליהם פירושים רבים. ובשנת אחשעיה בקשת ממני לכתוב לך פירוש על הלכות שחיטה שדבריו יהיו מועפים ותועלתו תהיה. מרובה כמו שאמרו חז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. ואמרו ג"כ: לעולם יהו דברין מעוטים ועינים מרובים. ואמרו גם כן: משנתו של רבי פלוני קב ונקי. שאם תענין באותם פירושים שנכתבו עליהם תמצא שדבריהם מרובים ותועלתם מועטת. ולא תמצא שני פירושים שווים בענין אחד אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה וגם כן לא תמצא שדבריהם מתאימים. להלכה].

133 פירוש ערבי על משנת תורה: אהבה, זמנים וטהרה. המחבר: סעיד בן דאוד אלעדני. האיש האחרון שדבריו מצוטטים בספרו הוא ר' יהושע הגנני, נכדו של הרמב"ם. המבחר התחיל לכתוב את הפירוש על ספר שני ביום שלישי כ"ח טבת הרל"ט (אחש"ן לשטרי — 1478 לספירה) וסיים אותו ביום ראשון י"ד שבט הרמ"ד (אחש"ן לשטרי — 1483 לספירה). ר"ב דפיס (קט. בול. 619-620) הפירוש על ספר שלישי נסתיים בצפת יום ו' כ"ט אלול הרמ"ה (אחש"ן לשטרי — 1484 לספירה: ר"ן דפיס (שם 621). את הפירוש על ספר עשירי של משנה תורה כתב לפי בקשת אחדים מתלמידיו באדר הרל"ג (אחש"ן לשטרי — 1473) וסיים אותו בכ"א שבט. הרל"ד (אחש"ן לשטרי — 1474 לספירה) אוטוגרף? ק"נ: דפיס (שם 622). חיבור זה נמצא גם בבית הספרים הלאומי Heb. 8° 1179. מובאות ממנו פרסם ש. אסף ב„קריית ספר“ שנה כ"ב עמ' 240 — 244.

134 פירוש ערבי להלכות תלמוד תורה לר' משה בן יוסף בלידה. (קט. בריס. מזו. 1101 xv cxi).

135 שרה אלפאט מן אלחבור. מלן קצר ליד החוקה. המחבר: דוד בן ישע הלוי עדני (הוא דוד אללואני, מחבר מדרש „אלוני. אלמגני“?) סיום הספר: „הכרא וגדתה. אני דויד בר ישע. הלוי עדני. וקר. כאן. מן קדים. למצת שרה אלפאט מן ששה סדרי משנה ותלך אלאלפאט אלמגמוע ליסת הי עלי נמש. הלכות אלחבור. מעסרת אלמופקה. מא בין מסכתות המשנה ובין הלכות החבור. פראית דא אלמגמוע. אלעדני עלי נסק הלכות אלחבור ואלפאט אלמשרוה. מעטמאח. עלי שרת רבי. פי אלמשנה פתרגח לי. אך אויד אכתבה ואכתצר מנה מא כאן סהיל ואויד אבין פיה מא עסר כדי שירוך בו הקורא בעזרת הבורא. ליה דפיס. (קט. בר. II עמ' 11). [תרגום: כך מצאתי אני דויד בר ישע הלוי עדני. וכבר קבצתי מלפנים פירוש הלשונות מששה סדרי משנה. ואותם לשונות אינם לפי סדר הלכות החבור, וקשה היה להתאים בין מסכתות

המשנה והלכות החבור. וכשמצאתי ש"אלמגמוע אלעדוני" כתוב בסדר הלכות החבור והלשונות המפורשים רובם מוסבים על פירוש רבינו במשנה החלטתי לכתבו ולקצר בו את הדברים הקלים ולהוסיף ביאור לדברים הקשים כדי שירוך בו הקורא בעזרת הכורא].

136 שרר אלחבור. פירוש על היר החזקה. הפירוש טוב על מדע, אהבה, זמנים, נשים, קדושה, הפלאה, זרעים, קרבנות, טהרה, נזקים, קנין ומשפטים. המחבר: אנונימי. כולל ק"ס דפים. הכתב: מהמאה ה-17.

הקדמה: בשם רחמן מלא רחמים אבתי אן אכתב שרר אלחבור אול דאלך מן ספר המדע או לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך. לם כדא בהוא אלנצ. אלגואב לכונה עלי עזר חרוף אבי אלדי אנבנת אלתורה עליהן. ומעני אלנץ ושרחה יעני אנה קאל חנינד לא אכל מן מערפתהא וגאיתהא אעני אלמצות מתל מא כגלו שמעון קיירא ואצחאבה פי עזר אלמצות כמא באן פי מוצעה (אהל דוד D 542). [תרגום: בשם רחמן מלא רחמים אתחיל לכתוב פירוש החבור, ואפתח בספר המדע, או לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, למה פתח בסטק זה? התשובה: לפי שמספר אותיותיו כמנין א"ב שהתורה מיוסדת עליהן, וענין הפסוק ופירושו או לא אבוש מידיעת המצות ותכליתן כדרך שנתביישו שמעון קיירא וחבריו במנין המצות כפי שנתפרש במקומן].

137 שרר עסר מן אלחבור. פירוש על הדברים הקשים שבחבור. פ"ה דפים. המחבר לא ידוע. מזכיר גם את מדרש החפץ (אהל דוד D 543).

138 שאלות ותשובות במשנה תורה להרמב"ם. עד הלכות ערכין וחרמים. ל"ט דפים (קט. בריט. מיו. ג' 1101 עמ' 527-528).

139 ביאור למשנה תורה להרמב"ם מאת סעיד דרין. במתכונת "מגיד משנה" עם מ"מ בחלמוד למקור הדין. כשהגיע לתימן "מגיד משנה" נמצאו ביאוריו מתאימים לביאורי ר' סעיד דרין והאחרון נדחה מפניו, ובמשך הזמן אבד (דברי צדיקים). מהרי"ץ מזכירו ב"זבח תודה" (ירושלים תר"ע, פ' ע"א): "וכי"מ בכ"י מהר"ר סעיד דרין ז"ל". מתוך שני שירים הנמצאים תחת ידי מחברו של ר' סעיד דרין על הרעב הגדול שהיה בעיר צנעא בשנת השצ"ג למדים שהוא חי בסוף המאה הרביעית לאלף הששי.

III הלכות שחיטה

140 שרר אלחליב. על הלכות שחיטה ועליו פי ארוך בלשון ערבי מהר"ר נתנאל בירב יצחק לתלמידו שלום בירב חסר ש"ץ. נתחבר בשנת אשת"ף לשטר' (ר') לעיל ספר מרגלית 132. עין גם מרקס 150 הערה 23). ברשות ר' יוסף אלשמסא שבתי משה חמדי הכהן ביצה ארם צובה. נזכר בסוף הוצאת מגלת אסתר בלשון ערבית. ארם צובה תרס"ו.

141 שרר הלכות שחיטה להרמב"ם בערבית. בצורת שאלה ותשובה. כראש ההקדמה: "ממא אעתני בתאליפה וגמעה אלמעלם מוסה אלבלידה מן בלאס אלחכמים ז"ל". [תרגום: חיברו וקבצו מדברי חז"ל ר' משה אלבלידה]. העתקים רבים ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף אילה).

142 שרר הלכות שחיטה. המחבר דאוד אללואני. מזכירו בספרו "אלוגיו אלמגני". ידוע רק בשמו. זמן חיבורו: 1493 לערך.

143 שרר הלכות שחיטה להרמב"ם לר' זכריה בירב סעדיה אליהם. ביאור ארוך ורחב. כילל דיני מליחת הבשר וחליטתו ויג יסודות התורה שביארם הרמב"ם בפירוש המשנה. סנהדרין פרק י' (דברי צדיקים).

144 פירוש על הלכות שחיטה להרמב"ם מאת דוד בן שלמה בן סעדיה בן עוד פאת חי. נכתב בס"ו סיון אתתקס"ט לשטר' (1658) (קט. אד. עמ' 23 סי' 55, וכן עמ' 616 J.Q.R. III).

145 שרר שלום. פירוש בערבית להלכות שחיטה להרמב"ם (כדי חיא אלשין, ירושלים).

146 פירוש בערבית ערבית על הלכות שחיטה והלכות מאכלות אסורות. המחבר: יצחק בן

אברהם המכונה ונה. ההעתקה נסתיימה ביום ב' ר"ח כסליו בייג לשטר (החטי"ד ליצירה — 1703 לספירה) (קט. בודל. ו 2683. עיין גם אהל דוד H 1050; וכן עמ' J.Q.R. III 616).

147 שרץ אלגיאָל (פירוש הישע) על הלכות שחיטה להרמב"ם. תאריך ההעתקה: כס"ח לשטרות. (ברשות ביה"ס הלאומי אוסף אילת מס' 159).

148 שרץ הלכות שחיטה לר' דוד הלוי אלחמדי (דברי צדיקים).

149 פירוש העברי. פירוש אנונימי בעברית על הלכות שחיטה ושבעים סרפיות להרמב"ם. (ש"ת י"ג ע"א).

150 שערי סמיכה. פירוש פרשני-פילולוגי על הלכות שחיטה להרמב"ם (ברשות ביה"ס הלאומי, אוסף אילת מס' 182).

IV ספר המצוות

151 פירוש ספר המצוות לר' זכריה הרופא (דברי צדיקים).

152 ספר מרגלית. לר' נתנאל בן יצחק. כולל פירוש לספר המצוות (ר' לעיל ספר מרגלית 132).

153 שרץ ספר המצוות. המחבר: דאוד אללואני מזכירו בספרו "אלוגיו אלמגני". ידוע רק בשמו.

154 פירוש ספר המצוות למשה בן יוסף בלידה (קט. בריט. מוז. 1101 ו 1101א).

155 פירוש ספר המצוות להרמב"ם בצורת שאלה ותשובה. י"ב דפים. (אהל-דוד 543, קט. בריט. מוז. ג' מס' 1101 עמ' 528-529).

V דלאַלֶּה אלהאירין

156 שרץ עלי אדלאלֶּה לר' זכריה הרופא. בצורת שו"ת. ההקדמה: "והדא בעץ שרץ עלי אדלאלֶּה. קאל יחיא אלהים קדם אלה. (קדם אליז) בעץ אלתלאמיר אלדי יגב עלינא אנצאפה וקאל לי אן אבין לה מעאני מן אדלאלֶּה ואגבתה עלי דאלך והדא אבתדא אלקול". שריד ממנו נשמר בספריה הממלכתית בברלין (קט. בר. ו עמ' 66; ועיין גם מרקס 156). [תרגום: אמר יחיא הרופא: בא אלי אחד מן התלמידים שחיבים אנו למלאות משאלתו ואמר לי לפרש לו ענינים ב"מורה". נענית לו וזה פתח דברי].

157 שרץ אדלאלֶּה. הערות פרשניות לחלק א' וב' של דלאַלֶּה אלהאירין להרמב"ם. רובן בצורת שאלה ותשובה. המחבר: משה בן יוסף הידוע אלבלידה.

חתימה: "כמל שרץ אדלאלֶּה בעון אלה מולי אלגלאֶלֶה סב' ותע' אלואחד אלמעבד" חתימה אחרת: "כמל שרץ אדלאלֶּה בעון מן לה אלעז ואלגלאֶלֶה. וממא אעתי בה יתלקיטה מן כלאם אלהכמים ז"ל אלמעלם מוסה בן יוסף הידוע אלבלידה". [תרגום: תם פירוש "המורה" בעזרת אשר לו הגדולה והכבוד. ליקטו מדברי הז"ל משה בן יוסף הידוע אלבלידה]. י"ב דפים. הכתב מהמאה הטי"ז (קט. בריט. מוז. ג' מס' 1101 ו 1101א ו 1101ב עמ' 527).

לזיהויי של ר' שמואל ב"ר משה בעל ההגהות בפירוש המשנה שבכתב ידו של הרמב"ם

בפירוש המשנה בכתב ידו של הרמב"ם הנמצא בספריית אוכספורד (זרעים, נזיקין וקדשים) וששון (מועד ונשים), נמצאות הגהות חתומות בשם שמואל ב"ר משה מגרבי (או מערבי)¹ שזהותו לא נקבעה בחדא. בידורה של השאלה יכול לשמש עדות קדומה לזיהויו על מציאותם של כתבי ידו של הרמב"ם בחלב, וכן לקביעת היחס בין הגהות אלו והגהות שבסופס פיה"מ דפוס נאפולי רנ"ב, שהיה בספריית הקהלה בווינה ומחברן נקרא גם הוא בשם ר' שמואל ב"ר משה².

"ג' אפשטיין ע"ה מוסר בתיאורו, שהגהות בד' נאפולי נעתקו על ידי ר' שמואל לירמא, מתוך הגהותיו של הרב ר' שמואל ב"ר משה הלוי (בן דורו של ר' יוסף קארו). בשני מקומות בהגהות נמצאת חתימה בראשי תיבות: ש"מ, שאפשטיין מפרשה: שמואל משה הלוי ומציגה בסימן שאלה. שתי תשובות מהכם בשם זה מביא ר' יוסף קארו בספריו³ ומחשיב את דבריו. על אחת מהן הוא כותב: "תשובת החכם השלם כמהר"ר שמואל בכ"ר משה לוי להכריע כמו פסק".

חכם זה היה, כנראה, בנו של ר' משה הדיין הלוי שעמד בראש קבוצה אחת של ישיבת צפת בשנת רס"ד, ואחיו של ר' יצחק בכמהר"ר משה הדיין זלה"ה הלוי, החתום בשנת ש"א עם ר' יוסף קארו וחכמי צפת על אגרת שנשלחה לר' יצחק בן עמנואל די לאטאש⁴. במקום אחר מציין ר' שמואל לירמא בפירוש: "אמר הרב המובהק הדיין ר' שמואל בר משה המגיה". התואר הדיין איננו שם משפחה אלא בא להורות שהמשפחה העמידה מקרבה זיינים ובודאי גם ר' שמואל היה דיין. לא היתה הוכחה זו מספיקה אלמלא ראשי התיבות — ש"מ, שלפיהם מתאשר גם הסימן השני, שהיה לוי. הקושי היחיד הוא שאין הכינוי — הלוי מופיע בהגהות במפורש. אולם גם ר' משה הדיין הלוי עצמו נקרא לפעמים רק ר' משה הדיין⁵. ומטעם הדברים הוא לקצר את השם בהגהות הכתובות בגליון, כדרך שהשם מופיע גם בצורה זו: "וכתב שמואל" סתם. קרוב לוודאי שגם ר' שמואל ישב בצפת, שם הראה לו מרן את הפסק שלו ותשובותיו נכתבו סמוך לבואו של ר' יוסף קארו לעיר, כי הוא ביקש מר' שמואל לחזות דעתו על הפסק שלו. ואכן הגהותיו של ר' שמואל ב"ר משה נעתקו ע"י ר' שמואל לירמא בשנת ה'צ"ר, דהיינו ש"א (אפשטיין, שם).

זיהוי זה מוכח ומבוסס גם על העובדות הבאות:

א. באחת ההגהות כותב ר' שמואל: "צ"ע עוד בסראג", כלומר בנוסח הכתוב בידי הרמב"ם עצמו⁶. משמע שבשעת כתיבת חלק מן ההגהות או הגהות לא היה הכותב בחלב, שאם לא כן היה הולך ומעיין במקור. אם היתה אפשרות לכותב לבדוק את המקור אפילו שלא באותה שעה, מסתבר שלא היה נחפז לרשום הערה זו. לא רחוק הוא להניח שר' שמואל ב"ר משה הלוי יצא לחלב, ואולי אף שהה בה זמן ממושך כד"י, כדרך שאנו מוצאים חכמים אחדים מאותה תקופה שהיו יוצאים לחלב, לחמת ולדמשק⁷, ואנו יודעים גם על קשרים הווקים בין ערים אלו באותם הימים.

ב. ר' משה הדיין, הנזכר, לא היה ספרדי⁸ ור' שמואל ב"ר משה מציין שהיה מערבי. ומכיוון שברור הוא שר' שמואל השתמש בכתב ידו של הרמב"ם (ר' שטרן, שם), הרל לא נשאר עוד

1 ראה: ש' מ' שטרן, פירוש המשנה בכתב ידו של הרמב"ם, תרביץ, שנה כ"א, עמ' 74—77.

2 תיאורו ניתן ע"י ג' אפשטיין ע"ה. מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1286.

3 שו"ת מרן לאבן העזר, שאלוניקי שניה, סי' ג', ו' ע"ב: "אבקת רובל", שאלוניקי תקנ"א, סי' ק"ח, ס"ט ע"ב.

4 עיין לכל זה: מ. בניהו, תעודה מן הדור הראשון של מגורשי ספרד בצפת, ספר היובל לכב' פרופ' ש. אסף (בדפוס).

5 ש"מ, שם. 6 שטרן, תרביץ, ש"מ, עמ' 77. 7 בניהו, ש"מ. 8 ש"מ, ש"מ.

מקום לספק (לא כפי שכותב שטרן) שהטופס הנמצא עתה בספריות ששון ואוכספורד הוא כתב היד שנשתמר בחלב.

הנחתו של שטרן, שראשי התיבות ש"ה הם "לא חתימתו של המגיה, כי אם של המעתיק, ר' שמואל לירמא, אין לה, איפוא, על מה לסמוך ורחוקה היא גם מצד עצמה. כל אותן הספיקות שהוא מביע במאמרו החשוב הנ"ל אינן אלא חששות רחוקים. העובדה שאין בכ"י המקורי של הרמב"ם הגהות בסוף ההקדמה לזרעים הנמצאות בדפוס נאפולי רנ"ב, אפשר להסבירה, אולי, מפני שאותן הגהות אינן אלא הגהותיו של ר' שמואל לירמא⁹. גם העובדה שההגהה בשביעית פ"י מ"ה איננה חתומה: ש"ה, כפי שהיא נמצאת בד' נאפולי, אין בה משום סתירה ברורה להנחה הנ"ל. הן אין מחבר חייב לחתום שמו בכל ההגהה, ואילו המעתיק, טבעי הוא שיוסיף את שם המחבר להגהות שאינן שלו.

יש גם להדגיש שבנוף כתב היד של הרמב"ם ישנן רק הגהות מועטות מר' שמואל ב"ר משה מגרבי. כתב היד לא היה קניינו אלא של "הקהל קדוש מוסתערב" (ר' שמואל לאניאדו, ר' גם תרביץ, שם, עמ' 74) ולכן לא היתה לו לר' שמואל אפשרות לכתוב בו הגהות רבות. בידי ר' שמואל היה כלי ספק, טופס נדפס של פיה"מ שבו יכל לרשום מלבד השחאות עם המקור גם הגהות נוספות. הגהות אלו שימשו יסוד להעתקתו של ר' שמואל לירמא. רק במונח זה אפשר להבין את דבריו הבאים של ר' שמואל לירמא: "וכת' שמואל הוא החכם הנד' המגיה ד"ל. וכך מצאתי אני המעתיק בספר הנעתק מהזהתי שמואל לירמא". אם נקבל את ההעתק של המלה "מההגהתי" כנכון, הרי אין כל מובן לחלק האחרון של המשפט. אין כל ספק שאין ההעתקה מדוייקת, ויש לומר — מההגהתי. לפי זה יוצא שר' שמואל לירמא השתמש לא רק בהגהותיו של ר' שמואל ב"ר משה שבטופס כתב היד של הרמב"ם אלא גם בהגהותיו שבגליון פיה"מ הנדפס. (יתכן, אולי, ששם מצא ההגהות שבסוף ההקדמה לזרעים). ר' שמואל חתם שמו בדרך כלל בכתב היד בכל ההגהה והגהה, מה שאין כן בטופס שברשותו. מסתבר גם שהמעתיק, המציין את המגיה בברכת המתים, מצא בטופס זה התואר "הדיין" שכינה בו את ר' שמואל ב"ר משה.

השחאות ההגהות שבגליון כתב היד של הרמב"ם והגהות ד' נאפולי (עפ"י צייוניו של אפשטיין) עם פיה"מ ד' נאפולי שבספריית בית המדרש לרבנים בניוירוק תעמדינו, ללא ספק, על הקשר שביניהם ותאפשר הסקת מסקנות ברורות יותר.

מאיר. בגיהו

תקוני טעויות דפוס

לעיל עמ' 113 לפני מס' 72 צ"ל: 71 הערות לשוניות (ג. ד). "לשונוני" ירושלים, שנה י"ג.

תש"ה, עמ' 249.

עמ' 118: הכובע על יך. "עולם קטן" במס' 202 שייך אל "עולם קטן" במס' 198.

דפוס ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

1107 **בחינות כביקורת הספרות**. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גולדברג), תשי"ב. רבעון. העורך: שלמה צמח. חוב' 1: ספח תשי"ב. 88 ע', סקסימילים, תמונות.⁸⁰

התכן של חוב' א': העורך: בחינות. ש. הלפרין; כרכי שירה צעירה בשנים האחרונות (ע' 6—25), א. ל. שפראים: על המזמור ככיד מספר תהלים. ל. גולדמן; מאטריליות ויאלקסי ותולדות הספרות. ד. פלוסר; האלה ענת: שירי צלילה כנעניים תורגמו מאוגרית עם פירוש ומבוא מאת מ. ד. קאסוטו ז"ל. ת. ז. הירשברג; ליד ספרו של גולדציהר: הרצאות על האיטלקים. ח. וירשובסקי; בשולי הספר "דת יון" של ח. זילינסקי. מאמרי בקורת מאת ד. עמירן, י. פליישרמן, ב. צ. בנשלום, מ. טורנר, א. ראובני, מ. גיל, א. ברש; עניני כתב וספר. ש. צמח: שיירי קולמוס. מ. גרקס; לפרצופו של הספר העברי.

1108 **בכפר**; בטאון הסתדרות הפועלים החקלאים. (תלאביב, דפוס הפועל הצעיר), תשי"ז.⁸⁰
ירחון. העורך: יוסף שפירא. חוב' א"ב: שבטאור.⁵⁵ [1] ע' טבלאות, מפה, תמונות.

1109 **בסער**; עתון לנוער. (תלאביב, הארגון הצבאי בארץ ישראל), תשי"ז.⁸⁰
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א': אייר תשי"ז.
8, [2] דף, ציורים. במכונת הכפלה. מן גליון ו' ניסן תשי"ח. נדפס. חש"מ.⁴⁰

1110 **הסתדרות העובדים העברים הכללית בארץ ישראל**. דפים למדריך בגולה. א"ג. תלאביב, המרכז לתרבות ומחלקת "החלוץ". [תשי"ז] — תשי"ח.⁴⁰

במכונת הכפלה; המעטפת בדפוס. הטקסט רק בידנית. בכל חוברת יכנס חומר, שיש להשתמש בו בשלוש מסיכות במשך החודש. כל חוברת מוקדשת לנושאים

הקשורים בחודש הזה (חגים, אישי התנועה שתאריכי חייהם חלים בחודש זה וכו').

ירחון, חוברת א': אייר תשי"ז. 48 דף, חוב' י"ב: סיון תשי"ח.

1111 **ישראל**. ממשלה. משרד החוץ. לשכת היועץ המשפטי. תדריך משפטי. [הקריה], תשי"ז.²⁰

במכונת הכפלה. לוקס וסודר ע"י שבתאי רוזן מתוך ארכיון לשכת היועץ המשפטי של משרד החוץ. תכניות ההופעה לא נזכרה. תדריך 1: י"א בשבט תשי"ז. [118] דף.

1112 **ישראל**. צבא. יחידת הקשר לצלב האדום הבינלאומי. עלון השבועי. גליון מס' 1—3. (תלאביב), הוצאת המחלקה לעתונות והסברה, (דפוס "אחדות"), תשי"ט.⁸⁰

גל' 1: חשוון 8 ע', גל' 2: כסלו, 3: שבט. לא הופיע יותר.

1113 **להורים**; דוירחון לחינוך ובריאות, ספרות ואמנות לילדים ולבעיות ארגון ההורים. תלאביב, ועד ההורים הארצי לבתי הספר העממיים בארץ ישראל [ע"י ח. מישקובסקי (דפוס "אחדות"), תשי"ז].⁸⁰

חבר המערכת: מ. אביגיל, יעקב סיכמן, ס[ישל] שניאורסון ואחרים. חוב' א': כלל תאריך. 39, [1] ע', תמונות.

בכל חוברת מדור מיוחד: ספרות ואמנות לילדינו. חוב' אחרונה שבידינו א' (ז): אדר ב' תשי"ח.

1114 **מבע העובדים בסוכנות היהודית לארץ ישראל**. חוב' [א]—ט. ירושלים, (דפוס "אומן"), תשי"ה—תשי"ט.⁸⁰

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורכים: א. גרץ, דב רבין. חוב' א': אלול תשי"ה. 47, [1] ע', חוב' אחרונה: סבת תשי"ט.

1121 Israel Economic Bulletin. (Tel-Aviv), Ministry of Trade and Industry, Department of Information and Economic Publications, (typ. Shoham). 8°.

דו"שבעון. מגל' ג' כרך ב': ירחון, גל' 2: החצי הראשון של דצמבר 1948. 7, [1] דף, טבלאות.

1122 Journal d'analyse mathématique. Rédigé et publié sous les auspices du Conseil de rédaction par Binyamin Amir à en collaboration avec Zeev Nehari et Menahem Schiffer. v. I. 1. (—2.) partie. Jérusalem, (typ. "Gutenberg"), 1951. 208, 11; [5], 209—386, 14 p. 4°.

עם תמצית המחקרים בעברית ושער עברי נוסף: עתון לאנליסה מתמטית <עתון בין-לאומי למחקר> יוצא לאור בחסות מועצת המערכת בעריכת בנימין אמיר בהשתתפות זאב נהרי, מנחם שיפר. ירושלים תשי"א.

מטרת העתון לאנליסה מתמטית היא להיות מקור ללימוד ומעודד רציני למחקר. הוא יפרסם מחקרים מקוריים בלשון הצרפתית והאנגלית. תוכן קצר בעברית יצורף לכל מאמר.

J. Hada. הכרכים האלה כוללים מחקרים מאת: mard, H. Bohr, G. Valiron, L. Bers, P. R. Garabedian, J. Dieudonné, O. Szász, W. K. Hayman, S. Mandelbrojt, F. G. Tricomi, Sh. Agmon, H. Millou, I. J. Schönberg, S. Bergman, M. Schiffer.

1123 اسرائيل. الحكومة المؤقتة. الجريدة الرسمية. المذ ٥٠-١. تل اييب, ١٩٤٨-١٩٤٩.

עתון רשמי של ממשלת ישראל הזמנית בערבית. הגליון הראשון הופיע בתאריך 15.5.48. בהתאם למהדורה העברית הופיעו נספחים א' ב' ג'.

1124 صوت الخليل، مجلة اسبوعية تصدر كل شهر مؤقتاً. الخليل. 4°.

1115 שדמות. (תל-אביב), התנועה הכללית של הנוער הלומד החלוצי בארץ-ישראל, (דפוס "יסת"), תשי"ב. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. [ירחון עם הסקאות]. העורך האחרון: אריאל רייזן. גל' 1: כסלו 16 ע'. תמונות. עתון פנימי. קדם לו: שדמות; הוצאה חרסעמית. אור תשי"ה. 24 ע', תמונות.

1116 בעזרת השם לאמיר לערנען ווי אוי מיר דארפן זיך פירען. ירושלים, כנות ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"ב. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת 1: סיון. 8 ע'.

1117 קול ציון לגולה: ראוי-טראנסמיסיעס דורך "קול ישראל" פאר די גלות-לענדער. ירושלים, ההס' תדרות הציונית העולמית קרן קימת לישראל קרן היסוד, (typ. Hashiloah). 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. ירחון: גל' 2: אב תשי"ב. 8 ע', תמונות. הטכסט ביוזית, אנגלית וצרפתית. שם הפרסום באנגלית וצרפתית: Broadcasts to the Diaspora. Emissions radio-phoniques pour la Diaspora.

1118 Bulletin d'information sioniste, éd. par le Département d'information de l'Organisation sioniste et de l'Agence juive לעסקן ה'אגנסי' והנהלת ההסתדרות הציונית. הנהלת הסוכנות היהודית והנהלת ההסתדרות הציונית. Jerusalem, (typ. "Ahva"), 1948. 8°.

שבועון. גל' א': 1 בנובמבר. 26, [2] ע'. את העתון ביוזית ובאנגלית עיין ק. ט. שנה כ"ה ע' 236 מספר 1284.

1119 Forum. (Tel-Aviv, Alexander), n. pr., [1952]. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: אפריל 98 ע'. הטכסט בהונגרית. גל' 2: יוני.

1120 Indian Olim Bulletin. אגרת לעולי הודו. n. pl. Silas I. Corin for Hitachduth Olei Hodu. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ו': תשרי תשי"א. 11 ע'. במכונת-הכפלה.

1131 אמנון חביב; תולדותיו, קטעים ממכתביו ורשימות הערכה מלוקטים וערוכים בידי הוריו במלאת שנה למותו. ראשון-לציון, (דפוס ז. ינקלביץ), תש"ט, 80, [2] ע', תמונות. 80.

מאסף לזכר אמנון חביב (ט' אדר תרס"ט — ל' סיון תש"ח) כן ראשון לציון, דור שלישי למיסדה: למשפחות דב חביב-לובמן ואשר לוין, נפל בשעת מלוי תפקידו בחזית הנגב.

1132 אפיקים. אפיקים... כ"ה שנים לקיבוץ. [אפיקים]; (תל-אביב, דפוס "יהלום"), תש"י, 31, [1] ע', טבלאות, תמונות. 80. מאסף.

1133 אפיקים. נפיש לחברנו דוד בן יעקב ורחל סרדקין אשר נפל במערכות ישראל תש"ח בבקעת כנרת. אפיקים; (תל-אביב, דפוס "אחדות"), שנה ב' למדינת ישראל [תש"ס], 92, [4] ע', סקסיי מילים, תמונות. 80. על המעספת: דודיק.

קבץ לזכרו של ד. סרדקין (4 בנובמבר 1907 — 4 ביוני 1948). כולל מאמרים וזכרונות ורשימות עליו ומכתביו (ע' 47—91).

1134 דליה. יהושע; (נפל בקרב ליד ג'נין). (דליה), [תש"ט], 22 דף, פורטרט. 80. במכונת-הכספה. מאסף לזכר יהושע שלומון. כולל קטעים מיומנו וזכרונות ורשימות עליו.

1135 ההסתדרות הרפואית בישראל. מקומות מרפא, הבראה ונופש בישראל; מדרוך, ערוך ע"י ז. י. פלשקס ופ. בלצן. [תל-אביב], ההסתדרות רפואית בישראל, (דפוס כפר מונאש, תש"ב), 144 ע', דיאגרמות, מפות, תמונות. 80.

1136 ולדפוגל, יוסף. (מעזבונן), המויד, [תש"ס], 29, [1] ע', פורטרט. 80. מכלל גם מאמרים לזכרו.

1137 יובל המזרחי; קובץ תורני, מדעי, ספרותי ליובל החמשים של המזרחי "אדר תרס"ב—אדר תשי"ב" בעריכת... הרב י[הודה ל]יב[ית] הכהן מ'מ[ינון] (ירושלים), ארגון "עזרא נחמיה" בתוך ההסתדרות המזרחי, (דפוס וייס), [תשי"ב], 327 ע'. 80.

התכן: [ע' הקסה = "סינו" סבת—אדר תשי"ב; עיין ק. פ. שנה זו ע' 187]. י. ל. הכהן מימון: התפתחות המזרחי בארצות שונות, בית מדרש עליון

מקול חברון" שבועון המופיע בחברון (ומודפס בירושלים). שנה א' מס' 9: 30 באפריל 1950. 20 ע'.

1125 صوت المرأة، تصدرها منظمة النساء الديمقراطية في اسرائيل. لم يذكر موضع الطبع، (دار الاتحاد للطباعة والنشر)، 1951. 2°.

מקול האשה, בהוצאת ארגון הנשים הדמוקרטיות בישראל. גליון [א] יצא באדר. 12 ע'.

1126 اليوم، جريدة يومية اخبارية. باغا، 1948. 1267. 2°.

היום; עתון יומי. יפו. הגליון הראשון הופיע ב-28. IX. 1948.

קבצים

1127 [אחד הקבוצים]. גלים; כנוסי הנער של אחד הקבוצים. [תל-אביב], (1951), 10, [2] ע'. 80.

קבץ על ימי העיון ברמת רחל ועל העצרת בנשר הזיו.

1128 אחרי מות גבורים... מוקדש ליצחק זמיר ו"ל ליום הזכרון השלישי, לעלותו על מונח המולדת. תל-אביב, לב אבות על בנים, (דפוס "אורן"), תשי"ב, 118, [1] ע', סקסימילים, תיפוס, תמונות. 80. קבץ לזכר יצחק זמיר (י"ט סיון תרפ"ד — כ"ז כסלו תש"ס) שנשל על שחרור הנגב.

1129 (אלומות). שרגא פסר > גסמן איש אלומות. תל-אביב, (דפוס "אחדות"), תש"ט, 43 ע', תמונות. 80.

מאסף לזכר ש. גסמן, י"א שבט תרפ"א ליד כרסלאו—כ"ז בניסן תש"ח במלוי תפקידו כהגנה בסביבת מגרה.

1130 אלטלנה; הוצאה חד-פעמית. (תל-אביב) ההפצה בידי ד. טופל, דפוס מוזס, תש"ח, 8 ע', תמונות. 20.

האחראי והמורל: בן עמי גור. הופיע בה' בתמו.

התנועות אצל המדקדקים העבריים ומקורותיהן. י. בנאיאל: סועל לדוגמה בדקדוק העברי. מ. מ. בראשמן: לצורות הציוני. יא. ש. הרטום: על בעיית הנגינה של העבר המהופך לעתיד בעברית. מ. רבינוביץ: חלקם של ראשי תיבות בלשון העברית ובהכנת מקורות ספרותיים. נ. ה. טורטשינר (טורסיני): מן העבודה באלון העברי. ש. מוסקאטי: Per un vocabolario etimologico dell'ebraico biblico. מ. מהלר: על מלים וביטויים סתומים בלשון המקרא. מ. גוטשטיין: המשמש המנותק ותחביר משפטי הזיקה בלשון העברית. א. ד. זינגר: על סוג מסויים ממשפטי השאלה בלשון המקרא. מ. מדן: מילונם המקראי של חכמי ישראל בספרד. מ. נאור: העבר לעבר (plusquamperfectum) בלשון המקרא. י. קוטשר: הארמית המקראית — ארמית מודתית היא או מערבית. א. הראובני: העולם הצומח במקרא. מ. ד. קאסוטו: שלוש צורות האליף האוגריתית והדקדוק העברי. ז. הריס: השפה העברית לאור הבלשנות החדשה. ז. בן-חיים: המסורת השומרונית והשימוש בה לחקר העברית והארמית. י. בן-גון: העברית שבידית. הסקציה למקרא: מ. ד. קאסוטו: סמיכות הפרשיות וסידורן בספרי המקרא. י. ריזר: ביקורת המקרא החדשה. צ. מ. אורלינסקי: Origen's Tetrapla a scholarly fiction? מ. צ. סגל: קביעת נוסחת המקרא בימי הסופרים. א. ש. הרטום: כללי המתג בכתב-יד של משה בן אשר. מ. נאור: מניין השנים בישראל ומושג בני ישראל במצרים. ש. א. לונשטן: מטה האלהים. ה. מ. י. גבריהו: המקום אשר יבחר. א. אליצור (הרשקוביץ): פרשת אהוד בן גרא. י. סוקניק (ידין): העיתרים והפסחים וכיבוש ירושלים ע"י דוד. א. מלמט: ירמיהו ומלכי יהודה האחרונים. י. לבני: מקומות סתומים בספר הושע. מ. חרשניר: לביאור המלה הסתומה "מלה". א. ד. שפירא: מתי ועל ידי מי נכתב ס' תהלים. הסקציה לספרות עברית: ש. רפפורט: מושגים הלניסטיים במדרש. מ. מרגליות: משהו על ספרות ההלכה הארץ-ישראלית בתקופת הגאונים. ש. אסף: על ספר המצחית לרב סעדיה גאון. מ. זולאי: לכינוסם של פיוטי הגניזה. א. מירסקי: היצירה המקבילה בפיוט הקדמון. ש. אברמסון: דברי חז"ל בשירת הגניזה. נ. בראון (בראון): לחקר המקורות של "בן משל" לר' שמאל הגנידי. ש. שפאן: מבעיות הרייתמוס והמשקל בשירה העברית החדשה. ח. שירמן: כיצד יש לדקלם

לתורה ולחכמת ישראל בירושלים: התהילה והתפארת לא"י (פרק מספר שבכתובים ע"ד ספרות ישראל וא"י). צ. י. הכהן קוק: התורה והארץ. ש. הכהן ויגורסון: איסור היציאה מן הארץ. י. שמיגל: לתולדות חבת ציון בהונגריה. י. חלפסברג: המורח ועמדתו לגבי האור תודוכסיה הבלתי ציונית. נ. מ. גלבר: לתולדות הציונות הדתית בגאליציה. ז. בלומנצויג: לתולדות "המורח הצעיר". אברהם בן התחיה: ראשית החינוך המורח בא"י. ח. ליפשיץ: כליל מויגות של מנהיג מורח (הרב מ. בראילין-ברלין). נ. שטוקהמר, ז"ל: הרב א. ש. ס. הלוי ז"ל. א. י. הכהן קוק, ז"ל: טגולת ציון וירושלים.

1138 ישראל. ממשלה. משרד החנוך והתרבות. אגף התרבות. גבורת ישראל: לקט לייא באדר תשי"ב. [ירושלים]. משרד החנוך והתרבות. אגף התרבות. המחלקה להנחלת הלשון: ההסתדרות הכללית של העובדים, מרכז לתרבות והשכלה. (דפוס "הפועל הצעיר"). [תשי"ב]. 31, [1] ע' 80.

1139 ישראל. צבא. חטיבת גבעתי. דפוס לזכר מגיני בית הקרן הקימת לישראל בבית דגון. (תלאביב). חטיבת גבעתי. תש"ט. 32 ע' תמונות. 80.

1140 הכינוס העולמי למדעי היהדות קיץ תש"ז. כרך א'. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס. האוניברסיטה העברית (בסיוע משרד החינוך והתרבות וועד הלשון העברית, דפוס מרכז). תשי"ב. 5, [1], 486, [2] ע' לוח'תמונה. 80. שעד נוסף באנגלית בסוף הספר.

התכנן: דברי ברכה: נ. ה. טורטשינר (טורסיני). י. ל. מאגנס ז"ל. אריה סימון, ד. בן-גוריון, דוד רמז ז"ל. י. לשצ'ינסקי. ב. הרצאת הפתיחה: נ. ה. טורטשינר (טורסיני): תחית הלשון ומדע הלשון. ושיבות המליאה: י. קלוגר: חכמת ישראל בין שתי מלחמות עולם. ב. רינבורג: עבודה משותפת ומפעלים משותפים במדעי היהדות ודרכים לארגונם. סיכום הויכוחים והצעות. הסקציה ללשון עברית: ש. ייבין: על בעיית מוצא האלפבית בשעה זו. י. ליבוניץ: Le déchiffrement des inscriptions proto-sinaïtiques. ב. קלאר: לתולדות המבטא העברי בימי הביניים. א. גרבלי: שיטות חלוקת

במלחמת השחרור, התשי"ח-תש"ט. (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד, תשי"ב). 176, [4] ע', תמונות. 80.
כולל מאמרים ורשימות עליהם ומדבריהם.

1143 [כפר יהושע]. מרדכי ומאיר. [כפר יהושע, תשי"א]. 25 ע', מורטרט. 40.
קבץ לזכר מרדכי ארזי (נולד בתרפ"ו) ומאיר (תש"ז) (נולד בתר"ץ) שניספו במלוי תפקידם בט"ב בסבת תשי"א. במכונת-הכפלה.

1144 המועצה לתעופה בישראל. כנסים לנוער בישראל; המועצה לתעופה לקונגרס הכ"ג (תלאביב, דפוס "א"ב"), מנחם אב תשי"א. 16 ע', תמונות. 80.

בעברית ואנגלית. שער נוסף באנגלית:

Wings for Israel's youth, presented by the Aviation Council for Israel to the 23rd Zionist Congress meeting in Jerusalem.

1145 המחנות העולים. בתנועה; עלון לחג כ"ד שנים לתנועה. (ת[ל] א[ביב]), המזכירות הארצית, דפוס שלומי, 1950. 12 ע', תמונות. 80.
בראש השער: תנועת הנוער בארץ ישראל. המחנות העולים.

1146 מיכה פישר; עלים לזכרו. תלאביב: הוצאת ההורים ע"י מ. גיומן, (דפוס "תרבות"), תשי"ב. 92, [3] ע', תוים, תמונות. 80.

קבץ מאמרים ורשימות על מיכה פישר (1926 — 5 בדצמבר 1947, נפל בהגנה על תלאביב), בין השאר מבחר מכתביו וביוגרפיה שלו כתובה כדי אביו.

1147 מרדכי גליקסון; יד לזכרו. תלאביב. (בהוצאת המורים, דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ב. 134, [2] ע', סקסימיל, תמונות. 80.

מאסף לזכרו של מרדכי גליקסון (נולד בכ"ב אלול תרפ"ו ת"א) שנפל בי"א בתמוז תשי"ח יחד עם כמה חברים כדרכם מסדום לחופשה בדת מטוסם ירדה אונס בשטח האיב.

כולל תולדות חייו, מאמרים ורשימות עליו ואגרותיו.

1148 משגב עם; קבוצת הנוער העובד. שמואל ליק; כיום השלשים למותו. משגב עם: (תל-

את, השירים השקולים של משוררינו הספרדים ח. בר-דיין; לשאלת ראשיתה של ספרותנו החדשה. ג. קצנלסון; מקומה של הספרות האידית בחקר הספרות העברית. ב. שוחטמן; שירת הכלל ושירת היחיד בספרותנו החדשה. ש. ברימן; לדמותה החברתית-תרבותית של יהדות-רוסיה בטוף תקופת-ההשכלה בכתביו של ליליין-בלום. י. א. קלוזנר; על כתב-יד חדש של יצחק ליבוש-סרץ. הסקציה להיסטוריה עברית: י. בער; אחדות ההיסטוריה של עם ישראל ובעיות בהתפתחותה האורגנית. א. טויבלר; על כמה עקרונות כלליים בהיסטוריה הישראלית. א. צריקובר; המקורות הספרותיים לתולדות היהדות ההלניסטית במצרים לאור הפאפירולוגיה. ב. מיוזר (מור); היסטוריוגרפיה ישראלית קדומה. א. אורבך; עם הארץ. ש. ייבין; מי היה סוא מלך מצרים? ב. דינבורג; תולדות היישוב ומקומן בהיסטוריה הישראלית הכללית כבעיה היסטוריוגרפית. י. זנה; כותלי בית-הכנסת שבדורא-אירופוס. י. [יושע] גוטמן; היקאטיוס איש אבדירה על מושגי הדת בישראל. ש. אסף; על הקשרים של יהודי תימן עם המרכזים כבבל ובא"י. י. וייס; תרבות חצרנית ושירה חצרנית. אב. ג. פולק; דוד אלרואי. י. ברט' לבסקי; למלחמתם של ר' דניאל בן עזריה ור' יוסף הכהן על כסא הגאונים הארצישראלית. י. בן-צבי; מסתערים — השכבה הקדומה ביישוב. א. יערי; שלוחי ארץ-ישראל. י. פרס; היישוב היהודי בירושלים במאה ה"ט. י. בן-זאב; ארכיון "הקהילה היהודית בקאהיר". י. היילפרין; מבנה התעדים באירופה המזרחית והמרכזית במאה ה"ז והי"ח. ח. ה. ברשסון; תנועת המוסר בליטא במאה ה"ט — מגילוי המשבר הפנימי. ג. מ. גלבר; חשיבות הארכיונים באירופה המזרחית להיסטוריוגרפיה היהודית. ד. ויגריב; בעיות בחקר תולדותיהם של היהודים באמריקה. א. ביין; גלגולי הרעיון של קונגרס ציוני. ה. י. פישל; יישובי היהודים באחוז המערב הפרסי.

1141 כנרת; (קבוצה). גר לנשמות הורינו אבא ר' יונה ואמא חנה שמירי. ליום השלושים לפטירתה של החברה האם חנה זיל ר' אדיב תשי"א. כנרת, תשי"א. 48, [1] ע', לוח מורטרט. 80.
במכונת הכפלה בצד אחד של דפים מחוברים.

1142 כפר גלעדי — תל חי. כמספר על חייתו. קובץ זכרון לחללי כפר-גלעדי — תלחי

אביב, "דפוס החדש", אור א' תש"ח. 16 ע' לוח — 1153 רחובות. תחנה לחקר התקלאות. איש מודרות ומורה דרך, לפרוס יצחק אלעזרי פורטרט. 80.

בסוף השער: הסתמכות הכללית של העובדים העברים בא"י. הקבוצ המאוחדת. משגב-עם. מאסף לזכרו של חבר הקבוצה שמואל קורי.

1154 שדה נחום. מנחם סרסר: עליה לזכרו. שדה נחום, חש"מ, תש"ט. 15 [1] ע' לוח פורטרט. 80.

מאסף לזכר מ. סרסר שנפל ביום כ"ה אייר תש"ח בקרבות באזור ביצין.

1155 שדה נחום. חברת-נער ג'. שלושה שנפלו. שדה נחום, חברת-נער ג'. (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ט. 23 [1] ע' 80. מאסף. לזכר שלושה לוחמים (זאב ויסו, חנן גרובר, מאיר וילן) שנפלו בהרי ירושלים במלחמת העצמאות של ישראל.

1156 תיק למדריך. מחברת 1-3. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוסים שונים) תש"ח-תש"י. 80. "תיק למדריכים — סדרה של ילקוטים ואוספים מיועדים למורים, שליחים ומדריכים, כל גליון יכל תומר תמציתי על נושאים מסוימים" (מההקדמה). המערכת: יצחק מן, ראובן ארזי.

1157 תל קציר. אורי ילון ז"ל: נפל בכנין תל קציר א' באור תשי"ב, 27 פברואר 1952. (ת"א, דפוס שהם) [תשי"ב]. [16] ע' פורטרט. 80.

1158 Israel Almanach 1951-52, 5712. Jerusalem, Département de la jeunesse et du héhalouts de l'Organisation sioniste mondiale, (typ. Jerusalem Post), [1951]. 224 illus. 80.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1159 האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית וארצישראלית. כרך ד': אמנות אסלאם, ירושלים, חברה להוצאות אנציקלופדיות בע"מ; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב. 992 עמודה, טבלאות, מסות, פקסימילים, תמונות. 20. העורך הראשי: יוסף קלוזנר. העורך הכללי: ב[נציון] גנציהו.

הערכים הגדולים ביותר בכרך זה: אמנות (א. אוסיץ,

1149 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. הלשכה לעלית ילדים ונער. בני עלית הנוער: ליום הילד, יום עלית הנוער. ירושלים, (הסוכנות). המחלקה לעלית ילדים ונוער, דפוס האומן, ב' בניסן תשי"א. 18, [2] ע' תמונות. 40. חלק מהטכסט מנוקד.

1150 ספר סמולנסקין. ערוך בידי [שלמה] ברימן. ירושלים, יוצא לאור משעם משרד החנוך והתרבות על ידי אחיאסף, (דפוס רונלד), תשי"ב. 196 ע' 80.

התכן: י. שפרינצק: העלאת מבשר השחר. י. ל. גורדון: לנשמת עושה "השחר". ר. בריינין: סמ. בתור מספר. מ. מ. פיטלסון: פרץ סמולנסקין. נחמן סירקין: על "השחר". י. ח. ברנר: סמולנסקין. יעקב רבינוביץ: פרץ סמולנסקין. י. קלוזנר: מ. ס. אבי הרעיון הלאומי העברי. ב. דינבורג: על "עם עולם" והשפעתו. ש. ברנפלד: תקופת "השחר". ר. בנימין: סמולנסקין. יעקב שטיינברג: זכרו של סמ. מ. קליינמן: בעל "השחר". מ. לחובר: סמ. המספר. יחזקאל קויסמן: עם עולם. י. סיכמן: מ. סמ. ה. בבלי: מ. סמ. ש. ברימן: תפיסתו הלאומית של סמולנסקין בתקופת ההש' כלה (ע' 180-151). ג. אלקושי: סמ. ותנועת חיבת ציון. זוסות.

1151 (עין החורש). לזכר רפאל עומרי שלמה בן-גפתי: במלאת שלוש שנים לנופל במלחמת השחרור. (עין החורש), חש"מ, סיון תשי"א. 19 ע' תמונות. 80.

ר. עומרי (ספרדיניץ) 1907 ביאליסטוק — נפל בתנית רמלה ב'20 ביולי 1948; ש. בן גפתי (רוסבר) 1922 יונה — נפל ב'7 ביוני 1948 בחזית קאקון.

1152 צלף: הומור וסטירה. גליון פורים, גליון פסח. 2 גליונות. (תל-אביב), פלס, דפוס שלומי, תש"ח. 20 ע' איורים; 20 ע' איורים. 80.

סימן השאר חולקו לששה סוגים וסומנו כעגולים כוכבים:
אחד שנים או שלושה (לפי מידת החשיבות). וכוכב הוא
כעין הוספת חצי נקודה על עיגול. חושבני שמוטב
משוט היה לקבוע סימן עם ששה מספרים. החומר בכל
מדור ומדור מחולק לפי הלשונות שמהן נעשו התרגומים.
בביבליוגרפיה נרשמו רק תרגומים שיצאו בצורת
ספרים לרבות תדפיסים. יש להצטער שלא נרשמו
התרגומים שפורסמו בקצצים ובירחונים. למשל, בכל
כרכי "התקופה" היה מדור גדול מיוחד בשם תרגומים
ובו פורסמו תרגומים מהספרות הקלסית (בלשונות
שונות), ותרגומים רבים נעשו ע"י טובי סופרינו.
גם בירחונים "גליונות" ו"מאזנים" פורסמו תרגומים
לא מעטים. אי אפשר להסביר את הליקוי בזה שספרים
קל יותר להשיג. בין התרגומים שנרשמו ישנן חוברות
קטנות שקשה יותר להשיג מאשר את כרכי "התקופה".
ע' 60: נרשם תרגום רובינסון קרוזו שנעשה ע"י
ברש. לא נזכר תרגומו (המעובד והמקוצר) של גרוזובסקי
גורי. ת"א, "כרמל", תר"ץ, ת"א, מסדה, תרצ"ו.
ע' 62: נרשם תרגום טנקרד לדישראל ורשה.
אחיאסף, 1927. בצירוף הערה: לא נזכר שם המתרגם.
בורשה יצא בשנת תרמ"ב תרגום "טנקרד" מאת יהליל
(יהודה הלוי לויז) וזה לא נזכר בביבליוגרפיה. אפשר
(אין הספר תחת יד) שהספר הוצא מחדש ב-1927.
ע' 117: רשום: רי-בורכוס: ספר יורם תרגם פרישמן.
מוסקבה, [תרע"ח]. יש להוסיף, שיצא בהוצאת שטיבל.
נראה הוא תדפיס מ"התקופה" ספר כ' שבו פורסם
התרגום תחלה.
ע' 119: הספר נרקיס וגולדמוני. תרגם יעקב
פישמן. צ"ל: פייכמן.
בע' 122: יש לחקן שגיאת ופוס. בבאורים לספר:
קורות אהבה של לסל נאמר חליפת פכתבים בין לאמאל
וסוטיה טולנובה צ"ל: סונצ'בה.
בסוף הספר ע' 142—164 שני מפתחות: שמות
הסופרים ושמות הספרים. כדאי היה להוסיף גם מפתח
שמות המתרגמים. במפתח שמות הספרים חסר הספר
קונקביל (פרנס) — היצירות שנרשמו באנטולוגיות
ובקבצים נרשמו במפתח שמות הספרים אבל לא נרשמו
ולא נרמזו בשמות מחבריהם. למשל תרגום "יסודי וסר
הצער" לגיתה שנרשם בקבץ "פת" נרשם במפתח שמות
הספרים אבל לא בין תרגומים מציירות גתה.
ולבסוף אציין כאן השמטות:
(1) אמיצים, אד. דה. הלב, ורשה, למען, הספר, תרצ"א:

ש. קינסטלר, (ר. וישניצר), אמצעיפיה (ב. דינבורג),
אמריקה (מ. ח. שלזינגר), ע. ג. חורון, ל. וייזבהן,
א. י. בראדור, א. מ. ירושלם, א. אחימאיר, ב. רות,
י. לשצינסקי, אמריקה הצפונית (א. י. בראדור, מ.
אבנימלך, א. ה. קלארק), אמריקה התיכונה (א. י.
בראדור, ד. אשבל, א. ה. קלארק, א. מ. ירושלם),
אמריקה הדרומית (א. י. בראדור, מ. אבנימלך, ד.
אשבל, א. ה. קלארק), אנטומיה (א. רבינוביץ, יהושע
ליבוויץ), אנטישמיות (ב. נתניהו, י. הייזמן, י. גוטמן,
ב. רות, מ. טראגר), אנציקלופדיה (ד. פלוסר, מ. פלסנר,
א. נ. סולאק, ג. אלקושי), אנרגיה (ישעיה ליבוויץ, מ.
ה. בן-שמא), אנתרופולוגיה חברתית (א. ל. גוטמן,
מ. פורסט), אנתרופולוגיה פיזית (ד. ס. רוברסט),
אסטרונומיה (ה. ס. גינס, מ. ג. צובל, ישעיהו ליבוויץ),
אסיה (א. י. בראדור, מ. אבנימלך, נ. רוזנ, מ. זהרי,
ס. ע. ליכטנשטיין, ה. ב. קולנס, ר. לוי, ע. ג.
חורון, ב. רות, י. צינסקי), אסלאם (מ. פלסנר).
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 7.

1160 הברית העברית העולמית. תערוכת
הספר העברי תש"ט—1949 כמוזיאון תלאביב.
תלאביב, (דפוס שהם), תש"ס. 19, [1] ע' 80.
ע' 20—18: לוח המציגים בתערוכת הספר העברי, התערוכה
הועברה גם לירושלים.

1161 גולדברג, לאה [Lea Goldberg].
ספרות יסוד עולמית בתרגומיה לעברית.
[הוצאות בקורס לספרנים מטעם המרכז לתרבות].
בצירוף ביבליוגרפיה מאת ר[אובן] לוי, תלאביב,
המרכז לתרבות, (דפוס סטוד), תשי"א. 164, [2] ע'
80 = ספרית הדרכה לספרן, ג.
ע' [28]—142 כוללים את הביבליוגרפיה.

בתחתית השער: ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ ישראל. הוצאת הספרים והתווים של
המרכז לתרבות.

המחברת, משוררת ידועה, סוקרת כאן את הספרות
המתורגמת לעברית. כונתה להדריך את הסופרים.
היא מנסה לחלק את התרגומים לפי חשיבותם
(ע' 28—142) שעבריתתה. הביבליוגרפיה כוללת 4
מדורים: אנתולוגיות וקבצים; שירה; מחזות; סיפורת.
היא מחלקת את הספרים שבמסגרת ג' וד' לשבעה סוגים.
ספרים שהם עכשו מעין "קוריוזים" נרשמו ללא שום

- (15) א. מלר: חי אנוש. תרגם י. שנהר (= שנברג). ת"א שטיבל, 1935, 262 ע'.
 (16) א. מסדה: ירושלים: מחנה. תרגם ב. קרופניק. ת"א, מצפה, תרצ"ט, 110 ע'.
 (17) מ. גורדאו: אגדות. תרגם ד. פרישמן. יצא לראשונה בורשה. נדפס תחלה "בתצפירה" אח"כ ברלין, "מוריה", תרפ"ב.
 (18) א. סינקלר: מאה אחוז: רומן. תרגם מ. ז. ולסובסקי. ת"א, מצפה, תרצ"ב, 199 ע'.
 (19) י. פנובה: כפר חרושת: רומן. תרגם מ. ז. ולסובסקי. ת"א, הקיבוץ המאוחד, 1949, 289 ע'.
 (20) א. קלוד: אריאן. תרגם ש. אהרן. ירושלים, מסדה, תש"ז, 124 ע'.
 (21) רוס, נ. (וילסון). יו שמואל היא החולמנית: רומן. תרגם י. עברי. מרחביה, השומר הצעיר, 1949, 390 ע'.
 (22) י. שקספיר: מקבת. תרגם ב. ג. סילקינר. ורשה, שטיבל, תרצ"ט, 189 ע'.
 (23) מ. שרפ: קליני בראון: רומן. תרגם מ. טל. ירושלים, מסדה, תש"ט, 174 ע'.
 סקירה כזו וביבליוגרפיה כזו הן דבר בעתה. ויש בהן ענין רב לא רק בשביל הספרנים. כדאי שעסקני התרבות והמוליים ישתמשו בה שמוש מועיל. עפ"י "היש" הרשום יעמדו על החסר בספריהם וישתדלו למלא ולשפר.
 1162 דיואי, מלליל [Melvil Dewey]. המיון העשרוני של דיואי. קיצור שיטת המיון העשרונית... תרגם וערך צבי פומרניץ. [מרחביה], הקיבוץ הארצי, "השומר הצעיר", [תשי"ב]. [1], 91 דף. 40 במכונת הכפלה.
 1163 ירושלים. ספרית הפועלים. רשימת ספרי קריאה "לכתות דה"א" [ירושלים, (תשי"ב)], [2], 23, [1] דף. 80.
 בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י מועצת פועלי ירושלים. המחלקה לתרבות. במכונת הכפלה.
 1164 כצנלסון, ב[רל] [Ber Kaznelson]. כתבי ב. כצנלסון. א': תוכן הענינים של שנים עשר הכרכים מסודר בעשרה פרקים על ידי ש[מואל] יבואלי. ב': על ב. כצנלסון "דברי הערכה וזכרונות" ביבליוגרפיה "תש"י-תש"י" סודרה וערכה

- תרגום: מ. מבשין 61 ע'. הוצאה קודמת: ורשה, שטיבל, תרפ"ג.
 (2) כנ"ל. תרגום י. הלמן. פרנקפורט ותל אביב, "אמנות", חש"ד ותרפ"ט.
 (3) י. באום: מריון חיה: רומן. תרגם מיכאל לוי. ת"א, טברסקי, תש"ח, 624 ע'.
 (4) ב. י. בוגולס: הדבורה זיוית. תרגם אלמוני. ת"א "אמנות", תרפ"ח, 184 ע'.
 (5) א. דיומה (האב): החבצלת השחורה. תרגם י. שנהר (= שנברג). ת"א, מצפה, 1935, 134 ע'.
 (6) ב. דיוקאלי (= לורד. ביקונספילד): דוד אלרא. תרגם א. רוס. ורשה, "ברקאי", תרפ"ד, 173 ע'. מהדורה ב': ת"א ירעאל, תרצ"ה.
 (6*) ת. הרצל: ספורים ופיליטונים. תרגום ד. קמחי. ת"א, מצפה, תרצ"ד, 285 ע'. = מבחר כתבי הרצל, כרך ד'.
 (7) ז. זיבוטנסקי: שירים, ירושלים, ערי זיבוטנסקי, תרצ"ו: רוב הכרך (181 ע') תרגומים. כולל: א. פוא: העורב; אגפילי. משירי הנלמה (דאנוציו, סולרי). משירי עומר כחם. משירי א. רוססן פ. ורלן: שירסתו. דנטה: מתוך "חפת". גתה: מתוך פאוסט.
 (8) ז. זיבוטנסקי: ספורים. תרגם ח. ריכמן. ירושלים, ערי זיבוטנסקי, תש"ט, 271 ע'.
 (9) זיבוטנסקי: שמשון: רומן. תרגם ב. קרופניק. ברלין, שטיבל, תר"ץ, 340 ע'. מהדורה ב': ת"א, שטיבל תש"י. מהדורה ג': ירושלים, ערי זיבוטנסקי, תש"י. אגב הרומן הזה תורגם גם ליוונית, לאנגלית (פעמים), לגרמנית, לספרדית.
 (10) ק. המסון: הלוכה. תרגמה מפולנית תנה מנש. לבוב, 1926-12 ע'. נדפס וגכרך יחד עם ספרה של המתרגמת: חרוזים.
 (11) א. טניסון: תוך ארך. תרגם ר. גרוסמן. ת"א, "ספר" תרצ"ח, 62 ע'.
 (12) י. ס. מואם: דמותה של אשה: רומן. תרגם ש. קנצלר. ת"א, "הדב" = ש. טרידמן, [1949], 176 ע'.
 (13) הג'ל: המכתב... יסו. הספרית הקטנה, 1949, 158 ע'. החקן: מואם: המכתב. י. ס. בוק: אשתו הראשונה ברהכס: נצחון השור.
 (13*) י. ס. מואם: סערת יצרים: רומן. תרגם ש. קנצלר. ת"א, "הדב" = ש. טרידמן, תש"ט, 124 ע'.
 14 א. מורוצ: אשה ללא אהבה: ספור. תרגמה ש. חן-הבי. ירושלים, מסדה, [תש"ט], 236 ע'.

תשי"ב). (אוצר המורה). 16, 207, [1] ע' 80.
לחלק א' נוספו שערים מיוחדים בעברית ובאנגלית.

1169 עיצוין 'הולצברג' יצחק רפאל הלוי.
ילקוט פירושים לתורה; לוקט מפירושים
של גדולי ישראל... מהדורה שניה, מתוקנת ומרחבת.
ב' שמות. ירושלים, ר. מס, (דפוס הוצאת ספרא),
תשי"ב. 80 ע' 80.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 9.

1170 קמחי, ד[ב] [Dov Kimchi]. בשבילי
התנ"ך. תלאביב, דביר, (דפוס עתיד), תשי"ב.
173 ע' 80. = "דביר לעם", סידרת שניה, ספר 4.
"פרקים אלה, מהם ציורים קלים ומהם מסות ספרותיות
כבדות-סבר יותר, נכתבו במשך כמה שנים ונתפרסמו
בכת"ע שונים. אין המתבר בא להוסיף עוד פירושים...
הוא ביקש... לראות את הדברים נעים בפנים עם
המראה ללא-חיץ, וכל שראה וכל שזכה להבין במקצת,
צייר כאן". (מההקדמה).

1171 תנ"ך, [תנ"ך] עם באור חדש מאת ש[מואל]
ל[יב] גרדון. [א-יב], 12 כרכים. תלאביב, ש. ל.
גרדון, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ט-תשי" 80.
התכן: [א]: חמשה חמשי תורה, עם מבחר פרוש
רש"י תשי"ט. [2], 11, 3-188, 130, 155, 173, 179 ע',
[ב]: נביאים ראשונים תשי"ט. [2], 1, 96, [1],
[2], 111, 111, [1], [2], 135, 135, [1], [2],
118, 118, [2], 136, 136, 131 ע', מסות, ציורים.
[ג]: ישעיה. [2], 136, 136, [1], 368, [1], [3],
136, 243 ע', מסות, ציורים.
[ד]: דברי ירמיהו, מהדורה ר' תשי"ט. [2], 136, 453 ע', מסות, ציורים.

[ה]: ספר יחזקאל, מהדורה ר' תשי"ט. 136, 442 ע', מסות, ציורים.
[ו]: תרי עשר, ס' א', ב' מהדורה חדשה עם
הערות ותוספות מעובדו של שליג' (1949, תשי"ט).
מספר עמודים לכל ספר וספר עם מבוא כללי ולכל
ספר וספר.
[ז]: תהלים, ספר א"ג' בשני כרכים. תשי"ט.
CXII, 320, 352, 334 ע', מסות, ציורים.
מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה ה' ע' 307 (שם
גם רשימה מאת מ. בן-משה [אלטמן]) שנה ו' ע' 308
שנה ז' ע' 23.

בידי שמואל לחובר. תלאביב, מסלגת פועלי ארץ
ישראל, תשי"ט. 46, [1] ע' 80.
הביבליוגרפיה (ע' 25-48). כוללת 379 ערכים ומכילה
מאמרי סופרים חברים וידידים על ב. כ. מיום פטירתו
ועד היום. "השתדלו להקפיד את החומר שנתפרסם על
ברל בעתונות העברית בארץ ובגולה בשנות תשי"ד-
תשי"ט. מידע הבאנו רק מבחר הדברים". בסוף ניתנת
רשימת כתיבה והספרים שנערכו בידי ב. כ.
את כתבי ב. כ. עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 137.

1165 ריטר-צדק, מרים. ביבליוגרפיה
לנושאים בהוראה; מדריך לכתות הנמוכות
ולגן הילדים. תלאביב, הסתדרות המורים העברים
בישראל, (דפוס ישראל), תשי"ב. 24 ע', 798 עמודה.
80. "אוצר המורה" - ספריה לעזר ולהדרכה. בראש
השער: מרים ריטר-צדק. "המדריך הביבליוגרפי בבחינת
חומר ספרותי לפי נושאים" מקיף את רוב היצירות
בספרות העברית המתאימות לגני-הילדים ולכתות הגמר
כות, עד שנת תש"ו, ומשנה זו עד תשי"ט נכנס חלק
מהחומר... החומר ממין ומרכוז בספר זה לפי 65
נושאים יסודיים... והוא מחולק לפי הצורות הספרותיות
והאמנותיות". (מההקדמה).

מדע המקרא

1166 גרשטנקורן, יצחק. ספר נעים זמיר
רות ישראל; ילקוט מאמרי חז"ל ומפרשי התהלים
הראשונים והאחרונים... עם תולדותיהם והקדמותיהם...
ספר א': [מזמורים א-מא] וגולה עליו קונטרס מי
מרום, פירוש על חז"ל המזמורים הראשונים ממך...
יעקב משה חרל"ס. בני ברק, (דפוס "שילה"), תשי"ב.
[26], 431, [1] ע' 80.

1167 דוד בן אברהם בן הרמב"ם. מורש
דוד; פירוש על התורה מאת רבינו דוד הנציח בן
רבינו אברהם בן רבינו הגדול הרמב"ם... מתורגם
בפעם הראשונה מלשון ערבי לשפת קדשנו. ירושלים,
ב. א. קרינפיס, (דפוס המערב), תשי"ז. [4], 12 ע' 80.
גליון הגנה לפני ההדפסה יותר לא הופיע.

1168 נאור, מנחם [Menachem Naor].
המקרא והארץ; באור גיאוגרפי לתנ"ך בשלשה
חלקים... בלויית אטלס למקרא. א': תורה. תלאביב,
הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס ישראל,

1177 הומינר, שמואל. ספר עבד המלך...
על תורה נביאים וכתובים, לבאר כל מצות השי"ת
עלינו... עם נתיב מצותיך... יבואר בו... מקורי
המצוה ויסודותיה, ביאורה, ואוסף עשייתה... מאת
שמואל באאמור מרדכי הומינר. חלק א': תורה ספר
בראשית, ירושלים, דפוס "חורב", תשי"ז 58 דף. 80.
1178 זילברג, משה [Moshe Silberg].
חוק ומוסר במשפט העברי, ירושלים,
הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית,
(דפוס מרכז), תשי"ב. 32 ע', לוח'פורטרט. 80. = הרצאות
לזכר יהודה ליב מאגנס, סידרה שלישית — תשרי
תשי"ב.
שער נוסף באנגלית, כראש השער: האוניברסיטה
העברית בירושלים.

1179 מהודר, אברהם. ספר זכר אברהם...
חידושי הלכה ודרוש... חוברת ג—[ה]. יפו, (תשי"ז).
55 ע': 21; 8 דף. 80.
במכונת'הכפלה. במעטפת חוב' ד': המשך לספר
זכרון אברהם, דברים יקרים. במעטפת חוב' [ה]:
קונטרס וזכרון אברהם, המשך לחוברת ד' הקודם...
הוצאה שניה עם הוספה חשובה.

1180 מרגליות, ראובן. עוללות: מחקרים
תלמודיים קצרים. ירושלים, בסיוע מוסד הרב' קוק שעל-
יד המזרחי העולמי (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ז.
66 ע': 80. = ספרית "במשור", יב.

1181 סולוביצקי, חיים. א-חידושי
הגרח"ס... על כמה סוגיות השי"ס ופסקי הרמב"ם,
מאת... רבנו חיים הלוי סאלאחייציק אב"ד... דק"ק
בריסק. ב-חידושי הגר"ר על מס' קידושין
ובבא מציעא מאת רבנו... יצחק יעקב רבינוביץ
המפורסם בשם רבי איצל מפוניבז'... ירושלים, תל-
הלפיות, חש"מ, תשי"ב. 23; 48 ע'. 80.
שער מיוחד ל"חידושי הגר"ר".
ע"ן להלן מס' 1185.

1182 קובץ בכורי ציון... חידושי תורה, הרצאות
ומאמרים של תלמידי ישיבת "שערי ציון". בראשו
מאמרים, הרצאות הלכותיות מראשי ומנהלי הישיבה.
ירושלים, "שערי ציון", (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ד.
[8], 64 ע'. 80.

[י]: ספר משלי, מהדורה ב', תשי"ז, XLVIII, 319 ע';
מפות, ציורים. מהדורה קודמת ע"ן ק-ס. שנה ז'
ע' 345.
[יא]: איוב. מהדורה ה', תשי"ז, LXXVI, 413 ע';
מפות, ציורים.
[יב]: חמש מגלות, תש"ט. LXXIV, 72, XII, 34,
VII, 65, XXVI, 121, LXXVIII, 79 ע'.
העמודים במספרים רומיים הם מבואות.

1172 תנ"ך (לקוטים). סיפורים מן
המקרא. ליקט מ. סגל / ציר א. נבון /
מפות ד. גלברט. הוצא לדפוס על ידי קבוצת מורים.
(2): שמות, במידבר, יהושע, שופטים. (תל-אביב, דפוס
"אחודת"), [תשי"ב]. 142, [2] ע'. 80.
כ"ז אב טרם יצאו.

1173 תנ"ך. אסתר. מגילת אסתר ופרקים
לפורים. 2 מהדורות (ירושלים), צבא ההגנה לישראל,
הרבנות הצבאית הראשית, (דפוס "אשכול"), תשי"ז—
תשי"א. 63, [1] ע'; ציורים: 62, [2] ע'; ציורים.
11: 16. העורך: שמואל הכהן (הוצאת תשי"ז). יצחק
אלפסי (תשי"א). הוצאת תשי"א: בית הדפוס הצבאי
מס' 665.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

1174 אהרן הלוי מברצלונה (מיוחס לו). ספר
החינוך... על פי הדפוס הראשון... ונלחח לו
גהות בעל משנה למלך [יהודה רוזנס] ור' ישעיה
פיק. עם מבוא, חילופי גרסאות, הערות וביאורים
מאת הרב חיים דב שער ועל ירושלים, מוסד
הרב קוק, (דפוס יהודה), תשי"ב. [2], 798 ע'.
מקסימילים. 80.

1175 בלומנטל, ישראל חיים. בגדי כהונה;
באורם והסברתם עם ציורים ע"י המקרא, רבותינו ו"ל
ומפרשי התורה בעריכת י. ל. נאמן. ירושלים, "אורות",
(דפוס "המעריב"), תשי"א (1950). 46 ע'; ציורים. 80.

1176 בלומנטל, ישראל חיים. משפט
הקרבות, ערוך ומסודר למען המורה והתלמיד
ע"ס המקרא והתלמוד, הרמב"ם והתנאים ועוד מפרשים
ראשונים ואחרונים, נאסף וחובר ע"י ישראל חיים
בלומנטל. ירושלים, "אורות", (דפוס "העברי"), תשי"ב.
80 ע'; ציורים. 80.

שני מאמרי הקדמה חתומים ע"י אליעזר יהודה חלדינגברג ואליהו משה גמזובסקי.

שני מאמרי הקדמה חתומים ע"י אליעזר יהודה חלדינגברג ואליהו משה גמזובסקי.

1183 קוק, אברהם יצחק, שבת הארץ;
הלכות שביעית, מאת הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק,
מהדורה שלישית, ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס
המערב), תשי"א, 13, [3], 66, [1], 132 ע"י 40.
עם הקדמות מאת בן המחבר הרב צבי יהודה הכהן קוק,
מהדורה א' הופיעה בשנת תר"ע בירושלים.

1184 קצין, שלמה ש. [Shelomo S. Kassir].
ספר דברי שלמה, כולל שני חלקים, חלק
חורשים... ואיזה שו"ת, וחלק דרושים... יצא לאור...
ע"י שלמה קצין... בן... שאול קצין, ירושלים,
דפוס "יהודה עמרם איתאח", תש"ט, 40 דף, 80.

1189 תוספתא, תוספתא חזון יחזקאל;
כולל: א. גוף התוספתא עם חלוסי גרסאות ושנויי
נוסחאות עתיקות... ב. באור חדש... על... התוספתא
ע"פ המקורות העתיקים ומה שהדעת... מדעת...
ג. חדושים... ד. ציונים ומראה מקומות... אשר סדר
הגאון המחבר "מנחת בכורים" ונקראו בשם "מצפה
שמואל" עם הוספות מרוכות ממני בשם "מראה יחזקאל".
כל אלה עשתה ידי... יחזקאל... א בר מסקי מסכת
בבא מציעא, ירושלים, (דפוס "הספר"), תשי"ב, [2].

1185 רבינוביץ, יצחק יעקב, ספר מחידושי
הגרי"ף על מסכתות קידושין — בבא מציעא;
קובץ ברובו מהשיעורים של רבינו... שהגיד בישיבת
סלובודק-קובנא... שנרשם ע"י תלמידו הרב... דניאל
ד' זקס... ירושלים, הוצאת תל תלפיות, דפוס "חורב",
תשי"ו, 48 ע"י 80. עין לעיל מס' 1181.

1190 תלמוד בבלי, מסכתות דרך ארץ,
מקדוה עם מרוש [מבוא] מאת הרב אשר פריצקי,
תל-אביב, "בית הספר", (דפוס "חברות"), תשי"ב, 8,
64 ע"י 80.

1186 רינס, יצחק יעקב, עדות ביעקב;
שאלות ותשובות, חקירות וביאורים בעניני עדות.
מאת... רבי יצחק יעקב רינס, ירושלים, מוסד הרב
קוק, (דפוס העברי, י' ורקר), תשי"א, 511 ע"י 80.
תשעת הסימנים הראשונים ממ"ב סימני הספר יצא
לאור על ידי הרב המחבר בשנת תרל"ב, בחילונא, עכשו
יוצא הספר כולו מתוך כתב-יד, עם מבוא על המחבר
מאת י. ל. הכהן פישמן: אקדמות מליץ, ע' 5—11.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1191 בכר, יקיר, האם ככל הגויים? מאת
יקיר בכר יוסף, (תל-אביב, דפוס מ. שהם, תשי"ב),
60 ע"י מורטרט, 80.

1187 שומר, שמואל, ספר שיחות תלמידי
די חכמים; כולל משא ומתן בעניני הלכה,
אגדה וספרות שהיה לי עם גאוני וחכמי הזמן בעשרים
שנה שלפני מלחמת העולם השנייה. חוברת יא, תל-אביב,
(דפוס מליץ), תשי"ב, [1], 141—154 ע"י 80.
את הקדמות עיין ק. ט. שנה כ"ח ע' 9.

לבעית הדת במדינת ישראל, "המסורת שלנו היא
חלק בלתי נפרד ממהותנו, ואין אנו יכולים ורשאים
לבנות את חיינו משום שכן קיים כנין החיים אצל
עמים אחרים" (ע' 9).

1192 גוטמן, טובי[ה], המבנה הרוחני
של עמנו היהודי, ירושלים, אביר יעקב, (דפוס
"הספר"), תשי"ח, 67 [1] ע"י 80.

1188 שלם, רפאל אברהם, ספר מנחל
בורך: השלמה לקונטרס הראשון, על גאולה
ישראל... חידושי וליקוטי מדרשים... מאת רפאל
אברהם שלם "המכונה רא"ש", ירושלים, תשי"ב, [10].
16, [1], 17—120 ע"י תמונות, 80.

1193 וולף, יוסף אברהם, התורה והעם
ללאומיות התורה ולאומיות חילונית, קובץ מאמרים.
תל-אביב, נצח בהשתתפות מרכז בנות אגודת ישראל
בא"י, (דפוס "המסורה"), תשי"ד, 77, [2] ע"י 80.
התכן: הקדמה, תעודות עם ישראל בעולם, המציה
הלאומית, גאולה, האנטישמיות, אמונת חכמים, מגילת
היסוד של מדינת ישראל, מהותה של אגודת ישראל.
היחיד והצבור, בעית הטכניקה.

מאמר דעת התורה לאחר מחסידי קאצק, תל-אביב, "מסורה" (ירושלים, דפוס חורב, בנין ירושלים = תשי"ח), [4], 50 ע', 80.

1200 רוזנברג, יהודה יודל, ספר תפארת מחר"א ל משפאלי הנקרא "דער שפאלער זיידע", תולדותו, צדקתו קדושתו ומופתיו... אשר הראה... מרן אריה לייב משפאלי, כל אלה לקטתי... יהודה יודל ב"ר ישראל יצחק רוזנברג, ירושלים, דפוס הרשקוביץ, [תשי"א], 94 ע', 80.

תפלה, דרשות, מוסר

1201 בנארי, נחום, שבת ומועד: נסיונות, הערכות וצינוני דרך לעיצוב הדמות של שבת ומועד, תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות, (דפוס "הסועל הצעיר"), תשי"ז, 80, [2] ע', 80.
= ספריה שמושית לבעיות תרבות, 6.

1202 הגדה של פסח, (ירושלים, דפוס "אשכול", [תשי"ז], 34 ע', 80.

1203 הגדה של פסח לחיילי צבא הגנה לישראל, (כתב וציר א. אלוואלי), [ירושלים], הרבנות הצבאית הראשית, (דפוס "אשכול"), תשי"ז, 48 ע', ציורים, 80.
ההוצאה יפה.

1204 הגדה של פסח, נכתבה ועטרה ע"י (עקב) צימברקווסקי <צי"ם> (תל-אביב), מי גיומן, (דפוס סטרוד, [תשי"ב]), 87, [1] ע', 20, הוצאה מהדורת.

1205 הגדה של פסח, סדר הגדה של פסח לפי מנהגי הספרדים והתימנים... ירושלים, י. בקאל, (דפוס מרכז), [תשי"א], [4], 48 ע', ציורים, 80.

1206 (חוצין, צדקה), מקיץ נרדמים, חלק ג, ירושלים, (דפוס "אשכול"), תשי"א, 16 ע', 80.
דברי מוסר וכנראה המשך לשתי חוברות שיצאו בשנות תשי"ג ותשי"ד, עמ' ק. ס. שנה כ"ב ע' 95.

1207 יפת, חיים (Haim Japhet), באה לי שם: הצדקה והעבודה הסוציאלית בישראל, אנתולוגיה ממקורות ראשונים ואחרונים, ירושלים, "וית", (דפוס "רונדר"), תשי"ב, 336 ע', 80.
שער גוסף באנגלית, המדורות: הקדמה, הצדקה בישראל, העבודה הסוצי-

1194 פרי, ס[ילס] ש[לום], האור המנחה, (חרגם מאנגלית ח[יים] ב[יינרט]), ירושלים, האוניברסיטה העברית, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ב, [1], 15, [1] ע', 80.

המחבר, מקדיש חוברת זו לעיון מעיניו ומאלף על ערכיה הנצחיים של אמונת ישראל.

1195 Barth, Aron, L'actualité des Mitzvoth. (Traduit de l'hébreu par Pascal Themanlys). Jérusalem, Département de la jeunesse et de l'Héhaloutz de l'Organisation sioniste, édition de la Section religieuse, (typ. "Ahva"), 1950, 61 p. 8°

את המקור עמ' ק. ס. שנה כ"ז ע' 11.

קבלה וחסידות

1196 ברומברג, אברהם יצחק, מגדולי החסידות... ספר ב, ג, ירושלים-פריז, המכון לחסידות, תשי"א-תשי"ב, 80.
התכן: ספר ב: האדמו"ר ר' יהודה לייב אלתר מגור בעל "שפת אמת", תשי"א, [7], 113, [3] ע', לוח—פורטרט.

ספר ג: האדמו"ר חוקן ר' יצחק קאליש מורקי ובניו האדמו"רים ר' יעקב דוד קאליש מאמשינוב ור' מנחם מגדל קאליש מורקי, תשי"ב, 120 ע'.
את הקודם עמ' ק. ס. שנה כ"ז ע' 11.

1197 גליצנשטיין, שמעון, האדמו"ר האמיתי, רבי דובער שניאור זלמן הנשיא השני של חב"ד, תולדות חייו ומפעלו, עיבוד וסידור הרב שמעון גליצנשטיין, תל-אביב, "ביתן הספר", (דפוס מל"ן, תשי"ז), 100 ע', פורטרטים, 80.
המחבר השתמש בארכיונו העשיר של האדמו"ר מליור בבין [ר' יוסף יצחק שניאורסון ז"ל] וגם בסיפוריו על ר' דובער, מההקדמה, ביבליוגרפיה: ע' 100.

1198 יהונתן מלובטש, מרגניתא סבא, הנהגות טובות וקדושות מאת... ר' יהונתן חאליונער... (=יהונתן מעיר לובטש)... ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"ז, 20 ע', 80.

1199 מגניי החסידות, א. לקוסי בעש"ס, ב. לקוסי מה"מ מקונויץ, ג. מאמר מחיית עצלק, ד.

מן במקור הגרמני שהופיע בשנת תרע"א, 58 שנה אחרי מסירת המחבר.

בסוף החוברת: סדר היחוס של אשת המחבר, קטע מתוך הספר "זה אלי ואנוהו" למוהר"ר מאיר מונק.

1214 פרנקל, קלמן אליעזר. קדושת השבת. מתוך הרצאה... תל-אביב, אגודת "הסנה" (דפוס "תרבות"), תשי"א, 16 ע', 8°.

1215 הקרן הקימת לישראל. מועצת המורים למען הקה"ק"ל. א"י. סדר הנסיעה בראש השנה לאילנות: הצעת טכס לטיי שבט בבתי הספר. מהדורה ד' תל-אביב, (דפוס שושני), תש"ט, 15, [1] ע', תוים. 8°.

1216 תל-אביב. בית הכנסת הגדול. אג"מ א"י... (נגון הגיטו). תל-אביב, דפוס לוריא, תשי"א, [4] ע', תוים. 8°.

כולל גם תפלות אוכרה לחללי השואה.

1217 תפלות. סדר התפלות וההודיות של חג העצמאות, ה' באייר יסודו ותקנוהו רבותינו שבארץ ישראל הרבנים הראשיים הגר"א הלוי הרצוג והגר"צ עוזאל [ירושלים], (המדפוס הממשלתי, תל אביב, דפוס "ספר"), [תשי"א], 14, [1] ע', 8°.

1218 תפלות. סדר התפלות ליום הזכרון לגבורי מלחמת הקוממיות, ערב חג העצמאות. ירושלים, חש"מ [תשי"א], 7 ע', 8°.

1219 תפלות. תפלות ליום קיבוץ הגלויות, כ"ח בכסלו תשי"א. נערכו על ידי הרבנות הראשית לארץ ישראל ומשרד הדתות של ממשלת ישראל. ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ ישראל, (דפוס מרכז), [תשי"א], 3 ע', 8°.

1220 תפלות. תקון וסדר ספירת העומר עם דיניה. נערך על ידי שמחה הלוי במברגר. ירושלים, מ. שרייבר, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א, 36 ע', 8°.

1221 Molho, Isaac R. Douceur du samedi. Oneg Shabbat; causeries hebdomadaires sur le Pentateuque pour la jeunesse et le foyer. Préface de Samuel Hugo Bergman.

אלית המודרנית בישראל. הילד והמשפחה בישראל. ארחת חיים. העם והחברה. ספראות.

1208 ירושלים. בית ועד הכללי. על חומות ת"ך ירושלים, קובץ תפלות וקטנות שהוכרו מטעם בית דין הגדול בירושלים... בנשיאות הגאון... צבי פסח פראנק ליום כ' סיון, במלאת שלשים לאבלו... על חורבן עיר קדשנו... ירושלים, (דפוס סלומון), תשי"א, 14 ע', 8°.

בראש השער: ועד הכללי כנסת ישראל לצדקת רבי מאיר בעל הנס, ירושלים. הע' יד: דברי הרב צבי פסח פראנק... על שמות חרבותיה וחומותיה ירושלים!!!

1209 ירושלים. המועצה למען השבת. דבר לעולה החדש. מאת המועצה למען השבת. ירושלים, (דפוס מרכז, 5708), 15, [1] ע', 8°.

יצא גם עברית וגרמנית 7, 9 ע', עברית ופולנית 7, 8 ע', עברית והונגרית. 7, 9 ע'.

1210 כהן. ישראל מאיר בן אריה זאב. ילקוט משלים; ערוך ומלוטט ע"י שבת שנימלר. תל-אביב, "נצח", (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ב, 47 ע', מורטרט. 8°.

בראש השער: בעל חפץ חיים.

1211 כהן. ישראל מאיר בן אריה זאב. מה לך נדום; מאמרים מעוררים לחשובה מאת רבינו ישראל מאיר הכהן מראדין... ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"א, 13 ע', 8°.

1212 מגלת אנטיוכס. מגלת אנטיוכס עם שיר התנכה. תל-אביב, נ. דרימר, (דפוס "הכרמל", תשי"ח), 24 ע', 10: 7, מנוקד.

1213 מונק, יחיאל אריה בן מתתיהו הכהן. סדר מעלות יחיאל והוא צחצח אשר צוה הרב יחיאל אריה המכונה מיכל ליב ב"ר מתתיהו הכהן מונק שה' אב"ד דק"ק מאטענבורען-דאנציג "גמסר" י"ט מנחם אב תרי"ג ליוצא חלציו... ירושלים, י"ל בסיוע בני המשפחה, (דפוס "המסורה"), תשי"א, [2], 22 ע', 8°.

הועתק ללה"ק ע"י נכד נכדו שמואל דוד... מונק

בראש השער: בית לוחמי הגיטאות ע"ש יצחק קצנלסון למורשת השואה והמרד.

העורך: נחמן בלומנטל. עם סיכומי המאמרים באנגלית ורוסית. שם הפרסום גם באנגלית ורוסית:

Pages for the study of the catastrophe and the revolt. Hakibbutz Hameuchad publishers, 1951.

Записки к исследованию истребления и восстания. Издательство „Гаккбуц Гамеуחד“.

את התכן עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 88.

הברמן, א. מ. עדה ועדות. עיין מס' 1450.

1228 הגדל, מיכאל [Michael Händel]. מקורות ללמוד ההסטוריה הישראלית והכללית. מלוט, עורך ומבואר בידי מיכאל הגדל. כרך ב'ג. תל-אביב, י. ציציק, תשי"ב. ע' 80.

התכן: כרך ב: תולדות העמים מנפילת רומי ועד מחצית המאה השמנה-עשרה. (דפוס מל"ן). 220 ע'. כרך ג: דברי ימי ישראל מחרבן בית שני ועד מחצית המאה השמנה-עשרה. (דפוס „תרבות“). 292 ע'.

1229 זמירין, שלום. יאשיהו ותקופתו. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס הממשלה), תשי"ב. 120 ע'. לוחות-תמונות, מפות. ע' 80.

התכן: י קלוזנר: מבוא. — הרקע ההיסטורי הכללי של התקופה. יאשיהו מלך יהודה ומפעולותיו. המצב הפנימי במדינה. גודל המדינה בימי יאשיהו. מגידו. החלק השני של המבוא הוא הספד על מחבר הספר. שהיה תלמידו של י. קלוזנר. המחבר נפל ב' 18 במאי 1948 על שדה-הקרב בהגנה על מבואותיהן של שתי הדגיות ושל כנרת.

הספר יצא בסיוע של יוסף קלוזנר, שהקדיש למטרה זו את תרומת הכבוד שהפריש משרד החינוך של ממשלת ישראל לרשותו במלאת לו 75 שנה. ושל עיריית תל אביב, שמסרה לרשות המו"ל את כסף הפרס שהוענק למחבר על מחקרו זה.

1230 (חיפה). עיריה. המחלקה לתרבות. המדור לאמנות חדישה שע"י המוזיאון העירוני; בין לוחמי הגיטאות ע"ש יצחק קצנלסון). תערוכת השואה והמרד בספרות ובאמנות (1939—1945). (כ"ה שבט — כ"ה אדר תשי"ב). (חיפה). חש"מ, תשי"ב. 23, [3] ע'. סקסימילים, תמונות. ע' 80.

Emissions radio-diffusées de Kol Sion Lagola, Jerusalem 5711—1951. Tel Aviv, Naar & Menahem, (typ. "Ahva", 1951), 88 p., illus. 8°.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

1222 אבן-שמואל, יהודה [Judah Ibn-Shmuel]. זכרון לשמואל; זכרונות על שמואל קופמן — הוא שמואל אשר אבן-שמואל — כתובים בידי אביו, ולקט מזכרות, דברי אזכרה ודברי הערכה. ירושלים, חש"מ, תשי"א. 144 ע'. מורטרטים. ע' 80.

כינויו הקודם של המחבר: י. קופמן. עיין להלן מס' 1368.

1223 אונא, שמחה [S. Una]. מזכרת אהבה: כולל שלשים ציונים לנפשות, ערוכים על ידי הר"ר שמחה במוהר"ר משה אונא. הובא לבית הדפוס על ידי בנו יוסף, כפר הרואה, יוסף אונא; (תל-אביב, דפוס ד. גוטמן), תשי"א. [36] ע'. ע' 80. כתובות על מצבות.

1224 ארגון יוצאי רטנה. יתמות; דפי זכרון לקהלת רטנה. (העורך: שלמה פרלמוטר). תל-אביב, ארגון יוצאי רטנה, (דפוס יוסף), תשי"א. 16 ע'. ע' 80. רטנה — בתקופת המרובליקה עיר בפלך חלם.

1225 בלומנטל, ישראל חיים. קורא הדור... מיוסד על פי מקורות התנ"ך, מלוט ומשולב במדרשי חז"ל ופירושי הראשונים... חלק ג: בני ישראל במדבר; מהר סיני עד הר נבו; עם תיאור מלא מתכנית המשכן וכליו בלוי ציורים. ירושלים, בהוצאת ומרכז לספרות החרדית בארץ-ישראל נצה, (דפוס „המעריב“), תשי"ח—(1947). 260 ע'. ע' 80.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 20; ועיין שם ע' 138.

1226 גרשטנקורן, יצחק. ארבע תקופות... בניברק, (דפוס „שילה“), תשי"א. 195 ע'. ע' 80. יוצא בסיוע מוסד הרב קוק. רעיונות על אישים מהתנ"ך ומהתלמוד.

1227 דפים לחקר השואה והמרד. מאסף א. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (הד[פוס] הכללי), תשי"א. 132, 16 ע'. לוחות-תמונות, סקסימילים. ע' 80.

שלשלות. השואה. הסביבה. קדושינו (רשימה, ע' 255—[264]).

קהילת סטולין (בסולין בסביבת סינסק) שישבו בה בשנת 1930 לפי המשוער כחמשת אלפים יהודים, נשמדה לגמרי בזמן הכיבוש ההיטלרי. אחר המשתתפים בקבץ (מ. בלוהוסקי) מספר שבבוקרו בעיירה זו אחרי שחרורה (בשנת 1944) מצא בור גדול, בו נקברו למעלה מ-8000 יהודי סטולין והסביבה.

1237 קורן, יצחק. סרקי קישינוב. תל-אביב, חש"מ, תש"ח. 27 ע'. 80.
קסעירפרקים אלה הם חדשים מהרשימות שבחלקו הופיעו בשבועון "הסועל הצעיר", מס' 30, 31, 34 מתוך עבודה יותר רחבה על יהודי קישינוב, עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 292.

1238 רוזנבלום, יהושע מרדכי. עירי טשעכנאווצי. מאת יהושע מרדכי בן ר' משה אברהם רוזנבלום. תל-אביב: (ירושלים, דפוס בית יתומים דיסקין), תשי"א. 53, [1] ע'. 80.

בעיירה ציחנובצי כפלך הרוזנא יסבו בשנת 1897 5569 איש, מהם 3743 יהודים. ע' 25—34: רכניה. שט נרשמו גם ששה ספרים שיש בהם הסכמות רבני ציחנובצי. הרשימה נעשתה מפי מיכל רבינובין ז"ל.

1239 רוזנברג, א. עם ישראל בתפוצות. <ערב מלחמת העולם השנייה>. ירושלים, (המחלקה לענייני הנוער של ההסתדרות הציונית, דפוס וייס), תשי"ה. 136 ע'. טבלאות. 80. = קו לקו, ספריה לחידות ארץ-ישראל ועם ישראל, ג.

ספר זה נוצר מתוך הרגשת הצורך בהסברה מדעית מדויקת ויחד עם זה בהרצאה עממית ומובנת. לכל משכיל של תנאי החיים של עם ישראל בתפוצותיו, ביבליוגרפיה: ע' 125—128.

1240 רות, בצלאל. תולדות האנוסים. (תרגום שמואל גילאי). תל-אביב, עם עובד, (דפוס דברי), תשי"ב. 267 ע'. 80. (דעת).
בראש השער: ססיל רות. שם המקור: Cecil Roth: A history of the Marranos.

עיין ק. ס. שנה י"א, ע' 455. תרגום ספרדי — שם, שנה י"ט ע' 174.

רצוף: רשימה של מוצגי האמנות הפלאסטית בתערוכת השואה והמרד. 2 ע'.

1231 כץ, דב. רמח"ל: תולדותיו, אישיותו ותורתו. תל-אביב, "ביתן הספר" (בסיוע מוסד הרב קוק; ירושלים, דפוס "ארץ-ישראל"), תש"ח. 40 ע'. 80.
= ספרית "יהדות", מס. 4.

1232 לניאדו, דוד ציון בן שלמה. ספר לקדושים אשר באר"ץ: זאת המחברת כוללת מקצת נוסחי מצבות קודשם של... חכמי ספרד בארץ ובגולה מחזיר ארץ ושמות ספריהם שבכתב יד ושנדפסו וקצת שמות רבני גולת בכל וקצת נוסחי מצבות מחזיר דמשק וסלוניק ואומיר... כה... יכתוב... דוד ציון לאניאדו בכמהרש"ל. ירושלים, דפוס י. ע. איתאח, תשי"ב. [2], 8, 16, 40, 176, 96, 80 ע'. 80.

80 הע' האחרונים כוללים: ספר לקדושים אשר בארץ, חלק ג', דפוס ת. צוקרמן, תרצ"ה. (עם שער מיוחד). תולדות חכמי ארם-צוכה.

1233 מפעל זכרון ללוחמי גיטו קרקוב. (תל-אביב, [תשי"ז]. [14] ע', תמונות. 16: 25.

1234 מרק, ב. ...מרד ציסו וארשה. מאת ב. מרק. ...מפי משותפים ועדי ראיה, מפי שבויים גרמנים, מסמכים של המחתרת הפולנית. (תל-אביב, דפוס "מלין"), [תשי"א]. 39, [1] ע'. 80.
בראש השער: "התאגדות סוציאליסטית עם ועולם".

1235 עובד, משה (= אדוארד גוד). חזיונות יאבני"ח, בצרף תמונות. עברית: אביגדור המאירי. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס מלין), [תשי"ב]. 206 ע'. 80.

איטוביוגרפיה, שם המקור: Moysheh Oyved: Visions and jewels.
את הספר ביוזמת עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 165.

1236 סטולין: ספרזכרון לקהילת סטולין והסביבה. בעריכת א. אבטיחי וי. ברוכאי. (תל-אביב, ארגון יוצאי סטולין והסביבה בישראל, דפוס סטרוד), תשי"ב. 263, [1] ע'. מפות, תמונות. 80.

המדורות: תולדות ציונות, תנועות חינוך, מוסדות, זכרונות, החי, סטולין כתמונות, דמויות, בדמי ימיהם.

1241 ריגר, אליעזר [Eliezer Rieger]

תולדות ישראל בזמן החדש, מתקופת ההשכלה עד ימינו. חלק א/ב: החסידות והתחום המושב במזרח והאמנפציה וההתבוללות במערב. — נדית יהודים המונית ותמורות יסודיות במקומות ריכוזם. הלאביב, "דביר", (דפוס לידור), תשי"ב, 10, [3], 228 ע' תמונות. 80.

ע' 128—222: מקורות ותעודות. נועד לתלמיד המתבגר והבוגר ולקורא המשכיל.

1242 שמיר, משה. במו ידיו. פרקי אליק. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תלאביב, דפוס "אחדות", 1951, 252 [1] ע' 80. ספרית סוללים).

ספר זה... בעיקרו מחזור פרקים מחיו של אחי אלהיה אשר נפל ב"א שבת תשי"ה. בקרב עם מתנפלים ערבים שהתקופו שירה בדרך לירושלים.

1243 שפירא, ישראל. הרב יצחק ב"ס ב"מ. ירושלים, המדור הדתי במחלקה לעניני הנוער והחלוץ של הנהלת ההסתדרות הציונית, (דפוס הסועל המזרחי), תשי"א, 80 ע', לוחות פורטרטים. 80. דמויות בציונות ובתולדות הישוב, ח' הרב ר' יצחק ניסנבוים (כ"ה בתשרי תרכ"ט בוברויסק — סוף אב תשי"ג הוצא להורג בורשה ע"י הנאצים) סוסר, מטיף ועסקן ציוני, נשיא המזרחי בפולין. הספר כולל תולדות חייו ולקט מדבריו.

1244 תקנות מדינת מעהרין <ת"י—תק"ה>. התקין והסביר ישראל היילפרין. ירושלים, חברת מקיצי נרדמים, (דפוס מרכז), תשי"ב, 16, 302, [2] ע' 80. (ספרים היוצאים לאור על ידי "חברת מקיצי נרדמים"), שער נוסף ברומית.

"תקנות מדינת מעהרין" היו ידועות עד עתה ע"ס תרגומן הגרמני, שהוכן בעת פירוק ועד המדינה באמצע המאה הי"ח לצרכי השלטונות הלא-יהודיים ופורסם בווינא בשנת 1880 ע"י ג. וולף. פרסום המקור ע"י ישראל היילפרין חוזר ומראה, מה בין תרגום למקור כשהמדובר במסמך היסטורי. אין צורך לומר שפרטים סתומים לרוב נתפרשו על ידי עצם הכרת המקור; אף ערכן ההיסטורי הכללי של התקנות, מקומן בין תקנות דומות להן, הקשר בינן ובין ספרות ההלכה וכדומה

יהיו ניתנים להחקר רק עתה כשהתקנות מונחות לפנינו ככתבן וכלשונן. כשני שלישים של התקנות כתובות עברית, שברובה — חוץ מן התקנות של השנים האחרונות לקיום הועד הכתובות בלשון מליצית מופלגת — מצטיינות בבהירות עניינית וברמת כוונת הראויה לשבת. את התקנות הכתובות אידיש תרגם היילפרין סעיף אחרי סעיף והשכיל להתאים את תרגומו לסגנון החלק העברי של המקור.

כיסוד להוצאה השתמש היילפרין בכ"י פרוקפורט (ע"פ צלום) וסמוך לסיום עבודתו הגיע לידו צלום של כ"י סינסינטי, שמציאותו לא היתה ידועה עד כה. כן הושה הנוסח לכ"י בודאפשט ע"י הפרופסור א. נ. צ. רות. התקונים על פי שני כ"י אלה צורפו בצורת הערות בסוף הספר. שלושת כתבי היד הם העתקים שהותקנו לצרכי קהילות שונות בעת קיום ועד המדינה ולא גוף כתב היד של הפנקס. מכל מקום יש להניח כי השמוש בשלושת העתקים מקרב אותנו לנוסח המקור. שלא בכונה העמיד היילפרין את כושרו הפילולוגי במבחן. רובן המכריע של תקוניו שתיקן דרך השערה נתאשרו עפ"י שני כתבי היד, שבאו לידו עם גמר הדפסת רוב הספר. רק לעתים רחוקות הוצרך לחזור בה, כגון בענין תאריך הסיום של ש"א תקנות, שנקבע עתה ע"פ כ"י סינסינטי לסבת ת"א שלא בשעת ועדות, כי אם ע"י בעלי תקנות מיוחדים (עמ' 265) בניקולסבורג היא העיר הראשית של ה"מדינה" ומקום מושבו של רב המדינה, שהיה אותה שעה ר' מנחם מנדל קרוכמל בעל "צמח צדק". מסתבר, כי בעלי התקנות נתמנו לתפקידם בעת הועד הסמוך בחדש תמוז שנת ת"י ועבודתם נמשכה, איפוא, כמחצית השנה — פרק זמן לא ארוך לגבי עבודת-האיסוף המושקעת במערכת-תקנות זו. לפנינו לא רק קובץ תקנות מדורות שקדמו, כי אם ניסוח חדש של הרבה מן התקנות או התאמתן לצרכי השעה.

ומכאן ערכו המיוחד של קובץ זה. שהרי כל שאר הפנקסים של קהילות ו"מדינות" שבידינו מהיום ואוסף של תקנות, שכל אחת מהן תוקנה בשעתה ויותר משהן משקפות מצב של חברה יהודית מסוימת בזמן מסוים, הן מעידות על היענות לצרכי כל שעה ושעה. לא כן הדבר לגבי ש"א תקנות. אף בהן שוקעה אמנם עבודה תחוקתית של כמה דורות, שהרי אין ספק, כפי שהוכיח היילפרין, שועד המדינה לא נוסד בשנת ת"י, כפי שסברו כמה חכמים בפעולה, אלא קיים היה

אם דמוקרטיה אין כאן הרי יש כאן הכנה לבעיה המרכזית של הדמוקרטיה, יצירת שינוי משקל בין שותפי השלטון ובקורת הדתית ביניהם.

סודי שלטון אלה מוקמים בתחום הצר הפנימי מהתערבות השלטונות הלא-יהודיים. חדרה וחזרתיא לעצמיות ולעצמאות יהודית, כלשונו של היילפרין (עמ' ט"ז) ניתנות להתגשם רק במידה שהושאר להן ריחוק על ידי צמצום כוח המדינה. אין זה מקרה, כנראה, שירידת שלטון הקיסרות הגרמנית עם תום מלחמת 30 השנה היא תקופת השיא לעצמאות היהודית במערב. ככל שמתחזק השלטון האבסולוטי ומרכזו בידו את תפקידי המנהל הציבורי, כן הוא הולך ומצמצם גם את פעילות השלטון היהודי העצמאי. החלק השני של הפנקס — הסעיפים ש"ב-ח"ג — הוא פרי ההחלטות מהשנים ת"ג-תק"ח, ועל פיהן אפשר לעקוב אחרי התפתחות של מאה שנה, שמחציתה האחרונה ביוחד נתונה במול של ירידה. משנת תפ"ח מוגבלת סמכות הועד ואין הוא רשאי עוד לתקן תקנות חדשות (היילפרין עמ' י"א). ונראה לי, כי דיוק בלשון התקנות עשוי להעמידנו על תוכן הפקודה המצמצמת את סמכות הועד. ביטויים כגון "הנהגות הנוגעים לדבר ה'" (פתיחה עמ' 219), "שבנו ועסקנו במילי דשמיא" (עמ' 221) הסיום וכן עמ' 231, "מן הצורך שעה דכ"ח ולמיגדר מילתא" (סעיף תרכ"ה, יש לקרוא את ראשי תיבות שהיילפרין התקשה בהם, "דכבוד תורה" ומיגדר מילתא היא במשמעות המקור יבמות צ' ע"ב) אינם מצויים במקום אחר בתקנות והם מגלים שסמכות הועד צומצמה לדברים הנוגעים לענייני דת. ואמנם אין התקנות של הועדים הבאים דנות, מחוץ לעניינים שוטפים כגון גבית מסים, אלא בענייני חינוך והשגחה על הכשרות. לפנינו ההתחלה להתפתחות העצומה בקהילות המערב, הנהפכות ממוסדות "מדיניים", המכלכלים את כל צרכי הציבור, למוסדות דתיים במובן הצר של מלה זו.

בהקדמה הקצרה והתמציתית לא נזקק היילפרין אלא לבעיות מעטות שפרסום התקנות מעלה לפני ההיסטוריון. כנגד זה עשה מלאכה גדולה בהערותיו לניבן התקנות. הערות אלה תפלטנה דרך לכל מי שיוקק מעתה למקור היסטורי חשוב זה. גדולות עשה היילפרין ביחוד בזיהוי האיש, בהסברת המושגים הראליים ובמראה מקום למחקרים הנוגעים לענייני התקנות. ברכה מרובה יש בהבאות מספרות ההלכה של איתם הדורות ובקטעים מפנקסי קהילות מערביים: טרייבניש, אויסטרליין

עוד במאה ה"ו, ואולי אף קודם לכך. ולא עוד אלא שבקובץ זה נקלטו תקנות רבות שהן נכסי צאן ברזל של מערכת החוקים הפנימיים של הקהילות בכל תחום היהדות האשכנזית. אולם על ידי סיכום התקנות והתאמתן לצרכי מדינה מסוימת מצטיירת לפנינו תמונה של חיי ציבור: דרכי שלטון וסודי שיפוט, מבנה חברה ופעילות של מוסדות וכו' בממד זמני אחד שאין כדוגמתו במקורות ההיסטוריים המקבילים.

נדמה שתקירה יסודית של שי"א תקנות תשנה את התמונה המקובלת מחיי החברה היהודית במאה ה"ז וה"ח והיא תשנה בעיקר את הערכת הכשרון המדיני של אותם הדורות. בנגוד למקובל מתגלות כאן יכולת מובהקת לראית בעיות מדיניות, והיינו בעית חלוקת השלטון בין צופים ציבוריים שונים, בעית הבקורת הציבורית והזהירות מפני השתלטות יחידים וקבוצות על עמדות מפתח וכדומה. אפשר שאין השם דמוקרטיה חל על צורת שלטון הנהוגה בחברה זו. היילפרין מניע (הקדמה עמ' י"ג) בדרך חישוב מקורי למסקנה, כי בבחירת המשולחים של הקהילות שיצאו לועד המדינה על מנת לבחור בראשי המדינה לא השתתפו אלא כתשעה למאה מהאוכלוסיה לכל היותר. אולם להערכת עובדה זו יש להוסיף, כי הוצאת הרוב המכריע של האוכלוסיה מכלל כל פעילות מדינית מקובלת בתקופה ההיא בין יהודים ולא יהודים בכל ארצות אירופה, הבעיה המעסיקה את בני הדור אינה בעית עומק השכבה המיוצגת בבחירת באי כוח הציבור, כי אם בעית חילוף האיש, מניעת השתלטות של יחידים או של משפחות וכדומה. רבות מן התקנות מכתנות לשמש תריס בפני סכנת ההשתלטות. כן ניכרת דאגה ברורה להשלטת בקורת על מעשי השליטים באמצעות רואי חשבונות בהשגחת רב המדינה. לתשומת לב מיוחדת ראויה משרה אחרונה זו, שאין כדוגמתה במערכות התקנות הידועות לנו. רב המדינה הוא לא רק בעל הסמכות העליונה בענייני דת ודין, אלא גם אינסטנציה אחרונה בשאלות בעלות אופי מדיני. הוא מיופה כוח לפרש את התקנות לגבי כל ספק במשמעותן. הוא המכריע בדבר חוקיות הפעולה של הראשים, והוא המאשר את הדינים וחשבונו של רואי החשבונות. בהתאם לכך ניתן לרב המדינה לא רק כבוד של מורם מעם אלא גם איתלות כספית. ומעין התפקיד של רב המדינה במדינה תפקיד הרבנים בקהילותיהם. ותשומת לב רבה מוקדשת לחלוקת התפקידים בין הרבנים והראשים, שהם השותפים העיקריים לשלטון.

ההוא סבא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה. — סעיף רנו הערה 5. התקנה מחייבת את המוכסים למסור את עסקם בשבת לאינו יהודי הזוכה באחוז מסוים מן ההכנסות. וגוי בדנפשי קא טרח ועבד בקבלנות. לביטוי „בדנפשי קא טרח“ מצוין היילפרין ב"ק י"א ע"א. שם נמצא אמנם הביטוי „כי טרח בדנפשיה טרח“. אולם הרמז מוביל לעזר כ"א ע"ב „אריסא אריסותיה קעבד“ ובניסוח כללי ש"ע א"ח ס' רמ"ג סעיף א' ברמ"א „דא"י אדעתא דנפשיה עובד“. ודרך אגב, הביטוי „ועבד בקבלנות“ רומז לש"ע שם ס' רמ"ד סעיף ו'. הן בהיתר המכס „אם הוא בקבלות“. — סעיף רצה הערה 5 ו-6. התקנה אוסרת להזמין את בני הקהילה לסעודת חתונה ביום ה' בלילה וביום ו'. היילפרין חושב כי הטעם הוא מחשש של חילול שבת ומציין אה"ע ס' ס"ד ס"ק ד'. אולם דעה זו היא דעת הרמב"ם והיא נדחתה עוד בדורות הראשונים והש"ע מסיים: „ויש מחירין וכן פשט המנהג לישא נשים בע"ש“. התקנה מניחה כמובן מאליה שחתונה נערכת בע"ש ומצמצמת את מספר הקרואים לסעודת קבלת פנים לאור יום החתונה וביומו, דהיינו יום ה' בערב וביום ו'. טעם ההגבלה לצמצם בהוצאות כפי שהדבר מצוי בתקנות אחרות של התקופה. ודרך אגב, הבחור הנזכר בסעיף אינו בחור ישיבה כדעת היילפרין כי אם בחור ולא אלמן. כ"י סיני קורא „לבחור ולבתולה“. דהיינו שמרבים בשמחה בחתונתם ובכל זאת ההגבלה במקומה עומדת. „תקנות מדינת מעהרין“ הוא הספר השני שישראל היילפרין העשיר בו את אוסף המקורות לתולדות ישראל. אוסף השרידים של „פנקס ועד ארבע ארצות“ סידורם וביאורם עלה אולי בסדרה גדולה יותר מהוצאת „תקנות מדינת מעהרין“. ואילו מבחינת התועלת המדעית עולה ערכו של האחרון על הראשון. הצד השווה שביניהם, שעתידיים הם לשמש יסוד בתיאור פרשה גדולה בתולדות ישראל, היא פרשת השלטון העצמי של יהודי אירופה המערבית והמזרחית. הבה נאחז לישראל היילפרין, כי הוא עצמו ינהג מפרי עמלו ויוכח להקים את הבנין על אבני היסוד שקבצן ולטשן בעמל ובחיבה. יעקב כ"ץ

1245 Bar-Adon, Mrs. Dorothy Ruth
(Kahn). Sept qui tombèrent. (Traduction de
Suzanne Daniel). Jérusalem, Département de
la Jeunesse et du Héhalouts de l'Organisation

וכו'. שרונם מובאים מכתבי יד. (עליהם נתוספו בהערות שבסוף הספר מקבילות רבות מתקנות ניקולסבורג ע"ס כ"י בודאפשט, שהועתקו ע"י א. נ. צ. רות). כנגד זה מיעט היילפרין לציין מקבילות ממערכת תקנות של ארצות אחרות. הוא מעיר על „פנקס ועד ארבע ארצות“ שלו, אך דומה שאינו נזקק כלל לפנקס ליטא, שהוא מערכת התקנות הקרובה ביותר לפנקס שלפנינו מבחינת הזמן וההיקף.

לא מעט מאמץ השקיע היילפרין בציין מקורות לתלמוד ומדרשים לגבי לשון התקנות בכל מקום שיש בו זכרי סגנון, חשיבות מיוחדת לזכרי לשון אלה, כי הם המגלים לעיתים קרובות את המשמעות האמתית של התקנות. בהיותם רמוזים מכונים למקורות שעליהם הסתמכו בעלי התקנות או באשר הם מעירים על דינים והלכות שלשם הפקעתם חוקן מה שתוקן. ההסתמכות על מקורות הלכה, או על כל פנים ההתחשבות בהם, הוא קו בולט בתקנות אלה, וביחוד בשי"א הראשונות. — דבר שיש בו לחזק את ההשערה על השתתפות בעל-צמח צדק" או שאר גדולי הלכה בניסוחן.

אוסף כן כמה הערות כמילואים ותיקונים להערות המהדיר:

(1) סעיף קטו הערה 8. בעלי התקנה מיסים את כוחם של ראשי המדינה לסטות מתקנות המדינה לצרכי שעה „משום עת לעשות לה' וכו'“. הרמז איננו רק לתהלים קיט, יג כי אם לגטין ס ע"א והמקבילים, ושמוש אופיני יש כאן לביסוס סמכותם של ראשי המדינה על יסודות שבהלכה. — סעיף רצד הערה 4. הסעיף קובע תקנה לטובת בר מצרא ומסתיים במלים: „מפני עשיית הישר והטוב“. הרמז לא רק לדברים ו' י"ח, כי אם לב"מ ק"ח ע"א, שהרי פסוק זה משמש יסוד להלכה של דיני דבר מיצרא. — סעיף תריז הערה 3. ההוראה על מתן דין וחשבון על הוצאות ראש המדינה מסתיים במשפט: „משום והייתם נקיים מה' ומישראל“. הרמז לפסחים יג ע"א. שם מובא פסוק זה לנמוקה של הלכה מעין זו.

(2) סעיף קמט הערה 1. „אין בו כח בשום רב לעשות לעצמו דין באחד שפגע בכבודו, אך יתבענו לדין אם פקר כנגדו“. היילפרין רוצה לתקן פשע במקום פקר. התקנה מתייחסת לש"ע י"ד של"ד סעיף מ"ה: צורבא מדרבנן יכול לגדות מ' שהפקיר כנגדו. והתקנה באה לצמצם זכות זו. הביטוי ע"פ מקור הדין במועד קטן יז ע"א:

פרשות: מבט לאחור... לסיכומי של מפעל ההפעלה.
צנחניו. — דמויות: זוסיה שחורי, חיים שטורמן.
אליהו גולומב. יוסף פיין.

1250 א[הרן] ד[וד] גורדון, זכרונות ודברי
הערכה ערוך ע"י מ[רדכי] קושניר. תל-אביב,
ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י,
המרכז לתרבות. (דפוס "הפועל הצעיר"). תש"ו. 191.
[1] צ' פורטרס. 8°.

הקבץ כולל מאמר ביוגרפי מאת י. אהרנוביץ ז"ל, 20
מאמריו וזכרונות, ביניהם "מחיי בארץ" מאת יעל גורדון
(בחו של א. ד. ג.), 18 מאמריו הערכה. קיום לדמותו,
2. קטעים (א. ד. ג. בספרותו היפה) וג' מאמרים מאת
א. ד. גורדון.

1251 ספר אום אני חומה כולל א' ילקוט מאמרים
והסברות עפ"י דעת תוה"ק... אודות רעת הציונות
ושלטון מדינתה... (ב) אוסף כתבי קודש מגדולי ישראל
על הציונות ותעלוליה (ב) קובץ פסקי דין וחיות דעת
רבותינו שליש"א להשאלות הקשורות עם השלטון
הציוני... חובר ע"י סגל תבורה ירמי' אשני, ג'סורי
קרתא, ירושלים, (י. דוב רולנצקי, דפוס גרינפלד),
תש"ט. 270 ע'. 8°.

המלקט: אברהם כרי"ם שרהואן. יצאו בצורת
קונטרסים. קונטרס א—ג: י' סבת תש"ט. 16 ע'.
קונטרס אחרון שבידיו ס"ה—ס"ז: ניסן תש"י.

1252 אורי, יעקב. בנתיבי מושב העובד
ירושלים. המחלקה לעניני הנוער והחלוץ של
ההסתדרות הציונית, (דפוס השלוח), תש"י. 84 ע'.
לוחות ממונות. 8°.

מהדורה מורחבת ומתוקנת של המחברת "דרכי",
עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 24.

1253 איזנשטדט, ש[מואל] נ[ח] (S. N. Eisenstadt). קליטת העליה: מחקר סוציולוגי.
ירושלים, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ב. 206, [1] ע'. 8°.
הסוכנות היהודית לא"י, המחלקה ליהודי המזרח
התיכון, האוניברסיטה העברית בירושלים, סמינריון
המחקר בסוציולוגיה...
שער נוסף באנגלית.

התכן: מבוא. טפסי עולים. תנאי השינוי החברתי
בקרבת העולים. תנאי הקליטה. תהליכים וצורות ההתערות

sioniste mondiale. (typ. "Gesher"), 1951.
145 p. 8°.

כראש השער: Dorothy et Pesach Bar-Adon.
התכן: Mission en Italie: Enzo Sereni. —
Mission en Hongrie: Hanna Senesh, Peretz
Goldstein. — Mission en Slovaquie: Un seul
revint, Haviva Reich, Zvi Ben Ya'acov, Ra-
phael Reiss. — Mission en Roumanie: Abba
Berdichev.

על חייהם ופעולותיהם של צנחנים יהודים במלחמת
העולם השנייה. את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ו
ע' 9.

1246 Preuss, Walter. Ein Ring schliesst
sich; von der Assimilation zur Chalutzth.
Tel-Aviv, M. Feuchtwanger, (typ. "Sefer"),
[1950]. 179 p., 1 l. 8°.

המחבר, כלכלן וסטטיסטיקן, מספר בספרו על חיי
גורמניה עד עלותו ארצה באביב 1922 והוא או בן 28.
המחבר מכלים את הרקע הכללי ואת הסביבה היהודית
בגרמניה.

עם ישראל בהווה

1247 להב, מרדכי. העם היהודי בזמן
זה: <עובדות ובעיות בסוציולוגיה היהודית>.
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר — סמינריון
גבעתי-תלביה, (דפוס השומר הצעיר), תש"י. 253 ע'.
מפות [3] מהן מקופלות. 8°.
(יטודות, חוברות להשכלה סוציאליסטית).
כראש השער: מרדכי להב <צוקרמן>.
ביבליוגרפיה: ע' 246—253.

1248 Freund, Ismar. Diaspora und Israel;
das Problem der doppelten Loyalitaet. Im Auf-
trage der Jewish Agency dargestellt. Jerusalem,
1950. 1 p. l., VII, 89 p. 8°.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1249 אביגור, שאול. עם דור ההגנה:
<פרשות ודמויות> מאת שאול אביגור <מאירוב>.
[תל-אביב], מערכות, (דפוס שלומי, תשי"א), 152.
[2] ע' לוחות פורטרסים. 8°.

המחבר מראשוני ההגנה שהשתתף בהקמתה. התכן:

של העולים. סכום: דרכי ובעיות התגבשותה של החברה הישראלית.

1254 אמות מאחדות. החלפת האסיפה הכללית של האומות המאוחדות מיום 30 לנובמבר 1947 על חלוקת ארץ ישראל. (נוסח מלא עם שלש מפות) (תלאביב), "הארץ", (דפוס הארץ), [תשי"ח], 31 ע' 80.
על המעטפת: "החלסת האומות המאוחדות על הקמת המדינה העברית".

1255 ארגון חברי ההגנה בחיפה רבתי אל חבר השורה: סקירת ההנהלה הארצית וההנהלה המחוזית לסוף שנת 1950. (חיפה, דפוס מסינגר), תשי"א, 22 ע' 80.

1256 ארץ ישראל: מפה גיאוגרפית. קנה מידה: 1:1,000,000. [תלאביב], אטלס, חש"מ, [תשי"ז], 44:63.
בשולי המפה רשימת הישובים היהודיים.

1257 בגין, מנחם [M. Begin]. השקפת היום והשקפה לאומית: <קחי יסוד> (תלאביב), "בסער" נציבות ביתר בא"י, (דפוס "אלישע", תשי"ב), [2], 51 ע' 80.

המחבר מנהיג תנועת "חרות" בא"י, חבר הכנסת.

1258 ביסטריצקי, נתן [Natan Bistrizki]. מדיניות רביעית. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחווה"), תשי"ט, 48 ע' 80.

על הצורך במדיניות רביעית (נוסף למדיניות החוץ, הבניין וההגנה) של המהפכה הציונית: פוליטיקה של תרבות במדינת ישראל וחינוך העם בתפוצות.

1259 בית-אלפא: קיבוץ השומר הצעיר. השבעה... [בית-אלפא, אחרי תשי"ח], 67, [1] ע' פורטרטים, ציורים. 80.

מאסף לזכר שבעה חברים שנפלו במלחמת השחרור. 1260 במחנה: עתון חילי ישראלי. דבר זה עלול לקרות. (תל אביב), במחנה, (דפוס "ספר"), [תשי"ט], 8 ע' תמונות. 80.

לקט איומים ערביים. העורך: עמוס אילון.

1261 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. דרכנו במדינה. תלאביב, מסלגת פועלי ארץ ישראל, חש"מ, תשי"א, 29, [3] ע' 80.

גאוס-מתיחה כמועצה הארצית של מסלגת פועלי ארץ-ישראל, תלאביב, 29 באפריל 1951.

1262 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. צבא להגנה ולבנין. תלאביב, מסלגת פועלי ארץ ישראל, (דפוס "דבר"), חש"ט—1948, 16 ע' 80.
1263 בן-גפן, ארי. העיר המאוזנת והמחוננת במגמה — "פרנסה יציבה לכל"... גדרה: (תל אביב, דפוס סטרוד), תשי"א, [4], VI, 5—194 ע' סבלאות. 80.

1264 בן-יהודה, ברוך. לחם צדק ויבוד ישר. גאוס לבתי הספר שודר ב"קול ישראל" (ירושלים), (משרד ראש הממשלה, שרות המודיעין); [תלאביב], (דפוס "דבר"), [תשי"א], 7, [2] עמודות. 80.
צורף: א' [לחרמן], נתן: משירי השוק השחור. [4] ע' על הנוק של השוק השחור. — מנקור.

1265 בן-צבי, יצחק [Isaac Ben-Zevie]. גלות ישמעאל ובנין ישראל. (תלאביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "ספר"), [תשי"א], 35 ע' 80.
על תנועת העליה מארצות ערב ומוצא אירופה. פורסם תחלה בדבר; מאסף למלאת כ"ה שנה לקיומו של העתון "דבר".

1266 בנארי, נחום. הציונות הסוציאליסטית: סקירה אידיאולוגית. (ירושלים, המכון לחשכלה ציונית, דפוס מרכז, תשי"ט), 63 ע' 80.
(הספריה הציונית הקטנה / הזרמים האידיאולוגיים בתנועת הציונית).

1267 בניני האומה בע"מ. בניני האומה, ירושלים, (מסודר ע"י יעקב רוזנר), (ירושלים: תלאביב, דפוס הארץ), [תשי"א], [16] ע' תמונות. 80.

1268 בעיות המדינה. [ט—טו]. ירושלים, משרד ראש הממשלה — שרות המודיעין, (המדפוס הממשלתי), תשי"א—תשי"ב. 80. התכנן:

[ט] קפלן, אליעזר: כלכלתנו בשעה זו. (תלאביב, דפוס "דבר"), תשי"א, 23, [1] ע' 80.

[י] שרת, משה: המלחמה בבריאות. (דפוס "אחווה"), תשי"א, 16 ע' 80.

[יא] הורוביץ, דוד: תהליכי יסוד בכלכלה

הישראלית... ירושלים, תשי"א, 15, [1] ע'.
 [יב]: בן-גוריון, דוד: יעודי הרוח והחלוצית בישראל. (דפוס "אחיה", תשי"ב, 52 ע'.
 [יג]: בן-גוריון, דוד: מדיניות חוץ של ישראל... (דפוס הממשלה), תשי"ב, 20 ע'.
 [יד]: הרקע והבעיות של החינוך בישראל, הרצאות בסימפוזיום... 28 ע'.
 [טו]: שרת, משה: שילומים מגרמניה, על פי נאום בכנסת... 30 ע'.
 את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 13.

1269 בצלאל, דוד. זוהי ההסתדרות: קיום לדמותה ועלה. (תל-אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, הועד הפועל, מחלקת ההסברה, חש"מ, (תשי"א), 45, [2] ע' 8°.

1270 בקר, א[הרן] הירש. המלחמה ביוקר והשכר הריאלי. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, הועד הפועל, (דפוס "דבר"), תשי"א—1949, 8 ע' 8°.

1271 ברור, יצחק. ילקוט מפות ארץ ישראל: חומר לעבודה ולעיון לבתי ספר וחברות נוער. סידרה א"ב. [מרחביה], ספרית פועלים, [1952], 8°.

הילקוט מכיל 32 מפות מקופלות. מצורפת לו: חוברת המקרא. סידרה א' [ב], [מרחביה], הקה"א השומר הצעיר; חיסה, דפוס אמנות, 1952, V, 2—152, [1] ע' 15.

1272 ברנשטיין, י. הצינות הדתית עם תקומת המדינה. ירושלים, המרכז העולמי של המזרחי, המחלקה להסברה, (דפוס רוטנברג), תשי"ג, 20 ע' 8°.

1273 גינסברג, גרשון. זאת עשו ותיו: הצעת תיקונים בחינוך. (ירושלים, דפוס "ארץ ישראל"), [תשי"א], 31 ע' 8°.

1274 גרוסמן, מאיר. איחוד מול סיצ'רל: לקראת ריכוז לאומי-אזרחי בבחירות לכנסת השנייה. (ירושלים), עם ומדינה, (דפוס "רוג'ר"), [תשי"א], 16 ע' 8° (ספריה מדינית ועירה).

1275 גרינבאום, אריה [לודוויג]. סתות כלכליות בישראל. (תל-אביב), ההסתדרות הכללית

של העובדים העברים בא"י, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "ספרי"), [תשי"א], 16 ע' 8°. מנוקד.
 1276 גרינבוים, יצחק [Isaak Grünbaum]: דור במבחן. (ירושלים), ההסתדרות הציונית ומסד ביאליק; (תל אביב, דפוס "הפועל הצעיר", 1951), 351 ע' 8°.
 "יצחק גרינבוים... מושג קובץ זה של סרי עטו במלאות לו שבעים שנה..."

הספר כולל 40 מאמרים עקריים על בעיות הצינות ובנין הארץ שפרסם המחבר (מנהיג וסופר ציוני ידוע, חבר הנהלת הסוכנות ושר הפנים עם הקמת מלית ישראל) במשך 47 שנה במאמרים ובת"ע שונים בלשונית שונות; רק מאמר אחד (פרס למבוא) מתפרסם כאן בטעם הראשונה: "בעיות האוריינסאציה" (ע' 323—330), שנפסל בשנת 1942 ע"י הצנזורה.

1277 גרנות, אברהם. בשדות הכניין. ירושלים, מסד ביאליק, (דפוס "יהודה"), תשי"ב, 270 ע' 8° = כתבי אברהם גרנות, ספר ג.

שמו הקודם של המחבר: א. גרנובסקי.
 התכן: פתח דבר, יסודות: המשטר הקרקעי בא"י, פיתוח ורפורמה. על חיסום ממכר קרקע, שיטת החכירה של קק"ל, דרכים: בעיות התמישכותנו, יצירת הקלאות עברית בא"י, עבודות השבחה בא"י, הכשרת הקרקע — הישגים ותפקידים. בעיית המים בא"י: מדיניות היעור בא"י, הגשמה: דרכים בתוכן הקרקעי, המאבק המדיני לקרקע, על סף המדינה, התנועה והמדינה, את הראשון בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 131.

1278 הורוביץ, דוד [David Horowitz]. בשליחות מדינה נולדת. מהדורה שניה. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (ת[ל] א[ביב]), דפוס ישראל, תשי"ב, 354, [8] ע' 8°.

המחבר פרסם כמה מחקרים בכלכלת א"י, ועם הקמת המדינה עד אמצע שנת 1952 שימש מנהל משרד האוצר; נקרא ע"י מנהיגי הסוכנות בשנת 1945 לפעולות הסברה, בעיקר בעניני כלכלה, במז"מ עם גורמי חוץ (מנהיגים פוליטיים, אנשי ממשלה, חברי ועדות לעניני א"י) למלא תפקידים חשובים. בספרו זה הוא מספר על המערכה הדיפלומטית והמאבק המדיני — בשל השנים שקדמו להקמת המדינה (1945—1948), על ענינים רבים הידועים לו ממקור ראשון.

- ג: משלחת פועלי הדפוס. (תשי"א—1950). 64 ע', תמונות.
 ד: ש. משקה: המלחמה באינפלציה וענייני הפועלים. (תשי"א). 36 ע', מורטרס.
 ה: משלחות הפועלים לאירופה. (תשי"א). 119 ע', מורטרס.
 ו: משלחות פועלי האריג. (תשי"ב). 106 ע', מורטרס.
 ז: משלחת הפועלים של תעשיית הנעליים. (תשי"ב). 72 ע', תמונות.

1283 ההסתדרות העולמית לגשים ציוניות (ויצו). א"י של שנים 1920—1950. תר"ף—תש"י. (תלאביב). מחלקת הפרסום של הנהלת ויצו העולמית. [תשי"ז]. 17, 25 ע', דיאגרמות, לוחות תמונות. 40.
 מהמעטפת. בראש המעטפת: ויצו בישראל.

1284 הסתדרות הצופים העברים בארץ ישראל... עם ישראל ומדינתו. שכבת מדריכים ב'. ירושלים תשי"א. 3, 65 ע', טבלאות. 40.
 במקונת הכפלה. "חבורת מקורות". ביבליוגרפיה: 55—56.

1825 הרון [=רזניק], יעקב [I. Harozen]. באפס הסוער: בעיות ודמויות. ספרות ומספרים על "הסיכוי השני" "הריחאוש הערבי" ירושלים, (דפוס הוצאת ספצרא, תשי"ז). 96 ע', 80.

1286 הרשברג, לוטה (הימן). תרומה לתורת זיבול הפרדסים בא"י... מאת לוטה הימן—הרשברג... [רחובות, חש"מ, תשי"א]. [4]. 111—136, 25—26, [4] ע', דיאגרמות, טבלאות. 80.
 דיסרציה. ירושלים, תשי"ט.

מכיל רק: "קביעת תצורת הדשן של פרדסי שמושי בעזרת בדיקות קרקע ועלים" (חלק ראשון של עבודת המחקר "תרומה לתורת זיבול הפרדסים בא"י"). מתוך "כתבים" של התחנה לחקר החקלאות, כרך א', תשי"א.

עם תמצית באנגלית ושער נוסף: A contribution to the principles of fertilising citrus groves in Palestine... by Lotte Heymann—Herschberg...

ספר זה שהותקן על פי רשימות חסופות מאותם הימים הגו נסיון לשלב את פרטי המאורעות, את הרקע ההיסטורי ואת החוויה האישית, ולעשותם מגילת דברים אחת. רשמים אישיים, קורות הימים, זיכרונות, הערכות ופרשיות שהיו עד כה מחולקות בערפל, עולים בו בקנה אחד... כולם מתוארים כפי שנצטטו לי בימים ההם, ולא לאורה של הפרספקטיבה ההיסטורית של שנת 1951. הספר נכתב בצורת טיוטה בלתי מלוטשת ובלתי מעובדת. הסגנון הותקן בידי בני דן הורוביץ, שעיבד את החומר ההוילי והלבישו את צורתו. (מההקדמה).

1279 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. מפעל בניני הציבור. [תלאביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, הועד הפועל, (דפוס "אחדות"). [תשי"ז]. 12 ע', מסה. 80.

1280 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. האגוד הארצי של פועלי הדפוס. מפעולות האיגוד... [תלאביב, (דפוס הארץ), תשי"ז, 19, [1] ע', 80].
 התכנון: צ. אסף: שנת הישגים (סקירה שנתיית). החלטות המועצה הארצית השלישית של איגוד פועלי הדפוס. הסכם עבודה קולקטיבי. הצעת תקנון למועצות הייצור המשותפות.

1281 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. הועד הפועל. פרשת המשלחת לכינוס הבינלאומי של האגודות המקצר עיות א"י, בכרך אחד. תלאביב, (דפוס "אחדות"), [תשי"ז]. 20, 55 ע', 80.
 דיונים בישיבות הועד הפועל של ההסתדרות.

1282 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. המחלקה לאגוד מקצועי. הפועל והמשק. [א]—ה. (תלאביב, דפוס לידור ודפוס דבר, תשי"ז—תשי"ב. 80.
 רק חוב' [א]: דפוס לידור. התכנון:
 [א]: לבידור בעיות הייצור וסריון העבודה. (תשי"ז). 79, [1] ע', דיאגרמות.
 ב: משלחת הפועלים לארצות הברית. (תשי"א—1950). 96 ע', מורטרס.

על נגבה ומבואותיה: תלאביב, (הדפוס החדש), [תשי"א].
[16] ע' לוח-תמונה, סקסימילים. 8°.
ע' 8: רשימת חללי המערכה על נגבה ומבואותיה,
כוללת 44 שמות. ע' 10: פרק מתולדות הנקודה.

1293. זרח ורהפטיג, [Zorach Warhaftig].
ממשלת ישראל. (ירושלים, המכון להשכלה
ציונית, דפוס "אחזה", 1952). 71 ע' 8°.
(ספרית כים מדינית).

1294. זילברטל, משה. תנועתנו בימים
אלה. מרחביה, השומר הצעיר, <1950> 15 ע',
תמונות. 8°.

1295. זימן, יהושע [Joshua Ziman].
מחייבת ציון למדינת ישראל: קורות
הארץ 1882—1951. עם מבוא מאת א[ברהם] גרנות;
המפעל והבשמות (ירושלים, מכון להשכלה ציונית,
דפוס "אחזה", 1952). 104 ע', טבלאות. 8°.
המתבר מנהל מחלקת הסטטיסטיקה של הלשכה
הראשית של הקרן הקימת לישראל.
התכן: הישוב. הקרקע. המים. ההתישבות. החקלאות.
התעשייה. הבניה. המסחר. התחבורה. הכספים. העבודה.
הקואופרציה. הבריאות. החינוך. ביבליוגרפיה: ע'
103—104.

1296. חבס, ברכה [Bracha Habass]. דוד
בן-גוריון ודורו. תלאביב, "מסדה" (רמת-גן,
דפוס מסדה), תשי"ב. 295 ע', לוחות-פורטרטים. 8°.
"המסופר... לוקט מפיהם של קרובי משפחה, חברים
מילדות ומנעורים, שותפים לדרך ולפעולה, ידידים וגם
יריבים. קריאה בכתביו, בפרקי זכרונות ובכתבים,
השלימו את המסופר בעל-פה" (מההקדמה). הביוגרפיה
מקיטה את חיי בן-גוריון עד אחרי מלחמת עולם א',
עד התחלת שנת תרע"ט. הדברים פורסמו תחלה
בהמשכים בהדבר השבוע".

1297. חבר הקבוצות. לבטי הקבוצה
ושליחותה. (שלש הראצות). תלאביב, (דפוס
הפועל הצעיר), תשי"א. 1949. 23, [1] ע'. 8°.
התכן: י. גולדברג; מפעל הקבוצה ועתידו. ק. לוינסקי
ק: התכנה הקבוצתית. פ. לוביאניקר; במבחן התקופה.

1298. חורין, מ. י. פלטי. ... המלחמה
במחלות עליה בירקות בקץ ובסמיו נוכח

1287. התאחדות התימנים בישראל. יהודי
תימן במדינת ישראל: דו"ח מעשי קצר
של מרכז התאחדות התימנים בישראל, הועד הפועל.
תלאביב, (דפוס א. סרור), תשי"א. 19 ע' תמונות. 8°.
העורך: ש. גרידי.

1288. ויניצקי, יוסף. הנצח הרמוני;
מבחר הפילוסופים. תלאביב, הוצאת ידידים, (דפוס
"ישראל"), תשי"ב. 318, [2] ע' תמונות. 8°.
בראש השער: י. נץ <יוסף ויניצקי>.

הפילוסופים, רבם ככולם נתפרסמו על נושאים
טוליטניים בעשר השנים האחרונות בהמשקיף,
וב"החרות". בתחלת הספר הקדמה מאת מ. בגין
בשורת הסתירה.

1289. ויניצקי, יוסף. מאתים חמשים
ואחד: מיומנו של גולה ציון במחנות המעצר
הבריטיים באפריקה. תלאביב, הוצאת ידידים, (דפוס
מלון), תשי"א. 287 ע', סקסימיל. תמונות. 8°.

בראש השער: יוסף ויניצקי <י. נץ> המחבר הוא
מסופרי "המשקיף" ו"החרות".
התכן: מ. בגין; הקדמה. הפרוודור: יפו—לטרון. גלות
אפריקאית. במדבר סודן. הרשימה המלאה של גולי
ציון (משנות 1944—1947, כוללת 439 שמות). ע'
281—283.

1290. ויסמן, דוד [David Weissmann].
עבודה ולחם במדינת ישראל. (תלאביב,
ברק, דפוס "הלום"), [תשי"א]. 32 ע'. 8°.
"...באנו לידי מסקנה כי אין מוצא אחר מלבד הלאמת
החקלאות שלנו... להוציא את הקיבוצים הקיימים".
(ע' 29).

1291. ויסמן, דוד [David Weissmann]. ש"ח
דור האוכלוסיה העירונית ממצוקה
המזונו ענין האוכלוסיה העירונית הוא חקלאות ללא
סוסים, ללא כפרים, ללא חקלאים לידי העירונית (תל-
אביב, ברק, דפוס "הלום"), [תשי"א]. 31, [1] ע'.
8° המחבר דורש אסטיזציה או מוניציפאליזציה של
החקלאות החדשה שלנו.
בראש השער: ד. עמינדב <ויסמן>.

1292. הועדה להנצחת זכר חללי המערכה על
נגבה ומבואותיה. ירלמ"ד חללי המערכה

השכנות (ביחס לבעיות החקיקה של ישראל), על הלכת התקדימים במשפט האי הנהגה והעתיקה. בעית הליקוים בחוק וסעיף 46 לדבר המלך במועצתו. על הבחירה בין המשפט הדתי לאזרחי בשיטה האי. מעבר מסטוטוס גישואין חילוני לדתי והפעלת האחרון למפרע. על החוזה אשר נבצר ביצועו. על ההבחנה בין חסרונ'כים למניעת רוח. בעיות החקיקה לפנינו: א) תהליך להכנת החקיקה; ב) הסכניקה בחקיקה הישראלית העתידה.

1304 יבנה. מבית: קבוצת יבנה במערכת תש"ח. הוצא ע"י קבוצת יבנה. (ירושלים, דפוס עזריאל), תש"י 62 ע', תמונות. 80. מאסף.

1305 ירושלים קרית מועדנו. (ירושלים, מוסד ביאליק באמצעות הוצאת הספרים של הסוכנות היהודית, דפוס גולדברג, תש"א) 6 דף, ציורים. 27: 33. לקט שבחי ירושלים, מוגש לצירי הקונגרס הכ"ג; בהוצאה מהדורת.

1306 ישראל חקים. דיני שטרות. מאת יואל [ואל] זוסמן. תל-אביב, ספריה משפטית; (ירושלים, דפוס הממשלה, הקד' 1950). 154 ע'. 80. = ספריה משפטית, ספר ו'.
התכן: דיני שטרות. פקודת שטרי חליפין.

1307 ישראל. כנסת. חוק המשפחה ושחר יון האשה; הצעת... [חל] כהן. חוק שוויון האשה, הצעת הממשלה... דברי ר. כהן בכנסת... [תל-אביב], הסתדרות נשים ציוניות ויצו בישראל, דפוס ש. אלחדיף, אב תש"א. 31 ע'. פורטרט. 80.

1308 ישראל. כנסת. קובץ החלטות של ועדת הכנסת בכנסת הראשונה. ירושלים, תש"ב. 35 [צ"ל 34] ע'. 80. במכונת הכפלה.

1309 ישראל. ממשלה. ירשומות: כתבי אמנה. כרך ו', כתבי אמנה 1-30. (ירושלים, המדפיס הממשלתי), תש"ז-תש"א. V, [1], 675 ע'.
40. כתבי-האמנה הם בעברית ואנגלית ולעתים גם בערבית.

1310 ישראל. ממשלה. המכון לחקר דעת הקהל. דעת הקהל על... עונש מוות. (יפו), המכון לחקר דעת הקהל, 1949. 7 ע'. דיאגרמות. 80. במכונת הכפלה.

המחזור בכימיקלים. תל-אביב, ספריה השדה, חש"מ, תש"א. 11 ע'. ציורים. 80.
בראש השער: ארגון מגדלי ירוקת. עלון.

1299 חזני, מיכאל. ההתישבות הדתית על אדמת הלאום. ירושלים, ההסתדרות הציונית, המדור הדתי, המחלקה לעניני הנוער והחלוץ / הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, דפוס העברי / י. ורקר, תש"א. 45. [1] ע', טבלאות מקופלות, מסות מקופלות, תמונות. 80.

1300 חריזמן, א. מ[רדכי] [Mordechai Chrisman]. גבורת ראשונים: תולדות יסוד פתח תקוה ומיסודה. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער - המדור הדתי - של ההסתדרות הציונית בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס איתחא), תש"ז. 236 ע', תמונות. 80.
נכתב על פי ספר יובל פתח תקוה מאת המחבר הנוכח, עיין ק. ס. שנה ו' ע' 29.

1301 חרמוני, א[הרן]. בעקבות הבי"ח. יי: פרקי זכרונות. ירושלים, ר. מס, בסיוע אגודת הסופרים העברים בישראל, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ב. 218. [1] ע'. תמונות. 80.

המחבר היה מעורב "העולם" בשנתים הראשונות לקיומו (תרס"ז-ס"ח), שיצא אז בעריכתו הראשית של ג. סוקולוב. אין זה ספר אוטוביוגרפי אלא כינוס פרקי זכרונות, שפרסם המחבר בכ"ע שונים ובזמנים שונים. בספרו מתבחן המחבר (שעלה ארצה בתרג"ח בגיל י"ד ולמד בבית"ס החקלאי במקוה ישראל) להחיות רק כמה מחוויות-הנוער, שסימנו את דרכו בחייו בעתיד.

הספר כולל פרקים מיוחדים על ביאליק, הרצל, ויצמן, סוקולוב, זיבוטנסקי ואחרים.

1302 טבנקין, יצחק. בשאלות המפלגה. תל-אביב, מפלגת הפועלים המאוחדת, דפוס "אחדות", (תש"א). 32 ע'. 80.

1303 טדסקי, גד (G. Tedeschi). מחקרים במשפט ארצנו... ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תש"ב. [4], 232, [3] ע'. 80. שער גוסף באנגלית. התכן: על המחקר האינטלקטואלי בחי המשפט (ובפרט בארצנו). על תנועת הקליטה והקוויפיקציה בארצות

מיוחדת. ירושלים, תשי"ב, 5, 145, [4] ע', סבלאות.
20. עם הקדמת גולדה מאירסון שרת העבודה.
במכונת הכפלה.

1319 ישראל. ממשלה. משרד הפנים. אגף
לשלטון עצמי. המשק הכספי של הרשויות
המקומיות בשנות הכספים 1948/49 1949/50. ירושלים,
(הוצאת המדפיס הממשלתי, תשי"ב), 30 ע', סבלאות. 80.

1320 ישראל. ממשלה. שרותי המודיעין.
חופשה שנתית לעובדים; הוראות שימור
שיות לעובדים ומעבידים. ירושלים, שרותי המודיעין,
(ד' [פוס] מ[משלה]), תשי"א, 15 ע', 80.
עקרי הזכויות והחובות בדבר חופשה שנתית, כפי
שנקבעו בחוק חופשה שנתית תשי"א-1951.

1321 ישראל. צבא. חטיבה 9. קונסר-
ה חטיבה, לחיילי חטיבה 9 ליום הפרוק. (חיפה,
דפוס "אות"), תשי"ט, 12 ע', תמונות. 80.
בסוף הקונסרט: רשמת החיילים והחיילות אשר גמלו
בהרי הגליל ובשדות הדרום, כוללת 73 שמות.

1322 ישראל. צבא. שרות התרבות. קווי
יסוד לתוכנית הממשלה. (ת"א), שרות תרבות של
צבא הגנה לישראל, (דפוס "הלוס", תשי"ט), 19, [1].
ע', ציורים. 11: 17. הופיע ליום העצמאות תשי"ט.

1323 כהן, אהרן. מעמד הסועלים וכוות
הקידמה במזרח הערבי. תל-אביב, על המשמר, (הדפוס
החדש), 1951. 31 ע', 80.
בראש השער: אהרן כהן. מתוך: "על המשמר"
מ"ו/iv, 27/v, 1951.

1324 [כהן], יוחנן. יסודות. תל-אביב,
ההנהגה הארצית ומחלקת התהבות ע"י הועה"פ של
ארגון העובדים הציננים הכלליים; (ירושלים, דפוס ש.
וינמלר), תשי"א, [7], 110, [2] ע', לוח-פורטרט. 80.
בראש השער: הסתדרות הנוער הצינוני בארץ ישראל.
התכן: לחקר מהות החברה. הלאומיות. לבקורת הת'
מיסה החמרנית. השאלה היהודית ופתרונה. צינונות.
מבעיות בנין הארץ. תנועת הנוער. כקצו. מאדם לעם.
הנוער הצינוני.

1325 לבון, פנחס. מזון ואספקה בישי-
ראלי (תל-אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים.

1311 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות.
המחלקה לבעלי חיים. הזנה מוגברת
בשחת (דו"ח על נסיון הונה שנוער ברפת בית-זרע
בשנת 1947). מאת אוריאל לוי. הקריה, (המדפיס
הממשלתי; תל-אביב, דפוס "ספר"), תשי"ב, 10, [2]
ע', סבלאות. 80. במעטפת שנת תשי"א.

1312 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות.
המחלקה לבעלי חיים. הזנה הבקר בעונה
הסלק. (תל-אביב, המדפיס הממשלתי, דפוס "ספר"
[19]51). 7 ע', סבלאות. 80.

1313 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות.
המחלקה לחקר, תדרכה וחגוך חקלאי. יסודות
עיקריים לטיפוח תירס כלאיים. [מאת] א.
שלומי... הקריה, (דפוס הממשלה), תשי"א, 17, [1]
ע', סבלאות. תמונות. 80.

1314 ישראל. ממשלה. משרד הנפגעי המלחמה.
אזור ירושלים. נזקי מלחמה במרחב ירושלים;
פעולות תקון ושקום; דו"ח על שנת הפעולה הראשונה
של המשרד... הוכן בידי צבי מירוני. ירושלים, (דפוס
קצבורג), תשי"א, 64 ע', סבלאות. 80.

1315 ישראל. ממשלה. משרד המשפטים.
הצעות חוק שהיו לפני הכנסת הראשונה. ערב
כינוסה של הכנסת השניה, ערוכות לכנסת השניה על ידי
משרד המשפטים. [ירושלים], (המדפיס הממשלתי),
תשי"א, 177, [1] ע', 80.

1316 ישראל. ממשלה. משרד העבודה.
מחלקת המדידות. בית הספר להכשרת מודדים.
ידיעות הקרקע; <סיכום ההרצאות> ע"י שאול
ס. מונסליזה. תל-אביב, 1951. 14 ע', סבלאות,
ציורים. 80. במכונת הכפלה; המעטפת בדפוס.

1317 ישראל. ממשלה. משרד העבודה.
מחלקת המדידות. בית הספר להכשרת מודדים.
המדידה בשולחנות. [מאת] י. אלסטר;
[חולון], 1951. 39 ע', ציורים. 80.

1318 ישראל. ממשלה. משרד העבודה.
מחלקת המחקר. שרות האוטובוסים
בישראל; הצורה הקואופרטיבית - המונופולין -
הפיקוח הציבורי. מאת אבנר הובנה. הוצאה

מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "אחדות", 1951).
62 ע' 80.

1326 לבנוני, יעקב. בנין בית המקדש;
חומר ויצא ע"י איש בן סרצי [=לבנוני].
ירושלים, דפוס "חורב", תש"ח. [2], 14 ע' סרט.
80.

המחבר מציע "לגשם בנין בית המקדש".

1327 לדור ללדרמן, יצחק. התישבותנו
בארץ, 1870—1952; תולדותיה וצורותיה. תל-אביב,
"אופק" (דפוס "דבר"), תש"ב. 300 ע', טבלאות,
תמונות. 80.

"הספר מהווה נסיון להקיף בקיצור את תולדות
התישבותנו על צורותיה וענפיה השונים מראשיתה ועד
ימינו מתוך עמידה על הענינים העקריים ומתוך הסחת
הדעת במתכונן מהרבה פרטי פרטים" (מהקדמה).

1328 לובוצקי, בנימין. לח"י. 1948. [תל-
אביב], "ניב החיל", חש"מ, טבת תש"ס. 14 ע' 80.
נחשו שלילי של מדיניות לח"י בזמן תקומת המדינה.

1329 לוז, קדיש. דרכו של חבר הקבוצה
צנת (תל-אביב), חבר הקבוצות, (דפוס "הפועל
הצעיר"), תש"א. 62 [1] ע' 80.

= הספריה הקטנה של חבר הקבוצות. 1. מצורפות
החלטות חבר הקבוצות בשאלות מצע התנועה, איחוד
התנועה הקיבוצית ודרכה של הקבוצה בהתישבות למן
שנת תרצ"ב ועד תש"י.

נדפס תחלה ב"ניב הקבוצה", שבט תש"א. שמו
הקודם של המחבר: לוינסקי.

1330 לובוניק, מ[שה] ב[רוך]. במבחן
"אחרית הימים" סיכומים מרעיוני שאלה
אתרית... (תל-אביב, דפוס בלומנטל) [תש"א?].
24 ע' "הוצא בסיוע הנהלת הסוכנות היהודית".

1331 ליבנה, אליעזר. בשער התקופה;
מסות ומאמרים. (תל-אביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל,
(דפוס "אורן"), תש"ב. 351, [3] ע' 80.
שמו הקודם של המחבר: ליבנשטיין.

המחבר, עורך "בסרס", סובליציסט ועיתונאי ידוע
בתנועת העבודה הציונית. כנס כאן את מחבר מאמריו
המדורתי (א) מקורות ראשונים (10 מסות ומאמרים);

על המעיינות הרחניים שהיונו את מחשבת המחבר;
(2) דמותה של המדינה (21 מאמרים), מוקדש לענינים
יהודיים-ישראליים; (3) בשער התקופה (26 מאמרים) על
נושאים בינלאומיים—אקטואליים.

1332 ליגה להתקרבות ושותף יהודי-ערבי.
תולדות — פעולות — לקראת העתיד. ירושלים,
חש"מ, (1947). 15, [1] ע' 80.

1333 ליכטהיים, ריכרד [Richard Lichtheim].
תולדות הציונות בגרמניה. (תרגום
ממכתב ידי גרמני: יחיאל חי נערך בידי ד[ב] קמחי.
(ירושלים), הספריה הציונית על ידי הנהלת ההסתדרות
הציונית בהשתתפות "הכשרת הישוב", (דפוס גירסלם
פוסט, הקד' (1951). 189 ע', טבלאות, לוחות פקסימילים
ותמונות. 80. בראש השער: ריכרד ליכטהיים.

"המחבר עסקן וסופר ציוני, ממנהיגי הציונות בגרמניה
וחבר הנהגה הציונית העולמית אחרי מלחמת עולם א".
"ספר של זכרונות הוא, המגולל לפנינו את ימי שחרותה
של תנועת התחייה היהודית הצעירה ואת תקופת פריחתה
של ההסתדרות הציונית, ונסיון הוא ליתן לדור זה
של ימינו מושגים על מהותה של הציונות הגרמנית".
שני הפרקים הראשונים (ע' 7—39): לתולדות הרעיון
הציוני המבשרים.

1334 ליפשיץ, אריה. מפעל עליית הנוער;
דרכו בקליטה ובחנוך. (ירושלים), המחלקה לעליית ילדים
ונוער, הסוכנות היהודית, דפוס רונלד, תש"י. 38,
[2] ע' תמונות. 80.

"נדפס תחילה ב"קמה" תש"י, וניתן כזה בתור
ספרת-השלמה".

1335 למה נסער הים. הרקע / יוסף אלמוגי;
בכינוס / ירוחם משל; בועה"ם / מרדכי נמיר.
[תל-אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ-ישראל, הוצע הפועל, המחלקה להסברה, חש"מ,
[תש"ב]. 32 ע' 80.
על שביתת הימאים בחיפה.

1336 מאירוביץ, ברי-כוכבא. הימאים
בישראל; הרצאת ברי-כוכבא מאירוביץ, המנהל
הכללי לשירותי נמלים, ים ואוויר — משרד התחבורה...
חמ"ה, [תש"י—1949]. 9 [צ"ל 10] דף. 20.
במקונת הכפלה.

הפילוג באינטרנציונל המקצועי. <דברי חברי המפלגה בישיבות הועד הפועל של ההסתדרות מיום 11 במאי 1950>. תל-אביב, מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס דבר), תשי"א, 30 ע' 80.

1344 מפלגת פועלי ארץ ישראל. מדיניות החוץ של ישראל והמלחמה בקוריאה. <דברי חברי המפלגה בישיבת הכנסת מיום 4.7.1950>. תל-אביב, מרכז מפלגת פועלי ארץ ישראל, (דפוס דבר), תשי"א, 31, [1] ע' 80.

1345 מפלגת פועלי ארץ ישראל. שרות חלוצי לישראל <שחיל>. כינוס ארצי של פעילי המפלגה בהתישבות העובדות קרית-חיים, י' סיון תשי"א, 26 מאי 1950. תל-אביב, (דפוס דבר), תשי"א, 95, [1] ע' 80.

1346 המשביר המרכזי בע"מ. אגודות הצרכנים בישראל. (Tel-Aviv). המשביר המרכזי — ברית הפיקוח לקואופרציה צרכנית, חש"מ, תשי"א, [24] ע' תמונות. 80.

1347 נדבה, יוסף [Joseph Nedava]. ספר עולי הגרדום. תל-אביב, שלח, (דפוס ישראל), תשי"ב, 344 ע' סקסימלים, תמונות. 80. מסרת המחבר "להעלות את פרשת חיייהם, מאבקם ומיתחם של י"ב הרוגי מלכות [חברי הצה"ר שהוצא לפועל תסקידן מות עליהם מטעם ממשלת המנדט וממשלת מצרים] בדור האחרון". כחלת הספר הקדמות מאת א. לוי, ומ. בגין.

1348 נוחימובסקי, ר[אובן]. ירא העם ויש פוסט! משפט בארי בבית-הדין הגבוה לצדק... [תל-אביב], (דפוס מלך, תשי"א, 59, [1] ע' 80.

1349 נון, מנדל. סוסיתא. (תל-אביב), המרכז לתרבות, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, (תשי"א), 69 ע' מפה, תמונות. 80. = נופים, סדרת ספרונים בידיעת המולדת, ב. גופס, בהסבע והארץ, כרך ה. חוב' ח-א.

1350. נישטט, מ[לך] [M. Neustadt]. קביעות גביה המס האחד — כיצד? תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הועד הפועל — לשכת-המס המרכזית, (דפוס "אחרות"), תשי"א, 15, [16] ע' טבלאות. 80. מנוקד.

1337 מושלי יעקב. הדרך היחידה לאומה העברית. (חיפה, דפוס ורהפטיג), 1945, 15 ע' 80. בסוף הספר עלים בודדים: הדרך לקיום התעשייה הארץ-ישראלית. (4 ע'). [מאת] יעקב מושלי.

1338 המזרחי. הצהרת המרכז העולמי של המזרחי. ירושלים, המרכז העולמי של המזרחי, תשי"א, 15 ע' 80. הע' 7—15 מכילים: א. ל. גלמן, יו"ר המרכז העולמי של המזרחי: תפקידי המרכז העולמי של המזרחי.

1339 מיכאלי, אורי. כנפי ראשית: י"ב שנות תעופה עברית. [תל-אביב], "אוריון", חברה ארץ-ישראלית לתעופה, דפוס הארץ, תשי"א, 16 ע' דיאגרמות, תמונות. 80.

1340 ממשל ישראל: אלבום בעריכת י[שעיה] קלינוב וי. קריב. דברי מבוא מאת זאב שרף. How Israel is governed. תל-אביב, "לעם", (דפוס י. נכטיגל), תשי"ב, 143, [1] ע' לוחות תמונות. 22: 24.

לכל עמוד ועמוד של האלבוים טכסט מסביר בעברית, אנגלית וצרפתית, גם המבוא והשער בשלוש השפות. האלה, ההוצאה מהודרת. המבוא מאת ז. שרף, מזכיר המדינה, ע' 5—11.

1341 מעוז חיים. שאן בשלוש עשרה למעוז חיים. מעוז-חיים: [עין חרוד], (דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"א, [10] ע' טבלאות. 80.

בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. — מאסף.

1342 המפלגה הפרוגרסיבית. ספרית כיס. תל-אביב, מחלקת ההסברה, (דפוס "גיאוגרפיקה"), תשי"א. 80. בראש המעטפת: ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים. המפלגה הפרוגרסיבית במדינת ישראל. התכן:

א: רונן, פנחס: על חוק בטול עונש המוות. נאום בכנסת בחי' תמוז תשי"א, 16 ע'. ב: כהן, אידוב: על סף מבחנים. 16 ע'. ג: סציה משה: על הכיסוח העממי במדינת ישראל <עם ראשית הדיון>, 15, [1] ע'.

1343 מפלגת פועלי ארץ ישראל. ההסתדרות רות ותנועת הפועלים הגין לאומית לאחר

גן, <מפי המבצעים>... (דפוס מסדה), תשי"א, 94 ע', מורטרט.

(י): מליץ, אריה: התקפת רכבת הבסיס, <מפי המבצעים>, (דפוס "אלישע"), תשי"ב, 110 ע', מורטרט. את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 139.

1357 הפועל המזרחי, סיעת "למפנה". הצעה לתכנית המפלגה: <כתובה ביד משה אולא> תלאביב, ההנהלה הארצית של סיעת "למפנה", (דפוס "לבוה"), תשי"ב, 13, [1] ע' 80.

1358 פינסקר, י[הודה] ל[ויב] [Leon Pinsker]. אוטואמנציפציה: קטעים נבחרים מתוך תרגומו של אחד העם. סדר והתאם לבית הספר ולנער ע"י י[צחק] ספיבק, מהדורה ג' מתקנת בצרוף קטעים מדברי אחד העם, ירושלים, ד. מס, (דפוס "המערב", 1950), 53 ע', 80. מנוקד.

= ראשונים לציון: ספריה קסנה לתולדות הרעיון הציוני וישוב ארץ ישראל, א'. את המהדורה הקודמת עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 191.

1359 (פיסרבסקי, ישעיהו), הרצלי, תלאביב, (ההפצה: ד. סופר, דפוס שהם), תשי"א, 19, [1] ע' 80. ראש השער: אחד הבונים, "כל הזכויות שמורות ל... ספריאל (פיסרבסקי)".

מאמר מתוך המאסף Чертофъ Памати (שהופיע בקיבוץ בשנת 1914), מתורגם ע"י יעקב עדיני.

1360 פלדמן, אהרן, חזרה: <תרגום-תשי"א/1891-1891> שישים שנות קורותיה, מאת עבר הדני [=אהרן פלדמן]. (תלאביב), "מסדה" וחברת מייסדי חזרה, חש"מ, תשי"א, 406, [2] ע' לוחות תמונות, מסות, תרשימים, 80.

חיץ מהחומר הנדפס השתמש המחבר גם בחומר שבארכיוון חזרה, שכן גנוז מייסדי חזרה גם את חילופי המכתבים עם הוועד הפועל של חובבי ציון ביפו וכן את חילופי האגרות על הפקידות של הברון רוטשילד. כמון כן השתמש המחבר ברשימותיו של מנחם מנדל נחומובסקי ז"ל (מייסדי חזרה) ושדבריו הם חוסי השדרה של סיפור קורות המושבה בעשור שנותיה הראשונים.

חזרה שבימי חוסרה ישבו בה 50 נפש הגיעה לאוכלוסיה של 450 נפש ב-1914, של 2200 נפש בשנת

1351 סוגרה, תומס. היינו כחולמים: סיפור תולדותיהם של חלוצי ישראל ומלחמתם לתקומת המדינה. עברית: יגאל קמחי, ירושלים, אחיאסף, (דפוס גירסולם מוסט), תשי"א, 278 ע', 80.

בראש השער: תומאס סוגרה, שם המקור: Thomas Sugrue: Watch for the morning. המחבר, סופר של "ניו יורק הרולד טריביון", קאתולי בדתו, עשה חמשה חרשים בארץ ישראל ובגלל מחלתו (נכה ירגלים) עבר את הארץ על כיסא של גלגלים. את סיפורו הוא מסים בסיפור על הבתירות לכנסת הראשונה. יחסו אל ישראל הוא יחס של אהדה. המחבר מספר על שיחותיו עם אנשים רבים.

1352 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה להתישבות חקלאית. הישובים החקלאיים בישראל מראשית ההתישבות בארץ עד סוף שנת תשי"א: רשימות וסיכומים, ירושלים, תשי"א-1950, 53, [1] דף, טבלאות, 20. במכונת הכפלה. רק השער בדפוס.

1353 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה ליהודי המזרח התיכון. קיצור הסט נגמר של כינוס נציגי היהודים יוצאי ארצות המזרח התיכון בירושלים... (ירושלים, דפוס ר. ת. הכהן), [תשי"א], 36 ע', 80.

1354 סופר, צבי (Zvi Sofer). קרבן-פסח אצל השומרונים. (הצוררים: אפרים ליליון). חיפה, "דע"ם", (דפוס "אות"), תשי"ב, 26, [1] ע' חיים, תמונות, 80. עם שער אנגלי בעמ' ד' של המעטפת.

1355 סטימצקי, הוצאה [Steimatzky, pub.]. מפת ירושלים (הוצאה מתוקנת), 80. המפה מתארת את העיר, כפי שהיתה באוגוסט 1949. מעבר למפה טכסט מחולק ל-15 ע' על המעטפת מסות לשכונות המערביות של ירושלים ושל רחביה כפרט.

1356 ספריית המדר. [חיב] ט. י. תלאביב, שלה, (ההפצה הראשית: י. ברוגמן), תשי"א-תשי"ב, 80. התכן:

(ט): תורגין, יעקב: התקפת משטרת רמת

- 1932 ובשנת 1950 ישבו בה יותר מ-16000 איש. בשנה זו קבלה חדרה מעמד של עיר.
- 1361 פנימי, ישראל. התדע את פ.ק.פ. ?
 לסקירה פוליטית וארגונית מ-1936 עד לפירוק הקר
 מינטרן. (מהדורה שניה). תל-אביב, מרכז מפלגת
 טועלי ארץ-ישראל, חש"מ, תש"ג. 68 ע', 80.
- 1362 פרויס, ו[לטר] [Walter Preuss]
 ההסתדרות במספרים. (תל-אביב). ההסתדרות
 הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, הועד
 הפועל — המחלקה להסברה, (דפוס "אחדות"),
 [תשי"א]. 35 ע', טבלאות. 80.
- 1363 פרס, ישעיהו [Isaiah Press]. ארץ
 ישראל; אנציקלופדיה טופוגרפית-היסטורית, סדר
 וערך ישעיהו פרס. כרך ג': ירושלים-סתריה, בצרוף
 מפה מדינת ישראל ועשרים וארבעה לוחות. ירושלים,
 ר. מס, (1952). [7], [443]—[476]. 32, [5] ע',
 טבלאות. 80. עם מכא קצר באנגלית.
- 32 ע' שבסוף הכרך: תוספות (שנויים בהרכב הישוב,
 השלמות ותקונים).
 את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 298.
- 1364 פרסום תוצרת הארץ. ידיעת את
 הארץ וסמליה? התחרות בהכרת סמלי המדינה.
 התעשייה ומוסדות צבוריים בישראל. בעריכת משה
 חלוצי... (תל-אביב, דפוס סטרוד), תשי"א. [32] ע',
 ציורים. 80. כולל 600 צורות סמלים.
- 1365 צורב, א. אילת 'עקבה' באר שבע.
 תל-אביב, מסדה, (דפוס מסדה), תשי"א. 32 ע', תמונות.
 80. (מאילת עד דן, ספריה ללמוד הלשון והמולדת
 לעולה ולתלמיד). מנוקד.
- 1366 צמח, ש[למה] [Shlomo Zemach].
 שנה ראשונה. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס
 "המרכז"), תשי"ב. 231 ע', פורטרט. 80. "לדור",
 זכרונות המחבר על שנתו הראשונה בא"י (תרס"ה),
 הספר כולל תאורים של אנשי העליה השניה ושל
 האוירה הכללית בארץ בזמן ההוא. הדברים פורסמו
 תחלה בהמשכים. בעתון "דבר" במדור הספרותי של
 יום ר.
- 1367 קדם; אגודה עברית ארץ-ישראלית לקשרי
 ידידות עם עמי אסיה. הוצעה בניו-דלהי
 ויסוד החטיבה העברית הארץ-ישראלית לאירגון האסיאתי
 החדש. ירושלים, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ה-1947.
 [2], 23, [3] ע', טבלאות, תמונות. 80.
- 1368 קופמן, שמואל [Shmuel Kaufman].
 מבחר כתבים. הובאו לדפוס בידי אביו [יהודה
 אבן-שמואל (קוסמן). ירושלים, (דפוס השילוח), תשי"ט.
 479, [1] ע', פורטרט. 80.
- שמואל בן יהודה קוסמן (אבן-שמואל), ב' תמו
 תרפ"ז תל-אביב — י"ב אייר תש"ז נהרג
 בשעת מלוי תפקידו בהגנה בעין חרוד. הכתבים נדפסו
 מתוך עזבונו. כונסו כאן מאמריו ורשימותיו החל
 בשנת תרצ"ו (בהיותו בן 9) וגומר בתש"ז. חלק ניכר
 של הספר (ע' 309—470) מכתבים משנות ת"ש-תש"ז,
 הכוללים בין השאר ידיעות על הנעשה בארץ וגם
 הערות בעניני ספרות.
 עיין לעיל מספר 1222.
- 1369 קינות מאת זקני חכמי תימן על
 הריסות הדת ע"י השלטון בארץ הקדש.
 ירושלים, "אום אני חומה", דפוס "חורב", תשי"א.
 [10] ע', 80. יצא לאור ע"י "נטורי קרתא".
- 1370 קליר, יוסף. ממאנדאט למדינה;
 יומן מלחמת השחרור של עם ישראל, 29 בנובמבר
 1947 — 12 במאי 1949. בצרוף 44 תמונות ומפת
 הקרבות. ירושלים, ר. מס, (דפוס גרוסלם-פוסט,
 1952). 287 ע', 80.
- שם המחבר מקודם: יוסף קלירסמלו.
 היומן מקיף את הזמן מהחלטת או"ם על הקמת
 מדינת ישראל עד החלטת או"ם על קבלת ישראל
 כחבר לאו"ם.
- 1371 קלעי, דוד [David Kalay]. א יך
 נוסדה ההסתדרות; ועידת היסוד בחיפה
 כ"ג-כ"ח כסלו תרפ"א. (סיפור); דוד קלעי. ציור:
 [חוס] גוטמן. (מהדורה רביעית, מנוקדת ומתוקנת
 מחדש). (תל-אביב). ההסתדרות הכללית של העובדים
 העברים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות והסברה, (דפוס
 "דבר", תשי"ב). [3], 57 ע', 13: 19.
- מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 278.

1372 קפת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. תקנות קופת חולים, תשי"א—1950. תלאביב, (הדפוס החדש), תשי"א. [1], VII, 3—36 ע' 80.

1373 קרלסון, ג'ון רוי. מקהיר עד דמשק: עם צבאות ערב נגד ישראל. מאנגלית: שלום רוזנפלד. ירושלים, אחיאסף, (דפוס ר. ח. הכהן, 1952), 366 ע', תמונות. 80.

בראש השער: ג'ון רוי קארלסון. שם המקור: John Roy Carlson: Cairo to Damascus.

המחבר עשה בישראל ובמדינות השכנות בינואר—נובמבר 1948, היה עד ראיה. לקרבות, נפגש עם מנהיגים ערבים ועם אנשים מן העם ומתאר בספרו מה שראה ושמע. המחבר מתחם לישראל באהדה. "רושם בלי ימיתה עשה עלי שעה שעברתי את המדינה הקסנה (ישראל) לארכה ולרחבה, רוחה הקרבה ששלט בכל. היה לי הרושם כי ישראל רכשה לעצמה את איבת העולם הערבי לא בגלל היותה יהודית, אלא בשל היותה שלוחה של המערב, שקנתה אחוזת קבע במזרח... סבור הייתי, כי ישראל יש לאל ידה לעזור למדינות ערב לשקם את עצמן... שיתוף פעולה מעין זה, תכנית כזו של עזרה בברית, היתה מקלה את הנטל מאת משלם המסים האמריקני, מעלה את רמת החיים בארצות ערב". (ע' 328—330).

1374 הקרן הקימת לישראל. מועצת המורים למען הקהילה. מכנוס לכנוס, תשי"א—תשי"ב. דין וחשבון, מוגש לכנוס המורים החמשי למען הקהילה. תלאביב, מועצת המורים למען הקרן הקימת לישראל בארץ ישראל, (הדפוס החדש), תשי"א. 30 ע', טבלאות. 80.

1375 רגב, יוסף. דוד בן גוריון. (תל אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "הפועל הצעיר"), [תשי"א]. 47, [1] ע' פורטרט. 80.

1376 רות, שלמה. הקבוץ הארצי בשעה זו. הרצאה. מרחביה, הקב[וץ] הארצי, השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר), תשי"א. 15 ע', 80.

1377 רמז, דוד. טורים. [תלאביב], עם עובד, (דפוס "לינוסים"), תשי"ב. [2], 580 ע', לוח פורטרט, מקסימילם. 80.

המחבר מנהיגי אי" העובדת ומסופריה, ושר התחבורה ואח"כ שר החנוך בממשלת ישראל, מת (בי"ג אייר התשי"א), לפני שהפרק האחרון (עם קום המדינה) נערך והוסדר לדפוס. פרק זה הוכתב והובא לדפוס ע"י דוד זכאי, שמואל יבנאלי ומרכזי שניר (= קושניר), שהם גם השגיחו "על גמר מלאכת הספר". המדורות: ד. רמז (תולדותיו), מאמרים ורשימות. נאומים ושיחות. טיולים וסיסות. כרוזים וברכות. ציונים ונפשות. קומאים ועתיקות. עם קום המדינה. ניבים ומונחים של ד. רמז, ע' 571—573.

1378 שבתאי, ק. ההסתדרות מהי? [תל אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, המרכז לתרבות והסברה, (דפוס "דבר", תשי"ב). 55, [1] ע', תמונות. 80. מנוקד. [עלולה: סידרת חוברות להסברת שאלות הארץ, העם והתנועה].

1379 שבתאי, ק. המעברה. (תלאביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "ספר", [תשי"א]). 30 ע', 80. מנוקד.

1380 (השומר הצעיר). ממשמר העמק עד היראלי. ליער השומר הצעיר ב' (מרחביה) ההנהגה העליונה של ההסתדרות העולמית "השומר הצעיר", משרד הקרן הקימת לישראל, הקד' תשי"א. 33, [1] ע', תמונות. 12: 21.

1381 (שורץ, חיים שלום). קונטרס מורה דרך. למקומות הקדושים בגליל העליון והתחתון... והוא קיצור מספר "חיבת ירושלם" להג' חיים ב"ר דובער הלוי הורוויץ... הוספתי בקשות מתאודא וזשא... ועוד כמה שירי ל"ג בעומר... ירושלים, דפוס "חורב", קראתי = תשי"א. 32 ע', 80. "נדפס ביד ח. ש. שוארץ".

1382 שורר, חיים. עם נשיא ישראל. (תלאביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "הפועל הצעיר", תשי"א). 17, [1] ע', פורטרט. 80.

1383 שלוגר, ש[לום]. הבו לשכות עבודה. ממשלתיות. תלאביב, הליגה למען זכות עבודה שווה, חש"מ, [תשי"א]. 7, [1] ע', 80.

ואילך, נ. צורי: ישובים קדומים בין החבור והגלובע.
א. הלסרכט: עמקי זבולון ואשר, ו. א. סרנקל: שרידי
העבר בסביבות חיפה, ש. אביצור: תלי הירקון.

1390 תל-אביב. השכונות העבריות. נדבך
להשכונות העבריות במאבק עצמאות. ערך: ח. רבין.
[תל-אביב], חש"מ (תש"ח), 122 ע', מפה, תמונות, 80.
קובץ מאמרים מאת י. רקח, מ. גרוזובסקי (ארגוב),
ב"צ ארגוב ואחרים.

1391 אידישע אגענץ פאר ארץ-ישראל.
ממילין — לקבוץ גלויות: א בריח צום עולה אין טאג
פון "קבוץ גלויות" לכ"ח בכסלו תשי"א. [ירושלים],
הסכנות, מחלקת העליה, מחלקת הקליטה, חש"מ
[תשי"א], 15 ע', טבלא, 80.

1392 אין אנהויב: זאמלונג פון זכרונות און
דערציילונגען פונם ארץ-ישראלדיקן לעבן. תל-אביב,
הועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ-ישראל, מחלקת החלוקה, (דפוס "אחדות"),
תש"ח—1947, 98 ע', 80. = פארן החלוקה, 5.
כולל זכרונות וספורים מאת ד. בן-גוריון, מ. וילקנסקי,
ש. צמח ואחרים.

1393 גרינבוים, יצחק [Isaak Grünbaum]
די ציוניסטישע באוועגונג און איר אנטוויקלונג. טייל 1:
די תקופה פאר הרצל, ירושלים, אריסנגעבען דורך
דעם יוגנט און החלוקה דעפארטמענט פון דער אלחעלס-
ליכער ציוניסטישער ארגאניזאציע, (דפוס גשר), תשי"א,
71, [1] ע', 80.
"בארכעט לויט ש. ד. ירושלימסקי איבערעצונג
פון העברעיש".

מהדורה א' של התרגום עיין ק. ט. שנה ח' ע' 214.
את המקור שם שנה כ"ד ע' 99. תרגום אנגלי —
שנה כ"ב ע' 107.

1394 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בארץ
ישראל. המחלקה לעניני הער. ארץ-ישראל
היינט, 16 בילדער, די לאנדשאפט פון ארץ-
ישראל. תל-אביב, דפוס ליאון, [תש"ח], 16 לוחות
תמונות בחיק, 80.

1395 פארייניקטער אידישער ארבעטער
וועלט פארבאנד, מויל. די פארייניקטע ארבעטער

1384 שלוגר, ש[לום]. המונופולין —
אויבן של ישראל. תל-אביב, הליגה למען זכות — עבודה
שוה (דפוס שהם), [תשי"א], 23, [1] ע', 80.

1385 שלמון, אברהם. במקלי ובתרמילי
סיפורי מסעות והרפתקאות ברחבי הארץ. תל-אביב,
"יורעאלי", (דפוס "האור", 1952), 144, [1] ע', לוחות
תמונות, 80. מנוקד.

1386 שמואלי, אפרים [Efraim Shmueli]
תולדות הציונות. מהופעת הרצל עד מתן
המנדט. תל-אביב, "יבנה", (דפוס לידור), תשי"א,
286 ע', מפה, סקסימלים, תמונות, 80.
מופיע גם בשם: "תולדות עמנו בזמן החדש" (של
המחבר), כרך ג', חלק ה'.

את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ד ע' 196. תולדות
עמנו בזמן החדש הוא נסיון לתרום, בצורת ספר לנוער
הלומד, למתלמדים, לקהל עם משכיל, תרומה כל שהיא
לאסטטוריוגרפיה העברית החדשה, שניצניה כבר נראו
בדורנו ביחוד בא"י (מההקדמה), לוח — תאריכים:
ע' [275]. ביבליוגרפיה: ע' [276] — 279.

1387 שרגאי, שלמה זלמן. תחומים, ירושלים,
מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תשי"ב, 448 ע', 80.
קובץ מאמרים. כולל 65 מאמרים. המדורות: בתחום
האמונה, בתחום השבת, בתחום התשובה, בתחום
התקומה והמדינה.

1388 שרון, אריה. ישובים ותן שבים
בישראל. (תל-אביב), ההסתדרות הכללית של
העובדים בא"י מרכז לתרבות ולהסברה, (דפוס "אח-
דו"ח"), [1951], 35 ע', מפות, 80. מנוקד.

1389 שרידי עבר: קובץ ליריעת הארץ וקדמו-
ניותיה. תוספת לאורים. תל-אביב, ההסתדרות
הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, קרנו
לתרבות והסברה / המרכז לחנוך וארגון עובדי, (דפוס
"אחדות"), תשי"א, 120, [1] ע', מפה, תמונות, 80.
התכן: מ. שטקליס: כלי צור. ר. עמירן: כלי החרס
וערכם להיסטוריה. מ. אבי יונה וס. דותן — קרקאר:
כלי חרס למיניהם ותקופותיהם. י. קפלן: שרידי אבניה
העתיקה בארץ. א. מלמס: הר תבור כאזור קרבות בימי
המקרא. י. ברטלנסקי: התבור וסביבתו מימי הביניים השני

(Tel-Aviv, M. Feldschreiber, typ. Strod, 1949).
11, [1] p., illus. 4°.

1402 **Cegla, W.** Palestine's wartime fodder control scheme... Foreword by G. Walsh. [Tel-Aviv], (typ. Haaretz, 1945). 104 p., diags., forms, tab. 8°.

1403 **Dux, Yehuda.** Neurotic children and the siege of Jerusalem, 1948... adapted from the Hebrew by Molly Lyons Bar-David. [Jerusalem, n. pr., 1948?], 20 p. 8°.

בסוף השער: בני ברית. ממעל הילד והנוער. בית ילדים, ירושלים.
על עמ' ד' של המעטת: עלית ילדים ונוער. ירושלים.

1404 **Eisenstadt, S[amuel] N[oah].** Absorption of immigrants in Israel <with special reference to Oriental Jews> 1st report <English summary> on a research project. Jerusalem, The Jewish Agency for Palestine, Department of Oriental Jews, The Hebrew University, Jerusalem, Research Seminar in Sociology, (typ. Central Press), 1951. 51 p., tab. 8°.

את הספר גוסו עיין לעיל מספר 1253.

1405 **Feitelberg, Lionel.** Afikim; historia del kibutz. (Tradujo del inglés: Jorge Alberto Goldstein). Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. Guesher), 1949. 72 p., pl. 8°.

את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 132—133.
מס' 664.

1406 **Golomb, Eliyahu.** Los origenes de la Hagana. (Tradujo del francés: Ralph Serousi). Jerusalem, Publicado por el Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. Guesher), 1949. 36p. 8°.

בראש השער: Eliyahu Golomb.

את המקור העברי עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 12; תרגום אנגלי — שם שנה כ"ד ע' 199.

פארטיי <מפ"ם> און די נייע רעגירונג. רעדעס אין דער כנסת: מאיר יערי, ישראל אידלסאן, משה ערעם, יעקב חון, חל-אביב, פארמינקסער יודישער ארבעטער העלס-פארבאנד, <הדפוס החדש>, 1949. 46 ע', 8°.

1396 קרן קימת לישראל. א מדבר חערט בא לעבט, פיאנערין קאלאניזאציע אין די ברייטע שטחים טון נגב. (ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, דפוס "הארץ", [תשי"ב], [16] ע', תמונות. 8°.
תכנית: יעקב רוזנר.

1397 **Aminoah, N[echemia].** The epic of Kfar Darom... (Translated and arranged by Nachum Stepansky). (Jerusalem), Religious Section, Youth and Hechalutz Dep't, Zionist Organization, (typ. Azriel, pref. 5709 [1949]). 64 p., illus., 2 plans. 8°.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 139 מס' 811.

1398 **Bein, Alex.** La declaración de la independencia del Estado de Israel. (Tradujo del hebreo: Iehoshúa Balbinder). Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. "Hashiloah"), 1949. 38, [1] p., facsims., ports: 2°.
"הכרזת העצמאות של מדינת ישראל". תורגם מעברית.

1399 **Bein, Alex.** Israel's charter of freedom. Jerusalem, Youth and Hechalutz Department of the Zionist Organisation, (typ. Hashiloah), 1949. 38, [1] p., facsims., ports. 2°.
על הקמת המדינה העברית ועל תפקידיה.

1400 **Bentwich, Norman.** Early English Zionists <1890-1920>. Tel Aviv, Lion the Printer for the Zionist Organisation Youth Department, (typ. Sefer), [194-], 45 p., 1 l. 8° = The Zionist library, no. 5.

1401 **Bloch, Menachem.** The new Negev; Mr. M. Feldschreiber's project for metallic magnesium industry, Red Sea—Dead Sea hydropower, with Elat harbour and tunnel.

1413 **Israel. Misrad ha-sa'ad.** A survey of social work in Israel, presented to the Fifth International Conference of Social Work, Paris, July 1950. Jerusalem, (typ. Jerusalem Post), 1950, 23, [1] p. 8°.

בראש השער: Government of Israel, Ministry of Social Welfare.

1414 **Israel. Misrad Rosh ha-memshalah.** Four year development plan of Israel 1950—1953: summary and conclusions [by] A. L. Gruenbaum. Presented to the conference with American Jewish leaders. Jerusalem, Govt. printer, typ. Ahva), 1950, 61 p., 1 l., tab. 8°.

בראש השער: Prime Minister's Office. "Printed as manuscript".

1415 **Jewish Agency for Palestine. Economic Department.** Economic facts and figures. (Jerusalem, typ. Azriel), 1949, 71, [1] p. tabs. 8°.

Israel business pamphlets, no. 1. "Edited by A. Bonné".

1416 **Jewish Agency for Palestine. Economic Department.** Israel's economy; facts and figures in brief, April 1950. Jerusalem, (typ. Haaretz), [1950], 22 p., 1 l. 8°.

"Reprint for Tour official guide to Israel".

1417 **Jewish Agency for Palestine. Economic Department for the Development of Jerusalem.** Jerusalem Israel. (Jerusalem), var. pr., (pref. 1950). 50, 22 p., illus., maps, tabs. 8°.

עלונים וחברות — אינפורמציה בשביל תיירים.

1418 **Keren Hayesod.** The exodus from Yemen. Jerusalem, Keren Hayesod Head Office; (produced by Lion the Printer Tel-Aviv; Jerusalem, typ. Goldberg), [1950]. [60] p., illus., map, 8°.

בראש השער: Kibbutz galuyoth. Ingathering of exiles. ההוצאה ימה.

1407 **Halevy-Levin, I.** The Institute for Jewish Youth Leaders. Jerusalem, Zionist Organization, Youth and Hachalutz Department, (The Government Printing Press), 1951, 29 p., facsim., pl. (partly pasted in), ports. 8°.

1408 **Henrietta Szold Foundation for Child and Youth Welfare.** Child care in Israel; a guide to the social services for children and youth. Supplement 1950—51, edited by C. Frankenstein. Jerusalem, (typ. Jerusalem Post), 1952, 68 p. tabs. 8°.

את הספר עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 19.

1409 **Herlitz, Georg.** Das Jahr der Zionisten. Jerusalem, Ullmann Verlag, (c1949), 187 p., incl. facsim., pl., ports. 8°.

החנק: Vorwort. Kalender zionistischer Gedenktage. Zionistische Denker und Führer in aller Welt, 50 Jahre Zionismus und Palästina-aufbau in Bildern. 3 Dokumente zur Geschichte des politischen Zionismus. Zur Geschichte d. Zion. Weltorganisation. Landwirtschaftliche Siedlungen in Israel. 187—167 מודעות.

1410 **Hyrkanos-Ginzburg, Devora.** Jerusalem war diary. [Tel-Aviv], (WIZO Zionist Education Department, typ. Sefer, c1950), 93 p. 8°.

רשימות יומן מן יומים אחרי החלטת ארים על הקמת מדינת ישראל, עד תחלת ההפוגה הראשונה.

1411 **Israel. Almanach diplomatique.** 1: 1949/50. (Tel-Aviv, National Edition, typ. "Hachadash"), [1949], 134 p. 8°. Ed.: Rolf R. Wittenberg. Adin Theilhaber.

1412 **Israel. Misrad ha-'avoda. Mahleket ha-medidot.** Israel. [Map.] 1: 250,000. Compiled, drawn & printed by Survey of Israel. 3 sheets. [Tel Aviv], 1951, 59: 66.

"1: 100,000 series 1943—45, with additions of new settlements & roads to April 1951".

את המקור העברי עיין ק. כ. שנה כ"ו ע' 131.
שם גם תאור.

1425 (Tour, Ltd.) A chapter in the fight for Israel, November, 1945—July 1948. (Tel. Aviv, Tour Ltd., typ. Haaretz), [1950?]. 19, [5] p., maps. 8°. =Tour pamphlets on Israel affairs, no. 1.

בראש השער: Israel returns to history

1426 Tsur, Jacob. Remparts. Jérusalem, Kéren Kayémeth Leisraël, Bureau central, (typ. Hamadpis Liphshitz), 1949. 70 p., 1 l. illus. 8°. בראש השער: Yaacov Tsur.

על מלחמת העצמאות ויטור המדינה.

1427 Wardi, Ch[aim], ed. Christians in Israel: a survey. Jerusalem, Government of Israel, Ministry of Religious Affairs, (typ. Gesher), 1950. 63, [1] p. 8°.

התקן: Review of events. Present situation of Christian communities in Israel.

1428 Women's International Zionist Organization. Towards statehood. Tel-Aviv, (typ. Sefer, 1950). 35, [1] p., map, tabs. 8°. בראש השער: WIZO Executive. Department for Zionist Education.

1429 Zionist Organization. Executive. Session of the Zionist General Council, Jerusalem, April 19-28, 1950: addresses, debate, resolutions. Jerusalem, The Zionist Executive, (typ. Jerusalem Post), [1950]. 206 p. 8°.

1430 Zionist Organization. Youth Department. El advenimiento de Israel y sus organismos gubernamentales. Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la organización sionista mundial, (typ. "Ha-shiloaj"), 1950. 108 p., 1 l. 8°.

"Traducción extractada y compilada del Anuario del gobierno de Israel, año 5710".

1419 Keren Hayesod. Youth Department. Hagana becomes an army; a brief account of the Jewish armed forces in Eretz Israel including a survey of Israel's war for independence. Tel Aviv, pub. by Lion the Printer for the Keren Hayesod, Youth Department, (typ. Haaretz, c1949). 62 p., 1 l., pl. 8°.

1420 Leer, P[olly] van. Israel must be true to itself... address delivered at the Rotary Club of Haifa—Ladies Lunch, May 25th 1949. (Jerusalem, Weiss Press), [1949]. 7, [1] p. 8°.

1421 Mefalsim. Mefalsim; historia del garín. Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. "Guesher"), 1950. 111 p., map, pl. 8°.

"La redacción de esta publicación estuvo a cargo del Javer David Halpern".

מפלסים, תולדות גרעין. המ"ל: מחלקת הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית העולמית.

1422 Nezer. El kibbutz Buchenwald; selecciones del diario del kibutz. (Traducido del inglés por Ana Podolsky). Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. Guesher), 1949. 103 p. 8°.

„קבוץ בוכנוואלד: לקטים מימן הקבוץ“.

1423 Rivlin, Joseph I. Israel, an investment object <prospects for trade, industry and building investments>, Tel Aviv, Israel Free Economy and Investment Center <Voluntary Association for the Promotion of a Free Economy in Israel>, (typ. Shoham), [1950]. 3 p. l., 45, [3] p., 1 l. 8°.

1424 Smeliansky, Mosche. Erlöser des Bodens. Jerusalem, Keren Kayemeth Leisrael, (typ. Azriel), 1949. 70 p. incl. ports. 8°.

בראש השער: Moshe Smilansky

1435 גנזא: חוג לאמנות יהודית עממית.

תערוכת חנוכיות כמוזיאון תל-אביב.

חנוכה חשי"א. (תל-אביב) (דפוס סטרוד), [חשי"א].

24, [8] ע', תמונות. 8°.

עם מבוא מאת קרל שארץ.

1436 הלטר, מרדכי. המימרה בכפר.

מימרות, בדיחות ובטויים מההתישבות העברית וגם

מימרות מקבוצי ההכשרה שבפולין. ליקט וסידר מרדכי

האלטר. תל-אביב, "ידע"ס, חשי"א, 66 ע', 8°.

1437 התאחדות בינלאומית לכדורסל. חוקי

כדורסל: החוקים הרשמיים של ההתאחדות הבינ-

לאומית לכדורסל. מטעם ההתאחדות הבינלאומית

לכדורסל בישראל. (תל-אביב), מרכז "הפועל", (דפוס

"ספר", חשי"א), 37, [3] ע', תמונות. 8°.

1438 יצחק בן שמשון הכהן. ספר נפלאות

מהר"ל, בו יבואר האותיות והמופתים הנפלאים

שעשה הפועל... מהר"ל מפרגא ואין שברא ע"י

חכמת הקבלה את הגולם כדי ללחום... נגד העלילות

דס... הסיפור הזה הוצא מהביבליאטקע מעיר מיץ

ונכתב ע"י הגאון מהר"י (יצחק בן ר' שמשון) כ"ץ

חתנו של המהר"ל. (ובדיון השם אשר עורגי להשיג

העתקה הזאת והרבה כסף הוצאתי... עד שהי ראוי

להוציא לאור עולס... הרב [יהודה] יודל רוזנברג.

(ירושלים, הרב הרשקוביץ), חשי"א, 96 ע', 8°.

1439 נכון, שמואל. עלינו: שירים ונעימות...

ציורים: אריה נכון. תל-אביב, י. נידט, (דפוס ס.

נידט), [חשי"א], 46, [2] ע', תוים. 17: 25.

1440 "הפועל": התאגדות לתרבות גופנית

בא"י. 25 שנות הפועל. (תל-אביב, מרכז

[תל-אביב], חשי"א, 26 ע', תמונות. 8°.

1441 "הפועל": התאגדות לתרבות גופנית

בא"י. 25 שנות הפועל. (תל-אביב, מרכז

"הפועל", דפוס "ספר", חשי"א, 91, [1] ע', תמונות.

40, (ספרי "הפועל").

בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים

העברים בארץ-ישראל. התאגדות לתרבות-גופנית

"הפועל" — הוצע המרכז.

II.

על הקמת מדינת ישראל ועל מוסדותיה הממשלתיים.

תורגם ולוקט מתוך שנתון הממשלה חשי"א.

1431 Zionist Organization. Youth Depart-

ment. Glimpses of Jewish settlement history

Part II—IV. Jerusalem, "Goren", (typ. Jeru-

salem), 1946, 1948. illus. 8°.

2: Gvuloth. Beth Ha-arava. Kfar Etzion.

Ma'ale Hahamisha. Gezer. Eliashiv. 59, [1] p.

3: Geva. Kfar Yehoshua. Sdeh Yaacov. Shaar

Haamakim. Avihail. Ramat Hakovesh. 60 p.

4: Kfar Szold. Dalya. Sdot Jam. Kfar Vitkin.

Yavne. Kfar Uriyah. 32 p.

את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ד ע' 37 מס' 217.

1432 شريف، محمد. ندا المنايا. جزء ١، ٢.

حيفا، دار التبليغ الاحمدية، (١٢٦٢-١٢٧٧

١٩٤٤-١٩٥٠). [٨٨، ٨٢] ص، 8°.

العنوان مأخوذ من الغلاف.

"קריאת הקורא מאת מחמד שריף" (מכת האחמדיה

בחיפה). חיפה, (1950-1944). כתבי תעמולה של

הכת.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1433 אגדת הצירים והפסלים בישראל.

אמני ירושלים. תערוכת תמונות יעקב איזנ-

שר. ירושלים, בית האמנים (דפוס ליכנהיים), חשי"א

8 ע', 8°.

עברית ואנגלית עם שער נוסף באנגלית:

Israel Painters and Sculptors Association.

Jerusalem Artists. Exhibition Jacob Eisen-

scher. Jerusalem, Artists House. 1950.

1434 אופנהיים, מוריץ. זכרונות מאת מוריץ

אופנהיים. (תרגום ירוחם טולקס). ירושלים, מוסד

ביאליק (בהשתתפות קרן בצלאל ע"ש ויגמונד ב. זונג

בורן, דפוס למודי), חשי"א 78 ע', לוחות תמונות. 8°.

שם המקור: Moritz Oppenheim: Erinnerungen.

ההוצאה מהודרת.

(Département de la jeunesse de l'Organisation
sioniste mondiale, typ. Gesher,) 1947. [35] p.,
notes. 8°.

כולל: התקופה 3 שירי עליה, 8 שירי מולדת ועבודתה.
9 שירי חג ומועד, 2 רקודים. הטקסט במקור עברי
בצירוף תרגום צרפתי ומתחת לתווים בעברית באותיות
לטיניות.

בלשנות

1449 אלנר, צבי [Z. Ellner]. על חוקיה
הנעלמים של הנגינה העברית. ירושלים, דפוס
"הספר" תשי"ב, 32 ע', 8°.
חלק מחיבורו המדעי של המחבר "הגאי הלשון
העברית", שטרם יצא לאור.

1450 הברמן, אברהם מאיר A[braham]
M[ajer] Haberman. עדה ועדות: מגילות
קדומים ממדבר יהודה. יוצאות לאור מנוקדות ומפר
רשות אנוספו עליהן מבואות ומסתחות על ידי א. מ.
הברמן, ירושלים, מחברות לספרות, (דפוס מרכז),
תשי"ב, 167, [5] ע', לוחות פקסימילים ותמונות. 8°.
שער נוסף באנגלית.

"החידוש של ספר זה הוא לא רק בניקוד הטקסטים
ובסימני הפיסוק שלהם... אלא גם בצירוף
כל המגילות של אותה כת מופלאת ממדבר יהודה,
עד ככה שנתפרסמו עד כה יחדיו; שכן כל הכתבים
לתולדות הכת וספרי מנהגיה נתאחדו כאן. אף במפי
תחת, המונחים והצירופים הלשוניים שבכתבי הכת אשר
בסוף הספר יש משום חידוש וגם סייע להבנת
העניינים" (מההקדמה).

הכתב: מגילות מדבר יהודה (מבוא). משר משא
חבוק. מגילות הסרכים. מגילות ברית דמשק. כיב
ליגוריה: ע' 160—167.

1451 ועד הלשון העברית. מונחי פסיכר
לוציה. ירושלים, תשי"א, [1], 97, [1] ע', 8°.
חיברת זו כוללת שש רשימות, שנתפרסמו תחלה
ב"לשוננו" כ"י"א—י"ז. במכונת הכפלה. צורפה רשימה
ז' שנדפסה ב"לשוננו" כרך י"ה, תשי"א, 8 ע' הרשימה
נדפסת.

המונחים בעברית אנגלית צרפתית וגרמנית.

1452 ועד הלשון העברית. מלון למונחי
מטאורולוגיה: "הצעות" הקריה, משרד התח

1442 צידון, אשר. בין הפסיש והדוכן:
האימרה והבדיחה בכנסת. ירושלים, אחיאסף, (דפוס
"הדולר", תשי"ב), 195 ע', 8°.

המחבר סגן מוזיקר הכנסת.
"מגמתי בספר זה: להכניס את הקורא לעברו השני
של המסך בכנסת הראשונה. עשיתי את אונזי כאפרכסת
לקלוט כל דבר בדוטה, חידוד ואימרה והשתדלתי אגב
זה לתאר את רקע העניינים השוטפים". כולל 407 אמרות
ובדיחות.

1443 קניג, יוסף הלל. ספורים נפלאים:
המוציא לאור יוסף הלל קניג. ירושלים, (דפוס
"חורב", תשי"ב, [2], 35, [1] ע', 8° אסף שני.

1444 קצת חנה. קצת חנה... באל ערבי...
טוביעת... עלא יד יצחק בן ישי... תל-אביב, דפוס
רובינשטיין, (תש"ו), 16 ע', חמוניות. 8°.

1445 רוזנברג, יהודה יודל. ספר חשן
משפט של הכהן הגדול... על חשן המשפט...
באיזה איצור סגולת המלכים הוא נמצא עתה, וגם
נוכר כאן מופת... שהראה בענין זה הגאון מהר"ל
מפראג... [מאת] יהודה יודל ראזענבערג... ירושלים,
דפוס הרשקוביץ, [תשי"א], 48 ע', 8°.
נעתק מן הספר כלי המקדש... [מאת] יהודה יודל
ראזענבערג.

1446 Brod, Max. Israel's music.. (English
translation: Toni Volcani). Tel Aviv, typ.
"Sefer", 1951). 62 p., 1 l., VIII p. (music) 8°.
את המקור הגרמני עיין במספר הבא.

1447 Brod, Max. Die Musik Israels. (Tel
Aviv, WIZO Zionist Education Department,
typ. "Sefer", c1951). 66 p., 1 l., VII p.
(music). 8°.

הכתב: 3 Thesen. Fester Boden unter den
Füssen (Die Cantillationen). Das Volkslied,
Jüdische Musiker in der Diaspora. Die neue
Musik in Israel.

את התרגום האנגלי עיין במספר הקודם.

1448 Chants d'Erets-Israel. (Choix de
Tsvi Kaplan). Première série. Jérusalem,

„מהדורה זו הוכנה לדפוס בעיקרה על-ידי
ה' י. טופרובסקי. קודם לעריכתו הסופית קבל
המו"ל מידי ד"ר א. קמינקא ז"ל העתקה מלאה
של תקוניו המאוחרים למהדורתו; המדקדק ר'
א. אברונין נקד את הספר ועשה בו הגהות
רבות וחשובות. מר י. טופרובסקי קבל מהני"ל
מה שקבל וגם דחה מה שדחה. – ואחריות
המהדורה עליו" (קצור דברי המו"ל בעמוד ח).
המהדורה החדשה של ספר „תחכמוני" היא
שביעית במספר המהדורות השלמות, שהחשובות
ביניהן הן: מהדורת סבאך, קונסטנטינא שמ"ג
(להלן: ס), מהדורת לגרד, גסינגר תרמ"ג (להלן:
ל) ומהדורת קאמינקא, ורשה תרנ"ט (להלן: ק).
כן חשובה המהדורה החלקית של קאצמפף,
ההקדמה והשערים א"ב, ברלין תר"ח; שערים
ג"ח, יו, יא, פראג תר"ח (להלן: פ).
הספר מצוי גם בכתבייד מרובים, ושנים מהם
נמצאים בצלום במכון לחקר השירה העברית
בירושלים: כתבייד אוקספורד 1977, שלם
(להלן: א) וכתבייד אוקספורד 1978, חלקי
(להלן: א'). עקר חדושה של המהדורה החדשה
הוא: א) בנקודה המלא, המקיף לראשונה גם
את כל חלק הפרוזה; נוסף על נקודם של
השירים שנתן גם בכמה מן המהדורות הקודמות.
ב) בגוססאות מחוקנות חדשות שנכנסו לגוף
הספר. על המהדורה החדשה כתב א.מ. הברמן:
ספר תחכמוני לר' יהודה אלהרייז, סיני ט"ו
(תשי"ב), סיב-קכו (להלן: ח).
א) הנקוד, מעשה ידי המדקדק הותיק ר'
אברהם אברונין. אינו זקוק שיוציאו את טבעו
בעולם. רק במקומות ספורים – וגם הללו בודאי
בעקר סבות טכניות גרמו להם – סוטה נקודן
של מלים בתוך שבוצים מקראיים, בלא סבה
מחיבת, מדיקו של הכתוב: עמוד 4 שורה 9:
„כי עבודת הקדש עליהם כְּתָף יִשְׂאֵר, צ"ל:
כְּתָף (במד' ז ט), 10, 18: „נֶאֱצָפָה לראות מה
ידבר בִּי, צ"ל: „נֶאֱצָפָה (חבקוק ב א), 13, 19:
„די פֶּחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסֹר לוֹ, צ"ל: „מֶחְסְרוֹ
(דברים טו ח), 23, 11: „אִם שֶׁלֹּשׁ אֵלֶּה לֹא
יֵעָשֶׂה לָּהּ, צ"ל: „יֵעָשֶׂה (שמות כא יא), 164, 8:
„הַעֲוִמֹת בְּפָרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, צ"ל: „בְּפָרְאוֹת
(שמות לח ח), 185, 8: „וְהָיוּ בְּדוּרוֹ מְשׁוּרְרִים

בורה, השירות המטאורולוגי, תשי"א, [4], 32 ע' 80.
בראש השער: ועד הלשון העברית – חיל האויר.
לישראל – השירות המטאורולוגי.
במכונת הכפלה, מלון אנגלי-עברי.

1453 ישראל, צבא, חיל האויר, מונחי
ת ע ו פ ה, אנגלית-עברית / עברית-אנגלית
מתוך רשימת מונחים של הוועדה למונחי תעושה
שע"י מסקנת חיל האויר/המחלקה לתפקידי מטה, קובץ
מס' 1, חמ"ד, המחלקה לתפקידי מטה, מסקנת חיל
האויר, (בית הדפוס הצבאי מס' 665), תשי"ב, 116,
[1] ע' 80.

= פרטומי חיל האויר, מס' 2א.

1454 ישראל, צבא, מטכ"ל, ענף הסברה
והשכלה, 140 מ ל ה, לחיל העולה, [תלאביב,
ענף הסברה והשכלה במטכ"ל / אכא, (בית הדפוס הצבאי
מס' 665), [תשי"א], [12] ע' ציורים, 80.
מלון למונחי הצבא בעברית-יודית-צרפתית-ספר-
דים-ערבית.

1455 פינגברג, רחל [Rachel Feigenberg].
סו ס ת ו של מנדלי ושם היידישאים; > צור
עובדות, תלאביב, „בוני-המולדת" (ההפצה בית מסחר
של ספרים „כנסת", דפוס הפועל המזרחי), תשי"א,
36 ע' 80.

בראש השער: ר. אמרי (רחל פינגברג), על
בעלת השפה היודית בעולם ובמדינת ישראל.

1456 פיקר, שלמה, שיבת ציון; הוזהר
של עם ולשון בכל ההגות וכוח הקמתה בארצנו...
תלאביב, נ. סברסקי, בסיוע משרד התנועה והתרבות
בהמלצת הברית העברית העולמית, (דפוס „ספרי"),
תשי"א, 203 ע' 80.

תכנון של חיבור זה הוא החזרת עטרת הלשון
בחידושה על ראש ישראל בחידושה, לאמור: הארץ
והלשון אחת הן. (מההקדמה).

שירה עברית בימי הביניים

1457 חריזי, יהודה בן שלמה, תחכמוני
הכין לדפוס לפי מהדורות שונות [ישראל] סוסר
רובסקי, הקדים מבוא ישראל זמורה, תלאביב,
מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס „גוטר"
ברג), תשי"ב, 8, 480 ע' 80.
בראש השער: רבי יהודה אל חריזי.

רבים. יהמו קדבים, צ"ל: כדבים (ישעיה נט יא). 2,189: "ומזמתם בטרם תחיל ילדה", צ"ל: ילדה (ישעיה סו ז). 26,191: "ורוח טמאה וגנאלה ומרעא", צ"ל: ומרעא (צפניה ג א). 5,196: "ושמלת שירם מגוללה בדמים", צ"ל: מגוללה (ישעיה ס ד). 8,196: "נרפאנו את בבל ולא נרפטה", צ"ל: נרפאנו, נרפטה (ירמיה גא ט). 12,263: "מיסדים בספירים", צ"ל: בספירים (ישעיה נד יא). גם ב"9,59: "והאדמה לבשה מן הצצים בגדי רקמתה וכו' ונקס ירק בפניה", שעליו מעיר המהדיר (בעמוד 472): "שינוי מוצלח של הפסוק במדבר י"ב י"ד" – נראה שעדיף להניח את לשון הכתוב: "ירק ירק בפניה" (ל 29: וירוק ירק), בחדוד, "ירק" – מלשון "ואחר כל ירוק ידרוש" (איוב לט ח), "ירק" = הוריק.

בנקוד החרוזים בחלק הפרוזה נראה שיש להעדיף צורות הפסוק: 8, 20: "כי אהיה עמך, וזרועי תאמצך בין בני עמך", צ"ל: עמך (שמות ג יב, שופטים ו טו), עמך (כשם שנוקדה המלה בצדק מטעם המשקל ב"104, 19: "צמך דלה מים עני נגרש"), ואמנם נראה כי לכך נתכון הנקדן, שכן נקד בהמשך בצדק: "וראה כל העם אשר אתה בקרבך את מעשי ה' כי נורא הוא אשר אני עושה עמך" (שמות לד י). 38, 10: "ובני יום ברסן חפצי ימשכו, אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ולכו", צ"ל: ימשכו, ולכו (יחזקאל א יב). 8, 152: "ועזרני לחלץ נפשי מקשבוך", ולהציל יחידתי מענשך, ולמלט רוחי מצער דינך, צ"ל: מקשבוך, מענשך, דינך. 207, 11: "שלום לך בעודך, חזק ועמד על עמךך", צ"ל: בעודך, עמךך (דניאל י יא). 225, 10: "יש מקצת העם אשר ישבו, ומהם ישנו שנת עולם וישקבו", צ"ל: ישבו, וישקבו. 430, 16: "מים כאלו פניהם מפנינים נקצבו, ומעצי חיים נקצבו, ומכוכבי שחק גנבו", צ"ל: נקצבו, נקצבו, גנבו.

הנקודה המפרידה בין החרוזים בפרוזה עתים חסרה, ויש להשלימה ב"12, 3: "וכבודו נעדר, ואורו קדר, 12, 5: "והורו חץ הלעג אליה, ופלוהו כסליו, 14, 1: "וכל המחבר שירים, ויחצב בורות ושבירים, 28, 12: "ומצאתי עצתו

גם בחרוזים קצרים, המורכבים ממלים בודדות, נראה שיש לנהוג מנהג חרוזים ארוכים ולהפ" רידם בנקודות, כמו שנעשה בכמה מקומות בספר, למשל 222, 7: "ובצניף, הצניף, ובמגבעה, הטבעת, וברביד, הצמיד וכו'", 235, 18: "ההליכה, מבוכה, והנסיעה, מארעה, והפרידה, חרדה", 261, 10: "נפתח לבבך בתמונה, הלבנה, ובשפה, היפה, ובמראה, הנאה, והרקה, החשוקה", 325, 6: "להשיב היפי, דפי, והחסד, חסד, והגדלה, נבלה, והאילות, שפלות, והנדבה, דבה", לפי זה צ"ל גם ב"10, 13: בגיות, הבינות, ועלמות, התעלומות, 24, 3: בגיבים, ערבים, וחדות, חמודות, ושיחים, צחים, ושמה, יפה, ולקח, מרקח, ותושיה, יפה"פיה, ושרים, מאשרים, ומליצות, נמרצות, 35, 26: וארמונים, באשמינים, ומנותותיה, בשוחותיה, ועליותיה, בתחתיותיה, 91, 17: והסגנים, הנרגנים, והמנזרים, הורים, והרועים, הרעים, 127, 14: ומה תשאל על עדה, גלמודה, ואמה, ועומה, 225, 9: ושירי התליו, לכסיליו, ומזמוריו, לחמוריו, 251, 5: יהיו כרגע המחלצות, חלוצות, והמשבצות, מגוללות בבצות, (השוה 95, 21: "הלא ביום מותם עזבו המחלצות, חלוצות, והמצנפות, מטנפות, והמשבצות, מגוללות בבצות").

עתים באה נקודת-חרוז שלא לצרך: 33, 16: "ואם תבקשו לדעת יסודכם, אשר ממנו לקחתם", 150, 15: "אשר אליו כונת כל מתפון, וחשך כל נפש ותאות כל רעיון", (ההנחה כי "מתכון" חורז עם "רעיון" הניעה, כנראה, את הברמן לבקש כאן אפשרות קריאה אחרת, וכה דבריו במאמרו: "בכל המקורות: מתפון (=איכות)", ואולם א) מצב הגירסאות במקורות הוא כדלקמן:

כמוה לא חבר, בנעם מאמר וצחות דְּבָרָה. צ"ל:
 דְּבָרָה. 163, 5: "ועד לא תְּעַלֶּצוּת. בכור הדמי
 נמקרי. צ"ל: תְּעַלֶּצוּת (השמחות). השוה 155,
 3: "על תְּעַלֶּצוּתִי ונצור. רמב"ע. תחלת מאמרים,
 ברודי נו: "וספו הנאצות / וצמחו הארצות / וחנו
 תְּעַלֶּצוּת / ונטו אהליהם". הוא, לנטע השכל,
 ברודי רצ: "וברחו אפלי תוגותיו / וצהלו פני
 תְּעַלֶּצוּתִי". 163, 9: "הניאוני התנואות המניאות.
 והלאוני התלאות תְּעַלֶּצוּת. והפאוני לכל סאות.
 ההוות המפאות. צ"ל התלאות תְּעַלֶּצוּת. 170, 1:
 "ויען הששי ויאמר: לְשִׁירִי הוּמָן יְדוּ יְנוּפָה. צ"ל:
 לְשִׁירִי. 174, 5: "ולולי תְּפָרוּשִׁים רבו בתורה
 הספקות והשבושים. צ"ל: תְּפָרוּשִׁים (ס לג:
 הפירושים). השוה שורה 1: "כי איך יאמין
 איש בתורת משה ומצוותיה אם לא יאמין
 תְּפָרוּשִׁי הלכותיה". שורה 73: "אבל חכמיכם.
 שנו התורה תְּפָרוּשָׁה אשר פרשו לכם וכו'".
 ועוד בהמשך. 187, 22: "פן ידמה למשוררי יון
 אשר ימלאו בשירם מלה וזה. עם מלה יקרה.
 וְתִתְּקֶרֶוּ צָצִים. עם קוצים. צ"ל: וְתִתְּקֶרֶוּ. 231,
 24: "ויקשרם בחבלי אֶימָתוֹ. ויכרעו כלם לרעם
 גבורתו". צ"ל: אֶימָתוֹ. 264, 25: "תדמה כשושנה
 ארמה ויפה. בדמי חללים פְּרִיָה וְעֶנְפָּה. צ"ל:
 פְּרִיָה וְעֶנְפָּה (א' 41: "בדמי חלליה פוריה
 וְעֶנְפָּה). השוה 314, 3: "וחרבנו כמו גפן ואלם
 במימי החללים היא עֶנְפָּה (כחקון בעמק 475)."
 על פי יחזקאל יט י: "אמך כגפן בדמך על
 מים שתולה פְּרִיָה וְעֶנְפָּה היתה ממים רבים".
 306, 6: "אתם חשבתם דְּבָרִי לעג ושחוק. צ"ל:
 דְּבָרִי. כמו שנאמר 305, 22: "וכשמע העם דְּבָרִי.
 לא שחו לב למאמרי. וחשבוהו מהולל חסר
 דעת. ובעל נפש משתגע". 342, 10: "ושירך
 שיר מתי תִּתְּקֶרֶוּ וזמה". צ"ל: תִּתְּקֶרֶוּ. 353, 3: "כי
 חמצא בו מרמת שועלים. וְגִבְבוֹת חתולים.
 ועזות כלב וכו'". נראה שצ"ל: וְגִבְבוֹת (כזב
 ושקר וגניבות דעת. ירושלמי סנהדרין סוף
 פרק ו). 371, 20: "ושם לי כס יָקָר". צ"ל:
 יָקָר. 393, 7: "אתמה לעבי טובך איך נכלאן
 דוֹרִי". צ"ל: דוֹרִי.

(ב) תקוני נוסחאות המשולבים בטכסט מכלי
 שיוער עליהם הם בחינת אור הנעלם וטובה
 שאין רוב הקוראים יכולים להכיר אותה כדי

רק א 68: מְתָבֹן, ואילו ס כט: מתכוין, ל 72:
 אשר אליו כונת כל מתכוון וחשק כל נפש
 ותאות כל רעיון (כלי רוח לסימן חרוז בין
 "מתכוון" ל"וחשק"). (ב) "מְתָבֹן" במשמעות
 "איכות" אינו מתאים יפה לענין, ואף אין בו
 משום חרוז ל"רעיון". ואין ספק שצדקה קריאת
 המהדיר "מְתָבֹן". כדוגמת הביטוי השגור, כונת
 מְבֹן (קלצקין ב, 197, ערך "מְבֹן"). 155, 2:
 "אללי לי כי עוני כליו עדה ועדה. על נאות
 גילי ונצור". 163, 13: "ותהיינה מעונות הששונות.
 אותי מקיאות". 226, 10: "ואנחנו איך נשנה
 מנהגם. ונסור ממהלכם".

במקרה הבא גרם נקודה של המלה "צר"
 לחלוקה בלתי קצובה של החרוזים: 155, 22:
 "עד נמס צחיה צר לורמי ענני. אשר לא נעצר
 והסתבכו בגני יגוני. פרחיו ונצניו. והתאבכו
 בלבי גאות עשניו". אולם יש אפשרות לנקד
 "צר". (פרסות סוסיו פֶּצֶר נחשבו". ישעיה ה
 כח), ונחלק: עד נמס צחיה צר. לורמי ענני
 אשר לא נעצר. והסתבכו בגני יגוני פרחיו
 ונצניו. והתאבכו בלבי גאות עשניו (ואמנם כך
 מנוקד ומחולק א' 8). חלוקה בלתי-קצובה נעשתה
 גם ב' 165, 6: "המקשר מעדני הבונות עדינות.
 בהגה מפיו יצא המקיר יאורות ומקורות. ומחבש
 מבכי נהרות אוצרות. בעת פיהו פוצה וכל אנשי
 החבורה וכו'". ונראה שצ"ל: המקשר מעדני
 תבונות עדינות בהגה מפיו יצא. המקיר יאורות
 ומקורות ומחבש מבכי נהרות אוצרות בעת
 פיהו פוצה וכו'. השוה גם בסעיף הבא בהערה
 ל-300, 27.

תקונים שונים בנקוד. 27, 21: "כי הוא צרי
 תִּלְלָם וציר תִּלְלָם". צ"ל: צרי תִּלְלָם. 66, 10:
 "והמשקה אומר לכוטו: עוררי מתי היגון ובצופך
 יריו. ופחי בהרוגים האלה ויחיו". צ"ל: מתי.
 89, 6: "והיא ככלה בצוארה ענק היאור: כאלו
 כל העולם תִּשָּׁף והיא מנורת המאור". נראה
 יותר: חֲשָׁף. 119, 18: "ויאמר: הנה חסצכם
 אשר דרשתם". צ"ל: ויאמר. 143, 16: "ומילדי
 זנוניו יום וְלִיל הריתי". צ"ל: וְלִיל. 154, 17:
 "גדוד מריבה תְּעַנְקֶם. וכשמיר פניכם העזתם".
 צ"ל: גדוד מריבה תְּעַנְקֶם (משרש עז, מלשון
 "תְּעַנְקוּ בני בגימין". ירמיה ו א). 188, 24: "כי

43, 11: „אבל בימי קדם היו בהם משוררים רבים. צמחו כערבים. וְשִׁירָתָם סתומות. ולא נקבו בשמות.“ צ״ל: וְשִׁירָתָם (א 23, ס ט, 7, 10, ל 22). השוה שורה 8: „כי שירות בני ספרד חזקות וערבות.“ והכונה אולי לחוסר אקרוסטיכון בשיריהם.

57, 9: „וְנָמְזָהּ הוּא כְּמוֹ שׁוֹשֵׁן מֵאֲדָם וְאוֹלָם הוּא בִּטְרָם צֶדֶק קִטְפוֹ.“ צ״ל: וְנָמְזָהּ (א 29, 7, 28, ל 28). השוה שורה 7: „וְצוֹר חֲרָבוֹ בְּשָׁנָיו גַּם בְּפִיָּהּ וְעַל דָּמֵי בָּכָל רִגְעַ שְׁלֹמֹה.“

57, 27: „הִרְמֹתִי יָדִי לֹאֵל עֲלִיּוֹן וְכוּ׳ אִם רָאוּ כִּמְרָאָה הִזָּה עֵינַי, או שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה אוֹנִי.“ צ״ל: בְּדָבָר (א 29, ס יב, 7, 29, ל 29).

61, 11: „אַלְכֶּה וְאֶשְׁכְּבָה אֶל אִישִׁי הָרָאשׁוֹן.“ צ״ל: וְאֶשְׁכְּבָה (הושע ב ט; א 31, ס יב, 7, 36, ל 30, ק 57).

62, 19: „וְאַחֲרֵי הַיּוֹת הָאֵדְמָה לֹבֶשֶׁת בְּגָד אֲלֻמְנוֹתָהּ.“ צ״ל: בְּגָדִי (וְתֹלַבֶּשׁ בְּגָדִי אֲלֻמְנוֹתָהּ, בְּרָאשִׁית ל ח יט; א 31, ס יב, 7, 38, ל 31).

השוה שורה 23: „וְחֹסֶר בְּגָדִי אֲלֻמְנוֹתָהּ מִעֲלִיָּה.“

63, 5: „וְנִתְפַּשׁ גְּדוֹד יִגּוֹן וְלֹא יִהְיֶה מִתִּיר.“ צ״ל: וְלֹא (א 31, ס יב, 7, 58, ק 58, ל 58) לוֹ גַּם יִהְיֶה מְלוֹת תִּיּוֹר, שׁוֹמְרִים בְּדֶרֶךְ. הַשׁוֹה מִחֲבֵרוֹת אִיתִיאל יב, פֶּרֶץ 97: „וּבִקְשׁוּ תִיּוֹר לְשִׁמְרָנוּ מִכָּף אוֹיֵב בְּדֶרֶךְ.“

68, 26: „וְהַשֵּׁלֶג בְּגָלְיוֹ יָרִים.“ צ״ל: דָּגְלִיו (ס יד, 7, 49, ל 34, ק 65). הַשׁוֹה 70, 3: „וְהַשֵּׁלֶג בְּגָלְיוֹ יָרִים. עַל רֹאשׁ הַהִרִים.“ 250, 8: „וְהַשֵּׁלֶג נִשָּׂא בְּרֹאשׁ הַהִרִים בְּגָלְיוֹ.“ שם, 18: „הַשׁוֹחֲקִים לְשֵׁלֶג בַּעַת יָרִים בְּגָלְיוֹ.“ וְהַשׁוֹה הַהֲעֵרָה ל־26, 241.

74, 18: „אַשְׁבִּיעַךְ כְּחַיִּי כָּל נְבִיא וְחוֹזֶה.“ צ״ל: כְּחַיִּי (א 26, ס טו, 7, 62, ל 37). הַשׁוֹה הַהֲעֵרָה ל־203, 9.

76, 14: „וְכַשְׁמַעֲי אֲמַרְיָה. נִמְשַׁךְ לְבִי בַחֲלֶק דְּבָרִיָּה. וְנִקְשַׁרְתִּי בַּחֲבִלִי קֶשְׁרִיָּה.“ אֲוִלִי צ״ל: שְׁקָרִיָּה.

87, 21: „וְכַאֲשֶׁר רוּחַ הַחֲרָבוֹת. בְּדָמֵי הַלְבָבוֹת וְכוּ׳ וְכִבּוֹ מִקְדֵי הַבַּיִת הַדּוֹלָקִים.“ צ״ל: הַמְּנוֹת (ס יז, ל 44, ק 83; א 42; מות). הַשׁוֹה שׁוֹרָה 3: „וְקִדְחָהּ אֶשׁ הַמְּנוֹת עַל רֹאשׁ הַרְמַחִים.“ שׁוֹרָה 15: „וְהַמְּנוֹת בִּינִיהֶם קוֹרָא בְּלִי לְשׁוֹן.“ 91, 19: „וְעַל כֵּן עֲשִׂיתִי לוֹ זֹאת הָאֲגָרָה.

לְבָרֶךְ עָלֶיהָ בְּרַכַּת הַנְּהַנִּין. אֲפִילוֹ הַחוֹקֵר לֹא יוֹכֵל לְהַעֲרִיךְ אֶת אַחַז הַתְּקוּנִים הַמוֹצֵלְחִים בְּלֹא חִקְרָה מְשׁוּה שֶׁל דְּפוּסִים וְכַתְב־יָד. אִף עַל פִּי כֵּן יֵשׁ לִקְבֹּץ בּוֹדָאוֹת אֶת קִיּוֹמֵם שֶׁל תְּקוּנִים מִן הַסּוּג הָאֲמֹר בַּמְהֻדָּרָה הַחֲדָשָׁה. לְדוּגְמָה, ב־154, 13 לִנְכוּן: „וְאַשְׁפַּתָּה עָלָיו רְנָתָה“ (עֲלֵ-פִי אוֹיֵב לֹט כֵּג: „עָלָיו תִּרְנָה אֲשַׁפְּהִי, וְכֵן לִ74). בַּמָּקוֹם, עֲלֵתָה רְנָתָה“ שֶׁבַשְׂאֵר הַמְּקוּרוֹת, ב־166, 7 לִנְכוּן: „וְהַסְרִיחַ בְּרִי דַעֲוִי“ (עֲלֵ-פִי אוֹיֵב לוֹ יֹא: „אִף בְּרִי יִסְרִיחַ עִבִּי“). בַּמָּקוֹם „כִּדִּי“ שֶׁבְּכָל הַמְּקוּרוֹת. תְּקוּן זֶה מוֹבָא כְּבַר בְּנִסְפָחוֹת בַּמְהֻדָּרוֹת קָאֲמִינָקָא עֲמוּד 492, וּכְוֹתֵם שֶׁל הַמְהֻדָּרִים הַחֲדָשִׁים הֵינָּה שֶׁהַכְּנִיסָה אֶת הַתְּקוּן בְּפָנִים. תְּקוּן יִפָּה וּמוֹכַח מִן הַחֲרוּזֵי הוּא ב־394, 17: „וְעֲשִׂיתִי לְאִישׁ כִּלִּי אֲשֶׁר הִבְטִיחַ אוֹתִי בְּגִדְתּוֹ וְנִדְרֵי גְדָרִים. וְיוֹצֵא פֶּרֶחַ וְיִצֵּץ צִיץ וְיִגְמֵל שְׁקָרִים“ (כֵּן גַּם א 141 וְנוֹיְבוֹאֵר, מִלֵּאכַת הַשִּׁיר, לח), בַּמָּקוֹם „שְׁקָרִים“ בַּמְהֻדָּרוֹת אַחֲרוֹת. מִצַּד שְׁנֵי בְרִי שֶׁבַשְׂטָח זֶה שֶׁל הַעֲמֻדָּה הַטֶּכְסֵּס הַנִּכּוֹן עַל מִכּוֹנוֹ עוֹד נִשְׂאֵר הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹת. קְרִיאָה מְשׁוּה שֶׁל כַּתְב־יָד וְשֶׁל הַדְּפוּסִים הַעֲקָרִיִּים לַעֲמַת הַטֶּכְסֵּס שֶׁל הַמְהֻדָּרָה הַחֲדָשָׁה יִתְּנָה יְכוּלָּה לְהַגִּיהַ אוֹר חֲדָשׁ עַל הַרְבֵּה מִקְוֵמוֹת לְקוֹיִים נּוֹסְפִים וְלֹחֲכִרִיעַ בְּבִרְרוֹר הַנּוֹסֵחַ בַּמְקוֹמוֹת שֶׁל סִפֵּק.

הַצָּעוֹת הַתְּקוּן הַמּוֹבָאוֹת לְהֵלֵךְ הֵן פְּרִי קְרִיאָה רְהוּטָה בַּמְהֻדָּרָה הַחֲדָשָׁה. רַק בַּמְקוֹמוֹת שֶׁל קוּשִׁי עֵינַי בַּמְהֻדָּרוֹת־הַדְּפוּס הַעֲקָרִיִּים וּבְשָׁנֵי כַתְב־יָד אוֹכְסִפּוֹרֵד שֶׁנִּזְכְּרוּ לְמַעַלָּה.

21, 3: „הִרְאִיתִם. בְּכָל אֲשֶׁר חִזִּיתֶם וְכוּ׳ בְּמִלְצוֹת הַיִּשְׁמַעְאֵלִי וְכוּ׳ הַנִּקְרָא אֲלֹחֲרִירִי.“ צ״ל: בְּמִלְצוֹת.

23, 20: „וּבְדָבָר הַזֶּה אֵיךְ תִּתְעוֹרֵר הַנִּשְׁמָה וְכוּ׳ לְדַבֵּר דְּבַר מְדַבְרֵי הַחֲכָמָה. או לְדַבֵּר בְּעֵינֵי מַעֲנִיגֵי הַמּוֹמָה.“ בְּאֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת נִרְאָה שֶׁצ״ל: לְחַבֵּר (א 16): לְחַבֵּר דְּבַר מְדַבְרֵי הַחֲכָמָה או לְדַבֵּר דְּבַר מַעֲנִיגֵי הַמּוֹמָה. הַשׁוֹה גַּם 22, 25: „אֲבָל הַמַּחֲבֵר לִמִּי תִּתְּנֵה. וְעַל אוֹנִי מִי יִדְבֹר.“

41, 20: „כִּי אֵין כְּשִׁירֵי שְׁלֵמָה חֲזָקִים. וְלֹא מְשִׁירֵי הַנְּגִיד עֲמָקִים. וְלֹא כְּשִׁירֵי וְכוּ׳.“ צ״ל: קְשִׁירֵי הַנְּגִיד (א 22, ס ט, 7, 8, ל 21, ק 38).

וירדנה שבר אותם רוצה העצמות" (ספר השרשים לריב"ג, רדה).

154, 5: שבו לי מתוקיו כמריו וְקָרְיוּ
פְּנֵמְרִיו. צ"ל: וְקָרְיוּ פְּנֵמְרִיו (כמו שהעיר ופרש
בצדק הכרמן במאמרו: זרמיו הכבירים נעשו
כמר מדלי). השוה גם הענק לאלחריזי, קסב.
אברונין 49: חשב טוב הזמן כרע ויהיו מתקיו
נחשבים לך כמריו וחשב הזמן כדלי ויהיו בעיניך
נחלי טובו כמריו.

154, 8: ישא תבל באנחותיו. ופר שיחותיו.
צ"ל: וקרי (א 70, א' 8), על-פי: גם היום
קרי שיחי ידי כבדה על אֶנְקָתִי (איוב כג ב).
ישא קשיחי משכבי (איוב ז יג).

155, 2: אללי לי כי עוני כליו עדה ועדה.
על נאות גילי ונצו. על עליצותי ונצו. צ"ל:
ועל עליצותי (א 70, ל 74). עֲדָה – מלשון
וּכְכֹלָה פְּעֻדָּה כְּלִיָּה (ישעיה סא י). וְעֲדָה
– מלשון לא עֲדָה עליו שחל" (איוב כח ח).
נצו הראשון מלשון לשום ארצך לשמה עריך
תִּצְיֶנָה מאין יושב" (ירמיה ד ז) – ענין חרבן.
נצו השני מלשון כי נצו גם נצו" (איכה ד
טו) – ענין עִיפָה הם נגזרים מן בנצתה" (ספר
השרשים לריב"ג, נצה).

155, 13: ואולי גדודי התאות אשר ירדפנה.
עד יגפנה. צ"ל: וְיִגְפֹנָה עד יגפנה (א 71, א'
8, ס כט:).

155, 25: הגיף עיני דלתי מרומיו. צ"ל:
עֹנֵי, כרעיון הכתוב: כי אם עֹנֵי וְתִקְּסִים היו
מבדלים בינכם לבין אלהיכם וחטאתיכם הסתירו
פנים מכם משמוע" (ישעיה נט ב).

156, 2: והסר עלומי מנגד עיניך. נראה
שצ"ל: עלומי עלומי (א 71: עלומי עלומי, א.
8: עלומי עלומי). עלומי מלשון עלֹמְנוּ למאור
פניך" (תהלים צ ח) – נסתרותינו ומצפוננו"
(ספר השרשים לריב"ג, עלם). עלומי מלשון
ימי עלומי" (תהלים פט מו).

156, 5: אנא אלהי. בטרם מדרת בשעל.
קמצי תחת ומעל. הנחת ומעל. ארוכה ותעל.
לשובי מפעל. צ"ל: בטרם מדרת בשעל (א
71, ל 75: בשועל). קמצי תחת ומעל. הוֹכַחָה
(א 71, א' 8: ל 75: הונחת) ומעל. ארוכה
ותעל. לִשְׁבִי (א 71, א' 8, ס ל, ק 151) מעל

להיות לדור אחרון מספרת. צ"ל: לדור אחרון
פְּעֻלָּיו מספרת (א 44, פ 97, ל 46).

102, 8: ויען האחד ועשרים ויאמר לו:
תרצה להפיק מי שכלך כנהר. עשה שיר וכו".
צ"ל: אם תרצה (א 49, פ 116, ל 50).

123, 13: ומחוך למחנה מושבו. עת בא
דבריו. צ"ל: עד עת (תהלים קה יט, א 58,
ס כד, ל 60, ק 119, ה).

141, 13: טבעה אני סקלך בים התאוה.
צ"ל: שִׁקְלֶךְ (א 65, א' 5, ס כז: ק 137).

150, 5: הגבור ולא בגבורה נתונה. נראה
שצ"ל: נתונה לו (א 68: ולא בכח נתונה לו).
150, 17: פְּחִי הסוד אשר בו נשגבת.
צ"ל: פְּחִי (א 68). והשוה ההערה ל-203, 9.

151, 8: ודבר אל כחות יצירות ונפעל.
צ"ל: יצירותי (א 69, ס כט, ק 147).

152, 17: ואלו אעמד אלף אלפי שנים
משתחוה. ומורה ומשנח ומהלל. לא יכלתי להשיב
גמול הטובה אשר גמלחני. נראה שצ"ל: הטובה
הַקֵּלָה (=אפילו הטובה הקלה; א 69, א' 7).

152, 27: ואתה לא כן פִּעֲשִׁיךָ. נראה
שצ"ל: מַעֲשִׂיךָ (א' 7, ל 73).

התפלה, אלהי בשתי ונכלמתי" (עמוד 153
ואילך) מהוה חסיבה סגנונית לעצמה בצמודים
המרוכים ובשעשועי-הלשון האחרים אשר בה.
בעוד שעל סגנון הספר בכללו מעיד המחבר:
לא רציתי להעמיק עניניהם. פן ייגעו לומדיהם.
ויקצו חומדיהם. ועשיתי כל אמריהם. פשוטים
לשומעיהם" (עמוד 29). מדגיש הוא בכתבת
לתפלה: והנה זאת תפלה אחרת יפה-פיה. אין
לה בתבל שניה. ולה תהלה דומיה. לחזק
ענינה. ולחקף-בנינה. תקף הבנין" גרם לה
לתפלה שלא תובן על בוריה ולפיכך גם לקתה
בחסר וחלו בה שבושים במדה יתרה בכל
המהדורות. להלן יעשה נסיון לבאר, אגב קימום
הטכסט, גם כמה מן הצמודים בתפלה אמנותית זו.

154, 4: ובאפס יד ירדוני. צ"ל: ירדוני
וְיִרְדֹּנִי (א 70, א' 8, ס כט: ל 74). הראשון
מלשון. ובחזקה רְדִיתָם אחס ובפרך" (יחזקאל
לד לד). והשני מלשון. ממרום שלח אש בעצמתי
וְיִרְדֶּנָה" (איכה א יג): וכן אומר כי ענין

כמו גנה וסם מות פריך אבל הבערים אָרוֹף.
157, 5: „נִפְקֵץ לִיצֵר סִמּוֹךְ שִׁמּוֹךְ. צ"ל:
מִפְקֵץ „למה שמתני למִפְקֵץ לך", איוב זכ: 71:
ומפגע; א' 9: ולמפגע; ס ל' 76 ק 152:
אפגע).

157, 7: „הוּ נִצְחָךְ. עַל הַמְרוֹרִים. בְּקוֹל
תִּמְרוֹרִים". נראה שצ"ל: הוּ נִצְחָךְ. בְּעוֹד נִצְחָךְ.
והרימי מרי שיחך על הַמְרוֹרִים. בְּקוֹל תִּמְרוֹרִים
(א 71). „נִצְחָךְ” הראשון מלשון „וַיִּזְן וְנָצַח” על
בגדי” (ישעיה סג ג), השני מלשון „אֲבָד נָצַחִי
וְתוֹחֲלִיתִי מִה” (איכה ג יח). „תִּמְרוֹרִים” הראשון
מלשון „שִׁמִּי לֶךְ תִּמְרוֹרִים” (ירמיה לא כא),
השני מלשון „נְהִי בְּכִי תִמְרוֹרִים” (ירמיה לא יד).
157, 13: „וּפְתַחִי זִיקָךְ. אֲשֶׁר יִצִּיקְךָ. עַד כְּלִי
רֶק נִצִּיגְךָ”. אולי צ"ל: נִצִּיגְךָ (א 72. א' 9),
בשנוי מלשון הכתוב „הַצִּיגְנִי כְּלִי רִיק” (ירמיה
נא לד) לשם הצמוד „עַל-מִי: „וְנִצִּיקוֹם לִפְנֵי
ה'” (יהושע ז כג).

157, 16: „וְהָאֵל יוֹרֵךְ”. צ"ל: וְהָאֵל יוֹרֵךְ.
וְיִרְגֹּץ יוֹרֵךְ (א 72. א' 9).

161, 14: „לֹכֵן בְּשׁוּלִי כְּבוֹדְךָ אַחֲזִיק אִם
רַחֲמָתְךָ. וְלֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַחֲמֶיךָ. צ"ל:
עַד אִם רַחֲמָתְךָ (א 74. א' 10). הַשּׁוֹת כְּתֹר
מַלְכוּת לְרֶשֶׁב־ג, בִּיאֲלִיק־רִבְנִי צִיָּב ב, 76: „וּבְשׁוּלִי
רַחֲמִיךָ אַחֲזִיק עַד אִם רַחֲמָתְךָ. וְלֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי
אִם בְּרַחֲמֶיךָ”.

163, 11: „וְהִצִּיקוֹנִי וְאֶלְפֹּנוֹנִי”. מֵלֵת „וְאֶלְפֹּנוֹנִי”
(הבאה גם ל 79) נראית מיותרת, ואינה א' 74,
א' 10, ס לא. ק 159.

164, 26: „וְרוֹקֵם מִן הַמְּלִיצוֹת חֲלִיצוֹת. וְהָן הַמְּלִוֹת
הַנִּמְרָצוֹת הַמְּשַׁבְּצוֹת. בִּזְהָב הַנֶּעֱסָ מְשַׁבְּצוֹת”. צ"ל:
מִן הַמְּלִוֹת הַנִּמְרָצוֹת מְשַׁבְּצוֹת. (א 75. א' 11, ס לא).
165, 11: „וּלְלֶקֶט שְׂבִילִי נִכּוּחוֹת מִשְׁכּוּחוֹת
עִמִּירִי”. צ"ל: שְׂבִילִי (א 75. א' 11). הַשּׁוֹת 2, 187:
„מִלְקָטִים שִׁכְחָת שְׂבִילֶיךָ”.

166, 6: „וְנִצֵּד כָּל אִישׁ מֵהֶם חֲזוֹי הַמְּלִיצוֹת
מִחֲדָרֵי יִצְעוֹ”. צ"ל: וְנִצֵּד (א 76. א' 11, ס לב).
ל 80).

171, 13: „הָאֶחָד מֵכֶם עֲדִי מְלִיצִים יִבְלֵם. וְהַשֵּׁנִי
אֶדְרַת הָאֶדָר יִגְלֵם. וְהַשְּׁלִישִׁי רֶקֶח הַרִיקִים יִהְלֵם”.
צ"ל: רֶקֶח (א 77. א' 13, ס לב). עַל דֶּרֶךְ

(ס ל. ק 151). כְּלוּמָר: תְּשׁוּבָה קֶרְמָה לְבִרְיָאָת
הָעוֹלָם (פסח נד), וְעוֹד בְּטֶרֶם תִּכְנַת שְׁמִים וְאֶרֶץ—
הַכְּנַת וְהַעֲלִית אֲרוּכָה וְרִפּוּאָה לְשִׁבְי פֶּשַׁע. לְשִׁמּוֹשׁ
שֶׁל „יִכְח” כְּלִשׁוֹן הַכְּנָה הַשּׁוֹה סֶפֶר הַשְּׂרָשִׁים
לְרִיב־ג, יִכְח: „אֲשֶׁר הוֹכִיחַ יִי” (כְּרַאשִׁית כֹּד
מד), אוֹתָהּ הוֹכַחְתָּ. לְעִבְדֶּךָ לִיצַחֵק (שם כֹּד יד),
וְאֵת כָּל וְנוֹכַחְתָּ (שם כ טז) עֲנִין הַכָּל הַהוֹמָנָה
וְהַהֲכָנָה כְּמוֹ שֶׁאִמַּר הַתְּרַגּוֹם דּוּמִין יִי יִתָּה
זִמְנָתָה”.

156, 19: „מִתּוֹנִי חֲלָקִיו וְהִסִּיתוֹנִי חֲלָקִיו”.
צ"ל: וְחִמּוֹנִי (א 71. א' 8): פָּתוּ אוֹתִי דְּבָרִיו
הַחֲלָקִים וּפָתוּ אוֹתִי לְפָתִיתִים חֲלָקִי אֲבִינוּ.
156, 19: „וְעִנְגוֹנִי מְרוֹקִיו. וְנִגְעוֹנִי מְרוֹקִיו”.
בְּרַאשׁוֹנָה מִלְשׁוֹן „יִמִּי מְרוֹקִיָּךְ” (אֶסְתֵּר ב יב),
וּבַשֵּׁנִי מִלְשׁוֹן „מְרָקוֹ הַרְמַחִים” (ירמיה מו ד).
הַשּׁוֹה הָעֵנֵק לְאַחֲרִיּוֹ קֶנֶס, אֲבָרוֹנִין 54: „חֲצִי
זִמֵּן בְּגַד מְרוֹקִים הֵם וּבִלְבַב בְּנֵי אִישִׁים מְרוֹקִיהֶם
יִתְעַדְנוּ בַּהֲנַפְשׁוֹת אֶךְ מוֹת לִמָּךְ יִהְיֶה מְרוֹקִיהֶם”.
156, 21: „וּכְסוֹנִי וְנָטוּ חֲצִי מֵעַל אֶפְקִי”.
צ"ל: וּכְסוֹנִי אֶפְקִי (אֶפְקִי ים, שְׁמוּאֵל ב
כב טז). וְנָטוּ חֲצִי מֵעַל אֶפְקִי (אֶפְקִי מַגְנִים,
אִיּוֹב מא ז) (א 71. א' 8).

156, 22: „וּגְדוּדִי מִבְּצָרִי שִׁיחִי יִקְצוֹן. וְיִשְׁנִי
תִּהְיֶה יִקְצוֹן”. צ"ל: שִׁיחִי, הָנְתִּי (א 71. א' 8;
ס ל: הוֹת; ל 75: הוֹהוּ). „יִקְצוֹן” בַּפֶּעַם
הָרִאשׁוֹנָה כְּנֶרְאָה מִלְשׁוֹן „נִעְלָה בִּיהוּדָה וְנִקְצָה”
(ישעיה ז ו), וּבַשֵּׁנִי מִלְשׁוֹן „וּרְבִים מִשְׁנֵי
אֶדְמַת-עַפְרָה יִקְצוּ” (דְּנִיָּאל יב ב).

157, 3: „לִמְתִּי הַבִּלִּי תִבֵּל יִסִּיתוֹךְ. וְעַל
יִסִּיתוֹךְ”. א' 71. א' 9: וְלֹא. וְאוֹלִי צ"ל: עַד, כְּמוֹ
בְּהַמְשָׁךְ: „וְיִשְׁחִיתוֹךְ. עַד יִחִיתוֹךְ”. „יִסִּיתוֹךְ”
הָרִאשׁוֹן מִלְשׁוֹן „כִּי יִסִּיתְךָ אַחִיךָ” (דְּבָרִים יג
ז), הַשֵּׁנִי בְּמִשְׁמַעוֹת הַסֵּרָה: „וְאִף הִסִּיתְךָ מִפִּי
צֵר (אִיּוֹב לו טז) עֲנִינוּ וְאִף הִסִּירְךָ וּכְמָהוּ
וְיִסִּיחֶם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ (דְּה"ב יח לא) וּכְמָהוּ
אַצִּלִּי כִּי חָמָה מִן יִסִּיתְךָ בְּשֶׁמֶךְ (אִיּוֹב לו יח)
כְּלוּמָר מִן יִסִּירְךָ” (סֶפֶר הַשְּׂרָשִׁים לְרִיב־ג, סִית).
157, 4: „וּמִזְמִן אֲרוֹךְ”. צ"ל: אָרוֹף אָרוֹף
(א 71. א' 9. ח). הָרִאשׁוֹן מִלְשׁוֹן אֲרִיכוֹת וְהַשֵּׁנִי
מִלְשׁוֹן „וְאָרוֹךְ כָּל עֲבָרֵי דֶרֶךְ” (תְּהִלִּים פ יג).
הַשּׁוֹה הָעֵנֵק לְאַחֲרִיּוֹ ו, אֲבָרוֹנִין 8: „תִּבֵּל נָטִי
מִנִּי הִנֵּי יוֹמִי קָצֵר אֲבָל הַמַּעֲשֶׂה אָרוֹךְ כִּי אֵת

הכתוב: „וְהַלְמָה סיסרא וכו' וחלפה רַחֵם”
(שופטים ה כז).
16,171: „והששי מַשְׁחוּהוּ למלך על עֵילוֹם.”
צ"ל: מַשְׁחָהוּ למלך אֶל עֵילוֹם (א 77, א' 13,
ס לב:).
24,174: „ושתי השורות שומעים דבריהם.”
א 79, א' 14, ה 144, ל 84: השורות הקשורות.
השורה 9,165: „יהיו כשורה קשורה.”
11,187: „ומלאכת חרוזים חשבו כי למדוה.
וְסָבְרוּ כִּי שְׁקִלוֹתָ.” צ"ל: וְסָבְרוּ כִּי שְׁקִלוֹתָ (ס לו).
ל 90: וסבלו כי סבלוה).
7,200: „ולא ירעתם לבחר האמת.” אחרי
זאת נשמטו המלים: „כִּי אֵין בְּכֵל הַמַּדּוֹת מִדָּה
טוֹבָה. כִּמּוֹ הַנֶּדְבָה” (א 92, א' 22, ס לח. ל 96).
20,201: „בְּשִׁמְעֵי שִׁירֵיוֹ.” צ"ל: וּבְשִׁמְעֵי (א 22
ס לח: ל 97, ק 197).
9,203: „השבעתי אתכם בנות ירושלים וכו’
בְּחֵין השפתיים. האדמות בדם קרבי. והעינים
הכחולות בפור קדרות לבי וכו’.” צ"ל: בְּחֵי
השפתיים (א 93, א' 23, ס לח: ל 98). השורה
11,201: „בְּחֵי הַנוֹחַן לַךְ שֶׁפָּה בְּרוּרָה.” 18,244:
„בְּחֵי הַמּוֹרִיחַ כּוֹכְבֵי מְרוֹמֵיךְ.” 20,273: „גִּשְׁבַּעְתִּי
בְּחֵי הַמִּלְמַד אֶדָם דַּעַת.” 15,306: „גִּשְׁבַּעְתִּי בְּחֵי
הַסּוֹד אֲשֶׁר בּוֹ כְּתוּב.” והשורה ההערה ל-18,74
ול-15,170.
4,209: „ברוך אשר זכני לראות פִּלְאָאָךְ.”
צ"ל: מִרְאָאָךְ (א 96, א' 24, ס מ. ל 101, ק 205;
מראך).
12,209: „נאספו ברב עֲנֵי לַעֲמָם.” נראה
שצ"ל: עֲוֹנֵי (א 96, א' 24, ס מ. ל 101, ק 205;
עוני).
4,236: „ואם יפל מעל מרכבתו. יִטְבֵּל בַּגְדֵּי
בָּסִים וּמִים.” אולי צ"ל: יִלְכְּלוּ בְּגָדָיו (ל 115:
יבלבלו בגדיו).
15,236: „ואם יבא בים וכו' או יקלל יומו.”
צ"ל: יָאָ (א 108, א' 33, ס מד: ל 115).
5,241: „הכזה יהיה שבח היין ומחלליו. ואם
אלה מעלליו. הלא אם שְׁבַחְתָּם מתקו וסעמו.
שכחתם ימיו ונעמו.” צ"ל: אם שְׁבַחְתָּם (א 110,
א' 34, ל 117).
26,241: „בהר הימי הרים רַגְלֵיוֹ.” צ"ל:
רַגְלֵיוֹ (א' 34, ס מה: ל 117, ה). השורה 24,23:
II

22,312: "הנה אזני לרלת גיבך רצועה. ועיני
בפוך מרף קרועה." צ"ל: אָמָרָה (ל 150).
23,330: "וכל הימים אשר יִהְיֶה בך. וישכן
בקרֶבך (בים). חיינו תלואים מנגד לוי." צ"ל:
יִהְיֶה (א 147, א' 60, ס 5, ל 158, ק 333).
23,345: "ומצאתי השבחים מעטים בטוב
מעלליה. והלשונות קצרות ברב מַעֲלִיָּה." צ"ל:
ברב מַעֲלִיָּה (ס 5, ל 165, א 154, א' 65:
קצרות במהלליה).
23,348: "ושם עובדיה סופר המלך הוא מן
הקראים. אֲשֶׁר הוא ראש הקרואים." צ"ל: אָבֵל
(א 155, א' 66, ס 5, ק 351).
24,352: "עניים ממעשים." א 156, א' 67 לפני
זה: עשירים מנכסים.
24,354: "לחדרי שאול ירדתי. ובמחשכים
שָׁבִיתִי." צ"ל: יִשְׁבִּיתִי (ק 358).
25,356: "כי הוא מתעסק בַּגְּנוֹת. ובקַעֲלוֹת
מתגנות." צ"ל: בַּגְּנוֹת. בקַעֲלוֹת. בהתאם להמשך:
"לקים מה שנאמר: המתקדשים והמטהרים אל
הַגְּנוֹת", ולמה שנאמר מקודם, בראש העמוד:
"ומנהגו בחגים ובשבחות. ובימי הנסים והאזויות.
לברח לַגְּנוֹ מִבֵּית התפלה." וגם א' 69: בפעולות
מגונות; ס 5: ק 359: בפעולות.
25,378: "ויער צומח עלי שיחים." צ"ל: עֲצֵי
("יער צומח עֲצֵים", קהלת ב ו; א 165, א' 75,
ס 5: ק 381).
26,382: "ונגדה בחורי חמד מחמדי עינים,
מחפירים בְּיָסֶה כוכבי שמים." צ"ל: בְּיָסֶים
(א 167, א' 76, ל 183, ק 386, ס 5: כיספים).
26,386: "שלום לעיר שלם אשר יפיה נעלם
לְרֹאִים יאמרו איה." צ"ל: לְרֹאִים ("רָאוּ יאמרו
איו", איוב כ ז).
26,426: "הונך כלי שמן וישבר קִמּוֹ תֶּךָ הכלי.
ויעמד השמן." צ"ל: בְּמֹתֶךָ (=בְּמֹתֶךָ א' 89:
בְּמֹתֶךָ ק 522: בְּמֹתֶךָ). שיר זה הובא גם
בהענק לאלחריזי רמט, אברונין 82, ושם:
הִנֵּךְ כְּלִי שֶׁמֶן וְיִשְׁבֵּר בְּמֹתֶךָ הַכְּלִי גַם יִהְיֶךְ
הַשֶּׁמֶן." דב ירדן

1458 לוצטה, שמואל דוד. תולדות הפיוט
בישראל. מבוא מאת דוד זכאי. תל־אביב, מחברות
לספרות, (דפוס דברי), תש"ח. 41 ע' 80.

איתאל כה, פרץ 214: "כי מדתי ללכת מחיל אל
חיל. וְלִהְיוֹתִי מֵאֲרִיה אל איל." ספר השרשים
לרבי"ג, הדר: "והדורים אשר הם הנתיבות
הַעֲסוֹפֹת והסבוכים (נראה שצ"ל: וְהַסְבּוּכִים) של
דרכים וכו' ורצה באמרו והדורים אשר הדרכים
המעוקלים הקשים אשר הם כרוכים לַעֲטִיפֹת
אשר בהם ועל הדעה הזאת אמר התרגום בוהיה
העקוב למישור ויהא כפלא למישרא כלומר
שהוא כמו כפול וכרוך לַעֲטִיפֹת אשר בו". שם.
ספך: "הלך וטפף תלכנה וכו' הולכות בַּעֲטִיפֹת
הגוף ונענועו אצל צד". שם, עטף: "יעטף ימין
ולא אראה בענין אעטוף ימין ופרושו אפנה על
ימין כלומר אטה. וכמהו יעטף שית חמס למו
כלומר בכל מקום שיפנו ואל איזה צד שיטו
יעשו חמס. כי רוח מלפני יעטף כלומר שהרוחות
הם עוספות על בני אדם ונוטות אליהם".
290, 15: "שבה שכינה אל ירושלים אָז
נפתחו שערי שמים." צ"ל: או (א 130, א' 48).
כמו בהמשך: "או פגעו בי מחנה האל ואם זה
בית אלהים או נזה מחנים. או זה מאור עזרא
וכו'". ומשפט־שאלה הוא: השבה שכינה אל
ירושלים, או נפתחו שערי שמים?
290, 17: "או פגעו בי פִּתְחֵה תֵּאלִי. נראה
שצ"ל: מִלְּאֲכִי (ויפגעו בו מִלְּאֲכִי אלהים",
בראשית לב ב).
300, 27: "בעז גבורות מאמירו וממאירו.
ובגזרת מְשִׁירו ומסירו. ובגזרת מעירו ומבעירו
מחדרו. ומִתְּרו ונהרו. ואל תאחרו. ופני שחרו".
נראה שצ"ל: ובגזרת מְשִׁירו ומסירו. ובגזרת
מעירו ומבעירו. מחדרו ומִתְּרו. ונהרו ואל תאחרו
(וכן החלוקה במהדורת פרוס, אמשטרדם תש"ט,
נו:). השוה 300, 24: "יצא כל צַעְזוֹנִי מחדרו.
וכל נחש מחורו". מְשִׁירו – מלשון מְשִׁירו
ולא ידעתי (הושע ח ד). השוה 32, 24:
"ושכלכם מְשִׁירו. וסלככם הסירו. ויצרכם המירו.
וישרכם האמירו". ופעל־נגזר לפנינו: אלהים
ברצותו – הוא מאמירו ומרימו, וברצותו – הוא
מכה אותו בצרעת ממארת. כמו כן: ברצותו –
הוא עושה אותו לשר, וברצותו – הוא מסיר
אותו מגביר ושר.

2,310: "וגאו תהומות. על תִּמְקוֹמוֹת." צ"ל
תִּמְקוֹמוֹת (א 159, א' 54, ס 5, ל 148, ק 312).

הבל, (ההפצה הראשית: סוכנות "ניב", דפוס "המרכז"),
[תשי"ב], 252 ע'. 8°. (סידרת "פנינים").
בראש השער: ויקי באום. — שם המקור:
Vicki Baum: Die Karriere der Doris Hart.

1465 בהרב, ז. [=זלמן שלמה ליבוביץ]
[Solomon Leibovich]. אוצר מילים. לקט ז.
בהרב. תלאביב, יורעאל, (דפוס לוינאפשטין),
[משי"ב], 128 ע', לוחות—תמונות, ציורים. 4°. מנוקד.

1466 בורלא, יהודה [Jehuda Burla].
בלי כוכב; רומן. ספורי-מלחמה. (הציורים מעשה
יד [ג'וזף] גוטמן). תלאביב, עם עובד, (דפוס
"עתיד"), תשי"ב, 252 ע'. 8°. ("לדור").
המקב: בלי כוכב (מהדורה א' עין ק. ס. שנה ד'
ע' 190). ספורי-מלחמה (מלחמת עולם א'): להטי קריה.
הצלה. עארף שאויש. החיל והפרדה. בין שבטי ערב.

1467 בן-אור, אורינבסקי, אהרן. תולדות
הספרות העברית החדשה. מהדורה שניה.
כרך ב': תקופת התחיה בישראל. תלאביב, "יורעאל",
ש. שרבנק, (דפוס רוהל, תשי"א, 1949), 447 ע'. 8°.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 22 מס' 180.
שם גם התכן כ' ג' — שם שנה כ"ח ע' 140.

1468 בן-ציון, ש[מחה] [=שמחה בן ציון גוטמן]
[S. Ben-Zion]. נפש רצוזה. תלאביב, דביר,
(דפוס לידור), תשי"ב, [2], 162, [1] ע'. 8°. (ספריית "דביר לעם", סידרה ראשונה).
ספור. מורסם לראשונה ב"השלח" כרך ט'.

1469 בארי, (נחום), תובל קין; מחזה
קדומים בחמש מערכות. תלאביב, הוצאת ספרים ותוים
של המרפא לתרבות, תשי"א, [2], 47 דף. 8°.
= ספרית מחזות ומערכונים. חוברת ט'.
במכונת הכפלה.

1470 ברודס, אברהם [A. Broides].
לעובד; ילקוט שירים. לקט וסדר אברהם ברודס.
(תלאביב), מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "ספר"),
[תשי"א], 48 ע'. 8°.

1471 ברנר, יוסף חיים [Josef Chaim Brenner].
י. ת. ברנר; לקט ומבוא מאת יוסף שהלכן. חוברת

בראש השער: שמואל דוד לוצאטו.
הוצאה חדשה של "מבוא למחזור כמנהג בני רומא".

ספרות יפה עברית חדשה

1459 אביטל <טאובנפלילגל>, א. שירת
ביאליק והתנ"ך. תלאביב, דביר; (ירושלים,
דפוס וייט), תשי"ב, 8, 371 ע'. 8°.
בספר "צוינו לא רק ה"שאלות" המלאות, פסוקים
וחצאי-פסוקים הלוקחים... מן המקור המקראי, אלא
צוין גם כל קסע, תצורה, ציור-דבור וביטוי, היוצרים
ביחד אותו תשבץ-לשון וסגנון מופלא של שירת
ביאליק... צוין כל ביטוי בלתי-רגיל, תצורות וזיכורים
ארכאיים, שאין מובנם הראשי עשוי עוד לסמן מושג
אי ציור מודרניים... מגמת הספר כפולה היא: עיונית
ושמושית... המחבר שואף לתת ביד המורה והתלמיד
ספר-מורה-דרך שבעזרתו יגיע למטרה הרצויה: אותה
הבנה מעמיקה ומקיפה ביצירת המשורר" (מההקדמה).

1460 אורול, גיורג. אחזה של בעלי-
חיים; ספור אגדה. עברית: לאה זנגי, תלאביב,
עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ב, 122 ע'. 8°.
George Orwell (pseud of Eric Blair): Animal farm.

1461 אוריזשקובה, אליזה. מאיר יונסון;
ביץ; ספורי. תרגם ח. רבין. תלאביב, י. שמעוני,
(דפוס מל"ן), תשי"א, 220 ע'. 8°.
בראש השער: א. אוריזשקו.
ספור מחיי היהודים ברוסיה הלבנה במאה הי"ט.
שם המקור: Elisa Orzeszkowa: Meir Ezofowicz.

1462 אמדו, זורזיה [Jorge Amado]. ארץ
החמם. תרגם אהרון מגד. (תלאביב), הקיבוץ
המאוחד, (דפוס "ספר"), תשי"א, [5], 323, [1] ע'. 8°.
בראש השער: זורזיה אמדו. — ספור.

1463 אשכול, עליזה (קלונר), השפעת מ.
ניטש וט. שופנהאואר על מ. י. בן גריון
[ברדיצבסקי]... מאת עליזה קלונר אשכול-חמד,
[תשי"א], [1], 64 דף. 2°.
ויסטרציה, ירושלים תשי"א. במכונת הכפלה.

1464 באום, ויקי. הקריירה של יוריס
הארט; רומן. עברית: יצחק הירשברג. (תלאביב),

- א: בקורת ספרותית ובעיות התקופה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס אלישע), תשי"ב, 142 ע' 80.
- = ספרית מופת לבתי הספר ב. (מסילות), המבחר נעשה מתוך כתבי ברנר בהוצאת "דביר", צ"ל בהוצאת שטיבל או "עם עובד".
- התכן: מבוא. אכרה ליליג. הערכת עצמנו בשלשת הכרכים. טשרניחובסקי. פובליציסטיקה: ליסוד ההסתדרות. ערכים. אנו ושכנינו. הגנת ישראל וישוב א"י.
- 1472 ברקוביץ, יצחק דב. (I. D. Berkowitz). כתבי י. ד. ברקוביץ. מהדורה מחודשת. כרך ג: מנחם-מנדל בארץ-ישראל. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ב, 264, [1] ע' 80.
- מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ד ע' 12, שם גם ציון. את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 140.
- 1473 ברקוביץ, יצחק ד[ב]. מנחם-מנדל בקובץ. (תל-אביב), עם עובד, (דפוס "אלישע"), [תשי"ב], 67 ע' 80. (גאולים", ספריה מנקות לעם).
- 1474 ברש, אשר (Asher Barash). תמונות מבית מבושל השכר: ספור. תל-אביב, "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"ב, 216 ע' 80.
- ספור מחיי היהודים בגליציה בראשית המאה העשרים. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 434.
- 1475 גוטפריד, מרדכי. במחול היקום: שיר... תל-אביב, תשי"א, 16 ע' 80.
- 1476 גוטפריד, מרדכי. שיר הנצח: שירי ירושלים. שירי קודש... תל-אביב, (דפוס "המדפיס"), תשי"א, 16 ע' 80.
- 1477 גולדברג, לאה (Lea Goldberg). פגישה עם משוררי: <על אברהם בן יצחק סוגה>. מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל אביב, דפוס "אחיות", 1952), 82 ע' 80.
- (ספרית פועלים / דורון).
- מרקים נדפסו ב"אורלוגין". פרק מיוחד על שירת "אברהם בן יצחק" (כך היה חותם את שיריו) בסוף הספר, ע' 67 — 82.
- המחברת מוסרת את דעותיו של אברהם בן יצחק, שהשמיץ בפניה על נושאים שונים: על הספרות בכלל ועל הספרות העברית בפרט, על המצב בישוב ועוד.
- בין השאר נמסרו גם זכרונות על ברנר, ניסשה ושניצלר.
- 1478 גלעד, דוד. בין ירון וכנרת: ספורים וציורים. (הציורים מעשה ידי י. צ'טלין), תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ב, 223 ע' 80.
- בראש השער: דוד גלעד.
- 1479 גרינבלט, נתן. נצחונה של לינה: ספור. תל-אביב, ג. דרימר, (דפוס "הכרמל"), תשי"א, [1] ע' 80.
- בראש השער: נתן גרינבלט. ספור מחיי א"י בתקופת העליה השלישית והרביעית.
- 1480 דוד, סנדר. מחורג ומלקט. שלום ורחם: ילקוט קטן משירת רומניה החדשה... מרחביה, השומר הצעיר: (ת[ל] א[ביב]), דפוס "עמל", 1950, 63 ע' לוחות תמונות. 80.
- עם ידיעות ביוגרפיות קצרות על כל משורר ומשורר.
- 1481 דיוראלי, בנימין. אלראי (מאנגלית: אליהו עמיקם). תל-אביב, ש. פרידמן; (רמת ין, דפוס מסדה), [תשי"ב], 208 ע' 80.
- שם המקור: Benjamin Disraeli: Alroy.
- תרגומים עבריים אחרים של ספר זה: חסר מגזע ישי או דוד אלראי נעתק לעברית צחה ע"י אברהם אבא ראקאוסקי, ורשה, תרמ"ג; מהר"א שם, תרנ"ח; תרגום א. רוזס ורשה, "ברקאי" תרפ"ד, עיין ק. ס. שנה א' ע' 217.
- 1482 דרימר, נחום. משוררי הבת ציון. תולדותיהם ומבחר שיריהם של מ[נחם] מ[נדל] וליצקי, מ[רדכי] צ[בי] מאנה, ק[ונסטנטין] א[בא] שפירא ונ[פתלי] ה[רץ] אימבר. תל-אביב, נחום דרימר, (דפוס "הכרמל"), תש"ט, 48 ע' 80.
- 1483 דשא <אינושטט> מיכאל. אורים בלבנים: שירים. תל-אביב, "יבנה", (דפוס פירסט), תשי"א, [1] ע' 80.
- 1484 הוכמן, (חיים). בין שני הגלגל: סיפורים ורשימות. תל-אביב, הועד להוצאת כתביהם של סופרים עברים מבסרביה, (דפוס "תרבות"), תשי"ב, 117, [1] ע' פורטרט. 80.
- עם מבוא מאת ב. י. מיכלי: על ח. הוכמן וספוריו, ע' [7]—15.

כרך ב: חיים. רשויות. תשי"ב: 283, [1] ע'.
הספורים נכתבו בשנות 1907–1951.

1492 וינוגרדוב, אנטולי. גורדינו של
מגניני: רומן. (תרגם מרוסית ל. סערונץ). תל-
אביב, "מסדה": (דפוס כפר-מונאש, 1950), 252 ע'. 8°.
= ספרית רמון, [2].

על השער שעל הכריכה שם הספר: קשת הק-
סמים <גור דינו של מגניני> שם המקור:

Анатолій Виноградов: Осуждение Паганини.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 123.

1493 וינשל, יעקב [Jacob Weinsahl].
ענקים במדבר. תל-אביב, שלה, (דפוס ישראל),
תשי"ב, 224 ע'. תמונות, 8°.
מניאטורות היסטוריות של "פורשים גדולים" יהודים
מן המאה ה-1 עד המאה הי"ט.

1494 חוחלובקין, ש. תרגומים בתור
סקיצות. תל-אביב, (דפוס צ. חוחלובקין ובנו), 1946
[צ"ל 1947], 16 ע'. 8°.
התאריך תקן בדיון — תרגומים שונים מרוסית.

1495 חנני, יוסף [Josef Chanani]. מזל;
רומן. (תל-אביב), אגודת הסופרים העברים ליד "דבר"
(דפוס אילון, תשי"ב), 184 ע'. 8°.
מחיי עדות המורה בישראל.

1496 ישראל, צבא. מטכ"ל. ענף הסברה
והשכלה. תוספת ציוד: 19 שירים. [תל-
אביב], בית הדפוס הצבאי מס' 665, [תשי"א], [1],
19 ע'. 8°. שירי צבא ושירי פרסונים.
נרפס על דפים מחוברים משני צדיהם.

1497 לביטוב, זהרה [Z. Leviatov]. כתבים
נבחרים. סדרו לדפוס בידי יהודה אברשמואל.
ירושלים, [יהודה וזיהה לביטוב, דפוס רונלד], תשי"ב.
vii, 615 ע'. פורטרטים, 8°.

המחברת, טיסת בצה"ל שנפלה ע"י ירושלים בכ"ז
תמוז תשי"ח בשעת מילוי תפקידה, השאירה עזבין גדול
(על אף גילה הצעיר, נספתה בגיל 20), אחרי מותה
הוציאו הוריה מכתב כתביה. הספר כולל את דבריה
החל מתקופת הילדות (משנן תרגמו בהיותה בת 7)
ועד סוף ימיה.

1485 הזו, חיים [Haïm Hasas]. יע"ש. חלק
ג. ד. (תל-אביב), עם עובד, (דפוס "יהלום"), תשי"ב.
239; 244 ע'. 8° = כתבים, ספר ה. ח.
ספור מחיי עולי תימן, את הקודמים עיין ק. ס.
שנה כ"ו ע' 249.

1486 הזו, חיים [Haïm Hasas]. סיפורים
נבחרים. תל-אביב, דביר, (דפוס עתיד), תשי"ב.
204, [1] ע'. 8°. (ספרית "דביר לעם", סידרה
ראשונה).

1487 הכו בתופים; חוברת הומוריסטית לסוכות
תשי"ו. (ת"א, דפוס חוחלובקין), [תשי"ו], [16] ע'. 8°.

1488 הלוי, בנימין. גשמים ואור;
סיפורים. הציורים: שרגא וייל. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952),
63, [1] ע'. 8°.
(ספרית פועלים / נעורים), כולל 5 ספורים.

1489 ויזל, נפתלי הירץ. מבחר כתבים.
סידר ביאר והוסיף מבוא: ג[דליה] אלקושי. ירושלים,
"עבר", (דפוס "הספר"), [תשי"ב], 84 ע'. 8°.
המבוא: ע' [5]—12. ביבליוגרפיה: ע' 83—84.

1490 ויטמן, וולט. עלי עשב. לקט ותרגם
<אף הוסיף הערות ומטה על חיי המשורר ויצירתו>
ש[מעון] הלקין. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר;
(תל אביב, דפוס הארץ, 1952), 550, [6] ע'. לוח-
פורטרט, 8°.

השער על שני דפים. שם המקור:

Walt Whitman: Leaves of grass.

ילקוט זה של שירי ויטמן נסיון ראשון הוא
בספרות העברית להכניס את יצירתו. לתוכה בצורת
ספר... למעלה ממחצית יצירתו השירית של ויטמן
ניתנת בילקוט הזה. (מהקדמת המתרגם), המטה של
הלקין על חיי ויטמן ויצירותיו ע' 433—550.
ההוצאה יפה.

1491 וינברג, צבי זבלון [Cvi Z. Weinberg].
אשר עבר. כרך א. תל-אביב, מ. גימון, (דפוס
מל"ן), תשי"א—תשי"ב, 8°.

ספורים. בראש השער: צ. ז. וינברג—התכן;
כרך א: מחיצות. הווית. תשי"א, 223 ע'.

- המדורות; חלק א': רשומים מתקופת הילדות; ציורים ומסות. רשימות מימי הנעורים. ב': בהלל האהבה: באור פני האהבה. / בצל הצער (מכתביה לשמואל אבן שמואל קופמן ז"ל). ג': מכתבים מחו"ל (משנה תש"ח מאה"ב). ע' 386-604. גוססות.
- 1498 לונדון, ג'ק. הגברת הקטנה של הבית הגדול; רומן. עברית: יצחק הירשברג. תל-אביב, "תבל", (דפוס "המרכז", 1952). 247 ע'. 80 שם המקור: Jack London: The little lady of the big house.
- 1499 ליכטנבאום, יוסף [Josef Lichtenbaum]. אגדות הדידות ערוכות ומתרגמות בידי יוסף ליכטנבאום. תל-אביב, "יבנה", (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ב. 143 [1] ע'. 80 (מאגדות עמי העולם). מונק.
- 1500 למן, מאיר [Markus Lehman]. אהבת אחים; ספור. מאת מ. להמן. עברית: יעקב גליס. ירושלים, קרן ספצרא, (דפוס הוצאת ספצרא), תשי"ט. 33 ע'. 80
- 1501 למן, מאיר [Markus Lehman]. משפס צדק; סיפור. מאת מ. להמן. עברית: יעקב גליס. ירושלים, קרן ספצרא, (דפוס הוצאת ספצרא), תשי"ט. 41 ע'. 80
- 1502 למן, מאיר [Markus Lehman]. הקדוש ממגוצא; ספור הסטורי. מאת מ. להמן. עברית: יעקב גליס. ירושלים, קרן ספצרא, (דפוס הוצאת ספצרא), תשי"ט. 31 ע'. 80
- 1503 מגד, אהרן. הגדת העצמות. (חיבר ועיבד: אהרן מגד). (תל-אביב, מסכל / אכא - ענף הסברה, דפוס שהם, תשי"ב). [36] ע'. לוחות תמונות. 80
- על מלחמת השחרור וייסוד מדינת ישראל, בצורת הגדה של פסח.
- 1504 מדרשי, יעקב. הצמודים לאדמה; ספור. (ירושלים: אהרן גלעד). תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תשי"ב. 253 [1] ע'. 80
- מחיי החקלאים היהודים בגולה (ברוסיה) ובארץ ישראל במאה העשרים.
- 1505 מורואה, אנדרה. לב' של ביירון. עברית: יצחק הירשברג. (תל-אביב), בקר, (דפוס "עמל", 1951). 366 ע'. 80. (סידרה "פנינים").
- שם המקור: André Maurois: Byron
- 1506 מטמור, יורם. דגניה; מתנה נסיונית. (תל-אביב, דפוס "ספר", תשי"א. 79 ע'. תמונות. 80 = הספריה הקטנה של חבר הקבוצות, מס' 2
- 1507 מלויל, הרמן. מובי דיק. הציורים: רוקול קנט. עברית: אליהו בורטניקר. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס מ"ן), תשי"ב. 24 [1], 573 ע'. תמונות. 80. בראש השער: הרמן מלויל.
- שער גוסף באנגלית. ספור. שם המקור: Herman Melville: Moby Dick.
- 1508 סינקלר, אפטון. מלך המכונניות; רומן על אמריקה של פורד. עברית: נחמיה סורת. תל-אביב, "תבל", (דפוס "המרכז", 1952). 243 [1] ע'. 80 שם המקור: Upton Sinclair: The flivver king; a story of Ford-America.
- 1509 עוזר דלים; חוברת הומוריסטית חד-פעמית לשמחת תורה. תשי"א בעריכת: שמואליק. (תל-אביב, דפוס מוזס), תשי"א. 7 [1] תמונות. 80
- 1510 פטון, אלן. זעקי, ארץ אהובה; ספור. על שפע בעוובה. תרגם אהרן אמיר. תל-אביב, "עם עובד", (הדפוס הכללי), תשי"ב. 280 ע'. 80 בראש השער: אלן פטון. שם המקור: Alan Paton: Cry, the beloved country.
- 1511 פטסי, שנדור [Sándor Petöfi]. משיחי שנדור פטיסי. מהונגריה אביגדור המאירי. תל אביב, "סיני", (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ב. 194 ע'. 80
- 1512 פיכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. בני דור; מספרים, משוררים, אישים. [א]: מספרים. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תשי"ב. 360 ע'. פורטרט. 80. ("לדור").

בראש השער: אנאטול פראנס. שם המקור:
Anatole France: Le petit Pierre.

1518 צויג, סטפן. בלוק. עברית: אוריאל
שלח. ירושלים, קרני (דפוס ר. ה. הכהן), תשי"ב.
349 ע' 80.

בראש השער: סטפן צויג. שם המקור:
Stefan Zweig: Balzac.

1519 קורצויל, ברוך [B. Kurzweil]. על
ארבעה שירי טשרניחובסקי. ירושלים,
המחלקה לעלית ילדים ונוער / מדור להורכה, (דפוס
למודי), תשי"ב. 39 ע' 80.

= עיונים למדריך ולמורה, חוברת ז.

בראש השער: ברוך קורצויל.
התכן: הבלדות "בעין דור", "על הרי גלבע".
Nocturno דוגמא לשירי טבע של טש. "האדם אינו
אלא...". "על הדם".

1520 קישון, אפרים. העולה היורד
לחינו. הפכו לעברית אביגדור המאירי עם מאה
אילוסטרציות של המחבר, תל-אביב, הוצאת אלכסנדר,
(דפוס "אלישע"), 1952, 264 [2] ע' 80.
כולל 53 הומורסקות.

את המקור עיין להלן מספר 1540.

1521 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. הס'
פוריה של הספרות העברית החדשה...
הוצאה שניה... כרך א"ב, ירושלים, אחיאסף, (דפוס
ר. ה. הכהן), תשי"ב. 337: 416 ע' 80.

התכן: כ"א: מבוא כללי; דור, "המאספים" (1781—
1820). הוצאה שניה, מעובדת מחדש ומורחבת: הקדמות,
מבוא כללי, צמיחת הספרות העברית החדשה בגרמניה;
מנדלסון. חיול. "המאספים", ראשי-הסופרים בדורו של
"המאסף". דור-המעבר מן "המאסף" אל "בכוריה-העתיים".
החיים והספרות של יהודי-איטליה בשנות 1780—1820.
הספרות העברית בצרפת. סיכום. "לא מצאתי לאפשר
לשנות את תכנית — הספר שינוי יסודי. ולעומת
זה, הספתי הרבה מכל מה שנחחדש במשך כ"ה
השנים האחרונות בחקירת הספרות ובביקורת-הספרים,
תיקנתי טעויות הרבה, חידשתי את הסיגנון כמעט על
פני כולו ושינויים קטנים למאות נמצאים בהוצאה זו".
(מהקדמה). הוצאה א' עין ק. ס. שנה ז' ע' 340—341
(שם גם בקורת מאת ב. דינבורג).

התכן: ברנר (ע' 9—121). שופמן (ע' 122—184).
גנסיין. אנכי. גומברג. אש. ברקוביץ. בארון. ברש.
בורלא. עגנון.

הדברים פורסמו תחלה בכ"ע וקבצים שונים.

1513 פייכמן, יעקב [Jakob Fichmana].
ס ל י מ ב י ר ו ש ל י מ ; שירי ומסות. תל-
אביב, דביר, (דפוס גולדברג ודפוס עתיד), תשי"ב.
183 ע' 80.

= ספריית "דביר לעם", סידרה ראשונה, ספר טו.
הספר יצא ליובלו השבעים של המשורר. בין השאר
מסה גדולה על טשרניחובסקי. בתחלת הספר רשימה
ביוגרפית קצרה על המחבר.

1514 פינסקי, דוד [David Pinsky]. מ ע ר כ ר
נים ; בתרגומו של בן-ציון ידידיה. תל-אביב, מרכז
לתרבות והסברה של ההסתדרות, (דפוס סטרו), תשי"א.
104 ע' 80.

1515 פינסקי, דוד [David Pinsky]. מ ש י
ח י מ ; דרמות. תרגום מיידיש שמשון מלצר. תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תשי"ב. 342 [1]
ע' 80. (ספריה "לדור").

בראש השער: דוד פינסקי

התכן: ד. סדן; עם הספר. — היהודי הנצח. ר'
עקיבא וברכוכבא. שלמה מולכו ודוד הראובני.
שכתי צבי ושרה.

1516 פרנהוף, יצחק [I. Pernhof]. ס פ ר
ה מתנגדים ; סיפורים. (הביא לבית הדפוס והקדים
הקדמה ישראל כהן). (תל-אביב). אגודת הסופרים
העברים ליד "דביר", (דפוס "אילון" תשי"ב). 216
[4] ע' לוח-פירטרט, פקסימיל, תמונה. 80.

התכן: י. כהן; פרנהוף. ויליאם פרנהוף; זכרונות לבית
אבי סיפורי המתנגדים (10 סיפורים). סיפורים אחרים:
שתי נשים. קיפא וסבתות. חיי המשפחה: אם הבנים.
בעל התשובה. נרתיק. שעה אחת ברחוב: קיום ושרטוטים
(3 רשימות). מאמרים: שני דמיונות. אברהם לבנסארט.
על המינים. נספחות.

1517 פרנס, אנטול. פ י י ר ה ק ס נ ; סיפור.
מצרפתית ה. גליקשטיין. מרחביה. הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951). 262
[1] ע' 80. (ספרית פועלים / נעורים).

ההומניסטית באמנות ונפנית "לאסכולות החדשות" ... החלק השני מוקדש כולו לספרות ישראל. הפרקים בחלק זה רובם עוסקים בתקופת התחייה בספרות ישראל ... ובמיעוטם הם ניתנים להערות על דרכה של היצירה הישראלית הספרותית בדורות העבר הקרוב והרחוק ... בכמה מקומות מטעים המחבר את השפעתה הישירה של המחשבה האירופית החדשה על הספרות הישראלית ... אולם אין המחבר רואה השפעה זו עיקר גדול בהתפתחותה הפנימית הפסיכית של ספרות ישראל החדשה" (מהדקדמה).

1528 רינג, ישראל. דוד ויואב; מחזה ב"5 מערכות" 77 תמונות. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "טורים", 1951), 98, [1] ע' 80. מנוקד.

1529 שאנן, א. עיונים בספרות ה"השכלה" (לבחינת השפעתה של הספרות הצרפתית). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952), 196, [1] ע' 3 לוחות. 80.

(ספרית פועלים / מדע לכל).
החלק: דרכי ההשפעה (מבוא כללי). א': השפעת הקלאסיציזם הצרפתי (ההשפעות על ס. מינדזין, י. האלטרן, ש"ר, מ. לטריס). השפעת המהפכה הצרפתית ומבשריה (על י. האפרתי, שלום הכהן, שד"ל, ריב"ל). השפעת הרומאנטיקה הצרפתית על הרומאנטיקה העברית (על שולמן ומאפו). ביבליוגרפיה: ע' 191-196.

1530 שופמן, גרשם. כל כתבי ג. שופמן. כרך ב-ד. תלאביב, "עם עובד", (דפוס קליינבוים), תשי"ב, 346; 348; 290 ע' פורטרט. 80.

(כתבי סופרים).
כרך ב' כולל 142 רשימות; כ' ג': שלשה ספרים (אדם בארץ, עינים ונהרות, אור חדש) 179 רשימות ומחזה קטן (נהיה, נא ידידים) כ' ד': 14 רשימות; דברי עיון (על סופרים, ספרים ובעיות שונות), 183 פרקים. להולכים: 14 פרקים. את הקודם עיון ק. ס. שנה כ"ג ע' 182.

1531 שחם, נתן. יוחנן בר חמא; חזיון מן העבר. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952), 102, [1] ע' 80. (ספרית פועלים / לכל).

חזיון מימי בית שני בג' מערכות (ו' תמונות) וסיים.

כ' ב': הדור של הרומאנטיקה וחכמת ישראל (1820-1860). הוצאה שנייה בהוספות ותיקונים הרבה: הרומאנטיקה הפילוסופיה של הדור. "ביכורי העתים", כרך חמד' והקבצים שיצאו בעקבותיהם. ש"ל, ש. זק"ש. ג. קרוממאל, ש"ר. י. ל. מיזס. י. פרל. ארטור ש. בלוך הלוי. לטריס. סיכום. עם ביבליוגרפיות בראשי הפרקים בכל כרך וכרך. הוצאה א' עיון ק. ס. שנה י"ד ע' 298.

1522 קסטלר, ארתור [Arthur Koestler]. אספרטקוס ... עברית: צבי רין, ירושלים, קריג (דפוס גולדברג), תשי"ב, 285 ע' 80. ספור היסטורי מהמאה הראשונה לפני ספה"ג.

1523 קפקא, פרנץ. המשפט. (תרגום ישורון קשת [= יעקב קופליביץ]). ירושלים ותלאביב, שוקן (תלאביב, דפוס "אחלות", תשי"א, 305, [1] ע' 80. בראש השער: פראנץ קאפקה שם המקור: Franz Kafka: Der Prozess.

1524 קריב, אברהם. קול ובת-קול; שירות ושירים. תלאביב, "עם עובד", (דפוס סטרוד), תשי"ב, 220 ע' 80.

1525 ראובני, [אחרן] [Aaron Reubeni]. "הצד השני", וספרות, "על חטא", ירושלים, (דפוס רוגלד), 1951, 31, [1] ע' 80.
בקורת שלילית, בעיקר רעיונית, על הספר של א. ראובני "הצד השני של המטבע" (עיון ק. ס. שנה כ"ז ע' 308).

1526 רבוי, איזק. בערבה; רומן. עברית [מ'הדני] ליפסון. תלאביב, דביר, (דפוס אילון), תשי"ב, 267 ע' 80.
בראש השער: א. ראבוי — מחיי היהודים באמריקה במאה העשרים. את המקור היידי: דער יידישער קאבווי, עיון ק. ס. שנה כ"ב ע' 213.

1527 רבינוביץ, ישעיה. יצר ויצירה. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס הממשלה, תשי"ב-1951), 275 ע' 80.

מאמרים על הספרות. בחלקו הראשון ... מטפל המחבר בתחומה זה של הספרות האירופית, אשר בסופה של המאה הי"ט התחילה פורשת מן הדרך הריאליסטית

"לידער און פאנעמעס, געשריבן אין ארץ-ישראל צווישן די יארן 1947-1951".

1539 פאקטערעגער, מאיר. אין בלויזן באגניען <לידער>. תל-אביב, מיט דער מיטהילף פון "ועד פועלי סאלאלום" רמת-גן: יפה, דפוס מולדת, תשי"א. 31, [1] ע' 8°.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1540 Kishont, Ferenc. Ige-mige; a szerző 100 illusztrációjával. Tel-Aviv, Kiadja Alexander, 1951. 318, [2] p. 8°. תרגום עברי עיין לעיל מס' 1520.

1541 Shenberg, Yitzhak. Days of delight. English: Priscilla Fishman. (Tel-Aviv), [1950]. 1 p. l., 13 p. 8°.

= Wizo Executive, Department for Zionist Education: Reading library of modern Hebrew literature, 2. במכונת-הכפלה.

בראש השער: Yitzhak Shenberg.

התרגום הגרמני עיין בערך הבא.

1542 Shenberg, Yitzhak. Tage der Freude. Deutsch: Miriam Scheuer-Goldes. (Tel-Aviv), [1950], 1 p. l., 14 p. 8°.

= Wizo Executive, Department for Zionist Education: Handbibliothek moderner hebraeischer Prosa 1. במכונת-הכפלה.

בראש השער: Yitzhak Schoenberg.

התרגום האנגלי עיין בערך הקודם.

1543 Szenes, Hanna. El violin; pieza teatral en cinco cuadros. (Tradujo del hebreo) Janá Eshel. Ilustró: Ruth Levin). Jerusalem. Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (דפוס "גשר"), 1949. 43, [1] p., illus. 8°.

בראש השער: Janá Szenes.

הכנור; מחזה. תרגום מעברית. את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 276.

1544 Zweig Stefan. Rettegés, és egyéb elbeszélések. Tel Aviv, Kiadja Alexander,

1352 שטין, א. ש. עלים סרופים ברוח; ספורים וציורים. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס בלון), תשי"ב. 320, [2] ע' 8°. ("קשת").

כולל 13 ספורים מימי התנ"ך, מחי הגולה ומחיי הישוב החדש בא"י.

1533 שטיינברג, יעקב [Jacob Steinberg].

רשימות אחרונות. (תל-אביב), אגודת הסופרים העברים ליד "דביר", (דפוס אילון, תשי"ב), 184 ע' 8°. בראש השער: יעקב שטיינברג.

"רובו הגדול של הספר נקבע ונערך ע"י שטיינברג עצמו סמוך למותו, ורק דברים מעטים, שלא הספיק לכנסם, כינס והוסיף כותב הטורים האלה". (מתוך ההקדמה של ישראל כהן). את הקדמות עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 22.

1534 שיף, מידד. שמעון צהמרא; רומן. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר", תשי"ב—1951). 334 ע' 8°.

רומן מחי א"י בומן שבין מלחמת עולם א' וסוף מלחמת השחרור.

1535 שלו, יצחק. אוחזות ענף שקד; שירים. (תל-אביב), אגודת הסופרים העבריים ליד "דביר", (דפוס סטודי, תשי"ב — 1951), 182 ע' 8°. הספר כולל גם שירי ירושלים ושירים מימי מלחמת העצמאות.

1536 שמירא, שלום יוסף [Schalom Josef Schapira]. הנר לא כבה; רומן מחי משורר בארץ. תל-אביב, "יכנה" (דפוס הארץ, תשי"ב), 213, [1] ע' 8°.

בראש השער: ש. שלום [= שלום יוסף שמירא].

ספרות יפה יודית

1537 אבנר, דוב. ארץ-ישראל רעפלקסען און אנטיפא לידער. 2 ביכער אין איין באנד. תל-אביב, "ידיש", (דפוס "ספר", 1948, 198, [1] ע' תמונות. 8° ספר שירים.

1538 סוצקעווער, אברהם [A. Sutzkever]. אין פיער-האָפּן. תל-אביב, גאלדענע קייט, (דפוס "אחד דות", 1952, 184, [3] ע' 8°.

דפוס "מולדת", תשי"ב—1951, 281, [1] ע' 8⁰.
מנוקד: ספור לבני-הנעורים.
שם המקור: Henry Rider Haggard: Allan
and the holy flower.

1552 לבנה, זאב, מפלאי החי; ספורים על
בעלי-חיים משנים בעולם ומלאו מאת זאב לבנה
לרמן. בצרף 26 תמונות. ירושלים, ה. מס,
(דפוס ארץ-ישראל, 1952), 137 ע' 8⁰. = "תבלי", ספרי
מדע והשכל לנוער, ה. מנוקד.

1553 מוסנון, יגאל, חסמבה. וילדי
ההפקר. צייר: שמואל כץ. תל-אביב, נ. טברסקי,
(דפוס "ספר", תשי"ב, 155, [1] ע' 8⁰). ספור לנוער.

1554 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. הלש-
כה לעלית ילדים ונער. דפים לחנכה;
פרקי קריאה לנוער העולה. ירושלים, הסוכנות היהודית
לארץ-ישראל, המחלקה לעלית ילדים ונער, תשי"ח.

12 ע' תמונת 8⁰.

1555 סן-אגזיפרי, אנטואן דה. הנסיך הק-
טן. עם ציורים מאת המחבר. תרגם מצרפתית: אריה
לרנר. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס אמנים מאוחדים),
תשי"ב, 86, [2] ע' 8⁰. (ספריה "לילד").

בראש השער: אנטואן דה סנט-אזופרי, שם המקור:
Antoine de Saint Exupéry: Le petit prince.

1556 סקולסקי, ש[למה]. פעוסון; ספור
בחרוים. עבר מלועזית ש. סקולסקי. ציר צבי לבנה.
תל-אביב, דעת, (א. הוברמן, דפוס לוקאפשוין),
[תשי"ב?], [12] דף 8⁰.

1557 פישקין, אהרן. הגואל הקטן. הציור
רים: א. לואיזה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"),
תשי"ב, 143, [1] ע' 8⁰. (ספריה "לנער"). ספור.

1558 קרונברג, יונה [חיים]. בארמון
מלך פולין. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס "חורב",
תשי"ז), 143 ע' 8⁰. מנוקד.

על אסתרקה בתו של החיש מאופוצ'נו אהובת לבו של
המלך הפולני קוימיז' הגדול.

1559 קרונברג, יונה [חיים]. כך ספרו
תל-אביב, המחבר, (דפוס רוהלד, 1950), 92 ע' 8⁰.
מנוקד. 4 ספורים לילדים.

(typ. Uj. Kelet), 1952, 126, [1] p. 8⁰.

"פחד, וספורים אחרים". ס"ה 5 ספורים, תרגום
מגרמנית. ע' 95—104: מאמר לזכרו של תיאודור
הרצל. (המקור עין ק. ס. שנה ו' ע' 497 מס' 2050,
ע' 105—126:
Diamant Elemer: Stefan Zweig tragédiája.

ספרות הנוער

1545 אנדרסן, הנס כ[ריסטיאן] [Hans
Christian Andersen]. אגדות וספורים לקט
ותרגם דב קמחי. תל-אביב, י. צציק, (דפוס קלינוביום),
[תשי"ב], 230, [1] ע' תמונות. 8⁰. מנוקד.

1546 בותול, ג'ין [Jean Bothwell]. ה-
לילן הצעיר; ספור מחי הדו. תרגם חיים תרסי.
תל-אביב, צציק; (יפו) דפוס "הספר העברי", תשי"ב,
108, [2] ע' תמונות. 8⁰.
בראש השער: ג'ין בותואל.

1547 ברעם, בלה. גוללי; לילי הגן. לקט
וסדר בידי בלה ברעם. ציר בידי א. לואיזה. הכריכה
ושבע התמונות הצבעוניות ציירו [1] ליפמן רוטשילד.
[ירושלים תל-אביב], מסדה, (דפוס מסדה), [תשי"ב?],
221, [3] ע' 8⁰. מנוקד. ההוצאה יפה.

1548 גרים, יקוב. כפה-ארמה. (עברית:
לאה גולדברג. הברכות <בצילום> מאת עמליה סרקין).
[מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר]; (תל-אביב,
דפוס "אחדות"), [תשי"א], 34, [2] ע' לוחות-תמונות.
8⁰. (ספריה פועלים). מנוקד. עיבוד.

Jacob Grimm: Rotkäppchen. שם המקור

1549 דויל, א[רתור] קונן. חותם הארבעה.
או תעלומת בית שולט... מאנגלית שלמה ערב.
תל אביב, צציק, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א, 131
ע' 8⁰. מנוקד. שם המקור:
Arthur Conan Doyle: The sign of four.

1550 דומניץ, זאב. פלגת הפרטיזנים.
תל-אביב, "יורעאל"; (ירושלים, דפוס "אשכול", תשי"א).
104 ע' ציורים. 8⁰. לבני-הנעורים. מנוקד.

1551 הגרד, [הנרי] רידר. הפרת הקדוש.
תרגם ועבר נ. בן-חנה. תל-אביב, "יורעאל"; (יפו)

- 1560 קרונברג, י[ונה] [ח'יים]. השודר
שהיה לשר: מספרי ארצות המזרח... ציורים —
חנה אליצור, תלאביב, הוצאת המחבר, (דפוס רוהלר,
תש"י, 52 ע', 80. מנוקד, לילדים.
- 1561 השומר הצעיר, ארץ ישראל. בחור
צות אשקלון... המחנה הארצי השלישי לחברות
הנוער בקבוץ הארצי השומר הצעיר חוף אשקלון
1-5 באוגוסט 1951, [תלאביב, חש"מ, תש"א], 31
ע', תמונות. 80.
- 1562 שלמון, א. הרתם במדבר; ספורים
לילדים. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס "תרבות"),
תש"א, 87 ע', ציורים. 80.
- 1563 Keren Kayemeth Leisrael. Blue Box
the bold, and other stories. (Jerusalem, Pub.
by Overseas Youth Department Jewish Na-
tional Fund, n. pr., [1947?], 24 p., illus. 80.
החבר: Blue Box the bold, told by Mor-
dechai Warhaft, tr. by Lawrence Weston.—
Commander-in-chief of the cry-babies, told
by Z. W. — A conversation at night, by
Leah Goldberg.
- 1564 Maaravi, David. A-roving we will
go; a poem... illustrated by Hannah Goetzler.
Jerusalem, The Overseas Youth Department,
Jewish National Fund, (typ. Ahva, 1951).
31 p., illus. 80.
- הנוף והוראה
- 1565 אגדת החרשים-אלמים בישראל. בעמק
הדממה; להתקנת מצבם של החרשים. (תלאביב),
אגודת החרשים-אלמים בישראל, (דפוס "דבר"), תש"א—
1950, 14 ע', 80.
- 1566 ארנון, אברהם. בית הספר הכללי
והמאבק על בית ספר אחיד. [ירושלם], הועד המפקח
על בתי הספר הכלליים; [תל] א[ביב], (דפוס מוסס),
[תש"י], 15, [1] ע', 80.
- 1567 בונבנטורה, א[נצו] [יוסף] Enzo Bo-
naventura. הוראות למורים ומחנכים
- להדרכת הנוער בבחירת מקצוע. ירושלים, המרכז לחנוך
מקצועי ע"ש לוי די ברנדייס, (דפוס לימודי מיסודם
של נ. ור, לישפיץ), תש"י, 20 ע', 80.
ביבליוגרפיה: ע' 20.
- 1568 בית המדרש ע"ש ברל כצנלסון, דברי
שיא; הרצאות ודיוני חברים. ב: הנוער בישראל;
מצאות, בעיות, תפקידים. [תלאביב], מפלגת פועלי
ארץ-ישראל, (דפוס סטרוד), תש"ב, 1951, 240 ע', 80.
כינוס: זאב גולדברג. הביא לבית הדפוס יהודה ארו.
כולל דברי י. שור, נ. רוטנשטריך, י. ברש, ת.
אורמאן, ס. יוהר ואחרים.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 46.
- 1569 ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי.
זוועות בית היתומים דיסקין; תוכיר
ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי לזעזת התקירה
הממשלתית בענין בית היתומים דיסקין בירושלים.
[תלאביב], חש"מ, (1949), ד, [1] ע', 80.
- 1570 בת-נשר. מן המסד... מהדורה שמינית
מתקנת ומרחבת. תלאביב, "אבן שתיה", תש"י, 32
ע', 80. על החנוך בא"י.
- 1571 בת-נשר. צו החיים... מהדורה שמינית.
תלאביב, "אבן השתיה", חש"מ, תש"י, 8 ע', 80.
למען הילד העובד.
- 1572 גרינברג, צבי. תרבות עברית וחנוך
הפקידים. תלאביב, הסתדרות הפקידים; (עין חרול)
דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"א, 31, [1] ע', 80.
- 1573 גרסילד, ארתור תומס. פסיכולוגיה
של הילד. תירגם שלום מורחי, ערך יעקב לוי,
(תלאביב), הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס
ישראל, תש"ב), 423 ע', 80.
("אוצר המורה" — ספריה לעזר ולהדרכה). בראש
השער: ארתור ט. גרסילד. ביבליוגרפיה: ע' 418-361.
שם המקור: Arthur T. Jersild: Child psychology
- 1574 גת, בנציון. כתיב תרבות. ייר
שלים, מועצת פועלי ירושלים / ועדת התרבות, (דפוס
מרכז), תש"ב, 32, [2] ע', תמונות. 80.
מהמעטפת. המחבר שימש מנהל מחלקת התרבות של
מועצת פועלי ירושלים.

הדפוס ע"י המחלקה לעריכה ולפרסומים של משרד החינוך והתרבות, ירושלים, (המדפס הממשלתי, דפוס החדש), תשי"ב, 62, [2] ע' פורטרט, פקסימיל, 8°.

1583 מוסד סולד למען הילד והנער, דרכי הדבב; 'אינטרביו' ירושלים, מוסד סולד למען הילד והנער, (דפוס מרכז), 1951, 48 ע' 8° = למען הילד והנער, מס' 48 תרגום מקוצר של הספר: Interviewing, its principles and methods, by Annette Garrett, 1942.

1584 (מוסד סולד למען הילד והנער, סידרת עליוני הסברה עממיים לאמהות), א': כיצד תזני את תינוקך? ירושלים, (דפוס מרכז), תשי"א, 15, [1] ע', תמונות, 8°.

1585 מיוחס, יוסף [בר"ש], החנוך המשיח, הספול בילד ובנוער מחוץ למסגרת הלימודים בבית"ס במדינת ישראל, [ירושלים], לשכת הנוער של מחלקת החנוך במדינת ישראל, תשי"ח, [3], 48 דף, 8° במכונת הכפלה.

1586 הסוכנות היהודית לארץ ישראל, הלשכה לעלית ילדים ונער, תקנון, א': להכשרת תזני עלית ילדים ונער, ב': לפעולה החינוכית בחברות נוער עולה, מהדורה שנייה, ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ ישראל, המחלקה לעלית ילדים ונער, (דפוס "אחיה"), תשי"ט, 54 ע', טבלאות, 8°.

1587 פרדס חנה, מדרשית נע"ם, מדרשית נע"ם, פרדס חנה; עלון הסברה... [פרדס חנה], חוג יידי המדרשה בישראל, חש"מ, תשי"א, 18 ע', תמונות, 8°.

1588 הקרן הקימת לישראל, מועצת המורים למען הקה"ק, ילקוט למלאת חמשים שנה לקרן הקימת לישראל; חומר לבתי הספר, תלאביב, (דפוס אלהרר), תשי"ב, 30 ע', 8° קובץ.

1589 [שטרן, אדית (מנדל); אלוה קסטנדיק], הילד הלקוי והמפגל, תורגם ועובד ע"י שרה סמילנסקי, ירושלים, (מוסד סולד למען הילד והנער, דפוס מרכז), תשי"א, 68 ע', 8° = חוברות, למען הילד והנער, I. = פרסומי מוסד סולד למען הילד

1575 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, מועצת הפועלות, יד חברות למעברה; הפעולה החינוכית-סוציאלית בקרב העליה החדשה, (תלאביב, חש"מ, 1951), [8] ע', טבלאות, 8°.

1576 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הקיבוץ הארצי, "השומר הצעיר", מחלקת החנוך, הצעה לפרקי תוכנית לימודים בחברות הילדים ובמוסדות החינוך בקיבוץ הארצי, (מרחביה), הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, המחלקה לחינוך, (דפוס השומר הצעיר), תשי"ב, 233 ע', 8°.

1577 ההסתדרות הציונית, ההנהלה בארץ ישראל, המחלקה לעניני הנער, המדור הדתי, החינוך הדתי; 'קובץ מאמרים', ירושלים, (דפוס פ. אבן), תשי"ח, 71 ע', 8° = למדריך, ספרית המכון למדריכי הנוער הדתי, ס. ההקדמה תחומה ע"מ. א. קורץ, כולל מאמרים מאת פ. שלזינגר, ת. צ. אנוך, ח. חמיאל, מ. לאובר, זא. י. בונאבטורה.

1578 חיפה, התכניון העברי, בית הספר הימי, בית הספר הימי על יד הסכניון העברי בחיפה... [חיפה], (תשי"ח), [16] ע', תמונות, 17: 24. הוצאה חגיגית במלאת עשר שנים לביה"ס.

1579 (תצור; קיבוץ השומר הצעיר הארצישראלי ג), התינוק, חוברת עיונית בטסול ובחנוך, (תצור, 1951), 36, [1] ע', 4° במכונת הכפלה, קבץ.

1580 ירושלים, האוניברסיטה העברית, הפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית בירושלים, נפתחה ב' בסלול תשי"א, [ירושלים, חש"מ, תשי"א], 12 ע', פורטרטים, 8°.

1581 ירושלים, חות הלימוד, חות הלימוד בירושלים, [ירושלים, חש"מ, תשי"א], 58, [2] ע', תמונות, 8° = על חות הלימוד שהוקמה אחרי גמר מלחמת עולם א' ע"י רחל ינאית-בן צבי והיא מנהלת אותה מוזן חוסדה עד הוזמן האחרון.

1582 ישראל, ממשלה, משרד החנוך והתרבות, ליום העצמאות; ילקוט לבתי הספר, (הובא לבית

1596 ברית פקוח לאגודות שכון בע"מ. הנה
לה וחשבונו של אגודות שכון. תל-אביב,
(דפוס הפועל הצעיר), תשי"ט. 66 ע', 8°.

"חוברת זו נכתבה ונערכה על ידי דוד רוזנלוי".
בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ-ישראל / חברת העובדים השחופית הכללית... /
ברית פקוח לאגודות שכון בערבון מוגבל.

1597 גבריאל, נחום; ברוך אביבי. ספרי
החדש. [1]: לשנת הלימודים הששית ספר למוד
ומקרא (הציורים — א. ר. לואיזוא). תל-אביב, "בנה",
(דפוס "תרבות"), תשי"ב. 212 ע', תמונות. 8°.
החלק הקודם עין ק. ט. שנה ל"ז ע' 316.

1598 גורדון, [יהודה יוסף]. תרגילי טרי
גיומטריה <למגמה ספרותית>. תל-אביב, בהוצאת
המחבר, תשי"א. 60 ע', ציורים. 8°. במכונת הכפלה.

1599 זרחי, צלה. חולצת קימונו; שעורי
גזירה. חיפה, תשי"א. [2], 9 ע', ציורים. 8°.
במכונת הכפלה.

1600 זרחי, צלה. עבודי גמר בתפירה;
שעורים למורות למלאכה. בהוצאת צלה זרחי, חיפה,
תשי"א. 22 דף. 8°. במכונת הכפלה.

1601 חזן, ברטה. המים ברשות האדם,
נושא לימודי לגיל 12-13... הציורים שרגא חייל.
מרחביה, הקיבוץ הארצי-השומר הצעיר; (תל-אביב,
דפוס "אחדות", הק' 1951). 208 ע', 8°. (ספרית
פועלים — השכלה וחינוך). ביבליוגרפיה ע' 203'205.

1602 טורובסקי-לנדמן, אביבה. מקראה ער
בית לשלש הלימודים השני. בעריכת אביבה טורובסקי-
לנדמן. חיפה, בית הספר הראלי העברי; (ירושלים,
דפוס "אשכול"), תשי"א. 66 ע', 8°.

1603 ירדני, צ[בי]; מ[שה] רבינוביץ. למד
חשבון; ספר למוד החשבון; כיתה ג' תל-אביב,
"בנה", (דפוס "חירות"), תשי"ב. 135, [1] ע', ציורים. 8°.

1604 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המח-
לקה לבעלי החיים. גידול עז הבית. [מאת]
מ. לאור. י. שולדגמין. הקריה (המדעים

והנוער, מס' 46. תורגם ועובד מתוך הספר:

The handicapped child, by Edith M. Stern
and Elsa Castendyck.

1590 תל-אביב. מערכת החנוך. ועד ההורים
המרכזי. בעיותיו ופעולותיו של שרות
הרפואה המונעת במוסדות החנוך. תל-אביב, (דפוס
מל"ן), תשי"א. [1], 32 ע', תמונות. 8°.

"מוגש ע"י ועדת-התערוכה הששית לנו ולבנינו
מטעם ועד ההורים המרכזי למערכת החנוך בתל-אביב."

1591 Schiffin, Zvi. Choosing a career for
Israel, Jerusalem, Office for Professional
Workers <PATWA> Youth and Hechalutz
Department, Zionist Organization, (typ. Jeru-
salem Post), 1950. 2 p. l., VII, 112 p.,
pl., tabs. 8°.

ספרי למוד

1592 אבידור <בורשטיין> משה; יצחק ספיבק.
עם ישראל בארצו ובנכרה. א—ג. [תל-אביב],
"מסדה", (דפוס מסדה), תש"ח—תשי"ב. 8°. חלק א':
דפוס מסדה הרצליה. התכן: א: תקופת בית ראשון
ובית שני. תש"ח. 228 ע', ב: מתורבן ביתר עד
ערב המהפכה הצרפתית. תשי"א. 211, [1] ע', ג:
משחרור ארצות הברית עד הקמת מדינת ישראל.
תשי"ב. 248 ע'.

בכל הכרכים: מפות, תמונות.

1593 אילן, א.; א. אלקלעי. שערי לשון
לימי החפש לילד העולה לכתה ז' תל-אביב, "אמנות",
(דפוס לוריא), 1951. 32 ע', ציורים. 8°.

1594 אלפא, פנינה. מבקר עד בקר; מקראה
לנושאים: יומולילה והשעון, לשנת הלימודים ב"ג,
ליקטה ועיבדה פנינה אלפא. ציורים שמאל כץ.
מרחביה, הקיבוץ הארצי-השומר הצעיר; (תל-אביב,
דפוס "אחדות", 1952). 70, [2] ע', 8°.
(ספרית פועלים / השכלה וחינוך).

1595 אפרתי, מ[שה] צ[בי]; נ. מלמד. ספר
עות; ספר למוד ומקרא לכת-הספר של המזרח. [ו].
תל-אביב, "בנה", (דפוס "תרבות"), תשי"ב. 304 ע',
תמונות. 8°.

הממשלתי ת[ל] א[ביב], הדפוס החדש, תשי"א, 11.
[1] ע' תמונות. 8°.

1611 סבוראי, מ. חוברת תרגילים לקורט
להנהלת חשבונות וחשבון מסחרי. תלאביב, המחבר,
(דפוס "יפת", 1951, [2], 61 ע', 8°.

בראש השער: קורסים למדעי מסחר / מ. סבוראי.

1612 פולק, אב[רהם] נ. [Abraham N. Poliak].
עם ישראל; (פרקי יסוד בתולדות עמנו). (תל-
אביב), מסכ"ל / אכ"א, ענף ההשכלה, (דפוס תרבות,
1952, 216, [5] ע', מסות, תמונות. 8° מנוקד. היסטור
ריה, קצרה של עם ישראל מראשיתו עד ימינו.

1613 רדאי, יהודה. הצעד השני; גישה
חדשה ללימוד הלשון העברית למבוגרים מתקדמים...
מהדורה שניה, מתוקנת ומורחבת. ירושלים, ד. מס;
(חיפה, דפוס "אות", תשי"ב, 214 ע', 8°.

1614 שפירא, ז. עקרי הדקדוק העברי;
<אמונים ומבחנים>. חלק א'ב. תלאביב, י. שמעוני,
(דפוס "תרבות", 1951 — תשי"ב), 8°.

החלק השני יצא לאור בשם "תורת הדקדוק
העברי", התכן: חלק א: הפעל. 148 ע', ב: השם,
חלקי הדבור ותורת הנקוד, בצרוף 7 דוגמיות של
בחינות גמר ופתרונותיהן. 159 ע'.

1615 Textus in usum scholarum editi et
commentario hebraico instructi curante H. B.
Rosén. 1: Gai Iuli Caesaris De bello gallico
commentariorum locos selectos <I, 1; V. 12-14;
VI, 11-28> commentatus est Haiim B. Ro-
sén. Tel-Aviv, "Omanuth Co. Ltd". (דפוס
לוריא, 1951, 27, [1] p. 8°.

שער נוסף בעברית:

טכסטים רומיים נבחרים ומוסברים לשימוש תלמידים
בעריכת ח"ב רונן, א: קטעים גיאוגרפיים ואנתוגרא-
פים מתוך זיכרונות מלחמת גאליה לנאיוס יוליוס
קיסר. סודרו והוסברו על ידי חיים ב' רונן.

ספרי מדע כלליים

1616 אהרנבוין, חיים. הודו ופאקיסטאן.
(תלאביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ-ישראל, המרכז לתרבות והסברה, (דפוס "דבר",
תשי"ב), 52 ע', מפה. 8° = כדור הארץ, סידרת
חוברות על עמים ומדינות, חוברת ב'.

1605 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המח-
לקה לבעלי חיים. הוראות לגידול עגלות
במנות חלב מצומצמות. מאת רענן וולקני, ת.
שינדלר וע. איל... (תלאביב, הוצאת המדעים הממשלתי,
דפוס "יפת", 1951, 7, [1] ע', טבלאות. 8°.

1606 ישראל. ממשלה. משרד החקלאות. המח-
לקה למטעים. שכלולים באריות פרי
הדר. מאת י. בנור. הקריה, (הדפוס החדש),
תשי"א, 11, [1] ע', תמונות. 8°.

1607 לב, רבקה. אנו אוספים בולים;
ספר קריאה ולימוד על בולים, דאר ומכתבים. ליקטו
וערכו ריקל לב, צ[בי] זוהר, ס[רדני] אמיתי. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תלאביב, דפוס
"אחדות", 1951, 224, [3] ע', פקסימילים, תמונות. 8°.
כולל ידיעות על הדואר והבולים ולקסי ספרות
(כללית ועברית) מתאימה.

1608 לגדמן, שמעון; משה פיאמנטה. לשון
ערב; הערבית המדוברת בפי העם. חוברת א] — ג,
ירושלים, "דערב", (המכירה הראשית הוצאת "עבר",
דפוס מרכז), תש"ר-תש"י, 16: [17]—40; [2], 66°41'
ע'. 8°. רק חוב' ג' גופסה בשנת תש"י.

1609 מרחב, פרץ. פרקים בתולדות
תנועת הפועלים בארץ-ישראל. מרחביה, הקי-
בוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
1952, 142 ע', 8°). (ספריות פועלים/מדע לכל — יסודות
ומקורות). הספר הוא "נוסח מעובד ומורחב של הרצאות
בסמינר השו"צ בגבעתיים-חיפה. אין זה קיצור ההיס-
טוריה של השומר הצעיר, או של תנועת הפועלים
העברית בכללה... הפרקים נועדו למחזורי הסמינר
הרעיוני, לכיתות י"א-י"ב של מוסדות החינוך בקיבוצים".

1610 נהיר, מ. א. יוסף שור. שרטוט הנד-
סי. חובר על ידי מ. א. נהיר <קלרמן> והמהנדס יוסף
שור. תלאביב, המחלקה לחינוך של עיריית תלאביב,
(דפוס "גוטנברג"), תשי"א, 57 ע', 17: 25.

דיסרטציה, ירושלים, תשי"ב. סכום ושער נוסף
באנגלית: Experimental investigation of adreno-
cortical function... by Shlomo Burstein.

1623 ביולוגיה ומארקסיזם; תורת מיצורין
ליסנקו. מחקרים מאת סטולטוב, ניודין, אואקאן,
ליסנקו. עברית מ. בנארי. מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1951), 274, [1]
ע', לוח-פורטרט. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל).
"שלושת החיבורים הראשונים תורגמו מן הקובץ
הסובייטי "נגד המנדליזם-מורגאנום הריאקציוני"
... שלושת מאמרי ט. די ליסנקו מתוך ספרו "אגרובר
אולוגיה".

1624 בלאור, גרעון (Gideon Blauer). קינ
טיקה של פולימריזציה בתמיסות מימיות; מנגנון
הפולימריזציה של חומצה מתאקרילית... [ירושלים].
תשי"ב—1951. 8, [2] דף, טבלאות. 4°.

במכונת-הכפלה. דיסרטציה, ירושלים, תשי"ב. (תקציר).

1625 ברית הרפובליקות המועצתיות הסור
ציאליסטיות. הקונסטיטוציה <חוקת היסוד>
של ברית הרפובליקות המועצתיות הסוציאליסטיות.
בתוספת השינויים והמילואים, שנתקבלו בכנס השני...
של המועצה העליונה של ברמ"ס. [תרגום מרוסית;
שמואל איזנשטדט]. (תל-אביב, "ליכוד", דפוס "המרכז",
תשי"ב—1951). 24 ע'. 8°.

1626 ברנדס, גיאורג. ראשי הזרמים
בספרות המאה התשע-עשרה. ספר ד: הנטורליזם
באנגליה. חלק ב. (תל-אביב), "לגבול" בהשתתפות
מוסד ביאליק [ע"י] ("מסדה"; רמת-גן, דפוס מפה,
תשי"ב). [6], 201—391 ע'. 8°.

"תרגום א[הרן] ראובני... את השירים תרגם ר[אובן]
גרוסמן [=אבינועם]. ערך: אשר ברש". שם המקור:
Georg Brandes: Hovedströmninger i det 19de
Aarhundredes Literatur.

את הקודם עיין יק. ס. שנה כ"ו ע' 257.

1627 גולדציהר, יצחק יהודה. קיצור תול
דות הספרות הערבית. מאת יצחק יהודה
<איגנאן> גולדציהר. תרגום מקרואטית; ססט שנער.
ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה

1617 אינבר, וירה. לנינגראד במצור;
יומן 1941-1944. עברית א[ברהם] שלונסקי. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; [תל] א[ביב], דפוס
לינוטיפ, 1952. 298 ע'. 8°. (ספרית פועלים / לכל).
בראש השער: וירה אינבר.

שם המקור: Вера Инбер: Путь при осаде.

1618 אנדרמן, יואכים [Joachim Andermann].
המספר וקסמיו בתבל ומלאה... (תרגום ישראל
דויד). ירושלים, ר. מס; (חיפה, דפוס "אות"), תשי"ב
—1951. 208 ע', פורטרט. 8°.
= ספרית דני למדע סופולרי, ספר 33.

1619 ארקדי, ס. טאנק — נשק התקפה;
ספר לנוער וללוחם. תל-אביב, "מדע ונצחון", דפוס
הארץ, תשי"א 120, [6] ע', תמונות, מפות. 8°.
עם הקדמה מאת יצחק שדה.

1620 בודנהימר, שמעון [Simon Bodenheimer].
פרקים בפסיכולוגיה החיות. תל-אביב,
"מסדה", (דפוס מסדה), תשי"א. 123, [1] ע', תמונות.
8°. ביבליוגרפיה: ע' 119—120. רשימת המונחים
שבספר: ע' 121—124. "הספר נוצר מתוך שורת
הרצאות באוניברסיטה העברית בסתיו 1949". (מהדק
זכה).

1621 בונבנטורה, אנצו יוסף. הפסיכו-
אנליזה. מאת א. יוסף בונבנטורה. תרגום מאיסל-
קית: דוד אשרי <בונבנטורה>, בעריכת חיים אורמאן.
ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה
העברית, (דפוס מרכז), תשי"ב. 22, 523, [3] ע'. 8°.
שער נוסף באנגלית. יצא לאור מטעם המחלקה
לתנוד של האוניברסיטה העברית. ביבליוגרפיה: ע'
503—511. המחבר, שמש פרופסור לפסיכולוגיה
באוניברסיטה העברית, הוא מקדוש שירת הר הצופים,
ד' ניסן תש"ה. שם המקור: Enzo Bonaventura
La psicoanalisi הספר במקורו יצא ראשונה בשנת
1938 ובשנת 1950 זכה למהדורה רביעית. יש גם
תרגום ספרדי.

1622 בורשטין, שלמה. מחקרים נסיו-
ניים על הפונקציה של קליפת יתרת הכליה... מאת
שלמה בורשטין... ירושלים, תשי"ב—1951. [3], 45,
[1] דף, לוחות-ציורים. 2°, במכונת הכפלה.

1634 הרסל, ג'ון. הירושימה. (מאנגלית: צבי שמואלי). [תלאביב], הספריה הישראלית, (דפוס "ישראל", 1952), ע' 111, 8°.

בראש השער: ג'ון הרסי. שם המקור: John Richard Hersey: Hiroshima.

המחבר עשה בהירושימה בשליחותו של השבועון האמריקאי "ניוירוקר" זמן קצר אחרי שהוטלה על עיר זו הפצצה האטומית הראשונה בעולם, ופרסם בעולם על מה שראה בעיר זו ועל שיחותיו עם אלה ששרדו בחיים.

1635 התאחדות מגדלי הבקר בארץ-ישראל. תחמנץ סתיון, הכנתו, ערכו המזון והשפעתו על חנוכת החלב, מאת ש. הורביץ, ר. וולקין, ד. לחובר ומ. רייך. (תלאביב, דפוס "הפועל הצעיר", תשי"א, 19, [1] ע', טבלאות, 8°.

1636 וול, ארצ'יבלד פרסיוול [Archibald Percival Wavell]. החייל הטוב, תרגם א. ברוידא. (תלאביב), צבא הגנה לישראל, הוצאת "מערכות", (דפוס "ספר", תשי"ב), 123, [1] ע', פור-טרט, 8°. בראש השער: פלדמרשל לורד וול.

1637 ישראל. ממשלה. משרד העבודה. הסתגלות לעבודה; חקר הגורמים החברתיים והפסיכולוגיים. [ירושלים], (תשי"ב—1951), [2], 24 ע', דיאגרמות, טבלאות, ציורים, 8°.

"מחקר ארצי שבוצע ע"י המכון למחקר חברתי שמושי".

1638 ישראל. צבא. קרבות-מגע; א. מכת כידונים, ב. מטחי רימונים. (ת[ל] א[ביב]), "מערכות", (דפוס "ספר", תשי"ב), 56, [2] ע', תמונות, 8°. (קונטרסים לקריאה ועיון). בסוף השער: צבא הגנה לישראל. על המעטפת: קרב כידונים.

1639 מויזיש, ל. מבצע ציצרו. עברית: שרן דוד ברנשטיין—כהן יפו, "נקודים"; (תל אביב, דפוס "עתיד", 1951), 147, [1] ע', 8°.

"מהדורה מיוחדת עבור "מערכות", שם המקור: L. C. Moyzisch: Operation Cicero.

הספר הוא ספורי-רגול ממלחמת עולם ב', מבצע

טה העברית, (דפוס ר. ה. הכהן), תשי"ב, [7], 168, [2] ע', 8°. שער נוסף באנגלית.

שם הספר בתרגום קרואטי, שממנו תורגם לעברית Ignaz Goldziher: Kratka poviest arapske književnosti.

1628 גלעדי, יהודה. סדר-טבלאות לב' נאים, מנהלי-עבודה ומהגוסים. סדר וערך: יהודה גלעדי... חיפה, "במפעל", (דפוס "אות"), תשי"א, 119, [1] ע', 8° = ספרית "במפעל", א.

1629 גץ, יום טוב <ליאופולד> (Leopold Goetz). הצבירה היוצרת. תרגם מחבר יד: צבי רודי, תלאביב, האגודה הפילוסופית; (חיפה, דפוס "אות"), תשי"א, [2], 101 ע', 8° = מחקרים פילוסופיים, 4. שער נוסף באנגלית. "הספר... מהווה נסיון לחקור את היחסים ההדדיים של המקרה ושל ההכרח ולתפוס אותם בתורת שלמות", (מהקדמה).

1630 גץ, פריץ [Fritz Goetz]. תולדות העתונות העולמית. תרגם ברוך קרופניק. ירושלים, ר. מס, (דפוס "האומן", 1951), 126 ע', מקסימילים, תמונות = ספרית מס למדע פופולרי, ספר 32.

תולדות העתונות מראשיתה עד ימינו. ע' 71—75: קצת סטטיסטיקה.

1631 דויטשר, יצחק [Isaac Deutscher]. האגדות המקצועיות בברית-המועצות. תרגם מ. אשר [=אסינגר]. תלאביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תשי"ב, 168 ע', 8°. (דעת).

1632 די זהב, אפרים. תולדות גדולי הקומפוזיטורים מספרים על ידי אפרים די זהב. תלאביב, "דור", (דפוס "תרבות"), [תשי"ב], 189, [1] ע', פורטרטים, 8°. מנוקד. מבך ועד ימינו.

1633- הסתדרות הכימאים בארץ ישראל. אנזימים: סבת הרצאות... עורך מטעם ועד הסניף ע"י ב. שפירא. ירושלים, תשי"א, [6], 130, [4] ע', 8°.

= הוצאת הסתדרות הכימאים בארץ-ישראל סניף ירושלים, מס' 5. שער ותכנן גם באנגלית. במכונת-הכפלה.

1653 Ayalon, David. L'esclavage du Mamelouk. Jerusalem, (typ. "Mercaze"), 1951. 1 p. l., V, 66 p., 1 l. 8°.

= Oriental notes and studies published by The Israel Oriental Society, no. 1.

שאר דפוסי ישראל

1654 מוסד להגינה מקצועית בתעשיה. ב ש ח ון ב ע ב ו ד ה במכוניות לעבוד מתכת. (תל-אביב), המוסד להגינה מקצועית בתעשיה (ליד משרד העבודה, התאחדות בעלי התעשיה בישראל וההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל), חש"מ [חש"א]. 49 ע', תמונת. 8°.

1655 מוסד להגינה מקצועית בתעשיה ליד התאחדות בעלי התעשיה בא"י וההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י מניעת תאונות עבודה במפעלי תעשיה. תל-אביב, מוסד להגינה מקצועית בתעשיה (דפוס "הארץ"), 1946. 30, [2] ע', תמונות. 8°.

= מוסד להגינה מקצועית בתעשיה, חוברת א. טכסט: וי שטראוס, אי שטין, מ. בולסלבסקי, מ. פקר.

1656 הפדרציה הבינלאומית של נשים דמוקרטיות. אנו מאשימות: תזכיר המשלחת מטעם "הפדרציה הבינלאומית של נשים דמוקרטיות" לקוריאנה 16-27 במאי 1951. [תל-אביב], הוצאת ארגון נשים דמוקרטיות בישראל, חש"מ, [חש"ב]. 24 ע', תמונות. 8°.

1657 Church, Gilbert. To a stranger, and other poems. Tel-Aviv, "Jedidai", n. pr., 1944. [27] p. 8°.

"Published in 100 copies only. No. 18".

התורכיות. הספרות העברית של ימי הביניים בארצות האיסלאם. הספרות היהודית בימי הביניים ובזמן החדש עד ראשיתן של ההשפעות האירופיות. הספרות הסינית... הספרות היפאנית... חלק ב': הספרות האירופיות בימי הביניים. הספרות הלאטינית ממותו של בואתיס עד ראשיתה של האסכולסטיקה. הספרות הקלטיות. הספרות הגרמניות. הספרות הרומאניות. הספרות הלא-סינית מראשיתה של האסכולסטיקה עד ימינו. הספרות הרומאניות. הספרות הגרמניות. התקופה השלישית: דורות מעבר (שקיעתם של ימי הביניים). הספרות הרומאניות. הספרות הגרמניות. הספרות הלא-זאנטיניות. הספרות הסלאויות בימי הביניים. הספרות העברית של ימי הביניים בארצות הנוצרים. מפתח השמות, ע' 418-448. תיקונים והוספות. ביבליוגרפיות בסופי הפרקים. לוח סוציולוגיסטי. מפתח הספרות לכרכים א"ב.

1650 רוזטי, משה: אשר צידון. ארגון ואדמיניסטרציה של פארלאמנטים (ירושלים), חש"ב. 20 דף. 8°. במכונת הכפלה.

1651 רזיאל <רצ'קובסקי> א[לחנן] צ[בי]. קרקע ומזון. בצירוף הרשימים ודיאגרמות... ירושלים, ר. מ. (דפוס ר. ה. הכהן), חש"ב. 96 ע', ציורים. 8° = ספרות דני למדע טופולרי, ספר 40. ערך והתקין לדפוס דוד אחימשה.

1652 ריט, טורנא: ישראל ריכרט. כמה הין ופטריות מאת ט. ריט / י. ריכרט. צירה רות קופל. ירושלים, ספרי תרשיש (<משה שפיצר> דפוס גירוסלם פוסט), חש"ב. 84 ע', לוחות-תמונות. 8°. ע' 81-84: מלון המונחים.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עתונים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“.

1658 פאלקסצייטונג; ארגאן פון „בונד“ אין פוילן. (ווארשע, צ״ק פון „בונד“ אין פוילן), 1947. 2° גדול.

הכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' <10> 1: יאנואר 1947. 12 ע'.

1659 דער פרייער געדאנק; צייטשריפט פון פרייהייטלעכן סאציאליזם, געוויימעט דעם קאמף פאר פרייהייט אויף אלע געביטן פון לעבן און דענקען. סאריז און תל-אביב. 4°.

ירחון. העורך: Ch. Fieber. גל' 2: יולי-אוגוסט 1949. 16 ע'.

1660 ציוניסטישע טריבונע; וואכנשריפט פון דער פאראייניקטער ציוניסטישער ארגאניזאציע אין מעקסיקע. México. 2°.

העורך: Moises Glikowski. גל' 42 (דריטער פערטאד): כ"ג תשרי תש"ז. 8 ע'.

1661 ציוניסטישע שטימע; ארגאן פון התאחדות הציונים הכללים און הנוער הציוני אין דייטשלאנד. מינכען. תש"ז/1946—תש"ח/1949. 2°.

גל' 64 ואילך: ארגאן פון אלגעמיינ ציוניסטישער באוועגונג אין דייטשלאנד. — הכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' א': תשרי תש"ז 10 אוקטובר 1947. 4 ע' — נפסק עם הגליון: סיום-נומער: "טבת תש"ז 30 בדצמבר 1949. — עתון אחר בשם זה (מופיע בפראג) עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 35.

1662 L'Amandier fleuri; cahiers de pensée et de vie juives. Revue bimestrielle, éd. par la Société des publications israélites religieuses. Paris, Durlacher, 1949. 8°.

חב' א': אקטובר-נובמבר. 77 [2] ע'.

1663 Droit et liberté; le grand hebdomadaire de la vie juive. (Paris), 1948. 2°.

"Fondé dans la clandestinité".

גל' 1 <69>: 1 במרץ. 12 ע' תמונות. מגילין 1 <105>: 29 באוקטובר 1949: שבועון.

1664 Our World. (New York, Published by the Torah Umesorah... in co-operation with the Spero Foundation). 4°.

שבועון. חבר המערכת: Bernard Goldenberg. Gershon Kranzler, Harold I. Leiman.

גל' ב': 17.1.1946. 12 ע' תמונות.

1665 Var röst, utgiven av World Jewish Congress, Svenska sektionen. (Stockholm), 1949. 2°.

„קולנו יר"ל ע"י הסקציה השבדית של הקונגרס היהודי העולמי“. ירחון. גל' א': מאי. 23 [1] ע' תמונות.

1666 Vienna. Israelitische Kultusgemeinde. Die Gemeinde; offizielles Organ der Israelitischen Kultusgemeinde Wien. Wien. 1948. 4°.

ירחון. גל' 1: ספטמבר. 16 ע'.

קבצים

1667 ההסתדרות הציונית. המחלקה לחנוך ותרבות בגולה. דת ישראל ומדינת ישראל; ילקוט מאמרים על שאלות הדת במדינת ישראל. גיריווק. המחלקה לחנוך ותרבות בגולה שעל יד ההסתדרות הציונית העולמית. תש"א. 193 ע' 8°. התכן: הרב י. א. הלוי הרצוג; התחיקה והמשפט במדינה היהודית. הרב ב"צ מ. חי עזריאל; התורה והמדינה. י. א. וידמן; חרות הבטוי בישראל. הרב י. ל. הכהן מימון; חדוש הסנהדרין. ח' רמבני; תשובה וגאולה. י. ליבוביץ; דת ומדינה. י. דוריון; חרות סוציאליזם בישראל. י. דמיאל; בדק כלים ולא שבירתם. ד. סדן; בת מצוה. א. ת. מרצבך; הרוסא הדתי ושלחותו במדינה העברית. מ. ד. זילברשטיין; בעית נחוח המתים ופחורונה. מדברי הכנסת: חוקת המדינה. צבא ודת (גיוס נשים). בטול עונש מות (מדברי הרב י. מ. לוי, הרב ק. כהנא, מ. אונא, א. ת. שאג, ז. ורהשטיג).

התכן: Preface. Part I: Morris R. Cohen (5 מאמרים); Part II: Essays in philosophy and the social sciences (15 מחקרים); Part III: Essays in Jewish culture: W. F. Albright: G. Kittel and the Jewish question in antiquity. S. W. Baron: New horizons in Jewish history. L. Finkelstein: The beginnings of the Jewish doctrine of immortality. Th. H. Gaster: Errors of method in the study of religion. H. L. Lurie: Jewish social research. K. S. Pinson: German pietism and the Jews. J. Shatzky: Jewish ideologies in Austria during the revolution of 1848. I. Sonne: Biblical criticism in the Middle Ages. B. D. Weinryb: Changes in land tenure in the Middle East.

1671 **Central Yiddish Culture Organization** <Cyco>. The Jewish people: past and present. v. 3. New York, Jewish encyclopedic handbooks, Central Yiddish Culture Organization <CYCO>, (c1952). 7 p. l., 419 p. illus., facsim., pl. 4°.

"Based principally on... Yidn, issued in... 1939—1942 as... part of the General encyclopedia <in Yiddish>".

התכן: Preface. A. Menes: Jewish literature in biblical times. R. Marcus: Hellenistic Jewish literature. B. Cohen: Talmudic and Rabbinic literature. Idem: Liturgical literature. J. Heller: Hebrew poetry in the Middle ages. M. Waxman: Modern Hebrew literature. N. B. Minkoff: Old Yiddish literature. S. Niger: Yiddish literature in the past two hundred years. H. U. Ribalow: Jewish literature in the U. S. and England. H. Bieber: Jews and Jewish problems in German literature. S. Dubnow — Ehrlich: Jewish literature in Russian. R. Wischnitzer: Jewish art. A. W. Binder: Jewish music.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 259.

1672 **The Jewish Chronicle**. The Jewish Chronicle, 1841—1941; a century of news-

1668 **האואנא. די אידישע היים. דער**

גרונטשטיין; ספעציעלע אויסגאבע געווינדעט דער פיערונג פון לייגן דעם גרונטשטיין אינטער דעם בנין פון בית'הכנסת און דער צענטראלער „אידישער היים“... האואנא, פאטראנאט פון דער אידישער היים, תשי"א. 204, [4], ע' 48, פורטרטים, תוים. 8°.

העורכים: לייב היללער, נחמן סאלאחייטשיק.

עם מדור ושער נוסף בספרדית:

"Der Gruntshteyn" <La primera piedra>. Habana, editada por el Patronato de la Casa de la Comunidad Hebrea de Cuba, 1951.

מהתכן: די געשיכטע פון די אידן אין קובא (ע' 19—52). ל. היללער: די געשיכטע פון פאטראנאט.

1669 **דער קאנטיונענט**; ערשטע זאמלשריפט

פאר די אידישע אינטערעסן פון די אמעריקעס... נומער 1. מעקסיקע, „דער חג“, 140, 1941. [1] ע' 8°. העורכים: מ. ראזענבערג, מ[לך] ראזיטש. שער נוסף בספרדית. כפי הנראה חדל להופיע.

התכן: 1: אלערליי: שירים מאת א. מאנער, ק. מאַ לאַזאָטסקי, י. בערלינער, י. גלאנץ, מאמרים בעלי תכן יהודי: ש. רעזניק; אידן אין דער עלטערער שפאנישער ליטעראטור. ס. קאהאן: אמריקע דער יורש פון מוזיק גענוס פון אייראפע. א. כץ: די איד, טעלעגראפן — אנגעטור און איר נייעס-צענטער. א. אלמי: לאמיר חערן מיטאנערן. א. גאלאמב: דאס פאלק אין זיין ליטעראטור. י. ל. טעלער: אין דער איצטיקער דור אידיש-ליינער אין אמעריקע דער לעצטער? מ. ראזיטש: חעגן דער פראגראמלאזיקייט אין אינטער-אמער. קאנטיונענטאלער, קענגווייטיקער איד, איגנאראנץ. מ. ראזענבערג: לאמיר באקענען די נישט אידן מיט אידישקייט. ב. ל. ראמער: ערשטע שפאנישע אידן אין מעקסיקע — זייער אמאל און זייער היינט. 2: איבערן קאנטיונענט: 13 מאמרים ורשימות על היהודים במדינות אמריקה התיכונה והדרומית.

1670 **Freedom and reason**; studies in philosophy and Jewish culture, in memory of Morris Raphael Cohen, ed. by Salo W. Baron, Ernest Nagel, and Koppel S. Pinson. Glencoe, Ill, Free Press, 1951. 468 p., front. (port). 8°.

justice in the past and in the future.—Poland: W. Blattberg: Polish Jewry yesterday, today and tomorrow. I. Lewin: Religious Judaism in independent Poland (trl. by A. Burstein). — America: B. Drachman: The Jewish communal organization of tomorrow. E. M. Friedman: America and Israel of tomorrow. J. I. Hartstein: Yeshivah education in America. M. B. Benathen: The role of the Talmud Torah Jewish education in America. כולל גם ביבליוגרפיות.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
1674 כהן, פנחס יעקב. אוצר הבאורים
והפירושים... על המשנה, תוספתא ושני התל-
מודים, על הפוסקים הראשונים, על הרמב"ם, טור
ושלחן ערוך וכו', נאספו ונסדרו על ידי פנחס יעקב
כהן. לונדון, דפוס "המדפיס", תשי"ב. 625, [5] ע. 40.

שער נוסף והקדמה באנגלית.
רשימה ביבליוגרפית של כל ספרי הפירושים וה-
חידושים של האחרונים על התלמוד שנתחברו מימי
ר' בצלאל אשכנזי ואילך.
הספר מחולק למדורות אלה: על המשנה; על התו-
ספתא; על מסכתות בודדות בתלמוד בבלי; על הש"ס
כולו או רובו; על סוגיות הש"ס; על אגדות הש"ס;
על ענינים מיוחדים בש"ס; על תלמוד ירושלמי; על
ארבעה חלקי הטור והשלחן ערוך; על שו"ע א"ח;
על שו"ע יו"ד; על שו"ע אה"ע; על שו"ע חו"מ;
חדושים הכלולים בספרי שו"ת; ספרי הפוסקים ומספר-
שיהם; על משנה תורה להרמב"ם; מפתחות לש"ס בבלי
וירושלמי; כללי התלמוד; סדר התנאים והאמוראים;
מנהגים ותקנות; ספרי חרי"ג מצות ופירושה; —
בסוף הספר מפתחות שמות הספרים, המחברים
ומקומות הדפוס.

1675 *Internationale Zeitschriftenschau für
Bibelwissenschaft und Grenzgebiete*. Interna-
tional Review of Biblical Studies. Revue In-
ternationale des Etudes Bibliques. Stuttgart,
Verlag Katholisches Bibelwerk, 1951—1952. 8°.
מופיע פעמים בשנה. ההקדמה חתומה ע"י
חוב' א': 1951—1952. XV, 196 ע'.
רשימת כתבי בלשונות שונות לרבות עברית ששמשו

paper history. London, Jewish Chronicle, 1949, XV, 187 p., facsim., pl., ports. 8°.

"Almost the whole of the material on which this work has been based was prepared by Mr. Cecil Roth".

בגלל מסכות שנות המלחמה והשנים שלאחריה יצא
ספר היובל באחר של שמונה שנים. גיוש כרוניקל
הוא כעת זקן העתונים היהודים בעולם. החכך;
Foreword. Chronological synopsis. The
beginnings of the Anglo Jewish press. The
founding of the Jew, Chr. Eclipse and renewal.
Consolidation. Dr Benish. Michael Henry.
Asher I. Meyers. The interregnum. L. J.
Greenberg. The 1st world war and after.
The Jewish World and other rivals and imi-
tators. The new generation.

1673 Jung, Leo, ed. Israel of tomorrow. New York, Herald Square Press, 1946. X, 501 p. 8°.

= The Jewish library, v. 5.
החכך; Religion: L. Jung: Jewish foundations
of the new world order. S. Forst: Religion and
the world of tomorrow (trl. by E. A. Propp).
I. Breuer: Judaism and the world of tomorrow
(trl. by I. S. Adlerblum).—Anti-Semitism: M.
L. Isaacs: Anti-Semitism in the world of to-
morrow. G. Kisch: Jewry-law—past, present
and future. — Law: Ch. W. Reines: Labor in
Rabbinical responsa. O. Z. Fasman: The
attitude of the Hafetz Hayyim toward labor.
Ph. Biberfeld: Judaism and international law.
D. S. Shapiro: The Jewish attitude toward
peace and war. — The arts: H. R. Gold: The
Halakhah and aesthetics (Judaism of to-
morrow and the world of art and beauty). M.
Waxman: Jewish literature in the world of
tomorrow. N. Adlerblum: Gersonides in Jew-
ish thinking of tomorrow.—Science: B. Kisch:
Natural science in Israel of tomorrow. —
Palestine: T. de Sola Pool: Palestine in the
post-war world. I. Unna: The High Court of

1681 תנ"ך. חמש מגלות. שלש מגלות שנוהגים לקרותם בפסח בשבועות ובסוכות שיר השירים, רות, קהלת. בלית (א) תרגום יונתן... עפ"י כתבי יד שונים שהובאו מתמין (ב) פירוש... רש"י (ג) תפסיר ערבי של סעדיה גאון שלא נדפס עד היום (ד) ביאור המלות הקשות שבתרגום... יצא לאור פעם ראשונה בירושלים בשנת תרע"א... ליורנו, דפוס ש. בילסטרט, ת"ש. [2] 44 דף: 8°.

1682 תנ"ך. אסתר. מגלת אסתר, עם ציורים ובאורים. סדרה על ידי צבי שרפשטיין. (ניו יורק, "שילה", [תשי"ז]. [2] 28 ע' ציורים. 8°.

עין גם ק. ס. שנה כ"ח ע' 51 מס' 325.

1683 תנ"ך. אסתר. סדר פורים, Purim service, compiled and arranged by Morris Silverman, Hartford, Prayer Book Press, 1947. 40 p., illus. 8°.

כולל מגלת אסתר במקור ובתרגום אנגלי עמוד מול עמוד, ושרירים לפורים.

1684 Aalders, G[erhard] Ch[arles]. De Oud-Testamentische profetie en de staat Israël; rede bij de 69e herdenking van de stichting der Vrije Universiteit op 20 oktober 1949. Kampen, J. H. Kok, 1949. 48 p. 8°.

"הנבואה של התנ"ך ומדינת ישראל".

1685 Allen, Don Cameron. The legend of Noah; renaissance rationalism in art, science, and letters. Urbana, University of Illinois Press, 1949. VII, 221 p., pl. 8°.

= Illinois studies in language and literature, v. 33, nos. 3-4.

ביבליוגרפיה: ע' 192—209.

מחקר על יחסי הגומלין בין האמונה והשכל בהבנת כתבי הקודש, כפי שהם מתבטאים בתאורי נח בימי הבינים ובתקופת הרנסאנס.

1686 Allis, O[swald] T[homas]. The unity of Isaiah; a study in prophecy. London, The Tyndale Press, (1951). V p., 1 l., 136 p., 1 fold, pl. 8°.

מקור לרשימה הביבליוגרפית שבחוכרת 1 כוללת 393 מספרים, עין ע' xv—vi. מספר הערכים 1391. החומר מסודר לפי הענינים, ונתוספו באורים (בעיקר מסירת התנ"ך) לרובם של הערכים.

1676 LaSor, William Sanford. A basic Semitic bibliography <annotated>. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, (1950). VIII, 56 p. 8°.

= Fuller Theological Seminary: Bibliographical series, no. 1.

Aramaic, p. 20—22. Hebrew, p. 31—34.

1677 Silberman, Edmund, Moses Hess; an annotated bibliography... New York, B. Franklin, 1951. 1 p. l., III—VIII numb: 1. 2 l., 65 numb. 1. 4°.

במכונת הכפלה.

= Burt Franklin bibliographical series, no. 4.

הביבליוגרפיה מסודרת בשלשה מדורים. א': כתבי הס, מסודרים לפי תאריך הופעתם, ס"ה 307 ערכים. ב': חליפת מכתבים של הס ומכתבים אל הס, ס"ה 64 ערכים. ג': ספרים ומאמרים על הס (כאן נרשמו רק דברים נבחרים, ס"ה 24 ערכים). הביבליוגרפיה תביא תועלת רבה לחקירת הס.

מדע המקרא

1678 הכהן, שמעון. ספר מעשה חושב... בו יבואו חידושים... על חמשה חומשי תורה... מעשי ידי... רבי שמעון הכהן... נדפס בלשון הקדש ובלשון ערבי... [חלק א']: סדר בראשית. גרבה, דפוס אור תורה, תש"ג. [4] 162 ע'. 8°.

1679 נחמיאש, שלמה. ספר ויחכם שלמה; קיצור על התורה וחדושי תורה אשר חדשתי... אני שלמה בן... שאול נחמיאש... הובא לבית הדפוס... ע"י מסעוד נחמיאש בן המחבר ז"ל. כאזבלאנא, דפוס י. ראזון, תרצ"ט. [2] 33 דף, פורטרס. 8°.

1680 פוקס, ישראל אליהו. ספר דעת הישראלי, על פרשיות התורה ומועדים... [מאת] ישראל אלי' פוקס... דמו"ץ פה ק"ק לונזשיץ. חלק ב': ספר שמות. פיעטרקוב, דפוס ד. קאפעלמאן, תרצ"ו. [2] 78 ע'. 8°.

כל כרך וכרך כולל מבוא, תרגום מעברית ליוונית מודרנית, טקסט של תרגום השבעים וסירוש.

1692 Bible. Genesis. Ésotérisme de la Genèse; traduction ésotérique commentée des dix premiers chapitres du Sepher Bereshith... I-IV, Annexe 1. Paris, Société des journaux et publications du Centre, 1946-48. 8°.

בראש השער: A. E. Chauvet

התקן: v. 1: Introduction. 1946. 162, [2] p.

v. 2: Le livre des principes — Le livre d'Adam. — Le livre de nachash. 1946. 1 p.l., [163]-467, [1] p.

v. 3: Le livre de Qain. — Le livre de Sheth. — Les deux premiers livres de Noach. 1947. [469]-711, [1] p.

v. 4: Troisième et quatrième livres de Noach. — Descendance de Noach. — Traduction générale ordonnée. 1948. [719]-986, [1] p. ביבליוגרפיה: ע' [981].

Annexe I par Jean Saïridès: Cosmogonie moysiaque; exposé synoptique des deux premiers chapitres et aperçu général du troisième chapitre d'après la traduction du Dr. A. E. Chauvet. (1947). 31 [1] p.

1693 Bible. Minor Prophets. The Book of the Twelve Prophets... in the King James Version, with introductions and critical notes, by Julius A. Bever. 2 v. New York, Harper, (c1949). = Harper's Annotated Bible, nr. 1-2.

התקן: v. 1: Amos, Hosea and Micah. 79 p. Zephaniah, Nahum, Habakkuk, Haggai, Zechariah, Obadiah, Malachi, Joel and Jonah. 112 p.

1694 Bible. Song of Solomon. Das Hohe Lied, Canticum canticorum Salomonis; ins Lateinische und Deutsche nach dem hebräischen Urtext neu übersetzt und erklärt. Münster, Regensburg, 1948. 24 p. 8°.

בראש השער: Joseph Maiworm

1687 Aristeeas. Aristeeas to Philocrates <Letter of Aristeeas> edited and translated by Moses Hadas. New York, Pub. for the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, by Harper, (c1951) VIII p., 1 l., 233 p. 8°. (Jewish apocryphical literature). יוונית ותרגום אנגלי עמוד מול עמוד. עם מבוא גדול (90 ע') והערות מבארות.

1688 Becker, Johannes Hendrick. Het begrip nefesj in het Oude Testament... Amsterdam, N. V. Noored-Hollandsche uitgevers maatschappij, 1942. 4 p. l., 132 p: 4°.

Diss. Vrije universiteit te Amsterdam.

.מושג הנפש בתנ"ך.

1689 Bible. tr. Czech. Pismo... přeložil Vladimír Šrámek. 4 v. Praha, Melantrich, 1947-51. 8°.

תנ"ך בתרגום צ'כי תרגם Vladimír Šrámek

כרכים ב', ד', המו"ל: B. Janda

התקן: 1: [תורה]. 1951. 416, [2] ע': 2: [נביאים ראשונים]. 1947. 322, [3] ע': 3: [נביאים אחרונים]. 425, [2] ע': 4: [כתובים]. 1948. 573, [2] ע':

1690 Bible. tr. English. Selections. Notes on the Old Testament, explanatory and practical, by Albert Barnes. Enl. type ed. edited by Robert Frew, with numerous additional notes and a series of engravings... v. 1-2: Job. Grand Rapids, Mich., Baker Book House, 1950. XXII, 363 p., illus., pl.: 339 p., map, pl. 8°.

צלום של הוצאת 1844. עם מבוא כללי על ספר איוב: 90 ע' בתחלת הספר.

1691 Bible. tr. Greek (Modern).

Ἑρμηνεία Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπιμελεία Βασιλείου Μ. Βέλλα. Ἀθήναι, «Ἀστήρ», 1947-49. 2 v.

התקן: 1: Ἀμός. 1947. [8], 124 p. 4: Ἰωνᾶς-Ναούμ-Ἀββακούμ-Σοφονίας. 1949. 143, [1] p.

1700 **Howie, Carl Gordon**. The date and composition of Ezekiel. Philadelphia, Society of Biblical Literature, 1950. 3 p. 1., 121 p. 8°.

= Journal of Biblical literature: Monograph series, v. 4. במכונת הכפלה.

= Thesis (Ph. D.) — Johns Hopkins University.

Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete.

עיין לעיל מספר 1675.

1701 **Jones, Alexander**. Unless some man show me. London, Sheed and Ward, (1951). XI, 162 p. 8°.

כולל 17 מאמרים על התנ"ך, שפורסמו תחלה בירחון .Catholic Gazette

1702 **Kapelrud, Arvid S[chou]**. The question of authorship in the Ezra-narrative; a lexical investigation. Oslo, Kommissjon hos J. Dybwad, 1944. 97 p. 4°.

= Skrifter utgitt av det Norske videnskapsakademi i Oslo, II Hist. filos. klasse. 1944, no. 1.

1703 **Katsh, Abraham I[saac]**. Hebrew language, literature and culture in American institutions of higher learning. New York, Payne Educational Sociology Foundation, 1950, IV, 91 p. 8°.

[Payne Educational Sociology Foundation]: Monograph no. 2.

התנ"ך: Th. C. Pollock: Introduction.—Hebrew in early American education. Part I: The 1940 survey. Part II: The study of the Bible. Part III: Courses related to Judaism.

1704 **Koch, Robert**. Geist und Messias; Beitrag zur biblischen Theologie des Alten Testaments. Wien, Herder, 1950. XXIV, 261 p., fold. tab. 8°.

1695 **Coppens, J[oseph]**. De kennis van goed en kwaad in het paradijsverhaal: een nieuwe proeve van verklaring. Antwerpen, Standaard-boekhandel, 1944. 71 p. 8°.

= Mededeelingen van de Koninklijke vlaamsche academie voor wetenschappen, letteren en schoone kunsten van België. Klasse der letteren, jg. 6, no. 4.

"Avec un résumé en français".

"ידיעת הטוב והרע בספור על גן עדן; נסיון חדש של הסברה".

1696 **Feinberg, Charles L[ee]**. God rememembers; a study of the Book of Zechariah. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, [1951]. XII, 283 p. 8°.

"המחבר מחזיק ברעה האורתודוקסית המסורתית על התנ"ך". (מההקדמה).

1697 **Gengnagel, Ludwig**. Das Alte Testament als Erziehungsbuch. Tübingen, Furcht-Verlag, (1946). 35 p. 8°.

= Schriftenreihe der Evangelischen Akademie, Reihe 3, Heft 5.

"Vortrag". ביבליוגרפיה: ע' [6].

1698 **Gordis, Robert**. Koheleth — the man and his world. New York, Jewish Theological Seminary of America, 5711—1951. XI, 396 p. 8° = Texts and studies of the Jewish Theological Seminary of America, v. 19.

"The Book of Koheleth, Hebrew text and a new translation": p. [135]—191. Commentary". p. 193—345, Bibliography: p. 387—396.

1699 **Hospers, J[ohannes] H[endrik]**. Twee problemen betreffende het Aramees van het boek Daniel: rede... Rijksuniversiteit te Groningen... Groningen, J. B. Wolters, 1948. 28 p. 8°.

"שתי בעיות בנוגע לארמית שבספר דניאל; נאום הפתיחה באוניברסיטה של גרונינגן 1948".

1710 **Matthews, I[saac] G[eorge]**. The religious pilgrimage of Israel. New York, Harper, (c1947). XII p., 1 l., 304 p. 8°.

סקירה על תולדות הדת בישראל מימי האבות עד אחרי מרד בר כוכבא.

1711 **May, Herbert Gordon**, ed. A re-mapping of the Bible world: Nelson's new Bible maps. Old Testament maps, edited by Herbert G. May, New Testament maps, edited by Chester C. McCown. Cartographer, Jerome S. Kates. New York, T. Nelson & Sons, (c1949). 3 p. l., 44 maps. 8°.

הספר, שהוא חלק של תכנית מפות רחבה יותר, נועד לפרופיסורים ולמורים בשביל למדו התנ"ך והברית החדשה.

1712 **Rabast, Karlheinz**. Das apodiktische Recht im Deuteronomium und im Heiligkeitgesetz. Berlin-Hermsdorf, Heimatdienstverlag, (pref. 1948). 48 p. 8°.

1713 **Rad, Gerhard von**. Der heilige Krieg im alten Israel. Zürich, Zwingli-Verlag, 1951. 84 p. 8°.

= Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments, 20.

התנ"ך: Die Theorie vom heil. Krieg. Der heil. Krieg in der Geschichte des alten Israel. Der heil. Krieg in der nachsalomonischen Novellistik, — in der Prophetie. Das Deuteronomium und der heil. Krieg.

1714 **Ratschow, Carl Heinz**. Werden und Wirken; eine Untersuchung des Wortes jah als Beitrag zur Wirklichkeitserfassung des Alten Testamentes. Berlin, A. Töpelmann, 1941. IV, 86 p., 1 l. 8°.

= Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 70.

1715 **Ringgren, Helmer**. The prophetic conception of holiness. Uppsala, A. B. Lundequistska Bokhandeln, (1948). 30 p. 8°.

התנ"ך: Vorwort. Literaturverzeichnis, p. XIII—XVIII. Die rüach in der alttestamentlichen Heilsordnung. II: Der Geist des Herrn in der messianischen Zeit.

1705 **Kolari, Eino**. Musikinstrumente und ihre Verwendung im Alten Testament; eine lexikalische und kulturgeschichtliche Untersuchung. Helsinki, 1947. 1 p. l., 103 p., diagr., tab. 8°. Diss. Helsinki.

1706 **Levene, Abraham**. The early Syrian fathers on Genesis, from a Syriac ms. on the Pentateuch in the Mingana Collection. The first eighteen chapters of the ms. edited with introduction, translation and notes; and including a study in comparative exegesis. London, Taylor's Foreign Press, 1951. VIII, 352 p., 1 l. 8°.

התנ"ך: Foreword. Introduction: General and textual. The exegesis of the ms. Sociological. Text. Translation. Notes. Comparative exegesis of the ms. compared with the contemporary Rabbinic exegesis in Midrashim and Talmud. The interaction of Christian and Jewish thought on biblical themes in the Euphrat valley during 1—500 C. E. Appendix, Bibliography, p. 346—348.

1707 **McFadyen, John Edgar**. Introduction to the Old Testament.. (New and rev. ed.) London, Hodder and Stoughton, (1947). 400 p. 8°.

זוהי הדפסה שלישית של המהדורה המוקדמת שהופיעה בשנת 1932, ההדפסה השנייה — בשנת 1934.

1708 **MacKay, Alastair I.** Farming and gardening in the Bible, Emmaus, Pa., Rodale Press, (1950). 280 p., front. 8°.

1709 **McQueen, J. A.** Intelligence work and the Bible... With a foreword by Sir Errol Manners. London, Covenant Publishing Co., 1949. 103 p. 8°.

1721 **Wolff, Werner**. Changing concepts of the Bible; a psychological analysis of its words, symbols and beliefs. New York, Hermitage House, (c1951). 463 p., illus. 8°.

"תרבותו היא שיטה של ערכים שמקורה במסורת היהודית-נוצרית שהועברה ע"י התנ"ך והברית החדשה. אולם בתוך זרם ההתפתחות התרבותית נשתנו המושגים הישנים. בלשונות העתיקות כל מלה היא רבת-משמעות, ומאחר שיש כמה משמעויות שאפשר לבחור מתוכן, בחרו מתרגמי התנ"ך אותה משמעות המתאימה ביותר לדפוסים. המחשבה של זמניהם, וכוח שינו את המושגים הקדומים. ספר זה הוא נסיון לחזור ולתרגם את החומר לתוך מחשבות האנשים שמהם נבע, כדי להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם (משלי א', ו'). (מתוך הקדמת המחבר).

1722 **Zimmerli, Walther**. Le prophète dans l'Ancien Testament et dans l'Islam... Traduction de M. Jaton, Lausanne, Edition de la Mission de Bâle, 1945. 32 p. 8°.

= Collection "Le Christianisme et l'Islam 1.

ברית חדשה

1723 **Lamsa, George M[amishisho]**. New Testament origin. Chicago, Ziff-Davis Publishing Co., (c1947). IX p., 1 l., 104 p. 8°.

המחבר סובר שהארמית היא המפתח לברית החדשה ותשובה לבעיות רבות של הברית החדשה. הוא מתנגד לדעה המקובלת שהברית החדשה נכתבה במקורה ביוונית וסובר שאף חלק ממנה לא נכתב בלשון זו.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

1724 גולדברג, נתן. ספר מאורות נתן; חידושים ופסולים ושונות ודרושים... אשר הניח אחריו... מהור"ר נתן סג"ל גאלדברג... נפתח מכת"ק... ע"י... נתן סג"ל הורוויץ... והוספתי עליו ח"ב עם חידושים... על סוגיות הש"ס וגם ח"י ע"ת... על סדרי בראשית ושמות. (New York, דפוס שוליונגר, תשי"ד. [4], 84 דף. 2°.

1725 גיאת, יצחק בן יהודה י. לקוסי ר' יצחק בן יהודה אבן גיאת, מסכת ברכות עם פירוש עיון צבי מאת חיים צבי סויבש... ציריך, מוסד חיות, תשי"ב. 89 [VII] ע. 8°.

= Uppsala Universitets årsskrift 1948:12.

1716 **Seierstad, Ivar P.** Die Offenbarungs-erlebnisse der Propheten Amos, Jesaja und Jeremia; eine Untersuchung der Erlebnisvor-gänge unter besonderer Berücksichtigung ihrer religiös-sittlichen Art und Auswirkung. Oslo, Kommissjon hos J. Dybwad, 1946. 253, [1] p. 4°.

= Skrifter utgitt av det Norske videnskapsakademi i Oslo II. Hist.-filos. klasse: 1946, no. 2.

1717 **Snaith, Norman H[enry]**. Notes on the Hebrew text of Genesis I—VIII. London, Epworth Press, (1947). 53, [1] p. 8°.

על הכריכה: Study notes on Bible books.

1718 **Stamm, Johann Jakob**. Das Leiden des Unschuldigen in Babylon und Israel. Zürich, Zwingli-Verlag, 1946. 83 p. 8°.

= Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments, 10.

1719 **Thiele, Edwin R[ichard]**. The mysterious numbers of the Hebrew kings; a reconstruction of the chronology of the kingdoms of Israel and Judah. (Chicago), University of Chicago Press, (1951). XXI, 298 p., chronol. tab. (1 fold.). 8°.

עבוד חדש של הנתונים ההיסטוריים בתנ"ך ובמקורות המזרח הקדום האחרים, לשם הבהרת הכרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל.

1720 **Williamson, A[dolph] A[nrum]**. Mo-ses, who first saw our pyramid of life; a grand philosophy of evolution. New York, Philosophical Library, (c1950). VIII, 231 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 229—231.

"אף אם ההשקפה על משה שבספר זה שונה בהרבה מההשקפה המסורתית, ערכו של התנ"ך אינו נפגע ע"י זה. יראת הכבוד שלי כלפי התנ"ך גדולה עוד יותר." (מההקדמה).

ing (p. 87—159). *Midrash and Mishnah* (p. 163—256). *The ethics of the Halakah, Tashlik* (p. 299—433). *The Sabbath in Jewish ritual and folklore, Jeusu in the Talmud* (p. 473—570).

שני המחקרים האחרונים מתפרסמים כאן לראשונה מתוך עזבונו של המחבר.

1730 *Unterman, Isaac*. *The Talmud; origin and development, methods and systems, causes and results, contents and significance. With commentaries, interpretations, glossary and indices*. New York, Record Press, 1952—5712. XV, 351 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 320—328.

„תכנון וחשיבותו של התלמוד, ההישגים, היסוד הפורה והרוחני בתלמוד, מוצאו והתפתחותו, השיטות המסקנות היוכחות על כל אלה — אלה הם מסרות חיבורי“ (מההקדמה).

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1731 משה בן מימון. *אגרת תימן...* המקור הערבי ושלש התרגומים העבריים ערוכים ומוגהים בצרוף מבוא והערות בידי אברהם שלמה הלקין וגוסף עליהם תרגום אנגלי מאת בועז כהן. ניו יורק, האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות, תשי״ב. [2], xxxvi, 111, xx, 7 ע' 4°.

= סטרי קרן הרב יהודה ליב ואשתו חנה מנוחה אפשטיין, כרך א. שער גוסף באנגלית:

Moses Maimonides' Epistle to Yemen; the Arabic original and 3 Hebrew versions, ed. from mss. with intr. and notes by Abraham S. Halkin and an English translation by Boaz Cohen. New York, American Academy for Jewish Research, 1952.

שלש התרגומים העבריים הם: תרגום אבן תימן, תרגום נחום בן יעקב המערבי (לפי כתי׳ אוקספורד, לפי קסלוג נויבאר מס' 72253, 1588), תרגום אברהם הלוי בן חסדאי (כתי׳ מינכן, קסלוג רמשי״ש 57, 2315). המקור והתרגומים סור ע״י סורי. המבוא ע' v—xxvi. בהוצאת האגרת במקורה התחיל לספל ז״ר ישראל

עם שער גוסף ומבוא באנגלית. ביבליוגרפיה: ע' 88—89.

המלקט השתמש בעיקר באוצר האגונים לרב״מ לוי׳ן וגם בדברי ריצ״ג מתוך ההלכות ש״ל ע״י הרב במברגר, פירטה תרכ״א ותרכ״ב, גם הוסיף ביורים והשוואות.

1726 הופמן, יעקב קופל. *ספר בינת יעקב*, אשר חנני השי״ת להוציא לאור יעקב קאפיל האפמאן... פיעטרקוב, דפוס ח. ח. פאלמאן, תרצ״ח. 32 ע' 8°: חידושים על הש״ס. ע' 32131: רשימת ה״פרעגומעראנ״ טיין.

1727 וילף, שלמה. *ספר התנהגות הדרך...* מלקט כל עניני ודיני הדרך... הוצאה שניה בהר ספות... קבצתי וחיברתי שוב״ק דראהביטש... (שלמה וילף). לובלין, דפוס ע. צוועקין, תרצ״ד. 191, [32] ע' 8°.

1728 ממך, יהושע. *ספר שתי ידות...* היד המינית... בשם יד רמ״ה להרמ״ז... רפאל מאמן (תשובות ופסקי דינים) והיד השמאלית... בשם יד חרוצים (דרושים, תוכחות מוסרים, חידושי תנ״ך וגמ״ת) פי המדבר... יהושע מאמאן... גירבה, דפוס עידאן כהן צבאן חדאד, תש״ט. [8], 78, 61 דף, פורטרט. 8°.

ליד רמ״ה וליר חרוצים שערם מיוחדים.

1729 *Lauterbach, Jacob Z[allel]*. *Rabbinic essays*. Cincinnati, Hebrew Union College Press, 1951. XVI, 570 p. 8°.

“A publication of the Alumni Association of the Hebrew Union College — Jewish Institute of Religion”.

Ed. by Solomon B. Freehof, Bernard J. Bamberger, Lou H. Silberman.

התכן: J. Morgenstern: Foreword. L. H. Silberman: A note on the editing of the essays. S. B. Freehof: J. Z. Lauterbach: An appreciation. W. E. Rothman: Bibliography of the writing of J. Z. Lauterbach, p. 3—20. *The Sadducees and Pharisees. A significant controversy between the Sadducees and the Pharisees. The Pharisees and their teach-*

1737 (זמלונג, עזריאל חיים). ספר עשר ספורים; כולל הרבה מאמרים... וגם הרבה סיפורים... מעשרה צדיקים... ספר א—ז. ווארשא. ש. ראזען, תרצ"ז. 104: 71 ע', 8°.

1738 (מורגנשטרן), חיים יעקב אריה מרדכי-מין. (מכתב... חיים יעקב ארי' מראדזימין...) (חארשא, דפוס ש. שטיינזאלץ, תרצ"ט.) [2] דף. 4°.

דברי חסידות לקראת חג הסוכה.

1739 נפלאות. גומר 3: נפלאות הה"ר מענדעלע מוויטעססק... והה"צ ר"ש נחום דוב ועוד ספורים הרבה מצדיקים וקדושים. גומר 4: נפלאות הה"צ המגיד ממוריש... והה"צ אהרן קארלינער הגדול... גומר 8: נפלאות הרב מאיר יחיאל ממאגליצע, מהגאון מוילנא... חארשא, דפוס ליבסקינד, תרצ"ז. [2], [1], [36]—[46], [1], [23]—[32] ע', 8°.

1740 Krakovsky, Levi Isaac. Kabbalah; the light of redemption. Brooklyn, N. Y., Kabbalah Foundation, 1950. 264 p. 8°.

1741 Lewin, Samuel. The impatient sages; a legend... Translated by Jeremiah Lewin. Illustrated with woodcuts by Joseph Budko. New York, Beechurst Press, (c1948). 79 p. illus. 8°.

אגדה חסידית. את הספר בגרמנית עיין ק. ס. שנה ג' ע' 65.

תפלה, דרשות, מוסר

1742 הגדה של פסח... Casablanca, האחים חאדיא [לערך ת"ש]. [1], 27 ע', תמונות. 8°.

1743 הגדה של פסח. (כאזבלאנקה, לוגאטי), [תש"ה?]. [54] ע', ציורים. 8°.

סימון העמודים משובש. עם תרגום ערבי.

1744 הגדה של פסח... מינק, American Joint Distribution Committee, תש"ז. 32 ע', תמונות. 8°.

צולם ע"פ מהדורה של הוצאת "כתב" בניו-יורק. שער נוסף (צולם שער המקור).

1745 קינות. תשעה באב. עת בכות. [כאזבלאנקה, חש"ד]. [32] ע'. 8°.

סרידלנדר ד"ל עוד לפני מלחמת עולם א' ועזבונו נמסר ע"י האקדמיה לא. ש. הלפין:

1732 Gordis, Robert. Conservative Judaism; an American philosophy... with a special guide for study and discussion by Josiah Derby. New York, pub. for the National Academy of Adult Jewish Studies of the Jewish Theological Seminary of America, Behrman House, 1945. XI, 116 p. 8°.

1733 Heschel, Abraham Joshua. Man is not alone; a philosophy of religion. New York, Farrar, Straus & Young, 1951, 7 p. 1., 305, [1] p. 8°.

1734 Steinberg, Milton. A believing Jew; the selected writings... New York, Harcourt, Brace and Co., (c1951). 318 p. 8°.

התכן: E. A. Steinberg: Prefatory note. — The idea of God. — Judaism and the American scene. — Israel. — Judaism and the personal life.

הספר יצא אחרי מות מחברו וכולל מבחר מאמריו ונאומיו של המנוח ששימש רב בניו-יורק.

1735 Viñayo Gonzales, Antonio. San Martín de León y su apologética antijudia. Edición y estudio..., Prólogo del R.P.R.G.—Villoslada. Madrid, Instituto Arias Montano de estudios hebraicos y oriente proximo, 1948. 311 p., pl. (incl. facsim.). 8°.

Consejo superior de investigaciones científicas. בראש השער.

קבלה וחסידות

1736 אלבאו, רפאל משה. ארבעה שומרים [מאת] 'גים' קסון הוא רפאל משה אלבאו, והוא קונטרס כולל כמה עניינים יורדי המורים ללכת באורח נכונה... שומר הברית... שומר שבת... שומר מצוה... שומר תוכחת... ועד אחרון בא עת קץ, והוא פירוש פסוקי דניאל... פאס, דפוס מ. טרביט וחזאן, תש"ב. [9], 50, [4] דף. 8°.

1755 Runes, Dagobert D[avid]. Letters to my son. New York, Philosophical Library, (c1949). 92 p. 8°.

The people and the Book, Hear, O Israel! הספר כולל 28 מכתבים, ביניהם:

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

1756 (אמיקאל פון די געוועזענע יידישע דעפארטירטע אין פראנקרייך). אויף האט זיך עס אנגעהויבן... דעם 14טן מאי 1941. פטייזע און באן לא ראלאנד. (Paris, 1951). 26 ע', פאסימילים, תמונות. 4° יודית וצורחית.

על המעטפת השמאלית שער נוסף בצרפתית: Ce fut le commencement...

ביום זה התחילו בצרפת של וישי הרשמת היהודים והגרשים.

1757 ארבעטער רינג. [יוסף] באסקין: צו זיין 70-יאריקן יובילי, ניו יורק, נאציאנאלער עקזקוטיב טייחקאמיטעט פון ארבעטער-רינג, 1951. 51 ע', פורטרטים. 8°.

51 הע' האחרונים כוללים מדור באנגלית עם שער אנגלי: Joseph Baskin on the occasion of his 70th birthday.

1758 דובנאו ערליך, סאפיע, דאס לעבן און שאפן פון שמעון דובנאו. יידיש - משה מערד-מאן. מעקטיקע, ד. פ. שלמה-מענדעלסאן פאנד, (1952). 322, [3] ע', תמונות. 8° שער נוסף בספרדית. את המקור הרוסי עיין ק. סי. שנה כ"ז ע' 200: שם גם ציון.

1759 הורוויץ, ש. (זאלקעס). א שטעטל אין חייס-רוסלאנד. ניו יארק, יידיש, 1952. 106 ע', 8°.

שער נוסף באנגלית. זכרונות המחבר על עירתו איהומן (פלך מינסק) בשנות השמונים של המאה הי"ט.

1760 טראצקי, אליהו. גלות זייטשלאנד: איינ-ריקן פון א ריזע. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1950. 207, [1] ע', תמונות. 8° = דאס פוילישע יידנטום, 69. המחבר עשה בגרמניה בשנות הש"ח.

1746 קירשנפלד, יצחק מאיר. ספר שיח יצחק... בדברי מוסר ודברי כבושין... לפני בוא יום הדין... דעם ספר האבען מיר איבערגעזעצט אויף ריין יודיש... ממני... יצחק מאיר קירשנפלד... בילגוריי, דפוס נ. קרונברג, תרצ"ד. 32 דף. 8°.

1747 תפלות. סדר לקידוש אטויל... [גרבה], (דפוס ד. עידאן ור. סופר, חש"ד. [8] ע', 8°.

1748 תפלות. הקפות ופזמונים ליום שמחת תורה... Casablanca, י. לוגאסי, [חש"ד]. ע' 209-222, [1], 236-238. 8°.

1479 תפלות. שמחת תורה. Simhat Tora service. Arranged by Rabbi Morris Silverman. Hartford, Prayer Book Press, (c1941). 2 p. l., 25 p. 8°.

1750 תפלות. ספר קול רנה: מומע סיה תחויי. ופיוטים דלמילה, פיוטין הבן, פיוטים ותפילין... ופיוטים לשבעה עולים. Casablanca, יוסף לוגאסי, [חש"ד]. 64 ע', 8°.

1751 תקונים. סדר קריאת הנשיא ותפלות היה"ר לכל יום ויום מ"ב הנשיאים שיסדה הגאון... בעל המחבר... "יסוד יוסף"... אספתי ולקטתי... צבי מאשקאויטש... מארגיטסא, דפוס צ. מאשקאויטש, (הסכ' תש"א). [14], [9]-19, [1] ע', 8°.

1752 תקונים. ספר תקון חצות... ונוסף לו התרת נדרים... ותפלת בית עלמין וגם הבקשות... אחר הסליחות... Casablanca, י. לוגאסי, [חש"ד]. 82 ע', 8°.

1753 Cowan, Horace G. The Sabbath in Scripture and history. Kansas City, Mo., Beacon Hill Press, (1948). 341 p. 8°.

1754 Kuhn, Karl Georg. Achtzehngebet und Vaterunser und der Reim. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1950. 2 p. l., 51 p. 8°. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament... 1.

1761 טשארני, דניאל. דוקאר מעמארן. טייל 1. טאראנטע, טינט און פדער, (1951), 319 ע' / תמונות. 80.
דוקאר עיירה בספר מינסק (רוסיה הלבנה) בה נולד המחבר. בספר זה הוא מספר על השנה הארבע-עשרה של חייו שבה עבר לחילנה. בין השאר הוא מספר גם על אחיו שמואל (= ש. ש. גינער) וברוך (= ב. ב. וולאדעק). הזכרונות נכתבו במוסקבה בימירעב בשנת 1920 ויצאו תחלה בשנת 1927 בשם "די משפחה-כראניק" וכאן עובדו מחדש (עיי' ק. ס. שנה ד' ע' 258).

1762 טשארני, דניאל. חילנע <מעמארן>: בוונאס איירעס, צענטראל פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשי"א. 319 ע' / תמונות. 80.
= דאס פוילישע יידנטום, באנד 78.

המחבר יושב בוילנא בתקופות שונות, כשהיתה תחת שלטון רוסיה (1903–1908) ובתקופת פולין העצמאית (בשנות 1935–1936). בוילנא התחיל המחבר את פעולתו הספרותית. פרקים מיוחדים בספר על "יווא" ועל הרב ר' חיים עוזר גרונדסניק.

1763 טשארני, דניאל. א יארצענדליק אזא, 1914–1924 מעמארן. גוייארק, ציקא, 1943, 331, [2] ע' 80.
הספר זכה לפרס "לואיס למד" בניו-יורק. המחבר יושב שנים אלה לסירוגין בפטרוגורד, מוסקבה, מינסק, פרקים מיוחדים בספר על הספרות היהודית-סובייטית (ע' 293–301), על הסופר ל. גיידוס ועל המבקר המוסיקאי והקומפוזיטור י. אנגל.

1764 ליטע, רעדאגירט פון מענדל סודארסקי, אוריה קאצענעלנבאגן, י. קיסין... בוך 1. (New York), קולטור-געזעלשפט פון ליטע-ווישע יידן, (1951), 2008 עמודה, VIII ע' / טבלאות, מפות, תמונות. 40.
תכן ושער נוסף באנגלית.

התכן: לוי גינבורג: הקדמה. — געשיכטע: א. קאצענעלנבאגן: ליטע אין זכרון. מ. הישניצער: די געש. פון יידן אין ליטע פון מיטלאלטער ביז דער 1. העלטימלחמה. ל. שטיין: דער גירוש פון די ליטע. יידן אין פייער פון דער 1. העלטימלחמה. מ. סודארסקי: יידן אין דער אומאפהענגיקער ליטע. מ. גרינהויז: די לעצטע יארן פון ייד. קיום אין ליטע. מ. הישניצער: דער ועד ליטע, זיין סטרוקטור און די ראלע זיינע. י. ברעצקוס: די אפשטאמונג פון די קאראימער אין ליטע און

פולין. מ. אוריאל: די קאראימער פאר די לעצטע 150 יאר. ג. אראנסאן: צו דער געשיכטע פון דער קאחנער באראטונג אין 1869; די קאחנער באראטונג פון יאר 1909. י. בערגער: די ייד. נאציאנאלע אויטאנאמיע אין דער זעלבסטשטענדיקער ליטע, 1919–1939. ע. ווייאנס: דער 2. קהילות צוואמענפאר אין ליטע. ל. שמעוני: די ייד. נאציאנאלע פארזאמלונג אין ליטע. מ. ס. די יידן אין ליטע. סיים. י. ראבינאן: די ייד. פראקציע אין ליטע. סיים. א. מאקאווסקי: די ייד. פראקציע אין 2. ליטע. סיים. ל. לעזענשטיין: די יידן אין די מוניציפאלע פארזאמלונגען. מ. סודארסקי: ליטע און איר קאמף פאר ווילנע. — ליטוואקעס: א. קאצענעלנבאגן: ליטוואקעס. א. שטיינבערג: דער שבט ליטוואקעס. ב. ריווקין: די קורלענדער ליטוואקעס. ה. אבראמאזשיטש: אכילות בי יידן אין ליטע. י. מארק: אונזער ליטווישער יידיש. טיפן פון ליטע. יידן געמאלן פון ייד. קינסט-לער. — תורה — מוסר — רבנות — חב"ד — מתנגדות — ישיבות: א. מענעס: תורה אין ליטע אין 19-טן יארה. ל. גינבורג: דער ווילנער גאון. א. ר. מלאכי: די שעפער פון דער מוסר-באחענגונג. ה. שער-נאחין: ר' יצחק אלחנן. מ. ש. שאפירא: ר' איצעלע פאנעוועזשער, ר' אברהם דובער כהנא. מ. ח. אלער: חסידות און מתנגדות. ש. אטלאס: דער דרך ההבנה אין די ליטע. ישיבות. ב. צ. סעקער: אין וואלאשינער ישיבה. א. מ. בלאך: די סעלוצער ישיבה. מ. הינדעס: די ישיבה אין מיר. מ. א. הענסקי: ליטע, אירע רבנים און איר ישיבה. י. ריבקינד: דער פאנעוועזשער קיבוץ. א. ריווקעס: די ישיבה אין שטעטעלע ראדין (חפץ חיים ישיבה). מ. מארקוס: מדרש קאחנע. — ה ש כ ל ה: מ. שאצקי: קולטור געשיכטע פון דער השכלה בי יידן אין ליטע. מ. ב. גלען: מ. א. גינבורג און זיין חערק "אביעזר". ה. פראנק: די חכמה-יאנער. בעל-דמיון (נ. שטיין): א. מאפא. מ. יאפע: מיכ"ל און מאנע. ש. גינער: א. מ. דיק: מיכאל גארדאן. י. קיסין: א. צונער און זיינע לידער. — יידישע עקאנאמיע: מ. י. לעזשנינסקי: די עקאנאמישע לאגע פון די יידן אין ליטע, 1919–1939. י. פרענקל: דער פיאנער פון די לעדער אינדוסטריע אין ליטע. חיים פרענקל. מ. הישניצער: ייד. מלאכה און בעל-מלאכה צעכן אין ליטע. ה. אבראמאזשיטש: ייד. דאָרף-פרנסות אין ליטע. י. ראמיין: לאנדווירטשאפט און גערטנעריי בי יידן אין ליטע. — פון דער ליטערארישער

ליטא ולא להרצות על תולדות הספרות. ולכן לא נזכר בספר משורר חשוב כמו מיכיל ולעומת זה מסופר על כמה וכמה סופרים פחותי ערך שבשעתם השפיעו על חוגים יודעים ויצירותיהם רכשו להן חוג גדול של קוראים, אף אם נשכחו אח"כ. ולכן עניני שכתב סופרים, כמות הסופרים של התבוננים, הפוליטיקה החנוכית ענינו את המחבר יותר מאשר ערכם הספרותי של החברים. המחבר סוקר בספר סקירה תמציתית של ההשכלה בליטא בשנות 1793—1881. על ההשכלה אחרי שנות הששים מסופר בקיצור נמרץ. המחבר מנלה את ההשפעות, שהשפיעה הספרות הפולנית והחיים הצבריים החברתיים הפולניים (האונגריסטה הפולנית בחילנא), על נושא זה נכתב עד עתה מעט מאד ומבחינה זו נודעת לספר חשיבות מרובה. המחבר מספר על היחס הליברלי של אצילים וכמרים פולניים ליהודים בראשית המאה ה-19, על פעולתם של סופרים ומדינאים פולניים כמו טדיאוש צ'צקי ואדם צ'רטרסקי. המחבר השתמש הרבה בחומר מארכיונים פולניים גדולים, שהושמדו בימי המלחמה האחרונה.

המחבר מספר בין השאר שעוד בשנת 1822 הציע כומר פולני מיאששינסקי למסור ליהודי רוסיה טריטוריה מיוחדת, לרכוב בערבות רוסיה להעבירים לחקלאות ולהקציב להם קרקעות לצורך זה.

המחבר מספר על המדפיסים היהודיים בליטא (כמה מהם היו בין המפיצים העקריים של הספר הפולני) ועל עניני בתי-הספר: על החדר ובית-הספר, על היחס של האוכלוסיה לביה"ס הכללי, על שפות ההשכלה הגרמנית ואח"כ הרוסית שבאה במקומה. בניגוד למקובל מצין המחבר שלא תמיד היה ב"ס לרבנים בחילנא מוסד רוסיפיקטורי, בחקופה הראשונה לקיומו (1847—1863) שררה בו אוויר יהודית-לאומית.

ע' 39: ש. פולוניס (רופא ופסן של ההשכלה) היה נציג אידיאלי של רעיון ההתבוללות המדינית והתרבותית, רעיון שנסחה אותו המהפכה הצרפתית ושההשכלה הפכה אותו לאידיאל. לא הוכח כלל שההשכלה כולה דגלה בהתבוללות. החקירות על ההשכלה שפורסמו בעשרות השנים האחרונות סותרות דעה זו וגם המתברר אינו מביא ראיות לדבריו אלה.

ע' 189: "בשנות הפרעות 1880—1881 התיאש ליבונה מחלומותיו הרוסיות שלו (שהיהודים יתבוללו בעם הרוסי) הוא נעשה חובב ציון נלהב. לדאבונו לא יכלה נשמתו להתגבר על האושר הזה ומת ממחלת-רוח".

סביבה אין דער קאזנער ליטע: י. קיסין: ליטע אין א ליד און פראזע. א. רייזין: מינע יארן אין קאזנע. ש. נוגער: בעל-מחשבות. א. מוקדוני: א יאר אין דער ליטע. מלוכה. נ. י. גאטליב: דאס ייד. שאפערישע הארט אין ליטע. נ. גרינבלאט: העברעאישע ליטעראטור-שפראך צוגען אין ליטע. — שטעט און שטעטלעך: זכרונות-שילדערונגען: 60 מאמרים. (עמ' 1125—1644). — חורבן ליטע: 27 מאמרים, בין השאר פ. פרידמאן: ביבליאגראפיע פון חורבן-ליטעראטור וועגן ליטע, כוללת 224 ערכים (עמ' 1923—1940).

1765 לעשצינסקי, יעקב. ערב חורבן: פון יידישן לעבן אין מוילן 1935—1937. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1951. 256 ע'. 80 = דאס פוילישע יידנטום, באנד 77.

שער נוסף בספרות. פרקי הספר נכתבו בשנות 1936 ו-1937 ונודעו כחומר בשביל הקונגרס היהודי העולמי. מסבות שונות מתפרסמים הדברים רק כעת.

1766 פרידמאן, פיליפ. אשוינעשטיש. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1950. 223, [1] ע'. טבלאות, מפות, פסקימילים, תמונות. 80 = דאס פוילישע יידנטום, 59. המחבר השתמש בחומר רשמי (של הממשלה הפולנית, חומר רשמי גרמני), בעדויותיהם של אסירי אושוינצ'ים ששרדו בחיים ובחומר הנודע. עיין להלן מספר 1778.

1767 ראזען, בער ר. טלאמאצקע 13. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1950. 134. ע'. 80 = דאס פוילישע יידנטום, באנד 60. שער נוסף בספרות.

בייטראג צו דער געשיכטע פון... [דעם] פאראין פון יידישע שרייבער און שורנאליסטן אין ארשע". בבית סלומצקה 13 שבורשה היה הוצע והמועדון של אגודת הסופרים והעיתונאים היהודיים בפולין.

1768 שאצקי, יעקב. קולטור-געשיכטע פון דער השכלה אין ליטע (פון די עלטסטע צייטן ביז חיבת ציון). בוענאס-איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1950. 231, [1] ע', פסקימילים, תמונות. 80 = דאס פוילישע יידנטום, באנד 70. המחבר מתכוון לנתח את ספרות ההשכלה כהופעה תרבותית דינמית שהיו לה שרשים סוציאליים ביהדות

et Juifs. La tolérance au Moyen-Age. Maranés et Judaïsants. La vie économique des Juifs de Metz aux XVIIe et XVIIIe siècles. Les lettres-patentes du 10 juillet 1784 pour les Juifs d'Alsace. Napoléon et les Juifs. Bibliographie p. (עיי' גם ק. ס. שנה ה' ע' 215) [279]—285.

1772 **Baron, Salo Wittmayer**. A social and religious history of the Jews. v. 1—2: Ancient times, pt. 1—2. 2nd ed., rev. and enl. New York, Columbia University Press, 1952, IX, [1], 415; [4], 493 p. 8°.

המהדורה הראשונה עיי' ק. ס. שנה ט"ו ע' 71 וע' 201—202, שם גם הערכה מאת פרופ. י. בער.

הביבליוגרפיה כלולה בציגונים שבסוף הכרכים. המחבר מזכיר בציגוניו את כל המחקרים החשובים בישונות שונות שהיו לנו עד אפריל 1951.

התכן: v. I: Jewish society and religion. Israel's origin. Kings and prophets. Crucial test. Rethinking fundamentals. Expansion of Judaism, Palestinian center. Social turmoil. Notes. V. II: New horizons. The great schism. Breakdown and reconstruction. Closing the ranks. Incipient Medievalism, World of the Talmud. Talmudic law and religion. Notes.

1773 **Castro, Américo**. Aspectos del vivir hispanico; espiritualismo, mesianismo, actitud personal en los siglos XIV al XVI. (Santiago de Chile), Cruz del Sur, (1949). 168 p., 1 l. 8°. „אספקלריא של השקפת-עולם ספרדית“. מהתכן: Imperialismo y mesianismo, p. 21—54. Espiritualismo y conversos judíos antes del siglo XVI, p. 55—122.

1774 **Cohen, Morris Raphael**. A dreamer's journey; the autobiography of... Boston, Beacon Press, 1949. XIII, 318 p., ports. 8°.

„Bibliography of the published writings of Morris R. Cohen": p. 291—303.

חולדות חייו של הפילוסוף מ. ר. כהן, יליד רוסיה

ליבונה חלה שש שנים אחרי פרוץ הפרעות (בשנת 1886) ומגין ש„היאוש“ הזה גרם למחלתו?

ע' 16 „גבעת המורה“ לר' יצחק הלוי סגל הופיעה בפרג כסליו שע"א (1612). — תאריך אחר סותר את השני. גבעת המורה הופיעה בפרג בשנת שע"ב וכסליו שע"ב הוא סוף 1611.

יש כאן מחקר מלא ענין, אבל פרומנטרי ועל כמה ענינים מדובר בקיצור יותר מדי. בסוף הספר, ע' 204—210, ביבליוגרפיה עשירה, אבל בפנים הספר חסרים מראי-מקומות. בע' 206 נזכרו קבצי יעורייסקיא ליעטור-מיט, 10 בענד (רוסיש). באמת יצאו רק 4 קבצים. ש.

1769 **Almanach gmin żydowskich w Polsce**. t. I. Warszawa, („Nasze życie“), 1939. 284 p., 1 l., illus. 8°.

העורך: Jakub Zineman. אלמנך של הקהלות היהודיות בפולין. כ' א' יותר לא הופיע.

התכן: מ. שור: המעמד החוקי והארגון הפנימי של היהודים בפולין. מ. בלבן: סקירה של הספרות על הקהלות הדתיות היהודיות בפולין. ל. אוברלנדר: 900 שנה של חיים משותפים. י. צינמן: היהודים בממלכת פולין עד אמצע המאה ה-19 וחלקם במרד גובמבר. ה. וידמן: הארכיון של קהלת היהודים בורשה. תאור קצר של 37 קהלות (ע' 77—284).

1770 **An der Stechbahn: Erlebnisse und Berichte aus dem Büro Grüber in den Jahren der Verfolgung**. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, (c1951). 53, [1] p., 1 l., front. 8°.

בספר ניתנת סקירה על הזמן, שבו נפגשו נוצרים של כל הארצות במטרה להגן על אלה שנשקפה להם סכנה ולהציל את הגורפים. החוברת יצאה למלאת 10 שנים (בדצמבר 1950) מזמן שהכומר גרייבר נכלא במחנה רכוש. מסופר הרבה על היהודים בגרמניה.

1771 **Anchel, Robert**. Les juifs de France. (Paris), J. B. Janin, (1946). 291, [2] p., 1 l., facsim., 2 pl. on 1 l., port. 8°. (La roue de fortune; collection d'études historiques).

התכן: Introduction. Les Juifs des origines aux Croisades, Toponymie juive, Les anciens quartiers juifs de Paris. Pastoureaux, lépreux

על בקורו בא"י בשנת 1909. בסוף הספר, ע' 331—335, רשימת מאמריו ומחקריו.

1780 Hagen, Louis. Follow my leader. London, A. Wingate, (1951), XI, 374 p. 8°.

המחבר גרמני לפי הולדתו, נכלא ע"י הנאצים במחנה רכוז כשהיה עוד נער. אחרי שחרורו בא לאנגליה ובשנת 1939 הצטרף לצבא האנגלי. אחרי גמר המלחמה שב לגרמניה ונפגש עם 9 אנשים, (נאצים), בלתי-נאצים ואנטי-נאצים) שהיו קרובות הנאצים. בספרו הוא מתאר לפי סיפוריהם את חיי גרמניה בימי היטלר. הספר כולל גם חומר על היהודים.

1781 International Military Tribunal. La persécution des Juifs dans les pays de l'est, présentée à Nuremberg. Recueil de documents pub. sous la direction de Henri Monneray, Préf. du général Telford Taylor, introduction de René Cassin. Paris, Editions du Centre, 1949. 356 p., 3 1., facsim., pl. 8°.

= Centre de documentation juive contemporaine, Série "Documents", no. 5.

התכן: I. Schneersohn: Avant—propos, I: L'accusation, II: Documents et témoignages de l'accusation: Les principes généraux, les méthodes de réalisation, l'organisation de la solution finale. II: Réquisitoire final—déclarations des accusés, jugement, condamnation.

1782 Josué Jéhouda, l'homme et l'oeuvre (Les amis de la Revue juive à Josué Jéhouda pour ses 25 années d'activité littéraire, 1923—1948). Préface de Jean Cassou. Paris, Editions du Centre, (c1949). 288 p., port. 8°.

(Études et témoignages).

קובץ מאמרים למלאת 25 שנה לפעולתו הספרותית של יהושע יהודה, עורך La Revue Juive. מדור מיוחד (חלק ד', ע' 222—245) על מאה חוברות של La Revue Juive

בתחלת הספר רשימת ספריו ומאמריו (בלתי שלמה).

1783 Kagan, Solomon R[obert]. Jewish medicine. Boston, Medico-Historical Press, 1952. 575 p., ports. 8°.

(מינסק) שבשנת 1892 כהיותו בן 12 הובא לאה"ב ונשאר שם עד סוף חייו.

1775 Duffy, Walter [Francis]. The tribal-historical theory on the origin of the Hebrew people... Washington, Catholic University of America Press, 1944. XIII, 125 p. 8°.

= The Catholic University of America, Studies in sacred theology, no. 83.

Diss. Catholic University of America.

1776 Eisenbeth, Maurice. Les Juifs au Maroc; essai historique. (Alger, typ. Charras, 1948. 106 [1] p., 2 1., 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [107—99].

1777 FitzGerald-Lee, J. The great migration: the origin of the Jewish people and materials towards the solution of a world problem... 2nd ed., rev. and enl. by G. FitzGerald-Lee. London, Skeffington and Son, 1951. 212 p., fold map. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 181—188.

המחבר סובר שהעם העברי בא מאמריקה הטרופית דרך אמריקה הצפונית והמפרץ הברינגי לאסיה ומשם הגיע בסופו של דבר למצרים ומשם לא"י.

1778 Friedman, Filip. This was Oswięcim; the story of a murder camp... compiled from official records and evidence and eye witness accounts. Translated from the Yiddish original by Joseph Leftwich. London, United Jewish Relief Appeal, 1946. 84 p., illus., plan. 8°.

עין לעיל מספר 1766.

1779 Gordon, Benjamin L[ee]. Between two worlds; the memoirs of a physician. New York, Bookman Associates, (c1952). 354 p., front. (port.) 8°.

המחבר, יליד עירייה בליטה, הגר לאה"ב בסוף המאה הי"ט. שם קבל את השכלתו הרפואית. בספרו הוא מספר על חיו בליטה ובאה"ב ועל פעולתו הציריית. בשני פרקים של הספר, ע' 232—283, הוא מספר

land and Canada, 1649—1794. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1951—5712. XXVIII, 301 p., facsim., pl., ports. 8°. Preface. Background of the 1st Amer. Jew. community, 1654. New Amsterdam, 1654—1664. New York, 1654—1755, — 1755—1784. New England, 1649—1759, — 1759—1775. New England: Rhode Island, 1775—1776. New England: Connecticut, 1775—1781. New England, 1779—1791, Canada, 1749—1794.

1787 **Papen, Franz von.** Memoirs; translated by Brian Connell. London, A. Deutsch, (1952). 630 p., pl., ports. 8°.

המחבר היה ריכטקנצלר של גרמניה לפני היטלר וסגן הקנצלר כמה שנים בתקופת היטלר. הוא מספר גם על יחסו ליהודים, על היהודים ועל א"י (הוא היה בא"י במלחמת העולם הראשונה), עמ' 68—79, '85 '88 '256 '260 '276—277, '285—286, '290 '293, '352, '352—321, '500, '476, '448, '356.

1788 **Perl, Gisella.** I was a doctor in Auschwitz. New York, International Universities Press, (c1948). 189 p, 8°.

המחברת מתארת את המחנה בשנות 1940 — 1945. הספר כולל גם יריעות על היהודים.

1789 **Reznikoff, Charles.** The Jews of Charleston; a history of an American Jewish community, by Charles Reznikoff with the collaboration of Uriah Z. Engelman, Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5711—1950. 1 p. l., XII, 343 p., facsim., pl., ports. 8°.

הספר יצא למלאת 200 שנה להוסד הקהלה היהודית בצירלסטון. יהודים ישבו בעיר זו עוד בשנת 1697. בשנת 1948 ישבו בה 1811 יהודים. ע' 257—265: 9 טבלאות סטטיסטיות על יהודי צירלסטון.

1790 **Ruskay, Sophie.** Horsecars and cobblestones... Illustrations by Cecil B. Ruskay. New York, The Beechhurst Press, (1949). 240 p., illus. 8°. Reprint of 1948 issue.

ביוגרפיות קצרות של כאלף רופאים יהודיים. "הספר הוא פרי עבודת מחקר במשך עשרים שנה. המחבר השתמש בעבודותיהם המקוריות של רופאים רבים בספרות רפואית ולא רפואית בלשונות שונות, ביידיש, שקבל מרופאים, קרוביהם, אגודות רופאים, בדיקה שקבל מבתי חולים, ספריות בתיכנסת ואוספים סרטיים. הרבה מהחומר הכלול בספר זה מופיע כאן לראשונה באנגלית." (מהקדמה).

S. R. Kagan (עליו) : התכן. I: Ancient Jewish medicine; Biblical medicine. Talmudic medicine. II: Medieval Jewish medicine. III: The Renaissance period. IV: 17th and 18th centuries. Modern Jewish medicine, p. 142—562.

1784 **Karaite anthology;** excerpts from the early literature. Translated from Arabic, Aramaic, and Hebrew sources, with notes, by Leon Nemoy. New Haven, Yale University Press, 1952. XXVI, 412 p., 1 l. 8°.

= Yale Judaica series, vol. 7.

"Published for Judaica Research at Yale University on the Louis M. Rabinowitz Foundation".

L. Nemoy: Introductory, p. XIII—XXVI. קטעים מחבוריהם של :

Anan ben David, Benjamin al-Nahawandi, Daniel al-Kumisi, Jacob al-Kirkisani, Salmon ben Jeroham, Japhet ben Eli, Sahl ben Judah, Moses ben Abraham Dar'i, Moses ben Samuel of Damascus, Aaron ben Elijah, Samuel ben Moses al-Magribi, Ibn al-Hiti, Elijah ben Moses Bašyatchi. Karaite liturgy. Notes. Glossary. Bibliography, p. 394—397.

1785 **Loewenton, L(eon).** Urmăriți de Gestapo; amintiri din Franța <1940—1944>. București, typ. "Curierul", 1944. 144 p., 1 l. 8°. "נרדפי הגסטאפו; זכרונות מצרפת (1940—1944)". בעיקר על היהודים.

1786 **Marcus, Jacob Rader.** Early American Jewry... The Jews of New York, New Eng-

1795 White, W[illiam] L[indsay]. Bernard Baruch; portrait of a citizen. New York, Harcourt, Brace and Co., (c1950), 158 p. 8°.

ב. ברוך מדינאי מפורסם באה"ב מיוצגי רובלס.

שמש ירד ועדת האטום באה"ב. התכן:

Baruch and Wall Street (1870—1912). B. and Woodrow Wilson (1912—1929). B. and F.D.R. (1929—1945). B. and the atom (1946—50). Bibliography p. 157—158.

1796 Wise, Stephen [Samuel]. Challenging years; the autobiography of... New York, G. P. Putnam, (c1949). XXIV, 323 p., facsim., ports. 8°.

אוטוביוגרפיה של הרב ס. ויז (17 מרץ 1874 בירושלים — 19 אפריל 1949 ניו יורק) ממנהיגי הציונות בארה"ב ונשיא הקונגרס היהודי העולמי.

עם ישראל בתורה

1797 אידיש-נאציאנאלער ארבעטער פאר-באנד. ל. סיגאל. אפשצונגען וועגן חבד ל. סיגאל און א צאל ארטיקלען פון חתן וויזל צו דער געלעגענהייט פון פינף-און-צוואנציק יאר פירערשאפט ווי דער גענ. סעקרעטאר פון מארבאנד. ניו יארק, אידיש-נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, 1951. [6], 327 ע', פקסימיל, תמונות. 8°.

התכן: I: (אפשצונגען וועגן... ל. סיגאל). מאמרים ודברי-ברכה מאת מ. בראון, ג. מאירסון, נ. באלדמאן, ה. לייזיק, ד. פינקס ואחרים, ומאמר ביוגרפי מאת א. גאנצסון. II: ל. סיגאל: אידישע און אלגעמיינע פראבלעמען אין אמעריקע (13 מאמרים). מדינת ישראל אין קאמף און אויפבוי (22 מאמרים). ביי די רעשטלעך פון פוילישן אידישן (10 מאמרים); המחבר בקר בפולין אחרי המלחמה. מיט דער שארית הפליטה אין אייראפע (5 מאמרים).

1798 קאהאן, סאלאמאן. מעקסיקאנער חידושי-קלאגען; טובליציסטישע און ליטעראריש-קריטישע מאר-ציכונגען. מעקסיקע, "זעלבסט-הילף", 1951. xv, 289 ע'. 8°.

המורות: מיט פנים צו דער צוקונפט אין צו דער וועלט, פון דער מעקסיקאניש-אידישער חירקליכקייט: צו בריח צו מעקסיקאנער אידן. עלטערנס שולד: עוליס

זכרונות המחברת, ילדות פולין, שהתחנכה באה"ב, על שנות נעוריה.

1791 Schwab, Hermann. The history of orthodox Jewry in Germany... Translated by Irene R. Birnbaum. London, Mitre Press, (introd. 1950). 159 p., facsim., pl. ports. 8°.

התכן: Introduction. A time of unrest. M. Mendelssohn's Pentateuch translation. The reform movement. S. R. Hirsch and his mission. The science of Judaism. Frankfurt on the Main. The life and work of E. Hildesheimer. The secession law. S. B. Bamberger, the "Wuerzburger Rav". Echoes. The golden coffin. On the threshold of the 20th century. J. Rosenheim, German Jewry and its organizations. Agudas Yisroel. The end of an era. Notes. Bibliography. p. 141—149.

1792 Schwarz, Stefan. Thomas G. Masaryk, der Staatsgründer, Wissenschaftler und Wahrheitsucher, in seiner Einstellung zum Judentum. Mit einem Beitrag von Max Brod. Nürnberg, J. Mendelsohn, (c1949). VII, 41 p., port. 8°.

1793 Spier, Eugen. The protecting power. London, Skeffington and Son, 1951, 252 p. 8°.

המחבר (יהודי) עזב את גרמניה בשנת 1921, התישב באנגליה וגם קבל נתינות בריטית, נאסר עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ונכלא במחנה-הסגר יחד עם אייבוי הנאצים, ונשאר שם עד תחלת 1941. הספר כולל ספורי המחבר על ישיבתו במחנה ההסגר ובין השאר גם ידיעות ושיחות על יהודים.

1794 Tenenbaum, Joseph. Underground; the story of a people. New York, Philosophical Library, (c1952). IX, 532 p., map, plan, pl., ports. 8°.

על השמדת יהדות מזרח אירופה, בעיקר יהדות פולין. הפרק הראשון של הספר: סקירה כללית על יהדות פולין.

וכוח על האנטישמיות בצורת חליפת מכתבים בין שני המחברים.

1803 **Corcos, Fernand.** *Auto-réforme.* New York, Editions de la Maison française, c1945. 225 p., 1 l. 8°.

"Ce livre... tend à... réconcilier les cultes sur le terrain de la lutte contre l'antisémitisme et contre l'intolérance". (p. 15).

1804 **Frank, Waldo David.** *The Jew in our day.* With an introduction by Reinhold Niebuhr. London, V. Gollancz, 1944. 123 p. 8°.
התקן: Prefatory note: R. Niebuhr: Introduction. — The Jews are different. Toward an analysis of the problem of the Jew. With Marx, Spinoza, That Israel may live. Israel in Spain. Israel in the Western hemisphere. The Jew of our day.

1805 **Gerchunoff, Alberto.** *El problema judío.* (Buenos Aires), Ediciones Macabí, 1945. 1 p. l., 82 p. 1 l. 8°.

1806 **Glanville, Reginald.** *God and the Jews; a study in the problem of human relationships.* London, Epworth Press, (1947). X p., 2 l., 164 p., 1 l., 1 pl. 8°.

המחבר מנסה למצוא תשובה על שלש שאלות: איך להסביר את סבל היהודים מקומת דנא, איך להסביר את קיומם למרות סבלם, ובאיזה אמצעים מקיים אנו לשים קץ לסבל זה.

1807 **Ichheiser, Gustav.** *Diagnosis of anti-semitism; two essays.* (New York), Beacon House, 1946. 27 p. 8°.

= Sociometry monographs, no. 8.

"First published in Sociometry, v. 7, no. 4.

1808 **Jacobi, Walter.** "Země zaslibená". Z němčiny přeložili R. Kadlecová a L. Plechatý. Praha, Orbis, 1943. 162, [1] p., 2 l. incl. facsim., pl., ports. 2°.

ויורדים. ארום אידישער דערציאונג. דער אידישער לערער. די דאליע פון אידיש. הסתדרות — דער מיעור זייל. צום אנדענק. 2 קדושים (ש. ויגעלבוים, ל. יפה) ועוד 5 הספדים פון "קאלום" — קעניגרייך. סילועטן. אידיש-ליטערארישע שאפונג אין מעקסיקע. פון דער מעקסיקאנער סביבה. וועגן מעקסיקאנער קונסט. פון מעקסיקאנער וועגן. רייזע-איינדרוקן.

1799 **American Jewish Year Book.** 1952, v. 53. Prepared by the American Jewish Committee. Morris Fine editor. Jacob Sloan, associate editor. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, (1952). XII, 608 p., tabs. 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 170.
מהתקן: W. Herberg: The Jewish labor movement in the U.S., p. 3—74. Jewish periodicals. I. Cohen: American Jewish bibliography, p. 512—521. I. E. Kiev: Hebrew and Yiddish studies in Jewish history and Rabbinic literature, p. 522.

1800 **Arendt, Hannah.** *The burden of our time.* London, Secker & Warburg, (1951). XV, 477 p. 8°.
הספר יצא גם באה"ב בשם:
The origins of totalitarianism.

מהתקן: I: Antisemitism: Antisemitism as an outrage to common sense. The Jews, the nation-state and the birth of antisemitism. The Jews and society. The Dreyfus affair. Bibliography: p. [441]—459.

1801 **Blessinger, Karl.** *Judentum und Musik; ein Beitrag zur Kultur- und Rassenpolitik.* Berlin, B. Hahnenfeld, (c1944). 156 p. 8°. (Die kulturpolitische Reihe).

"Erw. und neubearb. Aufl. von Karl Blessinger: Mendelssohn, Meyerbeer, Mahler; drei Kapitel Judentum in der Musik".

ספר אנטישמי.

1802 **Chesterton, A[rthur] K[enneth]; Joseph Leftwich.** *The tragedy of anti-Semitism.* London, R. Anscombe, (1948). 296 p. 8°.

1814 **Cohen, Israel**. Le mouvement sioniste. Traduit de l'anglais. Paris, Les éditions de La Terre retrouvée, (1946). 378, [2] p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 363 — [371].
את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 284.

1815 **Cohen, Israel**. A short history of Zionism... With a map of Israel, London, F. Muller, (1951). 280 p., map (on lining papers). 8°. ביבליוגרפיה: ע' [267]—269.
חילדות הציונות מתחלה עד הקמת מדינת ישראל.

1816 **Colt Archaeological Expedition**, 1936—1937. Excavations at Nessana. v. 2: Literary papyri, by Lionel Casson and Ernest L. Hettich. Princeton, N. J., Princeton University Press, 1950. XIV, 175, [1] p., illus., 8 pl., 4°.

"The papyri included in this volume were discovered in 1937 at Aju-el Hafir." Foreword, v. 2. "The excavations were conducted by Harris Dunscombe Colt, jr."

1817 **Douglas, William O[rville]**. Strange lands and friendly people. New York, Harper, (c1951). XV, 336 p., maps (on lining papers), pl., ports. 8°.

המחבר, שופט של בית המשפט העליון באה"ב, ביקר בישראל בשנת תשי"א. למדינת ישראל מוקדש חלק ה' של הספר (ע' 269—289), שנכתב מתוך אהדה רבה. הפרק האחרון של חלק ד' מוקדש לירושלים (ע' 256—268).

1818 **Einstein, Albert**. Aus meinen späten Jahren. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, (1952). 278 p. 8°.

"Zweiter Band der gesammelten Essays... umfasst eine Zeitspanne von ungefähr 15 Jahren von 1934—1950; die erste Sammlung, veröffentlicht unter dem Titel "Mein Weltbild", enthielt das Material der Jahre 1922 bis 1934. — Vorwort zur amerikanischen Ausgabe".

הארץ היעודה. על ההשפעה היהודית על הפוליטיקה של ממשלת מסריק-בנוש. ספר אנטישמי.

1809 **König, Friedrich Wilhelm; Richard Koinziolu**. Verreckt; Wahn — Wunsch — Wirklichkeit. (Wien), Alve-Verlag, 1946. 191, [1] p. 8°.

סקירה קצרה על האנטישמיות מתוך התנגדות לה.

1810 **Landshtut, S[iegfried]**. Jewish communities in the Muslim countries of the Middle East; a survey prepared... for the American Jewish Committee and the Anglo-Jewish Association. London, The Jewish Chronicle, (pref. 1950). XI, 102 p., double map. 8°. Foreword. Jewish population statistics. Historical introduction, Egypt. Iraq. Lebanon. Syria. Persia. Afganistan. The Jews in the Arabian peninsula. Turkey. Lybia. Conclusion. Bibliography, p. 99—102.

1811 **Ussher, Arland**. The magic people. London, V. Gollancz, 1950. 158 p. 8°.

ההתקן: The book of life (O. T.) — The Messiah. (Jesus). — The Wandering Jew. — The evil Apocalypse. — And so, good Christians...

שני הפרקים האחרונים של הספר כוללים נתון של האנטישמיות.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1812 **טבריה. חכמים ורבנים**. ספר בצדקה תכונני: להודיע כי טבריא לא נבנית אלא בצדקה שעשה... רב עץ חיים אבולעפא... [כאזאבלאנכא, (דפוס י. ראזון, הקד' תש"ו). 1], 10, [1] ע' 8°. זה המעשה שלחו אותו... באמצעות... כמוהר"ר רפאל ביבאס.

ע' 7—10: פירוש המעשה בלעריביא.

1813 **Baruth, K. H.** The physical planning of Israel; the legal and technical basis. London, Shindler and Golomb, 1949. 115 p., pl., tab. 8°.

1822 Gershtater, C. 30 days in Israel. Johannesburg, The Jewish Book Centre, [1950]. 249 p., illus., pl. 8°.

המחבר, עורך "Zionist Record", עשה בישראל בפברואר 1949.

1823 Gershenzon, Mikhail Osipovich. Les destinées du peuple juif, traduit du russe par Serge Karsky. [Paris], Charlot, (1946). 74, [1] p., 1 l. 8°.

(Collection Service de l'homme).

בראש השער: Michel Gherchenson.

Михаил Осипович Гершензон: Судьбы еврейского народа.

המחבר מתנגד לציונות וסובר שחיי הגלות טבעיים הם. תמצית תכנון של הספר הקטן הזה עיין: צבי ויסלבסקי: מ. גרשזון והפואמה הפילוסופית שלו על גורל העם העברי, בתוך ספרו: ערובי רשויות, ת"א, יבנה, 1944, ע' 151—178.

1824 Goodman, Paul. Zionism in England, 1899—1949; a jubilee record. London, Zionist Federation of Great Britain & Ireland, [1949]. 86 p., 1 l., ports. 8°.

1825 Gourgey, Percy Sassoon. Ideals, India, Israel in Asia. (Bombay, published by the author, note to pref. 1950). VIII, 59 p. 8°.

המחבר דן על ההיסטוריה העתיקה של ישראל ועל מסורתו הרוחנית והמוסרית, על המאורעות המצדיקים הקמת מדינת ישראל מודרנית, על יחסו של ישראל לעמ"אסיה אחרים.

1826 Heller, Joseph [Elias]. The Zionist idea. New York, Schocken Books, (c1949). VII, 246 p. 8°.

"First published in 1947... Brought up to date by the author".

1827 Hess, Moses. Roma y Jerusalén (Traducción directa de Máximo G. Yagupsky). Buenos Aires, Editorial Israel, 1942/5702. 298, [2] p., ports. 8°.

כרך שני של מסות א. אינשטיין: את הקודם עיין ק. ס. שנה י"א ע' 216, תרגום עברי שם שנה י"ב ע' 413. — כרך זה כולל 12 מאמרים ורשימות, ביניהם מאמרים על הציונות ומדינת ישראל. את התרגום היפני של כרך זה עיין במספר הבא.

1819 Einstein, Albert. Bannen ni omou, nakamura seitaro nambu yoichiro ichii saburo kyoyaku. Out of my later years. Nihonhyoron-sha, (New York, Philosophical Library, c1950). 1 p. l., 344 p., port. 8°. "Published in Japan by arrangement with George Thomas Folster".

תרגום יפני של הספר: Out of my later years. גוף הספר באותיות יפניות, השער באותיות לטיניות. את הספר בגרמנית עיין במספר שלפני זה.

1820 Fraenkel, Josef. Robert Stricker. London, (Ararat Pub. Society), 1950. 94 p., ports. 8°.

קבץ מאמרים לזכרו של העסקן הציוני שמצא את מותו באוסטריה הנאצית.

1821 Frye, Richard Nelson. The Near East & the Great Powers, with an introduction by Ralph Bunche, edited by Richard N. Frye. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1951. VIII p., 1 l., 214 p. 8°.

"The substance of the book was first presented in the form of papers and remarks by participants in a conference entitled The Great Powers and the Near East, held at Harvard University... 1950".

R. Bunche: Introduction, I: The Great powers. II: The Near East. The Palestine problem: J. C. Hurewitz: The United Nations and Palestine. M. Keren: Israel and the U. S. R. Bunche: The Palestine problem. The Arab world.

גם בשאר פרקי הספר מדובר על ישראל, הציונות ועל היהודים. עיין ע' 27—31, 34, 39, 67—73, 140, 147, 153, 173, 202.

David Ben Gurion. Wien, "Renaissance", (1948). 220 p. 8°.

התכן: Vorwort, Diaspora: Judenhass. Ursachen des Antisemitismus. Bekämpfung des Übels. D. P. Zionistische Revolution und Verwirklichung. — Israel: Land und Bevölkerung. Geschichte. Kolonisation. Gewerkschaft. Wirtschaft. Landschaften, Siedlungen, Städte.

1832 McDonald, James G[rover]. My mission in Israel, 1948—1951. New York, Simon and Schuster, 1951. XIV, 303, [1] p. 8°.

את התרגום העברי עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 132; שם גם תאור מפרט.

1833 McGill, Ralph. Israel revisited; with a foreword by Billy Rose. Atlanta, Tupper and Love, (c1950). IX, 116 p. 8°.

המחבר עשה בארץ באביב 1950. נכתב מתוך אהדה ליהודים.

1834 Mettler, Eric. Israel, ein Staat im Werden; Berichte über eine Palästina-reise... Zürich, Neue Zürcher Zeitung, 1949. 143, [1] p., illus. 8°.

"Separatabdruck aus der Neuen Zürcher Zeitung.., 1948/49".

המחבר עשה בישראל בנובמבר—דצמבר 1948.

1835 National Committee for Labor Israel. Proceedings of the National Trade Union emergency conference for Labor Palestine, May 16, 17, 18, 1947, Atlantic City, N. J. New York, American Trade Union Council, National Committee for Labor Palestine, [1947]. 160 p., ports. 8°.

1836 Neuville, René. Le paléolithique et le mésolithique du désert de Judée... Avec la collaboration de Y. Bentor, G. Haas, J. Perrot et R. Vaufray. Paris, Masson et cie, 1951. 2 p. 1., 270 p., 1 l., illus., maps, plans, XX pl., tab. 4°.

= Biblioteca Israel. Ediciones judias en castellano, Serie 1942, no. 18.

בראש השער: Moisés Hess.

pp. [241]—[296]: Pinsker, León: "Autoemancipación!"; llamado recordatorio de un judío ruso a sus connacionales. (Traducción de N. Caplan).

תרגום ספרדי של הספר: "רומא וירושלים". את המקור עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 178; שם ידיעות על ההוצאות והתרגומים, ושנה י"ח ע' 142. תרגום עברי (מאת יעקב קופלביץ) עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 173. הוצאה נוספת של התרגום האנגלי — שם שנה כ"י ע' 213; תרגום הונגרי — שם שנה ט"ו ע' 470. עם ספר זה כרוך גם תרגום ספרדי חדש של אוטור אמוציפציה של פינסקר ובראש תרגום ספרדי של מאמר אחר-העם על פינסקר (היהודי הגאה). על הוצאות שונות במקור ובתרגום עיין רשימת כ. שותטמן (ק. ס. שנה י"א ע' 117—130).

1828 Israel. Delegation to the United Nations. Memorandum on the future of Jerusalem; an analysis of the Palestine Conciliation Commission's draft instrument, submitted to the General Assembly of the United Nations by the Delegation of Israel to the United Nations... [Lake Success, N. Y., 1949]. 35 p. 4°.

1829 Keller, Pierre. La question arabe. Paris, Presses universitaires de France, 1948. 127 p., double map. 8°.

= "Que sais-je?" Le point des connaissances actuelles, [no.] 303.

מהחן: La Transjordanie ou l'Emir consort, p. 63—66. La Palestine ou quand Israël veut être roi, p. 67—84.

1830 'Lāmuri' cu privire la problema relațiilor evreo-arabe. (București), Mișmar hașomer hațair-B'nei avoda, 1947. 32 p. 8°.

= Lāmuriri, 9.

ברורים בנתע ליחסים יהודים-ערבים.

1831 Löwy, Hugo. Vom Judenhass zum Judenstaat. Vorwort von Ministerpräsident

1841 **Simons, J.** Jerusalem in the Old Testament; researches and theories. Leiden, E. J. Brill, 1952. XVI, 517 p., plans, XXXIII pl. (incl. ports.) 4°.

= Studia Francisci Scholten memoriae dicata, v. 1.

התכן: Preface. Orientation. The City of Josephus and the "City of David". The South-Eastern hill. The South-Western hill and the "Early Wall". The "2nd Wall" and the problem of the Holy Sepulchre. The Temple-Area, The City of Nehemiah. The "3rd Wall" or the Wall of Herod Agrippa. Bibliography, p. [505]—508.

1842 **Sugrue, Thomas.** Watch for the morning; the story of Palestine's Jewish pioneers and their battle for the birth of Israel. New York, Harper & Brothers, (1950). XIII p., 1 l., 304 p., maps. 8°.

את התרגום העברי עיין לעיל מספר 1351. שם גם ציון.

1843 **Thicknesse, S. G.** Arab refugees; a survey of resettlement possibilities. London, Royal Institute of International Affairs, (1949). VIII, 68 p., maps. 8°.

המחבר מעריך את מספר הפליטים ב-713 אלף.

1844 **Waren, Helen.** The buried are screaming. Foreword by Bartley Crum. New York, Beechurst Press, (c1948). 1 p. l., 186 p. 8°.

בספר מסופר על המאבק לעליה לא"י, ועל העליה הבלתי ליגלית לא"י.

1845 الطاهر, محمد علي. اوراق مجموعة, كتاب احمر عن فظائع الانجليز في فلسطين وغدر اليهود وصبر العرب... مصر, مكتب الاستعلامات الفلسطينية العربي, (1948). 414 ص, صور, تصاویر. 8°.

= Archives de l'Institut de paléontologie humaine: Mémoire 24.

המחבר מת ב'24 ביוני 1952 בירושלים, שבה שימש שנים רבות קונסול צרפת.

התכן: Avant-propos. Introduction: Le désert de Judée. La grotte d'Oumm-Qatafa, — d'Abu-Sif, — de Sahba, — d'Et-Tabban, — d'Oumm-Nagous. L'abri d'Erq el Ahmar. La grotte d'Oumm Ez-Zoueitina. La terrasse de Tor Abou-Sif. La grotte d'Ain-Sakhri. La terrasse d'El-Khiam, La grotte du Djebel Qafzéh. Étude pétrographique des roches de la grotte d'Oumm-Qatafa. Étude paléontologique. Conclusions.

1837 **Pohl, Johann[es].** Palästina; das Land und seine Bevölkerung. Frankfurt a. M., Welt-Dienst-Verlag, 1944. 22 p. 8°.

1838 **Rosmarin, Trude (Weiss).** Jerusalem, by Trude Weiss-Rosmarin. With an introduction by Daniel Frisch. New York, Philosophical Library, (c1950). XII, 51 p., fold. map, XII pl. on 6 l. 8°.

הספר כולל היסטוריה קצרה של ירושלים החל בתקופת האבן (שנת 5000 לפני ספ"ה) עד ימינו אנו.

1839 **Shaw, Irwin; Robert Capa.** Report on Israel (text) by Irwin Shaw and (photograph) by Robert Capa. (New York), Simon and Schuster, (c1950). 144 p. incl. illus. 4°.

המחברים עשו בא"י בשנת 1949. Foreword. Independence day. Tel-Aviv. Jerusalem, Galilee. ההוצאה יפה.

1840 **Shekhtman, Iosif Borisovich.** Population transfers in Asia, by Joseph B. Schechtman. New York; Hallsby Press, 1949. 4 p. l., 149 p., 2 maps, tabs. 8°.

המתכן: The case for Arab-Jewish transfer of population, p. 84—141.

= A Czech guide through museums, galleries[!] and memorials, v. 2. "Edited by the Jewish Museum of Prague, pub. by the Council of Jewish Religious Communities of Bohemia, Moravia and Silesia".

1852 Rothmüller, A[ron] M[arko]. Die Musik der Juden: Versuch einer geschichtlichen Darstellung ihrer Entwicklung und ihres Wesens., Zürich, Pan-Verlag, (c1951). XII, 193 p., illus. (music), 1 pl. 8°.

ההתב: Bibliography, p. [VII]—VIII.—1: Die alte Zeit bis zur Zerstörung des 2. Tempels (70 v. Chr.) 2: Der Synagogen-Gottesdienst und die Musik der Juden vom 1. bis zum 20. Jahrh. 3: Die neue Musik der Juden.

1853 Stengel, Theophil. Lexikon der Juden in der Musik, mit einem Titelverzeichnis jüdischer Werke, zusammengestellt im Auftrag der Reichsleitung der NSDAP auf Grund behördlicher, parteiamtlich geprüfter Unterlagen, bearb. von Theo Stengel in Verbindung mit Herbert Gerigk. Berlin, B. Hahnefeld, (c1941). 404 p. 8°. (Veröffentlichungen des Instituts der NSDAP zur Erforschung der Judenfrage, Frankfurt a. M.).

1854 Stern, Ernst. My life, my stage, by Ernest Stern. (Translated from the German manuscript by Edward Fitzgerald). London, V. Gollancz, 1951. 302 p., illus., 8°.

המחבר, צייר שעבד בשדה התיאטרון והאופרה, מספר על חייו ופעולותיו בגרמניה, אוסטריה, אנגליה מסוף המאה הי"ט עד מלחמת עולם ב'.

שירה עברית בימי הביניים
1855 יהודה בן שמואל הלוי. לשבת וזכור. שיר מי כמוך בשרח ערבי וכתובת המן הרשע. מאובלנאכא דפוס י. ראזון, תרצ"ג. [2], 12 ע', 8°.

ספרות יפה עברית חדשה
1856 טרקוב-נעמני, יעקב. שרשרת הג' בורה: «מחזה». מאת יעקב טארקוב-נעמני, שיקאגו,

«אוסף רשימות, ספר אדום על אודות מעשי הזוועה של האנגלים בא"י ועל התנכלות היהודים וסבל הערבים, מאת מחמד עלי אט'סאהר», קהיר, משרד המודיעין הפלשתינאי הערבי, (1948).

1846 العلمي, موسى. عبرة فلسطين. (بيروت, دار الكشف), 1949. 90 ص., 8°.

«לקח פלשתינה, מאת מוסא אלעלמי». בירות, דאר אלכשאף, 1949.

1847 غالي, جفري بطرس. فلسطين. القاهرة, دار الفصول للنشر, 1947. 102 ص., 8°.

«פלשתינה, מאת ג'פרי בטרס גאלי». קהיר 1947.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
1848 בן שמעון, נסים. הגדה די היסט' ליר. Simon Coiffeur, Rabat, [חש"ה], 13 ע', 8°.
כדוגמת הגדה של פסח. בערבית יהודית.

1849 Bible. Ruth. The Book of Ruth from the translation prepared at Cambridge in 1611 for King James I with a preface by Mary Ellen Chase and illustrations by Arthur Szyk. New York, Heritage Press, (c1947). 42, [2] p. (on double leaves) incl. col. pl. 4°.
ההוצאה מהדורת.

1850 Kolatch, Alfred J. These are names. New York, J. David, 1948. 288 p. 8°.

הספר מכיל רשימה של 1500 שמות פרטיים מצויים באנגלית עם השמות המקבילים להם בעברית.

1851 Prague. Židovské museum. The Jewish Museum of Prague: a guide through[!] the collections, written and edited by Hana Volavková. Prague, Umělecká beseda, 1948. 33 p., 1 l., facsim., 40 pl. (48 illus.) on 20. 8°.

1863 גלאטשטיין, יעקב. אין תוך גענומען :
עסייען 1945—1947. ניריארק, מתנות, 1947. 544 ע'. 8°.
72 מאמרים ורשימות על סופרים וספרים (מהספרות
היודית ומהספרות הכללית).

1864 גראניטשטיין, משה. די אייביקע תפיסה ;
<איינזאמלונג — אפאריומען, עסייאזומען>. בוענאס
איירעס, (בהוצאת המחבר), 1951. 141, [3] ע'. 8°.

1865 דאוויד, יאנאס. ביטערניש <אפקלאנגען>...
יאס, [הוצ' המחבר ?], 5706. 16 ע', תמונות. 8°.
שער נוסף ברומנית בצד השמאלי של המעטפת.
שירים על שואת ישראל.

1866 האמערא, באגדאן. צום ביישפיל פלעזע ;
דערציילונג. ווארשע, "יידיש-בוך", 1952. 271 ע'. 8°.
ספור מהחיים בפולין בימי מלחמת עולם ב' המקור
בפולנית. תרגם י. גוטערמאן.

1867 העלער, ביגעס. דאס ליד איז געבליבן ;
לידער פון יידישע דיכטער אין פוילן, אומגעקומענע
בעת היטלערשער אקופאציע. אנטאלאגיע. ווארשע,
"יידיש-בוך", 1951. 264, [6] ע', פורטרטים. 8°.
שער נוסף בפולנית. בספר כונסו יצירותיהם של 32
משוררים ו-4 משוררות.

1868 טרונק, י[חיא]ל י[שעיה] סימכע פלאכטע
פון נארקאזע, אדער דער יידישער דאן קיכאט...
בוענאס-איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין
ארגענטינע, 1951. 383, [1] ע'. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, באנד 72. שער נוסף בס'
פרדית. מחיי היהודים בפולין לפני חלוקתה.

1869 מאסטבוים, יואל. מיינע שטורמישע יארן
1: שמוחה גלעזער. בוענאס-איירעס, צענטראל-פארבאנד
פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1950. 171 ע'. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 68.
ספור מחיי היהודים בפולין.

1870 מארינאו, יעקב. שטארק און מונטער.
(N. Y.). פארלאג "בעל דבר", 1947. 62, [1] ע',
פורטרטים, תוים. 8°.

ועד התנוך היהודי תשי"א. 14 דף. 4°.
במכונת הכפלה.

1857 "מסד" ; מחנה קיץ עברי על יד ההסתדרות
העברית באמריקה. שירון מסד ; זמר זמר לך.
ערון בידי ענוגה פיינשטיין, משה בוכוולץ. [ניריוק],
(דפוס שוליוגר), [תשי"א]. 110 ע'. 4°.
במכונת הכפלה.

1858 Melkman, Joseph. דוד חפשי מינדיס
David Franco Mendes: a Hebrew
poet. Jerusalem, Massadah, and Amsterdam,
Joachimsthal, [1951]. 170 p. 1 l. 8°.
Diss. Amsterdam.

לספר צורף: Stellingen, [2] ע'.

ספרות יפה יודית

1859 אוטריידן, ישעיהו. כלויע האריוואנטן-
מעקסיקע, (דפוס "די שטימע"), תשי"א. 198 ע'. 8°.
מסות ספרותיות, ביניהן על ספרו של יעקב טיכמן;
אביב בשומרון.

1860 אליצקי, ברוך. מין בלוט איז אויסגע-
מישט ; לידער און געזאנגען. רעדאקטירט פון לייב
אליצקי. ניריארק, איקוף, (1951). 159, [1] ע',
פורטרט. 8°.

עם רשימה ביוגרפיות על המחבר, ע' 9—13, ושני
מאמרים על המחבר מאת י. חיינפער וני. מיויל, ע'
150—160.

1861 אפאטאשו, י[וסף]. יידן-לעגענדע, און
אנדערע דערציילונגען. ניריארק, "ציקא", 1951. 319,
[1] ע', פורטרט. 8°.

שער נוסף באנגלית. כולל 59 ספורים, ברובם מחיי
היהודים בפולין ובאמריקה, גם ספורים היסטוריים
אחרים.

1862 אפאטשינסקי, פרץ. געזאמלטע שריפטן...
מיט א ביאגראפיע פון רינה אפער-אפאטשינסקי, 1951.
206 ע', פורטרט. 8°.

הביוגרפיה (ע' 5—60) נכתבה ע"י אחותו של
המחבר. בזמן פרוץ מלחמת עולם ב' ישב המחבר
בפולין והיה בין קרבנות השואה. הכרך כולל פואמה
בפרווה, ספורים, דברי בקורת, מיניאטורות ושני שירים.

עולם כ. הרומן בעיבודו נדפס בהמשכים ב"פארווערסט" (ניו-יורק) בשנת 1947 בשם: "ספרן שטורם".

1877 פרישמאן, דוד. (אלע ווערק פון דוד פריש-מאן). באנד 1—6. México, לילי פרישמאן, (1948—1949). 8°.

על השער "ערשטע אויפלאגע", רק כרך א': 1948. התכן: באנד 1: געשטאלטען. 240, [5] ע'. פורטרטים: באנד 2—4: ערצעהלונגען. 230, [1]; 230, [2]; 190, [1] ע'. באנד 5: טעאטער אין ליטעראטור. 222, [1] ע'. באנד 6: צייט מאטיזען. 281 ע'.

בתחלת כ' א' ע' 5—9: אוטוביוגרפיה של פרישמאן לפי מכתבו אל ש. ל. ציטרון מ' 14 בנובמבר 1898.

1878 צייטלין, אהרן. געזאמלטע לידער. באנד 1—2. ניו יארק, מתנות. 1947. 318 ע'; [3] דף, 327—635, [3] ע'. 8°.

השירים נכתבו במשך שלושים שנה ויותר (החל משנת 1913). פורסמו תחלה בכתביעת שונים ועובדו או תוקנו להוצאה זו.

1879 שניאור, ז[אלקינד]. שקלאווער קינער; דערציילונגען. יובל-אויסגאבע. (ניו-יארק), ציקא, תשי"א—תשי"ב. 307, [3] ע'. 8°.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
1880 Abrahams, Robert D[avid]. Room for a son; a novel. Philadelphia, Pa., The Jewish Publication Society of America, 1951—5711. 4 p. l., 164 p. 8°.

ספור מחיי משפחה יהודית בעיר קטנה באה"ב.

1881 Ash, Shalom. Nazaretsky (Z. anglic. kého originálu "The Nazarene" preložila Margita Kompišová). Bratislava, Svojet, (1949). 695 p., 1 l. 8°.

בראש השער: Sholem Asch
את הספר באנגלית עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 204; תרגום גרמני שם שנה י"ח ע' 174.

1882 Ash, Shalom. Tales of my people. Translated by Meyer Levin. New York, G. P. Putman, (c1948), X, 272 p. 8°.

בראש השער: Sholem Asch

1871 מארקיש, פרץ. א טייט די קאניבאלן! לידער. מאסקווע, אגיו, 1941. 63, [1] ע'. 8°.
בראש השער: פערעצ מארקיש. שירי-מלחמה.

1872 מיניל, נחמן. יצחק לייבוש פרץ אין זיין דור שרייבער. ניו-יארק, איקוף, (1951). 404 ע'. 8°.
שער נוסף באנגלית.

התכן: צום ליענער. פרץ און זיין דור שרייבער (ע' 11—214). די קעגנזייטיקע באציאונגען פון פרץ מיט אנדערע שרייבער (פרץ און טאקאלאח, מענדעלי מו"ס, מ. ווינטשעווסקי, דינעזאן, שלום עליכם, פרישמאן, אחר-העם, בערדיטשעווסקי, ביאליק און יהואש). צו דער פרץ-פארשונג: די פרץ ביבליאגראפיע (ע' 383—392). פרץ'ס בריה. ווען פאלט אויס פרץ'ס 100-סטער געבורטסטאג.

1873 מיצמאכער, דוד. דערציילונגען. ווארשע, "ידיש בוך", 1951. 147, [2] ע'. לוח-פורטרט. 8°.
שער נוסף בפולנית. המחבר נהרג ע"י הנאצים בשנת 1941.

התכן: ב. מארק: די מיצמאכערס וועג צו זיך. — שמאסע קלויבער. צוריקגעקומען. מענטשן.

1874 סמאליאר, הערש. א פשוטער זעלנער; דראמע אין 3 אקטן <זעס סצענס>. ווארשע, "ידיש בוך", 1952. 112, [1] ע'. 8°.

מקום המעשה: עיר גדולה בפולין. הומן: אחרי מלחמת העולם הראשונה.

1875 סמבטיון, מ. א זעקסטער וועלט-טייל: רא-מאן. באנד 6—8. פאריז, 1951—1952. 8°.

באנד 6: א פארגעסענע טובה. 1951. 368 ע'. באנד 7: דער לעצטער פרוי. 1952. 588 ע'. באנד 8: א פאר-שפעטיקטע חרטה. 1952. 471 ע'.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 84.

1876 סעגאלאוויטש, ז[וסמאן]. דער לעצטער לאדזשער ראמאן. בענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשי"ב—1951. 398, [2] ע'. 8° = דאס פוילישע יידנטום, באנד 79. שער נוסף בספרדית.

הספר הוא עיבוד חדש של הרומן, שהמחבר המנוח התחיל לפרסמו בעתון "היינט" בורשה ערב מלחמת

1888 **Liptzin, Samuel**. In spite of tears, by Sam Liptzin. Translated by S. P. Rudens. Edited by Ber Green [pseud]. New York, Amcho Publishers, (c1946). 304 p. 8°.

כולל ספורים מחיי היהודים באמריקה, מחזה אחד ומדור אפוריזמים ומימרות.

1889 **Ludwig, Otto**. Les Macchabées, tragédie en cinq actes. <Die Makkabäer>. Traduit, préfacé et annoté par Léon Mis. Paris, Aubier, Éditions Montaigne, [1945]. 267 p., 2 l. 8°.

(Collection bilingue des auteurs étrangers). המקור הגרמני והתרגום העברי עמוד עמוד. ביבליוגרפיה: ע' [60]—63. המבוא ע' 5—59, רק בצרפתית.

1890 **Marulus, Marcus**. Judita: s drvorezima i inicijalima iz drugog izdanja <1522>. Zagreb, Zora državno izdavačko poduzeće hrvatske. 1950. 159 p., 2 l., illus., XVI pl. (incl. facsimiles.) on 8 l. 8°. (Djela hrvatskih pisaca izvanredno izdanje).

בראש השער: Marco Marulić. "יודיתה" אפוס על יהודית. יצא למלאה 500 שנה להולדתו של המחבר, 1450—1950. עם מבוא על המחבר מאת מ. קומבול.

1891 **Sommer, Ernst**. Revolte der Heiligen; Roman. Berlin, Dietz, (1948). 211 p. 8°. מקום המעשה הגנרל-גוברמנט של פולין בזמן הכבוש ההיטלרי. הספר מוקדש לגבורי גיטו ווארשה.

1892 **Wishengrad, Morton**. The eternal light. With a foreword by Louis Finkelstein. New York, Crown Publishers, (c1947). XXXVI, 412 p. 8°.

Twenty-six radio plays from the Eternal light program. מסרת התכנית — הסברת היהדות, הפעולה ועשיית בשיתוף עם בית המדרש לרבנים בניו-יורק.

התכן: The little town. — Tricked. — A divorce. — The dowry. — Yiskadal v'yiskadash. — A child leads the way. — The duty to live. — Jewish eyes. — Eretz Israel. — Mama. — The finger.

1883 **Crowther, Brian**. Shall perish with the sword. London, Quality Press, (1949). 236 p. 8°.

מקום המעשה א"י, מצרים, אנגליה, סמוך למלחמה עולם ב' ובזמן המלחמה.

1884 **Fleg, Edmond**. Écoute, Israël... Et tu aimeras l'Éternel. 2e édition. [Paris], Gallimard, (c1948). 307, [2] p. 8°.

התכן: Le livre du Sabbat: Les amis du ghetto. Le sel de la terre. L'apocalypse du Juif errant.

שירים. את הקודם עיין קי. ס. שנה י"ג ע' 366.

1885 **Gross, N[atan]**. Pieśni o Izraelu <wybór poezji>. Łódź, Wydawnictwo K. N. ruchu chalurowego Ichud Hanoar hacioni-Akiba, 1948. 64 p. 8°. = Nasza biblioteczka, nr. 32. "שירים על ישראל".

התכן: Przekłady z poezji hebrajskiej. — Przekłady z poezji żydowskiej. — N. Gross: Pieśni o Izraelu <1946—1948>.

המדור העברי כולל תרגומים משירי ביאליק, אלתרמן, ש. שלום, אשמן, טבנקין, גורי, למדן, שלונסקי וספרין. המדור היידי כולל תרגומים משירי פוקס, גוסטרמן, ב. העלער ואחרים.

1886 **Haezrahi, Yehuda**, ed. The living rampart: an anthology dedicated to the struggle of Israel. London, Zionist Youth Council. [1948?]. 74 p. 8°.

כולל שירים, ספורים וכתבות מתורגמים מעברית.

1887 **Keilson, H[ans]**. Komödie in Moll. Amsterdam, Querido Verlag, 1947. 119 f. 8°. ספור על יהודי שהסתתר בזמן המלחמה בעיירה קטנה בהולנד.

1898 Eisenstein, Miriam. Jewish schools in Poland, 1919—39, their philosophy and development. New York, King's Crown Press, 1950. XII, 112 p., fold, map, tab. 8°.

התכן: Background. The emergence of the two main political forces in Jewish life (The Bund; The Zionist movement). The Cysho schools. The Tarbut schools. The bilingual schools. The ultra-orthodox and orthodox schools. A concluding statement. Bibliography. p. 99—105.

ספרי למוד

1899 פינשטיין, [משה]. שיעורים בלשון העברית; הכתיב והדקדוק, מאת מרנין פינשטיין, ניו יורק, בית המדרש למורים הרצליה, 1950. 69 [צ"ל 70], [10] דף. 4°.

במכונת הכפלה. 10 דף שבסוף; מלון אנגלי-עברי.

1900 ברידושער, דוד, דער אנהייבער. אילן-סטריט פון נאטע קאולאווסקי, ניו יארק, מתנות, (1947). 141 ע', תמונות. 8°.

עיון גם קי. ס. שנה כ"ח ע' 183.

1901 Erdélyi, Nicola. Manuale di conversazione italiano-ebraico di Nicola Erdélyi.

שיחון איטלקי-עברי מאת משה ארדלי. Firenze, Casa editrice "Israel", 1950. 3 p. 1. 180 p., 21. 8°.

ספרות הנוער

1893 קמחי, בנימין ז. חברים <עליף משה סמילנסקי> מאת בנימין ז. קמחי. הציורים בידי ישראל פידלר. (ניו יורק, ההסתדרות העברית באמריקה, חש"י—1949). 47, [1] ע'. 8°. (עגן לילדים). עם הרגים אנגלי של מלים "קשות".

1894 Greenberg, Evelyn (Levow). The little tractor who traveled to Israel; story by Evelyn Levow Greenberg. Pictures by Israel Levy. New York, Behrman House, (c1949). [48] p., illus. 8°.

חנוך והוראה

1895 דבר המורה בהעפלה; במה לשאלות חנוך ותרבות, יוצא ע"י חבר מורים בגליל פרנקפורט. פרנקפורט ע"י מיין, 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורכים: ארי ואביגדור מיריק וווסיה בלובר. חוב' ב"ז תמוז תש"ח. 76 עמ', תמונות, חלק מהטכסט ביודית. חדל להופיע.

1896 מאירן-לזר, מנחם. שלשה דברים על אודות החינוך. בואנוס-אירס, 1943. 28, [3] ע'. 8°.

התכן: הלימוד העברי. החינוך הכללי בארגנטינה. החינוך היהודי.

1897 פינשטיין, משה. הכשרת מורים בגולה: הרצאה לפני הכינוס העולמי הראשון לחינוך העברי בתפוצות הגולה, מאת משה פינשטיין... ניו יורק, בית המדרש למורים "הרצליה", תש"ח. [1], 10, [3] ע'. 8°. תכן ושער גם באנגלית.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן שלם או חלקי של כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים בענייני-יהדות בתוך כתבי עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים“.

- אורלגין, 6. מרחביה, אוג. 1952. — מ. זולאי:
האסכולה הפייטנית של ר' סעדיה גאון (142—152). —
מ. סיטער: שרידי המשפחה המטריארכאלית בספרות
המקראית (153—160).
7. ינואר 1953. — אלף שנה לבאבן-סינא: ז. מונטנר:
השטעטל על התרבות העברית (200/5). — י. ליבוביץ:
תרגומיו לעברית (205/10).
אסופות. 3. תל-אביב, אלול תשיב. — שני מכתבים
מאת א. ש. ליברמן אל וו. סמירנוב (10—21). —
שבעים שנה לביליין. מגילת תקנות של בילין (25—31).
— מ. קריינין: הירש לקרט <חמשים שנה לעליתו
לגרדום> (39—42). — על השביחה ביקב ראשון לציון
[1907] (42—50). — ח. ארנהולד: עתונות הנוער
הציוני הסוציאליסטי בתפוצות <לאחר מלחמת העולם
השני> (50—54). — ח. ארנהולד, א. מילשטיין: על
הציונות וארץ-ישראל ב„צוקונפט“ [ביבליוגרפיה]
(54—63).
הארץ. 10023. תל-אביב, אב תשיב 1.viii.52. —
מ. פרנקל: פירוש חדש לשם האסיים (5).
10065. כט אלול 19.א. — מ. זולאי: מאוצר השירה
והפיוט, קמא: „סליחה. אל ארך אפים מיוחד לעולמים“ (7).
10071. ט תשרי תשיג 28.1X. — א. מירסקי:
למקורותיה של הקדמת אלחריזי ל„תחכמוני“ (4'3). —
י. א. קושנר: לשון מגילת ישעיהו א' ממגילות ים
המלח: בבואה של הלשון העברית בימי הבית השני (3).
10087. כח תשרי 17.א. 5; 10099. יב חשון 31.א. (5).
— מ. זולאי: מאוצר וכו' קמב: „אם תביט במפעלות
אנוש“: סליחה (3).
10081. כא תשרי 10.א. — מ. מני: שמחת תורה
בחברון (3). — צ. קארל: שמחת בית השואבה (5). — מ.
זולאי: מאוצר וכו' קמג: משלי מוסר (5).
10099. יב חשון 31.א. — מ. זולאי: מאוצר וכו'.
קמד: מאגרת המים הארצישראלית (5).
10105. יט חשון 7.א. — א. י. בראחר: המתבוללים
אשר בנו חינוך עברי <25 שנה לפטירת הר"ר שאול
נתן> (3).
10135. כד כסלו 12.א. — מ. זולאי: מאוצר וכו'.
קמה: פיוט לשבת חנוכה (5).
10165. כט סבת 16.1.53. — מ. גוטשטיין: עוד קטע
ממגילת ישעיהו (5).
בטרם. קטב יג חשון תשיג. — ש. ש. האפגני:
שנים עשר שבטים בפוסטוהיסטאן (41—43).
בצרון. יג. ו. גיריווק, אייר תשיב. — מאגרות
רב צעיר (71—76). — מ. קוסובר: שינויי השמות
במדינת ישראל (96—102; ז: 181—191).
יג. ז. סיון — תמוז. — מ. גליק: חנוך והוראה על
פי תלמוד בבלי (158—170).
יג. ח. אב-אלול. — י. לשצינסקי: לבעיות דמותו
החברתית-תרבותית של הישוב (223—234). — ש.
ברנשטיין: פיוט בלתי ידוע לרבנו נסים בן ראובן
גירוני <הר"ן> (246—253).
הבקר. 5146. תל-אביב, כט אלול תשיג 19.1X. —
נ. סלושץ: ראש השנה מועד קדמון לעברים (3). — נ.
ירושלמי: יהדות טונים בקלחת הלאומנות [באמצע
המאה היט] (7).
ברקאי. יט. קסה. יוהניסבורג, אייר-סיון תשיב. —
י. רבינוביץ: הקדמה למאמרים על יהודי קוצין (6). —
א. מור: היגון בשירת ר' שלמה אבן גבירול (11). —
י. ש. יודילוביץ: לתולדות העתונות העברית בדרום
אפריקה (33—34).
גליונות. כח. א. תל-אביב, תשרי-חשון תשיג. —
א. אשתור: היהודים באספקלריה של הספרות הערבית
(38—45).
הדאר. לא. כד. גיריווק, ז. אייר תשיב. — ש. ז.

ידיעות תל-אביב — יפו, כב, 1—3, תמוז—
אלול תשיב, תל-אביב הגדולה — עתיד
ת"א—יפו (1—8) — בעיות התחבורה (9—12) — ת"א
עיר קדומים (13—21) — ראשונים (22—25) — 30
שנה לקיומה (26—48).

לוח הארץ לשנת תשיב, תל-אביב, 1952. — ריכוז
התוכן של יב שנות לוח הארץ (v ע'), א. א. צ. גרינ-
ברג: מנופים רחוקי מהות (1—47). — סקירות שנתיות
(6—106). — דברי מחשבה (107—129). — שירה
וספרות (130—269). — החמרים שבשימושנו (270—
299). — מדינת ישראל (300—423).

לשוננו, יח, א, ירושלים, סיון תשיב, — ג, ה.
טורסיני: הצעה להכנת מילון אקדמי ללשוננו לתקו-
פותיה (3—8). — ג, ברגרין: עיונים לכסיקליים בלשון
חכמים (9—16). — ע, שלזינגר: הצורה בתים (17—24).
— י, י רבינוביץ: מופלא, מופלא — vomorphallax
(25—26). — ז, בן-חיים: כיצד נשתמש במלת אלמלא
(27—30, 66). — א, אברונין: הערות למילון
בן-יהודה (31—40). — י, ירון: שמות כוכבים בחזית לשון
(47—49). — ש, בודנהיימר: לקביעת שמות ביולוגיים
לצורות מיניות בבעלי-חיים (49). — מ, הלד: משה
דוד קאסוטו כבלשן (50—52). — ע, צ. מלמד: יעקב
נחום הלוי אפשטיין כחוקר הלשון (53—57). — ג, ה.
טורסיני: ישראל בורשטיין (58). — מונחי סטטיסטיקה
(59—66).

לשוננו לעם, ג, ז, ירושלים, תמוז תשיב, — ע.
איתן: התמורות העבריות לפועל המורכב הלועזי (3—8);
ג, ח: 3—12). — מ, גוטשטיין: נשכחות מלשון ספר
האגדה (9—13). — מ, מן: על ההעדה לדקדוק של
ועד הלשון (8/13). — ד, ירון: ניבים ופתגמים (אכן בחן;
הלון ושוב) (18—22). — ר, שלון: "מלס" ו "צמנס"
(22/4).

ג, חס, אלול. — ד, סדן: ארץ גורה (6/12). —
א, אברונין: מגניי הלשון; לשונות מן המדרש (9/17). —
ג, ברגרין: "תיקוני לשון" (9/20). — א, דויטשר:
על שינוי שמות בישראל (29—33). — ד, ירון: ניבים
ופתגמים (דמים תרתי משמע; חי נושא את עצמו;
הבליע בנעימה) (8/34). — מ, הלד: מלים עבריות
ומקבילותיהן באוגריתית (38—42). — מ"צ קרדי: ביי-
טויים מעולם הקבלה בלשוננו (לגלגל; לגלגל) (7/42). —
לקט מונחים מן המילון למונחי המכונות (9/47).

ציטילין: המגילות הגנוזות (השאלות השנויות במחלוקת)
קת (2/501).

לא, לו, יז אב. — י, ד, אייזנשטיין: אורך תקופת
השמש (703).

לא, לו, טו אלול. — א, שפיר: ברכת החמה
בשנת תשיג (735).

לא, לו, כס אלול. — י, לחינסקי: קרס"ת וטנא של
פרות (אכילה ושתייה בסולקלור של ראש השנה) (753—
754). — ש, ברנשטיין: מי חבר את הפיוס אל נורא
עלילה? (754/5).

לא, לח, יד תשרי תשיג. — ע, בן-עזרא: לתולדות
מצות "הקהל" (3/802).

דפים רפואיים, יא, ב, תל-אביב, תמוז תשיב, —
י, זיידה: דר' דוד קרוב (D. F. Koreff), אחד מנבוכי
זמנו (מאה שנים למותו) (6/144).

חרות, 1234. תל-אביב, כס אלול תשיב 19. —
י, י ריבלין: בעלי המוסר בירושלים; פרק זכרונותי (5).

הטבע והארץ, ט, י, תל-אביב, תמוז תשיב, —
י, גליל: להכרת חיי הגיאופיסטים בא"י (494—500). —
ר, גבעון: קדמוניות-היער במשמרה-עמק (517—521). —
מ, נון: שמות הכנרת (521/5).

יד לקורא, ג, ב, תל-אביב, טבת-סיון תשיב, —
א, שייבר: על התרבות היהודית בהונגריה בימינו
(86—89). — ג, קרסל: המכון הביוביליוגרפי "גנזים"
(93—95). — ש, לחובר: זלמן שניאור; ביבליוגרפיה:
(תרט"ב-תשי"ב) (110—126).

ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקות-
תיה, יז, א"ב, ירושלים, תשיג, — התרבויות
הגיאולוגיות בארץ ישראל (סימפוזיון; מאמרים מאת:
ב, מור-מייזלר, ז, פרו, ר, עמירן, מ, שסקליס, ש.
ייבין) (1—27). — ד, סלוטר: הספר החיצוני "עליית
ישעיהו" והכת של יס-המלח (28—46). — ג, אביגד:
על שני חותמות אחאב (47—48). — י, קסלן: "ויכרה"
להם כרה גדולה" (49—51). — י, אהרונ, ר, עמירן:
סיוור בתלי הנגב (52—62). — ז, קלארקליימן: הערות
לסיוור באיוור גור-הרטוב (62—64). — א, קינדלר:
סביעות-הישכון (=restruck) מימי מלחמת הבית
השני (65—66). — ג, צורי: כתובת עברית מן הערבה
(67—68).

ג. י. תשרי תשיג. — ה. ב. ריון: תהליכי לשון: עיונים בתופעות העברית המדוברת (32 עמ').

מבפנים. טז, א. עין־חרוד, אב תשיב. — ד. אלון: גר (המקראית) (46—57). — א. ברחיים: החווה בעיני גים של ילד <על ישיעהו א—יא> (132/9).

המודיע. 567. ירושלים, יח תמוז תשיב. 11.viii.52. — ד. הלחמי: רבי יהושע מקוטנא (5).

728. כט סבת תשיג 16.i.53. — ש. ברמן: קהלות ישראל במרח הרחוק (4).

מולד. 10, 55. תל־אביב, תשרי—חשוון תשיג. — ד. פינסקי: תהלים מזמור ס"ה (53—56).

מחברת: בטאון חברת כ"ח. א. ריון, ירושלים, סיון—תמוז תשיב. — מ. עזון: לקורות ביה"ס היהודי בגליסול (50). — מ. כרמון: הסופר דולין גרין והתנ"ך (54'53). — י. בן־צבי: אחרי אברהם פחה (55, 59). — מ. מולכו: הימאות בשאלוניקי (57). — ד. אשכנזי: לתולדות היהודים בהרצאן (58; ח"ט: 74). — י. נ. הלוי: ד"ר הרצל בבולגריה (59).

מערכות. עה. תל־אביב, תשרי תשיג. — צ. נוב: הגנת חליסה <חיסה, תרפ"ט> (11—23).

גיב הקבוצה. ב. א. תל־אביב, כסלו תשיג. — י. מאור: המהפכנים הרוסיים בשנות ה־80 והתנועה האנטי־יהודית (162—173).

ניר. ניר־דוק, תשיב. — ב. צרויה: תולדות הקהילה הספרדית־הסודית באמריקה (89—92).

סיג. לא, ט"ז. ירושלים, סיון—תמוז תשיב. — י. מ. טולידאנו: פירוש המשנה להרמב"ם על מס' שקלים (133—152). — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר (153—162). — א. קרלין: יסודי מדרש הלכה בחוקי התורה ובמשפטה (163—176). — פ. פלאי הכהן: תפיסת הנבואה אצל ריה"ל והרמב"ם (177—186). — מ. בניהו: מעשה נסים לר' שלמה אליעזר גירונדי מפאדואה (187—193). — צורר מכתבים אל: הגרא"י קוק זצ"ל (194—202). — א. י. ברומברג: ר' משה טייטלבוים מאוהעל <תק"ש—תר"א> (203—218). — נ. בן־מנחם: שלשלת רבנים בסיגט (219—227). — ד. ברא"ש: תיק של ספר תורה (228—236). — י. קומלוש: רשימת התרגומים של

ג. י. תשרי תשיג. — ה. ב. ריון: תהליכי לשון: עיונים בתופעות העברית המדוברת (32 עמ').

מבפנים. טז, א. עין־חרוד, אב תשיב. — ד. אלון: גר (המקראית) (46—57). — א. ברחיים: החווה בעיני גים של ילד <על ישיעהו א—יא> (132/9).

המודיע. 567. ירושלים, יח תמוז תשיב. 11.viii.52. — ד. הלחמי: רבי יהושע מקוטנא (5).

728. כט סבת תשיג 16.i.53. — ש. ברמן: קהלות ישראל במרח הרחוק (4).

מולד. 10, 55. תל־אביב, תשרי—חשוון תשיג. — ד. פינסקי: תהלים מזמור ס"ה (53—56).

מחברת: בטאון חברת כ"ח. א. ריון, ירושלים, סיון—תמוז תשיב. — מ. עזון: לקורות ביה"ס היהודי בגליסול (50). — מ. כרמון: הסופר דולין גרין והתנ"ך (54'53). — י. בן־צבי: אחרי אברהם פחה (55, 59). — מ. מולכו: הימאות בשאלוניקי (57). — ד. אשכנזי: לתולדות היהודים בהרצאן (58; ח"ט: 74). — י. נ. הלוי: ד"ר הרצל בבולגריה (59).

מערכות. עה. תל־אביב, תשרי תשיג. — צ. נוב: הגנת חליסה <חיסה, תרפ"ט> (11—23).

גיב הקבוצה. ב. א. תל־אביב, כסלו תשיג. — י. מאור: המהפכנים הרוסיים בשנות ה־80 והתנועה האנטי־יהודית (162—173).

ניר. ניר־דוק, תשיב. — ב. צרויה: תולדות הקהילה הספרדית־הסודית באמריקה (89—92).

סיג. לא, ט"ז. ירושלים, סיון—תמוז תשיב. — י. מ. טולידאנו: פירוש המשנה להרמב"ם על מס' שקלים (133—152). — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר (153—162). — א. קרלין: יסודי מדרש הלכה בחוקי התורה ובמשפטה (163—176). — פ. פלאי הכהן: תפיסת הנבואה אצל ריה"ל והרמב"ם (177—186). — מ. בניהו: מעשה נסים לר' שלמה אליעזר גירונדי מפאדואה (187—193). — צורר מכתבים אל: הגרא"י קוק זצ"ל (194—202). — א. י. ברומברג: ר' משה טייטלבוים מאוהעל <תק"ש—תר"א> (203—218). — נ. בן־מנחם: שלשלת רבנים בסיגט (219—227). — ד. ברא"ש: תיק של ספר תורה (228—236). — י. קומלוש: רשימת התרגומים של

ספר השנה של העתונאים. [11]. תל־אביב, תשיב. — משנה לשנה (9—30). — עליה וקליטה (31—47). — פנקס ישראל (49—110). במערכות המשק (177—221). — ידע—עתונות (241—381). — נעדרים (382/4).

העבר. א. תל־אביב, תשרי—כסלו תשיג. — ב. כץ: יהדות רוטיה לפני חמשים שנה (5—17). — ה. נ. ביאליק: גבית עדות מפי נפגעי פרעות קישיניב בשנת 1903 (18—30). — י. לשצ'ינסקי: הרקע הכלכלי של

4513. כח תשרי 17. x. — נ. ברגיורא: יהודים בחוף מאלבאר (4, 6).

4519. ה חשוון 24. x. — נ. ברגיורא: יהודי קוצ'ין (4).

4531. יט חשוון 7. x. — ת. לשן: "אגרת השבת" לר' אברהם אבן עזרא (4).

4537. כו חשוון 14. x. — נ. ברגיורא: כלכותה אשר בהודו (4).

4561. כד כסלו 12. x. — ש. ביקל: שבת חנוכה אצל יהודים כושים בני-יורק (4).

4591. כט סבת 16. i. 53. — י. ל. ה. מימון: ספר "היד החזקה" לנוסחאותיו ומקורותיו (4).

צ'ון. סו. ג'ד. ירושלים, תשיא. — א. א. אורבך: מגמות דתיות וחברתיות בתורת הצדקה של חז"ל (1—27). — י. כץ: מחלוקת הסמיכה בין רבי יעקב בירב והרלב"ח (28—45). — י. חייס: ראשית צמיחתה של הדרך החסידית (46—105).

קורות: רבעון לתולדות הרפואה ומדעי הטבע. א. א"ב. ירושלים, ניסן—תמוז תשיב. — י. זידה: נתגאל וחליך, חוקר צמחית הודו (30). — ד. מרגלית: הרפואה בתנועת החסידות (31—37). — א. ת. מרצבך: על רופאים יהודיים אחדים בתקופת הרניסאנס (ספורנו, מונטאלסו) (37—38). — רבינו סעדיה [או: הגאון, או: בן נחמני]: פירוש "חד אלאנסאן" [אנטומיה של האדם], הקדמה והערות ע"י ז. מונטנר (38—45). — קטע מספר עברי על סימני חיות; הקדמה ט. ש. בודני הימר (45—46). — ספרים ומאמרים לתולדות הרפואה בין היהודים, שהופיעו בארבעים שנה האחרונות [ביב' ליוגרפיה חלקית] (56—72).

הרפוא העברית. 25, 1. ג'נייורק, 1952. — י. פגי: תצפיות בדלקת האביב ההורמונית בישראל (78—83). — פ. אפרתי: תצפיות במחלות דם בישראל (84—100). — ז. מונטנר: הרפואה הפרסית לרבות זו של אבן סינא, ויחסה לתרבות העברית (101—111). — י. ליבר: ביץ: רופאים יהודים כמדפיסים (112—121). — ל. גימזי: שמואל בן-משה אלמגריבי (121/4). — ל. מ. הרברט: אוסף מונחים לניכרולוגיה (125/7).

הרפואה, מב. יב. ירושלים, כב בסיון תשיב. — כ. פרבר: נוסך לצורת הריסטורופיה של ילדי תימן

תחום המושב ליהודים ברוסיה (31—44). — א. ליטאי: אודיסה היהודית בתחלת המאה העשרים (45—57). — י. סריחש: פרצופה של אודיסה היהודית (58—64). — נ. גורן: פרקי אודיסה (65—66). — י. בן-צבי: יהודי בוכארה בדורות האחרונים (67—73). — א. קרלין: רשומות קהלת ריגה (73—84). — ב. גנקין: חורבן ישוב יהודי חקלאי <שצ'ירין> (84—89). — ב. קרוא: פודוליה היהודית (91—93). — פ. שניאורסון: איש מפי איש <מחרוזת סיפורים חבדיים> (94—102). — נ. הוברמן: האדמו"ר ר' רפאל מברשיד (102/9). — י. טברסקי: ר' אליהו מוהילנה (109—114). — ש. ברימן: פולמוס התיקונים בדת בספרות העברית באמצע המאה הי"ט (115—132). — י. ברוצקס: במחיצת "בני צ'ון" במוסקבה (133/5). — א. הורביץ: ביליו ברוסיה (136—140). — ש. גפשטיין: ראשית ה"ראזסחיש" בפטרבורג (141—150). — ל. בורוכוב: זכרונות על דוב בורוכוב (151/7).

ע'ון. ג. ג. ירושלים, תמוז תשיב. — י. גוטמן: תורת המושג של הרלב"ג (125—135). — א. קליין: שלשה פרקים בתורתו של מרטין בובר (136—150). — א. זלצמן: מונחים פילוסופיים, על פי הספר "אוצר חכמה" ליווליוס באראש (151—168). — ג. ד. תשרי תשיב. — י. א. הלר: לשאלת החידושים בלשון הפילוסופית העברית (227/9).

הפרקליט. ת. א. תל-אביב, תשרי תשיב. — י. י. רבינוביץ: המשפט העברי והמשפט האישלמי (31—38). — ת. ב. כסלו. — א. גולדברג: על הלשון ומונחי המשפט במדינה (114—122). — ק. ורדי: שחיון האשה לאור המשפט העברי (123/7). — ת. ד. אבי. — א. גולדברג: "מעין חווה" במשפט הרומי והעברי (314—325).

הצופה. 4491. תל-אביב, כס אלול תשיב. 19. ix. 52. — מ. מוגלמאן: הקצת שופר בריה שחל להיות בשבת <פרק ממחקר> (8).

4479. ס תשרי תשיג 28. ix. 52. — מ. יסיסון: מנהגים ותפלות ביום הכפורים (3). — 4501. יד תשרי 3. x. — נ. בר גיורא: פולמוס העבדים בקוג'ין (4, 6).

4507. כא תשרי 10. x. — מ. יסיסון: מנהגים בתגים ומקורותיהם (6).

תרביץ. כג. ב. ירושלים, סבת תשיב. — צ. קארל:
הערות למס' בבא קמא (65—71). — ש. מ. שטרן:
פרוש המשנה בכתב ידו של הרמב"ם (88—95). —
ד. וילהלם: פירוש להגדה מהמאה ה"ד (88—95). —
מ. הרן: מושג ה"תהב" בדת השומרונים (96—111). —
מ. זולאי: י"ב סליחות המיוחדות לרס"ג (112/9). —
ע. צ. מלמד: על סדר ההפטרות בשני כתבייד (120/6). —
א. שייבר: זמר לשבת בלתי ידוע ליהודה בן שמואל
אבן עבאס <מגנוי קופמן> (127/9). — י. ג. פי. גומי:
פרץ: דחיק עתיק, שלא הודו בו הנקדנים (130/2).
כג. גד. גיסן-תמוז. "מוגש לפר" א. ג. י. ל.
למלאה לו שבעים שנה". — א. בירם: מס עובד
(137—142). — ג. ה. טורסיני: רעיונות אחרים על
עמדתה של האוגריתית בשפות השמיות (143/5). — ש.
ד. גויטיין: מי היו רבותיו המובהקים של מוחמד?
(146—159). — י. י. ריבלין: הפירקאן **الفرقان**
בקוראן (160/9). — ד. צ. בנעט: הרמב"ם כמתרגם
דברי עצמו בהשוואה עם מתרגמיו (170—191). —
ג. בראון: מחקרים בס' מבחר הפנינים לרשב"ג (192/7).
— ד. גולדשמידט: מפיטיו של ר' שלמה הבבלי (198—
204). — ת. שירמן: לחקר מקורותיו של ס' תחכמוני
לר' יהודה אלהריו (205/9). — מ. גוטשטיין: מדרכי
התרגום והמתרגמים בימי הביניים (210/6). — ל. א.
מאיר: מוצאם הנוצרי של הממלוכים (217—220). —
ד. איילון: הצבא הממלוכי בראשית הכיבוש העות'מאני
(221/6). — י. יואל: דרושים לברמ'צוה ממארוק
כביה"ס הלאומי והאוניברסיטאי (227—230). — י.
שמוש: בעיית השפה בסיפור הערבי המודרני (231/5). —
ש. מורג: לבעיית היכפלותם של הגיי המעבר (236/9).
ל. קופף: **أري** = דבש? (240/2). — א. בן-חורין:
باشوره — בר שורא (243/4).

אונזער צייט. 9. ניוירוק, ספטי. 1952. — ז. פריד:
רי: דער ערשטער באריכט חעגן טרעבלינקע (32—35).

אידישער קעמפער. 973. ניוירוק, 19. IX. 52. —
י. בן-צבי: די "גורדושן" — דער אידישער שבת פון
גרונד (30—32). — י. יעפרויקין: אידישע לשונות,
פרעמדע שפראכן און אידישע שפעצירשקייט (33—37).
בלעטער פאר געשיכטע. 5, 21. ורשה, יאנואר-יוני
1952. — ב. מארק: פון יאנואר ביז אפריל [1943], לפני
מרד גטו ורשה (25—48). — א. קופפער: צו דער

(167/9). — י. זיידה: מחלות ילדים אצל טוביה הכהן
הרופא (176).

מג. ד. כד באב. — י. זיידה: שמות יהודיים באנטומיה
(52—53).

מג. יב. כז כסלו תשיג. — ד. מרגלית: על גלינסו
ונגולו העברי גמליאל (207/8).

השדה. לב. י. תל-אביב, תמוז תשיב. — יהוא בן-
נמשי: ארכיס <Arachis hypogaea> (497/8).

שנתון הממשלה. [ד]. תשיג. הקריה, עריה תשיג.
— ד. בן-גוריון: ישראל בעמים (7—43). — הבנט:
לשכת הנשיא; משרדי הממשלה (1—175). — סקירות
מיוחדות: העליה וקליטתה; מפעל ההתיישבות; ההתי-
פתחות הכלכלית; העליה והשפעתה על האוכלוסיה
היהודית; סקר פעולות המדע; מחוקי ישראל; היישובים
בישראל; רשימות השמות הגיאוגרפיים (177—270). —
ביבליוגרפיה (271—292). — שנתון סטטיסטי (293—
443). — מודעות ופרסומים (444—513).

יצא גם במהדורה אנגלית:

Government Year-Book 5713 <1952>. 419 p.

שערים. 332. תל-אביב, כס אלול תשיב. 19. IX. 52. —
ט. י. טבומי: שינוי המנהג בין בבל לאר"י במוסף
לריה (6, 12).

408 א. סבת תשיג 19. XII. 52. — א. טובנהויו: חג
החנוכה בהרי קוקו (4, 6).

תו שין יוד גימל; שנתון דבר. תל-אביב, תשיב.
454 ע"י. — ע. בן-גוריון: [יהושע] בן-נון (202—222). —
י. ארז: יחס המהפכנים לפרעות ברוסיה בשנות השמו-
נים (232—274). — ג. קרסל: תאריכים (395—407). —
א. מ. קולר: במסכת התישבותנו החקלאית (430—450).

התורה והמדינה. די. כפר הרא"ה, אלול תשיב. —
י. מ. טיקוצ'ינסקי: משפט המות עפ"י התורה בעבר
ובהווה (33—44). — ב. רבינוביץ תאומים: משפטי
נפשות בדין הסנהדרין ובדין המלכות (45—81). — ש.
ישראל: בשולי המאמר [הנ"ל] (82—89). — כ. פ.
טכורש: זכויות הנשים לאור התורה (90—119). — א.
ביניסובסקי: לשאלת חידוש הסמיכה (120—132). — ג.
אראלי: העם והנביא במינוי מלך (133/5).

תרבות. ו. יא-יב. לונדון, אב-אלול תשיב. — ג.
זיידה: קטע מספר מסעות של יהודי בבלי: ביקור בארץ-
הקודש בשנת ד'תר"ס <900> (26—28).

האוראנער לעבן. אלמאנאך 5712. האחאנא, אוקט.
תשיב. — בן צבי: דאס אידישע לעבן אין קובא אין
תשיא (9—21). — ס. קאנא: די פאליטישע און עקא-
נאמישע סיטואציע אין קובא (49—58). — ג. מינקא
חיסט: ציטערן און פאקטן וועגן אידישן ישוב אין קובא
(166—172).

יארבוך פון מעקסיקאנער יידנטום. 1950—
1952. מעקסיקע. — דאס אידישע טאלק אין דער העלט
(15—117). — דאס מעקסיקאנער יידנטום (119—199). —
ליטעראטור און קונסט (201—317). — אינסטיטוציעס
און פארטייען (319—380).

יידישע קולטור. 14, נומ. 7, נירנבורק, יולי
1952. — ל. פוקס: נייע אנטדעקונגען פון א שפיטאנא-
ביבליאטעק (44—47).
14, נומ. 9, אוקט. — ג. מייזל: עמיל זאלא און
זיין ראלע אין דער דרייפוס'געשיכטע (14—22).

יידישע שפראך. 12, נומ. 2, נירנבורק, יוני
1952. — י. מארק: וועגן נעאלאגייזמען (33—42). —
מ. רעכטמאן: די שניידערס אדער די שניידערז די
לערערס אדער די לערער (43—47). — י. לעווין: צו
דער געשיכטע פון די פרווהן צו רעגולירן דעם יידישן
אויסלייג אין אמעריקע (48—50). — ד. טאמבאק: צו-
נעמען אין עטלעכע ליטווישע שטעטלעך (50—58). —
ב. ראבאך: צושטייערס צום יידישן ווערסערבוך (58—
61). — שפריכטערטער האט עס איז כדאי זי צו ניצן
(62—63; 92).

12, נומ. 3, יולי-ספט. — י. מארק: וועגן שאפן
ריכטיקע נעאלאגייזמען (65—83). — מ. שעכטער: די
שטאט-קאנסטרוקציע (83—89).

נייע יידישע שול. יארבוך. 3, מעקסיקע, ערה"ש
תשיג. — א. גאלאמב: די קיעווער תקופה פון יידישער
קולטור-שעפערשיקייט (3—7). — ר. גארדאן-טאלמין:
דער אנהייב פון יידישן שולחעזן אין חילוצ (8—12). —
י. מארק: די ווילקאמירער יידישע דעאליגומאניע (13—
20). — ר. ג. אין א יידישער שול אין ווארשע (21—24).

די צוקונפט. 57, נומ. 8, נירנבורק, אוקט. 1952.
— מ. א. שולחאס: וועגן די ראנגלענישן פון דער יידישער
היסטאריאגראפיע (402/5).

פראגע פון דער יידישער און פאקטישער לאגע פון
די יידן אין פוילן (49—60). — י. ברוך: פאגראמען,
און אנדערע ארטיקלען (75—124). — א. אייזענבאך: די
היסטארישע עקסטרעמיזאציע-פאליטיק לגבי יידן ערב
דער צווייטער וועלט-מלחמה (125—173). — א. קופפער:
אבן סינא און זיין אייגנפלוס אויף דער יידישער קולטור
אין מיטלאלטער (174—186). — א. ראזענבערג: דאס
„דרייצנטל“ > א צושטייער צום טראבלעם פון קאלאבא-
ראציאניזם אין ווארשע ווער געטא (187—225; 3: 116—
148). — א. נירענשטיין: חידעושהאנד פון יידן אין
קראקע אונטער דער היטלעריסטישער אקאמאציע
(226—263).

5, 3, יולי-ספט. — ע. רינגעלבלום: נאטיצן פון
צווייטן טייל רינגעלבלום — ארכיו (32—52). — י.
פערלע: 4580 (53—62). — ב. מארק: יודנאטישע
„אהבת ישראל“ > אן ענטפער אויפן בילבול פון ה.
לייזיק (63—115). — ט. ברוסטין-בערענשטיין: די
היסטארישע ווירטשאפטלעכע דיסקרימינאציעס לגבי
יידן אין ווארשע פארן שאפן דעם געטא (149—179).

די גאלדענע קייט. 13, תל-אביב, 1952. — ד.
פינסקי: תהלים, סח (175—182).
14. — י. מייזל: די ספרי-חשמונאים (172—180). —
מינה ברוך פון דוד פרישמאן צו שלום-עליכם (222/7).

דווקא. 3, 9—10, בוענאס איירעס, טבת-ניסן תשיב.
— י. קאנטער: דער וויסנשאפטלעכער יידנפרעסער ע.
ר. יעניש (44—51).
3, 12'11, אייר-אלול. — ספיטאנא-נומער.

דרום אפריקע. 4, נומ. 9, יאהאנעסבורג, מיי 1952.
— י. מ. שערמאן: אויף אלטע ליטערארישע שליאכן
> א שפאציר איבער חודש-ושוורנאלן אין יידיש, אין
ד. א. אין משך פון 40 יאר (15—18; 10: 14—17). —
א. הערש: העברעיש אין יידיש (20—23). — ל. פעלד-
מאן: די יידן פון יאהאנעסבורג (24—25).
נומ. 10, יוני. — מ. פעלין: קולטור און פרעסע אין
א פארטיאנער-מחנה (20—23).
נומ. 11, יולי. — ל. פ. ר. — נומער.
5, נומ. 1, ספט. — ל. גודמאן: דאס יידישע טאלק-
ליד (18—20).

נומ. 2, אוקט. — ג. מ. אויערבוך: יידן און יידיש-
קייטן אין דרום-אפריקע (10—15).

offers in a Yiddish news paper 1935 and 1950 (60—66).

58, 2. Sept. — S. Koenig: Israeli culture and society (160—6).

American Sociological Review. 17, 5. New-York, Oct. 1952. — M. Bressler: Selected family patterns in W. I. Thomas' unfinished study of the "Bintl Brief" (563—71).

Al-Andalus. 17, 1. Madrid, 1952. — M. A. Alonso: Traducciones del árabe al latín por Juan Hispano <Ibn Dāwūd> (...2. Fons Vitae, de Ibn Gabirol) (129—51).

Anhembi. 6, 18. São Paulo, May 1952. — F. R. Lachmann: Uma grande descoberta em arqueologia bíblica (437—450).

על מגלות מדבר יהודה.

Antiquity. 103. Newbury, Sept. 1952. — K. M. Kenyon: Early Jericho (116—22).

Antonianum. 27, 3. Roma, July 1952. — U. Devescovi: De divino foedere cum Patriarchis (223—52).

Aonde Vamos? 12, 483. Rio de Janeiro, 18.IX.52. — A. Wiznitzer: Esboço da história dos Marranos e Judeus no Brasil <1500—1654> (2-3, 14). — Os Judeus de Djerba; fotos de H. Abrahams (12—13).

Arajin. 1, 1. Buenos Aires, Sept. 1950. — M. Prager: Fisonomía del millón (34—46). — N. Elnecave: Los judíos de Bulgaria (47—65).

Archivum Linguisticum. 4, 1. Glasgow, 1952. — A. M. Honeyman: The etymology of Mammon (60—65).

Atti del I. Congresso Internazionale di Preistoria e Protostoria Mediterranea. Firenze, (1952). — M. Avnimelech: Contribution to the knowledge of the Quaternary oscillations

קיום. 53. פאריז, מאי 1952. — י. מילנער: אלטע יידישע ישובים אין פראנקרייך (211/3). — י. י. מייט' לים: אהרן ליבערמאן און זיינע בריוו (214/6). 54—56. יוני—אוגוסט. — י. רייזמאן: יידישע קהילות אין בראזיל אין 16טן און 17טן י"ה (261/7). — י. מילנער: די גאלדענע תקופה פון פראנצויזישן יידנטום <רש"י אין די בעלי התוספות> (300/6).

Académie Royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques. 38, 4. Bruxelles, 1952. — A. Dupont-Sommer: La sainteté du signe "noun" dans le Manuel de Discipline (184—93).

Acta Medica Orientalia. 11, 8-9. Jerusalem, Aug.-Sept. 1952. — A. Feigenbaum: Causes of blindness in Israel (149—57).

Aegyptus. 32, 1. Milano, Jan.-June 1952. — L. Casson: The administration of Byzantine and early Arab Palestine (54—60).

Aevum. 25, 3. Milano, May-June 1951. — G. Rinaldi: Sintesi della dottrina religiosa dei Profeti (193—209; 4:305—23).

American Jewish Archives. 4, 2. Cincinnati, June 1952. — B. Martin: The religious philosophy of Emil G. Hirsch (66—82). — S. Stern-Taeubler: American Jewry one century ago, 1852; compilation from The American Jewish Press (83—87).

American Journal of Archaeology. 56, 2. Concord, N. H. April 1952. — Archaeological news: S. Yeivin: Israel; Sept. 1950—Oct. 1951 (141—3).

American Journal of Philology. 72, 2. Baltimore, April 1951. — J. A. Crook: Titus and Berenice (162—75).

The American Journal of Sociology. 58, 1. Chicago, July 1952. — E. Bend: Marriage

Bibliotheca Sacra. 109, 434. Dallas, June 1952. — J. F. Rand: Old Testament fellowship with God (151—63). — G. E. Ladd: The kingdom of God in the Jewish apocryphical literature (164—74).

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. 24. 1951—52. — I. R. Molho: Recuerdos y reminiscencias catalanas y aragonesas de Salónica a travérs de la historia (225—32).

Boletín de la Real Academia de la Historia. 129, 2. Madrid, Oct.—Dec. 1951. — T. López Mata: Morería y judería (335—84).

Boletín de la Real Academia Española. 28. Madrid, Sept.—Dec. 1948. — J. M. Sendino. Los cantares del Rey Salomón en versos líricos, por Fr. Luis de León (411—61; 29: 31—98).

Bulletin de nos Communautés. 8, 14. Strasbourg, 4.VII.52. — P. G.: La vie dans nos communautés d'il y a cent ans <1845—1850> (10; 17: 12; 20: 13; 22: 10; 23: 9—10; 25: 13—14).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 127. New Haven, Oct. 1952. — A. D. Tushingham: The joint excavations at Tell es Sultân <Jericho> (5—16). — W. H. Brownlee: The manuscripts of Isaiah from which DSIa was copied (16—21).

Bulletin of the History of Medicine. 25, 2. Baltimore, March—April 1951. — S. Muntner: The antiquity of Asaph the Physician and his editorship of the earliest Hebrew book of medicine (101—31).

Bulletin of the John Rylands Library. 35, 1. Manchester, Sept. 1952. — H. H. Rowley: The Covenanters of Damascus and the Dead Sea Scrolls (111—54).

of the shore-line in Palestine (31—41). — M. Stekelis: Le progrès des recherches préhistoriques en Palestine <riassunto> (44—46).

Australian Biblical Review. 1, 3-4. Melbourne, Sept.—Dec. 1951. — E. C. Burleigh: The influence of Hebrew Wisdom literature upon early Christian doctrine (75—87). — J. A. Thompson: Thirty years of Palestinian archaeology (88—111). — M. D. Goldman: Lexicographical notes on the Hebrew text of the Bible, 2 (134—42).

2, 1—2. April—July 1952. — M. D. Goldman: Humour in the Hebrew Bible (1—11). — S. B. Gurewicz: Prophecy in Israel (29—41). — M. D. Goldman: Was Jeremiah married? (42—47). — M. D. Goldman: Lexicographical notes on exegesis (48—50).

The Bible Archaeological Digest. 7, 2. Long Beach, April—June 1952. — F. V. Kinnaman: Who were the ancestors of Abraham? (58—64).

The Bible Translator. 3, 4. London, Oct. 1952. — Translating the divine names (171—204).

Biblica. 33, 3. Roma, 1952. — J. De Fraine: Individu et société dans la religion de l'Ancien Testament (324—55). — M. Stenzel: Zum Vulgatatext des Canticum Jonae (356—62). — P. P. Saydon: Some mistranslations in the Codex Sinaiticus of the Book of Tobit (363—5). — J. Ziegler: Konjektur oder überlieferte Lesart? Zu Hab 2.5 κατοινωμένος] κατοινόμενος (366—70). — J. Michl: Der Weibesame <Gen 3, 15> in spätjüdischer und frühchristlicher Auffassung (371—401).

The Biblical Archaeologist. 15, 3. New Haven, Sept. 1952. — E. G. Kraeling: New light on the Elephantine colony (50—67).

Catholic translation of the O.T. (237—54).

14, 4. Oct. — B. Vawter: The Ugaritic use of "glmt" [= עלמה] (319—22). — J. L. McKenzie: The Hebrew attitude towards mythological polytheism (323—35).

Chronique d'Egypte. 27, 54. Bruxelles, July 1952. — E. Bickerman: Sur la chronologie de la sixième guerre de Syrie [בימי אנטיוכוס אפיפנס] (396—403).

La Ciudad de Dios. 68, 2. Madrid, May—Aug. 1952. — J. Llamas: Muestrario inédito de prosa bíblica en romance castellano (333—351).

La Civiltà Cattolica. 103, 3. Roma, July 1952. — C. Lo Giudice: Le settanta settimane di Daniele e le date messianiche (166—76).

103, 4. Oct. — A. Bea: Nuova luce sui manoscritti ebraici recentemente scoperti (128—42).

The Classical Journal. 47, 7. Menasha, Wis., April 1952. — J. E. Seaver: Publius Ventidius, neglected Roman military hero (275—280, 300).

נלחם בסוריה וארץ ישראל בימי אנטיגונוס בן אלכסנדר.

Conservative Judaism. 8, 3. New York, April 1952. — D. M. Shohet: Mercy death in Jewish law (1—15). — J. Berger: Restraint on marriages during the Omer days (16—22).

Davar. 40. Buenos Aires, June 1952. — Y. Malkiel: Las formas grecolatinas "Iudaicus" y "Iudaicus" en las lenguas romances (36—55). — T. H. Gaster: Cual es el significado del Bar Mitzva? (56—67). — A. Blum: Documentación inédita sobre los orígenes y los viajes de Colón (68—85).

41, July-Aug. — A. Tartakover: La aldea

Bulletin of the New York Public Library.

56, 8. New York, Aug. 1952. — J. Bloch: Two illuminated mss. of the Mahzor given by Mr. L. M. Rabinowitz (382, 423—5).

Bulletin of the Research Council of Israel.

2, 2. Jerusalem, Sept. 1952. — A. Halperin, S. Sambursky: Determination of RbCl in rubidium-enriched Dead Sea carnallites (107—14). — F. Yaron, M. Heitner: The chloride bromide ratio of the water sources of Eastern Emek Yezreel and of the Beisan Valley (118—20). — F. Yaron: The springs of Lake Kinne-reth and their relationship to the Dead Sea (121—8). — K. Rosenheck, W. Pilnik, J. Monselise, J. Gueron, S. Haber-Scheim: Chemical studies on tomatoes grown in Israel (129—34). — L. Picard: The Pleistocene peat of Lake Hula (147—56). — Y. K. Bendor: Air-photographs and geological mapping with special reference to the geological conditions in the Negev (157—86). — Supplement: I. Gindel: Some anatomical features of the indigenous woody vegetation in Israel (1—18).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle. 63—64. Paris, May—June 1952. — Les Juifs d'Oufan, la plus vieille communauté du Maroc (16—17).

The Cambridge Journal. 6, 3. Cambridge, Dec. 1952. — Antiochus: Europe and the Middle East (131—59).

The Catholic Biblical Quarterly. 14, 3. Washington, July 1952. — F. J. Crump: The Gutenberg Bible (213—8). — P. W. Skehan: A note on Ps 34, 1 (226). — M. Dahood: The language of Qoheleth (227—32). — J. Hennig: The Book of Wisdom in the liturgy (233—6). — P. W. Skehan: A note on Is 10, 11b—12a (236). — E. P. Arbez: The new

25. April—May. — D. Baumgardt: Les choix d'Abraham (11—16). — P. Klein: Les changements de noms en Israël (38—41).

26. June—July. Les Juifs en Europe orientale: V. Tonra: Roumanie (30—36). M. Borwicz: Pologne (37—40).

28. Nov. — A. Blum: Le livre hébraïque et les débuts de l'imprimerie (20—23). — D. Jassine: Les incunables: éditeurs, lecteurs, censeurs (23—7). — P. Bénichou: La langue des Juifs français au moyen âge (29—34).

Ex Oriente Lux. Jaarbericht 12. Leiden. 1951—52. — B. A. van Proosdij: Van Jerusalemvaarders en archaeologen (123—6). — A. A. Kampman: Van kruisridders en kooplieden. De Nederlanders en de Levant van A. D. 1200—1720 (131—62). — F. M. Th. de Liagre Böhl: Oudheidkundige verkenningen in Oosterselanden (171—83). — Nasr-el-Nahr: Cultuurwerk van een Nederlandse Witte Pater Missionaris in Palestina (184—7). — J. van der Ploeg: Mijn tochten in Transjordanie in 1949 en 1950 (187—90). — J. van der Ploeg: De in 1947 bij de Dode Zee gevonden oude handschriften II (221—48). [244—8: Litteratuur.]

[ב. א. ון פרוסדיי: על אודות עולי ירושלים וארכיאוֹלוגים. — א. א. קמפמן: על אודות צלבנים וטוֹחרים. — ההולנדים והמזרח הקרוב משנת 1200—1720 לסה"נ. — ס. מ. ת. דה ליאגרה בויהל: סיורים בעתיקות ארצות המזרח. — נצר-אל-נחר: עבודה תרבותית של מייסוני הולנדי מן האבות הלבנים בארץ ישראל. — י. ון דר פלוך: גטיעותי בעבר הירדן בשנים 1949 ו-1950. — י. ון דר פלוך: כתבי היד העתיקים שנמצאו בקרבת ים המלח בשנת 1947. ו.]

The Expository Times. 63. 10. Edinburgh. July 1952. — H. J. Warner: A simple solution of Nehemiah 4, 23 שלח המים (322).

63. 12. Sept. — H. H. Rowley: The historical background of the Dead Sea scrolls

y la sociología judía (36—52). — W. Leslau: Los judíos negros de Etiopía (68—84).

Dominican Studies. 5. London, 1952. — C. Kopp: Christian sites around the Sea of Galilee, VI (185—204).

Eudeavour. 11. 43. London, July 1952. — N. B. Marshall: Recent biological investigations in the Red Sea (137—42).

גם על דגי עקבה.

Esprit. 19. 4. Paris, April 1951. — D. R. Gamzon: Villages collectifs en Israël: Kvoutsa et Kibbutz (565—82).

20. 6. June 1952. F. Lovsky: "Antisémitisme chrétien" et racisme moderne (999—1010).

Estudios Bíblicos. 11. 2. Madrid, April—June 1952. — J. Enciso: El salmo 67 <68> (127—55). — J. M. González Ruiz: La restauración de Israel en los Profetas (157—187). — J. Enciso: El nombre de Moisés (221—3).

11. 3. July—Sept. — J. Enciso: Tohu wabohu (321—4). — F. Spadafora: Ezechiele; qualche nota (325—36).

Evidences. 19. Paris, May—June 1951. — A. Neher: Le prosélytisme juif à travers les âges (34—40).

21. Nov. — J. Gordin: Jehouda Halévy et l'hellénisme (22—26). — P. Bénichou: Les Juifs en Champagne médiévale (29—36).

22. Dec. — E. Nemenyi: Le mécénat au 18e siècle (23—26). — J. G. de Salazar y Alonso: Alphonse 8 de Castille et Doña Fermosa (37—43).

23. Jan. 1952. — R. Kohn: La situation des Juifs de Montpellier au moyen âge (35—41).

24. Febr.—March. — A. Blum: La culture gréco-hébraïque en Occident source de la Renaissance (20—24).

Hispanic Review. 20, 4, Philadelphia, Oct. 1952. — C. M. Hutchings: Judeo-Spanish proverbs (315—21).

India and Israel. 5, 1, Bombay, July 1952. — T. Zinkin: A Kibbutz in India (28).

[5, 3]. Sept. — W. D. Mote: A collection of valuable Bibles [The University of Oklahoma, the Bizzell Collection] (24). — Photo contest "Jews in Asia" (30—31; 5: 26—27). — W. J. Fischel: Jews at Akbar's court (32—35). — S. S. Shih: The only Chinese Jew in Formosa writes about his people's 2000-year-old history (49).

5, 5, Nov. — D. Horowitz: American Christians embrace Judaism (34—35).

Industrial and Labor Relations Review. 5, 4, New York, July 1952. — W. Herberg: Jewish labor movement in the United States: early years to world war I (501—23).

Interpretation. 6, 3, Richmond, Va., July 1952. — L. J. Kuyper: The Book of Deuteronomy (321—40).

6, 4, Oct. — A. B. Rhodes: The Book of Daniel (436—50).

Isis. 43, 3, Cambridge, Ma., Sept. 1952. — M. Levey: The encyclopedia of Abraham Savasorda; a departure in mathematical methodology (257—64).

על ס' יסודי התבונה ומגדל האמונה לר' אברהם בר חייא.

Islamic Culture. 25, 1, Hyderabad, Jan.—Oct. 1951. — W. J. Fischel: Jews and Judaism at the court of the Moghul emperors in medieval India (105—32).

Israel Exploration Journal. 2, 3, Jerusalem, 1952. — A. & E. Loehnberg: The buried structure of Rosh ha-Ayin in the central coastal plain of Israel (145—52). — J. Neumann: Evaporation from the Red Sea (153—62). —

(378—84). — A. W. Argyle: Philo and the Fourth Gospel (385—6).

Die Friedens-Warte. 51, 2, Basel, 1952. — Text of agreement between the Lutheran World Federation and the Government of Israel concerning former German Protestant Missions in Israel <Geneva, 29.VIII.1951>. Mit einer Übersicht über die Entstehungsgeschichte und den Inhalt dieses Abkommens von besonderer Seite (172—83).

Für ein Jüdisches Lehrhaus Zürich. 2, Zürich, Sept. 1952. — Goethes Ringen um Moise (4—18).

The Gates of Zion. 6, 4, London, July 1952. — J. Fraenkel: Unknown letters of Max Nordau (2—4).

Gazette des Beaux-Arts. 40, 1006, Paris, Nov. 1952. — C. Brahm: Two copies of De. Jacroix's "Noce juive dans le Maroc" (269—286).

The Geographical Magazine. 25, 7, London, Nov. 1952. — A. Grant: Hattushash and the Hittites (346—58).

Great Britain and the East. 68, 1833, London, Sept. 1952. — Israel today and tomorrow (9—27).

Gregorianum. 33, 4, Roma, 1952. — F. Asensio: Salmos Mesianicos o salmos nacionales? (566—611).

The Harvard Theological Review. 45, 1, Cambridge, Jan. 1952. — W. J. Fischel: The Bible in Persian translation (3—45).

45, 2, April. — H. A. Wolfson: Albinus and Plotinus on divine attributes (115—30).

45, 3, July. — H. J. Leon: The Jewish community of ancient Porto (165—75).

D. Goitein: A report on Messianic troubles in Baghdad in 1120—21 (57—76). — S. Zeitlin: Bar Kokba and Bar-Kozeba (77—82).

43, 2, Oct. — T. Wechsler: The origin of the so called Dead Sea scrolls (121—39). — S. Zeitlin: The Hebron pogrom and the Hebrew scrolls (140—52). — I. A. Agus: Democracy in the communities of the early Middle Ages (153—76). — S. Gandz: The calendar of the Seder Olam (177—92).

Jewish Social Studies. 14, 2, New York, April 1952. — S. W. Baron: Aspects of the Jewish communal crisis in 1848 (99—144). — S. Koenig: The crisis in Israel's collective settlements (145—66).

14, 3, July. — W. J. Cahnman: The cultural consciousness of Jewish youth (195—208). — J. B. Schechtman: The repatriation of Yemenite Jewry (209—24). — S. Gringauz: Jewish national autonomy in Lithuania <1918—1925> (225—46). — R. Marcus: The "Sebomenoi" in Josephus (247—50).

De Joodse Wachter. 43, 23, Amsterdam, 7.XI.52. — S. Silberberg: Onderzoek naar de positie van oliem uit Nederland (3—23).

Journal Asiatique. 240, 2, Paris, 1952. — E. Mainz: Les Juifs d'Alger sous la domination turque (197—217).

***Journal of American Folklore.** 63, Philadelphia, Oct.—Dec. 1950. — A. Scheiber: Hungarian parallels of the "Twelve Numbers" (465—467).

הקבלות הונגריות של "אחד מי יודע".

Journal of Biblical Literature. 71, 3, Philadelphia, Sept. 1952. — M. Smith: The common theology of the ancient Near East (135—47). — S. H. Blank: "And all our virtues"; an interpretation of Isaiah 64, 4b—5a (149—54). — H. G. Jefferson: Psalm 93

N. Avigad: An Ammonite seal (163—4). — B. Maisler, M. Stekelis, M. Avi-Yonah: The excavations at Beth Yerah <Khirbet el-Kerak> 1944—1946 (165—73; 4: 218—29). — C. H. Gordon: Damascus in Assyrian sources (174—5). — P. Kahane: Pottery types from the Jewish ossuary-tombs around Jerusalem II (176—82). — L. A. Mayer: Aš-Sinnabra (183—7). — A. Kindler: Rare and unpublished Hasmonean coins (188—9). — B. Kanael: The Greek letters and monograms on the coins of Jehohanan the High Priest (190—4).

4.—M. Zohary: Ecological studies in the vegetation of the Near Eastern deserts (201—215). — M. Stekelis: Two more Yarmukian figurines (216—7). — N. Avigad: The fortification of the City of David (230—6). — J. W. Hirschberg: Ottoman rule in Jerusalem in the light of Firmāns and Shar'f'a documents (237—48).

Israelitisches Wochenblatt. 52, 30, Zürich, 25.VII.52. — F. Guggenheim-Grünberg: Aus einem alten Endinger Gemeindebuch (15—16; 31—32; 29—30; 33: 36; 34: 30; 35: 41, 43).

The Jewish Advocate. 110, 22, Boston, 26.VI.52 "Fiftieth year anniversary edition". 100 p.

מכיל חמר רב לתולדות יהודי בוטטון ומסצ'וסטס
בבלל.

Jewish Affairs. 7, 7, Johannesburg, July 1952. — L. Herrman: A Jewish director [Isaac de Pinto] in the Dutch India Companies (38—40). — L. I. Rabinowitz: A Jewish wedding in South India (41—44).

7, 9, Sept. — How Jews lived at the Cape a century ago (25—28).

The Jewish Quarterly Review. 43, 1, Philadelphia, July 1952. — A. A. Neuman: Josippon and the Apocrypha (1—26). — S.

Journal of Near Eastern Studies. 11, 3. Chicago, July 1952. — H. M. Orlinsky: Studies in the St. Mark's Isaiah scroll, 2: Masoretic "yiswāhū" in 42, 11 (153—6). — S. Moscati: On ancient Hebrew seals (164—8). — R. Marcus: Textual notes on the Dead Sea Manual of Discipline (205—11).

Journal of Personality. 20, 2. Durham, Dec. 1951. — I. Sarnoff: Identification with the aggressor; some personality correlates of anti-Semitism among Jews (199—218).

The Journal of Psychology. 34, 2. Provincetown, Oct. 1952. — N. C. Morse, F. H. Allport: The causation of anti-Semitism: An investigation of seven hypotheses (197—233).

The Journal of Religion. 32, 3. Chicago, July 1952. — R. Marcus: The Pharisees in the light of modern scholarship (153—64).

The Journal of the Royal Anthropological Institute. 81, 1—2. London, 1951 <1952>. — D.A.E. Garrod: A transitional industry from the base of the Upper Palaeolithic in Palestine and Syria (121—30).

Journal of the Transactions of the Victoria Institute. 83. London, 1951. — E. White: A preface to biblical psychology (51—77). — R.E.D. Clark: Prophecy and psychical research (137—57).

The Journal of Theological Studies. 3, 2. London, Oct. 1952. — H. St. J. Hart: Judaea and Rome. The official commentary ["representative samples of the official numismatic commentary"] (172—98). — D. W. Thomas: A further note on the root מָכַר in Hebrew (214). — E. J. Kissane: "Who maketh lightnings for the rain" <Jer. 10, 13; 51, 16; and Ps. 135, 7> (214—6). — L. Morris: The biblical use of the term 'blood' (216—27).

(155—60). — S. Iwry: Notes on Psalm 68 (161—5). — L. Waterman: Note on Job 28, 4 (167—70). — C. Roth: Ecclesiasticus in the synagogue service (171—8).

71, 4. Dec. — S. Lieberman: The discipline in the so-called Dead Sea Manual of Discipline (199—206). — R. Marcus: Philo, Josephus and the Dead Sea "Yahad" (207—9). — M. Pope: Isaiah 34 in relation to Isaiah 35, 40—66 (235—43).

Journal of Biblical Literature. Monograph Series. 7. Philadelphia, 1952.—W. D. Davies: Torah in the Messianic Age and/or the Age to Come (VII, 99 p.).

Journal of Genetics. 50, 3. London, Feb. 1952. — T. Kushnir: Heterochromatic polyploidy in *Gryllotalpa gryllotalpa* L. [in Palestine] (361—83).

The Journal of Jewish Studies. 3, 1. London, 1952. — P. R. Ackroyd: Studies in the Book of Haggai (1—13). — E. Wiesenberg: The Nicanor Gate (14—29). — J. M. Landau: Abu Naddara, an Egyptian Jewish nationalist (30—44).

3, 2. — D. W. Thomas: מָלַח in Jeremiah 4, 5; a military term (47—52). — J. L. Teicher: Jesus in the Habakkuk Scroll (53—55). — C. Roth: New notes on pre-expulsion Anglo-Jewish scholars (56—61). — M. Wajsbloom: Isaac of Troki and Christian controversy in the XVI century (62—77). — J. Reider: Miscellanea Hebraica (78—86). — J. L. Teicher: Restoration of the "Damascus Fragments": XIV, 12—16 (87—88).

The Journal of Juristic Papyrology. 5. Warsaw, 1951. — A. Fuks: Notes on the archive of Nicanor (207—16).

זן בין השאר על הסוחר מרקוס יוליוס אלכסנדר, בן אחיו של פילון.

Miscellanea Academica Berolinensia. 2, 2. Berlin, 1950. — O. Eissfeldt: Jahwe Zebaoth (128—150).

Mnemosyne. 5, 2. Leiden, 1952. — I. Heinemann: Die Allegoristik der hellenistischen Juden ausser Philon (130—8).

Der Monat. 4, 45. Frankfurt a. M., June 1952. — J. Hersey: Brief aus Israel... (254—262).

The Muslim World. 42, 3. Hartford, July 1952. — W. M. Watt: The condemnation of the Jews of Banu Qurayzah (160—71).

42, 4. Oct. — R. A. Farah: The Arab Church in Israel (245—8).

Nation Europa. 2, 6. Coburg, June 1952. "Deutschland und die Judenheit". (1—38).

10 מאמרים ברוח שנות ישראל.

Neue Wege. 46, 718. Zürich, July—Aug. 1952. — H. Bergman: Der junge Hegel und das Judentum (266—73).

Nieuw Israelietisch Weekblad. 83, 41. Amsterdam, 19.IX.52. — M. J. Perath: Een gedicht van Jonathan Eybeschütz אתה יצירי מה חבקש ממני (1).

Nouvelle Revue Théologique. 84, 7. Paris, July—Aug. 1952. — A. Feuillet: Le Cantique des Cantiques et la tradition biblique (706—733).

84, 8. Sept.—Oct. — P. van Imschoot: L'alliance dans l'Ancien Testament (785—805).

84, 9. Nov. — G. Lambert: Que signifie le nom divin YHWH? (897—915).

Orthodox Jewish Life. 20, 1. New-York, Sept.—Oct. 1952. — A. H. Fraenkel: Religion and science in the light of modern physics (6—15). — T. Ashkenazi: Archaeology in Israel (43—51).

Judaica. 8, 3. Zürich, Sept. 1952. — W. M. Bührig: Ein grosser Pazifist: Johann Gottlieb von Bloch (129—45).

8, 4. Dec. — D. Farbstein: Waren die Pharisäer und die Schriftgelehrten Heuchler (193—207).

Judaism. 1, 3. New York, July 1952. — A. Menes: Religious and secular trends in Jewish socialism (218—26). — A. Werner: Richard Beer-Hofmann, Austrian and Jew (227—37). — N. B. Minkoff: Yiddish pioneer poets in the U. S. (246—9). — A. J. Heschel: Space, time, and reality; the centrality of time in the biblical world-view (262—9).

1, 4. Oct. — E. L. Fackenheim: Self-realization and the search for God (291—306). — A. Tartakower: Jewish village and Jewish sociology (316—24). — J. Klausner: Monotheism and ethics in Judaism (325—33). — H. Cooperman: The folk pattern of Yiddish literature (353—60). — A. Hertzberg: Seventy years of Jewish education (361—5). — B. Z. Bokser: Maimonides' response to the challenge of his time (366—71).

Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde. Nieuwe Reeks, 15, 5. Amsterdam, 1952. — W. C. van Unnik: Tarsus of Jerusalem: de stad van Paulus' jeugd (141—89).

Meteorological Abstracts and Bibliography. 2, 5. Lancaster, Pa., May 1951. — H. P. Kramer: Selective annotated bibliography on the climatology of the Near East [1856—1951] (373—404).

***Midwest Folklore.** 1, 4. Bloomington, Indiana, 1951. — A. Scheiber: Sword between the sleeping companions (228).

הקבלות יהודיות למוטיב „חרב של פרישות דרך ארץ“.

nity: Easton, Pa., on its 200th anniversary (193—206).

La Rassegna Mensile di Israel. 18, 7-8. Roma, Aug. 1952. — S. Gugenheim: Victor Hugo e la Bibbia (312—5). — D. Lattes: Ancora del testamento Samama (324).

18, 9. Sept. — G. Romano: Figure di Ebrei nell'antico Teatro Inglese (376—89).

18, 10. Oct. — G. Levi: Sulle premesse social-economiche dell' emancipazione degli Ebrei nel Regno di Sardegna <...1814—1840> (412—37; 11: 463—89).

18, 11. Nov. — E. S. Artom: Umberto Casuto (451—62).

The Reconstructionist. 18, 5. New York, April 1952. — J. Spector: On the trail of Oriental Jewish music; among the Yemenites (7—12).

18, 10. June. — A. S. Kline: Synagogue architecture in America (21—28).

18, 11. Oct. — J. Spector: Further excursions on the trail of Oriental music (8—14).

The Review of English Studies. 3, 12. Oxford, Oct. 1952. — J. Raith: Ælfric's share in the Old English Pentateuch (305—14).

Revista Biblica. 14, 65. Villa Calzada, July—Sept. 1952. — J. C. Craviotti: La primera expedición bíblica <Génesis, 14> (69—73). — M. Torres: Dónde está el infierno? (74—79).

Revue Belge de Philologie et d'Histoire. 30, 1-2. Bruxelles, 1952. — R. Mesnard: Les constellations du livre de Job (135—46).

Revue Biblique. 59, 3. Paris, July 1952. — R. J. Tournay: Les chants du Serviteur dans la seconde partie d'Isaïe (355—84; 4: 481—512). — M. Delcor: Les sources du

Oxoniensia. 15. Oxford, 1950. — C. Roth: Jews in Oxford after 1290 (63—80).

Palestine Exploration Quarterly. 84. London, May—Oct. 1952. — K. M. Kenyon: Excavations at Jericho, 1952 (62—82). — R. W. Hamilton: Jerusalem in the fourth century (83—90). — C. Roth: The priestly laver as a symbol on ancient Jewish coins (91—93). — S. A. Birnbaum: The date of the Hymns Scroll (94—103). — G. L. Harding: Khirbet Qumran and Wady Muraba'at (104—9). — J. Gray: Tell el Far'a by Nablus; a "mother" in ancient Israel (110—3). — N. Zori: New light on Endor (114—7). S. A. Birnbaum: A fragment in an unknown script (118—20).

Philological Quarterly. 31, 1. Iowa City, Jan. 1952. — H. H. Hoeltje: Benjamin Disraeli's letters to Robert Carter (17—26).

Publication of the American Jewish Historical Society. 42, 1. New York, Sept. 1952. — A. S. W. Rosenbach: an appreciation (I—II). — L. L. Honor: Jewish elementary education in the United States <1901—1950> (1—42). — U. Z. Engelman: Jewish education in Charleston, South Carolina, during the eighteenth and nineteenth centuries (43—70). — L. M. Friedman: A great colonial case and a great colonial lawyer [James Alexander, 1691—1756] (71—82). — L. Ruchames: New light on the religious development of Emma Lazarus (83—88).

42, 2. Dec. — B. B. Crohn: The centennial anniversary of the Mount Sinai Hospital <1852—1952> (113—30). — L. Ruchames: The Abolitionists and the Jews (131—55). — Z. Szajkowski: Emigration to America or reconstruction in Europe (157—88). — A. Philadelphia wedding, 1787 (189—92). — J. Trachtenberg: An American Jewish commu-

waqfs des Lieux saints de l'Islam, principalement... à Hébron et... à Jérusalem (73—120).

La Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine. 46—47. Paris, Aug-Sept. 1951. — J. Sabille: L'attitude des Italiens envers les Juifs persécutés en Croatie (5—8; 48: 6—10). — M. Mazor: Souvenirs et réflexions sur le ghetto de Varsovie: La cité engloutie (9—11, 23; 48: 11—12, 15; 49: 11—12; 50: 20—22; 51: 11—13).

49. Nov. — J. Sabille: Attitude des Italiens à l'égard des Juifs en Grèce occupée (7—10).

50. Dec. — M. Mazor: La "folie" hitlérienne (5—9; 51: 6—10; 53: 4—6, 19; 54: 5—8; 55: 5—8, 20).

56. June 1952. — M. Mazor: Les Nazis entre eux (5—8, 23; 57: 4—8; 58/59: 3—6; 60: 5—7).

58—59. Sept.—Oct. — Les mémoires d'Isaac Schneersohn (9—10, 24; 60: 11—12, 15).

60. Nov. — R. Valensi: Survivances médiévales aux îles Baléares: Les maudits de Palma de Majorque (16—18).

Revue du Droit Public... 68, 3. Paris, July—Sept. 1952. — O. Brück: Israel: Développements constitutionnels récents (713—20).

Revue Egyptienne de Droit International. 7. Alexandrie, 1951. — Documents: Nations Unies: La question palestinienne et la liberté de passage du Canal de Suez (235—60).

La Revue Européenne B'nai B'rith. Strasbourg[?], été 1952. — A. Safran: L'humanisme juif [19 p.].

Revue Française de Psychanalyse. 15, 4. Paris, Oct.—Dec. 1951. — M. Bonaparte: Des causes psychologiques de l'antisémitisme (478—491).

Deutéro-Zacharie et ses procédés d'emprunt (385—411). — J. T. Milik: Fragments d'un Midrash de Michée dans les manuscrits de Qumrân (412—8).

59, 4. Oct. — L. H. Vincent: Le Lithostrotos évangélique (513—30). — P. Benoit: Prétoire, Lithostrotos et Gabbatha (531—50). — [שני המאמרים האלה דנים בזהרי מקום משפטו של ישו בירושלם] R. de Vaux: La quatrième campagne de fouilles à Tell el-Fâr'ah, près Naplouse (551—83).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 5, 2. Paris, July 1952. — H. Serouya: Les Esséniens, secte mystique et thérapeutique (61—68). — J. O. Leibowitz: Amatus Lusitanus <1511—1561> (77—90). — R. Kohn: L'activité scientifique des médecins Juifs en France, depuis 1789 (91—100).

Revue de l'Histoire des Religions. 142, 1. Paris, July—Sept. 1952. — A. Dupont-Sommer: L'instruction sur les deux Esprits dans le "Manuel de Discipline" (5—35). — H. Elie: Contribution à l'étude du statut des Juifs en Italie aux 15e et 16e siècles. L'opinion de Bernardin de Busti (67—96).

Revue de la Pensée Juive. 10. Paris, été 1952. — H. J. Schoeps: La foi juive <recherches de phénoménologie religieuse> (19—36). — H. van Oyen: L'importance spirituelle du judaïsme pour la civilisation (37—52). — A. Dupont-Sommer: Nouvelles découvertes dans le désert de Juda (66—77). — G. Fohlen: Aperçus de la vie juive dans la Rome païenne (78—86). — M. Brod: Le judaïsme de Kafka (87—103).

Revue des Etudes Islamiques. 1951. Paris. 1952. — G. Busson de Janssens: Les wakfs dans l'Islam contemporain [...Palestine] (1—72). — L. Massignon: Documents sur certains

L. Piles Ros: La judería de Burriana (105—124). — J. Vernet: Un embajador judío de Jaime II: Selomó b. Menassé (125—54). — J. M. Millás Vallicrosa: Inscripción hebreaica moderna en Amer (155—6). — Idem: Restos de antiguos libros hebraicos (156—8). — F. Cantera: Unas palabras más sobre la lápida de Šelomó b. Ya'is (159—60). — E. Ripoll Arqueología púnica en el Marruecos español (160—5). — F. Pérez Castro: Los manuscritos del Mar Muerto, II (167—97).

Semitica 3, Paris, 1950. — J. G. Février: La tactique hellénistique dans un texte de 'Ayin Fashkha (53—59). — R. Boyer, A. Dupont-Sommer: Une épitaphe hébraïque trouvée à La Martelle <Var> (61—66). — E. Lambert: La synagogue de Dou-ra-Europos et les origines de la mosquée (67—72). — J. Cantineau: La notion de "schème" et son altération dans diverses langues sémitiques (73—83).

The Shane Quarterly, 13, 2, Indianapolis, April 1952. — T. W. Nakarai: The prophetic concept of righteousness (51—57).

The Social Service Review, 26, 2, Chicago, June 1952. — D. Reifen: Observations on the juvenile court in Israel (202—13).

Sociology and Social Research, 36, 1, Los Angeles, Sept.—Oct. 1951. — E. T. Prothro, O. K. Miles: Some group differences in attitudes of adult white Southerners toward Negroes and Jews (19—24).

37, 1, Sept.—Oct. 1952. — E. T. Prothro, L. Melikian: Social distance and social change in the Near East (3—11).

Speculum, 27, 4, Cambridge, Mass., Oct. 1952. — J. Praver: The settlement of the Latins in Jerusalem (490—503).

The Rhodesian Jewish Times, 7, 76, Salisbury, Sept. 1952. — M. I. Cohen: The early [Jewish] days in Rhodesia (40—41). — N. S. Kane: Reminiscences of a pioneer's daughter (43, 45).

Rivista degli Studi Orientali, 27, Roma, 1952. — C. Habersaat: Beiträge zur jiddischen Dialektologie, 2 (23—27).

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica, 43, 3, Milano, May-June 1951. — G. Penati: Il Pentateuco e la metafisica (213—39).

Royal Central Asian Journal, 39, 3—4, London, July—Oct. 1952. — G. de Gaury: Between the Mediterranean and the Persian Gulf (259—68).

Ruch Biblijny i Liturgiczny, 5, 1, Kraków, 1952. — A. Klawek: Dwie drogi <ps. 1> (5—11). — J. Jelito: Syria w czasach przedhellenistycznych (11—34). — S. Łach: Rola tradycji w powstaniu Pentateuchu (34—45). — A. Klawek: Psalm 148 a sztuka kościelna (82—83).

5, 2. — A. Klawek: Jahwe twierdzą naszą <ps. 46> (100—108). J. Wolski: Wschód starożytny w świetle najnowszych badań (109—41).

[א. קלאווק: שתי דרכים (תהלים א'). — י. יליטו: סוריה בזמנים הסרונים הלניסטיים. — ס. לאך: תפקידה של המסורת בהתהוות התורה. — א. קלאווק: תהלים קמ"ח והאמנות הכנסייתית. — א. קלאווק: ה' למשגב לנו (תהלים מ"ו). — י. חלסקי: המורח העתיק לאור המחקרים החדשים ביותר].

Sefarad, 12, 1, 1952. — G. Vajda: A propos de l'averroïsme juif (3—29). — B. Celada: Dos importantes investigaciones acerca de la semana y el sábado (31—58). — F. Cantera: La judería de Burgos (59—104). —

J. Shapira: La colonisation agricole ouvrière (232—9). — E. Rieger: L'enseignement en Israël (240—5). — M. Avi-Yonah: Lumière d'aujourd'hui sur les vestiges du passé (246—250). — J. Shaanan: La littérature israélienne (251—60).

Technion Yearbook. 10. New-York, 1951.— D. Wolfson: Jews in sanitary engineering (148—153, 243).

Temple Law Quarterly. Philadelphia, Jan. 1948. — A. C. Weinfeld: Eminent domain among peoples. A Jewish state in Palestine and Arab self-determination (223—34).

Theologische Revue. 46, 3. Münster, 1950.— F. Nötscher: Auslandsliteratur zum Alten Testament (127—36).

Theologische Rundschau. 20, 1. Tübingen, Juni 1952. — C. Kuhl: Neuere Hesekiel — Literatur (1—26).

Tribuna Israelita. 8, 89. México, April 1952. — A. M. de Trelles: "María" de Isaacs, el célebre escritor judío de Colombia (23—24).

8, 91, June. — H. G. Reissner: Retrato de un fakir judío [Sarmad] (16—17).

8, 93, Aug. — R. H. Valle: Nuevas notas sobre los judíos en México durante la Colonia (7—8). — H. V. Besso: Bibliografía sobre el Judeo-Español (28—32).

8, 94, Sept. — G. A. Rodriguez: Piezas arqueológicas mexicanas, que parecen de origen hebreo (23).

Uj Eret. 8, 32, Budapest, 7.VIII.1952. — Scheiber S.: Petőfi héberül (1).

מסעי כעברית: ביבליוגרפיה.

Verbum Domini. 30, 4, Roma, 1952. — J. B. Bauer: "Incedam in via immaculata, quando venies ad me" Ps 100,2 (219—24). — R. Follet: Nova quaedam de usu Annalium

Studia Orientalia. 16, 3. Helsinki, 1951. — A. Murtonen: The appearance of the name YHWH outside Israel (3—11).

Studii Biblici Franciscani. Liber Annuus II. Jerusalem, 1952. — L. Randellini: Ricchi e poveri nel libro del profeta Amos (5—86). — D. Colombo: Quid de vita sentiat liber Sapientiae (87—118). — S. Saller: Excavations in the ancient town of Bethany (119—62). — A. Augustinović, B. Bagatti: Escursioni nei dintorni di Aġlun <Nord di Transgiordania> (227—314).

Subsidia Haglographica. 27. Bruxelles, 1951. — P. Peeters: La prise de Jérusalem par les Perses (78—116). = Mélanges de l'Université Saint-Joseph, 9, 1923—24.

The Synagogue Light. 19, 1—2. New-York, Sept.—Oct. 1952. — D. I. Macht: An appreciation of Psalm 133 (5—7; 24—26).

Synthèses. 7, 75—76. Bruxelles, Aug.—Sept. 1952. "Numéro spécial consacré à l'État d'Israël". — M. Lambilliotte: Israël (133—6). — A. Eban: Israël, naissance d'une démocratie (137—45). — Notes géographiques (146—9). — R. Wolf: Aperçu historique — 3000 A.J.C. — 1948 A.D. (150—4). — H. Yahil: Le rassemblement des exilés (155—62). — S. H. Bergman: Le renouveau du Judaïsme dans l'État d'Israël (163—70). — H. Baruk: Le monothéisme hébraïque, l'Unité et le monde moderne (171—80). — U. Yadin: Les problèmes juridiques en Israël (188—93). — W. Eytan: La politique étrangère et les relations internationales d'Israël (194—8). — Les Arabes en Israël (199—207). — D. Ben-Gourion: Une économie ferme et stable est nécessaire (208—216). — D. Horowitz: Où va l'économie d'Israël? (217—22). — N. Bar-Yaacov: Histadrut, Fédération du Travail d'Israël (223—31). —

Sept. 1952. — E. Jokl: Heinrich Heine's "Confessio Judaica" (20—22).

Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. 51, 4. Wien, 1952. — W. Kornfeld: Moloch (287—313).

Yearbook of Agricultural Cooperation, 1951. London, 1951. — H. Viteles: Israel, 1948—1950 (170—95).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 64, 1. Berlin, 1952. — C. Kuhl: Die "Wiederaufnahme" — ein literarkritisches Prinzip? (1—11). — R.B.Y. Scott: Meteorological phenomena and terminology in the O.T. (11—25). — G. Bertram: Hebräischer und griechischer Qobelet (26—49). — J. Gray: Feudalism in Ugarit and early Israel (49—55). — G. Wallis: Eine Parallele zu Richter 19, 29 ff. und 1 Sam 11, 5 ff. aus dem Briefarchiv von Mari (57—61). — E. Baumann: Eine Einzelheit [Am 7, 14] (62).

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft. 43, 3—4. Berlin, 1950/51. — J. Jeremias: Zur Geschichtlichkeit des Verhörs Jesu vor dem Hohen Rat (145—50). — F. Scheidweiler: Sind die Interpolationen im altrussischen Josephus wertlos? (155—78). — E. Stauffer: Zu den Kreuzeszeichen von Talpioth [Jerusalem] (262).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 4, 4. Leiden, 1952. — E. L. Dietrich: Das religiös-emphatische Ich-Wort bei den jüdischen Apokalyptikern, Weisheitslehrern und Rabbinen (289—311).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 49, 1. Tübingen, July 1952. — E. Würthwein: Der Ursprung der prophetischen Gerichtsrede (1—16).

Shalmaneser III ad historiam biblicam illustrandam (227—33).

30, 5. — R. North: Leviticus expositus et exponendus (278—88).

Vetus Testamentum. 2, 3. Leiden, July 1952. — J. Gray: Canaanite kingship in theory and practice (193—220). — M. Rozelaar: The Song of the Sea (221—8). — A. Dupont—Sommer: Contribution à l'exégèse du Manuel de Discipline x 1—8 (229—43). — H. J. Stoebe: Die Bedeutung des Wortes hāsād im Alten Testament (244—54). — M. Burrows: The meaning of 'šm 'mr in DSH (255—60). — R. Loewe: Jerome's treatment of an anthropopathism (261—72). — A. Alt: Zu den samaritanischen Dekaloginschriften (273—6). — A. Dupont—Sommer: Encore sur le mot 'bwt dans DSH xi 6 (276—8). — R. B. Y. Scott: Isaiah 21, 1—10: the inside of a prophet's mind (278—82).

2, 4. Oct. — F. Willeson: The cultic situation of Psalm 74 (289—306). — C. Kuhl: Schreibereigentümlichkeiten; Bemerkungen zur Jesajarolle <DSIa> (307—33). — E. Auerbach: Die Babylonische Datierung im Pentateuch und das Alter des Priester-Kodex (334—342). — S. Szyszman: A propos du Karaïsme et des textes de la Mer Morte (343—8). — B. Gemser: "Be'eber hajjarden": In Jordan's Borderland (349—55). — G. R. Driver: Three notes (356—7). — F. Nötscher: Heisst "kabod" auch "Seele"? (358—62). — A. Rubinstein: A finite verb continued by an infinitive absolute in biblical Hebrew (362—7). — W. Rudolph: Der Aufbau der Asa-Geschichte <2 Chr. 14—16> (367—71). — P. P. Saydon: The meaning of the expression עָצוּר וְקוֹרֵב (371—4). L. Koehler: Syntactica I (374—7).

The Westralian Judean. 23, 277. Perth,

„תוספות ישנים“ למסכת יבמות

מאת

דוד צבי

מהשקפה שטחית על „תוספות ישנים“ אלו (שנדפסו לראשונה בש"ס וילנא-ראם) מתקבל הרושם כאילו זהו חיבור של תוספות ל„תוספות“ הנדפסים בגמרא מכבר — לתוספות דידן. בתוך דברי התוספות צוינו לעתים תכופות אותיות א"ב המסמנות את התחלת דיבורי התוספות-ישנים, והת"י מתחילים במלים „ועוד יש לומר“, „אי נמי“, „וקשה“, „ולא נהירא“ וכדומה. התוספות ישנים כאילו מוסיפים קושיות או תירוצים או ראיות נוספים על דברי התוספות דידן. — הרי שלכאורה אפשר לחשוב שהתוספות דידן היו למראה עיניו של מחבר הת"י כמות שהן בידינו, והוא הוסיף עליהן את הערותיו-תוספותיו. ובאמת חשב כך ד"ר אפרים א' אורבך, בקונטרסו „דיא ענטשטעהונג אונד רעדאקציאן אוינזערער תוספות“ (נספח לדו"ח של ביהמ"ד לרבנים בברסלוי לשנת 1936) ועל יסוד זה בנה בניינו והסיק מסקנותיו.

אבל כל זה אינו אלא טעות גמורה. חיבור ה„תוספות ישנים“ הזה היה במקורו חיבור בפני עצמו לגמרי, שאין לו שום שייכות לתוספות דידן. חיבור הת"י המקורי היה קובץ תוספות מושלם למסכת יבמות, שכלל בתוכו הרבה מדברי התוספות שלנו וגם נוספו בו דברים שאינם בתוספות שלנו. דבריהם של תוספות דידן נמצאו לפעמים רבות בת"י המקורי בסגנון אחר או בתוספת וגרעון של כמה מלים או משפטים, כאשר יבואר להלן. אך איתרע מזלו של קובץ-תוספות זה ונפל לידינו של מעתיק בור, שסרס את דבריו וסלף את כוונתו. מעתיק זה היה לפניו כבר קובץ התוספות דידן בצורתו הנוכחית, וברצותו למעט טירחתו בהעתקת ה„תוספות ישנים“ השמיט מתוכם את הדברים אשר לפי דעתו כבר נכתבו בתוספות דידן והעתיק רק את מה שחשב שאינו נמצא בתוספות דידן. כנראה שהמעתיק כתב את דבריו על גליון התוספות דידן. לפיכך כשראה לפניו למשל בתוספות ישנים תירוצ שונה לקושיא שהקשו התוספות דידן, ציין סימן בסוף תירוצם של תוס' דידן, רשם על צדי הגליון את תירוצם של הת"י והוסיף בתחילתו את המלים „ועוד יש לומר“. עי"ז הוא ניטעה את הקורא לחשוב כאילו בעל הת"י באמת היתה כוונתו לומר תירוצ נוסף על תירוצם של התוספות.

ואילו זו בלבד עשה לנו המעתיק הזה — אין הדבר נורא כ"כ. ומאי נפקא מינה אם בקובץ-תוספות אחד נמצא תירוצ אחד ובקובץ השני נמצא תירוצ אחר והמעתיק צירף את שניהם ע"י המלים „ועוד יש לומר“? אבל המעתיק הקמצן יש שלא הבין את דברי התוספות והעתיק גם תירוצים שכבר נכתבו בתוספות דידן, אמנם בסגנון אחר, והוסיפם בשולי הגליון כאילו היה זה תירוצ נוסף, בשעה שבאמת שני התירוצים אחד הם.

והרי כמה דוגמאות לטעויותיו של המעתיק:

(א) זה לשון דיבור התוספות הראשון ביבמות:

„חמש עשרה נשים פוטרות. אר"י דלא מצי למינקט עריות כדכתני בסיפא אחת מכל העריות האלו, שש עריות חמורות מאלו, משום דאמרינן בגמ' מנינא אתא למעוטי צרת סוטה וצרת אילונית וממאנת ומחזיר גרושתו, ואי הוה תני עריות הוה משמע דלמעוטי עריות דלא קא חשיב קאתי“.

כאן מצוינת אות „א“ ובתוספות ישנים מובא:

„ועוד י"ל משום דבעי למתני לקמן שש עריות חמורות מאלו קרי להו נשים.

אִי נִמְי לא מצי למתני עריות משום דאי תני עריות לא הוה ידעינן למעוטי דרב ורב אסי, דאיכא למימר דלא תני להו משום דלאו עריות נינהו. לכך תנא חמש עשרה נשים. הנה התירוך השני שבת"י הוא תירוצם של תוספות דידן, כי "למעוטי דרב ורב אסי" (הכתוב בת"י) פירושו "למעוטי צרת סוטה וצרת אילונית" וכו' (הכתוב בתוס' דידן). כאשר יווכח המעיין בגמרא לקמן בדף ג' ע"ב ובדף י"א. אבל המעתיק שלנו לא הטריח עצמו לחפש בגמרא מה הם דברי רב ורב אסי, וכיון שראה שלשון הת"י שונה מלשון התוס' דידן החליט כי זהו תירוך אחר, הדביק לו בראשו "ועוד י"ל" והוסיפו בגליון התוספות. ולא רק התירוך השני שבת"י אינו תירוך נוסף על התוס' דידן, גם התירוך הראשון שבתוספות יישובים אינו תירוך על קושיית התוספות דידן, כי אותה ה"סיפא" ("שש עריות חמורות מאלו") שתוספות דידן בונים עליה את קושייתם — היא המשמשת הוכחה לתירוצם של הת"י. כמו שטעה המעתיק לחשוב את התירוך האחד לשני תירוצים, כן טעה גם בחשבו את שתי הקושיות — זו שבתוספות דידן וזו שהיתה לפניו בת"י — לקושיא אחת. ולא שם לבו שבוודאי בת"י לא היו בקושייתם המלים "שש עריות חמורות מאלו".

(ב) שם בתוספות דידן ד"ה בתו מצויינת אות "ב" ובת"י מובא תירוך לקושיית התוס' דידן המתחיל במלים "א"נ לקמן רוצה לומר" והוא תירוצם של תוס' דידן בסוף הדיבור. אלא שהסגנונות שונים, כמבואר למעיין.

(ג) בדיבור הנ"ל של ת"י ישנה קושיא המתחילה במלים "וא"ת מנ"ל הא דפריש" וכו' ותירוך המתחיל "י"ל שאני התם דכתיב מולדת בית" וכו'. גם הקושיא וגם התירוך מובאים בתוספות דידן מעבר לדף בד"ה בתו, ואעפ"כ לא נהג המעתיק כדרכו ולא השמיט את הדברים, כי כנראה בשעת העתקתו עדיין לא מצא את הכתוב להלן בתוספות דידן.

הבאתי כאן כמה דוגמאות של טעויותיו של המעתיק בעמוד הראשון של המסכת. וכמותן אפשר למצוא לעשרות. אביא בזה עוד שלשה מקומות שנראה מהם בעליל כי המעתיק לא הבין את תוכן דברי התוספות:

(ד) בדף ח' ע"ב בתוס' דידן בסוף ד"ה מלמד מצויין לת"י המתחילים ב"ועוד י"ל" — ושני התירוצים פירושם שוה ממש.

(ה) בדף מ"ו ת"י ד"ה ועוד קשה: רוב דברי הת"י (המובאים כהוספה לתוספות דידן) נמצאים בתוספות דידן.

(ו) בדף פ"א ע"ב מתחיל הדיבור של ת"י המצויין באות "א" ב"ועוד י"ל" וכו'. אין זה יכול להיות תירוך לקושיית התוספות דידן, כיון שהתוס' דידן הביאו בקושייתם את התירוך הזה ודחתו וגם הביאו נימוק לדיחויים. אדרבה מכאן מוכח שלמחבר התוספות דידן זהו ידועים דברי הת"י, מה שאין כן איפכא. (כמו"כ נפלה כאן טעות בהצגת הציון בתוך דברי התוספות. כי דברי הת"י המתחילים ב"ועוד יש לומר" צריכים לבוא אחרי תירוך התוספות דידן ולא לפניו. טעויות כגון זו רבות הן אף במקומות שלא טעה המעתיק בהבנת הדברים).

והנה עוד כמה מקומות שטטה בהם המעתיק מדרכו להשמיט את הדברים שכבר הובאו בתוספות דידן:

(ז) בדף ט"ו ע"ב בת"י ד"ה והאמר: גם הקושיא וגם התירוך כתובים גם בתוספות דידן. אבל קצת בשנוי סגנון. בת"י מתחילה הקושיא ב"ואם תאמר" והתירוך — ב"ויש לומר", ובתוס' דידן מובלעים הקושיא והתירוך בתוך הדיבור בלשון "ואע"ג" "ומכל מקום". או שלא טרח המעתיק לעבור על כל דברי התוס' דידן, או שמפני שדברי הת"י קצרים הם לא נמנע מלכתבם.

(ח) בדף ס"ב ע"ב. רוב הסברות שבת"י ד"ה חייב נמצאות בתוס' דידן ד"ה חייב. כנראה מפני שמבנה הדברים וסגנונם בתוספות דידן שונה מן הת"י לכן העתיק המעתיק את דברי הת"י בשלימותם. כי דרך זו היתה קלה עליו יותר מלצרף את דברי הת"י לתוספות דידן ע"י ציונים והוספת מלות קישור כדרכו במקומות אחרים.

(ט) שם בד"ה והנושא: הפירוש הראשון שבת"י הובא בתוספות דידן בשם ר"ת. המעתיק טרח בכל זאת להעתיקו מפני שקצר הוא וכולו מלים מספר (ואולי לפתע נעשה מעתיקו דייקן, וכיון שבתוספות דידן הובאו הדברים בשם ר"ת ובת"י בסתם לכן טרח והעתיקם שוב).

(י) דף ס"ג ע"א ד"ה אין: דברי הת"י שוים ממש לתוספות-דידן, ויש בהם שני רק במלים מועטות שאינן משנות הכוונה.

(יא) שם ד"ה זבין: הת"י שוה לתוספות דידן, אלא שבתוספות דידן מובאים הדברים בשם ר"ת ובשם ר"ה, ובת"י — בסתמא ובקצת שנוי לשון.

גם ציוניו המרובים של מחבר הת"י לפירושיו במסכתות אחרות (לדוגמא: ס"א רע"א: פירשתי בב"ק, ס"ב סע"ב: פירשתי בסנהדרין, ס"ג ע"ב: מפורש בשבת, וכהנה רבות) מוכיחים כי הת"י המקורי היה קובץ-תוספות בפני עצמו ולא תוספות לתוספות. כמו"כ מוכח הדבר מן המקומות שבהם רומז בעל הת"י לדבריו לעיל או לקמן, והדברים שמרומז אליהם אינם נמצאים בת"י אלא בתוספות-דידן. הנה שתי דוגמאות:

(א) בדף ס"ב ע"ב בת"י ד"ה ובוה נחא כתוב „כדפרישית“, והדבר מפורש בתוספות דידן שם.

(ב) בדף ע"ו ע"א מסיימים הת"י „ולקמן אפרש בעז"ה“. בכל הסוגיא דלקמן לא הוזכר בת"י שום פירוש בנידון דידן, אבל הענין מבואר באריכות בתוספות דידן בדף ע"ט ע"א ד"ה ונתינים. נראה ברור שבהגיע המעתיק לסוגיא שבדף ע"ט מצא שדברי הת"י משתוים לדברי התוספות דידן, ומשום כך השמיטם, ולא זכר את ההבטחה „ולקמן אפרש“ שכתב לפני כמה דפים.

*

מחברו של קובץ תוספות זה (שנתכנה ע"י המדפיסים או המעתיקים בשם „תוספות ישנים“) אינו מבעלי התוספות הישנים אלא מן המאוחרים שבהם. הוא היה מתלמידי הרא"ש והוא מוכיר את רבו כמה פעמים בלשון „נראה לראש"י“ (= לרבנו אשר שיחיה), וכבר עמד ע"ז הר"ר אורבך בקונטרסו הנ"ל, ע"י"ש.

תיאורו של כתב היד, שממנו העתיקו מדפיסי וילנא, מובא אגב אורחא ובקיצור בס' בדקי בתי"ם להר"י לובעצקי (פאריס תרנ"ו). שם מובא רק שבאותו כת"י, הנמצא בבריטיש מוזיאום, נכתב גם הפירוש לקידושין שנדפס בש"ס וילנא (בטעות) בשם „תוספות ר"י הזקן“. לא הוזכרה שם זהותו של המעתיק ולא זמן ההעתקה. פרטים נוספים לא מצאתי בשום מקום אחר. חלק גדול מדברי הת"י מובא גם בתוספי הרא"ש ליבמות, ואפשר לעמוד על בירורם של כמה דברים ע"י השוואת ביניהם.

בשולי הגליונות של ש"ס וילנא נדפסו הערות ותקוני-טעויות לתוספות-ישנים אלו. משמע שמגיהי הש"ס עיינו בת"י, ותמיהני על מגיהי ש"ס וילנא (שכמה מהם היו גדולי תורה) שלא עמדו על כל הג"ל ולא העירו על כך כלום.

מן הראוי להעיר לב הלומדים לדברינו הנ"ל, כי אפשר לבוא כאן לידי טעויות בהבנת דברי התוספות, ויש צורך לבחון בעיון את כל דברי הת"י, ובפרט את קישורם (המלאכותי) לדברי התוספות דידן, ואולי ימצאו מו"לי השס"ן החדשים איזו עצה לתקן את אשר עיוות המעתיק הקדמון.

הדפוס הספרדי באיזמיר

מאת

בצלאל רות (אוכספורד)

מייסדה ועמוד התווך של הביבליוגרפיה של גלות ספרד, ר"מ קיזרלינג, רשם בספרו המפורסם Biblioteca española-portuguesa-judaica ע' 70, הוצאה שניה של ספר מקוה ישראל לר' מנשה בן ישראל במקורו הספרדי (Esperanza de Israel) שהוציא לאור ידידה גבאי לפי דבריו בשנת 1659 באיזמיר. גם המלומד הנוצרי די רוסי הזכיר אותה ההוצאה (אבל בלי שם המדפיס) בחבורו Bibliotheca Judaica Antichristiana מס' 116. בביבליוגרפיה המקפת שבסוף ספרי ע"ד חיי מנשה בן ישראל הלכתי בעקבותם, אע"פ שביני ובין עצמי פקפקתי בדבר, והייתי סובר שאף אם ההוצאה הזאת היא בנמצא בהיותה, אין ספק שמקום הדפסתה בדוי: כי היתכן שהיו מדפיסים בטורקיה ספרים בספרדית באותיות לטיניות בתקופה ההיא? ברם: עכשיו זכיתי לראות טופס של הספר, בספרית בית המדרש לרבנים בסיגסמיט, ונוכחתי שלא צדקתי — ולא עוד, אלא שפרק מענין בתולדות הביבליוגרפיה הספרדית נפתח לפנינו על ידי כך. תודתי העמוקה נתונה למנהל הספרייה על עזרתו ביד רחבה והצלומים שהמציא לי בחקירתי זאת.² הספר הוא מקוה ישראל במקורו בספרדית, ג"כ בתבנית 16°, בלי שנויים עקריים, והשער כשער המהדורה הראשונה לכל פרטיה: אולם בסופו נדפס, אחרי מקום ההדפסה הראשונה „אמשטרדם" ההוספה: — „ועכשיו מחדש באיזמיר, נדפס בבית דפוס של „כף נחת", שנת תי"ט". En Amsterdam / Y de nuevo en Smirne / Impressa En La Estampa del Caf)

(עין צילום השער). (Nahat / 5419).

אע"פ שאין שנויים בעצם הספר, ישנן כמה הוספות מענינות מאד. בדף 3 ע"ב נדפסה סוניטה („שיר זהב") „לפאר החכם האדיר מנשה בן ישראל זכרנו לברכה" (En alabanza del Heroyeo Hacham Menasseh ben Israel de Felipe memoria: Soneto) מאת הרופא ד"ר יצחק מורון, ואחרי רשימת המחברים שהשתמש בהם המחבר בדף 6 ע"א נדפסה קינה (Elegia) לכבודו, ג"כ בצורת שיר זהב. מאת El D. S. — היינו הרופא די סילוה, כמו שנראה להלן. בדף 6 ע"ב נדפסה התנצלות המדפיס. תעודה מענינת מאד שכדאי להביאה כאן בתרגום עברי:

אל הקורא המעונין

לזכרו עדיידי ולכבודו של הרב המלומד ר' מנשה בן ישראל זצ"ל החלטתי להדפיס מחדש הספר הזה, מקוה ישראל, בהיות שבספר הזה השפיע המחבר חכמתו ודעותיו והראה את עצמו בקיא כ"כ בתולדות האלהיות והאנושיות, ומקנא כ"כ לטובת הכלל. והלא זה האחרון בלבד, ולא שום תועלת פרטית, הביא אותי לידי מעשה זה. כי שמעתי מפי אבי, שהיה ידיר נאמן לו, ספרים ע"ד כשרונותיו ואישיותו של המחבר. על כן הנני חושב להביא בהוצאה זו תועלת

1 ספר אחד של ר' יצחק נייטו עם מקום ההדפסה „סלוניק" נדפס בשנת 1761 בזמן הריב ע"ד השחיטה בלונדון באמצע המאה הי"ח, אבל אין ספק שלא נדפס שם אלא בכירת אנגליה. עין ספרי: Magna Bibliotheca Anglo-Judaica B 5.10.

2 עלי להעיר שהספר בכריכה ישנה ושהיתה לפניו בספרית ליכטנשטיין (תו ספר: Ex Libris Liechtensteinianis).

APOLOGIA

Por

La noble nacion de los

I Y D I O S

Y bijos de

I S R A E L

Escrita en Ingles

Por

EDUARDO NICHOLAS

Theologo Ingles.

Impressa en casa de Iuan Fielden
Londres.
año c l o c x l i x
y de nuevo impressa en Suine.

שער ס' אפולוגיא ד' ישראל, אדמונד פילדן

מקור ישראל

Esse es,

ESPERANCA

DE ISRAEL

Obra con suma curiosidad compuesta

Por

MENASSEH BEN ISRAEL

Theologo, y Philologo Hebreo.

Trata del admirable esparzimiento de los
diez Tribus, y su infalible reduccion
con los de mas a la patria : con
muchos puntos, y Historias cu-
riosas, y declaracio de varias
Prophecias, por el Author
rectamente interpre-
tadas.

EN AMSTERDAM.
y de nuevo en Suine
Impressa En La Estampa Del Casi Nihate.
5419.

שער ס' מקור ישראל, ל' מנשה בן ישראל, אמסטרדם

גדולה לאומתי ולכל מי שירצה לקרוא בספר הנכבד הזה — והכל להגדיל כבוד ופאר השם יתברך ויתפאר שמו עדי עד. שלום.

קל לשער מי זה A. G. כמו שראינו נדפסה התוצאה הזאת בבית דפוסו של "כף נחת". זה היה שם פרוש על המשנה מאת ר' יצחק גבאי, מסדר בדפוס בראגאדין, שנדפס בוויניציא בשנת שע"ד וכו'. כשיסד בנו של המפרש, ר' ידידיה גבאי את בית דפוסו בליוורנו בשנת ת"י קרא אותו על שם ספרו של אביו — "כף נחת"³. הלז המשיך את עבודתו בליוורנו עד שנת תי"ח. מהשנה ההיא ואילך, אנו מוצאים את בנו, אברהם גבאי, עובד במלאכת הדפוס באומיר. אם כן, אין A. G. זה אלא אברהם גבאי. קיורלינג טעה בחשבו שמו"ל התוצאה הזאת היה ידידיה גבאי אביו, מיסד דפוס כף נחת. ועוד: בהיות שאברהם גבאי היה אמנם מדפיס באומיר בשנת תי"ט, בזמן הופעת הספר⁴, אין שום ספק שבאמת נדפס שם — בודאי בחומר הטיפוגרפי שהועבר מאיטליה.

אם כן חשוב הספר בתולדות מלאכת-הדפוס, כי זה הספר הראשון שנדפס באותיות לטיניות באסיה המערבית (להוציא את הודו וסין). עד הזמן הזה התישבו בטורקיה ובאומיר עצמה רבים מפליטי אנוסי פורטוגאל שהלשון הספרדית הטהורה היתה שגורה בפהם, ושהיו מעונינים בספרים מעין זה. אעפ"כ, אין ספק שאברהם גבאי קוה למכור טפסים מספרו גם באירופה. הטופס שלפנינו היה בלי ספק באיטליה. בהיותו כרוך בכריכה איטלקית של אותה התקופה ואיזה הערות כ"י באיטלקית נמצאות בסופו.

לא ברור איפה הכיר ידידיה גבאי אביו של המו"ל, את ר' מנשה בן ישראל, כי רמב" לא היה מימיו באיטליה, עד כמה שידוע לנו. אפשר שגבאי עבר פעם בבית דפוסו באמשטרדם. ברם, עוד השערה נועזה יותר ניתנת להישער. ידוע לנו עכשיו שבין הבאים לחוק ידיו של רמב" ללונדון בשנות 1655—1656 היה המקובל רפאל סופינו, שתמך בהוצאת שו"ת ה"רדב"ז שנדפסו בדפוס כף נחת בשנת 1651. הלא אפשר הדבר שגבאי אף הוא הלך עמו לאנגליה והכיר את רמב" באותו זמן עד שהיה "ידיד נאמן" לו.

ברם, לא את הספר הזה בלבד הדפיס אברהם גבאי בספרדית. בסוף הטופס של בית המדרש לרבנים בסינסינטי נמצאת עוד חוברת קטנה שיש לה שייכות לספר, עף על פי שיש לה מניין-דפים מיוחד: ההתנצלות על היהודים של אדוורד ניקולס (Apology for the honourable nation of the Jews and all the sons of Israel) שנדפס תחילה בלונדון ע"י יוהן פילד בשנת תי"ח במקור האנגלי ואח"כ לאחר שנה באותו בית דפוס בתרגום ספרדי. כנראה הדפיס אברהם גבאי את התוצאה הזאת עכשיו מחדש מלה במלה אלא שהוסיף על השער בלבד "ונדפס מחדש באומיר" — בלי הזכרת השנה של המהדורה החדשה ואפילו לא את שם הדפוס כף נחת. כפי שעשה על שער "מקוה ישראל"⁵. הדפסת הספר נגמרת בע' 23. מאחורי העמוד הזה עוד שתי סוגיות בספרדית מאת הרופא דניאל די סילות (הפעם נדפס השם בשלמות) "בפאר החכם ר' מנשה בן ישראל". פרט זה חשוב מאד. הוא מראה בברור ששני הספרים "מקוה ישראל" והתנצלות על היהודים, נדפסו באותו מקום ובאותו זמן. זה דבוק (או כרוך) בזה. ועוד: זה מראה לפי דעתי שהמו"ל (בנו של אחד מידידיו הנאמנים של מנשה בן ישראל) חשב שלרב האמשטרדמי היתה איזו שייכות לספרי ניקולאס, אעפ"כ שנדפס בפעם הראשונה כשנתיים לפני ההוצאה הראשונה של "מקוה ישראל". (עיי' צלום השער).

3 E. Sonnino, La Tipografia ebraica in Livorno, 1912, 23-6

4 Steinschneider, Bod. Cat. III 2889

5 הוצאה זו היא יקרת-מציאות ומכיר אותה אברהם יערי ב"קריית ספר" כרך כ"ז עמ' 87 במלים

אלו: "דפוס אומיר 1658 של ספר זה... ממנו לא נודע לנו שום טופס עד היום". קיורלינג הדפיס אותו בוף

76 אולי ע"פ די רוסי Bibliotheca Judaica Antichristiana מס' 116 או רשימת סארוואל מס' 866.

ועוד דבר אחד כמעט ברור. אין ספק ששני הספרים היו כרוכים יחד בטופס שאברהם גבאי השתמש בו להוצאתו. היה בידי טופס כעין זה בשעת כתבי שורות אלו, שבא מאיטליה לידי מוכר ספרים באנגליה, ואם לא שגיתי השיג גם ד"ר א. אוקו המנוח טופס כזה בלונדון לפני כעשרים שנה. כל כך למה? בעיני חוקרי תולדות היהודים באנגליה יש קשר פנימי בין ההתנצלות על היהודים של המלומד הנוצרי והספר שבו פתח הרב ההולנדי אגב אורחא את מלחמתו להחזרת היהודים לאנגליה — אבל קשר זה אינו בהיר למי שאיננו בקיא בחדרי ההיסטוריה של התקופה ההיא. א"כ ברור הדבר שבני הדור ההוא יחסו לכל הפחות את התרגום הספרדי של הספר באיזו מדה למנשה בן ישראל — או שתרגם אותו או שהוציא אותו לאור. לפע"ד, הדבר הראשון עכשיו כמעט ברור ונראה בעיני שגם הדבר השני קרוב לאמת. אין כל דמיון בין ההוצאה הספרדית ובין ההוצאה המקורית של אותו הספר — בין בסדר בין באותיות ובין בצורה. מה שנדפס על שער ההוצאה הספרדית: „...נכתב באנגלית ונדפס בבית דפוסו של יוהן פילד בלונדריס. שנת תי"ח" אינו אלא תרגום מטעה (אבל לא משקר) מנוסח השער של ההוצאה האנגלית, והספר נדפס ע"י מנשה בן ישראל בבית דפוסו באמשטרדם. הנני חוזר בי איפוא מהשגתי (בקרית ספר כ"ד עמ' 86) על מה שכתב אברהם יערי בהוצאתו היפה של הרשימה שגלה מבית דפוסו של מנשה בן ישראל⁶. שם נרשם בין יתר הספרים מבית דפוסו של מנשה בן ישראל השם הפורטוגיזי: *Apologia por la noble nacion de los judios* ואין לי ספק עכשיו שזאת היא ההוצאה הספרדית הידועה, דפוס תי"ט, שנדפסה ע"י מנשה בן ישראל באמשטרדם: השוואת האותיות בין ספריו ובין ההוצאה הזאת (שהיתה בידי בשעת כתבי המאמר הזה) אמתה את השערת — ביחוד בנוגע לסימן * שהוא שונה לגמרי. וצדק יערי בהערתו („קריית ספר" כ"ד עמ' 87).

ברם, עוד השערה אחת נתנה להשער. למה הדפוס המדפוס באזמיר שני שירים לכבוד מנשה בן ישראל בסוף ספר שאינו שלו? הלא אין איש יודע מי היה אדוארד ניקולאס, מחבר ההתנצלות על היהודים; כי לא נזכר שמו בשום מקום אחר (ברור הדבר שלא היה סיר אדוארד ניקולאס מזכיר המלך צ'ארלס השני בגלותו). היה מי ששער לפני חמישים שנה שאין זה אלא שם בדוי לר' מנשה בן ישראל עצמו⁷. שמא ההשערה הזאת אע"פ שלא היתה תלויה לכתחילה בדבר ממשי, נכונה היא, ורמב"ל התחיל עבודתו הפוליטית לטובת אחיו באופן חשאי זה שנתיים לפני כתיבת ספרו „מקוה ישראל".

6 אע"כ עיוני חושב שהתאריך שרשם קיורלינג, 1648, מוטעה.

7 Jewish Chronicle 9.11.1906

ספרות יהודי תימן

(ביבליוגרפיה)

מאת

יהודה רצהבי

(סוף: עיין לעיל ע' 255—278).

ז. שו"ת

158 שאלות ותשובות. מקובצות ע"י מנצור בן סלימאן אלדמארי.

ההקדמה: "שאלות ותשובות חיברם הרב חסר בן שלמה אלדמארי זצ"ל. קאל אלמצנף מנצור בן סלימאן אלדמארי אנה קד כאן אתפק לי בשנת אתשל"ד לשטרות (1423) גמע סבעין מסאלה וגואבהא מן כלאם אלחכמים ז"ל ומן כלאם אלסלאס ואלאן קד אאן לי אני חסר ביר' אבא מרי שלמה נע"ג בן אלמעלם זצ"ל אן אסדר תלאתין מסאלה חתי יצר אלגמיע מאיה מסאלה וליס לי פי דלך אלא אליסיר ואלא אלכל לאלחכמים ז"ל". (אה"ל דוד 545 ו). [תרגום: אמר המחבר מנצור בן סלימאן אלדמארי: נודמן לי בשנת אתשל"ד לשטרות לקבץ שבעים שו"ת מדברי חכמים ז"ל ומדברי הפילוסופים. ועתה הגיעה השעה שאסדר שלשים שו"ת כדי שס"ה יהיה מאה שו"ת. חלקי בזה מועט והכל הוא לחכמים ז"ל]. מ"ו דפים. הכתב מהמאה הסי"ז. בשאלה ס"ז ובמקומות אחרים הוא מזכיר תכופות את ספרו "סראג אלעקול".

159 גואב מסאיל סעד (שו"ת סעד).

160 מסאיל אלשיאחי (שו"ת אלשיאחי).

ר' עמרם קרח בחיבורו על גולת תימן (ראה להלן 208) מציין שחיבורים אלה נזכרים בספר חסר בו שלמה.

161 שאלות. למשה בירב יוסף הידוע אל בלידה (קט. בריס. מות. ג' 1101, v, vii — x, xiv עמ' 524 — 526) ב' דפים.

162 שו"ת לאברהם בן זכריה הלוי. ת"ח ומקובל בן דורו של ר' זכריה אלצאהרי. מעיר גבלה. זכרו של הספר בא ברמזים בספר "המוסר" של אלצאהרי בזו הלשון: "והנה בן גולד לבן הלוי אברהם שמו / הציב ציונים לחכמה מטעמו / בארץ התימן מטהו פרח / ואורו לבית הלוי זרח / ויצץ ציץ ההגיון ויגמול שאלות, הציב אותן על אפריון / סדורות על גליון / ארוך וערוך / בפי כל רואה ברוך / וישת אותם עדרים עדרים / ממעונות אריות מהררי נמרים / מפניבי אמרות הזהר מזהירים / ומוזהב השכל יצוקים ומאירים (ספר המוסר בכ"י, מחברת ל"ד. עיין עוד מחברת מ"ה). מן הרמזים ברור שמדובר על חיבור של שו"ת אך אין ודאות שחיבור זה הוא בהלכה דוקא. 163 פעולת צדיק. שו"ת וחידושי דינים על ד' הטורים לר' יחיא צאלח הידוע בכנויו מהרי"ץ (עיין עליו לעיל 5). מספר זה ידועים שלשה כ"י שלמים: שנים בבתי הכנסיות הנוודות בצנעא: "בית צאלח" (ע"ש המחבר) ו"אלשיך" ואחד ברשות בני ר' אברהם גואף זצ"ל בת"א. כשליש מן הספר נמצא בספרית ד. ס. ששון בלונדון ותיאורו ניתן ב"אה"ל דוד" ח"ב עמ' 201 — 203. הספר משמש מקור חשוב לידועות על יהודי תימן במאה ה"ח (ראה מאמרי על הספר בקובץ "שבות תימן" 100 — 117). חלק מהספר נדפס לפי כ"י תימן והופיע בת"א בשנת תש"ו.

164 תורת חכם. קיצור שו"ת "פעולת צדיק" לר' יחיא צאלח בן יעקב. נפטר בצנעא בשנת בק"ע לשטרות. ממשפחתו של מהרי"ץ. בהקדמה מציין המחבר: ולכן נקרא הספר הנה תורת חכם כי

חכם בגי' חיים להורות ולהודיע כי הם מים חיים נובעים ממעינות חכמה ספר לוח התשובות שחיבר החכם השלם המקובל האלהי כמהר"ר יחיא צאלח זצוק"ל (מתוך כה"י שברשות עובדיה ברטי, עאקרי).

165 שושנת-המלך. קיצור שו"ת פעולת-צדיק, מעשה ידי ר' שלום חבשוש. החלק לא"ח ש"ע ויו"ד נדפס בשולי „שתילי-זיתים“ (ר' לעיל 118).

166 רביד-הזהב. מ"א שו"ת עם חידושים לשו"ע לר' דוד משרקי ובנו יחיא. ר' יחיא משרקי חי בצנעא בתקופת מהרי"ץ (ש"ת י"ד ע"ב).

167 חן-טוב. טעמים על התורה עם ג"ב שו"ת בטופו לר' יחיא בדי ח"י. (ר' לעיל 36).

ח. פירושים לסידור

168 סידור תפלה לר' שלום שרעבי. — עיין להלן מס' 181.

169 פעמון זהב. פירוש מלוקט לתכלאל (מחזור). התימני. המחבר: יצחק בן אברהם ונה (מהרי"ו). במהדורה זו של המחזור התימני שקדמה למהדורת „עץ-חיים“ (ר' להלן 170) הוסיף מהרי"ו לנוסח התימני תפלות מן הסידור הספרדי (כתפלת הגשם ותיקון הטל) ותיקוני שבת מלכתא כמנהג בני ארץ ישראל. פירוש זה מוכר יותר בשם „חידושי“ וכך הוא מופיע בכ"י רבים.

השער: „בשם רחמן מלא רחמים. סדור גדול כולל כל הברכות והתפלות והתחנות לשלל ימות השנה כמנהג אנשי-תימן יע"א עם חדושי הרב המקובל האלהי הפטיש החזק נר המערכי מורנו ורובנו יצחק בן הגאון מהר"ר אברהם ונה זצוק"ל אשר קרא שם הפירוש הנה פעמון זהב ורמזו על שולי המעיל סביב מדברי ה"ל הפוסקים חדשים גם ישנים ומעט מדברי הקבלה האמתית מספר הזוהר ומספר שערי אורה כאשר יראה המעיין ועיניו לנוכח יביטו...“ (קט. אוסטרלי, שורץ ס' 162 עמ' 108 — 117). נשלמה העתקתו ביום ר' י"ח כסלו שנת ב"ז לשטרות (התנ"י ליצירה, 1695 לספירה). שער דומה — ר' ששון „אהל-דוד“ עמ' 323.

170 עץ-חיים. פירוש בדרך הפשט, הסוד וההלכה לתכלאל התימני לר' יחיא צאלח (מהרי"ץ). נדפס יחד עם התכלאל בירושלים תרנ"ה. לעיני מהרי"ץ היה פירוש מהרי"ו „פעמון זהב“ והוא מרבה לצטטו. פירוש זה נפוץ ומקובל עד היום בקרב יהודי-תימן המתפללים בנוסח „בלדי“. ראה בקרתו של ז. באכר על הפירוש Der südarabische Siddur und Yahja Salih's Commentar zu demselben, J. Q. R. XIV, 1902 (581 — 621; 740).

171 אור החיים. מלואים לפירוש „עץ-חיים“ של מהרי"ץ על התכלאל בדרך הפשט לאברהם בן אברהם חאזי (אחיה).

מן ההקדמה: „... וכספה גם כלתה נפשי להבין בחפוש אמתחות המפרשים הפשטנים אשר דבריהם נכונים למבין לרעות בגנים וללקט שושנים ששונים בשבעים פנים. ויען במקומות שהשמיט הרב המחבר פירושיהם של הפוסקים וקינות וכיוצא שאי אפשר לעמוד עליהם בלי פירוש קמתי ואסובבה ברחובות קריית ספרים ראשונים ואחרונים ואספתי באמרי"ם צוף דבש אמרי נועם ויהיו דברי כסניף לדברי הרב בעל עץ חיים כי היכי דוכותיה תסייע מלתא וגם קצת הגהות אשר יגעתי בהם ומצאתי כי ה' הטובה עלי בכל הדבר הקשה הגהתי ולא בושתי. האומנם לית אלן כספה מים ואינם כי אם כגרגיר חרדל מאשר רציתי לעשות...“ החיבור בשלימותו לא נשתמר. אולם קונטרס הכולל פירוש על „תיקון פורים“ לריה"ל ותקון שבת מצוי בידי ר' יוסף קאפה.

172 ענף-חיים. הערות ומילואים ל„עץ-חיים“ הנ"ל מאת המהדיר ר' אברהם נדאף. נדפס כנספח בסוף התכלאל. ירושלים תרנ"ה.

173 מפי חכמים. דיני תפלה וברכות וטעמיהן בדרך הפרד"ס לר' יוסף עזירי (ש"ת י"א ע"ב).

ט. קבלה

174 נתיבות האמונה. על הקבלה. בעקבות „ספר המוסר“ לר' זמריה אלצאהרי. המחבר: יחיא בן אברהם חראזי.

הקדמה: „אמר הנאנח / אשר ינע ולא לו הונח / מי ינחמי בגלותי / כי אם חכמתי בתורת / המשיבה נפש לאדוניה / כאשר נחנה / ויהי כורוח השמש על הארץ / והשכל גבר על חומר קורץ / ואומר / מי ישיני מים מהים / אולי ינחלי גלי הלכות ודכים / ואדבר בשפה רפה / כמים קלים על גפש עיפה / ותעבור העברה דרך המעברות / לחבר חבורי בעשר מחברות / ולהם כולם שם אחד מכונה / ספר גתיבות האמונה / ולמדתי מהגאון שקדמי / עשרת ראשי ואור עיני / כמה"ר ר' יחיאל סעדיא אלצאהרי בעל ס' המוסר / אשר מדרך השם לא סר / אמנם מחברתי מדברת בעיקרי העיקרים / ושורש כל הדברים / מקובצת מכמה ספרים / מלוקטת מכמה חבורים / אשר כנסתי ואספתי / וטפחתי ורביתי / ואשים הכל בכלי קטן / ואקרב את משפטן / ואעמידה להם בלב משמרות / בתוך המחברות / דגליהם ישירות / לפקוח עינים עורות / לעורר לב המתנדבים / ליראי ה' ולשמו חושבים / ליודעים חן התורה / לקוראים במקרא / לשונים במשנה / להולכים באמונה / להכנס אל הקדש פנימה / סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה / להבין איך העולמות מסודרים / מהארץ עד סוף הדברים / יעלה הרעיון דרך מישור מעלה מעלה / ויאמרו אליו בני ישראל נעלה במסלה / בינן כי חכמת תורתנו הקדושה למעלה מכל החכמות / כלולה מכל השמות / לא תחסר כל בה / וה' צדיק בקרבה / ורצונו לראות את מלכנו בעין שכלנו / ותהי זאת נחמנו / בעניונו וגלותנו / ואנחנו בטוחים בשמו / לכונו בית הדומ / ולמהר הגאולה / ולהביא משיחנו בשמחה וצהלה / ואז תתעטר תורתנו עשרת תפארת / בגולה וכוונת / בכל פירושה הנחמדים / ושמחה וששון ליהודים / ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים / וכל קהלתו שמחים וששים.

ואתחנן אל ה' בעת הזאת לעזרי / ובמאור תורתו יאיר עיני / ותהי לי למשיב נפש / להנצל מיט רופש / לחזק בדק עיון כתבי הקדש בלבי / כי סרדות הזמן נגעה בי / וחסד ה' מעולם ועדי עולם על יראיו / וקרוב לכל קוראיו / ואמנם בעונותי הרבים אין לי מקנה ספרים / כי אם שאול אשאל מאחי ורעי זקנים עם נערים / ואם תאמר מה לך להתעטר בעטרה שאינה שלך / לדבר בגדולות ונפלאות / ותעשה לך מופת ואות / תשובתך שמענה אמת היא / אבל כל הבן הילוד יאורה של תורה תשליכותה והיו כל צמא לכו למים / וכל רעב לאכול לחם ודגן שמים / ידון לזכות בכל הפנות / כי מחברת זו יש לה בתורה כמה מעינות / חזרה לה יחזיר ע"י שני אחים / זה עם זה נוכחים / שם הא' טוביה בן זרח הצעיר, ושם הב' שמואל בן לאל האיירי, יען בחשבונם כשמי ושם אבי בצירוף אותיות / כי כן צריך להיות / ויעלה יחיאל בן אברהם במעלה נבחרת / גנב נמצא במחברת / והנה לך מפתח לפתוח / סמוך לבך בה' בטוח / המחברת הראשונה מצוה לידע שיש שם אלה. מחברת ב' סדר העולמות, מחברת ג' ענין הספירות, מחברת ד' סוד האותיות, מחברת ה' סוד הנקודות, מחברת ו' כנויי הספירות, מחברת ז' סדר צורתם ותפלה, מחברת ח' כוונות התפלה, מחברת ט' הריסת טענות המינין, מחברת י' היראה והאהבה. (כ"י ברשות ביה"ס הלאומי, אוסף „אילת" מס' 177).

175 רכב אלהים. חיבור קבלתי לר' יצחק ונה (מהרי"ו) מעיר צנעא. חי לפני כשלוש מאות שנה (ש"ת י"ד ע"ב). הישיש ר' שלום קרח נ"י מעיריני שראה בצנעא חיבור אחר בקבלה בשם זה לר' סלימאן קרח וטעיד קרח.

176 ספר סגולות. המחבר: שלום בן יוסף בן שלמה הקרחי.

הקדמה: „בשם ה' אל עולם נעשה ונצליח. ספר סגולות. זה השער לה' צדיקים יבואו בו. תפוחי זהב במשכיות. דבר דבור על אופניו. לפי שראיתי סודות יקרים / מכל יקרה נבחרים / נעלמים ונסתרים / והמה בכמה מקומות מפוררים / הפצתי לחברים יחד בספר אחד. ונכתבים בדרך קצרה / למען יבין וידע מהרה / כל בעל דעה קצרה / מספר מערכת האלהות קיבצתי / ומספר תקוני הזהר גם מהוזהר עצמו חיברתי / כי לנפשי כתבתיו / וספר סגולות קראתי / והצור ב"ה יעזרו להשלימו אני שלום בן יוסף בן שלמה הקרחי" (אהל דור 1073). נתחבר לפני 1640 (ר' להלן 177). כולל ק"ח דפים. (עין קט. בריטי. מוז. 852) כ"י של חיבור זה נמצא גם ברשות ביה"ס הלאומי, Heb 8° 1127.

177 לחם שלמה. על דרך הקבלה בייג פרקים. המחבר: שלמה בן דוד הכהן.

השער: "בשם ה' אל עולם. ספר לחם שלמה שחבר הר' שלמה הכהן בירבי דוד הכהן תהא מנותתו כבוד במאתא ואראן על יד המספיק הנעלה אברהם בן שלמה אלאבין לפני שמש ינון שמו בסוף חדש אלול שנת וירכב אותו במרכבת המשנה ליצירה על ידי המעתיק החכם הנבון והנעלה הרב ר' יצחק בן אברהם ונה צויל. זה השער לאדני צדיקים יבואו בו." (לפי זה כתב המחבר את ספרו בהשגחת אברהם בן שלמה אלאבין בשנת ה' ליצירה, 1640 לספירה, בהעסיקו את מהר"ו כמעתיק ראשי שלו).

ההקדמה: "אמר שלמה הכהן בירבי דוד הכהן תמ"ך בצאתי בעקבי הצאן על משכנות הרועים. ונתתי את לבי לתור בחכמה ואבא והנה ענין רע נתן אלקים לבני האדם לענות בו, כי טח מראות עיניהם בתורה שבכתב, מהשכיל לכותם בתורה שבעל פה... אז יחלק העם לחצי: כת יצאו למינות אחרי יון שר"י להטמא בספריהם שהם אלילים ודאי, וכת סמכו על סכלותם ובוו שקרים מלבם אשר לא תוכל הארץ להכיל אותם, כי המשקר בורא עולמות של שקר כדמוכח בספר הזהר. וכמעט אבדתי בעניי עם הכתות הרעות האלה עד שבחמלת ה' עלי הקרה לפני חברים וזמן לי ספרים: ספר תולעת יעקב וספר מנחם רוקנאטי וספר שערי אורה ומערכת האלהות וספר סגולות וספר דרך אמונה וספר הכוזבות ושורש ישי וספר הזהר והתקונים וספר חרדים ושערי גן עדן ומורש רות הנעלם וספר ר' בחי וספר יצירה וארזי לבנון. ואבין בהם וארא והנה יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך. ולא היתה בהם קריאה אשר שגבה ממני דרך כלל. אבל בפרטים שגבו עלי ועל רבים גדולים ועצומים, כי בעונותינו הרבים רבו עלינו הצלות עד שתשש כחינו ורבו יגוננו וחשך מאור לבנו כי בזאת השנה (אתחק"ץ לשטרות, 1679 לספירה) נחרב קדש כניסת צנעא וגלו ישראל * וכו'". (קט. בריט. מת. 852; עיין ג"כ "אהל־דוד" 1063-1064).

סוף ההקדמה: "היתה כונתי לעשות כל זה תוספת לספר סגולות אשר חיבר ר' שלמה * בן יוסף הקרחי ולעשותם ספר אחד, כי מה שביד זה אינו ביד זה, וחזרתי כי שלא להשיג גבולות ואפרד מעליו לעשות זו האיגרת ספר בפני עצמו וקראתי שמו לחם שלמה ואעפ"כ שחזרתי בו שלא להשיג גבולו העליתי אותם על ספר אחד כדי שלאחרים יהיו בידו".

חתימת הספר: "ועתה בני אל תשים לב ללעג השאננים, כי כן דרך הכסילים יסטירו בשפה על בעלי מקרא, יניעו ראש על בעלי משנה, יקרצו עין על בעל תלמוד, יטילו מום בחכמת הקבלה, ואין מספר לגדודי מוציאי דבה על שער החכמות אשר תבצרנה מהם: ולכן בני צלח רכב על דבר אמת. הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומות נחשת ואל ישט אל דרכי אלה השועלים קטנים מחבלים כרמים לבין, ואל תתע בנתיבות הקוספים מלוח עלי שיה וימירו את כבוד התורה לעסוק יומם ולילה בדברי ניאופים שחוק וקלות ראש ובילדי נכרים יספיקו הן היא משיש דרכם. ואתה תגיל בה' לעסוק בפקודי ה' ישרים משמחי לב". (אהל־דוד 1063-1064). כולל קמ"ב דפים. הכתב מהמאה ה"ז.

178 מרגלית. תפלות, בקשות, יחודים וסגולות בדרך הקבלה לר' שמעון שבזי, בנו של המשורר ר' שלם שבזי (ש"ת י"א ע"ב).

179 ספר גיא חזיון. אפוקליפסה שבתאית מתימן. נתחברה בסוף שנת תכ"ו או ראשית תכ"ז. המחבר (?) שלמה בן זכריה בן סעדיא. נדפסה ע"י פרופ. ג. שלום ב"קבץ על יד" תש"ו.

אפוקליפסה אחרת, קצרה ומאוחרת יותר בלשון ערבית מאת סעיד בן דאוד ממשפחת פינחס הכהן מעיר ג'לה (חי לפי ההשערה לפני 85 שנה) נדפסה תחלה ע"י ג. שלום (כ"י בקבלה 240-242) ואח"כ בנוסח מלא ומתוקן יותר ע"י ש. גרידי (מתימן לציון 173 — 179).

180 אהל לאה. חיבור קבלתי ראשית המאה החמישית לאלף הששי. המחבר (?) שלמה בן זכריה בן סעדיא. נזכר ב"גיא חזיון" (עמ' קי"א הערה ה').

181 סידור תפלה לר' שלום מזרחי המכונה שרעבי (השמי"ש). מעיר שרעב שבתימן.

* אתחק"ץ היא שנת גלות מוזע שבה הוגלו יהודי־תימן לתאמנה.

** שמו האמתי הוא שלום (ר' לעיל 176) ושמו נתחלף לו שם סבו בשמו.

עלה ארצה במחצית השניה של המאה הי"ח ועמד בראש ישיבת המקובלים בירושלים. נפטר י' שבט תקמ"ב. ספריו הם כחינת "אונים" לתורת מהרח"ו (עין עליו תולדות חכמי ירושלים ח"ג 116 — 119 ומחברתו של אריאל בן ציון "שר שלום שרעבי", ירושלים, תר"ץ) סידורו כולל כחנות ויחודים לכל סדר התפלות לכל השנה. נדפס ירושלים תרע"א-תרע"ב. המו"ל: ראובן ב"ר ברוך האזוזי. דפוס לעזי ושותפיו. נדפס בשניה בירושלים תרע"ו. דפוס צוקערמאן.

182 סידור כוונת ספירת העומר לשר שלום מזרחי שרעבי. נדפס ירושלים תרע"ד.
183 ספר שר שלום. כולל כחנות זמניות לסדר ליל ססח, וכחנות חנוכה ופורים מסידור הרב הקדוש המקובל האלהי השמ"ש זלה"ה. ירושלים תרע"ב.

184 חיים ושלום. סידור קריאת שמע שעל המטה אשר סידר הרב המקובל השמ"ש. ירושלים. חסר שם המדפיס. בפעם השניה נדפס בירושלים דפוס שעהנבוים את חיים [לפני תרע"ד].

185 ספר אור הלבנה. כולל סדר כוונת ברכת הלבנה וכוונת ר"ח עפי" סוד מרן הרש"ש שחצבן מכתבי האר"י. המדפיס יעקב בכמהר"ש קצין. ירושלים תרס"ה.

186 קונטרס תיקון היסוד. כולל תפלת עננו לשובב"ם ת"ת, ותפלת עננו הגדול עם כל היחודים לתיקון היסוד המובא בכתבי קודש רבינו האר"י ז"ל, הנמצא בכתובים בסידור... רבינו שר שלום מזרחי ידיד שרעבי, וסדר הפדיון של הפ"ד תעניות שסידור חכמי המקובלים בירושלים. יצא לאור בהוצאות... נח חיינטרויב... ירושלים, דפוס "בנה" תרצ"ה.

187 נהר שלום. על כוונת התפלה ויחודי המצות לג"ל (תולדות חכמי ירושלים. ח"ג עמ' 118). נדפס לראשונה בשלונקי תקס"ו. תשלום הספר נדפס אח"כ בהוצאת "עץ חיים" תרכ"ו, תר"ע.

188 רחובות הנהר. סובב על הקדמות האר"י ז"ל, נדפס בשלונקי בשנת תקס"ו ע"י הרב המקובל ר' יהודה ב"ר שאול ז"ל לג"ל (תח"י, שם).

189 אמת ושלום. הגהות לספר "עץ חיים" למהרח"ו. לג"ל. נדפס שלונקי תקס"ו, ואח"כ ב"עץ חיים" שלונקי תר"ב, תרכ"ו-כ"ז.

190 תקון האלמנה. סידור... רבינו שר שלום מזרחי ידיד שרעבי, ישעיה אשר זליג מרגליות חיבר ספר ישר ורחו הסובב ומבאר ענין תקון האלמנה. ירושלים, תרצ"א.

191 דברי שלום. שו"ת ופירושים על כתבי האר"י ז"ל. נתחבר ע"י המקובל ר' אברהם שלום מזרחי ידיד שרעבי, נכר ר' שלום שרעבי, היה ראש ישיבת המקובלים בבית אל. נפטר התקפ"ו (תח"י ח"ג 118). הספר נדפס בירושלים פעמים: תר"ג, תרמ"ג.

192 מים חיים לחיים העזרי (ודאי ששמו בערבית היה יחיא עזרי — י. ר.) קונטרס קטן בחכמת הסוד והקבלה. חיבור מאוחר.

מן ההקדמה: ... אלה הדברים יקרים עליונים כוללים כל דברי החכמה וסודות התורה וסוד הספירות וסוד המקור והים והלחות ושיעור הקומה והיסודות, גנוזים בחודי התורה ומעין מבית ה' יוצא באר מים חיים לעוסקים בתורה ומיחדים הייחוד ב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו. הקונטרס ברשות ר' יוסף קאפה.

193 שלום ירושלים. הגהות ובאורים לספר "עץ חיים" להאר"י ז"ל. המחבר: ר' שלום בן סעיד מזרחי עדני. נדפס ירושלים תרנ"ט.

194 יששכר וזבולון. לקט מאמרים מן הוהר והקבלה בשבח לומדי התורה ומעלת המחזיקים בידם, שבחי האר"י ושר שלום שרעבי. המלקט: חיים בן סעדיה דמתי (חס"ד). נדפס בירושלים תרע"ג (שם המלקט אינו מופיע בשער הקונטרס).

195 עמל ורעות רוח. קונטרס הכולל אגרת שנשלחה מחכמי א"י לתימן בשנת תרע"ד בענין הקבלה והשובת ר' יחיא קאסח עליה. נדפסה: ירושלים התרע"ד.

196 מלחמות השם. נגד אפחות הקבלה וקדמותה. לר' יחיא בן שלמה קאסח (תרי" — תרצ"ב). נדפס ירושלים תרצ"א.

- 197 דעת אלקים. תשובה לבקרת הלל ציטלין שנתפרסמה ב"התקופה" - ספר ה' (תשרי) - כסלו תר"ץ. מעין מלואים למלחמות השם. נדפס ירושלים תרצ"א.
- 198 אמונת השם. דברי תשובה ופולמוס לספר מלחמות השם. נדפס ירושלים תרצ"ה.

י. מדע וחכמה

1 עיבור שנים וחכמת התכונה

199 עיבור שנים. תזכרה פי תאריך חסאב אלעאלם עלי צחאח אלנץ ואלנקל ומערפה אלסימנות אלסנין בטריק קריב (זכרון בתולדות חשבון העולם עפ"י התורה והמסורת וידיעת סימני השנים בדרך קרובה). לוח זה נמצא כמעט בכל תכלאל ישן משנת הפ"ט ואילך. בתכלאל משנת 1586 כתוב שהמחבר הוא מעוצה בן שלמה בן מנצור אללאני וחיברו בשנת 1570. על חיבור זה כותב ר' יחיא קאסח: "מצאתי כתוב בכתב ישן נושן כי בשנת אתרמ"ז שהיא שנת ק"ו לאלף הששי נקבצו חכמי הדור שבתימן וגמרו אומר שאין לסמוך על קנוריסים שבידיהם בעיבור השנים וקביעתם לפי שנפלו בהם כמה טעויות. וכן אין לסמוך על המחזור הגדול של רמ"ז שנים שהם י"ג מחזורים לפי שאינו חוזר חלילה בשוה ויבואו לידי חלול מועדות ואכילת חמץ בפסח ואז עמד מעוצה בן מנצור אללאני ועשה עיבור למאתים שנים. ושלחו אותו לכל ערי וכפרי התימן". (דברי צדיקים ; ד' מרקס 154).

200 נר ישראל. לוחות אסטרונומיים בשכיל העיר צנעא. המחבר: יוסף הלוי בן ר' יסת הלוי, תלמיד ר' שלמה בן ר' בניה. נתחבר בשנת 1731 לשטר' (הק"ף ליצירה 1420 לספירה) מחולק ל"ד ספרים וכתוב ערבית. מתורגם בחלקו לעברית. (J.Q.R. III 619).

201 זיג אלבהרדי אלאבדי. ר' יוסף בן יסת הלוי כותב בספרו "נר ישראל" שהוא עשה "זיג" (לוח אסטרונומי) גדול כולל מהלכי כוכבי הלכת עם מסלוליהן ומגות וחשבון ליקוי המאורות ונטיית השמש ורחב הירח וארכי ורחבי המדינות וכל שאר לוחות הנהוגים בכל אלאויג' וקראו: זיג אלבהרדי אלאבדי. החבור אבד. (דברי צדיקים).

202 גדולין. לוח הזמנים יחד עם המגן פילוסופי בערבית. המחבר: סעיד בן דאוד אלעדני. שריד מן הלוח הזה בערבית נשמר בהתחלת כ"י אשר הועתק בדמשק ונסתיים ביום ו' כ"ח ניסן אתשע"ט לשטרות (1467) (קס. בודל. 1632).

203 מעאריג' אלפכר (מעלות המחשבה). ספר תכונה לר' אלו אל בן ישע. פירוש על הלכות קידוש החדש להרמב"ם ועל אלויג' אלפארסי (הלוחות האסטרונומיים הפרסיים). [ש"ת י"א ע"א].

204 עיבור השנים בארך וקביעות ר"ח ולוחות יתרונו לחודשים ולתקופות לשמואל בן יוסף הכהן. (דברי צדיקים).

205 עיבור השנים וקביעות ראשי חודשים לר' יאשיה בירב מבורך. (דברי צדיקים).

206 שנות חיים. עיבור שנים עד סוף האלף הששי לר' חיים הלוי המכונה נגאר (ש"ת ס"ו ע"א).

207 ספר החול (בערבית): רמל או צרב אלרמל. ספר גורלות להר"ר שלם שבני (ש"ת ט' ע"א).

207 כתאב אלויג'. על מערכות הכוכבים, המזלות והסכעים לר' שלם שבזי.

הקדמה: בשם רחמן מלא רחמים אבתדי אן אכתוב אבואב חסאב אלמנאול ושרחתן ותאחיריהן ודאלך מא אלפה אלעאלם מאהר אלחבר אלעסים איש האלהים קדוש הוא בנן של קדושים איש אור שבעת הימים רבן של כל בני הגולה כמהר"ר שלום בן יוסף משתאי זצוק"ל מן הגולה אשר בארך התימן יציעא. והוא חסאבאח מתחמאת אלבנא מן מא (1) אללה (1) אלחבר אלמדכור מספר חכמת התכונה אלוי אלפו חכמי יון ארסטו וחביריו פי תאליפהם אלמסמא תורת חכמת מערכות הכוכבים והמזלות והוא אלכתאב יסמא כתאב אלויג' והו ידל חסאב אלמנאול ושרחתן וחסאב אלפלאך ואלודארי ואלמנאול ואלמנאול ואלטאצאעא כמה תרא פי דאלך

אלתאליה. [תרגום: בשם רחמן מלא רחמים אתחיל לכתוב שערי חשבון המעלות, פירושן והשפעתן, שחיבר החכם הגדול איש האלהים קדוש הוא בנן של קדושים איש אור שבעת הימים רבן של כל בני הגולה 'כמהר'ר שלום בן יוסף משתאי וצוקל מן הגולה אשר בארץ התימן וזע"א. חשבונות אלו מתוכנים יפה ונתחברו ע"י החכם הנזכר מספר חכמת התכונה שחיברו חכמי יון ארסטו וחבריו בחיבורם הנקרא תורת חכמת מערכות הכוכבים והמזלות. ונקרא ספר זה כתאב אלזיג והוא יורה חשבון המעלות ופירושן וחשבון הגלגלים והכוכבים והתכונות והסבעים כפי שתחזינה עיניך באותו חיבור].

כה"י ברשות עובדיה ברטי, רב ושר"ב בעאק,.

II הסטוריה

- 208 כתאב אלמקביין אלתאני או אכבאר (דברי הימים). תולדות היהודים בימי בית שני מעורא ועד טיטוס. תורגם לערבית מיוספון. על ידי זכריה בן סעיד אלימני (המאה העשירית בערך). הסופר הערבי אבן חזם (מת ב-1063) הכיר את התרגום הערבי.
- פתיחת הספר: "הוא תרגמה מא אכתצר מן אלכתאב אלמנ[סוב אלי יוסף בן גוריון פי אכבאר אליהוד פי מדה אלבית אלתאני ודכר אכבאר מלכותם וכו'". שרידים ממנו נתגלו בגניזה בקהיר (עין שטיינ שניידר עמ' 114; J.Q.R. XI 355 — 64). [תרגום: זה תרגום מקוצר של הספר המיוחס ליוסף בן גוריון על תולדות היהודים בתקופת בית שני וזכרון תולדות מלכיהם וכו'].
- 209 דופי הזמן. פרקי הסטוריה על מאורעות תימן בשנות בכ"ח — בל"ז לשטרות (1717 — 1726). נתחבר ע"י חז"מ ק (סעיד) בשנת בל"ז לשטרות (1725), ובתקופה מאוחרת יותר יוחס לר' יחיא ולר' יהודה צעדי (ראה מאמרו של ש. ד. גויטיין "כ"י עבריי ערבי על קורות היהודים בתימן". קריית ספר שנה י"ד עמ' 256 — 270). קטעים מכה"י נתפרסמו אח"כ ע"י ש. גרידי ב"מתמקד לציון", הוצאת שטיבל, ת"א, תרצ"ח.
- 210 לקורות היהודים בתימן. רשימה מקוטעת של ר' יחיא בן ר' יוסף בן צאלח (מהרי"ץ). נדפסה ע"י דוד ששון בהוצפה לחכמת ישראל" ברך ז' 14 — 1.
- 211 תולדות יהודי תימן לסעיד דוד מנצור איש סוילה. כה"י חובא מתימן ע"י המסיונר יוסף חלף ואין יודעים לאן נתגלגל (ר' הערת ש. ד. גויטיין במאמרו הגיל עמ' 261, הערה 15).
- 212 כרוניקה של תימן משנת בקי"ט לשטרות ועד שנת ברט"ז (1808 — 1905). חיבור החוקר והאסטרונום ר' סעיד בן יוסף ערוסי. בעיקרה כרוניקה כלכלית של מחירי תבואות וסחורות בשוקי צנעא (אהל'דור עמ' 970-971). צילום ברשות בית-ס הלאומי Phot. 91.
- 213 חזיון תימן. ספור מסעותיו של ר' חיים בן יחיא חבשוש עם יוסף הלוי במזרח צפון תימן בשנת 1870. הספר במקורו הערבי ובתרגומו העברי נתפרסם ע"י ש. ד. גויטיין. המקור הערבי בשם "חזיון תימן" ירושלים התש"א, והתרגום העברי בשם "מסעות חבשוש" ת"א תרצ"ט.
- 214 קורות-הזמן או הליכות-תימא. פרקי הסטוריה על תולדות היהודים בתימן בתקופת השנים 1668 — 1817 לר' חיים בן יחיא חבשוש. (תיאור כה"י ע"י ש. ד. גויטיין במאמרו הגיל).
- 215 אשכולות מדרות. תיאור המצור והרעב על העיר צנעא בשנים תרס"ד-תרס"ה לר' סלימאן בן יחיא חבשוש. הקונטרס יצא לאור ע"י ש. ד. גויטיין "קבץ על יד" ירושלים תרצ"ה.
- 216 קורות גלות-תימן. תולדות גלות-תימן מאז גלות מונע עד גאולתה בימינו. מאת ר' עמרם קרת, מגדולי רבני צנעא בדור האחרון ומקולי מרבד הקסמים (נפטר י"ד תשרי התשי"ג). המחבר שאב את ידיעותיו מכ"י ומפרוטוקול ב"ד צנעא במאות האחרונות (מסודה) ומן השמועה. חיבורו חשוב בעיקר לתולדות יהדות-תימן במאה האחרונה.

III בלשנות

217 אלגאמע (המאסף). ספר שרשים, מירושל מלים ושמות שבמשנה ובהרמב"ם בלשון ערבי. כעין ספר „אלכאפי" לר' תנחום הירושלמי. ונקרא בשם „מאסף" בלה"ק מפני שהמחבר נתחנך לאסוף מירושל הרמב"ם המפורים בפירוש המשנה בשתא סדרי המשנה ולסדרם על סדר אלפאביתא כמ"ש בהקדמתו ומזכיר ג"כ מפירוש הערוך ואלשרח אלעדני. (דברי צדיקים). כה"י ברשות ביה"ס הלאומי (אוסף „אילת" מס' 163).

218 אלשרח אלעדני. נזכר בספר „אלגאמע" ושמש לו מקור. אולי זהה עם שרח אלפאט מן אלחבור לדוד עדני? השוה לעיל 133 (קט. בר. מס' 982).

219 מגמוע אלעדני. מלון ללשון המשנה בל"ע. ידוע רק בשמו. חלקים ממנו הועתקו ל„כאפי" הקצר. החבור היה לנגד דוד עדני. (ש"ת י"א ע"א).

220 שרח אלאלפאט. מלון עבריי ערבי קצר ללשון המשנה, מעין „אלכאפי אלמרשד" של ר' תנחום הירושלמי; אלא שבכאפי הפירושים ניתנים בערבית-ספרותית ואילו בשרח אלאלפאט בערבית המוגית. מחברו אינו ידוע, אבל כנראה שהיה מלמד תינוקות וכתב את המלון לתועלת התלמידים. (כה"י ברשות סעדיה בשארי).

221 מרפא לשון. על תרגום אונקלוס. דקדוקי לשון וגוסס עפ"י כ"י תימן הקדומים. בדאש החיבור מאמר בשם „ברית הלשון" על המבטא התימני ויסודות הגיקוד העליון. המחבר ר' יחיא קרח. נפטר בצנעא בשנת תר"מ. החלק לבראשית נדפס כתאג' הוצאת מל"ן (ת"א, ת"ש). כה"י ברשות בני המנחם אברהם נדאף.

222 נוח"שלוס. מירושל לשונות קשים בתפסיר הרס"ג לתורה, ישעיה וכתובים. המחבר ר' עמרם קרח (עיין עליו לעיל 216).

IV פילוסופיה, אמונה ומוסר

223 בסתאן אלעקול (גן השכלים). חיבור פילוסופי-מוסרי בערבית לרב נתנאל בירב פיומי, בן דורו של הרמב"ם שעל שמו נשלחה „אגרת תימן". פרקיו דנים באחדות-הבורא, האמונה, הבטחון, התשובה, הישועה, עוה"ב וכו'. נדפס וניתרגם לאנגלית בידי דויד לוין, ניורק 1908.

224 ספר מוסר על יחוד ה'. חיבור קדום. מבוסס על ששת הרמב"ם ב„מורה" וב„יד החזקה". מונה ג' דפים. ברשות ר' יחיא קאפח (דברי צדיקים).

225 לב דו אלאלבאב. המחבר אנונימי. כ"ד דפים מהחיבור הכוללים: סוף ח"ב וח"ג כולו בידי ר' יחיא קאפח (דברי צדיקים).

226 שרח אלאותיות. דרשות ברוח פילוסופית על אותיות הא"ב. בעברית-ערבית. יש לשער שהמחבר תימני. כה"י בידי ר' יוסף קאפח. הועתק מתוך כ"י ישן בן חמש מאות שנה בקירוב.

227 אגרת תשובות לארבעים שאלות ששאל ר' יעקב הכהן בירב יפת. מחבר התשובות: פרחיה בן משלם. השו"ת סובבות על הגוף והנפש, השכל והחכמה, שכר ועונש ותחיית-המתים, בדרכו הפילוסופית של הרמב"ם. המחבר מציין בהקדמתו שהוברים מקובצים מדברי חז"ל ובעיקר מן הרמב"ם. החיבור בערבית ויש לשער את זמן חיבורו למאות הטי"ה-ט"ז. כה"י בידי ר' יוסף קאפח.

228 גיד שו"ת בענינים פילוסופיים: מעשי-בראשית, מעשה מרכבה, גן עדן והמלאכים. תשובות רבות הן פירושים פילוסופיים למדרשי חז"ל ברוח הסוד ולמאמרים מן „מורה" להרמב"ם. לשונו ערבית ותשובותיו מצטיינות בקיצור. אין לדעת מי מחברו ואימתי נכתב. כה"י בידי ר' יוסף קאפח.

229 כתאב מערפא אלעקל ואלנפס ואלגוסס (ידיעת השכל, הנפש והגוף). ספר פילוסופי על נפש האדם. ז' דפים מן הסדר שרדו בידי ר' יחיא קאפח (דברי צדיקים).

230 מירוש בדרך פילוסופית על מעשה מרכבה לר' זכריה הרוסא. „וקד גזעת פי מרכבת יחזקאל וישעיה כתאב" (פירוש הרדיה להפסדת יתרו עמ' נ"ט. ספר ההפסדות ירושלים התשי"ג) ידוע רק בשמו.

בהפסדת שבועות (עמ' רכ"ה) אומר המחבר על חיבור זה: תעלם אן הדה מראה נבואה ולא אדי מנה אלא רמו פקס ואן. שית תסתופי אלכלאם פפי כתאבנא אלדי קד אפרדנא להדא. אלפן פי פרוש אלמרכבה [תרגום: תדע שזהו מראה נבואה. ולא אעלה ממנו אלא רמו בלבד. ואם רוצה אתה את הדברים במילואם עיין בספרנו שיחדנו לענין זה בפירוש מעשה מרכבה]

231 שרר אלקואעד. פירוש ל"ע עיקרים לחטר בן שלמה אלדמארי (אהל דוד 544).

232 חיבור על סימני האדם ומעמדו לר' זכריה אלצארי. תיאור החיבור ושיר בשבחו נתן המחבר בספר "המוסר", מחברת ל"ה. לפי תיאור זה כתב המחבר את ספרו בהיותו בן ג'. הספר הוא בן מאה שנים וזן במדות האדם ותכונותיו לפי צורתו ודמות אברי גופו. מיוסד על אפלטון, גלינוס וסוקרטס. החיבור אבד.

V שונות.

233 אלוגיו (הקצר). ספר רפואות לר' זכריה הרומא. קטעים ממנו נשמרו בספר רפואה ערבית עברית שבספריית הסמינר לרבנים (מרקס 164).

234 כתאב אלטב (ספר הרפואה). רפואות, סגולות וקמיעות. בעיקרם מועתקים הדברים מספרים ערבים מקבילים ומצויים בידי רופאים. כה"י מצוי לרוב.

235 משל הקדמוני. אוסף משלים ערביים עממיים מושוים למשלים שבתלמוד, במדרש ובאגדה; מחולק לט"ז כללים. בכל כלל — כעשרה משלים. המלקט: דוד צאראם. כה"י בידי סעדיה חמאמי.

236 נחלת יוסף. כל בו: מנהגי יהודי עדן, שירים, קבלה, מעשיות, רפואות טבעיות וכו'. חיבור ר' שמואל בן יוסף ישועה מעדן. נדפס ירושלים תרס"ז.

237 קורא הדורות. אוסף של אגדות ועמ' ע"י ר' אברהם ערוסי כפי ששמעם מזקני תימן בדור האחרון (שנת תרמ"ד ואילך). כולל ס"ד סדראות של ספורי מעשינסים שנעשו ליהודי תימן ע"י חסידים ואנשי מעשה בדורות שונים. המחבר נולד בבוכבאן בשנת תרל"ח ושימש כשוחט ומלמד תינוקות בערים שונות. בגדודיו הרבים ברחבי תימן נפגש עם זקני הדור ומהם שאב את מעשיותיו. עלה ארצה בשנת תרפ"ג. ידוע כמליץ וכחורן עממי. פרסם כמה חוברות שירים בענינים שונים והשאיר אחריו בכתובים: דיואן שירים גדול; "תועפת ראם" — לקוסי מדרשים וסעמים על התורה (בלתי גמור); "בית הראה" — קצור הלכות שחיטה. נפטר בשנת תרצ"ד.

238 כתאב דמ"ה אלגבי (ספר חסות הנביא). צואת הנביא מחמד לעלי בן אבי טאלב בדבר תנאי החסות ליהודים. תקופתה חוזרת לשנות שלטון הפאסמים (ראשית המאה העשירית). נתפרסמה תחלה ע"י ש. ד. גויטין בקרייטספר שנה ט' עמ' 516-517 ואח"כ בנוסח מלא ומתוקן ע"י יוסף י. ריבלין ב"מנחה לדוד" (ספר היובל לדוד ילין, ירושלים תרצ"ה).

239 שלום ירושלים. בשבחי הארץ הקדושה. באורים על שמונה שנים למהרה"ו עם כללים בחכמת התכונה. המחבר: שלום בן סעיד מזרחי עדני. נדפס ירושלים תרנ"ט.

240 מבשר טוב. קונטרס כולל ליקוטים על ישוב א"י ומעלת הדר בה. נכתב בידי ר' אברהם נדאף והופץ בתימן להחיש את העליה לא"י. נדפס בירושלים בשנת התרע"א ע"י חברת "חובבי ציון".

יא. שירה וספרות

241 שארית מן דיואן אברהם בן חלפון. יצא לאור ע"י ישראל דוידזון. "ציונים" ברלין תרפ"ט. שתי תוכחות לאותו משורר ראו אור ע"י י. דוידזון ב"מנחה לדוד" (ירושלים, תרצ"ה) עמ' ק"ז — קצ"ו. שירים נוספים נדפסו ע"י מ. איש-שלום ב"הרבניץ" שנה י"ח חוב' ג'ד 193 — 187.

242 ספר המוסר. מ"ה מקאמות כמתכונת ספר "התכמוני" לאלחרייזי. מחברו: ר' יחיא אלצ'ארי שחי בראשית המאה ה' לאלף הששי. כולל בין השאר תיאור מסעותיו בא"י ובארצות-המזרח. גבורי-הספר הם: מרדכי הצידוני ואבנר בן חלק העולים בגימטריה תמ"ג כמנין שם המחבר: זכריה בן סעדיה. מן ההקדמה: "אמר הצעיר זכריה בן סעדיה בן יעקב אחי-הודות אל הסבה הראשונה / והמחשבה העליונה / הוא האל יתברך הכורא עולמו יש מאין / אליו כל נברא ישא עין / מחויב וראוי להודות לו על כל מדה ומדה / אהללנו בתוך קהל ועדה / נשאני לבי לספר קצת מהקורות המגיעות אלינו / ומהצרות התוכחות אותנו / אנחנו רוב הקהל השוכנים במדינת צנעא / כמעט היינו כצאן אשר אין להם רועה / להודיע לדור אחרון / אקרא אליהם בגרון / ותהי התחלת המאורעות / בגזירת תמים דעות / בשנת ה'ש"ח חגות אל אם קפץ באף רחמיו / לשארית נחלתו ועמיו.

אחר זה אמרתי אני בלבי / ובמה אני רוגזי ועצבי / ונשמה לא מיתה בן ואקום לחזק נחשולי / ולהקים ברכי כושלי / והגם כרגע אויבים / וידי מעט כבדים / הוספתי והתאמצתי / ובכל כח עמדי / ואכתוב לנפשי ספר לכל מר נפש נמטר / קראתיו מכבוד המאסר / ספר המוסר / להיות כל הקורא בו בארשת שפתיו וגיבו לוקח לעצמו מוסר / מהקורות שהגיעו אלינו / ברוב טענינו ועונינו / ואז יתן אל לבו / להיות כעבד לפני רבו / ויפרוש פרשי יצרו ורכבו / וילכוד מצודתו להכחידינה / וחכם באחור ישבחנה / מלבד ידיעת הלשון הקדושה / הראויה להיות על לוח לבנו חרושה / שגורה בכל פיות / בגויה לתלפיות / ואולי בזה תהיה למכתנו צרי / ועץ-חיים עושה פרי" (מתוך כ"י שברשות ביה"ס הלאומי, 2080:8).

תיאור מפורט של הספר נעשה בידי ד. ס. ששון בספרו "אהלידוד" (ח"ב עמ' 1021 — 1033).
י. ברטלבסקי ברבעון "ציון" שנה ה' (עמ' 57—70) דן ב"התחושות טבריה בספר המוסר". מחברות וקטעים ממנו נדפסו ע"י החוקרים הבאים (לפי סדר המחברות):

- (א) הרב ד"ר חיים כראדי. קטע מפתיחת-הספר וכל מחברת מ"ה. "מטמוני-מסתרים" קראקא תרנ"ד (קובץ על יד"ה), עמ' 9 — 14; 20 — 26.
- (ב) מ. קהתי. מחברת ו' וקטעים ממחברות כ"ב וכ"ג (מאסף "ציון" ב', ירושלים תרפ"ט. עמ' 43 — 53).
- (ג) ד"ר ה. שירמן. מחברות ט' י'. (ידיעות המכון לחקר השירה העברית, ספר שלישי, ברלין, תרצ"ז).
- (ד) א. יערי. קטעים ממחברות כ"ג וכ"ה, מרבית מחברת מ', וכל מחברת כ"ד (בהשגטת השירים). קונטרס "שליחים מארץ-ישראל לתימן". סיני שנה ב', ב"מסעות א"י" (עמ' 199—221) נדפסה כל מחברת ששית וחלקים ממחברות כ"ב, כ"ד.
- (ה) י. פישל. מחברת מ"ג (תרביץ, כרך ו').
- (ו) י. רצהבי. קטעים ממחברות כ"ה, ל"א, י"ז. הדיחוגים (ט"ו שבט תש"א); שלוחות (21.4.50); מסלול גליון י' (28.6.51).
- (ז) ספור ממחברת כ"ה בשם "נקמת-השפחה" נתפרסם ע"י ד"ר ה. שירמן ב"הארץ" כ"ט סיון תרצ"ט (23.5.39).

243 ספר הענק. חיבור ר' יחיא אלצ'ארי. בעקבות "הענק" של ר' משה בן עזרא. ידוע רק בשמו. אלצ'ארי מצינו בספר המוסר, מחברת מ"ה במלים: "והענק שחיבר על כל מלה משותפת, מתוך מצוף ומנוסת".

244 ספר המחשבה. לסעדיה בן יהודה מנצורה. שבע מקאמות במבנה ה"תתכמוני" וספר "המוסר" לזכריה אלצ'ארי.

מן ההקדמה: "ואקרא שם הספר ספר המחשבה ואחלק אותו לוי חלקים כנגד ימותיו של אדם שהם שבעים שנה, שמיום לידתו עד שיאסף, שני ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ונקרא נוסע שיצאה נשמתו מעולם העליון הנקרא בארשבע לעולם התחתון הנקרא חרן לפי שיש בו כמה צרות ותלאות ויסורים ותלאות". במסע השני מתוארות "הצרות אשר קרו לישובים בעיר צנעא מהמלך אלמתחלל משנת התר"ו והתר"ז.

המסע השביעי מדבר בו מספידות רבני וגאוני ארץ התימן מוהר"ר יחיא בן סעדיה צאהרי ומוהר"ר יחיא אלבשירי ומוהר"ר יחיא צאלח ומוהר"ר סאלם אלשבזי.

הספר הוא מעין בשורת-ישע ואגרת-תנחומין לקהלת-צנעא, שדוכאה ונתרוששה בידי אמלתוכל, ומצבת וכתוב למחבר ששיכל בחיו את שני בניו ונתר עירי. סעדיה מנצורה חי בצנעא והיה עיראליה למלחמות אלמתחל ולגזירותיו (בפרסות יתירה עין אלוטעי עמ' 69 — 74, וכן מאמרי ב"סיני" כרך כ"ט חוב' יא"י"ב), (הספר עומד לצאת לאור בקרוב).

245 דיואן. אוסף שירי משוררי-תימן, במקצת גם משוררי ספרד, מראשית המאה ה"ד ואילך. בראשיתו הופיע כנסתא בסוף התכלאלים כה"י בשם "שירות ותשבחות", מן המאה ה"ט ואילך, משנתברכה שירת-תימן במשוררים רבים, יחד מקום לעצמו בדיואנים נפרדים. בצדם של התכלאל והתאג' (הסידור והתומש) הדיואן הוא הספר הנפוץ ביותר בקרב יהודי-תימן, והשימוש בו גדול בשבתות, במועדים ובשמחות של מצוה. הדיואנים שבכ"י אינם שרים דרך כלל, ומה שיש בזה אין בזה. שירי-תימן למאותיהם פזורים עדיין בדיואנים אלה ומצפים לגואלם. דק חלק משירה זו זכה לראות אור הדפוס בהוצאות אחדות קטועות ושלמות. מהן יש לצין:

- (א) ספר הפזמונים. נדפס ע"י אלעזר עראקי הבהן, כלכתה. תר"ו.
(ב) סליחות לר"ה וכיפור כמנהג תימן, ירושלים תרמ"ז (כולל פיוטים לפיוטים תימנים).
(ג) חופת חתנים. כמנהג ק"ק התימנים. כולל ענינים, הללים, חידויות, נשוד ושירות, עדן תרס"ב. מהדורה ב': עדן תרס"ה. כולל קס"ה שירים.
(ד) שירי-תימן. ביבליוגרפיה של שירי-תימן מתוך כ"י וספרי-דפוס לפי מחבריהם. ב. ז. באכר. בודשטת התרע"א.

- (ה) ספר זמירות-ישראל. כולל זמירות, שירות ותשבחות ליום שבת, פסח, שבועות, סוכות, וראש-חודש וברית-מילה. עדן תרנ"א. כולל: ק"ד שירים. מהדורה ב': ירושלים, צוקרמן תרע"ט. כולל קס"א שירים.
(ו) דיואן. חסר מקום ושנת-דפוס (ירושלים). ק"ה דפים.
(ז) "יהודי-תימן ותמירותיהם" בצירוף תוים למנגינות. א. צ. אידלון. הדפסה מיוחדת מלוח א"י, י"ד, תרס"ט 101 — 154.

(ח) שירי-תימן. אספם וביארים א. צ. אידלון בהוספת הערות והגהות מאת גה. טורטשינר. סינסיניטי 1930. הוצאה ערוכה וסדורה בהשוואה להוצאות האחרות אולם הטקסט לא נוקד ולא פורש והקטעים הערביים הושמטו לעתים.

- (ט) ספר "חפץ-חיים". ק"א שירים. ח"א כולל מ"א שירים עם פירוש ר' יחיא קרת, ת"א, דפוס "יבנה" תרצ"ב. ח"ב כולל ס' שירים דפוס "יהודה וירושלים" ירושלים תרצ"ב.

- (י) "מעט דבש". דוד בן סלימאן דוד ששון. אוקספורד תרס"ה. י"ג פיוטים תימנים למילה.
(יא) ביבליוגרפיה של ק"ט שירים שלם שבזי. הצוטה לחכמת ישראל ס"ו, תרצ"א. לג"ל.
פירוט יתר ההוצאות עין א. באואר "יהודי-תימן; ביבליוגרפיה". קרית-ספר, שנה י'.

על גדולי המשוררים והפיוטנים התימנים נמנים: זכריה אלצאהרי, אביהם בן חלפון, יוסף בן ישראל משתא, שלם בן יוסף שבזי, דויד, סעדיה (רשימה מלאה ומפורטת עין "שירי-תימן" לבאכר ואידלון).

246 משכיל שיר ידידות. פירוש על "שירות" תימן לר' יחיא בן שלום קרת. בדרך הקבלה. נדפס בשנת התר"מ בצנעא (ש"ת י"א ע"ב). הפירוש לשירים המתחילים באות א' נדפס בדיואן "חפץ-חיים", ת"א תרצ"ב.

247 משכיל על גגינות. פירוש על "השירים". לג"ל.

248 עלמות-שיר. פירוש לשירי-תימן מאת ר' עמרם קרח, בנו של ר' יחיא קרת מחבר "מרפא לשון". החיבור הוא מעין המשך לפירושי אביו "משכיל שיר ידידות" ו"משכיל על גגינות". מלוי

ביסודו. מקיף קע"ז שירים (רובם המכריע לר' שלם שבזי). כולל בין השאר: יסודות המשקלים ותולדות ר' שלם שבזי.

249 פירוש על חלק משירת-תימן. עפ"י הפשט והקבלה. לר' שלום אלשיך. נשתמר בחלקו. (ברשות בנו חיא אלשיך, ירושלים).

250 קדש הלולים. שירים ובקשות בדרך הקבלה. חיבור ר' אברהם בן צדוק בן שלום בן סעדיה הלוי. נתחבר בשנת בר"ח לשטרות (כה"י בידי בנו סאלם צנעאני, מחנה עין-שמר).

יב. סתומים ועלומים

(חיבורים ששמותם הועלו בספרים ואין לקבוע ענינם ומהותם)

251 מרגלית הפנימית. נזכר בספר "חמדת-ימים". ח"א דף כ"ב ע"ב.

252 אמירת-האמונות. לר' יחיא בשרי. נזכר בהערות-שוליים בתכלאל שהעתיק ר' שלום קרח למען "ארגון אבי דוד".

253 אגרת הבשורות. לר' שלמה אלמנזלי. הספר והמחבר נזכרו בפירוש "עץ-חיים" (תכלאל ח"א ק"ע ע"ב) ובה"י שו"ת פעולת צדיק למהר"ץ.

254 זרע השלום. לר' זכריה צארים (בידי יהודה נחום ת"א).

255 גנת אגוז. חיבור הר"ר דוד נגארי. נזכר בספרו "מעט צרי" על הפסוק "ועיני לאה רכות" (בראשית כ"ט יז) (ש"ת מלואים).

256 לוית-חן. להג"ל. נזכר בספרו "מעט צרי" בפרשת מטות (ש"ת מלואים).

257 ספר גיא חזיון ציון. מובא ברביכ"י מהר"ד הלוי.

א. הוספות

258 שערי קדושה. הלכות נדה בלשון ערב. מחברו: יחיא בן סעיד בן יחיא בן יוסף עזירי מק"ק צראב. השלמת החיבור: תמוז התרי"ג. גם מצד הענין וגם מצד השם החיבור הוא חקוי ל"שערי-טהרה" של מהר"ץ. המחבר הלך בעקבות מהר"ץ גם באיסוף שו"ת וגם בפירוש סידור התפלה (עין 163, 170). כה"י ברשות סאלם בן סלימאן, כפר אורייה.

259 פרי צדיק. פירוש האשמורות. היתר ערב ר"ה ותפלת ראש-השנה. המחבר: יחיא בן סעיד בן יחיא בן יוסף עזירי מק"ק צראב. לחיבור נספחו שו"ת שנשאל עליהם המחבר או ששאל את ב"ד צנעא, וכן שירים למועדי-השנה, פרידותו של המחבר. תאריך השלמת החיבור: בקס"ט לשטרות. המחבר שהלך בחבוריו בעקבות מהר"ץ וזקנו מהר"ץ נטל לספרו שם חיבורו של מהר"ץ (עין 94). כה"י ברשות סאלם בן סלימאן, כפר אורייה.

260 חוברת "שרידי-תימן" (ש"ת). מאת: אברהם בן חיים אלנדאף. כוללת:

(א) אוצר ספרי-תימן (ביבליוגרפיה של ע"ס חבורים תימניים).

(ב) תולדות המשורר ר' שלם שבזי והמקובל ר' שלום שרעבי.

(ג) פיוטים ושירים חדשים לר' שלם שבזי ותפלה לר' שמעון שבזי, נדפס ירושלים, התרפ"ח.

261 הישוב במלחמת העולם הראשונה. פרשת סכל הישוב והגירוש בשנים תרע"ד—תרע"ח. יומן שנכתב בידי חכם סעיד בן שלום לוי, תושב יפו ומראשוני עולי-תימן. מורה, ת"ח וסופר (נפטר אדר תרע"ז). היומן בן ג' עמודים. ברשות יורשי המנוח אברהם עזירי.

262 אגרת בוכים. תולדות ר' יחיא קאפה ותקופתו (עין 195—197). מאת: ר' שלום בן יחיא קרח (נפטר חשון תש"ב). האגרת כוללת גם קינות, תכחות, תפלות ודרשות. מונה רמ"ד עלים ונמצאת ברשותו של יהודה עמר. פרקים ממנה ראו אור בקובץ "שבתי-תימן" עמ' 181—197.

ל ע ר ר 40. רוב מקורותיו של המחבר הם על דרך הנסתר. עליהם יש למנות: שפתיכה, ציחיים, אור החיים, משנת חסידים, צדה לדרך, דברי נחמיה, תורת'חכם, אור ישראל ועוד. כ"י ברשות שלום סרי, ת"א בתיים.

ל ע ר ך 41. בדרך הקבלה, הנוטיקונים והגימטריאות ממקורותיו: אור החיים, מאיר לארץ. בפרשת נצבים מעלה המחבר טעם ממהירין במלים „שמעתי ממהירין“ ולפי זה ניתן לקבוע את תקופת המחבר לסוף המאה הי"ת. החלק לספר דברים בידי שלום טירי, ת"א בתיים.

לערך 54 ב. שמו המלא של המחבר: ר' אברהם יצחק הלוי.

ל ע ר ך 81 ב. שמו המלא של המחבר: ר' אברהם יצחק הלוי. "וקראתי שמו פירות האילן שהוא פירושים ידועים רמזים וסודות ותיקונים הולמוד בו אל יהיה לבי נטרדי. ר"ת פירות האילן" (מתוך ההקדמת כה"י, שהועתק ע"י תלמיד המחבר יצחק בן שלום בשנת בר"ב לשטרות. כה"י ברשות מנחם משה פרדסיה).

ל ע ר ד 91. בזבח תודה" (מהדורת ירושלים. דף ק"ד ע"א. עיני לעיל ערך 96) נזכר חיבור בשם בריקות בלשון זו: "ושבו מצאתי בבדיקות לשון ערבי לחכמי היתנין משנת השמ"ו (1586) ז"ל". ושמו המכוון לחיבור זה למי ששנת השמ"ו תואמת לתקופת פעולתו של ר' זכריה אלצארה.

ל ע ר ך 117. נדפס בצירוף תרגום עברי בסידור "שיבת ציון" (ירושלים תשי"ב), ראש חלק ב', ע"י ר' יוסף קאפח.

ל ע ר ך 219. המלים ערוכות לפי סדר הופעתן "ביד-החזקה" והפירושים שאובים בתיכם מפירוש המשנה להרמב"ם (קט' בר. מוז. ו' ע"י 11).

עמ' 255, הערה 4: ראה להלן הסטוריה 208

112 שונוות " " :5 " " "

112 שונות " " :5 " " "

112 שונות " " :5 " " "

" 258, שורה 20 מלמעלה: ממאפליית-תימן

” , הערה 14 : “פעולת-צדיק” (163).

” , הערה 14 : “פעולת-צדיק” (163).

15: ראה חִיבוּרֵיהֶם 75, 181—190, 242 " " "

“ 259, שורה 11 מלמעלה: פירוש לו.

" 261, " 12 מלמטה: (קט. בר. מס' 90, עמ' 62).

" 270, " 1 מלמטה: נסמלק בשנת התר"ט.

" 272, " 9 " : הנוסריקונו במילואו: מ

(אשרל דינר 541 B) : " 10 " 277 "

אבכת ריכל 35	אור תורה 39, 40	ביאור ל"משנה תורה" 139
אנדרא דמלת אסתר 69	אהררות סטח 116	בית הראה 237
אגרת בוכים 262	אכבאר 208	בסתאן אלעקול 223
אגרת הבשורות 253	אמונת ה' 198	בשירי 29
אהל לאה 180	אמירת האמונות 252	אליאמא 217
אור האפלה 11	אמת ושלום 189	גדולין 202
אור החיים 171	אשכול הנובח 111	גיאב מסאיל סעך 159
אור הלבנה 185	אשכולות מררות 215	גיא חזון 179
אור קדם 110	בדיקות 93	גיא חזון ציון 257

- ספר המרגלית 9, 152
 מרגלית הסנימית 251
 מרפא לשון 221
 משכיל דורש 47
 משכיל על נגינות 247
 משכיל שיר ידידות 246
 משל הקדמוני 235
 נביאה אלגריקן 18
 נהר שלום 187
 נוה חכמה 46
 נוה שלום 222
 נור אטילאם 11
 נחל הבשור 108
 נחלת יוסף 236
 נמוקי הר"י אלצ'אהרי 89
 נקוד (וינים) 95
 נר ישראל 200
 נר מצוה 49
 נר השכלים 12
 נתיבות האמונה 174
 ספר סגולות 176
 סגלת ישראל 10
 סודר כונת ספירת העומר 182
 סימני האדם ומעמדו 232
 סכת שלום 1
 ספר... ר' חיבה שלאחריו
 סר אלסראר 114
 סראני אלעקול 12
 עבוד שנים 199, 204, 205
 עולת שלמה 37
 עין יעקב 79
 עלמות שיר 248
 עמל ורעות רוח 195
 ענף חיים 172
 ספר הענק 243
 עץ חיים 170
 פנים חדשות 43
 פעלת צדיק 163
 פעמון זהב 169
 פרדס רמונים עם פרי מגדים
 '354
 פרוש איכה 72, 73
 פרוש ארבעים בריחות 76
 פרוש על אלפסי למסכת חולין
 112
 פרוש על ההסטריות 64
 פרוש המשנה 125
 פרוש ספרי המקרא 2
 פרוש העברי 149
 פרוש ערבי לתשם מגלות 65
- כתאב אלחקאיק 25, 56
 כתאב אלטב 234
 כתאב אללב 55
 כתאב מערסה אלעקל ואלנסס
 ואלג'סם 229
 כתאב אלמקביין אלתיאני 280
 לב ד'י אלאלבאב 225
 לוית'חן 256
 לחם שלמה 177
 לחם תורה 103
 לקוסי יחיאל 122
 לקוסיים 32
 לקס הכסף 66
 מבשר טוב 240
 מגלה (פירוש) 78
 מג'מוע אלעדני 219
 מדרש האור 58
 מדרש הביאור 19
 מדרש הגדול 8
 מדרש הפטריות 63
 מדרש החמץ 13
 מדרש מגלה 71
 מדרש מגלת אסתר 70
 מדרש עטאר 60
 מדרש על ד' ספרים מן התורה 16
 מדרש על התורה 21
 מדרש על ענינות התורה 62
 מדרש אלצ'אהני 61
 מדרשים ולקטים 22
 ספר המוסר 242
 מחברת התיגאן 1
 ספר המחשבה 244
 מים חיים 192
 מלאכת שלמה 75
 מלחמות ה' 196
 מנוחת המת 124
 מנחת יהודה 42
 מנחת שלום 110
 מסאיל אלשיאחי 160
 מסעות חבשוש 213
 מעאני אלאקאול מן דרש ילמ'
- דנו 23, 24
 מעאריני אלסבר 203
 מעס צרי 34
 מעין גנים 7
 מפי חכמים 123, 173
 מצא שלמה 30
 מקור חיים 100
 מרגלית 178
 ספר מרגלית 132
- גן החיים 50
 גנת אגוז 255
 דברי אמת 3
 דברי שלום 191
 דורש שלום 53
 דיואן 237, 241, 245
 דיני ניקור 95
 דעת אלהים 197
 דפי הזמן 209
 אלדורה אלמנת'כבה 14
 הליכות תימא 214
 הלכות שחיטה 82—88, 107, 109, 111—1111
 אלוג'יו 233
 אלוג'יו אלמגני 20
 זאת תורת הבהמה 90
 זבח פסח 117
 זבח תודה 96
 זבחי אלהים 104
 זבחי צדק 111, 1111
 זבחי שלמים 102
 זבחי תודה 99
 אלוג'י אלבהרדי אלאבדי 201
 ספר הזכרון 31
 זר זהב 41
 זרע השלום 254
 חבצלת השרון 4
 חרושי שמן רענן 48
 חרושין 169
 ספר התול 207
 חולין 77
 חויין תימן 213
 חיי שלום 38
 חיים ושלום 184
 חלק הדקדוק 5
 חלקת מחזקק 6
 חמדת ימים 28
 חמדת שלמה 15
 חן טוב 36, 167
 חפיצה 57
 חפצי האלהות 59
 חק יעקב 80
 חק נאמן 54
 ילקוט 26
 ילקוט התורה 33
 יששכר וזבולון 194
 כסף צרוף 52
 כתאב אלגריק' 113
 כתאב ד'מה אלוג'י 238
 כתאב אלוג'י 2207

שרח אלחבור 130, 136
שרח אלחליב 140
שרח מעאני עטרות הרא
אלמדרש 15
שרח ספר המצות 153
אלשרח אלעדני 218
שרח עלי אלדאלה 156
שרח עלי אלמשנה 127
שרח עסר מן אלחבור 137
שרח אלקואעי 231
שרח שלום 145
שרידייחמן 260
שתילי זיתים 118
תועפת דאם 237
תוצאות חיים 5
תורת חכם 164
תקון האלמנה 190
תקון היסוד 186

השחיטה הפנימית 92
שחיות וביקות 91
שיר השירים (מדרש) 68
שיר השירים (פירוש) 67
שלום ירושלים 193, 239
שמע שלמה 45
שנות חיים 111, 206
שער המודעות 98
שערי טהרה 120
שערי סמיכה 150
שערי צדק 111
שערי קדושה 97, 258
ספר שר שלום 183
שרח אלאותיות 236
שרח אלגיאית 147
שרח אלאלפאס 220
שרח אלפאס מן אלחבור 135
שרח אלדאלה 157
שרח הלכות שחיטה 141, 142, 143, 148

פרוש עשרה דברים 75
פרוש אלשרח עלי גמלה הלכות
אלחבור 131
פרות האילן 81
פרי צדיק 94, 259
סמח האהל 121
צדה לדרך 27
צננות פננת 17
צירב אלרמל 207
קדש הלולים 250
קורא הדורות 237
קורות גלות תימן 216
קורות הזמן 214
קרבן תודה 105
ראשי בשמים 44, 106, 119
רביבי מהר"ד הלוי 94
רביד הוהב 166
רובות הנהר 188
רכב אלהים 175
רסאלה בסתאן אלאוהאר 115
שושנת המלך 165

מפתח שמות המחברים

אלדמארי, אלחכים, אלסכרי, ר'
הרופא, זכריה בר' שלמה
אלימני, זכריה בן סעיד 208
אלימני, סעיד בן דוד, ר' עדני,
סעיד בן דוד
יתים, זכריה בירב סעידה 143
הכהן, יוסף בן אהרן 66
הכהן, ישראל בן שלמה 10
הכהן, סעיד בן דאוד פנחס 179
הכהן, עמרם בן יפת 64
הכהן, שלמה בן דוד 177
הכהן, שמואל בן יוסף 204
הכהן, שמעון בן יוסף 111
אללדאני, מעוצה בן שלמה בן
מנצור 199
אללואני, דוד 20, 142, 153
הלוי, אברהם בן זכריה 162
הלוי אברהם יצחק 54, 81
הלוי, אברהם בן צדוק בן שלום
בן סעידה 250
הלוי, אלואל בן נדרגל 131
הלוי, דוד, ר' אללואני, דוד
הלוי דוד 94
הלוי, יוסף הלוי בן יפת 200,
201

דמארי, סעיד בן דוד 19
דמתי, חיים בן סעידה (חסיד)
194
דריק, סעיד 139
ונה, יצחק בן אברהם (מהרי"ן)
146, 169, 175
חאזי, אברהם בן אברהם 171
חאצירי, מוסה 88
חבשוש, חיים 213, 214
חכשוש, סלימאן בן יחיא 105,
165, 215
חדא, יעיש 46
חסר בן שלמה בן אלמעלם, ר'
דמארי, חסר בן שלמה
חמדי, דוד הלוי 148
חמדי, יחיא יעיש 32
חנניה בן יהושע 83, 84
חסן בן סאלם סעיד 54
חראזי, יחיא בן אברהם 174
אלסביב, יחיא בן סלימאן — ר'
הרופא, זכריה בר שלמה
יאשיה בירב מבורך 205
יהודה בן יצחק 78
יוסף בן מסעוד 31
יוסף בירב משה 77
יחיא בן סלימאן (אלאסראילי,

אבו מנצור בן סלימאן, ר'
דמארי, חסר בן שלמה
אבן ישעיהו, ר' נתנאל בן ישע
אבן השרון, ר' בשירי, יחיא
אבנר בן גר השרוני, ר' בשירי
יחיא
אברהם בן חלפון 241
אברהם בן שלמה 61, 62(?)
אחרק, יהודה סאלם 111, 111'
אלואל בן ישע 203
כריח, יחיא 36, 102, 103
כריח, שלמה בן יחיא 37
אלביחאני, יעקב בן מנצור 21
אלבילדה, משה בן יוסף בן משה
בן סעידה 2, 24, 72, 74,
75, 126, 134, 141, 154,
157, 161
בשארי, שלם בן מעוצה בן
יחיא בן מעוצה 107, 108
בשירי, יחיא (מהרי"ב,
מהריב"ש) 4, 29, 79, 252
גססאן, יהודה יוסף 42, 43
גססאן, שלמה 45
דמארי, חסר בן שלמה 12, 127,
158, 231
דמארי, חסן 85

אלצ'אהרי, יחיא 27, 76, 89—
 92, 232, 233, 242, 243
 קאפח, יחיא בן מוסה 39
 קאפח, יחיא בן שלמה 195—197
 אלקארה, יוסף 104
 אלקטעני, סעדיה בן שלמה 80
 קרח, חיים 50
 קרח, יחיא 47, 221, 246, 247
 קרח, סלימאן 175
 קרח, סעיד 175
 קרח, עמרם בן יחיא 216, 222, 248
 קרח, שלום בן יחיא 262
 הקרח, שלום בן יוסף בן שלמה 176
 הרופא, זכריה בר שלמה (הרד"ה) 13—15, 68, 125, 130, 151, 156, 230
 ריעאני, יעיש בירב שלום 48
 שבזי, שלם בן יוסף 28, 207, 2207
 שבזי, שמעון בן שלם 178
 שיאחי 160
 אלשיך, אברהם 6
 אלשיך, שלום 53, 249
 שלמה בן זכריה בן סעדיה 179, 180
 שר שלום בן דוד 116
 שרעבי, אברהם שלום מזרחי 191
 שרעבי, רחמים בן שלום 101
 שרעבי, שלום מזרחי (השמ"ש) 181—190

עזני, סעיד בן דוד 17, 18, 133, 202
 עזני, שלום בן סעיד מזרחי 81, 239, 193
 עזני, שלמה בן ישועה 3, 75
 עזני, שמואל בן יוסף ישועה 236
 עזאני, סעיד 35
 עזירי, יוסף 173
 עזירי, יחיא בן סעיד בן יחיא בן יוסף 258, 259
 עזירי, משה בן יוסף בן משה 192
 עזירי, חיים 192
 עמוד, יחיא בן יוסף 121
 עמר, שלמה 51
 ערוסי, אברהם 237
 ערוסי, סעיד בן יוסף 212
 פאתח, דוד בן שלמה בן סעדיה בן עדד 144
 פיומי, נתנאל 223
 טרחיה בן משלם 227
 צאלח בן יחיא (מהר"ץ) 93, 94
 צאלח, יחיא בן יוסף (מהר"ץ) 5, 96, 97, 120, 163, 170, 210
 צאלח, יחיא בן יעקב 100, 164
 צאלח, שלמה 117
 צארם, דוד 235
 צארם, זכריה 254
 צנעאני, אברהם בן צדוק הלוי 124
 צעדי, יהודה 95, 209
 צעדי, יחיא 209
 צעדי, יחיאל 122
 צעדיה, סעדיה בן יוסף 52

הלוי, סעיד בן שלום 261
 הלוי, שמואל בן נתנאל 109
 מגארי, פנחס בן יחיא הכהן 40, 41
 מזרחי, אברהם שלום — ר' שרעבי, אברהם שלום
 מזרחי, דוד בן שלום 118, 119, 166
 מזרחי, יחיא 166
 מזרחי, שר שלום, ר' שרעבי, שלום מזרחי
 מגולי, שלמה 30, 253
 מגזור, סעיד דוד 211
 מגזור, סעדיה בן יהודה 98, 244
 מגזור, שלם 49, 99
 משרקי, דוד בן שלום — ר' מזרחי, דוד בן שלום
 משתאי — ר' שבזי
 נג'אר, דוד בן אברהם 34, 255, 256
 נג'אר, חיים הלוי 111, 206
 נדאף, אברהם 172, 240, 260
 נסים בירב סעדיה 123
 נתנאל בירב יצחק 132, 140, 152
 נתנאל בן ישע 11, 129
 ססטיה בירב חסדיק (בחילופי אותיות) 113, 114
 סעד 159
 סעדיה בן דוד 44
 סעדיה בן זכריה 82
 סעיד בן דוד 87
 עזני, דוד בן ישע הלוי 135
 עזני, דוד בן עמרם 8

ביבליוגרפיה של ביבליוגרפיות על תקופת השואה

מאת

פיליפ פרידמן (ניו יורק)

ביבליוגרפיה זו מקיפה את החומר הביבליוגרפי על הרדיפות וההשמדה בידי שלטונות הנאצים. משום כך קשה להגדיר בדיוק את הגבול הזמני. בדרך כלל נכללו כאן פרסומים הנוגעים לשלטונם של הנאצים בגרמניה משנת 1933, באוסטריה ובצ'כוסלובקיה משנת 1938, בארצות אירופה הכבושות משנת 1939 ואילך. נכללו גם פרסומים על גורלם של הפליטים (למשל: שנגאי) ושל שרידי החורבן הנאצי (שארית הפלטה).

כותב השורות האלה התחיל לאסוף את החומר הביבליוגרפי על חורבן ישראל תחת שלטון הנאצים עם גמר מלחמת העולם השנייה. בידו נמצאים כעת למעלה מעשרים אלף ערכים ביבליוגרפיים (של ספרים, חוברות ומאמרים בכ"ע). ברם, רק חלקים קטנים מהחומר הביבליוגרפי הזה נתפרסמו עד עתה. את שמות המאמרים האלה (רשימות ביבליוגרפיות ומאמרים כיסודולוגיים המבוססים על החומר הביבליוגרפי הנאסף) ימצא הקורא במספרים: 11, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 132, 133, 134, 135, 136, 137 של רשימה זו.

עבודתי זו נעשתה ונעשית בשלוש השנים האחרונות תחת חסותה ובסיועה הכספי של הוועדה לחקר במדעי החברה שע"י האוניברסיטה קולומביה בניו-יורק. (Council for Research in the Social Sciences, Columbia University, New York).

אל הערכים הביבליוגרפיים צרפתי רק במקרים בודדים הערות או תיאורים קצרים, וכן פרסומים שלא היו לגד עיני, ואף על פי כן נכללו ברשימה, כי מוטב שירשמו אפילו בצורה בלתי שלמה משיעלמו בכלל מתשומת לב החוקר. ערכים כאלה סימנתי בסימן כוכב. כל מי שיבוא להוסיף על רשימה זו ולהשלימה, תבוא עליו ברכה.

תודתי נתונה לכל אלה שסייעו לי בביצוע ביבליוגרפיה זו, וביחוד לפרופ. שלום ברון (קולומביה יוניברסיטי) ויצחק ריבקינד (הספריה של ביה"ס לרבנים בניו-יורק).

1. ספרים ומאמרים בכתבי-עת

א. ע ב ר י ת

- 1 אוירבך, רחל. איך קם ונשמר הארכיון החשאי של גטו וארשה. — דבר, 6 אפריל 1951.
- 2 אוירבך, רחל. גירות גנויים שקמו להעיד. — דבר השבוע, 5 אפריל 1951; תמונות.
- 3 בלומנטל, נחמן. העובד של ד"ר עמנואל רינגבלום. — דפים א' (תשי"א) ע' 33—50.
- 4 בנארי, ג. בקרת ספרים. על 7 ספרים בהוצאת הקיבוץ המאוחד, והם הספרים של י. בנקובר, ס. יורדן, משה מססנון, ח. סנש, י. סלגי, א. לידובסקי, רגיה. — יד לקורא חוב' ז—ט' (1946/7), ע' 198—200.
- 5 ג. ב. ג. (בלומנטל). כתבייד של יצחק קצנלסון הנמצאים בגניו בית קצנלסון. — דפים א', ע' 184—189.
- 6 דאלין ז' ואסטרין אליעזר. ההוצאות העבריות של "שארית הפליטה" בגרמניה. — הספר העברי. קובץ שנתי של המועצה למען הספר היהודי באמריקה. כרך ששי תש"ח (8—1947), ע' כ"ג—כ"ה.
- 7 יפה א. ב. ספרות המחתרת הצרפתית. — יד לקורא חוב' ז—ט', חשון—טבת תשי"ז. (נוב.—דצמבר 1946, ינואר 1947), ע' 67—169.
- 8 לוי, ראובן. יצחק קצנלסון, ביבליוגרפיה. — יד לקורא חוב' ג—ד' (1946), ע' 76—79.

- 9 לוי, ראובן. חורבן היהודים ומלחמתם בגולה בשנות ת"ש-תש"ח. — עלים לביבליוגרפיה ולספרות של המרכז לתרבות של העובדים העברים בא"י כרך ב' מס' 4, סיון תש"ח (יוני 1948) ע' 79—108.
- 10 מהחורבן האחרון — פון לעצטן חורבן תערוכה — אויסשטעלונג צענטראלע היסטארישע קאמיטעי. מינכען 1948. 32 ז' 32 ז'.
- קסלוג של תערוכה בחמש שפות: עברית, אידיש, אנגלית, צרפתית, גרמנית.
- 11 פרידמן, פיליפ. מחקר וספרות השואה באמריקה. — דפימ, קובץ א' ע' 51—68.
- 12 פרידמן, שמואל. שואת ישראל בספרותנו. — ספר השנה של דבר. תו שין ווי תל אביב, תש"ז.
- ע' 265—296.
- 13 קושניר, מרדכי. חבלי מות ופדות. — מולד כרך 1. חוב' 2—3 (1948) ע' 160—162.
- 14 קלוגימוס, ל. רשימות ביבליוגרפיות. כתבי ארגוני העולים של קהלות מסביבת סלונים ואחרות. — ידיעות ארגון עולי סלונים בא"י, חוב' 11. תל אביב, (תש"ז) ע' 22—23.
- 15 שוחטמן, ב. ביבליוגרפיה של ספרות השואה. — רשומות, סדרה חדשה, כרך ד', תל אביב, תש"ז, ע' 209—232. גרמניה הנאצית והיהודים מראשית שלטונה עד מלחמת העולם.

ב. אידיש

- 16 אויערבאך, רחל. יידישע זאמלונגען און אויסגאבן אויף דער ארישער זייט. — ארבעטער צייטונג, (פאריז), גר. 22. דעצ. 31. 1947.
- 17 אויערבאך, רחל. צחישן הידערשטאנד און אויסשטאנד. — דאס נייע לעבן, גר. 21. מערץ 13. 1947. על אדות ארכיון רינגלבלום.
- 18 אויערבאך, רחל. טיילישע שרייבער וועגן יידישן אומקום. — קיום, גר. 9—10. פאריז, 1948. ז. 566—573.
- 19 אויסשטעלונג: יידן אין ווידערשטאנד. פון 1טן מערץ ביז 13טן אפריל 1947. פאריז. דאקומענטאציע-צענסער ביים פארבאנד פאר הידערשטאנד און קעגנזייטיקער הילף ("אוינאן"), 16 ז'ז, אילוסטר.
- 20 אונגער, מנשה. דער באווד פון דער סאמעטיש-יידישער דעלעגאציע און די יידישע פרעסע (ביבליאגראפיע). — יידישע קולטור, 6'טער באנד, גר. 1. (1944) ז' 52—56. גר. 2. ז' 53—56.
- 21 אייזענבאך, אהרן. וויסנשאפטלעכע פארשונגען אין ווארשעווער געטא. — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 1 (1948) העפט 1, ז. 55—113; העפט 2, ז. 69—84.
- 22 אייזענבאך, אהרן. חעגן וויסנשאפטלעכע פארשונגען אין ווארשעווער געטא (אויסן סמך פון צחישן טייל פון רינגלבלום ארכיוו). בלעטער פאר געשיכטע, באנד 4. העפט 1. (1951) ז' 36—53.
- 23 ארטיקלען — רשימה פון יידישן לעבן אין נאציזייט אין פרעסע פון שארית-הפלטה. — פון לעצטן חורבן, מינכען, גר. 2. (1946—1948) ז' 93—96; גר. 3. ז' 83—86; גר. 4. ז' 100—102; גר. 5. ז' 98—100; גר. 6. ז' 92—93; גר. 7. ז' 107—109; גר. 8. ז' 107—109; גר. 9. ז' 102—104; גר. 10. ז' 159—161.
- 24 באך, א. (אייזענבאך אהרן). איבערויכט איבער די מאטעריאלן פון אונטערזיידן געטא ארכיוו (רינגלבלום ארכיוו) — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 1. העפט 1. (1948) ז. 178—182.
- 25 ביאלאטטאצקי, ב. י. די יידישע ליטעראטור נאכן חורבן. — יארבוך פון יידישן ביכער ראט אין אמעריקא, ניו יארק, באנד 7. 1948—1949 ז' ג"ב-ס"ב.
- 26 ביבליאגראפישע נאטיצן. — נידערשלעזער, גר. 7. מיי 20. 1948.
- על דבר פרסומים במלאת חמש שנים למרד גיטו זרשה.
- 27 א ביבליאטעקאר. פון דעם מעדעם-ביבליאטעק. חורבן-ליטעראטור. — אונזער שטימע, פאריז, גר. 692. אפריל 19. 1949.

- 28 בלומענטאל, נחמן. די ארבעט איבער רינגעלבלום כתב"ידן. — ידיעות פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט, הארשע, נ"ר. 1. (1949), ד' 3—6.
- 29 ברוסטין—בערנשטיין, ט(אטיאנא). די אקטן פון לובלינער יודנראט. — ידיעות פון היסטארישן אינסטיטוט, הארשע, נאנעמבער 1950, ד' 7—8.
- 30 ברוסטין—בערנשטיין, ט. די מאטעריאלן און דאקומענטן אינעם צווייטן טייל פון אונטער-פרייזש געטא-ארכיו. — בלעטער פאר געשיכטע, 4 טער באנד, (1951), ד' 54—61.
- 31 גאלדהאר—מארק, א. מאטעריאלן פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט וועגן אנטהיל פון פוילישע יידן אין דער פארטיזאנער באוועגונג. — ידיעות פון ייד. היסטארישן אינסטיטוט, הארשע, נאנ. 1950, ד' 11—16.
- 32 גוטמאן, ט. האלענדישע יידן אונטער דער נאצי ממשלה. ייווא בלעטער באנד 30, נ"ר. 1 (1947) ד' 107—115. רעצענזיעס פון 11 ביכער און בראשורן.
- 33 גוטמאן, יוסף. די אמעריקאנער פובליקאציע פון נירנבערגער דאקומענטן. — ייווא בלעטער, באנד 30, נ"ר. 1 (1947), ד' 3—20.
- 34 גוטמאן, יוסף. פערזענלעכקייטס פראבלעמען אין די קאנצענטראציע-לאגערן. — ייווא בלעטער, באנד 30, נ"ר. 2 (1947), ד' 291—306.
- 35 גערבער רפאל. גייע מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון דער היסטארישער אקופאציע. (בילדע-טיגען פונעם סטאטיסטישן אפטייל פון ווארשעווער ייד. ראט) — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 1, העפט 3—4 (1948), ד' 9—277.
- פרופ. מ. בלבן היה מוציא את הביטוינים ומוסר אותם לידי מנהל בית'הספרים האוניברסיטאי ד"ר לעואק לשם הסתרה. נשארו 17 ביולטינים בהקטוגרף מיום 3 במאי 1940 עד אפריל 1941.
- 36 דאטנער, שמעון. רומקאזסקי ארכיו — ידיעות פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט, הארשע, נ"ר. 1 (נאנעמבער 1949), ד' 12—13.
- 37 היינטיקער יידישער דאקומענטאציע-צענטער. (פאריו 1950) 39 ד"ו. אילוסטרירט. פארווארט: זלמן שניאור.
- על דבר פרסומיו וארכיוניו של המרכז לדוקומנטציע. יצא לאור גם באנגלית.
- 37א הירשהוויט, י. הומאניסטישע מאמענטען אין דער חורבן-שאפונג. — קיום נ"ר. 2. (26) סעברואר 1950 ד' 1418—1420.
- 38 וואסילעווסקי, שלום. ביבליאגראפיע פון ביכער וועגן שטעט און שטעטלעך אין דער אוקראינע. — דער אוקראינער איד, ניו-יארק, (1949), ד' 15—17.
- 39 וואלף, יוסף. וועגן יידן אין דער פוילישער נאך-אקופאציע-ליטעראטור. יידישע שריפטן, לאדזש, באנד 1, 1946, ד' 106—108.
- 40 וואלף, יוסף. רבנישע ספרים צוהילף דער חורבן-פארשונג. פראבלעמען, פאריו נ"ר. 4—3 (1950).
- 41 זעלדין, מ. אונטערפרישע ביוגראפיע פונעם אידן ווארשעווער געטא — פאלקסצייטונג לאדזש, נ"ר. 4. אפריל 1947.
- רשימת ארכיון העתונות שנמצא.
- 42 די יארן פון אומקום. — ייווא-בלעטער. באנד 30 העפט 1, ד' 1—160; העפט 2, ד' 161—328.
- 43 ייווא. דעזידעראטן פון דער נאצי-ליטעראטור וועגן יידן. ניו-יארק, 1945. 42 ד"ו. הוספה במימיוגרף 1947. 9 ד"ו.
- 44 ייווא. קאטאלאג פון דער אויסשטעלונג "יידישע קינדער אין אייראפע נאך דער צווייטער וועלט מלחמה". ניו-יארק, 1948. 13 ד"ו.
- 45 יעשנרין, יעפים. ביבליאגראפיע. פארשן וועגן מארד און וועגן די פערזענלעכקייטן פון הענריך ערליך און וויקטאר אלטער. — שולמאן, ח: הענריך ערליך און וויקטאר אלטער, ניו יארק 1951 ד' 459—472.

- 46 כהן, בערל. הענן די פרעמירטע היסטארישע באשרייבונגען. — אין באנז. (רויט), יאנואר 1945, ז' 27—28.
- 47 מ. ב. (מארק, בערל). די יידישע טראגעדיע אין די אויגן פון דער פוילישער אינטעליגענץ. — דאס נייע לעבן, לאדזש, נר. 36, 9טער אקטאבער 1946. מאמרים קצרים על שורה של ספרים פולניים.
- 48 מארק, ב. די היידערשטאנד באוועגונג און דער אויפשטאנד—אויסקום אין הארשעווער געטא—אין ליכט פון דעם ניי געפונענעם אונטערערדישן געטא—ארכיו (ריגענעבלום ארכיו). — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 4, נר. 1, (1951), ז' 3—35.
- 49 מוקדוני, א. סאחעשיס יידישע ליטעראטור—אייניקייט, ניו יארק, באנד 2, נאח—דעצ. 1945.
- 50 מוקדוני, א. אונזער קינות ליטעראטור. — אייניקייט, ניו יארק, באנד 3, יולי אויגוסט 1946. בקורת על: ה. ליוויק: טרעבלינקע. סעגאלאוויטש; דארטן, מ. טורקאווי. מלכה אוושיאני.
- 51 מייזיל, גיטל. פרוי און מוטער אין איצטיקן קריג. — יידישע קולטור, באנד 4, נר. 2, (1944), ז' 50—53.
- לא על נשים יהודיות במיוחד, אלא על נשים בכלל.
- 52 מייזיל, גיטל. א פאר דערשער העגן חורבן ליטעראטור. — אונזערס, תל אביב, רמת-גן, תש"ט, ז' 32—34.
- 53 מייזיל נחמן. די יידישע פרוי, די שילדערין פון לעצטן חורבן און היידערשטאנד. — האכנבלאט, טאראנטא, אקטאבער 28, נאוועמבער 3, 10, 17, 1949.
- 54 מייזיל, נחמן. חורבן און אויפשטאנד פון שטעט און די יידישע ליטעראטור. — האכנבלאט, טאראנטא, 1 טער דעצעמבער 1949.
- 55 מייזיל, נחמן. אונזער קריג—און אויסראט—ליטעראטור. — האכנבלאט, טאראנטא, 22סטער סעפטעמבער 1949.
- 56 מייזיל, נ. חורבן הארשע און דער געטא אויפשטאנד אין דער יידישער ליטעראטור. — יידישע קולטור, באנד 12, נר. 4, (דעצעמבער 1950), ז' 6—10.
- 57 מייזיל, נ. די יידישע פרוי, מאריטערין, קעמפערין און שילדערין פונעם לעצטן חורבן און היידערשטאנד. — יידישע קולטור, באנד 12, נר. 9, (1950), ז' 3—13.
- 58 מייזיל, נחמן. קריג חורבן היידערשטאנד און אויפשטאנד, און די יידישע דראמאטורגיע. — יידישע קולטור, באנד 12, נר. 1, (1950).
- 59 מייזיל נחמן. די יידישע פארטיאנען באוועגונג אין דער יידישער ליטעראטור. — יידישע קולטור, באנד 12, נר. 3, ז' 18—28, (1950).
- 60 מעסטעל, יעקב. מלחמה רעפערטאר אינעם אפערקאנער טעאטער. — יידישע קולטור, אקטאבער 1945.
- 61 די נייע ארישטעלונגען אין מוזיק פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט. — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 3, (1950), ז' 193—195.
- תנועת המרד של יהודי פולין בימי שלטון הנאצים.
- 62 פראספעקט פון די אויסגאבן פון דער צענטראלער יידישער היסטארישער קאמיסיע אין פוילן. צענטראלע יידישע היסטארישע קאמיסיע. הארשע—לאדזש—קראקע. 1947, 50 ז"י.
- 63 פעלדשוה, בן-ציון. שיה—ביבליאגראפיע 5. (מאי) 1945—2. (פערואר) 1948. שטוטגארט 1948, דירעקטאריום פאר דער ציון. און קולטור. טאראנטא: ד"ר מ. פרידמאן. 40 ז"י מיט פאסטאן און פאקסימיליעס. הוספה 1 און 2, 11 ז"י.
- צווייטע אויסגאבע: שטוטגארט 1949, שיה. ביבליאגראפיע 5. 1945—8. 1949, 40 ז"י, הוספה 1—2, 11 ז"י; הוספה 3—6 ז"י; הוספה 4, 8 ז"י; הוספה 5, 4 ז"י.

- 64 פרידמאן, פיליפ. דאס געדורקטע יידישע הארט אין דער שארית הפליטה אין דייטשלאנד. — צוקונפט באנד 54 (1949), נר 2, ז' 94—97; נר 3, ז' 151—155, 184.
- 65 פרידמאן, פיליפ. 100 ביכער אין יידיש וועגן יידישן חורבן און גבורה. — יארבוך, יידישער ביכער ראט אין אמעריקע, ניראק באנד 8 (1948—1949), ז' קכ"ב—קל"ג; באנד 9 (1949—1950), ז' פ"א—צ"ב.
- 66 פרידמאן, פ. אונזער חורבן—ליטעראטור. — יידישער קעמפער, באנד 31, נר 847, 31 טער מערץ 1950 ז' 87—91.
- 67 פרידמאן, פיליפ. דער גורל פון יידישן קינד און פון יידישער יוגנט אונטער דעם נאצי־רעזשים (ביבליאגראפיע). — בלעטער פאר יידישע דערציונג, ניו יארק, נר 2 (1949) ז' 78—85; נר 3 (1950) ז' 109—113. (לא נסתים).
- 68 פרידמאן, פ. חורבן הארשע אין שפיגל פון דער ליטעראטור. — קולטור און דערציונג, באנד 20 (1950), נר 4, ז' 9—12; נר 5, ז' 61—63.
- 69 פרידמאן, פ. ביאליסטאק און ביאליסטאקער יידן אין דער צווייטער וועלט מלחמה. — ביאליסטאקער שטימע, ניו־יארק, באנד 30, נר 259 (1950), ז' 42—46, באנד 31, נר 263 (1951), ז' 30—33.
- 70 פרידמאן, פ. די לאנדמאנשאפטלעכע ליטעראטור אין די טאראייניגטע שטאטן פאר די לעצטע 10 יאר. — יארבוך תשי"ב, יידישער ביכער־ראט אין אמעריקע. באנד 10 (1951—1952), ניו־יארק ז' פ"א—צ"ו.
- 71 פרידמאן, פיליפ. ליטווישע יידן אין דער צייט פון דער צווייטער וועלט מלחמה. (ביבליאגראפיע פון ביכער און ארטיקלען). — ליטע, בוך אינס. ניו־יארק, 1951, ז' 1923—1940.
- 72 צום גייען לעבן. — דער איד אין פוילן אין חורבן און חידערגעבורט. אויסשטעלונג פון בילדער און דאקומענטן, אראנזשירט פון יידישן פראטערנאלן פאלקס ארדן, ניו יארק, 1949, 16 ז"ו.
- 73 קאגאנאוויטש, משה. דער יידישער חידערגעבורט אין אונזער ליטעראטור. — אין גאנג, רוים, העפט 8—10 (1947), ז' 54—65.
- 74 קאסאווסקי, ב. ביבליאגראפיע פון די יידישע אויסגאבעס אין דער בריטישער זאנע פון דייטשלאנד (1945—1950). ארויסגעגעבן דורכן קולטור — ראט ביים צענטראל־קאמיטעט פון די באפרייטע יידן אין דער בריטישער זאנע, בערגן־בעלזן, 1950, 46 ז"ו. פאטאס סאקסמיליעס.
- התכן: י. ראזנאפט (מבוא); קאסאווסקי (הקדמה). אה"כ תיאור מפורט של כל פרסום. לבסוף: רשימה כרונולוגית של הפרסומים; רשימת הפרסומים בסדר א"ב; רשימת המחברים, העורכים והמלקטים.
- 75 קארמיאל, וואלף. די לאגער־ליטעראטור. — קולטור און דערציונג, באנד 18 (1948), העפט 3, ז' 8—9.
- 76 קערמיש, יוסף. וועגן א ביבליאגראפיע צו דער געשיכטע פון פוילישן יידנטום אין דער תקופה פון דער נאציאנאלער קאטאסטראפע (1939—1945). — בלעטער פאר געשיכטע באנד 2 (1949) העפט 1—4, ז' 223—234.
- 77 קערמיש, יוסף. מקרים צו דער געשיכטע פון אויפשטאנד אין ווארשעווער געטא. — יידישע שריפטן, נר 4 אפריל 1949.
- המכון ההיסטורי היהודי הגיש שורה של שאלות לגורל הנאצי סטראָפּס, ברשיון בית־המשפט הפולני, וקיבל תשובות בכתב. — מלבד זה שוחח המחבר שורה של שיחות עם הגנרל.
- 78 קראשניץ, מרדכי. ביבליאגראפישע נאטיצן. — המשך, נר 2, מינכען, יאנואר 1949, ז' 51—61.
- 79 ראפאפארט, י. אונזער חורבן־ליטעראטור. — ניו־יארק, 15 טן אפריל 1951; קים, פארז באנד 3, נר 3 (39), מערץ 1951, ז' 99—102.
- 80 שווארצבארט, יצחק. מין ארכיוו פון יענע טעג. — פראבלעמען, נר 1, מאי 1949, פארז, ז' 5—7.
- 81 שולמאן, וויקטאר. חורבן ליטעראטור. — צוקונפט, באנד 54 (1949), העפט 1, ז' 45—47.

- 82 שולמאן, וויקטאר. חורבן—טעמאטיק און על חטא מאַטיון אין פויליש. — צוקונסט, באנד 54 (1949), העפט 7, ד' 417—423.
- 83 שולמאן, וויקטאר. באהאפטער הידערשטאנד אין געטאס און לאגערן (פון דער חורבן ליטערא-טור), — צוקונסט, באנד 56 (אפריל 1951), העפט 4, ד' 170—175.
- 84 שטארקמאן, משה. יידישע ביבליאגראפיע אין די פארייניקטע שטאטן. — צוקונסט, באנד 56, העפט 2 (סעברואר 1951), ד' 79—86.
- 85 שייקאווסקי, ז. יידישע געשיכטע שרייבונג פון חורבן אייראפע און חוב פון אמעריקאנער יידן (אויסצוגן פון א רעפערעס, 21טן דעצעמבער 1947 אין היסטאריקער קרייז ביים ייווא), ניויאָרק. — פרייע ארבעטער שטימע, 23 און 30 יאנואר 1948.
- 86 שייקאווסקי, ז. יידן אין אייראפע פאַרשן זייער תורבן. — ייווא בלעטער, העפט 1, באנד 30 (1947) ד' 94—107.
- 87 שייקאווסקי, ז. נייע אויסגאבעס פון פאריזער יידישן דאקומענטאציע צענטער. — ייווא בלעטער, באנד 30, נר. 1, 1947, ד' 116—124.
- 88 שייקאווסקי, ז. א רשימה מאפעס פון געטאס, לאגערן און פארטיזאנישע קאמפן. — ייווא בלעטער, באנד 30, נר. 2 (1947), ד' 279—259.
- 89 שייקאווסקי, ז. די יידישע פרעסע אין די באפרייטע לענדער. — יארבון יידישער ביכער ראט אין אמעריקא, באנד 5 (7—1946), ד' ק"ב—ק"ב.
- 90 שייקאווסקי, ז. ביבליאגראפיע פון ביכער און בראשורן וועגן חורשענער געטא. — ייווא בלעטער, באנד 30, העפט 2 (1947), ד' 280—289.
- 91 שייקאווסקי, ז. די יידישע פרעסע אין דייטשלאנד, עסטרייך, איטאליע און שוועדן. — ייווא בלעטער, באנד 28, העפט 2, (1946), ד' 397—408.
- 92 שייקאווסקי, ז. די אומלעגאלע יידישע פרעסע אין בעלגיע בעת דער דייטשער אקופאציע. — ייווא בלעטער, באנד 26, נר. 1 (1945), ד' 153—154.
- 93 שייקאווסקי, ז. די יידישע פרעסע אין פראנקרייך 1940—1946. — ייווא בלעטער, באנד 27, נר. 2 (1946), ד' 388—399.
- 94 שייקאווסקי, ז. די יידישע פרעסע אין בעלגיע 1940—1946. — ייווא בלעטער, באנד 27, נר. 2 (1946), ד' 399—402.
- 95 שייקאווסקי, ז. (עיינ מספר 204).

(המשך יבוא)

הוספה לביבליוגרפיה של כתבי שמואל קליין ז"ל

מכתבי שמואל קליין ז"ל הוכנה זה שתי פעמים ביבליוגרפיה (א. כתבי שמואל קליין, ירושלים, תרצ"ז ; ב. צבי הרכבי — יצחק ורפל: הרב מרדכי שמואל קליין וכתביו, ירושלים, תרצ"ט. ע"י עוד ש. שונמי במכרות עמנואל לכבוד אברהם חיים לעף זצ"ל. הו"ל א. שייברי בודפשט, תש"ו, עמ' 183). ובשתי הרשימות חסרים המאמרים ולקמן, שנכתבו בלשון ההונגרית :

1. Bibliographia — (בקרת של תולדות ישראל ליעובץ) — Hagymány. VI. 1910. 72.
2. Az Agrippa-mese eredetéhez — (למקורו של אגדת אגריפס. [ביר ק, ז]) — Egyetemes Philologiai Közlöny, XXXVIII. 1914, 75-76.
3. Az Agrippa-mese keleti változatáról — (עפ"י צורתו הספרותית והמיתית של אגדת אגריפס. Ibid. 322-323. הוא קובע את מקום האגדה הנ"ל בין שיריהוואח).
4. A héberoktatás reformjáról — (על הרפורם בהוראת הלשון העברית) — Izr. Tanügyi Értesítő. XLII. 1917, 231-234.
5. Sevuot agádák (אגדות לשבעות) עמ' 11. — בחוברת זו : Sevuot בודפשט, 1939 עמ' 11.

אלכסנדר שייבר

תוספת למאמרי "מוכר ספרים בצפת במאה השש-עשרה"

במאמרי "מוכר ספרים בצפת במאה השש-עשרה" (קריית ספר, כרך כ"ה, חש"ט, עמ' 305—310), תיארתי את פעולותיו של מוכר הספרים הצפתי מנחם יעקב בן אליעזר יהודה, שעזב את צפת וגדד לאירופה ושם הביא לדפוס שני ספרים: א) שיר השירים עם לוח, שאלוניקי ש"ס. ב) אורים ותומים, פירוש על ישעיה וירמיה לר' מאיר בר' יצחק עראמה, ויניציאה שס"ג.

עתה ראיתי שהוא הביא לדפוס גם ספר שלישי, והוא: ספר בדק הבית, תוספות והגהות לס' בית יוסף, לר' יוסף קארו. ספר זה נדפס בוויניציאה בדפוס זאנטי, בשנת שס"ו, היינו שלש שנים לאחר ספר אורים ותומים. מזה נראה לכאורה, שהמביא לדפוס השתקע בוויניציאה. כמו הספר "אורים ותומים" כך גם ספר זה הוגה ע"י ר' יצחק גרשון, אף הוא איש צפת, שעסק בוויניציאה בהגהת ספרי חכמי צפת (עיין במאמרי הנ"ל). בשער הספר נאמר: "אפריון נמסר לכמ"ר מנחם יעקב בכמ"ר אליעזר יהודה אשכנזי זצ"ל אשר הדפיסו בכתו ואוגו לזכות בו את הרבים וזכות הרבים תלוי בו". מההערה שבסוף הספר יוצא, שהמביא לדפוס קיבל את כתב היד של הספר בשאלוניקי מידי ר' יהודה קארו, בנו של ר' יוסף קארו המחבר.

מחבר ספר "מילין דרבנן"

ב"קריית ספר" כרך כ"ז ע' 390 עורר מר א. ה. להמן את השאלה מי חבר ספר "מילין דרבנן" ? ועל יסוד ראיות קלושות בא לידי מסקנא אשר ר' ישראל הלוי מזאמושטש הוא מחבר הספר.

מר יערי בהערה לדברי מר להמן כותב: "מר להמן הצליח להוכיח שמחבר הספר "מילין דרבנן" הוא ר' ישראל הלוי מזאמושטש, ביחוד עפ"י עדותו של ר' יואל מזאמושטש בהסכמתו לספרו "נצח ישראל". כנראה לא עיין מר יערי בספר "נצח ישראל" אלא סמך על דברי מר להמן. בספר "נצח ישראל" כתוב רק "וגם במדרשות ואגדות נותר כל חידות" ומה ראוי מכאן שר' ישראל הוא המחבר ספר "מילין דרבנן" ? אתמחה !

ר' ישראל מחבר הספר "מילין דרבנן" ודאי שאיננו ר' ישראל מזאמושטש שהרי את ההקדמה לספר כתב בשנת "תצמח", כלומר תקל"ה, ונפטר באמצע שנת תק"מ (לפי הסכמת הרב דברלין שנכתבה ביום כ"ח אדר השני תק"מ) ה" המחבר או בחיים ולפי הסכמת הרב דנקלשפורג שנכתבה ז' אלול תק"מ כבר לא חי בין החיים ואם כן נפטר בינתיים). ור' ישראל הלוי מזאמושטש בעל "נצח ישראל" הלא נפטר י"ז ניסן תקל"ב (עיין ריב"ל "תעודה בישראל" דפוס ווילנא והוראדנא תקפ"ח, ע' 151). וזו היא ראיה שאין עליי תשובה.

ח. ל. ב. ר. מ. (ברוקלין)

ר' שמואל בר' דוד מורו של ר' שאול מלוגיל

במאמרו על ר' שמואל בר' דוד (ק"ס כרך כז — תשי"א — חוב' ב—ג, עמ' 240): "למכלול לחכמי פרובנס" כותב מר בנדיקט: "נראים הדברים שר' שאול מלוגיל בעל ספר המנהגות שמע תורה מפיו של ר' שמואל בן דוד ואולי היה אף תלמידו". אמנם נבואה נזרקה מפיו, והשערתו מתאשרת מתוך קטע כתיב קטן שבידי קיים הוא על שני דפים כמעט שלמים ושני דפים להצי ברוחב. ראשי הדפים מקוטעים, וחסרות, כנראה, שלש שורות, נשארו כ"א שורות לעמוד. הכתב הוא דברי פרובנצלי של המאה הי"ד או הי"ו. הקטע הוא מספר המנהגות של ר' אשר מלוגיל ומן החלקים החסרים בכת"י היחידי שבקונסטנטינא שנחפרסם ע"י הפרופ' אסף במסדרן של ראשונים. מכלי הוא פירורים מהלכות שבת והבדלה, כמעט כל הלכות תנוכה, הלכות תרומות ומעשרות בשלמותן, הקיימות על פיסקא אחת מובאת בארצות חיים ובכלבו סי' מ"ט, ורובן של הלכות פורים. בקטע קטן זה נזכר ר' שמואל בר' דוד שתי פעמים. פעם ראשונה בהלכות תנוכה בזה הלשון: "כך שמעתי בשם מורי הרב ר' שמואל בר' דוד ז"ל, ושנית בהלכות פורים: "ואני ראיתי מרבי הרב ר' שמואל בר' דוד ז"ל שצוה לברך זכור".

אף על פי שר' אשר מוכיז בשני המקומות את רשב"ד בשם "מורי", "רבי", בכל זאת אין הוא מוסר את תורת רבו ישר בתור עד ראיה או עד שמיעה, כי אם באופן בלתי ישר. במקום הראשון הוא אומר בפירוש ששמע "בשם מורי". וגם במקום השני אינו אומר "וראיתי את רבי שצוה וכו'", כי אם "ואני ראיתי מרבי ... שהכונה לדעתי שראה באיזה קונטרס מרבי, או שראה באיזה קונטרס המוסר בשם רבו, אולי אפשר לבאר את זאת שר' אשר היה תלמידו של רשב"ד בעדותו, ועל כן עיקרי תורתו של רבו שהשתמש בהם בספרו נמסרו לו מפי התלמידים והחברים שנשארו עם רשב"ד עד סוף ימי חייו.

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביודית

כוכב (*) על יד המספר מראה, כי באותו עמוד נזכר השם יותר מפעם אחת.

אבי יונה, מ. 13*	איונשטט, ד. כ. 159	אפרוקין, י. 9
אביב, ב. 47, 144, 335	איונשטט, מ. 326	אפרתי, מ. צ. 335
אביגור, ש. 299	איונשטט, ש. ג. 299	אפשטיין, מ. י. 60
אבידור, מ. 335	איונשטט, י. 315	ארבעטער רינג 351
אביטל, א. 325	אילן, א. 335	ארגון, ל. 42
אבן שמואל, י. 294	אינבר, ו. 337	ארגון חברי ההגנה, ג. 300
אבנר, ד. 331	איקוף, 82, 178	ארגון יוצאי רסנה 294
אברהמט, י. 162	איש בן פרצי 306	ארגון כללי של המעמד הבינוני 48
אברמוביץ, ז. 129	איתוניץ, ח. ק. 183	ארגון צבאי לאומי 1, 281
אברמסקי, י. 291	אלבאן, ר. מ. 350	ארה, צ. 140
אגדות עובדי האריות 48	אלגעמיינע ציוניסטן 79	ארדלי, מ. 367
אגדת החרשים-אלמים בישראל 333	אלחעלסלעכער יידישער קולטור-פאר	ארט, איטאליע 151
אגדת היער בישראל 3	באנד איקוף, 82, 178	— מראנקרייך 148
אגדת ישראל 129	אלחעלסלעכער אידישער קולטור	אריאל, י. 35
אגדת הסוחרים העברים בא"י 122	קאנגרעס 51	אריה, ש. 128
אגדת הצירים והפסלים 315	אלומות [קבוץ] 283	אריה לייב משפאלי 292
אגדת הצמחונים בישראל 1	אלוני, ג. 140	ארגון, א. 333
אגוד למחקר קרמי 2	אלטער, ה. 63	ארגון, מ. 47
אדהאן, י. 162	אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א)	ארנן, מ. 39
אורי, צ. 143	152, 178	ארנן, ע. 183
אהרונוביץ, ח. 336	אליצקי, ב. 364	ארץ-ישראל, ממשלה, השרות המסאור
אהרן הלוי מברצלונה 290	אליצקי, ל. 179	רולוגי הא"י 13
אודלצוב, א. ד. 144	אלישיב, ש. 11	ארצות הברית, לשכת המודיעין 183
אולדרידג' ג. 41	אלמלית, י. 57	ארקדי, ס. 140, 337
אונא, מ. 308	אלנר, צ. 316	אש, ש. 179
אונא, ש. 294	אלסטר, י. 305	אשכול, ע. 325
האוניברסיטה העברית 12, 46, 334	אלעזרי—חלקני, י. 286	אשענדארף, י. 179
אוסטריידן, י. 83, 364	אלפא, פ. 144, 335	
אויסלהרטי, ל. 41	אלקעי, א. 335	באום, ה. 42, 325
אופנהיים, מ. 315	אמדר, ד' 42, 325	באטשעליט, ר. 83
אורול, ג. 140, 325	אמות מאחדות 300	באסקין, י. 351
אורזשקובה, א. 325	— ועדה מיוחדת לענין א"י 130	באר שבע, עיריה 130
אורי, י. 130, 229	אמירה, ב. 282	בארי, ג. 325
אוריובסקי, א. 140, 325	אמרי, ר. 317	בגין, מ. 300
אושאיעה, ה. 178	אמתי, מ. 45	בהרב, ז. 325
אחוד הקבוצים 283	אנגלס, פ. 146	בזנהימר, ש. 337
אחי חנוך, מ. 42	אנדורמן, י. 337	בזנבסוריה, א. י. 333, 337
אסינגר, י. 131	אנדורסן, ה. כ. 332	בזל, י. 325
אידיש-נאציאנאלער ארבעטער פאר	אנדר, מ. ר. 140	בורשטיין, מיכאל 83
באנד 180, 357	אנאטאשו, י. 364	בורשטיין, משה 335
אידישע אנעקדאט פאר א"י 148, 311	אפאטשינסקי, פ. 364	בורשטיין, ס. 179
אידישע היים, האדאמא 342	אטיקים [קבוץ] 283*	בורשטיין, ש. 337
אידישער ארבעטער-קאמיטעט 77	אטלסון 144	בזתול, ג. 332

בחק, ברית סקוח של אגודות חק- לאיות 13	בצלאל, ד. 301	גוטמכר, א. ס. 145
ביאליק, ח. נ. 325	בק, ר. 14	גוטמן, ט. 291
בילבי, ק. י. 130	בק, א. ה. 130, 301	גוטמן, י. 9
בילצקי, י. ת. 11	בר אילן, מ. 14	גוטמן, ש. ב. 325
ביסטריצקי, נ. 15, 300	בר יוסף, י. 140	גוטפריד, מ. ד. 9, 10, 128, *326
ביקל, ש. 62, 77	בראון, נ. 128	גוטשטיין, י. 131
בית'אלסא [קבוצה] 300	ברגמן, ש. ה. 130	גוטשטיין, מ. 139
בית חיים שטורמן 87	ברדיצ'בסקי, מ. י. 325	גולדברג, ל. 326, 287
בית היתומים דיסקין, ירושלים 46	ברודא, א. 126	גולדברג, נ. 348
בית הכנסת כמנהג איטלקי, ירושלים 129	ברודא, ר. 162	גולדברג, ג. א. 161
בית לוחמי הגיטאות ע"ש י. קצ' נלסון 121, 294	ברודי, י. ב. 131	גולדציהר, י. י. 145, 337
בית המדרש ע"ש ברל קצנלסון 333, 46	ברויאר, י. 127	גולדנשט, ק. א. 42
בית הספר הימי 334	ברודט, א. 325	גונתר, ג. 145
בית ספר להכשרת מודים, חולון *305	ברוך, א. 47	גור, י. *139
בית קשת [קבוצה] 5	ברומברג, א. י. 292	גור אריה, ש. 9
בבר, י. 291	ברוקס, א. 14	גורדון, א. ד. 14, 130, 299
בלאור, ג. 337	ברוק, א. ב. 10	גורדון, א. י. 159
בלום, א. 46	ברוקשטיין, י. ל. 84	גורדון, י. י. 335
בלום, ה. 62	ברור, א. א. י. 14	גורדון, ש. ל. 289
בלום, י. ת. 57	ברור, י. 301	גורל, א. 47
בלומנטל, י. ת. *290, *294	ברידזשער, ד. 183, 367	גורלי, מ. 124
בלוק, ה. די 329	ברימן, ש. 286	גורשין, י. 171
בלוק, א. 8	ברית הנער הקומוניסטי הישראלי 333	גורקי, מ. *42, 140
בלצו, פ. 283	ברית עברית עולמית 287	גיאס, יצחק בן יהודה י' 348
במברגר, ש. הלוי 293	הברית העולמית לתנועת תורה ועבודה 5	גינאלד, מ. 180
במחנה [מ"ל] 300	ברית סקוח לאגודת שכונ 335	גינזברג, ש. 62
בן אור, א. 140, 325	ברית הרפובליקות המועצתיות הסובייטיות 337	גינזברג, ג. 301
בן אורין, א. 144	ברכר, י. ה. י. 161	גינזברג, ט. ד. 42
בן גוריון, ד. 13, 130, *300, *301, 310	ברלין, מ. 14	גירשט, י. ל. 186
בן גוריון, מ. י. 325	ברמן, א. 46	גלאטשטיין, י. 364
בן גפן, א. 300	ברנדס, ג. 337	גלב, י. א. 128
בן חוריס, נ. 79	ברנר, י. ת. 42, 325	גלזינגר, א. 145
בן יהודה, א. 41	ברנשטיין, ב. 144	גלין-גלר, א. א. 145
בן יהודה, ב. 139, 300	ברנשטיין, י. 301	גליצנשטיין, ש. 291
בן מנחם, נ. 7	ברעם, ב. 332	גליקסון, מ. 285
בן צבי, י. 40, 300	ברקוביץ, י. ד. 140, *326	גלעד, ד. 326
בן ציון, ש. 325	ברש, א. 42, 326	גלעד, י. 338
בן שמעון, נ. 363	ברתיני, ק. א. 42	גמזו, ח. 138
בנארי, נ. 292, 300	בת ושר *333	גנאסיא, י. 60
בנבנשתי, ד. 36	באטליב, ח. 179	גנזא, חוג לאמנות יהודית עממית 315
בנדיקט, ב. ז. 8	באר, י. 165	גסמן, ש. פ. 283
בנור, י. 336	גבירול, שלמה י' 128	גז, י. ט. ל. 338
בניה, מ. 126	גבריאלי, י. 14	גז, פ. 338
בניני האומה בע"מ 1, 300	גבריאלי, נ. 335	גראנישטיין, מ. 364
בנעט, מ. 11	גדנ"ע 123	גרוסמן, מאיר 301
בעלצור, י. 83	גובר, א. 5	גרוסמן, משה 129
	גובר, צ. 5	גרוסמן, ש. 14
	גור, א. 165, 295	גרים, י. *45, 332
		גרים, פ. 129
		גרינבאום, א. ל. 301
		גרינבויים, י. 301, 311

- התאחדות האכרים בישראל 185
 התאחדות בינלאומית לכדורסל 315
 התאחדות בעלי התעשיה 132
 התאחדות מגדלי הבקר בא"י 338
 התאחדות עולי בבל בישראל 2
 התאחדות התימנים בישראל 303
- חאסערמאן, ש. 179
 חדוורת, ר. ס. 145
 וויינריב, ב. א. 164
 חייצמאן, א. 84
 וויינעצקי, י. 179
 חול, א. ס. 338
 חול, ר. 45
 חולף, י. א. 291
 חלקני, ת. 336
 חלקני, י. 15
 חעלט קאנפעדעראציע פון אלגעמיינע ציוניסטן 79
 וידנפלה, נ. 159
 וילן, נ. ה. 327
 וישמן, ו. 327
 ויל, א. ג. 372
 וילנאי, ז. 15
 וילף, ש. 349
 וינברג, א. 131
 וינברג, א. א. 15
 וינברג, צ. ז. 327
 וינגודוב, א. 327
 ויינצקי, י. 303
 וינשל, י. 141, 327
 ויס, י. 9
 וישמן, א. 141
 וישמן, ד. 303
 ויץ, י. 15
 ויצו, א"י 302
 ולדפוגל, י. 283
 ולטש, פ. 43
 ולנרוד, ר. 171
 ועד הלשון העברית 41, 316
 ועדה להנצחת זכר חללי... נגבה 303
 ורהפטיג, ז. 303
 ורן, ז. 143
- וויץ, ש. י. 126
 זיסמן, י. 304
 ז"ד, ש. 47
 זילברג, מ. 290
 זילברטל, מ. 303
 זימן, י. 16, 303
 זינגער, י. י. 179
- הופמן, י. י. 160
 הופמן, י. ק. 349
 הורביץ, מ. 139
 הורוביץ, ד. 300, 301
 הורוועקי, ש. א. 10, 123, 128*
 הורוויץ, ש. ז. 351
 הורקנוס-צינצבורג, ד. 42
 הוז, ח. 327*
 הילפרין, י. 129, 296
 הימן, ל. 302
 הכהן, ש. 344
 הלוי, א. א. 126
 הלוי, ב. 327
 הלטר, מ. 315
 הלמן, מ. א. 126
 הלסינקי, בית הספר העברי המערב 86
 הלקין, א. ש. 349
 הגול, י. 43
 הגול, מ. 294
 הנריך, ס. ק. 40
 הסתדרות הכימאים בארץ ישראל 338
 הסתדרות מרפאי שניים 15
 הסתדרות העובדים *122, 281, 302*, 311*
 — אגוד...פועלי דפוס 302
 — הסתדרות הפקידים 14, 15
 — לשכת העבודה 15
 — מועצת הפועלות 334
 — מחלקה לאגוד מקצועי 302
 — מחלקה לסטטיסטיקה 15
 — מרכז לחנוך 46
 — מרכז לתרבות 43
 הסתדרות עולמית לנשים ציוניות, א"י 302
 הסתדרות הפועלים החקלאים 281
 הסתדרות הצופים העברים 302
 הסתדרות הציונים הרבייוניסטים 124
 הסתדרות הציונית. ההנהלה בא"י 122
 — המחלקה הארגונית 15, 122
 — המחלקה לתנוך ותרכות בגולה 129, 341
 — המחלקה לעניני הגזע 311, 334
 הסתדרות הרפואית בישראל 124, 283
 העלער, ב. 179, 364
 הערץ, י. ש. 63
 הריון, י. 302
 הרסי, ג. 338
 הרצל, ב. ז. 308
 הרצליה, מועצה מקומית 131
 הרקליטוס מאפסוס 47
 הרשברג, ל. 302
- גרינבלאט, ע. 182
 גרינבלט, נ. 326
 גרינברג, א. צ. 141
 גרינברג, י. ס. 159
 גרינברג, צ. 333
 גרינולד, י. י. 57
 גרנות, א. 131, 301
 גרסילד, א. ת. 333
 גרשטקורן, י. 289, 294
 גת, ב. צ. י. 14, 333
- דאויד, י. 364
 דבורצקי, מ. 10
 דובנאח-ערליך, ס. 351
 דובנוב, ש. 351
 דובניקוב, א. 144
 דוד בן אברהם בן הרמב"ם 289
 דוד, ס. 326
 דודון, א. 138
 דויטש, י. 338
 דויל, א. ק. 332
 דויט, מ. 61
 דומניץ, ז. 332
 דונסקי, ש. 86
 דותן, א. 14
 די זהב, א. 338
 דיואי, מ. 288
 דיראלי, ב. 326
 דיימאנדשטיין, ב. 179*
 דימה, א. 141
 דינעזאן, י. 84, 182
 דירנפלה, א. 159
 דליה [קבוץ] 283
 דמשק, ש. 63
 דינו, ד. 60
 דעמבלין, ב. 84
 דרימר, נ. 326
 דשא, מ. 326
- האחאגא, די אידישע היים 342
 האלממאן, י. 165
 האלפערן, ח. ה. 165
 האמערט, ב. 364
 האראנסשיק, ש. 179
 הברמן, א. מ. 316
 הגרד, ה. ר. 332
 הובנה, א. 305
 הוכמן, ת. 326
 הולצברג, י. ר. הלוי 289
 הומינר, ש. 290
 הופמן, א. ח. י. 128

- זינגר, מ. 45
 זלוביץ, מ. 57
 זלסקי, מ. מ. 152
 זלינסקי, ת. 145
 זלצברג, מ. 141
 זמורה, י. 9
 זמיר, י. 283
 זמירין, ש. 294
 זמלונג, ע. ח. 350
 זמנהוף, ל. א. 47
 זרחי, צ. 335*
 זאדירא, א. 163
 זביב, א. 283
 זבס, ב. 303
 חבר הקבוצות 303
 הקבוצה העברית לחקירת א"י 185, 369
 חדאד, י. 161
 חוג לחקר התנ"ך 7
 תחלובקין, ש. 327
 חילון, בית ספר להבשרת מודרים 305*
 חוצין, צ. 292
 חורגין, י. 308, 45
 חורין, מ. 303
 חות הלמוד, ירושלים 334
 חזן, ב. 335
 חזן, ל. 16, 45
 חזני, מ. 304
 חיים בן יעקב יהודה מנדרזין 59
 חיים יעקב אריה מדרזימין 350
 חיפה, בית לוחמי הגיטאות ע"ש י. קצנלסון 121, 294
 — המוזיאון העירוני 294
 — עיריה 6
 — מחלקה לתרבות 294
 — התכנון העברי, בית הספר הימי 334
 חלוק, מ. 309
 חנוני, י. 327
 חפץ, ח. א. 164
 חצור [קבוץ] 334
 לאחריו, יהודה 317
 חריומן, א. מ. 304
 חרמוני, א. 304
 טאובנסליגל, א. 325
 טבנקין, י. 304
 טבריה, חממים ורבינים 359
 טדסקי, ג. 304
 טובי, ל. פ. 139
 טובי, מ. 51
 טויבש, ח. ד. 348
 טופרובסקי, י. 317
 טוקיל, א. דה 145
 טורסיני, ג. ה. 139
 טורובסקי-לנומן, א. 335
 טורקאד-גרודברג, י. 177
 טיבלום, ח. א. 60
 טיטלבוים, י. י. 162
 טייך, מ. ט. 79
 טכורש, א. ס. ג. 10
 טלפיר, ג. 41*
 טענענבוים, ש. 84
 טצה, מ. 307
 טראצקי, א. 351
 טרונק, י. י. 84, 177, 179, 364
 טרופה, א. 16
 טריוש, י. 16
 טרטר, מ. 286
 טרקובי-עמני, י. 363
 טשארני, ד. 352*
 טשארגי, פ. 84
 טשעמני, מ. 179
 טשערנאוה, ו. 63
 טשרנוביץ, ג. 57
 טשרני, פ. 84
 טשרניחובסקי, ש. 329
 יאנאווסקי, ש. י. 63
 יאנג, ב. 177
 יאסע, מ. 179
 יבנאלי, ש. 16, 288
 יבנה [קבוצה] 304
 יהואש 190
 יהודה בן שמואל החסיד 60
 יהודה בן שמואל הלוי 9, 163, 363
 יהודה ליואי בן בצלאל 316, 315
 יהונתן מלובטש 292
 יונתן, י. 43
 יוסף בן שלמה מפוזן 162
 יידישע קולטור-געזעלשאפט, פוילן 180
 יידישע שול [מעקסיקע סייט] 182
 ייזא, אורוגווי 147
 — פוילן 165
 ילון, א. 286
 ילן-שטקליס, מ. 178
 יערוסאלימסקי, י. 180
 יערי, א. 16
 יפה, י. 141
 יפה, ח. 292
 יצחק בן שמשון הכהן 315
 יצחק הלוי בן צפת 62
 ירדני, צ. 335
 ירושלם, האוניברסיטה העברית 334
 — מכון לחקר העדות...במזרח... 12
 — מרכז להשכלת העם 46
 — בית ועד הכללי 293
 — בית היתומים דיסקין 46
 — בית הכנסת כמנהג איטלקי 129
 — חות הלמוד 334
 — ישיבת רבנו חיים יוסף 126
 — ישיבת שערי ציון 290
 — המועצה למען השבת 293
 — ספרית הסועלים 288
 — ישיבת רבנו חיים יוסף, ירושלים 126
 — ישיבת שערי ציון, ירושלים 290
 — ישר רב בריש הכהן מוולבורד 59
 — ישראל, חקים 304
 — כנסת 134, 304*
 — ספריה 2
 — ממשלה, בית המשפט העליון 2
 — ועדת השכר והמשכורת 35
 — מכון לחקר דעת הקהל 304
 — משרד האוצר 35
 — מחלקה לקשרי צבור 35
 — משרד הבטחון, אגף הנער 123
 — משרד הבריאות 36
 — משרד החוץ, לשכת היועץ המשפטי 281
 — משרד החנוך והתרבות 46, 143, 123, 334
 — אגף התרבות 284
 — משרד החקלאות, אגף הדיג 2, 36
 — מחלקה לבעלי חיים 5
 — 305, 335, 336
 — מחלקה לגרולי שדה 131
 — מחלקה להגנת הצומח 131
 — מחלקה לחקר, הורכה ותנוך חקלאי 305
 — מחלקה למסעים 336
 — משרד לנספגי המלחמה 305
 — משרד מבקר המדינה 131*
 — משרד המסחר והתעשייה 121
 — משרד המשטרה 147, 35
 — משרד המשפטים 305
 — משרד העבודה 338
 — מחלקת המדידות 36, 131, 305
 — מחלקת המחקר 305
 — משרד העליה 2
 — משרד הפנים, אגף לשלטון עצמי 305

- מונטגומרי, ל. מ. 43
מונטליוה, ש. פ. 305
מונק, יחיאל אריה הכהן 293
המוסר להיגיונה מקצועית בתעשייה
147, 340*
מוסר סולד למען הילד והנער 47, 334*
מוסנון, י. 43, 332
מוסקוניה, ח. 339
המועצה לתעופה בישראל 124, 285
המועצה המדעית 88, 121
מועצת הרבנים כמרוק 77
מורגנשטרן, ח. י. א. מדרומין 350
מורואה, א. 143, 328
מושל, י. 307
מזאה, א. מ. 159
המזרחי 47, 283, 307
מתנות מסד 86, 364
המתנות העולים 285
מסמור, י. 328
מיוחס, י. 334
מיזיל, ג. 64, 365
מיכאלי, א. 307
מיכלסקי, א. 8
מילר, א. 43
מילר, י. ל. 139
מימון, י. ל. 283
מיצמאכער, ד. 365
מירים 86
מכבי 6
מלויל, ה. 328
מליץ, א. 133, 308
מלכו, י. ר. 132
מלמד, נ. 335
מלמד, ע. צ. 125
ממן, י. 349
מנדל, מ. 132
מונסי, י. 141
„מסד“, מתנות 86, 364
מעברות [קבוץ] 37
מעוז, ח. 307
מעקסיק (סיטי), יידישע שול 182
מפלגה פרוגרסיבית 307
מפלגת סועלי ארץ ישראל 3, 307
מפעל זכרון ללוחמי גיטו קרקוב 295
מקדונלד, ג' ג. 132
מר, י. 141
מרגליות, ר. פ. 290
מרחב, פ. 336
מרכס, ק. 146, 339
מרק, ב. 295
מרקוזה, ד. 47
- לוו, ק. 306
לוי, אוריאל 305
לוי, אליעזר 126
לוי, ר. 7
לויטן, ת. 86
לויק, ר. 58
לונדון, ג. 328
לופט, צ. 6
לוצטו, מ. ח. ד. 41, 163, 295
לוצטו, ש. ד. 164, 324
לוריא, ב. 36
לובניק, מ. ב. 306
לור, ח. 36
לחובר, ש. 289
ליבוביץ, ז. ש. 325
ליבנה, א. 306
ליברמן, צ. 45, 143
ליגה להתקרבות ושיתוף יהודי-ערבי
706
ליסיון, י. 159
ליכטהיים, ר. 306
ליכטנבוים, י. 328
ליכטנשטיין, ד. 145
ליכטר, א. 178
ליק, ב. 132
ליפסון, מ. 141
ליפשיץ, א. 306
למן, מ. 328*
לנדאוור, ג. 145
לנדמן, מ. 336
לנדקוטש, ש. 36
לניאדו, ד. צ. 295
לרמן, ז. ל. 332
לשצינסקי, י. 12, 353
מאוצה טונג 47
מאירוב, ש. 299
מאירוביץ, ב. 306
מאירן-לור 367
מאסטבוים, י. 364
מארינאווי, 364
מארק, ב. 63
מארקיש, פ. 365
מגד, א. 141, 328
מגן, י. 132
מדרשי, י. 328
מדרשית נעים, פרנס חנה 334
מהודר, א. 290
מהרשיק, י. 11
מוצישי, ל. 338
מוליר, ז"ב. פ. 141
- משרד ראש הממשלה, המו
עצה המדעית 88, 121
— משרד התחבורה 131
— שרותי מודיעין 305
— צבא 5, 338
— חטיבה 9 305
— חטיבת גבעתי 284
— חטיבת צולני 131
— חיל האוויר 317
— השרות המטאורולוגי 317
— יחידת הקשר לצלב האדום 281
— מטכ"ל. ענף הסברה והשכלה
317, 327
— הרבנות הצבאית הראשית 10
— שרות התרבות 2, 5, 41, 305
כהן, אהרן 305
כהן, אידוב 307
כהן, יוחנן 305
כהן, יעקב 141, 180
כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב 293*
כהן, לו. 163
כהן, ס. 57
כהן, פ. י. 343
כהן, ר. 304
כהנא, א. ז. 159
כסורוא, ד. 57
כל ישראל חברים (חברה) 187, 370
כמעלניצקי, מ. 84
כנרת (קבוצה) 285
כסר גלעדי 285
כסר יהושע 285
הכפר העברי, אגודה הדדית 36
כץ, ד. 295
כצנלסון, ב. 288
כשר, מ. מ. 51
לאור, מ. 335
לב, ר. 336
לבוביץ, א. א. 163
לבוביץ, י. 162
לבון, ס. 305
לבונטיץ, ז. ד. 36
לביטוב, ז. 327
לבנה, ז. 332
לבנה, י. 45
לבנוני, י. 306
לדור, י. 306
לדומן, י. 306
להב, מ. 129, 299
לובוצקי, ב. 306

מירשטין, א. 11	סירקין, נ. 123	מרשל, ס. ל. א. 339
פולק, א. 336	סלוצקי, י. 44	המשביר המרכזי 37, 121, 307
פומרניץ, צ. 268	סמאליאר, ה. 365	משגב עם [קבוצה] 285
הפועל; התאגדות לתרבות גופנית 315*	סמבטיון, מ. 84, 365	משה בן מימון 159, 160, 349
הפועל המזרחי 121	סמילנסקי, י. 142	נאור, מ. 289
— סיעת "למפנה" 308	סמילנסקי, מ. 133	נבון, ש. 315
פועלי אגודת ישראל 2, 49	סן-אגוזר, א. דה 332	נדבה, י. 307
פוקס, י. א. 344	הסנה [חברה לביטוח] 6	נהיר, מ. א. 336
פורת, י. 58	סנידקר, ק. ד. 142	נובומיסקי, מ. א. 37
פטון, א. 328	סעגאלאוויטש, ז. 365	נוחמובסקי, ר. 307
פסטי, ש. 328	סערואנטעס, מ. דע 180	נון, מ. 307
פיאמנטה, מ. 336	ספיבק, י. 335	נחמיאש, שאול 59
פיגין, ש. י. 83	ספיר, י. 133	נחמיאש, שלמה 344
פיגנברג, ר. 317	ספקטור, א. 143	נחמן בן שמחה מברסלב 128
פיכמן, י. 44, 328, 329	ספריאל, י. 308	נטורי קרתא 299
פינחס, ש. 339	ספרין, י. י. י. 10	נימרק, א. י. 126
פינס, ד. 139	ספרית הפועלים, ירושלים 288	ניסנבוים, י. 296
פינסקי, ד. 329*	סקולסקי, ש. 332	נישטט, מ. 307
פינסקער, י. ל. 308	סקוקין, ס. 146	נכט, ש. מ. 60, 160
פינק, י. י. 77	עבר הדני 308	נכסא, א. 146
פינקלשטיין, ל. 84	עגן, י. 142	נערודא, פ. 180
פינקלשטיין, ס. 146	עובד, מ. 165, 295	נפתלי, י. 131
פינשטיין, מ. 367*	העובד הרחי 2	נרקיס, מ. 139
פיסרבסקי, י. 308	עוזיאל, ב"צ מ. ח. 4	נתן בן ר' יוסף 160
פיקר, ש. 317	עזרת תורה ע"י אגודת הרבנים, ניו יורק, 77	סאסאנקין, פ. 84
פישיקין, א. 332	עטר, חיים נ' 37	סאסי בן חואני הכהן 57
פישר, מ. 285	עין-גב [קבוצה] 123	סאפראן, ח. 84
פלאוט, ג. 339	עין החורש [קבוץ] 286	סבוראי, מ. 336
פלדמן, א. 308	עירונית, ח. 143	סגל, מ. 290
פלדמן, י. מ. 61	עמינדב, ד. 303	סדן, ד. 43*
פלטי, י. 303	עמירם, פ. 44	סוגרי, ת. 308
פלמ"ח 133	עמרמי, י. 133	סודארסקי, מ. 352
פלמן, א. 133	עפרויקין, י. 77, 178	הסוכנות היהודית. לשכה לעלית ילדים 37, 49, 286, 332, 334
פלסנר, מ. 145	עפשטיין, מ. י. 60	— המחלקה להתישבות חקלאית 308
פלק, ז. 125	עציון, י. ר. הלוי 289	— המחלקה ליהודי המזרח התיכון 308
פלק, ר. 48	עקביה, א. 139	— המחלקה לפתוח ירושלים 37
פלר, י. 16	ערליך, ה. 63	— מחלקת הקליטה 37
פלסקס, ז. 283	עשוש, צ. 82, 351	סולוביצקי, ד. א. 163
פן, אברהם 339	פאס, ע. 77	סולוביצקי, ח. 290
פן, אלדד 124	פאקנסרעגער, מ. 331	סונה, א. 326
פנימי, י. 309	פארבאנד פון יידישע געזעלשאפטן אין פראנקרייך 64	סופר, צ. 308
פעלדמאן, ר. 64	פארייניקטער אידישער ארבעטער וועלט פארבאנד 311	סוצעצער, א. 331
פעלדמאן, ש. 183	הפדרציה הבינלאומית של נשים דמוקרטיות 340	סטימצקי [מ"ל] 308
פערלע, י. 180	פויירורגר, מ. 58	סטינבק, ג'. 43
פפוריש, י. 144		סטנדל 141
פראי, א. 37		טיגאל, ל. 357
פרבר, ר. 11		סימון, א. 48
פרדס, ש. א. ה. 160		סינקלר, א. 328
פרדס חנה. מדרשית גע"ם 334		
פריקין, ד. 283		

- ראבינאוויטש, ז. 182*
 ראובני, א. 44, 330
 ראוען, ב. ר. 353
 ראזענפארב, ח. 85
 ראסקין, מי. 181
 רב, י. 44
 רבוי, א. 330
 רבינוביץ, י. 330
 רבינוביץ, י. י. 290, 291
 רבינוביץ, מ. 335
 רבז, י. 310
 רדאי, י. 336
 רובינשטיין, י. 58
 רודן, א. 41
 רוזניץ, מ. 340
 רוזן, ח. ב. 336
 הרוזן, י. 302
 רוזן, ס. 307
 רוזן, ש. 310
 רוזנבלום, י. מ. 295
 רוזנברג, א. 295
 רוזנברג, י. י. 292, 316
 רוזנשטיין, ח. ד. 45
 רוטשטיין, א. 146
 רוטשילדליפמן, 139
 רוטשובצב, מי. א. 146
 רוצקי, ש. 61
 רוקח, ג. 38
 רוקח, י. ל. 123
 רות, ב. 295
 רותם, י. 146
 רזאל, א. ד. 340
 רוניק, י. 302
 רחובות. תחנה לחקר החקלאות 286
 ריבלין, י. י. 145
 ריגר, א. 296
 ריווקין, ב. 164
 ריסר'צק, מ. 289
 רייזען, א. 181
 ריכרט, י. 340
 רינג, י. 330
 רינס, י. י. 291
 ריס, ס. 340
 ריסט, ש. 47
 רכבי, מ. 46
 רמז, ד. 310
 רמלה, עיריה 38
 רמת גן, עיריה 4
 רטין, ד. 142
 רפאלי, א. 134
 רצ'קובסקי, א. ד. 340
- קוק, א. י. 291
 קורדובירו, מ. 10
 קורלנד, ל. 85
 קורן, י. 37, 295
 קורנסורת, מ. 339
 קורצויל, ב. 329
 קושניר, מ. 299
 קושניר, ש. 137
 קטו, ל. 143
 קייזער, ש. 64
 קיפניס, ל. 143
 קירשנפלד, י. מ. 351
 קישון, א. 329
 קלוגר, י. 11, 125, 129, 329
 קלוגר, י. א. 146, 339
 קלוגר, ע. 325
 קליין, ש. ש. 128
 קליר, י. 309
 קלעי, ד. 309
 קלר, ב. 37
 קמחי, ב. ז. 367
 קמחי, ג. 137
 קמחי, ד. 289
 קמינקא, א. 8
 קנורין, י. 86
 קנולר, י. 5
 קנטור, ש. 144
 קניג, י. ה. 316
 קסטור, מ. ד. 8, 125
 קסטלר, א. 37, 330
 קסטנדיק, א. 334
 קפלן, א. 35, 300
 קפקא, מ. 330
 קפת חולים של ההסתדרות 6, 38*
 קצין, ש. ש. 291
 קרוזנברג, י. ח. 332*, 333
 קרופוטקין, מ. 47
 קריב, א. 330
 קרייטמאן, א. 85
 קרייניץ, מ. 137
 קרית ענבים 38
 קרלסון, ג. ר. 310
 קרן היסוד 38
 הקרן הקימת לישראל 137, 286, 312
 — מועצת המורים למען הקה"ל
 קרן תל חי 137
 קרני, י. 44
 קרניאלי, י. 139
 קרסל, ג. 38
- טרויס, ז. 309, 339
 טרי, ס. ש. 292
 טרינברג, ח. ד. 125
 טרימאן, ס. 353
 טרינגטון, ב. 146
 טריצק, א. 291
 טרישמאן, ד. 365
 פרמן, י. 48
 פרנהוף, י. 329
 פרנס, אברהם 44
 טרנס, אנטול 44, 329
 פרנקל, ק. א. 293
 פרנקל, ש. 10
 טרס, י. 309
 פרסום תוצרת הארץ 309
 פרסקי, נ. 47, 144
 טרץ, י. ל. 44, 90, 180*, 191, 365, 373
- צהלון, יר"ס 126
 צייג, ס. 48, 142, 329, 339
 צוקרמן, מ. 299
 צורב, א. 309
 צידון, א. 134, 316, 340
 צידרוביץ, ג. 134
 צייטלין, א. 84, 365
 צינבערג, י. 83
 צייג, ש. 146
 צמח, ש. 309
 צנצפר, א. 134
 צעירי אגודת ישראל 49
 צ'פמן, א. 192
 צפתי, א. 48
- קאהאן, ס. 357
 קאזאקעזיטש, ע. 84
 קאץ, מי. 181
 קאצינע, א. 64
 קארלניק, א. 64
 קארטשאק, י. 182
 קארן, י. 165
 הקבוצ הארצי השומר הצעיר 334
 הקבוצ המאוחד 15
 קדם [אגודה לקשרי ידידות עם עמי אסיה] 309
 קדמיאלי, א. 142
 קדש, ש. 37
 קוטובשצ'יקובה, א. 45
 קולטורגעזעלשאפט פון ליטווישע יידן 352
 הקונגרס היהודי העולמי 129
 קוסמן, ש. 309

שגורסון, ש. ז. 85	שטערן, י. 182	שאנן, א. 330
שפירא, ב. 338	שטרן, א. מ. 334	שאצקי, י. 353
שפירא, יוסף 39	שטרן, י. 39	שאשקעס, ח. 77
שפירא, ישראל 296	שטרק, ד. מ. 10	שבתאי, ק. 310*
שפירא, ז. 336	שייקעוויטש, נ. מ. 83	שגל, מ. 139
שפירא, נ. כ. 164	שיף, מ. 331	שדה נחום [קבוץ] 286*
שפירא, צ. א. 60	שיף, מ. 39	שהם, מ. 142
שפירא, ש. י. 331	שלו, י. 331	שווארצבורג, א. ל. 181
שפן, ש. 45	שלגור, ש. 310, 311	שול, ח. ד. 290
שצירנסקי, מ. 8	שלום, ב. 137	שולדריגמין, י. 335
שקספיר, ה. 142	שלום, ש. 331	שולזינגר, ש. 86
שרגאי, ש. ז. 311	שלום עליכם 182	שומר, ש. 9, 291
שרהנאן, א. 299	שלומון, י. 283	השומר הצעיר 38, 310
שרון, א. 311	שלומי, א. 305	— ארץ ישראל 333
שריר, 6	שלם, ר. א. 291	שופמן, ג. 330
שרפשטיין, צ. 51, 87, 144	שלמון, א. 333	שוקן, ש. 123
שרת, מ. 300, 301	שלמון, אברהם 311	שור, י. 336
	שלמוני, ח. 11	שורין, ל. 142
	שלנגר, מ. 45	שורין, ב. 11
תאומים, י. 127	שמאלי, א. 46	שורין, ח. ש. 310
תורה ועבודה 5	שמאלי, א. 311	שורין, י. צ. 38
תורן, ח. 45	שמושקוביץ, י. 48	שורצמן, מ. 51
תחנה לחקר החקלאות, רחובות 286	שמי, י. 142	שורר, ח. 310
תל אביב. בית הכנסת הגדול 293	שמיס, א. 142	שחם, נ. 330
— עיריה. מערכת החנוך 335	שמיר, מ. 296	שטוק, ד. 43*
— השכונות העבריות 311	שמן, נ. 165	שטיין, א. ש. 331
תל חי 285	שנאבל, ב. 85	שטינברג, י. 331
תל קציר 286	שניידור, ל. 39	שטינמן, א. 44
תלמי, מ. 143	שניאור, ז. 365	שטנר, י. 38
תנועת החרות 2, 3, 4	שניאורסון, פ. 144	שטענצל, א. נ. 181
תרדיון, נ. 142		

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוזית

אורה הצחורה וחבריה 45	האדמו"ר האמצעי דובער שניאורי 292	א. ד. גורדון 299
אורוגווייטר ייווא ידיעות 147	אהבת אחים 328	אבות 8
אירות 137	אהרן דוד גורדון 130	אביטל וזלול 45
אורי ילון 286	איוחות ענף שקד 331	אבני בחן 43
אורים 44	אוטואמנציפציה 308	אגדות גרים 45
אורים בלב"ם 326	אויסטרעלישע יידישע גייעס 49	אגדות הדיות 328
אורלוגין 368	אום אני חומה 299	אגדות וספורים 332
אחוד מול פיצול 301	אוינדער פראנט 147	האגדות המקצועיות בברית המועצות 338
אחזה של בעלי חיים 325	איוורה דומיה 41	
אחרי מות גבורים 283	איונער ווארט 147	אגדות הצרכנים בישראל 307
אי הפינגבינים 44	איונער צייט 372	אגדת אונקלוס 141
אידישע קעמפער 190, 372	אוצר הבאורים והפירושים 343	אגרת [זרם העובדים] 121
איד נוסדה ההסתדרות 309	אוצר הדרגים 163	אגרת למדריך [עלית הנוער] 37
אילן ושלח 131	אוצר החיים 10	אגרת חיים 349
אילנות 137	אוצר משלים 325	הארם והטבע 14
אילת [מגן] 132	אור המאיר 4	אדמה [אויפלהרשין] 41
אילת [צורב] 309	האור המנחה 292	אדמה [קס"ל] 137

- 326 בין ירדן וכנרת
 316 בין הפשיש והדוכן
 326 בין שני הגלגל
 349 בית יעקב
 159 בית יוסף
 334 בית הספר הימי
 333 בית הספר הכללי
 42 הבית עולה באש הגיהנום
 125 בית עקד ספרים
 140 ביתו של אדם
 290 בכורי ציון
 281 בכפר
 329 בלוק
 325 בלי כוכב
 372 בלעסער פאר געשיכטע 90, 190
 129 במאבק לזכויות היהודים
 306 במבחן „אחרית הימים“
 296 בנו ידיו
 1 במות
 326 במחול היקום
 188 במערכות הכלכלה
 311 במקלי ובתרמילי
 1 במשלט
 45 הכן האובר
 16 בנגרות הימים
 328 בני דור
 140 בני המגיד
 45 בני המלך והלביאה
 286 בני עליית הנוער
 121 הבניה
 143 בנימין פרנקלין
 306 בנין בית המקדש
 300 בניני האומה
 1 בניני האומה בבנינם
 299 בנתיבי מושב העובדים
 142 בנתיבי הקבוצה
 333 בנתיבי תרבות
 281 בסער
 137 בעיות בישראל הצעירה
 15 בעיות ההסתדרות הציונית
 בעיות היסוד הסוציולוגיות בתולדות
 129 הגולה
 בעיות המדינה 13, 300
 בעיות עבודה 39
 בעיות השחפת 145
 בעיותיו ופעולותיו [של שרית הרפואה
 335 המונעת...]
 בעלי אסופות 8
 בעלכאסאח 165
 בעמק הדממה 333
 בעקבות הבייליידים 304
- הארץ 87, 184, 368
 ארץ החמס 325
 ארץ ישראל [אנציקלופדיה] 309
 ארץ ישראל [ברור] 14
 ארץ ישראל [מפה] 300
 ארץ ישראל [מפה, אביריונה] 13
 ארץ ישראל [מפה, לוריא—בבנושתין] 36
 ארץ ישראל [ספוריש] 144
 ארץ ישראל הינט 311
 ארשת שטחינו 61
 אש דת 60
 אשל אברהם 126
 אשר אתם התהלכתי 39
 אשר עבר 327
 באהלי גד"ע 39
 באהלי שם 292
 באסקין 351
 באפק הסוער 302
 הבאר 1
 בארשבע בירת הנגב 130
 בארמון מלך פולין 332
 בארץ האגדות הכשופה 129
 בבית היוצר 44
 בגדי כהונה 290
 בגליל 121
 בדיקות אנטומיות 339
 בדרך 122
 בדרך מבית המחווה 45
 ס' הבהיר 9
 בהלחם ישראל 130
 בהמוט חומות 44
 בהתנחל עם 131
 בולעטין [שריפטזער] 148
 הבוקעים 5
 בחבלי נחלה 15
 בחוצות אשקלון 333
 בחייהם ובמותם 140
 בחינת 184, 281
 בחץ וקסט 11
 בטח טוצ'אלי 132
 בטחון בעבודה 147, 340
 בטרם 87, 184, 368
 ביבליוגרפיה לנושאים בהוראה 289
 ביבליוגרפיה מוסיקלית עברית 142
 ביולוגיה ומאקסיום 337
 ביולטין [פועלי אגודת ישראל] 2
 בימה קטנה 44
 כימי מבחן ומאבק 137
 בין הבריות 140
- אין אנהויב 311
 אין גאנג 147
 אינאיינעם 51
 אינדקס יוקריהמחיה 129
 איש מדות 286
 אל חבר השורה 300
 אלבום לאומי 164
 האלה ענת 8
 אלהי ברזל לא תעשה לך 142
 אלשלנה 283
 אלף משחק ומשחק 139
 1984 [אלף...] 140
 אלראי 326
 אם יש צדק 43
 אמוני דקדוק 86
 אמיקאל פון די געוועזענע יידישע
 דעפארטירטע אין פראנקרייך 351
 אמנון חביב 283
 האמנות 41
 אמעריקאנער פאר הגנה 148
 אמר 1
 האמת [ירחון] 49
 אמת ליעקב 163
 האמת על זכיון ים המלח 37
 אנו אויסטים בולים 336
 אנו מאשימות 340
 אנזימים 338
 אנחנו 1
 אנחנו ועולם המתפכה 37
 אני לדודי 162
 אני מאמין 293
 אני מאשים 14
 אנציקלופדיה כללית יורעאל 124
 אנציקלופדיה „מעין“ 124
 האנציקלופדיה העברית 7, 286
 אנציקלופדיה תלמודית 126
 אנשי ספר 83
 אנשים אחרים הם 43
 אסופות 368
 האסופות 43
 האספה השנתית [מועצת הרבנים
 במארוק] 77
 אספרטקוס 330
 אף-על-פי 1
 אפיקים 283
 אצילי בני ישראל 128
 ארבע תקופות 294
 ארבעה שהלכו 123
 ארבעה שומרים 350
 ארגון ואדמיניסטראציה של סארלא-
 מנסים 340

- בערבה 330
בצדקה תכונני 359
בצרון 87, 184, 368
הבקבוק הכחול 45
הבקר 87, 368
בקרית חכנית גותהא 339
ברית עולם 57
ברקאי 184, 368
בשאלות המסלוגה 304
בשבילי התגיד 289
בשדות הבנין 301
בשליחות מדינה נולדת 301
בשנת השלשים 122
בשער התקופה 306
בתנועה [מחנות עולים] 285
- די גאלדענע קייט 90, 190, 373
גבורת ישראל 284
גבורת ראשונים 304
הגבורה הקטנה 328
גדודי הנוער נכונים 123
גדול בנים 146
גדול ידקות לצרכי המשפחה 131
גדול עז הבית 335
גדעון וחבריו 45
הגואל הקטן 332
גדולי 332
גזית 184
גזר-דינו של פגניני 327
גיאוגרפיה היסטורית של א"י 13
גיאומטריה 47
גלות ישמעאל ובנין ישראל 300
גליונות 184, 368
גליונות 87
גלים 283
גרונטשטיין 342
גשמים ואור 327
- ד. א. ראש השנה יארבוך 90
הדאר 87, 184, 368
דבר 87
דבר זה עלול לקרות 300
דבר לעולה החוש 293
דבר המורה בהעפלה 367
דבר הקריה 5
דברי ימי הציונות 16
דברי הימים 1
דברי הימים של מלחמת השחרור 133
דברי שיח 46, 333
דברי שלמה 291
דגלנו 49
- דגניה 328
דוד בן-גוריון 310
דוד בן-גוריון ודורו 303
דוד ויואב 330
דוד מלך ישראל 40
דוד רמז ז"ל 123
דודי חמק 42
דוקא 90, 190, 373
דור במבחן 301
הדיג בישראל 36
הדיון על התחבורה 131
דין וחשבון [מחלקת המדינות] 36
דין וחשבון [פתוח ירושלים] 37
דין וחשבון שנת [מבקר המדינה] 131
דיני אגודות שיתופיות 133
דיני שטרות 304
הדיפלומאט 41
דמוקרטיה סוציאליסטית 339
דעת הישראלי 344
דעת הקהל על עונש מוות 304
דפי עזר למדריך 46, 185
דפים [הגנה] 1
דפים [הסתדרות העובדים] 1
דפים [חסיבת גבעתי] 284
דפים [יוהנסבורג] 88, 147, 185
דפים לחנכה 332
דפים לחקר השואה והמרד 88, 185, 294
דפים למדריך בגולה 281
דפים לעניני התנועה של עלית ילדים ונוער באירופה 49
דפים למפקד יהדות 49
דפים רטואיים 185, 369
דקדוק אליהו 178
דקדוק הסה והאון 183
דרום 88
דרום אפריקע 90, 190, 373
דרום אפריקע ראש השנה יארבוך 90
הדרך 2
הדרך היחידה 307
דרך כוכב במזרח התיכון 130
דרכו של חבר הקבוצות 306
דרכי הדב 334
דרכים ודרך 171
דרכנו במדינה 300
דת יון 145
דת ישראל ומדינת ישראל 341
האחאנער לעבן 373
האם ככל הגויים 291
הבו לשכות עבודה 310
- הבטחה והגשמה 37
הגדה ארץ-ישראלית לפסח 10
הגדה די היטליר 363
הגדה של פסח 10, 60, 128, 162, 350, 163, 292, 350
הגדת העצמאות 328
הגיוני חיים 60
הגיוני מוסר 10
הד התיכון 2
הדורת דוד 163
הידוד ופאקיסטאן 336
הומורסקות 141
הוראות לגידול עגלות 336
הוראות למורים 333
הוראת הסבע 46
הזנה מוגברת בשחת 305
הזנת הבקר בעונת הסלק 305
החלסת האומות המאוחדות [על א"י] 300
הידד גצחנו 45
הידעת את הארץ וסמליה 309
היינו כחולמים 308
היכל התלמוד 8
היסטוריה של הבית השני 11
היסטוריה של ברית המועצות 146
היסטוריה של ימי הביניים [אודל] 144
היסטוריה של ימי הביניים [סקסקין] 146
היסטוריה של הספרות העברית 329
החדשה 329
הירושמה 338
הכו בתופים 327
הכשרת מורים בגולה 367
הלכות ערב פסח 8
הנהלה וחשבונות 335
הנצו הרמונים 303
הסכמינו המסחריים 137
הסתגלות לעבודה 338
ההסתדרות במספרים 309
ההסתדרות ותנועת המועלים 307
ההסתדרות מהי? 310
הענריק ערליך און וויקטאר אלסער 63
הצהרת [המזרחי העולמי] 307
הצעה לפרקי תוכנית לימודים 334
הצעות חוק 305
הקפות ופזמונים 351
הרחק בערכה 141
הרצאות על האיטלאם 145
הרצל 308

- ידיעות [אייראפאישער ביורא טון
 דער יידישער אגענץ] 148
 ידיעות [בית לוחמי הגיטאות] 121
 ידיעות [חברה לחקירת אי"י] 369, 185
 ידיעות [יידישער היסטארישער איג'י-
 סטיטוט] 165
 ידיעות [מועצת פועלי חיפה] 2
 ידיעות [עירית רמת גן] 4
 ידיעות [פארייניקטער ארץ ישראל
 קאמפיין אין אורוגוויי] 171
 ידיעות בחן 13
 ידיעות כלכליות מחו"ל 121
 ידיעות לבוקר 2
 ידיעות למורים 86
 ידיעות המכון [בית חיים שטורמן] 87
 ידיעות סטטיסטיות על רופאיה השנים
 14
 ידיעות הקרקע 305
 ידיעות תל-אביב-יפו 369
 ידע עם 186
 יהדות 2
 יהדות אמריקה בהתפתחותה 61
 יהדות צרפת 77
 יהודי תימן במדינת ישראל 303
 יהושע [שלומון] 283
 יובל המזרחי 283
 יובל העשור [מחנות מסר] 86
 יוחנן בר חמא 330
 יוליוס קיסר 142
 יום תרועה 60
 יוסף באסקין 351
 יוסף חיים ברנר 325
 יזכיר [לד. מ. שטרק] 10
 יחי האמץ 143
 היחס בין ישראל לגויים 57
 היחסים הבין-לאומיים במזרח הקד-
 מון 125
 יידישע בילדער 49
 יידישע קולטור 90, 190, 373
 יידישע שפראך 90, 190, 373
 יידישע שפראך [לערנבון] 183
 יידישע שריפטן 151
 ייווא בלעטער 190
 ייטב פנים 162
 הילך הלוקי והמסגר 334
 ילקוט האגדה 126
 ילקוט האגוד למחקר קרמי 2
 ילקוט למלאת 50 שנה לקק"ל 334
 ילקוט המועצה המדעית 88, 121
 ילקוט מסות ארץ ישראל 301
 ילקוט משלים 293
- תזיונות ואבני-חן 295
 חידת מקארתור 145
 חיות הגוף והנפש 162
 חיים אבן עטר 37
 החיל הטוב 338
 חיפה העובדת 2
 חלום השלושה 143
 החלילן הצעיר 332
 5 שנות בית-החולים בלינסון 137
 ס' החנוך 290
 החנוך הדתי 334
 החנוך המודרני 143
 החנוך המוסיקלי 46
 החנוך המשלים 334
 חסד ערבים 45
 החסידות והחסידים 128
 חסידות של מיסטיקה 9
 חסמבה וילדי ההפקר 332
 חפשה ללא תשלום 141
 חפשה שנתית לעובדים 305
 חק ומסר במשפט העברי 290
 חק לימוד חובה 46
 חק המשפחה 304
 חקי כדורסל 315
 חרות [עתון יומן] 88, 369
 חרות [שבועון] 2
 חרש וחושב 51
 חשבון הנפש 9
 חשן משפט 316
- הטבע והארץ 88, 185, 369
 סהרת יום טוב 162
 ס"ו מעלות יחיאל 293
 סורים 310
 הטמאים 140
 סנק נשק התקפה 337
 הטסול בעברייך 147
- י. באסקין 351
 י. ח. ברנר 325
 יארבון טון מעקסיקאנער יידנטום 373
 יאשיהו ותקופתו 294
 יד ושם לגופלים 5
 יד חברות למעברה 334
 יד חרוצים 349
 יד למ"ד חללי המערכה על נגבה 303
 יד לקורא 185, 369
 יד רמ"ה 349
 הידוע בישראל 36
 יידעון העובד הדתי 2
 ידיעות [אגודת הצמחונים] 1
- השפעת פ. ניטשה...על מ. י. בן-
 גוריון 325
 השפעת תנאי אקלים [על זני שעורה]
 131
 השקפת חיים 300
 התדע את פ. ק. פ. 309
 ההתישבות הדתית 304
 התישבות העולים 37
 התישבותנו בארץ 306
 התנהגות הדרך 349
- והגדת לבנון 162
 וידעראויסבוי 148
 וייטשעפל לעבט 151
 דער חעג 4
 דער וועג טון טראגרעסיוון אלגע-
 מיינעם ציוניזם 171
 ויאמר שאל 59
 ויחכם שלמה 344
 הוועידה בניידלהי 309
- זאמליכער 190
 זאת עשו וחיו 301
 זוהי ההסתדרות 301
 זועות בית היתומים דיסקין 333
 זכר אברהם 290
 זכרון לר"י קגולר 5
 זכרון שמואל 294
 זכרונות [מ. אופנהיים] 315
 זמר לגנו"ע 41
 זעקי ארץ אהובה 328
- חברים 367
 חג האסיף 164
 חדושי הגרמ"ס 290
 חדושי הגרמ"ר 290
 החדר בחיי עמנו 144
 חדרה 308
 חדשות שבוע טוב 2
 חוברת תרגילים [להנהלת חשבונות]
 336
 חזון לחברים [התאחדות עולי בבל] 2
 חולצת קימונו 335
 חורב 88
 חות דעת [מבקר המדינה] 131
 חות הלימוד 334
 חותם הארבעה 332
 חזון ודרך 13
 חזון ועצמאות 137
 חזון יהונתן 291
 חזון נחום 159

- ילקוט פרושים לתורה 289
 ים המות 42
 ים המלח 131
 הימאות בישראל 306
 ימאות למתחילים 144
 ימאים שאלוניקאים בישראל 132
 יסוד יוסף 162
 יסודות 305
 יסודות עקריים לטפוח תירס 305
 יעיש 327
 יפעה בת הירח 143
 יציאת תימן 38
 יצר ויצירה 330
 יקרא דשכבי 61
 ירא העם וישפטו 307
 ירושלים [עתון חד פעמי] 5
 ירושלים ביצירת הודות 45
 ירושלים דליטא במרי ובשוואה 10
 ירושלים קרית מועדנו 304
 ירמיהו 142
 ישוב העברי ... בית המקדש 48
 ישובים וישובים בישראל 311
 הישובים החקלאיים 308
 ישראל [חוג עברי במכסיקו] 147
 ישראל [מפות, מחלקת המדינות] 36*
 131
 יתמות 294
 כבוש יפו 36
 כוכב מיעקב 159
 כוכבי אור 159
 כח הרוח והידיים ביוון העתיקה 146
 כיצד אפשר לישב 16
 כיצד תוהי את תינוקך 334
 כך ספרו 332
 כל בו על אבלות 57
 כל כתבי [י. ל. סרץ] 44
 כל כתבי [ג. שופמן] 330
 הכל שואלים על הכל 143
 כמהין וסטריות 340
 כמספר על היחיד 285
 כנגד המנצחים 46
 כנוס ועדי העובדים 15
 כנוס לברור בעיות התנוך המזרחי 47
 כנוס נציגי היהודים [יצאי המזרח התיכון] 308
 כנוס העובדים המוניציפליים 15
 הכנוס העולמי למדעי היהדות 284
 כנפי ראשית 307
 כנפי שחר 159
 כנסים לנוער בישראל 285
 כסה ועשור 129
 כפה אדמה 332
 הכפר העברי נוה יעקב 36
 כשאמה נלחמת על חרותה 129
 כתב אמנותי עברי 139
 כתבי אמנה 304
 כתבי [י. ד. ברקוביץ] 140, 326
 כתבי [ב. כצנלסון] 288
 כתבי [א. ד. גורדון] 14
 כתבי [י. כהן] 141
 כתבי ר' מ. ח. לוצטו 7
 כתבי רבי נחמן 128
 כתבים [י. ח. ברנר] 42
 כתבים [מהרש"ק] 11
 כתבים נבחרים [ז. לביטוב] 327
 כתר הנורקים 143
 כתר תורה 57
 כתר תפלה 10
 לאורם 6
 לאמיר לערנען וזי אוני מיר דארפען
 זיך סירען 282
 לאס אנושעלעסער פאלקסשריפט
 148
 לארץ אבותינו 36
 לב אבות על בנים 37
 לב יהל 123
 הלב היוקד 143
 לבו של בירון 328
 לבטי הקבוצה ושליחותה 303
 להב 3
 להגנת הפילוסופיה 339
 להורים 281
 להסיר מסוה 129
 לוח [תרס"ג עד תשצ"ה] 164
 לוח הארץ 88, 369
 לוח היובל [עזרת תורה] 77
 לוח ירושלים 88
 לוח הקואורציה של מדינת ישראל
 186
 לוית ח"ץ 123
 לזכר ר' עומרי, ש. בן נפתלי 286
 לחג החרות 10
 לחי" 306 1948
 לחם צדק ובגד ישר 300
 ליום העצמאות 334
 ליטע 352
 לילה במשלט 46
 ליערן 3
 לכלוכית 45
 לכנוס הגלעניים 339
 למדו חשבון 335
 למה נסער הים 306
 לנינגרד במצור 337
 לעבנס פראגן 4
 לעובד 325
 לעולים 3
 לקדושים אשר באר"ץ 295
 לקוטי [יצחק י' גיאת] 348
 לקוטי יצחק [י. א. גלב] 128
 לקוטי הרמאה 126
 לשבת וזכר 363
 לשון אין לעבן 191
 לשון למודים 41
 לשון ערב 336
 לשוננו 88, 369
 לשוננו לעם 89, 186, 369
 לשיטת ההוראה בכתות היסוד 46
 140 מלה... 317
 מאורות נתן 348
 מאיר יוזפוביץ 325
 מאיר עיני ישרים 51
 מאמרות הרקליטוס האפל 47
 מאמרים [י. לבוביץ] 162
 מאתים חמשים ואחר 303
 מבוא התלמוד 58
 מבוע 3
 מבחר כתבים [ג. ה. ויזל] 327
 מבחר כתבים [ש. קוסמן] 309
 מבחר מנחי רשואה 41
 מבין למערכות 44
 מבית 304
 מבנה הצופנים 339
 המבנה הרוחני של עמנו 291
 מבוע 281
 מבפנים 370
 מבצע ציצרו 338
 מבקר עד בקר 335
 מגדולי החסידות 292
 מגל ומגן 3
 מגלות 89
 מגלות [סוכנות יהודית] 46
 מגלים ומציאים יהודים 11
 מגלן 339
 מגלת האדמה 38
 מגלת אנטיכוס 293
 מגלת המלחמה וישראל 62
 מגמות 186
 מגמות האמנות 146
 מגנזי החסידות 292
 מדור אל דור 44

- מפת א"י ותולדותיה 38
מפת ירושלים [שטימצקי] 308
מפתח חדש לפעל העברי 139
מפתח של גאולה 79
מצבו הכלכלי והתרבותי של הישוב 14
מצבות קדש בא"י 15
מקהיר עד דמשק 310
מקומות מרפא 283
מקורות ללמוד ההיסטוריה 294
מקורות לתולדות תנועת הפועלים בא"י 36
מקיץ נדרמים 292
מקצוע האחות 144
המקרא והארץ 289
מקראה ערבית 335
מקראות גדולות 152
מקראי קדש [לוח] 164
מרגניתא טבא 292
מרד גיטו וארשה 295
מרדכי גליקסון 285
מרדכי ומאיר 285
מרדכי עיריני קטן 14
מרפא לעצ"ם 82
משא 3
המשביר המרכזי 37
משה והאבות 160
משוררי חבת ציון 326
המשמר שהיה והמהפכה 145
משיחים 329
משירי שנוור פטיס 328
משלי אשור ובבל 48
משמרת 121
משנה מפורשת 126
משנה תורה [מהר"ל שולזינגר] 159
משניות 126
המשפט 330
משפט צדק 328
משפט הקרבנות 290
המשק הכספי 305
מתנת אבות 8
נאות השמים 43
הנביא מאספיה 45
נגבה במערכה 38
נוכך 311
נויט און הילף 148
נוסח תפילות במיעדים 129
נוקי מלחמה 305
נחל דמעה 128
נחליאל 127
- מלון חדיש אייריזעברי 178
מלון כיס עברי-גרמני 139
מלו כיס עברי-צרפתי 139
מלון למונחי מטאורולוגיה 316
מלון למונחי צבא 139
מלון הלשון העברית [בן-יהודה] 41
המלחמה ביוקר 301
המלחמה במחלות עלים 303
מלחמת הערבים בישראל 14
מלחמת השחרור 38
מליל עד בקר 42
מלך המכוניות 328
ממגזט למדינה 309
הממרה בכספר 315
ממשל ישראל 307
ממשלת ישראל 303
ממשמר העמק עד הראל 310
מן המסד 333
מנור פרמה 141
מנחי הפסיכולוגיה 316
מנחי תעופת 317
מנחל בדרך 291
מנהג סרסר 286
מנחם מנדל בקבוץ 326
מנחת ראם 159
מניעת תאונות עבודה 340
מסכת דרך ארץ 291
מסלול 3
מסלת ישראל 163
מסע אל מרכז האדמה 143
מסע תימן 133
המספר וקסמיו 337
המסתורין בישראל 128
המעברה 310
המעון 144
מעמד הפועלים 305
מערכונים [פינסקי] 329
מערכונים [קבוץ מרכז לתרבות] 43
מערכות 187, 370
מערכות הפועל 6
מעשה בסרכת 178
מעשה חושב 344
מפות ארץ ישראל 13, 14, 36, 38, 39, 79, 131, 300, 301
מפלאי החי 332
מפעולות האגוד [של מועלי דפוס] 302
מסעל בניני הציבור 302
מסעל עלית הנוער 306
מפת א"י [בן-יהודה] 79
מפת א"י [ברור] 14
- המדירה בשולחנית 305
מדינה ודת 9
מדיניות החוץ 307
מדיניות רביעית 300
מדינת ישראל [מפת] 38
מדינת ישראל [מפת תבלים] 39
מדריך לכתבי עת ישראלים 7
מדריך השוטר 35
מדריך התעשיה בישראל 132
מדרש דוד 289
מדרש זוטא [ליפסון] 141
מדרשית נע"מ, פרדס חנה 334
מה לך נדרם 293
המהלך והמנגנון של הראקציה של Wagner-Jauregg 48
מובי דיק 328
מדה ועוזב 162
המודיע 186, 370
מול התבור 5
מולד 89, 187, 370
המונופולין 311
מועדים וזמנים 137
מורה הדרך [ליובלו של חלקני] 15
מורה דרך [למקומות הקדושים כגליל] 310
מותו של סוכן 43
מוון ואספקה בישראל 305
מוכרת [הקונגרס הציוני הכ"ג] 123
מוכרת אהבה 294
מול 327
מחברות לעבודה בתנ"ך 47
מחברות, בסאון חכרת כ"ח 187, 370
מחדשי הגריי"ר 291
מחזור 60
מחיבת ציון למדינת ישראל 303
מחקרים במקרא ובתלמוד 8
מחקרים במשפט ארצנו 304
מחקרים גסיוניים 337
מי כמיוך 363
מי דאה את האפרוח 45
המיון העשרוני 288
מיכה מישר 285
המים ברשות האדם 335
מיני החבור הסימביוטי 48
מישו עד פאולוס 125
המכביה השלישית 6
המכון לחקר העדות 12
מכונס לכנס [מועצת המורים למען הקק"ל] 310
מכת עכברי השדה 131
מלב וגוף 141

- נחלת הגרשוני 161
נחמן סירקין 123
נחשונים 49
ניב הקבוצה 370
ניב הרוסא 3
ניבנו 121
נידותו של הלוחם 339
ניי טעאסער 191
נייע יידישע שול 182, 373
נייער מאמענט 148
גיר [ברנשטיין] 144
גיר [ניוירוק] 370
הגיר [רומה] 147
הגמר וידיו המנמנם 43
נסינות העמסה 39
הנסיך הקטן 332
נעים ומירות ישראל 289
הנער אל התעופה 124
הנער נוכח שואת הגולה 123
נפלאות 350
נפלאות מהר"ל 315
נפש לחברנו סרדיקין 283
נפש רצוצה 325
נששות לצדיקים 163
נצחונה של לינה 326
הנר לא כבה 331
נר לנשמות 285
נתיב מצותיך 10
- סדור טבלאות לבנאים... 338
סדר הזמנים 59
סדר לקידוש אטויל 351
סדר הנטיעה 293
סדר קריאת הנשיא 351
סדר התפלות [ליום הזכרון לגבורי
מלחמת הקוממיות] 293
סדר התפלות [ליום העצמאות] 293
סדרת עלוני הסברה 334
הסוד 86
סוד לדתו של האדם 145
סוסינה 307
סוסתו של מגדלי 317
סוציולוגיה של תולדות הגולה 129
הסודונית לכימיה 42
סטולין 295
הסטרטגיה של המלחמה המהפכנית
בסין 47
סיני 89, 189, 370
סית מרים 44
סכום הדיוג 2
סכום המלצות [ועדת א"ם לא"י] 130
- סכום חדשי [מחלקת הקליטה] 37
סליחות 60, 163
סלעים בירושלים 329
ספורי יצחק שמי 142
ספורי שמואל 10
ספורים [ראובני] 44
ספורים מן המקרא 290
ספורים נבחרים [ברש] 42
ספורים נבחרים [הזו] 327
ספורים נפלאים 316
ספר האחים 5
ספר הגבורה 129
ספר התנור והתרבות 143
ספר היוכל הפרדס 160
ספר הכתבות 133
ספר המתנגדים 329
ספר סמולנסקין 286
ספר קוברין 11
ספר השנה של העתונאים 370
ספרות וסופרים 42
ספרות יפה עולמית 287
הספרטאי 142
ספרי החדש 335
ספרית כיס [מפלגה פרוגרסיבית] 307
ספרית המרד 308
סקירה כללית [הרצליה, מועצה מקו'
מית] 131
סקירה שנתית [משרד הבריאות, מח'
לקה אנטימלרית] 36
- עבד המלך 290
עבודה ולחם במדינת ישראל 303
עבורי גמר בתפירה 335
עבודת הכנסת הראשונה במספרים
134
העבר 370
עדה ועדות 316
עדות ביעקב 291
העובד והסתדרותו 130
עובדות ותגובות 4
העולה היורד לחיינו 329
עולי הגרדום 307
עולים 3
עוללות 290
עולם אחד 3
העולם העתיק 146
עולם הקולנוע 3
עולמות במאבק 6
עולמנו 341
עזרת נשים 58
עשרת מרכי 57
- עיון 89, 371
עיונים בספרות ההשכלה 330
עין 121
עין תחת עין 145
העיר המאוזנת 300
עיר הנצח 326
עירי טשעכנאווצי 295
על אמונות וספרות 146
על ארבעה שירי טשרניחובסקי 329
על חוג המקרא 7, 188
על תומותיך ירושלם 293
על חוקיה הנעלמים של הנגינה
העברית 316
על המשמר 188
על הסוציולוגיה הועירה 43
עלון [מפא"י] 3
עלון [משרד העליה] 2
עלון הבוקרים 3
עלון לחברים [הגנה] 3
עלון השבוי 281
עלון [נשים פרוגרסיביות] 3
עלטערן טריבונע 182
עלי ע"ן 123
עלי עשב 327
עלילות רות ויוחנן 45
עלים טרופים ברוח 331
עלינו 315
עם דור ההגנה 299
העם היהודי בזמן הזה 299
עם ישראל 336
עם ישראל בארצו ובגבר 335
עם ישראל בתפוצות 295
עם ישראל ומדינתו 302
עם נשיא ישראל 310
עם שנת היוכל לקה"ל 16
עם תמורה 122
ענקים במדבר 327
עקרי הדקדוק העברי 336
עשר ספורים 350
25 שנות "הפועל" * 315
עת בכות 350
עתון אגודת האיג'ינרים והארכיטק'
טים בישראל 188
עתון לאגליסה מתמטית 282
עתון מיוחז לספורים אמתיים 3
עתון הקונגרס 37
עתליה 142
- מאלקסהילף 148
מאלקסצייטונג 341
מאלקסשטימע 148

- קול ציון לגולה 282
 קול רנה 351
 קול ששון 163
 קולטור-ידיעות 148
 הקומוניסטים 42
 קוממיות 122
 קונטרס ביבליוגרפי 7
 קונטרס החטיבה [9] 305
 הקונסטיטוציה [של ברית המועצות] 337
 קורא הדורות [בלומנטל] 294
 קורות [א.י. קרסל] 38
 קורות [רבעון] 371
 קיום 90, 191, 374
 קינות. תשעה באב 350
 קינות ... חבמי תימן 309
 קינטיקה 337
 קליטת העליה 299
 קלים סמגין 42
 קמה 188
 קפת חולים בשנות החורם 38
 קפת חולים בשנות תש"ג-תש"ט 38
 קצור ההיסטוריה האמריקאית 183
 קצור תולדות הספרות הערבית 337
 קצת חנה 316
 קרב כידונים 338
 קרבות-מגע 338
 קרבן פסח אצל השומרונים 308
 קריאה לסוציאליזם 145
 הקריירה של דורים הארס 325
 קרית ענבים 38
 קרקע ומוזן 340
 קשת הקסמים 327
 ראש לראובני 58
 ראש השנה יארכוכ [דרום אפריקה] 90
 ראשי הורמים בספרות 337
 הרב יצחק ניטנבוים 296
 רבי חיים אבן עטר 37
 רבי יהודה הלוי 9
 רבי משה חיים לוצאטו 295
 הרוסא בעל כרחו 141
 הרוסא העברי 188, 371
 רחבות 133
 רחובות הנגר 140
 רכב אש 142
 רמח"ל 295
 רעיוני תורה 59
 הרפואה 124, 189, 371
 רקודי עם 41
 צבא להגנה ולבנין 300
 צבי לופט 6
 צבי לצדיק 60
 הצבירה היוצרת 338
 הצד השני 330
 הצדיק 152
 צהר 124
 צו החיים 333
 צואות גאוני ישראל 162
 הצופה 89, 188, 371
 צוקונפס 90, 191, 373
 ציון 89, 371
 הציונות בשעה זו 122
 הציונות הדתית 301
 הציונות הסוציאליסטית 300
 ציוניסטישע טריבונע 341
 ציוניסטישע שטימע 341
 ציור ופסול בישראל 138
 ציורי דמות האדם הגדולים 41
 צלף 286
 הצמורים לאדמה 328
 הצעד השני 336
 צרור החיים 60
 צרור ידיעות [המודחין] 2
 קאליפארניער יידיש לעבן 148
 קאנטינענס 342
 הקבוץ הארצי בשעה זו 310
 הקבוץ המאוחד 15
 הקבוצה 132
 קביעת גבה המס 307
 קבלת שבת 10
 קבץ בכורי ציון 290
 קבץ בשאלות גדול בקר 5
 קבץ החלטות (ועדת הכנסת) 304
 קבץ כתבים [א. סן] 124
 הקדוש ממנוצא 328
 קדושת השבת 293
 קדימה 3
 הקואופרציה הצרכנית 121
 קוי יסוד [לחכנית הממשלה] 305
 קוי יסוד לחכנון המשק 37
 קיום 46
 קול אבות 159
 קול אליהו 152
 קול ובת-קול 330
 קיל חיפה 6
 קול הסטודנט 4
 קול פועלי ירושלים 6
 טאר מרדכי 11
 מארויס 49
 פגז 3
 מגישה עם משורר 326
 הפועל והמשק 302
 מושה 48
 סטר קרופוטסקי 47
 סטר שלומיאל 142
 מיר הקטן 329
 הפילוסופיה של היהדות 9
 פלאמען 148
 סלגת הפרטיזנים 332
 הפסיכואנליזה 337
 פסיכולוגיה 145
 פסיכולוגיה פדגוגית עברית 144
 פסיכולוגיה של הילד 333
 פסיכוסוציולוגיה של העולה 15
 פטיעות 335
 פסקי דין של המשפס העליון 2
 פעוטון 332
 פעולות המרכז לתשכלת העם 46
 פעמי הגאולה 134
 הפקולטה למשפטים 334
 הפרדס [ס' יובל לכבוד ש. א. ה. פדרס] 160
 פודסנות וארייה בארצות הברית 48
 פרוש על ספר שמות 125
 פרוש תלמיד הרמב"ן לתענית 160
 פרושי ר' יהודה החסיד לאבות 60
 הפרח 48
 הפרח הקדוש 332
 פרטיזנים 141
 פרייער געדאנק 121, 341
 מרכת המסך 57
 פרגסס סלודור 86
 פרסומי הכנסת וממשלת ישראל 2
 פרסת כסף 46
 סרפראות למקראות 161
 פרקי בסרביה 188
 פרקי חיים 164
 פרקי קישנוב 295
 פרקי תעש 131
 פרקים בספרות תיונית העתיקה 48
 פרקים בפסיכולוגיה-החיות 337
 פרקים בתולדות תנועת הפועלים 336
 הפרקליט 371
 פרשנות 125
 פרשת המשלחת [לכניס האגודות המקצועיות] 302
 פתוח כלכלי בישראל 301
 פתח תקוה 16

- רשומות. כתבי אמנה 304
רשימות אחרונות 331
רשימת ספרי קריאה 288
רשמי מסע 11
הרתם במדבר 333
- שאן 307
שארית יעקב 161
שבילי החנוך 189
שבילי עפר 43
השבועה 300
שבועת העמודים שהתמוטטו 137
שבת הארץ 291
שבת ומועד 292
שבתון 148
השדה 189, 372
שדמות 282
השוודי שהיה לשר 333
שול און היים 183
שורת הכבוד 141
שושנת העמקים 127
שחוק הגורל 142
שחוק פינו 138
שחרור האוכלוסיה העירונית 303
שיבת-לשון 317
שית יצחק 351
שיתון איטלקי-עברי 367
שיחות תלמידי חכמים 9, 291
שיטת הגל 47
שיקאגער צייט-שריפט 148
שיר וצליל 84
שיר לשלמה 152
שיר מי כמון 163
שירה של חצות 142
שירון מסד 364
שירי ישראל 82
שירי תפלה 139
שירת ביאליק והתנ"ך 325
שכלולים באריות פרי הדר 336
שלוחי ארץ ישראל 16
שלום ולחם 326
שליחותי בישראל 132
שלשה דברים על אודות החינוך 367
שלשה כתבים 10
שלשה שגפלו 286
שלשים שנה [ויצא] 302
שלשת המוסקטרים 141
שמואליק [קורין] 285
שמות הספרים העבריים 152
שמים אחרים 142
שמעון צהמרא 331
- שמעתא חדתא 126
שנה ראשונה 309
שנתון הממשלה 89, 372
שעורים בלשון העברית 367
שערי לשון 335
שערי תפלה 163
שערים 89, 189, 372
שפת אספרנטו 47
שרביט הזהב 60
שרגא (סטר) גסמן 283
שרות האוטובוסים בישראל 305
שרות בינמשרדי לידיעות כלכליות 121
שרות חלוצי לישראל 307
שרוטט הנדסי 336
שרידי 6
שרידי העבר 311
שריפטן 191
שרשים במולדת 130
שרשרת הגבורה 363
שרשרת זהב 9
שתי ידות 349
שתיל 147
תדריך משפטי 281
תו שין יוד בית 89, 189
תו שין יוד גימל 372
תובל קין 325
תולדות [ליגה] להתקרבות ... יהודי ערבי 306
תולדות האמנות בעולם 146
תולדות האנסים 295
תולדות גרולי הקומפוזיטורים 338
תולדות החנוך העברי ברומניה 86
תולדות ישראל [ריגר] 296
תולדות המשנות הכלכליות 47
תולדות הספרות הכללית 146, 339
תולדות הספרות העברית החדשה 140, 325
תולדות עמנו 47, 144
תולדות העתונות העולמית 338
תולדות הפיוט בישראל 324
תולדות הציונות 311
תולדות הציונות בגרמניה 306
תולדים חודשים 339
תוספת ציוד 327
תוספתא 291
תור העץ הגיע 145
תורה ובנין 14
התורה והמדינה 372
התורה והעם 291
- תורה שלמה 51
תורת בית הוראה 126
תורת הרקדוק העברי 336
תורת החנוך וההוראה 46
תורת כהן 159
תורת המשקלים 140
תורת הקבלה 10
תורת הקרינה 183
תחבירה ומילונה של הלשון העברית 139
תחומים 311
תחכמוני 317
תחמיץ סתיון 338
תיאטיטוס 144
התינוק 334
תיק למדריך 286
תל אביב הגדולה 369
תלמוד בבלי 58
תלמוד ירושלמי 58
תלפיות 189
תמונות מבית מבשל השכר 326
תמורות 6, 142
תנאי העבודה הסוציאלית 15
תנובה מהי 137
תנובת שדי 57
תנועתנו בימים אלה 303
תנ"ך [עם פרוש גורדון] 289
— לקוטים 163, 290
— תורה 51
— גביאים ראשונים 87, 152
— ישעיה 8
— חמש מגלות 344
— שיר השירים 152
— אסתר 51, 290, 344*
התעופה... 124
תערוכת אינושר 315
תערוכת חנוכיות 315
תערוכת הספר העברי 287
תערוכת השואה והמרד 294
תעשיה ותעסוקה 134
תפארת האדם 10
תפארת מהרא"ל משפאלי 292
תפוצת ישראל לאחר המלחמה 12
תפלות 10, 61, 351*, 293
— סדור 61, 163*
תפלות ישראל 163
תפלות ליום קבוצ הגלויות 293
תפלת ישרים 61
תפלת הנביא 7
תצפיות רעיות-אדמה 13
תקון וסדר ספירת העומר 293

תרבות עברית וחנוך הפקידים 333
 תרביץ 189
 תרגומים בתור סקיצות 327
 תרגולי טריגונומטריה 335
 תרומה לתורת זיבול הפרדסים 302
 תשובות לקהלת עאנה 126

תקנות מדינת מעהרין 296
 תקנות קופת חולים 310
 התקציב ומדיניותנו הכלכלית 35
 תקציר 2
 תרבות 372

תקון חצות 351
 תקון מדות הנפש 128
 תקונים 164 351*
 תקנון [הלשכה לעלית ילדים] 334
 תקנות ההתאגדות [מוסד סולר] 47

מפתח ערבי

غالي، ج. ب. 363
 فلسطين 363
 اليوم 283
 نداء النادي 315

صوت المرأة 283
 الطاهر، م. ع. 362
 عبرة فلسطين 363
 العلمي، م. 363

اسرائيل. الحكومة المؤقتة 282
 أوراق مجموعة 362
 الجريدة الرسمية 282
 شريف، م. 315
 صوت الخليل 282

מפתח רוסי

Байн, А. 40
 Бама лаоле 122
 Бенцон, С. 40
 Браславский, И. 40

Гистадрут га-овדים... 40
 Калаи, Д. 40
 Кресал, Г. 40

Народно дело 122
 Пинскер, И. С. 40
 Поале Цивон 151

- Stimme des Oleg 4
 Stricker, R. 360
 Stubbings, F. H. 81
 Studia Orientalia 99, 385
 Studia Theologia 203
 Studies in Philology 203
 Studii Biblici Franciscani 99, 385
 Subsidia Hagiographica 385
 Sugranyes de Franch, R. 177
 Sugrue, T. 362
 Svensk Teologisk Kvartalskrift 99
 Svenska Jerusalemsföreningens Tidskrift 99, 203
 Synagogue Guide 61
 Synagogue Light 385
 Synthèses 385
 Szenes, H. 331
 Szmuszkowitz, J. 48
 Szyk, A. 363

 Talmud. Selections 58, 160
 Tanchoux, P. 176
 Technion Yearbook 99, 203, 385
 Tefillot 164
 Teinowitz, M. 39
 Temple Law Quarterly 385
 Tenenbaum, J. 357
 Textus in usum scholarum 336
 Theologia Evangelica 203
 Theologische Literaturzeitung 99
 Theologische Revue 385
 Theologische Rundschau 100, 203, 385
 Theologische Zeitschrift 100, 203
 Thicknesse, S. G. 362
 Thiele, E. R. 348
 Thilo, M. 53
 The 3rd Maccabiah in Israel 6
 Toby, L. F. 139
 Torczyner, H. 139
 Torrey, Ch. C. 56
 Tour, Ltd. 314
 Traditio 203
 Transactions and Proceedings of the American Philological Association 100
 Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences 203
 Translation 86
 Tribuna Israelita 385
 Tribuna Sionista 150
 Tribune 151
 Tsur, J. 314
 Twentieth Century 203

 Über die Grenzen 151
 UIT News 151
 Uj Élet 385
 Unnik, W. C. van 381
 Unterman, I. 349
 Ussher, A. 359

 Vajda, G. 59, 77
 Vanderbilt Studies in the Humanities 203
 Vår Röst 203, 341
 Verbum Domini 100, 203, 385
 Vester, B. S. 81
 Vetus latina 53
 Vetus Testamentum 203, 386
 Viața noastră 4
 Vie Spirituelle 100
 Vienna, Israelitische Kultus-gemeinde 341
 Vigiliae Christianae 204
 Villard, U. M. de 174
 Vifiayo Gonzales, A. 350
 Visscher, F. de 98
 Vogel, J. 167
 Volavková, H. 363
 Voz Sionista 151

 Walkowitz, A. 178
 Wardi, Ch. 314
 Waren, H. 362
 Waxman, M. 59
 Weber, M. 82
 Weber, O. 158
 Wedgwood, C. V. 177
 Wedgwood, J. 177
 Weilerstein, S. R. 86
 Weiman, R. W. 178
 Weinberg, A. 15
 Weinberg, J. 161
 Weintraub, R. 170
 Weiss, T. 362
 Weitz, J. 40
 Weizmann, Ch. 82
 Welch, A. C. 56

 Weld, R. F. 79
 Weltsch, R. 7
 Westralian Judean 386
 White, E. G. 158
 White, W. L. 357
 Whitney Museum of American Art 82
 Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 386
 Williams, A. 158
 Williamson, A. A. 348
 Winnett, F. V. 56
 Wise, S. S. 357
 Wishengrad, M. 366
 Wolff, H. W. 158
 Wolff, W. 348
 Women's International Zionist Organization 314
 Word 100, 205
 World Jewish Congress 151
 World Union for Progressive Judaism 50

 Yearbook of Agricultural Co-operation 386
 Yiwo Annual of Jewish Social Science 205

 Zafrulla Khan, S. M. 82
 Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht 100
 — die Alttestamentliche Wissenschaft 205, 386
 — die Neutestamentliche Wissenschaft 205, 386
 — Religions- und Geistesgeschichte 100, 205, 386
 — Theologie und Kirche 100, 205, 386
 Židovské museum, Prague 363
 Zimmerli, W. 348
 Zionist Observer 50
 Zionist Organization, Executive 314
 — South America 177
 — Youth Department 314, 315
 Zionist Quarterly 50
 Zorell, F. 82
 Zuckermann 170
 Zweig, S. 331
 Zwierzynski, Ch. 60

- Revista de Filología Española 201
 Revista de História 97, 201
 Revista do Museu Paulista 201
 Revista Eclesiástica Brasileira 201
 Revue Archéologique 97
 Revue Belge de Philologie et d'Histoire 201, 382
 Revue Biblique 97, 201, 382
 Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque 97, 201, 383
 Revue d'Histoire Ecclésiastique 97
 Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses 201
 Revue de Droit International pour le Moyen-Orient 97
 Revue de l'Histoire des Religions 97, 202, 383
 Revue de l'Institut de Sociologie 97
 Revue de la Pensée Juive 383
 Revue de Paris 97
 Revue des Études Islamiques 383
 Revues des Études Juives 97
 Revue des Langues Vivantes 202
 Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques 98, 202
 Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine 383
 Revue du Droit Public... 98, 383
 Revue du Moyen Age Latin 202
 Revue Égyptienne de Droit International 98, 383
 Revue Européenne B'nai B'rith 383
 Revue Française de Psychanalyse 383
 Revue Française de Science Politique 202
 Revue Historique de Droit Français et Étranger 98, 202
 Revue Internationale d'Onomastique 202
 Revue Internationale des Droits de l'Antiquité 98
 Revue Marocaine de Droit 202
 Reynolds, Q. 176
 Reznikoff, Ch. 356
 Rhodesian Jewish Times 384
 Ribalow, H. U. 181
 Ringgren, H. 347
 Rivista degli Studi Orientali 384
 Rivista di Archeologia Cristiana 98
 Rivista di Filologia 202
 Rivista di Filosofia Neo-Scholastica 202, 384
 Rivlin, J. I. 314
 Robert Weltsch 7
 Roberts, B. J. 158
 Robinson, H. W. 56
 Robinson, N. 170
 Robinson, T. H. 55, 158, 161
 Robson, R. J. 169
 Rodhe, E. 60
 Romance Philology 98, 202
 Ronner, M. 158
 Rose, P. 176
 Rosén, H. B. 336
 Rosen, I. 86
 Rosmarin, T. 362
 Roth, C. 76, 169, 343
 Rothmüller, A. M. 363
 Rowley H. H. 56, 158
 Royal Central Asian Journal 98, 384
 Ruch Biblijny i Liturgiczny 384
 Rudich, M. 76
 Runes, D. D. 351
 Ruskay, S. 356
 Sachs, H. 169
 Sachs, N. 182
 Saeculum 202
 Sæve-Söderbergh, T. 56
 Saïridès, J. 345
 Schappes, M. U. 76
 Scharfstein, B.-A. 51, 87
 Scharfstein, Z. 87
 Schechtman, B. 76
 Schiffrin, Z. 335
 Scholem, G. G. 162
 Schonfeld, S. 183
 Schulz, F. O. H. 169
 Schumpp, M. 53
 Schwab, H. 357
 Schwarz, S. 357
 Schweizer Beiträge zur Allgemeinen Geschichte 202
 Schweizer Rundschau 202
 Scroggie, W. G. 158
 Sefarad 98, 202, 384
 Seierstad, I. P. 348
 Selecciones Judias 50
 Semitic and Oriental Studies 51
 Semitica 384
 Shane Quarterly 99, 384
 Sharit ha-platah 169
 Shaw, I. 362
 Shekhtman, I. B. 76, 362
 Shenberg, Y. 331*
 Silberman, M. 344
 Silbermintz, S. 82
 Silberner, E. 344
 Silverman, M. 351
 Simon, M. 161
 Simons, J. 362
 Sion 50
 Slotki, I. W. 154
 Slotki, J. J. 153, 154
 Smelianski, M. 138, 314
 Smith, M. 159
 Smither, E. L. 176
 Snaith, N. H. 348
 Social Service Review 384
 Sociedad cultural israelita "Bnei Jisrael" 50
 Sociology and Social Research 99, 384
 Sombart, W. 169
 Sommer, E. 366
 Souvenirbook of the XXIII Zionist Congress 123
 Sovetskaia Etnografia 203
 Spadafora, F. 53
 Speculum 384
 Spier, E. 357
 Šrámek, V. 345
 Stamm, J. J. 348
 Steimatzky's pictorial map: Jerusalem 138
 Steinberg, M. 350
 Steinmann, J. 56, 158
 Stengel, Th. 363
 Stern, E. 363
 Stern, S. 76

- Mayer, G. 169
 Mededelingen der Koninklijke
 Nederlandse Akademie... 95,
 381
 Medico, H. E. del 157
 Mefalsim 314
 Mélanges de l'Université Saint
 Joseph, Beyrouth 95
 Melkman, J. 364
 Menorah Journal 95
 Mercure de France 96
 Meteorological Abstracts and
 Bibliography 381
 Mettler, E. 361
 Michalsky, A. 8
 Michigan History 96
 Micklem, N. 53
 Middle East Journal 96
 Midwest Folklore 381
 Miller, D. 85
 Miller, S. J. 81
 Miramar, A. 176
 Miscellanea Academia Bero-
 linensia 381
 Mnemosyne 199, 381
 Molad Mosheh 81
 Molho, I. R. 293
 Monat 381
 Moscati, S. 76
 Moscona, H. 339
 Moses ben Maimon 59, 349
 Mould, E. W. K. 157
 Movinckel, S. 55
 Münchener Theologische Zeit-
 schrift 199
 Munich. University 55
 Munk, E. 157
 Muséon 96, 199
 Muslim World 381

 Nachlat Dublin Magazine 150
 Nation Europa 381
 National Committee for La-
 bor Israel 361
 Neher, A. 55
 Nettel, P. 177
 Neue Wege 381
 Neufeld, E. 157
 Neuville, R. 138, 361
 New Testament literature 47
 New York. Whitney Museum
 of American Art 82
 Newell, W. R. 157
 Newman, L. I. 85, 178
 News Letter [Agudat Israel] 50
 Newsletter [Progressive Juda-
 ism] 150
 Nezer 314
 Nida, E. A. 55
 Niemeyer, C. Th. 55
 Nieuw Israelietisch Week-
 blad 381
 Noar Zioni 149
 Nötscher, F. 52
 North, C. R. 157
 Noth, M. 157
 Notre Voie 50
 Nouvelle Revue Théologique,
 96, 199, 381
 Numismatic Chronicle 96

 Östborn, G. 157
 Oesterley, W. O. E. 55
 Orientalia 199
 Orientalia Suecana 199
 Orthodox Jewish Life 381
 Oudtestamentische Studiën 199
 Our World 341
 Oxford Society of Historical
 Theology 96
 Oxoniensia 382

 Paassen, P. van 57
 Palabra 150
 Palästina Jahrbuch 93
 Palestine. Government. Dpmt.
 of Civil Aviation. Meteorol.
 Service 13
 Palestine Digest 4
 Palestine Exploration Quarter-
 ly 96, 199, 382
 Palestine Journal of Botany
 96
 Papen, F. von 356
 Parker, N. S. 86
 Parkes, J. W. 81*
 Parmelee, A. 157
 Parole 150
 Parvis, M. M. 57
 Peet, Th. E. 55
 Perl, G. 356

 Perrella, G. M. 53
 Personalist 199
 Pfeiffer, R. H. 76
 Philipp, B. 181
 Philological Quarterly 382
 Picard, M. 176
 Pinchas, S. 339
 Pinsker, L. 361
 Pinson, K. S. 78
 Plaut, N. 339
 Pohl, J. 362
 Polotsky, H. J. 147
 Popkin, Z. 181
 Popper, W. 51
 Population Studies 96
 Prague. Židovské museum 363
 Preuss, W. 299
 Proceedings of the Academy
 of Political Science 199
 — American Academy for
 Jewish Research 200
 — Leeds Philosophical and
 Literary Society 96
 Proche-Orient Chrétien 200
 Przekrój 4
 Psyché 200
 Psychiatry 200
 Public Opinion Quarterly 200
 Publications of the American
 Jewish Historical Society
 96, 200, 382

 Rabast, K. 347
 Rabbinowitz, J. 158
 Rad, G. von 347
 Raisin, M. 76
 Ramirez, A. F. 176
 Rassegna di Studi Etiopici 200
 Rassegna Mensile di Israel 96,
 200, 382
 Ratschow, C. H. 347
 Recherches de Science Reli-
 gieuse 97
 Reconstructionist 382
 Red Mogen Dovid News 150
 Redlich, E. B. 158
 Reichmann, E. G. 78
 Reiner, M. 39
 Review of English Studies 382
 Review of Religion 200
 Revista Biblica 97, 201, 382

- Journal of American Folklore 379
 — Biblical Literature 94, 198, 379
 — Biblical Literature, Monograph Series 380
 — Central European Affairs 95
 — Cuneiform Studies 95
 — Egyptian Archaeology 95
 — Genetics 380
 — Jewish Studies 380
 — Juristic Papyrology 95, 380
 — Near Eastern Studies 95, 380
 — Personality 380
 — Psychology 380
 — Religion 95, 380
 — Social Psychology 95, 198
 — the American Oriental Society 95, 198
 — the History of Ideas 198
 — the History of Medicine 198
 — the International Folk Music Council 95, 198
 — the Royal Anthropological Institute 380
 — the Royal Asiatic Society 198
 — the Royal Numismatic Society 96
 — the Transaction of the Victoria Institute 380
 — Theological Studies 95, 198, 380
 Judaica 95, 198, 381
 Judaism 198, 381
 Judisk Krönika 198
 Judisk Tidskrift 95
 Juedische Rundschau vom Illi-
 mani 50
 Jung, L. 343
 Junker, H. 53
 Juventud libre 150
 Kafka, F. 167
 Kagan, S. R. 355
 Kahle, P. 152
 Kahn, D. R. 298
 Kapelrud, A. S. 346
 Kaplan, T. 316
 Karaite Anthology 356
 Karmel 150
 Katsh, A. I. 346
 Katzenelson, J. 85
 Keil, K. F. 355
 Keilson, H. 366
 Keller, P. 361
 Keneset Israel. Waad Leumi 40
 Kent, C. F. 166
 Keren Hayesod 313
 — Youth Department 314
 Keren Kayemeth Leisrael 333
 Kessler, W. 53
 Kinnaman, J. O. 156
 Kishont, F. 331
 Klausner, M. 142
 Kloomok, I. 177
 Koch, R. 346
 König, F. W. 359
 Koers 199
 Koestler, A. 80
 Kötting, B. 80
 Koimziolu, R. 359
 Kolari, E. 347
 Kolatch, A. J. 363
 Korn, B. W. 168
 Kornemann, E. 75
 Kotula, F. 168
 Krakowski, L. I. 350
 Kramstyck, S. 181
 Krauss, H. J. 156
 Kreinik, P. 182
 Kreisler, F. 177
 Krichevsky, I. 139
 Kuhn, K. G. 351
 Kulischer, E. M. 75
 Kwartalnik Historyczny 199
 Labour Palestine Today 122
 Lamprecht, S. P. 161
 Lamsa, G. M. 348
 Lämuriri 361
 Landshut, S. 359
 LaSor, W. S. 344
 Lauterbach, J. Z. 349
 Lebreton, J. 97
 Leer, P. van 314
 Leftwich, J. 358
 Lehrman, S. M. 164
 Lengyel, O. 169
 Leslau, W. 177
 Levene, A. 347
 Levensohn, L. 86
 Lever, W. 40
 Levin, H. 176
 Levin, M. 75, 80, 85, 162
 Levow, E. 367
 Levy, S. G. 82
 Lewin, S. 350
 Lewittes, M. H. 183
 Lewy, I. 156
 Liebermann, S. 75
 Lieme, N. de 197
 Lindblom, J. 156
 Lingua 199
 Liptzin, S. 366
 Llamas, J. 53
 Lochner, L. P. 177
 Loewenton, L. 356
 Löwy, H. 361
 Löwy, W. 80
 Ludo, I. 81
 Ludwig, O. 366
 Lund, University 60
 Lyons, W. N. 57
 Maaravi, D. 333
 MacArthur, K. W. 156
 Maccabees 156
 McCock, C. 85
 McDonald, J. G. 361
 McFadyen, J. E. 347
 McGee, J. V. 157
 McGill, R. 361
 McKay, A. I. 347
 Maclean, N. 81
 McQueen, J. A. 347
 Magie, D. 81
 Maiworm, J. 345
 Makrakis, A. 55
 Malaparte, C. 169
 Marcus, J. R. 356
 Martín de León 350
 Marulus, M. 366
 Masaryk, Th. G. 357
 Matthews, Ch. D. 81
 Matthews, I. G. 347
 May, H. G. 347
 May, W. J. 157
 Maybaum, I. 59

- Harms, K. 156
 Hartmann, G. 156
 Hartog, M. H. 75
 Hartog, P. J. 75
 Harvard Theological Review 93, 195, 378
 Hayam 149
 Haynes, C. B. 55
 Headline Series 195
 [Hebraïkê hestla] 50
 Hebrew Union College Annual 195
 Hebrew University 12
 Das Heilige Land in Vergangenheit und Gegenwart 93
 Heine, H. 75, 85
 Heinisch, P. 55
 Heller, A. 156
 Heller, J. E. 360
 Henrietta Szold Foundation 313
 Heraldo de Israel 149
 Herder's Bibelkommentar 53
 Heredad 196
 Herlitz, G. 313
 Hermes 196
 Hertzberg, H. W. 54
 Heschel, A. J. 75, 350
 Hespéris 196
 Hess, M. 344, 360
 Hettich, E. L. 359
 Hibbert Journal 196
 Hillel Hello 149
 Hirschfeld, H. 59
 Hirth, F. 75
 Hispanic Review 378
 Historia Judaica 93, 196
 History 93
 Hölscher, G. 153
 Hoff, G. W. de 156
 Hospers, J. H. 346
 Howie, C. G. 346
 Hurewitz, J. C. 173
 Hurly, F. 174
 Hyamson, A. M. 168
 Hyrkanos-Ginzburg, D. 313
 Ibergang 49
 Ichheiser, G. 358
 India and Israel 93, 196, 378
 Indian Olim Bulletin 282
 Industrial and Labour Relations Review 378
 Information 149
 Inside Israel 4
 International Law Quarterly 93
 International Military Tribunal 355
 International Organization 93
 Internationale Zeitschriften-schau für Bibelwissenschaft... 343
 Interpretation 196, 378
 Ironside, H. A. 156
 Isis 378
 Islam 196
 Islamic Culture 378
 Israel [Almanach diplomatique] 313
 Israel. Government 40
 — — Delegation to the United Nations 361
 — — Misrad ha'avoda. Mahleket ha-medidot 137, 313
 — — Misrad ha-sa'ad 313
 — — Misrad rosh ha-memshalah 313
 Israel Almanach 286
 Israel directory 133
 Israel Economic Bulletin 282
 Israel Economist 137
 Israel Exploration Journal 93, 196, 378
 Israel Life and Letters 149
 Israel of tomorrow 343
 Israel Painters and Sculptors Association. Jerusalem Artists. 315
 Israel Press Guide 7
 Israel Tourist Bulletin 122
 Israeli Yearbook 6
 Israelietische Almanak 151
 Israelitisches Wochenblatt 94, 197, 379
 Iton "Habonim" 4
 Itton Hashshomrim 150
 Jacobi, W. 358
 Jacobus de Verona 174
 Jacoby, S. 156
 Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung 94, 197
 Jalland, T. G. 159
 Jansen, H. L. 192
 Jastrow, M. 82
 Jedioth chadaschot 4
 Jéhouda, J. 355
 Jehuda ha-Levi 59
 Jellinek, O. 181
 Jerusalem. Chamber of Commerce 137
 — École Biblique 135
 — Hebrew University 12, 92
 Jerusalem Post 94
 Jewish Action 150
 Jewish Advocate 379
 Jewish Affairs 94, 197, 379
 Jewish Agency for Palestine. Economic Department 313*
 — Economic Department for the Development of Jerusalem 313
 Jewish Chronicle [London] 342
 Jewish Chronicle [Syracuse] 150
 Jewish Community Bulletin 150
 Jewish Digest 50
 Jewish festival calendar 164
 Jewish Frontier 94
 Jewish Home 150
 Jewish Literary Gazette 150
 Jewish Mail 150
 Jewish Monthly 94
 Jewish People 342
 Jewish Quarterly Review 94, 197, 379
 Jewish Social Studies 94, 197, 379
 Jewish Times of Monmouth and Ocean Counties 150
 Jewish Year Book 151
 Jødisk Samfund 94
 Johnson, F. E. 161, 176
 Joodse Wachter 197, 379
 Jones, A. 346
 Josué Jéhouda 355
 Journal Asiatique 197, 379
 Journal d'Analyse Mathématique 282
 Journal des Savants 94

- Des-Barres, F. W. W. 166
 Deutsch, B. L. 82
 Dieu Vivant 194
 Documentation Française 92
 Dokumentensammlung
 [Entrechtung d. Juden] 168
 Dominican Studies 194, 377
 Dorssen, J. Chr. C. van 54
 Dothan, A. 14
 Douglas, W. O. 359
 Droit et Liberté 341
 Dublin JNF News 149
 Duffy, W. F. 355
 Dupont-Sommer, A. 168, 178
 Dussaud, R. 80
 Dux, Y. 312
- Écho Juif 149
 Echter-Bibel 52
 Eco Sefaradi 149
 École Biblique 153
 Econometrica 194
 Economic History Review 92
 Edidin, Ben M. 170
 Eichrodt, W. 155
 Einstein, A. 168, 359, 360
 Eisenberg, A. 181
 Eisenbeth, M. 355
 Eisenscher, J. 315
 Eisenstadt, S. N. 312
 Eisenstein, M. 367
 Eisner, P. 74
 Eissfeldt, O. 155
 Élan Nouveau 149
 Elliger, K. 153
 Elneçavé, D. 54
 Emeth 121
 Emissions radiophoniques pour
 la Diaspora 282
 Enciclopedia judaica castel-
 lana 152
 Endeavour 377
 Ephemerides Theologiae Lova-
 nienses 93
 Eranos Jahrbuch 194
 Erdélyi, N. 367
 Esprit 377
 Estudios Biblicos 93, 194, 377
 Eternal Light 50
 Ethridge, W. 80
 Évidences 93, 377
- Ex Oriente Lux 377
 Expository Times 93, 115, 377
- Facts and figures 40
 Falck, R. 48
 Fast Grunn 195
 Faulhaber, M. von 55
 Fedden, H. R. 80
 Federația comunităților evre-
 ești din R.P.R. 78
 Feinberg, Ch. L. 346
 Feitelberg, L. 312
 Feldman, R. 64
 Finbert, E. J. 78
 Fishman, A. 39
 FitzGerald-Lee, J. 355
 Flack, E. E. 52
 Fleg, E. 161, 366
 Fleisch, H. 82
 Fohrer, G. 54
 Foreign Affairs 195
 Forst, S. 183
 Forum 282
 Fraenkel, J. 360
 Francisco, C. T. 54
 Franco Mendes, D. 364
 Frank, A. 75
 Frank, P. 168
 Frank, W. D. 358
 Frankenstein, C. 313
 Frankfurter Hefte 93
 Free University Quarterly 195
 Freedman, H. 153
 Freedom and reason 342
 Freehof, S. B. 54
 Freud, S. 169
 Freund, I. 299
 Frew, R. 345
 Friedens-Warte 378
 Friedländer, M. 59
 Friedman, F. 355
 Frye, R. N. 360
 Für ein Jüdisches Lehrhaus
 Zürich 378
- Gamzu, H. 138
 Garnier, R. 181
 Garofalo, S. 53
 Gates of Zion 378
 Gazette des Beaux-Arts 378
 Gegenwart 93
- Geographical Journal 93
 Geographical Magazine 378
 Gemeinde 341
 Gengnagel, L. 346
 Gerchunoff, A. 85, 358
 Gershater, C. 360
 Gershenson, M. O. 360
 Gheorghiu, C. V. 85
 Ginsberg, H. L. 155
 Gitlin, Marcia 80
 Gitlin, Murray 85
 Glanville, R. 358
 Gleave, H. C. 154
 Goldman, S. 54
 Goldschmidt, L. 152
 Goldstein, M. 57
 Golomb, E. 312
 Goodman, P. 168, 181, 360
 Goodrich, L. 82
 Goodspeed, E. J. 155
 Gordis, R. 346, 350
 Gordon, B. L. 355
 Gordon, C. H. 173
 Gourgey, P. S. 360
 Government Yearbook 89, 372
 Granild, S. 54
 Gray, N. M. 55
 Great Britain and the East
 93, 378
 Greenberg, E. 367
 Greenberg, F. 87
 Gregorianum 195, 378
 Gross, N. 366
 Gruenbaum, A. L. 313
 Guitton, J. 155
 Gutbrod, K. 153
 Guttmann, B. 161
- Habonim [New York] 173
 Habonim [Tel Aviv] 4
 Hachohen, Sh. 41
 Hadas, M. 345
 Haezrahi, Y. 143, 366
 Hagen, L. 355
 Haggadah 10
 Halevi-Levin, J. 313
 Halperin, J. 182
 Hamilton, R.W. 40
 Hammadrikh 149
 Hamp, V. 53
 Harefuah 124

- Bible Translator 91, 192, 375
 Biblica 91, 192, 375
 Biblical Archaeologist 91, 192, 375
 Bibliotheca Sacra 91, 193, 375
 Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance 193
 Bietenhard, H. 58
 Bilainkin, G. 173
 Bird, R. 154
 Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego 91
 Bleeker, L. H. K. 54
 Blessinger, K. 358
 Blinzler, J. 158
 Bloch, J. 59
 Bloch, M. 312
 Blumenfeld, I. 61
 Blunt, A. W. F. 154
 Bock, E. 57
 Boder, D. P. 64
 Boehm, E. H. 166
 Bokser, B. Z. 160
 Boletín de la Real Academia de Córdoba 92
 Boletín de la Real Academia... de Barcelona 375
 Boletín de la Real Academia de la Historia 375
 Boletín de la Real Academia Española 375
 Bollettino della comunità israelitica di Milano 149
 Bonné, A. 313
 Bookstaber, Ph. D. 59
 Boose, R. E. 154
 Bossert, H. Th. 79
 Botterweck G. J. 154
 Braham, E. G. 154
 Brandon, S. G. F. 57
 Brangwyn, F. 54
 Brav. S. R. 82
 Briggs, G. W. 53
 Broadcasts to the Diaspora 282
 Brod, M. 59, 161, 167, 316*
 Brownlee, W. H. 92
 Bruce, F. F. 154
 Brunner, R. 154
 Buber, M. 79
 Bulletin [Museum of Jewish Antiquities] 92
 Bulletin d'Information Sioniste 282
 Bulletin de nos Communautés 149, 193, 375
 Bulletin of the American Schools of Oriental Research 92, 193, 375
 —History of Medicine 375
 —International Institute of Social History 193
 —John Rylands Library 92, 193, 375
 —New York Public Library 376
 —Research Council of Israel 92, 193, 376
 Burden, R. M. 167
 Burrows, M. 64, 173
 Burstein, S. 337
 Byrnes, R. 78
 Byzantion 193
 Caesar, G. I. 336
 Caete pentru cultura și știința evrească 149
 Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle 376
 Cahiers Séfardis 49
 Cahiers Sioniens 194
 Caird, G. B. 53
 Calder, R. 173
 Cambridge Historical Journal 92
 Cambridge Journal 376
 Capa, R. 362
 Carlson, E. L. 155
 Cassirer, E. 167
 Cassirer, T. 167
 Casson, L. 359
 Castro, A. 354
 Catholic Biblical Quarterly 92, 194, 376
 Cazelles, H. 154
 Cegla, W. 312
 Central Yiddish Culture Organization 342
 Chagall, M. 139, 177
 Chamberlain, J. 171
 Chants d'Erets-Israel 316
 Chesterton, A. K. 358
 Christian East 194
 Chronicles, news of the past 4
 Chronique d'Egypte 376
 Church, G. 340
 Churchill, W. S. 79
 Ciudad de Dios 194, 376
 Civilisations 194
 Civiltà Cattolica 92, 376
 Clarke, A. G. 54
 Classical Journal 376
 Cohen, A. 58
 Cohen, B. 349
 Cohen, I. 78, 359*
 Cohen, M. R. 342, 354
 Colt Archaeological Expedition 359
 Commentary 92, 194
 Common Cause 92
 Comparative Literature 194
 Compte Rendu du XVIe Congrès International de Géographie 194
 Conference 149
 Congress Weekly 50
 Conklin, G. N. 155
 Consejo de mujeres israelitas de la Argentina 151
 Conservative Judaism 92, 194, 376
 Contemporary Review 194
 Conteneau, G. 79
 Copass, B. A. 155
 Coppens, J. 346
 Corcos, F. 358
 Cowan, H. G. 351
 Crowley, D. 155
 Crowther, B. 366
 Crozer Quarterly 92, 194
 Cuadernos de Estudios Africanos 194
 Cunliffe-Jones, H. 155*
 Cyco 342
 Czechoslovakia. Army 147
 Daniel-Rops, H. 64
 Dapim 4
 Davar 92, 194, 376
 Davies, W. D. 380
 Davis, S. 168
 Dead Sea scrolls 64

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

- A. Z. News Letter 49
 Aalders, G. Ch. 344
 Abrahams, R. D. 365
 Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 90
 Académie Royale de Belgique 374
 Acta Medica Orientalia 191, 374
 Acta Orientalia 191
 Admonter hajnt 148
 Aegyptus 374
 Aevum 374
 Agus, J. B. 58
 Akavia, A. 139
 Al-Andalus 374
 Alleman, H. Chr. 51
 Allen, D. C. 344
 Alliance Review 149
 Allis, O. T. 153, 344
 Almanach gmin żydowski w Polsce 354
 Alttestamentliche Studien 52
 Amandier Fleuri 90, 341
 American Council for Judaism 49
 American Jewish Archives 90, 191, 374
 American Jewish Year Book 170, 358
 American Journal of Archaeology 374
 American Journal of Philology 374
 American Journal of Physical Anthropology 191
 American Journal of Sociology 91, 374
 American Sociological Review 91, 374
 Amery, J. 171
 Aminoah, N. 312
 Amira, B. 282
 Ampurias 191
 An der Stechbahn 354
 Analecta Bollandiana 192
 Anchel, R. 354
 Anglo-Israel Association 49
 Anhembí 374
 Ansky, M. 166
 Antiquity 91, 374
 Antonianum 192, 374
 Aonde Vamos? 374
 Arab Higher Committee 79
 Arajim 374
 Architectural Record 91
 Archives d'Histoire du Droit Oriental 91
 Archivos Leoneses 91
 Archivum Linguisticum 374
 Arendt, H. 77, 358
 Aristéas 345
 Arnan, M. A. 39
 Ash, Sh. 365*
 Aspects du génie d'Israël 78
 Assire Zion Committee 49
 Atti del I Congreso... di Pre-historia... Mediterranea 374
 Australian Biblical Review 192, 375
 Australian Jewish Historical Society 192
 Avhandlingar ... Norske Viden-skaps-Akademi 192
 Aviation Council for Israel 285
 Avneri, U. 79
 Ayalon, D. 340
 Ayuso Marazuela, T. 153
 Bachazit 49
 Baerwald, H. 168
 Baerwald, P. 168
 Bailey, A. E. 166
 Bamoledet 4
 Bar Adon, D. R. 298
 Barnes, A. 345
 Baron, S. W. 78, 354
 Barth, A. 292
 Baruch B. 357
 Baruth, K. H. 359
 Baskin, J. 351
 Batist, B. W. 164
 Becker, J. H. 345
 Begin, M. 173
 Bein, A. 312*
 Beiträge zur Biblischen Lan-des- und Altertumskunde 91
 Ben Horim, N. 79
 Bénech, J. 166
 Bensabat, S. J. 164
 Bentwich, N. 312
 Berenblut, M. 52
 Berichte und Verhandlungen [Sächsische Akad. d. Wis-sensch.] 192
 Berkhof, L. 153
 Berkovits, Z. 170
 Bernadotte, F. 79
 Berrey L. V. 52
 Besso, H. V. 152
 Bewer, J. A. 345
 Bible and N. T. tr. French 52, 153*
 — tr. German 52, 53
 — tr. Latin 53*
 — Selections 53
 Bible. tr. Czech 345
 Bible. tr. German 53*, 153
 Bible. tr. Greek (Modern) 345
 Bible. tr. Italian 53
 Bible. tr. Spanish 53
 Bible. Selections 345
 Bible. Genesis 345
 Bible. Deuteronomy 54
 Bible. Joshua 153*
 Bible. Judges 153
 Bible. Samuel 54
 Bible. Isaiah 56, 153
 Bible. Jeremiah 55
 Bible. Minor Prophets 345
 Bible. Psalms 55
 Bible. Job 54*, 153
 Bible. Song of Solomon 154, 345
 Bible. Ruth 363
 Bible. Daniel, Ezra, Nehemia 154
 Bible. Chronicles 154
 Bible. Archaeological Digest 375

REVIEWS

Ashtor, E.: השובות לקהלת עאנה לר' יו"ט צהלון, מהדורת מ. בניהו . . .	126
Ashtor, E.: <i>Liber peregrinationis di Jacopo da Verona</i> , ed U. M. de Villard . . .	174
Benayahu, M.: א. יערי, שלוחי ארץ ישראל . . .	16
Jarden, D.: תחכמוני לר' יהודה אלהרר, מהדורת י. טופרובסקי . . .	317
Katz, J.: י. היילפרין, תקנות מדינת מעהרין . . .	296
Katzburg, N.: J. Amery, <i>The Life of Joseph Chamberlain</i> , v. 4 . . .	171
Landau, J. M.: J. Bénech, <i>Essai d'explication d'un mellah</i> . . .	166
Schochetmann, B.: י. לשצ'נסקי, תפוצות ישראל לאחר המלחמה . . .	12
Schochetmann, B.: מ. דייזיס, יהדות אמריקה בהתפתחותה . . .	61
Schochetmann, B.: א. צוצ'סר (רמאלי), פעמי הגאולה . . .	134
Schochetmann, B.: ל. גולדברג, סטורות יפה עולמית בתרגומיה לעברית . . .	287
Schochetmann, B.: י. שאצקי, קולטורגעשיכטע פון דער השכלה אין ליטע . . .	353
Yalon, H.: <i>Dead Sea Scrolls II</i> , 2, ed. M. Burrows . . .	64

STUDIES

Asaf, S.: Fragment from a Work of אבן אלגטוס (or אלגטוס) on Liturgy . . .	101
Ben-Zevie, J.: <i>The Literature of the Jews in Crimea</i> . . .	251
Benedikt, B.: <i>Books and Fragments on Alfasi or in his Method</i> . . .	210
David Zvi: חוסמות ישנים on Tract. Yebamot . . .	387
Friedman, Ph.: <i>Bibliography of Bibliographies on the Period of Disaster</i> . . .	410
Kohn, J.: <i>Hebrew Printing in Hungary, III: Paks</i> . . .	242
Kook, S. Ch.: <i>Midrash Agur</i> . . .	206
Pograbinsky, J.: <i>Yehuda Gour-Grasovsky. Bibliography</i> . . .	110
Ratzaby, Y.: <i>The Literature of the Yemenite Jews</i> . . .	255, 394
Roth, C.: <i>Spanish Printing at Izmir</i> . . .	390
Schirmann, J.: <i>Studies in Hebrew Poetry, 1951</i> . . .	233

NOTES

Benayahu, M.: Who is R. Samuel b. Moses the Writer of the Notes in Maimonides' Autograph Copy of his Commentary on the Mishna . . .	279
Liebermann, H.: Note (to K. S. Vol. XXVII, p. 390) . . .	416
Scheiber, A.: Supplement to the Bibliography of S. Klein's Works . . .	415
Sonne, J.: R. Samuel b. David the Teacher of R. Asher of Lunel . . .	416
Yaari, A.: Addition to "A Safad Bookseller of the XVth Century" . . .	416

Bibliography

	Israel Publications	Hebraica and Judaica
Periodicals	1, 121, 281	49, 147, 341
Collections	4, 122, 283	51, 151, 341
Bibliography and History of Jewish Studies	7, 124, 286	51, 152, 343
Biblical Studies	7, 125, 289	51, 152, 344
New Testament	125	57, 158, 348
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature	8, 126, 290	57, 159, 348
Jewish Philosophy and Religion	9, 127, 291	58, 161, 349
Kabbalah and Hassidism	9, 128, 292	59, 161, 350
Liturgy, Sermons, Ethics	10, 128, 292	60, 162, 350
History, Biography, Memoirs	10, 129, 294	61, 164, 351
Jews in the Present	11, 129, 299	77, 170, 357
Zionism and Palestine	13, 129, 299	79, 171, 359
Ethnography, Folklore, Art	40, 138, 315	82, 177, 363
Philology	41, 139, 316	82, 178
Hebrew Poetry in the Middle Ages	41, 140, 317	363
Modern Hebrew Literature	41, 140, 325	83, 178, 363
Yiddish Literature	331	83, 178, 364
Literature in Other Languages		
with Jewish Themes	142, 331	85, 181, 365
Juvenile Literature	45, 143, 332	86, 182, 367
Education and Teaching	46, 143, 333	86, 182, 367
Text Books	47, 144, 335	86, 183, 367
Hebrew Books on non-Jewish Subjects	47, 144, 336	183
Other Israel Publications, Miscellanea	48, 147, 340	87
Periodicals	87, 184, 368	

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o. : and others	n. d. : no date
Bd. : Band	n. p. : no place
c. : copyright	n. pr. : no printer
col. : coloured	numb. l. : numbered leaf (-ves)
diagr. : diagram(s)	p. : page(s)
diss. : dissertation	p. l. : preliminary leaf(-ves)
ed. : editor, edition	pl. : plate(s)
facsim. : facsimile(s)	port. : portrait(s)
front. : frontispiece	pref. : preface
hrrsg. : herausgegeben	T. : Teil
illus. : illustrated	tab. : table(s)
incl. : including	vol. : volume(s)
l. : leaf(-ves)	

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XXVIII

Jerusalem 1952—1953
The Magnes Press
The Hebrew University